NICOLAE IORGA

DISCURSURI PARLAMENTARE

II

(1919-1923)

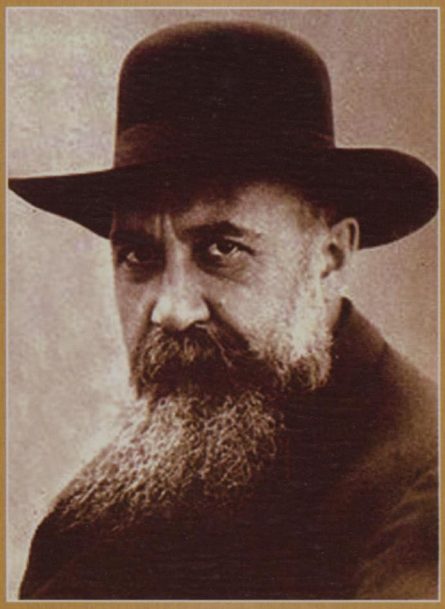

MESAGERUL - 2012

https://biblioteca-digitala.ro

NICOLAE IORGA

DISCURSURI PARLAMENTARE

II

(1919 – 1923)

Ediţia a II-a

Îngrijirea textului, prefaţă şi note de
Georgeta Filitti

Editura *MESAGERUL* – 2012

PROPAGANDA
PROPAGANDA CREATIVE SERVICES

https://biblioteca-digitala.ro

Prefață, note şi text stabilit de Georgeta Filitti
Redactor şi editor: Valeriu Matei
Coperta: Vitalie Leca

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii
Iorga, Nicolae
Discursuri parlamentare, vol. II (1919 – 1923) / Nicolae Iorga; îngrijirea textului, pref. şi note de Georgeta Filitti; redactor şi editor Valeriu Matei. – Ed. a 2-a. – Ch.: Ed. „Mesagerul", 2012 (Î.S. F.E.-P. „Tipogr. Centrală"). – ISBN 978-9975-9907-4-5.
[Vol.]2:(1919 -1923). -2012. – 884 p. - 500 ex.
ISBN 978-9975-9907-5-2.

32(498)+94(498)"1919/1923"
1/72

Volum apărut cu sprijinul Direcției județene Prahova pentru cultură, culte şi patrimoniu cultural național

© Ed.***Mesagerul***, pentru prezenta ediție

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Notă asupra ediţiei

Volumul de faţă continuă demersul început în anul 2011. Republicăm astfel al doilea volum din Discursurile parlamentare ale lui Nicolae Iorga, scos de Aşezământul tipografic *Datina românească* din Vălenii de Munte şi apărut la Bucureşti în 1940. Am reţinut intervenţiile parlamentare din intervalul 9 decembrie 1919 – 29 decembrie 1922. Am adăugat, după *Dezbaterile parlamentare*, şi alte luări la cuvânt, omise de autor. Mai mult, fiind vorba de sesiuni parlamentare, am inserat şi toate manifestările în acest for ale lui N. Iorga, până în iunie 1923, în speţă până la încheierea sesiunii 1922/1923. Întreprinderea s-a doveit a fi anevoioasă: pe de o parte, textele sunt tipărite neglijent în *Dezbateri*, pe de altă parte, volumele acestora ca tare au devenit o raritate. Cititorul are la dispoziţie Cuprinsul volumului, unde intervenţiile lui N. Iorga sunt numerotae, ca şi la cel precedent, cu latine. Ajutorul primit, şi de această dată, de la Dana Singuran, de la prof. Lia Brad Chisacof şi ing. Horia Ionescu, a făcut posibilă apariţia la timp a lucrării. Susţinerea materială oferită de domnul Constantin Stere, animator de ani de zile al cursurilor Universităţii de Vară de la Vălenii de Munte, a transformat, din nou, oferta noastră în realitate. În sfârşit, colaborarea cu Editura Mesagerul din Chişinău, personal cu acad. Valeriu Matei, atât de implicat în buna înfăţişare a ediţiei, a îngăduit noua formă a unei cărţi abia ştiute.

https://biblioteca-digitala.ro

INTRANSIGENȚĂ ÎNDREPTĂȚITĂ

În logica lucrurilor, încetarea ostilităților şi încheierea Tratatului de pace, care a pus capăt primului Război Mondial, trebuia să aducă relaxarea, destinderea. După evaluarea pagubelor, se cuvenea ca lumea să-şi întoarcă privirile spre reconstrucție, reforme, modernizare. Nici România n-a rămas străină de această stare de spirit. Doar că totul s-a consumat pe fondul unor dispute politice de o nebănuită violență, într-o Adunare parlamentară mereu „turbulentă", cu vrăjmăşii, acuze, demascări ce vor irosi un timp prețios în anii 1919-1923.

Interese imposibil de împăcat, pretenții nemăsurate, un climat internațional încă nelimpezit, dezacorduri determinate de mediul politic diferit din care proveneau reprezentanții provinciilor istorice recent alipite, au generat tensiuni permanente, obstrucții, blocarea unor proiecte de reformă.

Partidul Național Liberal, aflat de atâta vreme la conducerea țării şi bucurându-se de încrederea regelui Ferdinand, fusese aspru criticat, în anii de restrişte 1917-1918, când două treimi din teritoriu zăcea sub ocupație germano-austro-bulgară. Nici alianța cu Imperiul țarist, aflat în descompunere, nu punea pe liberali într-o lumină favorabilă. Dar victoria finală, realizarea României Mari, a aşternut uitarea peste părțile întunecate; țara, cu hotarele întregite, exista, familia Brătianu îşi putea asuma toate meritele, făcea alianțe conjuncturale (cu Partidul Democrat Conservator condus de Take Ionescu, de pildă), înlesnea ascensiunea unor guverne conduse de militari (Constantin Coandă, Arthur Văitoianu, Alexandru Averescu) şi venea în fața Parlamentului cu un program de reforme impresionant.

Conservatorii, stigmatizați pentru colaborarea cu germanii, diminuați din punct de vedere economic, în urma exproprierilor, încetează a mai fi o forță pe eşicherul politic românesc. Să amintim doar că unul din şefii lor, Alexandru Marghiloman, încheie pacea dezonorantă de la Buftea, din aprilie 1918, chiar dacă nesemnată de rege; apoi e prezent la Chişinău, la 27 martie 1918, când Sfatul

https://biblioteca-digitala.ro

Țării a decis unirea Basarabiei cu România, şi a primit actul ca atare de consfințire a evenimentului.

România Mare a însemnat şi intrarea în scenă a unor oameni politici din Transilvania (membri ai Partidului Național Român), Basarabia şi Bucovina – formați în alte medii, deprinşi în primul rând să acționeze în opoziție, străini de practicile politice de la Bucureşti, taxate uneori drept „bizantine". Iuliu Maniu, Octavian Goga Alex. Vaida Voevod, Vasile Goldiş, Vasile Lucaciu, Ion Nistor încearcă să înțeleagă, colaborează cel mai adesea, dar fuziunea sufletească întârzie să se producă. Declarația emoționantă a lui Ionel Brătianu, în fața delegației ardelene venită la Bucureşti, purtătoare a rezoluției Adunării naționale de la Alba Iulia ce consfințea alipirea Transilvaniei la Vechiul Regat, din 1 decembrie 1918: „De o mie de ani vă aşteptăm şi ați venit ca să nu ne mai despărțim niciodată", a rămas, un timp, mai mult o exprimare retorică.

Dinamica evoluției societății româneşti generează noi formațiuni politice, disidențe, alianțe conjuncturale. Ele se regăsesc în Parlamentul țării: Liga Poporului (apoi Partidul Poporului), condusă de gl. Al. Averescu, Partidul Muncii (animat de Gr. Trancu Iaşi, Gr. Iunian, George Diamandi), Partidul Socialist (condus de Ilie Moscovici, Gh. Cristescu), Partidul Țărănesc (avându-i în frunte pe Ion Mihalache şi Virgil Madgearu), Partidul Țărănesc din Basarabia, Partidul Democrat al Unirii din Bucovina, Partidul Național Român din Transilvania, Partidul Național Democrat (condus de Nicolae Iorga) – acestea din urmă vor forma Blocul parlamentar în Adunarea deputaților.

E o adevărată vâltoare, unde intră, cu statutul impresionant de preşedinte al Camerei, intelectualul prin excelență, mentorul mai multor generații, omul intransigent şi dezinteresat care a fost Nicolae Iorga.

Numai 12 ani îl despărțeau de prima apariție în Parlament, şi acum, în 1919, era în situația să-l conducă, să-l disciplineze şi să urmărească redactarea noului regulamnet de funcționare a instituției.

Activitatea parlamentară a lui Nicolae Iorga, ilustrată în paginile de față, aşa cum cititorul va avea din nou prilejul să constate, este extrem de diversă. Nici o temă nu-i rămâne străină; atenția e mereu trează, intervine

https://biblioteca-digitala.ro

avizat, spontan, având în acelaşi timp argumentarea solidă pentru fiecare abordare. Dar totul e subsumat unui element esenţial: educaţiei, disciplinei partenerilor de dialog parlamentar, posibil doar prin respectarea regulamentului! De aici şi grija obsesivă, atât pe vremea cât a fost preşedintele Camerei, în 1919, cinci luni de zile, cât şi mai apoi, rămas simplu deputat, de a urmări litera dispoziţiilor ce făceau să funcţioneze complicatul angrenaj parlamentar. Dintru început, deşi cu sănătatea minată şi silit să-şi părăsească „studiile iubite", primeşte preşedinţia pentru a apăra prestigiul Constituantei. Se angajează să fie „nepărtinitor", să apere cu sfinţenie dreptul la cuvânt, urbanitatea discuţiilor – totul spre a face posibilă o activitate cât mai sporncă a înaltului for legislativ. Apelul ca deputaţii să nu provoace „scene penibile şi scoborâtoare pentru demnitatea Parlamentului" nu găseşte totdeauna ecoul dorit, încât preşedinţia se transformă, uneori, într-o adevărată corvoadă. Căci, iată, la un moment dat are o altercaţie cu I.G. Duca, furios că nu-i făcea pe plac, şi care strigase: „Să faci bine să auzi!" Cu înţelepciunea dascălului obişnuit cu impetuozitatea unor auditori tineri, N. Iorga exclamă: „Deplor că în această ţară moravurile politice pot sălbăteci firea omenească". Şi, încercând să-l potolească pe vijeliosul liberal, care rememorase momente de la începutul războiului şi afirmase: „Dictaţi o pagină de istorie la care n-aveţi dreptul!", N. Iorga are ultimul cuvânt: Prin munca lui, „creiase o conştiinţă", după cărţile sale învăţase chiar preopinentul, „brevetul meu de cinste nu vine de la dvs., ci de la poporul acesta întreg".

Aşa cum se angajase prin discursul de instalare, N. Iorga a vrut să rămână nepărtinitor. A recunoscut că puteau fi persoane mai informate din punct de vedere juridic în ceia ce priveşte regulamentul de funcţionare a Camerei, dar el, ca istoric urmărea mai ales „spiritul de care se inspira şi scopul urmărit de regulament". „Interpretare judaică", ricanează Vintilă Brătianu, dar preşedintele continuă să se arate „răbdător" faţă de ieşirile liberalilor. Doar când cineva îi aruncă anatema de „bolşevic", suspendă şedinţa...

Istovitoarea îndatorire de preşedinte al Camerei este asumată de N. Iorga cu o conştinciozitate care stârneşte

https://biblioteca-digitala.ro

admirație; și după încetarea mandatului, intervine în fiecare ședință pentru a corecta ținuta ori limbajul unui deputat, succesiunea vorbitorilor, ori să-l îndrume pe președintele în funcție. Uneori străbate o nuanță de răzvrătire trufașă: regulamentul impunea ca deputații să ia cuvântul ducându-se la tribună, nu rămânând în bancă. Or, N. Iorga e categoric: „N-ai să-mi arăți dumneata locul unde să stau!" La fel când, ignorând regulamentul, ia cuvântul de două ori și președintele Adunării, Duiliu Zamfirescu, îi observă ușor ironic: „Dumneavoastră aveți dreptul să vorbiți și de nouă ori!" Și N. Iorga: „De ce? Pentru că sunt totdeauna animat de spiritul dreptății, iar când intervin într-o chestiune, sunt convins că am dreptate!"

Pe durata președinției sale, cum aminteam, s-a purces la redactarea noului regulament al Camerei. Cel vechi, introdus pe vremea lui M. Kogălniceanu, era mai mult o copie a îndrumarului similar din Parlamentul francez. Iorga îl dorea pus în practică fără întârziere ca o pavătă că Parlamentul nu rămâne „o zdreanță în mâna guvernului".

Totdeauna Parlamentul României și-a consumat ședințele de început de sesiune cu dezbaterea, la saturație, a alegerilor. Nici răstimpul acoperit de oratoria lui Nicolae Iorga în volumul de față nu face excepție. El însuși e candidat fără noroc, în competiție cu C. Bucșan, la Sălișteă (Sibiu). După ce amintește ce a făcut pentru Ardeal, evocă toată campania electorală orchestrată pentru adversarul lui de prefectul Comșa: „M-au mâncat netăiat și nefript", m-au făcut „apostol mincinos", „profesor doctrinar", m-au acuzat că am pus un aderent să-l omoare pe Bucșan, că am strigat în gura mare: „Ardealul fără ardeleni!", mi s-a reproșat că m-am adresat sașilor în limba germană – înșiră Iorga, mai mult amuzat, tot arsenalul denigrator folosit de guvernul averescan pentru a-l doborî pe el, „umil propovăduitor al ideii de unitate națională". În același timp, afișele electorale guvernamentale erau deșănțate, generalul fiind prezentat drept „tatăl țăranilor români de pretutindeni"; la Galați intervenise armata spre a înclina sensul voturilor spre candidatul averescan. A fost „doar muzica militară", s-a justificat fără vlagă generalul.

https://biblioteca-digitala.ro

N. Iorga împleteşte, ca nimeni altul, cunoaşterea perfectă a subiectului, ironia, uneori vitriolată, pe seama adversarilor, cu dibăcia inegalabilă de a avea ultimul cuvânt. Aşa, cu referire la alegeri, conchide cu amărăciune: „România e o țară aplecată spre abuz..., meritul cel mai mare, prin ereditatea fanariotică, e să calci legea".

Odată alegerile validate, Adunarea îşi începe propriu zis lucrările. Fără a putea desluşi predilecția lui N. Iorga pentru o temă sau alta, răzbate interesul sporit de rememorare a faptelor de altă dată ale adversarilor, de portretizare a lor cu asemenea forță, încât, până astăzi, constatările sale au rămas prinse ca un act de identitate de numele lor. Deşi declară apodictic: „ceia ce ne dezbină e pentru o zi, dar ceia ce ne uneşte este pentru totdeauna".

Generalul Al. Averescu e unul din caii săi favoriți de bătaie. Îi aminteşte de un articol publicat în august 1916, în *Viitorul*, unde pleda pentru o posibilă pace cu germanii. După ce, peste doi ani, a trebuit să accepte pacea de la Buftea cu ei, generalul avea să declare nedumeritor că gestul său echivala cu o operație pe trupul mamei. Ruga, de aceia, să nu-i pună nimeni întrebări, „ca să nu taie mai mult". Apoi, în august 1918, scrisese *Filism şi fobism,* articol pedant nu numai în titlu, despre legăturile „conjuncturale" cu aliații. Or, observă Iorga doctoral, recunoştința față de aceştia e „parte esențială din valoarea etică a neamului nostru". Cu asemenea declarații, nu era de mirare că generalul, ca şef de guvern, nu avea program, fiind „în faza embrionară, nedecisă, faza nelămurită din lumea astrală nedeterminată, în care stelele nu-s încă stele". Apoi popularitatea se întemeia de fapt pe ce nu făcuse (dar i s-a pus în seamă de credința populară, că a fost în tranşee, a cărat răniți cu spinarea, a mâncat mămăligă alături de soldați). Astfel de snoave îi creiau generalului o reputație „mistică". Între timp, guvernul său conducea țara cu decrete legi. Nu făcea nimic pentru muncitori şi funcționari. Lux destrăbălat la oraşe, corupție, jefuirea statului, vânzarea serviciilor în oficiile publice, favoritismul, influențarea puterii judecătoreşti, credit ruinat, acordarea anarhică a permiselor de export, bugetul devenit o formă goală deoarece nu avea „o bază

https://biblioteca-digitala.ro

serioasă de impozitare" – aceasta era cartea de vizită a puterii executive, după convingerea lui N. Iorga.

Nu scapă de judecata sa nici Ionel Brătianu, potentat liberal care, chiar când nu se afla la guvernare, conducea țara prin „vicari efemeri". Căci, susține Iorga subtil, partidele nu-şi ies uşor „din pielea lor de şarpe" pentru o unificare politică, aşa că deciziile finale trebuie să le ia singura formațiune politică bine structurată şi anume PNL. Răutăcios, Iorga aminteşte de repetatele oferte de participare la guvernare ce îi fuseseră făcute de Ionel Brătianu; le-a respins pentru că însemnau „o dominațiune tiranică asupra țării", la care nu se voia părtaş.

La fel îl încondeiază pe Constantin Argetoianu, „arheologul" (fiindcă publicase articole pe această temă înainte de război, în *Convorbiri literare*), furios că la un moment dat, în decembrie 1920, i-a suspendat *Neamul românesc*. Motivul? Prin cuvântări în Cameră, N. Iorga ar fi încuviințat atentatul de la Senat (în urma căruia muriseră ori fuseseră grav răniți câțiva senatori). Or, el, „harnic, credincios şi dezinteresat", nu făcuse, ca publicist, decât să-şi slujească neamul. Mai mult, caracterizase fapta reprobabilă ca fiind urmarea unei „politici de brutalitate, de tăgadă, de neînțelegere şi incorectitudine". În 1914, aminteşte Iorga Adunării, C. Argetoianu declarase ritos că „indiferent de ce va fi, rămânem neutri până la sfârşit"; iar în „Epoca", sub inițialele CA (atribuite de unii lui Costică Arion!) publicase articole „duşmănoase aliaților".

Ministrul de Interne, cunoscut pentru verbul său otrăvit, îi replică: N. Iorga se joacă cu ideile revoluționare, cum se joacă copiii cu lumânarea. Dacă autoritățile se uită odată la el, „intră sub pământ". „Îi curge etern din gură o panglică tricoloră" iar în istorie e „protagonistul clişeelor celor mai banale".

Resentimentar față de politicianismul din Vechiul Regat, N. Iorga arată reprezentanților provinciilor istorice alipite o caldă prețuire.

Cu unele notabile excepții.

Un detaliu semnificativ: El, atât de riguros cu observarea regulamentului, dă prioritate la cuvânt deputaților nou veniți. Iar când e proclamat doctor al

https://biblioteca-digitala.ro

Universității din Strasbourg, consideră că e un omagiu al Alsaciei Lorenei pentru provinciile româneşti alipite.

După ce salută, în discuția la Mesaj, „ceasul de sacră unire", dând astfel „măreție, solemnitate momentului", cum observa cineva, N. Iorga împarte laude şi critici care, cum constatam şi mai sus, rămân ataşate de persoanele vizate. Pe Vasile Goldiş îl apără pentru declarațiile făcute în presa maghiară antebelică: Atunci necesitatea politică l-a dus spre aşa ceva, pentru a evita „greutățile ineluctabile puse în fața lui de duşmani". La fel, pe Ştefan Cicio Pop, pentru cuvântările din parlamentul maghiar împotriva intrării României în război de partea Antantei: A fost „o stratagemă de război"; procedând altminteri, românii ardeleni rămâneau fără conducător, „un popor nenorocit".

Şi Alex. Vaida Voevod găseşte în el un aliat atunci când unii deputați îi reproşau a se fi aflat, ca prim ministru, la Paris, în loc să stea acasă: „Acolo se cereau apărate interesele țării".

Dar chiar la Bucureşti fiind, fruntaşul ardelean deplângea ingerințele liberalilor; în toate ministerele oamenii lor îşi aveau posturi solide, cu lefuri exorbitante; când a încercat o uniformizare a salariilor, i s-a răspuns că lucrurile se vor aranja printr-o lege organică viitoare. Ceea ce echivala cu trimiterea la calendele greceşti.

Pe Nicolae Bălan, noul mitropolit ortodox al Ardealului, îl salută afectuos iar pe Vasile Lucaciu îl omagiază postum drept „icoana luptătorului pentru libertate", deşi nu uită să amintească, neiertător, că răposatul îi datora preşedinția *Ligii culturale,* căci „la *Ligă* se făcea tot ce voiam eu".

Cu Octavian Goga se războieşte zgomotos, nici unul nici altul necruțându-şi cuvintele. Poetul, „născut pentru literatură", cum se autodefinea, îi reproşa că scoate ochii tuturor cu serviciile aduse Ardealului şi venise acolo „cu apa Botezului". Iorga îi răspunde fără menajamente: „Altfel rămâneai nespălat!"

Furia istoricului era de înțeles. O. Goga îi amintise că în 1915 scrisese despre memorandişti în chip diferit. Într-o versiunea românească a *Istoriei românilor* îi încondeia a nu fi avut educație românească, „ceia ce îi făcea să se confunde uneori cu oligarhia maghiară"; în

https://biblioteca-digitala.ro

versiunea franceză caracterizarea era eludată. Şi justificarea lui Iorga: a scris una pentru străinătate, alta pentru ai noştri, „care ştiu mai multe lucruri". Apoi e vorba de „vremi" şi de „valul" pe care te-ai aflat. Cartea românească „îndârjea" un neam, cea în limba franceză arăta „unitatea admirabilă".

Şi această atitudine capitulardă o motivează în altă parte aşa: Ca om politic, ca patriot şi istoric ştie că trebuie să potrivească lumina care „să bată drept asupra gloriei şi să potrivească apoi, cu acea dibăcie de artist, acea puţină umbră care într-un colţ ar putea să să întunece acea glorie", asta când denigratorii „săpau artistic inscripţia de pe mormântul idealului nostru".

Ranchiuna păstrată lui Octavian Goga avea să se manifeste şi mai târziu, când constată bugetul supradimensionat al ministerului Cultelor şi Artelor (88 de milioane), „minister cam curios, personalul de acolo poartă rochii". Se zicea că ministerul fusese creiat chiar pentru poet, fiu de preot, în aşa fel încât acesta, la o primă distribuire, dăduse 1,1 milioane pentru Tipografia cărţilor bisericeşti şi doar 4 milioane pentru şcolile speciale, muzee, pinacoteci şi teatre, împreună.

Iorga îi susţine fără rezervă pe saşi, lăudându-i pentru loialitatea lor faţă de România. Fuseseră aduşi odinioară în Transilvania de Coroana maghiară ca „străjeri ai civilizaţiei occidentale în Orient". Acelaşi rol l-am jucat totdeauna şi noi. În plus, vede în prezenţa lor constructivă în Parlament, un factor de contrapondere a elementului unguresc, mereu ostil, mereu dispus la apropierea de Budapesta, în dauna românilor.

O emoţie abia reţinută arată Iorga când se vorbeşte de Basarabia. La 6 martie 1920, el amintea „fericita veste" a unirii acestei provincii cu România, potrivit comunicatului transmis de Ion Pelivan, aflat la conferinţa de la Londra: „E unul din ceasurile cele mai mari din istoria noastră naţională". În 1912, la centenarul răpirii Basarabiei de către ruşi, el scrisese înflăcărat: „Dacă a avea o ţară înseamnă a-ţi trimite întruna soldaţi la graniţă, poliţai, funcţionari cartofori şi beţivi, Basarabia nu e a noastră". Era o constatare premonitorie ce avea să fie reproşată amarnic autorităţilor interbelice de la Bucureşti. Acum, în 1920, el apără cu candoare noua

https://biblioteca-digitala.ro

administrație românească de criticile lui Pantelimon Halipa, insistând să nu fie dezvăluite străinătății hibele ei. Personal, avea broşuri ruseşti, cumpărate la buchiniştii de la malurile Senei, cu atacuri violente împotriva românilor, dar le ținea încuiate. Apoi face o constatare surprinzătoare: în noul buget al țării, Basarabia fusese defavorizată drastic, cu o cotă mut mai mică decât Transilvania sau Bucovina. Poate tocmai în acest sens face o propunere concretă pentru crearea unui teatru românesc în Basarabia. Avea desigur în vedere şi turneele trupei *Ligii Culturale* acolo.

Basarabia însemna şi deputatul de Soroca, Constantin Stere. Şi aici Iorga e un adevărat Jupiter Tonans. Discuția se declanşează în momentul suspendării profesorului de Drept Constantin Stere de la Universitatea din Iaşi, de „teama tulburărilor". Iorga, în egală măsură, provocase „tulburări", în martie 1906, la Bucureşti, şi studenții i se alăturaseră. Dar motivația fusese cu totul alta. El vestejise ideia ca la Teatrul Național să se dea spectacole în limba franceză, fie ele şi de binefacere, pe când C. Stere era, pur şi simplu, un trădător al nației. Iorga analizează memoriul acestuia către germani, din 6 aprilie 1917, cu răbdare de entomolog. Stere declara acolo că națiunea română nu există; statul român era creația europei occidentale, ca stavlă împotriva ruşilor. Îşi călcase obligațiile față de aliați (i.e. Puterile Centrale), alăturându-se duşmanilor lor. Pentru a reveni la situația normală, era necesară o nouă Constituție. Aşa, după înlăturarea regelui Ferdinand trădătorul, țara ar fi fost condusă de Carol de Habsburg. Acesta ar fi înfăptuit, desigur, reforma agrară, „câştigând pe țărani". Stere îşi dezvoltase teoriile în foaia „Lumina", iunde atacarea Germaniei era văzută ca o formă de „daltonism" din partea României.

Când cineva încearcă totuşi să explice filogermanismul lui Stere prin ura funciară de ruşi şi îl compară cu Nicolae Bălcescu (la 1848 acesta căutase cu disperare o alianță cu ungurii împotriva Habsburgilor), furia lui iorga nu cunoaşte margini. Deşi cauza pentru care luptase Stere fusese pierdută, acesta nu s-a retras (cum a făcut-o aristocratic filogermanul Petre Carp, retrăgându-se la Țibăneşti), ci s-a dus să candideze la Soroca. Mai mult, regele Ferdinand l-a şi decorat! Şi Iorga

https://biblioteca-digitala.ro

încheie nemulțumit: „Ce exemplu dăm tinerilor, nepedepsind pe unul ca Stere? Li se infiltrează în suflet germenele trădării viitoare".

Dincolo de oprobiul pe care se simte dator să-l arunce asupra profesorului felon, Iorga relevă starea de spirit nesănătoasă de la Universitatea din Iași. Era o fabrică iresponsabilă de licențiați. Cei șase profesori de la Facultatea de Drept, numiți mai toți pe criterii politice, acceptau și absolvenți de liceu să se prezinte la licență.

Era un tablou îngrijorător și simpla comparație cu discursul de două zile, ținut în Cameră, în 1875, de M. Kogălniceanu arată cât de greu se mișcau lucrurile în învățământul universitar românesc.

Cât privește Bucovina, Iorga admite atașarea ei la Vechiul Regat, ca o realitate de netăgăduit; doar că românii de acolo „s-au mâncat între ei așa de mult că te miri cum de le-a rămas carne pe oase!"

O prezență parlamentară căreia Iorga îi acordă o atenție plină de bunăvoință e cea a deputaților socialiști. Noi veniți în Parlament, aceștia constituiau pentru mulți o curiozitate. Dar Iorga, admițând că ei reprezintă, prin conducătorul lor Gh. Cristescu, „un curent puternic", convine imediat că acestuia „îi lipsește îndrumarea". Merge cu concesiile până acolo încât îi justifică pentru refuzul de a vota Marea Unire: „E o deosebire doar de temperament și de stil oratoric". Chiar când socialiștii îndeamnă pur și simplu la răsturnarea orânduirii de stat, Iorga se mulțumește, ca președinte al Adunării, să-i cheme la ordine. Apoi, când la Poștă se produce o grevă și femeile sunt molestate, la apelul lui Gh. Cristescu, se duce să vadă faptele la fața locului. Când Ilie Moscovici, alt fruntaș socialist, declară sus și tare că opoziția parlamentară – din rândul căreia făcea parte și Iorga – n are nimic comun cu democrația adevărată căci membrii ei se duseseră „cu declarații monarhice la Palat", istoricul consemnează doar incidentul. Dar nu-și poate stăpâni totdeauna temperamentul și uneori îi ironizează pe socialiști. Așa, când refuză să participe la alegeri pentru că guvernul era condus de un general în activitate (Arthur Văitoianu), el observă batjocoritor: „Așteaptă unul în rezervă!"

https://biblioteca-digitala.ro

Parcurgerea mai atentă a intervenţiilor sale privitoare la socialişti şi la suflul neaşteptat adus de ei în Adunare, lasă să se întrevadă mizericordia faţă de idealişti. Când îşi pune întrebarea retorică: „Cum să-i potoleşti pe socialişti?" răspunsul lui e antologic: „Pune-i să facă manifestaţii de trei ori pe zi, se dezgustă singuri!"

Va fi contribuit la această privire concesivă propria lui tinereţe, plină de curiozitate. La 17 ani îl citea pe Marx, „fără să-l înţeleagă", şi ţinuse o conferinţă despre opera lui. *Capitalul* i se părea „o carte mare a timpului său". Dar era convins că românii nu se vor lăsa ademeniţi de ideile socialiste. Aceasta pentru că propovăduitorii lor erau grăbiţi, citiseră o singură carte. Or, nimic nu e mai periculos decât *homo unius libri.* Pentru programul lui Marx şi discursurile „feroce" ale lui Lenin, muncitorii puteau fi învăţaţi, nu exterminaţi cu mitraliera. Intuind pericolul reprezentat de ideologia societăţii bolşevice aflate în emergenţă, Iorga declară liniştitor: Două lucruri vor împiedica pe cei ce ar veni de la Răsărit şi a face „ca România să se cufunde într-un cataclism social", calitatea de rasă a unui popor care vede realitatea peste lipsurile de doctrină şi hotărârea celor mai buni fii ai ţării de a rezolva chestiunile sociale altfel decât cu mitraliera.

Nu-şi face iluzii în ceia ce priveşte poziţia Rusiei. Indiferent de regimul politic faţă de străini, „între Rusia ţaristă şi cealaltă nu e nici o deosebire, este aceiaşi pornire brutală, asiatică de a ţine populaţiunile străine în robie şi, cu minciuna bolşevică sau fără minciuna bolşevică, a impune Europei acelaşi regim".

Cum la ordinea zilei era apropierea de soviete, Iorga, simţind parcă primejdia, declară totuşi categoric: „Nu există pe lume popor care să ne poată stăpâni în gradul în care s-a ridicat conştiinţa de noi înşine". I se părea aberat să te apropii de un stat care îşi încrisese ca prim articol al Constituţiei sale, statutul de „republică pentru muncitori, soldaţi şi ţărani" iar la articolul XIII, „n-au drept de vot nebunii, hoţii şi burghezii".

Dumnezeu, chiar dacă într-o formă năpraznică, l-a ferit să vadă cât de mult se înşela când rostea asemenea vorbe.

https://biblioteca-digitala.ro

„Viaţa parlamentară e o viaţă de surprize", constată undeva N. Iorga. Şi lucrul se vădeşte adevărat, în ceia ce îl priveşte, prin relaţiile sale imposibile, public clamate, cu A.C. Cuza. Odinioară comilitoni, în sesiunile 1919-1923 cei doi au veşnice subiecte de dispută. Invectivele şi justificările curg cu nemiluita iar Iorga, „omul sărac şi cinstit", cum se autodefineşte, e mereu în situaţia de a se explica, nu fără un evident dezgust. Antisemit atrabilar, A.C. Cuza nu pierde ocazia să-i impute lui Iorga a se fi lăsat, într-un fel sau altul, sprijinit de evrei. Aşa, când e ales deputat în Basarabia, „a fost binecuvântat de rabin". Se apără, susţinând că oponentul său e „calp în tot ce spune" şi îl încearcă o invidie neagră faţă de el deoarece munceşte mai mult şi are rezultate net superioare. Ar face bine să se ducă la Teatrul *Cărăbuş,* să-şi manifeste talentul de clovn. Apoi, metodic, Iorga explică faptele pentru care este incriminat: Ca membru al *Institut de France,* trimisese, spre a fi publicată la Editura Hachette, o Istorie a românilor. Manuscrisul a zăcut acolo doi ani, graţie oamenilor „cu inteligenţă, discernământ şi patriotism", trimişi de PNL. Aristide Blank a tipărit lucrarea, fără ca Iorga să ia vreun ban. Acelaşi gest filantropic a făcut bancherul evreu şi în legătură cu teatrul *Ligii Culturale.* În vreme ce ungurii au în Transilvania 14 teatre populare, românii au unul singur – al *Ligii Culturale.* a încercat să obţină sponsorizări de la băncile din România, dar n-a răspuns decât Blank. A vedea în gestul acestuia altceva decât generozitate luminată, e „o dovadă de intoleranţă medievală stupidă". La fel au stat lucrurile cu Şcoala română de la Paris. În capitala Franţei mişunau „duşmanii românilor", unguri, bulgari, sovietici, şi el a vrut să le dea peste nas cumpărând clădirea de 24 de camere, două pavilioane şi două grădini cu 125.000 lei, oferiţi de Banca Marmorosh Blank. Mobilarea s-a făcut pe spesele statului francez. „Zeciuiţi-vă averea", se adresează scos din fire Iorga parlamentarilor, „pe care poate n-aţi muncit-o!" În continuare, pledează pentru susţinerea Şcolii şi a directorului ei, Victor Ianculescu, silit a trăi acolo strâmtorat, cu cei 300 de franci daţi de N. Iorga. În vreme ce veşnicul student Păltânea o făcea pe foiletonistul la Paris, atacându-l pe Iorga ca partizan al kaizerului,

https://biblioteca-digitala.ro

propaganda făcută de Şcoala română era ignorată. Mai mult, biroul român de presă fusese desfiinţat căci ministrul de Externe I.G. Duca declarase ţâfnos că „orice propagandă e de prisos". Uitând parcă de atacurile nedemne ale lui A.C. Cuza, Iorga, bine dispus, insistă totuşi ca Şcoala română să fie folosită în materie de propagandă; istoriseşte astfel o povestioară: Un proprietar cu casa năpădită de şoareci a chemat un popă să-i facă o moliftă ca să scape de ei. „Da' o să se ducă, părinte? – Poate că da, dar adu şi o pisică..."

Cele evocate până acum oglindesc atmosfera din Parlamentul României postbelice, încercările de dialog, demascările, rememorările obsesive privind atitudinea oamenilor politici, căci nu trebuie uitat un lucru: românii nu fuseseră unanimi în privinţa aliaţelor în război, nu reacţionaseră la un ison faţă de calvarul ocupaţiei duşmane; în plus, după război, componenţa oarecum pestriţă a Parlamentului făcea anevoioasă unitatea de idei, se bătea pasul pe loc în privinţa adoptării marilor reforme insistent cerute de societatea românească.

Într-un moment de exaltare, N. Iorga exclamă încrezător: „Oricine ar guverna România, ţara e dumnezeieşte binecuvântată, încât se ridică de la sine..."

Totuşi...

Mai multe proiecte îşi aşteptau votul Camerei. Între acestea, reforma agrară, cea financiară, legea funcţionarilor publici, legislaţia muncii, legea chiriilor şi proiectul generator de discuţii pătimaşe – cel al noii constituţii.

Agricultura românească, relaţiile sociale izvorâte din practicarea ei au preocupat generaţii întregi; soluţiile găsite, mai toate de caracter temporar, au făcut ca problema să rămână mereu deschisă. În anii imediat postbelici, ea îşi aştepta din nou rezolvarea şi ca urmare a unei promisiuni regale, sprijinită de generalul Averescu şi amplu comentată de N. Iorga. Soldaţii care apăraseră pământul ţării trebuiau împroprietăriţi fără zăbavă. Cum? Cu cât? De unde? Părerile se încrucişau, nu era deputat care să nu se rostească. De la „ţăranul" ajuns parlamentar, care îi invectivează pe cei bogaţi („nu pentru că sunteţi mari proprietari, ci pentru că sunteţi leneşi, beţivi şi risipitori") până la sugestia lui N. Iorga, ca măcar

https://biblioteca-digitala.ro

în ceea ce priveşte reforma agrară în Basarabia, pământul să fie dat în întregime ţăranilor, fără despăgubire. Generalul Averescu susţinea că pământul trebuie „socializat" şi să aparţină doar celor care îl lucru efectiv.

Iorga e mai nuanţat. El declară că membrii partidului său, naţionalişti prin excelenţă, se gândesc tot timpul la ţărani, „această clasă funciară naţională". Ion Petrovici îi aminteşte că în 1906 susţinuse că ţăranii în majoritate sunt analfabeţi şi prin urmare nu puteau participa la conducerea ţării. Acum iorga şi-a schimbat de părere: după 14 ani de funcţionare a şcolilor lui Spiru Haret, optimismul îl face să creadă că lumea satului poate avea un cuvânt autorizat de spus. Şi lucrul îi pare posibil prin educaţia în continuare şi moralizarea acestei părţi majoritare a populaţiei. Mai devreme sau mai târziu, ţăranii îi vor mânca pe orăşeni, asigură el. Şi e o realitate inexorabilă că România nu trebuie să fie o naţiune de cărturari ci „de oameni cuminţi, fie şi cu carte puţină". Programul cel mai rezonabil îi pare a fi al lui Ion Mihalache. Acesta preconiza ca împroprietăririle să se facă deopotrivă după capacitatea economică dar şi după serviciile sociale aduse de beneficiar.

Aici venea în contradicţie cu C. Argetoianu, convins că micşorarea proprietăţii moşiereşti avea să ducă la slăbirea societăţii, iar cea mijlocie tot nu s-ar fi consolidat. La fel cu Const. Garoflid, partizanul înzestrării doar a ţăranilor „apţi", restul urmând a fi salariaţi agricoli, adică proletari. Iorga insistă pentru „exproprieri cu caracter naţional" adică reforma să însemne o restituire a pământului acaparat de arendaşii străini către ţăranul român.

Discuţiile au generat controverse, polemici aprinse, pentru ca în cele din urmă N. Iorga, înţelept ca totdeauna, să observe: „E greşit a crede că chestiunea agrară se încheie vreodată".

În 1900, Oct. Tăzlăoanu îl numise, în foaia „Luceafărul", cu deferenţă, pe N. Iorga drept „împărat al cugetării româneşti". Acum, în anii imediat postbelici, Iorga face dovada unui criticism acerb, izvorât, fără îndoială, dintr-o cunoaştere perfectă a resorturilor sociale, dar sortit eşecului pentru că niciodată dezvăluirea hibelor, fără soluţii compensatorii, n-a dat rezultate pozitive.

https://biblioteca-digitala.ro

Astfel, pe marginea proiectului adus în Adunare privind reforma financiară, el cere vehement impozite extraordinare pe avere: suprataxarea averilor dobândite în timpul şi ăn urma războiului, impozite progresive, taxarea posedării obiectelor de lux, a moştenirilor, sechestrarea averilor dobândite fraudulos. În acelaşi timp e conştient că se constituie rapid „mafii transpartinice" care sufocă economia românească. Iorga nu vede utilitatea impozitului global deoarece unii salariaţi au copii mulţi /sic!/ iar pronosticul său e sumbru: „La noi se vor ridica stratele sociale care nu cred în cultura pe care o disprețuiesc şi o urăsc şi atunci, vai! În ce mânăstire să ne ascundem bunurile de cataclism!"

Apoi îşi manifestă compasiunea faţă de condiţia bugetarilor. Ei erau siliţi să facă faţă valului de scumpiri postbelice. Micile sporuri de leafă i se par neîndestulătoare când, iată, untura, plătită anterior cu 2 lei, ajunsese acum la 80 de lei. Cu cei 50 de lei adăugaţi la leafă se puteau cumpăra abia zece pâini. Fără o susţinere eficientă din partea statului, previne el, funcţionarul „nu poate rămâne bun şi onest". Îl trece „un fior averescan", spune el batjocoritor, când vede cum se stabilesc preţurile. Poate Camerele de comerţ ar fi o soluţie de stăvilire a speculei, dar el n-o va apuca, încheie Iorga realist.

La statutul funcţionarilor publici, pus în discuţie, trebuie exclus amestecul politic. Or, în definiţia românească, partidul e „o asociaţie de interese materiale care se cer a fi satisfăcute pe seama statului".

Aşa cum dovedise înţelegere faţă de cererile uneori în răspăr ale socialiştilor, tot aşa, în cazul legislaţiei muncii, e potrivnic măsurilor punitive, a dispoziţiilor antigrevă, căci suferinţele muncitorilor sunt acumulate şi pot greşi în alegerea mijloacelor de îndreptare. Refuză însă să admită că solidarizarea muncitorimii se poate identifica cu mişcarea comunistă. „Revoluţia e un lux şi trebuie să fi idiot s-o faci, dacă n-ai nevoie", exclamă el încrezător. Parlamentul e dator să-l trasforme pe muncitor în „stăpân pe instrumentul său de lucru" şi să-i creeze o viaţă morală, să comunice cu el – declară Iorga plin de bune intenţii. Ura muncitorilor faţă de autorităţi şi concomitent atracţia pentru teoriile îmbietoare ale lui Rakovski o

https://biblioteca-digitala.ro

explică prin ignorarea cererilor lor; nouă din zece problerme care-i privesc, nu se rezolvă pe cale legislativă. Apoi vine cu soluții de redresare: înființarea de biblioteci populare, organizarea de conferințe, comerț cu cărți ieftine, ziare în ediții populare (cum sunt cu sutele în Germania şi cu miile în Anglia). În felul acesta s-ar frânge „clasica tradiție liberală", care exclude factorul moral, societatea fiind judecată doar din punct de vedere material.

La legea chiriilor, intervențiile lui iorga sunt ale unui chiriaş pățit, excedat de pretențiile proprietarului. Dar el vine cu o soluție nerealistă. Pentru că oraşele s-au populat excesiv după război, noii veniți trebuie trimişi „la urmă". În continuare, demască ocupări abuzive de apartamente, chiriaşi prevaricatori care subînchiriază, văduve, ofițeri pensionari rămaşi pe drumuri şi țapul ispăşitor – proprietarul străin.

Această lege, şi majoritatea celor în dezbatere, naduse în faza de proiect, ori modificate, amendate, restructurate trădează aceleaşi beteşuguri: pe de o parte, insuficienta elaborare a textului, pe de alta, ignorarea deliberată a aplicării lor.

Prezență activă, spirituală, cu soluții neaşteptate, cu rememorări precise, la obiect, N. Iorga face dovada uimitoarei sale capacități de a jongla cu noțiunile, de a susține ori combate, cu aceiaşi vehemență, un concept, o ideie. Lucrul avea să se vadă cu limpezime la dezbaterea proiectului noii Constituții. Va fi fost poate şi acea stare de spirit ce stăpânea Parlamentul nostru, unde deputații aveau multe calități, dar şi un defect: „nu se credeau unii pe alții".

Proiectul adus în dezbaterea Adunării fusese inspirat de Constantin Stere; exista, prin urmare, un motiv temeinic pentru ca N. Iorga să-l privească cu reticență. După ce, în principiu, fusese împotriva unei noi Constituții (cea veche e de fapt la fel de nouă, pentru că n-o aplică nimeni, declară el!), mai apoi e dispus să abordeze subiectul, în numele Partidului Național Democrat, „onest şi curajos". O face însă cu vădită aprehensiune şi pune aproape un *motto* la avalanşa de intervenții ce avea să se facă la toate articolele noii Constituții: „În țara noastră, când un lucru e făcut prost, încet şi cu scandal –

https://biblioteca-digitala.ro

rămâne aşa pentru totdeauna". Şi argumentele lui în sens negativ abundă: Proiectul a fost adus în Cameră de un guvern care „se află în treabă"; ar fi trebuit cunoscute, în prealabil, obiceiurile juridice ale poporului român, aspiraţiile sale naţionale; „E un act de curaj" să se reia majoritatea articolelor din vechea Constituţie, cea din 1866; erau mai nimerite câteva redactări, elaborate de „un om al zilelor noastre". Aşa, textul ar avea şansa să iasă „simplu, armonios, unitar". În forma prezentată, e vorba de „un amestec haotic de idei"; prea multe dispoziţii esenţiale sunt lăsate pe seama „legilor speciale".

După aceste generalizări descurajante, Iorga trece la analizarea temeinică, argumentată a fiecărui articol, receptată în cea mai mare pozitiv de auditoriul din Parlament, cât şi de posteritatea care avea să-i cerceteze ulterior opera.

Dincolo de semnalarea numeroaselor greşeli de gramatică, ce trădau superficialitate şi incultură, Iorga înţelege să elimine articole care nu-şi au locul într-o Constituţie, ca de exemplu cele privitoare la Tratatul de pace de la Paris ori la hotărârile Adunării de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Pledează pentru drept de vot dat femeilor; în ceea ce priveşte biserica, susţine că doar cea ortodoxă trebuie să aibă statutul de *dominantă* (termen introdus chiar de el). Atrage atenţia că biserica unită, îndreptată vădit către catolicism, trebuie redusă în marginile unei forme acceptate.

N. Iorga poartă o luptă titanică pentru încetăţeniri. Proiectul prevedea ca acestea să fie de competenţa Consiliului de miniştri. El vede aici o diminuare a rolului Parlamentului şi totodată o posibilitate de aranjamente pentru împământeniri mai lesnicioase, căci 18 miniştri – câţi funcţionau în 1922-1923 – erau mai uşor de „convins" (citeşte: de corupt!) decât un Parlament întreg.

Nici sufragiul universal nu e pe placul istoricului căci încurajează „şarlataniile". Apoi componenţa Senatului, cu membri în parte numiţi, i se pare nepotrivită pentru că vor intra foşti miniştri, clerici, ofiţeri (unii condamnaţi pentru diferite delicte). Singurul criteriu trebuie să fie competenţa. În felul acesta, sistemul bicameral poate funcţiona „ca o frână, nu ca o piedică".

https://biblioteca-digitala.ro

Atitudinea față de rege şi familia lui e plină de deferență. Răzbate, adesea, regretul că nu i-au fost urmate sfaturile (în formarea cutărui minister sau luarea unei hotărâri cu urmări pe plan internațional), dar nu poate admite unele formulări de-a dreptul stupide. De pildă, era evocată posibilitatea ca regele să fie concomitent cap încoronat al României şi al altui stat. Adică cum? „Dacă țările se bat, noi îl ținem de un picior, ceilalți de altul?" întreabă amuzat istoricul. Răspunsul liniştitor al lui I.G. Duca („suveranitatea națională rezolvă totul") nu-l convinge.

Lectura atentă a intervențiilor lui Nicolae Iorga, pe marginea articolelor noii Constituții, oferă dovada capacității sale ieşite din comun de a impune texte scrise într-o bună limbă românească, logice, lipsite de contradicții şi, prin urmare, aplicabile.

Oprit nedumeritor la mijlocul sesiunii 1922-1923, volumul al II-lea al *Discursurilor parlamentare* a avut în continuare o soartă vrăjmaşă. A văzut lumina tiparului în anul morții violente a autorului iar ulterior s-a aşternut bezna peste el. Încercăm o mare satisfacție de a-l fi putut reedita, în formă completă, oferind astfel cititorului dimensiunea impresionantei prezențe a unui intelectual desăvârşit în Parlamentul țării. Ar putea fi un *memento* pentru societatea românească, singura şansă de viață parlamentară autentică, unde intelectualul şi nu impostorul, unde eruditul şi nu grăbitul împodobit cu diplome, ar decide soarta României.

https://biblioteca-digitala.ro

LXX

DECLARAŢIA ROSTITĂ LA ALEGEREA CA PREŞEDINTE AL CAMEREI CONSTITUANTE

(9 decembrie 1919)

D. vice-preşedinte[1]: Domnul Iorga are cuvântul. (*Aplauze.*)

Onorată Cameră,

La ordinea de zi pentru astăzi este alegerea preşedintelui. Aflu că este intenţiunea de a se zăbovi alegerea acestui preşedinte pentru ziua de mâine, din cauza neobservării unei clauze din regulament care impune biroului să comunice ordinea de zi pe ziua următoare preşedintelui Consiliului. Era până ieri preşedintele Camerei, prin urmare a putut să aibă pe deplin cunoştinţă de ordinea de zi care s-a format, care s-a afişat şi care trebuie executată. (*Aplauze.*)

Onorată Cameră, de o săptămână şi mai bine ţara trăieşte în împrejurări de criză care apasă greu pe sufletul ei. O presă necunoscătoare de datoria ei faţă de supremele interese naţionale, aţâţă necontenit toate intrigile.

Camera este insultată şi ameninţată în fiecare moment din partea unor grupări politice pe care nu greşeala noastră le-a silit să nu se amestece în lupta electorală.

Aşa fiind, pentru ca să fim siguri pe ce teren suntem, pentru ca să avem energia trebuitoare pentru marea operă pe care trebuie să o începem fără zăbavă şi pentru a sta cu mândrie, cu demnitatea cuvenită înaintea României Mari, care aşteaptă de la noi îndeplinirea unor scopuri ce nu pot zăbovi o singură clipă, cer să se înlăture odată această atmosferă apăsătoare. Camera este fără prezident, să-şi capete preşedintele fără zăbavă şi în felul acesta să îndreptăţim speranţele pe care ţara le pune în noi. (*Aplauze.*)

D. vice-preşedinte: Este cineva, din partea Guvernului, care crede că trebuie să răspundă?

D. A.C. Cuza: D-le preşedinte, întrucât nu e nimeni contra, vă rog să puneţi la vot propunerea domnului Iorga...

https://biblioteca-digitala.ro

Se aprobă.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, cer cuvântul în chestiune prealabilă.

Onorată Cameră,

Pentru motivele pe care le-am arătat de la tribună, fiindcă trăim expuşi, noi, Camera, în fiecare moment, unor agitaţiuni al căror izvor este cunoscut, fiindcă este de nevoie ca această Cameră să aibă siguranţa şi demnitatea necesară pentru opera ei, declar că eu cedez stăruinţilor ce mi s-au făcut, încă de la deschiderea acestui Parlament al României Mari, propunerii de a primi sarcina, grea pentru sănătatea şi ocupaţiile mele, de preşedinte al acestei Camere. (*Aplauze.*)

Nu cred că, făcând această declaraţie, cade vreuna din condiţiile blocului parlamentar atât de necesar acestei ţări. (*Aplauze.*) Blocul parlamentar[2] a fost întemeiat pe baza unui program de reforme. Vom fi, cu toţii cei cari l-am iscălit, cei mai credincioşi îndeplinitori ai acestui program. În ce priveşte restul, conştiinţa fiecăruia are dreptul său.

Nu calc învoiala ca la Cameră să fie un preşedinte de dincolo de munţi. Iată pentru care motive: Eu nu sunt nici din Regat şi nici de dincolo, nici din acel Vechi Regat care se poate numi mai bine mama României Mari, care s-a întemeiat acum. Sunt din toate părţile românismului, unde munca mea devotată a putut să răzbată (*aplauze prelungite*), creând o conştiinţă, al cării rezultat este, între altele, faptul de astăzi.

Cine dintre d-voastră crede că pretenţiunea mea nu întrece cu mult munca pe care am desfăşurat-o, acela fără îndoială că va fi folosit Camerei, ţării şi viitorului acestui neam dând Camerei un preşedinte hotărât să-i menţină prestigiul şi să-i apere existenţa. (*Aplauze prelungite pe băncile naţionaliste.*)

D. vice-preşedinte: D-lor deputaţi, consult Camera dacă trebuie să suspendăm şedinţa pentru câteva minute.

Voci: Nu! Nu! La vot!

Alte voci: Nu se poate!

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: D-lor deputați, Camera nu poate să fie împiedecată de a lucra; urnele trebuie să stea acolo și să votam.

D. C. C. *Brăescu*: Trebuie să se consulte biroul; nu puteți d-voastră în acest Parlament să faceți operă de bolșevism, d-voastră cari voiți să dați pilda moralității. Aceasta este o operă de înaltă moralitate; aceasta este dovadă de anarhism parlamentar.

(*Se suspendă ședința, apoi se procede la vot. D. N. Iorga a întrunit 168 voturi. Este proclamat președinte al Adunării deputaților. Aplauze prelungite.*)

D. N. Iorga ocupă fotoliul președintelui, în aclamațiunile Adunării.

D. N. Iorga, președinte: Onorată Cameră, n-ar ajunge a cuprinde cuvintele ceia ce aș dori să spun astăzi, când mă puneți în măsură să pot apăra prin menținerea celui dintâi Parlament cu atribuțiunile de Constituantă (*aplauze prelungite*), ales în singurele condițiuni posibile astăzi de țăranul ostaș și de frații abia scăpați, prin jertfa lui însuși, mă puneți în măsură, zic, să ajut viitorul acestui neam, care nu poate fi în funcțiune de nici un interes de partid. (*Aplauze prelungite.*)

Datoria mea e netedă: Nepărtenire față de oricine aduce aici cuvântul convingerilor sale, apărarea față de toți a drepturilor sfinte ale cuvântului și păstrarea acelei desăvârșite ordine și urbanități în discuțiuni, care e cea mai sigură chezășie pentru sporul lucrărilor noastre.

Țara cere neîntârziat satisfacerea unor nevoi pe care, cu o admirabilă resemnare, care nu dă nimănui dreptul să abuzeze de dânsa (*aplauze*) ea le-a suportat în ultimii câțiva ani. Ea cere cât mai răpede îndeplinirea unei opere largi de reforme, care să atingă curagios toate domeniile vieții naționale. (*Aplauze prelungite.*) Ea cere ca jertfa de timp pe care a făcut-o părăsind grele ocupațiuni pentru a ne trimete aici și jertfa de bani pe care o face ținând această Adunare, ca aceste jertfe să fie pe deplin răsplătite, fiind în stare să prețuim cu toții marele ceas istoric de care nimeni nu se poate face nevrednic fără ca

https://biblioteca-digitala.ro

blăstămul vremilor care vor veni să apese asupra lui. (*Aplauze prelungite.*)

Lucrând aşa, vom evita în folosul ţării, în interesul monarhiei, care a ştiut să se pună în fruntea silinţilor naţionale (*aplauze prelungite*) şi căreia aceasta-i este cel mai strălucit titlu de glorie şi cel mai puternic sprijin, şi în folosul unui popor care nu s-a unit numai prin silinţile noastre de astăzi şi prin opera îndeplinită prin mânile noastre, dar şi prin voia lor, a celor cari zac în vechile şi proaspetele morminte ale luptelor noastre pentru unitatea naţională (*aplauze prelungite*), primejdii ameninţătoare, îndeplinind în felul acesta o sarcină pe care istoria va putea să o însemne în analele sale, se va evita astfel şi o anarhie pe care bunul simţ al acestui popor a ştiut să o răspingă şi fără noi până acum şi pe care cu noi va şti să o răspingă şi de acum înainte (*aplauze*), şi o dictatură ale cării consecinţe sunt mai periculoase decât anarhia însăşi. (*Aplauze.*)

Părăsindu-mi, ca să ajut această operă, la care, orice ar fi fost în trecut, putem participa toţi, chiar acei pe cari întâmplarea îi ţine încă departe de noi, părăsindu-mi, zic, studiile mele iubite şi primejduind o sănătate mult încercată printr-însele, aş avea o singură şi dorită răsplată: Stima aceluia dintre oamenii sinceri şi patrioţi care ar fi fost şi cel mai hotărât al meu adversar şi care, când aş părăsi acest loc, ar zice: Aici a stat un om de treabă. (*Aplauze prelungite, ovaţiuni.*)

Fiind vacant un loc de vice-preşedinte, prin intrarea d-lui Pantelimon Halipa[3] în Minister, trebuie să procedăm la alegerea unui nou vice-preşedinte.

NOTE

1. Vice preşedinte al Adunării era generalul G. Manu.

2. Blocul parlamentar a apărut din nevoia constituirii unei majorităţi parlamentare deoarece nici un partid nu ieşise victorios în alegerile din noiembrie 1919. El s-a constituit la 25 noiembrie acelaşi an şi a cuprins: Partidul Naţional Român din Transilvania, Partidul Ţărănesc din Vechiul Regat, Partidul Ţărănesc din Basarabia, Partidul Naţionalist Democrat şi Partidul Democrat al Unirii din Bucovina. Guvernul Blocului, instalat la 1 decembrie 1919, l-a avut

https://biblioteca-digitala.ro

în frunte pe Al. Vaida Voevod. La ministerul de Interne au fost titulari Al. Averescu, apoi dr. N. Lupu. În timpul acestei guvernări s-au votat, la 29 decembrie 1919, legile prin care se ratifica unirea provinciilor istorice Basarabia, Bucovina şi Transilvania cu România. La 10 martie 1920 s-a votat legea pentru reforma agrară în Basarabia. Încercarea de a trece proiectul similar pentru Vechiul Regat a eşuat, datorită opoziţiei marilor proprietari. În această situaţie, Ion Mihalache, ministrul Agriculturii, a demisionat. În aceiaşi lună, Marile Puteri au recunoscut unirea Basarabiei cu România. Primul ministru era la Londra când regele Ferdinand a decis, la 13 martie 1920, să demită guvernul. I-a urmat un Cabinet condus de generalul al. Averescu.

3. Pantelimon Halipa a intrat în guvernul Al. Averescu în calitate de ministru de Stat.

Între 10 şi 24 decembrie 1919, N.I. mai intervine:

În şedinţa din *10 decembrie1919:*

Citeşte **două telegrame adresate Parlamentului**:

„Onorată Cameră, înainte de a trece la comunicările orale, îmi îngăduiţi a vă ceti cele două telegrame primite, una din partea preşedintelui Parlamentului francez, *iar cealaltă* din partea preşedintelui Camerii deputaţilor din Roma.

Preşedintele Camerii deputaţilor *din* Franţa se rosteşte astfel către *noi:* (*Aplauze prelungite.*)

„De îndată ce Camera va fi constituită, voiu avea onoarea a da citire mişcătoarei telegrame a Parlamentului român.

Paul Deschanel, preşedintele Adunării deputaţilor".

Evident, suntem cu toţii foarte mişcaţi de răsunetul pe care l-*a* găsit deocamdată în inima preşedintelui Camerii franceze, frumoasa adresă pe care cel dintâi preşedinte al acestei Camere a trimis-o în interesul dreptăţii poporului român către Camera franceză. (*Aplauze prelungite.*)

Acum, a doua telegramă, *în* care se cuprind înseşi sentimentele întregii Adunări a deputaţilor italieni, *are* acest cuprins: (*Aplauze prelungite.*)

„Salutarea frăţească *a* Parlamentului român, ce aţi binevoit a-mi transmite, are un profund răsunet în sufletul Parlamentului şi poporului italian, legaţi de România mărită în

https://biblioteca-digitala.ro

hotarele ei naturale prin cea mai vie simpatie, inspirată de vechi şi nepieritoare tradiţii. (*Aplauze.*) *Vă* asigur cele mai vii mulţumiri pentru nobil*a* d-voastre manifestaţiune".

Preşedintele Adunării deputaţilor a Italiei, Orlando"

„Cred că sunt în sentimentul Adunării când, din partea noastră, asigurăm pe reprezentanţii naţiunii italiene că noi nu am uitat niciodată legăturile frăţeşti cari ne unesc cu acest mare şi nobil popor (*aplauze prelungite*), că am crezut totdeauna în marele simţ de dreptate care a deosebit Italia de la întemeierea ei î n c ă , î n temeiere făcută pe aceleaşi baze de întreagă dreptate naţională pe care s-a sprijinit dezvoltarea noastră proprie şi în vederea hotarelor naturale de cari România mărită are nevoie şi de acum înainte cu ajutorul tuturor. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate.*)

Transmitem cele mai mişcate mulţumiri Camerii din Roma, urând ca şi Italia să ajungă la deplina realizare a idealului său naţional în acele hotare naturale, definitive şi eterne". (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate.*)

În aceiaşi şedinţă:

După ce **dr. Lupu evocase, între altele, cazul soldatului G. Mitrofan**, demobilizat şi care acum lucra pe diferite moşii, în condiţii îngrozitoare. Deputatul a făcut, alături de alţi parlamentari, o propunere de anchetă parlamentară pentru cercetarea exploatării soldaţilor de pe moşiile particulare şi stabilirea vinovaţilor:

„D-lor deputaţi, constat adânca impresiune pe care a produs-o în sufletul tuturor destăinuirile aduse de d. dr. Lupu. Asigur populaţiunea rurală că inima noastră a tuturor este cu dânsa şi cu durerile ei. (*Aplauze prelungite, îndelung repetate.*)

Intervin pe lângă guvern, aşa cum este datoria mea, şi sunt sigur că guvernul va lua cele mai hotărâte măsuri pentru ca această stare de lucruri, pentru care el nu este responsabil, să înceteze; în ce priveşte cererea de anchetă parlamentară, potrivit regulamentului, ea va fi trimisă în secţiuni şi dacă d-

https://biblioteca-digitala.ro

voastre sunteți pentru urgență, vă rog ca, prin ridicarea mâinilor, să arătați aceasta".

În aceiaşi şedință:

La intervenţia lui I. Ciocârlan, care declarase patetic că țăranii reveniți acasă îşi găsiseră căminurile prăduite:

„D-lor deputați, îmi dați voie, este foarte mişcătoare această expunere a d-voastră, d-le deputat Ciocârlan, însă doresc să precizați fapte cari să fie comunicate băncii ministeriale. Ori, dacă voiți să faceți istoricul în adevăr dureros al stării țăranilor din județul Putna, atunci anunțați o interpelare pe care o vom asculta cu cea mai mare luare aminte şi pentru țăranii de acolo şi pentru locul pe care-l reprezentați d-voastră în literatura română, pe care îl prețuim cu toți. Dar trebuie să ținem seama de regulamentul Camerei, care nu dă voie a se da o dezvoltare imediată unei interpelări. Continuați.

D. I. Ciocârlan: Propunerea zice că onorata Cameră să alcătuiască din sânul ei o comisiune parlamentară care să... (*Zgomot; alți d-ni deputați părăsesc locurile.*)

O voce: D-le preşedinte, vă rog să se respecte cuvântul.

D. preşedinte: Dați-mi voie, nu am nevoie să mi se atragă atențiunea. Nu pot opri pe d-nii deputați de a continua un vechi obicei, care este acela de a nu sta la locurile lor şi a nu asculta pe vorbitor, este un obicei contra căruia nu pot lupta, doresc să înceteze, dar nu pot să fac pentru moment altfel. Rog pe d. Ciocârlan să vorbească atât de precis şi scurt încât să oprească şi pe cei mai obişnuiți de a pleca de la locurile lor, să-l asculte până la sfârşit".

În aceiaşi şedință:

La cererea de demisie a deputatului Racotă:

„D-lor, sunt dator să consult Adunarea, întâi dacă primeşte demisiunea d-lui Racotă. Ca unul care m-am găsit în Cameră de multă vreme alături de d. Racotă, ca unul care ştiu că a fost şi unul dintre cei mai iubitori pentru poporul

https://biblioteca-digitala.ro

românesc şi cel mai bun coleg, cu adevărată durere de suflet, ţinând seamă de boala care îl împiedica de a participa la lucrările noastre, întreb Camera dacă primeşte demisiunea?"

Cererea similară a deputaţilor dr. Suciu (Arad) şi Iser Herdan (Chişinău) a fost deopotrivă luată în dezbatere; cea dintâi s-a primit, deoarece solicitantul primise o funcţie salariată la stat; a doua a fost respinsă.

În aceiaşi şedinţă:

Evocă luarea cetăţii Plevna, în timpul războiului de Independenţă:

„Onorată Cameră, mi se atrage atenţiunea că astăzi este aniversarea luării Plevnei. Obiceiul Camerelor precedente a fost totdeauna să amintească prin câteva cuvinte acest însemnat episod din dezvoltarea puterii noastre naţionale spre elaborarea statului nostru pe baze de independenţă şi suveranitate.

Cu mijloace mult mai modeste ca cele de azi, prin sacrificiul de sânge de atunci s-a ajuns la afirmarea suveranităţii şi neatârnării noastre depline. Astăzi, în zilele mai mari şi mai glorioase, nu putem uita gloria de atunci, tot aşa de curată ca şi cea de azi. Ne închinăm umbrelor înaintaşilor noştri cari, cu sângele lor, au întemeiat aici o ţară liberă şi neatârnată". (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate. D-nii deputaţi se scoală în picioare.*)

În şedinţa din *11 decembrie 1919:*

Când cere cuvântul deputatul socialist Gh. Cristescu:

„D-lor deputaţi, cu cea mai deplină linişte să ascultăm pe omul care reprezintă un puternic curent, în această ţară. Căruia îi lipseşte numai o dreaptă îndrumare pentru a fi folositor României".

După ce acesta semnalase greve în judeţul Neamţ şi în portul Constanţa iar autorităţile manifestaseră „o atitudine provocatoare":

https://biblioteca-digitala.ro

„D-le Cristescu, formulați în scris interpelarea şi o vom comunica guvernului. Vi se va răspunde peste trei zile şi urez ca acest răspuns să fie satisfăcător în interesul liniştei țării şi al dreptății".

În aceiaşi şedință:

La chestiunea personală cerută de deputatul I. Păşuică:

„Acum, d. deputat Păşuică are cuvântul în chestiune personală. Să-mi dea însă voie *să* doresc de la acest scaun preşedințial, în unire, fără îndoială, cu d-voastre toți, ca această chestiune personală să fie prezintată în acel chip scurt şi foarte obiectiv, care să contribuie a înălța nivelul discuțiunilor acestei Adunări *să* se înfățişeze aici regiunile alipite la pământul cel vechiu românesc în *aşa* fel încât neamul, *prin* manifestarea lor, nivelul discuțiilor să se ridice, în loc ca un nou val de tristețe să se scoboare peste sufletele noastre". (*Aplauze.*)

În aceiaşi şedință:

După ce I. Păşuică atacase Consiliul Dirigent constituit în Transilvania a nu fi ținut „calea dreaptă":

„Dacă se continuă pe tonul acesta voiu fi silit să ridic şedința. Nu putem da publicului şi oaspeților noştri străini un astfel de spectacol. Voiu opri orice defăimare, dar vă rog să păstrați ordinea. Continuați şi feriți-vă de a provoca scene atât de penibile şi scoborâtoare pentru demnitatea acestui Parlament". (*Aplauze prelungite.*)

În aceiaşi şedință:

Dă cuvântul **în chestiune personală deputatului Avram Imbroane:**

https://biblioteca-digitala.ro

„Onorată Cameră, deoarece comunicările sunt terminate, v-aşi ruga să intervertim ordinea de zi şi să trecem validări, după cari vom ajunge la alcătuirea diferitelor comisiuni. Mai este însă un element important în ordinea de zi, este chestiunea personală a d-lui deputat Imbrone. D-sa va vorbi înainte de a trece la validări. Ţin să atrag atenţiunea, pentru a nu se lua mult timp la votarea comisiunilor, că şefii diferitelor grupări şi acei cari formează Blocul şi acei din opoziţiune, s-au învoit ca votarea să se facă în bloc, fără a se vota listele acestea deosebit. Dacă Camera primeşte această propunere, atunci putem precede în felul acesta. Acum d. Imbrone are cuvântul".

În aceiaşi şedinţă:

Dă cuvântul lui Eugen Goga, după ce defineşte rolul preşedintelui Adunării:

D. Eugen Goga: Uite cine te aplaudă! (*Zgomot; întreruperi pe băncile liberale.*)

Voci: Ruşine!

Alte voci: La ordine!

D. preşedinte: D-lor deputaţi, fac apel la sentimentul de ordine al Camerei, pentru ca d. *Goga,* care a provocat această scenă, fără să-i stea în intenţiune... (*Zgomot; întreruperi.*)

O voce: De unde ştii d-ta aceasta? (*Zgomot; întreruperi.*)

D. preşedinte: D-lor deputaţi, d-voastre vă plângeţi că sunteţi terorizaţi; apoi eu văd că d-voastre terorizaţi pe preşedintele însuşi. (*Aplauze prelungite, îndelung repetate; strigăte de bravo.*)

Voci: Tăcere! Tăcere! Să auzim.

D. preşedinte: Înainte de a da cuvântul d-lui Goga, rog pe acei *d*-ni deputaţi din partea stângă a acestei Adunări, cari s-au crezut jigniţi de anumite cuvinte ale mele, să primească aceste lămuriri:

Când eram deputat, acolo, în bănci, de mai multe ori d-voastre aţi fost atacaţi de adversarii d-voastre politici. Am socotit de datoria mea să intervin cu toată energia pentru ca d-voastre să nu mai fiţi atacaţi. Oricine a fost de faţă a putut să vadă că aceasta este adevărul.

https://biblioteca-digitala.ro

Căci nu aceasta e rolul nostru în Adunare, să ne terorizăm unii pe alții, cu atât mai puțin să terorizați pe un tânăr căruia i-a putut să-i scape o vorbă, nefiind deprins cu discuțiile Parlamentare. (*Zgomot, întreruperi.*)

Prin urmare, când am spus că țin să nu se terorizeze aceia cari, într-un anumit moment, sau printr-o anumită mișcare pasională, ar fi avut aerul că aduc atingere unui sentiment firesc, prin aceasta am înțeles un lucru pe care nimeni nu-l poate tăgădui şi care era evident.

Prin urmare, să-mi dați voie să nu țin seamă câtuşi de puțin de jignirile cari s-au îndreptat către mine din unele locuri ale băncilor d-voastre; căci azi eu reprezint nu pe Nicolae Iorga, ci pe preşedintele acestei Camere!

Voci: Aşa e! Aşa e! (*Aplauze prelungite.*)

D. preşedinte: Voiu mai adăugi un lucru: Dacă ceea ce mi s-ar spune aicea poate să mă atingă numai pe mine, ceea ce mi se spune din Adunare se înt*oarce* de la mine ca persoană împotriva preşedintelui Adunării însuşi şi dar a demnității acestei Camere, pe care eu, ca preşedinte, nu numai că trebuie să o asigur dar am sentimentul că o reprezint. (*Aplauze prelungite.*)

Dau cuvântul d-lui Goga şi-l rog, ca unul ce sunt mai bătrân, să facă tot ceea ce e cu putință pentru ca liniştea să se restabilească în această Adunare. (*Zgomot; întreruperi; aplauze.*)

Voci: E de datoria d-tale să se facă acest lucru.

D. preşedinte: Să faceți, d-le Goga, declarații de aşa natură încât să se vadă că aici nici cea mai mică gândire de demnitate şi mândrie românească nu poate să fie jignită în nici un chip. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate; strigări de „bravo“.*)

În aceiaşi şedință:

Pentru operativitatea lucrărilor Adunării:

„Cum am anunțat şi înainte, față de regulamentul foarte defectuos al Camerei, care se va modifica şi conform cu care ar fi să pierdem foarte mult timp cu anumite votări de comisiuni, am căzut de acord cu şefii de grupări asupra persoanelor cari ar putea compune diferitele comisiuni. Aşa încât, în loc să se

https://biblioteca-digitala.ro

voteze pentru fiecare comisiune în parte, eu propun, în înțelegere cu ceilalți şefi de grupări, să se citească lista persoanelor indicate de diferitele grupări, iar Camera, dacă găseşte de cuviință, să aprobe prin ridicare de mâini".

În aceiaşi şedință:

Îndeamnă la înţelegere:

„D-lor, fiindcă acum s-a terminat alegerea comisiunilor pentru cari s-a făcut înțelegerea între diferitele grupări, țin să-mi exprim dorința, ca preşedinte al acestei Adunări, mai cu seamă după regretabilele scene ce s-au produs, ca cei aleşi din diferitele grupări din Cameră, şi cari sunt puşi împreună în aceste comisiuni, care era o zădărnicie până acum, să facă aşa ca ele să devină o realitate, căutând să se găsească mijloace de înțelegere în numele națiunii aceleia pe care cu toții o reprezentăm şi pe care cu toții trebuie să o servim".

În aceiaşi şedință:

La retragerea deputaţilor socialişti:

„În ultimul moment primesc declarația reprezentanților din Cameră a Partidului Socialist că nu consimt a lua parte la lucrările acestor comisiuni. Din partea noastră am făcut tot ce era cu putință ca să poată lucra împreună cu noi. Din momentul ce nu primesc, nu suntem noi vinovați, eu în rândul întâiu, că această colaborare este exclusă.

Aşa fiind, propun ca în locurile vacante, prin retragerea d-lor, să se aleagă reprezentanții bănățeni pe cari îi asigur că toată Camera îi iubeşte deopotrivă şi face din cauza lor sfânta cauză a întregului popor românesc". (*Aplauze prelungite.*)

În şedința din *12 decembrie 1919:*

La observaţia deputatului N. Bălănescu privitoare la consemnarea în procesul verbal a suspendării şedinţei precedente deoarece Adunarea devenise „tulburătoare":

https://biblioteca-digitala.ro

„D-le deputat şi onorată Cameră, procesele verbale, după obicei, se redactează în afară de intervenţia preşedintelui. Nu am cunoscut acest termen. Evident, Camera nu poate să devie „turburătoare": ea poate să fie „turburată", ceea ce doresc să nu se întâmple niciodată. Aşa fiind, desigur se va suprima din procesul verbal acest cuvânt dezagreabil şi desigur dorim ca niciodată să nu se prezinte o situaţiune de aşa fel încât un funcţionar să poată întrebuinţa un termen nepotrivit, cum este acesta".

În aceiaşi şedinţă:

La declaraţia Partidului Socialist, transmisă prin deputatul Toma Dragu, care contesta compoziţia Parlamentului (după „decrete-legi electorale"), ca şi legitimitatea deciziilor sale. Între altele, fixarea hotarelor Basarabiei, ale cărei ţinuturi „ar putea fi desprinse mâine din trupul ei":

„Tăcere, d-lor, d-voastre nu contribuiţi întru nimic ca să scurtăm această declaraţie, pe care o prevedeam şi pe care trebuie să o ascultăm, pentru că ea e potrivită cu ideile partidului pe cari acest partid le-a manifestat totdeauna prin presă şi prin grai. Noi nu ne speriem de lucruri pe cari le cunoaştem.

D. Toma Dragu: S-au convocat alegătorii într-o ţară care, prin tărăgănirea păcii, nu-şi avea încă hotarele statornice, punând-o astfel în situaţia de a avea în Parlament reprezentanţi ai unor ţinuturi cari ar putea fi desprinse mâine din trupul ei... (*Zgomot; întreruperi.*)

D. preşedinte: Vă atrag atenţiunea că sunt hotare pe cari conştiinţa naţională le-a fixat şi pe cari d-voastră de la această tribună, şi fiindcă şi d-voastră sunteţi român, nu le puteţi înlătura, oricare ar fi opiniunile d-voastră." (*Aplauze prelungite, îndelung repetate.*)

După ce Toma Dragu declarase că 54% din persoanele cu drept de vot din Vechiul Regat se abţinuseră de la vot şi cineva în sală strigase „minciună!":

https://biblioteca-digitala.ro

„S-a rostit un cuvânt pe care nu-l pot admite. Sunteți liberi să rostiți acest cuvânt în mijlocul prietenilor care-l primesc; aci, în mijlocul Parlamentului, nu primesc să se întrebuințeze asemenea cuvânt şi îl resping". (*Aplauze prelungite.*)

La remarca aceluiaşi deputat că alegerile în noua provincie fuseseră mai vitrege decât sub țarism, glasul naționalităților fiind înăbuşit:

„D-lor deputați, cred că şi în gura unui socialist aceste cuvinte sunt nepatriotice". (*Aplauze prelungite.*)

La constatarea aceluiaşi deputat că în Bucovina naționalitățile s-au abținut de la vot, aşa că în Parlament sunt doar reprezentanții cârmuirii:

„D-lor deputați, declarațiunea aceasta este făcută anume pentru a vă enerva şi a produce scene de acestea. Succesul acestei declarațiuni constă tocmai în modul în care o priviți. Vă rog, d-lor, să ascultăm în toată liniştea, cu toate sentimentele pe cari le provoacă în sufletele noastre cinstite, în îndeplinirea unei opere folositoare țării". (*Aplauze prelungite.*)

La declarația aceluiaşi preopinent că poporul n-a recunoscut validitatea Parlamentului:

„Nu puteți vorbi decât în numele alegătorilor cari v-au ales. N-aveți dreptul să vorbiți în numele țărănimii". (*Aplauze îndelung prelungite.*)

În aceiaşi şedință:

Prezintă declarația lui Brandsch, reprezentantul saşilor din Transilvania:

„D-lor deputați, înainte de a da cuvântul d-lui Crețu, trebuie să vă anunț un lucru. Între noi se găsesc reprezentanți

https://biblioteca-digitala.ro

foarte distinşi ai naţionalităţilor, şi între aceştia este d. Brandsch, conducătorul germanilor din Ardeal; d-sa a cerut cuvântul şi pregăteşte acum o declaraţie, pe care o va face în limba germană, neştiind bine româneşte, şi pe care vă voiu traduce-o eu, ca să se vadă pe ce se sprijină învinuirile săpătoare ale ordinei publice. (*Aplauze.*)

Iată, d-lor, declaraţia:

Declar în numele poporului meu că alegerile în Ardeal s-au făcut în ordine şi în deplină libertate (*aplauze*) şi că suntem pe deplin mulţumiţi pentru felul cum au fost îndeplinite aceste alegeri. (*Aplauze.*) Sperăm că hotărârile de la Alba Iulia vor fi aduse la îndeplinire, că ele asigură toate drepturile pe cari le cere naţiunea germană în Ardeal". (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate.*)

În aceiaşi şedinţă:

În continuarea spuselor lui Toma Dragu:

„Onorată Cameră, înainte de a da cuvântul în ordinea înscrierei pentru comunicările cerute, dat fiindcă incidentul care a fost deschis prin declaraţiile d-lui Dragu nu e considerat închis şi fiindcă sunt aici persoane dintre naţionalităţile României Mari cari doresc să arate sentimentele acelor naţionalităţi cari au fost aduse în discuţiune, dau cuvântul d-lui Vasile Sniatinciuc, care necunoscând limba românească, d-sa fiind rutean din Bucovina, se va adresa mie în limba pe care o cunoaşte şi eu voiu tălmăci spusele d-sale către Cameră".

În aceiaşi şedinţă:

După declaraţia deputatului evreu din Basarabia, Iancu Melic Melicsohn, de a fi „bun cetăţean al României":

„Onorată Cameră, după aceste demonstraţii aşa de clare cari arată, după vorba românului, că nu e cum se găteşte, ci cum se nemereşte (*ilaritate*), după aceasta dau cuvântul d-lor deputaţi cari au fost înscrişi pentru comunicări şi-i rog foarte mult să cruţe timpul Adunării, pentru că avem un proiect de

https://biblioteca-digitala.ro

lege din inițiativă parlamentară, de cea mai mare grabă, care va fixa situațiunea financiară a acestei Camere, sunt raportul diurnelor cari se pot acorda d-lor deputați. Prin urmare, rog pe d-nii înscrişi la comunicări să se rezume, ca să avem la sfârşit timpul necesar pentru proiect".

În şedința din *13 decembrie 1919*:

Citeşte declarația deputatului rutenilor din Maramureş:

„D. Orestie Ilniczki a cerut cuvântul asupra procesului verbal. D. Ilniczki însă neputându-se exprima liber în româneşte, m-a însărcinat să citesc declarațiunea pe care d-sa o aprobă prin prezența sa aici.

Iată ce ține d. Ilniczki, reprezentant al rutenilor din Maramureş, să comunice onoratei Camere:

„În legătură cu acuzațiile aduse în şedința de ieri din partea d-lui deputat socialist Dragu, noi, deputații ruteni, aleşi în 4 circumscripții electorale cu populație ruteană în județul Maramureş, ne ținem de datorința, înaintea onoratei Camere, a face următoarea

DECLARAȚIE

Suntem încredințați din partea alegătorilor noştri ruteni a exprima sentimentele de nemărginită mulțumire şi loialitate Maiestății Sale Regelui Ferdinand (*aplauze prelungite*) şi toată recunoştința Consiliului dirigent pentru respectarea atât de corectă a dreptului minorităților cu ocaziunea alegerilor. (*Aplauze.*)

Poporul rutean din Maramureş, de când asistă prima dată acuma la aceste alegeri şi-a putut manifesta liber voința sa şi şi-a putut alege reprezentanții săi. (*Aplauze.*)

Avem toată încrederea că Parlamentul român va respecta totdeauna principiile democratice şi va aduce legi bune şi folositoare pentru toți cetățenii cari ajung între granițele României Mari. (*Aplauze.*)

Poporul rutean din părțile Maramureşului doreşte şi cere să se ia toate măsurile necesare pentru a fi anexat definitiv, conform liniei demarcaționale de azi, pentru totdeauna la România Mare". (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate.*)

https://biblioteca-digitala.ro

În aceiaşi şedinţă:

Minutează vorbirea deputaţilor:

„D-lor deputaţi, Camera dorind să acorde numai cinci minute, după cinci minute voi avea onoare să întrerup pe vorbitor pentru a da cuvântul altuia. (*Aplauze.*) Pun la vot această propunere prin ridicare de mâini. S-a admis. Adaug că voi aplica această măsură chiar şi acelora cari au votat-o". (*Aplauze, ilaritate.*)

În aceiaşi şedinţă:

Cere disciplină din partea deputaţilor:

„D-lor deputaţi, am auzit în acea parte un cuvânt adresat către preşedintele acestei Camere, cuvânt lipsit nu numai de orice simţ de dreptate, dar şi de orice simţ de bună cuviinţă. Prefer să nu-l relevez, în credinţa că astfel de cuvinte nu se vor mai auzi de nicăieri". (*Aplauze.*)

În şedinţa din *15 decembrie 1919:*

Din nou pentru operativitatea lucrărilor:

„Onorată Cameră, este absolută nevoie de a se numi cât mai curând reprezentanţi cari, potrivit cu regulamentul Casei dotaţiunei oastei şi al Casei de Consemnaţiuni, trebuie să fie delegaţi de către Parlament şi atunci, pentru ca să nu se piardă vremea, am îndrăznit să întrebuinţez acelaşi procedeu care l-aţi adoptat,, adică să se facă înţelegere între partidele reprezentate aici ca să evităm dificultăţile şi pierderile de timp. Prin urmare, iată cine se propune în nmele partidelor care alcătuiesc cea mai mare parte din această Adunare, Pentru Casa de Depuneri şi Consemnaţiuni: d-nii dr. C. Bucşan, Stan Morărescu şi dr. Gh. Gheorghian iar pentru Casa dotaţiunei oastei: d. Zelea Codreanu şi d. Gherman Pântea. Dacă Adunarea dă aprobarea

https://biblioteca-digitala.ro

ca să se poată primi aceste persoane, rog să arate prin ridicare de mâini"

Se pune la vot şi se primeşte.

În aceiaşi şedinţă:

Despre tehnica de votare:

„Camera cere votarea cu vot secret? Aceasta trebuie să se ceară de unsprezece domni deputaţi. Nefiind îndeplinită această condiţie, se va vota prin ridicarea de mâini. Persoanele care sunt pentru luarea în considerare a invalidării, prin urmare pentru trimiterea la comisiunea specială a propunerii de invalidare, să ridice mâna. Persoanele care sunt contra luării în considerare a invalidării d-lui Vălean să ridice mâna. Camera a respins luarea în considerare a concluziunilor raportului, prin urmare nu-mi rămâne decât să proclam ca deputat al cercului Telegova din Caraş Severin pe d. Aurel Vălean. (*Aplauze.*)

În şedinţa din *16 decembrie 1919:*

Într-o chestiune de procedură:

„Am lăsat ca d. Lupu să-şi termine comunicările, deşi mi se pare foarte uşor ca să fac câteva observaţiuni. D-lor, d. dr. Lupu dacă avea de gând să propună un proiect de lege, nu avea decât să ceară cuvântul pentru a-şi propune proiectul de lege. D-lui a venit la comunicări şi eu i-am aplicat măsura, admisă de Cameră, că nu e îngăduit să se vorbească mai mult de cinci minute la comunicări.

D. dr. N. Lupu: A fost o chestiune importantă.

D. preşedinte: Daţi-mi voie, v-am lăsat să vorbiţi fără să vă întrerup, este o elementară datorie din partea dvs. să mă lăsaţi, ca deputat măcar, dacă nu ca preşedinte, să vorbesc, fără să am necontenita onoare a întreruperilor dvs,

Confuziunile sunt totdeauna regretabile, dar în cazul meu nu a fost nici un fel de confuziune. Dacă doriţi însă o confuziune, d-le deputat, aceasta este în felul cum ai

https://biblioteca-digitala.ro

interpretat d-ta art. 7. Fiindcă v-am arătat înainte de a intra în şedinţă că aceia ce spuneaţi dvs. ca această hotărâre să se pronunţe după discuţia publică prin vot secret, nu priveşte votarea luării în consideraţie ci votarea a însuşi cazului care se prezintă. Prin urmare, n-aveşi dreptate deloc.

În ceiace priveşte moţiunea pe care aţi prezentat-o, v-am lăsat să prezentaţi această moţiune, deşi regulamentul îmi îngăduie să vă spun pur şi simplu că s-a isprăvit cu chestiunea încă din şedinţa precedentă; prin urmare, dacă am veni necontenit cu moţiuni privitoare la chestiuni care s-au epuizat odată, atunci înţelegeţi foarte bine ce s-ar întâmpla cu timpul acestei Adunări".

În aceiaşi şedinţă:

Citeşte telegrama adresată preşedintelui Adunării parlamentare a Italiei din partea Parlamentului român:

„Înainte de a trece la comunicările scrise, daţi-mi voie să vă comunic telegrama pe care în numele dvs. şi după dorinţa dvs. am adresat-o către d. preşedinte al Adunării deputaţilor din Roma. Iată cuprinsul ei: „În ziua în care înaintea Regelui defilară voinicii soldaţi transilvăneni, cărora Italia, marea noastră soră, a dat cu atâta dărnicie mângâiere, arme şi avânt, Camera deputaţilor României mulţumeşte prin mijlocirea d-voastră, tuturor acelora care au avut pentru prizonierii austriaci de ieri, astăzi apărători ai României întregite, privire frăţească şi mână ocrotitoare şi mai cu seamă d-lor Orlando şi Sonsino, care au luat iniţiativa neuitatelor ajutoare şi sprijiniri. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate*).

În aceiaşi şedinţă:

Anunţă componenţa comisiei pentru modificarea regulamentului Adunării:

„Onor. Cameră, înainte de a intra în secţiuni, îngăduiţi-mi să citesc numele persoanelor cari, după o înţelegere prealabilă, care a mai fost îndeplinită în alte cazuri

https://biblioteca-digitala.ro

asemănătoare, le-am putea fixa pentru comisiunea destinată să modifice regulamentul aşa de vechi şi defectuos, al Adunării deputaţilor.

Din Partidul Naţional din Ardeal, d-nii: Vasile Goldiş, dr. G. Adam, dr. Sever Dan, Gh. D. Moroianu, Gheorghe Pop, dr. Aurel Dobrescu, Ionel Mocioni, dr. Aurel Lazăr.

Bucovineni: Romulus Reus, Vasile Nițu.

Basarabeni: Andrei Scobiola, Vasile Secară, Pantelimon Herhan, Alex. Mâță.

Țărăniști: N.B. Rioşeanu, P. Bălan, Alex. Muşetescu.

Naționaliști: A.C. Cuza, D. Munteanu.

Bănățeni independenți: D.V. Bibera.

Independenți: N. Bălănescu, N.P. Romanescu.

Liberali: I.G. Duca, Gh. Corbescu, N.D. Chirculescu, I.T. Florescu. St. Perieţeanu.

Conservatori progresişti: Sebastian Radovici, P. Vizanti.

Liga Poporului: P. Brandsch, Gribovski, dintre colegii noştri de alt grai, cari cu experienţa lor particulară, ne pot fi folositori.

Dacă nimeni dintre d-voastre nu are nimic în contra constituirii acestei comisiuni, atunci declar această comisiune ca acceptată".

În şedinţa din *17 decembrie 1919*:

La cererea lui Alexandru Marghiloman de a vorbi a doua zi:

„Onorată Cameră, trebuie să iau misiunea foarte puțin simpatică de a vă atrage atenţiunea că nu d-voastre veţi putea hotărî înainte de a se întreba de aci dacă admite Camera sau nu, şi prin urmare trebuie să aşteptaţi. Vă amintesc că avem mult de lucrat şi că dacă vom închide şedinţele regulat înainte de ora 6, ţara are dreptul să spună că posedă foarte mari oratori, dar gospodari pentru dânsa mai puțini. (*Aplauze.*) Aşa fiind, vă întreb – luându-vă toată răspunderea – consimţiţi să închidem şedinţa?

Voci: Nu, nu!

D. preşedinte: D. Marghiloman are cuvântul."

În aceiaşi şedinţă:

După o declaraţie a deputatului germanilor R. Brandsch:

https://biblioteca-digitala.ro

„D-lor deputați, d. deputat Brandsch îmi spune că, vorbind în limba germană, ar voi numai prin aceasta să ia o parte mai intensivă la lucrările acestei Camere. Dar, adaug, aceasta se va hotărî în regulamentul viitor, dacă, deci, Camera va acorda acest drept sau nu. Evident că țara rămâne cu caracterul ei național unitar". (*Aplauze.*)

În aceiași ședință:

Despre desfășurarea lucrărilor Adunării:

„*D. președinte*: D. Imbroane, înscris a vorbi, declară că cedează cuvântul d-lui dr. Eugen Bran. Prin urmare, d. Eugen dr. Bran are cuvântul.

D. dr. Eugen Bran: Onorată Adunare...

(Din cauza întreruperii curentului electric, se sting deodată toate lămpile din sală.)

D. N. Iorga, președinte: Am telefonat la uzină, mi s-a spus că nu e un defect prea grav, însă nu am primit asigurări că se va restabili curentul în curând".

În ședința din *19 decembrie 1919*:

Citește o telegramă a președintelui Parlamentului italian:

„D-lor deputați, cred că sunt în asentimentul d-voastre, ca să vă comunic fără zăbavă o telegramă pe care am primit-o de la președintele Adunării deputaților din Roma, d. Orlando. După un vechiu obicei observat și în alte Camere, telegramele italiene se citesc în latinește și pe urmă în traducere română:

Presidente dela Camera dei deputati.

„Il sentimento di fraternita che ha ispirato la dimostrazione della Camera rumena ha larga ripercussione nell'animo degli Italiani, lieti d'aver potuto affermare in ogni occasione il loro largo spirito di solidarita umano verso tutti, tanto pin verso coloro che, richiamati dalle loro fonti tradizionali, fanno ora parte del glorioso regno rumeno al quale siamo legati da vincoli potenti di razza e di simpatia.

https://biblioteca-digitala.ro

Presidente dela Camera dei deputati, Orlando. (*Aplauze prelungite.*)

Voci: Nu mai avem nevoie să se traducă!

D. N. Iorga, preşedinte: Deoarece toată lumea a înţeles, nu mai traduc în limba română. Vom trece atunci în procesul verbal că toţi au înţeles conţinutul acestei telegrame, cetite în italieneşte!" (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate.*)

În şedinţa din *22 decembrie 1919:*

În legătură cu concediile solicitate de deputaţi:

„*D. Th. Creţu*: Cer cuvântul, d-le preşedinte.

D. N. Iorga, preşedinte: Asupra cărei chestiuni?

D. Th. Creţu: Asupra concediilor.

D. N. Iorga, preşedinte: Aveţi cuvântul.

D. Th. Creţu: D-le preşedinte şi d-lor deputaţi, nu sunt decât câteva zile numai până să plecăm acasă. Dacă toată lumea cere concediu descompletăm Camera şi ajungem să nu mai avem cu cine lucra. (*Aplauze.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Nu puteţi face altceva decât să refuzaţi concediile. Eu vă voiu întreba pentru fiecare caz dacă aprobaţi sau nu şi d-voastră sunteţi suverani să refuzaţi.

D. David Şerpeanu: D-le preşedinte, dacă se va urma aşa mereu cu aprobarea concediilor vom ajunge într-o zi să fim numai 5-6 pe aceste bănci. (*Zgomot.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Aveţi o cale: Sfătuiţi pe colegii d-voastre să nu ceară concedii. Din momentul ce concediul este cerut, eu sunt dator să consult Adunarea, şi din moment ce majoritatea Adunării admite concediul nu am ce face, răspunderea cade asupra Adunării şi nu asupra mea".

În aceiaşi şedinţă:

Citeşte **o telegramă a preşedintelui Parlamentului francez**:

https://biblioteca-digitala.ro

„Înainte de a da cuvântul d-lui Maniu, sunt dator să vă comunic telegrama pe care d. Preşedinte al Camerei franceze, d. Paul Deschanel ne-o trimite de data aceasta, nu numai în numele său, dar în numele întregei Adunări pe care o prezidează:

Excelenţei Sale d-lui preşedinte al Adunării deputaţilor României, Bucureşti,

Paris, 19/XII

Îndată după constituirea Camerei franceze m-am grăbit a-i comunica telegrama prin care Excelenţa Voastră a făcut să-mi ajungă preţioasa manifestare a Parlamentului român. Sunt însărcinat de colegii mei de a vă ruga să transmiteţi cele mai vii ale noastre mulţumiri reprezentanţilor nobilei naţiuni care a luptat atât de vitejeşte pentru sfânta cauză a dreptăţii şi a libertăţii, pecetluită în atâtea sacrificii eroice, alianţa celor două popoare este de aci înainte indisolubilă.

Preşedinte, Paul Deschanel.

(*Aplauze prelungite şi îndelung repetate.*)

„D-lor, îmi permiteţi să adaug câteva cuvinte.

Ştim că Regele României a intrat în Bucureşti, acum un an, alături de generalul Berthelot. Ştim partea pe care biruinţa franceză a avut-o în întoarcerea noastră pe pământul nostru şi în Capitala noastră.

Ştim ajutorul de neuitat ce am avut de la aliaţii noştri, cari ca şi noi au întrebuinţat cele din urmă silinţe ale lor ca să biruiască cauza comună. Cred şi sunt convins că este şi sentimentul d-voastre, de aceea am avut îndrăzneala ca să rostesc aceste cuvinte în numele tuturor, cred că în ţara care cuprinde, sub crucile cimitirelor de război, oasele ofiţerilor şi soldaţilor francezi căzuţi pentru izgonirea duşmanului şi pentru întemeierea României unite, că în ţara aceasta o singură politică este capabilă peste toate greşelile diplomaţilor şi peste toate trecătoarele tăgăduiri de dreptate ce ne-ar putea veni dintr-o lume care încă nu însemnează conştiinţa deplină a poporului, că în această ţară poate să fie o singură politică,

https://biblioteca-digitala.ro

politica alături de aliați. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate.*)

Nu ne-am unit cu un guvern şi cu o clasă conducătoare din țările aliate, ci ne-am unit ca popor cu popoarele de acolo, ne-am unit ca democrație liberă cu liberele democrații ale Apusului. Către aceste democrații ne îndreptăm în acest ceas de frângere a inimii, de dureroasă resemnare, în acest timp de aşteptare a schimbărilor ce se pot produce în folosul drepturilor noastre. Ne adresăm către popoarele înseşi şi credem că, mai curând sau mai târziu, cauza noastră care e o cauză democratică şi națională va învinge în conştiința lor şi, prin urmare, şi în realitatea faptelor". (*Aplauze prelungite; ovațiuni.*)

https://biblioteca-digitala.ro

LXXI

ÎN CHESTIUNE PERSONALĂ

(24 decembrie 1919)

Onorată *Cameră,*

Supun judecății întregii Camere, şi acelora din majoritate şi acelora din minoritate, dacă prin situațiunea pe care o ocup în viața politică, dacă prin liniştea cu care caut să presidez această Adunare, prin respectul care mi se cuvine, cred, de la oamenii mai tineri decât mine şi chiar de la aceia cari sunt de o vârstă cu mine, sau mai mare ca mine, dacă merit să mi se adreseze de către d. Duca, aici de față, cuvintele: „Să faci bine să auzi". Deplor că în această țară moravurile politice pot sălbătici firea omenească într-atâta, încât un om cu care am stat alături şi căruia i-am arătat nu numai dreptate, dar prietenie şi iubire frățească, să poată coborî până într-atât nivelul Adunării, încât să găsească astfel de cuvinte cu care să insulte pe preşedintele ei. (*Aplauze prelungite şi îndelungate.*) Nu permit aceste necuviințe. Cum nu le permit acolo, nu le permit nici aici[1]. (*Aplauze.*)

NOTE

1. În continuare, N. I. a dialogat cu I.G. Duca, după unele acuze proferate de N. Lupu:

„D-lor, d-voastre sunteți cei mai mulți. Dați exemplu de răbdare. Nu transformați această sală într-o adunare, cum au interes anume persoane să o înfățişeze. Să ne dăm seama că această Adunare este pândită de duşmani cari inventează scandaluri pe cari să le exploateze; prin urmare, să nu dăm cuvânt să se creadă că astfel de scene sunt posibile. (*Aplauze.*)

D. dr. N. Lupu: În schimb, d-lor, în proiectul de modificare a Constituției s-a înscris, pentru cine anume vă las d-voastre să ghiciți, că 12.000 hectare de pământ petrolifer sunt scoase de la expropriere. Această comisiune şi postul de ministru în America au fost prețul tăcerii sale.

https://biblioteca-digitala.ro

D. I.I.C. Brătianu: Este absolut inexact să fi susținut așa ceva. (*Zgomot, întreruperi.*)

D. I.G. Duca: Ruşine! (*Mare zgomot.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Am auzit încă o dată cuvântul de ruşine, d-le Duca, şi nu pot să-l permit.

D. I.G. Duca: L-ați permis când s-a rostit de alții.

D. N. Iorga, preşedinte: N-am permis niciodată acest cuvânt şi nu-l voiu permite nimănui. (*Aplauze.*)

D. I.G. Duca: Ați permis şi altele.

D. N. Iorga, preşedinte: Iar cine a fost ministru trebuie să dea exemplu de a nu întrebuința cuvinte neparlamentare. (*Aplauze.*)

D. I.G. Duca: Repet că ați permis alte cuvinte! Acesta în orice caz e parlamentar. (*Zgomot, întreruperi.*)

D. N. Iorga, preşedinte: N-aveți cuvântul. (*Preşedintele sună clopotul.*) Mă siliți să recurg la asemenea mijloace".

Apoi intervine în următorul schimb de replici:

„*D. Al. Marghiloman:* Este absolut inexact ceea ce spune d. Vintilă Brătianu.

Vin acum, d-nii mei, la ceea ce constituie nota originală a cuvântării de adineauri a d-lui Brătianu: atitudinea mea la consiliul de Coroană de la Sinaia. Apoi da! D-le Brătianu, eu sunt cel dintâiu care am luat cuvântul...

D. I.I.C. Brătianu: Nu este exact!

D. I.G. Duca: A luat întâi cuvântul d. Teodor Rosetti, pe urmă Carp şi pe urmă d-ta. Ai fost al treilea care a luat cuvântul.

D. N. Iorga, preşedinte: D-voastră voiți să dictați o pagină de istorie la care nu aveți dreptul.

D. I.G. Duca: Pe care am trăit-o.

D. N. Iorga, preşedinte: Dar nu ai făcut-o. (*Aplauze, ilaritate.*)

D. I.G. Duca: Nu ai făcut-o nici d-ta.

D. N. Iorga, preşedinte: Cu cartea pe care ai învățat-o şi d-ta, eu am făcut-o.

D. Ion I.C. Brătianu: Ați făcut-o cu d. Marghiloman.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga, preşedinte: Nu mă priveşte! D. Marghiloman este un deputat ca oricare altul, care are dreptul şi el să aducă toate criticile greşelilor vechei Românii.

D. Ion I.C. Brătianu: În faţa istoricului celui imparţial".

În şedinţa din *25 decembrie 1919*:

Face **precizări într-o chestiune de ordinea discuţiilor**:

„D-lor deputaţi, trebuie să vă aduc aminte ordinea de zi. Mâine intrăm în discuţiunea proiectului de răspuns la Mesaj. Azi avem un număr de validări, dintre cari una va cere şedinţă secretă, şi aşa fiind, propun ca până la ceasurile 5 cel puţin să continuăm comunicările, pentru ca măcar parte din d-voastre să aibă prilejul de a se lămuri înaintea Camerei.

Aşa fiind, rog pe ceilalţi cari sunt nerăbdători să aibă încă răbdare de a rămâne, pentru că pe urmă vin validările, cari cer un cvorum de deputaţi, cari trebuie să fie prezenţi".

În aceiaşi şedinţă:

În probleme de regulament, în dialog cu N.D. Cocea, care spusese:

„D-lor deputaţi, am cerut cuvântul ca să mă opun împotriva şedinţei secrete şi n-am să aduc argumente de ordin personal, ci argumente de ordin juridic. În referatul pe care comisiunea de anchetă...

D. N. Iorga, preşedinte: Nu aveţi dreptul de a vorbi în acest moment decât în ceea ce priveşte cererea de şedinţă secretă.

D. N.D. Cocea: În raportul pe care comisiunea de anchetă îl adresează Camerei sunt două puncte cari justifică în ochii comisiunii de anchetă cererea de şedinţă secretă. Primul este că în adresa ministerului de Război...

D. N. Iorga, preşedinte: D-voastră nu cunoaşteţi regulamentul:Iată ce zice: „Cu toate acestea Adunarea se formează în comitet secret, după cererea preşedintelui sau a zece membri".

https://biblioteca-digitala.ro

Cererea am făcut-o eu şi am făcut-o pentru motivele cari se vor vedea mai departe, fiindcă preşedintele comisiunii cere aceasta şi fiindcă m-am uitat şi eu, vă mărturisesc, în acest dosar. Prin urmare, eu, ca preşedinte, am dreptul să cer Adunării să se declare şedinţă secretă, şi d-voastră nu puteţi să discutaţi cu preşedintele comisiunii care a făcut acest raport, ci trebuie să discutaţi în sine propunerea ce am făcut-o eu. Deci, nu pot îngădui ca d-voastră să intraţi cât de puţin în ceea ce priveşte cuprinsul raportului, d-voastră veţi înfăţişa numai chestiunea dacă este bine sau ba să se ţină şedinţă secretă, dar nu rezemându-vă pe lucruri cuprinse în acest dosar, a căror comunicare o refuz publicului.

D. N.D. Cocea: Cu toată experienţa parlamentară veche a d-lui preşedinte, cred că dreptatea este de partea mea, şi este de partea mea din următoarele motive: Procesul care mi se face astăzi s-a dezbătut în şedinţă publică în faţa juraţilor de Ilfov.

D. N.D. Cocea: D-le preşedinte, trebuie să justific. Procesul asasinării lui Davila s-a dezbătut în şedinţă. (*Întreruperi.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Nu pot, hotărât că nu pot îngădui o discuţiune asupra fondului acestei chestiuni. (*Întreruperi.*)

Voci: Cerem şedinţă secretă.

D. N.D. Cocea: D-lor, vă rog să aveţi nitel calm. Tot ce voiu spune aci, ştie ţara întreagă, afară de Transilvania, Bucovina, Basarabia.

D. N. Iorga, preşedinte: Se poate ca unii să nu ştie, şi publicul e ţinut să nu ştie şi, în tot cazul, publicul nu poate asista la acuzaţiunile cari se vor discuta în şedinţă secretă. Pun la votul Adunării cererea mea de a fi şedinţă secretă.

Adunarea a admis.

Voci: Dar presa?

D. N. Iorga, preşedinte: Presa nu are altă situaţiune decât publicul".

(*Publicul părăsind sala şedinţelor, Adunarea intră în şedinţă secretă.*)

https://biblioteca-digitala.ro

LXXII

LA REGULAMENT

(26 decembrie 1919)

Sunt douăzeci şi nouă de persoane înscrise până acum. Dacă nu voiți o şedință de noapte, ceia ce mi se pare foarte greu, atunci rugăm pe d. Mrejeru să vorbească acum la sfârşitul şedinței, iar în şedința de mâine aş propune Camerei un lucru care mi se pare că este cea mai simplă expresiune a celei mai elementare bune voinți: Să lăsăm, în ceia ce priveşte pe reprezentanții Blocului, să vorbească întâi reprezentanții provinciilor alipite şi, dacă va fi vreme, vor vorbi şi ai noştri din Vechiul Regat, cari au mai avut prilejul să vorbească înainte.

Voci: Da, da.

D. N. Iorga: D-voastră aprobând aceasta, dau cuvântul d-lui Mrejeru.

D. G.G. *Mârzescu*: D-le preşedinte, obiceiul este altul. Trebuie să vorbească întâi un orator pentru şi apoi unul contra.

D. N. Iorga: Dați-mi voie să răspund d-lui Mârzescu, care a vorbit fără să-mi fi cerut cuvântul.

A vorbit întâi d. Bălănescu, care este pentru proiectul de răspuns la Mesagiu; d. Mrejeru, reprezentant al minorității, este contra proiectului. Urmează dar, după datina de până acum, că d. Mrejeru are cuvântul.

Eu nu pot ține seamă de persoane, ci numai de declarațiunea pe care o face fiecare orator. A vorbit un orator pentru, dau acum cuvântul celuilalt care este contra. Aşa fiind, încă odată, d. Mrejeru are cuvântul[1].

NOTE

1. Discuția a continuat tot asupra regulamentului:

„Deşi regulamentul îl cunosc mai bine decât cea mai mare parte dintre d-voastre, dar totuşi sunt chestiuni din regulament pe cari trebuie să le învăț de acum înainte. În ceea

https://biblioteca-digitala.ro

ce priveşte proiectul de Adresă, este un articol din regulament, art. 93, care zice:

„Discuţiunea proiectului de Adresă sa face în şedinţă publică 3 zile, cel puţin, după distribuire. Ea (discuţiunea) se urmează după modul prescris pentru proiectele de lege în genere". Prin urmare, nimic nu îngăduie în regulament ca să se îngusteze discuţiunea proiectului de lege.

Este un proiect şi d-voastră trebuie să ascultaţi şi pe aceia, cari vor vorbi în sensul vederilor majorităţii, şi mai ales, cu deosebită atenţiune şi îngăduinţă, pe aceia cari vor vorbi în sensul vederilor minorităţii, iar corectivul nu este împiedicarea şi este altceva, e însuşi bunul simţ al acestei Adunări". (*Aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

LXXIII

LA PROCLAMAREA DE DOCTOR DE ONOARE A UNIVERSITĂŢII DIN STRASBOURG

(27 decembrie 1919)

Onorată Cameră,

Comunicaţiile sunt suspendate pentru a continua discuţia răspunsului la Mesagiu. Mă simt însă dator să vă fac eu o comunicaţie. Vă aduc la cunoştinţă că Universitatea franceză din Strasbourg, cu ocazia deschiderii cursurilor sale, cu gândul desigur mai mult la d-voastră şi anume la reprezentanţii din Parlament ai provinciilor româneşti dezrobite ca şi Alsacia şi Lorena, mi-a trimis înştiinţarea că am fost proclamat cu prilejul acesta doctor de onoare al acestei Universităţi. (*Aplauze.*) Daţi-mi voie să privesc şi aceasta ca un omagiu care se îndreaptă către poporul nostru, către reprezentanţii provinciilor dezrobite şi îngăduiţi-mi să mulţumesc, prin Universitatea ei, Alsaciei şi Lorenei, libere prin voinţa lor, în numele acestei Adunări, în care sunt reprezentanţii provinciilor dezrobite, prin voinţa lor, ale neamului românesc. (*Aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

LXXIV

ÎNCHIDEREA DISCUŢIEI LA MESAJ

(29 decembrie 1919)

Domnilor deputaţi,

Vă rog să-mi îngăduiţi câteva cuvinte, ca unuia căruia i-aţi încredinţat dreptul de a vorbi, în împrejurări solemne, în numele d-voastră. (*Aplauze îndelung prelungite.*)

În mijlocul celui mai mare şi greu război pe care neamul nostru l-a purtat pentru dreptul său, Basarabia şi Bucovina, ţările smulse vechii Moldove, şi acele mândre părţi ardelene, bănăţene, crişene şi maramureşene, care au fost cele dintâi răpite unităţii naţionale şi istorice a Ţării româneşti integrale, au proclamat pe rând reintrarea lor în România deplină. (*Aplauze prelungite.*)

Prin singur acest fapt, corespunzător celor mai sfinte principii proclamate de aliaţii noştri, dreptul nostru, care fusese un ideal de veacuri, devenise pentru totdeauna o realitate. (*Aplauze generale prelungite şi îndelung repetate.*)

După triumful final, câştigat prin jertfa tuturor aliaţilor, Regele românilor i-a dat recunoaşterea victoriei comune. Adunarea Deputaţilor adaugă, odată cu forma legii, devotamentul absolut al unei ţări întregi în a menţine şi a transmite urmaşilor cele dobândite cu sânge şi lacrimi de fericita generaţie a Marelui Război. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate. Adunarea ovaţionează, sculându-se în picioare.*) Ca preşedinte al ei şi ca unul din reprezentanţii acestei Românii între Carpaţi şi Dunăre, care a purtat şase sute de ani prin cele mari primejdii, odată cu steagul românesc, soarta însăşi a neamului întreg (*aplauze îndelung prelungite, strigări de „Trăiască Vechiul Regat", ovaţiuni nesfârşite*), în numele României mutilate de ieri, care strângea în inima ei rănită atâta din jalea şi nădejdea ţinuturilor înstrăinate, în numele României care a plâns cu fraţii pierduţi şi a nădăjduit

https://biblioteca-digitala.ro

cu ei, şi în care n-a fost om cinstit care să nu păstreze în sfânta sfintelor a sufletului său dorul desăvârşitei uniri naţionale şi hotărârea de a ne jertfi toţi pentru aceasta, simt negrăita fericire de a putea face, în numele d-voastră tuturor, acest legământ solemn pentru viitorul neamului, în sfârşit şi pentru vecie unit. (*Ovaţiuni îndelung repetate, nesfârşite urale.*)

România unită o avem, o vom apăra şi o vom întregi. (*Aplauze călduroase şi unanime acopăr aceste din urmă patru cuvinte din partea tuturor deputaţilor sculaţi în picioare.*)

Pentru a afirma solemnitatea unică a acestui neuitat moment, ridic şedinţa pentru zece minute.

La redeschiderea şedinţei:

Domnilor deputaţi,

Sub influenţa ceasului de sacră unire pe care l-am trăit şi pe care cred că niciunul dintre noi nu-l va uita niciodată, ci îl va pomeni între cele mai duioase amintiri, vorbind copiilor săi de clipele trăite, sub această adâncă impresiune, reprezentanţii tuturor partidelor au făcut declaraţiunea că nu înţeleg a continua discuţiunea la Mesagiu pentru ca, în această zi memorabilă, nimic să nu tulbure unirea frăţească ce s-a coborât în sufletele noastre. (*Aplauze prelungite, îndelung repetate, strigăte generale de „bravo“.*)

În faţa ţării care ne-a trimis spre a lucra împreună pentru binele ei, în faţa străinătăţii, prea mult timp înşelate că sântem incapabili de o luptă comună pentru binele acestui pământ în sfârşit unit, în faţa unora şi în faţa celorlalţi să arătăm ceia ce poate nu s-a arătat până acum cu prilejul discuţiei la Mesagiu, că ceia ce ne dezbină poate fi pentru o zi, dar ceia ce ne uneşte este pentru totdeauna. (*Aplauze prelungite, aclamaţiuni generale şi repetate* de *„bravo“.*)

Adânc înduioşat de această măreaţă privelişte, închid discuţiunea la Mesaj, şi vă rog, d-lor deputaţi, să votaţi *Răspunsul,* care se va prezenta Regelui tuturor românilor, al nostru al tuturor, în tot ceea ce ne leagă şi în tot ceea ce, sub glorioasa lui domnie, vom şti să îndeplinim. (*Aplauze prelungite,*

https://biblioteca-digitala.ro

aclamațiuni entuziaste; strigări unanime de „Trăiască Regele", „Trăiască Regina", din partea tuturor deputaților ridicați în picioare.)

În şedința din *30 decembrie 1919*:

Citeşte **răspunsul regelui la Adresa Adunării**. Apoi:

„D-lor deputați, dacă îmi este permis să adaug că, din conversațiunile Maiestății Sale cu fiecare din membrii Adunării care s-au prezentat acolo, a respirat aceiaşi încredere în patriotismul nostru şi în dorința noastră de a munci. Prin urmare, cred că putem să spunem țării că intrigile care se țes împotriva acestei Adunări, din locuri pe care încă odată le cunoaştem, aceste intrigi sunt şi trebuie să rămână zadarnice. (*Aplauze unanime*).

România Mare este în credința noastră a tuturor destinată să fie altceva decât un mic Bizanț". (*Aplauze îndelung repetate*).

În aceiaşi şedință:

Pe marginea declarației socialiştilor care refuzaseră să subscrie votarea ratificării decretelor cu privire la Unire:

„D-lor deputați, în legătură cu declarațiunea ce o va face d. Cristescu, încă odată repet onor. Camere rugămintea de a avea cea mai mare toleranță, atunci când idei deosebite de ideile care ne însufleţesc pe cei mai mulți dintre noi se exprimă de la această tribună".

Apoi, după ce a vorbit Gh.Cristescu: „Înainte de a vă da cuvântul pentru a doua comunicare a d-voastră, țin să constat, pe baza celor mai sigure mijloace de informațiune că Unirea s-a făcut tocmai pe baza pe care ați dorit-o d-voastre, cu voia tuturor românilor chemați (*aplauze*), cu aprobarea formală a tuturor naționalităților. (*Aplauze.*)

Când ați început să vorbiți, am crezut că între noi e o deosebire de metodă, constat că este numai o deosebire de temperament şi de stil oratoric". (*Aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

În aceiaşi şedinţă:

Îl cenzurează pe deputatul C. Brăescu pentru afirmaţia că Parlamentul nu reprezintă „toate curentele şi toate partidele" deoarece, potrivit „Monitorului Oficial", compoziţia acestuia era de doar 7% ţărănişti, 7% liberali şi 1,4% naţionalităţi. De aceia, Blocul creat nu e de granit, ci unul aparent, „clădit pe nisip, ce va cădea... la prima adiere de vânt":

„Domnilor deputaţi, îngăduiţi-mi şi mie, care am îngăduit zgomotul d-voastre – căci nu-l puteam opri – să spun şi eu ceva articulat, căci orice e omenesc e articulat, ceia ce nu este articulat, este sub umanitate. (Aplauze prelungite.) /.../ Iată ce voiam să spun şi eu în legătură cu ceia ce d. Brăescu a spus de la tribună. Niciodată conştiinţa naţională nu va admite ca Adunarea care a dat istoriei României pagina de ieri este Adunare „uzurpatoare". Atâta am avut de zis". (*Aplauze prelungite.*)

În aceiaşi şedinţă:

Susţine propunerea lui I.T. Ghica, deputat de Vlaşca, de a se publica o carte cu proiectele de lege privitoare la alipirea Basarabiei, Bucovinei, Ardealului şi Banatului la patria mumă (cu expunerea de motive), numele deputaţilor, numele senatorilor, prin „patriotica declaraţie a domnului preşedinte făcută cu ocazia votării acestui proiect de lege":

„Domnilor deputaţi, şi eu găsesc că ar fi foarte bine ca să se facă o asemenea publicaţiune, dat fiind mai ales, şi ţin să relevez faptul – în legătură cu cele spuse de d. Inculeţ – că ieri, în două foi, cu privire la şedinţa de ieri, s-a trecut că eu aş fi declarat că generaţiunea Unirii este o generaţiune „nefericită". S-a spus aceasta în două ziare, pe când eu în realitate am spus aci că nu poate fi „fericire mai mare decât aceia a acestei generaţiuni". (*Aplauze prelungite, îndelung repetate.*)

În aceiaşi şedinţă:

https://biblioteca-digitala.ro

Cuvânt de închidere a lucrărilor Adunării:

„Domnilor deputați, Adunarea ia vacanță – ne-am înțeles între noi – până în ziua de 25 ianuarie seara; adică 26 ianuarie 1920 va fi cea dintâi zi de şedință.

Bineînțeles, în tot acest timp, dacă împrejurările extraodinare prin care fără îndoială trece țara, ar cere-o, preşedintele îşi va face datoria de a vă chema din nou aici unde avem de îndeplinit o misiune pe care nu suntem dispuşi a o părăsi, înşelând speranțele acestei țări. (*Aplauze prelungite.*)

Suntem aci! Ştim pentru ce suntem aci. Ne-am deprins a lucra împreună. Avem conştiința că acelaşi ideal ne însufleţeşte şi vom da dovada că din această Cameră poate să iasă mângâiere, dreptate şi fericire pentru țara noastră. (*Aplauze îndelung repetate.*)

În acelaşi timp, după un vechi obicei, pe care istoricul trebuie să şi-l aducă aminte mai mult decât ceialalți, urez tuturor membrilor acestei Adunări sărbătorile fericite pe care poate să le aibă conştiința liniştită că şi-a cheltuit toate puterile pentru binele cauzei căreia s-a devotat.

Fără deosebire între majoritate şi minoritate, majoritățile şi minoritățile se schimbă în cursul desfăşurărilor istorice a țărilor şi a popoarelor, fără deosebire între cei care astăzi sunt în minoritate şi noi cei care suntem în majoritate, sunt convins că urările acestea, venite din suflet sincer, sunt meritate deopotrivă de fiecare dintre noi, fiindcă oricât de deosebite ar fi numele pe care le purtăm, pe care le-am moştenit uneori în ceia ce priveşte unele partide şi oricare ar fi împrejurările în care s-au dezvoltat fiecare din grupările care alcătuiesc această Cameră, cu toate acestea plecăm cu toții de la conştiința nevoii inexorabile de a creia României o viață nouă. (*Aplauze generale, prelungite.*)

În acelaşi timp, ca preşedinte al acestei Adunări, țin să aduc respectuoasele urări ale tuturor, Regelui (*repetate strigări de „Trăiască Regele". Adunarea ovaționează ridicată în picioare*).

Regelui, care a fost totdeauna apărător al hotarelor poporului său, întregitor al granițelor sale, inițiator şi sprijinitor al oricărei mişcări care a tins către mai multă

https://biblioteca-digitala.ro

dreptate şi către un echilibru social mai desăvârşit în această ţară. (*Aplauze prelungite.*)

În aceleaşi urări, în numele d-voastre, voi cuprinde pe nobila femeie care, faţă de orice durere a ţării, a avut un zâmbet şi o vorbă de mângâiere... (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate.*)

Voci: Trăiască Regina!

D. N. Iorga, preşedinte: Care n-a trecut cu vederea nici pe cel mai mic şi mai sărac din aceia care şi-au dat viaţa şi sănătatea lor pentru triumful cauzei patriei noastre. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate.*)

În aceste urări care se întind asupra întregii familii regale, cuprinde fireşte – sunt sigur de a fi în asentimentul tuturor – şi pe acele urări care se îndreaptă către principele Carol, spre care privind ca spre moştenitorul de Tron, plin de răspundere faţă de istorie, menit să ducă mai departe cu calităţile lui alese marea operă a gloriosului său părinte, dând ţării ca Domnii noştri de odinioară tot sufletul său şi inima sa întreagă, pe care el o datoreşte numai poporului român, pentru care a luptat şi ca ostaş. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate.*)

Voci: Trăiască principele Carol! (*Aplauze.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Ridic şedinţa, şedinţa viitoare la 26 ianuarie, ora 14".

https://biblioteca-digitala.ro

LXXV

LA ALEGEREA LUI PAUL DESCHANEL CA PREŞEDINTE AL REPUBLICEI FRANCEZE

(26 ianuarie 1920)

D-lor deputaţi, congresul de la Versailles a ales ca preşedinte al Republicii franceze pe unul dintre cei mai mari şi mai statornici prieteni ai României. (*Aplauze prelungite.*)

Ţara şi poporul nostru au dreptul, după luni întregi de dureroasă îndoială, să aştepte de la noul conducător al statului francez recunoaşterea deplină a drepturilor noastre (aplauze prelungite şi strigări de bravo) şi asigurarea acestor drepturi împotriva intrigilor stăpânitorilor de ieri ai pământului şi sufletelor româneşti, cari cutează azi să ridice din nou, în vremea recunoaşterii pretutindeni a drepturilor naţionale, pretenţiuni care tind a face să învie forma dinaintea războiului. (*Aplauze.*)

Cred că sunt în asentimentul d-voastră al tuturor, mai ales în momentul când o delegaţie ungară se găseşte la Paris cu zadarnice închipuiri, care nu vor găsi niciun răsunet în sufletul poporului francez şi în auzul acelora cari îl reprezintă, şi în momentul când, din anume părţi, în ceea ce priveşte dreptul nostru absolut de a păstra graniţa răsăriteană a neamului nostru (*aplauze*) se unelteşte încă, fără ca acestor uneltiri să li se fi putut da până acum un răspuns care să le facă a înceta, este potrivit să îndreptăm către preşedintele Republicii franceze obişnuitele salutări, atât de sincere, dintr-o inimă românească recunoscătoare, cum este a fiecăruia dintre noi, dar în acelaşi timp şi o rugăminte în legătură cu aspiraţiile noastre drepte.

Aşa fiind, să-mi îngăduiţi a trimite d-lui Deschanel o telegramă în acest cuprins:

D-lui Paul Deschanel,
Preşedintele ales al Republicei
Paris

Camera Deputaţilor regatului românilor uniţi salută în

https://biblioteca-digitala.ro

persoana noului preşedinte al Republicei, nu numai pe eminentul reprezentant al sufletului francez contemporan, preşedintele Camerei franceze în timp de ani îndelungaţi şi apărătorul călduros al tuturor cauzelor drepte, dar şi pe omul politic care în momentul zbuciumurilor noastre celor mai dureroase, când noi ofeream luptei comune sacrificiul suprem al ultimelor noastre sforţări şi al nespuselor noastre suferinţi, a găsit acele cuvinte de consolaţie şi de încurajare, pe care noi nu le vom putea uita niciodată şi care ne-au rămas ca o sfântă chezăşie pentru viitor. (Aplauze.)

N. IORGA,
Preşedintele Camerei deputaţilor[1].

După aceasta, deoarece sunt încă proiecte de legi rămase în secţiuni, rog pe d-nii deputaţi să treacă în secţiuni pentru a începe discuţia lor.

NOTE

1. Citeşte telegrama de răspuns a lui Paul Deschanel:

„În acest moment, primesc răspunsul d-lui preşedinte al Republicei franceze, la telegrama de felicitare pe care am adresat-o în numele d-voastre. Iată acest cuprins:

„Domnului N. Iorga, preşedintele Camerei deputaţilor României
Bucureşti

Vă rog să fiţi, pe lângă Camera deputaţilor României unite, interpretul călduroaselor mele mulţumiri, pentru felicitările atât de cordiale pe cari aţi binevoit să mi le adresaţi în numele său.

Eu ştiam că sunt ecoul fidel al poporului francez atunci când vă dedeam asigurarea profundei sale simpatii

https://biblioteca-digitala.ro

şi a credincioasei sale prietenii în momentul în care naţiunea română trecea prin încercări teribile.

Sunt fericit să reînnoiesc această mărturie a sentimentelor pe cari le ştiu că sunt reciproce în ceasul în care România vede în fine, că se realizează aspiraţiunile sale naţionale, în aplauzele Franţei.

Paul Deschanel"

Camera unanimă aplaudă timp îndelungat şi d-nii deputaţi în picioare aclamă strigând: „Trăiască Franţa".

Citeşte apoi **răspunsurile la felicitările adresate de Parlamentul României al principelui Carol, preşedintelui Parlamentului englez, Universităţii din Strasbourg**:

„Onorată Cameră, ca răspuns la urările d-voastre către Principele Moştenitor, Alteţa Sa Regală trimite următoarea scrisoare, pe care cred că trebuie să v-o comunic înainte de a intra în ordinea de zi:

Bistriţa , 7 ianuarie 1920

„Domnule preşedinte,

Urările pe cari mi le-aţi adus în cel dintâi Parlament al României Mari m-au pătruns adânc şi au atins în mine toate coardele simţirii.

Vă mulţumesc din toată inima şi vă asigur, d-le preşedinte, că voi fi urmaşul vrednicilor viteji din trecut, cari au fost totdeauna la datorie (*aplauze prelungite*) şi al căror suflet cinstit şi mare a fost închinat Ţării. (*Aplauze.*)

Am apărat-o ca ostaş şi o voi sluji ca cel mai vrednic slujitor al ei. (*Aplauze prelungite*).

Să trăiască neamul românesc, unul şi veşnic nedespărţit, în vechile şi glorioasele lui hotare de limbă şi de viaţă naţională. (*Aplauze prelungite.*)

CAROL,

Principe al României"

(*Aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

În acelaşi timp, trebuie să vă comunic răspunsul venit din partea preşedintelui Parlamentului englez la o telegramă mai veche din partea predecesorului meu ca preşedinte, d. Vaida Voevod, şi care răspuns n-a putut veni, firește, decât după adunarea Parlamentului englez.

Iată în româneşte care este cuprinsul acestei telegrame:

„Domnului Vaida Voevod,

Preşedinte al Camerei Române a deputaților

Bucureşti

Am onoarea de a vă aduce la cunoştință primirea telegramei d-voastră prin care trimiteți un Mesaj către Parlamentul britanic din partea Parlamentului român, în prima zi a constituirii sale, ca Adunare care reprezintă atât vechile provincii româneşti, cât şi noile provincii transilvănene.

Am cetit cu plăcere rostirea cuprinsă în ea, a intenţiunii noului Parlament român de a menține tradiţiunea *prieteniei* româneşti pentru imperiul Britanic şi de a răspândi civilizaţiune şi ordine asupra teritoriilor cari sunt sub controlul lui.

Serviciile mutuale ale aliaților din timp de război nu trebuie să fie niciodată uitate, şi acceptând în mod cordial expresiunea de gratitudine care e cuprinsă în telegrama d-voastră, eu doresc, în calitate de preşedinte al Camerei comunelor britanice, să-i răspund prin aceleaşi sentimente.

James W. Lawther".

Acum, în răspunsul pe care îl voiu da în numele d-voastră, nu voiu uita să arăt că, a răspândi civilizaţiunea şi ordinea în teritoriile cari sunt sub cârmuirea noastră, este o tradiţiune a întregei vieți politice româneşti şi că, prin urmare, nimeni de nicăieri nu poate să aibă vreo îndoială în această privință. (*Aplauze prelungite.*)

În acelaşi timp, Universitatea din Strasbourg, căreia i s-a transmis, după dorința d-voastră, o telegramă, arată din partea întregei populaţii din Alsacia-Lorena, revenite la patria franceză, cele mai călduroase sentimente de prietenie pentru Adunarea românească, care cuprinde în sânul ei reprezentanți ai provinciilor dezrobite. (*Aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

În aceiaşi şedinţă:

În legătură cu donaţia Camerei pentru Societatea de ocrotire a orfanilor de război:

„D-lor, mâine este chiar congresul acestei societăţi pentru ocrotirea orfanilor la Teatrul Naţional. D-na preşedintă a acestei societăţi ne-a rugat ca mâine să fim prezenţi în număr cât mai mare, ca să putem da sfatul nostru în ceea ce priveşte mersul acestei instituţiuni atât de utilă. Deci, mâine vom începe la ora 2, pentru ca la ora 4 să putem fi de faţă la discuţiunile congresului pentru ajutorarea orfanilor din război".

În şedinţa din *28 ianuarie 1920*:

Mustră Adunarea pentru „aplauzele ironice":

„Constat cu regret că sunt unii d-ni deputaţi cari au introdus în Camera actuală un obiceiu care nu a existat niciodată în nici unul din Parlamentele trecute, anume aplauzele ironice cari nu au nici un dram de spirit şi cari contribuesc fără de nici un folos pentru discuţiune la scăderea demnităţii acestei Adunări. Când veţi şti atâta carte, cel puţin cât ştie acel care vorbeşte, pe urmă puteţi să vă bateţi joc de dânsul". (*Aplauze pe băncile ţărăniştilor şi naţionaliştilor.*)

În şedinţa din *29 ianuarie 1920:*

Salută pe universitarii francezi veniţi la inaugurarea Universităţii române de la Cluj:

„Iertaţi-mă că vă întrerup, dar avem plăcerea de a avea în mijlocul nostru pe delegaţii universităţilor franceze, în drum spre Cluj, pentru inaugurarea Universităţii româneşti. (*Aplauze furtunoase. Adunarea aplaudă în picioare.*) Este d. Fougère, care a mai ţinut lecţiuni aici, este şi delegatul universităţii din Strasbourg, al universităţii Alsaciei şi Lorenei liberate. (*Aplauze furtunoase.*)

https://biblioteca-digitala.ro

(*Adunarea aclamă în picioare, strigând de repetate ori: „Vive la France, vive l'Alsace-Lorraine", urale nesfârşite.*)

În numele d-voastre, al tuturor, să-mi fie îngăduit a spune, în această dulce şi armonioasă limbă, pe care o iubim ca şi francezii înşişi: „Vive la France, bienfaitrice et amie de la Roumanie! Vive l'Alsace-Lorraine, delivrée et rendue à sa patrie". (*Aplauze unanime prelungite şi îndelung repetate, din partea Adunării în picioare; strigări repetate de: „Vive la France, vive l'Alsace-Lorraine!"*)

În şedinţa din *7 februarie 1920*:

Disciplinează pe unii deputaţi necontrolaţi în vorbire:

„Nu aveţi voie să întrerupeţi pe rând că acuzaţi pe un coleg că e cârciumar. D. Creţu spune că e plugar şi e drept să credem că e plugar.

D. Th. Creţu: A munci nu e necinstit. (*Întreruperi, zgomot.*)

D. I.G. Duca: Dar afirmi lucruri ne*adevărate*. (*Zgomot.*).

D. Th. Creţu: Este o vorbă d-lor. Ciobanii nu urăsc lupul pentru că este sur, îl urăsc pentru că le mănâncă oile. (*Aplauze.*) Aşa şi noi, ţăranii, nu vă urâm pentru că sunteţi boieri, sau că sunteţi mari proprietari, vă urâm că sunteţi leneşi, beţivi şi risipitori. (*Întreruperi, mare zgomot.*)

Voci: Ruşine, să se pronunţe asemenea vorbe.

D. N. Iorga, preşedinte: Tăceţi, vă rog, ca să-i fac eu cuvenita observaţie. Ce sistem este acesta de a vă substitui d-voastră atribuţiilor preşedintelui? Lăsaţi-mi sarcina care îmi este încredinţată.

D-le Creţu, nu se poate să tratezi pe o parte din colegii d-tale, drept oameni leneşi şi ceea ce aţi mai zis, căci aceasta nu este în obiceiul Parlamentului şi este chiar împotriva dreptăţii. Vă rog să discutaţi cu cine voiţi şi nu cu colegii d-voastră, cărora de câte ori vă veţi adresa, trebuie să păstraţi acea cuviinţă aleasă, care e caracteristica ţăranului. (*Aplauze, zgomot, întreruperi.*)

Voci: Să retracteze cuvintele.

https://biblioteca-digitala.ro

D. Th. Crețu: Eu retrag cuvintele față de colegii mei, dar acestea nu le-am spus la adresa d-lor. (*Zgomot, întreruperi. D. Th. Crețu încearcă să vorbească.*)

D. N. Iorga, preşedinte: D-le Crețu, mă asculți?

D. Th. Crețu: Am ascultat şi am auzit de partea aceea, dorință de trei ori subliniată prin lovituri pe haină, ceea ce înseamnă că persoana care o făcea doreşte să pună un rând deosebit pe această dorință, dar fără lovitură de trei ori pe haină, cari nu sunt parlamentare.

D. I.G. Duca: Spune şi numele persoanei.

D. N. Iorga, preşedinte: D-ta, ai dat de trei ori pe pantaloni, cerând acest lucru, pentru a-mi atrage atenția.

D. I.G. *Duca*: Dar ce, aveți să-mi cenzurați şi gesturile?

D. N. Iorga, preşedinte: Vă rog d-le Crețu, să retrageți aceste cuvinte imediat. Şi tot aşa, dacă cuvântul de cârciumar ar fi fost spus de la tribună, aşi fi silit pe cel care l-a rostit să-l retragă, şi pentru că a fost rostit pe această cale, ar merita să nu fie trecute asemenea întreruperi în notele stenografice.

D. I.G. Duca: Protestez. (*Voieşte să vorbească şi este întrerupt, cu zgomot, nu se aude.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Nu aud nimic.

Voci: Jos, jos.

D. I.G. Duca: Cine a îndrăznit să strige jos? Ridică-te, dacă ai curajul, să strigi în gura mare. (*Mare zgomot.*)

D. N. Iorga, preşedinte: D-le Duca, ce sunt scenele acestea? Nu aveți cuvântul, vă rog, ocupați-vă locul.

D. I.G. Duca: Sunt obligat să mă apăr, dacă d-ta nu-ți faci datoria de a mă apăra.

D. N. Iorga, preşedinte: Vă chem la ordine, dacă nu vă luați locul.

D. I.G. Duca: Puteți să mă chemați la ordine, eu trebuie să mă apăr.

D. N. Iorga, preşedinte: Suspend şedința, d-lor, căci nu se poate continua discuția, în felul acesta".

În şedința din *9 februarie 1920:*

Pentru operativitatea activității parlamentare cere trimiterea în bloc a unor petiții căci până atunci, individual, se

https://biblioteca-digitala.ro

depuseseră: Cererea bisericilor din Bucureşti cu privire la exproprierea averii lor rurale; cererea locuitorilor din Suseni (Argeş) pentru scutiri de impozite; cererea preoţilor militari pentru organizarea serviciului religios; reclamaţia împotriva învăţătorilor din Rânzeşti (Tutova) care îşi neglijau şcoala; o petiţie privitoare la podul peste Olt (a locuitorilor comunei Şona, Târnava Mare):

„D-lor deputaţi, în legătură cu petiţiunile acestea cari trec la comisiune, comisiunea trebuind să prezinte un raport care să treacă aşa cum trec proiectele de legi, ar fi o prea mare pierdere de vreme, şi de aceea să-mi daţi voie ca, atunci când se vor aduna mai multe din aceste rapoarte să le pun pe toate împreună, fiindcă sunt simple recomandări către banca ministerială şi nu face să ne pierdem vremea oferind colegilor noştri neplăcerea de a sta în zadar la tribună, neplăcere pe care desigur voiesc să o evite. Prin urmare, când sunt mai multe, se vor vota prin simplă ridicare de mâini".

În şedinţa din *11 februarie 1920:*

Schimb violent de replici cu I.G. Duca şi Vintilă Brătianu, pe probleme de regulament:

„*D. I.G. Duca*: Este datoria d-tale să intervii de câte ori trebuie. (*Mare zgomot.*)

O voce: Şi datoria d-tale este să nu provoci mereu pe preşedinte.

O voce de la liberali: De unde să ia exemplu Cristescu, decât de la ministru şi de la d. preşedinte? (*Mare zgomot.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Vă rog să nu insultaţi. Regulamentul îmi dă dreptul de a preveni aceste intervenţiuni ale d-voastre, starea aceasta de lucruri nu pot să o tolerez. Chem Camera întreagă ca martoră asupra incalificabilei atitudini pe care unul dintre d-voastră, d. Duca, o are faţă de preşedinte. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate.*)

D. I.G. Duca: Suntem trataţi ca asasini, fără ca d-voastră să protestaţi. (*Întreruperi, zgomot mare.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Regulamentul Camerei nu prevede nici o altfel de măsură, pentru că acei cari l-au redactat nu şi-au închipuit vreodată că cineva prezidând atât de cinstit şi

https://biblioteca-digitala.ro

nepărtinitor discuțiunile Adunării, ar putea să fie insultat vreodată de dumnealor. (*Aplauze prelungite.*)

O voce de la liberali: Aplicați regulamentul deopotrivă, şi la dreapta şi la stânga.

D. N. Iorga, preşedinte: Toate insultele se întorc în contra acelora cari le proferează.

O voce: Dacă zici că prezidezi cinstit, trebuie să fii imparțial.

D. N. Iorga, preşedinte: Brevetul meu de cinste nu vine de la d-voastră, ci vine de la poporul acesta întreg.

D. I.G. Duca: Prezidați imparțial şi te vom respecta, altfel nu. (*Mare zgomot.*)

D. Vintilă Brătianu: Dreptate cerem; nu altceva.

Voci: La ordine. (*Mare zgomot.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Fiindcă d-voastră ați ținut o adevărată cuvântare de acolo, vă chem la ordine. (*Aplauze prelungite.*)

D. Vintilă Brătianu: Nu se cheamă la ordine un grup întreg; nu intră în atribuțiunile prezidentului să facă asemenea lucru. Nu ai drept. (*Zgomot mare, întreruperi.*)

D. Vintilă Brătianu: Un preşedinte trebuie să fie imparțial.

/.../

D. N. Iorga, preşedinte: Injurii au fost din toate părțile, d-le Mârzescu.

D. I.G. Duca: Aceasta nu e preşedinție!

D. N. Iorga, preşedinte: Aşa de trivial sunt spuse unele lucruri! Cu trivialități nu poate lupta nimeni. Cu puțin spirit ați putea spune lucruri mai tari, dacă l-ați avea". (*Aplauze prelungite, mare zgomot, întreruperi.*)

https://biblioteca-digitala.ro

LXXVI

PENTRU VASILE GOLDIŞ[1]

(12 februarie 1920)

Ziarul „Epoca" a publicat, cu vădită rea intenție, o scrisoare a lui V. Goldiş, adresată în anul 1910 ministrului de Interne maghiar. D. Vasile Goldiş face o declarație, arătându-şi atitudinea din timpul războiului.

Domnilor deputați, cred că exprim sentimentul d-voastră al tuturor, când arăt indignarea noastră față de procedeele ziaristice care, în momentele chiar când o ultimă sforțare a guvernului maghiar, la Paris, încearcă a ştirbi drepturile noastre, caută a scădea recunoştința pe care o datorăm cu toții acelor bărbați din Ardeal cari, oricât i-ar fi silit, într-o anume clipă, cea mai tristă din necesitățile de a face declarații care au îndurerat în rândul întâi sufletele lor, reprezintă o viață întreagă de muncă închinată acelor aspirații pe care, împreună cu noi, au astăzi fericirea de a le vedea îndeplinite. (*Aplauze unanime furtunoase.*)

Cred, d-lor, că nu se poate o mai mare greşeală în prețuirea unui om politic decât aceea de a nu ține samă de impulsul moral de la care a plecat întreaga activitate a acelui om, de linia dreaptă a vieții sale întregi, ci se opreşte, cu tot atâta răutate, cu câtă prostie (aplauze) asupra acelor momente când necesitatea politică a făcut-o să devieze de la linia sa pentru a evita dificultăți ineluctabile pe care duşmanii le-au pus în cale.

Aşa fiind, asigur în numele d-voastră al tuturor, al tuturor din toate partidele...

D. I.G. Duca: Din toate partidele.

D. N. Iorga, preşedinte: Din toate partidele, reunite în afirmarea aceleiaşi idei româneşti, îi asigur pe colegii noştri din această Cameră, dintre care unul ține loc de prim-ministru[2], de cele mai bune sentimente pentru tot ce au dat din viața, din simțirea şi din cugetarea lor pentru triumful cauzei româneşti[2].

https://biblioteca-digitala.ro

(*Aplauze frenetice, îndelung repetate din partea d-lor deputați în picioare, strigări repetate de bravo.*)

NOTE

1. Vasile Goldiş (1862-1934), profesor de pedagogie, istorie şi latină, cu studii la Viena şi Budapesta. Membru al Partidului Național Român, deputat în Parlamentul maghiar. În Consiliul Dirigent a deținut resortul Cultelor şi Instrucțiunii Publice. Ministru de Stat în 1918-1919, 1926-1927 în guvernele I.C.Brătianu, Arthur Văitoianu, Al. Averescu. În 1926, ca ministru al Cultelor, încheie concordatul cu Vaticanul. Preşedinte al Astrei. Membru al Academiei Române. Între alte lucrări, *Istoria patriei, în legătură cu evenimente epocale din istoria universală*, 1896.

2. Al. Vaida Voevod.

În aceiaşi şedință:

În probleme de regulament:

„D-lor, mai sunt chestii personale în legătură cu discuția de înainte; rog foarte mult pe d-nii deputați cari sunt înscrişi în chestii personale să-mi facă plăcerea, mie personal, de a renunța la ele.

D. A.C. Cuza: D-le preşedinte, d-lor deputați, în chestiile personale în cari au fost atinse, prin urmare, nu persoanele noastre numaidecât, ci probleme politice de mare importanță, noi nu putem face plăcerea d-lui preşedinte. Chestiunile politice nu se tratează cum se tratează chestiile personale, făcându-ne reciproc plăcere; prin urmare, eu nu pot să renunț la cuvânt şi fiindcă d. preşedinte este unul care aplică cu cea mai mare rigoare regulamentul, îl rog ca şi de data aceasta să aplice regulamentul şi să ne dea cuvântul în dezvoltarea chestiilor noastre personale.

D. N. Iorga, preşedinte: Evident că nu mi-a trecut prin minte să calc regulamentul; rugăciunea mea se îndrepta prieteneşte către sufletul acelor persoane; evident că ele nerenunțând la cuvânt, trebuie să le dau cuvântul; dar nu pot să admit ca această chestiune să se întindă şi peste a patra zi din dezbaterile acestei Adunări şi deoarece chestia personală poate să fie discutată pe scurt, dau cuvântul celor patru persoane înscrise.

https://biblioteca-digitala.ro

D. Madgearu are cuvântul.

D. V. Madgearu: D-lor deputați, d. Cuza, care este un parlamentar desăvârşit, de la care cu toții putem lua lecțiuni în privința calmului cu care aduce înaintea Camerei diferitele chestiuni, fireşte, într-un moment de iritațiune a aruncat o şarje asupra Partidului Țărănesc *şi* a pus în discuțiune directiva unitară *a* acestui partid, precum şi rostul pe care cărturarii, intelectualii îl au înăuntru acestei organizațiuni politice a țărănimii.

D. N. Iorga, preşedinte: Am fost de față, şi n-am deloc impresiunea că a *fost* pus în discuțiune rostul cărturarilor în Partidul Țărănesc. Vă rog, deci, referiți-vă la aceea ce s-a spus, nu *la* ceea ce credeți d-voastră că s-a spus.

Referiți-vă numai la ceea ce vă atinge pe d-voastră personal, *şi* nu la rolul cărturarilor în Partidul Țărănesc.

D. V. Madgearu protestează.

D. N. Iorga, preşedinte: Sunt silit *să* vă spun din nou că sunt, înainte de toate, preşedintele acestei Adunări, nu om de partid; prin urmare, vă voiu spune că nu admit discuțiunea decât în partea ce atinge persoanele cari au cerut cuvântul. Nu se poate admite, conform regulamentului, reînceperea discuțiunii problemelor, ci numai latura personală prin care au fost aduse în discuțiune. (*Aplauze.*)

D. Virgil Madgearu: D-le preşedinte, atunci aprobarea pe care ați dat-o adineauri spuselor d-lui A.C. Cuza, nu trebuia să aibă loc.

D. N. Iorga, preşedinte: D. A.C. Cuza va şti să vorbească numai în partea care îl priveşte personal, în lucrurile cari s-au spus.

D. A.C. Cuza: Este totuşi o chestiune de interpretare.

D. Virgil Madgearu: Dacă d. preşedinte n-ar fi făcut aceste întreruperi, cu siguranță că până acum vorbirea mea era sfârşită. (*Aplauze pe băncile liberale.*) D. A.C. Cuza a pus în discuțiune rostul Partidului țărănimii...

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga, preşedinte: D-le Madgearu, nu admit să discutaţi această chestiune, ci numai ceea ce v-a atins pe d-voastră.

D. Virgil Madgearu: D-le preşedinte, în faţa dificultăţilor pe cari mi le puneţi de a-mi exprima punctul meu de vedere...

D. N. Iorga, preşedinte: Mi-o impune regulamentul.

D. Virgil Madgearu: Renunţ de astă dată la cuvânt, voiu cere însă mâine cuvântul la sumar.

D. N. Iorga, preşedinte: Nu vă voiu putea da cuvântul decât în legătură directă cu sumarul".

În şedinţa din *13 februarie 1920*:

Replică deputaţilor socialişti, care făcuseră să circule un manifest, citit de A.C. Cuza:

„O voce de pe banca socialiştilor: Foarte bine. (*Zgomot, tumult.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Acela care a vorbit în clipele acestea, nu şi-a dat seama unde se găseşte. (*Aplauze prelungite, zgomot.)* Aprobarea aceasta este incalificabilă.

Voci: Trebuie să ştim cine este, să aibă curajul să o spună. (*Zgomot mare.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Cine este acela care şi-a permis acest cuvânt?

D. I.G. Duca: Trebuie chemat la ordine în mod formal.

Voci: Cine este mizerabilul? (*Zgomot mare, vociferări.)*

D. N. Iorga, preşedinte: D-lor reprezentanţi ai Partidului Socialist, din mijlocul d-voastre a plecat aprobarea îndemnului la crimă şi la răsturnarea statului cuprins în acest manifest citit de aci. Vă rog să spuneţi care este persoana care îşi ia răspunderea pentru acest lucru?

D. N. Cocea: D-le preşedinte, mi se pare că este o poezie, nu este? *(Mare zgomot, tumult.)*

D. N. Iorga, preşedinte: Este o stupiditate nu o poezie. Aprobaţi stupiditatea acestei poezii, sau infamia acestei crime? (*Aplauze prelungite.*)

D. N. Cocea: Este o prostie, nu este o crimă. (*Zgomot, tumult, strigăte de „jos trădătorul".)*

D. N. Iorga, preşedinte: Chem la ordine pe acela care a rostit cuvântul de *aprobare.* Se va trece în procesul verbal. (*Aplauze prelungite.)*

D. I.G. Duca: Cer cuvântul în chestie de regulament. Este absolut inadmisibil ca aceste cuvinte să fie rostite în Adunarea României Mari, fără ca cel care le-a rostit să fie măcar chemat la ordine.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga, preşedinte: Dacă din partea d-voastre ar domni mai multă linişte, aţi fi putut vedea că sunt mai multe minute de când am chemat la ordine şi am şi spus că se va trece la „Monitorul Oficial". *(Aplauze.)*

Prin urmare, eu aud mai bine decât d-voastre".

În aceiaşi şedinţă:

Dispută cu A.C. Cuza:

„*D. A.C. Cuza:* D-lor, lucrul cel mai bun este că au răsărit acuma o mulţime de diplomaţi cari se ocupă de relaţiunile noastre de la Paris. Dacă vom mai sta, vor mai apărea desigur şi alţii. *(Ilaritate, întreruperi.)*

D-lor, dacă aţi lăsa cel puţin diplomaţia în pace. Lăsaţi relaţiunile noastre cu celelalte ţări, că nu d-voastre veţi fi chemaţi să conduceţi aceste relaţiuni, ci sunt alţii; nu aveţi competenţa cerută. Este d. preşedinte al Camerei, cu toată autoritatea, aveţi toată garanţia.

D. N. Iorga, preşedinte: Pe care o respecţi tot aşa de mult ca şi prietenia care ne leagă de aşa de mult timp. *(Aplauze.)*

D. A.C. Cuza: D. preşedinte al Camerei nu poate să fie bănuit că împărtăşeşte vederile mele, pentru că d-sa a fost chiar ales în Basarabia d-voastre şi în alegerea d-sale a venit rabinul şi l-a binecuvântat, cum l-a binecuvântat şi pe d. ministru de Interne.

D. N. Iorga, preşedinte: D-le Cuza, sunt dator să spun că aţi rostit un neadevăr în ce mă priveşte.

O voce: Sunteţi ridicol, d-le Cuza!

D. A.C. Cuza: Informaţia mi-a dat-o...

D. N. Iorga, preşedinte: Informaţia v-a dat-o un prost!

D. A.C. Cuza: Informaţia mi-a dat-o d. preşedinte al Adunării. *(Ilaritate.)*

D. N. Iorga, preşedinte: Este al doilea neadevăr pe care aveţi curajul de a-l rosti. *(Aplauze prelungite şi îndelung repetate.)*

D. A.C. Cuza: D-lor, când ne-am intors din campania electorală...

D. N. Iorga, preşedinte: Onorată Cameră, cred că am dreptul să mă apăr înaintea d-voastre.

https://biblioteca-digitala.ro

Voci: Da! Da!

D. N. Iorga, preşedinte: Ei bine, d-lor, la Orhei am fost ales cu concursul întregei populaţiuni. (*Aplauze.*) Sunt foarte recunoscător tuturor cetăţenilor credincioşi ai acestei ţări, fără deosebire de naţionalitate şi religie, cari m-au ales acolo. (*Aplauze prelungite.*) Într-o adunare electorală, într-un mod foarte cuviincios, un reprezentant al populaţiunei evreeşti, un bătrân foarte venerabil, şi pentru a vă face plăcere ar fi putut să fie rabin şi aş fi respectat calitatea lui religioasă, a cerut cuvântul pentru a adăugi la dorinţele ţăranilor români cari erau dispuşi să mă voteze şi hotărârea populaţiei evreeşti de acolo de a uni voturile sale cu voturile ţărănimei româneşti. (*Aplauze.*) Dacă cineva vede un păcat în aceasta, eu îi voiu spune un singur lucru: Că are o mentalitate cel puţin cu două veacuri în urmă. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate, strigăte de bravo.*)

D. A.C. Cuza: Mă mândresc a avea o mentalitate nu cu cel puţin două veacuri în urmă... (*Zgomot, întreruperi.*)

D. V. Madgearu: La chestie! La chestie! Nu avem timp!

D. A.C. Cuza: ...ci exact cu 19 veacuri şi 20 de ani în urmă. (*Întreruperi, zgomot.*)

Voci: La chestie! La chestie!

D. A.C. Cuza: Eu stau pe baza neclintită a evangheliei, a Noului Testament. Acesta este punctul meu de vedere.

De aceea v-am spus că nu am o mentalitate u două veacuri în urmă, ci cu 19 veacuri în urmă.

D. N. Iorga, preşedinte: Cei mulţi înainte!

D. A.C. Cuza: D-lor, fiecare îşi are concepţia lui şi la concepţia d-lui preşedinte, care a spus că a fost fericit că a fost ales de către toată populaţiunea fără deosebire de naţionalitate şi de religiune, cum este formula, eu îi răspund:

Eu la Iaşi şi prietenii noştri ne-am dat, pentru că noi ţineam ca să fie lucrul foarte clar, şi am spus alegătorilor jidani: „Voi să nu votaţi cu noi pentru că nu avem nevoie de voturile d-voastre". Eu pretind că sunt aci reprezentantul numai al ţărănimei şi al creştinilor. Dacă este d. preşedinte reprezentantul şi al jidanilor, îl priveşte pe d-sa.

https://biblioteca-digitala.ro

D-lor, am spus că nu voiu intra în amănunte, dar la îndrăzneața înfruntare a acelora cari vin şi pretind să strămut o iotă măcar din ceea ce este adevărul ştiinţific, am să le răspund cu toată preciziunea şi să întreb pe d. Meilicsohn.

Voci: Nu este aici.

D. A.C. Cuza: Atunci este altcineva. (*Zgomot, întreruperi*). Sunteți d-voastre competinți?

Cred jidanii în cele cinci cărți ale lui Moise. (*Zgomot, întreruperi.*)

O voce: De acea v-a trimis țărănimea aci ca să ne spuneți aceste poveşti despre evrei? (*Zgomot*).

D. A.C. Cuza: D-lor, în religia lor stă principiul înduşmănirii celorlalte popoare şi eu nu vin aci ca să vă citez texte, fiindcă ar fi ca să vă obosesc...

D. N. Iorga, preşedinte: D-lor deputați, dacă un preşedinte, în apărarea drepturilor sale, se sprijină pe regulament, el se sprijină şi pe acea continuă aprobare a Camerei, care singură îi poate da mijlocul de a apăra regulamentul însuşi. D-voastre, cel puțin o parte din Cameră, îngăduiți ca unei simple rectificări a procesului verbal sau unei chestiuni personale să i se dea extensiunea pe care i-a dat-o d. Cuza. Eu singur nu pot apăra regulamentul fără sprijinul întregei Camere. Camera, din motive ce nu mă priveşte, a admis ca să i se dea această întindere pe care eu o socotesc neîndreptățită unei chestiuni personale. Eu nu pot, dat fiind valoarea personală şi politică a d-lui Cuza, să-i atrag atențiunea decât în felul aşa de delicat şi prietenos în care i-am atras-o şi până acuma, cu privire la proporțiile netăgăduite ale chestiunii personale. Dar D. Cuza nu vrea să țină seamă de autoritatea unui preşedinte, care i se pare numai o țintă pentru glumele sale. Ei bine, mă simt complet dezarmat față de sistemul d-lui Cuza şi, prin urmare, întreb Camera acum, în şase ore, când şedința se isprăveşte de obiceiu, dacă este de părere să prelungească şedința până va termina.

Voci: Nu, nu.

D. N. Iorga, preşedinte: Pun la vot prin ridicare de mâini, prelungirea şedinței. Camera a prelungit şedința.

Aveți cuvântul, d-le Cuza".

https://biblioteca-digitala.ro

În şedinţa din *16 februarie 1920*:

Propune componenţa unei comisii parlamentare:

„Onorată Cameră, comunicările trebuie să se amâne, având nu mai puţin de 10 proiecte de legi de natură financiară cari trebuie votate neapărat azi.

Înainte de aceasta însă să-mi daţi voie să vă citesc cari sunt membrii comisiunii parlamentare pentru studierea stării de lucruri din regiunile devastate de război, membri aleşi, ca de obicei, prin înţelegerea dintre deosebitele grupuri reprezentate în Cameră.

Aceştia sunt d-nii:

Eugen Munteanu, Ghiţă Pop, dr. Lazăr Ion, C.D. Dimitriu, Leonte Moldovanu, Solacolu Aurel, Ioan Ciocârlan, Ioan N. Cârlan, Mihail Calistru, Grigore Cazacliu, Paraschiv B. Chiriţă, C. Brăescu, N. Bălănescu, Aurel Moldovanu, Gheorghe Băncescu, I.Th. Ghica, V. Cogălniceanu.

Dacă găsiţi că sunt potriviţi, vă rog să-i votaţi prin ridicare de mâini".

Se pune la vot lista propusă şi se admite.

https://biblioteca-digitala.ro

LXXVII

LA MOARTEA LUI A.D. XENOPOL

(27 februarie 1920)

D-lor deputați, am dureroasa misiune de a vă anunța moartea profesorului meu, Alexandru Xenopol[1], fost pe vremuri unul din cei mai strălucitori reprezentanți ai vieții culturale în Adunările legislative ale României.

Prin inteligența sa superioară, prin munca sa neobosită, care a durat până în ultimii ani ai vieții sale, prin talentul său de popularizare a istoriei românilor, prin simpatia pe care a inspirat-o cercurilor străine care s-au ocupat de viața noastră națională, a făcut onoare acestei țări, şi-i datorăm, fără îndoială, o largă parte din opera fericită pe care o înfățişează însăşi această Adunare a românilor din toate provinciile Daciei Traiane, istoricului care a scris istoria neamului românesc, sprijinindu-se pe afirmațiunea unității naționale, predicatorului neobosit în toate colțurile străinătății al acestei idei de unitate națională şi al tuturor consecințelor pe care trebuia să le aducă, în sfârşit omului care până la ultima scânteiere de viață a fost credincios factor sufletesc al unirii tuturor românilor.

Rugându-vă să mă autorizați a comunica familiei cele mai adânci păreri de rău ale Adunării întregi, să cinstim amintirea omului care a cuprins în el, la anumite momente, durerile şi aspirațiunile unui neam întreg[2]. (*Aplauze prelungite.*)

NOTE

1. Pentru A.D. Xenopol vezi lucrările de referință ale acad. Alexandru Zub.

2. I. Borcea, ministrul Cultelor şi Instrucțiunii Publice, a anunțat hotărârea guvernului de a i se face funeralii naționale lui Al. D. Xenopol.

În şedința din *28 februarie 1920*:

Despre alegerea lui Nicolae Bălan ca mitropolit al Ardealului:

https://biblioteca-digitala.ro

„Onorată Cameră, înainte de a intra în ordinea zilei trebuie să vă aduc plăcuta veste că unul dintre colegii d-voastre, unul din cei mai simpatici membri ai acestei Adunări, părintele Niculae Bălan, a fost ales în unanimitate, mitropolit ortodox al Ardealului. (*Aplauze prelungite.*)

Îmi dați voie ca, în numele întregii Adunări, să felicit pe tânărul cleric, care are o așa de lungă carieră înaintea lui și să urez celui dintâi mitropolit ortodox al Ardealului, ales sub stăpânirea românească, să facă așa ca lunga sa păstorie să fie o vreme de dezvoltare și de îndatorire a acestei biserici, iubită nouă tuturor. (*Aplauze prelungite.*)

Scaunul de deputat devine vacant pentru că părintele Bălan, ca mitropolit, devine membru al Senatului".

https://biblioteca-digitala.ro

LXXVIII

INTERPRETAREA REGULAMENTULUI CAMEREI

(2 martie 1920)

O şedinţă care vădeşte înjosirea sufletelor prin politica de partide e următoarea, în care preşedintele Camerei împiedecă strecurarea unei moţiuni de blam contra guvernului Blocului. E o eclipsă de moravuri.

D-lor deputaţi, d. Maniu vine şi-mi declară că d-lui preferă să-şi dea părerea după ce mă va asculta pe mine şi, cum v-am declarat, după ce voi exprima această părere, voi face, pentru a mulţumi şi conştiinţele cele mai scrupuloase, pe aceia care n-ar avea, şi este iertat oricui n-ar avea, încredere în onestitatea acţiunii mele din acest loc de preşedinte, o întrebare Camerei, însă va vorbi oricine îmi va spune că doreşte, după lămurirea mea, să ia cuvântul.

D-lor, în tot timpul cât s-a vorbit, am ascultat cu cea mai mare luare aminte şi părerile unora şi ale altora. Cred că nu este necesar, după declaraţia făcută de la tribună întâia oară când m-am aşezat aici, să spun că nu înţeleg a îndeplini alt rol decât acela al unui conducător fără nici o părtinire al dezbaterilor acestei Adunări; cred că nu este nevoie să mai spun încă odată că nu pot privi această chestiune din punct de vedere politic. Eu pot avea părerile mele, eu pot avea legăturile mele de partid, legăturile mele de idei; când sunt însă aicea, nu pot reprezenta nici partidul, nici asociaţia de partide din care fac parte, nici credinţele, nici sentimentele mele politice. Eu sunt aicea în singura calitate pe care mi-o dă regulamentul, care calitate cuprinde între altele datoria de a aplica acest regulament, de a-l aplica acest regulament aşa cum îl văd, cum îl înţeleg eu şi cum sunt capabil de a-l interpreta.

Am ascultat interpretările juridice ale acestui regulament; sunt foarte bine venite. Recunosc sub acest raport că am foarte mult de învăţat, şi sunt cu orice prilej foarte recunoscător persoanelor care din bogăţia cunoştinţelor lor juridice au bunătatea de a aduce ceva pentru întregirea propriilor mele cunoştinţe.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar v-aş ruga să nu uitaţi un lucru. Că, dacă nu sunt jurist, sunt istoric. Şi, dacă d-voastră, juriştii, cercetaţi fiecare articol din punctul de vedere al legalităţii sale singure, eu, închinându-mă înaintea acestei legalităţi, m-am deprins însă, ca istoric, să cercetez orice lucru şi în legătură cu spiritul de la care se inspiră şi cu scopul pe care-l urmăreşte. (*Aplauze.*)

D. V. Brătianu: Aceasta este o interpretare iudaică a regulamentului. (*Întreruperi.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Prin urmare, cu toată asociaţia pe care d. Brătianu a încheiat-o acum cu d. Ed. Racoviţă pentru a găsi în înalta lor înţelepciune că sunt ridicule explicaţiile mele...

D. Vintilă Brătianu: Nu, nu.

D. Ed. Racoviţă: Nu e adevărat. Am spus altceva. E o injurie pe care ne-o faceţi.

D. N. Iorga, preşedinte: Cu toate acestea, voi trebui să afirm că orice articol al regulamentului are o valoare care stă în el şi are valoarea rostului pe care îl are în faţa intereselor înseşi ale ţării. (*Aplauze prelungite.*)

D-lor, închipuiţi-vă că înaintea acestei Adunări s-ar înfăţişa, eu nu cred în fantome, dar alţii cred. (*Zgomot mare.*) Sunt trei luni de zile...

V. Sassu: Veniţi la regulament. (*Întreruperi din partea liberalilor.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Sunt trei luni de zile de când un om obişnuit a se amesteca în rosturile ţării s-a condamnat, în credinţa lui că serveşte ţara, să stea aici fără a vorbi. Şi, când pentru prima oară vorbeşte un sfert de ceas, pierdeţi răbdarea, deşi eu nu am dorit să vorbesc. (*Aplauze prelungite.*)

Voci în rândurile liberale: Noi nu.

D. N. Iorga, preşedinte: Daţi-mi voie să urmăresc cugetarea mea. Ziceam: Închipuiţi-vă că fantome în care nu cred s-ar preface în urâte realităţi, împotriva cărora ne-am uni cu toţii ca să le strivim, fiindcă şi *eu am* dreptul să spun că nu sunt mai puţin patriot, mai puţin iubitor de această ţară decât chiar aceia cărora le bate inima, în mod permanent, sau întâmplător, acum mai mult, pentru interesele acestei ţări. (*Aplauze şi strigăte de bravo.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Voci din rândurile liberalilor: Veniți la tribună, d-le *președinte,* la tribună.

D. I.Th. Florescu: D-le președinte, sunt deputați care cred că aceasta nu este o interpretare a regulamentului, ci este o cuvântare, un adevărat discurs.

Voci de pe băncile liberale: La tribună, la tribună!

D. I.Th. Florescu: Regulamentul spune că oratorii trebuie să treacă la tribună, și noi, deputații, credem că d-voastră, ca președinte, nu puteți vorbi decât de regulament, iar, când voiți să luați parte la discuțiuni, să lăsați locul d-voastră altuia.

D. N. Iorga, președinte: Dacă d-voastră ați fi avut răbdare și ați fi așteptat un singur moment, ați fi văzut...

D. I.Th. Florescu: Se zice că salvați guvernul, d-le președinte.

D. N. Iorga, președinte: Dacă nu voiți să ascultați și nu aveți răbdare...

O voce: Admirăm talentul d-voastră, dar vorbiți de la tribună!

D. N. Iorga, președinte: D-le Florescu, am o răbdare nesfârșită, răbdare pe care mi-ați îmbogățit-o d-voastră, și voi sta aicea până ce d-voastră mă veți asculta cu liniștea care se cuvine și față de prezident și față de mine personal și față de demnitatea acestei Camere, ca și față de importanța chestiunii pe care d-voastră ați pus-o. (*Aplauze.*)

D. I.Th. Florescu: Respectați regulamentul. (*Întrerupere, zgomot, strigăte de „tăcere" și de „jos" pe băncile Blocului.*)

O voce: Privilegii nu se pot admite. (*Întreruperi.*)

D. N. Iorga, președinte: D-le Brătianu, eu am asigurat oratorilor d-voastră dreptul de a vorbi; binevoiți și d-voastră a uza de autoritatea d-voastră față de partizanii d-voastră, pentru ca să binevoiască a mă lăsa să mântui explicațiile pe care mi le-au cerut.

O voce: Să intrați în regulament. (*Întreruperi, zgomot.*)

D. N. Iorga, (*încrucișând brațele*)*:* Până când nu veți termina, nu voi continua.

D. V. Brătianu: Cerem să intrați în regulament. Este un precedent rău pe care îl inaugurați.

O voce: Noi tăcem.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga, preşedinte: Mulţumesc pentru declaraţie şi cred că vă veţi ţine de dânsa. Am voit să spun că, dacă într-o atmosferă încărcată, într-o Cameră care ar avea să discute o chestiune pasionantă, ar veni cineva la capătul unei interpelări şi ar prezenta o moţiune, atunci fără îndoială că lucrul cel mai cuminte, şi la aceasta s-a gândit acel care a făcut regulamentul, ar fi de a lăsa ca furtuna care s-*ar* fi putut dezlănţui la un moment dat să treacă. Spun aceasta pentru a vă arăta că dincolo de litera regulamentului sunt în stare a vedea şi motivele pentru care s-a introdus trimiterea la secţiuni, scopul ce s-a urmărit prin această dispoziţie.

Prin urmare, nu m-am depărtat nici un singur moment de la regulament, numai că, pe atât pe cât sunt eu de răbdător, pe atât sunt alte persoane nerăbdătoare şi, evident, când d-lor nu pot avea răbdare, nici eu nu pot avea nici influenţă faţă de respectabila vârstă la care se găsesc unele din aceste persoane, ca să le arăt eu ce însemnează răbdarea în materie politică.

Acum vin la textul însuşi al articolului. V-am înfăţişat o parte din art. 76, partea care termină articolul. Acum să-mi daţi voie să vă citesc articolul întreg, fiindcă articolul acesta întreg, făcând parte din capitolul VII, care e intitulat „Interpelări şi punere în acuzare", reglementează, ca să zic aşa, mecanismul întreg al interpelării. (*Aplauze pe băncile Blocului.*)

După ce art. 75 din acest capitol dă dreptul oricărui deputat să facă o interpelare, art. 76 arată în ce condiţiuni se dezvoltă şi se încheie o interpelare. El zice aşa: „Interpelarea se anunţă în şedinţă publică", s-a anunţat în şedinţă publică „prin viu grai şi precizând subiectul lor", aşa s-a făcut. „Ministrul e dator a da răspunsul său îndată sau în timp de trei zile", ministrul a dat răspunsul său. Mai departe: „La ziua fixată de ministru, se dă cuvântul deputatului interpelator", s- dat! „După răspunsul dat de ministru", s-a dat răspunsul de ministru, „discuţiunea urmează". Conform cu acest articol s-a continuat discuţiunea. Urmează clauza privitoare la moţiune, care trebuie trimisă la secţiuni.

Apoi capitolul VII are o singură continuare, care priveşte punerea în acuzaţiune, prin urmare, o chestiune cu totul străină de cazul prezent. (*Zgomot, întreruperi.*)

https://biblioteca-digitala.ro

D. G. Tătărescu: Aceasta înseamnă suprimarea regimului parlamentar. (*Zgomot, vociferări.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Vă rog, d-lor deputaţi, să respectaţi măcar vârsta mea.

O voce: Ce vă supăraţi aşa, d-le preşedinte?

D. V. Brătianu: Consultaţi în această privinţă regulamentele tuturor Parlamentelor. (*Zgomot, întreruperi.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Nu d-voastră, d-le Brătianu, îmi veţi putea indica vreodată datoria mea în viaţa publică! (*Aplauze.*)

Introduceţi în această viaţă publică prea multă pasiune pentru ca un om care se sileşte să nu fie stăpânit de pasiune, ca mine, să ia lecţiuni de la cineva, care este numai pasiune. (*Aplauze, ovaţiuni pe băncile Blocului.*)

O voce pe băncile liberalilor: Dovedeşte acest lucru!

D. N. Iorga, preşedinte: Toată atitudinea d-voastră în această Cameră vorbeşte în acest sens. (*Aplauze.*)

Urmează în schimb capitolul III. Se cheamă „Despre discutarea şi votarea în şedinţă publică a legilor" şi începe cu art. 65.

O voce, pe băncile liberalilor: Aţi luat aceasta de la d. Mirto. (*Zgomot, întreruperi, protestări.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Cel dintâi articol este articolul 74, care vi s-a citat şi care articol cuprinde propunerile simple sau motivate de trecere la ordinea zilei, în legătură evidentă cu titlul însuşi al acestui capitol.

Voci de pe băncile Blocului: Aşa este. (*Aplauze.*)

D. N. Iorga, preşedinte*: Dar cum veniţi d-voastră să cereţi acum ca să aplic la interpelări articolul ultim de la proiectele de legi, în contra articolului ultim de la interpelări?* (Aplauze.)

Aşa fiind, ca om cinstit, a cărui cinste nu permit nimănui să o pună la îndoială, (strigăte de bravo, ovaţiuni pe băncile Blocului), *menţin interpretarea mea: La secţiuni!*

O voce: *Mai lăsaţi-ne cu cinstea d-voastră!*

Alte voci de pe băncile minorităţii: Te pui cu socialiştii. (*Întreruperi, zgomot la liberali.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Singura concesiune pe care aş face-o...

https://biblioteca-digitala.ro

Voci: Nu vrem concesiuni. (*Tumult.*)

O voce de pe băncile liberalilor: Sânteți în alianță cu bolşevicii.

D. N. Iorga, preşedinte: Pot face o singură concesiune... (*Zgomot, întreruperi.*)

O voce de pe băncile liberalilor: Noi vrem să puneți îu aplicare regulamentul Camerei. Nu vrem concesiuni!

D. Ermil Pangrati întrerupe.

D. N. Iorga, preşedinte: Eram pe cale de a vă satisface, d-le Pangrati.

O voce: Nu numai d. Pangrati, dar mai sunt şi alții care protestează; iacă d. Tăzlăuanu protestează, d-le preşedinte. (*Zgomot.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Singura concesiune pe care o pot face... (*Zgomot.*)

Voci de la liberali: Nu concesiuni, nu concesiuni! (*Zgomot, întreruperi, protestări.*)

Altă voce de la liberali: Concesiune nu există în chestiune de regulament. (*Vociferări, amenințări reciproce, din partea Blocului şi liberalilor.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Nu voiți concesiune? Atunci Adunarea trece la ordinea zilei![1] (*Bravo, aplauze îndelung* repetate.)

În aceiaşi şedință din *2 martie 1920*:

În probleme de regulament:

„Onorată Cameră, am suspendat şedința fiindcă înțelegeți foarte bine că nu se poate discuta cu un tumult. Cu o persoană care cere cuvântul în chestiune de regulament se poate discuta, dar cu tumultul, nu. Şi fiindcă eu aici reprezint nu ceea ce aşi putea reprezenta ca individ, ci sentimentul de ordine şi demnitate al acestei Camere. (*Aplauze.*) Eu nu pot rămâne aici în fața unui tumult persistent. Dar, fiindcă o întrebare mi se pune de acolo, am nu numai toată dispoziținea de a răspunde, dar şi datoria cea mai elementară de a răspunde.

https://biblioteca-digitala.ro

D-lor, la cererea de a se pune la vot urgența care pentru mine, înțelegeți foarte bine că nu putea ai aibă nimic neplăcut, la cererea aceasta de a se vota urgența cu privire la moțiunea propusă de d. deputat Cuza, care urmează a se trimite la secțiuni...

O voce: Nu urmează.

D. A.C. Cuza: Cer cuvântul în chestiune de regulament.

D. N. Iorga, preşedinte: Vă rog să nu mă întrerupeți, veți avea cuvântul după mine. Vă voiu da cuvântul, vă rog să binevoiți să ascultați în liniște, cum cere tradițiunea de corectitudine şi de bună cuviință a acestei Adunări. (*Aplauze.*)

D-lor, art. 76 din regulamentul Camerei spune: „Orice moțiune se prezintă în urma interpelării, se trimite la secțiuni". Aşa s-a procedat întotdeauna, aşa am procedat şi eu. Am întrebat Camera cu privire la urgență, am constatat şi ştiu bine număra. Eu ştiu să număr, sunt cinstit când număr şi doresc ca întotdeauna aici la locul acesta să fie oameni tot aşa de cinstiți în număr cum am fost eu întotdeauna. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate.*) Am numărat, d-lor, şi majoritate nu era şi atunci am constatat că nu era majoritate.

D. A.C. Cuza: De aceea am cerut votul cu bile. (*Întreruperi.*)

D. N. Iorga, preşedinte: D lor deputați, să-mi dați voie, față de acest procedeu de a fi întrerupt la fiecare moment, înțelegeți foarte bine că eu nu pot să spun cu limpeziciune cuvenită nimic, prin urmare, rog încă odată pe d-nii deputați să binevoiască a avea răbdare. Am constatat şi am văzut că majoritatea nu era pentru urgență; mi-am făcut datoria de preşedinte să spun că nu era pentru urgență. După aceasta, s-a închis această chestiune şi am dat cuvântul d-lui deputat Petrescu Comnen. Din momentul ce preşedintele declară că o chestiune este închisă, fără ca cineva să mai ceară cuvântul, se trece la altceva şi prin urmare cuvântul îl avea d. Petrescu. (*Zgomot.*)

D-lor deputați, de două săptămâni fac sacrificiul de a prezida bolnav această Cameră. Nu pun în seama nimănui neplăcerile ce mi se cauzează, dar cred încă odată că nimic din

https://biblioteca-digitala.ro

expunerea mea aşa de liniştită, şi pe care o cred concludentă, nu îndreptăţeşte acest zgomot.

După aceasta, am auzit spunându-se tumultos din o parte a Adunării, că se doreşte votarea cu bile a urgenţii. D-lor, votarea cu bile este prevăzută în regulament. Un număr de deputaţi pot să ceară votarea cu bile a unui proiect, iar nu a unei modalităţi cum este aceasta (*aplauze prelungite*). Rog pe oricine dintre vechii parlamentari să-mi arate un singur caz, dar un singur caz, în care să se fi votat cu bile cu privire la urgenţă.

Acum d-voastre veţi avea cuvântul. Dacă cineva dintre d-voastre doreşte să vorbească, îl rog să o facă şi dacă mă va convinge că aveţi dreptate d-voastră iar nu eu, voiu face-o aşa cum se va forma convingerea mea. În acest caz însă voiu fi cedat convingerii pe care va fi determinat-o argumentele d-voastre, dacă sunt, voiu fi cedat ca un om care se respectă înaintea unor argumente, iar nu ca un om nevrednic de a sta aci înaintea unui tumult". (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate.*)

Din nou în probleme de regulament:

„Rog pe aceia cari au propus închiderea discuţiunii, să lase pe toţi acei cari doresc să aducă lumina în această chestiune, care vă spun este pentru mine o chestiune de conştinţă care nu o să mă scadă pe mine şi nu o să scadă acest scaun prezidenţial. O părere sau cealaltă. Eu doresc să ascult şi pe una şi pe cealaltă, şi, după ce voiu urmări cinstit părerea tuturor, şi voiu fi luat hotărârea pe care eu singur sunt chemat s-o iau, căci de aceea sunt preşedinte al Camerii, voiu înţelege că trebuie să se treacă la discuţia liniştită mai departe. Altfel voiu şti să garantez această discuţiune.

D. Vintilă Brătianu: Trebuie să luaţi avizul Camerii.

D. N. Iorga, preşedinte: Dacă voiţi, d-le Brătianu, după ce voiu spune părerea mea modestă, sunt gata să iau şi avizul acestei Camere".

În şedinţa din *3 martie 1920*:

https://biblioteca-digitala.ro

Îl salută pe noul mitropolit al Ardealului:

„Onorată Cameră, în numele d-voastre adaug, pe lângă aceste aplauze cu cari ați primit pe noul mitropolit al Ardealului, încă odată toată urarea noastră pentru o lungă, prosperă şi binefăcătoare păstorie a sa. (*Aplauze prelungite.*) Şi până în momentul când va fi sfințit şi când, dacă va crede de cuviință, îl vom pierde pentru ca să împodobească Senatul, până în momentul acela ne bucurăm să-l mai avem încă în mijlocul nostru ca pe unul dintre cei mai iubiți colegi ai noştri". (*Aplauze prelungite.*)

Îl salută pe noul ministru de Război, generalul Traian Moşoiu:

„Onorată Cameră, cred că răspund sentimentului d-voastre al tuturor, fără deosebire de partid, atunci când urăm generalului român, ostaşului vrednic şi viteaz care a ştiut să apere integritatea pământului național împotriva duşmanului, să fie la ministerul de Război, unde vine astăzi cu tot prestigiul gloriei sale din trecut, apărător al liniştii de care această țară are nevoie". (*Aplauze prelungite.*)

https://biblioteca-digitala.ro

LXXIX

UNIREA BASARABIEI

(Şedinţa din 6 martie 1920)

Onorată Cameră,

De la prezidenţia Senatului mi se comunică această telegramă, asemenea cu care desigur o alta a fost îndreptată şi către noi, dar a zăbovit. Dar nu pot lăsa un singur moment ca să vă anunţ una din cele mai fericite veşti, care poate să umple de bucurie un suflet românesc.

„Conferinţa de la Londra", spune d. Pelivan[1], „a recunoscut unirea Basarabiei la Patria mumă". (*Camera în picioare aplaudă nesfârşit şi strigă: Trăiască România Mare! Trăiască dd. Vaida, Inculeţ!*)

Meritosul bărbat care a contribuit aşa de mult prin propaganda sa, prin munca sa, pentru acest fericit rezultat, adaugă în această telegramă: „Dreptatea cauzei noastre a triumfat, scuturându-şi ultimele urme dureroase ale jugului moscovit!" (*Aplauze.*)

„Basarabia îşi are de acum înainte liniştea necesară", spune d. Pelivan, „ca prin muncă încordată să-şi asigure dezvoltarea economică şi culturală şi să contribuie la prosperitatea întregului neam românesc". (*Aplauze.*)

„În aceste clipe de adevărată sărbătoare, cu inima plină de bucurie felicit" spune d-sa, „în persoana d-stră", se adresează către Senat, dar în acelaşi timp desigur şi către noi, „urându-vă spor". (*Adunarea, din nou în picioare, strigă: „Trăiască luptătorul Pelivan!"*)

D-lor, ceasul în care conştiinţa lumii civilizate, biruitoare împotriva barbariei cotropitoare de neamuri, recunoaşte dreptatea neamului nostru asupra ţinutului care, mai bine de o sută de ani, părăsit de Dumnezeu şi de oameni, a ştiut să-şi păstreze, în masele adânci ale ţăranului muncitor şi cinstit, întreaga noastră conştiinţă şi toate nădejdile noastre de viitor, ceasul când dreptatea acestui neam se înfăptuieşte în văzul lumii întregi, de pe urma jertfei întregului nostru neam, e

https://biblioteca-digitala.ro

desigur unul din ceasurile cele mari din istoria noastră națională. (*Aplauze prelungite, Adunarea aplaudă în picioare.*) Ferice de noi, cari ne-am învrednicit să vedem încoronată munca şi răbdarea părinților noştri care au fost, ferice de noi care am cules roadele ostaşilor noştri, căzuți pentru întemeierea României Mari. (*Aplauze.*)

Voci: Trăiască armata română, trăiască generalul Broşteanu[2], care a condus armata în Basarabia! (*Aplauze.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Printr-o fericită împrejurare s-a întâmplat că gândul recunoscător pe care îl trimitem țărănimii noastre române din Basarabia, care nu s-a lăsat deznaționalizată nici cu binele, nici cu răul, că gândul acesta pleacă tocmai în momentul când această Adunare se pregăteşte să dea acestei țărănimi pământul pe care l-a muncit şi care e al ei. (*Aplauze prelungite şi repetate.*)

Să ne întoarcem cu toții recunoscători către acei bărbați cari, ridicați din mijlocul acestui popor, crescuți la şcoala grea a robiei şi a suferinței, au înfruntat toate prigonirile şi, din anii cei tineri, păstrând speranțele care azi sunt încununate de izbândă, au muncit pentru deşteptarea sufletească şi bunul material pământesc al neamului lor şi care se întâmplă să fie în mijlocul nostru, ca acela care a stat în fruntea Basarabiei şi care azi o vede revenind patriei. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate.*)

Voci: Trăiască! (*Aplauze prelungite.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Ori, ca deputați, ne-au adus din întreaga lor țară, de la Soroca, de la Orheiu, de la Tighinea până la Prutul blestemat până ieri, şi de la Hotin până la Cetatea Albă şi Chilia, încredințarea că Basarabia ne-a vrut totdeauna, totdeauna ne-a iubit şi cu noi împreună vrea să rămână... (*Bravo, aplauze prelungite.*)

Voci: Trăiască! (*Aplauze.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Oricare, ca sol al dreptului şi nădejdii noastre, a avut fericirea, fără pereche în viață, de a anunța alor săi, în mijlocul cărora a trăit zile de umilință şi robie, că a venit ziua răsplătitoare şi răsplătirea nu va avea sfârşit, prin munca şi credința neamului nostru, în sfârşit

https://biblioteca-digitala.ro

izbânditoare asupra duşmanului şi asupra osândelor îndurate o sută de ani. (*Aplauze prelungite, strigăte de bravo.*)

Voci: Trăiască Pelivan! (*Aplauze.*)

Voci: Trăiască neamul românesc! (*Aplauze.*)

NOTE

1. Ion Pelivan (1876-1954), jurist. Delegat al României la Conferința de pace de la Paris (1919-1920). Ministru de Justiție în Republica Moldovenească, 1918-1920. Membru P.N.Ț. Deputat, 1918-1933. A scos foaia *La Bessarabie.* A publicat, între altele, *La Bessarabie sous le régime russe*, Paris, 1919; *L'union de la Bessarabie à la mère patrie*, Paris, 1919 (şi ed. engl.). V. despre el, mai nou, Ion Constantin, Ion Negrei, Gh. Negru, *Ion Pelivan, părinte al mişcării naționale din Basarabia*, Bucureşti, 2011.

2. Ernest Broşteanu (1869-1932). General. Decorat cu ordinul Mihai Viteazul. A eliberat oraşul Chişinău de sub ocupația bolşevică.

În şedința din *10 martie 1920*:

La proiectul de lege privind reforma agrară în Basarabia:

„Votez pentru, însă cer ca întreg pământul să fie dat țăranilor şi fără despăgubire.

Voci: A! A! A! (*Zgomot, întreruperi.*)

D. N. Iorga, preşedinte: Iau notă pentru momentul când veți fi preşedinte al consiliului. (*Ilaritate.*)

D-nii deputați cari nu au fost de față sunt rugați să ceară pe rând cuvântul pentru a vota. Vă rog, să vă păstrați locurile pentru a proclama rezultatul votului cu toată cuviința care se cere în asemenea împrejurări.

Iată rezultatul scrutinului:

Votanți 251

Majoritate regulamentară 143".

Adunarea a adoptat cu unanimitatea membrilor săi prezenți proiectul de lege al reformei agrare pentru Basarabia. *(Aplauze entuziaste şi îndelung prelungite. Adunarea aclamă în picioare.)*

https://biblioteca-digitala.ro

„Să-mi dați voie să însemnez, cu deosebită recunoştință, între acei cari au votat pentru acest proiect, pe marele proprietar care este şi marele român din Basarabia, d. Vasile Stroescu[1]. (*Aplauze îndelung prelungite, strigări de bravo!*), al cărui nobil exemplu a precedat această lege. (*Aplauze.*)

Să fie într-un ceas bun pentru frații noştri săteni din Basarabia şi de bun augur pentru dreptatea fraților săteni din regat. (*Aplauze prelungite, bravo!*). D. ministru Inculeț are cuvântul.

D. I. Inculeț, ministrul Basarabiei: D-le preşedinte, d-lor deputați, să-mi dați voie să aducem, noi basarabenii, adânca noastră bucurie şi adânca noastră mulțumire vechiului regat, în persoana Partidului Liberal (*aplauze*), Partidului Național-Democrat (*aplauze*), Partidului Țărănesc (*aplauze*), partidului ardelenesc (*aplauze prelungite, bravo!*), fraților bucovineni (*aplauze prelungite*), independenților (*aplauze*), socialiştilor (*aplauze*), fiindcă în legea aceasta mare şi sfântă, toți s-au unit la un loc şi toți în unanimitate au votat legea noastră. (*Aplauze prelungite, bravo!*)

Prin urmare, orice dezbinare ar fi între noi, există chestiuni cari pot în jurul lor să unească toată suflarea românească. (*Aplauze prelungite, bravo!*)

Mulțumindu-vă în acelaşi timp, să ne dați voie să ne aducem aminte de cel mai mare român, de marele nostru Rege Ferdinand. (*Trăiască! Aplauze prelungite entuziaste, adunarea aclamă în picioare*), pe cari, d-lor, noi basarabenii, cei dintâi, după înfăptuirea Unirii la Iaşi, l-am numit Regele țăranilor. (*Aplauze prelungite.*)

Credem că legea aceasta agrară care înzestrează țărănimea din Basarabia cu pământul meritat de ea, legea aceasta înfăptuită pentru țărănimea basarabeană în sânul României Mari, va fi ca cel mai mare şi cel mai tare ciment pentru legătura sufletească între Basarabia şi vechiul regat, Ardealul, Bucovina şi toți românii. (*Aplauze prelungite.*)

Manifestațiunile acestea de unire ale tuturor deputaților, cari în alte privințe, poate, au diferite vederi, unitatea aceasta în chestiunea mare agrară, ne dă nouă o bucurie nespusă.

https://biblioteca-digitala.ro

Ne leagă pe noi şi pe întregul popor basarabean cu lanţurile cele mai strânse, ne împleteşte fibrele noastre sufleteşti cu românii din toate colţurile şi azi noi, mai mult ca oricând, ne simţim sânge din sânge, os din os al acelui mare neam românesc". (*Camera aplaudă în picioare.*)

NOTE

1. V. Stroescu (1845-1926), jurist şi filantrop. A înfiinţat mai multe şcoli în Basarabia şi Transilvania. Membru al Academiei Române. Preşedinte de vârstă, în 1919, al Parlamentului României.

În şedinţa din *22 iunie 1920*:

Pe marginea observării regulamentului Camerei:

„Noi ţinem şedinţe, dar ţinem şedinţe pentru constituirea noastră. Când va fi acolo un birou definitiv, atunci suntem constituiţi; câtă vreme nu este un birou definitiv nu suntem definitiv constituiţi, şi nu avem voie să dăm altfel de vot decât numai voturi de constituire. (*Aplauze din partea minorităţii.*)

Iar în ceea ce priveşte acuzaţiunea de rea credinţă o trimit înapoi aceluia care a exprimat-o. (*Aplauze din partea minorităţii.*)

O voce: Nu cunoaşteţi regulamentul!

D. N. Iorga: Să stai cât am stat eu acolo şi apoi să spui că cunoşti regulamentul. Să te faci vrednic de a sta acolo cum m-am făcut eu vrednic". (*Întreruperi.*)

În şedinţa din *23 iunie 1920*:

În chestiune personală:

„Onorată Cameră, am observat foarte limpede o întrerupere, care desigur că a fost relevată şi de către d-nii stenografi, şi care mă priveşte şi mă priveşte în priceperea şi onestitatea mea. Prin urmare, mă simţ dator să dau o explicaţiune aci.

Unul dintre colegii noştri, şi cred chiar şi un coleg al meu de Universitate, în momentul când se vorbea de interpretarea

https://biblioteca-digitala.ro

ce s-a dat în Camera trecută acestui articol din lege a spus: „aceasta era Camera prezidată de d-l Iorga". Da, era Camera prezidată de mine.

D. P. Dragomirescu: Am spus că acelei Camere i se cuvine calificativul pe care d-voastră l-aţi dat Camerei actuale.

D. N. Iorga: Ce calificativ, vă rog?

D. P. Dragomirescu: Era publicat la gazete.

D. N. Iorga: Va să zică acel calificativ se cuvine acelei Camere. Aceasta este a doua chestiune personală, pe care voiu vida-o imediat. Daţi-mi voie însă să vorbesc de cea dintâiu.

D-lor, eu am aplicat legea în sensul că, oricare ar fi numărul de voturi reunite de lista care vine îndată după lista care s-a epuizat, care s-a isprăvit, era datoria mea să proclam pe aceia cari vin în calitatea lor de deputaţi supleanţi. De ce am făcut aceasta? Nu m-am gândit să reiau discuţiunea în fond. Am făcut aceasta – trebuie SĂ spun – că am făcut-o, fiindcă mi s-a părut absolut clar, cum li s-a părut şi multora din majoritate, dovadă rezultatul votului, că articolul acela spune aşa.

Dar, este bine sau nu este bine să spună aşa, aceasta este un lucru care poate privi Camera când votează o interpretare, dar nu poate privi pe preşedinte, care e dator să aplice legea întocmai aşa cum scrie la dânsa. Dar veţi întreba: Conştiinţa mea ce zicea? Iată ce zicea conştiinţa mea:

Voci: Nu *ne* interesează.

D. N. Iorga: Nu vă interesează, dar pentru că o am, sunt dator să vorbesc în numele ei. Iată ce zicea conştiinţa mea: Că este evident cum că decretul-lege ţinteşte scutirea pentru ţară a acelei încercări, totdeauna grele, fiindcă moravurile noastre politice în genere, aş zice nu sunt destul de coapte, cari se cheamă *alegeri*, cu tot ce se frământă în ele, de hotărâtă ilegalitate, pe deoparte, şi poate, întâmplător, aşi zice simplu de demagogie a opoziţiei, dar de o demagogie mai mică, amestecată cu o demagogie mai mare, care vine din partea cealaltă.

Şi aşa fiind, mi-am spus: Este bine să nu se facă alegeri parţiale. La Senat aceasta este altceva. D. viitor preşedinte nu observă că legea Senatului este cu totul deosebită de ceastălaltă, şi ea nu admite reprezintarea minorităţilor.

https://biblioteca-digitala.ro

Acum observarea făcută de d. prim-ministru[1], că dacă interpretăm aşa cum am interpretat eu, în felul acesta se falsifică proporţiunea adevărată a simpatiilor corpului electoral pentru diferitele partide, este o observaţie foarte întemeiată, numai cât se ştie, că reprezintarea *minorităţilor este* o problemă aşa de grea, încât ţări cu o mai lungă activitate politică decât a noastră şi cu o mai mare sinceritate în aplicarea principiilor de la cari se inspiră legile, încă nu au ajuns la o dreptate desăvârşită.

Prin urmare, iată de ce am aplicat aşa. Dar totuşi, fiindcă n-am încrederea admirabilă pe care oamenii providenţiali pot să o aibă în judecata lor şi fiindcă am obiceiul de a întreba totdeauna, am întrebat biroul, care reprezintă un fel de continuitate a aplicării legilor şi regulamentelor, şi biroul a fost de aceeaşi părere.

Şi, în sfârşit, d. Mârzescu era de faţă. D-sa a redactat legea, indiferent dacă a redactat-o ziua sau noaptea; se poate face şi noaptea lucruri foarte bune şi ziua lucruri foarte rele, atârnă numai de la lumina noastră din năuntru, ci nu de la lumina din afară. Fiindcă, deci, d. Mârzescu, care a făcut această lege şi pe care îl priveşte răspunderea, în ceea ce ea are bun şi în ceea ce este insuficient, fiindcă dumnealui nu a avut nimic de obiectat, am crezut că şi pentru acest argument am dreptate.

D. prim-ministru zice aşa: „dacă m-aş fi gândit că poate fi interpretată legea aşa, aş fi schimbat-o". Vedeţi d-voastră, ne găsim între două păreri, între părerea unuia care spune: „iată ce am făcut" şi părerea altuia, care spune „dacă aş fi ştiut, aş fi făcut o schimbare". (*Aplauze pe banca minorităţii.*)

Îmi daţi voie să optez pentru cea dintâi.

Iată motivele pentru cari am aplicat eu în felul acesta legea. (*Întreruperi.*)

Sunteţi destul de tineri, o să trăiţi mai mult decât mine şi o să aveţi prilejul de a întrerupe oameni de vârsta d-voastră.

Prin urmare, trec la observaţia cealaltă care a fost adusă tot de acel domn care m-a întrerupt întâia oară.

D. ministru Grecianu, nu-mi place să fac indiscreţiuni, dar, din momentul ce o indiscreţiune s-a făcut, sunt dator s-o

https://biblioteca-digitala.ro

lămuresc, şi dacă, om politicos, pentru o indiscreţiune făcută, voiu veni şi eu cu o altă indiscreţiune, nimeni nu mă poate ţinea de rău. D. Grecianu, zic, a venit aici la mine, acum două zile, la locul pe care-l ocup şi m-a întrebat, dacă vom avea intenţia să vorbim la Mesaj Eu i-am răspuns că nu am creat eu Federaţia[2], precum şi pe ceilalţi cari au venit lângă Federaţie; nu sunt nici tatăl ei, nici unchiul ei, nu-i sunt nimic, sunt momentan preşedintele Federaţiei, şi am datoria şi dreptul să întreb pe cei cari fac parte din aceeaşi organizaţie electorală, parlamentară şi politică, aşa încât nu pot să-mi iau nici un angajament. Dar am spus încă un lucru: Că m-aş feri să întind discursuri prea multe înaintea unei Camere... (*D. Duiliu Zamfirescu întrerupe.*)

D-le, viitor preşedinte, veţi avea ocazia de a mă întrerupe de acolo de sus.

D. Duiliu Zamfirescu: Dar, d-le Iorga, nu este chestiune personală.

D. N. Iorga: D-le viitor preşedinte, ca unul care am întrerupt de sus (*arătând spre fotoliul preşedinţial),* să vă dau un element de experienţă. Se întrerupe adversarul când îţi vine d-tale la socoteală, nu cum faceţi d-voastră, când îi vine lui la socoteală.

D. Duiliu Zamfirescu: D-le Iorga, nu este chestiune personală în care aţi cerut cuvântul, ci d-voastră refaceţi o întreagă teorie.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, dumnealui este preşedinte acum sau sunteţi d-voastră? (*Ilaritate.*)

D. Duiliu Zamfirescu: Am anticipat cu două zile numai.

D. N. Iorga: Atunci sunteţi un preşedinte prematur. (*Ilaritate.*)

D. Duiliu Zamfirescu: Da, în adevăr, aşa este.

Părintele V. Lucaci, preşedinte de vârstă: D-le Iorga, d. deputat Duiliu Zamfirescu m-a prevenit adineauri şi am voit chiar să vă întreb, că nu sunteţi în chestiune personală şi constat că aşa este. Nu sunteţi în chestiune personală.

D. N. Iorga: Lăsaţi-mă să isprăvesc şi dacă mă lăsaţi, isprăveam chiar până acum. D-voastră care ocupaţi /de/ trei zile numai această tribună, vă rog să nu vă ilustraţi luând

https://biblioteca-digitala.ro

cuvântul din gura cuiva care şi-a ostenit trupul şi gândul cinci luni de zile. (*Aplauze pe băncile Federaţiei.*)

Vă rog să mă lăsaţi să vorbesc; căci, altfel, dacă nu mă lăsaţi, vom fi siliţi să părăsim Camera, în care preşedintele dă exemplu de intoleranţă. (*Aplauze pe băncile Federaţiei.*)

Acum să revin la cele ce mi s-au imputat. D-lor, n-am obiceiul să-mi insult colegii. Dacă aş fi avut această intenţiune, n-aş fi venit în mijlocul d-voastre. Am spus că nu expun principii înaintea unei Camera, care politiceşte este acefală – şi aceasta în sensul pe care am să-l lămuresc îndată.

D-lor, eu ştiu greceşte de multă vreme, şi acei cari ştiu mai puţin, să binevoiască să mă asculte. Am zis, şi aceasta însemnează o Cameră care nu are unitatea politică trebuitoare pentru a i se putea face chestiuni de principii.

Văd, d-lor deputaţi, că unul din d-voastră face acolo gesturi energice de denegaţiune, ca şi cum aş avea nevoie să fiu învăţat, în ceea ce priveşte o limbă în care am tipărit mii şi mii de pagini, şi de asemenea în ce priveşte sensul politic al afirmaţiunii mele, cred că eu, care fac politică de pe vremea când dumnealui probabil avea o altă ocupaţiune, îmi pot da seamă de cele ce spun. (*Ilaritate.*)

Prin urmare, d-lor, vin la ceea ce am făgăduit să vă spun. D. Grecianu a întins conversaţiunea şi mai departe. Repet că n-am obiceiul să reproduc niciodată cuvintele cari mi se spun de altcineva într-o conversaţiune particulară; când însă cineva face o indiscreţiune, atuncea am dreptul să-i servesc şi eu alta.

D. D. Grecianu, ministrul Lucrărilor Publice: D-le Iorga, permiteţi-mi, am arătat o oarecare nemulţumire.

D. N. Iorga: Nu vă convine?

D. D. Grecianu, ministrul Lucrărilor Publice: Indiscreţiunea, d-le Iorga, aţi făcut-o d-voastră însuşi. Când aţi spus aceste cuvinte, puţin măgulitoare la adresa majorităţii, nu le-aţi şoptit la ureche, le-aţi spus destul de tare, aşa că au fost auzite şi de alţii, şi pe urmă vi s-a cerut socoteală.

D. N. Iorga: Pe bancă nu mai era nimeni.

D. D. Grecianu, ministrul Lucrărilor Publice: N-am spus... (*nu se aude*).

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Atunci, dacă n-ați spus, nu vă servesc restul conversațiunii, care nu ştiu dacă ar fi fost agreabil sau ba unei părți a Adunării". (*Aplauze pe băncile Federației.*)

NOTE

1. Prim ministru la 23 iunie 1920 era gl. Al. Averescu.
2. Federația, vezi supra, Blocul parlamentar.

https://biblioteca-digitala.ro

LXXX

CUVÂNTARE CU OCAZIUNEA VALIDĂRII UNOR DEPUTAŢI

(25 iunie1920)

Regimul Averescu se instalase, după căderea ministerului Blocului.

Cer cuvântul în chestiune de regulament. Cred că e mai bine să-l lăsaţi să se explice, decât să deschidem chestiunea de regulament. D-le preşedinte, d-lor deputaţi, cum ştiţi, ieri se luase măsura ca în regretabilul incident...

O voce: La tribună!

D. N. Iorga: N-ai să-mi arăţi locul unde să stau, nici când vorbesc, nici în altă împrejurare. Prin urmare ieri, repet, s-a luat hotărârea ca o comisiune a Camerei să meargă să cerceteze regretabilele fapte de la Regie[1]. Doream ca această anchetă să se facă imediat asupra faptelor de ieri. M-am adresat şi Prefecturii de poliţie şi ministerului de Interne, pentru ca să avem mijloace de transport. Mi s-a refuzat, în ceea ce priveşte ministerul de Interne, într-o formă pe care, ca să nu zic altfel, o pot califica de neamabilă şi ţin să o arătăm Camerei, pentru că ieri, cu căldura care era după masă, nu ne-am putut transporta la Regie pentru a vedea cum s-au petrecut lucrurile. Îmi spunea d. Ioanițescu astăzi că s-a luat măsura să mergem acolo. Îmi pare bine; astăzi ne vom duce, şi cred că nu vom mai întâmpina greutăţile neaşteptate pe care le-am întâlnit ieri. Aceasta voiam s-o spun.

D. C. Argetoianu: Două vorbe de răspuns d-lui Iorga. Cererea care ne-a fost făcută de a pune la dispoziţie comisiunii automobile, mi-a fost transmisă prin a treia persoană. Nu ştiu cum vi s-a transmis răspunsul. Eu însă, în forma cea mai amabilă, am spus că regret, dar nu am nici o trăsură la dispoziţie, fiindcă parcul de automobile de la ministerul de Interne este în aşa hal că nici eu nu am automobil pentru mine. Am luat măsura ca azi la patru şi jumătate să aveţi două automobile ca să mergeţi. (*Aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Nu se aplaudă orice răspuns al ministrului.

O voce: Camera cere să ştie din cine e compusă comisiunea.

D. N. Iorga: Din persoane onorabile, făcând parte din această Adunare.

NOTE

1. Faptele petrecute la Regia Monopolurilor au fost aduse la cunoştinţa Adunării de deputatul socialist Gheorghe Cristescu. Acolo fuseseră concediate 40 de muncitoare; când au cerut explicaţii, directorul le-a luat la bătaie. Au sărit să le apere 4.000 de colegi şi colege. A intervenit cu brutalitate armata. Două dintre ele au avortat. Deputatul cerea acum o anchetă parlamentară.

C. Argetoianu era ministru de Interne.

https://biblioteca-digitala.ro

LXXXI

CONTESTAREA ALEGERII DEPUTATULUI C. BUCŞAN

(25 iunie 1920)

Eu am cerut cuvântul cu privire la această contestație. *Părintele Vasile Lucaci*[1]: Aveți cuvântul.

D-lor deputați,

Nu m-aş putea zice mulțumit că trebuie să susțin o contestație împotriva d-lui Constantin Bucşan, un tânăr care mi-a fost totdeauna foarte simpatic, pe care l-a legat cândva de mine o comunitate de idei care a durat până în iarna trecută când, vorbind cu d-sa la Sibiu cu privire la împrejurările politice de atunci, d-sa a declarat că una sunt legăturile d-sale de familie şi altceva sunt legăturile d-sale politice, şi că nu se gândeşte deloc a face politică alături de acei din Ardeal care au dat sprijin Partidului Poporului.

Vedeți cât este de greu pentru mine să vorbesc într-o chestiune în care d. C. Bucşan se înfățişează într-o lumină aşa de puțin favorabilă. Cu atât mai mult îmi pare rău de acest lucru, cu cât cred că anumite deosebiri dintre noi vor dispărea. Iată, eu am o idee, care multora li s-ar părea neobişnuită; eu cred că suntem despărțiți pentru moment după curente, pasiuni, de multe ori după superstiții, în care se numără şi fetişismul fără îndoială, dar va veni vremea în care noi vom fi despărțiți numai în ceea ce priveşte concepțiunea etică a politicii româneşti. (*Aplauze.*)

Cred şi în momentul acesta, după cât cunosc eu pe d. C. Bucşan şi mai ales pe admirabilul tânăr care este fratele d-sale şi care învață la Paris, unde se pregăteşte pentru o carieră ştiințifică, cred că amândoi frații aceştia vor reveni alături de reprezentanții curentului etic în viața curată a poporului românesc.

După aceste declarații, sunt silit printr-o datorie elementară, pe care orice candidat o are față de alegătorii care

https://biblioteca-digitala.ro

l-au susținut şi pe care nu-i poate părăsi când voința lor este înfrântă prin mijloace ilegale, sunt ținut a vorbi pentru acest ajutor datorat față de alegătorii din cercul Sălиştii, care m-au rugat să vin acolo în calitate de candidat într-un moment când d. C. Bucşan nu candida. D-sa a venit pe urmă. Nu eu am venit asupra d-sale, ci d-lui a venit asupra candidaturii mele, prezentându-se împotriva mea în Ardeal, unde fără îndoială nu am adus nici un fel de serviciu, când neamul de acolo avea buzele amare, iar nu dulci ca acum, când le sărută toată lumea!

Da, sunt dator față de alegătorii de la Sălişte, față de cei care m-au votat şi de acei care au fost împiedicați de a mă vota, să susțin această contestație.

Am aici însăşi contestația lor, iscălită de persoane foarte onorabile: Un preot, un director de tipografie, un profesor, mai mulți avocați, şi sunt, prin urmare, indrituit să înfățişez ceea ce ei cuprind în arătarea lor.

Dar de la început voi spune: Să nu credeți că am intenția de a face obstrucționism, căci nimeni nu doreşte mai mult ca mine să vadă această Cameră lucrând, să vadă cum înțelege a lucra. Prin urmare, dacă lucrul d-voastră va fi bun, în ceea ce va fi bun, evident că eu nu voi gândi, pentru interese de partid, să spun că binele este rău şi răul este bine. (*Aplauze.*) De ce sunteți capabili d-voastră, majoritatea, nu puteți şti decât d-voastră înşivă.

Deci, pentru a scurta această dezbatere, las o parte din această contestație, care cuprinde patru foi, şi prin urmare vă puteți închipui că e foarte mult material înlăuntru şi, pentru că sânt avocați cari au făcut-o, nu cred să cuprindă vorbe aruncate în vânt, las la o parte tot ce este viciu de formă.

Dar sunt atâtea, încât dacă aş vrea să le citesc pe fiecare, ar fi suficiente aceste vicii de formă, ca să vă alcătuiască o convingere că totuşi nu ar fi bine ca o alegere făcută cu atâtea vicii de formă să fie întărită.

Eu vin însă la altceva. Vin la ceea ce cred că nici unul dintre d-voastră nu v-ați gândi să aprobați. Iată, vă spun întâi de ce, şi după aceea voi veni la însuşi argumentul meu.

https://biblioteca-digitala.ro

D-voastră sunteți oameni ai Partidului Poporului[2]. Partid al Poporului însemnează un partid care se adresează la popor, însemnează deci un partid care nu are nevoie de administrație pentru a înlocui poporul, ci, având poporul cu sine, având simpatiile populare cu sine, se poate lipsi de sprijinul apăsător al administrației.

După ce cred că am interpretat conștiința care o aveți d-voastră despre rolul d-voastră în viața politică, după aceea vă voi spune că alegerea din Sălişte nu a fost o alegere a alegătorilor, ci a fost o alegere a administrației, în mare parte împotriva voinței alegătorilor, sau, ca să fiu modest, împotriva putinții de a exprima voința lor.

D-lor, în cercul Sălişte, am fost de două ori, zi de zi. Am mers din sat în sat. Sunt vreo două sate numai, unde, fiindcă am avut motivele mele, nu am mers, dar în toate celelalte am mers. Şi până la ceasuri târzii de noapte, într-o biată căruță pusă la îndemâna mea. Am mers vorbind cu oamenii, fiindcă am crezut de datoria mea, când sunt chemat de țărani, şi mai ales de țăranii din Ardeal, să intru în legătură cu fiecare dintre dânşii. Nu ştiu câți sunt țăranii pe care îi cunoaşte d. Bucşan, care este din Sibiel, dar am mândria că într-o lună de zile am cunoscut, şi nu pentru moment, ci pentru viața întreagă, cei mai buni oameni din satele acelea, indiferent dacă m-au votat sau nu. Ei bine, în această cercetare a alegătorilor, sat de sat, în unele locuri om de om, am întâlnit la fiecare pas administrația, reprezentată prin prefectul doctor Comşa. Pretutindeni, ori era acolo, ori fusese acolo, ori era aşteptat. Nu am văzut în viața mea un mai zelos agent electoral de cum a fost prefectul doctor Comşa. Am făgăduit s-o spun în Cameră, şi o spun, dar mai este un loc unde o voi spune, şi acolo nici o pasiune de partid, cum aş dori să nu fie nici aici, nu-l va împiedica de a trage răspunderea păcatului său. L-am dat în judecată, şi cred în justiția Țării româneşti. (*Aplauze.*)

Altfel, Țara românească nu ar avea dreptul să existe, dacă nu ar exista, mai presus de orice interes electoral şi orice interes politic, o justiție care n-ar socoti pe fiecare după faptele sale.

https://biblioteca-digitala.ro

Ce a făcut dr. Comşa? Vă arăt întâi ce spun alegătorii, pe urmă voi adăuge ceea ce am aflat eu din experienţă, ceea ce am văzut eu cu ochii mei. Nu ştia că-l văd. Eram în cutare casă de alegători, şi dumnealui trecea cu automobilul, având în tovărăşia sa pe candidatul oficial.

Dumnealui asista, l-am văzut de la o fereastră, unde nu bănuia nici d. Comşa, nici d. Bucşan că eu mă găsesc, prezida adunarea; dumnealui în multe locuri vorbea, combătea pe susţinătorii candidaturii mele. Prin urmare, ce-i mai lipsea? Îi lipsea doar ca în momentul alegerii să se instaleze acolo alături de ofiţer, care la Sălişte, să nu se supere, dacă voi spune aici aceasta, era întovărăşit de soţia sa, care stătea la biroul electoral, iar ofiţerul deschidea uşa alegătorilor, negreşit ca să le dea sfat cum să voteze; sunt lucruri văzute cu ochii mei.

Vin mai întâi la ceea ce se afirmă în contestaţie: „Candidatura d-lui dr. C. Bucşan a făcut-o d. prefect dr. Comşa în persoană, şi anume în primul rând d-sa. Prefectul judeţului, dr. Nicolae Comşa, în ziua de 16 mai a.c. a convocat toate primăriile din circumscripţie şi câte cinci alegători din fiecare comună a circumscripţiei în localul şcolii din Sălişte, unde, lăudând meritele d-lui Averescu, învăţa poporul să nu asculte de „apostolii mincinoşi" şi de „profesorii doctrinari", deoarece aceştia „umplu capetele oamenilor cu minciuni".

Pentru un prefect din Ţara românească eu nu sunt nici „apostol", nici neapostol, nici vrednic de a fi calificat „mincinos", nici demn de a fi calificat vrednic, ci sunt un cetăţean care am acelaşi drept la protecţiunea reprezentantului statului român. (*Aplauze.*)

Şi, în ce priveşte pe „profesorul doctrinar", cred că profesor e un lucru onorabil, şi nu m-am gândit de hatârul d-lui prefect să-mi dau demisia. Ba zic că „profesorul doctrinar" e cel mai bun. Vai de doctrina fără profesor, dar mai ales vai de profesor fără doctrină! Fiindcă, dacă se întâmplă că ajunge pe lângă toate celelalte şi om politic, vă puteţi închipui ce rezultă din disciplina lui de profesor şi din lipsa lui de doctrină din lăuntru!

„Deoarece acesta umple capetele oamenilor cu minciuni". Dacă voiţi să ştiţi cu ce „minciuni" am umplut capetele

https://biblioteca-digitala.ro

oamenilor de acolo, „minciuna" constă în a spune că legea agrară a d-lui Mihalache este mai largă. Este. Aceasta este minciuna cu care am umplut capelele oamenilor.

Mai era ceva, pe care prefectul o putea califica de „minciună", adică toată truda pe care mi-a dat-o o viață întreagă, ca să usuc lacrimile Ardealului, în momentul când ele scăldau fața tuturor oamenilor de acolo, dar pe care nu m-am gândit să le-o spun. (*Aplauze.*)

Poate că, dacă spuneam, mi se zicea, şi de aceea că sunt un „profesor doctrinar" care umblu cu „minciuni".

Un alt punct: „La 23 mai, prefectul şi inspectorul regional de poliție Grita au însoțit în turneu electoral pe d. C. Bucşan, în mai multe comune, ca Apoldul-Mic, Topârcea, Poiana, etc."

Grita, care a fost numit într-un post mai însemnat la Arad acum în urmă, a stat continuu acolo în circumscripție fără nici un rost, şi, la un moment dat, a ajuns la ridicula idee de a prezenta pe un biet susținător al candidaturii mele, un tânăr venit din America, drept unul care ar avea intenția să atenteze la viața d-lui Bucşan. D. Bucşan e aici de față; desigur că râde în colțul său la ideea că s-a încercat un atentat la viața d-sale, viață care îmi este şi mic prețioasă, fiindcă-mi este drag ca om, şi care nu e atât de urât nimănui ca să-l omoare numai pentru păcatul că a candidat în contra mea.

I-am văzut cu ochii mei, cum au trecut cu automobilul în care d. Bucşan sta alături de prefectul său. D. Bucşan, şef de resort al Internelor în Ardeal, lângă subalternul său. Şi ministrul, din superior, devenise subalternul electoral al funcționarului său, şi funcționarul său devenise superiorul ministrului său, pe care trebuia să-l ajute a căpăta un scaun de deputat. Gândiți-vă ce încurcătură, şi mai ales un lucru grozav: Pilda de anarhie dată acolo, în Ardeal! (*Aplauze pe băncile minorității.*)

Şi încă un lucru: Sub ochii străinilor, dovedirea faptului că românii au luat în funcțiuni locul ungurilor, dar că regimul electoral unguresc, măcar acolo, s-a păstrat în Ardealul liberat.

„În comuna Poiana, prefectul a luat cuvântul, stăruind asupra alegătorilor spre a vota pe d. dr. Bucşan, iar secretarul comunal V. Opran a citit un proiect de jurământ în fața

https://biblioteca-digitala.ro

alegătorilor, căutând ca prin puterea jurământului să stoarcă voturile pentru candidatul guvernului, atât de la Poienari, cât şi de la Podeni şi Jinari, care au fost aduşi acolo".

Că a vorbit prefectul? Eram acolo, într-unul din sate, când a intrat, când a vorbit, când a ieşit, şi aş vrea să vină cineva să-mi spună că aceea ce am văzut nu am văzut, că aceea ce am auzit, şi a auzit toată lumea, nu am auzit. Am văzut tot cortegiul; am văzut toată petrecerea, iar în ceea ce priveşte influenţa reală asupra alegătorilor, eu am venit imediat pe urmă, şi am avut arc de triumf, care era pregătit pentru ceilalţi, am avut mese aşternute cu lăvicere scumpe, am avut auditoriu strâns acolo, şi am avut încă un lucru, cel mai formidabil succes de ilaritate, pe socoteala sistemului întrebuinţat de adversarul meu pe care l-am văzut vreodată în viaţa mea. Ce haz au făcut alegătorii de acolo pe socoteala prefectului şi candidatului oficial, nu o să uit cât voi trăi.

Dar veţi zice: De ce a ieşit d. Bucşan acolo? Aceasta am să v-o arăt îndată.

Mai departe: „La sfârşitul adunării, întreaga administraţie locală, cu candidatul guvernului, cu prefectul, cu inspectorul de poliţie Grita şi cu o mare parte din alegători, au luat parte la ospăţul electoral".

M-au mâncat netăiat şi nefript, după splendida adunare în care s-au confundat două lucruri, care niciodată nu trebuiau să se confunde, adică interesul pentru o candidatură electorală şi sacrul interes pentru patrie, care e mai presus de orice deosebire de partid. (*Aplauze.*)

Mai departe: „La 29 mai, prin ordinul prefectului"...

Vedeţi, oamenii dau date precise, şi eu sunt un om onest şi nu aş citi, vă asigur, nimic din lucrurile acestea, dacă pentru cele mai multe nu aş avea şi dovada martorului ocular, care sunt eu.

„La 29 mai, prin ordinul prefectului, toţi primarii şi secretarii comunali din judeţ au fost convocaţi la Sibiu, sub ameninţarea amendării din oficiu, spre a primi ordine de propagandă electorală guvernamentală. Iar cine nu se arăta dispus, era ameninţat cu trimiterea în Basarabia sau în Dobrogea."

https://biblioteca-digitala.ro

Va să zică, Basarabia liberată de poporul de acolo, Dobrogea scăldată în sângele eroilor noştri, sunt un fel de Senegal, sau un fel de Guiana, în care se aruncă administratorii... (*Aplauze.*)

Voci: Ruşine!

D. N. Iorga: ...în care se aruncă administratorii, care nu au ştiut să susţină cumsecade pe candidatul guvernului.

D. Octavian Goga, ministrul Cultelor şi Artelor: Nu a existat o asemenea ameninţare, d-le Iorga.

D. N. Iorga: D-le Goga, miniştrii nu întrerup decât atunci când nu au dreptate. Vă rog, liniştiţi-vă.

D. Octavian Goga: Spuneţi inexactităţi.

D. N. Iorga: Nu aveţi cuvântul.

D. C. Pop: D-le Goga, nu ai voie a vorbi în numele Ardealului pe care l-ai spart.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, cer scutul d-voastră iar pe d-voastră (*către minoritate*) vă rog să nu mai întrerupeţi pentru a lăsa acestei dezbateri toată liniştea pe care o doresc.

Continui. „În adunare, le-a dat ordine în plen şi fiecărui secretar separat, ca să stăruiască a face propagandă pentru candidatul guvernului, deoarece ei sunt amploiaţii guvernului".

Vedeţi d-voastră, de aceea este cineva amploiatul guvernului, ca să susţină candidaţii guvernului şi ai statului, iar nu, cum se adauge: „ai opoziţiei". Va să zică statul este de o parte, şi în afară de stat este opoziţia, de altă parte.

„Le-a mai spus că, dacă conştiinţa le dictează altfel, ori să rămână neutri, ori să demisioneze din post, căci altfel vor fi destituiţi."

Cred că ajunge aceasta. Nu mai citesc. Eu sunt dintre aceia care cruţă timpul Camerei, pentru următorul motiv: Poporul nostru este un popor foarte inteligent, înţelege din două cuvinte şi cred că argumentele pe care le-am expus sunt argumente suficiente pentru reprezentanţa poporului român, care prinde şi o aluzie şi nu are nevoie să fie strivită cu un potop întreg de fapte. Vă spun însă că n-am citit nici măcar jumătate din dovezile cuprinse aici.

Vin la ziua alegerii. Vă vog să-mi acordaţi puţină atenţie,

https://biblioteca-digitala.ro

fiindcă sunt lucruri foarte importante, care trebuie să rămână în analele noastre parlamentare.

S-a anunțat poporul că alegerea ține două zile. Iată, întâmplarea a făcut să ajung în stăpânirea chiar a hârtiei prin care s-a făcut aceasta în Sălişte, în admirabilul sat Sălişte, pe care regret că-l văd amestecat într-o nedreptate făcută unui umil propovăduitor al ideii de unitate națională, care sunt eu, îl văd amestecat într-o urâtă afacere de siluire electorală ca aceea pe care v-o înfățişez.

În Sălişte s-a anunțat cât țin alegerile în următoarea formă, este însuşi actul oficial: „Se aduce din nou la cunoştință că mâine şi poimâine, adecă în 3 şi 4 luna crt., va avea loc alegerea de deputat iar în 6-7 luna crt. va avea loc alegerea de senator.

Alegerea va avea loc la primăria din localitate şi se începe la ora opt dimineața. Toți acei care au drept de vot să se prezinte la alegere. Candidații de deputat la Cameră sunt d-nii dr. Constantin Bucşan şi N. Iorga. Fiecare alegător e dator a aduce cu sine şi certificatul de alegător ce-l are."

Ce însemnează aceasta? Aceasta însemnează că era ziua de Sf. Constantin, hram foarte mare, când oamenii au dreptul să meargă la biserică; slujba acolo se face cu toată cuviința, ține până la amiazi sau chiar după amiazi, cum a fost cazul la Sălişte; urmează apoi şi câte o serbare şcolară, cum a fost aceea la care am asistat şi eu. Alegătorii au început să vină la vot, pe alocurea, după ce s-au mântuit toate lucrurile. Urna s-a închis în Sălişte la ceasurile 6, începând votarea la 2; s-a mântuit deci la 6, deşi se anunțase că va ține două zile.

Veți zice că este un articol din legea electorală ardeleană care scuză; vom vedea întrucât scuză. Înainte de aceasta însă, vă voi spune două lucruri: Întâi, în ce condițiuni de propagandă m-am înfățişat eu pentru ziua aceea şi, al doilea, în ce condițiuni de propagandă se înfățişa adversarul meu.

Am mers la Poiana, şi acolo la Poiana, cum declară şi alegătorii, într-un admirabil sat de boieri, Poiana, am găsit următoarea părere răspândită de administrație, care oprea pe oameni de a veni la adunarea mea. De două ori a încercat să-i oprească şi ce a făcut să vie o parte din lume au fost energicii

https://biblioteca-digitala.ro

români care îşi făcuseră cultura politică în America, ştiind bine ce însemnează datoria de cetăţean şi ce însemnează atribuţiunile reale ale administraţiei. Înainte de a ajunge însă în Poiana, vă rog iarăşi să-mi acordaţi puţină atenţie pentru a citi două scurte acte. (*d. Al. Otetelişeanu întrerupe.*)

D. N. Iorga: D-le Otetelişeanu, nu daţi instrucţiuni de comportare. Mi s-a părut că aveţi intenţia aceasta şi cred că nu este loaial.

D. Al. Otetelişeanu: Cer cuvântul în chestiune personală.

D. N. Iorga: Înainte de a intra în comuna Poiana mi-au ieşit înainte doi oameni, care mi-au dat două scurte scrisori ţărăneşti, pe care îmi veţi îngădui să le citesc: „Prea stimate domnule profesor, îmi iau voia a vă întâmpina cu inima călduroasă pentru vizita ce sunteţi pe drum pentru Poiana. Din cauza inteligenţei din localitate fără deosebire, nu-i voie nimănui să participe la primirea şi „programul" d-voastră. De aceea ulterior veţi face cercetare pentru astfel de luminători ai poporului, pe care i-aţi luminat prin înălţătoarea istorie şi marea jertfă pentru poporul român."

Aşa scrie săteanul necunoscut, care mi-a ieşit în marginea drumului şi mi-a dat această hârtie.

O altă scrisoare: „Noi, poporul de jos, pe care ne-ai înţeles şi te înţelegem, te iubim pentru că vedem întrupat în fiinţa d-voastră tot ceea ce poate fi mai scump şi mai nobil sufletelor noastre. Durere însă că autorităţile comunei, preoţii, dascălii, notarul, ne opresc de a-ţi face primirea cuvenită. Ne ameninţă că cine va ieşi întru întâmpinarea d-voastră e duşmanul comunei şi ca atare va avea urmări neplăcute. Inima noastră e însă cu d-voastră totdeauna şi-i zicem: Să trăiţi!"

De ce în Poiana lumea era frământată în contra mea? Să vedeţi, aici, cum s-a înţeles să se facă în unele locuri propagandă electorală în Ardeal. Sălişteа are un proces pentru un munte cu Poiana; două frumoase sate româneşti care trebuie să se iubească, trebuie să se susţină, care trebuie să ducă împreună lupta pentru viitorul naţional al românilor din Ardeal. Este sau ba aceasta? Este un păcat să se semene ura între aceste comune? Este! Ei bine, Poiana reclamă muntele de la Sălişte. Nu vreau să fac d-lui Bucşan această gravă

https://biblioteca-digitala.ro

învinuire, dar oamenii d-sale au spus: „Vroiți să câștigați procesul d-voastră cu Sălișstea? Care ține cu Iorga, veniți cu mine și, cum l-ați câștigat în prima instanță, îl veți câștiga și în a doua, dacă veți ținea cu mine". Și au venit oamenii și mi-au spus: „Este adevărat, d-le Iorga, că, dacă mergem cu d-ta, pierdem procesul cu Sălișstea?" Atunci eu le-am răspuns: „Dreptatea nu se dă nici în numele meu, nici în numele d-lui Bucșan, nici în numele opoziției, nici în numele guvernului; dreptatea se dă în numele cuiva care s-a răstignit pe Cruce, ca să existe un singur drept și o singură dreptate pentru toți".

Ce s-a răspuns din partea cealaltă? Iată ce s-a răspuns. De pe ușa bisericii din Sălișstea, de pe ușa lăcașului unde venise lumea să se închine de Sf. Constantin, am desprins cu mâinile mele din cele patru cuie, care și acuma sunt bătute în ușa de acolo, în aripa stângă a acelei uși, am desfăcut acest afiș și d-voastră veți aprecia dacă el corespunde cu sentimentele d-voastră față de partidul d-voastră și față de aceia care îl reprezintă și care îl conduc. „Trăiască generalul Averescu" (*majoritatea în picioare, aclamă zgomotos pe d-l general Averescu.*)

Domnilor, să-mi dați voie să traduc în limbajul patriotic, și nu în limbajul de partid, aclamațiunile d-voastră. În limbajul patriotic se spune: „Trăiască biruitorul de la Mărăști"; în dialectul de partid se spune: „Trăiască cel care ne face să fim ceea ce suntem și ne menține ceea ce am ajuns". (*Aplauze.*)

Ascultați, dacă vă place atât de mult ce zice afișul și d-voastră veți aprecia. Afișul este scurt; eu l-aș fi făcut și mai scurt (*zgomot.*) Nu o să vă pun răbdarea la mare încercare; nu vorbesc decât numai atunci când pot să fiu auzit, căci am ajuns la o vârstă în care nu-mi este permis să uzez de puținul glas ce mi l-a dat Dumnezeu, luptând cu zgomotul anonim ce-l fac unele persoane (*zgomot*). Continuați; eu tac.

„Trei milioane de țărani români, adică întreaga țărănime românească din Vechiul Regat, Basarabia și Bucovina..." (*adresându-se către basarabeni și federaliști*) d-voastră nu sunteți aleși de țăranii români, nici cei din Vechiul Regat, nici cei din Basarabia.

„Afară de femei și de copii, care n-au vot...".

https://biblioteca-digitala.ro

Înțeleg de ce este vorba să nu se dea drept de vot femeilor, de vreme ce sunt maltratate în felul acesta prin aprecierile afişelor electorale. Aici este un pasaj pe care îl veți aplauda şi cinci minute, dacă voiți.

„Tatăl țărănimii române de pretutindeni!"

Aştept aplauze pentru a le putea număra. Dar aceasta n-o mai puteți aplauda. „Până acum s-au putut număra vreo 180 deputați ai Partidului Poporului şi numai 30 de deputați ai celorlalte partide de provincie...".

O voce: E adevărat.

D. N. Iorga: Adică, cum? Dați-mi voie. Adică alegerile d-voastră au sărit înainte, constatarea că ați reuşit a sări înainte şi peste două-trei zile, peste o săptămână, s-a constatat că suntem aleşi şi noi?

„Ai celorlalte partide potrivnice cu care s-a întovărăşit Partidul Național de la noi. Majoritatea în Parlament o are de pe acum generalul Averescu, chiar fără deputații din Ardeal."

Mai categoric nici nu se poate, adică: „Votați pentru noi, căci noi nu avem nevoie de d-voastră." Acesta este sensul acestei inteligente fraze din afişul datorat, mi se spune, d-lui Şchiopul, un interesant bărbat, asupra trecutului căruia nu aş voi să vorbesc, punctând.

„Alegători români! Fiecare vot ce-l dați de acum pentru partidele potrivnice generalului Averescu este un vot dat împotriva intereselor d-voastră. Urmați deci pilda fraților voştri din celelalte părți ale României Mari şi votați numai pentru candidații Partidului Poporului. Trăiască generalul Averescu!"

Acest anunț a fost trimis oficial la toate primăriile, cu ordin de a-l lipi înaintea localului lor şi pe uşa bisericilor. Am fost undeva în momentul când a sosit acest anunț şi primarul comunei pe care nu o voi numi a spus: „Orice s-ar întâmpla, avem destul respect pentru noi înşine ca să nu expunem pe uşile bisericilor şi ale primăriei afişe nedrepte şi care conțin cifre mincinoase".

Alegerea în mintea tuturora trebuia să țină două zile. Legea electorală pentru Ardeal, pe care o am aici, vă rog să nu mă siliți să mai citesc paragraful acesta, care nu vă e cunoscut.

Voci: Nu! Nu!

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Legea spune aşa: „Dacă, votând o mare parte din alegători", ceea ce este echivalent cu majoritatea alegătorilor, dar nu mă pun de pricină, fie şi o parte mare, impresionant de mare, din acei alegători, „şi dacă nu s-a prezentat nimeni în două ceasuri, atunci se anunţă, prin lipirea unei hârtii pe uşa sau poarta localului de vot, că votarea se va închide peste două ceasuri".

Ei bine, la Sălişte aţi văzut cum s-a procedat. Întâi că aici au votat mai puţin de patru sute de alegători, şi sunt de două ori pe atâta. Şi celor veniţi din America şi de aiurea nu li s-a îngăduit să se înscrie pentru că s-a cerul avizul Bucureştilor şi Bucureştii au socotit că ajung alegătorii cei vechi din Sălişte, fără cei mai îndrăzneţi, mai curajoşi, mai deprinşi cu viaţa modernă dintre alegătorii de acolo. Nu au votat deci nici patru sute. Aici am avut totuşi o foarte mare majoritate; în comuna care alcătuieşte însăşi inima acelui cerc şi în comuna care a făcut parte întotdeauna în calitate de centru, din acel cerc. Pe când sunt celelalte părţi, luate de la Miercurea şi de aiurea, care au fost alipite la Sălişte anume pentru a se crea majoritatea d-lui Bucşan.

La ceasul 6, prezidentul, care nu era un magistrat, ci un bătrân notar de şaptezeci şi câţiva ani, a lipit o hârtiuţă pe uşa localului, pe când dimineaţa se anunţase prin hârtiuţa pe care am citit-o că alegerea va dura două zile şi se anunţase şi în biserică la fel.

La ceasurile 5 şi jumătate însă, printr-o hârtiuţă mai mică decât aceasta, lipită într-un colţ de poartă, s-a dat de ştire că, dacă nu se prezintă nimenea în două ceasuri, alegerea se va închide. Rezultatul: Nici preoţii din comune nu au putut vota toţi, şi fruntaşii gospodari au venit şi au trebuit să se întoarcă.

La ceasul 6 s-a închis alegerea la Sălişte, dar aiurea s-a închis şi la 4.

Este un sat, Apoldul Mic, în care se găsesc şi români şi saşi. O spun aici în Cameră, înaintea tuturor: Noi am realizal România Mare ca să considerăm deopotrivă pe cetăţenii de orice naţiune care se găsesc în hotarele acestei ţări (*aplauze*). Şi dacă eu pot vorbi nemţeşte saşilor care nu ştiu româneşte, îmi fac cea dintâi datorie a mea de candidat înaintea alegătorilor

https://biblioteca-digitala.ro

mei saşi. Foaia d-lui ministru Goga şi a fratelui d-sale, „Renaşterea Română“[3], mi-a făcut o crimă că de ce am vorbit saşilor în limba lor. Am vorbit şi voi vorbi fiecăruia, de câte ori voi şti limba oricărui reprezentant al unei mase importante a populaţiei Ţării româneşti în limba lui, fiindcă eu nu vorbesc cu interesele omului, ci cu inima omului, şi cu inima omului nu poţi vorbi decât în limba lui. (*Aplauze pe băncile Federaţiei.*)

La Apold saşii n-aveau sărbătoare; erau pe câmp la ceasurile 4, când s-a închis urna. Am fost de faţă, la ceasul 4, când aceasta s-a făcut. Două ceasuri în loc de două zile a durat alegerea.

Ce să vă mai spun? Nu e de ajuns ce v-am înfăţişat până acum? Ce să vă mai spun? Că am fost prezentat în agitaţia electorală ca proprietar a 15.000 de pogoane de pământ în România? (*Ilaritate.*) Să vă mai spun că mi s-a atribuit celebra frază: „Îmi place Ardealul fără ardeleni”, când trebuia să se spună contrariul, că mi-au plăcut ardelenii mai mult decât oricui, atunci când nu credeam să trag folos din Ardeal? Acesta este adevărul (*aplauze pe băncile Federaţiei*). Să vă spun lucrurile acestea, odioasele minciuni rostite în faţa prefectului uneori într-o adunare electorală? Refuz. Mi-e scârbă! Refuz să aduc înaintea d-voastră acest fel de a face propagandă electorală.

Acum, d-lor, mă adresez către d. Bucşan. D-le Bucşan, d-ta care cred că eşti acolo şi că vei răspunde, ai o datorie, cred eu, d-ta poate crezi că nu, faţă de d-ta. Eu, de la care ai luat o parte, îndrăznesc să spun, din credinţele d-tale, din viaţa d-tale sufletească; eu îţi spun fără interes, căci sunt ales, şi în sinceritatea cugetului meu: D-le Bucşan, d-ta ai fost pus să lucrezi greşit, d-ta eşti un fiu al sătenilor din Sibiel, lumea te cunoaşte acolo. În alegeri poate ai fi biruit şi fără aceste mijloace. În alegerea care s-ar deschide, dacă aceasta se strică, nu mă vei avea, am atâta generozitate, nu mă vei avea în calitate de concurent. Fă un act care te va onora; declară că nu-ţi trebuie orice mandat, ci numai mandatul căpătat pe căile legale. Şi atunci când te vom număra iarăşi între luptătorii noştri (*ilaritate pe băncile majorităţii*), vei putea reveni între cei

https://biblioteca-digitala.ro

din frunte ai lor, prin curajul moral de care vei fi dat dovadă în vremuri triste[4]. (*Aplauze prelungite pe băncile Federației).*

NOTE

1. Preşedintele Camerei era Vasile Lucaciu.

2. *Partidul Poporului* a apărut, în aprilie 1920, prin transformarea *Ligii Poporului,* creiată în aprilie 1918 de generalul Al. Averescu.

3. *Renaşterea română* a apărut ca organ de opoziție, pe lângă Consiliul dirigent, în anii 1919-1922.

4. C. Bucşan îl acuzase că în campanie a glumit pe seama lui, în vreme ce el, dintr-o oră de vorbire, jumătate îl lăudase pe N. I. Acesta a replicat: „Atunci prost trebuie să fiu dacă nici după asta n-am ieşit". Apoi explică folosirea unui automobil: „Nu m-aş fi suit niciodată într-un automobil care aş fi ştiut că nu aparține aceluia care mi l-a pus la dispoziție. O singură dată am avut la dispoziție, la început şi două ceasuri la sfârşit, un automobil pe care mi l-a pus la dispoziție /un localnic, Savu/. Iar în a doua călătorie am mers într-o biată căruță, cu doi cai nărăvaşi păzind mânzul".

C. Bucşan obținuse 3060 de voturi iar N.I. 868.

https://biblioteca-digitala.ro

LXXXII

ALEGEREA DIN SUCEAVA

(26 iunie 1920)

D-le preşedinte, observaţia d-lui Oteteleşeanu[1] mă priveşte pe mine. Eu am făcut declaraţiunea că dorim să ajungem cât mai curând la discuţia legilor. Fără îndoială, dorim; dar nu ni se poate interzice dreptul de a cere ca, în cazul unei alegeri, cum este alegerea de la Suceava, pentru a da o satisfacţie opiniei publice a ţării, care ne judecă, să facem a se constata cine crede că poate să fie considerat ca ales împotriva legii şi cine poate să fie considerat ca ales împotriva legii, nu mai poate rămânea deputat.

În ceea ce priveşte observaţia de regulament, sunt trei feluri în care se poate vota. Unul, care a fost părăsit cu totul de multă vreme: Scularea şi şederea, căci este foarte greu de constatat. Al doilea este sistemul prin ridicare de mâini, sunt patru sisteme, dacă voiţi. Al treilea e votarea prin viu grai, şi al patrulea e votarea prin bile, pe care o pot cere cincisprezece deputaţi. D-voastră ziceţi că nu este drept să se ceară votarea cu bile şi în acelaşi timp votarea cu apel nominal. Noi am cerut, se poate vedea cererea noastră depusă la birou, votarea cu bile. Dar dacă s-a introdus apelul nominal, este fiindcă acolo la tribună se face totdeauna o mare îmbulzeală, aşa încât în interesul chiar al votării este ca deputaţii să fie chemaţi pe rând. Atât, numai atât am cerut.

NOTE

1. La Suceava fusese proclamat deputat Eusebie Popovici, cu 4335 de voturi, contra lui Ionel Brătianu, cu 651 de voturi. Alex. Oteteleşanu observase că opoziţia dorea vot nominal şi cu bile. Or, după regulament, votarea trebuia să fie prin ridicare sau şedere (cea cu bile era admisă doar dacă se găseau 15 deputaţi doritori).

https://biblioteca-digitala.ro

LXXXIII

PENTRU ŞTEFAN CICIO POP

(28 iunie 1920)

Onorată Cameră,

În şedinţa trecută s-a adus, în legătură cu un articol al ziarului oficios, care crede că e de datoria sa să insulte zilnic adversarii ce se bucură pe dreptate de consideraţia publică. Acuzaţii grave iubitului nostru coleg d. Ştefan C. Pop[1], care în Camera ungară a ţinut o cuvântare, dezaprobând intrarea României în război.

Oricine cunoaşte grelele împrejurări în care s-au aflat la începutul războiului românii de peste munţi, ameninţaţi în chiar existenţa lor la cea dintâi manifestaţie iredentistă ce ar fi putut face, cine-şi aminteşte declaraţiile impuse şefilor bisericilor noastre, cine a citit prin pagini pe care trebuiau să le adopte foile de acolo, va recunoaşte că erau neapărate declaraţii ca acestea, care n-aveau altă valoare decât a stratagemelor de război. A face altfel, însemna a se expatria, ceea ce nu era totdeauna posibil şi însemna, în orice caz, a lăsa fără conducătorii cei mari, cu autoritate, un popor nenorocit. (*Aplauze.*)

Sunt mărturisiri care n-au altă valoare decât cele stoarse nevinovatului sub tortură. (*Aplauze.*)

Deci, oamenii politici din Ardeal care, ca d. Ştefan C. Pop, au luptat o viaţă întreagă pentru izbândirea idealului românesc, primind o asemenea dureroasă sarcină, se fac vrednici, nu de astfel de critici pătimaşe, ci de sentimentul duios care întovărăşeşte orice acţiune silnică, făcută cu propriul sacrificiu sufletesc, în folosul dăinuirii naţiunii, scopul cel mai sacru care este. (*Aplauze prelungite.*)

Dar, câteva luni după aceasta, când se denega românilor neliberi, care nu mai puteau spera nimic de la România, după tratatul din Bucureşti[2], dreptul de a se adresa aliaţilor, făcători de dreptate naţională, d. Pop, de data aceasta singur, a avut curajul de a se înfăţişa Camerei ungare, unde era ameninţat cu

https://biblioteca-digitala.ro

ştreangul, ca să ceară acea intervenţie a conştiinţei mondiale, care a fost factor esenţial în haosul ce a urmat. El a fost acela care în cetăţuia Aradului a pătruns tot singur, impunând comandantului maghiar să nu împiedice pe soldaţii români de a-şi lua locul sub steagul lor naţional, ca să lupte pentru unitatea poporului român. (*Aplauze.*)

Şi, în sfârşit, am fost eu însumi ca martor, şi uneori chiar ajutător al energiei nebiruite cu care, în zilele când, dincolo de linia demarcaţională, sute de mii de români erau în prada şovinismului maghiar îmbrăcat în faldurile steagului roşu al comunismului, d. Ştefan Pop, ministru român pentru Ardeal, cerea aliaţilor, dincolo chiar de marginile pe care le admite diplomaţia, o intervenţie mântuitoare pentru acei mucenici deznădăjduiţi ai cauzei noastre sfinte. (*Aplauze.*)

Cred că în această Cameră, orice om nepreocupat se va uni la opera de dreptate pe care am încercat s-o fac, constatând calitatea acţiunii politice a colegului nostru, fruntaş al unor lupte politice grele, ajunse în sfârşit la capătul cel bun, îndeplinind unitatea naţională. (*Aplauze prelungite*).

NOTE

1. Ştefan Cicio Pop (1865-1934), om politic. Membru în Parlamentul maghiar (1905-1918). Unul din întemeietorii *Clubului parlamentarilor naţionalităţilor oprimate* din monarhia austro-ungară. Apărător al românilor în procesul *Memorandului.* Vice preşedinte al Adunării de la Alba Iulia. Membru în Consiliul Dirigent. Ministru de Stat pentru Ardeal, 1918-1920. Preşedinte al Parlamentului, 1928-1929.

2. *Tratatul de pace de la Bucureşti* (24 aprilie 1918), a fost încheiat cu Puterile Centrale, în condiţiile înfrângerii României, când Rusia s-a retras de pe câmpul de luptă iar ajutorul anglo-francezilor întârzia. A fost încheiat de guvernul Al. Marghiloman şi prevedea: pierderea Dobrogei, a barierei muntoase a Carpaţilor, despăgubiri uriaşe şi aservirea economică faţă de Puterile Centrale. Un acord cu Germania, valabil 30 de ani, stabilea ca aceasta să exploateze, în exclusivitate, terenurile petrolifere, cele cu gaze naturale şi materiale bituminoase. Tratatul a fost ratificat de Parlamentul României la 15

https://biblioteca-digitala.ro

iunie 1918, dar regele Ferdinand a refuzat să-l ratifice, ceia ce a dus la nulitatea lui.

În aceiaşi şedinţa din *28 iunie 1920*:

La alegerea dr. Alfred Cohirus ca deputat de Storojineţ, contestat de unii membri ai Adunării. V. Ungureanu, de pildă, observase că Bucovina nici în timpul dominaţiei austriece nu avusese deputaţi străini; acum însă administraţia românească făcuse presiuni:

„D-le preşedinte, ar fi de spus un cuvânt ca să nu creadă d. dr. Cohirus că protestarea se îndreaptă împotriva d-sale. Dumnealui este vice-preşedinte al Partidului German din parlamentul român, noi avem toată consideraţia pentru dumnealui, însă socotim că a fost servit greşit. Dumnealui poate că trebuia să fie ales într-un cerc în care cea mai mare parte din alegători să fie germani. În loc de aceasta, s-a creat superficial un cerc pentru dumnealui din fragmente de cercuri româneşti şi în felul acesta evident s-a adus o gravă jignire alegătorilor români, pe lângă că administraţia a făcut acolo ceea ce a făcut mai pretutindeni. Prin urmare, d-sa nu este responsabil nici pentru cercul unde a fost pus când i s-a propus candidatura. Şi mai ales nu pentru procedeele incalificabile care s-au întrebuinţat şi acolo ca pretutindeni aiurea. Aceasta am ţinut să declar".

În continuare, tot **despre alegerile din Bucovina, în replică cu deputatul acestei provincii, Dori Popovici**, care spusese că ordinului iscălit de el de arestare a candidatului Bodnărescu „i s-a dat un înţeles fals":

„D-le preşedinte şi onorată Cameră, din momentul ce oratorul a declarat că nu permite să i se răspunsă la întrebările pe cari necontenit mi le-a făcut, am înţeles că are alt sistem decât sistemul care cruţă timpul Camerii de obicei de atâţia ani. De când sunt în Parlament, cunosc sistemul; i se pune o întrebare cuiva, i se dă voie ca imediat să dea răspunsul.

https://biblioteca-digitala.ro

Dumnealui a înțeles să-mi facă un întreg proces pentru ca pe urmă cu voia d-voastre, pentru care vă mulțumesc, să-mi fie îngăduit de a răspunde.

Onorată Cameră, întâi se pare că d. dr. Dori Popovici a adus de la Cernăuți câteva rămăşițe de stil austriac pe cari a vrut să mi le servească. Eu stilului austriac nu i-am răspuns niciodată. Ori mi s-a spus în nemțeşte ori mi s-a spus în româneşte, că nu-mi dau seama de ce vorbesc, că operez manevre, că sunt maliții os, că sunt falsificator, la toate am răspuns cu acea tăcere care cred că este în adevăr o dovadă nu numai de educație parlamentară, dar de educație generală, şi eu, din parte-mi, n-am pretenția de a reface educația nimănui. Dacă cineva se oferă să mi-o facă pe a mea, atunci îi mulțumesc foarte mult, dar nu era de nevoie să o facă, mi-au făcut-o părinții mei ca om şi mi-a făcut-o experiența mea de atâția ani în viața publică, în calitate de parlamentar. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

Vin, d-lor, la câteva fapte care s-au accentuat şi la care sunt dator, nu numai pentru cinstea mea, dar pentru cinstea Adunări din care facem parte cu toții, să răspund: Am adus alaltăieri un act, l-am citit înaintea d-voastră; d. Dori Popovici a spus că l-am falsificat, i-am prezentat actul, d-nealui n-a găsit timpul să-l citească, am întrebat: Va să zică eu sunt an falsificator? Pe d-nealui l-a luat vorba înainte şi a spus da, şi pe urmă a declarat că n-a fost aceasta în intențiunea d-sale; dar actul nu l-a citit d-nealui; actul acesta nu l-am făcut eu. Că este autentic nu rămâne nici o îndoială, este iscălitura, este pecetea, este numărul de ordine şi tot ceea ce garantează autenticitatea lui. Dar acel care a făcut actul să zicem că a greşit invocând numele d-lui dr. Dori Popovici; d-nealui este şeful lichidării de acolo, prin urmare, nu are decât să-şi pedepsească funcționarii cari au afirmat ceva în dauna d-sale, iar nu să-mi facă un cap de acuzație mie. Fiindcă d. Țurcanovici, comandantul plutonului de jandarmi din Rădăuți, spune lămurit: „Binevoiți a cunoaşte că în baza ordinului dat de d. preşedinte al comisiunii de unificare şi descărcare, d. dr. Dori Popovici, primiți ordinul a nu părăsi oraşul Rădăuți". (*Zgomot, întreruperi.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Nu vă dau voie să întrerupeți, după cum nu m-ați lăsat pe mine să întrerup.

Voci din opoziție: Jos, jos!

D. N. Iorga: Va să zică eu n-am falsificat nimic, este un act oficial, vădit oficial. Are pe cineva să-l pedepsească? Să-l pedepsească!

D. Nistor Cincu: Îmi dați voie să pun o întrebare?

D. N. Iorga: Cum de nu; d-l Cincu vrea să-mi puie o întrebare, după normele obişnuite în vechile Parlamente, în cari noi ne luptam între noi, fără a schimba vorbe grosolane, fără a ne da lovituri prin nimic legitimate, de unde pleacă vorbele grosolane.

D Nistor Cincu: Acest act pe care l-ați prezentat Camerei poartă data de 2 iunie; or, alegerile au fost la 25, 26 şi 27 mai. Prin urmare, arestarea candidatului Bodnărescu a fost posterioară alegerilor. În privința datei aş vrea să fiu lămurit.

D N. Iorga: Iată ce este: Jos e scris: „primit 2 iunie", ceea ce însemnează că hotărârea a fost luată de locotenentul de jandarmi, dar împrejurarea a făcut că nu l-a găsit pe d. Bodnărescu în ziua aceia şi i s-a dat ordinul mai târziu. (*Aplauze pe băncile majorității.*)

Iată câte minute pierdeți cu aplauze, care, dați-mi voie să vă spun, erau inutile!

D-lor, am crezut că i s-a înmânat din greşeală actul prea târziu, că intenția de a-l aresta există singură, că putința de a-l aresta nu s-a putut îndeplini. Cineva care cunoaşte alegerile de acolo, îmi spune că este o greşeală, dar într-un sens care anulează aplauzele d-voastră. Acest act a fost dat în ziua de balotaj. Prin urmare, pierdeți timpul cu aplauze, cari n-au nici un rost. (*Aplauze pe băncile minorității.*) Mai departe, mi s-a adus învinuirea că am spus lucruri pe cari nu le-am spus şi că în Cameră nu am lucrat cum eram dator să o fac. O parte din protestele făcute împotriva vechei administrațiuni din Bucovina s-au făcut în timpul când preşedinția provizorie a Camerei o avea venerabilul d. Stroescu, când era cu neputință – fiindcă au mers lucrurile foarte repede – să se aducă o părere într-un sens sau în altul; iar altele din aceste acuzațiuni s-au adus în momentul când eram preşedintele Camerei şi când, prin

https://biblioteca-digitala.ro

urmare, vă puteți închipui că aveam cu totul altceva de făcut decât ca să mă scobor de la prezidenție pentru a susținea sau pentru a combate cutare sau cutare părere, adică pentru sau contra administrației bucovinene. Acestea sunt lucruri cari nu mă privesc. Iar în cât priveşte calitatea mea de istoric, care m-ar îndatora să ştiu ce se face în Bucovina în ultimul moment, îi amintesc onoratului domn că eu ca istoric ştiu lucruri cari s-au petrecut, şi mai am obiceiul să ştiu unele lucruri şi să nu le spun fiindcă ştiu de ce nu le spun (*aplauze pe băncile minorității*), iar lucrurile cari se petrec în ultimul moment, pentru a asigura cuiva într-un anume cerc creat majoritatea, lucrurile acestea nu sunt în seama istoricului, ci în seama altuia, care poate peste câteva luni va veni şi va şti ce să facă. (*Aplauze prelungite pe băncile minorității.*)

Pe marginea contestației privind alegerea de deputat a lui M.G. Bujor ca deputat de Covurlui, deoarece fusese condamnat de Curtea Marțială din Bucureşti la muncă silnică pe viață „pentru crimă de înaltă trădare şi dezertare afară din țară":

„D-lor deputați...

Voci: La tribună, la tribună.

D. N. Iorga: Chiar dacă m-ați invita la tribună până la sfârşit, eu voiu vorbi tot de unde sunt, şi de unde am vorbit atâția ani de zile.

D-lor, îngăduiți-mi câteva observațiuni, foarte simple şi foarte scurte, şi înainte de toate foarte liniştite.

Admit ca în adunări, frământate de pasiuni politice, cum trebuie să fie orice adunare şi cum este şi a noastră, să se producă momente pasionale, cum este acesta. Dar eu mai ştiu un lucru, şi îl ştiu prin ocupațiunile mele, un lucru că vine o vreme care va judeca cu total liniştit hotărârile noastre, că prin urmare, nu va trece peste lucrurile peste care noi, în momentele noastre de pasiune, am fi dispuşi să trecem. Prin urmare, hotărârea care pleacă de la noi, dintr-un Parlament şi mai ales într-un timp în care lumea toată fierbe, prin urmare, şi țara noastră nu se poate să nu fiarbă, hotărârea aceasta a noastră trebuie să fie de o legalitate perfectă. Şi, pentru că singura interpretare care se poate da art. 7 şi pe care o voiu da

https://biblioteca-digitala.ro

după cineva care a dat-o şi el, pentru ca această interpretare să nu o puneţi în legătură cu nici un fel de atitudine a minorităţii, să zicem: burgheză a minorităţii naţionale, prefer termenul şi pentru ca să nu aveţi nici un fel de bănuială cu privire la motivele politice care ne-au îndemnat, o să vă înfăţişez trei propoziţiuni.

Întâia. Evident că ideile după cari se conduc societăţile politice se schimbă, că sunt oameni cari o iau înainte şi, în tendinţa aceasta de a schimba ideile de bază ale unei societăţi, oamenii aceştia pot să fie temperamente foarte nobile, să aibă avânturi eroice, să fie foarte simpatici unei părţi din societate în mijlocul căreia trăiesc şi mai târziu poate opiniei publice întregi. Nu este mai puţin adevărat, vin la a doua propoziţiune, că orice societate are dreptul să-şi apere bazele pe cari este stabilită. Prin urmare, oricine ar fi d. Bujor, societatea pe care d. Bujor vrea s-o dărâme, burgheză cum i-o zice, are fireşte dreptul de a se apăra.

A treia propoziţiune. Oricine adoptă bazele de drept ale societăţii care se apără în contra tendinţei de a fi înlocuită, trebuie să accepte şi toate cerinţele de drept ale acestei societăţi.

Prin urmare, atitudinea, noastră este călăuzită de aceste trei principii. Aceasta ca să nu se zică că în votul dinainte, şi în votul care va veni mai pe urmă, noi ne îndreptăm de alte gânduri decât gândurile pe cari, cu toată sinceritatea, le-am mărturisit acuma.

Vin la art. 7. Art. 7 este de o claritate absolută. El cere ca, atunci când secţiunea vine cu o cerere de luare în considerare a contestaţiei, noi să spunem: Luăm în considerare contestaţia sau nu o luăm în considerare. Atâta ni se cere; şi noi nu putem răspunde la o întrebare care nu ni se pune. Secţiunea vine, conform cu dreptul ei, şi ne pune o întrebare. Noi răspundem la această întrebare în marginile art. 7, noi numim comitetul acela de cinci care „să procedă judiciarmente la constatarea evidenţei". Dar cineva zice: Evidenţa este da, dar articolul nu zice că evidenţa nu este; zice numai că această evidenţă trebuie să fie constatată formal şi legal.

https://biblioteca-digitala.ro

Iată care este art. 7. Dar veți zice: Se pierde timp. Nu, dacă comitetul ales ar fi de părere că ia câteva ceasuri, poate să aducă raportul său fără să simtă nevoia de a chema pe d. Bujor, aceasta îl priveşte. Iar în ceea ce priveşte hotărârea, hotărârea nu este în mâna celor cinci traşi la sorți, ci hotărârea este întreagă a d-voastre, fiindcă se zice: Hotărârea se pronunță după o discuțiune publică, pe care puteți să nu o mai credeți necesară, prin vot secret. Nu puteți ieşi din prescripțiile strigente ale art. 7, şi tocmai fiindcă suntem un Parlament pe care d-nealor îl numesc conform cu vocabularul d-nealor politic, un Parlament de burghezi, trebuie să fiți de zece ori mai atenți atunci când este vorba de acest adversar hotărât al d-voastre. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

https://biblioteca-digitala.ro

LXXXIV

ARMATA ÎN ALEGERI

(29 IUNIE 1920)

Daţi-mi voie să explic cuvintele care, în zgomotul care domnea atunci, nu au putut să fie înţelese deplin şi pe care am datoria să le spun din nou. (*Zgomot.)*

Voci: La ce vorbiţi? S-a respins contestaţia?

D. N. Iorga: Mă rog, eu am cerut cuvântul în chestie personală şi cred că am dreptul să vorbesc. Încă odată, am datoria să lămuresc cuvintele care, în zgomotul mare care a fost atunci, nu au fost prinse, precum nu am putut prinde nici eu cuvintele spuse ca răspuns de d. ministru de Război[1], pe care mă bucur foarte mult că-l văd acum întâia oară, după ultima şedinţă a Consiliului de miniştri din mart trecut, la care am avut plăcerea de a asista amândoi, dumnealui ca ministru şi eu ca preşedinte al Camerei. (*Aplauze din partea minorităţii.*)

D. Nestor Cincu: Când s-a cântat prohodul.

D. N. Iorga: Prohodul nostru a fost lung. Nu murise încă mortul şi i se trăgeau clopotele. Acum, dacă este bine sau ba, nu insist.

D-le ministru de Război, am voit să profit de prezenţa d-voastră şi de atenţiunea pe care binevoiţi să mi-o puneţi la dispoziţie, pentru a vă semnala că în multe locuri, nu armata, căci armata nu poate veni întreagă, nici tot sufletul ei, într-un loc, ci persoane purtând uniforma militară s-au amestecat în alegeri.

Şi v-am spus că la Galaţi, după ce s-au terminat alegerile, muzica militară, cu lampioane, purtând un bust al generalului Averescu, a cutreierat străzile, manifestând în felul acesta pentru rezultatul, în mare parte favorabil Partidul Poporului, al alegerilor din Galaţi.

Eu cred că acest fapt... (*zgomot, întreruperi*). Vă rog, cu mine nu isprăviţi cu zgomotul, fiindcă eu, când e zgomot, imediat tac, şi reîncep cuvântarea mea, după ce se termină zgomotul. Atâta lucru am învăţat şi eu în vreo cincisprezece ani de activitate parlamentară.

https://biblioteca-digitala.ro

Cred că acest fapt de la Galați, care s-a repetat şi într-un oraş din Cadrilater, orice s-ar spune în ceea ce priveşte caracterul, aş zice cu putință de căpătat, în unele cazuri particulare, a muzicii militare, este neîngăduit, cum tot aşa îmi permit să cred că aprobarea pe care preşedintele Consiliului de miniştri a dat-o acelor soldați care în alegerile precedente, şi gândiți-vă că acolo erau gardă, şi nu cetățeni, s-au manifestat pentru Partidul Poporului, că această aprobare, nu zic că nu este la locul ei, dar zic că eu nu aş da-o, dacă aş fi în locul d-lui prim-ministru.

Dar d-sa este liber s-o dea, de la locul unde este.

D-voastră, d-le ministru de Război, ați spus, probabil atins de cuvintele mele, pe care nu le-ați înțeles, că eu am avut intenția să scad acea recunoştință, acea adâncă stimă şi acea iubire generală pe care cu toții o datorăm armatei. O datorăm cu atât mai mult fiecare, cu cât ne-am pus mai mult în serviciul ei, şi cu atât mai mult cu cât am întrebuințat-o mai puțin în serviciul nostru. (*Aplauze*).

D-le ministru de Război, d-voastră mă cunoaşteți; dintre ofițerii de vârsta d-voastră sunt mulți care au fost elevii mei la Şcoala de Război.

Sunt aproape zece ani de când sunt profesor gratuit la Şcoala de Război, şi prin urmare să-mi dați voie să declar, cu toată iubirea ce o port tuturor elevilor mei, dintre care unii sunt coloneii comandanți de regimente că, de oriunde ar veni, am datoria de conştiință de a respinge acuzația că eu nu aş iubi armata şi că aş căuta să scad iubirea de care ea are dreptul să se bucure înaintea poporului românesc. (*Aplauze prelungite.*)

NOTE

1. Ministrul de Război, generalul Ion Răşcanu, îi ceruse să numească făptaşii. A intervenit N. Lupu care a declarat că astfel se compromite armata. N.I. a precizat: „Am atacat agenții electorali în uniforma armatei şi nu armata. N-o să mă înveți dumneata pe mine, profesor la Şcoala de Război, să iubesc şi să servesc armata".

În aceiaşi şedință:

https://biblioteca-digitala.ro

Pe marginea ţinutei parlamentare a opoziţiei:

„Onorată Cameră, sunt dator, în numele minorității, să declar că nu putem să primim cuvintele pe cari d. Ioanițescu a crezut că are dreptul să ni le adreseze nouă. Minoritatea nu are, o spun încă odată, câtuşi de puțin, intenţiunea de a împiedica opera pozitivă a acestui Parlament, dar încă odată o spun: Minoritatea are datoria, față de alegătorii, din votul cărora purcede, de a arăta tot ce în alegeri a fost violat.

Este o satisfacție pe care o datorăm opiniunei publice, aşi zice mai mult, opiniunei morale a acestei țări. (*Aplauze.*)

În ce priveşte învinuirea că nu ne-am fi ridicat nimeni pentru a înfiera o politică pentru totdeauna învinsă, şi în toți reprezentanții săi, oriunde s-ar găsi, chiar pe banca ministerială, (*aplauze*), avem datoria de a face declarația că în fruntea minorității se găsesc oameni cari până în ceasul din urmă, când aproape nimeni nu mai credea în biruința finală, au crezut cu toată puterea sufletului lor în această biruință. (*Aplauze.*) Dacă de undeva poate veni înfierarea politicei nemțeşti, revendicăm pentru noi dreptul de a o înfiera oriunde. (*Aplauze; d. Take Ionescu aprobă.*)

D. Take Ionescu recunoaşte că e aşa.

O voce: Trăiască d. Take Ionescu!

D. N. Iorga: Trăiască oamenii politici loiali cum ai fost d-ta, d-le Take Ionescu, în acest moment. Ai fost loial şi te felicităm".

În şedința din *30 iunie 1920:*

Anunță următoarea **interpelare**:

„Am onoare să întreb pe d. ministru de Externe dacă politica pe care înțelege a urma față de aliații, cărora România unită le datoreşte aşa de multe, aceea pe care o reprezintă atitudinea de neutralitate usque ad finem a colegului său d. Argetoianu, aceea din 1918 de alianță cu Puterile centrale a colegului său Garoflid sau aceea de acuma, aşa de prevăzătoare în ceea ce priveşte eventuala desfacere de aliați a d-lui preşedinte al acestei Adunări?"

https://biblioteca-digitala.ro

LXXXV

ÎN CHESTIUNEA POLITICII EXTERNE A ROMÂNIEI

(1 iulie 1920)

Domnule Preşedinte, cer cuvântul în chestie de regulament. În înţelegere cu d. ministru de Externe, sunt gata să dezvolt acum interpelarea pe care am anunţat-o în şedinţa trecută.

D. Take Ionescu: Înţelegerea noastră.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedintele Adunării: Aveţi cuvântul.

Onorată Cameră,

Nu ştiu dacă unui fost diplomat i se poate cere ca aici, în Cameră, să nu facă prea multă diplomaţie, dar recunosc că unui istoric i se poate cere, ca unuia care a făcut atâta istorie aiurea, să nu facă prea multă istorie aici în Cameră. Prin urmare, pe lângă obiceiul meu de a fi întotdeauna scurt, pe cât cu putinţă, precis şi, adaug, franc, îmi impun datoria de a asculta cât se poate mai mult elementele de trecut, fără care, evident, este imposibil să arăt de ce, în interpelarea anunţată ieri, am pus faţă în faţă opiniunile pe care ştiu că le-a avut întotdeauna d. ministru de Externe cu opiniunile ce le-au avut, nu numai într-un moment, ci foarte multă vreme, unii din colegii săi de pe banca ministerială şi opiniunile care s-ar părea că le are, dacă am înţeles bine, şi cred că aud destul de bine şi înţeleg suficient, domnul preşedinte al acestei Adunări.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedintele Adunării: M-aţi înţeles rău, d-le deputat.

D. N. Iorga: D. preşedinte, care a fost ales de mai multă vreme, dar confirmarea s-a făcut abia ieri. (*Întreruperi.*) Cred că înainte de a intra în miezul însuşi al acestei interpelări, trebuie să fac o observaţie prealabilă. Prea adeseori se văd la noi oameni vorbind de democraţie, care ieri erau cei mai hotărâţi duşmani ai ei şi prea adeseori, în momentul de faţă, când au

https://biblioteca-digitala.ro

biruit aliații, se fac apărători ai aliaților oameni care n-au avut această părere în alte vremuri.

De aceia cel puțin în două materii, în materie de politică externă favorabilă aliaților şi în materie de democrație favorabilă țăranilor, este bine ca oricine vorbeşte să amintească pe scurt dacă are sau nu dreptul de a vorbi în aceste două materii. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

În ceea ce mă priveşte pe mine, să-mi dați voie să citesc un singur pasaj dintr-o cuvântare a mea la Bucureşti, înainte chiar de campania din Bulgaria, care ne-a dat pentru prima dată încredere în puterile noastre şi ne-a scos dintr-o politică externă de servilism exagerat, care nu mai corespundea cu puterea de viață crescândă necontenit a poporului român de pretutindeni. La „Dacia", unde se spun multe prostii, dar şi multe lucruri bune, în ziua de 9 iunie 1913, îndrăznesc a spune că am avut curajul să fac, dată fiind atmosfera de atunci, să fac următoarea declarație, de care nu m-am dezlipit nici un moment din 1913 până în momentul de față:

„Suntem, d-lor, la un ceas mare: Ori jertfim pentru a fi, pentru a creşte, pentru a ne întregi, căci măcar astăzi putem să spunem ceea ce alții au făcut, putem declara lămurit că, dacă este ca România să rămână ce e acuma, mai bine nu s-ar mai fi întemeiat România, oferind celorlalți români un sprijin înşelător, care-i împiedică de a se lupta din toate puterile lor. Să avem curajul de a dori pentru toți numai un steag! Ori dacă nu suntem capabili de conştiință şi de sacrificii, spuneți-o şi alergați la petrecerile din fiecare zi. Se va şti atunci că toți ceia ce au câştigat într-un şir întreg de generații vitezei şi cuminți, s-a pierdut de o singură generație incapabilă şi putredă, mâncată de lăcomii nesățioase şi de nemăsurate ambiții." (D. *Schitănescu întrerupe; zgomot, protestări din partea minorității.*)

D. Duiliu Zamfirescu, preşedintele Adunării: D-le Schitănescu, te rog să nu mai intrerupi. Dacă aveți ceva de spus, cereți cuvântul şi vi-l voi acorda.

D. C. Schitănescu: Cer cuvântul.

D. N. Iorga: Eu am obiceiul să răspund totdeauna la întreruperi, atunci când în dosul lor este o garanție şi, prin

https://biblioteca-digitala.ro

urmare, să-mi dați voie ca la această întrerupere să nu răspund.

D-le preşedinte, ați arătat ieri părerea d-voastră în chestiunea externă. Vă rog să nu exprimați în chestiunea internă a ordinii acestei Adunări altfel de păreri decât părerile pe care le-au avut preşedinții pe rând. Adică oratorii trebuie sprijiniți contra turburătorilor, iar nu turburătorii sprijiniți contra oratorilor. (*Aplauze de pe banca minorității.*)

D. Duiliu Zamfirescu, preşedintele Adunării: Nu vă întrerup, ci vă ajut.

D. N. Iorga: Şi fiindcă din anumite părți s-a putut crede că din această dorință de unitate națională, pentru că aşa s-a pus chestiunea, unii pentru Basarabia, alții pentru Ardeal, din aceasta ar fi exclusă un singur moment Basarabia, iată ce ziceam încă din 1912, la comemorarea pe care câțiva am avut curajul să o facem, aceea a momentului dureros, în care noi am pierdut Basarabia. Şi iată ce spuneam: „Dacă a avea o țară înseamnă a-ți trimite într-una soldați de graniță, polițai, funcționari, cartofori şi beţivi, Basarabia nu e a noastră. Dacă însă aceasta înseamnă a-i lucra toate ogoarele, a-i înfăţişa toată muncă, a-i da toți apărătorii, atunci e a noastră şi nu a celorlalți, Basarabia".

Iată, d-lor, de ce am luat asupra mea sarcina de a căuta să găsesc unitatea de vederi între acei care stau pe banca ministerială, unitate pe care, la prima vedere, nu am văzut-o; cu concursul d-voastră, evident, al deosebiților miniştri care sânteți acolo, poate să ajungem la acest rezultat, dar de la prima vedere n-am văzut-o. Şi de la această nesiguranță a mea a venit întrebarea pe care am adresat-o, după câtăva vreme de la data când se puteau rosti cuvintele pe care le-am citat.

Întâi, neprevăzut, a izbucnit războiul cel mare. În momentul când, în luna iulie 1914, a început acest război grozav, care era să prefacă lumea şi care de la început a zguduit toate conştiințele noastre, unele persoane au avut îndoieli, altele nu au avut îndoieli, şi anume între persoanele care nu au avut îndoieli, sunt unele care nu au avut îndoieli în sensul bun şi altele, care nu au avut îndoieli în sensul rău.

https://biblioteca-digitala.ro

În luna aceea iulie, d-voastră lipseați, d-le ministru de Externe. Erați în străinătate. Şi nu ați exprimat, țin să o spun foarte lămurit, nu ați exprimat niciodată o părere contrară acelei colaborări cu aliații care ne-au dat, cu sângele vărsat de soldații noştri şi cu conştiința fraților noştri de dincolo, România Mare.

Dar în momentul acela decisiv, fiindcă erau oameni care voiau să mergem alături de cei care s-au cufundat, şi să sperăm că s-au cufundat pentru totdeauna, şi să facem aşa ca niciodată prin noi să nu se ridice contra noastră, în momentul acela, dintr-o anume parte, în care mă număr şi eu, s-a spus foarte lămurit, fără a încerca să influențăm într-un chip momentan dăunător pentru interesele țării hotărârea Consiliului de Coroană, care s-a ținut atunci, s-a exprimat părerea, care, sub o formă negativă, era pozitivă: „nici într-un caz cu Austro-Ungaria!"

Câteva săptămâni după ce, în ziarul pe care îl conduci (*către d. Stelian Popescu*) d-ta, domnule coleg, în „Universul", s-a exprimat părerea, într-un articol iscălit de mine, că, orice ar fi, cu Austro-Ungaria nu mergem; câtăva vreme după aceasta, s-a făcut, într-un interviu al d-lui Argetoianu, declarația că, orice ar fi, noi vom păstra o neutralitate „usque ad finem", adică, pe româneşte: „până la sfârşit".

D. C. Argetoianu, ministru de Interne: Eşti rău informat.

D. N. Iorga: Nu ați spus niciodată? Acum vă voi da altceva, cu privire la care suntem foarte bine informați amândoi, şi d-voastră şi eu. Şi dacă s-ar întâmpla totuşi să credeți că eu sunt rău informat, aş pierde puțin timp ca să fac să vină aici „Monitorul Oficial" din toamna anului 1914, pentru a vi-l înfățişa. D-voastră credeți că părerile d-voastre au rămas numai în „Epoca", ele au trecut şi în „Monitorul Oficial". Părerile d-voastră semnate cu inițialele d-voastră în ziarul „Epoca". Câtăva vreme după aceasta d-voastră v-ați îngrijit să explicați pe „usque ad finem" al d-voastră.

Era în Camera cea veche; se discuta cu multă bătaie de inimă, din partea unuia şi a altuia, ce trebuie să facem.

Ştiam cu toții cât de puțin suntem pregătiți; ştiam ce tragedie se cuprinde în acest fapt, că suntem aşa de puțin

https://biblioteca-digitala.ro

pregătiți, ştiam eu toții legăturile pe care trebuie să le avem; dar ştiam cu toții un lucru: Că va veni un moment, care trebuie grăbit cu toate puterile noastre, ca să mergem alături de aliați, deci cu dreptatea lumii şi cu viitorul întregii noastre națiuni. (*Aplauze prelungite pe băncile Federațiunii.*)

Şi atunci am căutat să arăt, fiindcă la germani nu reuşise Kluck, rămăsese puțin în urmă, şi se putea prevedea schimbarea soartei războiului, împotriva părerii acelora care socoteau că Germania pleacă în plimbare triumfală la Paris, şi răsăreau în toate părțile partizani ai Înțelegerii, ai aliaților, mi-am dat osteneala să arăt în deosebitele foi declarațiile şi atitudinile diferitelor partide.

D. Constantin Arion se afla pe banca întâi a Adunării; d-voastră, d-le Argetoianu, nu erați deputat şi am socotit, într-un moment de malițiozitate, să-l pun într-o situațiune dezagreabilă, citindu-i din „Epoca" articole duşmănoase aliaților, hotărât duşmănoase aliaților, iscălite C. A. Îmi pare rău că m-ați silit să pierd timpul Adunării.

D. C. Argetoianu, ministru de Interne: Era posibil ca în epoca lui N. Filipescu să fi apărut articole duşmănoase aliaților?

D. N. Iorga: I-am citit acele articole şi, la un moment dat, s-a ridicat d. Arion, şi mi-a spus: Nu este forma mea, n-am iscălit eu aceste articole. I-am răspuns: Sunt iscălite C. A. Mi-a spus: Eu semnez cu doi C şi articolele dezagreabile pentru aliați sunt ale d-lui Argetoianu. Aceasta stă scris în „Monitorul Oficial", şi fiindcă nu vreau să aduc „Monitorul Oficial" acum în mijlocul acestei discuțiuni, întrerupând expunerea mea, ei bine, veți avea plăcerea să auziți mâine la sumar propriile d-voastră cuvinte.

D. C. Argetoianu, ministru de Interne: Cu plăcere.

D. N. Iorga: Plăcere relativă, ca toate de pe lume. (*Ilaritate, aplauze furtunoase pe băncile Federațiunii*).

D. C. Argetoianu, ministru de Interne: Citite de d-voastră o să fie mai frumoase.

D. N. Iorga: Pe vremea războiului nostru însuşi, în faza lui cea mai grozavă, nu ştiam că sânt şi glorioşi generali care ar fi

https://biblioteca-digitala.ro

de părere să încheiem lupta şi să căutăm mijlocul de a ne înțelege cu duşmanul.

Eu am respectul gloriilor noastre naționale; sunt unul din acei care ştiu că una din datoriile omului politic, ale patriotului şi istoricului este să potrivească lumina care să bată drept asupra gloriei şi să potrivească apoi cu dibăcie de artist acea puțină umbră care totuşi ar putea, într-un colț, să întunece acea glorie.

În nici un caz nu aş tipări în foaia mea oficioasă facsimile de scrisori particulare pentru a apăsa astăzi pe acela pe care îl voi scoate mâine ca să mă ajute venind la guvern şi să mă ajute şi mai mult căzând de la guvern, ca să vin eu când îmi convine. Nu vreau să vorbesc mai mult. (*Aplauze.*)

Însă nu voi uita pe alt general care fusese pe front numai trecător şi care, la un moment după căderea oraşului Constanța, mi-a spus un cuvânt teribil: Dacă se găseşte în România un om patriot, acel om patriot trebuie să facă imediat ofertă de pace germanilor.

Am ascultat cu nespusă durere aceste declarațiuni. Am intervenit unde trebuia...

Voci liberale: Cine e?

D. N. Iorga: Nu-l spun, îl ştiți! Şi n-am căpătat pentru conştiința mea revoltată satisfacțiunea care se cerea. După aceia, la câteva săptămâni, ne-am dus la Iaşi.

Am avut mândria de a ne duce la Iaşi cu armata noastră zdrobită, dar cu steagul nostru care nu s-a închinat niciodată înaintea duşmanului brutal, deci laş. (*Aplauze.*)

Am înconjurat acolo cu credința noastră pe Regele României, care avea nevoie să fie înconjurat nu numai de o armată, dar şi de conştiința țării, reprezentată prin oameni politici care nu şovăiau în această credință a lor.

Ei bine, după ce am ajuns tocmai în fund, în acel fund de unde anumiți pesimişti care îşi dublau pesimismul şi, cu un vădit interes de partid sau personal, credeau că nu vom ieşi niciodată şi lucrau cu multă dibăcie, cu dibăcia artistică a câtorva dintr-înşii, le-aş spune numele dacă ar fi aici, fiindcă eu nu am obiceiul mişelesc de a ataca pe un om când nu e de față pentru a se apăra, când aceste persoane săpau artistic

https://biblioteca-digitala.ro

inscripția de pe mormântul idealului nostru, în momentul acesta a venit la guvern d. Marghiloman. Şi între auxiliarii d-lui Marghiloman a fost şi actualul democrat şi reformist, d. ministru de Agricultură Garoflid.

D. Garoflid era cunoscut, nu numai ca specialist din partea proprietarilor al chestiunii agrare, dar era cunoscut şi ca un specialist din partea filogermanilor al politicii externe. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

Un vechi colaborator al „Convorbirilor", care reprezenta tot ce putea fi mai dogmatic, mai solemn şi mai impunător în materie de germanofilie, moştenit de la cine l-o fi moştenit, chiar şi după ce acel de la care îl moştenise nu mai ținea ca moştenirea lui să fie păstrată de succesori. Dar când succesorii au atâta inteligență, păstrează moştenirea rea de care s-ar fi desfăcut însăşi legatarul.

Prin urmare, d. Garoflid de la „Convorbirile Literare", revistă rămasă germanofilă până în momentul de față, cu deosebirea că odinioară o făcea franc şi acuma o face prin tot felul de insinuări, de rezerve şi de corecturi, cu alte cuvinte înfăşoară casca prusiană în tricolorul biruitor al Mărăştilor d-voastră, d-le general, şi al Mărăşeştilor, şi cred că e un mijloc discret, dar puțin recomandabil de a face o politică acoperind-o prin însuşi steagul pe care nu ai avut curajul să-l susții... (*Aplauze prelungite.*)

...D. Garoflid a intrat în Minister, veți zice, pentru agricultură atunci, pentru agricultură în sensul proprietarilor, acum, tot pentru agricultură, dar în sensul adversarilor proprietății mari. Dar aceasta nu mă preocupă acum.

În Minister, d. Garoflid a reprezentat însă aşa de mult punctul de vedere germanofil încât, la un moment dat, s-a despărțit de d. Marghiloman.

O voce: De d. general Averescu.

D. N. Iorga: Aveți dreptate, de d. general Averescu, în Ministerul căruia trecuse ca specialist. Specialistul are avantajul acesta că se acomodează cu oricare mediu pentru că stă şi se uită drept numai la soarele ştiinții.

Prin urmare, s-a despărțit, pentru că d-voastră, d-le prim-ministru, nu consimțeați să faceți, după pacea de la

https://biblioteca-digitala.ro

Bucureşti, şi împreună cu pacea de la Bucureşti, o politică de alianţă cu Germania.

Aceasta e o atitudine necontestată, pe care o ştie toată lumea. Şi de aceia l-am introdus pe dumnealui alături de d. Argetoianu, în încercarea mea de a căuta o potrivire între părerile acestor doi miniştri şi părerile d-voastră, d-le Take Ionescu, care sunteţi, nu cel mai tânăr, dar unul dintre cei mai noi miniştri în această tovărăşie şi de la care putem cere, fiind d-voastră mai puţin obosit, lămuriri, pe care ceilalţi, obosiţi de atâtea decrete-legi, aşa de laborioase, nu ar avea vreme să le deie. (*Ilaritate pe băncile minorităţii.*)

Nu numai aceste două cazuri, evident, m-au făcut să constat o regretabilă neînţelegere, sper, aparentă, între membrii acestui Cabinet, ci mai era ceva.

În ultimul timp, am căutat la Academia Română colecţiunea foilor noastre din timpul războiului. Acolo am găsit şi colecţiunea „Îndreptării"[1], nu completă, dar, în ceea ce priveşte numerele mai importante, erau toate.

În „Îndreptarea" am găsit programul d-voastre, d-le prim-ministru, program care este foarte interesant, cuprinzând o mulţime de puncte de cea mai mare însemnătate pentru politica noastră internă, de exemplu cum este acela, că „pentru împiedicarea repetării abuzului de putere va trebui a se institui controlul gestiunii ministeriale în parte la fiecare schimbare de ministru şi a guvernului la fiecare schimbare de guvern, că exproprierile realizate vor fi o îndrumare spre socializarea pământului".

Şi noi suntem de părere...

D. I. Răducanu: Nu. Nu.

D. N. Iorga: Staţi puţin, daţi-mi voie. Noi înţelegem socializarea în acel sens ca munca îndeplinită asupra pământului să fie munca solidară a unei întregi societăţi, pentru ca aceia ce rezultă din această muncă să fie împărţit potrivit cu dreptatea. (*Aplauze pe băncile federaliştilor.*)

Cred că şi d. prim-ministru, care nu poate fi acuzat de bolşevism...

D. I. Răducanu: Nici noi, nici noi.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: ...este de aceeaşi părere în ceea ce priveşte interpretarea „socializării pământului".

Am mai găsit în acest program că este nevoie să adoptăm principiul... (*zgomot pe băncile majorității*).

Vă rog, faceți puțină liniște.

Ceea ce citesc nu e din programul d-voastre, este o părere pe care pare că ați uitat-o şi de aceea este bine s-o auziți din nou: „Că pământul cultivabil să aparțină numai acelor care-l muncesc". (*Strigăte de bravo, aplauze pe băncile Federației, aplauze parțiale pe băncile majorității.*)

Am mai găsit în acest program „controlul câştigurilor ce s-au realizat de la începutul războiului mondial". Adevărat că decretul-lege nu a apărut nici până azi; de asemenea am mai găsit „confiscarea acelor câştiguri care sunt nelegale", anunțată că se va face, şi v-aş ruga să veniți cu decretul-lege cât mai curând şi în această privință.

În sfârşit, din acest program nu lipseşte nici emanciparea femeilor.

Dar, în ce priveşte politica exterioară, în program nu era nimic.

Eu tocmai doresc ca acest punct să fie suplinit prin declarațiile care se vor face astăzi. Şi aceasta nu fiindcă suntem în ajunul conferinței de la Spa[2], căci noi nu trebuie să manifestăm o credință politică atunci când ea aduce folos, ci trebuie s-o manifestăm şi atunci când ea susține onoarea noastră ca stat şi națiune, indiferent dacă suntem în ajunul lui Spa sau după Spa. (*Aplauze generale.*)

Şi când, într-un moment dat, din partea noastră se lucra cu ură, v-o spun, cu o sfântă şi îndreptățită ură, împotriva Germaniei, care călca în picioare toate drepturile şi declara că este în stare să calce în picioare, cât va vrea, chiar lumea întreagă, cu toată opera morală săvârşită în decursul veacurilor, când voi adăugi că în acel moment, nu fac nicio indiscreție spuind aceasta, cel mai mare din acest neam, acel către care trebuie să se îndrepte întotdeauna numai ce este mai curat ca recunoştință în sufletul nostru, declara într-o audiență „am ajuns să urăsc națiunea din care m-am născut", în momentul acela apărea în „Îndreptarea" de la 26 August 1918

https://biblioteca-digitala.ro

un articol intitulat: *Filism şi Fobism*, în care se spunea că noi avem „filism" faţă de aliaţi şi „fobism" faţă de adversarii noştri; iar d. general Averescu exprima în aceste cuvinte politica de viitor a noastră: „Dacă în acţiunile politice poate fi vorba de sentimentalism, apoi tributul acestuia se cade să fie rezervat", aşa zice, „exclusiv patriei", prin urmare sentimentalism faţă de aliaţi, nu. „Iar, dincolo de tributul datorat patriei, nu trebuie să avem călăuză decât dreapta judecată, orientată şi aceasta pe propriile noastre interese pozitive şi concrete". (*Aplauze pe băncile majorităţii.*)

Da! Da! Da! În teorie este foarte frumos (*aplauze pe băncile Federaţiei*); dar când dumneata nu mai ai o armată, când nu mai poţi să reiei războiul, când tot viitorul d-tale atârnă de aceşti aliaţi, în momentul acela nu se putea să râzi de „filismul" faţă de aliaţi, şi nici nu trebuia să vorbeşti de „fobismul" faţă de duşmani. (*Aplauze pe băncile minorităţii*).

Şi, în vremea când ofiţerul francez stătea gata să părăsească pământul pe care-l stropise cu sângele său, în momentul când noi închinam cu ochii plini de lacrimi rândurile de adio către acei pe care „nu-i puteam uita", în momentul când îi salutam aşa: „Să le spunem acum tot ceea ce truda grea împreună cu dânşii ne-a împiedicat poate de a le spune pe de-a-ntregul. Să-i asigurăm că în inima lor nu e nimic care să nu fie în inima noastră. Să le spunem că astăzi lupta noastră s-a mutat toată acolo unde drapelele lor flutură pe câmp de bătălie şi că, orice soartă am avea, la fiecare încordare nouă a lor, fără a ne gândi la ce ar putea ieşi din ea pentru ajutorul nostru, al celor, azi, încremeniţi în cale, în inimile noastre vom striga: „Trăiască Franţa". (*Aplauze pe băncile minorităţii.*) În vremea când naţiunea întreagă striga aceasta, în acel moment nu se putea râde de „fi-lismul" pentru Franţa şi de „fobismul" faţă de duşmanii Franţei, care erau duşmanii civilizaţiei întregi şi duşmanii României unite care mijea la orizont şi care se desfăcea tot mai limpede cu fiecare lovitură de sabie, cu fiecare salvă de puşcă trasă de armata Franţei glorioase. (*Aplauze pe băncile minorităţii.*)

Au trecut acele timpuri; am revenit mai mult sau mai puţin la normal. Din experienţele noastre de război a rămas o

https://biblioteca-digitala.ro

iubire, pe care nimic n-o va putea distruge, pentru aliații noştri, şi vă voi spune de ce.

Se creează şi se distrug sentimentele de la suprafață, sentimentele care există numai în clasa oamenilor politici, care pentru anumite interese se pot schimba dintr-un sens în alt sens, dar ceea ce s-a coborât în conştiința națională a unui neam recunoscător, aceasta nu se poate uita niciodată. (*Aplauze prelungite pe băncile minorității.*)

Recunoştința către aliați nu e un capital pe care îl speculăm, este o parte esențială din valoarea etică a neamului nostru. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

De aceea această Cameră trebuia să se deschidă, orice neînțelegere ar fi între negustorii noştri şi negustorii aliaților, trebuia să se deschidă cu conştiința că nu două clase polilice s-au unit pentru a forma alianța de care ne ținem, ci s-au unit toate popoarele care n-au crezut silei; e o unire de la națiune la națiune, indestructibilă atâta vreme cât națiunile acestea vor exista ca unități morale.

De aceea m-a uimit d. preşedinte al acestei Adunări când, în interesantul său expozeu, care nu lasă la o parte nimic din preocupările unui prim-ministru şi care, prin urmare, caută să suplinească lipsurile Mesagiului, şi poate lipsurile, pe care le prevede, ale răspunsului la Mesaj, că în această declarațiune s-a putut întâmpina o frază ca aceea care nu înțelegea numai posibila şi probabila noastră desfacere de aliați, ci înțelegea netemeinicia legăturii care strânge laolaltă pe aliații noştri.

Fiindcă evident că legătura noastră e cu toți, şi a spune că ea nu există în totalitatea ei, însemnează a sfărâma baza însăşi pe care politica noastră se poate dezvolta în viitor.

Şi de aceea nu în interesul acestei opoziții naționale, ci în interesul Camerei, în interesul țării întregi, cer lămuriri d-lui ministru de Externe să ne arate dacă politica pe care o reprezintă d-sa personal se lasă influențată de această atmosferă pentru a fi altceva decât ceea ce a fost, sau este destul de tare pentru a fi ceea ce a fost, împrăştiind această atmosferă nenorocită.

Am zis[3]. (*Aplauze prelungite pe băncile minorității.*)

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. *Îndreptarea*, foaia gl. Al. Averescu, a apărut din 1918 la Iaşi, ca oficios al *Partidului Poporului.*

2. Conferința de la Spa, ținută între 5 şi 15 iulie 1920, organizată de Aliați şi unde a fost admisă şi Germania, a avut ca obiect punerea în aplicare a prevederilor păcii de la Versailles cu referire la cei învinşi: dezarmarea Germaniei, furnizarea de combustibil solid către Aliați, quantumul reparațiilor de război, chestiunea criminalilor de război. Hotărârile conferinței s-au materializat doar parțial.

3. I-a răspuns ministrul de Externe, Take Ionescu, care între altele a spus: „Atunci domnul Iorga a fost perfect în politica externă, nu i se poate găsi un cuvânt, un minut, un gând care să nu fi fost perfect", dar N.I. l-a întrerupt:

„D-le ministru de Externe, numai un cuvânt. Când d. general Averescu, preşedintele Consiliului, a venit la Iaşi, nu înaintea Camerei, care nu se putea aduna, ci înaintea unui fel de conventicul al deputaților şi senatorilor şi, d-sa ne-a explicat armistițiul de la Buftea, am protestat în contra felului cum s-a pus chestiunea. Atunci, afirm pe cuvântul meu de onoare, şi vă declar că nu pot să primesc nici o dezmințire, pentru că îl consider ca atentator la onoarea mea, d. Argetoianu a făcut această declarațiune că noi suntem un popor prea slab şi ne compara cu o luntre purtată de valuri, care merge în cursul apei şi care acostează, când la un mal, când la celălalt.

D. C. *Argetoianu, ministru de Interne*: Nu este exact.

D. *N. Iorga:* Atunci la denegarea de onoare ce o face, răspund prin felul obişnuit, printr-o altă denegare".

În şedința din *2 iulie 1920*:

„Onorată Cameră, am făgăduit ieri că voiu aduce însuşi textul **articolului d-lui Argetoianu**, publicat în „Epoca" şi reprodus într-o dezbatere a Camerei, în ziua de 16 decembrie 1915. Articolul se cheamă *Guvernul trebuie să plece*, a fost publicat în „Epoca" la 20 septembrie şi reprodus textul fără nici o protestare aci în Cameră, şi prin urmare şi în „Monitorul Oficial" împreună cu celelalte dezbateri.

https://biblioteca-digitala.ro

Iată pasajul care s-a cetit în Cameră: „Dacă din informațiunile culese ar fi reieşit pentru guvern (pentru guvernul liberal de atunci), că grupul germano-austriac ar avea toți sorții de izbândă, datoria lui (a guvernului) era să ne ceară să mergem în contra Rusiei, chiar sfidând pentru aceasta opiniunea publică".

Cred că este foarte clar. Acum în ceea ce priveşte declarația că autorul articolului este d. Argetoianu, declarația aceasta s-a făcut formal în această şedință, cum se poate vedea din „Monitorul Oficial" şi d. Arion a adaos; reproduc ce se găseşte, pe pagina 61 a „Monitorului Oficial" aceste cuvinte: „Dacă mă cunoşteai, îmi spunea d. Arion mie, dacă mă cunoşteai puțin mai bine, mă recunoşteai după stil; sunt erori gramaticale pe cari eu sunt incapabil să le fac". (*Aplauze pe băncile minorității.*)

În aceiaşi şedință:

Replică la discursul prim ministrului Alexandru Averescu; acesta spusese: „Să mă ierte domnul Iorga, dar persoana dumisale apare aici în Parlament sub două aspecte: Aspectul omului politic şi aspectul omului de ştiință şi de multe ori se confundă unul cu altul. Rezultă din această confuziune că atunci când se loveşte în omul politic, imediat caută să se pareze prin omul de ştiință:

„Am cerut cuvântul **în chestiune personală**.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Am înțeles, d-le Iorga!

Onorată Cameră, articolul 38, în materie de chestiune personală, zice textual: „În asemenea chestiuni, însă nu se poate vorbi decât odată". Cu toate acestea, fiindcă chestiunea aceasta ia o desfăşurare atât de importantă, consult Camera, dacă admite ca d. Iorga să ia cuvântul a doua oară.

Voci din majoritate: Să vorbească d. Iorga.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D-le Iorga, aveți cuvântul în această chestiune.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, să-mi dați voie, fără să înțeleg a vă jigni câtuşi de puțin, dar ținând seamă de noutatea d-voastră în acel loc, să vă explic ce înseamnă a da cuvântul cuiva o singură dată în aceeaşi chestiune...

https://biblioteca-digitala.ro

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Sunt tot aşa de nou cât eraţi d-voastră rândul trecut, cu deosebire că ştiu mai mult decât d-voastră.

D. N. Iorga: Cu deosebire că nu aveţi experienţa pe cari o am eu acuma.

Eu am cerut cuvântul.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Aveţi cuvântul numai în chestiune personală, d-le deputat.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, dacă vă închipuiţi că preşedintele poate trata în felul acesta pe cineva care vorbeşte în numele opoziţiunii întregi, vă înşelaţi. (*Protestări din partea minorităţii, zgomot.*)

D-le preşedinte, m-aţi întrerupt de două ori până acuma. (*Zgomot.*)

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte, invită pe d-nii deputaţi la tăcere.

D. N. Iorga: Chestiunea personală este alta. S-au introdus elemente noi şi am dreptul de a vorbi din nou.

Voci: Vorbiţi, vorbiţi!

D. N. Iorga: Onorată Cameră, ţin să constat întâi un lucru. Nimic n-a împiedicat pe d. preşedinte al Consiliului de a spune aceste lucruri ieri, decât, poate, prezenţa alături de d-sa a d-lui ministru de Externe, care acum nu mai este pe această bancă. Ar fi fost, desigur, mult mai bine, ca toţi aceia cari erau puşi în cauză, să se găsească laolaltă, pentru ca această discuţiune să se înfăţişeze înaintea tuturor.

Al doilea, s-a declarat de pe banca ministerială, acum câteva zile, că ziarul „Îndreptarea" nu este un ziar oficios. Să mi se dea voie să constat că discursul d-lui preşedinte al Consiliului a fost pregătit aseară, printr-o şarjă a ziarului, fireşte neoficios, „Îndreptarea", care aducea tocmai pasagiile pe cari le-a cetit d. preşedinte al Consiliului şi pe cari le voi interpreta îndată, pe scurt, după obiceiul meu, dar cred că satisfăcător pentru orice conştiinţă onestă, pentru că am credinţa că, după cum conştiinţa d-sale este onestă, onestă este şi conştiinţa mea. (*Aplauze, din partea minorităţii.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Al treilea, am refuzat să acord o importanță unui domn necunoscut mie, care inventa conversațiuni pe cari nu le-am ținut niciodată, care pretinde că am vorbit în *Liga Culturală,* alături de d. Virgil Arion, în momentul când d. Virgil Arion era pentru mizerabila politică germanofilă, pe care am înfierat-o totdeauna oriunde am întâlnit-o. Am refuzat tot așa să mă explic în ceea ce privește odioasa calomnie că aș fi oprit trenuri cu muniții și răniți ca să sui averea mea, inexistentă, în afară de câteva cărți și mobile pe cari le-au prădat acasă la mine germanii.

Am refuzat nu numai din respect față de mine, dar am refuzat din respectul față de d-voastre, din respect față de toți acei cari aci și dincolo de marginile Camerei ne ascultă. Am refuzat fiindcă nu este om aci care să nu știe că în decembrie a anului 1914, comitetul lui Virgil Arion a fost răsturnat, comitet din care eu nu făceam parte și înlocuit în înțelegere cu Filipescu, cu Delavrancea, și chiar cu d. Take Ionescu cu un alt comitet, din care făceam parte eu, făceau parte dumnealor, făcea parte d. Goga, colegul d-voastre, al miniștrilor de acolo și că am mers 6 luni de zile din oraș în oraș, luptând împotriva politicei care ni se părea ambigue a guvernului de atunci și cerând intrarea noastă în acțiune, cu o singură deosebire în ceea ce mă privește pe mine: Eu voiam ca intrarea noastră în acțiune să nu rezulte din lupta pentru putere a unui partid contra celuilalt, ci voiam ca intrarea noastră în acțiune să vie în momentul când Regele, care purta înaintea istoriei, dacă nu înaintea Constituției, răspunderea care s-a dovedit glorioasă, a războiului, în momentul când Regele, în numele țării întregi, a ridicat țara împotriva dușmanilor. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

N-aș fi spus aceste lucruri dacă, să mă ierți d-le prim-ministru, nefericita întâmplare n-ar fi făcut ca cuvintele d-voastră, eșite fără îndoială din sufletul unui om care vrea să îndreptățească și care caută să arate că uneori condeiul l-a trădat, nedeprinderea stilistică l-a trădat, dacă aceasta n-ar fi venit îndată după explicațiunile admirabile și ca fond și ca formă ale d-lui care a ornat tribuna Camerei timp de jumătate

https://biblioteca-digitala.ro

de ceas, pentru a-mi arunca învinuirea a cărei valoare o cunoaşteţi înainte de a vorbi eu însumi.

Vin acum la ceea ce d-l preşedinte al Consiliului a adaos la lucrurile discutate. Răspund: Îmi pare sincer rău, eu vechiu politician, aşa de răutăcios încât a stricat şi pe istoricul bunişor care era înainte de aceasta, îmi pare rău că discuţiunea fără intervenţiuni schităneşti nu s-a menţinut la acel frumos nivel, la care mi-am dat toată osteneala să o ridic în şedinţa trecută a fost păstrată până la sfârşit.

D. Al. Oteteleşanu: D. Take Ionescu ridicase nivelul.

D. N. Iorga: Desigur că d-ta l-ai adus pe banca ministerială; d-ta îl vei scoate când voi găsi cu cale; pentru moment explică-te cu el şi nu cu mine.

Prin urmare, îmi pare foarte rău că n-am rămas acolo. Impresiunea pe care a produs-o discuţiunea de eri a fost, după cum se vede din presă şi din tot ce mi-a parvenit din public, o impresie extrem de favorabilă intereselor noastre, şi întreb pe d. preşedinte al Consiliului: Vrea d-sa să analizez în fond articolul d-sale? Dacă vrea, sunt gata. Sau vrea să rămânem la impresia de eri?

D. Al. Oteteleşanu: Analizaţi-o!

D. N. Iorga: D. preşedinte al Consiliului vrea să rămânem la impresia de eri? Da, ori nu? Altfel sunt gata să vorbesc.

D. general Alexandru Averescu, preşedintele Consiliului: Faceţi ce voiţi, eu nu fac dialoguri şi voiu vedea ce trebuie să fac şi iată pentru ce urmez tocmai tactica d-voastră.

D. N. Iorga: Eu n-am nici o tactică.

D. general Alexandru Averescu, preşedintele Consiliului: Când a fost la ordinea zilei chestiunea Bujor, fiind acolo o chestiune de principiu foarte înalt, foarte serios, am trimis să vă întrebe ce atitudine veţi avea şi d-voastră mi-aţi răspuns: „voiu vedea".

D. N. Iorga: Nu eram dator să vă spun ce atitudine voiu avea.

D. general Alexandru Averescu, preşedintele Consiliului: Nici eu nu sunt dator, d-le Iorga, să-ţi răspund d-tale ca la masa unui judecător de instrucţie.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Am fost întrebat ce atitudine voiu avea nu eu personal, care nu sunt dator să mă spovedesc nimănui, ci era vorba de atitudinea întregei opoziții, pe care nu avem chemarea de a o fixa. Aceasta este.

Mă întorc acum la elementele noi, cari au fost introduse în discuțiune prin pasagiile pe care le-a citit d. preşedinte al Consiliului.

D-lor, punctul meu de vedere exprimat foarte limpede eri, a fost următorul: În momentul când d. preşedinte ai Consiliului a făcut ironii pe socoteala filismului nostru față de aliați şi a vorbit de fobism, adică de un fel de spaimă bolnavă şi neîndreptățită ce am avea față de germani, în momentul acesta ochii noştri ai tuturor erau îndreptați către lupta supremă ce se ducea pe frontul francez şi este părerea mea şi acum că nu putea să fie o greşeală mai mare decât aceea de a considera ca un incident, dintr-un punct de vedere național, extrem de cumpănit şi cu toate rezervele o chestiune ce trebuia îmbrățişată cu toată căldura sufletului nostru şi cu toată încrederea în singurii cari ne puteau da România Mare. (*Aplauze.*)

Ce se cuprinde în pasagiul care a fost citit de d. preşedinte al Consiliului şi care trebuia să zdrobească pentru totdeauna ce? Nu numai calitatea mea de om public, căzut în situațiunea inferioară de politician prin asemenea procedură neonestă, dar până şi valoarea mea de istoric care a fost contestată asupra unui fapt precis. (*Întreruperi.*)

O voce: N-a contestat nimeni aceasta, nu confundați una cu alta.

D. N. Iorga: Obiceiul meu rămâne acelaşi, nu vorbesc într-o furtună pe care n-a provocat-o din partea mea nici o nedreptate, nici o necuviință; aştept ca această furtună într-un pahar cu apă să se liniştească, fiindcă eu mă tem de furtunile de pe mare, dar de furtunile din paharul cu apă provocate anume, nu mă turbur. Prin urmare, vă rog să mă lăsați să vorbesc în linişte.

D-lor, în pasagiul chiar citat de d. preşedinte al Consiliului se recunosc unele „cotituri necesare" şi „împrejurări imperioase şi neprevăzute" cari, împrejurările acelea, fără a

https://biblioteca-digitala.ro

schimba „un complex", poate au să determine o atitudine. Este foarte fină această argumentare, eu o cunosc de la o anumită şcoală religioasă, întemeiată în secolul XVI, ea nu este şi nu poate să fie însă atitudinea mea. Dar ce mă putea face să bănuiesc că sub aceste rânduri atât de subtile, metafizic subtile, se ascunde şi altceva? Sunt aci reprezentanţi ai Partidului Liberal. Întreb pe d. Mârzescu, pe d. dr. Anghelescu, pe d. Banu, pe d. Sassu, şi mai sunt câţiva, îi întreb: Recunosc sau ba şi astăzi ca autentică publicarea în „Viitorul" a unei scrisori a d-lui general Averescu, care credea că în august 1916 se putea încheia pacea cu Germania? Este adevărat sau nu? Cred dânşii că acest document este autentic? Nu mi se răspunde, este foarte comod să nu se răspundă, după ce se face.

D. general Al. Averescu, preşedintele Consiliului: Vă voiu răspunde eu pentru d-nii liberali.

D. N. Iorga: Al doilea. Am asistat la o tristă şedinţă, nu în Camera de la Iaşi, ci în locul unde erau adunaţi puţinii din Camera de la Iaşi, cari nu se expatriaseră. Era în foaierul Teatrului Naţional de acolo şi d. general Averescu, prim-ministru pentru întâia oară, întorcându-se după preliminările de la Buftea, ne-a făcut o expunere a situaţiunii, arătându-ne ce a vorbit cu d. von Mackensen şi d. von dem Bussche. Şi conchidea, după ce ne-a speriat că ţara va pierde munţii, va pierde Dobrogea, va pierde tot ce se mai putea pierde şi s-a pierdut prin pacea de la Bucureşti, printr-o teribilă metaforă, pe care nu o voiu uita niciodată. D-sa spunea: „Sunt ca un fiu care operează trupul maicii sale (oribilă comparaţiune) şi vă rog să nu mă tulburaţi ca să nu fiu silit să tai prea mult". Mi s-a părut, este o impresie personală, că primul ministru al unei ţări în această situaţiune nu putea vorbi nici aşa de liniştit cum vorbea dumnealui şi nici nu putea termina printr-o comparaţiune ca aceasta. În Camera Poloniei, când Polonia a fost sfâşiată, plângând s-au îmbrăţişat toţi membrii Adunării, jurând că vor restitui hotarele de odinioară ale ţării lor. (*Aplauze pe băncile minorităţii.*) Şi atunci, repet faptul, când am schiţat o protestare, d. Argetoianu a intervenit. Îl văd în partea stângă a foaierului, lângă răposatul Fotin Enescu, care era

https://biblioteca-digitala.ro

ministru în acel minister, rostindu-se răspicat, şi sunt persoane cari am asistat la această tristă scenă, de la care au plecat fiecare cu moartea în inimă. Dacă voiţi să ştiţi ce am făcut după aceea, după aceea ne-am dus cu Delavrancea în frunte şi am înfăţişat Regelui un act care a fost publicat numai în parte din cauza cenzurei şi care se găseşte şi acum în mâinile Maiestăţii Sale, şi în care am spus: orice s- ar întâmpla, nu recunoaştem validitatea actului încheiat la Buftea, ci stăm pe temeiul României, nu numai întregi, dar şi de reîntregit, şi adăugăm încă un lucru, ne-am permis să adăogim încă un lucru: Regele a primit România întreagă şi nu are dreptul să o lase mai mică urmaşilor săi.

Ei bine, în această stare de spirit, d. Argetoianu, cu acea siguranţă de sine, care îi prinde aşa de bine şi cu acea energie în care îşi cuprinde toate declaraţiunile, a spus, o repet, în faţa noastră: Suntem ca o luntre într-un curent periculos, acostăm când la dreapta, când la stânga.

A trecut câtăva vreme, discursul ţinut acolo de d. prim ministru s-a tipărit în „Îndreptarea". Am comparat notele mele, luate aproape cuvânt cu cuvânt, în acel moment, cu felul cum au fost tipărite în „Îndreptarea". Nu mai semăna. Evident că acela care a rezumat discursul a crezut, că trebuie să-l acomodeze şi cu alt moment al istoriei.

Atunci, adunaţi d-voastre această triplă experienţă pe care o făcusem şi judecaţi dacă în frazele acestea ambigue, cel puţin ambigue, nu eram în drept să bănuiesc ceea ce am bănuit.

Dar am prefăcut oare lucrul acesta, în încercare măcar, de a arăta ca un rău patriot pe generalul de la Mărăşti? Eu am cerut numai d-lui ministru de Externe să înlăture toată nesiguranţa şi toată ambiguitatea, să dovedească că în momentul de faţă România are un minister perfect unit şi că va urma credincios politica faţă de aliaţii săi.

Dacă pentru aceasta credeţi că cestiunea trebuieşte reluată din nou, în lipsa d-lui ministru de Externe, ceea ce este o lipsă de deferenţă faţă de dânsul (*ilaritate pe băncile majorităţii*).

https://biblioteca-digitala.ro

Râsul d-voastre, quintesență de inteligență politică, eu nu îl pot interpreta altfel decât numai prin zgomotul care îl faceți, turburând o discuțiune care merită să rămână senină până la sfârşit.

Dacă socotiți deci că reluarea acestei discuțiuni este în folosul țării, nu numai că vă felicit eu, dar acela care lipseşte de pe banca ministerială vă va spune fără îndoială aceluiaşi lucru". (*Aplauze prelungite pe băncile minorității.*)

https://biblioteca-digitala.ro

LXXXVI

DISCUŢIA GENERALĂ ASUPRA RAPORTULUI PENTRU SCHIMBAREA REGULAMENTULUI CAMEREI

(8 iulie 1920)

D-le vice-preşedinte, d-le preşedinte, în această şedinţă, ca unul care n-am asistat la două şedinţe, cred că nu-mi veţi face dezonoarea de a-mi retrage cuvântul pentru că, în cele câteva cuvinte pe care vreau să le spun, o să atrag atenţiunea asupra unei greşeli făcută şi ieri şi făcută şi în şedinţele precedente.

Nu e nici o cursă. Nu vă uitaţi aşa de atenţi în credinţa că întind o cursă. Eu, când vreau să spun un lucru, îl spun limpede.

D-voastră, chiar prin cuvintele pe care le-aţi spus, aţi atras atenţia asupra unor neajunsuri ale regulamentului. În lipsa mea, s-a vorbit mai larg de caracterul defectuos pe care l-ar avea regulamentul actual şi s-a produs înlocuirea lui printr-un alt regulament[1].

Cred că nu mă depărtez de chestiune, aducându-vă informaţia, foarte folositoare, că dacă un Parlament primeşte să schimbe regulamentul, aceasta îl angajează pe dânsul; învoirea dată de dânsul nu angajează Parlamentul următor.

Prin urmare, pentru modificarea regulamentului, d-voastră trebuie să consultaţi din nou acest Parlament; nu vă puteţi răzima pe învoirea dată de Parlamentul precedent, învoire care n-a mers până la capăt, de a schimba regulamentul.

Al doilea, nu este nevoie ca acela pe care-l înlocuiţi d-voastră şi care, crezând că prezidenţia mea a fost „glorioasă", admite că a d-sale are toţi sorţii de a nu fi aşa, nu era nevoie ca d-lui să ia regulamentul francez.

În timpul „glorioasei" mele prezidenţii, întrebuinţez şi eu termenul, fiindcă s-a întrebuinţat acolo, şi probabil în sensul cel mai amabil, cum „gloriosus", în latineşte, în legătură cu „miles", al lui Plaut[2], poate să fie un titlu foarte uşor alipit la

https://biblioteca-digitala.ro

anume persoane. În „glorioasa" mea prezidenție s-a lucrat, timp de câteva luni de zile, de două luni de zile, la noul regulament, şi el a fost lucrat de persoane care făcuseră parte din Parlamentul din Viena şi din alte părți, şi el era foarte strict în ceea ce priveşte păzirea ordinii, pentru că se ştie un lucru: Că ordinea trebuie să se păzească din amândouă părțile şi că, în orice caz, începe a se păzi ordinea din chiar locul unde aşezăm pe cineva pentru a păstra legalitatea şi ordinea. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

Şi avem regulamentul gata, d-le preşedinte. Este un regulament de două sute de articole. Rămâne să faceți formele şi, după ce veți face formele, putem discuta acest regulament, care este al nostru, în loc să discutăm regulamentul Camerei franceze, pe care d. preşedinte Duiliu Zamfirescu îl iubeşte tot atât de mult, cum iubeşte tot ce este în legătură cu Franța şi cu aliații în genere. (*Aplauze îndelungate.*)

Mai am de adăugat ceva. D-voastră sunteți vice-preşedinte[3], şi eu vă spun, în numele opoziționii, că suntem foarte bucuroşi că avem acolo pe cineva care aduce fără îndoială, oricare ar fi partidul căruia-i aparține, alte concepții despre prezidență, decât acelea ale lui Benvenuto Cellini din secolul al XVI-lea, care el n-a prezidat niciodată o Cameră. (*Aplauze.*)

Țin să vă atrag atenționea, fără nici o intenție, nu este aşa, de a mă preface într-un mentor gratuit şi prin urmare neacceptabil, că poliția Adunării o face preşedintele, şi pentru aceasta preşedintele are chestori, şi chestorii aceştia au la îndemână aceste persoane în uniformă care se numesc uşieri şi care uşieri n-au arme să le poată încărca împotriva nimănui[4].

Şi că, dacă d-voastră ați fi fost şi în şedința trecută, dacă ați fi avut ceva de spus la început, era să dați expresiune sentimentului unanim al acestei Camere, pentru ca niciodată să nu vedem, orice s-ar întâmpla, din orice parte, în cuprinsul Adunării ordinea restabilită prin armată în contra regulamentului. (*Aplauze prelungite pe băncile minorității*).

Armata o iubim şi o stimăm şi pentru aceasta, cum nu ne gândim a face din şeful uşierilor un ofițer superior, tot aşa nu

https://biblioteca-digitala.ro

înțeleg a face dintr-un ofițer, un şef de uşieri. (*Aplauze îndelungate,*)

La redeschiderea şedinței:

Onorată Cameră,

Art. 122 din vechiul regulament, care există în momentul acesta, noi sântem conduşi de prescripțiunile regulamentului acestuia, e foarte limpede.

Îmi veți îngădui să mă adresez chiar la conştiința de legalitate a acelora dintre membri majorității care pot să o aibă. Se spune: „Oricând douăzeci şi cinci de membri vor socoti că e de trebuință a se modifica regulamentul Adunării, vor face o propunere subsemnată de dânşii".

Aveți dreptul, douăzeci şi cinci de membri din acest Parlament, să faceți o cerere în sensul arătat de articolul 122, dar d-voastră nu vă puteți folosi de o propunere făcută de douăzeci şi cinci membri ai altei Adunări, care Adunare a avut rostul său politic, a avut tendințele sale, a avut orientările sale, a avut caracterul său, pe care d-voastră îl apreciați cum ştie toată lumea, pe care toată lumea însă îl apreciază altfel de cum îl apreciați d-voastră.

Prin urmare nu se poate, dar absolut nu se poate, să beneficiați de ceea ce am făcut noi.

Aici nu e vorba de o lege care s-a început, a fost luată în cercetare în Parlamentul trecut şi după aceea d-voastră ziceți: Ne-o însuşim şi mergem mai departe.

Aici e vorba de schimbarea vieții interioare a Adunării, şi această viață interioară a Adunării noi o înțelegem într-un fel, d-voastră în alt fel, sau, mai bine zis: Noi toți o înțelegem ca respect pentru sfințenia Parlamentului, sacra instituțiune a libertății unui popor, iar cei care au redactat schimbarea de regulament, o înțeleg ca un căluş pus în gura oricui şi-ar permite să nu fie pe placul majorității sau al băncii ministeriale care a fabricat Parlamentul. (*Aplauze pe băncile Federației.*)

Se spune: „Această propunere se va citi în trei şedințe succesive".

https://biblioteca-digitala.ro

S-a citit la noi; la d-voastră nu s-a citit o singură dată.

După aceste trei citiri, dacă Adunarea, prin majoritate de două treimi, constată liniştit, în altă atmosferă decât a unui tumult îngrozitor, „va lua propunerea în consideraţie, o va trimite la comisiune, asupra raportului căreia se va pronunţa definitiv". Aşa zice regulamentul care, în momentul când vorbesc eu, este în vigoare.

Dar d-voastră voiţi să modificaţi regulamentul altfel. Vă împiedică formal ceea ce prevede art. 122. Şi adaug încă un lucru: D-voastră admiteţi că noi am cerut modificarea regulamentului, că noi am făcut cele trei strigări; d-voastră treceţi în sama d-voastră şi cererea noastră şi cele trei strigări ale noastre; dar d-voastră treceţi cu desăvârşire peste lucrarea comisiunii noastre. (*Aplauze.*)

Lucrarea comisiunii noastre este o operă de două luni, la care au participat bucovineni, ardeleni, au participat basarabeni, care toţi, însufleţiţi de respectul pentru libertăţile publice, s-au trudit ca oameni adânc cunoscători ai vieţii mai multor parlamente. Şi ceea ce s-a făcut în cele două sute de articole ale noastre, poate prea multe, ceea ce s-a făcut acolo este o operă proprie a noastră, potrivită cu împrejurările vieţii noastre, iar nu o traducţiune improvizată a unui text, care nu-mi este la îndemână, ca să putem controla măcar dacă în adevăr voiţi să aplicaţi, cu spiritul de intoleranţă al majorităţilor româneşti, articole din regulamentul francez, în care domneşte totdeauna, mai presus de orice, spiritul de libertate în discuţiune şi de respect faţă de adversar.

D-lor, de la început, dacă ar fi numai prescripţiile formale ale art. 122, noi, opoziţia naţională, avem o datorie. Anume aceasta de a nu recunoaşte regulamentul pe care pe această cale d-voastră voiţi să-l aduceţi. (*Aplauze pe băncile minorităţii.*)

Vom cere cuvântul potrivit cu prescripţiile singurului regulament legal şi dacă ni-l veţi retuşa, vom considera aceasta ca un act de violenţă şi-l vom trece alături cu toate celelalte acte de violenţă, înscriindu-le în dosarul pe care îl vom prezenta ţării. Şi dacă sub acest regulament se vor face legi, fiindcă lucrurile se schimbă, vom face cu legile votate sub acest

https://biblioteca-digitala.ro

regulament ceea ce s-a făcut cu legile votate în Parlamentul Marghiloman. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității.*)

Veți fi făcut o operă pe care ne vom da toate silințele de a o anula, şi pe baze legale vom pune în locul acestei legi o lege care să aibă valoare şi prin condițiunile în care a fost votată, fiindcă o lege votată ilegal este o lege ilegală prin împrejurările chiar în care a luat ființă.

Domnilor, nu pot să închei această declarație din partea minorității fără să relevez, pentru conştiința țării, clauzele cu un caracter, n-aş zice neauzit oriunde, dar cu un caracter extraordinar.

Cunoaştem mulți din noi viața Parlamentelor din Pesta şi Viena şi ştim unde s-a ajuns cu astfel de condiții ale exprimării părerilor cuiva în Parlament.

În momentul de față, cine lucrează pentru legalitate sântem noi; cine introduce astfel de mijloace, acela sprijină pe cei mai răi duşmani ai unei ordini constituționale, pe care noi o voim. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

D-voastră, pentru a atrage atenția numai asupra a ceea ce este mai monstruos în această propunere, şi încă odată spun: Mai monstruos față de împrejurările de la noi, căci, dacă ar fi vorba de lupte politice ca acelea din Anglia, din Franța, evident că multe lucruri s-ar putea admite; la noi însă trebuie o formă stringentă, fiindcă ştim ce se poate strecura sub anumite forme şi în ce fel se pot interpreta anumite prescripții de regulament, d-voastră ne puneți în perspectiva înlăturării din Cameră, a excluderii, împotriva unui articol formal al Constituției, care ne pune la adăpost de orice măsură luată împotriva noastră pentru exprimarea ideilor noastre. Este în Constituție art. 51, vă rog citiți-l, şi nici într-un caz un regulament nu poate să înlăture ceea ce înaintaşii noştri, acei pe care-i tratează aşa de uşor, în raportul său, d. Berlescu[5], ceea ce înaintaşii noştri, zic, au făcut pentru ca această țară să nu ajungă niciodată la revoluție pentru acel motiv că s-a dat, cincizeci de ani, putința oricărei convingeri, oricărei nemulțămiri să fie arătată legal în Parlamentul țării. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Acum voiți d-voastră să ne dați afară, şi aş propune, decât să întrebuințați subterfugii de acestea, să introduceți un singur articol în care să se spună că majoritatea are totdeauna dreptul de a exclude minoritatea, cerând pentru aceasta aprobarea guvernului, care desigur nu va lipsi. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

Domnilor, iată pentru ce un deputat poate fi izgonit din Cameră, cu soldații, „chiar cu forța armată, de ar fi nevoie". Pentru că acest deputat „a făcut apel ori s-a dedat la violențe". Ceea ce ne faceți d-voastră nouă, merită alt termen? Şi totuşi noi nu vă putem exclude pentru violențele ce ni le faceți nouă.

Mai departe spuneți: „A îndemnat sau provocat la război civil ori la violarea legilor constituționale". V-am spus ceea ce credem noi despre legile constituționale, iar în ce priveşte războiul civil, să ferească Dumnezeu pe orice națiune, trăind într-o epocă de libertate, de oameni politici destul de miopi pentru ca să creadă că dincolo de câmpul cel vast al legilor poate să existe putința de păstrare a ordinii constituționale. (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

„Care s-a făcut vinovat de ultragierea Adunării ori a preşedintelui ei."

Noi avem acum ca preşedinte pe d. Duiliu Zamfirescu, un preşedinte de mult temperament, cu calități literare, căruia îi place câteodată să întrebuințeze expresiuni latine, *lazzi*, *quolibeturi*[6], şi alte formule de acestea, datorite experienței d-sale literare. Şi dacă i s-ar spune d-lui Zamfirescu că nu credem în talentul d-sale literar, aceasta ar fi un ultragiu adus preşedintelui şi, ferească Dumnezeu, ar trebui să declarăm că operele d-sale sunt tot ceea ce literatura noastră poate să aibă mai înalt, fiindcă altfel suntem expulzați cu forța armată din această Cameră! (*Aplauze pe băncile minorității.*)

„Care a adresat unuia sau mai multora din membrii guvernului injurii, provocațiuni sau amenințări."

De exemplu, cât suntem încă în regulamentul acesta nou, eu adresez băncii ministeriale o apostrofă, este prea mult, dar o prevestire cu care sunt în largul meu, fiindcă nu mă puteți expulza, după ce veți vota este altceva, dar vă adresez amenințarea că veți cădea în curând, fiindcă nu sunteți în stare

https://biblioteca-digitala.ro

să vă mențineți altfel decât prin călcarea legilor acestei țări. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

Vă vom mai spune încă un lucru: Că succesiunea o vor avea domnii care tac pe acolo, care v-au adus la guvern, liberalii. Succesiunea va fi a liberalilor. Şi dacă şi ei vor continua pe această cale, o vor avea domnii de acolo (*arată spre băncile socialiste*), pe care nu-i voim pentru poporul românesc. Dar voiți d-voastră să rămâneți în legalitate, omul cuminte ştie o mulțime de drumuri prin care să facă apel la sentimentul național şi democratic care ne însufleteşte pe toți. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

Dar credeți d-voastră că prin asemenea mijloace ne speriați? Credeți că prin asemenea mijloace împiedicați? Prin asemenea mijloace faceți un singur lucru: Vă compromiteți şi după alegeri înaintea țării, cum v-ați compromis prin alegeri înaintea conştiinței aceleiaşi țări.

„Va fi înlăturat oricine se va fi făcut vinovat de ultragierea dinastiei."

Nu este în obiceiul nostru să comparăm pe Regele Ferdinand cu Sultanul Abdul-Hamid. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității.*) Şi în privința aceasta vă rog să nu mă întrerupeți, căci am un dosar de care mă feresc să mă ating. Începe de la Odesa şi merge necontenit, prin acte pe care le-am ținut zi de zi, şi nu aş dori să deschid chestiunea atitudinii fiecăruia care se găseşte în Parlament față de Dinastie. Nu spun mai mult. Şi merg aşa departe încât vă rog să nu mă siliți să spun mai mult.

„Ultragierea Dinastiei, a Senatului şi guvernului!"

Vă rog să mai adăugați un articol, vă rog să spuneți ce înțelegeți prin „ultraj".

Ultragiu este totdeauna o acuzațiune pe care conştiința cuiva are dreptul a o respinge. Ce credeți d-voastră că aveți dreptul să respingeți în conştiința d-voastră după tot ceea ce ați făcut să continuați a face?[7] (*Aplauze pe băncile minorității.*)

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. Proiectul de lege, prezentat de deputatul Mihai Berlescu, referitor la schimbarea regulamentului Camerei, era motivat de: modificarea regimului electoral, sporirea numărului deputaților, introducerea reprezentării proporționale, prezența numeroaselor naționalități ca şi de dorința parlamentarilor români de a imita „pildele de aşezăminte democratice" existente în Franța, Belgia sau Italia.

2. Plaut Maccius (254-184, în. Ch.), poet comic latin. Printre cele mai cunoscute comedii ale sale, *Miles gloriosus* (*Soldatul fanfaron*).

3. Vice preşedinte era D.R. Ioanițescu.

4. Notă de subsol N.I.: *Se adusese cu câteva şedințe înainte, de general Averescu, armata în incinta Camerei.* Vezi supra

5. D. Berlescu era raportor la proiectul de lege referitor la modificarea regulamentului Camerei.

6. *Lazzi* (it.), glumă batjocoritoare; *quolibet* (din lat. *quod libet*, aşa place), glumă răutăcioasă la adresa cuiva.

Tot în probleme de regulament, după o declarație a lui Ilie Moscovici:

D. Ilie Moscovici: Ca socialişti ținem să declarăm că între noi şi opoziția burgheză din această Cameră există de fapt aceeaşi deosebire ca între noi şi guvern.

În afară de unele gesturi democratice, întreaga atitudine a opoziției nu are nimic comun cu democrația adevărată.(*Aplauze ostentative pe băncile majorității.*)

O voce: Bravo, deja, Moscovici!

D. Ilie Moscovici: Îi place şi d-lui preşedinte acum!

O voce: D-nii stenografi să noteze!

D. Ilie Moscovici: Răspunsul la Mesaj al acestei opoziții, cu declamații monarhice şi dinastice, şi mai ales atitudinea lipsită de hotărâre față de lovitura de stat a guvernului, dovedesc adevărul afirmației noastre.

D. N. Iorga: Trăiască Regele!

D. Ilie Moscovici: Nicăieri o opoziție democratică n-ar fi tolerat sfidarea care i s-a aruncat ieri şi mai ales n-ar fi recurs,

https://biblioteca-digitala.ro

ca şcolarii, la o reclamaţie platonică la palat. (*Aplauze pe băncile minorităţii.*)

Noi, socialiştii, cari am venit în acest Parlament fără nici un fel de iluzii, cu intenţia de a obţine de la dânsul puţinul, extraordinar de puţinul, pe care-l mai poate da în folosul maselor...

O *voce*: S-a spart grupul! (*Ilaritate pe băncile majorităţii.*)

Altă voce: D. dr. Lupu s-a asociat?

D. N. Iorga: Noi am declarat că nu ne-am asociat şi că nu avem nimic de comun cu dumnealor!

D. Ilie Moscovici: Declarăm că împotriva dictaturii militare care tinde să se perpetueze în această ţară şi să se introducă chiar şi în activitatea Parlamentului vom lupta cu toate puterile noastre.

Împotriva teroarei militare din Parlament şi din toată ţara noi vom aduce aici critica noastră şi strigătul nostru de protest, iar afară vom apela de-a dreptul la masele adânci ale acestui popor pentru a-şi apăra ele înşile libertăţile încălcate. (*Aplauze pe băncile minorităţii.*)

O voce: Bravo! Să nu mai mori, Moscovici!

D. D. R. Ioanițescu, vice-preşedinte: D. Iorga are cuvântul în chestiune de regulament.

D. N. Iorga: D-lor deputaţi, am cerut cuvântul numai pentru a arăta că votul care modifică regulamentul, în sensul ca interpelările să se facă numai odată pe săptămână, votul acesta s-a făcut greşit pentru că s-a făcut în mijlocul tumultului.

O voce: Dacă-l provocaţi!

D. N. Iorga: Vă rog, lăsaţi-mă să vorbesc până la sfârşit. Eu sunt convins că am de învăţat ceva de la d-voastre, dar mai sunt convins că şi fiecare dintre d-voastre s-ar putea întâmpla să aibă ceva de învăţat de la mine. Daţi-mi voie, s-a prevăzut două treimi din votanţi, tocmai pentru că e un lucru foarte serios schimbarea regulamentului şi orice preşedinte care are mai mult simţ de legalitate decât temperament se fereşte foarte mult să pună în discuţiune schimbarea regulamentului, nu numai într-o atmosferă tumultoasă sau zgomotoasă, dar nici

https://biblioteca-digitala.ro

măcar într-o atmosferă pasională, fiindcă tot rostul discuțiunii noastre este în legătură cu regulamentul.

Prin urmare, este bine să auzim tot şi să chibzuim cu toții când este vorba de schimbarea regulamentului.

Dar acum, şi d. preşedinte va îngădui, față de declarațiunile făcute aici, voiu face şi eu o foarte scurtă declarațiune:

S-a spus, ca o critică, că opoziția, opoziția națională, este monarhică.

Da, d-lor, opoziția națională este monarhică (*exclamări, aplauze prelungite pe băncile majorității şi ale Federației*).

Oricum vă veți fi ales d-voastre din majoritate, orice ar reprezenta persoanele de acolo de pe banca ministerială, de câte ori însă va fi vorba de însăşi bazele constituționale ale acestei țări, evident că vom fi împreună toți acei cari înțeleg ca România să rămână un stat național şi monarhic! (*Aplauze prelungite pe băncile majorității şi ale Federației.*)

În privința aceasta, nici o îndoială nu poate să fie. Dar noi apărăm legalitatea.

Dumnealor, socialiştii, zic: Când este vorba de legalitate, mergem alături cu d-voastre împotriva majorității.

Nu aveți decât să reprezentați d-voastre, cei din majoritate, legalitatea, ceea ce nu ați făcut până acum, nici prin originea d-voastre, nici prin atitudinea d-voastre, şi veți avea, ceea ce nu dăm opoziției care nu are caracter național, dar ceea ce nu-i putem lua; fiindcă, şi cu aceasta închei, între d-voastre şi noi este această mare deosebire: Noi voim pe căi strict legale o mare revoluțiune agrară, d-voastre voiți să împiedicați pe căi revoluționare, o mare revoluțiune agrară.

Aceasta este singura deosebire. (*Aplauze pe băncile Federației.*)

În şedința din *9 iulie 1920*:

În legătură cu ținuta parlamentarilor:

„Onorată Cameră, în cuprinsul acestei Adunări se rostesc cuvinte cari se relevează, adeseori trebuie să se releveze chiar şi

https://biblioteca-digitala.ro

cuvinte spuse cu glas tare, unei întregi categorii, aiurea decât în cuprinsul Camerei, adică în culoare.

În culoarele Camerei s-au adus ieri cu glas tare insulte parlamentarilor basarabeni, fără deosebire de partid.

Ţinem să-i asigurăm din partea noastră, că preţuim mai presus de Basarabia însăşi, splendid pământ moldovenesc, întors la matcă, spiritul de libertate şi independenţă, pe cari aceşti fraţi regăsiţi după un veac ni-l aduc. (*Aplauze.*)

Voci: Cine?

D. N. Iorga: Nu e nevoie să vă spun cine".

În şedinţa din *10 iulie 1920*:

În replică cu Vasile Lucaciu:

Părintele V. Lucaci: Voind să simbolizeze unitatea românilor, au pus asupra persoanei mele sarcina şi onoarea fără să am meritele cerute, m-au ales preşedinte al *Ligii Culturale* pentru unitatea tuturor românilor, pentru ce, d-lor?

D. N. Iorga: Eu te-am ales.

Părintele V. Lucaci: Bravo!

O voce: L-au ales toţi românii din *Ligă.*

D. N. Iorga: Eu puteam să-l aleg sau să nu-l aleg şi l-am ales.

O voce: Nicolae Filipesu l-a ales.

D. N. Iorga: La Ligă eram secretar general de 10 ani şi la *Ligă* se făcea ceea ce voiam eu. (*Murmure, protestări.*)

D. N. Iorga: Ce vă miraţi? Aceasta se datora meritelor mele, muncii mele pentru *Ligă.* (*Aplauze în rândurile minorităţii.*) Şi a venit Nicolae Filipescu şi Delavrancea la mine, şi ne-am înţeles împreună şi l-am admis, dar fără asentimentul meu n-ar fi fost preşedinte.

Voci: Foarte bine.

Părintele V. Lucaci: Episodul acesta l-am ţesut aici în modesta mea cuvântare pentru ca să arăt că spiritul Partidului Naţional din Ardeal, din Ungaria şi Banat acest spirit de activitate care l-am dovedit noi în curs de decenii şi în momentul acela hotărâtor, acest spirit de activitate al

https://biblioteca-digitala.ro

Partidului Național a fost onorat aici, prin aceea că am fost ales eu președinte al *Ligii Culturale.*

Așa s-a manifestat Partidul Național, noi am fost spiritul acestui partid, noi l-am reprezentat în momentele acelea mari și cele mai grele, Partidul Național. Putem să zicem că noi am fost atunci Partidul Național. (*Aplauze.*)

Și spun aceasta, d-lor, fiindcă mai târziu intervin și alte fapte cari ilustrează în adevăr această afirmațiune a mea, care, dacă n-ar fi fost urmată de faptele acestea, s-ar putea susține că cuprinde ceva exagerări.

Am fost ales ca președinte pentru a se simboliza unitatea tuturor românilor.

D. Take Ionescu, ministru de Externe: Este exact.

Părintele V. Lucaci: D. Iorga a fost ales prin aclamațiuni unanime secretar general al *Ligii*, care atunci a lăsat pentru câteva ocaziuni titulatura de *Ligă pentru unitatea culturală* și a luat-o pe aceea de *Ligă pentru unitatea tuturor românilor.*

D. N. Iorga: Așa e.

Părintele V. Lucaci: După aceea am lucrat împreună cu cei mai iluștrii bărbați ai neamului. Era răposatul Nicolae Filipescu, era Barbu Delavrancea, dr. Istrati, N. Iorga.

Să le aducem tributul nostru de recunoștință; veșnic să fie binecuvântată amintirea lor. (*Aplauze prelungite.*) Între cei vii au fost Take Ionescu (*aplauze*), Costică Olănescu, Ionaș Grădișteanu, Octavian Goga, Nicolae Iorga, Simeon Mândrescu, Ștefan Bogdan, Petre Lucaci etc. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității.*)

Cu intervenirea comitetului *Ligii* am aranjat meetinguri în toată Țara românească, la Craiova, și acolo nu știu ce s-a ivit, nu mai îmi aduc aminte.

D. N. Iorga: Vreți să vă spun eu? Se întemeiase, alături de *Ligă*, Acțiunea Națională, și am spus că admit ca *Liga Culturală* să dacă lupta, dar Acțiunea Națională să înceteze lupta, pentru că două societăți nu pot să ducă lupta pentru același scop. În Acțiunea Națională erau oameni din același partid, în *Liga Culturală* se găseau oameni din toate partidele și nu voiam ca războiul României să fie făcut de un singur partid și pentru un singur partid". (*Aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Cu acelaşi:

„Îmi daţi voie. N-am avut niciodată legături scrise cu Pascu. Am crezu însă că trimiterea părintelui Lucaci în acel moment în America[1] era mai puţin potrivită decât trimiterea unui om mai tânăr, mai în curent cu tendinţele timpului şi, prin urmare, capabil de a intra în legături şi cu acest Pascu, care este un admirabil gazetar, după cum poate să afirme şi părintele Moţa, care este aici de faţă şi a cărui foaie „America"[2] ne-a adus cele mai mari servicii. Şi cum am obiceiul, când cred unele lucruri să le spun, am spus şi o spun şi acum că această misiune a fost o greşeală. La Vatican a fost foarte bine venit părintele; dar în America, ţară de libertăţi înaintate şi de puternice îndreptări sociale, nu era potrivită situaţiunii, şi acum d-voastre vedeţi precum tratează toate mişcările acestea noi. *(Aplauze din partea minorităţii.)*

Părintele V. Lucaci: Mă rog, această observaţie teoretică, cu praxa vieţii, tocmai aşa de bine cadrează ca „nuca pe perete". (*Aplauze din partea majorităţii, ilaritatate.*)

D. N. Iorga: Dar nici nu ai auzit ce am spus".

Se simte calomniat:

Părintele V. Lucaci: Şi pe tema aceasta eu pot ridica cuvânt de acuză în contra acelor otrăvitori de suflet şi gândire românească. Eram în Elveţia...

D. Dimitrie Madgearu: Cine a fost acel calomniator? E un mizerabil. Să-l ştim şi noi.

D. N. Iorga: Cuvântul acesta mi se adresează mie?

Voci: Nu, d-lui Marghiloman.

D. N. Iorga: D-lui s-a descurcat. Dar mie nu mi se poate adresa.

D. Octavian Tăzlăuanu, ministrul Industriei şi Comerţului: D-ta l-ai reamintit.

D. N. Iorga: Am spus şi o spun şi acum şi ţi-o spun şi d-tale, că un om politic acuzat de imoralitate e dator să se justifice imediat. (*Aplauze pe băncile Federaţiei.*)

https://biblioteca-digitala.ro

D. Octavian Tăzlăuanu, ministrul Industriei şi Comerţului: Foarte dureros, d-le Iorga, că d-voastră aţi putut crede aceste lucruri despre părintele Lucaci.

D. N. Iorga: D-le Tăzlăuanu, nu am declarat că cred. Am spus însă că un om politic nu poate lăsa 24 de ceasuri când i se aduce o acuzaţiune, lovind în onestitatea sa personală, fără a răspunde, şi pe d-ta astăzi te acuză un fost inspector, fostul inspector Leon te acuză grav în „Dacia", şi te rog să te dezvinovăţeşti cât de curând. Poftim şi ziarul (*Aplauze din partea minorităţii.*)

D. Octavian Tăzlăuanu, ministrul Industriei şi Comerţului: Te identifici cu acest articol?

D. N. Iorga: Nu, nu! Dar sunteţi dator şi răspundeţi înaintea ţării.

D. Octavian Tăzlăuanu, ministrul Industriei şi Comerţului: Apoi atunci nu mă priveşte. Poftim ziarul d-tale. (*Trimele ziarul spre d. Iorga.*)

D. M. Berlescu: Este regretabil, când se depune de d. Iorga o gazetă în faţa ministrului, minoritatea să aplaude.

D. N. Iorga: D-le Berlescu, cunosc pe tânărul Leon, şi dacă tânărul Leon, care este un om de mare valoare, greşeşte, d-lui este dator să îndrepte, şi dacă calomniază, este dator să-l dea în judecată şi să-l facă să fie condamnat.

D. Octavian Tăzlăuanu, ministrul Industriei şi Comerţului: Calomniază!

D. M. Berlescu: D-le Iorga, fiindcă v-aţi adresat mie, şi am obligaţia să vă răspund ca om cinstit, că *regret* aplauzele minorităţii, fiindcă par că aprobă un articol a cărui acuzaţiune nu este dovedită.

D. I. Buzdugan: Aplaudăm cele spuse de d. Iorga, ca d. ministru să se justifice.

D. Octavian Tăzlăuanu, ministrul Industriei şi Comerţului: În calitate oficială de ministru nu pot face polemici cu ziarele. Aştept de la d-voastre interpelări.

D. N. Iorga: De la mine?

D. Octavian Tăzlăuanu, ministrul Industriei şi Comerţului: Nu de la d-ta; de la cine vrea. Trebuie să interpeleze precis în această Cameră.

https://biblioteca-digitala.ro

O voce: Să vină dosarele cerute.

D. Octavian Tăzlăuanu, ministrul Industriei şi Comerţului: S-au cerut dosarele, se vor da, se vor cerceta, şi atunci, dacă se vor face interpelări în această privinţă, voiu răspunde la toate. Dar nu cred că aşteptaţi de la mine, d-le Iorga, să polemizez cu fiecare calomnie şi cu fiecare articolaş de ziar.

D. N. Iorga: Eu aşa fac.

D. Octavian Tăzlăuanu, ministrul Industriei şi Comerţului: Fiindcă atunci nu aş mai avea altă ocupaţiune decât pentru aceasta.

O voce: D-le Iorga, d. Schitănescu te-a acuzat şi nu ai răspuns.

D. N. Iorga: Daţi-mi voie, d-lor, declar încă odată că la Vălenii de Munte a rămas toată averea mea, care s-a prăpădit, întrucât nu s-a întâmplat să fie ascunse cărţile de lucrătorii de la tipografia mea, iar eu nu sunt dator să răspund la învinuiri ridicole aduse de o persoană fără răspundere. (*Mirări din partea majorităţii.*) Între d. Leon şi d. Schitănescu este, sub raportul cultural, oarecare deosebire.

D. dr. N. Lupu: Bravo majoritate, care se solidarizează cu Schitănescu. Să vă fie de bine!

D. N. Iorga: D-le preşedinte, daţi-mi voie, voiu face preşedintelui Camerei cererea de a supune comisiunii de imunitate, dorinţa mea ca imunitatea să se ridica deasupra d-lui Schitănescu, fiindcă îi voiu face chiar mâine proces de calomnie; însă Camera să binevoiască a-l scuti de apărarea care se dă deputatului, pentru lucrurile care se spun în Cameră; dacă o va face Camera, îl voiu da în judecată imediat". (*Aplauze din partea minorităţii.*)

Se confesează Adunării, ca membru al opoziţiei:

„D-lor deputaţi, fiindcă sunt la un ceas de destăinuire, să-mi daţi voie să vă fac şi eu una.

Voci: Nu ne trebuie.

D. I. Petrovici: Vă rog, d-le Iorga, faceţi-o.

D. N. Iorga: D-lor, suntem la un ceas de destăinuiri. Să mi se dea şi mie voie să fac una. Şi iată ce aveam să vă spun: D-voastre nu

https://biblioteca-digitala.ro

ştiţi că în dezbateri se poate amesteca cineva care este presupus că are ceva de spus şi că spusele lui oferă oarecari garanţii şi răspunderi. La momentul când s-a produs criza ministerială din martie trecut, am fost chemat ca preşedinte al Camerei pentru a da un sfat. Am arătat că sunt atâtea locuri de miniştri libere, cari pot fi împlinite pentru a se face ministerul pe care Maiestatea Sa îl doreşte.

Această propunere nu a fost acceptată. Atunci am propus, în interesul ţării, măcar până la toamnă, un minister de oameni speciali la fiecare departament, şi am spus: În toamnă se va vedea ce se poate, dar până atunci ţara va merge. Această propunere nu a fost acceptată. Am propus un minister din toate partidele, cuprinzându-se oameni cari, prin acţiunea lor, nu ar fi stat într-un conflict prea ascuţit cu oamenii din alte partide. Şi această propunere nu a fost acceptată. Am propus un Consiliu de coroană, în care să se adune şefii tuturor partidelor, cari să declare dacă sunt în stare, în interesul patriei, să lucreze cu forţele lor cele mai bune, în interesul patriei. Nici această propunere nu a fost acceptată.

Prin urmare, nu nouă ni se poate aduce mustrarea că am fost împotriva concordiei naţionale în aceste ceasuri când şi eu am conştiinţa că dacă urmăm aşa, ne ducem de râpă". (*Aplauze.*)

NOTE

1. C.R. Pascu era redactor la suplimentul literar al foii „America".
2. „America" a apărut în Cleveland (Ohio, SUA) din 1906.

În şedinţa din *14 iulie 1920*:

Dispută cu Vasile Lucaciu. Acesta îi reproşase că nu l-a oprit, ca preşedinte al Camerei, pe deputatul Săveanu când acela a spus că „ţara era împărţită în gubernii pe care le stăpâneau tiranii marelui dictator".

„*N.I.*: Pentru că nu aveam de ce, fiindcă domnia sa judeca guvernul Brătianu, care evident că a fost tiranic. *V.L.*: Aceasta nu o admit, domnule Iorga! *N.I.*: Dar o admit eu. *V.L.*: A putut să aibă greşeli dar că a fost tiranic, vinovat eşti dumneata că ai suferit (*ilaritate*). *N.I.*: Vai de mine, să nu ne jucăm cu cuvântul de tiranie aşa de uşor, să nu vă jucaţi, domnilor, şi mai ales în

https://biblioteca-digitala.ro

mândra Românie să zicem că a fost un tiran despre care vorbeşte acest domn. Domnilor, dacă a fost aşa, atunci ar fi îndreptăţit cuvântul acelor duşmani ai neamului care spuneau ironic: Voiţi a vă uni cu românii, adică a fi sub tirania ciocoilor? Pentru că aşa s-a introdus în cuvântări, nu ale membrilor Partidului Naţional şi ale opoziţiei, care prin însăşi faptele şi stilul acesta vin înaintea poporului, ceea ce îi face să piardă de sub picioare baza şi dreptul de a se numi urmaşi ai Partidului Naţional istoric".

În şedinţa din *15 iulie 1920*:

După ce Octavian Goga, aflat în dispută cu el, citase un text al istoricului din 1910 despre mişcarea politică transilvăneană:

„D. Octavian Goga, ministrul Cultelor şi Artelor: D-lor deputaţi, regret foarte mult că am fost ocupat la şedinţă la Senat, atunci când d. Iorga, dorind să rectifice unele afirmaţiuni ale d-lui deputat Broşu, a căutat să facă puţină istorie. D. Iorga a răscolit amintirile trecutului nostru politic din Ardeal, a amintit de lupta între ziarul „Tribuna" şi „Românul"[1] de odinioară. D. Iorga vorbind...

O voce: Chestiunile personale se dezvoltă la urmă.

D. Nicolae Iorga: Ministrul are voie să vorbească oricând şi despre orice.

D. A.C. Cuza: Aceasta o ştiţi probabil în calitatea d-voastră de fost preşedinte.

D. Octavian Goga, ministrul Cultelor şi Artelor: D-lor, voiesc în două cuvinte să rectific şi eu oarecum spusele d-lui Iorga. Am dus, d-lor, atunci, poate că îşi aduc aminte încă unii dintre d-voastre, o luptă pentru introducerea valorilor de gândire naţională în Transilvania. Am făcut-o întâiu pe calea literară şi am căutat s-o fac mai târziu pe calea politică. Cred că începuturile noastre de atunci au făcut să se manifeste simţimintele românilor din Transilvania mai clar ca altădată în ce priveşte iridentismul românesc.

D-lor, atunci în mod fatal au fost diferenţieri de păreri şi de multe ori m-am găsit faţă în faţă cu unii cu cari astăzi

https://biblioteca-digitala.ro

suntem alături. Aprecierile mele însă pe cari le atribuiți d-voastră, d-le Iorga, la adresa d-lui Mihaly, n-au fost astfel cum afirmați d-voastră. A fost o metaforă, cum se aruncă uneori în luptele de gazete, însă n-au fost adresate d-lui Mihaly, nu l-au vizat pe d-sa.

Am vorbit de „măgarul pe Vezuviu", cum vorbesc şi astăzi, calificând astfel pe cei cari sunt impasibili în mijlocul furtunelor ce se pregătesc.

D. Aurel Dobrescu: Deşi sunt în guvern... (*ilaritate*).

D. Octavian Goga, ministrul Cultelor şi Artelor: V-am dovedit că nu suntem impasibili față de d-voastre, de aceea v-ați supărat pe mine.

Ca să se vadă însă şi ca să reamintesc d-lui Iorga cum clarifica d-sa odinioară această luptă, dați-mi voie, d-le Iorga, să vă citez din una din cărțile d-voastră, al căror cititor sunt şi am rămas, din Istoria românilor[1] apărută în Bucureşti la 1915, să vă citez următoarele aprecieri ale d-voastră.

Vorbeați despre mişcarea memorandistă pentru a veni la vremurile mai apropiate şi caracterizați mişcarea politică din anul 1910.

Iată ce ziceți d-voastră:

„O nouă generațiune completată cu oameni ceva mai tineri, cari nu-şi făcuseră armele până atunci, un Alexandru Vaida, un Iuliu Maniu, veneau la rândul lor cu puteri proaspete, dar din nenorocire cu o educație care nu era înainte de toate românească, ceea ce îi făcea să se confunde uneori cu oligarhia maghiară". (Aplauze pe băncile majorității.)

Mai departe, la pagina 282 ziceți următoarele:

„Nu e demult de când o generație şi mai nouă, adânc înrâurită de noul spirit din România, după 1900, generație în fruntea căreia stă un poet de mare talent, Octavian Goga..."

D. N. Iorga: Foarte drept.

D. Octavian Goga, ministrul Cultelor şi Artelor: Astfel apreciați d-voastră.

D. N. Iorga: Îmi dați voie să explic?

D. Octavian Goga, ministrul Cultelor şi Artelor: Lupta pe care am dus-o noi atunci în Transilvania, aprecierea d-voastră era în 1915...

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Doriți o explicațiune în două cuvinte?

D. Octavian Goga, ministrul Cultelor și Artelor: Eu nu vă spun aceste cuvinte cu răutate, le spun numai ca răspuns la afirmațiunea d-voastră, în care spuneați că după aprecierile pe cari le aveam atunci, în ce privește pe d. Mihaly, vă surprinde că mă găsesc astăzi alături de d-sa. În cuvintele pe cari mi le atribuiți că le-am adresat d-lui Mihaly, n-am vizat pe d. Mihaly. Dar chiar dacă aşi fi făcut atunci aprecieri potrivnice d-lui Mihaly, am totuşi dreptul să mă găsesc alături de d-sa uniți pe o platformă de principii la munca de consolidare internă a statului român. (Aplauze).

Însă, să-mi dați voie, ca atunci când faceți aceste aprecieri ale prezentului, să vă opun şi eu d-voastră aprecierile de acum cinci ani de zile, fără ca să caut ca prin aceasta să introduc în sufletul colaboratorilor d-voastră de azi un sentiment de amărăciune.

D. Ştefan C. Pop: Ar fi zadarnic!

D. Al. Dobrescu: Poetul de atunci s-a transformat în politicianul de astăzi!

D. Octavian Goga, ministrul Cultelor şi Artelor: Aceste rectificări m-am socotit dator să le fac, făgăduind d-lui Iorga că, după cum până azi am urmat o linie dreaptă în credințele noastre, tot aşa vom merge şi de aci înainte, dându-ne seamă că aprecierile oamenilor asupra noastră balansează şi convinşi că sentimentul dominant în om este conştiința că el merge pe drumul cel drept. Pe acest drum mergem înainte, d-le Iorga. Istoria va veni în urma noastră şi va verifica faptele noastre la lumina adevărului pragmatic. Atunci se va vedea conştiința curată ce am pus în lupta pe care am dus-o. În măsura curățeniei noastre de gânduri, ne va da dreptate. (Aplauze pe băncile majorității.)

D. N. Iorga: Cu voia d-lui ministru Goga şi cu îngăduința d-lui preşedinte, crez că este mai bine ca, decât să fac o chestiune personală la sfârşitul şedinței, să dau câteva explicațiuni acum.

Cred că nimeni nu-mi va atribui mie intenționea de a măguli pe unii sau de a scădea pe alții atunci când scriu. Ceea ce scriu într-un moment dat reprezintă convingerea mea.

https://biblioteca-digitala.ro

D. A.C. Cuza: Variază de la o scriere la alta.

O voce de pe băncile Federației: V-ați reluat rolul de bufon, d-le Cuza?

D. N. Iorga: D-voastră ați ascultat pasagiul din cartea mea franceză, în care am căutat să înlătur tot ceea ce ar putea fi defavorabil oricărei grupări din Ardeal. Am făcut ceea ce eram dator să fac atunci când căutam să sprijin cauza românească, fără să amestec nici o judecată favorabilă unora în dauna celorlalți.

Cealaltă carte vorbeşte către ai noştri. Şi în această carte eram liber, căci ştiam că scriu către poporul nostru, care ştie mai multe lucruri, pe cari străinii nu le ştiu şi nu trebuie să le ştie.

D-voastră ați crezut că există contrazicere între cartea mea românească şi cea franceză. Nu există această contrazicere, căci în cartea franceză eu nu mă ocup deloc de aceasta. Şi nu există nici o deosebire între ceea ce am scris atunci şi ceea ce fac astăzi.

D-voastră ați cetit pasagiul în care spun că generațiunea (întrerupere)...

Să mă iertați. Acolo am afirmat, şi dacă aş fi avut loc aş fi dovedit că, din nenorocire, şi fără vina ei, generațiunea care nu era de tot tânără în Ardeal a fost sub influența unei şcoale străine.

Acesta este adevărul incontestabil, căci nici dumnealor nu au putut să vină la Universitatea din Bucureşti, şi nici noi nu am putut să le creăm o Universitate acolo, însufleţită nu de spiritul românesc, dar de acel imponderabil care deosebeşte o națiune de altă națiune. Pe urmă, după aceasta, a venit aici în Regat o mare transformare sufletească, căreia îi atribuim o sumedenie de lucruri, care transformare nu este nici a unora, nu este nici a altora, să iertați d-voastră, ci este a tuturor. Căci valul vremii nu i-a ridicat până acolo, nu este vina nimănui că valul vremii n-a putut să-i ridice, după cum, iarăşi, dacă cineva este ridicat de val, nu înseamnă că el a creat valul.

D-voastre, generația celor tineri, ați fost ridicați, oricare ar fi fost talentul unora din d-voastre, prin spiritul timpului şi nu trebuie să vă mirați că dumnealor nu au fost ridicați de

https://biblioteca-digitala.ro

valuri, după cum d-voastre nu trebuie să vă miraţi că sunteţi pe creasta valului.

Aceasta este explicaţia de căpetenie.

O voce de pe băncile majorităţii: Aceasta nu este o explicaţie. (*Întreruperi, zgomot.*)

D. N. Iorga: D-le ministru, doriţi să mă ascultaţi până la sfârşit?

D. Octavian Goga, ministrul Cultelor şi Artelor: Da.

D. N. Iorga: Atunci poftiţi pe aceşti domni, cari sunt pentru prima oară în Parlament, să înţeleagă că aceste explicaţiuni sunt necesare.

D. Al. Oteteleşeanu: Noi, d-le Iorga, ascultăm explicaţiunea d-voastră, dar ne manifestăm surprinderea că nu ştiţi să rămâneţi în chestiunea care a fost ridicată de d. ministru.

D. N. Iorga: De mult am învăţat să vă admir şi caut să vă urmez pe cât pot; că nu v-am ajuns încă, nu e vina mea, sunt prea bătrân să mă ridic la înălţimea tinereţelor d-voastră ilustre şi glorioase. (*Aplauze pe băncile minorităţii.*)

Onorată Cameră, mai am două cuvinte de spus: Osebirea dintre cele două generaţiuni a fost datorită unei culturi care într-un moment a fost şi într-alt moment n-a mai fost. Regatul a avut la un moment dat prisos de suflet, şi aceasta s-a revărsat asupra Ardealului. L-a cucerit de voie, de nevoie, în Basarabia asupra d-lui Pelivan, care era adineaurea aici, în Bucovina asupra tuturora. De aici a rezultat o luptă. D-voastră aţi vrut să înlocuiţi la conducerea poporului românesc experienţa dumnealor cu talentul d-voastră fără experienţă; aţi vrut-o, aţi continuat să o vreţi, o vreţi şi în momentul de faţă. Atunci pentru mine s-a pus această întrebare...

D. Octavian Goga, ministrul Cultelor şi Artelor: Cu deosebire că de atunci au trecut vreo 15 ani şi s-a adăogat şi experienţa.

D. N. Iorga: Talentul v-a rămas, îl ţineţi în rezervă; experienţa nu o văd. (*Ilaritate.*)

Voci pe băncile majorităţii: Dar o vedem noi.

D. N. Iorga: Dacă i-aţi citi cărţile, cât le-am citit eu! Şi, mai ales, dacă aţi avea meritul meu, pe care nu mi-l puteţi

https://biblioteca-digitala.ro

tăgădui. Ori nu e adevărat, d-le Goga, că cele dintâi rânduri de simpatie cari v-au făcut cunoscut întregului popor românesc, sunt ale mele?

De atunci a început o luptă, în care a trebuit să precizăm punctul nostru de vedere.

D. C. Sturdza: Unii susțin că e d. Stere.

D. N. Iorga: Du-te de-l întreabă; se pare că-l cunoşti bine!

A început o luptă, şi noi a trebuit să precizăm punctul nostru de vedere. Noi, acei cari ne țineam de curentul din Regat, şi negăsind la d-voastră, alături de un talent pe care nu-l contestăm, o experiență pe care după părerea mea n-ați adus-o nici după aceea, şi cunoştințe cari sunt neapărate pentru viața de stat, şi o putere de muncă continuă, care nu e cu totul de neglijat, noi aceştia din Regat, ceva mai bătrâni decât d-voastră, nu ne-am putut alipi la lupta d-voastră. A fost un moment foarte trist, când d-voastră care literaliceşte erați cu noi, dar politiceşte nu puteați fi în conştiința noastră ca şi noi, când d-voastră n-ați putut fi susținut de acei cari erau frații d-voastră de gândire aici în Regat. A fost o luptă, şi atunci s-au întâmplat multe lucruri cari nu sunt de lămurit aici şi cari nu ştiu dacă se vor lămuri vreodată.

La sfârşit a intervenit o împăciuire, prin d. Stere, cu o coroană sau un condei de argint, date aceluia care a făcut împăciuirea, împăciuire de care nu ştiu dacă v-ați găsit bine.

D. Octavian Goga, ministrul Cultelor şi Artelor: Eram în închisoare.

D. N. Iorga: Pentru care vă felicit. Oricine a stat în închisoare pentru motivul d-voastră, evident că merită să fie felicitat, şi oricine trebuie să-i fie recunoscător pentru sacrificiul pe care tinerețele lui l-au făcut pentru națiune. Aceasta e incontestabil.

Eu am rămas şi acum cu părerea mea de atunci, cu riscul de a nu căpăta niciodată nici o coroană, şi nici un condei de argint, şi nici mulțumirile tuturor, am rămas cu părerea că în ciuda oamenilor cari ar fi vrut Ardealul „cultural", politica Ardealului putea fi mai bine condusă de dumnealor decât de d-voastră. (*Aplauze pe băncile Federației.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Ori că erați independenți, ori că erați în Partidul Poporului, aceasta mi se pare o coloare trecătoare în viața noastră politică. Sunt zile de soare şi sunt zile de ploaie, şi avem şi soare şi ploaie destul ca să se ieie cu totul. Dacă mă întrebi ce prețuiesc şi acum înainte de toate la dumnealor (*arată Partidul Național*), ți-oi spune foarte lămurit: Nu orientarea culturală, nu opera literară la care nu este dator oricine, ci ceea ce se cheamă, în cel mai frumos înțeles al cuvântului, omul ne trebuie. Căci trebuie ca politica să se facă, nu cu talent, ci cu oameni". (*Aplauze pe băncile minorității.*)

NOTE

1. *Tribuna* a apărut la Sibiu, între 1894 şi 1903, sub conducerea lui Ion Slavici; *Românul*, ziar politic, organ al Partidului Național Român din Ardeal şi Ungaria, a apărut la Arad sub conducerea lui Vasile Goldiş. Cotidian între 1911 şi 1918, apoi săptămânal.

2. *Istoria românilor din Ardeal şi Ungaria,* Buc. 1915, ed. rom., fr. V. şi ed. ns., Bucureşti, 1989.

În şedința din *16 iulie 1920:*

Vezi şi intervenția precedentă. Din nou **în legătură cu situația politică din Ardeal înainte de război**.

Pe marginea unei intervenții a lui Al. Vaida Voevod care se apăra de simpatii chesaro-crăieşti şi era în dispută cu I. Broşu, profesor de teologie, trimis odinioară la studii cu o bursă a *Ligii Culturale*, la recomandarea lui N.I. În polemica celor doi intervenise şi N.I., după ce Broşu, satisfăcut, declarase că acesta a fost pus la punct de Octavian Goga cu citatul amintit în intervenția din 15 iulie:

„Domnul ministru Goga... a rănit adânc unul din călcâiele lui Achile ale domnului Iorga". Acesta i-a replicat: „Dar eu am numai două, sunt alții care au patru". A.C. Cuza, cu care N.I. e în dispută de-a lungul întregii activități parlamentare, intervine şi el: „Călcâie are dar nu este Achile". Şi N.I.: „Dvs. aveți călcâie pentru prietenii dvs. pe care îi călcați. De ce natură sunt călcâiele cu care aruncați dvs., nu este nevoie să spun". Apoi, enervat, replică lui Broşu care susținuse că Iorga îşi tipăreşte lucrările în mai multe limbi, cu diferențe, şi prezintă fiecare ediție

https://biblioteca-digitala.ro

conjunctural: „Aplaudați că eu sunt un şarlatan. Să audă şi tribunele că sunt în Camera aceasta oameni care cred că eu sunt şarlatan. Aplaudați, aceasta vă e creşterea parlamentară!"/.../

„Al doilea. Îmi vine foarte greu să răspund unui tânăr, pe care, ca secretar al *Ligii culturale,* l-am trimis în străinătate, pentru a face anumite studii, pa cari nici nu le-a început, dar bursa a mers doi ani, şi nu voiu spune motivul, care nu vă priveşte; dar n-a făcut nici un studiu de istorie bisericească a românilor din Ardeal, pentru care a fost trimis, şi, în loc să facă aceasta, s-a pierdut în generalitățile acelea filozofice cari se culeg la orice Universitate din străinătate cum se culeg mucurile de țigări de jos. Aceasta a făcut. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

D-lor, nu voiu căuta (*întreruperi*) – vă rog nu mai întrerupeți, lungiți discuția şi pierdeți timpul – nu voiu căuta să răspund la îndrăzneața acuzație că am obiceiul de a-mi scrie cărțile în mai multe limbi, pentru a spune în fiecare dintr-nsele altceva. Cartea mea *Istoria românilor din Ardeal,* s-a înfățişat sub două forme, o formă scrisă pentru cei de aici din România, cu scopul hotărât de a îndemna cât se poate mai repede la războiul eliberator, de a crea starea de spirit trebuitoare pentru aceasta. Şi în acea carte, de câteva ori am întâlnit anume acțiuni cari s-au încercat dincolo. Ştiu bine, sub presiunea cercurilor de aici, sub presiunea „cercurilor competente", în care e o glorie pentru mine că nu am fost amesteat pentru că politica mea a fost totdeauna de un exclusivism radical în direcția revendicării cu arma a drepturilor noastre. (*Aplauze.*) Da, ştiu bine tot ce a pornit de aicea. Ştiu că românii din Ardeal nu puteau să refuze, în anumite momente, de a se supune cercurilor de aicea din Regat, cari aveau un adevărat fanatism, o adevărată obsesiune a unei politici alături de Puterile centrale. Însă veți înțelege bine că într-o carte, care era scrisă ca să trezească sentimentul general românesc pentru războiul de eliberare, lucrul acesta putea să fie atins în treacăt cum a fost atins acum, fără nici un ascuțiş şi fără vreo învinuire împotriva cuiva. Dar politica aceasta nu se putea învrednici de o altă tratare decât aceea care s-a făcut acolo.

Pe urmă, când a venit momentul să spunem străinătății ce a fost această viață românească de dincolo, această viață a românilor

https://biblioteca-digitala.ro

din Ardeal, ea a fost spusă în limba franceză, în aşa fel încât străinătatea să nu bănuiască măcar că a fost un moment, în ce priveşte urmărirea idealului nostru naţional, în care, între fraţii noştri a putut exista o deosebire. Prin urmare, nu e nici un interes politic în cartea românească, şi nu e nici o tăcere interesată în cartea cealaltă. O carte urmăreşte un scop, alta alt scop. Cartea românească trebuia să îndârjească un neam întreg la lupta care se pregătea, iar cartea franceză trebuia să arate străinătăţii unitatea admirabilă în care acest neam a urmărit, din secol în secol, scopurile sale.

În ce priveşte acuzaţia de şarlatanism, îmbrăcată într-o formă sau alta, voiu spune un singur cuvânt. În viaţa mea am auzit-o de multe ori, totdeauna însă mi-a venit de la şarlatani". (*Aplauze pe băncile minorităţii.*)

În şedinţa din *17 iulie 1920*:

Se continuă **disputa cu I.Broşu şi deputatul M. Vlădescu** ceruse ca războiala privitoare la fapte care intrau în istorie să înceteze:

„Onorată Cameră, trebuie să răspund două cuvinte la observaţiile bine intenţionate ale d-lui Vlădescu. Dacă sunt oameni cari nu sunt bucuroşi să răspundă la anumite persoane, faţă de cari au sentimentele şi felul lor de apreciere cari poate că nu le sunt *favorabile*, suntem desigur noi; însă noi suntem siliţi, printr-o întreagă campanie purtată împotriva noastră pe temeiul personal, să intervenim, făcând să se piarză timpul atât de preţios al acestei Adunări. Evident că ne este dezagreabil să răspundem, dar nu se poate să nu răspundem atunci când suntem acuzaţi de calomnie, de şarlatanie, de acte de trădare şi aşa mai departe. D-voastre o să auziţi la ceasurile 12 jumătate pe d. Broşu, care va reveni ca să vă dovedească că a fost calomniat de mine când i-am spus că a ţinut un discurs în care a felicitat pe împăratul austriac pentru biruinţa lui împotriva noastră. Ei bine, d-lor, aceasta se găseşte scris, este aici cartea *Casa de la Jericho*, în cari zice că împăratul a luptat împotriva tuturor duşmanilor. (*Zgomot, întreruperi.*)

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Vă rog, d-le Iorga, aceasta nu este în sumar.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Nu folosiți nimic dacă mă împiedicați să spun două cuvinte cari pot să aibă folos de a face pe domnul acesta să-şi revie la conştiința sa şi să nu mai ocupe la sfârşitul şedinței Camera cu reeditarea acuzațiunilor d-sale.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D-nul acesta are un nume şi este coleg cu d-voastră, este deputat.

D. N. Iorga: Nu l-am ales eu!

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Al doilea, veți avea ocaziune să plasați această interesantă cuvântare la locul ei, nu la sumar.

D. N. Iorga: Prin urmare am onoare să vă spun, că dacă dumnealui va reveni cu chestiunea sa personală, voi fi silit, în locul celor două minute de acum, să țin Camera o jumătate de ceas pentru a-l înfățişă aşa cum merită, iar cartea vă o dau prealabil d-voastră, cari sunteți preşedinte, şi cari puteți să judecați dacă vă onorează un astfel de coleg".

După ce prim ministrul Alexandru Averescu vorbise de „fermenții de dezordine" întreținuți de opoziție: „Domnule prim ministru, vreau să vă spun că oriunde interesul național nu este amestecat cu un interes de partid, puteți conta totdeauna pe sprijinul opoziției naționale!"

Apoi schimb de replici cu A.C. Cuza. N.I. spusese că voise să facă o interpelare dar a renunțat pentru a nu fi bănuit de colaborare. *A.C.C*: „Adică poate fi bănuială?" *N.I.*: „Dumneata să te duci la parlamentul de la Teaca să vorbeşti!. *A.C.C.*: „Dumneata să te duci la parlamentul lui Bujor!" *N.I.*: „Dumneata să te duci la la *Cărăbuş*, la circ!"

Din nou polemizează cu A.C. Cuza:

„*D. A.C. Cuza:* Eu nu ştiu ce s-a întâmplat aici înainte de alegerea mea la Cameră, ştiu numai atât că eu mă găsesc sub regulamentul care a fost votat de onorata Cameră. Eu nu iau parte la protestările d-voastre împotriva schimbării de regulament, căci atunci când s-a schimbat regulamentul eu eram la Senat şi nu mă puteam interesa cu cele ce se petreceau la Cameră. (*Zgomot, întreruperi.*)

De aceea rezum părerea mea şi zic: În interesul nostru al tuturor şi al bunelor noastre raporturi, vă sfătuiesc pe d-

https://biblioteca-digitala.ro

voastră, care ne cunoaştem de atâta vreme (*zgomot, întreruperi*), să vă temperaţi zelul d-voastră, pentru că vedeţi, pe temă de luptă nu sunteţi d-voastră aşa de tari, pe cât suntem noi. (*Mare ilaritate pe băncile Federaţiei.*)

Vă asigur eu de acest lucru şi din lupta aceasta precum a-ţi ieşit d-voastră, adică Blocul d-voastre zdrobit în lupta cu noi. (*Zgomot, întreruperi pe băncile Federaţiei.*)

Voci de pe băncile Federaţiei: Care noi? (*Zgomot, întreruperi.*)

Alte voci de pe băncile Federaţiei: În numele cui vorbiţi d-voastră? (*Zgomot, întreruperi.*)

D. A.C. Cuza: Aţi ieşit zdrobiţi în lupta cu noi când aţi avut cu d-voastră imensa majoritate a Camerei, să fiţi siguri că veţi fi zdrobiţi şi de data aceasta. (*Zgomot, întreruperi, ilaritate pe băncile Federaţiei.*)

Rezum părerea mea şi zic: În interesul îndulcirei raporturilor noastre. (*Zgomot, protestări, ilaritate pe băncile Federaţiei.*)

D. N. Iorga: Nu avem nevoie. (*Zgomot, întreruperi.*)

D. A.C. Cuza: Dumneata nu ai nevoie dar ţara are nevoie. (*Aplauze pe băncile majorităţii*).

D. N. Iorga: Pe dumneata nu te îndulceşte toată Ţara românească. (*Ilaritate, aplauze pe băncile Federaţiei, zgomot, întreruperi.*)

D. A.C. Cuza: Vedeţi d-voastră ce spirit reprezintă d. Iorga, regretatul meu prieten d. Iorga. (*Ilaritate, aplauze pe băncile majorităţii.*)

Eu vorbesc de îndulcirea raporturilor, iar d. Iorga, reprezentantul Federaţiei, zice: N-avem nevoie de îndulcirea raporturilor noastre. *Să fie bine înregistrat* aceasta.

D. N. Iorga: Cu dumneata d-le, cu dumneata.

D. dr. N. Lupu: Ai atâta amăreală şi acreală în dumneata că nu te poate îndulci nimeni!

D. N. Iorga: De vreo 20 ani caut să te îndulcesc şi n-am ajuns la un rezultat, ai atâta fiere de nu încape în Ţara românească!

https://biblioteca-digitala.ro

D. A.C. Cuza: Eu caut raporturi dulci cu alte persoane, nu cu d-voastră. (*Ilaritate.*) Raporturile d-voastră dulci sunt cu d. Cocea! (*Ilaritate, aplauze pe băncile majorității.*)

D. N. Iorga: Pe cine îl acuzați de raporturi dulci cu d. Cocea? Vă rog răspundeți, pe cine acuzați de raporturi dulci cu d. Cocea?

D. A.C. Cuza: Pe acei cari au raporturi dulci cu d. Cocea.

D. N. Iorga: Vă somez să spuneți cine sunt aceia.

D. A.C. Cuza: D-voastră.

D. N. Iorga: Minții! (*Aplauze prelungite pe băncile minorității, zgomot.*)

D le preşedinte, admiteți să se facă aluziuni scabroase în Cameră?

Voci de pe băncile minorității: Chemați-l la ordine.

D. G. Văleanu: Asta e pornografie nu e parlamentarism.

D. A.C. Cuza*: Pornografia* vă aparține d-voastre. (*Aplauze pe băncile majorității, zgomot, întreruperi, protestări.*)

D. D.R. Ioanițescu, vice-preşedintele Adunării: D-le deputat Văleanu, sunteți chemat la ordine.

D. N. Iorga: Pornografia ne aparține? Cum ne aparține nouă pornografia?

D. L. Oanea: D-l Cuza să-şi retragă cuvântul. N-am fost pornograf în viața mea. (*Întreruperi.*)

Voci de pe băncile minorității: Jos de la tribună, jos.

D. D.R. Ioanițescu, vice-preşedintele Adunării: Dați-mi voie să intervin eu. A pornit de pe băncile minorității, din partea d-lui deputat Văleanu cuvântul pornografie. Îl rog pe d-sa să-l retragă.

D. G. Văleanu: Să retragă d. Cuza ce a spus la adresa minorității.

D. D.R. Ioanițescu, vice-preşedintele Adunării: D. Văleanu să retragă cuvântul „pornografie". A fost de față d. dr. Lupu, d. Maniu şi d. Vaida.

D. G. Văleanu: Ați auzit ce a spus d. Cuza de d. Iorga şi de d. Cocea? Invitați-l pe d. Cuza să vorbească cuviincios.

D. D.R Ioanițescu, vice-preşedintele Adunării: Vă rog să treceți în procesul verbal că d. Văleanu este chemat la ordine. (*Protestări din partea opoziției, zgomot foarte mare.*)

https://biblioteca-digitala.ro

D. dr. N. Lupu: Ați transformat Camera în teatrul *Cărăbuș!*

D. N. Iorga: Onorată Cameră, țin să explic motivul indignării noastre, care este următorul: În Camera trecută d. deputat Cocea a fost contestat pe baza unui proces cu caracter scandalos și această contestație a fost judecată în ședință secretă. Prin urmare, a spune, oricare ar fi fost rezultatul acestei ședințe secrete, că eu sau doctorul Lupu, sau oricare altul din minoritate, are raporturi dulci cu d. Cocea, este un act incalificabil care nu s-a mai produs în Parlament. (*Aplauze prelungite din partea minorității.*) Noi nu suntem aci ca să fim insultați ca la cârciumă".

https://biblioteca-digitala.ro

LXXXVII

CU PRIVIRE LA ACUZAŢII CONTRA UNUI MINISTRU

(20 IULIE 1920)

Onorată Cameră,

Cred că nu s-ar putea schimba ordinea de zi fixată în favoarea d-lui Madgearu. Este clar că d-lui avea dreptul să vorbească la începutul acestei şedinţe. Cineva a anunţat o interpelare; ministrul respectiv a spus că este gata să răspundă. S-a intervertit ordinea de zi, cererea de urgenţă nu era tocmai potrivită, trebuia intervertirea ordinii de zi. Dar, după o intervertire a ordinii de zi în dauna d-lui Madgearu, nu se poate, cred, o a doua intervertire. Se înţelege foarte bine că prin sistemul acesta nu s-ar putea căpăta niciodată rândul de a vorbi, prin urmare s-ar face necontenit intervertiri în dauna unui deputat. (*D. Mârzescu întrerupe.*)

D-le Mârzescu, v-am lăsat să vorbiţi, prin urmare vă rog să mă lăsaţi să vorbesc şi eu. Şi în sfârşit, ca argument decisiv, în momentul în care am arătat d-lui ministru Tăzlăuanu acuzaţiunile fostului său funcţionar, profesor universitar Leon, dumnealui, aruncând ziarul pe care i-l înfăţişam, a spus că nu discută cu presa, ci să ridice cineva cuvântul din Cameră şi se va explica. Este inadmisibil ca, un timp mai îndelungat, asupra unui ministru să se ridice astfel de acuzaţiuni, şi acela care se declară gata să le susţină de la tribuna Parlamentului să fie împiedicat prin fel de fel de intervenţii de a vorbi.

Prin urmare, şi ca o chestiune de prestigiu pentru banca ministerială, cer ca interpelarea d-lui Madgearu să fie dezvoltată imediat[1]. (*Aplauze pe băncile minorităţii.*)

NOTE

1. În continuare, diatribă împotriva lui Oct. Tăzlăoanu, ministrul Industriei şi Comerţului:

„În această discuţiune, d-lor, şi dintr-o parte şi din alta s-a făcut apel la mine pentru a-mi da părerea asupra acestei

https://biblioteca-digitala.ro

chestiuni. D. Tăzlăuanu a avut chiar aerul să spună că punerea în discuțiune a gestiunii d-sale ar fi în legătură cu cine știe ce dorință personală a mea.

D. Octavian Tăzlăuanu, ministrul Industriei și Comerțului: Nu dorință, ci credință.

D. N. Iorga: Nu pun la cale nici o campanie, dar din momentul ce o campanie începe împotriva unui ministru, ministrul este dator să se justifice imediat.

D-voastră v-ați adus aminte de timpul în care ne-am cunoscut, înaintea fericitului moment care ne face să fim împreună în aceeași țară. Eu v-am cunoscut ca un om de treabă din momentul când ați intrat în minister și de relațiunile d-voastră cu mine nu am decât să mă laud.

D-ta ai intrat în minister contra așteptărilor tuturor. La un minister ca acesta, și după cele ce se petrec la ministerul acesta, trebuia să aduci neapărat două însușiri, cari din nenorocire d-tale îți lipsesc și fiindcă îți lipsesc nu trebuia să primești. Trebuia o competință absolută de care, mi-e permis să o pun la îndoială la un fost ascultător de la Facultatea de litere. Și trebuia pe lângă aceasta o autoritate pe care d-ta, abia venit în viața noastră politică, dă-mi voie să-ți spun că nu o aveai. Și d-ta ai întreprins chestiuni foarte grele cum e chestiunea cointeresărilor, și ți-a lipsit acea competință din care cauză ai făcut mari greșeli în dauna d-tale poate, în dauna țării desigur. (*Aplauze pe băncile minorității.*) Pentru nimic în lume nu aș fi iscălit decretele-legi ale d-tale; pentru nimic în lume nu aș fi liberat permisele d-tale, pentru nimic în lume nu aș fi intrat în legături cu d. Aron Schuller după cele ce se știe pe seama dumnealui.

Este un scandal public la ministerul de Industrie și Comerț, este un viespar de afaceri necinstite.

D. general Al. Averescu, președintele Consiliului: Aci e adevărul.

D. N. Iorga: Nu vă voiu expune câte cazuri mi-s cunoscute personal și câte persoane au venit la mine să se plângă că li s-au sustras bacșișuri.

D. Octavian Tăzlăuanu, ministrul Industriei și Comerțului: Vă rog să-mi precizați cazul.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Nu e vorba de d-ta.

D. Octavian Tăzlăuanu, ministrul Industriei şi Comerţului: Cazuri de funcţionari.

D. N. Iorga: Bacşişuri cari în unele cazuri echivalează cu o mică avere. Dar ziceţi, cine e vinovat? Nu v-aşi spune că avem temniţe prea puţine şi indivizi cari să merite să intre acolo prea mulţi. Sunt convins că nu se pot prinde toţi, în această foire necontenită a tot felul de paraziţi în jurul ministerului celui mai cercetat din aceasta cauză. Dar dacă aş fi în locul d-tale, dacă aş fi făcut greşeala, ca d-ta, să primesc un departament pe care nu-l cunosc, eu aş face unul din două lucruri, sau aş alege între două lucruri: Sau te retragi şi într-un partid aşa de numeros cum e al d-tale poate să se găsească un om să introducă mâna de fier pentru a sugruma răul, sau d-ta rămâi şi faţă de imposibilitatea de a pune piept tuturor celor ce fierb acolo, nu te mira dacă publicul, şi dacă nu numai publicul anonim, ci şi glasuri cari poartă un nume, te fac răspunzător pentru o stare de lucruri pe care trebuia sau să o părăseşti sau să o stârpeşti".

https://biblioteca-digitala.ro

LXXXVIII

ÎN CHESTIE DE REGULAMENT

(22 IULIE 1920)

Onorată Cameră,

Explicațiile ce voi da cu privire la felul cum s-a cerut ieri votul Camerei, cred că vor fi atât de convingătoare, încât, precum spune d. prim ministru că de la tribună se pot elucida lucrurile, toată lumea poate să fie de aceeaşi părere.

Onorată Cameră, articolul 76 din vechiul regulament, pe care noi îl socotim ca singurul existent... N-am văzut, în viața mea o majoritate, care prin ilaritate să se preteze mai mult la ridicol, de cum vă pretați d-voastră. Am o experiență de cincisprezece ani, am văzut Camere duşmănoase, Camere pasionate, dar sistemul acesta de a arunca din când în când o exploziune de râsete, nesprijinită prin nimic, şi care aminteşte un anume proverb latin prea adeseori tradus în româneşte ca să vi-l servesc în original, sistemul acesta nu l-am mai văzut până acum.

Vă place? Continuați. (*Zgomot, întreruperi.*)

Faceți linişte ca să revin la chestiune. N-am spus nimic ridicol şi atâta timp cât nu spun nimic ridicol, numai persoane care se pretează înseşi la ridicol, pot să râdă. (*Aplauze.*)

D-lor, să venim la regulamentul vechi, şi veți vedea în curând cât de puțin motiv ați avut să râdeți, căci n-am intenția de a provoca râsul d-voastră. Râdeți de bufonii d-voastră, când vin la tribună, dar nu de mine.

Părintele Elie Dăianu, vice-preşedinte: D-le Iorga, vă rog să fiți parlamentar.

O voce: D-le Iorga, retrageți cuvântul.

D. N. Iorga: Ce, d-ta eşti preşedinte?

Părintele E. Dăianu: Fac atent pe d-l Iorga că cuvântul bufon nu este parlamentar, şi că expresiunea nu este la locul ei, fiindcă aici sunt deputați, nu bufoni.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Dacă se simte cineva atins de acest cuvânt, îl rog încă odată ca în dezbateri să nu introducă o notă care adeseori a fost introdusă, fără să se protesteze de la prezidenție, şi care notă evident era o notă de bufonerie. Şi nota aceasta a introdus-o un singur membru al acestei Adunări, d. Cuza.

O voce: Să-şi retragă cuvântul.

D. N. Iorga: D-voastră, ce rost aveți? Eu nu am chestiune personală, căci d-lui nu i-am spus nimic; de ce se amestecă? (*Zgomot*). Vedeți, d-lor, cum se întrerupe o discuție care putea să fie folositoare. (*Zgomot.*)

D. N. Lupu: Dacă nu încetați, atunci nu mai vorbeşte nimeni dintre d-voastră.

D. I. Buzdugan: Faceți linişte, d-le preşedinte.

Părintele Elie Dăianu, vice-preşedinte: Se va face linişte, îndată ce veți tăcea d-voastră.

D. N. Iorga: Vă rog să faceți linişte şi voi continua. Eu vorbesc ca să vă conving şi ca să conving, trebuie să mă ascultați. (*Zgomot, întreruperi.*)

Părintele Elie Dăianu: Dacă d. Iorga nu continuă, atunci are cuvântul d. Maniu.

D. N. Iorga: Cum? Nu pot continua în mijlocul zgomotului şi puteți să-mi luați cuvântul, fiindcă majoritatea face zgomot? (*Întreruperi.*)

D-lor deputați, articolul 76 din vechiul regulament, care nu este ridicol, prevede că orice moțiune, prin urmare aceasta însemnează CĂ se pot prezenta mai multe moțiuni, şi d. preşedinte credea ieri că e admisibilă numai o moțiune, şi odată ce se poate prezenta una, nu se mai poate prezinta a doua, deci că orice moțiune s-ar prezenta în urma unei interpelări, se trimite la secțiuni. Prin urmare, după vechiul regulament, cea dintâi moțiune şi cea de-a doua trebuiau să se trimită la secțiuni. Se discută în secțiuni, se vine în plenul Adunării şi se face discuțiunea, iar după aceasta se votează potrivit cu art. 81.

Veți zice că alineatul acesta din art. 76 nu mai figurează în regulamentul nou. Bine. Însă prescripțiunea cuprinsă în acest alineat nu a fost înlocuită prin altă prescripțiune, aşa

https://biblioteca-digitala.ro

încât eu bănuiesc că este o greşeală în darea la tipar şi în înfăţişarea regulamentului nou, fiindcă este natural ca, atunci când sc înlocuieşte sau se înlătură o clauză dintr-un regulament printr-un regulament nou, să se pună în loc ceva. Nu s-a pus nimic în loc.

D. A. C. Cuza: Cer cuvântul în chestie de regulament.

Părintele Elie Dăianu, vice-preşedinte: D-le Iorga, regulamentul vechi s-a modificat şi sunt dator să vă atrag atenţiunea că noul regulament prevede în art. 75 ceea ce ziceţi că nu e.

D. N. Iorga: Daţi-mi voie să vă arăt cât de mult greşiţi. Daţi-mi voie să-mi continui expunerea. D-le preşedinte, comiteţi o erezie faţă de regulament şi vă voi dovedi îndată. Articolul 71, iată cum încurcă o chestiune fel de fel de intervenţii, articolul 71 face parte din articolul precedent al regulamentului, care nu e aplicabil la interpelări. Eu discut art. 76, care face parte din capitolul 76, singurul care este în discuţiune şi nu puteţi înlocui un paragraf dintr-un capitol cu alt paragraf scos din alt capitol, care se aplică la altă chestiune.

Aceasta e uşor de înţeles de toată lumea şi, prin urmare, ori este o greşeală, şi atunci d-voastră trebuia să trimiteţi, adică d. preşedinte trebuia să trimită moţiunea la secţiuni, conform cu vechiul regulament, ori, altfel, dacă se considera că nu există o prescripţiune în regulament, în cazul acesta Camera trebuia să statueze: Chestiunea trebuia pusă înaintea Camerei şi trebuia admisă cu două treimi din membrii Camerei, ca să dea interpretarea care lipseşte din regulament.

Aşa se procedează: Ori rămâne în picioare prescripţiunea art. 76, că orice moţiune s-ar prezenta în urma interpelării se trimite la secţiuni, ori, deoarece această clauză nu este înlocuită în regulamentul nou prin altă dispoziţie, Camera trebuie să statueze, şi atunci se cer două treimi. Nici într-un caz preşedintele nu putea să pună la vot moţiunea, fiindcă nimic, nici în regulamentul nou, nu-i dădea acest drept,

Prin urmare, ceea ce s-a făcut, dacă nu este un lucru intenţionat, este o greşeală patentă în contra cuprinsului regulamentului. Aşa încât votul care s-a dat ieri este un vot

https://biblioteca-digitala.ro

nul, inexistent, fiindcă nu se sprijină pe nimic din cuprinsul regulamentului, care este lege pentru noi.

Nu rămâne altceva de făcut decât să se înceapă de la capăt, ceea ce s-a făcut rău în şedinţa precedentă. Moţiunile trebuie citite din nou, moţiunile trebuie trimise la secţiuni, trebuie discutate amândouă, şi dacă ar mai fi şi altele şi după aceea, întorcându-se din secţiuni, potrivit art. 81 din regulamentul modificat, trebuie votate cu bile.

Aceasta esle legalitatea; voiţi să treceţi dincolo de dânsa, nu ne veţi avea alături de d-voastră. (*Aplauze.*)

În şedinţa din *24 iulie 1920*:

Îl apără pe Al. Vaida Voevod, aflat la Paris, la tratativele de pace, care trimisese o telegramă legată de intenţiile reformatoare ale guvernului român:

„D-le Vaida, îmi daţi voie să-i dau eu această lămurire, în momentul când a plecat d. Vaida în străinătate, era lucru înţeles că proiectul se va prezenta şi se va vota. Dacă a intervenit telegrama pe care eu n-am văzut-o niciodată şi pe care trebuia să o văd ca preşedinte al Camerei şi cari a fost prinsă în drum cu procedee pe cari nu le califlc, dar care nu fac onoare acelora cari prind telegrame destinate altora, în momentul acela proiectul venise înaintea Camerei. D. Vaida ştiind la Paris ce se ţese împotriva noastră, a putut să creadă că e o chestie de oportunitate să zăbovească proiectul până ce aceste intrigi vor fi nimicite. Dar adaug încă un lucru, relaţiunile între d. Vaida şi noi erau de aşa natură încât dacă noi am fi crezut că oportunitatea nu cere această zăbovire, noi am fi procedat, chiar dacă primeam telegrama, aşa cum am procedat. (*Aplauze pe băncile opoziţiei naţionale.*)

D. Al. Vaida Voevod: Foarte bine!

D. general Al. Averescu, preşedintele Consiliului: Era gata proiectul de reformă agrară când a plecat d. Vaida în străinătate?

D. N. Iorga: Proiectul a fost purtat săptămâni întregi din loc în loc, de la o comisiune de legişti, la o comisiune de specialişti, la şefii deosebitelor partide, şi judecaţi şi d-voastră dacă un proiect prezentat în martie după ce a trecut prin toate forurile, acestea nu era fixat în

https://biblioteca-digitala.ro

ceea ce era mai esențial într-însul încă din momentul plecării d-lui Vaida". (*Aplauze pe băncile opoziției naționale.*)

În şedința din *28 iulie 1920*:

Intervine la discursul lui I. Mihalache **pe marginea răspunsului la Mesaj**:

„Când a fost vorba să se facă reforma din 1917, în casa unde locuiam la Iaşi, am vorbit în această privință domnului Brătianu şi mi-a spus că nu se pot face reformele pentru că se împotrivesc proprietarii. Şi atunci i-am spus, pe pragul casei mele, cuvintele acestea, care se pot mărturisi: „Ai împuşcat pe țărani pentru proprietari; dacă s-ar revolta proprietarii, să ai grijă să împuşti pe proprietari pentru țărani".

https://biblioteca-digitala.ro

LXXXIX

LA DISCUŢIA MESAGIULUI

(29 IULIE 1920)

D. N. Iorga: D-le preşedinte, înaintea mea a fost înscris d. Tempeanu.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D. Tempeanu şi-a cedat cuvântul şi a rămas la urmă.

D. N. Iorga: Eu îi cedez locul meu d-lui Tempeanu şi rămân şi eu la urmă.

Voci: Cerem închiderea discuţiunii; ne-am săturat de atâta vorbărie.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Dacă se cere închiderea discuţiunii...

D. N. Iorga: D-le preşedinte, d-voastră aţi făgăduit de două ori solemn că nu se va închide discuţiunea până nu au vorbit toate persoanele, puţinele persoane care au mai rămas înscrise şi, prin urmare, vă rog să ţineţi samă de făgăduiala pe care ne-aţi dat-o şi, pe lângă aceasta, vă rog să ţineţi samă de uzul obişnuit în Parlament de a vorbi un deputat căruia i s-a zăbovit discursul, atunci când el este gata să vorbească. D. Tempeanu este în această situaţie.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D-le Iorga, trebuie să vă aduc aminte că dv., şefii de grupări, ne-aţi declarat că restrângeţi numărul.

D. N. Iorga: Doi de fiecare partid. Din partea Partidului Naţional-Democrat nu a vorbit niciunul *până* acum.

D. Duiliu Zamfirescu: Sunteţi înscris pe lista aceasta care, de acord cu dv., a fost stabilită. Vă rog luaţi cuvântul.

D. N. Iorga este primit la tribună cu aplauze prelungite şi ovaţiuni din partea opoziţiei naţionale.

Onorată Cameră,

Îmi daţi voie să-mi aduc aminte de timpurile, pentru totdeauna dispărute, o recunosc, şi v-o declar, din anumite

https://biblioteca-digitala.ro

puncte de vedere, când discuția la Mesagiu avea un înalt şi solemn caracter. Am vorbit la Mesagiu în timpul celor aproape cincisprezece ani de când am cinstea de a reprezenta într-un Parlament român pe alegătorii care mi-au dat voturile din buna voie a lor, iară nicio silă din partea nimănui. Şi era într-adevăr o mare plăcere pentru mine să vorbesc înaintea unei Camere în care şi majoritatea şi minoritatea urmăreau cu cea mai mare luare aminte expuneri care se încercau, şi izbuteau de cele mai multe ori, să fie obiective şi aduceau, în orice caz, ceva nou.

Fiindcă socot că, mai ales în discuția la Mesagiu, două feluri de lucruri nu trebuie spuse: Lucruri pe care ceilalți le ştiu şi mai ales pe care oratorul nu le ştie. D-lor, acum s-o fi întâmplat, nu s-o fi întâmplat în discuția la Mesagiu din anul acesta lucruri de acest fel, aceasta nu o pot spune (aplauze unanime). Se pare că nu s-a întâmplat, de vreme ce aplauzele sunt unanime; prin urmare , Camera este fără vinovăție. Dar îmi făcea plăcere să vorbesc la Mesagiu şi când spun aceasta, o fac nu numai în numele meu particular, ci în numele generației care acum, în sfârşit, se apropie de vremea când lucrurile se privesc mai liniştit şi când nu este nici un fel de nemulțămire că vin la rând şi alții.

Cu plăcere mă gândesc la vremea mea. Parcă îmi vine să întrebuințez cuvintele acestea: „vremea mea", care e şi a atâtor din aceia cari sânt de față şi cari pot să controleze amintirile mele şi le vor găsi perfect exacte.

Pe atunci Ministerul era responsabil față de opinia publică înfățişată prin membrii Parlamentului. Nu-şi închipuia nici un Minister pe vremea aceea de oligarhie cât voiți, nu-şi închipuia nici un Minister că nu e dator să dea samă opiniei publice, reprezentată în vremea aceia legal prin deputați şi senatori, de cel mai mic lucru pe care l-ar fi făcut. Aşa încât situația Ministerului era de multe ori o situație neplăcută. Ne sileam noi să păstrăm obiectivitatea; când o călcam, ne sfiam, mai cu samă cei tineri, şi erau momente când aveam adevărate mustrări de cuget, văzând un ministru al „oligarhiei" care primise mai mult decât se cuvenea. Şi miniştrii aceştia ai oligarhiei aveau un defect, care pentru noi era o calitate, şi anume cea mai mică aluzie îi făcea sensibili.

https://biblioteca-digitala.ro

N-am apucat niciodată vreun ministru care în rezolvarea unei chestiuni să fi greşit, să fi avut cea mai slabă bănuială că a greşit şi care, să zicem, să râdă înaintea celui care îl ataca pentru greşeala pe care a făcut-o. Era multă bună credinţă în acel timp; rea administraţie, puţină grijă pentru popor, necunoaşterea împrejurărilor din jur, aşa era şi la noi şi în foarte multe ţări mai înainte, fiindcă popoarele s-au trezit la drepturile lor prin Marele Război, şi aceluia care tace şi nu-şi face parte el singur, altul îi face parte cam greu.

Erau foarte multe defecte pe acele timpuri, dar noi eram capabili să avem toată buna credinţă câtă trebuia ca să felicităm pe un adversar care ne arăta greşelile, ca să ne ruşinăm de greşelile făcute de noi şi dacă atacam dincolo de ceea ce trebuia să fie atacat, ne duceam la sfârşitul cuvântării noastre şi strângeam mâna aceluia pe care-l atacasem; ne înţelegeam şi din ochi, în vechile lupte, dacă se trecuse dincolo de marginile ce nu trebuia să le trecem.

Să-mi daţi voie acum, faţă de schimbările loiale ale împrejurărilor de astăzi, să aduc aminte că în acele timpuri în care, sub unele raporturi, fără îndoială, erau şi lucruri bune, când se întâmpla a vorbi cineva care reprezenta un partid, mare ori mic, era un obicei foarte bun că miniştrii fiind ocupaţi probabil mai puţin, toţi erau acolo pe bancă, ceea ce era avantajos, zic, fiindcă pe oratorul care are de vorbit de politica generală a unei ţări şi care atinge când pe un ministru, când pe altul, nu-l silea să vorbească despre oameni care nu sunt de faţă, căci e dezagreabil să vorbeşti despre cineva care nu este la locul său să-ţi răspundă.

Dar astăzi, când se discută politica generală a ţării, care se aduce astfel înaintea factorilor responsabili din guvern şi aceştia, dacă nu sunt înţeleşi în intenţiunile lor, sau e calificată greşit acţiunea lor, au tot dreptul să se ridice pentru a protesta, ne e neplăcut să nu vedem aici pe d. Argetoianu, pe care îl consider ca prima ediţie responsabilă a guvernului de acum. Nu ştiu dacă şi ediţia următoare o va scoate tot dumnealui, dar ediţia întâi fără îndoială îi aparţine şi mi-ar plăcea când voi vorbi de anumite acte care ar putea să-l intereseze, privitoare chiar la începuturile Ligii Poporului, mi-ar plăcea să-l văd aici

https://biblioteca-digitala.ro

ca să ne înțelegem asupra sensului de atribuit unor documente politice de cea mai mare importanță.

Ori se poate întâmpla altfel, ce mi s-a întâmplat amintind d-lui Argetoianu[1] anumite declarații, despre care d-sa a spus că nu le-a rostit, şi eu am alergat la izvoarele autentice, constatând că le-a rostit. D-sa nu era de față, era bolnav. Mi s-a întâmplat odată; mi-ar părea rău să mi se întâmple şi a doua oară.

Sunt apoi multe lucruri grele de definit în viața noastră politică, şi nu îndrăznesc să spun că între acele lucruri grele de definit în viața noastră politică este şi acțiunea d-lui Take Ionescu[2].

Ce vrea dl. Take Ionescu? Într-un moment dat în Ministerul acesta vine dumnealui aducând un partid şi reprezentând un partid, sau Ministerul, cum zice d. preşedinte al Consiliului, e unitar? Dar d. Take Ionescu poate că a înțeles altfel, pentru că acestea sunt noțiuni foarte fine şi foarte personale. E d-sa numai o persoană căreia, la un moment dat, i-a juruit preşedintele Consiliului ceva, şi care, când a trebuit, s-a prezentat cu zapisul şi, în puterea zapisului aceluia, a fost acceptat personal, împreună cu o altă persoană care depinde atât de mult de d. Take Ionescu, încât ambii nu sunt decât dubla înfățişare a aceluiaşi talent?

Dacă d. Take Ionescu ar fi aici, lucrurile s-ar putea lămuri şi lumea ar şti dacă are înaintea sa un Minister conservator de nuanța Partidului Poporului, sau un Minister conservator de nuanța democratică a d-lui Take Ionescu, care ar fi partea ce predomină în tovărăşie.

Noi trebuie să mai ştim, grație explicațiunilor d-sale, dacă problema externă va fi rezolvată de d. Take Ionescu, după ideile preşedintelui Consiliului, ceea ce, îmi permit să spun, oferă altă garanție, sau dacă va fi rezolvată după ideile sau impulsiunile d-sale proprii, care poate reprezenta, nu zic mai mult, dar altfel de garanție. De aceea mult mai bine ar fi dacă d-l Take Ionescu ar fi fost aici.

Mă felicit însă de prezența aici a d-lui ministru al Muncii, d. Trancu-Iaşi, care rezolvă chestiunile cu un curaj, cu o eleganță, împotriva căreia nu e nimic de zis. Mă felicit când văd

https://biblioteca-digitala.ro

aici pe d. Niță[3], care ne înfățișează spiritul nou din Basarabia şi care a făcut ca Basarabia să nu mai sângere de relele de până acum.

Dar, domnilor, eu nu am nimic de adus nici pentru, nici contra politicii basarabene a d-lui Niță, nici contra, nici pentru politica de muncă a d-lui Trancu-Iaşi. Sunt persoane ministeriale care nu se pretează la critică, ceea ce însemnează probabil că administrează foarte bine departamentele lor. De aceea, numai ca o introducere sau o părere de rău personală, regret că nu sunt aici miniştrii cărora să le pot pune întrebări în chestiuni care aşteaptă un răspuns şi în care declarațiunile lor ar putea să lămurească pe deplin opinia publică asupra acestor chestiuni. Aceasta mai ales dată fiind o presă pe care guvernul însuşi şi-o declară iresponsabilă, dar care singură manifestează intențiunile guvernului. Opinia publică, aceasta este astfel foarte nelămurită, şi se creează o stare de spirit foarte rea, care ar putea să fie evitată. Avem destule încurcături; nu ne mai trebuie alte încurcături pe care le provoacă curajul în responsabilitate al unei persoane eminente sub raportul delicateței stilistice, dar nu atât de eminente în ce priveşte valoarea de fapt a afirmațiunilor lor.

După aceea, declar că nu-mi stă în gând deloc să contribuim la obstrucție. Aveam toate mijloacele pentru a vorbi şi deseară, dar nu am voit să întrebuințez aceste mijloace, de a culege pe sama adversarilor mei, fiindcă nu am inamici politici, fel de fel de hârtiuțe, pe care să le sucesc, să le învârtesc şi să scot din ele ce-mi convine mie şi ce nu convine adversarilor şi în felul acesta să joc pe perfectul *raseur* de la această tribună. Eu vreau să stabilesc unele fapte, să restabilesc altele, şi este interesul tuturor să stabilesc pe cele dintâi şi să restabilesc pe cele de-al doilea.

Vreau să definesc anume situații, fiindcă politica este, înainte de toate, o artă de definiție, deşi cuprinde oameni indefinisabili, care creează evident situații atât de grele de definit (*ilaritate*) şi după ce situațiile vor fi definite, să ne dăm sama cu toții, fiindcă sunt fapte care nu se pot tăgădui, de situația reală a țării în momentul de față, de mijloacele care ne stau la îndemână pentru a remedia această situație pe care eu

https://biblioteca-digitala.ro

o judec dezastruoasă, şi o judec dezastruoasă nu în ceea ce priveşte viitorul neamului nostru, căci am o credinţă oarbă, nebună în viitorul acestui neam, dar aceasta nu mă împiedică de a spune că situaţia ţării poate să fie dezastruoasă, dacă nu se face apel, când trebuie, la forţele reale, care pot sprijini acest neam în momentele de criză.

După aceasta voi căuta să arăt ce se poate face fără patimă dintr-o parte şi fără patimă din altă parte, şi cred că şi prietenii mei îmi vor da voie să dezbrac pe omul politic pasionat şi să îmbrac haina pe care o cunosc de multă vreme. Haina, aş vrea să evit un termen mare, n-aş vrea să spun a patriotului, a naţionalistului, fiindcă ştiţi, n-am doctrină şi nici trecut, ci aş vrea să întrebuinţez termenul acesta: Haina iubitorului de această ţară, iubitorului de această naţie.

Să căutăm deci, în impasul acesta în care am ajuns prin multe greşeli acumulate, care este drumul pe unde putem ajunge la vederea netedă a situaţiei, la recunoaşterea drumului drept pe care avem datoria să mergem energic în interesul ţării şi al neamului. (*Aplauze pe băncile minorităţii.*)

Onorată Cameră, am şi eu oarecare experienţă politică.

Pentru timpul din urmă am chiar o parte de experienţă politică pe care n-o împărtăşesc cu alţii. Împrejurările au făcut aşa ca anume situaţii să-mi fie mai clare, fiindcă am fost amestecat în ele, decât altor persoane, foarte inteligente, capabile, bine intenţionate, care însă n-au fost amestecate în ele şi care au poate şi interesul să le interpreteze altfel de cum au fost.

Nu încep de cine ştie când. 1821 aparţine, cum se ştie, Partidului Liberal, care la sărbătorirea celor o sută de ani de la Tudor Vladimirescu va şti desigur să colaboreze cu tot ceea ce poate da „Cartea Românească" şi toate celelalte elemente de cultură care îi aparţin. (*Ilaritate.*) 1848: N-avem nici un punct de vedere personal în ceea ce priveşte anul ,,48". N-am făcut nici Unirea Principatelor, nici războiul de la 1877.

Asociaţiunea noastră politică este foarte recentă şi partidul în numele căruia să-mi fie îngăduit să vorbesc, deşi am fost „eliminat" dintr-însul, e un partid relativ nou[4].

https://biblioteca-digitala.ro

Prin urmare, n-am făcut nici Regatul şi, mai ştii, poate nu voi fi contribuit personal, şi nici cu prietenii mei, la această mare operă care este aşa de mult a tuturor încât fiecare reclamă, şi anume în proporţiile în care a lucrat mai puţin şi mai puţin sincer pentru dânsa. (*Aplauze pe băncile minorităţii.*)

Eu voi începe, nu de la momentul care nu se pune în discuţie, ci de la momentul care se pune în discuţie şi care prin urmare trebuie să fie lămurit.

Onorată Cameră,

N-aş zice, spre surprinderea tuturor, căci unii ştiau foarte bine că se va ajunge acolo, eu o ştiam din ianuar, dacă nu din decembre, n-a fost deloc o uimire pentru mine şi pentru prietenii mei din iarna şi din primăvara anului acestuia 1920 că s-a întâmplat schimbarea Ministerului în fruntea căruia a stat d. Vaida Voevod[5].

Cineva poate zice: De ce a stat la Paris şi nu la Bucureşti? Pentru motivul, pe care îmi permit să-l cred înte meiat, că datoria unui preşedinte de Consiliu e să se găsească acolo unde interesele cele mai mari ale naţiunii cer să fie apărate cu cea mai mare autoritate. De aceea a fost la Paris. (*Aplauze.*)

Ministerul prezidat de d. Vaida Voevod a fost silit să plece în condiţiuni pe care mă abţin să le calific şi ca om politic şi ca istoric, căci ca om politic le-aş califica pasionat, iar ca istoric ştiu că ele vor fi calificate la timpul lor aşa cum trebuie.

Suveranul are dreptul să schimbe Ministerul său. Ce s-a petrecut, în ce priveşte schimbarea Ministerului, în conversaţia pe care, potrivit dreptului meu de preşedinte al Camerei, am avut onoarea s-o am cu Suveranul, căruia îndrăznesc a spune că i-am fost destul de devotat şi în cele mai grele clipe ale vieţii sale, pentru ca anume calomnii să nu mă poată atinge, ceea ce s-a petrecut în această întrevedere a preşedintelui Camerei cu Suveranul ţării, să-mi permiteţi să nu o spun. N-am obiceiul să spun lucrurile care se petrec între cele patru ziduri care trebuie să închidă totdeauna şi patriotismul şi devotamentul, dar şi

https://biblioteca-digitala.ro

discreţiunea, ale Palatului Regal. Atât am crezut că trebuie să vă spun.

Fiind dat că trei locuri erau libere în Minister, că două ministere, al Muncii şi mi se pare, cum era atunci vorba, al Sănătăţii Publice, care trebuia creat, aşa că aceasta adăuga încă două locuri vacante, să zicem vacante în viitor, la celelalte trei, care erau vacante în prezent, mi-am îngăduit să dau sfat Maiestăţii Sale ca ele să fie ocupate după voinţa Maiestăţii Sale, însă şi în interesul dezvoltării ţării, prin persoane aparţinând oricărui partid. Nu am luat în privinţa aceasta părerea aceluia care ţinea locul d-lui Vaida Voevod, dar noi eram aşa de înţeleşi în ce priveşte directivele generale, încât, lucrând după capul nostru, niciodată nu am avut nici cel mai mic conflict, cât am stat la guvern. Propunerea a fost refuzată.

Am zis: „Primim oameni competenţi la aceste departamente". Propunerea a fost retuşată. Am mai propus şi crearea unui Minister nu de funcţionari, dar de oameni care au făcut politică şi care să se priceapă, după socoteala fiecăruia, la departamentul lor. Propunerea a fost refuzată.

Am propus ca din elementele tinere ale deosebitelor partide, care nu au avut ocaziune să lupte pentru mult timp şi cu prea mare înverşunare, să fie făcuţi miniştri. Şi, fiindcă d. Sassu este aicea, pot spune că a fost şi d-sa unul dintre aceia despre care se vorbea în momentele acelea.

D. V. P. Sassu: Eu, eu?

D. N. Iorga: Da, da! D-ta şi alte persoane din alte partide, care puteau să aducă simpatiile partidului dumnealor, fără însă să aducă defectele înverşunate ale altei părţi din partidul d-lor. Şi această propunere a fost refuzată.

Am propus atunci altceva. Vedeţi, Consiliile de Coroană sunt o inovaţie ilegală. Totuşi Coroana simte nevoie în unele împrejurări să nu rămână singură faţă de opinia publică şi faţă de răspunderea istorică, şi atunci e foarte natural să cheme pe lângă miniştrii săi, şi aici nu e rău că deliberează toţi împreună, cei din Ministerul actual majorând pe ceilalţi, să cheme, zic, în Consiliul de Coroană şi alte persoane, Şi atunci am spus: Multe lucruri s-ar rezolva dacă, în loc de a ne cunoaşte prin aceea ce spun gazetele, şi regret că trebuie să o

https://biblioteca-digitala.ro

spun, dar tocmai în starea de după război, când presa ar avea cea mai mare operă moralizatoare de îndeplinit, tocmai atunci presa română a contribuit esențial să se înduşmănească oamenii, să facă a se urî oamenii care se duşmăneau şi fără de aceasta şi nu mai trebuia să vie şi presa ca să toarne un pic de otravă pentru a face irespirabil aerul din viața noastră politică. (*Aplauze pe băncile Federației.*)

Da, în loc să ne cunoaştem prin ziare, prin oameni interesați să poarte vrajba, să poarte vorba intrigii, cum se făcea încă de pe timpul fanarioților, şi cum se face şi acum, dacă Maiestatea Sa ar prezida, cu tot ceea ce prezintă Maiestatea Sa, cu toată acea jertfă de sine de care a dat dovadă în timpul războiului, cu tot acel risc pe care l-a luat pentru cauza națională, chiar dacă domnia lui Ferdinand I şi dinastia lui Ferdinand I ar fi fost să se îngroape în cea mai mare nenorocire care amenința națiunea noastră, şi Regele a văzut clipa în care era să se îngroape neamul său, şi-mi aduc aminte că Maiestatea Sa, la Palatul de la Iaşi, cu ochii în lacrimi, a spus aceste cuvinte: „Dacă națiunea are nevoie să mă duc eu, ca să fie fericită, sunt gata să mă duc". (*Aplauze, strigăte de Trăiască Regele!),* şi nu am putut răspunde nimic, fiindcă atunci când lacrimile sunt pe genele cuiva, poate vorbi, dar când lacrimile îl strâng de gât, nu poate spune nimic şi conversația s-a terminat acolo.

Autoritatea o are Regele însuşi, nu numai situația sa, căci Regele nu e o ficțiune şi cine a spus aşa, n-a ştiut ce spune. Regele este un simbol şi un simbol de care avem nevoie. (*Aplauze.*) Şi dacă pe lângă simbol se adaugă un om foarte bun, foarte iubitor de țară şi care stă mai presus de ceea ce ne desparte, cu atât mai bine, şi recunoscători trebuie să fim soartei care ne-a dat în acest timp acest suveran.

Revenind, am zis că, dacă Regele ar prezida Consiliul şefilor de partide, ar putea să ajungă la alte rezultate de cum am ajuns schimbând articole de gazete şi vorbe purtate de la persoană la persoană, de la o casă la alta, ajungând, de pildă, la rezultatul la care a ajuns d. Argetoianu când a invitat pe d. dr. Lupu[6] să părăsească Ministerul, punându-i-se înainte eventualitatea intrării în aceeaşi calitate în alt Minister.

https://biblioteca-digitala.ro

Vedeți ce este cu mijlocul acesta al oamenilor cari merg din loc în loc şi cari creează situații dezagreabile pentru toți. Şi această ofertă a fost refuzată. Şi Ministerul s-a dus.

Constituția dă Suveranului dreptul de a numi şi mi se pare că termenul se găseşte în Constituție, de a destitui pe miniştri.

D. general Al. Averescu, preşedintele Consiliului: Constituția zice: Regele numeşte şi revocă pe miniştrii săi.

D. N. Iorga: Alte popoare au un termen mai acceptabil pentru miniştrii cari trebuie să se ducă; ele zic „renvoyer", evident „renvoyer" nu este acelaşi lucru cu termenul care este în Constituția noastră. Dar aici să-mi dați voie să exprim un punct de vedere personal în ce priveşte acest drept regal, mai ales în timpurile de acum, când toată lumea atârnă mai mult sau mai puțin de sentimentul public, de părerea, întemeiată sau nu, pe care lumea o are despre acțiunile fiecăruia.

Acum câteva zile, răsfoiam o foarte interesantă carte a unui scriitor svițerian, dar care este, nu numai atât, ci un mare romancier francez, care s-a preocupat toată viața şi de chestiuni politice. Este Victor Cherbuliez[7], care, analizând între altele şi personalitatea unui suveran german, ajunge la această chestiune, dificilă şi neplăcută pentru suveran, evident mai neplăcută pentru acel care pleacă, ajunge, zic, la chestiunea, neplăcută pentru ambele părți, a retrimiterii, a revocării, a destituirii miniştrilor de către suveran. Şi iată ce zice el: „În Bavaria, ca în toate monarhiile germane, este un principiu de drept public că existența unui Cabinet nu atârnă de voturile unei Camere, că suveranul alege pe miniştrii săi după plac şi nu-i destituie decât când au pierdut încrederea sau favoarea sa".

Observați că la început zice: „în Bavaria, ca în toate monarhiile germane", ceea ce înseamnă că acest drept aiurea nu este scris în Constituție, sau nu se exercită. El adună în această privință şi unele cazuri, foarte curioase, din Bavaria. Astfel, la 1875, regele fiind Ludovic al II-lea, Camera a pus în minoritate pe miniştri. Aceştia au oferit demisia suveranului. Suveranul a scris pe demisie: „Mie singur îmi aparține dreptul de a numi pe consilierii Coroanei mele. Aveți încrederea mea; vă

https://biblioteca-digitala.ro

ordon să rămâneți la locul vostru şi să faceți cunoscută voința mea poporului meu". După aceea a făcut ca declarația să fie tipărită în nouă mii de exemplare, să fie afişată în toate comunele, şi a dat ordin ca într-o duminică să fie adunați toți țăranii pentru ca, după slujba dumnezeiască, să li se cetească acest rescript regal. După aceasta, adresându-se Camerei, Ludovic al II-lea a spus aşa, personal, preşedintelui: „Nu am nici un motiv să primesc adresa voastră. Mai mult încă, limbajul pe care l-au ținut unii dintre oratorii dv. m-a nemulțumit adânc. Fac observație preşedintelui vostru".

Evident, d-lor, am cetit partea a doua, ca să se vadă unde se poate ajunge printr-un uzagiu prea „ad litteram" al prerogativelor constituționale.

De aceea, fiindcă noi iubim sincer pe Rege, nu fiindcă ne aduce sau ne menține la guvern, nu fiindcă este în stare să ne acorde favoruri, ci fiindcă este Regele şi îl iubim, chiar când avem conştiința că ni s-a făcut puțină nedreptate, de aceea, fiindcă ştim încă un lucru: Că orice regalitate se sprijină înainte de toate pe un puternic sentiment național, care niciodată nu trebuie să ajungă până la divergențe față de intențiile şi de faptele regalității, noi avem părerea că, atunci când se va ajunge la fixarea textului Constituției, să i se facă Regelui acest mare avantagiu, să i se dea această mare înlesnire, de a nu mai fi supus presiunilor interesate din partea unor anumite persoane care nu pot veni la guvern pe calea cea mai naturală, care este calea câştigată prin majorități parlamentare. Dar acesta este un lucru pe mai târziu.

Şi iată, vin acum la dizolvarea Parlamentului.

Aici, d-lor, trebuie să ating mai întâi un lucru. Să amintesc un lucru acelora cari poate l-au uitat, să-l spun acelora cari nu au avut de uitat, celor ce n-au cunoscut. S-au făcut alegerile din novembre 1919, a căror autenticitate, onestitate, imparțialitate, au fost contestate de o parte şi admise de altă parte. Eu voi zice, stând la mijloc, alegerile au fost făcute onest şi imparțial de d. Văitoianu[8] şi de secretarul său general, colonelul Manolescu, dar aparatul administrativ era în mâna liberalilor, şi aparatul acesta a trimes o sută de

https://biblioteca-digitala.ro

deputați liberali, din care scot vreo zece care se alegeau şi fără aceasta şi rămân nouăzeci pe care i-a trimis administrația.

Dar, în afară de aceasta, alegerile s-au făcut cum trebuie.

La alegerile acestea din novembre, Partidul Poporului, care era atunci numai Liga Poporului, Partidul Democrat al d-lui Take Ionescu, care era ce crede d. Take Ionescu că putea să reprezinte, şi în ce priveşte numele, şi în ce priveşte ideea, şi în ce priveşte compunerea, şi Partidul Socialist, care n-a vrut să se prezinte la alegeri, când a văzut un general în activitate în fruntea Consiliului de miniştri, aşteptând vremea când va vedea un general în rezervă (*ilaritate*), va să zică aceste trei partide s-au unit pentru a nu lua parte la alegeri. Mare greşeală! Şi, un moment, m-am temut că şi d-voastră, Partidul Național din Ardeal, veți face aşa. A fost o mare bucurie pentru mine că Partidul Național din Ardeal a admis ca legal guvernul generalului Văitoianu şi a participat la alegeri, deşi unii din membri nu erau de această părere. Socot că, în momentul când se făceau cele dintâi alegeri ale sufragiului universal, nu putea fi o greşeală mai mare decât abținerea. Ce ai pățit atunci când te-ai prezentat, aceasta se poate explica, ce ai pățit, câştigând adversarul, căci atunci ai pierdut d-ta, ce ai pățit însă când nu te-ai prezentat, aceasta dă loc la discuții interminabile.

A doua zi după rezultat, când a ieşit Partidul Țărănesc, pe care l-ați acuzat că s-a folosit de popularitatea d-v., în această privință voi vorbi mai departe, foarte obiectiv şi nepărtinitor, când au ieşit mai mulți deputați decât oricând ai Partidului Naționalist, care cred că nu veți zice, date fiind legăturile dintre noi şi politica dv., că am uzat de numele d-voastră, iar pe lângă aceasta au ieşit şi un număr de independenți şi au ieşit şi destul de mulți socialişti, a doua zi deci după ce s-au făcut alegerile cu acest rezultat şi Camerele au avut o majoritate care nu era liberală şi, d-voastră neprezentându-vă, nici democrată, nici socialistă, s-a ivit numai decât ideea, pe care o reprezentau zi de zi gazetele, că aceste Camere trebuie dizolvate imediat. Ba un redactor extraordinar, care şi-a repetat de altminteri părerea zi de zi, era de această opinie că, la urma urmelor, Senatul poate merge, nu ştiu care erau motivele care făceau pe acest ziarist şi pe cei

https://biblioteca-digitala.ro

reprezentați prin el la îngăduială față de Senat, dar Camera, nu. Şi anume nici să se adune măcar Camera, ci înainte de a se aduna să vină Regele, care să strice alegerile şi să hotărască altele.

Vă puteți închipui că nici un singur moment, dar nici un singur moment, noi n-am avut, şi aceasta trebuie ținut în samă în opera pe care a început-o Ministerul Blocului, n-am avut o clipă de liniște.

De la alegeri şi până la căderea noastră din mart, într-una ni s-a sunat în urechi clopotul de moarte, şi s-a făcut tot ce era cu putință pentru a se ajunge la acest sfârşit, pe care noi îl credeam fatal, fiindcă guvernul şi Parlamentul au murit, dar care nu era fatal în celălalt înțeles al cuvântului „fatal". Adică nu era logic, nu era natural. Prin urmare, încă de atunci dizolvarea Parlamentului a fost necontenit pe tapet zi de zi, şi anume ziare aveau misiunea de a o spune zilnic. Iată „Epoca", dacă voiți, a avut misiunea de a spune că acest Parlament, cu tot ceea ce a produs, cu organizarea Blocului, cu guvernul Blocului, că acest Parlament nu poate fi tolerat şi că trebuie neapărat să fie dizolvat.

Eu nu eram pentru dizolvare. Nu dintr-un interes personal, ci pentru motivul pentru care nu sunt nici acum pentru dizolvarea acestui alt Parlament, şi în orice fel de împrejurări. Fiindcă atunci când era națiunea cea mică, puteai să te joci cu dânsa, căci ea ştia ce înseamnă alegerile, ştia ce înseamnă Parlamentul, guvernul, şi nu le lua în serios; acum însă e națiunea cea mare, care ia lucrurile în serios şi, pe când națiunea cealaltă nu se pasiona, aceasta se pasionează, aceasta duce lupta cu patimă, cu ură, cu vărsare de sânge. Nu putem răscoli la intervale prea scurte această națiune, căreia nu-i putem spune că totul e un fel de luptă uşoară din sulițe, cum spune poetul: „În aplauzele grele" adauge el, ale... „lumii de pe uliți", ci trebuia să-i spunem că este un lucru serios (*aplauze din partea opoziției naționale.*) Ne-a părut rău, şi cred când o spun că voi fi crezut, ne-a părut rău că în Parlamentul ales în novembre 1919 nu erau unele personalități care impun prin trecutul lor, prin experiența lor.

https://biblioteca-digitala.ro

Această experiență o acord foarte larg d-lui Take Ionescu. De la d. Argetoianu cunoşteam numai articole de arheologie în „Convorbiri Literare" şi unele articole de politică iscălite cu inițialele sale, în „Epoca", aşa că nu puteam să-l pun în aceeaşi categorie. Dar eram de părere că persoane care au o autoritate mai puțin arheologică şi mai actuală, că persoanele acestea trebuie să se găsească în Parlament. Şi îmi părea foarte rău că nu se dăduse o ocazie de a se verifica popularitatea, în mare parte întemeiată, a d-lui general Averescu.

Fiindcă iată punctul de vedere al meu, că d. general Averescu, pentru ceea ce a făcut, merită altă popularitate decât popularitatea care i s-a pregătit pentru ce n-a făcut. Aceasta este formula mea.

Îmi dădeam samă că este o popularitate a d-lui general Averescu, care nu trebuie însă creată şi organizată cu fel de fel de închipuiri: Că l-au văzut soldații în tranşee, când n-a fost niciodată în tranşee, că l-au văzut acolo, că au mâncat mămăligă cu dumnealui, că dumnealui a luat în spinare pe cutare soldat rănit şi l-a dus în infirmerie. Acestea se spun, şi altele chiar, care, când se învederează că nu sunt adevărate, popularitatea poate să fie pusă la îndoială, şi nu se cuvine să se puie la îndoială, fiindcă dumnealui a fost un splendid general şi un general popular pe vremea războiului, pe care merită să-l iubească, nu „poporul" creat, ci națiunea, care nu este creată nici cu bani, nici cu agenți, nici cu alte mijloace.

Mi-a părut rău, d-le general, că d-voastră nu erați aici. Noi nu eram vinovați că nu ați fost prezent şi nici nu socoteam că nişte Camere în care nu este reprezentată Liga Poporului, Partidul Democrat, Partidul Socialist era reprezentat, fiindcă a avut prudența să potrivească aşa, încât nici să nu se prezinte la alegeri şi cu toate aceasta să poată figura în Cameră *(ilaritate)*, numai pentru aceasta trebuie să fie dizolvată. Deci căutam noi, ne trudeam noi, să găsim mijlocul prin care s-ar putea drege această lipsă inițială, care nu era o vinovăție pentru noi. De aceea declarația care s-a făcut în numele partidelor din Bloc, când au devenit vacante locuri în Ardeal, declarația că noi, ținând samă de ce reprezintă anumite

https://biblioteca-digitala.ro

elemente din opoziție, care nu sunt în Cameră, nu voim să li opunem contra candidați.

Această declarație am scris-o cu cu mâna mea. Şi am fost de părere să nu vi se opună contra-candidați nici în Regat. Fiindcă însă dorința d-voastră ne-a fost cunoscută prea târziu şi anumiți aderenți ai noştri apucaseră să-şi pună candidatura, oare cum le puteam impune, când nu s-au retras, să se dea în lături ca să veniți d-voastră? Numai din această cauză n-a fost deschis şi acest drum pentru intrarea d-voastră în Parlament.

Şi aici pot să deschid o parenteză, fără să stric economia discursului meu. Vă garantez că, aşa cum se găsesc, în faza embrionară, acesta este însă termen din alt domeniu de ştiință, în faza nelămurită; să ne gândim la acea lume astrală nedeterminată, în care stelele nu sunt încă stele, în faza aceasta nedecisă, noile curente, adică d-voastră, puteați să guvernați cu anumite elemente din Camera noastră, dacă ați fi avut un anumit program şi o anumită atitudine, precum noi suntem convinşi că putem guverna cu o parte destul de importantă din Camera d-voastră, dacă avem un anumit program şi o anumită atitudine. Vedeți, opiniune personală.

Dar să revenim la motivul dizolvării. Acest motiv de dizolvare legal nu exista, iar pentru partea nelegală nu puteam noi să înlăturăm lipsa de la început.

Natural, cererea aceasta de dizolvare s-a suit mai sus. De la gazete a ajuns până în sfere înalte. Am avut prilejul, cred, ca şi d. Vaida, pe care l-am rugat, înainte de a pleca, să întrebe, în această privință, să mă informez dacă, dumnealui plecând, viața Parlamentului este asigurată. Şi dumnealui şi eu ne-am informat de mai multe ori, şi nu aş putea spune că am avut, eu, impresia unei asigurări definitive, dar, cu toate acestea, nicio catastrofă nu răsărea la orizont. Când s-a produs schimbarea ministerială, deşi nu aveam dreptul, am întrebat: „Bine, Ministerul se schimbă, persoane care nu fac parte din Parlament vin pe banca ministerială, persoane care au atacat cu vehemență Parlamentul se înființează acolo; care este situația Parlamentului?“ Nici nu este un motiv de discreție care să mă împiedece de a da răspunsul, înlocuind un singur cuvânt cu un cuvânt care v-a arăta tot atât, dar este mai

https://biblioteca-digitala.ro

potrivit pentru a fi reprodus: „Țin ca Parlamentul să nu fie... înlăturat în acelaş timp cu guvernul".

Acesta este răspunsul pe care l-am avut încă de la începutul lunii mart. Pe urmă, d-voastră ați venit aici în Cameră.

Cineva a făcut observații în ce priveşte costumul meu. Costumul meu nu cuprindea căciula pe cap. Avea această geantă, care este şi aici, şi care nu are nimic indecent: Un portofoliu pe care mi l-a dat d. I. Brătianu, întorcându-se de la Petrograd. Şi i-am spus: „Este singurul portofoliu pe care pot să-l primesc de la d-ta". Mi le-a oferit pe celelalte de patru ori şi le-am refuzat. Şi pe lângă ele era şi simțul omului ajuns la o anumită vârstă, fiindcă eu, după informațiile mele, judecam că mi se va întâmpla ce se întâmplă acuzaților din Ungaria aparținând naționalităților, atunci când se înfățişau înaintea tribunalelor ungureşti.

D-voastră ştiți poate pe acel slav de sud care, dat în judecata tribunalelor ungureşti, a venit cu un geamantan în mână şi i s-a cerut să recunoască sau să tăgăduiască faptele ce i se imputau. Nu a răspuns nimic şi l-au întrebat din nou: „Dar bine, geamantanul?" „Eu ştiam dinainte că mă înfățişez înaintea unui tribunal unguresc şi din această cauză am venit cu geamantanul ca să merg de-a dreptul la închisoare".

Nu este nevoie, căci d-voastră sânteți oameni subțiri, nu este nevoie să vă arăt care e legătura dintre anecdota aceluia care se prezenta înaintea tribunalului unguresc şi între situația Parlamentului nostru față de noul Minister. Am avut impresiunea, când d. general Averescu a luat hârtia s-o cetească, că nu este vorba de o prorogare, lucru care s-a întâmplat numai odată, şi n-am înțeles motivele pentru care guvernul a venit cu ea de la început. Iar, dacă era vorba să câştige oameni, în cele zece zile, pentru anumite avantagii, o majoritate nu se creează în felul acesta, şi omul pe care l-ai câştigat în cele zece zile are poate atât de puțină credință, încât te încurcă mai mult decât îți foloseşte. (*Aplauze.*)

Eu am crezut însă că era un decret de dizolvare şi, cum era vreme de iarnă...

https://biblioteca-digitala.ro

D. general Al. Averescu, preşedintele Consiliului: D-le Iorga, nu a fost acesta scopul, ca să câştigăm partizani, ci să putem să vă dăm de lucru imediat ce am intrat în guvern, şi aveam nevoie de zece zile să ne luăm în posesie posturile noastre şi să ne orientăm în afacerile guvernului.

D. N. Iorga: Admirabilă intenţiune, d-le general.

D. general Al. Averescu, preşedintele Consiliului: Nu ne atribuiţi alte motive, că voiam să căpătăm partizani. Nu, d-le Iorga. D-le Iorga, nu împărtăşiţi ideile prietenilor d-voastră politici că suntem atât de bizantini.

D. N. Iorga: D-le general, ca să fi ştiut intenţiunile d-voastră adevărate trebuia să am legături personale, pe care nu le aveam. Eu v-am cunoscut în Parlamentul liberal, când eraţi ministru de Război; de atunci am fost împreună la Iaşi şi scrisesem chiar şi articole cu privire la d-voastră, ca general, articole pe care nu le-aţi citit aici, la Bucureşti, şi lumea zicea că erau şi sincere şi nu erau chiar aşa de urâte, dar d-voastră aveaţi de lucru pe front, aşa că nu le-aţi putut citi[9].

La Iaşi, când aţi fost numit ministru întâia oară, n-am avut fericirea să ne întâlnim. Toţi ceilalţi căutau, cum este obiceiul, când cineva vine la guvern, să caute relaţii cu anume persoane politice, chiar acelea pe care ar putea să le aibă ca adversari. Dintr-un motiv care nu mă priveşte, relaţiunile acestea nu le-am avut.

Este un alt mijloc de a se informa cineva asupra intenţiilor unui om politic. Să citească presa lui. D-voastră aţi avut o presă care nu v-a aparţinut de fapt niciodată şi care a dat despre d-voastră o idee care este mult inferioară situaţiunii pe care o ocupaţi în viaţa noastră în general şi, prin urmare, şi în viaţa noastră politică. Daţi-vă osteneală o săptămână să citiţi presa d-voastră şi pe urmă uitaţi că este vorba de d-voastră care vă numiţi generalul Averescu, îndepărtaţi această recunoaştere a personalităţii d-voastră şi ziceţi: Dacă această presă ar fi a altui partid sau a altui om, ce idee şi-ar putea face opinia publică despre acest partid şi despre acest om?

D. g-ral Al. Averescu: În decretul de prorogare este spus motivul; prin urmare, nu căutaţi alt motiv.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Când am venit în sală, nu ştiam că este un asemenea decret. Maiestatea Sa Regele nu mi-a comunicat intenţia de a proroga Camera, cum trebuia să fiu înştiinţat ca preşedinte al Camerei. Dar sunt lucruri fără importanţă mare şi trec la însăşi dizolvarea.

Acum, situaţia mea devenea, evident, foarte grea. Eu, pentru motive ce voi arăta pe urmă, n-am putut aproba politica d-voastră sau, mai bine zis, politica făcută în numele d-voastră.

A rămânea preşedinte al Camerei nu era de loc în intenţia mea, dar n-am voit să creez niciun fel de dificultăţi, şi de aceea m-am retras de la locul acela şi am lăsat să prezideze un vicepreşedinte, ca unul care ţineam foarte mult la lucrul acesta, ca nimic din atitudinea mea să nu contribuie la înrăirea unei situaţii pe care nu o creasem eu aşa cum era.

Prin urmare, am aşteptat evenimentele şi, de la acel loc, n-am zis un singur cuvânt. Atunci d-voastră ne-aţi făcut declaraţia, parte scrisă, parte vorbită. Cea scrisă putea împăca o parte din Cameră, cea vorbită a fost socotită de o parte din Cameră că avea un caracter agresiv, care putea să fie înlăturat. După aceea au luat cuvântul, cu privire la declaraţia d-voastră, doctorul Lupu şi d. Mihalache.

D-voastră nu aţi fost în faţa Parlamentului decât în scurtul timp cât aţi făcut parte din Cabinetul Sturdza. Când aţi fost d-voastră prim-ministru, nu era Parlament, ci primul ministru vorbea unui fragment de Parlament, care nici nu ţinea şedinţele legale, la Iaşi. Deci nu ştiaţi ce ştiţi acuma că se poate spune într-o Cameră, ce e drept să se spună într-o Cameră şi ce se spune, fireşte, într-o Cameră cu atmosfera ei pasională. Vă închipuiţi că, la membrii unui guvern căruia i se frânge gâtul în momentul tocmai când vine cu proiectele sale, la care a muncit cinci luni de zile şi în care el îşi închisese toată individualitatea, ce se petrece în sufletul acestor oameni nu putea să fie cea mai perfectă filosofie obiectivă, pe care înţelepţii din antichitate ar fi putut-o rosti. Şi deci adversarii d-voastră şi-au arătat părerea că nu cred în intenţiile democratice ale d-voastră. Şi vă pot spune că, judecând aceste lucruri, nu este numai părerea mea, ci am vorbit cu oameni care nu fac politică, dar au o influenţă asupra vieţii politice, şi unul a venit

https://biblioteca-digitala.ro

la mine, acum două luni, să-mi spună opinia sa. Eu îl bănuiam că a fost amestecat în această schimbare, şi el, care nu e nici liberal, nici conservator sub orice formă, ci numai un om foarte cinstit şi o importantă personalitate, pe care împrejurările, ca şi voinţa lui, îl împiedică de a juca un rol activ în politică, pe care l-ar putea juca oricând, mi-a spus: „Nu crede că am dat sfatul de a se dizolva Parlamentul. Ţi-ai face foarte rea idee de mine dacă ai crede că eram capabil de un astfel de sfat. Şi iată de ce: Mai întâi, ce înseamnă, din punct de vedere constituţional, faptul că doi membri influenţi ai Parlamentului n-au aprobat politica d-voastră agrară? Când este vorba de dizolvarea unui Parlament, trebuia altceva, trebuia ca d-voastră să vă faceţi programul, trebuia ca programul acesta să fie înfăţişat Camerelor şi dacă ele, Camerele, v-ar fi dat vot de blam, Coroana avea dreptul să aleagă între Ministerul pe care l-a numit şi Camerele pe care acesta vrea să le dizolve". Arătaţi-mi d-voastră votul de blam care s-a dat în Parlament.

Într-un moment, aţi dispărut de acolo şi aţi reapărut puţin după aceasta cu o hârtie în mână, având chiar un aer de triumf uşor, şi aţi anunţat cuprinsul acelui decret. Parlamentul era dizolvat.

Bine s-a făcut, rău s-a făcut?

Eu zic că s-a făcut foarte rău, fiindcă nu suntem noi, în Ţara românească, noi de aici şi cei veniţi în mart, ci mai sunt şi alţii. Mai sunt şi liberalii, care n-au popularitate, mai sunt şi conservatorii, care au şi mai puţină popularitate, mai sunt oameni ca d. Marghiloman, care are şi mai puţină. O grupare se poate funda de câţiva oameni foarte simpatici care nu s-ar gândi însă la popularitate. Şi atunci, vedeţi calea care se deschide. Ea e foarte uşoară. Cineva se duce şi raportează suveranului că miniştrii săi sunt anarhişti, sunt bolşevici, că ţara este ameninţată în existenţa ei, neamul în viitorul său, dacă aceşti oameni rămân. Cine nu poate spune lucrul acesta! Dar e mai greu de dovedit. Aşa de puţin era dovedit lucrul acesta, încât mie nu mi s-a vorbit niciodată pe un ton serios de aceste lucruri. Iar dacă e vorba de d. dr. Lupu, fost ministru de Interne, eu mă voi felicita totdeauna că am putut, în

https://biblioteca-digitala.ro

împrejurările grele din decembre 1919, să recomand pentru locul de ministru de Interne pe d. dr. Lupu. Vă voi spune de ce.

Socialismul, d-lor, acela pe care l-a explicat d. Csizar, un om foarte liniştit, pe care l-a explicat d. Pistiner, un om foarte învăţat şi, prin urmare, foarte modest, şi pe care l-au explicat şi alte persoane, care nu au chiar aceleaşi calităţi, socialismul acesta este foarte teribil şi în doctrina lui şi în ameninţările lui şi poate şi în legăturile lui. Dar, pentru ca o doctrină politică, fie şi socialistă, o acţiune politică, fie şi a socialiştilor, să devie ameninţătoare pentru ţară, se cere ceva pe care nimic nu-l poate înlocui. Acesta este un om de talent, un om cult, un om muncitor, un om popular şi un om care să creadă în tot ceea ce spune şi a tot ceea ce face.

O voce: Şi cinstit.

D. N. Iorga: Să-mi daţi voie să nu introduc cuvântul acesta de cinstit, căci este un cuvânt cu bucluc. Prin urmare, dacă noi am fi îndemnat pe d. dr. Lupu, prin nedreptatea noastră, să meargă dincolo, atunci ar fi început adevărata viaţă, nu în doctrină, în teorie şi în articole de gazetă, ci adevărata viaţă activă a acelui partid. Iar a reţine pe d. dr. Lupu, prin patriotismul său, prin calda sa iubire de naţiune, în mijlocul oamenilor săraci, pe calea care poate da atâtea reforme în chip evolutiv, fără a dărâma casa, fiindcă sunt doar anumite elemente, foarte esenţiale, de înlocuit, pentru ca şi mai departe să dureze casa, şi nimeni să nu stea în ploaie şi în bătaia vântului, până ce casa nouă se va face, e un lucru meritoriu şi dacă, deci, cineva a fost în stare să facă lucrul acesta, să-l reţină pe d. dr. Lupu acolo unde originea sa, legăturile sale de familie, creşterea sa, viaţa sa de medic de plasă în mijlocul ţărănimii din judeţul Ilfov, toată dezvoltarea mai târzie a spiritului şi a vieţii sale, îl îndreptăţesc, omul acela care a făcut aceasta, sau oamenii aceia, cred că au făcut bine aducând pe dr. Lupu în Minister.

Dar şi pentru alte motive. Acelaşi dr. Lupu, aici, la Teatrul Naţional, la Palat, în articolele pe care le-a tipărit în America, dar pe care nu le-aţi citit, în cartea pe care a tipărit-o în America[10], pretutindeni, a declarat şi a susţinut că este şi patriot şi naţionalist şi monarhist. A spus-o în auzul tuturor.

https://biblioteca-digitala.ro

Mai e însă un motiv pentru care mă felicit că l-am făcut membru al guvernului.

Nu există o mai mare greşeală decât greşeala pe care a făcut-o d. Mârzescu, în luna decembre 1918, amestecându-se cu puşca într-un haos de stradă. Aceasta nu foloseşte la nimic, dintr-o mulţime de motive. Întâi, omul aşa e croit încât dacă zici să nu facă, să zicem, cutare sau cutare lucru, el are să-l facă tocmai pe acela şi dacă voieşti să-l împiedici de la facerea unui lucru, care nu primejduieşte viaţa societăţii, să-l laşi a o face.

Aţi vorbit de demonstraţiile socialiştilor făcute în două duminici din vara anului 1920. Apoi i-am spus eu d-rului Lupu altceva: „Roagă-i să facă, nu o demonstraţie în fiecare duminică, ci, dacă se poate, să facă una dimineaţa, una la prânz şi una seara, fiindcă, dacă le-ar face două săptămâni la rând, se dezgustă ei singuri de aceste procesiuni fără scop şi nu le mai fac niciodată".

În ceea ce priveşte întrebuinţarea forţei publice, am o părere, că o societate, rădeţi d-le general, cred că n-aveţi dreptate, şi las la o parte alte consideraţiuni, că poate v-aţi molipsit de la o anumită vecinătate, o societate trebuie să aibă totdeauna o anumită rezervă la care nu trebuie să apeleze. E bine să se ştie că mai există ceva pe lângă tot ce ai văzut, că poţi să mai vezi ceva. Dacă lucrul pe care trebuie să-l vezi numai când trebuie, îi aduci în fiecare moment, el îşi pierde orice credit. (*Aplauze pe băncile minorităţii.*)

Eu cred în spiritul sănătos al armatei noastre, pentru că armata noastră este alcătuită din ţărani, oameni prea cuminţi pentru a primi o anumită doctrină, foarte frumoasă ca formă. Dar în ce priveşte această armată care a făcut războiul, mai ştiu un lucru. Eu mă tem de armatele care ştiu că n-au făcut ele ţara pe care o apără, dar armata care are conştiinţa că a făcut ea această ţară, de ea poţi fi totdeauna sigur că îşi va apăra creaţiunea ei proprie. (*Aplauze.*) Eu zic însă să nu arătăm armata, când putem arăta poliţia. Şi zic mai mult: Să nu arătăm nici poliţia, atunci când fără poliţie putem ajunge la acelaşi rezultat. Să ne deprindem cu o ideie, şi aceasta o spun şi ca naţionalist. Naţionalist înseamnă cine iubeşte poporul

https://biblioteca-digitala.ro

său, în partea cea mai densă a acestui popor, în partea muncitoare, în partea cea mai onestă; dar şi părţile celelalte el le iubeşte. Însă, pe lângă toate, naţionalist este acela care iubeşte din corpul naţiunii sale partea care doare mai rău, care sângerează mai mult. Aşa fiind, daţi-mi voie, dacă-mi spune cineva, nu programul lui Karl Marx, nu discursurile feroce ale lui Lenin din faza întâi, ci cele mai cumplite lucruri, îndată ce el ar fi om din neamul meu, m-aş gândi dacă nu există un mijloc să-l fac să cugete altfel; fiindcă tot un om l-a învăţat aşa, şi poate că un alt om, cu ceva mai multă iubire, cu mai multă logică, să-l înveţe altfel. Numai când ai mântuit toate mijloacele, opreşte-l cu sila. Tot aşa aş proceda şi faţă de un duşman, căci şi el este om. Numai atunci să recurgem la mijloacele, care nu trebuie să fie niciodată compromise de forţa publică şi în rândul ultim de forţa armată (*aplauze).* Iată, prin urmare, condiţiunile în care a fost înlocuit guvernul, în care a avut loc dizolvarea Parlamentului, şi iată cât de slabă este baza care a fost pentru a aduce înlăturarea Ministerului şi a Parlamentului.

După aceasta a început regimul d-voastră. Regimul acesta al d-voastră, ce reprezenta, de unde venea, în ce fel fusese format, care erau credinţele sale, persoanele care stăteau în fruntea acestui nou regim? Aceasta este datoria, pentru orice vorbitor, să o lămurească, şi voi căuta a o face pe scurt.

Nu numai că am dorinţa să scurtez lucrurile şi, când ai multe de spus, trebuie să vorbeşti pe scurt, dar este o datorie s-o fac, pentru ca să nu ziceţi: D. cutare este împotriva noastră, pentru cine ştie ce dorinţe; de succesiune, pentru a-şi satisface cine ştie ce pasiuni, pentru a ceda cine ştie cărui curent, şi pentru ca d-voastră, în fundul conştiinţii, care este aşa de adâncă şi aşa de sacră încât nu vorbeşte, dar se prevede, se aude în acţiunea omului, să ajungeţi în conştiinţa fiecăruia dintre d-voastră, a zice: Acel ce vorbeşte este un om onest şi dacă ne spune că nu poate să meargă împreună cu noi, dovedeşte cel puţin pentru ce, şi se vede din gândurile sale, din inima sa, că nu poate să meargă alături cu noi. (*Aplauze prelungite.*)

https://biblioteca-digitala.ro

D-le general, eram la Iaşi într-un moment care nu era mai tragic pentru noi, ci în tragedia aceea se amesteca, aceea ce e mai urât, un element comic. Când tragedia este numai tragedie, ea înalţă sufletul, dar când se amestecă şi elementul comic, şi tot ce este scădere sufletească a oamenilor faţă de misiunea pe care sufletul omenesc trebuie s-o îndeplinească, este comic, comicul strică toată tragedia şi devine un element de rea educaţie pentru popor.

A fost un moment la Iaşi în care cu adevărat situaţia, din tragică ce era, a fost prefăcută de unii reprezentanţi ai claselor dominante într-o situaţie comică.

S-a crezut că situaţia ţării noastre e cu totul pierdută, că nu se va mai ridica niciodată, şi atunci s-a produs acea emigraţie la Odesa pe care istoria va şti s-o înfiereze cât mai aspru. Şi acum îmi aduc aminte şi, să trăiesc oricât, nu voi uita ceasurile acelea de zguduire a căsuţei în care stăteam, de roatele grele ale camioanelor care, în loc să-şi facă datoria pe front, erau întrebuinţate să care în Basarabia şi dincolo de Basarabia tot ceea ce aparţinea persoanei lor, grăbite să-şi pună la adăpost preţioasa lor piele. Ajunsese să fie cel mai mare chin al vieţii mele repetarea acelui zgomot surd, de dimineaţă până seara, care nu mai înceta. Era pentru mine expresia înfrângerii care, să nu fi fost ţăranii, care nu s-au dus acolo, ar fi fost iremediabila înfrângere pe care o simţim încă aici (*arată spre inimă*). S-a spus de Tolstoi, cu multă dreptate, în *Război şi pace*, că nu există nicio bătălie câştigată din punct de vedere militar. Bătălia este câştigată de aceia care au convingerea că au câştigat-o şi mai ales înfrângerea se adevereşte atunci când sufletul omului înfrânt recunoaşte înfrângerea. (*Aplauze.*)

La Odesa s-a dus, de fel de fel de lume, o viaţă care nu era din cale afară de tristă: Joc de cărţi, plimbări pe plajă, mici aventuri mângâietoare! În sfârşit, era de toate. Cu toate acestea e imposibil să stea omul care este deprins să facă politică fără să facă şi puţină politică. Acum, pretutindeni, şi pe front şi la partea sedentară, unde au fost şi mulţi oameni cumsecade, care nu au putut merge dincoace, ca d-voastră, era un singur strigăt, îl aud şi acum: Nu se mai poate cu trecutul, trebuie

https://biblioteca-digitala.ro

făcut ceva nou. Iată, în privința aceasta vă pot spune că a venit, într-un rând, în toamna anului 1917, la redacție la mine un ofițer din armata d-voastră, dacă l-aş vedea l-aş recunoaşte, un ofițer care se vedea că venea de pe front, care nu a vrut să-şi spună numele şi care era într-o stare nervoasă extraordinară, şi mi-a spus: „D-ta vrei să facem o mare revoluție în țară? O mare revoluție, care te-ar aduce la putere?" Cum, în mijlocul războiului țării mele, în clipele acelea teribile să întrebuințez nenorocirea patriei pentru a mă ridica pe mine, cu atât mai mult cu cât credeam că, şi fără mijlocul acesta, țara totuşi se va îndrepta? Mulți erau de părerea aceasta. Şi la hotel, în Bucureşti, deschizând uşa, cutare tânăr în uniformă de militar mă povățuia să fac revoluție, ori măcar să iau parte la revoluție. Le-am răspuns că sunt prea bătrân şi că mă voi uita la revoluția lor. Acelaşi răspuns l-am dat şi ofițerului care venise la redacție. Ofițerul insista şi spunea că, orice s-ar întâmpla „revoluție trebuie să se facă şi dacă nu o faci d-ta, o facem noi".

De acestea se petreceau şi la Odesa şi, alături de asemenea dorinți, era şi curioasa iluzie că orice om care nu a făcut politică până atunci poate să facă reforme din cele mai mari, şi la nevoie chiar cu revoluție. Şi ne-am trezit noi, cei care am rămas la Iaşi, în novembre, cu o protestare dată Regelui, în care se arăta toată vina guvernului liberal în ce priveşte felul cum a făcut războiul, în ce priveşte situația de atunci a țării, şi memoriul termina cu aceste cuvinte: „E de neînchipuit că acelaşi guvern, devenit odios țării, şi calamitățile ce a provocat, să fie îngăduit a prezida tocmai el clipele în care va aşterne condițiile viitoarei existențe a neamului nostru". Nu prea gramatical, dar nu era un răspuns la Mesaj (*ilaritate*). „Aşa fiind, Sire, îndrăznim a solicita puternicul Maiestății Voastre sprijin pentru intrarea în Constituție". Foarte bine. Adecă nu decrete-legi, nu măsuri excepționale, ci a intra în Constituție. „Spre binele mult şi greu încercatului popor pe care îl reprezentăm", aceasta o spuneau cei de la Odesa! „Considerând ca cea mai odioasă crimă a continua să asistăm nepăsători la jertfirea lui, care, de atâta amar de vreme, crede, tace, sufere, luptă şi piere, fără a privi măcar spre ispita care-l ademeneşte.

https://biblioteca-digitala.ro

Iar dacă mintea noastră refuză a concepe, nu vom putea pătrunde în cuprinsul palatului constituțional, atunci, Sire, răspunderea nu va mai fi a noastră, căci nu vom alege mijloacele pentru a dărâma un guvern care batjocorește țara printr-o acțiune ce n-are nimic în cartea păcatelor și un popor care cu sângele său scrie în slove nepieritoare povestea neamului românesc".

Iscălit: semnatari, în rândul întâi, d. Argetoianu, d. Cantili P. și un număr de deputați.

Eu cred că, în acel moment, la Odesa, a răsărit ideea noului partid. D-voastră, d-le general, în vremea aceea apărați țara, erați fără îndoială departe de ceea ce se făcea la Odesa.

D. C. Argetoianu, ministru de Interne: Am să iau o colecție a „Sămănătorului" dumitale de acum doisprezece ani.

D. N. Iorga: D-le ministru, trebuie să știți că „Sămănătorul"[11] a fost o gazetă literară, iar dacă atribuiți „Sămănătorului" intențiuni politice, aceasta arată cât de mult v-ați depărtat d-voastră de literatură, fără să ajungeți însă la politică!

Prin urmare, în momentul acela s-a ivit ideea noului partid politic al d-voastră. D. general, după cum am spus, era pe front și nu avea nici un amestec cu persoanele nesocialiste care aveau amestec cu persoane socialiste, sau mai bine zis cu persoanele socialiste care aveau amestec cu persoanele nesocialiste ce umblau pe acolo, pe la Odesa. Câtăva vreme după aceasta, d. general a fost chemat la guvern și guvernul d-sale a căpătat o misiune. Misiunea aceasta era dată d-lui general Averescu în numele Regelui. Acei care cunosc însă pe d. I. Brătianu și pe factorii conducători ai Partidului Liberal, acei care știu că vi s-a recomandat, de exemplu, pe când vă prezentați la Buftea, „să nu uitați sabia în anticameră", acei care au urmat dezvoltarea acțiunii Partidului Liberal față de toate guvernele intermediare, trebuie să știe foarte bine că Partidul Liberal nu admite guverne cu aceeași valoare care să-i succedeze, după cum nu admite nici partide cu aceeași misiune, care să vină unele după altele. Acestea trebuie să știe că Partidul Liberal numește numai vicari ai săi și atunci când un vicar nu trebuie să mai funcționeze, Partidul Liberal îl

https://biblioteca-digitala.ro

răstoarnă şi pune pe altul şi numai când crede că poate guverna liniştit, vine la guvern, iar, când dă de greu, dispare, spre a face loc unui alt vicar. (*Aplauze, ilaritate.*)

D-voastră aţi fost cel dintâi vicar. A fost pe urmă alt vicar, generalul Coandă[12], care însă a plecat în condiţiuni care nu erau potrivite pentru netăgăduita sa valoare. Generalul Coandă a plecat aşa încât unii dintre miniştri nici nu ştiau la amiază că nu mai există guvernul. Bietul domn Poni[13], un om aşa de venerabil, a aflat aceasta spre marea sa surprindere şi, om liniştit, se va fi scandalizat pentru prima oară violent, când i s-a spus că încă de la oarele opt dimineaţa d-sa nu mai este ministru, deoarece nu mai exista Ministerul.

D. general Cantacuzino-Grănicerul: Culisele!

D. N. Iorga: Bas Empire! Când a fost vorba însă de iscălit anume tratate, era un lucru foarte greu, deoarece pe de o parte era ambiţiunea d-lui Brătianu, care-l împiedica de a iscăli acele acte, iar pe de altă parte aşa cerea situaţiunea ţării: Ca actele acelea să fie iscălite. Atunci a venit generalul Văitoianu[14]. Este adevărat că d-sa nu a dispărut prin bunăvoinţa d-lui Brătianu, ci prin voinţa ţării.

Dar d-voastră, oricât v-aţi face iluzia, aţi fost salutat cu prea mare căldură de Partidul Liberal şi aţi fost tratat, în greşelile d-voastră, cu un spirit de prea largă toleranţă de acest partid, care nu este obişnuit deloc a fi tolerant şi blând, nu numai cu cei care-i sunt duşmani, dar nici cu cei pe care şi-i închipuie că i-ar putea avea ca duşmani, pentru ca să nu vedeţi imediat scopul pentru care aţi venit, crezându-se că vă veţi uza imediat, după ce s-a căutat să se dea impresiunea că noi ne-am uzat în cele patru, cinci luni de guvernare, iar concluziunea o vedeţi, de vreme ce aţi dat şi precedentul venirii unui Minister care nu are majoritate în Parlament şi precedentul facerii unei alegeri de însuşi Ministerul care avea nevoie de o anumită majoritate. Sistemul vicariatelor poate să meargă perfect de bine atâta timp cât marele şi unicul partid nu se simte dispus să guverneze în împrejurări aşa de comode, încât toate foloasele să vină la cei care-l compun. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

Trecem asupra Ministerului d-voastră. La un anume moment, d-voastră aţi părăsit guvernul şi a venit d.

https://biblioteca-digitala.ro

Marghiloman[15], şi nu ştiu dacă ştiţi că între cei care s-au luptat să nu vină d. Marghiloman a fost şi umila persoană a acelui care vorbeşte acum, aş fi preferat să rămâneţi d-voastră dar, când am venit la Palat, hotărârea era luată, se făcuse. Era şi cineva care plânsese, dar nu vă voi spune cine, ca să nu ştie d. Marghiloman niciodată cu ce sentiment a fost acceptat în misiunea care i se încredinţase. Nu sunt eu acela care plânsesem.

A venit d. Marghiloman şi, îndată după aceea, d-voastră aţi întemeiat Liga Poporului. Eu sunt un pasionat colecţionator, şi am aici de la un prieten „Actul constitutiv al Ligii Poporului, apelul d-lui general Averescu", tipărit la Iaşi în 1918, în ultima corectură bună de tras a acestui anunţ al Ligii d-voastră.

Anunţul acesta al Ligii cuprinde o mulţime de lucruri bune. Toată partea retorică o iscălim şi noi, cu deosebită stimă pentru acel simţ precis al stilului politic pe care-l aduceţi (*către d. general Averescu*), din ocupaţiunile d-voastră militare. Dar pasagiul care mă interesează mai mult e acela în care d-voastră spuneţi că această Ligă e întemeiată anume pentru a face să înceteze pentru totdeauna politica de persoane şi politica de partide. Prin urmare, d-voastră aveaţi în vedere ceea ce aveam în vedere şi noi: Suprimarea acelor partide în care intră cine vrea, în care rămâne cineva oricât vrea, în care se foloseşte cât rămâne, în care, chiar dacă pleacă, i se acordă un concediu, se întoarce înapoi şi, după ce s-a întors, găseşte încă rămăşiţe de mâncare pe masă şi patul cald de prezenţa anterioară. E cineva aici în Cameră care mi-a citit scrisoarea în care d-voastră îl mustraţi că a plecat; se oferea să citească şi scrisoarea prin care a răspuns, am renunţat la citirea celei de-a doua scrisori, pe cealaltă o cunosc foarte bine. Locul însă a fost găsit foarte cald, şi nu numai unul, ci două. (*D. Cuza întrerupe.*)

D. N. Iorga: Da, da, scrisoarea care ţi-a scris-o d. general Averescu, d-le Cuza, mi-ai citit-o mie, cu ironie crudă la adresa d-sale, iar după aceea te-ai oferit să citeşti şi scrisoarea d-tale, ca să se vadă cât de crud ai răspuns. (*Aplauze la opoziţie.*)

D. A.C. Cuza: Da, absolut crud. Te somez...

D. N. Iorga: Mă somezi să mă duc eu acasă la d-ta, să sparg sertarul, să iau scrisoarea din locul unde ai pus-o?

https://biblioteca-digitala.ro

D. A.C. Cuza: Oricând ți-o pun la dispoziție, ca s-o publici în „Neamul Românesc".

D. N. Iorga: Mai departe, d-le general, d-voastră ați evitat cuvântul de partid; d-voastră voiați o Ligă. Mai fusese o Ligă, a lui Haret, dar a lui era sătească, culturală, cu oarecare legături cu politica; cred că, cel puțin la urmă, s-a prefăcut într-o Ligă pur politică, care avea un singur drum, ducând direct la clubul liberal.

D-voastră ați venit cu altă Ligă, care mi s-a părut cam vagă şi oarecum suspectă.

Erau unii din aderenții mei care spuneau: Dacă ai intra şi d-ta în această Ligă! Invitația n-a venit de la d-voastră, d-le general, ci de la partizani de-ai mei. Şi am spus: La o anume vârstă nu mai mergi în politică pe întuneric, trebuie să vezi luminos care e omul, care e împrejurarea, care e programul lui.

Liga aceasta a mers o bucată de vreme, dar au venit aşa de mulți, d-le general, încât, când ați ajuns la guvern, a trebuit să luați măsuri de a închide registrele înscrierilor. Nu ştiu dacă s-au deschis şi după aceea. Dar să-mi fie permis a crede că nu e cea mai sănătoasă din popularități, aceea de la gustarea căreia trebuie să se abțină anumiți oameni care vin la anumite momente. Liga sunt convins că a degenerat contra ideii d-voastră. Şi din cauza acelora care au venit, şi din cauza zestrei pe care o aduceau cu dânşii, căci sunt persoane care aduc în haina lor un miros care nu dispare niciodată, şi erau mulți din aceştia. Vi s-a adus odată lista de 11.000 de înscrişi. Eu mă ofer ca, într-o lună de zile, să vă aduc o sută de mii de iscălituri. Puneți-mi la dispoziție un număr de agenți, care să spună prin toate satele că se vinde pământul cu cutare preț, că le veți da pământ pe care nu-l vor plăti niciodată, şi se va face o pantahuză cum n-a mai fost alta.

Dar veți zice d-voastră: Nu s-au adunat astfel aderenții. În cazul acesta, agenții care au fost trimişi de d. Argetoianu, care îmi pare rău că nu este aici, şi de alții, agenții aceştia au făcut o mare greşeală. Iată care. Când vrei să cultivi popularitatea cuiva, ori când vrei s-o creezi, trebuie să înfățişezi pe om aşa cum este, fiindcă vine o vreme de verificare şi dacă îl înfățişezi aşa cum nu este, dacă îi atribui daruri miraculoase,

https://biblioteca-digitala.ro

supraumane, făcătoare de minuni, aderentul vine şi controlează şi dacă el controlează, atunci nu înlătură numai partea greşită din popularitate, ci zdrobeşte popularitatea însăşi. Şi d-voastră aveţi fără îndoială o popularitate care poate să fie folositoare ţării, însă nu înfăţişată aşa cum s-a înfăţişat de cei mai mulţi dintre aderenţii d-voastră. (*Aplauze.*)

D-voastră cunoaşteţi limba italiană şi Italia, şi ştiţi că la Neapole este sticluţa aceea în care se păstrează sângele lui San-Gennaio. Preoţii de la biserică au un talent deosebit de a face ca acest sânge să se lichefieze. Sângele este închegat; îl poartă prin mâni, efectul căldurii, nu tăgăduiesc miracolul, dar, în sfârşit, nimeni nu are mijlocul de a-l prinde. Sub efectul poate al degetelor, sângele se lichefiază, şi atunci toată biserica strigă: „Viva San-Gennaio". Dacă s-ar întâmpla ca preoţii să-şi uite meşteşugul, eu m-aş teme, nu numai pentru fiola care cuprinde sângele sfânt, dar pentru însuşi mitul lui San-Gennaio, care nu ar mai putea aduce la anul altă minune. Şi dacă Sfântul, în adevăr, este făcător de minuni, păcat!

D. A. C. Cuza: D-le Iorga, nu am înţeles nimica.

D. N. Iorga: N-ai înţeles pentru că îţi lipsesc şi mijloacele de raţiune şi mijloacele de informaţiune, dar mai cu samă cele de bună credinţă. Cum vrei, fără logică, fără ştiinţă şi fără bună credinţă să înţelegi ceva? Aceasta nu se poate! Prin urmare, d-lor, trec mai departe. A venit un moment când partidul d-voastră, fiind totuşi o Ligă, numai în paranteză, să mă iertaţi, o să mai adaug ceva: Este un proverb românesc: „Pentru o babă surdă nu toacă popa de două ori", şi, prin urmare, întorcându-mă, a venit un moment când, d-voastră fiind un partid, dar zicându-vă Ligă şi eu cred că atunci când eşti partid, partid să-ţi zici; când eşti o ligă, ligă să-ţi zici, şi nu este bine să se întrebuinţeze termeni de aceştia ambigui, a venit un moment când d-voastră aţi intrat în guvernul nostru, şi vă văd încă acolo. Am surprins căutătura d-voastră către mine, atunci când mă alesesem preşedinte, şi sunt dator să vă dau explicaţii pentru ce m-am ales preşedinte. D-voastră aţi atribuit-o cine ştie căror intenţii. Este interesant să se ştie, nu pentru persoana mea, ci pentru locul pe care l-am ocupat. Mi s-au atribuit, deci, cine ştie ce sentimente faţă de d-voastră.

https://biblioteca-digitala.ro

Aveam o părere în privința aceasta, eram în divergență de opiniuni cu prietenii mei. Aveam părerea aceasta că, într-o Cameră aleasă de sufragiul universal, prin alegeri libere, preşedintele nu se recomandă din partea guvernului. Eu, de multe ori, şi față de prieteni nu-mi vine să spun lucrurile, dar acțiunea mea se resimte de ceea ce, dintr-un defect de temperament, nu am spus. Şi atunci, d-lor, mi-a oferit prezidența Camerei şi am refuzat-o. Pe urmă am stat şi m-am gândit mai bine, îmi umbla necontenit în urechi vorba aceasta: „dizolvare, dizolvare", şi nu vream să fie Camera dizolvată. Şi atunci mi-am zis: Această Cameră poate să fie mult mai uşor dizolvată cu un preşedinte pe care l-a voit guvernul, decât cu un preşedinte care a dat luptă în contra candidatului guvernului şi a ajuns să-şi ocupe locul său. Şi m-am gândit la încă un lucru: Mă rog, noi am avut iluzia, şi poate am greşit, fiindcă noi suntem monarhie constituțională şi nu regim parlamentar în adevăratul înțeles al cuvântului, am avut iluzia că şi în folosul monarhiei putem duce viața noastră politică spre parlamentarismul adevărat. (*Aplauze pe băncile Federației.*) Şi când este vorba de parlamentarismul adevărat, cum a spus cineva care este aici, dar care acum are altă părere, Parlamentul influențează puternic, în ceea ce priveşte pe aceia care vor fi miniştri. Din toate aceste motive am ținut să fiu ales preşedinte al Camerei, fără să am niciun interes de vanitate şi niciun alt interes, fiindcă aveam destul de lucru ca să mă gândesc să-mi cruț interminabilele ceasuri de la prezidenție, şi chiar cu o jertfă din sănătatea mea. D-voastră nu v-ați retras atunci. Retragerea d-voastră a fost determinată de o cerere pe care d. Vaida n-a putut s-o primească. Aşa este, d-le Vaida, că vi s-au cerul cinci locuri în Minister?

D. Al. Vaida: Trei.

D. N. Iorga: Peste cele două pe care le avea, a mai cerut încă trei.

D. general Al. Averescu, preşedintele Consiliului: V-am cerut eu, d-le Vaida? De la Parlament am venit direct la d-voastră şi erați bolnav, şi a rămas să mai vedem. Nu vreau să intru în mai multe detalii.

D. Al. Vaida: N-ați venit d-voastră, a venit cineva trimis.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: D. Argetoianu, delegat de d. general Averescu, a cerut cele cinci locuri.

D. general Al. Averescu: D. Iorga era convins că, atunci când am intrat eu în guvern, peste trei luni de zile d. Vaida va sta la puşcărie şi d-voastră vă veţi duce să-l îngrijiţi acolo, că eu voi răsturna guvernul şi d-ta te vei duce la puşcărie cu mâncare.

D. N. Iorga: D-voastră citiţi rândurile din ziare?

D. general Al. Averescu, preşedintele Consiliului: Nu, din gura d-lui Vaida. (*Aplauze pe băncile majorităţii.*)

D. N. Iorga: Atunci, cu mărturisirea d-lui Vaida sau cu rândurile din aceste ziare, îmi daţi voie să vă dau o explicaţie. D-voastră eraţi considerat în opinia publică întreagă, nu ca un ministru care poate să primească o prezidenţie de Consiliu şi nu ca un ministru care poate să colaboreze şi mai departe cu aceia pe care i-a găsit pe banca ministerială, ci ca acea persoană care, prin mijloace nenaturale, cu totul miraculoase şi întâmplător chiar revoluţionare, este în stare să facă fericirea Ţării româneşti. Partizanii d-voastră vă înfăţişau ca pe reprezentantul cezarismului salvator, şi evident că, atunci când lasă cineva pe Ludovic-Napoleon Bonaparte să facă pe 2 decembre[16], trebuie să fie căutat la locul unde se pun oamenii politici care o bucată de vreme trebuie să fie făcuţi inofensivi. După aceea a urmat ce a urmat, d-voastră aţi venit la guvern. Îndată după venirea la guvern, aţi urmat politica de decrete-legi care există şi aiurea, are un precedent austriac, este un paragraf austriac...

D. M. Popovici: Acolo este constituţional.

D. N. Iorga: Şi există şi în Italia. În Italia au existat decrete-legi. Decretele-legi au fost create în Parlamentul Marghiloman pentru îndeplinirea, într-o fază din viaţa noastră politică în care nu se conta pe Parlament, pentru îndeplinirea celor mai esenţiale acte de guvernământ.

Nu i-a putut trece cuiva prin minte decât numai predecesorilor d-voastră, liberalii, de la care aţi luat reţeta, că reformele se pot face pe calea unor decrete-legi. Şi voi spune pentru ce. Dacă dă cineva un decret-lege privitor la o afacere oarecare, la un punct curent de administraţie, decretul-lege nu

https://biblioteca-digitala.ro

poate să rămână totdeauna aşa, trebuie înfăţişat Camerelor. Înfăţişând cineva Camerelor aceste decrete-legi, se poate găsi că decretul-lege nu este bun. El a fost executat însă, s-a adus o pagubă oarecare ţării, paguba aceasta într-un domeniu restrâns poate să fie reparată, dar să zicem că decretele-legi ale d-voastră, care în mare parte au fost şi puse la aplicare, n-ar fi acceptate de Parlament. Cum vă duceţi d-voastră pe urmă să refaceţi întreaga situaţie de care sunt legate interesele pe care nimeni nu mai este în stare să le mai servească? Aceasta este nu numai călcarea cerinţelor vieţii parlamentare, dar compromiterea pentru totdeauna a sentimentului de legalitate constituţională. (*Aplauze pe băncile Federaţiei.*) Al doilea, când aţi venit la guvern, înţelegeam să veniţi sau cu excelenţi funcţionari, şi eu unul întotdeauna am dorit Minister de funcţionari, în momentul când oamenii ceilalţi nu se pot înţelege între ei, sau unul cu oameni ieşiţi absolut din straturi populare. Ei bine, d-voastră aţi venit cu persoane de care vă legaseră, poate, simpatii personale, cu persoane care s-au distins în anumite domenii şi cu persoane din care nu cred să se fi distins în vreun domeniu, oricum cu persoane care nu aveau nimic a face cu acea ideaţiune şi sentimentalitate de unde a ieşit popularitatea d-voastră mistică. Fel de fel de oameni, pe care îi ştiam cu părţile lor bune şi rele. Dar nici d-voastră nu admiteţi ceea ce este esenţial în cariera d-lui Take Ionescu, nici d-sa nu e legat să vă aducă omagiile idolatriei.

D. dr. Avram Imbroane, vice-preşedinte: D-lor, este ora unu şi jumătate; doriţi să continuăm şedinţa până o termina d. Iorga, sau d-sa să continue la ora 5?

D. N. Iorga: D-le preşedinte, într-un sfert de oră voi termina.

D-lor, unui guvern i se poate face credit, unui guvern i se poate da încredere; un guvern poate să fie susţinut, şi evident noi nu suntem oameni care să aşteptăm cu nerăbdare cutare ceas din cutare zi în care vom reveni. Ei bine, toate aceste lucruri se pot face cu două condiţii, dar numai cu aceste două condiţii: Întâi, ca acel guvern să aibă o linie de conduită, să aibă un program, să înfăţişeze ţării anumite făgăduieli şi să fie legat în fiecare moment de îndeplinirea acelui program, de

https://biblioteca-digitala.ro

urmarea acelei directive, de satisfacerea acelor făgăduieli. Aceasta este o convenție. Neapărat că pe vremuri ca acestea să meargă cineva cu oameni care astăzi zic într-un fel, mâne în alt fel, după cum se schimbă alcătuirea băncii ministeriale sau după cum bate un vânt din public sau alt vânt din public sau din intimitate, fiindcă de acolo răsar de multe ori furtuni mai puternice decât acelea care mişcă văzduhul de la un capăt la altul, aceasta nu se poate. Dar nu se poate mai cu samă un lucru: Nu se poate ca sub cel mai minunat program, sub cea mai dreaptă şi mai sigură linie de făgăduieli, luate în mod solemn, să figureze iscălituri din care una distruge pe cealaltă. Adecă un guvern de coaliție, pentru a îndeplini un program, cere anume condițiuni indispensabile. Şi eu sunt sigur că se va ajunge acolo, ca să avem guverne de coaliție strâns legate în jurul unui program. Şi în privința aceasta, să-mi dați voie să culeg din experiența mea politică un fapt pe care-l aduc înaintea d-voastră. Sunt anumite lucruri din relațiunile personale, care se pot spune, fiindcă nu supără pe nimeni.

În 1913, d. Brătianu vine la guvern cu programul exproprierii unui milion de hectare şi cu colegiul unic; pe vremea aceea se cerea mai puțin decât s-a cerut pe urmă. Eu unul credeam că în locul colegiului unic, şi nu se gândea nimeni la votul universal, de ce n-am spune-o, nu vorbea nimeni din acei care se puteau ține de făgăduieli, iar ceilalți puteau să făgăduiască orice ar fi să se facă un fel de împărțire a națiunii pe straturi, din care fiecare să aibă votul său definitiv, fiecare din aceste straturi să aibă dreptul de a trimite un număr de reprezentanți în Parlament, de specialişti, aşa cum s-a ajuns în Germania.

În ceea ce priveşte exproprierea de un milion de hectare, ziceam că este prea puțin şi ziceam, iarăşi, decât să facem exproprierea unui milion, ceea ce este prea puțin, şi să dăm loc la atâtea ocazii ca să se câştige din expropriere, căci ştim unele apucături, decât acestea, mai bine arendarea obligatorie şi lichidarea datoriilor la credite, ceea ce ar fi adus o adevărată revoluție agrară.

M-am dus la d. Brătianu, mă rugase d-lui prin intervenția d-lui Banu, ca să avem o întâlnire.

https://biblioteca-digitala.ro

D. Brătianu a fost foarte amabil cu mine, şi d-sa mi-a vorbit de frăţia de pe vremuri dintre bătrânul I. Brătianu şi M. Kogălniceanu, un compliment de natură să-mi acopere faţa de ruşine. Şi am spus d-lui Brătianu: „Să facem un program comun, sub el să te iscăleşti d-ta şi poţi pune litere cât jumătate de deget: *Şeful Partidului Liberal*, şi eu mă îndatoresc ca în literele cele mai mici ce se pot închipui să iscălesc într-un colţ, în numele micii grupări „naţionalist-democrate", cum era pe atunci.

D. Brătianu mi-a răspuns: „A! Nu aşa, să ieşim în public, cu un act iscălit de noi amândoi; să facem un guvern de coaliţie. M-a lăsat să înţeleg ceea ce s-a propus d-lui Take Ionescu şi a acceptat: Să se aleagă dintre ai mei un număr de deputaţi şi senatori. Eu am refuzat. Încă de atunci am înţeles că lucrurile mari nu se pot face decât prin silinţi comune, că reformele de mare importanţă trebuie să poarte semnătura garantată a tuturor forţelor politice care au dreptul de a vorbi într-o ţară.

Ei bine, cât este de rău dacă în loc să aibă cineva iscălituri convergente, are sub programul său iscălituri divergente! Şi atunci, când cineva zice: „Uită-te la d. general Averescu", omului îi alunecă ochii la d. Garoflid, care o fi făcut un progres imens, dar nu e mai puţin adevărat că e un membru al cercului conservator al „Convorbirilor Literare", este sfetnicul ascultat al d-lui Marghiloman, face parte din comitetul de conducere al acestui partid, şi nu e mai puţin adevărat că la Iaşi a recomandat munca silnică drept panacee, ţăranii lucrând întâi pe moşiile boierilor, şi după aceea pe moşiile lor, şi nu e mai puţin adevărat că a iscălit în mart cea mai îndărătnică denegare a exproprierii care a ieşit vreodată din condeiul unui om politic.

Dar este un al treilea motiv care ne face pe noi, naţionaliştii, să nu putem primi o conlucrare cu partidul care deţine puterea în momentul de faţă, şi iată care este acest motiv. Noi am pornit cu o iluzie, la care ţineam mult şi care, ziceam, dacă va deveni o realitate, vom binecuvânta toate puterile Cerului care ne-au dat o regenerare prin românii neliberi, şi ce-aţi făcut cu ei? Noi am cheltuit însă o viaţă

https://biblioteca-digitala.ro

întreagă căutând să trezim toate straturile acestei societăți de aici, fiindcă naționaliștii țin fără îndoială la partea din corpul național care suferă mai tare, dar ei nu-și permit să neglijeze părțile celelalte, care deocamdată se găsesc bine, însă, după ce va ajunge să fie pe deplin lecuită partea care suferă, și ele vor avea dreptul la aceiași îngrijire ca și înainte. Din anume cauze, în privința politicii de clasă noi am făcut rezerve într-un moment și dacă acuma nu am mai făcut, este pentru motivul...

Și aici fac o mică abatere. Sunt lucruri despre care poți să zici: Nu le vrei, câtă vreme nu sunt, dar când lucrurile sunt, și ele vin din voința unei națiuni, atunci mai poți să zici că nu le vrei? Pentru că nu națiunea e pentru doctrină, ci doctrina este pentru națiune. (*Aplauze.*) Și Partidul Țărănesc s-a alcătuit, și l-am văzut eu cum s-a alcătuit.

Acum câțiva ani, îmi mai vorbise de așa ceva d. Mihalache[17] care, o spun cu bucurie, încă din tinerețele sale a avut strânse legături eu întreaga operă de propagandă pe care am îndeplinit-o noi, fiindcă dumnealui, „învățătorul de la Topoloveni", a dovedit cât poate strânge inițiativa culturală a unui autodidact când a vorbit ieri de aici, și am văzut și ce vânt bate prin capetele căptușite cu diplome ale acelor care au urmat toate școlile din lume, dar care nu pricep un lucru: Că nu știi decât ceea ce știi dincolo de școala la care ai învățat.

D. A. C. Cuza: Exemplu, d. Buzdugan.

D. N. Iorga: Dacă ai căuta cât ești de calp în tot ceea ce spui, nu ai mai deschide gura. Pentru că d-ta pretinzi să te accepte lumea ca ban bun, iar d-ta ești ca banul șters, ca moneda umblată așa de mult prin mâinile tuturora, că nu se mai distinge nici o efigie, nici o inscripție. (Aplauze *prelungite pe băncile minorității.*)

D-lor, d. Mihalache și noi n-avem nimic de ascuns în legătura dintre noi. Mi-a spus să facem un partid țărănesc. Eu i-am zis: „Nu, mă țin de vechea mea concepție: Organizarea corpului întreg al națiunii". Și am scris și un articol explicativ, căci era vorba să lămurim și pe alții. Mă doare clasa țărănească, o ajut, dar nu îngrămădesc toată truda numai pe partea corpului național, care este clasa țărănească.

https://biblioteca-digitala.ro

D. general Al. Averescu, preşedintele Consiliului: Mă rog, când era aceasta?

D. N. Iorga: Vreo patru-cinci ani înainte de război. Ce s-a întâmplat pe urmă, d-le general? S-a întâmplat că această clasă țărănească a făcut, cu ajutorul nostru, al tuturor oamenilor de treabă, a făcut războiul. Şi de ce nu am spune-o? Ea ne-a dat Basarabia, fiindcă țăranii basarabeni erau românii basarabeni, cu puține excepții de boierime ici şi colo, care i-au ajutat, când a fost nevoie, la renaşterea lor națională. (*Aplauze pe băncile Federației*). În ce priveşte pe bucovineni, ei s-au mâncat între dânşii aşa de mult, că te miri cum le-a rămas carne pe oase. N-am introdus noi discordia între dânşii. Dscordie a fost totdeauna la ei; de la noi a venit doar câte o tendință de împăcare, şi a fost un ceas fericit al vieții mele când, acum opt până la zece ani, d. Flondor mi-a trimis o telegramă pentru a-mi spune că, în urma intervențiilor mele, s-a realizat în sfârşit unirea românilor din Bucovina. A ținut numai două luni, pentru a se cufunda din nou în starea de mai înainte. În Bucovina aceşti țărani sunt însă aceia care au susținut neamul.

Adunarea de la Alba-Iulia merită să fie pusă alături de adunarea țărănească de la mai 1848, fiindcă actorii au fost ei, țăranii, iar nobilii interpreți ați fost voi (*către ardeleni*). (*Aplauze.*)

Prin urmare, la clasa aceasta țărănească ne gândim, la ea de câte ori considerăm tot ce este esențial, tot ce este fundamental, tot ce se poate să pregătească viitorul nostru. Şi ne gândim acum mai mult decât înainte, fiindcă, odată, clasa cea veche avea pasivitatea martirului, pe când clasa de azi are energia eroului. (*Aplauze.*) Şi a venit clasa aceasta din tranşee; ea te pune şi pe d-ta, d-le Averescu, în funcțiune de dânsa, şi cu cât eşti mai puțin în funcțiune de dânsa, cu atât îți slăbesc puterile. Vechea fabulă a lui Anteu! Cel mai elegant automobil aristocratic, cele mai captivante linguşiri personale nu pot să înlocuiască acel prăfos şi noroios pământ care dă puteri, din antichitatea cea veche a lui Anteu până în timpurile noastre, oricărui om politic care vorbeşte în numele poporului. (*Aplauze în rândurile minorității*). Când d. Mihalache a plecat în interiorul

https://biblioteca-digitala.ro

ocupat ca să vadă ce este acolo, mi-a spus scopurile sale; am avut o lungă convorbire atunci împreună. A văzut ce este aproape în fiecare județ. A găsit un partid țărănesc răsărit elementar din voința însăşi a națiunii. De unde se vede că n-avem de astăzi un partid țărănesc, şi partidul țărănesc este tare tocmai fiindcă se razimă pe legătura firească a asociațiilor țărăneşti ieşite de la sine, cel puțin pe tot cuprinsul teritoriului muntean. (*Aplauze pe băncile minorității.*) Naționalismul, din partea lui, a putut face operă apostolică douăzeci de ani în Moldova, unde am fost de şase ori candidat al colegiului țărănesc din Covurlui, şi ales de două ori. Pe vremurile falsificației alegerilor colegiului al III-lea, am ținut an cu an legăturile mele acolo, deşi mă alegeam aiurea, şi într-un rând au venit plângând la mine țărani care mi-au spus: Îmi pare rău că n-am putut să te alegem. Dar sunt ales aiurea. Sunteți ales aiurea. Bucuria este a altora; noi n-am putut avea nici acum bucuria să vă alegem.

Aşa încât legăturile dintre Partidul Național şi /Partidul/ Țărănesc nu sunt legături pe care să le fi pus la cale noi, ci sunt legături care au ieşit de la aceia chiar pe care-i reprezentăm şi pentru care trăim. (*Aplauze.*) Şi față de dânşii nu avem ambițiile pe care le credeți d-voastră: Să fim un fel de Mohamezi, un fel de profeți, sau un fel de mahdii răsăriți pentru a face fericirea lor.

Noi avem o singură credință: Că până ce țăranul va veni la noi, cum a început a veni într-unele regiuni, priviți la bănățeni, până va veni țăranul însuşi şi va zice: „Eu vorbesc pentru mine, eu lupt pentru mine", până atunci noi, toți intelectualii săraci ai acestei țări, acei care nu s-au lăcomit la nici un loc de frunte, la nici un mijloc de îmbogățire, ci au înțeles să-şi consacre puterile lor, multe, puține, înaintării națiunii, noi nu suntem altceva decât precursorii umili şi predecesorii smeriți ai aceluia care va veni cândva în numele lui şi prin puterea lui, poporul românesc însuşi. (*Aplauze prelungite.*) Iar dacă avem legăturile de azi cu partidul țărănesc din Basarabia, cu ceea ce este țărănesc şi în viața politică a Bucovinei, e prin aceiaşi hotărâre, inapelabilă, a stratului adânc şi sănătos al poporului românesc din acele părți

https://biblioteca-digitala.ro

(*aplauze.)* Şi, dacă dintre ardeleni, aceia alături de care mergem sunt dumnealor, aceasta se datoreşte faptului că originea Partidului Naţional, oricâţi avocaţi ar fi fost la şedinţa constitutivă din 1881 şi la şedinţele de refacere a programului, originile acelea sunt însă în vlaga ţărănească de jos, în sămânţa de la 3 maiu 1848. (*Aplauze.*) Dar, veţi zice d-voastră: S-a îndepărtat, a devenit un partid conservator; am auzit şi aceasta. Alianţa cu noi însă, dacă undeva şi în oarecare măsură ar fi aşa, este cel mai mare bine ce puteam face românilor de dincolo, pentru că prin legăturile noastre cu clasa populară nu facem altceva decât îl punem în legătură, de data aceasta nu numai cu ţăranii lor, ci cu întreaga pătură muncitoare a pământului din tot cuprinsul României Mari. (*Aplauze.*)

Ne-aţi adus acuzaţia că avem înţelegere cu socialiştii. Cred că nu există, şi fac apel la oamenii de vârsta mea, nu există un om care să se apropie de cinzeci de ani şi care să-şi fi făcut educaţia, nu în străinătate, ci chiar aici în ţară, unii chiar au învăţat în străinătate, şi au făcut tot aşa, şi care, la un moment dat, când ne asfixiam cu toţii în atmosfera de decadenţă a ultimului Minister I. C. Brătianu, să nu fi răsuflat pe singura fereastră care era deschisă şi care, dacă nu dădea pe o câmpie înflorită, dădea cel puţin pe o largă curte de fabrică în care mirosul de cărbune şi de petrol nu era mai urât decât mirosul odăii acesteia lăcătuite.

La şeptesprezece ani purtam scrierile lui Cernâşevski, *Capitalul* lui Karl Marx, pe care l-am citit încă de la cincisprezece ani, pe vremea când, în clasa a V-a, citeam pe Darwin, pe Engel, pe Lapparent[18], cărţi fundamentale din toate ştiinţele. Despre *Capitalul* lui Karl Marx am făcut chiar o conferinţă şi, cum cunosc bine pe acest autor, îmi este îngăduit să nu-l tratez altfel decât ca o carte mare a timpului său, ceea ce nu însemnează că este o Evanghelie pentru toate timpurile ce vor veni. După aceea am văzut pe ce drumuri duce socialismul la noi. Ideologie seacă, pe de o parte, pe de altă parte diferite combinaţii, care schimbând din vagon în vagon, ajungeau la gara cea mare a Partidului Liberal.

https://biblioteca-digitala.ro

Răposatul Morțun şi d. Nădejde au intrat în Partidul Liberal cu curioasa idee, pe care nu o recomand nimănui, de a deveni aripa stângă a acestui partid. (*Întreruperi pe băncile socialiste.*) Desluşiți-vă cu dânşii, şi prin urmare nu aş recomanda nimănui ca, fie şi într-o colaborație politică, să piardă individualitatea sa, pentru a se transforma într-un membru al corpului, fie acest membru al corpului chiar aripile, care sunt dispuse totdeauna să zboare.

După aceasta a fost, d-lor, un socialism adormit, şi prea puțin. Dumnealor conduc curentul socialist, pe care, la dreptul vorbind, nu l-au creat dânşii, ci masele muncitoare ajunse la conştiința drepturilor lor. Da, masele muncitoare au creat un partid muncitoresc. (*Aplauze.*) Dumnealor zic: Partidul acesta este aşa cum zice Karl Marx, sau aşa cum recomandă în broşurile sale Lenin. Eu zic însă altfel: Acest partid este încă un strigat de suferință, pe care nimic şi nimeni nu-l poate înăbuşi, dar ceva îl face să înceteze şi anume: Dreptatea deplină politică, socială şi culturală, acordată acestei clase, care şi în război ne-a adus servicii, în tranşee şi aiurea, pe care niciodată nu trebuie să le uităm. (*Aplauze pe băncile socialiştilor.*) S-au interpretat rău cuvintele pe care le-am spus dăunăzi la Cluj. Fiind întrebat, cu prilejul unei conferințe, ce zic eu de steagul roşu, am spus că în roşul acestui steag eu văd doar sângele cald pe care această clasă l-a vărsat pentru biruința steagului tricolor. (*Aplauze.*) Aşa înțeleg eu legătura noastră cu Partidul Socialist. (*Aplauze.*)

A îndreptăți clasele muncitoreşti, nu înseamnă a săpa însăşi temelia viitorului României. Şi fiți siguri că această clasă nu va merge niciodată unde vor s-o îndrepte oamenii care au numai defectul că sunt prea grăbiți şi care cred prea mult în cărți, ca unii care au citit prea puțin şi au prea multă credință într-o singură carte, căci nimic nu e mai periculos decât omul care a citit o singură carte, „homo unius libri". Oamenii care au citit mai multe cărți, şi mai ales au asistat la prăpăstioase dezastre ale atâtor societăți omeneşti, la schimbările de doctrine uimitoare, de aclimalizare şi naționalizare a tuturor tendințelor universale, aceştia ştiu foarte bine că sunt două lucruri care vor împiedica orice şi pe oricine ar veni de la

https://biblioteca-digitala.ro

Răsărit de a face ca România să se cufunde într-un cataclism social. Aceste două lucruri sunt: Calitatea de rasă a unui popor care vede realitatea peste lipsurile de doctrină, care doctrină, în dorința-i de cristalisare, strânge realitatea, dar realitatea dârză sfărâmă pereții doctrinei, când nu se mai acomodează cu dânsa. Al doilea lucru e hotărârea pe care o au cei mai buni fii ai acestei țări de a rezolva chestiunea socială altfel decât cu mitraliera. (*Aplauze.*)

Vreți să vedeți acum, d-le general, care este concluzia? Concluziunile se desfac de obicei de acei cărora li s-au înfățișat faptele şi nu totdeauna amatorii de concluzii dovedesc că au urmărit atent şi au socotit după dreptate faptele care li s-au prezentat. Dar, fiindcă este obiceiul de a prezenta la sfârşit, dacă nu o perorație, eu nu am această specialitate retorică, în stare să dezguste sufletul unui om care a trecut prin multe retorici în toate literaturile lumii, fiindcă e obiceiul de a da o concluzie, o dau.

Sunt convins că această țară cuprinde tezaure de energie imensă şi sunt convins că această țară cuprinde o posibilitate de viață morală de neînchipuit. Nenorocirea este aceea că din când în când îi răsar tot felul de infirmieri, care pretind totdeauna să ție de subțiori pe un om care poate să umble singur. Națiunea românească însăşi trebuie să o descoperim oriunde este, să o înțelegem pe cât se poate şi să nu fim atât de pretențioşi ca să credem că putem îndrepta paşii ei ținând-o mereu braț, când ea poate să calce căile ei. Să intre deci în mintea tuturor oamenilor care întrebuințează democrația altfel decât ca un steag de agitație electorală ce fâlfâie în vânt înainte de alegeri şi se bagă frumos în buzunar după alegeri, că este datoria tuturora să înceapă pregătirea neamului românesc şi pentru acea viață morală care singură, în cadrul material al reformelor indispensabile, poate să asigure viitorul la care avem dreptul. Această formulă poate uni silințele noastre ale tuturor şi, îndreptându-ne ochii către acest popor românesc, schilodit de atâtea nedibăcii pretențioase, să-i spunem cuvintele Evangheliei: „Ia-ți patul tău şi umblă". (*Aplauze prelungite.*)

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. C. Argetoianu e ministeriabil, pentru răstimpul volumului de față, în ianuarie-februarie 1918 (Justiție), martie-iunie 1920 (Finanțe) şi iunie 1920-decembrie 1921 (Interne).

2. Take Ionescu a fost ministru de Stat, în decembrie 1916-iulie 1917, vice preşedinte al Consiliului de miniştri, iulie 1917-ianuarie 1918; ministru de Externe, iunie 1920-decembrie 1921, ad interim la Justiție, decembrie 1920-ianuarie 1921. Între 17 decembrie 1921 şi 17 ianuarie 1922 a fost preşedinte al Consiliului de miniştri.

3. Sergiu Niță (1883-1940), membru în *Partidul Țărănesc* din Basarabia, apoi în *Partidul Poporului.* A fost ministru de Stat în mai 1920-decembrie 1921.

4. Vezi mai mult la M. Oprițescu, *Partidul Național Democrat, condus de Nicolae Iorga (1910-1938)*, Bucureşti, 2000.

5. În *Istoria românilor*, vol. 10, ed. recentă, 2011, îngrijită de noi şi de Gh. Buzatu, Al.Vaida Voevod e caracterizat drept „ministru fără influență" (p.286). Mai apoi, când acesta ajunge prim ministru, N.I. scrie că „e mai potrivit pentru o astfel de sarcină şi un mai vast orizont şi, mai ales, cunoştința lucrurilor din Apus pe care, de curând, o căpătase la Paris"(p.292).

6. Dr. N. Lupu a fost ministru de Interne din decembrie 1919 până în martie 1920.

7. Victor Cherbuliez (1829-1899), scriitor şi estetician francez.

8. Generalul Arthur Văitoianu, în noiembrie 1919, era prim ministru şi ministru de Război.

9. V. aceiaşi *Istorie a românilor*, vol. 10, passim.

10. Cf. Dr. N. Lupu, *Prin lume. Jurnal american*, Iaşi, 1995. Ed. Gh. I. Florescu.

11. „Semănătorul", revistă literară săptămânală, a apărut din decembrie 1901 până în iunie 1910, sub conducerea lui al. Vlahuță şi G. Coşbuc. Între iunie 1905 şi octombrie 1906 N. Iorga a fost directorul revistei.

12. Guvernul Coandă a funcționat între 24 octombrie şi 29 noiembrie 1918.

13. Petru Poni a fost ministrul Cultelor şi Instrucțiunii Publice în guvernul Coandă.

14. V. şi n. 8, când Văitoianu era prim ministru.

15. Guvernul Al. Marghiloman din 5 martie-24 octombrie 1918.

https://biblioteca-digitala.ro

16. Aluzie la lovitura de stat a lui Ludovic Bonaparte din 2 decembrie 1851.

17. Ion Mihalache (1882-1963), învățător. Preşedinte al Asociației generale a învățătorilor. Decorat cu ordinul *Mihai Viteazul.* În decembrie 1918 întemeiază Partidul Țărănesc. A fost ministru al Agriculturii din decembrie 1919 până în martie 1920.

18. Probabil A.A. Lapparent (1839-1908), geolog francez, autor de manuale, secretar perpetuu al Academiei de Ştiințe.

https://biblioteca-digitala.ro

XC

PE URMA UNOR DECLARAŢII NEÎNGĂDUITE

(30 IULIE 1920)

Onorată Cameră,

Întâi, eu n-am observat că s-a votat moţiunea. Eu n-aş fi prezentat-o şi aş fi recomandat chiar să nu se prezinte, pentru că dezaprobarea cuvântării d-lui Christescu a fost atât de unanimă, încât partea cealaltă, complectată şi cu călcarea unor prevederi de regulament, putea să lipsească.

În haosul acela de ieri, s-a cerut votarea moţiunii propusă de d. Dragomirescu. Şi încă odată, eu n-am observat că s-a votat moţiunea.

Aşa fiind, cred că trebuie să profităm de faptul că era ieri seară atmosfera aşa încât nu se înţelegea nimic, pentru ca să trecem peste această neplăcută chestiune, şi cel mai bun lucru este să ne mulţumim cu dezaprobarea formală a tuturor conştiinţilor patriotice din această Cameră, şi pe asemenea chestiuni ne putem uni totdeauna, şi să nu introducem un principiu, pe care regulamentul nu-l permite şi care s-ar putea întoarce, cine ştie când, şi împotriva unor oameni, care n-ar fi emis ideile şi exprimat sentimentele pe care le-a emis şi exprimat d. Christescu.

D-lor, mai am de adaus un singur lucru în chestiunea d-lui Stroescu.

Nu stau lucrurile tocmai aşa, cum s-au prezentat în necunoştinţă de cauză de d. Ioaniţescu. D. Stroescu a început a vorbi despre administrarea din Basarabia, în momentul când chestiunea Basarabiei era deschisă în chipul cel mai periculos pentru noi.

Atunci am făcut un lucru, care se putea face ieri, nu odată, ci de sute de ori: În calitatea mea de preşedinte, am intervenit imediat, atrăgând atenţiunea oratorului că face un rău serviciu ţării. Evident că oricare ar fi părerile noastre, de la tribuna Parlamentului nu se poate face rău ţării căreia îi aparţii. Am luat cuvântul d-lui Stroescu, şi d-sa însuşi pe urmă

https://biblioteca-digitala.ro

a recunoscut că discursul rostit nu era bine venit. L-a publicat, ce e drept, în ziare, dar după trecere de două luni, când momentul pentru chestiunea Basarabiei trecuse.

Aşa încât vedeţi că toate lucrurile au mers cum trebuiau să meargă.

Cât priveşte obiecţiunea d-lui Ioanițescu[1] că s-ar putea înlocui reproducerea exactă a lucrurilor spuse de d. Christescu ieri printr-un rezumat, cred că ideea aceasta ar fi foarte nenorocită, şi iată de ce: Am aici „Renaşterea Română", care-mi atribuie în dimineaţa aceasta, amintind conversaţia pe care am avut-o cu d. Ioan Brătianu, că eu aş fi spus că d-lui are datoria să împuşte netam, nesam pe proprietari. Eu nu am spus aşa.

Eu am spus că dacă proprietarii s-ar revolta contra reformelor agrare[2], dumnealui are aceeaşi datorie de a împuşca pe aceşti rebeli, ca şi pe oricări alţi rebeli. Evident, „Renaşterea Română" caută să atâţe pe proprietari şi-i pofteşte să vină acasă la mine ca să mă împuşte; şi aceasta este cea mai frumoasă faptă pentru un ziar de ordine.

Dacă nu ar exista tipărirea notelor stenografice, spuneţi-mi d-voastră, cum m-aş mai putea eu apăra împotriva unei calomnii şi unei atâtări ca aceasta? (*Aplauze.*)

D. general Al. Averescu, preşedinte: D-lor deputaţi, singura obiecţiune serioasă care s-ar putea ridica contra celor ce s-a hotărât aseară de acest Parlament, este crearea unui precedent.

Or, după cum a spus şi d. Ioanițescu, precedentul acesta a fost deja creat în sesiunea aceasta la Senat. Dar, mai mult decât atât, precedentul a fost creat de către Parlamentul prezidat de d. Iorga[3], şi pot spune că a fost un precedent prezentat sub o formă care este mai supusă criticii decât ceea ce am făcut noi aseară.

D. preşedinte de atunci, d. Iorga, a ridicat cuvântul oratorului, ceea ce este mult mai grav decât a împiedica să se publice cele spuse de orator.

D. N. Iorga: De loc.

D. general Al Averescu, preşedintele Consiliului: Ceea ce a făcut fostul preşedinte este o atingere la libertatea cuvântului.

https://biblioteca-digitala.ro

Se înțelege că se spuneau lucruri foarte urâte, care revoltau sentimentul Camerei şi pentru aceasta i s-a ridicat cuvântul. Dar nu era de o gravitate extraordinară ca să i se ridice cuvântul.

D. N. Iorga: Aceasta este părerea d-voastră.

NOTE

1. D.R. Ioanițescu se disputa cu dr. Lupu care îl lăudase pe Lenin. D.R.I. a replicat: „O fi mare Lenin pentru Rusia şi poate că s-a făcut o greşeală când i s-a zis bandit; şi cel mai puțin în ficat /sic!/ ca să aducă această afirmațiune eşti dumneata când zici că sunt posibile tratative cu Rusia şi dumneata care ai fost consilier al Tronului, nu ai făcut un act de român când ai rostit acest cuvânt. Ai fost tendențios şi condus de sentimente antiromâneşti".

2. Vezi supra.

3. Ca preşedinte al Camerei, N.I. refuzase refuzase publicarea cuvântării lui Gh. Cristescu Plăpumaru în *Dezbaterile parlamentare;* la fel procedase şi cu discursul lui Stroescu.

În aceiaşi şedință, intervine **în discuțiile prilejuite de răspunsul la Mesajul Tronului**, rememorând fapte istorice din anul 1906; este şi o replică adresată raportorului I. Petrovici:

„D. N. Iorga spune că n-a fost în Partidul Conservator.

D. N. Iorga: Ferească Dumnezeu.

D. I. Petrovici, raportor: Mărturisirea d-sale nu mai dă loc la nici o controversă, totuşi eu v-am aplaudat la 1906 la *Teatrul Liric*, într-o cuvântare care într-adevăr a fost una dintre cele mai frumoase ale d-voastre.

O voce: Era lirică.

D. I. Petrovici, raportor: Ați ținut atunci un discurs, care începea cam în modul următor: În general am o memorie bună şi când îmi place ceva, am memorie excelentă. (*Ilaritate.*)

D. N. Iorga: În materie de discurs şi de persoane. *(Ilaritate.)*

D. I. Petrovici, raportor: Erați alături de Petre Carp...

D. N. *Iorga:* Da, un om de treabă.

https://biblioteca-digitala.ro

D. I. Petrovici, raportor: Alături de Maiorescu şi de toată acea pleiadă strălucită de conservatori de la 1906. D-voaste aţi început discursul cam în modul următor: Ştiu că şi d-voastre aveţi o memorie excelentă şi e foarte probabil că aveţi să vă recunoaşteţi.

D-lor, spunea d. Iorga, lumea mă întreabă ce caut alături de d-voastre şi atunci, întorcându-se către d. Petre Carp, a adaus: Dar unde aşi putea să găsesc, dacă nu lângă d-voastre, ceea ce caut eu? *(Aplauze, ilaritate.)*

D. N. Iorga: Pentru că ocaziunea se prezintă... *(Întreruperi, zgomot, ilaritate.)* D-voastre găsiţi bun sistemul acesta, ca atunci când un om vrea să se explice într-o chestiune de onestitate în politică, să râdeţi?

Voci: Nu! Nu! Vă ascultăm, vorbiţi, d-le Iorga. Te ascultăm cu plăcere.

D. N. Iorga: D-lor, în anul acela 1906, în luna ianuarie mi se pare...

D. I. Petrovici: Februarie.

D. N. Iorga: În anul acela, Nicu Filipescu a venit la mine. Mi-aduc aminte şi plimbarea făcută cu dânsul, în cursul căreia mi-a expus dorinţa lui. Mi-a spus că Partidul Conservator, după socotinţa lui, este un partid mort şi că partidul acesta trebuie înviat ca să nu rămâie atotputernic numai Partidul Liberal. Un punct de vedere foarte just. Mi-a spus, Partidul Conservator mai murise odată şi l-au înviat junimiştii, şi acum vrea să-l învieze şi nu are cu cine. D-ta ai gruparea de la „Semănătorul", nu ţi-ar conveni să mergem alături? Răspunsul a fost: Cum să merg eu alături, când noi avem tendinţe cari se cristalizează într-un program şi d-voastre nu aveţi nici un program? Şi atunci mi-a spus, noi o să ţinem o întrunire, întrunirea e contra guvernului Cantacuzino şi contra d-voastre *(adresându-se către d. Take Ionescu)*. Întrunirea se va face pe temeiul revizuirii conştiinţei publice sau naţionale; va fi o întrunire cu un caracter pur idealist, vino d-ta şi expune programul d-tale. Zic: Bine, dar aceasta nu cuprinde nici un angajament. Mi se răspunde: Evident, nici unul. Şi după aceia d-voastre veţi veni şi veţi declara că primiţi acest program. Am primit în urmă vizita fostului d-tale profesor, d-le Petrovici,

https://biblioteca-digitala.ro

fostul meu coleg Maiorescu, care era, Dumnezeu să-l ierte, un om foarte dibaci şi care mi-a spus că i-ar veni foarte greu să facă asemenea declarațiune, că asta ar însemnă să renege tot ce a făcut până atunci. Îl cunoşteam foarte bine şi ştiam că este trimis când e vorba de operat cineva, într-o anume chestiune, cu stovainăˡ. (*Ilaritate.*)

Şi atunci am spus, eu mă duc, țin cuvântarea, dar cuvântarea nu angajează la nimic. După aceea, dacă d-voastre transformați toată politica d-voastre şi-mi dați ziarul „Epoca" pe mână, atunci voiu şti ce am de făcut. Şi m-am dus şi iată ce am spus, puteți controla în „Epoca". Am spus, să nu se supere liberalii, că în țara aceasta sunt două clase: una funciară națională la țară, alta la oraşe, adunată Dumnezeu ştie cum şi din ce elemente. Se poate merge cu clasa de la oraşe, făcând o politică liberală, pe baza unor idei cari de mult au murit acolo de unde le luasem, în Apus, sau puteți, proprietarii, să vă puneți în fruntea țăranilor ca să creați marea democrație rurală a României. Şi eu, din punctul meu de vedere naționalist, aşi fi foarte bucuros de aceasta. Şi acuma spun (*adresându-se d-lui Mihalache*), te-ai supăra, nu te-ai supăra, foarte lămurit un lucru: Marea nenorocire a Țării româneşti, care a oprit-o ani întregi de zile, a fost că partea sănătoasă, partea națională, partea onestă a proprietarilor de pământ, în loc să înțeleagă ceea ce au înțeles strămoşii lor, boierii, că rolul lor este în fruntea țărănimei pe care să o ajute a se ridica, s-au cartiruit într-un partid fără nici un fel de legătură cu aceea ce îi putea hrăni, cu partea aceasta. S-a uns deci cu toate alifiile democratice care i s-au dat dintr-o parte şi din alta, iar țărănimea a rămas cum e acum, de o ajută filantropi ca noi, sau cum credeți, ca d-voastră. Nu se poate ajuta singură şi a fost silită să găsească ceea ce îi dau împrejurările în materie de prietenii mai mult sau mai puțin interesate ale noastre, pe care le credem dezinteresate, ale d-voastră care sunt, cum credeți.

N-am fost înscris în Partidul Conservator, programul acesta al meu, cu toate că am îndurat câteva sărutări din partea celor de față, nu a fost admis, „Epoca" nu mi s-a dat niciodată.

https://biblioteca-digitala.ro

Câteva luni după aceia a fost demonstrațiunea de la Teatrul național[2]. D. Marghiloman căuta în registrele clubului conservator numele meu, pentru a-l şterge. A avut marea decepțiune că n-a avut ce şterge, căci nu eram acolo. (*Aplauze pe băncile federației.*)

Am fost cam lung, dar mă ierți (*către d. I. Petrovici*), vina este a d-tale.

D. I. Petrovici, raportor: E interesul general, nu al meu. O singură întrebare aşi mai avea de făcut; de data aceasta îl provoc eu pe d. Iorga, prin urmare vina e întreagă a mea dacă la acel discurs de la 1906 se găseşte acest pasagiu pe care îl voiu citi acum şi a cărui autenticitate dumnealui să o certifice sau nu: „O țară aproape analfabetă ai cărei locuitori nici 20 la sută nu ştiu carte nu i se poate încredința un drept atât de important de a participa la conducerea țării, ei sunt incapabili de a-i percepe importanța şi a şti cum să-l folosească".

D. N. Iorga: Îmi dați voie să răspund? Starea culturală a țărănimii noastre, atunci, era de aşa natură încât...

D. I. Petrovici, raportor: La 1906, d-le Iorga? (*Întreruperi.*)

D. N. Iorga: Sunt 14 ani, toată activitatea lui Haret de atunci. (*Aplauze din partea opoziționei naționale.*)

Şi chiar dacă nu s-ar fi dezvoltat opera culturală a lui Haret, 14 ani în viața unei clase care sprijină statul şi care l-a salvat şi l-a întregit, sunt suficienți pentru a i se face educațiunea. Şi pot să vă arăt momentul precis când am admis, întrebat de grupul din Galați care scotea atunci „Curentul Nou", când zic, în urma unei discuțiuni, am admis votul universal şi participarea întregii clase țărăneşti la conducerea țării. Pentru încă un motiv şi cu aceasta închei. Pentru că, dacă oamenii cinstiți nu ar fi primit această politică, începuseră s-o facă această politică cu țăranii alții, pe cari nu voiam să-i las să biruie cu ajutorul țăranilor înşelați". (*Aplauze prelungite din partea opoziționei naționale.*)

NOTE

1. Stovaina, anesteziant descoperit de dr. Toma Ionescu; a făcut posibile operații deosebit de complicate. Cele 700 de cazuri astfel rezolvate de doctorul român în SUA, i-au adus o binemeritată

https://biblioteca-digitala.ro

confirmare internațională. În țară, cuiva i s-a năzărit să înceapă o campanie furioasă contra sa, mergând până la a cere să i se ridice dreptul de practică medicală.

2. Pentru demonstrația de la Teatrul Național, din 1906, vezi vol. precedent.

Apoi **în replică cu generalul Averescu şi cu preşedintele Camerei, Duiliu Zamfirescu**. Îi aminteşte generalului:

„Am discursuri ale dumitale din opoziție, în care amesteci pe Rege. Am aici, iată. Dacă-mi permiteți să le citez. Dar nu-mi permite nici dumnealui, nici Parlamentul. Noi suntem aici ca să încasăm, dar ca să arătăm cum este adevărul, nu-mi dați voie?" Generalul i-a răspuns: „Nu, lungim de prisos". Şi a vrut să treacă la alt subiect. N.I. i-a replicat:"Apoi sigur, cu Abdul Hamid a isprăvit!". La acestea, deputatul Schitănescu a strigat: „Taci, Iorga, taci!" ceia ce a strârnit furia lui Iorga: „Ați auzit, domnule preşedinte? Eu nu sunt domnul cutare, ci taci, Iorga, taci! Aşa strigă bolnavul majorității, domnul Schitănescu de acolo, unui om care a ținut locul pe care îl aveți dumneavoastră. A strigat „Taci, Iorga, taci!" Aşa se vorbeşte aici? Duiliu Zamfirescu a intervenit împăciuitor: „Domnilor din majoritate şi din minoritate, respectați oamenii care au o situație!" Iorga, nepotolit, a continuat: „Vă felicit pentru aderența dumneavoastră, şefii de județe, cari cunosc aşa de bine buna cuviință şi pe care îi aruncați asupra noastră când aveți nevoie". Preşedintele i-a replicat: „Domnule Iorga, cine seamănă vânt, culege furtună!" Iorga: „Aşa! Preşedintele aprobă? Dumneavoastră aprobați?" D.Z.: „când cineva are tradițiunea dumitale la preşedinție, o lasă mai moale!" Iorga: „Ce tradițiune? Dovedeşte! " (*Mare zgomot, vociferări pe băncile opoziției, amenințări*).

În şedința din *2 august 1920:*

Face următoarea **interpelare**:

„Ştie d. ministru al Agriculturii că inspectorul agricol Gheorghe Săpunaru a fost mutat de la Prahova în Ardeal

https://biblioteca-digitala.ro

pentru a face loc d-lui Mogâldea, inspector agricol la Buzău, al cărui loc era destinat d-lui Anagnostopol, o rudă, mi se spune, a d-lui ministru, şi proprietar mare în acest judeţ?

E adevărat că Săpunaru, plângându-se personal d-lui ministru, a fost tratat ca bolşevic, ceea ce pe lângă actul de nedreptate suferit, l-a adus la hotărârea de a se sinucide, executată acum câteva zile? A văzut d. ministru înduioşetorul testament al acestui om onest şi activ, care era şi un scriitor de seamă, testament în care el spune: „Rog pe iubiţi camarazi, prieteni şi buni români să nu mă acuze de intenţiuni pe cari nu le-am avut: Idei anarhiste ce mi le-aţi atribuit nu le-am avut", şi închie: „Dumnezeu să dea suflet şi tărie ţării mele române şi neamului românesc în tot cuprinsul lui".

Înţelege d-sa, după acest trist exemplu, ce uşor se exploatează învinuirile de „anarhism", pentru a duce la deznădejde pe funcţionarii cei mai cu iubire pentru popor?"

Apoi, în numele opoziţiei naţionale, declară susţinerea proiectului de lege depus de ministrul de Război, generalul I. Răşcanu, privind înfiinţarea Oficiului naţional al invalizilor, orfanilor şi văduvelor de război. Raportor era D.R. Ioanițescu.

„D-lor deputaţi, ţin să se ştie că opoziţiunea naţională aprobă toate proiectele d-lui ministru de Război, cu atât mai mult cu cât aceste proiecte au fost pregătite pe vremea când d-sa făcea parte din Ministerul căzut în martie. Şi dacă nu vom participa la votarea acestor proiecte, este pentru a ne ţine de cuvântul dat şi de care d-voastre ne dezlegaţi prin faptul că astăzi au început să se facă strigările potrivit normelor cerute de regulament. Dorinţa noastră este ca să fim dezlegaţi cât mai curând, ca să putem participa la toate lucrările Camerei, dar intenţia noastră este că dorim ca, cu un moment mai înainte, să se aducă toată alinarea şi tot ajutorul cuvenit acelora care ne-au dat patria mărită". *(Aplauze.)*

În şedinţa din *3 august 1920*:

Pe marginea alegerilor din judeţul Trei Scaune, circumscripţia Chezdioş Orhei, unde se prezentase un singur

https://biblioteca-digitala.ro

candidat, care a şi fost declarat ales, Fekete Andras. Or, deputatul V. Nițescu adusese o contestație, arătând că acolo candidase şi publicistul bucureştean George Pop. Preşedintele biroului electoral central l-a rugat pe Fekete să se retragă. S-a format o comisie parlamentară care l-a proclamat pe G. Pop.

„Onorată Cameră, eu nu vă voiu spune ce a făcut Ghiță Pop pentru cauza națională în anii cei grei ai neutralității, când un glas al d-sale, neobosit, convingător, pasionat, a vorbit necontenit pentru cauza care a biruit la urmă şi dându-ne țara cea mare pe care o avem acum. Înlătur cu desăvârşire din discuțiune meritele pe cari şi ante vorbitorii mei le-au recunoscut lui Ghiță Pop.

Vin la chestiune, aşa cum este pusă, din punct de vedere al legalității, pentru ca pe urmă să ating şi cealaltă chestiune care s-a adus, anume, datoria care o avem noi de a respecta drepturile minorităților.

D. Ghiță Pop este din Poiana Săracă. Acela este satul lui, acolo a crescut, acolo îşi are toate legăturile. A avut durerea de a reveni şi a găsi satul distrus. Nici prin minte nu i-a putut trece să-şi caute titlurile lui de drept la candidatură la alt sat.

Dumnealui a mai adus înainte un act public, fiindcă în adevăr părintele Rafiroiu avea delegațiune din partea subprefectului şi delegația aceasta nu i-a fost retrasă. Şi dacă a voit să protesteze predecesorul străin al părintelui Rafiroiu, acesta avea toată vremea ca să protesteze. Prin urmare, cu desăvârşire trebuie înlăturat şi al doilea motiv de formă. Voi mai zice că în legea electorală pentru Ardeal s-a făcut foarte rău, păstrându-se din dorința de a nu rupe cu o tradiție, astfel de prescripțiuni cari sunt împrumutate de la o legislațiune pe care o cunoaşteți şi în ceea ce priveşte cuprinsul şi în ceea ce priveşte urmarea. Nu este nimic mai natural decât să laşi candidații să vie unul în fața celuilalt.

Vin acum la ultimul argument. Sunt cel dintâi care, în Parlamentul trecut, am ținut la orice prilej, ca minoritățile să fie satisfăcute nu numai în drepturile lor, dar chiar peste drepturile lor, fiindcă suntem un popor generos şi cu cât vom fi generoşi cu atât este mai bine. Dar în circumscripția în care s-a prezentat d. Fekete, un om cumsecade, care a primit situațiunea creată poporului său prin unirea cu România, s-a prezentat din partea cealaltă ca român d. Ghiță Pop. Acolo este o veche discuțiune națională, acolo sunt

https://biblioteca-digitala.ro

ținuturi cari au aparținut cândva Moldovei, sunt ținuturi cari au fost smulse Moldovei pe la 1760 cu vreo 10 şi mai mulți ani înainte de smulgerea Bucovinei. Acestea sunt cele două comitate cari au fost rupte de Austria, în urma unui schimb de note dintre Poartă şi Curtea din Viena. Secuii de acolo sunt în foarte mare parte români deznaționalizați. (*Întreruperi.*)

Dar nu aveți nici o competință; măcar aci, cred, că am eu oarecare competință.

Duceți-vă d-voastre în satele de acolo. Am văzut cu ochii mei cele mai frumoase datine de nuntă cu steagurile purtate înainte, cu năframele la urechile cailor, tot ce viața noastră populară are mai poetic şi mai frumos. Într-un sat în care nu se mai aude nici un cuvânt românesc, într-un sat complet deznaționalizat, în care însă sunt secui pe cari dacă -i întrebi ce este, îți spun că este olah, român, şi tot se duc la biserica românească, de lângă cea veche a lor. Este un proces care durează de secole şi, dacă are dreptate secuiul să lucreze într-o luptă electorală pentru candidatul său, eu reclam în Camera românească dreptul românilor să lupte pentru candidatul națiunii lor". (*Aplauze.*)

În şedința din *4 august 1920.*

Pe marginea măsurilor luate de autorități la greva funcționarilor de poştă:

„Onorată Cameră, rog pe d. ministru al Comunicațiilor să-mi răspundă dacă aprobă atitudinea de alaltăieri a d-lui general Mihail, delegat la administrația poştelor, care a cerut foştilor grevişti, veniți pentru a relua lucrul, că trebuie să treacă pe la santinelă cu bilete de legitimație şi a sfârşit dându-i afară cu amenințări de arestare.

Crede d-sa că prin asemenea mijloace se asigură acea voie de lucru, acel devotament pentru serviciu, fără de care orice funcționar devine o formalitate goală?

Şi consideră d-sa lipsa de poştă aproape totală timp de aproximativ o lună ca o situație admisibilă într-o țară de cultură strâmtorată de crize ca aceea de astăzi? (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

https://biblioteca-digitala.ro

D. general Văleanu, ministrul Comunicațiilor: D-lor deputați, alaltăieri s-au prezentat la direcțiunea Poștelor, la comandantul militar superior al Poștei și Telegrafelor, generalul Mihail, funcționarii ca să reia lucrul. După cum știți, Poșta e ocupată militărește. Pentru buna ordine în Poștă orice funcționar, orice particular, posedă un bilet de circulație.

O voce pe băncile opoziției: Un bilet de circulație pentru particulari? Am fost la Poștă fără ca să am bilet de circulație.

D. general Văleanu, ministrul Comunicațiilor: Ca să intri în birourile Poștei trebuie să posezi un bilet de circulație. Un asemenea bilet posed și eu.

O voce: Bilet ad-hoc.

D. general Văleanu, ministrul Comunicațiilor: Acest bilet e redactat în modul următor: „Domnul cutare are voie a intră în palatul Poștelor, telegrafelor și telefoanelor la orice oră din zi și din noapte". (*Ilaritate.*) Această măsură e luată pentru ca să se stabilească ordinea. O parte dintre funcționarii Poștei n-au vrut să se supuie la această măsură, o parte s-au supus.

Generalul Mihail a menționat ordinele și acei cari nu s-au supus, s-au retras. Acestea sunt explicațiunile pe cari le dau și cred că nu putem decât să aprobăm purtarea comandantului militar al Poștelor, Telegrafelor și Telefoanelor pentru măsurile de ordine ce a luat.

D. N. Iorga: Răspunsul d-lui ministru are nevoie de completare. Dumnealui s-a informat, fără îndoială, de la organele administrative de acolo; eu m-am informat de la foștii greviști ei înșiși. Oamenii se găsesc într-o situațiune deplorabilă.

Vedeți, n-am fost la dânșii înainte, ca să nu se zică că merg pentru a trage un câștig politic. Dar în momentul acela m-am simțit dator să știu de ce o grevă care se socotea terminată începe din nou în dauna cea mare a publicului.

Oamenii – încă o dată spun – se găsesc într-o stare deplorabilă, sunt zdrobiți, familiile lor n-au cu ce să se hrănească, își dau seama că în momentul de față nu ar avea nici un interes să prelungească această stare de lucruri, și au lăsat toate revendicările lor în mâna administrației, au arătat cea mai deplină încredere în intențiunile bune ale guvernului;

https://biblioteca-digitala.ro

îşi dau seama că s-a adus ţării un rău mareprin această grevă, care poate că este datorită în parte pripelei lor, dar în cea mai mare parte situaţiunii făcute printr-o imprudenţă de limbaj electoral, care imprudenţa aceasta de limbaj n-a adus îndeplinirea făgăduielilor dorite. În această stare de spirit, *au mers 6-7* mii de oameni, între cari funcţionari superiori şi femei, fără nici o intenţiune de a tulbura liniştea, i-am întâlnit cu o zi ÎNAINTE *şi* foarte bucuroşi mi-au spus: „în sfârşit, s-*a terminat, de* mâine se reia lucrul".

Când s-au dus acolo, au fost întâmpinaţi cu această cerere de a nu putea circula acolo unde au fost funcţionari atâţia ani de zile, unde ei au avut situaţiuni înalte, decât cu umilinţă, căci aceasta se urmăreşte şi aceasta este nenorocirea... (aplauze din partea opoziţiei naţionale), decât cu umilinţa de a prezenta la *fiecare* cerere biletul de legitimaţie. Atunci ei au cerut, în forma cea mai cuviincioasă, să nu fie supuşi la această înjosire. Nu avem nevoie, nici *între* muncitori, nici între funcţionari, de suflete strivite şi înjosite; avem nevoie de oameni cu simţul demnităţii personale. (Aplauze din partea opoziţiei naţionale.) Ca răspuns li s-a spus să plece imediat, sau altfel se dă ordine de arestare. În felul acesta au plecat oamenii.

Dacă voiţi să ştiţi ce este în sufletul lor, vă voiu spune. Unul dintre dânşii, pe care îl cunosc de multă vreme, un funcţionar inferior, mi-a spus: D-le, am încercat toate mijloacele posibile, guvernul ne sileşte să ne adresăm la socialişti. Ei bine, ne vom adresa la socialişti! Voiţi să se adrese la socialişti? Voiţi să îmbogăţiţi mişcarea de răsturnare cu încă un element care până acum a fost un element de ordine şi naţional? Perseveraţi pe *ac*eastă cale! Dar eu cred că este în interesul tuturora să ne oprim aci. (*Aplauze.)* Să ne oprim aci, d-le ministru. Guvernul a vrut să facă un act de autoritate, să arate funcţionarilor foarte numeroşi ai unei instituţii de căpetenie, că greva funcţionarilor nu se admite. Este punctul de vedere al guvernului! Acest punct de vedere a biruit! Ce voiţi mai mult decât atât? (*Aplauze din partea opoziţiei naţionale.*) Ce vreţi de la oamenii aceştia, cari vin dacă nu cu o mustrare de

https://biblioteca-digitala.ro

cuget toți, cel puțin cu sentimentul că mișcarea lor, cum a fost plănuita, n-a biruit?

Căutați să vi-i atrageți, să îndepliniți acolo acea operă de împăcare, fără de care această țară nu poate trăi și nu poate prospera"[1]. (*Aplauze din partea opoziției naționale.*)

NOTE

1. În vol. II al *Discursurilor parlamentare* textul a fost cuprins, eronat, la data de 20 august, sub nr. XCII, cu titlul *LA GREVA POȘTELOR.*

În ședința din *6 august 1920*:

În legătură cu recunoașterea calității de cetățean român a lui Victor Eftimiu. Acesta era român macedonean, născut la Boboștița (Corcea, Albania), în 1889:

„Onorată Cameră, în ședința trecută s-a votat printr-o surprindere recunoașterea cetățeniei d-lui Victor Eftimiu. Se pare că este vorba de aceeași persoană care la Paris, chemat să-și facă datoria către țară, s-a improvizat cetățean otoman, ceea ce face necesară recunoașterea de astăzi.

Recunoașterea îi deschide acestui domn, cum a lăsat să se înțeleagă chiar președintele Adunării, putința de a ocupa înalta funcție de director al Teatrelor. Și pentru acest loc poate fi ales cineva, căruia îi lipsește cultura ca și autoritatea necesară, dar mai ales iubirea de țară, dovedită prin certificatul otoman destinat a-l scăpa de participarea la războiul ei?"

În legătură cu observarea regulamentului Camerei:

„Nu se poate intercala în mijlocul unui discurs decât numai o lămurire care explică discursul. Nici într-un caz un discurs nu poate fi tăiat în două, prin adăogirea unui lucru contrariu.

Voci: Regulamentul!

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Marele regulament e cel care se cheamă bunul simț și tradițiunea tuturor Camerelor din lume.

O voce: Camera poate să consimtă.

D. V. Madgearu: Vă rog numărați. Unde sunt 100 de deputați?

D. general Al. Averescu, preşedintele Consiliului: E bine să lămurim chestiunea aceasta, d-le Madgearu; d-voastră ați cerut suspendarea şedinței. S-a încuviințat suspendarea şedinței, d-voastră trebuie să plecați de la tribună. Prin urmare, rămânea tribuna liberă. Şi atunci la această tribună s-a dat voie, pentru că se întrerupsese discursul d-voastră, să se citească un proiect de lege. Acesta este adevărul.

O voce: Aceasta nu s-a făcut niciodată.

D. N. Iorga: D-le preşedinte al Consiliului, există şi o estetică şi o logică a şedințelor.

D. general Al. Averescu, preşedinteleCconsiliului: Dați-mi voie, deoarece s-a tăiat discursul în două se poate prea bine ca discursul...

D. N. Iorga: Trebuie să aibă dreptate toate Camerele din lume de vreme ce nu s-a făcut niciodată aşa.

O voce: Aveți protocol de toate şedințele?

D. N. Iorga: Nu sunt de vârsta d-tale venerabilă, dar ştiu şi eu ceva.

D. general Al. Averescu, preşedintele Consiliului: D-le Iorga, dacă atunci când d. Madgearu a cerut să se suspende şedința, ar fi venit un ministru să depună un proiect de lege...

D. N. Iorga: Este altceva; ministrul poate s-o facă".

După ce atrăsese atenția că Adunarea nu mai are cvorum. Numărându-i pe deputați, chestorii constataseră că sunt doar 130; numai că executivul voia să-l pună pe dr. Angelescu să vorbească la mijlocul discursului lui V. Madgearu, ceia ce Iorga nu suportă: „În cazul acesta nu rămâne decât să vă lăsăm să conduceți Camera aşa cum voiți, însă noi nu putem asista la un astfel de spectacol". Deputații Federației părăsesc incinta parlamentară.

În şedința din *9 august 1920.*

https://biblioteca-digitala.ro

Adresează **o întrebare primului ministru, generalul Al. Averescu**:

„D-le preşedinte, d-lor deputaţi, faţa de netăgăduita indiscreţie care face ca notele primite la ministerul de Externe să ajungă de a doua zi obiectul discuţiei prin ziare, am onoare să întreb pe d. preşedinte al Consiliului dacă Parlamentul nu trebuie să fie informat pe altă cale de ceea ce se petrece în legătură cu interesele de viaţă ale României şi anume pentru a se şti dacă d-sa menţine declaraţia sa de neutralitate primită cu satisfacţie de naţiunea întreagă? (*Aplauze din partea Federaţiei.*)

În acelaşi timp, doresc să ştiu dacă d. preşedinte al Consiliului împărtăşeşte părerea, care e a opoziţiei naţionale, că declaraţia de război făcută Vechiului Regat, pe o cale inuzitată, de sovietele ruseşti mai poate avea o valoare faţă de noul stat democratic al României Mari, format pe baza unor principii admise şi de Rusia sovietică şi că deci negociaţiile oferite de dânsa nu pot începe decât pe baza situaţiei care s-a creat astfel şi asupra căreia nu se începe nici o discuţie ci o simplă constatare din partea Rusiei". (*Aplauze prelungite din partea minorităţii.*)

După ce generalul spusese că vorbele lui Iorga sunt „invenţiuni":

„D-le preşedinte al Consiliului, aţi înţeles greşit ceea ce am apus eu. Nu v-am spus că nota Aliaţilor este aceea pe care o vizez prin întrebarea mea. Eu v-am spus că în ziare a apărut un rezumat, pe care îl declar exact, a notei lui Cicerin, a doua zi chiar după sosirea acestei note.

Întâmplarea a făcut ca, printr-o indiscreţiune pe care n-am provocat-o, să citesc însăşi nota lui Cicerin, la ceasurile 5 şi jumătate, sâmbătă, şi am rămas uimit văzând în ziare a doua zi de dimineaţă un rezumat exact al acelei note.

Atunci întreb, ce este ministerul de Externe, este un loc unde se păstrează secretele ţării sau este un loc unde se cheamă anume ziarişti sau unii ziarişti, pentru a le comunica, atunci când Parlamentul nu ştie nimic, notele cari sosesc la

https://biblioteca-digitala.ro

ministerul de Externe? Aceasta am vrut să întreb. (*Aplauze prelungite pe băncile minorității.*)

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Daţi-mi voie să vă luminez. Aceasta este cu totul altă chestiune.

D. N. Iorga: Nu v-am pus în cauză. N-am nevoie de explicaţiunile d-voastră.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Sunt dator...

D. N. Iorga: De multe ori sunteţi d-voastră dator.

D. general Al. Averescu, preşedintele Consiliului: Am înţeles altceva: că d-voastră spuneţi că s-a făcut o indiscreţiune în ziare şi voiaţi să aveţi o declaraţiune din partea guvernului, dacă este adevărat ceea ce s-a spus.

D. N. Iorga: În ceea ce priveşte nota lui Cicerin, este exact. Dar nu trebuia să apară acestea în ziare, ca să se creeze o stare de spirit de care n-avem nevoie în astfel de momente.

D. general Al. Averescu, preşedintele Consiliului: D-lor deputaţi, voiu face o cercetare...

D. N. Iorga: Aceasta am cerut".

În şedinţa din *11 august 1920.*

Pe marginea proiectului de lege privind noua legislaţie a muncii:

„Onorată Cameră, opoziţia naţională simte nevoia de a rezuma observaţiile făcute de membrii săi cu privire la acest proiect de lege în următoarea declaraţie:

Nu se poate vota, în starea actuală a mişcării sociale, un proiect de caracter pur poliţienesc al cărui autor îşi închipuie că penalităţi neaplicabile pot lua locul unor soluţii serioase. (*Aplauze unanime din partea opoziţiei naţionale.*)

Muncitorimea e o parte importantă din corpul naţiunii şi ea merită o iubitoare îngrijire, chiar atunci când suferinţele ei acumulate o fac să greşească în alegerea mijloacelor de îndreptare. (*Aplauze unanime din partea opoziţiei naţionale.*)

A identifica, aşa cum face tendinţa proiectului de faţă, acţiunea ei de solidarizare şi liberare cu mişcarea comunistă, e tocmai a admite şi a legitima o confuzie pe care încearcă a o răspândi interesaţii. (*Aplauze pe băncile opoziţiei naţionale.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Datoria noastră e să ajutăm pe muncitorul de fabrică a putea să ajungă stăpân pe instrumentul său de lucru atunci când va putea da garanţiile necesare pentru producţie şi, în al doilea rând, să creăm viaţa morală adevărată în care să putem din nou comunica sufleteşte cu muncitorimea pentru binele ei, al nostru, al ţării şi al umanităţii. (*Aplauze pe băncile opoziţiei naţionale.*)

Aceste cerinţi fiind nesfârşit deosebite de simplicitatea pasionată a proiectului Trancu-Iaşi, am face o faptă rea faţă de însăşi societatea pe care o sprijinim, cu atât mai mult voim s-o îndreptăm, dacă l-am aproba". (*Aplauze prelungite pe băncile opoziţiei naţionale.*)

În şedinţa din *12 august 1920.*

Face **o declaraţie în numele opoziţiei**:

„Onorată Cameră, am de cetit o declaraţiune în numele opoziţiei naţionale întregi. Dar cred că, înainte de a o ceti, trebuie să adaug, faţă de cuvintele rostite de d. preşedinte, ceea ce crede şi minoritatea, despre cuvântarea oratorului, care s-a coborât acum de pe tribună.

Majoritatea, după declaraţiunea d-lui preşedinte care reprezintă Camera toată, dar evident, în rândul întâi majoritatea, majoritatea nu se solidarizează cu o parte din acest discurs al d-lui Cuza.

Dar minoritatea nu recunoaşte nimic din ideile şi sentimentele sale în întregimea discursului său. (*Aplauze pe băncile Federaţiei.*) D-lor, daţi-mi voie să vă cetesc declaraţiunea.

D. A.C. Cuza: Sunt încântat de declaraţiunile cari le-ai făcut.

D. N. Iorga: D-lor, cetesc declaraţiunea opoziţiei privitoare la ratificarea tratatului cu Austria:

Opoziţia naţională întreagă crede că trebuie să formuleze astfel punctul ei de vedere. Tratatul cu Austria reprezintă concepţia pe care şi-au făcut-o aliaţii noştri despre viitoarea viaţă a Europei în ipoteza existenţei unei legi a popoarelor,

https://biblioteca-digitala.ro

menită să asigure fiecărei națiuni dreptul ei la viață și să garanteze armonia posibilă între ele.

În această concepție ei au fixat poporului românesc un loc pe care noi îl putem găsi prea mic, dar care prin acțiunea însăși a aceloraşi aliați biruitori contra unor tiranii milenare, ca şi prin silințele şi jertfele noastre pe cari ei nu le ignorează şi nu le pot ignora, e închis în hotare cari cuprind marea majoritate a celor cari vorbesc graiul nostru şi se împărtăşesc de sufletul românesc. (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

Aplicându-ne şi nouă o formulă de asigurare a minorităților etnice care era menită în rândul întâi, desigur, unor state cu mai mult egoism național decât noi, diplomația creatoare a acestui act n-a cunoscut o viață de atâtea ori seculară în cursul căreia mulți, nesfârşit de mulți străini au căutat adăpost la noi şi atâția s-au şi contopit în mijlocul nostru, dar nimeni n-a părăsit pământul românesc pentru că el n-ar fi îngăduit întregimea manifestațiilor lor naționale. (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

Suntem aşa de siguri că nici o îngrădire nu poate întrece simțul de dreptate şi generozitatea tradițională a poporului nostru (*aplauze*), încât rațiunea noastră nu simte nevoia de a respinge ceea ce jigneşte sentimentul nostru.

A discuta clauzele economice şi financiare ale Tratatului, ar ocupa prea mult timp şi suntem încredințați că o nouă orânduire mai echitabilă a drepturilor şi sarcinilor fiecăruia nu poate, după ultimele experiențe mai ales, să întârzie.

Aşa au cugetat conducătorii Blocului parlamentar în noiembrie trecut, aşa au văzut lucrurile membrii Cabinetului Vaida, care a iscălit Tratatul, acelaşi rămâne, şi după ce faptele au dovedit caracterul pur formal, în ce ne priveşte, al clauzei minorităților, punctul de vedere al membrilor opoziției naționale din noul Parlament. (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

Vom vota deci cu încredere în prieteni, dar mai ales cu siguranță în noi, un act în care vedem mai ales consfințirea unei întregiri naționale pe care o cere dreptul nostru, trecutul nostru şi voința liberă a fraților alipiți". (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

https://biblioteca-digitala.ro

În şedinţa din *13 august 1920.*

Subscrie cel dintâi **proiectul de lege pentru înfiinţarea la Roma şi Paris a şcolilor române de studii superioare** (cu patru secţii): studii de istoria şi filologia popoarelor balcanice; cercetarea arhivelor şi bibliotecilor; continuarea studiilor universitare pentru specialităţi inexistente în România; cultivarea artelor. Se primeau doar absolvenţi „cu o superioară distincţie". Durata studiilor era de trei ani. Directorii urmau să fie recomandaţi de Academia Română.

În şedinţa din *14 august 1920.*

Face **o declaraţie, în numele opoziţiei, cu privire la votarea tratatului cu Bulgaria**:

„Onorată Cameră, opoziţia naţională, neputând participa la votarea Tratatului cu Bulgaria, şi negăsind potrivit ca discuţia să fie reluată cu prilejul Tratatului cu Ungaria, cum i se făcuse propunerea, se vede silită a se exprima numai prin următoarea declaraţie:

Poporul bulgar, care doreşte aşa de mult sprijinul venit, după încetarea vechiului ţarat, necontenitelor jertfe culturale de pe malul stâng al Dunării, a fost susţinut în toate forţările sale de a-şi câştiga o viaţă de stat independentă de România, care, ea, n-a încetat un singur moment de a forma, în două state sau într-unul singur, o alianţă politică de sine stătătoare. Şi, în cazul când vecinii noştri au ajuns să-şi îndeplinească idealul pentru care au suferit martirii renaşterii lor, soldatul român a stropit cu sângele lui văile Balcanului.

În toată această operă de sprijinire, care a durat peste 400 de ani, poporul nostru n-a fost îndemnat de nici un sentiment de ambiţie sau de trufie deşartă, cum n-a fost îndemnat de nici un interes vulgar.

Instinctiv înaintaşii noştri au simţit ceea ce conştiinţa noastră deplină afirmă astăzi: Că popoarele carpato-balcanice au legături esenţiale de rasă, că ele trăiesc în acelaşi mediu geografic, că de atâtea ori au fost cuprinse în hotarele aceleiaşi unităţi politice

https://biblioteca-digitala.ro

superioare şi că, precum au interese comune în ordinea economică, tot aşa sunt expuse aceloraşi primejdii.

Răspunsul la aceste servicii esenţiale a fost acea pornire de duşmănie, care şi-a ajuns culmea prin atacul nemotivat din 1916 (*aplauze*), şi prin caracterul răzbunător pe care l-a luat participarea Bulgariei la războiul menit să împiedice unitatea noastră naţională şi să smulgă din trupul vechiului regat acea Dobroge care, ca tot litoralul Mării Negre, a avut o viaţă deosebită de a poporului bulgar şi asupra căreia completare firească, până la Mare, a teritoriului nostru naţional, s-a întins de la strămoşii noştri daci până azi, fireasca expansiune a locuitorilor malului stâng. (*Aplauze.*)

Azi România se găseşte aproape în hotarele ei etnice, opera ei de unitate s-a săvârşit în liniile mari. Ea nu poate să aibă faţă de oricare vecin decât atitudinea firească în a-şi menţine şi, la întâmplare, a-şi apăra dreptul. (*Aplauze.*)

Însufleţită de cel mai larg spirit democrat, rezemată pe vigoarea clasei ţărăneşti înainte de toate, străină de planurile condamnabile ale unui imperialism total în epoca noastră, oricui îl încearcă, opoziţia naţională nu vede din partea României nimic care ar împiedica-o de a dori, peste tristele amintiri ale faptelor de ieri, pe care le-ar atribui bucuros unui regim căzut şi unei mentalităţi menite să dispară, bună pace strămoşească ţăranului bulgar ajuns stăpân în ţara lui. (*Aplauze.*) Şi pentru a o întări, ea doreşte ca bulgarii ajunşi, prin fatalitate geografică sub stăpânirea românească, să aibă acea largă făgăduinţă de viaţă culturală şi naţională în genere, de care, trebuie să spunem, nu s-au învrednicit niciodată, până acum măcar, cei 150.000 de români cari trăiesc sub stăpânirea bulgară pe celălalt ţărm dunărean. (*Aplauze.*) De aceea, ea aprobă acest Tratat de pace, care nu ia nimănui dreptul său". (*Aplauze.*)

În şedinţa din *16 august 1920.*

În polemică cu Oct. Tăslăuanu, ministrul Industriei şi Comerţului:

„S-a zis că sunt om ambiţios. Ambiţiunea mea nu a mers niciodată atât de departe încât să cer d-lui Tăslăuanu de acum 20 de ani titlul de împărat al cugetării româneşti, pe care mi l-a decernat prin foaia

https://biblioteca-digitala.ro

sa *„Luceafărul"* şi pe care l-a amintit în discursul pe care l-a făcut aici, şi nici nu merge ambiţiunea mea aşa de departe, încât să-i cer favoarea relaţiunilor personale cu dumnealui, pe care pentru motive cari mă privesc pe mine, le-am întrerupt de foarte multă vreme. Însă a spune cuiva care are viaţa mea şi care şi-a câştigat prin muncă şi cinste nebănuită de nimeni, ai spune în Parlament că n-are dreptul la un răspuns, înţelegeţi foarte bine că este cu totul altceva. Şi aceasta presupune nu cine ştie ce lucru grozav, ci totala neobişnuinţă cu cuvintele cari se rostesc în lumea în care obişnuim a trăi. Atât şi nimic mai mult.

Iar în ceea ce priveşte lipsa d-voastră de competenţă, conştiinţa d-voastră însăşi vă poate spune că această lipsă de competenţă a existat şi există. Nu pe băncile Facultăţii de litere de la Bucureşti, nici la o redacţie de revistă literară, şi nici după aceea în situaţiunea de secretar întâi sau al doilea la Asociaţiune n-aţi putut învăţa d-voastră să conduceţi un minister, cum este ministerul Industriei şi al Comerţului, al unei ţări destul de mari, în momentul celei mai grave crize economice prin care a trecut această ţară. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

Am spus-o şi o menţin. Iar în ceea ce priveşte lipsa d-voastră de autoritate morală, conştiinţa însăşi a acestei ţări v-a spus-o de atâtea ori, încât n-am nevoie s-o repet". (*Aplauze prelungite pe băncile opoziţiei.*)

Totul începuse de la disputa dr. Aurel Dobrescu cu ministrul, acuzat că ar fi un îmbogăţit de război. În sprijinul afirmaţiei sale doctorul îl citase pe Iorga: „Este un scandal public la ministerul de Industrie şi Comerţ, este un viespar de afaceri necinstite".

https://biblioteca-digitala.ro

XCI

ASUPRA CONDIŢIILOR UNEI VOTĂRI

(17 AUGUST 1920)

Onorată Cameră,

D. preşedinte a adus în discuţie, în răspunsul pe care l-a dat d-lui Mihalache[1], felul cum s-a votat proiectul de lege[2], adus din iniţiativa parlamentară, pe care l-am prezentat eu.

În această privinţă trebuie să vă spun că în adevăr m-am dus şi am căutat un număr de deputaţi, în dorinţa firească de a vedea proiectul votat; iar ceea ce s-a constatat în ce priveşte numărul voturilor exprimate, aceasta nu mă priveşte pe mine. Iar ca impresie, impresia pe care am avut-o este în adevăr că mulţumită silinţelor mele au venit un număr de deputaţi suficient pentru ca proiectul să fie votat. Aceasta pentru cazul acela.

Aţi mai adus înainte ceva: Că, „în sesiunea trecută", aceasta înseamnă în Parlamentul trecut, lipseau deputaţi. Da, se întâmpla să lipsească. Dar în cazul când, după verificarea pe care o făceam foarte atent asupra felului cum votează fiecare, şi asupra rezultatului acestei votări, vedeam că nu este cvorumul suficient ca legea să fie votată, îmi făceam datoria de a spune că votul este nul, chiar dacă nulitatea votului ar fi fost dezagreabilă băncii ministeriale sau majorităţii; fiindcă eu reprezentam Camera întreagă.

Şi, în sfârşit, ţin să adaug că nu este rea voinţă din partea noastră în hotărârea de a nu vota. Noi dorim ca regulamentul pe care-l revedem acum să ajungă cât mai repede a fi pus în vigoare. Am fost chemaţi într-o zi, am ţinut două şedinţe; întruna, s-a mers până la 12 noaptea. Am făcut 56 de articole în aceste două şedinţe. De atunci nu am mai fost chemaţi şi, nefiind chemaţi, nu am mai putut lucra. Dar noi dorim să nu se mântuie sesiunea aceasta extraordinară; mai mult, să nu se mântuie săptămâna aceasta, fără ca regulamentul să fie întreg revăzut, ca să avem plăcerea de a ne face pe deplin datoria, lucrând şi în secţiuni şi votând şi în

https://biblioteca-digitala.ro

plen. Am spus-o de atâtea ori şi o spun şi acum, şi vă rog să nu ne învinuiţi pe nedrept, căci nu este rea voinţă din partea noastră, este consecvenţă[3]. (*Aplauze pe băncile opoziţiei naţionale.*)

NOTE

1. I. Mihalache spusese: „...în mare măsură abuzurile administrative şi disprețul de legi din partea organelor inferioare îşi au explicaţia în faptul că însuşi organul legiuitor disprețuieşte legea şi procedarea legală".

2. Proiectul de lege pentru un credit cerut de ministrul Lucrărilor Publice.

3. Pentru continuitatea intervenţiilor v. supra, şedinţa din 4 august 1920.

În şedinţa din *20 august 1920.*

Îl salută pe mareşalul francez Joffre:

„Veuillez me permettre, Monsieur le Maréchal, d'ajouter à l'hommage des représentants officiels du Parlement roumain quelques paroles très simples et sincères au nom de l'opposition nationale et démocratique.

Au moment où la Grande Guerre ne permettait pas encore aux nations opprimeés leur libération entière et où certaines personnes croyaient à la victoire inmanquable de la violence organisée qui s'appelait Allemagne en Occident, Autriche Hongrie dans notre Orient, l'âme roumaine a été reconfortée dans ses esperances par le magnifique spectacle d'une grande et glorieuse communauté nationale qui, surprise par l'envahisseur s'arrête et cherche dans la terre protectrice les forces nécessaires pour défendre indéfiniment jusqu'au dernier effort la patrie, dans son honneur et son existence même.

Ce miracle de décision, de persistance, je dirai même d'opinâtreté bénis, c'est vous qui l'avez réalisé, Monsieur le Maréchal, pour votre France à laquelle nous appartenons par

https://biblioteca-digitala.ro

l'origine, par les souvenirs et par la connaissance, tout aussi bien que pour l'humanité elle-même et en première ligne pour tous ceux qui souffraient l'oppression sans pouvoir la briser par leurs propres moyens. Nous ne tardâmes pas d'accourir sous le drapeau du droit qui se trouvait entre vos mains.

Nous avons saisi dès le premier moment, le sens de cette lutte suprême, nous en avons pressenti la victoire finale. Car nous-mêmes, depuis presque deux mille ans, nous vivons entre des ennemis, sur le pied de perpétuelle défence, au fond de cette tranchée, souvent arrosée de sang, dont surgissaient les os blanchis de nos ancêtres martyrs de la liberté roumaine. Et nous savons bien par notre existence même que ces sacrifices ne sont jamais perdus.

Votre oeuvre a été continuée par les efforts réunis de la nation française entière. Après avoir magnifiquement accompli votre devoir, vous êtes redevenu le citoyen modeste de cette France qui devait son salut à votre calme décision et l'exemple digne d'admiration d'un chef victorieux qui ne demande à sa patrie que le droit de l'aimer, d'autant plus qu'il l'a mieux servie, a touché profondément les coeurs de cette race roumaine, paysanne par ses origines et ses sentiments, qui a connu si souvent, au cours de son histoire, des chefs de guerre venant s'agenouiller très humblement devant la volonté mystérieuse qui avait agi une heure par leur raison et avec leur bras.

Saluant dans votre personne le symbole même de tout ce que la lutte pour le droit peut avoir de plus noble et de plus pur, permettez nous de vous dire que notre âme latine ose reconnaître ce qu'elle a de meilleur dans vos vertus de soldat et de citoyen et de mêler un peu de notre patriotisme roumain même en acclamant le maréchal de la défence française triomphante". (*Ovaţiuni care nu mai sfârşesc; d. Iorga vine la tribuna ministerială şi strânge mâna generalului Joffre*).

https://biblioteca-digitala.ro

CXIII

ASUPRA STATUTULUI CASEI REGALE

(27 AUGUST 1920)

Onorată Cameră,

Părerea noastră, a membrilor opoziţiunii naţionale, este că acest statut[1] are un singur defect: Că vine prea târziu.

La orice dinastie, chiar în ţări în care sentimentul dinastic şi grija de interesul general reprezentat de dinastie, un simbol, sunt mai asigurate decât la noi, chiar în ţările acestea un astfel de statut există. El este o absolută necesitate, şi mirarea mea şi a noastră, este una singură: Că ne-am gândit aşa de târziu să-l avem.

În ceea ce priveşte situaţia noastră particulară, am scăpat cu multă greutate de Fanar, cu intrigile lui, cu amestecul la domnie al tuturor familiilor care-şi închipuiau că au un drept să ne cârmuiască, am scăpat de Fanar cu atâta greutate pe uşa din faţă, *pentru* ca să avem cu toţii interesul ca acest *Fanar* să nu se întoarcă, prin intrigi cărora minţi tinere pot să le fie expuse, prin uşa din dos. (*Aplauze.*)

Cu atât mai mult cu cât, în starea actuală a partidelor noastre ele nu ţin samă îndeajuns de interesul dinastiei, simbol al patriei, şi de interesul *p*atriei înseşi, pentru a nu se amesteca nici într-un chip în locul acela în care trebuie să mergem toţi numai pentru a reprezenta o forţă populară şi o autoritate morală, iar nu pentru a introduce, unde trebuie să domnească unitatea, armonia şi buna înţelegere, tot ceea ce din nenorocire ne poate despărţi.

Dacă votăm acest statut, cred că-l vom vota cu toţii aceia care fac parte din partidele monarhice, care ştiu că astăzi monarhia nu reprezintă în rândul întâi ceva arhaic, de drept divin, ci reprezintă principalul mijloc de a fi uniţi cu toţii, fără nici un interes particular sau de partid, în chestiunile principale care interesează patria şi naţiunea. (*Aplauze.*)

Dacă, prin urmare, această unitate ne va strânge pe toţi, cum sunt sigur că ne va strânge, nu se va întâmpla niciodată

https://biblioteca-digitala.ro

de acum înainte să întâlnim ceea ce, cu vreo doi ani în urmă, se putea întâlni întâmplător, când cutare foaie din Iaşi publica în fruntea articolelor sale o declaraţie, pe care nu mă pot opri de a v-o ceti, de a v-o aminti, fiindcă socot că în acest fel vom fi cu toţii şi mai bine încredinţaţi de necesitatea acestui statut.

Foaia aceea publica o declaraţie în acest cuprins:

„Faţă cu zvonurile răspândite în privinţa părerilor d-lui... cutare asupra chestiunii la ordinea zilei, credem de datoria noastră să lămurim opinia publică. D... cutare este de părere că soluţiunea radicală şi urgentă se impune fără nici o slăbiciune şi că nu există mai multe soluţiuni compatibile cu demnitatea şi interesul ţării, în urma celor relatate de Comunicatul guvernului de ieri. Problema fiind de ordine pur internă şi naţională, străinătatea nu poate avea sub nici o formă un amestec în dezlegarea ei."

Declaraţie, care, o ştie toată lumea care a urmărit împrejurările de atunci, a fost făcută de d. general Averescu.

Ei bine votând acest statut, nimeni nu va mai putea vorbi de părerea sa şi de părerea guvernului, ci va fi o singură părere, părerea aceluia care este chemat să şi-o dea, adică a şefului dinastiei. (*Aplauze.*)

Din aceste motive voi vota proiectul acesta de lege.

La art. 1.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, daţi-mi voie, legea are un singur articol; prin urmare nu este nevoie decât de articolul unic.

D. Duiliu Zamfirescu: D-le Iorga, acest statut face parte din lege. Am pus la vot art. 1 şi 2; urmează să le votăm astfel înainte.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, nu se pot vota articolele statutului; fac apel şi la d. ministru de Externe.

NOTE

1. Se discuta proiectul de lege cu privire la actele civile ale membrilor familiei domnitoare. Actele se încheiau în conformitate cu statutul acestor persoane.

https://biblioteca-digitala.ro

XCIV

CU PRIVIRE LA O SOCIETATE FILANTROPICĂ

(27 august 1920)

Onorată Cameră,

Țin să dau lămuriri acelora din d-voastră care nu știu ce este, nu în ceea ce privește titlul său și scopul pe care și l-a propus la început, și adeziunea unui număr de suflete bune și naive, ci ceea ce este în realitatea lucrurilor, această societate cetățenească[1].

Și voi adăuga încă un lucru. Țin să se știe că nu vreau să jignesc câtuși de puțin persoanele, de o mare situație și oficială și morală în societatea noastră, care s-au lăsat prinse la un anume moment să figureze în fruntea acestei societăți și care azi nu știu, poate, cum să scape de adeziunea pe care au dat-o după ce au văzut în ce fel se dezvoltă această societate și ce urmărește.

Iată de ce este vorba. La 1916, s-a întemeiat, după cum se știe, de d. dr. Creangă, cunoscut bărbat liberal...

D. G. Caranfil: Și mare financiar.

D. N. Iorga: Și mare financiar, titlu pe care nu i-l contestăm, s-a întemeiat o societate care ar avea drept țintă, nu se poate nimic mai frumos decât atâta, să trezească în România o conștiință superioară oricărui interes de partid. Vedeți, acesta era scopul principal al societății, însă o societate care este întemeiată pentru un scop și care lucrează necontenit contra acestui scop, societatea aceasta evident că nu merită să fie încurajată. (*Aplauze.*)

O societate pentru profilaxia tuberculozei, care ar pune la dispoziția lucrătorilor noștri odăi potrivite pentru a căpăta tuberculoza, oricât de mult s-ar chema societatea pentru profilaxia tuberculozei, noi o vedem ce este.

Societatea aceasta n-a avut nici măcar răbdare fiindcă, deși servește un partid foarte răbdător (*ilaritate*), care vă

https://biblioteca-digitala.ro

pândeşte şi pe d-voastră cum ne-a pândit şi pe noi de atâta vreme şi ar dori chiar să ne vadă colaborând, în credinţa naivă că ni s-ar putea frânge gâtul deodată şi unora şi altora, va să zică deşi serveşte partidul acesta, eminamente răbdător, care însă se poate întâmpla să pătească, cu răbdarea sa, ceea ce a păţit d-rul Tanner, care voia să facă dovada că se poate lipsi de mâncare, şi a murit din această cauză (*ilaritate*), cu toate acestea societatea s-a dovedit nerăbdătoare.

Vedeţi, ea face parte din vastul program de acaparare materială şi morală al partidului pe care-l cunoaşteţi prea bine pentru a-l descrie încă odată.

Mijloacele materiale le cunoaşteţi bine, ele funcţionează acum în Ardeal, pentru a transforma Ardealul, nu într-o cetăţuie a românismului, ci într-o cetăţuie a Partidului Liberal. (*Aplauze.*)

Dar să ai atâtea mijloace materiale, şi să uzezi şi să abuzezi de dânsele aşa de mult, şi să năvăleşti cu societatea d-tale „cetăţenească" şi asupra puţinei independenţe sufleteşti, asupra puţinului spirit adevărat cetăţenesc din această ţară, pentru ca, printr-o ipocrizie dibace, să-l distrugi, cred că este un lucru care, dacă nu merită o condamnare prea aspră, persoanele de care este vorba fiind prea bine cunoscute şi bucurându-se de un fel de imunitate publică, este, în orice caz, un lucru care nu trebuie încurajat. Ziceam că nu au fost răbdători, pentru că au scos gazeta ,,România Nouă"[2]. O aveţi în fiecare zi în mână.

D. Take Ionescu, ministru de Externe: Nu o citim.

D. N. Iorga: Nu o citiţi, dar ea pretinde a se face citită, fără două lucruri: Fără talentul redactorilor şi fără direcţiunea gazetei.

Ei bine, această gazetă nu are o politică, ci mai multe. Dar sub acest înveliş variat se ascunde un singur lucru: Interesul Partidului Liberal. Vom fi lăudaţi noi, când vom fi folositori Partidului Liberal; a doua zi veţi fi lăudaţi d-voastră, când va crede că d-voastră folosiţi Partidului Liberal.

Eu înţeleg să se ducă luptele politice cu oricâtă pasiune, cu oricâtă vehemenţă, dacă nu se poate altfel, cu oricâtă trivialitate şi răutate, dacă sufletele oamenilor sunt aşa, dar un

https://biblioteca-digitala.ro

lucru nu-l înțeleg, să se facă politică cu ipocrizie. (*Aplauze.*) Şi noi nu suntem aici ca să confirmăm printr-un vot dat pe neştiute o ipocrizie care se dovedeşte în fiecare zi[3]. (*Aplauze unanime.*)

NOTE

1. În 1916 se înființase Societatea pentru educația cetățenească, condusă de biserică, învățământul superior şi magistratură. În 1917, Senatul, aflat la Iaşi, a cerut recunoaşterea ei ca persoană morală şi juridică. Acum se materializa această cerere.
2. *România nouă*, organ al Partidului Național Român, 1923.
3. Cererea a fost respinsă cu 94 de voturi şi patru acceptări.

https://biblioteca-digitala.ro

XCV

DESPRE ALCĂTUIREA REGULAMENTULUI

(6 DECEMBRIE 1920)

Onorată Cameră,

În sesiunea de vară opoziţiunea pe care o numim naţională, şi avem dreptul să o numim aşa, a fost acuzată de mai multe ori că nu doreşte ca această Cameră să lucreze, că din cauza aceasta se aduc o mulţime de chestiuni fară însemnătate, care fac să se piardă timpul Camerei, care în afară de aceasta ar putea să lucreze. Am declarat de atunci că noi foarte limpede aşteptăm proiectele guvernului. S-a venit, la un moment dat, cu un alt regulament, împotriva unei obstrucţiuni, pe care o declar neexistentă: În intenţiunea noastră nu era. De ce totuşi Camera a avut aspectul pe care l-a avut, în anumite şedinţe, nu-mi place să o spun, dar în intenţiunea noastră nu era să facem obstrucţie. Am spus că regulamentul acela, deoarece nu a fost prezentat la formele pe care le cere mersul normal al Camerei, noi nu-l putem primi şi am spus că, atâta vreme, cât acel regulament va funcţiona, noi ne vom abţine de la lucrările în secţiuni şi de la votarea proiectelor, declarând în acelaşi timp că, dacă avem lumini de adus, cât putem, aceste lumini le vom aduce. De aici vine graba cu care am primit propunerea care ni s-a făcut să alcătuim un nou regulament. Am spus că suntem la dispoziţia d-voastră, şi nu odată, ci de mai multe ori opoziţia naţională a cerut să se facă regulamentul cât mai repede, şi nu e vina noastră dacă s-a zăbovit în alcătuirea comisiunii şi începerea lucrărilor acestei comisiuni. Îndată ce comisiunea a fost alcătuită, sunt de faţă membri ai majorităţii care au participat la lucrări, ca să spună cu câtă tragere de inimă am lucrat, şi nu numai atât, dar cât spirit de concesiune am adus în discuţii.

Voci: Exact.

D. N. Iorga: Prin urmare, ne-am înfăţişat acolo şi, ca să ţinem samă de toate observaţiile, am avut în vedere nu numai

https://biblioteca-digitala.ro

binele acestui Parlament, dar binele oricărui Parlament şi, pe lângă aceasta, de multe ori am ţinut samă şi de interesul oricărui guvern care ar veni. Fiindcă, dacă nu înţeleg ca Parlamentul să fie o zdreanţă în mâna guvernului, nu înţeleg nici ca guvernul să fie o zdreanţă în mâna Parlamentului. (*Aplauze.*)

Deci, dacă noi am voit ca proiectul, cum a fost alcătuit în comisiune împreună cu noi, să se aducă pe cât mai repede şi să se voteze iarăşi cu cea mai mare repeziciune, nu însemnează că am vrut să surprindem pe o parte din membrii majorităţii cu un proiect pe care nu l-au cunoscut. Dar acum, când parte din membrii majorităţii cer o zăbavă, ţinem să spunem acest lucru: Zăbava aceasta nu cade în sarcina noastră. Dacă în cursul discuţiilor se vor ridica din partea majorităţii observaţii la care, natural, minoritatea va răspunde şi ea, dacă, de aici, în loc să aibă cineva de discutat câteva ceasuri, va avea o săptămână sau mai mult, nu noi suntem vinovaţi pentru stingherirea adusă lucrărilor Camerei.

Venim şi în această sesiune cu hotărârea de a lucra în acest Parlament, potrivit cu datoria noastră. Atitudinea noastră faţă de banca ministerială este una, atitudinea noastră faţă de majoritatea Parlamentului este alta. (*Aplauze.*)

Am ţinut a face această declaraţie. Ca parlamentari cinstiţi, dându-ne sama de enormele greutăţi care apasă ţara, ameninţând să o strivească, dorim chiar de astăzi să putem lucra împreună cu d-voastră.

Dacă însă d-voastră credeţi că aveţi zile de pierdut cu discuţii amănunţite ale regulamentului, aceasta vă priveşte. Dar eu mai am o părere: Că se poate lucra perfect cu un regulament slab, dacă este voie la lucru, precum se poate lucra detestabil cu un regulament ideal, dacă această voie lipseşte[1].

NOTE

1 Se discuta pe marginea anteproiectului regulamentului interior al Adunării deputaţilor. După citirea regulamentului, un deputat al majorităţii a declarat că nu-l poate vota deoarece trebuie să-l studieze în tihnă, altfel e împotrivă. N.I. i-a replicat: „Onorată

https://biblioteca-digitala.ro

Cameră, fac o simplă declarațiune şi anume: În această Cameră am cunoscut până acum opoziționişti guvernamentali, acum văd guvernamentali opoziționişti!"

La articolul 39, care prevedea că nimeni nu poate vorbi în aceiaşi chestiune decât o singură dată în cursul unei şedințe:

„Onorată Cameră, articolul acesta ne-a fost adus gata făcut şi noi am făcut modificări unde am crezut că putem aduce. Ne-a fost adus de birou pe baza unor proiecte mai vechi, şi situația noastră era aşa încât nu puteam protesta în contra unor mărginiri la discuțiune, căci s-ar fi crezut că dacă le-am fi cerut, aceasta ar fi însemnat din partea noastră dorința de a pierde timpul Camerei. (*D. general Cantacuzino întrerupe.)*

D-le general, binevoiți de a mă asculta până la capăt. Trebuie să ştiți că de multe ori cineva pleacă de la un lucru, pentru a ajunge la un alt lucru decât acela pe care îl aştepta un ascultător grăbit. Eu sunt de părere şi v-am spus de ce am primit noi acolo.

Dar aici, unde discutăm în chip mai larg, unde dacă ne-ar acuza cineva că urmărim obstrucțiune, să putem să răspundem în chip mai larg şi mai convingător, găsesc că se poate întâmpla, cum a observat d. Becescu Silvan, să ia cuvântul în ultimul moment un deputat şi el să nu-şi poată restrânge toată materia, în cursul câtorva minute rămase. De aceea, în loc să se spună: „fără a se depăşi durata unei şedințe", este mai bine, şi ca să împiedice dezvoltările inutile, să se spună „fără a se depăşi două ceasuri".

În două ceasuri oricine îşi poate dezvolta în întregime o părere".

După ce articolul a fost reformulat astfel. „Nimeni nu poate vorbi decât de două ori asupra aceleiaşi chestiuni şi fără a depăşi durata de două ore în total":

„D-lor, iată ce vreau să observ. Dacă se lasă Camerei putința de a hotărî cine poate vorbi mai mult de două ore, iată ce se va întâmpla. Noi ştim ce înseamnă majoritate şi minoritate. Ar fi mai bine ca majoritatea, ca şi minoritatea, să

https://biblioteca-digitala.ro

hotărască în toate chestiunile după interesul discuțiunii, nu după interesul de partid. Din nenorocire, trebuie să constatăm că nu este aşa în foarte multe cazuri. Atunci se va întâmpla că un deputat din minoritate are să vorbească totdeauna 2 ore, iar deputații din majoritate are să vorbească 4. La acest rezultat vom ajunge".

La articolul 42: „Erau necesari 30 de deputați care să ceară în scris închiderea discuției":

„D-le preşedinte, iată de ce noi am păstrat numărul de 30 deputați. D-voastră sunteți deputat mai nou şi nu ştiți ce înseamnă să i se închidă cuiva gura încontinuu prin acel strigăt brutal de „închiderea discuției", cu care timp de 25 ani au fost chinuite toate minoritățile din Parlamentul român. *Prin urma*re, să facă bine acei 30 d-ni deputați, ca să ceară închiderea discuțiunii în scris, pentru ca să-şi ia răspunderea personală pentru înăbuşirea glasului adversarilor".

https://biblioteca-digitala.ro

XCVI

CU PRIVIRE LA DEPUTAŢII ARESTAŢI

(6 decembrie 1920)

D-le preşedinte, să-mi daţi voie să vă pun întrebarea: Cum interpretaţi articolul din regulament care vi s-a citit şi conform cu care trebuia să se aducă la cunoştinţa Camerei, încă din cea dintâi zi a deschiderii sale, dosarul în puterea căruia anumiţi membri ai Adunării sunt deţinuţi[1]. Vă rog să ne spuneţi cum îl interpretaţi? Dacă înţelegeţi să treceţi peste acest articol formal, spuneţi-o sau, dacă nu voiţi să treceţi asupra lui, care este hotărârea d-voastră, din momentul ce nu s-a adus din prima zi, cum prevede regulamentul, dosarul, ca să putem aproba sau dezaproba detenţiunea acelor deputaţi?

D. Al. Oteteleşeanu cere cuvântul şi discută următoarele două chestiuni: 1. Chestiunea aducerii dosarelor, lucru care nu e constituţional şi 2. Dacă Adunarea este de părere să se continue sau nu urmărirea şi ţinerea ca arestaţi a deputaţilor.

D. N. Iorga: Cer cuvântul în chestiune de regulament.

D. Duiliu Zamfirescu: Încă odată?

D. N. Iorga: Da, încă odată, căci am voie să vorbesc de două ori în aceiaşi chestiune.

D. Duiliu Zamfirescu: D-voastră aveţi dreptul să vorbiţi şi de nouă ori.

D. N. Iorga: Recunoaşteţi acest lucru şi vă întrebaţi de ce? De ce? Pentru că sunt totdeauna animat de spiritul dreptăţii; iar, când intervin într-o chestiune, este că sunt convins că am dreptate. De aceea vorbesc. (*Aplauze pe băncile Federaţiei, întreruperi pe băncile majorităţii. D. Cuza întrerupe.*)

D. N. Iorga: D-le preşedinte, nu vorbesc cu gurile sparte, ci vorbesc cu d-voastră, d-le preşedinte. (*Ilaritate, aplauze.*)

D. Cuza: D-ta eşti gură spartă! (*Zgomot.*)

D. N. Iorga: D-le preşedinte şi onorată Cameră, nu există o contrazicere între textul Constituţiei şi regulament.

https://biblioteca-digitala.ro

Constituția permite ca între două sesiuni un deputat să fie arestat.

Acum, sunt guvernele şi de un fel şi de altul. Sunt guverne care pot aresta pe un deputat pe dreptate, pentru a-l aduce înaintea instanței cuvenite, dar pot să fie guverne care arestează pe un deputat fără dreptate şi-l aduc înaintea altei instanțe decât cea cuvenită. (*Aplauze.*)

Voci: Nu este cazul.

D. N. Iorga: Dacă vă supărați, aceasta însemnează că recunoaşteți cum că acest guvern este dintre guvernele de care am vorbit în urmă. (*Aplauze pe băncile opoziției.*) D-le preşedinte, când Camera a pus acest articol în regulament, l-a pus ca să împiedice un lucru care astăzi se poate întâmpla unuia şi mâne se poate întâmpla altuia.

Voci din opoziție: Foarte bine.

D. N. Iorga: Strămoşii noştri romani erau nişte oameni cuminți, care au zis: *hodie mihi, cras tibi*; „azi mie, mâne ție". Prin urmare, fără a spune că aceşti deputați au fost arestați cu dreptate sau fără dreptate, trebuie să vedem dosarul, eu cer cu cea mai mare hotărâre, şi cred că nu e deputat în această Cameră care să nu fie de această părere, fiindcă aceasta ar fi un dezastru moral pentru acel deputat, cer ca fără zăbavă, mâne chiar, să se aducă aici dosarul, pentru ca noi să vedem: Colegii noştri, care erau colegii noştri în sesiunea trecută, fost-au sau ba arestați pe dreptate şi duşi înaintea forului competent? Aceasta dorim a şti cât mai iute. (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

NOTE

1. Fuseseră arestați şase deputați socialişti: Ilie Moscovici, Gh. Tănase, E. Gherman, E. Stanef, Boris Ştefanof, Iosif Csizer. Discuția se purta în jurul art. 52 din Constituție, potrivit căruia deputații sau senatorii nu puteu fi arestați în timpul sesiunii şi al art. 88 din regulamentul Adunări deputaților (acesta prevedea că, în cazul arestării deputaților în intervalul dintre sesiuni, dosarul se comunica la deschiderea sesiunii şi Adunarea urma să decidă dacă dă drumul acestora sau menține reținerea pe durata sesiunii).

https://biblioteca-digitala.ro

XCVII

BURGHEZIE ŞI SOCIALISM

(7 decembrie 1920)

D-lor, profit de acest articol pentru a da o lămurire pe care voiam să o dau la un articol precedent, relativ la o cerere făcută şi de alţi d-ni deputaţi, şi din majoritate şi din minoritate, tot pentru precizarea sensului de instituţii fundamentale[1].

Evident ţinem cu toţii la libertăţi cât se poate de largi, dar domnul[2] care a vorbit în numele Partidului Socialist trebuie să-şi dea samă de un fapt: Noi reprezentăm ceea ce d-lor numesc cu un fel de dezgust, pe care noi fireşte nu-l putem împărtăşi, noi reprezentăm burghezia. O burghezie care însemnează oameni care muncesc ca şi d-voastră, care iubesc ca şi d-voastră poporul, cei buni dintre ei, care au şi ei tot atâta milă ca şi d-voastră pentru suferinţile poporului, cari se pot îmbrăca şi cu o vestă de lucrător şi îşi pot pune o şapcă în cap, dar pentru aceasta nu se schimbă nici capul, nici inima. Noi suntem o burghezie, cuvântul nu vă place, d-voastră o spuneţi în fiecare zi, dar nu faceţi deosebire între cei buni şi cei răi. Ziceţi că suntem o burghezie, şi, fiindcă ziceţi aşa, hai să zicem: Suntem o burghezie. Burghezia aceasta are anumite instituţiuni. Burghezia aceasta nu poate exista fără aceste instituţii. Admit ca aceste instituţii să fie discutate, şi aceasta este înţelesul adeziunii pe care am dat-o, dar n-aş putea admite ca aceste instituţii să fie insultate, defăimate. Şi iată de ce. Fiindcă, dacă aceste instituţii îşi pierd orice credit, în naţiune, în opinia publică, atunci burghezia noastră se dărâmă.

Dar veţi zice că are să vină ceva mai bun. Acel ceva mai bun, când ne veţi arăta metodele cu care se lucrează pentru acest scop şi ce ar putea să însemne acel lucru, dar nu în felul cum însemnează în ţările unde acel lucru mai bun a fost realizat, noi am admite lucruri pe care fără aceasta nu le putem admite. Deci fiţi siguri că, atâta timp cât deputaţii de aici, din minoritate, vor fi în situaţia lor de acum, sau în majoritate într-

https://biblioteca-digitala.ro

o altă Cameră, veți avea toată putința de a discuta cât se poate de larg principiile de guvernământ. Dar să ne dați voie să apărăm cetatea noastră.

Vom căuta să o curățim. Vom căuta a se face cât mai mult bine tuturor claselor sociale. Vom ține ferestrele deschise către toate curentele timpului, vom ține uşile cetății deschise către toți oamenii de bine, dar să ne dați voie să o apărăm de două categorii, de briganzi şi de proşti! (*Aplauze.*)

NOTE

1. Se discuta articolul 52, privitor la excluderea deputaților sau aplicarea altor măsuri disciplinare. Dar N.I. vorbeşte la articolul 50, referitor la excludere în caz de lovire şi amenințare cu moartea, imputări defăimătoare la adresa regelui, reginei, principelui moştenitor şi dinastiei, amenințări defăimătoare, injurii grave la adresa preşedintelui Adunării sau a instituțiilor fundamentale ale țării; idem, la asasinate, crime, delicte, incitare la război civil, rebeliune, revoluție internă.

2. N.D. Cocea. Acesta declarase: „Cu sistemul dumneavoastră de articole imprecise şi vagi nu înlesniți progresului democratic nici un pas înainte".

În aceiaşi şedința din *7 decembrie 1920:*

Despre regulament:

„Onorată Cameră, vă rog să-mi dați voie să vă dau câteva explicațiuni cari vă vor lămuri pe fiecare asupra răspunderii ce poate avea unul sau altul în ceea ce priveşte alcătuirea regulamentului. Noi am avut, acei cari am ținut puterea până în martie, un proiect de regulament redactat de o comisiune aleasă de Camera trecută. Acest proiect de regulament se găseşte în arhivele Camerei, aceasta este propunerea de schimbare a regulamentului pe care o făcuserăm noi.

Când d-voastre ați luat hotărârea ca, pentru a putea participa la lucrările acestei Camere, să se schimbe regulamentul şi s-a numit comisiunea, ne-am găsit înaintea

https://biblioteca-digitala.ro

unui proiect pe care nu l-am făcut noi, membrii minorității care eram acolo.

D. M. Berlescu, raportor: Şi nici membrii majorității.

D. N. Iorga: Nici membrii majorității.

D. A.C. Cuza: Nu l-a făcut nimeni (*ilaritate*).

D. N. Iorga: D-le preşedinte, țin să capăt o lămurire de la d-voastră. Ne găsim în Adunarea legiuitoare a României Mari, care trebuie să discute cu respect față de aceia care vorbesc chestiuni serioase? Sau ne găsim la un teatru comic, unde eu nu obicinuiesc să merg?

O voce: La Cărăbuş!

D. N. Iorga: Prin urmare, vă rog să-mi garantați putința de a vorbi, ascultat cu cuviința la care am dreptul. (*Aplauze prelungite pe băncile minorității*).

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Asigur pe d. Iorga că nu suntem pentru. Şi aş ruga pe acei care îşi închipuie că pot să râdă alandala, să facă glume, să renunțe la glume.

D. A.C. Cuza: D-le Madgearu, vă rog să luați seama de observația d-lui preşedinte.

D. N. Iorga: Domnule preşedinte, în aceste momente solemne pentru mine, când îmi închipui că am țara înainte, căci am fost ales deputat şi nu numit de câțiva oameni la Arad. (Aplauze prelungite pe băncile majorității, exclamații de bravo!).

D. A.C. Cuza: D-le preşedinte, vă rog să mă apărați împotriva insultelor d-lui Iorga.

D. N. Iorga: Şi când mă întreb dacă datoria mea nu este să-mi cruț sănătatea şi timpul, părăsind o Adunare în care îmi dau toate silințile dar am constatat că silințile noastre oneste nu pot duce la cruțarea timpului Camerei şi înaintarea afacerilor țării pentru care suntem aici...

D. A.C. Cuza: De aceia ați făcut obstrucție 6 luni de zile.

D. N. Iorga: Ce vedeți d-voastră care ați râs ridicul în faptul că de la birou, care nu e nici majoritate, nici minoritate, dar care, în ceia ce priveşte regulamentul, are fără îndoială căderea de a lucra regulamentele Adunărilor şi de a le prezenta ca proiect care să întrunească opiniile prescrise în acele regulamente, din partea biroului ne-a venit o propunere, pe care propunere am avut-o în comisiune înaintea noastră,

https://biblioteca-digitala.ro

comisiune din care a făcut parte şi acest domn care a stat numai o jumătate de oră dintr-o singură şedinţă.

D. A.C. Cuza: Protestez în contra acestei insulte.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Am grijă pentru satisfacerea d-voastră: „Acest domn" nu este expresie parlamentară.

D. dr. N. Lupu: Te-a făcut „domn" dar nici „domn" nu eşti. (*Zgomot, protestări pe băncile majorităţii; aplauze pe băncile minorităţii.*)

D. A.C. Cuza: Omul jidanilor!

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D. Iorga este aşa bărbat, că nu are nevoie de ajutorul d-voastră.

D. A.C. Cuza: Omul jidanilor!

D. N. Iorga: S-a adus înaintea noastră un proiect de regulament care nu putea să fie cercetat bucată cu bucată şi literă cu literă, fiindcă noi aveam o grijă mai importantă decât aceea de a da un regulament care să satisfacă pretenţiunile de stil ale persoanelor cari, prin ocupaţiunile lor profesionale, sunt datoare să aibă astfel de pretenţiuni; noi avem înainte de toate datoria să conlucrăm cu d-voastre la îndeplinirea reformelor pe cari le doreşte ţara. (*Aplauze pe băncile majorităţii.*)

Şi de aceea am căutat să cruţăm cât se poate mai mult timpul şi am primit articolele a căror redacţiune putea să fie în mai bine schimbată.

Şi, dacă este vorba de putinţa de a redacta un articol, cred că atunci când cineva a trecut pragul Academiei române, pe care nu-l trece cineva decât cu lucrări originale pe cari nu le-a luat de la nimeni (aplauze furtunoase pe băncile minorităţii), poate să aibă dreptul să spună că este capabil să redacteze un articol cum trebuie. (*Întreruperi; zgomot pe băncile majorităţii.*)

D-le preşedinte, asiguraţi-mi libertatea cuvântului.

D. I. Zelea Codreanu: D-tale îţi este permis să insulţi pe alţii; dar d-tale nu poate nimeni să-ţi spună nimic. (*Zgomot, apostrofări de pe băncile minorităţii.*)

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D-le Zelea Codreanu, nimeni nu insultă în Cameră. Acest cuvânt trivial nu-l admit.

D. A.C. Cuza: Dar faptul că-l admiteţi... (*Întrerupere.*)

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Onorată Cameră, vă rog să reţineţi acest moment, când d. Zelea Codreanu, care este cât este, vorbeşte în felul acesta înaintea mea, care am conştiinţa că sunt ceea ce sunt. (*Aplauze din partea minorităţii.*)

D. I. Zelea Codreanu: Nu trebuie să insultaţi pe nimeni. Să nu credeţi că vă este permis orice în această Cameră. Toată lumea se cade să tacă când vorbeşte Dalai lama. (*Ilaritate.*)

D. N. Iorga: D-le preşedinte, nu iau nici o răspundere pentru forma de acum şi nici o garanţie pentru forma perfectă, pe care regulamentul francez nu a atins-o şi pe care o cere lumea de la regulamentul nostru, fiindcă cele mai multe articole sunt copiate de pe regulamentul Camerei franceze: mi s-a spus de la birou că sunt luate de acolo. Nu mă împotrivesc ca articolul acesta să fie transformat.

Nu e stilul meu, nu este cugetarea mea, dar înţeleg că atunci când se cere schimbarea unui articol de regulament într-o formă mai bună, aceasta se poate face cu alte mijloace decât mijloacele cari au fost întrebuinţate faţă de noi.

Iată o minoritate care vine la d-voastre şi vă spune: Schimbaţi regulamentul, daţi-ne putinţa de a lucra împreună cu d-voastre, să ne gândim cu toţii la interesele cele mari ale unei ţări nenorocite prin atâta vorbărie inutilă. Acestei minorităţi patriotice, care jertfeşte interesele sale de partid în interesul comun i se răspunde cu ce? I se răspunde cu vorbele cari s-au rostit de acolo, de la tribună, şi i se răspunde cu ecoul pe care aveam dreptul să nu-l aşteptăm din partea unei mari părţi din membrii majorităţii.

Ei bine, d-lor, în felul acesta nu vom ajunge niciodată să lucrăm împreună pentru binele acestei ţări. Şi să-mi daţi voie să vă spun unde vom ajunge: Vom ajunge la dizolvarea acestui al doilea Parlament, vom ajunge la compromiterea tuturor autorităţilor, vom ajunge la acea anarhie, care dacă se va produce odată, ţara noastră nu va mai putea să iasă dintr-însa". (*Aplauze din partea minorităţii.*)

După ce G. Mârzescu a declarat că îşi declină răspunderea în ceia ce priveşte redactarea regulamentului (afară de cap. IV, la a cărui redactare participase):

https://biblioteca-digitala.ro

„Ţin, d-lor, să mai fixez o deosebire între minoritatea de aci (arătând spre băncile opoziţiei naţionale), care doreşte ca Parlamentul să lucreze ca să existe şi altă minoritate, care doreşte ca Parlamentul să nu lucreze ca să nu existe. (*Aplauze prelungite; strigăte de bravo!*)

Şi încă ceva, d-lor, ţin să pun o întrebare, care trebuie să lumineze o chestiune rămasă nelămurită şi anume: În foaia oficioasă a Partidului Liberal a ieşit declaraţiunea care spune că după facsimilele d-lui Creangă, o Cameră cinstită nu se mai poate lăsa prezidată de către d. Duiliu Zamfirescu. Au trecut 2 zile de atunci şi deputaţii liberali stau aci în Cameră sub preşedinţia d-lui Zamfirescu. (*Aplauze.*)

/.../ „Credeţi d-voastră, d-le Mârzescu, că noi primim răspunderea pentru oribilul guvern pe care l-aţi dat Camerei după război? (Aplauze prelungite îndelung repetate, strigăte de bravo pe băncile Federaţiei şi ale majorităţii.) Pentru aceasta ar trebui să fim şi noi în societăţile cari au beneficiat de haosul în care aţi aruncat ţara după război". (*Aplauze prelungite îndelung repetate, strigăte de bravo pe băncile Federaţiei şi ale majorităţii.*)

Din nou în replică cu G. Mârzescu; acesta îl acuzase că face politica băncii Blank:

„Sunt un om care am obiceiul de a răspunde imediat la ceea ce priveşte onoarea mea, precum şi a oamenilor cu cari merg împreună în viaţa publică.

Acuzarea care s-a făcut aci este aceasta: Noi suntem oamenii Băncii Blank!

De când sunt, nu am intrat niciodată la Banca Blank.

O voce: Dar aţi făcut politica lui Blank!

D. A.C. Cuza: Dacă nu te-ai dus dumneata la Blank, a venit Blank la dumneata! (*Zgomot, întreruperi.*)

D. N. Iorga: Şi fiindcă s-a strigat aci „*Istoria românilor* a dumitale, a fost tipărită de Banca Blank" (*întreruperi*), ei bine, voiu da un răspuns d-lui aceluia de acolo care a ridicat această întrebare.

https://biblioteca-digitala.ro

Nu ştiu care este capacitatea fiecăruia de a simți acel sentiment care roşeşte obrajii, într-un fel sau altul; nu pot şti cât îl are fiecare acest sentiment. Dar eu doresc, ca la răspunsul meu, obrajii acuzatorului să devie tot aşa de roşii ca şi ai unui om normal după cuvintele pe cari le voiu spune.

D-lor, în mijlocul celei mai mari nenorociri pe care a suferit-o neamul nostru, cu care ne-am plătit minunea, care a venit în urmă, la Iaşi, când drepturile națiunii noastre erau reprezentate la Paris de un număr de oameni foarte bine intenționați pe cari guvernul liberal îi căutase nu în şirul celor cari fac onoare ştiinței române, ci în condicile partidului.

D. A.C. Cuza: Aceasta este durerea.

D. N. Iorga: Nu ştiu dacă d-voastră aveți aceleaşi sentimente pe cari le am eu de câte ori d. Cuza ridică cuvântul pentru a satisface o rancună din acelea cari dezonorează omul care le are.

D. *A.C. Cuza*: Nici o rancună.

D. N. Iorga: Dacă aveți acelaşi sentiment, veți înțelege că nu poate fi ținută în loc o Adunare zi de zi, săptămână de săptămână, numai pentru ca cineva să dea expresiune necontenită unei negre invidii împotriva cuiva care munceşte mai mult ca dânsul. (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

În Iaşi, când cauza României era servită de cine ştie cine la Paris, un francez, care are un nume în ştiința țării sale, mi-a spus, şi nu o dată: „mai bine nu scriați una singură din cărțile cari s-au scris pentru a apăra interesele românilor", acolo erau anonimi cari scriau în aşa fel încât cartea lor trecea ca şi când n-ar fi existat, în momentul acela, după cererea d-lui Robert de Flers, care este un om care ştie să facă deosebire între cine poate şi între cine nu poate, între cine poate prin sine şi cine poate numai frunzări în biblioteca sa, între cine poate sta în rândurile oamenilor de ştiință din Apus, între care îndrăznesc a mă număra (*aplauze pe băncile opoziției*), ca membru corespondent al Institutului de Franța, eu sunt membru corespondent al Institutului de Franța şi mi se putea face această invitare, mi s-a făcut invitarea de a scrie istoria românilor şi am scris pentru Hachette. Şi am aşteptat 2 ani de zile ca această carte să fie tipărită, şi această carte n-a fost

https://biblioteca-digitala.ro

tipărită, cu toate asigurările guvernului francez primite de mine direct; n-a fost tipărită fiindcă reprezentanții României de la Paris aveau cu totul altceva de făcut în inteligența, discernământul şi patriotismul lor decât să pună în mâna oamenilor din Apus o carte scrisă aşa de confuz, încât prin confuziunea aceasta am intrat unde nu vei intra niciodată dumneata, d-le Cuza (*aplauze pe băncile opoziției, ilaritate*), fiindcă în ştiința Apusului sunt instanțe penale peste cari nu poate trece o carieră (*aplauze pe băncile opoziției*). Şi atunci am aşteptat atâta vreme să apară cartea.

D. A.C. Cuza: N-a apărut.

D. N. Iorga: N-a apărut, cum n-au apărut acele pe cari nu eşti în stare să le scrii dumneata (*aplauze, ilaritate*), fiindcă ECONOMIA politică au mai scris-o şi alții şi o pot face din peticele lor, dar istoria românilor trebuie să o FACI din capul d-tale şi din inima d-tale, şi d-ta n-ai nici una, nici alta. (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

D. A.C. Cuza: E bine că ai făcut istoria românilor din capul d-tale.

D. N. Iorga: Şi atunci a venit o invitațiune din partea băncii Blank, ca să-i dăruiesc manuscrisul acestei cărți. Eu n-am primit nimic de la Hachette, era să am 1.000 de franci francezi, şi această mie de franci, de pe urma zăbavei guvernului român de a sprijini tipărirea cărții, am restituit-o în valuta de deunăzi, dar pentru carte n-am primit nici un ban. Şi cel dintâi lucru care l-am spus d-lui Blank a fost că înțeleg să nu primesc nici un ban pentru munca mea în timp de trei luni de zile (*aplauze pe băncile opoziției*). Culoarea obrazului d-tale să o vadă ceilalți acum.

D. Zelea Codreanu: Mie îmi este ruşine că jidanii au plătit o carte de istoria românilor. De aceasta îmi este ruşine. (*Zgomot.*)

D. N. Iorga: Şi d-lor, întreb un lucru: Banca aceasta, căreia străinătatea îi acordă încredere, banca aceasta era oare un loc pestiferat, de care trebuia să mă feresc? Dacă aş fi avut o curiozitate, pe care poate să o aibă oricine, de a vedea ce înseamnă banca, şi aş fi cerut lista principalilor acționari şi a persoanelor care, fără să fie principali acționari, se găsesc în consiliul de administrație, aş fi citit aceste nume, pe cari le

https://biblioteca-digitala.ro

servesc d-lui Mârzescu, d. Alexandru Constantinescu, d. Banu, aci de față, căruia această bancă îi miroase bine, este printre noi şi d. Toma Stelian. D-voastră credeți că d. Constantinescu, pe care-l cunoaşteți bine, şi-l cunoaştem şi noi, d. Banu, pe care-l cunoaştem ca un om foarte de treabă şi mă folosesc de acest prilej pentru a o spune încă odată, că d. Toma Stelian, căruia i-ați dat în seama d-voastră apărarea intereselor României în chestiunea Dunării...

D. Take Ionescu, ministrul Afacerilor Străine: Şi le-a apărat foarte bine.

D. N. *Iorga*: Sunt o adunătură de oameni necinstiți şi vânduți jidanilor? Dacă toate acestea sunt adevărate, atunci domnul acesta de colo ştie ce vorbeşte şi d. Mârzescu a avut dreptate când a adus acuzațiuni de aici". (*Aplauze.*)

Pe marginea articolului 45, Despre disciplină. Abaterile de la regulament se pedepseau cu observație sau avertisment, chemarea la ordine, retragerea cuvântului, interzicerea participării la lucrări maximum 15 zile, excluderea temporară":

„D-lor deputați, sunt dator să dau o lămurire, nu am introdus noi principiul acesta în regulament, că deputații pot fi excluşi din Adunare. Acest principiu se găseşte în regulamentul contra căruia noi am protestat, dar nu a protestat d. Becescu Sylvan, d. Becescu Sylvan fiind membru al Adunării şi al majorității.

D. Gh. Becescu Sylvan: Nu am fost aci, căci aş fi protestat.

D. N. Iorga: S-a introdus deci, d-lor, această penalitate care nu exista înainte. Şi s-a adus înaintea noastră un nou regulament care cuprindea aceleaşi penalități.

Atunci noi, din partea noastră, am făcut acest lucru, am introdus fiindcă se ținea din partea majorității ca să *fio* o penalitate, am introdus penalitatea mijlocie, adică oprirea deputatului o bucată de vreme de a mai participa la lucrările Camerei.

Şi am mai prevăzut alte două lucruri. Am cerut noi membrii minorității, şi membrii majorității din comisiune au primit, am cerut ca această penalitate să nu fie în nici un caz aplicată de armată, a fost o

https://biblioteca-digitala.ro

şedinţă nenorocită aceea în care armata a pătruns aici în Adunare împotriva deputaţilor, am cerut ca personalul pe care îl are Camera la îndemână, ca orice altă Cameră, să fie însărcinat cu această sancţiune.

În sfârşit, noi am cerut să se trimeată vinovatul la o comisiune care să cerceteze, pe când după regulamentul d-voastre se putea ca din partea preşedintelui să se pronunţe această sancţiune. De aceea vă rugăm să nu puneţi în seama noastră această constrângere.

Însă ni s-a observat două lucruri de cari a trebuit să ţinem seama, că în regulamentul francez această clauză există şi ni s-a observat încă un lucru, că în regimul votului universal nu ştim cine poate să intre în Cameră. De ce să ne ascundem? Vechea Cameră era o Cameră artistică, intelectuală, boierească, filosofică, literară, tot ce voiţi: Camera cea nouă aduce cu dânsa, degeaba se sperie o parte din presă şi din public, aduce cu dânsa mişcările cele mari ale mulţimilor, oamenii cari nu sunt pregătiţi pentru viaţa politică, cine ştie ce se poate întâmpla într-un moment dat.

Şi, faţă de acest argument, nu am putut spune că deputatului îi este permis orice, mai presus de deputat este demnitatea Parlamentului şi interesul ţării. (*Aplauze.*)

Dar să zicem că majoritatea îşi închipuie că în Cameră vor fi totdeauna deputaţi cari înţeleg de cuvânt; să zicem că în Camera aceasta sunt numai oameni cari înţeleg de cuvânt, dar să zicem că în viitor numai de aceştia vor fi. Dacă majoritatea este de părere că aceste clauze sunt inutile, atunci noi nu mai suntem legaţi prin pactul de a vota regulamentul aşa cum este şi primim în acest caz dorinţa majorităţii de a fi nepedepsit oricine, chiar pentru orice ar face în Cameră".

În şedinţa din *8 decembrie 1920:*

https://biblioteca-digitala.ro

La aflarea veştii că în Senat se comisese un atentat în urma căruia Dimitrie Radu, episcopul de Oradea Mare, fusese omorât, iar D. Greceanu, Spiru Gheorghiu, episcopul Ciorogariu, episcopul Nifon, generalul Coandă, Virgil Budescu răniţi:

„D-le preşedinte şi onorată Cameră, vestea tristă pe care ne-aţi adus-o d-voastră, a unei crime pe care o calificăm de odioasă, vestea aceasta mă face să repet ceea ce spuneam ieri în numele acestei opoziţiuni naţionale, că iubirea noastră pentru libertăţile publice, cel mai puternic scut al ordinei într-un stat constituţional (*aplauze furtunoase*), că iubirea aceasta nu ne face să aprobăm nici astfel de mijloace şi nici ţinta către care se tinde printr-însele. (*Aplauze.*)

D-lor, făcând această declaraţiune, adăugim că noi înţelegem libertăţile publice cu o poliţie bună şi nu cu o poliţie proastă fără libertăţi publice. (*Aplauze prelungite.*)

Sfârşesc spunând că această declaraţiune nu cuprinde nici o insinuare de partid, în momentul când toate conştiinţele, dar numai conştiinţele curate, trebuie să se strângă în jurul ideii de ordin patriotic, ci această declaraţiune are numai, ca şi declaraţiunile d-voastre, sensul unei afirmaţiuni de sănătate morală a acestui popor şi de durabilitate nezguduită a acestui stat". (*Aplauze prelungite.*)

https://biblioteca-digitala.ro

XCVIII

SUSPENDAREA DE ŞEDINŢĂ ÎN PARLAMENTUL BLOCULUI

(9 decembrie 1920)

Onorată Cameră,

Numai două cuvinte de explicaţie. Este foarte adevărat că în Camera trecută s-a ridicat de trei ori şedinţa din cauza discuţiei asupra unui articol din vechiul regulament[1].

D. A. C. Cuza: Luaţi dezbaterile.

D. N. Iorga: Dumneata vorbeşti de când s-a început Facerea Lumii; îngăduie-mi un moment şi mie.

A fost o discuţie, în adevăr foarte vehementă, şi de trei ori am ridicat şedinţa, fiindcă aveam ca principiu ca, decât să discutăm zgomotos, mai bine să ridic şedinţa, pentru a relua discuţia când va fi linişte. Şi nici nu a fost, de altfel, o discuţie aşa de teribilă, cum se crede.

Iată de ce era vorba atunci, şi v-o spun în două cuvinte, ca să înţelegeţi de ce s-a modificat regulamentul aşa cum este modificat. Fusese o interpelare, nu voi zice numaidecât că era cu cântec, cum s-a zis de unii, sau fără cântec, dar *erau* doi care trebuiau să cânte, dintre care unul trebuia să cânte întâi şi celălalt trebuia să vie pe urmă, având aerul că vine independent. Fusese, zic, o interpelare împotriva ministrului de Interne, în legătură cu eterna chestie a bolşevismului, care se părea că este personificată în d. dr. Lupu, a cărui carte de propagandă pentru interesele României în America o am aici, sosită astăzi, „România şi războiul", una din cele mai frumoase cărţi care s-au scris pentru apărarea intereselor noastre[2]. (*Aplauze.*)

D. A. C. Cuza: A tipărit-o tot Marmorosch-Blank?

D. N. Iorga: A tipărit-o un creştin, tot atâta de învăţat, tot atât de original şi tot atâta de mărinimos cu averea sa, cum eşti d-ta. (*Ilaritate.*)

D. Zelea Codreanu: O fi Brandeiss.

D. N. Iorga: Deci în momentul acela era un act împotriva băncii ministeriale, personificată prin dr. Lupu. Se termină

https://biblioteca-digitala.ro

interpelarea. După interpelare, se înfăţişează un domn deputat, care prezintă, într-o formă ambiguă, o propunere de neîncredere în guvern. Şi propunerea făcută în ce formă? În forma aceea că Adunarea recomandă guvernului o deosebită grijă în ceea ce priveşte agitaţiile socialiste. Ceea ce înseamnă să se spună guvernului, ca un avertisment din partea Camerei, că nu este în stare să apere ţara împotriva agitaţiilor socialiste.

Eu, fiind preşedinte, am aplicat natural capitolul VII, privitor la interpelări. Era o propunere care venea după o interpelare, într-o atmosferă creată de o interpelare şi pentru a servi scopului pentru care fusese făcută interpelarea.

În articolul din capitolul VII se spunea lămurit că propunerile trebuie să se trimită la secţiuni; alţii voiau să se discute imediat. De aceea, pentru că se întâmplase că deputaţii din majoritate erau în număr relativ redus şi se mai întâmplase că deputaţii din minoritatea liberală erau în număr relativ mare şi se mai întâmplase, în sfârşit, că autorul propunerii o făcuse aşa încât unii oameni care erau pentru prima oară deputaţi, să nu înţeleagă unde ţinteşte acel avertisment, când am aplicat articolul respectiv din capitolul VII, cum eram dator să o fac, în ce priveşte fondul, am fost foarte mulţumit că acest capitol VII mi-a dat dreptul să trimit propunerea la secţiuni şi iată de ce.

Dacă este vorba ca un guvern să fie la fiecare moment la discreţiunea unei intrigi parlamentare, care întrebuinţează faptul că majoritatea nu este reprezentată la un moment dat, şi o înşeală cu forme de acestea pe care Bizanţul le-a dat Fanarului şi Fanarul unor oameni de aici, apoi nu veţi mai găsi pe nimenea care să vrea să guverneze în Ţara românească.

Eu mă gândeam la faptul că guvernele se schimbă şi ţara rămâne, şi ţara trebuie servită de Parlamente vrednice, iar guvernul să nu fie la discreţia oricărui intrigant. (*Aplauze.*)

Iar în ce priveşte „îngroparea în secţiuni", regulamentul nostru este făcut tocmai pentru aceea ca în secţiuni să nu se îngroape nimica. Trebuie să aibă însă deputaţii măcar douăzeci şi patru de ceasuri ca să se gândească dacă este bine să trântească un guvern sub impresiunea momentului, produsă de un orator talentat sau de un orator meşter în a lua minţile oamenilor, sau dacă nu este bine ca, după ce se vor gândi bine

https://biblioteca-digitala.ro

la rezultatele celelalte, să mențină guvernul mai departe, căci poate aduce foloase țării[3].

NOTE

1. Se discuta tot anteproiectul cu privire la regulamentul de funcționare a Camerei deputaților.

2. V. supra, cartea scrisă în America de dr. Lupu.

3. N.I. a intervenit din nou la articolul 120, care permitea oricărui membru al Adunării să ceară autorităților, prin președinte, orice act sau dosar integral pentru lămurirea unei probleme: „Domnilor, mi s-a întâmplat să cer dosarul Lecomte de Noüy. Şi s-au scos din acel dosar toate piesele care mă interesau şi mi s-a dat toate piesele care nu aveau nici o valoare. Prin urmare, trebuie să se dea dosarul complet, cum e la minister".

La articolul 122, care acorda cinci minute celui care făcuse o întrebare guvernului şi apoi replica:

„D-lor deputați, eu vă aduc experiența mea de 15 ani de Parlament, în mare parte, să nu vă supărați, liberal, în care nu se putea răspunde ministrului, căci îndată ce voiai să răspunzi, se ridica majoritatea şi cerea închiderea discuțiunii şi cu aceasta se isprăvea. Aveai mare noroc când puteai să plasezi câteva cuvinte.

D. V. Sassu: D-ta țineai recordul.

D. N. Iorga: Da, eu țineam recordul în această privință. D-lor, în ce priveşte cele 5 minute, nu le-am cerut eu, dar le admit şi iată pentru ce le admit. Chiar în materie de întrebare, când ridică cineva o chestiune, trebuie să o ridice bine studiată şi în aşa fel încât să epuizeze chestiunea.

Dacă ministrul vine şi spune lucruri cari nu au a face cu fondul chestiunii, evident, prin aceasta, slăbeşte situațiunea sa însăşi a ministrului. O chestiune epuizată în fond, are nevoie, dacă este reluată, numai de aceea se numeşte o punctațiune. Adică, ministrul a spus un lucru şi d-ta răspunzi: Sunt mulțumit sau nu sunt mulțumit.

De altmintrelea, deputatul rămâne în Cameră şi nu are decât să pună întrebare a doua zi, a treia zi, a patra zi, până o scoate de la d. ministru tot răspunsul la care are dreptul.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar, înainte de toate, noi ne-am gândit la următorul lucru: Că deputaţii sunt mulţi, că este un fel de tinereţe parlamentară, care poate să meargă uneori până la o excesivă întindere faţă de dreptul şi activ, şi pasiv, al celorlalţi deputaţi, şi noi am fost cuprinşi de ură împotriva pisolăgelei sub toate formele, şi de aceea am pus şi această restricţiune. (*Aplauze, ilaritate.*)

D. Zelea Codreanu: De aceea ne-ai pisat 4 luni de zile".

La articolul 126, care prevedea ca interpelările adresate guvernului să fie remise sub formă scrisă:

„Două cuvinte de explicaţiune asupra rolului pe care l-am avut noi în comisiune. Noi avem dorinţa de a se termina cu această interminabilă discuţiune a regulamentului... (*D. T. Ioanid întrerupe*)... vă rog să spuneţi încă o dată fiindcă n-am auzit.

D. T. Ioanid: V-am spus că nu ne interesează cearta dumneavoastră cu d. Cuza, ne interesează regulamentul.

D. N. Iorga: Să-mi daţi voie să rectific judecata d-voastră, căci atunci când d-ta aplauzi ceea ce se spune în contra onoarei şi a dreptului meu, am dreptul să mă apăr. În ceea ce priveşte regulamentul, mă explic îndată. Eu n-am intenţiunea să apăr ceva care nu se găseşte în regulament. În regulamentul aşa cum l-am înţeles noi, ştiu cum era obiceiul înainte, se cerea după interpelare să se prezinte textul. Acest lucru avea dezavantajul că de multe ori se spunea la tribună una şi apoi se înfăţişau alte lucruri scrise, ceea ce nu este corect. Şi atunci n-am voit să spunem că înainte ca oratorul să se suie la tribună trebuie să comunice textul preşedintelui, pentru ca preşedintele interesat sau pasionat, să o comunice băncii ministeriale pe care oratorul vrea să o atace, iar preşedintele să-i trădeze secretul. Nu aceasta este intenţiunea noastră. Intenţiunea noastră este ca atunci când oratorul se suia la tribună, ca să adreseze interpelarea, el are să aibă în mână interpelarea redactată, pe care o dă în mâna preşedintelui şi spune ceea ce se găseşte înăuntru. Acesta este sensul. Şi dacă socotiţi că textul nu este clar, propun suprimarea particulei *va*,

https://biblioteca-digitala.ro

căci, dacă se suprimă această particulă, atunci textul corespunde şi celui mai aplecat spre îndoială, față de intenţiunea ce am avut-o noi".

https://biblioteca-digitala.ro

XCIX

DUPĂ ATENTATUL DE LA SENAT

(10 decembrie 1920)

Fac întrebarea ce urmează guvernului, oricari ar fi miniştrii de pe banca ministerială care sunt datori a-mi răspunde, chestiunea având un caracter politic general. Ce a îndreptăţit guvernul a supune, în octombre trecut, cenzurii, pe care în sine o dezaprob şi pe care ca instrument de partid o condamn cu toată indignarea de care sunt capabil, ziarul „Neamul Românesc", organ al unui partid de democraţie legală şi de educaţie patriotică şi, pe lângă aceasta, al unei federaţii în care chestiunea socială este nedezlipit legată de supremul interes naţional. Ce a îndreptăţit a urmări în orice ziar, cu mijloacele cenzurii, declaraţiile în folosul libertăţilor publice, sprijinul unic al stalului român (*aplauze pe băncile minorităţii*), pe care le-am făcut eu, a cărui întreagă activitate a fost îndreptată către consolidarea unei vieţi publice legale şi morale? (*Aplauze.*) Ce a îndreptăţit guvernul a graţia *„Neamul românesc"*, în ajunul deschiderii Parlamentului, scoţându-l fără explicaţii de sub o cenzură insultătoare? Ce a îndreptăţit guvernul a supune din nou acest ziar cenzurii politice?

Daţi-mi voie să vă citesc comunicarea, şi vă amintesc iarăşi: „Astăzi mie, mâne altuia". „În urma articolelor", şi unul din aceste „articole" este cuvântarea de aici din Cameră; deci un ziar poate fi impus cenzurii, fiindcă a primit a reproduce lucruri care s-au spus în Cameră, „în urma articolelor ce s-au publicat în „Neamul Românesc", zice adresa d-voastră, „şi în care odiosul atentat de la Senat are şi altă semnificare decât a unei crime ordinare", adecă eu am lăudat atentatul de la Senat...

D. C. Argetoianu, ministru de Interne: Da! Da! (*lovind cu pumnul în masă*).

Voci pe băncile opoziţiei: Jos! Ruşine!

D. C. Argetoianu, ministru de Interne... (*Zgomot, întreruperi, apostrofări între membrii majorităţii şi minorităţii.*)

https://biblioteca-digitala.ro

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D-le Iorga, d-voastră nu sunteţi bărbatul care să aveţi nevoie de apărarea d-lui Buzdugan. (*Zgomot, vociferări.*)

D. dr. N. Lupu: Faceţi ca guvernul să respecte demnitatea Parlamentului!

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D-lor, guvernul este acuzat şi are dreptul să se apere. (*Protestări din partea minorităţii: aplauze din partea majorităţii.*)

Voci: Nu cu pumnul!

Alte voci: Să retragă gestul!

O voce: Vă faceţi de cap!

D. Gg. Berea: E trist, foarte trist că procedaţi aşa.

D. N. Iorga: Reiau textul interpelării mele...: „în urma articolelor ce s-au publicat în „Neamul Românesc" şi în care odiosul atentat are şi altă semnificare decât a unei crime ordinare şi alte îndreptăţiri de a fi fost comis decât cele constatate de unanimitatea presei române, vă fac cunoscut că de azi, 10 decembre 1920, ziarul d-voastră nu va mai putea apărea fără prealabila cenzură".

Voci: Ruşine, ruşine!

D. N. Iorga: Mă rog, ce a îndreptăţit guvernul a supune din nou acest ziar cenzurii politice, atunci când într-o formă mult mai energică „Steagul", ziar al Partidului Conservator, îi spunea în faţă după atentatul de la Senat. (*Zgomot, vociferări.*) Reproduc cuvintele din „Steagul", care nu este supus cenzurii. Că „guvernul, prin incapacitatea lui, a creat această atmosferă morbidă, în care nu se ştie ce este drept şi ce este nedrept". Aceasta este în ziarul „Steagul". Partea mea personală stătea în reproducerea declaraţiilor mele făcute în Cameră şi care n-au stârnit din partea nimănui nicio protestare, fiindcă le-aş fi explicat imediat". (*Aplauze din partea minorităţii.*)

Voci din majoritate: Toată lumea a protestat. (*Protestări violente din partea opoziţiei.*)

D. N. Iorga: „Şi, în legătură cu aceasta, ce măsuri înţelege a lua aceeaşi cenzură, dacă se crede că statul român se năruie fără dânsa, contra unei odioase prese oficioase şi liberale care, falsificând dezbaterile Parlamentului, ataţă contra membrilor opoziţiei naţionale şi contra mea în special, ca duşman al

https://biblioteca-digitala.ro

acestei țări şi al acestui neam, pe care l-am servit (*aplauze pe băncile minorității*), harnic, credincios şi dezinteresat, fără pasiunea elementelor reacționare". Eu n-am chemat ca Moscovici un prinț englez şi nu am voit să proclam republica.

Voci: Aşa este.

Voci (*pe băncile opoziției*): Jos conspiratorii!

D. Al. Oteteleşeanu: Este o minciună. Cum puteți să susțineți aceste neadevăruri. Să dovediți ceea ce ați afirmat! (*Zgomot, protestări la opoziție.*)

D. N. Iorga: „Cum îngăduie guvernul ca ziarele acestea să atâțe în contra noastră? Dacă răspunsul ce mi se va da nu mă va satisface, voi declara că transform întrebarea în interpelare, şi nu veți avea să vă felicitați de documentele ce voi aduce".

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D. ministru de Interne are cuvântul. (*D. Argetoianu e primit cu aplauze prelungite.*)

D. C. Argetoianu, ministru de Interne: D-lor deputați, oricât ar fi de mare răbdarea noastră, trebuie să vă mărturisesc că cu greu îmi stăpânesc indignarea, când aud că suntem tratați noi de asasini (*protestări, vociferări*), în momentul în care colegul meu Greceanu îşi dă sfârşitul la spitalul Colțea şi atunci când mi se raportează că d. Iorga ieri, aici, într-un grup de deputați, a regretat că d. Goga nu era la Senat când a izbucnit bomba.

Voci: Ruşine! (*Strigăte de revoltă pe băncile majorității.*)

D. C. Argetoianu, ministru de Interne: La chestiunea pusă de d. Iorga voi răspunde scurt: Sunt lucruri care se simt mai mult şi mai bine decât se explică. Sunt momente în care vorbele sunt de prisos. D. Iorga mă întreabă pentru ce ziarul d-sale a fost supus cenzurii. Nu pot tolera... (*Mare zgomot, vociferări.*)

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D-le Iorga, ați cerut explicații. Vă răspunde guvernul.

O voce: Spune minciuni.

Altă voce: Chemați-l la ordine, d-le preşedinte.

D. C. Argetoianu, ministru de Interne: D-lor deputați, fiți liniştiți, că ordinea şi statul vor triumfa. (*Aplauze.*) D. Iorga a întrebat pentru ce ziarul d-sale a fost întâi pus la cenzură, apoi scos şi apoi pus din nou. Tocmai faptul acesta probează că nu

https://biblioteca-digitala.ro

am voit niciodată ca din cenzură să facem o armă, o armă de apărare de partid, căci atunci nu l-am mai fi scos de la cenzură. L-am supus cenzurii fiindcă articolele publicate într-însul justificau această măsură. După ce am văzut tonul schimbat în acest ziar, am găsit inutil să-l mai cenzurăm pentru un articol pe care am să vi-l citesc în parte.

O voce: Nu în parte, ci întreg.

D. C. Argetoianu, ministru de Interne: A scuza unele crime, însemnează a face apologia lor. (*Aplauze furtunoase.*) Şi acum vă rog să ascultaţi rândurile următoare: „Regretând îndurerați moartea episcopului Radu şi rănirea gravă a d-lui ministru Greceanu şi a celorlalţi, spunem încă odată lămurit cugetul nostru: Dacă violența ne este odioasă, nu ne putem totuşi opri de a spune că în atentatul de la Senat, ca în orice fapt de imoralitate violentă, este şi influența unei politici de brutalitate, de tăgadă, de neînțelegere şi incorectitudine.

Când unui popor blând şi atât de răbdător ca al nostru, care a fost împins în atâtea rânduri la revoluție de către oligarhia stăpânitoare, acum, după marea jertfă a războiului, un guvern păcătos încearcă prin înşelăciune să-i răpească libertatea, fapte ca aceea de la Senat sunt un semn care trebuie să trezească conştiiţile oneste".

Voci: Ticăloşi! Un guvern care încearcă prin înşelăciune!

D. Argetoianu, ministru de Interne: Răspundeți, d-le Iorga, la această întrebare! (*Zgomot.*)

Voci (la majoritate): Trădători!

D. Argetoianu, ministru de Interne: Dar bine, d-lor deputați, ce libertăți am încătuşat noi, afară de aceea de a sabota viața statului român? (*Aplauze furtunoase.*) Dacă până acuma nu am luat decât măsuri în contra sabotajului material, vă previn că de aci înainte vom lua măsuri şi în contra sabotajului moral. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității.*) La întrebarea d-lui Iorga de ce nu am pus la cenzură „Steagul" d-lui Marghiloman: D. Marghiloman nu are pretențiunea să vorbească în numele intelectualității româneşti; dacă d-ta ai pretențiunca aceasta, atunci dă-mi voie să viu, nu cu pretenţiuni, ci cu realitatea pumnului meu şi să vi-l pun în

https://biblioteca-digitala.ro

gură. (*Aplauze frenetice pe băncile majorității. Ședința se suspendă.*)

O voce pe băncile opoziției: Așa e!

D. C. Argetoianu, ministru de Interne: Așa este? Atunci bine au făcut asasinii? (*Zgomot, întreruperi pe băncile minorității.*) La această întrebare... (*Zgomot.*)

D. N. Iorga: Onorată Cameră! (*Zgomot, protestări.*)

D. Duiliu Zamfirescu: Pentru a treia oară, d-le Iorga, aveți cuvântul.

D. N. Iorga: D-le președinte, nu pot să vorbesc din cauza... (*Vociferări.*)

D. Duiliu Zamfirescu, președinte: Suspend ședința pentru zece minute.

La redeschidere.

D. N. Iorga: Onorată Cameră, sunt dator întâi să înlătur hotărât, fără asigurări care m-ar înjosi pe mine, odioasa calomnie că aș fi putut să spun că, în locul d-lui ministru care a fost lovit de schija de bombă la Senat, aș fi dorit să fie un altul, și în special să fie d. Goga. Nu știu dacă d. ministru Goga este aici. Da, e aici. D-le Goga, în toate legăturile noastre de când erai un tinerel acolo în Rășinari și când cel dintâi cuvânt de încurajare ... (*întreruperi.*)

D. Octavian Goga, ministrul Cultelor și Artelor: Vă rog, d-lor deputați, mă interesează și pe mine aprecierile d-lui Iorga.

D. N. Iorga: D-le ministru, vă puteți aminti de vremea aceea când cel dintâi cuvânt de încurajare în cariera d-tale literară a venit de la mine. Ai văzut de atunci, din partea mea, dorința ca d-ta să ajungi într-o situație nenorocită, sau ca moartea d-tale să însemneze nu știu ce momente de liberare pentru suferințele țării? Și crezi d-ta că un om ca mine, cu care ești în relațiuni rele fără vina mea...

D. Octavian Goga, ministrul Artelor și Cultelor: „Un moment de liberare pentru suferințele țării."

D. N. Iorga: Natural că, cu sistemul acesta, ai putea să te înscri la Academia de Talmud.

D. C. Argetoianu: Academia e specialitatea d-tale.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Sunteți dintre aceia care, pe baza a două rânduri scrise, trimiteți pe cineva la spânzurătoare. Dacă ai talentul acesta, natural, n-am ce-ți face, Din toată viața pe care am trăit-o şi pe care ai văzut-o d-ta în bună parte, crezi d-ta că eu sunt omul...

O voce: Iar, iar?

D. N. Iorga: Crezi d-ta că eu sunt omul care am nevoie ca un accident să omoare pe adversarul meu, atunci când am toate mijloacele de a mă descurca eu cu dânsul?

O voce: Vă credeți foarte modest. (*Protestări, zgomot.*)

D.dr. N. Lupu: Ai d-ta delegație, d-le Schitănescu, să răspunzi pentru guvern?

D. N. Iorga: Prin urmare, cine ți-a spus d-tale o vorbă ca aceasta, nu ştiu dacă ai crezut-o, de faptul dacă ai crezut sau nu atârnă părerea ce o s-o am de aici înainte despre d-ta ca om, dar cel care ți-a spus o vorbă ca aceasta e nu numai un mare ticălos, dar e un prost şi mai mare. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

Al doilea, mă îndrept spre acei care au lucrat cu mine la regulament şi care se arată dârji împotriva mea, pentru că am făcut ceea ce ar fi făcut şi dumnealor, dacă pe nedrept li s-ar fi oprit manifestațiile publice, în momentul când se desfăşura o serie de şedințe parlamentare, ar fi făcut exact acelaşi lucru pe care l-am făcut eu: Să întrebe anume guvernul care e motivul pentru care foaia dumnealor, în cazul acela, pentru foaia mea în cazul de față, e împiedicată de a apărea. Şi întreb pe aceia care au lucrat cu mine acolo, amintesc d-lui Berlescu şi Oteteleşeanu, care are un temperament mai iritabil, dacă au putut constata sau ba hotărârea mea ca această sesiune să nu ofere spectacole ca acelea, foarte triste, care au avut loc într-o mai mică parte în şedințele trecute şi într-o mai mare parte în şedința de acum. Aveam eu, da sau ba, aerul unui om care doreşte ca proiectele de legi să fie aduse şi discutate împreună şi, într-o înțelegere pe care am putut-o avea împreună, țara să poată ieşi fericită de pe urma colaborării noastre? Da ori ba? (*Aplauze la minorități.*)

D. Al. Oteteleşeanu: D. Iorga se apără cu antecedente! Nu e vorba de antecedente, e vorba de ceea ce s-a petrecut ieri.

https://biblioteca-digitala.ro

D. C. Ioanid: Consecvența nu e calitatea d-lui Iorga.

D. N. Iorga: Nu am nevoie, onorate domn, care cu autoritatea d-tale parlamentară şi la vârsta d-tale îți iei dreptul de a mă insulta.

D. C. Ioanid: Adevărul nu are nevoie de autoritate.

D. N. Iorga: Nu am nevoie să invoc precedente, pentru că îmi este îngăduit a crede că sub greutatea precedentelor mele ai face o figură pe care eu nu-mi permit s-o judec.

Mai departe, onorată Cameră, vă rog să vă aduceți aminte, cu o zi înainte de odiosul atentat, din băncile din fund s-a pus întrebarea: Ce sunt aşezămintele fundamentale şi s-a arătat dorința ca în Cameră să se poată ataca aceste aşezăminte fundamentale. Am făcut atunci o declarație. În această declarație am spus că noi suntem o burghezie, noi, minoritatea, o burghezie[1] care samănă cu omul care munceşte, cât şi dumnealor, socialiştii, care iubeşte ca şi d-lor poporul. Am notele aici: „Vom căuta a se face cât mai mult bine tuturor claselor sociale. Vom ține ferestrele deschise către toate curentele timpului, vom ține uşile cetății deschise către toți oamenii de bine, dar să ne dați voie să o apărăm de două categorii, de briganzi şi de proşti". (*Întreruperi.*)

Dați-mi voie, în neamul meu n-a fost nici un brigand până acum şi inteligența d-tale poate judeca dacă eu aş fi prostul care să semene cu acesta care a spus aşa. Prin urmare, cum poate cineva, care în preziua atentatului arată dorința hotărâtă ca societatea să fie apărată împotriva atentatelor violente, cum oare tot omul acela să fi putut, cu o zi în urmă, să-şi precupețească sentința condamnatoare împotriva unui atentat pe care l-a găsit oribil, cum l-au găsit toți? (*Aplauze, strigăte de „Trăiască Iorga" pe băncile minorității.*) Şi fiindcă sunt persoane care se pare că nu erau de față, sau aveau o slabă memorie, să mi se îngăduiască să citesc azi acele zece rânduri care cuprindeau părerea mea, de atunci şi de acum, şi părerea mea de oricând, asupra unor asemenea fapte într-un asemenea mediu.

O voce: Vorbiți de prezent, nu de viitor, d-le Iorga.

D. N. Iorga: Acesta este prezentul d-tale, dacă ştii şi d-ta ce e prezentul.

https://biblioteca-digitala.ro

O voce: Modestia vă sufocă, d-le Iorga; v-ar sta desigur mai bine să fiți niţel mai modest.

D. N. Iorga: Voi învăța de la d-ta, care te porți cu mine, cum te porți. Desigur d-ta ai mutră de a-mi da lecții de modestie, când vorbeşti aşa cum vorbeşti.

D. Tilică Ioanid: Nu sunteți infailibil, d-le Iorga.

D. N. Iorga: Spuneam, d-le preşedinte şi onorată Cameră: „Vestea tristă pe care ne-ați adus-o d-voastră, a unei crime pe care o calificăm de odioasă, vestea aceasta mă face să repet ceea ce spuneam ieri în numele acestei opoziții naționale, că iubirea noastră pentru libertățile publice, cel mai puternic scut al ordinii într-un stat constituțional (*aplauze ale minorităților*), că iubirea aceasta nu ne face să aprobăm nici astfel de mijloace şi nici ținta către care se tinde printr-însele". (*Aplauze.*)

Şi, gândindu-mă la poliția incapabilă a d-lor (*arătând spre banca ministerială*), spuneam, făcând această declarație: „Noi înțelegem libertăți publice cu o poliție bună, şi nu o poliție proastă fără libertăți publice (*aplauze pe băncile Federației*), cum este (*arătând către banca ministerială. Strigăte de bravo pe băncile Federației, protestări pe băncile majorității.*) În acel moment, oricare dintre d-voastră avea dreptul să se ridice şi să mă întrebe: Ce înțelegi d-ta prin aceste cuvinte? Vă asigur că, oricum i-ar fi fost alcătuită mintea, dispusă mai greu să înțeleagă, oricât de greu ar fi fost accesul la mintea lui, aş fi avut mijlocul să dau o lămurire imediată a sensului cuvintelor mele. În loc de acestea, d-voastră ați aşteptat ziarul în ziua următoare (*d. ministru Goga întrerupe*). D-ta, d-le Goga, îți închipuieşti că joci cine ştie ce rol în guvern (*aplauze pe băncile Federației, zgomot, protestări pe băncile majorității*).

O voce după băncile Federației: E ciocoiul Ardealului! (*Zgomot, protestări.*)

D. N. Iorga: D-voastră ați aşteptat deci să iasă ziarul, a doua zi. Dar în ziarul acesta nu existau decât două articole relative la crima de la Senat: Într-unul se cuprind declarațiile pe care le-am făcut eu, după care au venit declarațiile, exact în acelaşi sens, ale d-lui Petrovici, leaderul d-voastră (*strigăte de bravo, aplauze pe băncile Federației; d. Petrovici întrerupe*). Şi

https://biblioteca-digitala.ro

pentru d-ta, d-le Petrovici, am ceva, pe care, dacă mă vei întreba, am să ți-l spun, pentru ca să știi de cine să te păzești.

Când am pus să se intereseze de ce foaia mea, care era să fie suspendată aseară, este pusă sub cenzura de azi, când acel pe care l-am trimis a obiectat la cenzură că de aceeași parte și părere ești și d-ta, care ai dorit ca libertățile publice să fie menținute, în ciuda acestui atentat, în care noi nu avem nimica a face, știți cu ce răspuns a venit de la Ministerul de Interne? Știi ce vorbe s-au aruncat acolo? „D. Petrovici și-a mâncat Ministerul cu declarația sa."

O voce de pe băncile majorității: Ați întrebat pe ușierul de la Interne? (*Aplauze pe băncile majorității, zgomot, întreruperi pe băncile Federației.*)

O voce de pe băncile Federației: Trăiască ușierul de la Interne! (*Zgomot, protestări, aplauze pe băncile majorității.*)

D. N. Iorga: D-le, cu ușierul vă voi trimite mâne la d-voastră acasă pe omul căruia i s-au spus aceste lucruri, dar care nu este un ușier. Veți avea atunci prilejul să discutați cu dânsul asupra acestui fapt. Dar să știți un lucru: Eu nu sunt sluga nimănui și prin urmare nu stau de vorbă cu slugile nimănui. (*Strigăte și aplauze.*)

D. I. Petrovici: D-le Iorga, îmi dați voie să vă fac o întrerupere.

D. N. Iorga: Cu d-ta, d-le Petrovici. stau de vorbă, căci d-ta ești un om care ai primit atâta cultură, încât înțelegi că sunt și alți oameni care au o conștiință și o inimă alta decât a dumitale. (*Aplauze pe băncile Federației, zgomot, întreruperi.*)

D. I. Petrovici: D-le Iorga, ați aprobat cuvântarea pe care am ținut-o eu. Dar ați citit ce spune gazeta d-voastră despre ea? (*Ilaritate pe băncile majorității.*) Dați-mi voie să răspund eu. Mai întâi nu se poate înțelege articolul dacă se citește numai o parte. Trebuie să citești articolul cu două rânduri mai de sus. D. Mârzescu găsește și din această nenorocire un prilej de a fi liberal.

D. N. Iorga: Aici nu am nimic de obiectat. (*Aplauze pe băncile Federației.*)

D. I. Petrovici: D-sa reeditează pentru Partidul Poporului discursul d-lui Mârzescu. (*Zgomot, întreruperi.*)

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Dați-mi voie...

D. I. Petrovici: D-le Iorga, vreau să vă conving că părerea d-voastră din Cameră nu prejudecă asupra celor ce se scriu la gazeta d-voastră. (*Aplauze, strigăte de bravo, pe băncile majorității, zgomot, întreruperi, pe băncile Federației.*)

D. N. Iorga: D-tale eu îți răspund, d-le Petrovici, care eşti un om cu condeiul subțire, nu este aşa? D-ta îți iei răspunderea pentru insultele care se aruncă zilnic, în tonul cel mai grosolan, întregii minorități, de toate gazetele d-voastră? Sau... (*Zgomot, întreruperi.*) în al doilea rând, crezi d-ta că între colaboratorii unui ziar poate să fie o unitate aşa de desăvârşită de idei încât toate nuanțele de stil să fie împărtăşite de toți? (*Zgomot.*)

D. I. Petrovici: D-le Iorga, dați-mi voie, un singur cuvânt: E o deosebire în această situațiune. Eu nu revizuiesc în fiecare zi „Îndreptarea"; d-ta revizuieşti fiecare frază ce se scrie în gazeta d-tale. Te-am văzut la treabă.

D. N. Iorga: Ministerul l-ai pierdut definitiv, orice ai spune d-ta.

D. I. Petrovici: Nu face nimic. Dacă aş fi dorit să fiu ministru, probabil că eram de două săptămâni.

D. N. Iorga: Îmi pare rău că nu l-ai luat. Fiindcă este vorba de revizuire, în ziua în care a apărut numărul pe baza căruia gazeta mea a fost pusă sub cenzură...

O voce din majoritate: Foarte bine!

D. N. Iorga: Ce nu e bine la d-ta? *Numai* un lucru nu este bine, dar nu ți-l pot spune... în ziua aceea am fost la redacție, şi articolul care a îndreptățit, în socotința sa, guvernul să ia măsuri împotriva foii mele este în corectură aici. Ei bine, pasagiile toate sunt îndulcite. Dar, în schimb, nu am putut îndulci pasagiul în ziarul „Steagul", ziar al Partidului Conservator, care vă spune cu toată cruzimea lucruri care, gândindu-mă la durerea şi la grija țării, eu n-am vrut să fie spuse fățiş. (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

Când am adus lucrul acesta în Cameră, cum era datoria mea în momentul acela, ținând samă de faptul că elementele conservatoare, boiereşti, împodobesc această bancă, că elementele acestea presupun anumite calități care din

https://biblioteca-digitala.ro

discursul d-lui ministru de Interne au lipsit, în aşa fel încât nici într-o Cameră din alt continent, unde coloarea feţei este mai întunecată ca a noastră, niciodată un ministru de Interne n-a vorbit în felul acesta... (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

D. Al. Oteteleşeanu: Trăiască ministrul de Interne! (*Aplauze prelungite.*)

Voci pe băncile minorităţii: Jos! Jos!

D. N. Iorga: În momentul acela eu mă aşteptam la un răspuns pe care, dacă aş fi făcut aceeaşi greşeală, l-aş fi dat eu. Aş fi spus: Este o regretabilă eroare în ziar; cred că în momentul de faţă ar fi bine ca articole ca ale colaboratorului d-tale să nu fie publicate. Nu era nimic mai uşor decât două cuvinte de înţelegere între cineva care reprezintă civilizat banca ministerială şi cineva care conduce un ziar, care fără îndoială nu urmăreşte căderea acestei ţări. (*Aplauze prelungite.*) În loc de asemenea procedee europene şi moderne, mi s-a răspuns cu ceea ce aţi auzit d-voastră.

D. Dr. Vaias: D-le Iorga, de aici iese pulberea (*arătând gazeta „Neamul Românesc"*).

D. N. Iorga: Mai bine arată-ţi ideile d-tale decât gazeta mea. Prin urmare, aceasta o aşteptam. La ce mi-aţi spus d-voastră, eu n-am obiceiul de a răspunde, fiindcă la astfel de cuvinte trebuie cuvinte cu care ar trebui să mă deprind acum, şi la astfel de idei ar trebui idei ca acelea pe care le-am disprețuit întotdeauna. (*Aplauze prelungite pe băncile opoziţiei.*)

Şi dacă d-voastră vă puneţi la adăpostul suferinţei, pe care o deplângeam, a unor oameni care sângeră şi din cauza păcatelor d-voastră, ei bine, îndrăznesc a spune că voi vorbi cum am vorbit pentru libertăţile publice şi lângă patul de durere al acelora a căror suferinţă o deplorăm, precum...

Voci: Jos! Jos! (*Protestări violente din partea majorităţii, apostrofări.*)

Alte voci: D-le preşedinte, intervenţi.

D. N. Iorga: (*în mijlocul zgomotului*) Repet, îndrăznim a apăra libertăţile publice şi pe lângă patul unor suferinţe... (*minoritatea se ridică în picioare, aclamând pe d. Iorga, strigând: Trăiască Iorga*) şi lângă patul unor suferinţe, zic, pe care le compătimim, cu atât mai mult, cu cât nu le-am provocat

https://biblioteca-digitala.ro

(*opoziția aclamă pe d. Iorga, protestări din partea majorității*), precum am face-o şi înaintea asasinilor pe care presa d-voastră îi aţâţă contra noastră. (*Strigăte de: „Ura, trăiască Iorga" din partea minorității, care ovaționează.*)

D. Duiliu Zamfirescu: D. ministru de Interne are cuvântul.

D. C. Argetoianu, ministru de Interne: D-lor deputați, am început prin a vă spune că vorbeam sub impresiunea unei adânci indignări. De aici o violență de formă pe care acuma o regret. (*Protestări din partea minorității.*)

D. Iuliu Maniu: Să ascultăm pe d. ministru de Interne ca să arătăm majorității cum se ascultă un orator. (*Zgomot.*)

D. Al. Oteteleşeanu: Am răspuns cu aceeaşi măsură, d-le Maniu. (*Protestări.*)

D. C. Argetoianu, ministru de Interne: Fără să regret însă nimica din fondul celor ce am zis. (*Zgomotul continuă.*)

D. Iuliu Maniu: D-voastră pe d. Iorga nu vreți să-l ascultați (*către minoritate*): Linişte, d-lor!

D. C. Argetoianu, ministru de Interne: Nu aş voi să credeți, d-lor, în tot cazul, că acea violență a putut fi produsă de un sentiment al meu față de d. Iorga. Era mai mult un sentiment care rezultă din întreaga atmosferă a minorității. Căci, d-lor, pe d. Iorga nu-l luăm drept un revoluționar serios (*ilaritate, aplauze din partea majorității*). D. Iorga se joacă cu ideile revoluționare cum se joacă copiii cu lumânarea. (*Ilaritate.*) Dar putem noi crede că poate fi o relațiune oarecare între o bombă sau chiar numai un pistol de apă şi d. Iorga? (*Aplauze, ilaritate.*) Este de ajuns să se uite odată autoritatea la d-lui ca să intre sub pământ. (*Aplauze, ilaritate.*) Crede d. Iorga, fiindcă îi curge din gură etern o panglică tricoloră, că este reprezentantul conştiinței naționale? (*Aplauze.*) Dar, d-lor (*zgomot, vociferări din partea minorității*), d. Iorga n-a putut să fie revoluționar nici măcar în istorie, unde s-a mulțumit să fie protagonistul clişeelor celor mai banale. Dar libertățile noastre publice, noi le vom apăra. (*Aplauze prelungite.*) Le vom apăra noi, nu împotriva d-v., le vom apăra împotriva acelora nesocotiți criminali, care îndrăznesc să le atace. (*Aplauze.*) Iar indignarea este numai expresiunea unui sentiment natural față

https://biblioteca-digitala.ro

de o necuviință, în momentul când oamenii mor victimă unui atentat mișelesc. (*Aplauze prelungite.*)

D. N. Iorga: Vă puneți la adăpostul morților pe care i-ați făcut. (*Mare zgomot.*) Vă apărați cu morții pe care i-ați făcut. (*Mare zgomot.*)

D. Duiliu Zamfirescu: D. ministru al Artelor are cuvântul.

D. Octavian Goga, ministrul Cultelor și Artelor: D-lor deputați, iau cuvântul de care n-am abuzat până acum, pentru ca să-mi arăt regretul sincer pe care îl resimt în sufletul meu în acest moment în fața tristului spectacol la care am asistat. Am crezut, d-lor deputați, că odiosul atentat care s-a săvârșit are să trezească în toate sufletele sănătoase acel sentiment de alipire a noastră a tuturor față de ideea împotriva căreia a fost comis, față de ideea de ordine, față de ideea de stat. (*Aplauze prelungite.*) Atentatul, d-lor, n-a fost îndreptat împotriva guvernului; atentatul, d-voastră știți cum s-a petrecut și ce s-a întâmplat: A fost îndreptat împotriva ideii la care credeam că străjuim cu toții, împotriva existenței noastre naționale, împotriva ideii de stat. (*Aplauze.*) Mă așteptam deci, d-lor, ca în aceste momente, cu toții care avem aceeași supremă religiune a dragostei de neam, punând la o parte micile patimi, să ne strângem laolaltă, dându-ne sama că mâna criminală nu voia să ne desființeze pe noi individual, ci voia să desființeze un crez scump nouă tuturor. De aceea să mă credeți, d-lor, am fost jignit adânc în sentimentele mele când am văzut că și cu acest prilej, gânduri mărunte ies la iveală; am fost jignit adânc când am văzut că chiar cu acest prilej caută să se creeze din cadavrele morților o platformă de manifestare politică. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității.*)

O voce: D-voastră faceți aceasta acum.

D. N. Iorga: Atacați banca ministerială, d-le ministru.

D. Oct. Goga, ministrul Cultelor: Nu aveți nici un motiv să strigați.

D. N. Iorga: Platforma este acolo, d-le ministru.

D. Oct. Goga, ministrul Cultelor și Artelor: Puteți să luați fiecare declarațiunea care a făcut-o guvernul; cuvintele pe care le-a rostit d. general Averescu, tot ce s-a spus din partea noastră, și nu veți găsi altceva decât sentimentul de profundă

https://biblioteca-digitala.ro

durere şi dorinţa manifestată de acela care stă în fruntea noastră, ca din acest prilej cu toţii să vă aduceţi aminte că sunteţi buni români şi să ne daţi ajutorul să susţinem ideea de patrie. În schimb însă, d-lor, ce s-a petrecut? Nici nu s-a uscat sângele încă, nici nu am îngropat pe morţi, şi aţi început cu toţii ca din această crimă odioasă...

O voce: Vorbiţi majorităţii, d-le ministru, vorbiţi acolo.

D. Oct. Goga: Aţi început cu toţii, cu un criticism rău plasat, acum, când morţii sunt în sicriu, să atacaţi guvernul. Ei bine, d-lor, lăsaţi-ne să ne îngropăm morţii întâi. Aveţi pietate, ca în asemenea clipe să nu faceţi agitaţiuni ieftine şi să nu coborâţi la un nivel de trivialitate gândirea noastră politică.

D. N. Iorga: Trivialitatea este sub nasul d-voastră.

D. Oct. Goga: Şi acum câteva cuvinte pentru d-voastră, d-le Iorga...

D. N. Iorga: Ceva despre cenzură mai întâi.

D. Oct. Goga: Orişice subiect care mi-l veţi spune îl voi trata.

O voce: Nu am auzit vorbindu-se, eu, cel mai liniştit deputat în Cameră, asemenea lucruri de la o bancă ministerială.

D. Oct. Goga, ministrul Cultelor şi Artelor: Dar cine sunteţi d-voastră?

D. N. Iorga: Este un deputat ales, nu numit.

O voce: Pe d-voastră, d-le Iorga, v-au numit Brătienii o viaţă întreagă.

D. Oct. Goga: D-le Iorga, nu avem deputaţi numiţi, nu cunoaştem deputaţi numiţi. Cunoaştem candidaţi de deputaţi, care au ieşit deputaţi, fiindcă i-a vrut poporul, cum nu te-a vrut pe d-ta la Sălişte[2].

Acum câteva cuvinte pentru d-voastră. Ne-aţi vorbit de trecut. Aceasta este un obicei. Poate e rostul d-voastră de istoric care vă îndeamnă să faceţi acest lucru, ca totdeauna să veniţi cu puţină istorie. Astfel gândindu-vă şi astăzi la vremurile de demult, ne-aţi vorbit de sprijinul intelectual pe care l-aţi acordat unora, care au avut un rol în literatură. D-le Iorga, nu ştiu cum, îmi este greu să spun acest lucru, dar să-

https://biblioteca-digitala.ro

mi dați voie să cred că eu am fost născut în literatură atunci când d-voastră ați venit cu apa botezului. (*Aplauze.*)

D. N. Iorga: Altfel rămâneai nespălat.

D. Oct. Goga: Şi că aş fi mers înainte pe aceleaşi căi, care erau o trebuință a sufletului meu.

D. N. Iorga: Care ați pierdut-o.

D. Oct. Goga: Şi care era o concepție determinată, nu de o bunăvoință a criticii care mi se adresa, ci de impulsurile mele literare. (*Aplauze.*)

D. N. Iorga: Deputații care vă aplaudă au aerul că v-au citit, ceea ce eu tăgăduiesc.

D. Oct. Goga: Un lucru însă, d-le Iorga: Aplauzele d-lor nu se adresează operelor mele literare. Eu nu am venit pentru operele mele literare, după cum nici d-ta nu ai venit aici pentru operele d-tale istorice. (*Aplauze.*) Fiecare din noi am avut bunul simț să ne lăsăm cărțile acasă...

D. N. Iorga: Se vede.

D. Oct. Goga, ministrul Cultelor: Am venit în puterea unei concepții politice...

D. N. Iorga: Atunci ați venit cu o veche concepție.

D. Oct. Goga, ministrul Cultelor: Cu o veche concepție, pe care am reprezentat-o totdeauna. Şi e greşit, dacă credeți d-voastră, foarte greşit, dacă credeți că puteți avea o autoritate politică întemeindu-vă pe multele volume de istorie pe care le-ați alcătuit. (*Aplauze.*). Pentru aceasta trebuie un alt lucru.

D. N. Iorga: Pe care îl aveți d-voastră.

D. Oct. Goga, ministrul Cultelor: Trebuie altă însuşire, trebuie înțelegerea nevoilor reale de care suferă poporul nostru, trebuie acel suflu cald simpatic cu care să şti să te apropii de masele populare, pe care vrei să le câştigi. (*Aplauze.*)

Când ați venit d-voastră în acel luminat colț al românismului, acolo, la Sălişte, ca să vă puneți candidatura, țăranii noştri de acolo erau conduşi de preoți şi de învățători, care v-au citit. Ei făceau însă deosebirea, pe care o face toată lumea, între opera d-voastră literară şi între activitatea d-voastră politică. Şi nu aveți nici un drept ca în puterea volumelor de la Academie să veniți să cereți sufragiile noastre politice pentru o politică detestabilă. (*Aplauze prelungite.*)

https://biblioteca-digitala.ro

D. Aurel Dobrescu: Aşa se spunea şi lui Kogălniceanu într-o vreme. (*Aplauze pe băncile minorităţii.*)

O voce: Vezi că vi s-a deranjat cărarea la spate.

D. Oct. Goga, ministrul Cultelor: D-voastră, d-le Iorga, ne-aţi spus...

D. Lupu: Îmi daţi voie, d-le ministru, o mică întrerupere.

O voce: Jos!

Alte voci: N-aveţi cuvântul.

D. dr. Lupu: O singură întrebare.

Voci: Jos! Jos!

D. dr. Lupu: D-le Goga, în numele prieteniei pe care ţi-am purtat-o, te rog să nu te dedai de la banca ministerială la un discurs de micime politică, în momentul când se pare că un coleg al d-tale a căzut victima atentatului. (*Aplauze pe băncile minorităţii.*)

D. Oct. Goga, ministrul Cultelor: Da, d-lor, aşa este, am auzit acum. D-le Maniu, dacă ai ceva de spus, poftim la tribună, sunt gata să-ţi răspund oricând. (*Aplauze.*)

D. I. Maniu: Nu am nimic de spus.

D. Oct. Goga, ministrul Cultelor: Mi s-a părut că am văzut la d-ta oarecare manifestaţiuni mute. (*Ilaritate, aplauze.*) Termin cuvântul meu foarte scurt.

O voce: Eşti un cameleon politic.

D. Oct. Goga, ministrul Cultelor: Termin cuvântarea mea. Mi s-a spus, am auzit şi eu aici, că d. Iorga ar fi declarat că regretă că n-am fost de faţă în şedinţa Senatului, unde a avut loc atentatul. Am auzit aceasta, însă n-am dat nici un fel de importanţă acestui fapt.

D. N. Iorga: Spuneţi cine v-a spus, vă rog.

D. Oct. Goga, ministrul Cultelor: N-am dat nici un fel de importanţă.

D. N. Iorga: Spuneţi, vă rog, cine v-a spus.

D. Oct. Goga, ministrul Cultelor: N-are nici o importanţă.

D. N. Iorga: Aveţi prieteni care vă compromit. Un asemenea ticălos, care v-a spus aceasta, nu trebuie să rămână anonim. (*Aplauze pe băncile minorităţii.*)

D. Oct. Goga, ministrul Cultelor: Din primul moment, d-le Iorga, mi s-a părut aceasta foarte puţin interesant. Mi-am zis,

https://biblioteca-digitala.ro

dacă eram şi eu acolo, poate zbura într-adevăr şi capul meu. Rămâneau însă alte capete.

D. N. Iorga: Nu de aceeaşi calitate.

D. Oct. Goga, ministrul Cultelor: Capete vă asigur că se mai găseau, şi suflete, sunt sigur iarăşi s-ar fi găsit, care ştiau să asigure triumful cauzei româneşti.

D. N. Iorga: Să ne daţi adresa.

D. Oct. Goga, ministrul Cultelor: Aţi mai spus că eu cred că joc un mare rol în politică.

D. N. Iorga: Da, e drept, am spus.

D. Oct. Goga, ministrul Cultelor: Eu, d-le Iorga, nu-mi închipuiesc că joc un mare rol; ştiu însă că reprezint un grup masiv: Pe ardelenii mei, care au avut două gândiri, de care s-au folosit. Întâi, gândul ca în graniţele ţării să fie distrusă pentru totdeauna orice formaţie politică regională. (*Aplauze.*) Şi al doilea, gândul... (*Zgomot.*)

D. Popovici: Aţi spus cu totul altceva: Că nu există nici un partid naţional.

D. Oct. Goga, ministrul Cultelor şi Artelor: Ca în cadrul unui partid, pe ruinele graniţelor politice pe care voiesc unii să le mai perpetueze în conştiinţele noastre, să facă maximum de bine pentru Ardealul nostru. (*Aplauze.*) Acesta este bagajul meu politic, pe acest bagaj politic mă întemeiez şi am baza sănătoasă de existenţă politică pe care nu mi-o puteţi d-voastră răpi. De altfel nu e momentul acum să se vorbească de asemenea lucruri. Suntem la începutul unei perioade legislative şi, d-nilor mei, acei care strigaţi, vă voi sta totdeauna la dispoziţie cu toată seninătatea. (*Aplauze.*)

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D-lor deputaţi, în aceste triste momente, am durerea profundă să vă anunţ încetarea din viaţă a ministrului de Justiţie Dimitrie Greceanu. În mormântul ce se deschide vom depune resturile pământeşti ale unui adevărat român. Curat sub toate privinţele, născut boier, trăit democrat şi murind nobil.

Voci: Aşa e.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Sunt sigur că mă fac interpretul întregii Camere, trimiţând întristatei familii

https://biblioteca-digitala.ro

condoleanțele noastre şi în semn de doliu propun să ridicăm şedința.

O voce: Să-i fie țărâna uşoară!

D. Rusu Abrudeanu: Şi minte să vă dea Dumnezeu la toți!

D. N. Iorga: Tocmai d-ta erai indicat să spui aşa ceva!

NOTE

1. Vezi supra, discursul lui N.I. despre burghezie/ socialişti.
2. Vezi supra, eşecul în alegeri al lui N.I. la Sălişte.

https://biblioteca-digitala.ro

C

PENTRU ARESTAREA UNUI DEPUTAT

(14 decembrie 1920)

Onorată Cameră,

Cred că trebuie să se țină samă fără îndoială şi de punctul de vedere ridicat de d. deputat Oteteleşeanu şi de punctul de vedere, foarte real, dacă nu legal, pe care l-a ridicat un om cu atâta contact cu alegătorii, cum este d. deputat Dunăreanu.

După Constituție, evident că se poate aresta un deputat în interstițiul dintre două sesiuni. Şi iarăşi este foarte adevărat, să nu se supere nimenea, că în națiunea noastră până acum a fost o uşoară pornire spre abuz când cineva a venit la putere. Cine? Când?, aceasta este o altă chestiune, dar suntem aplecați la acest lucru. Ieşim abia acum dintr-un regim feodal, trecem într-o formă democratică, pe care o credem că este democratică, dar nu este.

Şi ceea ce a spus d. Dunăreanu se poate foarte bine întâmpla. Un deputat poate să meargă în mijlocul alegătorilor, să le dea sama cum şi-a îndeplinit mandatul. Se întâmplă că este o atmosferă încărcată. Este un obicei primitiv, dar este, de a bate scaunul sau masa când te-ai lovit fără să fie vinovate. Se întâmplă deci că este o atmosferă încărcată. Şi, căutând un vinovat, se întâmplă că prindem pe cutare. Să zicem că nu este ordin de la centru, ci este un prefect care-l culege pe acesta şi-l trimite foarte bine la închisoare.

Voci: Nu s-a întâmplat.

D. N. Iorga: Dați-mi voie. D-lor, este foarte adevărat că justiția trebuie să intervină şi, în teoria celor trei puteri, este foarte adevărat că ea e independentă. O ştiu juriştii ca un element de drept; noi, istoricii, o ştim ca un element de fapt din istorie, dar deosebirea este că d-lor pretind că teoria aceasta este o realitate acum, pe când noi ştim că este un deziderat peste care s-a trecut. Căci o justiție care este la dispoziția unui

https://biblioteca-digitala.ro

ministru al Justiției şi o justiție care este şi la dispoziția unui Consiliu de miniştri, care acesta poate să facă a trece un proces ce trebuia să se judece înaintea tribunalelor obişnuite, a-l trece înaintea Curții marțiale, este evident că e o justiție respectabilă, dar nu una aşa de liberă cum este justiția engleză, care este aleasă de cetățeni. (*Aplauze din partea opoziției.*)

Îndată ce justiția este de aceiaşi proveniență cu funcționarul, evident că această justiție se va supune la influențele la care se supune un funcționar, din momentul în care Ministerul de Justiție îl numeşte pe judecător; îl înaintează, îl răsplăteşte. Înțelegeți bine că trebuie să fie unele caractere frumoase şi să sufere asemenea influențe.

De ce suntem noi aici? Ca să găsim formula potrivită pentru a împăca legalitatea, aşa cum este înscrisă în Constituție, cu o grijă care trebuie să fie a fiecăruia dintre noi.

Dați-mi voie să vă vorbesc uman. Nimeni nu va fi toată viața sa în situația în care se găseşte acum. Cutare, care este în opoziție, poate va veni la guvern sau face parte din majoritate şi va putea ajunge în opoziție.

Noi nu ştim, poate să fie vremea! Şi mă gândesc cu grijă că noi, cei mai mulți, reprezentăm totuşi rămăşițile unei clase care a făcut şi bine pentru această țară, şi poate să fie o vreme când să ne găsim înaintea unui guvern absolut neresponsabil, să fim dați pe mâna unor oameni pe care nu-i ghicim cum vor fi şi cum vor lucra, şi de aceea propun, dacă nu voim să fim pe rând victimele pasiunilor, unii azi, alții mâine, eu propun, şi mă adresez şi la juriştii eminenți din acest Parlament, căci nu este o chestiune care să ceară numai experiența politică, ci şi o strictă terminologie juridică, să încercăm a căuta, sfătuindu-ne şi cu raportorul, o formulă potrivită.

Şi iată care ar fi minimum, căci este şi un maximum, iată care ar fi minimul ce l-am putea cere. Anume: Comisiunea de imunitate să funcționeze cum au funcționat şi alte comisiuni în vacanță, când Parlamentul nu lucra. Comisiunea agrară şi atâtea altele, pe lucrările cărora se întemeiază reformele pe care suntem gata să le discutăm, să funcționeze deci permanent.

Este arestat cutare deputat? El să aibă dreptul de a face o cerere către comisiunea de imunitate, aceasta să intre în

https://biblioteca-digitala.ro

legătură cu guvernul şi să verifice şi ea actele, fără să aibă, fireşte, puterea de a hotărî motivele arestării. Şi mai cu samă, nu o pot spune îndeajuns, comisiunea de imunitate să ceară ca arestatul să nu zacă pentru răzbunări politice, nejudecat, luni de zile, în cine ştie ce temniță din vreun oraş din provincie, detenţiune care poate echivala cu o sentință de moarte (*aplauze),* fiindcă nu aş vrea ca nimeni dintre noi să treacă prin aresturile de provincie câteva luni de zile, pentru ca pe urmă să-l achite judecătorii, dar l-a „achitat" arestul în care i-au putrezit oasele şi din care nu se mai ridică om sănătos.

Prin urmare, să cerem îndată ca deputatul să fie adus, ca în *habeas corpus* din vechea constituție medievală engleză, imediat înaintea forului competent şi judecat cu cea mai mare grabă şi cinste, aşa cum cer legile țării. (*Aplauze.*)

Aceasta am avut de zis, şi vă rog ca amendamentul să fie primit[1]

NOTE

1. Se discuta pe marginea regulamentului de funcţionare a Camerei. Amendamentul cerea ca în vacanța parlamentară arestarea preventivă să se facă cu încuviințarea prealabilă a comisiei pentru imunitate, care urma să funcţioneze permanent.

https://biblioteca-digitala.ro

CI

ÎN ACEIAŞI CHESTIUNE

(17 decembrie 1920)

Nu am spus nimic de starea de drept în Anglia[1] de acum. Am spus, ca istoric, că s-a luat măsura de *habeas corpus*, care este la originea unei întregi serii de libertăţi constituţionale. Aceasta am spus-o. Şi, în momentul când s-a luat măsura de *habeas corpus*, era în mijlocul unui proces, nu juridic ci politic, şi dacă de acolo, din legea *habeas corpus*, a rezultat o legislaţiune modernă engleză, eu care nu sunt jurist nu pot să o ştiu, dar ştiu că din legea *habeas corpus* au ieşit libertăţile de care ne bucurăm cu toţii astăzi (*aplauze pe băncile opoziţiei*).

Şi mai ştiu un lucru: Că dacă ar fi moravuri engleze şi la noi şi dacă ar fi pe banca ministerială oameni care ar avea respectul faţă de Parlament, aşa cum îl au englezii, nu ar fi nevoie să cerem aceste garanţii faţă de abuzurile puterii executive.

NOTE

1. Se discuta tot pe marginea regulamentului şi M.D. Berlescu, raportorul, observase că în dreptul englez nu se pusese chestiunea imunităţii parlamentare, adică a unui privilegiu care să acopere pe un deputat împotriva unei acţiuni penale.

https://biblioteca-digitala.ro

CII

PENTRU IMUNITATEA PARLAMENTARĂ

(18 decembrie 1920)

Onorată Cameră,

De câte ori cineva dintre noi aduce, din domeniul competenței lui netăgăduite, informațiuni care ne pot folosi, datoria noastră este să-i mulțumim, şi evident că trebuie să mulțumim d-lui Take Ionescu pentru argumentele ce a adus din competența d-sale, necontestată. Cu atât mai mult, cu cât forma în care au fost înfățişate aceste observațiuni[1], este o formă pe care orice opoziție o poate primi. Fiindcă opoziția nu combate orice, precum nu combate pe oricine, şi opoziția recunoaşte întotdeauna că sunt anumite domenii, care sunt domenii naționale, în privința cărora nu poate să fie împotrivire, dar sunt şi alte domenii, care nu sunt deloc naționale şi în care natural că trebuie să fie o împotrivire, şi gradul împotrivirii este determinat şi de felul în care se prezintă cineva în aceste domenii naționale şi de calitățile sau defectele sufleteşti pe care le aduce. Dar, dacă azi, ca în totdeauna, elocința d-lui Take Ionescu ne-a procurat o jumătate de oră plăcută, cu toate acestea trebuie să-i amintesc de un orator pe care d-sa, şi cineva încă de pe banca ministerială, l-a apucat. Eu nu l-am apucat în Cameră, dar fericiți aceia care l-au apucat, care au auzit vorbind în cel mai strălucitor chip pe cel mai bine înzestrat dintre oamenii de stat pe care i-au avut România modernă. Acest bărbat de stat, înaintea căruia oricine dintre noi, fără deosebire de partid, s-ar fi putut închina când era în viață, cu atât mai mult pe urmă, este Mihail Kogălniceanu.

D. Take Ionescu, ministru de Externe: Este foarte adevărat.

D. N. Iorga: Ei bine, d-voastră, care ați admirat, cu o întreagă lume românească, şi talentul lui Mihail Kogălniceanu şi ceea ce omul politic aduce în viața lui publică mai prețios decât talentul, adică sufletul lui întreg, consacrat nu numai patriei, dar şi acelor idei superioare care trebuie să conducă

https://biblioteca-digitala.ro

orice fel de politică, d-voastră veți fi pierdut din vedere o cuvântare[2] foarte veche a lui Mihail Kogălniceanu, pe care întâmplarea m-a făcut să o găsesc azi de dimineață.

La 3 octombre 1857, la deschiderea şedinţelor memorabile ale Divanului ad hoc, urât numit turceşte, dar care, deşi numit turceşte, proceda europeneşte, se întâmplă uneori contrariul, când, în cea dintâi şedinţă, care nu s-a ocupat de obişnuita bucătărie introductivă, s-a pus, de Manolachi Kostachi, care era unul din acei oameni cu care poate să se laude trecutul nostru politic, care a guvernat totdeauna cu acea superioară armă ce se cheamă cuvântul curtenilor față de adversar, cuvântul obiectiv față de chestiunile de care era vorba, când s-a ridicat, deci, de către Manolachi Kostachi, chestiunea, nu a imunității, ci a inviolabilității deputaților, chestiune care era înscrisă la cea mai veche constituție a noastră, acum aproape o sută de ani, în Regulamentul Organic, acum aproape o sută de ani inviolabilitatea deputaților era înscrisă de vechea noastră boierime (*aplauze*), şi Manolachi Kostachi a cerut înlăturarea articolului, iată răspunsul lui Mihail Kogălniceanu: „Reclam şi mă opun cu toată puterea convincțiunii mele în contra propunerii d-lui Manolachi Kostachi de a se şterge din Regulament principiul neviolabilității deputaților, ca unul ce izvorăşte din însuşi mandatul de deputat" (*aplauze, întreruperi*).

D-le ministru, am intervenit de la început pe lângă opoziție ca aceste dezbateri, care nu sunt de partid, ci privesc o chestiune care ne stă la inima fiecăruia dintre noi, să se desfăşoare în cea mai absolută linişte. Obişnuiesc a vorbi foarte scurt. Nu o să vă iau multă vreme nici acum; *prin* urmare, binevoiți a asculta până la sfârşit expunerea mea.

D. A. C. Cuza: Cine erau deputați atunci? Erau boierii.

D. M. D. Berlescu: Cum am fost şi eu ascultat de opoziție.

D. N. Iorga: În Cameră eu fac o distincție.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D-le Iorga, sunt de părerea d-voastră şi rog majoritatea ca şi minoritatea, pe care o guvernați, da (*ilaritate*), să dea atenție când se discută o chestiune aşa de importantă.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Voiam să zic atâta: Că sunt în această Cameră, pe lângă deputaţii cărora uneori le răspund, alteori nu le răspund, alţii cărora niciodată nu le răspund. Dintre aceştia din urmă face parte şi d. Cuza.

D. A. C. Cuza: Pentru că nu ştiţi ce să-mi răspundeţi.

D. N. Iorga: D-le ministru, îmi daţi voie să mă aproprii mai mult de d-voastră, ca să scăpăm amândoi de o harpie care ne molestează pe rând?

D. Duiliu Zamfirescu: Ce e o harpie?

D. N. Iorga: D-le preşedinte, e un fel de pasăre care se lasă asupra meselor pline şi care niciodată nu mănâncă din ele, dar le spurcă totdeauna.

D. A. C. Cuza: Dumneata mănânci din masa lui Marmorosch şi Blank.

D. N. Iorga: Mă aproprii de d-voastră, d-le ministru, ca să fiu mai bine înţeles.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Vă apropiaţi la propriu sau la figurat? (*Ilaritate.*)

D. N. Iorga: Cum credeţi, căci sunteţi academician şi d-voastră, întrerupătorul, nu! Prin urmare, d-le ministru, se pare că aţi citit rău, cum e şi natural, căci ştiţi că atunci când cineva cunoaşte un lucru bine, îl citeşte repede. De aceea ni se întâmplă, fiecăruia în specialitatea noastră, să citim rău. Cine nu cunoaşte specialitatea, acela citeşte mai cu luare aminte chestiuni care se par noi. Dar d-voastră în drept, eu în specialitatea mea, se întâmplă că luăm chestiunile la repezeală, şi atunci unele elemente ne scapă. Şi iată ce cred că v-a scăpat d-voastră.

Nu este în intenţiunea noastră, care cunoaştem articolul din Constituţie, a călca acest articol. Se face o singură excepţie, pe care aş sacrifica-o, aceea care priveşte comisiunea care lucrează în timpul vacanţei. Argumentul care s-a adus şi care m-a influenţat însă este următorul: Să luăm o comisie de anchetă ca aceea din Basarabia, şi eu nu cred tot ce se spune despre regimul nostru de acolo, fiindcă socot că nici noi nu suntem aşa de răi ca să facem toate şi nici ei nu sunt aşa de cruzi, încât să nu ni le ierte pe jumătate. Când s-a făcut ancheta aceasta în Basarabia, să zicem că ar fi găsit cineva cu

https://biblioteca-digitala.ro

cale, în puterea ideii de ordine, pe care o interpretează fiecare după cât ştie, după cum se poartă şi după scopurile pe care le are în vedere, să aresteze comisiunea. Vă puteţi închipui ce ridicol spectacol ar fi fost ca acea comisie parlamentară să se găsească în acelaşi arest al jandarmilor cu aceia a căror cauză veneau să o apere. Aceasta a influenţat pe acei care au făcut amendamentul, şi de aceea s-a admis.

Dar este un alineat pe care nu ştiu dacă şi colegii mei l-ar sacrifica, dar eu nu ţin mult la dânsul. Dar nu am avut în vedere să călcăm textul Constituţiei, ci am cugetat aşa: Şi d-voastră cunoaşteţi această ţară şi o cunosc şi eu. Din această cunoştinţă am avut de suferit, unul mai mult, altul mai puţin, în viaţa noastră politică. Teoriile sunt un lucru foarte frumos, dar totdeauna trebuie să se ţie samă de dânsele potrivit cu mediul politic la care se referă, într-un moment dat, acele teorii politice. Aceasta este o ţară aplecată spre abuz, am spus-o de atâtea ori. Şi mai este un defect: Nu numai că autoritatea e aplecată spre abuz, dar în ochii societăţii noastre de sus, din care şi d-ta faci parte, şi eu, şi o mare parte din acei care primesc amendamentul şi din cei care îl combat, pe când în alte ţări meritul cel mare este să te închini înaintea legii, meritul cel mare, d-le Take Ionescu, prin ereditate fanariotică, este să calci legea, şi eşti cu atât mai mare cu cât ai călcat mai mult legea şi ai sfidat lumea. Este un corectiv în acest abuz. El este în ridicarea opiniei publice contra unei nedreptăţi.

În Franţa, la un moment dat, a fost condamnat un ofiţer pentru o fişă care i s-a atribuit şi care ar fi avut un caracter de spionaj. Pentru această singură presupusă nedreptate, s-a ridicat Franţa întreagă, s-a împărţit în două tabere şi, până nu s-a mântuit această chestiune, până atunci linişte nu a fost în această ţară de superioară morală politică care este Franţa[3]. La noi, d-le Take Ionescu, în ţara noastră...

D. Take Ionescu, ministrul Afacerilor Străine: Nu s-ar fi întâmplat.

D. N. Iorga: Nu numai că opinia publică nu s-ar fi mişcat, dar şi mai mult. D-voastră sânteţi acum democrat, deci puteţi fi învinuit, dacă nu de guvernul actual, dar de un altul mai

https://biblioteca-digitala.ro

târziu, căci democrația înseamnă, dacă nu bolşevism roşu, cel puțin ceva care începe a se roşi puțin măcar pe obraz.

D. A. C. Cuza: D-voastră sunteți democrat Blank.

D. N. Iorga: Şi atunci să zicem, d-le Take Ionescu, căci cu d-ta vorbesc, şi interesul discuției stă în ideile pe care le schimbăm şi nu în ceea ce se poate intercala de un al treilea, mai mult sau mai puțin lipsit de bun simț, dacă nu de inteligență, prin urmare, să zicem că v-ar învinovăți cineva, într-un guvern foarte reacționar, că sunteți bolşevic. Ca pe orice om care vorbeşte mult, eu scriu mult, d-voastră vorbiți mult, şi poate este un păcat şi unul şi altul, pe vremea lui Torquemada[4], care nu a murit fără moştenire dreaptă, deşi nu din trupul său, căci sunt mulți oameni care interpretează lucrurile cum le vin la socoteală, s-ar putea să te pună şi pe d-ta în temniță, pe d-ta, deputat reprezentând curentul politic.

Văd aici pe partizanii d-voastră, cei de pe bănci. Sunt sigur că, aşa cum îl văd aici, ar interveni pentru d-voastră. Dar se poate întâmpla, să zicem, că nu aceştia toți, dar ceilalți care mai sunt, nu ar interveni. Şi se poate întâmpla ca alte partide să nu aibă deloc persoane eroice şi să nu intervină nimeni. S-ar vedea atunci acest spectacol teribil: Un deputat învinuit sub forma unui păcat de drept comun, dar, de fapt, pentru energia lui politică, pentru valoarea lui politică, aruncat în temniță, şi din partidul lui nu vine nimeni să-l întrebe cum se găseşte în noua situație pe care a creat-o abuzul. Şi atunci am zis: Dator este partidul să intervină, datoare este familia să intervină, datori sunt prietenii, dar deputatul acela face parte dintr-un corp constituit, şi acest corp constituit este dator, pentru onoarea lui, pentru onoarea lui este dator să intervină, ca să vadă de ce este deputatul acela închis. (*Aplauze.*) Această comisiune este deci una care trebuie să pregătească, şi vă rog să vă gândiți asupra acestui punct, să pregătească situațiunea în care se va găsi Camera în momentul când ea însăşi, adunându-se, va avea să se ocupe de această chestiune. Prin urmare, comisiunea aceasta nu ia parte pentru sau contra deputatului, şi, dacă ea va găsi că un deputat este vinovat, aceasta va fi cea mai teribilă sancțiune împotriva unui criminal. Iar dacă atunci comisiunea poate lumina pe şeful Parchetului

https://biblioteca-digitala.ro

că este o eroare la mijloc, şeful Parchetului îşi va face în chip firesc datoria.

Dar aş zice altceva: D-le Take Ionescu, noi nu ne-am găsit întotdeauna în relaţii de perfectă prietenie politică. Cred însă că întotdeauna, cu intriganţi pe la d-ta, cu intriganţi pe la mine (*ilaritate*), şi n-aş vrea să zic şi cu maniaci de partea d-tale. (*Ilaritate.*)...

D. A. C. Cuza: Maniac eşti d-ta.

D. N. Iorga: Se poate întâmpla ca în relaţiunile acelea totuşi să fi rămas totdeauna acel colţ de stimă pentru patriotismul cuiva.

D. Take Ionescu: A fost, d-le Iorga.

D. N. Iorga: Care face posibilă o înţelegere între doi oameni în folosul ţării. Dacă d-ta mi-ai garanta că o să rămâi ministru de Justiţie până va cădea guvernul, atunci noi am mai slăbi-o. (*Ilaritate.*) Dar d-ta nu poţi garanta aceasta.

D. Take Ionescu, ministru de Externe: Nici nu stau.

D. N. Iorga: Mai departe, d-ta ai făcut o declaraţie privitor la cenzură. Ai spus că n-ai guverna.

D. Take Ionescu, ministru de Externe: Mă iartă. Uite ce am spus. Am spus aşa: Dacă mi s-ar da guvernul, cu condiţia ca să nu pot în nici o împrejurare să întrebuinţez starea de asediu şi cenzura, în actuala stare a ţării pe care o cunosc eu, n-aş primi, pentru că nu m-aş simţi în stare să guvernez.

D. N. Iorga: Este ceva mai puţin decât am înţeles întâi. Dacă deci cenzura ar fi o cenzură care s-ar aplica numai din punct de vedere al intereselor patriei şi ordinii, fiind aplicată tot de ministrul Justiţiei, şi când zic de ministrul Justiţiei, înţeleg la cenzură un om inteligent, iar nu de tot felul de flecuşteţi (*ilaritate*) de la alte ministere, să-mi daţi voie să spun că iarăşi aş lăsa poate mai moale şi în acest caz.

D. Cuza: Aceasta este o insultă adusă guvernului.

D. N. Iorga: D-voastră fără îndoială, d-le ministru, nu veţi face niciodată confuzie regretabilă între regulamentul interior al Camerei şi regulamentul interior dintr-un domeniu care nu este al Camerei.

Acum, un ultim cuvânt. Această discuţie, o spun în toată cinstea mea, noi nu o concepem ca o discuţie politică. Dar

https://biblioteca-digitala.ro

fiindcă o parte din majoritate ar fi dispusă a crede că s-ar putea sacrifica acest amendament, pentru că o să vie o schimbare a Constituției care să înlăture articolul din Constituție care nu acordă imunitatea deputaților în timpul vacanțelor, să-mi dați voie să fac o simplă observație, pe care o cred îndreptățită.

D-lor, /se poate/ o țară fără Constituție pe care o calcă toată lumea, dar nu se poate o țară care să nu aibă o Constituție. Veți recunoaşte un lucru: Că în drept, nu ştiu dacă mă înşel, cel puțin în teoria mai nobilă a dreptului, Constituția o primeşti, fiindcă delegatul d-tale legal a admis-o; după aceea se transmite din generație în generație. Țările româneşti însă care s-au adus la Vechiul Regat, s-au adus nu prin dreptul de cucerire, ci prin libera lor voință. Adăugându-se prin libera lor voință, ele n-au avut încă prilejul să se pronunțe asupra unei mari părți din prescripțiunile constituționale.

Voci: Aşa este.

D. N. Iorga: Dați-mi voie.

O voce: Au acceptat.

D. N. Iorga: Dați-mi voie, nu duc mai departe argumentația aceasta; ci voi să trag numai consecința imediată: Constituția aceasta este valabilă, ori nu este valabilă? Dacă se admite felul de a judeca pe care nu mi-l însuşesc, dar el ar putea fi argumentarea cuiva din Basarabia, Ardeal şi Bucovina, în acest caz noi nu ne lovim de prescripțiile Constituției, fiindcă acea clauză respectivă s-ar aplica şi în aceste provincii, care însă nu şi-au dat prin reprezentanții lor legitimi consimțământul lor la acest principiu al Constituției. Să zicem acum contrariul: Constituția, vă rog, există şi se aplică. (*Zgomot.*) Ştiu toți acei care fac zgomot, sau ştiu prea bine acest lucru, sau deloc, ceea ce eu cred mai curând. (*Aplauze.*) Constituția, dacă admitem că există şi se aplică, pentru că ființează o Adunare constituantă, capabilă de a modifica articolele sale, trebuie atunci să se facă trei strigări în Adunarea precedentă, trebuie fixarea articolelor de modificat, trebuie dizolvată acea Adunare şi făcută o nouă Adunare care numai aceea este Constituantă. Nu este cazul pentru aceasta.

D. Take Ionescu: Noi continuăm.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Să zicem că s-a admis această teorie, pe care am admis-o şi eu într-un moment, anume că la Iaşi a fost o Constituantă, că împrejurările au dizolvat-o, da. Se trece mandatul de la o Adunare la alta. Prin urmare, să ştiţi bine: Votaţi amendamentul? Avem măcar putinţa unei solidarizări morale care să ne apere pe fiecare împotriva abuzului; nu votaţi amendamentul, în credinţa că vine modificarea în Constituţie, care nu poate să vină nici într-un caz, nici în altul, atunci veţi plăti cu suferinţele d-voastră lipsa de curaj[5].

Voci: O! O!

NOTE

1. Discuţia se purta tot la regulamentul Camerei.

2. Cf. M. Kogălniceanu, *Opere* III, *Oratorie* I, *1856-1864,* partea I-a, *1856-1861*, ed. V. Diculescu şi D. Berindei, Bucureşti, 1983, p. 25.

3. Aluzie la afacerea Dreyfuss, scandal juridico politic, produs în Franţa între 1894 şi 1906, determinat de acuzele de spionaj aduse ofiţerului evreu Alfred D., condamnat, apoi reabilitat, în urma unei campanii pro şi contra, duse de *Liga drepturilor omului* şi respectiv *Liga patriei franceze.*

4. Toma de Torquemada (1420-1498), din ordinul Dominicanilor, inchizitor general al Peninsulei Iberice. *Instrucţiunile* sale, şi felul cum le-a aplicat în materie de respectare a dogmei catolice, au rămas sinonime cu intoleranţă, cruzime aberantă, exces.

5. Proiectul de regulament a fost respins cu 133 de voturi, faţă de 108 favorabile.

În şedinţa din *25 decembrie 1920*:

Intervine pe marginea articolului 40:

„D-le preşedinte, cer cuvântul cu privire la art. 40 din regulament. D. Take Ionescu mi-a permis să intercalez câteva cuvinte de explicaţie.

În momentul când se citea, din foaia mea, o apreciaţiune privitoare la d. preşedinte al Consiliului, pe care în presă am dreptul să-l judec, în ceea ce priveşte cultura sa şi în ceea ce priveşte modul său de a se conduce în viaţa publică, aşa cum

https://biblioteca-digitala.ro

înțeleg eu, dl. ministru al Cultelor, aci de față, mi-a aruncat cuvântul de „obrăznicie".

O voce: Foarte bine.

D. N. Iorga: Cine este persoana care a aprobat acest cuvânt, fiindcă este foarte interesant să se știe dacă aste numai unul capabil să-l spuie sau sunt doi. Rog pe d-nul acela să spuie cine este; va fi cea mai bună pedeapsa pentru dânsul.

O voce: Nu are curaj.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, art. 40 are următorul cuprins: Întreruperile, insultele, imputările defăimătoare, amenințările, violența şi altele de natură a turbura ordinea şedințelor, etc, nu vor fi îngăduite, iar deputaților vinovați li se vor aplica sancțiunile prevăzute la capitolul „Despre disciplină".

D-le preşedinte, eu am o singură creştere în grijă, adică creşterea copiilor mei, pe cari caut să-i fac oameni cuviincioşi şi față de adversari.

D-le preşedinte, eu nu am obiceiul de a răspunde cu vorbe grele la vorbe grele, fiindcă, precum părinții lor i-au învățat şi pe alții, sunt sigur, cum să se poarte cu lumea, părinții mei m-au învățat să nu răspund cu cuvinte groase la cuvinte groase.

Iar în ceea ce priveşte obiceiul care s-a admis de multă vreme, şi continuă şi acum, de a provoca pe cineva pentru a trage într-însul şi pentru a te prezenta calităților militare, pe cari poate să le aibă acea persoană, eu am deservit țara mea altfel decât răspunzând astfel adversarilor mei, la ceea ce inteligența şi cunoştința lor de lume le îngăduie să spună.

Prin urmare, eu personal nici nu am avut, nici nu am, nici nu o să am nimic cu d-nul pe care preşedintele Consiliului l-a făcut ministru de Culte.

Dumnealui este liber să insulte cât va vrea; în felul acesta va desemna încă mai bine figura unui ministru al României în anul de grație 1920. (*Aplauze pe băncile Federației.*)

Dar când bătrâneților mele muncitoare şi oneste, un tânăr pe care l-am văzut crescând îşi îngăduie să le arunce astfel de cuvinte, vă rog, d-le preşedinte, să-i aplicați art. 40. (*Aplauze pe băncile Federației.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Fiindcă, dacă eu dacă nu am de crescut pe nici un deputat, d-voastră aveți, aveți să mențineți buna creştere în Adunare. (*Aplauze pe băncile Federației.*)

Părintele Elie Dăianu, vicepreşedinte: Cuvintele despre cari se pretinde că au căzut eu nu le-am auzit.

D. N. Iorga: Sunt înregistrate în notele stenografice, cari mi s-au prezentat, altfel nu aşi fi intervenit.

D. Octavian Goga, ministrul Cultelor şi Artelor: Este adevărat, am spus acest cuvânt...

D. N. Iorga, ieşind din incintă: Nu am nici un răspuns de ascultat de la astfel de oameni".

În şedința din *27 decembrie 1920:*

Rosteşte următorul **discurs, pe marginea răspunsului la Mesajul Tronului**:

„D-lor, în numele opoziției naționale, am onoare a ceti această declarațiune:

În neputință de a discuta cu un guvern, care pe lângă caracterul neobişnuit al instalării sale, adaugă hotărârea de a legifera pe alături de Parlament, ale cărui drepturi le încalcă prin nefasta operă a decretelor-legi neconstituționale, şi sistemul de a guverna prin mijloacele puterii militare, din care face un simplu instrument de partid, viciindu-i caracterul şi înjosind-o, misiunea opoziției naționale, care, de altfel e râvnitoare să discute proiectele de legi privitoare la reformele esențiale, se mărgineşte, înlăturând din nou şi hotărât orice învinuire de obstrucționism, la o simplă declarație, prezentând un contra-proiect de răspuns la Mesaj.

E aproape inutil să amintim ce s-a petrecut în Vechiul Regat de la încheierea sesiunii extraordinare din vară până acum. Opinia publică le ştie şi le judecă. Nimic nu s-a făcut pentru a se uşura viața tot mai grea a claselor muncitoare şi a funcționarilor; nimic pentru a opri luxul destrăbălat şi corupția înspăimântătoare a unei plutocrații, la a cărei origină e, în cele mai multe cazuri, jefuirea statului şi exploatarea mizeriei publice; nimic pentru a înfrâna în oficiile publice vinderea pe

https://biblioteca-digitala.ro

bani a serviciilor datorite fiecărui cetățean. Guvernul, dacă nu e satisfăcut de aceste stări de lucruri, le priveşte cu o dezastruoasă in diferență, egală cu incapacitatea dovedită a majorității membrilor săi, improvizați miniştri de un îngust calcul de partid şi de un favoritism personal atunci când țara reclamă de mult pe acele bănci pe cei mai buni dintre fii săi.

Libertățile publice sunt o simplă amintire din ce în ce mai îndepărtată. Orice organ administrativ are voie a le călca, ba încă îşi poate face un merit din aceasta. Şefii dau în această privință exemplul, tratând cucerirea grea a atâtor generații contra absolutismului oriental ca o reminiscență romantică, de care omul de stat român trebuie să-şi râdă.

Puterea judecătorească e supusă la imixtiuni menite să nu mai asigure pe nimeni contra abuzurilor puterii. Se caută a o transforma pe alocurea în instrument de domnie; iar, când ea nu poate decât să refuze răzbunările lor politice, i se substitue pur şi simplu acțiunea din ordinul Curților marțiale.

Parlamentului i se răpeşte şi mai departe sarcina de a legifera, continuându-se în materii esențiale cu decrete legi, al căror imens haos, început de nefastul guvern liberal, s-a îngrămădit aşa de mult încât nimenea nu mai e în stare a se descurca dint-o învălmăşeală care prin aceasta chiar permite toate capriciile despotismului.

Creditul țării a fost complet ruinat printr-o politică de permisuri tot atât de imorale pe cât a fost ruinătoare libertatea nesupravegheată a unui export anarhic, iar pagubele pe cari le-a adus țării un sistem de cointeresare, din care au profitat atâția din paraziții vieții publice, le simt adânc, îndeosebi straturile mai lipsite ale poporului. Oprirea treptată a transporturilor pe calea ferată a rezultat din tolerarea corupției funcționarilor şi din distrugerea voinței de lucru prin măsuri teroriste nechibzuite.

Lipsit de o bază de impozite serioasă, bugetul nu poate fi decât o formă goală, un atestat oarecare pentru a cerşi milă străinătății, obosită de a face caritatea unui guvern incapabil de a echilibra finanțele. Termenul primit de opoziție pentru excesul bugetar a ajuns la scadență şi, în locul unei opere pregătitoare serioase, avem a face numai cu propuneri din inițiativă parlamentară, cărora guvernul nu le dă nici un sprijin, aşteptând miraculoasa rodire de soluții din partea unui ministru de Finanțe invizibil, reprezentat pe rând, fără

https://biblioteca-digitala.ro

continuitate, prin *vicari efemeri,* fără o politică financiară fixată definitiv.

Constatăm că sforțările lăudabile pe cari le face în străinătate ministrul de Finanțe al României, pentru a ameliora situația gravă a finanțelor noastre, sunt zădărnicite prin lipsa totală a unei directive serioase la măsurile luate la ministerul de Finanțe de către acei cari au condus acest departament în lipsa titularului, al cărui prestigiu s-a încercat să se diminueze prin depunerea pripită, dar calculată, a unor proiecte cari privesc întreaga politică financiară şi economică a țării.

Țările româneşti dezrobite, participând la adânca nemulțumire a Vechiului Regat şi cerând, ca şi acesta, un guvern cu respect față de legi, cuprind în cuvintele ce urmează expresia durerilor lor.

Când, acum doi ani, poporul român de peste Carpați, setos de dreptate şi dornic de libertăți democratice, a votat actul de unire de la Alba Iulia, acel popor, astăzi parte fidelă şi de o nestrămutată credință față de Patria întregită, nu a prevăzut că principiile celui mai mare act național din Ardeal nu vor fi respectate de guvernul român, care în loc să aştepte, cum s-a cerul la Alba Iulia, opera de unificare a Constituantei, a răsturnat acele principii printr-un simplu decret-lege, care nici el nu este încă ratificat. Această nesocotire a voinței populare a lăsat în Ardeal impresia regretabilă că Ardealul este admis de unii oameni politici numai la o colaborare de mâna a doua.

Impresia aceasta dureroasă a fost apoi întărită de lipsa de considerație cu care făuritorii unirii (înțelegem prin acest cuvânt pe toți devotații luptători din oraşe şi județe, ca şi din oştire) au fost eliminați ori mutați, fără motive serioase. În vreme ce foştii amici buni ai Ungariei au fost aşezați în fruntea aşezămintelor întemeiate pentru noi, ca dovadă că guvernul a căutat acum administratori mercenari, nu inimi de mult calde pentru unificarea națională.

Paralel cu aceste greşeli administrative nu s-au luat nici măsurile necesare pentru ca aceea ce de o parte se dărâmă din interese electorale, să se îndrepte, cel puțin de altă parte, prin măsuri economice, străine de orice politică mioapă. Astfel:

Deşi, conform promisiunilor date chiar de şeful guvernului în adunări populare, ar fi trebuit ca plugurile româneşti să are toamna aceasta în pământuri sechestrate de veacuri de domni străini, ele au

https://biblioteca-digitala.ro

rămas la drum, aşteptând bunăvoinţa guvernanţilor sau a proprietarilor.

Importul de mărfuri de întâia necesitate nu a fost sprijinit cu energia pe care o aşteptam, ca mijloc de a demonstra superioritatea prevederilor noastre economice, iar valorizarea vitelor, atât de importantă pentru gospodăriile ţărăneşti, nu a fost protejată nici măcar în măsura trebuitoare, pentru ca această pătură socială să nu sufere urmări prea dăunătoare.

Sub apăsarea unor împrejurări, desigur străine de binele păturii ţărăneşti, s-a admis un schimb al coroanei pe care l-am fi putut aproba numai dacă ar fi eliminat pe cea de speculă şi atunci ar fi schimbat coroana cinstit muncită cu 1:1.

Pe drumul deschis de aceste acţiuni, lipsite de îndemnurile iubirii sociale, s-a pornit, fireşte, năvalnic capitalul care până acum, cât este evident, nu se mulţumeşte a fi un factor economic, ci caută exploatări politice pe cari noi le detestăm ca apărători ai independentei de gândire şi de caracter a unui popor din care noi aşteptăm să se desprindă puteri sufleteşti de progres ideal.

La concluziile deprimătoare produse de toate împrejurările amintite se adaugă dezorganizarea serviciilor, care produce regrete, printre altele şi din cauză că, servind şi unei populaţii străine, în starea în care se află, nu pot contribui suficient la alipirea sufletească a acestei populaţii către stat. Cu părere de rău constatăm că guvernul nu a fost în stare să inspire îndeajuns acest duh de alipire.

Am dori ca în această atmosferă să nu se confunde şi armata, nădejdea noastră. De aceea, fără a insista prea mult, semnalăm că rechiziţiunile nu încetează, aprovizionarea nu se face ca în vremile de pace, bine controlată, aceasta petrecându-se mai ales la marginile ţării.

Declarăm hotărât şi solemn că dacă sistemul caracterizat de noi în această declaraţie nu va fi schimbat, rezultatul continuării lui va fi sărăcirea populaţiei şi dezorganizarea desăvârşită a Ardealului şi Banatului.

Adăugim că o importantă chestiune politică a ţinuturilor de peste Carpaţi, care trebuie să fie emancipate pe veci de atingerea consideraţiilor de partid, este chestia nerezolvată a minorităţii etnice

https://biblioteca-digitala.ro

şi confesionale. Regretăm că guvernul a tratat această importantă problemă nu*mai* din punctul de vedere al intereselor de partid.

În Bucovina: Măsurile de unificare pripită au produs haos şi dezorientare în toate ramurile administrative şi nemulţumire generală în rândurile populaţiei.

În urma măsurilor nechibzuite de ordin economic s-a scumpit enorm traiul. Aprovizionarea este insuficientă, încadrarea funcţionarilor publici s-a făcut în mod neechitabil, şi nu s-au luat măsuri în vederea stabilirii unui echilibru social pentru a preveni din timp grevele dezastruoase.

Înfăptuirea reformei agrare este ţinută în loc, luându-se în dauna ţărănimii măsuri contrarii decretului-lege în vigoare.

Schimbul coroanelor s-a făcut în paguba populaţiei sărace.

S-a abandonat cu desăvârşire principiul naţional, s-au compromis drepturile noastre etnice şi istorice şi s-a creat populaţiei orăşeneşti o situaţie inferioară.

S-a introdus politica de partid la biserică, şcoală şi chiar în justiţie.

Basarabia, cea dintâi provincie unită şi cu atâta drag, cu atâta jertfă în ceasurile când vechea Românie îşi cheltuia ultimele puteri într-o luptă disperată, se află în cea mai nenorocită stare. Ţărănimea basarabeană, care este marea majoritatea a populaţiei, şi îndeosebi sprijinul naţional al statului român, această ţărănime basarabeană, prin măsurile nechibzuite ale guvernului, este adânc nemulţumită şi neliniştită. Oprirea introducerii legii agrare, de la numirea guvernului actual şi schimbarea legii prin simplu regulament şi măsurile prin cari chiar se ştirbesc drepturile acordate de lege au produs o mare consternare în mijlocul populaţiei rurale.

De altă parte, modul cum s-a făcut schimbul rublelor, a neliniştit şi mai mult ţărănimea. Nefiind avizată la timp, şi neavând timpul necesar pentru declaraţii, populaţia rurală a rămas cu rublele neschimbate, sărăcită şi pusă în neputinţă de a-şi plăti impozitele, i*ar* de beneficiile schimbului au profitat orăşenii şi mai ales speculanţii.

Prin unificarea pripită, fără aici un plan, pe de altă parte, administraţia e compusă din oameni nepricepuţi, continuându-se bătăile jandarmilor chiar în timpul

https://biblioteca-digitala.ro

funcționării comisiunii parlamentare de anchetă în Basarabia şi, ce e foarte grav, compromițându-se în provincia aceasta autoritatea şi prestigiul statului român.

Starea economică *a* provinciei este deplorabilă.

Obiectele de primă necesitate, încălțăminte, îmbrăcăminte, lipsesc cu desăvârşire sau se vând cu prețuri fabuloase. Acelaşi lucru cu sarea şi petrolul. În schimb cerealele şi vitele se ieftinesc.

Din cauza stării dezastruoase a căilor ferate, cantități enorme de cereale zac în județe, scăzând prețul şi mai ales îndemnând pe săteni să nu mai semene, văzând că munca lor nu este răsplătită.

Dezorganizarea căilor ferate la granița răsăriteană a statului prezintă şi altă primejdie de un interes primordial. La granița de răsărit România trebuie să fie totdeauna gata.

Însă cea mai mare nefericire o prezintă în Basarabia stagnarea naționalizării provinciei. Instituțiile de stat rămân rusificate. Şcolile, cari trebuie să cultive sufletul românesc, stau în clădiri nepotrivite, fără încălzit şi cu profesori neplătiți luni de zile.

Situația Basarabiei astfel creată reclamă o îmbunătățire grabnică; orice întârziere poate să aibă consecințe ireparabile.

Încrezători însă în virtuțile poporului român şi în stabilirea Regatului român unit, pa cari nu le pot ştirbi şi atinge rătăciri de partid, românii din Basarabia au credința că în curând aceste triste apucături vor aparține unui trecut definitiv închis.

În situația aceasta a țării, opoziția națională şi democratică respinge proiectul de răspuns la Mesaj prezintat de comisiune şi propune următorul proiect de răspuns la Mesaj:

Sire,

Coroana şi Familia Regală sunt simbolul unității noastre naționale. Strâns uniți împrejurul Tronului, cu tot devotamentul şi iubirea de Patrie, vom închina energiile

https://biblioteca-digitala.ro

noastre pentru consolidarea, întărirea şi apărarea ţării, împotriva oricărui duşman venit din lăuntru sau din afară.

Aducem urările noastre de fericire Principelui Moştenitor şi Principesei Elisabeta cu prilejul logodnei Alteţelor Lor. Zilele grele prin cari trece statul nostru cer ca el să fie condus nu numai de o voinţa hotărâtă, ci şi de o înţelegere superioară a timpurilor de astăzi. Armura ruginită a concepţiei forţei brutale, care răscoleşte patimile şi întunecă minţile, trebuie aruncată în cămara fiarelor vechi, iar în locul lor trebuiesc îmbrăcate hainele luminoase ale democraţiei moderne ţesute din libertate, egalitate şi legalitate.

Vechile nedreptăţi ale deosebirilor de clasă se năruie.

Clasele de jos, asupra cărora apasă tot greul istoriei, vor trebui să fie ridicate şi înălţate prin cultură şi bunăstare materială. Duşmani ai teroarei de sus, despreţuitori ai teroarei de jos, cerem astfel de legături cari prin înţelesul lor cuminte să unească inimile şi minţile tuturor cetăţenilor, într-o largă solidaritate de interese, atât pe terenul politic, cât şi pe terenul economic şi cultural.

Sire,

Marea operă de dreptate socială, care este reforma agrară, pornită prin voinţa şi cuvântul Maiestăţii Voastre, nu numai că nu este înfăptuită nici până astăzi, dar nu s-au stabilit pe cale legislativă nici principiile definitive pe baza cărora se va face dreptatea aşteptată de secole de ţărani, atât în Vechiul Regal, cât, mai ales, în noile provincii, unde ţăranul n-a tras nici o brazdă în pământul trecut în proprietatea individuală; ţărănimea trăieşte într-o stare de adâncă nemulţumire şi se aude un surd protest împotriva nesincerităţii, falsităţii şi incapacităţii guvernului.

Sire,

Cerem înfăptuirea reformelor financiare, al căror rost are o latură financiară şi alta socială. Prin impozitul extraordinar pe avere, cu supratăxarea averilor de război, prin impozitul progresiv pe venit, prin impozitul pe

https://biblioteca-digitala.ro

obiectele de lux, prin impozitul de plus-valoare, prin reforma impozitelor pe moştenire şi sechestrarea averilor câştigate în mod fraudulos se va da statului, pe de o parte mijloacele financiare de a-şi acoperi datoriile şi cheltuielile, iar pe de altă parte se vor opri acumulările de averi imense puse în serviciul individual şi nu al intereselor obşteşti.

Reformele acestea, prin noua concepţie a politicii de impozite, vor cere prevedere şi studiu serios, fără de care s-ar compromite dezvoltarea evolutivă a vieţii noastre economice.

Sire,

Ţara are nevoie de o unificare legislativă, mai ales a dreptului public. Am condamnat însă şi condamnăm *toate* experienţele cari se fac din nepriceperea celor cari sunt chemaţi să guverneze şi să administreze această ţară, pe socoteala stabilităţii de drept şi a autorităţii statului. Provinciile alipite să se administreze după legile în vigoare acolo până când se *vor* crea pe cale legislativă noile legi pentru întregul Regat. Prin aceste legi comune, unificarea urmează de sine. Sistemul de unificare prin ordonanţe nestudiate nu numai că este anticonstituţional, dar ştirbeşte, prin neseriozitatea lui, nu atât autoritatea guvernului, cât mai ales a statului.

Situaţiunea economică şi financiară a ţinuturilor alipite este cu drept cuvânt desperată. Unificarea valutară făcută fără nici un plan şi fără a se ţin*ea* seama de împrejurările economice şi de drept ale noilor provincii a strangulat şi sărăcit economic populaţia băştinaşă. Ţăranul, negustorul, funcţionarul, instituţiile financiare sunt lipsiţi cu totul de bani. Aşteptăm o mică ameliorare prin plata *celor* 40 la sută după rambursarea coroanelor, scadentă la 10 decembrie, până astăzi, trecând termenul de 10 decembrie nu s-a luat nici o măsură.

Sire,

O politică de sinceră prietenie faţă de aliaţii noştri aste un postulat superior atât al inimilor, cât şi al intereselor noastre. Războiul şi victoria sunt chezăşia cea

https://biblioteca-digitala.ro

mai trainică a neclintitului nostru devotament față de aliații noștri. Față de vecinii noștri vrem o politică de bună vecinătate. Cerem executarea imediată, mai ales a tratatului de la Trianon, cu orice mijloace, pentru a reîncepe viața normală și la frontiera de Vest.

Regretăm că, prin plecarea guvernului anterior, s-a întrerupt politica sinceră și sănătoasă care ne-ar fi redat Basarabia fără nici o condiție, *și* am fi încheiat pace definitivă cu republica rusă pe baza integrității naționale a României în hotarele câștigate după cel mai sacru avânt, cu jertfele cele mai grele, și recunoscute prin libera participare la viața parlamentară a țărilor alipite, prin deputați aleși cu acel vot obștesc care suplinește orice plebiscit, impracticabil.

Țara noastră *are* nevoie pentru refacere de încordarea tuturor forțelor și de organizarea rațională a muncii și producției.

Măsurile nervoase și abuzive ale guvernului s-au dovedit catastrofale. Căile ferate române în loc să progreseze, apropiindu-se de normal, se prăbușesc *pe zi* ce merge într-un haos înspăimântător; debandada în paguba statului și a particularilor omoară orice inițiativă particulară.

Muncitorimea înspăimântată nu mai încetează grevele; legea pentru împiedicarea grevelor s-a dovedit, așa precum prevedeam, incapabilă de *a* le opri; și cererile juste ale muncitorimii sunt refuzate *ca* inadmisibile. Stăm fără directivă și fără concepție în fața acestei probleme atât de vitale.

Sire,

Ne uităm cu mândrie la viitoarea noastră armată. Îi vom da întregul nostru sprijin ca să adune toate forțele vii ale neamului nostru într-o organizație și disciplină perfectă ca să fie scut puternic împotriva oricui s-ar atinge de liniștea și integritatea statului nostru. Vrem ca această misiune înaltă să nu fie întunecată de porniri și patimi egoiste; vrem mai ales să vedem armata noastră ferită atât de amestecul în luptele politice, cât și de utilizarea nechibzuită în luptele sociale. O

https://biblioteca-digitala.ro

reclamăm pentru naţiunea întreagă, căci ea se compune din fii luaţi caselor bogate ca şi celor mai sărace căminuri de ţărani şi muncitori. A o întrebuinţa într-o misiune de pretorieni e a distruge acel spirit moral înalt care, cât şi armamentul şi organizarea, fac tăria unei oştiri.

Sire,

Patriotismul nostru dovedit într-o viaţa întreagă cere o revizuire fundamentală a sistemului politic de guvernare şi administrare pentru salvarea ţării şi consolidarea sufletească a întregului stat. Pentru aceasta se cere un guvern în care popularitatea, onest câştigată şi meritată prin fapte, să se unească, neapărată condiţie, nu numai cu o competenţă absolută şi un mare prestigiu personal al fiecărui ministru, dar şi cu un înalt respect al legalităţii în marginile Constituţiei care domină toată viaţa politică şi toate puterile ei, şi mai ales cu înţelegerea nevoilor de neînlăturat ale unei societăţi moderne, în repede evoluţie către forme noi pentru suflet nou.

Ţara aşteaptă de la Maiestatea Voastră, după încercarea din martie, complet nereuşită, acest regim de refacere a ordinii materiale, a spiritului moral şi a prestigiului său. Având încredere desăvârşită în înţelepciunea Maiestăţii Voastre, făuritorul unirii veşnice a tuturor românilor şi asigurătorul ei cu sprijinul forţelor morale şi intelectuale ale poporului întreg, strigăm:

Să trăiască M. *S.* Regele!

Să trăiască M. S. Regina!

Să trăiască întreaga Familie regală!

Să trăiască România!

N. Iorga, Al. Vaida Voevod, Simion G. Pelivan, I. Mihalache, V. Madgearu, M. Popovici, Şt. C. Pop, Dr. N. Lupu, Gr. Cazacliu, I. Buzdugan, I.I. Duzinschi şi alţii. (*Aplauze prelungite pe băncile Federaţiei.*)

Adaug că dacă din discuţiunea ce va urma din partea majorităţii, se vor atinge chestiuni în cari răspunsul nostru va fi neapărat, vom fi siliţi să prelungim această discuţiune, cerând cuvântul pentru unul sau doi din reprezentanţii noştri, cari vor pune lucrurile la punct".

https://biblioteca-digitala.ro

În şedinţa din *7 februarie 1921*:

Intervine **pe marginea proiectului de modificare a legii pentru controlul străinilor, controlul asupra unor stabilimente publice şi înfiinţarea unui birou al populaţei**:

„D-le ministru, fiindcă d. ministru de Interne v-a însărcinat pe d-voastră să ne daţi lămuriri cu privire la acest proiect, v-aş pune o întrebare: Legea aceasta, cât este de mică, cuprinde într-însa trei legi: legea privitoare la controlul străinilor, legea privitoare la controlul unora din stabilimentele publice, şi veţi recunoaşte că este tot ce se poate mai vag, căci stabilimentele publice cari sunt de deosebite spețe, trebuie lămurite, şi al treilea, legea pentru înfiinţarea unui *birou al populaţiunii.*

Se înfiinţează un *birou al populaţiei* sau există?

Voci: Există.

D. N. Iorga: Atunci cum se cheamă această lege, lege pentru înfiinţarea unui birou al populaţiei, care exista înainte?

Voci: Modificarea lui.

D. N. Iorga: Dar este aşa de absurd redactat, d-le ministru, încât, pentru demnitatea acestei Camere, rog să nu se votare o lege redactată în felul acesta.

Mai departe, vă gândiţi d-voastră ce însemnează art.2 ?

D-le ministru, d-voastră sunteţi om de vârsta acelora cari nu mai sunt cu totul tineri, tot aşa cum sunt eu şi alţii, şi ştiţi ce este Ţara românească.

Admit un ideolog care vine şi impune întregii populaţiuni să se ducă la d. comisar să-l roage să o înscrie la condică. Dar îţi închipui d-ta, eu sau d-ta, sau alţii ducându-ne pentru condicuţă la comisar, pentru motivul că sunt străini indezirabili în Ţara românească? Apoi poliţia este acolo ca să-i cunoască şi să-i înscrie, şi să-i expulzeze dacă e nevoie, dar nu ne trimeteţi pe noi la condicuţă, d-le ministru! Acestea am avut de spus. (*Aplauze pe băncile minorităţii.*)

Intervine din nou, după o discuţie cu raportorul D. Rădulescu:

https://biblioteca-digitala.ro

„Persoanele care erau aşezate în oraşe, înainte de 1916, persoanele acestea să fie lăsate în linişte. Mi se pare, domnilor, monstruos ca o întreagă populaţiune să trebuiască să se prezinte înaintea biroului poliţienesc. Vă gândiţi dumneavoastră, femei, fete care ar trebui zile întregi să aştepte să li se dea condicuţa... Aceasta este material imposibil şi e degradator pentru populaţiune, fiind în acelaşi timp şi o pierdere de timp pentru toţi. Şi atunci, domnilor, pentru ceilalţi, care s-au aşezat de atunci, să li se îngăduie să facă, cu toate sancţiunile pe care le voiţi, o declaraţiune scrisă din partea lor, comandată către secţiunea respectivă şi dacă declaraţiunea este falsă, atunci sancţiunile cele mai severe să atingă pe aceia care au făcut declaraţiune falsă. Dar prezentarea la biroul de poliţie, în mijlocul clienţilor obişnuiţi ai poliţiei, este un lucru pe care nu-l poate admite cineva. Eu cel puţin mă supun la toate sancţiunile dar nu aş consimţi să fac acest act, pe care îl consider cu totul nepotrivit pentru demnitatea omenească".

În şedinţa din *10 februarie 1921*:

Pe marginea discuţiei **cu privire la invalidarea candidaturii lui I.G. Duca** în judeţul Romanaţi, care se făcuse „în urma unui simulacru de alegeri":

„D-lor, să-mi fie îngăduit să arăt o nedumerire. Înţeleg că este vorba de condiţiunile, pe cari comisia le arată anormale şi neîngăduite, în care s-a făcut o alegere.

Nu e vorba de luptă între partide. Prin urmare, chestiunea trebuie pusă în acest chip şi nu în altul. Nu trebuie amestecate două lucruri; chestiunea aceasta încape foarte bine într-o şedinţă, chestiunea păcatelor, pe care Partidul Liberal le-a făcut, sau are de gând să le facă, nu poate să încapă într-o legislatură întreagă. (*Ilaritate, aplauze.*)

O voce: De ce nu vorbiţi de păcatele d-voastră?

D. N. Iorga: ...ale noastre le veţi vedea pe urmă, când ne veţi ajuta să venim la guvern, lucru la care mi se pare nu sunteţi dispuşi.

https://biblioteca-digitala.ro

Prin urmare, să ne mărginim la ceea ce nu este pus înainte, să nu trezim pasiuni; fiindcă pasiunile au defectul de a întuneca mintea acelora cari le seamănă, fără să se gândească la fondul însuşi al discuţiunii şi la acea elementară dreptate care trebuie să ne călăuzească. De aceea nu mi-a părut bine, că în însuşi raportul se vorbea de...

D. V. Sassu: De tendinţe!

D. N. Iorga: ...de sancţiunea pe care d-voastră o aşteptaţi, şi cu dreptate o aşteptaţi, şi o să vie, dar nu o să vină astăzi. (*Ilaritate, aplauze.*)

Pe de altă parte, ca unul care nu am făcut regulamentul, dar care am fost foarte atent la discutarea lui, mi se pare că nu discutăm aici validarea sau invalidarea şi, dacă este de trezit pasiuni, eu zic că nu trebuie trezite nici atunci, dar, dacă este de trezit pasiuni, atunci cred că este mai bine să le treziţi atunci. Deocamdată ne găsim înaintea unui fapt, care nu zic că este foarte grav după obiceiurile ţării, fiindcă ceea ce se practică acum, s-a practicat cu un capital mai mic şi cu o îndrăzneală mai slabă de alţii în alt timp. (*Ilaritate.*)

Şi am motive personale să nu insist asupra lor în momentul de faţă. Aceasta fiindcă, fără să-mi puie nimeni pumnul în gură, ştiu când trebuie s-o spun şi când nu. (*Ilaritate.*)

Şi nu este bine ca două procese să se facă în acelaşi moment. (*Ilaritate.*)

Aşa încât este vorba numai de pretinsele abuzuri...

D. V. Sassu: Nedovedite!

D. N. Iorga: Certificate, nu legitimate prin iscăliturile unui număr de persoane, cari fac parte din membrii acestei Adunări.

După regulament, avem să luăm o singură hotărâre: Ni se par aceste obiecţiuni aduse alegerii destul de serioase, pentru ca să-şi urmeze cursul prevăzut în regulament, atunci să se numească o comisiune care va cerceta şi va prezenta chestiunea principală înaintea d-voastră, adică validarea şi invalidarea.

Cum este pusă chestiunea astăzi, eu declar că sunt impresionat şi în acest caz, ca şi în cazul tuturor violenţelor

https://biblioteca-digitala.ro

cari au adus țara în halul care este acum, sunt impresionat tot astfel de violențele și de corupțiunile actuale.

Prin urmare, dacă sunt numai bănuite, trebuie să le cercetăm și deci eu voi vota pentru numirea comisiunii cari să cerceteze. (*Aplauze.*)

Dar, veți zice, pe urmă când o să fie vorba de validare sau de invalidare?

D-lor, sunt multe feluri în cari își plătește cineva polița. Eu am un sistem. Persoana despre care e vorba acum mi-a făcut, când eram acolo (*arată scaunul președențial*), existența imposibilă; am o datorie și datoria mea consistă în aceea că voiu vota pentru validarea d-lui Duca ca pedeapsă astăzi".

Camera a votat raportul de invalidare, ceia ce l-a făcut pe I. G. Duca să caracterizeze gestul ca „act arbitrar de violență". N. I. i-a replicat: „Nu se pot taxa hotărârile Camerei în așa fel".

Respinge acuzațiile lui A.C. Cuza că ar fi fost finanțat de Marmorosh-Blank, deși „o finanțare nu este o insultă". Vezi explicațiile lui N.I. supra, în ședința din 7 decembrie 1920. Dar A.C. Cuza nu s-a lăsat și a pus întrebarea retorică: „Ce interese pot să aibă jidanii de la Marmorosh Blank să-l finanțeze pe domnul Iorga?"

„Onorată Cameră, am făcut o greșeală și o recunosc: Am luat drept o acuzațiune serioasă ceva care venind de unde a venit natural că nu putea să fie serios. Am făcut o greșeală și o plătesc nu numai eu care am pierdut un ceas, nu numai d-voastră care l-ați pierdut împreună cu mine, dar l-au pierdut și studenții, cari așteaptă lecțiunea pe care trebuia să le-o fac și care voiu trebui să o fac acum cu un ceas mai târziu.

Totuși s-ar putea găsi între d-voastre persoane cari să nu mă cunoască. Aci sunt însă câțiva foști elevi de-ai mei cu cari întrețin relațiuni mai bune sau mai rele și cari toți m-au cunoscut totdeauna sub două raporturi, pe cari nimeni nu mi le contestă în această țară, dintre oamenii cari sunt, nu ași zice normali, pentru ca să nu supăr pe nimeni, dar ași spune de oamenii cari cugetă așa cum

https://biblioteca-digitala.ro

cugetăm noi. Anume: Sunt un om cinstit şi un om sărac. (*Aplauze unanime.*)

Vedeţi, d-lor, sunt două categorii de oameni cari întrunesc aceste condiţiuni: Sunt oameni cari sunt cinstiţi, fiindcă sunt săraci, şi oameni cari sunt săraci fiindcă sunt cinstiţi. Mi-a plăcut totdeauna să mă număr între aceştia din urmă. Dar, dacă aţi fi numai d-voastră, între cari pot să fie persoane cari nu mă cunosc, dacă ar fi, prin urmare, numai Camera şi opinia publică, ce este dincolo de Cameră, eu nu aş răspunde nici un singur cuvânt. Ştiţi pentru cine răspund? Răspund pentru copiii mei, cărora, neputându-le lăsa o avere, ţin să le las un nume absolut cinstit. (*Aplauze unanime.*)

Răspund şi pentru înaintaşii mei din amândouă părţile, şi despre tată şi despre mamă, cari şi-au pierdut averea făcând bine şi nu au câştigat avere făcând rău. Este plină Moldova de moşii din averile Drăghiceştilor, ale Micleştilor şi chiar ale Iorguleştilor, cari toate au căzut din mâna lor, pentru că nu au fost oameni cum erau cei mai mulţi oameni ai societăţii lor. Din neamul meu s-au întreţinut spitale, s-au răspândit binefaceri. Mama mea, care a trăit cu 40 de lei, cu doi copii, şi pe urmă cu 60 de lei pensiune, a găsit cu toate acestea mijlocul de a da ajutor celor mai săraci decât dânsa. Am avut şi spital în cele două odăi ale caselor noastre, şi pentru dânsa şi pentru dânşii mă apăr. (*Aplauze unanime.*)

Nu putea să-mi aducă cineva mai mare serviciu decât serviciul pe care mi l-a adus d. deputat de Teaca (*râsete*), când de la tribună de acolo a zis a doua oară ceea ce a zis după ce mai zisese altul pe care să-mi dea voie, îl ţin strâns legat sub toate raporturile de şeful său.

D. A.C. Cuza: Ne onorăm de această legătură.

D. N. Iorga: Fiecare este liber să se onoreze cum vrea: „Cine se aseamănă se adună", „cine se adună se aseamănă".

Eu nu aş fi ridicat nici una din aceste chestiuni fiindcă s-au ridicat, răspund: Cine câştigă, o veţi spune d-voastre şi nu eu, nici celălalt.

Cazul Hachette, cartea tipărită la Paris. Cartea mi-a fost cerută, o spun încă odată, după intervenţiunea d-lui De Flers, de casa Hachette. Casa Hachette n-a putut tipări doi ani din

https://biblioteca-digitala.ro

cauza lipsei de hârtie, sunt atâția cari o ştiu, casa Hachette mi-a plătit o mie de franci. Această mie de franci am întors-o eu cu valută din banii mei...

D. A.C. Cuza: Foarte bine.

D. N. Iorga: N-am nevoie de aprobările d-tale. Ele au aceeaşi valoare ca şi dezaprobările. (*Aplauze.*)

Prin urmare, manuscriptul prin care aduceam un serviciu țării mele, manuscriptul acesta l-a tipărit bancherul de care este vorba, fără să-mi fi dat un ban şi fără să-mi fi dat un exemplar. Eu am dreptul să câştig după munca mea. Ştiind în ce țară trăiesc şi ştiind de aproape ce oameni sunt pe urma mea, am refuzat însă dreptul meu cel mai legiuit de a mă folosi după munca a trei ani de zile. (*Aplauze unanime.*)

Ce am făcut cu exemplarele? V-o spun eu. În cele 30 de conferințe şi lecțiuni şi comunicațiuni pe cari le-am făcut într-o lună şi ceva pentru ca oboseala cu care am venit să fie răsplătită precum vedeți d-voastră, am împărțit sute de exemplare gratuit din această carte. Toate aceste cărți au fost date în dar la Paris, au fost date în dar la Strasbourg, au fost date în dar la Turin, au fost date în dar în Roma. (*Aplauze prelungite şi unanime.*)

Iată cartea!

Al doilea: teatrul popular. Eu nu sunt nici creatorul Ligii culturale, nici răspunzătorul financiar al Ligii culturale; sunt, prin muncă cheltuită acolo 20 de ani, preşedintele Ligii culturale.

Liga culturală pierea de mizerie, şi atunci a trebuit ca Liga culturală să aibă un mijloc pentru a se susține. Ne-am gândit că, față de scumpetea teatrelor şi față de cele ce dau, cea mai mare parte din teatre şi mai ales față de faptul că în Ardeal, în acest moment, sunt patrusprezece trupe ambulante ungureşti şi noi avem o singură trupă ambulantă, care este a Ligii culturale, ne-am gândit atunci să facem un mare teatru popular, pentru ca în fiecare târguşor, în fiecare sat din Basarabia, din Bucovina, din Ardeal, din Banat, să se găsească actori români, cari să răspândească limba românească curată şi cele mai frumoase sentimente româneşti. (*Aplauze prelungite şi unanime.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Acesta era scopul teatrului popular înființat de Liga culturală şi pentru aceasta ne-am adresat la toate băncile. D. Sassu, sau cine a fost acolo, d. Banu mi se pare...

D. V.P. Sassu: Aşa este.

D. N. Iorga: D. Banu, dacă ar fi aici, şi-ar aminti...

D. V.P. Sassu: Şi d. Mândrescu.

D. N. Iorga: Da, şi d. Mândrescu, care şi d-sa face parte din comitetul de conducere al teatrului popular, a luat parte la toate şedinţele de constituire şi n-a fost bancă pe care să n-o fi întrebat noi. Au răspuns două bănci: Marmorosch şi Blank şi o a doua bancă românească, şi cealaltă este românească prin capitalul băgat înăuntru şi acela care o conduce este cetăţean român, şi dăm o dovada de intoleranţă medievală stupidă când zicem altceva decât acest lucru. (*Aplauze.*)

Aceste două bănci s-au asociat; am întrebat Banca Românească; n-a răspuns până acum dacă vrea să vină să se asocieze pe lângă celelalte. Iar partea mea e că având drept la *100 l*ei de şedinţă, această sută de lei este trecută, nu pe numele preşedintelui, ci pe numele Ligii... Aceasta este partea mea, aşa m-a finanţat şi banca Marmorosch Blank. (*Aplauze.*)

Al treilea. Şcoala.

A fost un moment când ungurii vreau să facă şcoală ungurească la Paris. Eu am găsit la Paris pe contele Aponyi, c*a*re mi-a trimis întâi un misionar, un ziarist oarecare, care a vorbit cel dintâi cu mine, care m-a întrebat, o spun în treacăt, de ce atâţia unguri au rămas în mâini româneşti şi am spus, dacă eu sunt proprietarul unei case şi d-ta vii fără voia mea şi îţi bagi mâna şi eu mă întorc şi-mi trag uşa şi rămâne o bucată din mâna d-tale, nu sunt vinovat eu, ci d-ta, care ai băgat mâna acolo unde nu aveai ce căuta. (*Aplauze.*) Mi-a oferit, zic, să intru în legături cu cineva şi acela era contele Aponyi. Am găsit acolo misionari bulgari, am găsit acolo misionari ai Rusiei ţariste, misionari al lui Wrangel, misionari ai Rusiei bolşeviste, tot terenul era subminat de adversarii noştri. Acesta este adevărul, că atât mai rămânea, să stăm impasibili când bulgarii au şi un misionar cultural permanent, pe d. Ivanov, nu m-am putut învârti în Paris, fără să găsesc pe Ivanov; la o conferinţa a mea, d. Lamouche, un vechi şi cunoscut filo-

https://biblioteca-digitala.ro

bulgar, comandantul jandarmeriei din Macedonia, mi-a pus întrebarea: Când dăm înapoi Quadrilaterul? Eu atunci, fiindcă erau francezi acolo, le-am spus: Franța a ocupat malul stâng al Rinului, probabil că am ocupat şi noi o linie strategică pentru acelaşi cuvânt şi când se vor convinge francezii că nu au nimic să se teamă din partea germanilor, vom vedea şi noi dacă nu avem să ne temem din partea bulgarilor. Aceasta fiind situația acolo, şcoala românească la Paris este o necesitate, nu numai ştiințifică, ci națională. Şi şcoala nu a finanțat-o Marmorosch, Blank, ci d-voastre toți; este creată din inițiativa d-voastră, a tuturor. (*Aplauze.*)

Fiind acum la Paris, am cumpărat clădirea de la Fontenay-aux-roses; douăzeci şi patru de odăi cu trei pavilioane şi cu două grădini pentru 125.000 de lei, pe cari i-a plătit ministrul de Finanțe al României, căruia îi mulțumesc şi aici, fiindcă numai astfel s-a putut întemeia această şcoală. Cu banii aceştia nu se plăteşte decât casa, nici măcar drepturile de punere în posesiune, mobila fireşte că nu. Francezii au oferit ceva: Decorația acestor odăi şi le-am mulțumit cu toată căldura pentru darul acesta. Cât priveşte însă mobila, şi nouă ne trebuia şcoala cât se putea mai repede, în anul şcolar curent, ne-am adresat la toată lumea de la noi. Au venit 100.000 de lei, cari nu sunt în mâna mea, ci sunt acolo la bancă, că poate cumpăra mobilierul şi îl va aşeza acolo. Sunt eu vinovat că nu s-au prezentat mai mulți decât dânsa? Sunteți mai buni români decât Marmorosch şi Blank? Zeciuiți-vă averea pe care poate nu ați muncit-o. (*Aplauze.*)

Al patrulea. M-am dus la Paris pentru a întemeia şcoala românească, dar m-am dus la Paris şi invitat, de două ori, de Collège de France. Aveam acolo o misiune de împlinit, nu pentru mine, ci pentru şcoală şi pentru ținerea rangului României în rândurile națiunilor care produc original în ştiință, nu ca plagiatorii noştri. (*Aplauze.*)

D. A.C. Cuza: Aceasta este o calomnie jidovească.

D. N. Iorga: V-a răspuns Curtea cu juraţi.

Statul român mi-a dat din sărăcia lui, şi nu am îndrăznit să cer mai mult, mi-a dat 20.000 lei. Am cheltuit din banii mei, alți 20.000 de lei, adică toată plata conferințelor, făcută de

https://biblioteca-digitala.ro

statul francez, 1.000 lei pentru fiecare conferință la Collège de France. Am avut eu sau ba dreptul să rog pe Kogălniceanu, pe un altul din prietenii mei care era aci, pe d. Răducanu, pe toți acei cari puteau să schimbe avantajos banii aceştia, pe cari îi cheltuiam pentru statul român, nu pentru mine? (*Aplauze prelungite.*)

Mă întorc, nu cu banii lui Marmorosch şi Blank; mă întorc cu punga goală de cei 20.000 de lei pe cari i-am agonisit şi i-am cheltuit pentru cauza românească. Atât am avut de spus". (*Aplauze furtunoase şi unanime; exclamațiuni de bravo!*)

În aceiaşi şedință:

Intervine **într-o chestiune de regulament**:

„Onorată Cameră, sunt dator să arăt cum am înțeles noi atunci când am fixat prin regulament că măcar o zi pe săptămână trebuie să lucrăm în comisiuni. Evident că aceasta nu împiedică, înainte de a intra în lucrările comisiunei, să se țină şedință publică, după vechiul obicei, care s-a continuat atâția ani de zile şi de toți s-a găsit că este bine. Dar nici nu sunt lucrări noi acum mai mult decât înainte, pentru ca această Cameră să lucreze mai mult decât toate Camerele de până acum. Ar fi de dorit, dar nu sunt aşa de mari semne că aceasta se va întâmpla; căci nu văd proiectele de legi cari să se acumuleze în o aşa măsură, încât să fim nevoiți să suprimăm două zile pe săptămână din activitatea publică a Parlamentului, hotărându-le pentru lucrările în comisiuni.

Prin urmare, se doreşte lucrul în comisiuni? Să se deschidă şedința, să se constate că nu este nimic important la ordinea zilei, sau să se roage a se amâna lucrările la ordinea zilei pentru altă şedință şi să intre în comisiuni.

De ce este bine să se ție şedință?

Să zicem că s-a întâmplat ceva care trebuieşte adus imediat la cunoştința Camerei şi se poate întâmpla ceva, în şedință publică, de aceea şedința publică trebuieşte să fie ținută înainte de comisiuni.

Dar mai este încă o imposibilitate: Comisiunile nu vor avea toate de lucru în aceeaşi zi; căci sunt comisiuni cari vor

https://biblioteca-digitala.ro

avea ce să lucreze şi altele cari nu vor avea ce să lucreze. Deputaţii cari nu fac parte din o comisiune care lucrează în ziua aceea, deputaţii aceia pot fi prezenţi sau pot fi absenţi, dar a cui e vina că ei nu participă la lucrările Camerei?

Vedeţi dar, că sunt lucruri imposibile.

Cineva ne invita, spunându-ne: Deşi nu faceţi parte din cutare comisiune, vă rog să asistaţi la şedinţele ei.

Dar oare sălile comisiunilor sunt suficiente ca să cuprindă pe toţi deputaţii cari nu sunt ocupaţi în celelalte comisiuni şi cari deci să se ducă să asiste la lucrările unei comisiuni în cari nu sunt membri?

Vedeţi dar, că sunt o mulţime de imposibilităţi, dar este mai ales o imposibilitate: În dosul acestei propuneri eu văd un lucru, îl spun fără nici o duşmănie, dar îl spun cu adâncă convingere; fiindcă îmi dau seama că, faţă de anumite chestiuni, oricine poate crede în felul său. Sunt unii de o părere, sunt alţii de altă părere, dar cred că oricine socoate că ţara aceasta trebuieşte cruţată de asfixia unui guvern care ar uni tirania cu ipocrizia, se pot înţelege pe anumite puncte.

Nu spun deci lucrurile acestea cu duşmănie, dar le spun cu hotărâre: Pare că se încearcă a se scădea, de guvernul actual, rolul Parlamentului. Dacă un deputat se prezintă la această tribună cu plângeri i se zice: Poftiţi la mine la minister, căci dacă le arată în Parlament, i se spune: Adunaţi-vă cât mai puţini, evitaţi mai ales contactul cu publicul; să vă închidem într-o comisiune, unde să vă încuiem bine, ca să nu se audă nimic! Aceasta înseamnă, după mine, pregătirea întronării unei ere, care poate să fie foarte folositoare şi foarte potrivită unor temperamente, dar pentru dezvoltarea ţării, nu! (*Aplauze pe băncile Federaţiei.*)...

Onorată Cameră, nu vreau să împiedic Camera de a lucra, nici nu vreau să cauzez neplăceri nimănui. Vreau să precizez încă odată punctul meu de vedere şi vreau să fac o propunere pe care o poate primi toată lumea, dar absolut toată lumea, fără să se împiedice nici şedinţele publice, nici lucrările în comisiuni.

https://biblioteca-digitala.ro

D. C. Argetoianu, ministru de Interne: Dacă îmi dați voie, numai două vorbe. N-am intrat încă în ordinea de zi şi sunt orele 4 jumătate.

D. N. Iorga: Da, însă ştiți, propunerea mea e aşa de scurtă...

D. C. Argetoianu, ministru de Interne: Nu vorbesc despre aceasta, ci vreau să spun că după propunerea d-voastră de a se ține şedință publică şi apoi a trece în comisiuni, intrăm foarte târziu în ordinea de zi.

D. N. Iorga: Aşteptați propunerea şi o să vedeți că o să vă satisfacă. Am adus încă un argument, care rămâne în picioare, şi peste care ați trecut aşa repede, că nu l-ați văzut.

Pot interveni lucrări neprevăzute, cari cer să se aducă un proces politic înaintea Camerei şi aceasta nu se poate împiedica în cele două zile pe săptămână când n-ar fi să se țină şedință publică. Dar, dacă voiți să lucrați şi dacă sunt proiecte de legi, noi v-am declarat de atâtea ori: Cum am primit şedințele de noapte, pe cari ni le-ați impus în timpul verii pe o temperatură toridă, suntem gata să primim şi şedințele de dimineață şi de noapte pentru a lucra în comisiuni. Dar nu se poate răpi publicitatea dezbaterilor Adunării. Totdeauna un preşedinte are mijloace de a atrage atențiunea Camerei că sunt lucrări grabnice ca să roage pe deputați să amâne comunicările sau interpelările lor pentru ziua următoare.

Iar în ceea ce priveşte teoria că noi nu suntem chemați aci ca să avem contact cu publicul, aceasta nu este în nici un caz părerea noastră, ci noi credem că dimpotrivă numai prin cel mai strâns contact între opinia publică şi Parlament, Parlamentul va ajunge să fie ceea ce trebuie să fie: Factor esențial în guvernarea acestei țări. (*Aplauze pe băncile Federației.*)

Şi, prin urmare, rezumându-mă, vă fac propunerea concretă, ca, odată pe săptămână, cum se zice la regulament, nu de două ori, să nu fie la ordinea zilei decât comunicări urgente, pentru a le putea trece imediat la lucrări în comisiuni. Aceasta este propunerea mea şi vă rog a o primi".

https://biblioteca-digitala.ro

CIII

LA MINISTERUL NAŢIONALITĂŢILOR

(17 februarie 1921)

Onorată Cameră,

Mi se pare că punctul de vedere al d-lui raportor nu poate fi admis, şi iată de ce: Evident că atunci când este vorba de un amendament în sensul legii[1], dumnealui are dreptate. Dar când acest amendament, acest pretins amendament, anunţat de d. ministru de Interne, nu înseamnă altceva decât totala schimbare a legii...

D. C. Argetoianu, ministru de Interne: Dar nu este schimbare.

D. N. Iorga: D-le ministru, vă rog să nu mă întrerupeţi decât când aveţi să-mi spuneţi o ofensă. Atunci sunteţi în rolul d-voastră. Când este însă vorba de argumentare, să mă lăsaţi să vorbesc până la capăt.

Prin urmare, d-lor, nu este vorba de un amendament, ci este vorba de o totală schimbare a sensului legii.

În lege era vorba de un minister al naţionalităţilor[2], şi acum este vorba de un minister despre care se spune că ar putea însemna şi un nou serviciu tehnic. Cu sistemul acesta poate veni cineva cu o lege în care întâi ar spune da şi pe urmă nu; întâi ar spune albă şi pe urmă neagră. Acesta este un amendament? Dar acesta nu este amendament, este altă lege şi deci trebuie să se trimită din nou în comisiune. Dacă este necesar să se facă de ministerul de Interne un vag subsecretariat de stat, care să poată fi aplicat la întâmplare, fiindcă legea nu prevede nimic şi totuşi se razimă numai pe spusele d-lui ministru cum că poate fi aplicată şi la acel serviciu tehnic, e imposibil, după orice logică parlamentară şi umană, ca să se schimbe printr-un amendament în total baza însăşi a legii prezentate.

https://biblioteca-digitala.ro

D. *Duiliu Zamfirescu, preşedinte:* D-lor deputaţi, discuţiunea asupra luării în consideraţiune a proiectului de lege este deschisă. D. Hans Otto Roth are cuvântul...

D. N. Iorga: Onorată Cameră, nu am să repet argumentele pe care le-am înfăţişat întâi, relativ la acest proiect de lege schimbat cu desăvârşire în tendinţa şi în cuprinsul său, şi pus într-o flagrantă nepotrivire cu însăşi expunerea de motive. Expunerea de motive prevede ministerul naţionalităţilor, iar acum ni se cere să votăm cu totul altceva. Nu se poate ceva mai absurd. Nu voi înnoi argumentele mele în această privinţă, ci fiindcă expunerea de motive rămâne aşa cum s-a prezentat întâi ideea acestui minister al naţionalităţilor, fiindcă d. Hans Otto Roth[3], în numele naţionalităţilor pentru care el se face, spune că nu crede că a venit momentul în care să se poată discuta proiectul, fiindcă nu s-a luat nici un fel de înţelegere cu acei pe care proiectul de lege îi priveşte, pentru toate aceste motive, fiindcă există acest scop în însemnarea motivelor pentru care s-a adus legea, fiindcă aceasta a fost forma primitivă, fiindcă d. Roth a adus în discuţiune această chestiune, să-mi fie iertat să înfăţişez înaintea d-voastră argumente împotriva unui secretariat de stat al naţionalităţilor.

D. ministru de Interne a vorbit de nu ştiu ce minister de felul acesta, care s-ar fi cerut pe vremea ungurilor de către naţionalităţi, ca garanţie în ce priveşte bunurile lor morale şi anumite detalii din situaţia lor materială. Ei bine, d-lor, ni s-ar cere nouă o ofensă dacă, cu sau fără făgăduiala d-lui ministru de Interne, am căuta să punem în legătură situaţia naţionalităţilor sub guvernul român şi situaţia naţionalităţilor în regimul de stat maghiar. Sunt două lumi absolut deosebite una de alta. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*) Până acum naţionalităţile erau în afară de viaţa morală şi de drept a statului unguresc, şi atunci ministerul acesta era un mijloc de apărare al naţionalităţilor împotriva unui stat bănuit şi împotriva unei naţiuni încălcătoare. Dar statul român, care a făgăduit solemn prin reprezentanţii tuturor partidelor că se va ţinea de hotărârile de la Alba Iulia, poate să fie bănuit de ce putea să fie bănuit statul maghiar? Şi, pe de altă parte, naţionalităţile acestea au faţă de poporul român, el însuşi

https://biblioteca-digitala.ro

popor robit până ieri şi care s-a dezrobit Dumnezeu ştie cum, au ele oare aceleaşi motive de a cere garanţii pe care le puteau avea naţionalităţile ungureşti faţă de o naţionalitate stăpână pe un stat care încearcă să deznaţionalizeze?

Nu poate trece prin mintea nimănui să asemene un regim cu celălalt şi să fie vorba de acelaşi lucru pentru români cum era pentru unguri aceasta. Dar va zice poate, cineva: Ce să faci când ai de adus anumite lucruri? Ministerul naţionalităţilor şi subsecretariatul naţionalităţilor trebuie să se găsească în România oriunde se tratează o cauză a naţionalităţilor, şi nu într-un departament numai, ci în toate departamentele, potrivit cu principiile de la Alba Iulia şi faţă de datoria însăşi a statului român. (*Aplauze.*)

Cum voiţi să o centralizaţi d-voastră la ministerul de Interne? Cu ce oameni competenţi şi aduşi de unde? O să concentraţi toate afacerile care privesc pe românii de sânge şi de limbă din Basarabia, Bucovina şi Ardeal, din părţile de odinioară ungurene în afară de Ardeal şi din Banat?

Cum o să rezolvaţi d-voastră cu aceste curioase, cu aceste multiple atribuţiuni ale subsecretariatului de stat afacerile de natură agrară, afacerile de natură şcolară, de natură bisericească, afacerile de toate domeniile posibile? Apoi nu înţelegeţi d-voastră că aceasta însemnează să rupeţi chestiunile de la forul lor competent pentru a le aduce înaintea unui for improvizat, care nu va face decât să le încurce? (*Aplauze.*)

Chestiunile acestea sunt prea serioase pentru ca să le tratăm cu împrovizaţiile d-voastră, şi nu trebuie să se creadă vreodată că noi creăm un anumit, să zicem, oficiu al naţionalităţilor, pentru ca să atragem anumite chestiuni spre a nu le rezolva. Căci pentru mulţi acesta va fi sensul subsecretariatului d-voastră: Locul unde se îngroapă anumite chestiuni care, dacă ar fi fost aduse la ministerele cuvenite, ar fi putut să capete o soluţie dreaptă.

Prin urmare, puneţi la toate ministerele oameni de căpătuială, ori de aici, ori din provinciile celelalte, puneţi oameni cunoscători ai lucrurilor, oameni respectuoşi de tradiţiunile de toleranţă ale poporului român şi de hotărârile de

https://biblioteca-digitala.ro

la Alba Iulia. Faceți ca aceste chestiuni să nu fie tratate, cum au fost tratate până acum, pe repezeală, fără simțul datoriei; faceți să fie tratate în chip serios. Şi de altfel ministerul de Interne are o mulțime de lucruri de făcut şi nu trebuie să i se adauge, pe lângă alte sarcini şi sarcini de acestea în care nici nu se pricepe şi în care nici nu poate da soluții. Iar dacă este vorba de propagandă, cum adică? Propaganda este un lucru care se îndreaptă împotriva naționalităților, care naționalități sunt nemulțumite şi se plâng în străinătate, iar noi facem un oficiu şi pentru dreptatea naționalităților şi pentru combaterea plângerii naționalităților prin acelaşi subsecretariat de stat? (*Aplauze.*) Nu vedeți d-voastră că dezvăluiți un joc, care poate să fie al d-voastră, dar al națiunii române nu? Noi nu voim propagandă în contra cetățenilor români care vorbesc o altă limbă decât limba românească.

D. C. Argetoianu: Unde o vedeți d-voastră?

D. N. Iorga: Dacă este vorba să strigați, faceți-o în clubul d-voastră, şi nu în Camera românească. Aici nu sunteți stăpân, sunteți ministru responsabil înaintea controlului Parlamentului. Prin urmare, mă întorc la ceea ce spuneam. Propagandă da, propagandă împotriva tendințelor bulgăreşti, dacă sunt, împotriva tendințelor ruseşti câte sunt, împotriva tendințelor ungureşti, foarte puternice, împotriva dușmanilor care sunt dincolo de hotarele țării. Iar dacă între naționalități pot să existe dușmani ai statului român, nu cu ministere şi nici cu propagandă se pot ei combate, ci se pot combate cu măsuri pe care legea le ține la dispoziția oricărui guvern român. Dacă însă veniți cu ministerul d-voastră vag pentru orice şi pentru nimic, Camera care ar consimți să voteze un astfel de proiect de lege care nu cuprinde nimic şi în care guvernul, puterea executivă, poate pune tot, Camera aceea ar da măsura seriozității sale de judecată. (*Aplauze.*)

NOTE

1. Se discuta pe marginea proiectului de lege pentru înființarea, pe lângă ministerul de Interne, a unui subsecretariat de stat pentru afacerile minorităților etnice. Raportor era Al. Oteteleşanu.

https://biblioteca-digitala.ro

2. Totuşi în *Expunerea de motive* nu se vorbea de un minister al naţionalităţilor, ci doar de un subsecretariat de stat!

3. H. O. Roth se plânsese că „am fost pe neaşteptate surprinşi, deci nu pot face încă o judecată dreaptă, nu-l resping, dar îl întâmpin cu rezervă şi cu anume grad de scepticism".

În şedinţa din *19 februarie 1921*:

Întreabă guvernul ce atitudine ia faţă de un gest sfidător al Ungariei:

„Onorată Cameră, la Budapesta, după precise relatări de presă, s-a făcut la 16 ianuarie, în sunetul clopotelor şi cu participarea autorităţilor şi a armatei, oficiind Primatul Ungariei, sfinţirea celor 4 statui cari reprezintă nu părţi naţionale ale vechii Ungarii, ci provincii aparţinând de drept altor naţiuni, şi pe cari regii apostolici din evul mediu le alipiseră coroanei Sf. Ştefan prin dreptul de cucerire al cruciatei.

Fiind neadmisibil ca România, întregită prin jertfele ei, cu aprobarea sprijinului celorlalţi biruitori ai marelui război, să întreţină relaţii cu un stat care procedează în acest chip faţă de vecinii cu cari nu este în stare de război, întreb ce atitudine înţelege să ia guvernul?"

https://biblioteca-digitala.ro

CIV

DESPRE SUBSECRETARIATUL LA INTERNE

(21 februarie 1921)

Fiindcă d. ministru este aici, i-aş pune o scurtă întrebare. În timpul când nu era Parlament, prin decrete-legi s-au înfiinţat trei ministere şi subsecretariate de stat, care nu au nici o valoare constituţională, şi atunci mi-am pus întrebarea aceasta: Dacă nu era mai bine să desluşim mai întâi situaţia ministerelor şi subsecretariatelor care nu au nici o calitate constituţională, înainte de a pune mâna până în cot în tezaurul gol al ţării pentru a crea încă un subsecretariat. (*Aplauze pe băncile Federaţiei.*)

D. Eusebiu Popovici, vice-preşedinte: D. ministru de Interne are cuvântul.

D. C. Argetoianu, ministru de Interne: D-lor deputaţi, protestez mai întâi pentru aserţiunea finală că aş pune mâna până în cot în tezaurul ţării.

D. N. Iorga: O faceţi gratis?

D. C. Argetoianu: Nu, d-le Iorga, aceasta este treaba noastră (*zgomot, întreruperi*). D-le Iorga, eu cred că subsecretariatul de stat de la Interne, pentru a descărca atribuţiunile ministerului, este cel puţin tot atât de util ca şcoala de la Paris, pentru care aţi făcut un voiaj pe contul statului. (*Protestări pe băncile Federaţiei, zgomot.*)

D. N. Iorga: Cer cuvântul în chestiune personală *(zgomot).* Nu pot să o primesc (*întreruperi*). Pe socoteala mea, pe banii mei munciţi, nu pe socoteala statului am fost acolo...

D. C. Argetoianu: Ţi-a dat ministerul de Instrucţie 20.000 lei. (*Zgomot mare.*)

D. N. Iorga: Mi-a dat fără să-i cer! Era datoria lui. Mă duceam în misiune oficială. D-ta faci ministere pe socoteala d-tale?

D. V. Madgearu: Este tot una cu bonurile de tezaur care i le-ai dat lui Schuller?

https://biblioteca-digitala.ro

D. C. Argetoianu: Al doilea, chestiunea ministerelor create prin decrete-legi va veni înaintea Parlamentului odată cu ratificarea decretelor-legi (*zgomot, întreruperi, vociferări. D. Iorga întrerupe*). Eu rămân cu înjurăturile d-voastră şi d-voastră cu banii statului. (*Protestări pe băncile Federaţiei.*)

D. N. Iorga: Cer cuvântul în chestiune personală.

Voci din majoritate: La urmă! La urmă!

D. Eusebiu Popovici, vicepreşedinte: D. Iorga are cuvântul.

O voce din majoritate: Chestiunile personale, conform regulamentului, se videază la urmă (*mare zgomot*).

D. Eusebiu Popovici, vicepreşedinte: Onorată Cameră, s-a depus o cerere semnată de treizeci de deputaţi pentru închiderea discuţiunii. Pun la vot închiderea discuţiunii. Camera a închis discuţiunea. D. Iorga are cuvântul în chestiune personală.

D. Virgil Slăvescu: D-lor deputaţi, este bine să se ştie că dacă d. Iorga are cuvântul, îl are conform regulamentului pe care noi îl respectăm, iar nici decum ca un succes al turbulenţei de la stânga.

D. N. Iorga: Iau cuvântul, dacă voiţi, în chestiune personală. Dacă aceasta supără pe unii dintre membrii majorităţii, care invoacă un articol al regulamentului, atunci iau cuvântul în chestiune de regulament, fiindcă socot că sunt chestiuni care, în orice Cameră, cer o lămurire imediată.

D. ministru de Interne, în stilul care-i este particular şi pe care nu l-am creat eu, nu sunt vinovat, o fi cineva nu ştiu, dar nu sunt vinovat pentru stilul d-sale.

D. C. Argetoianu, ministru de Interne: Dacă l-ai fi creat, ai fi făcut şi d-ta ceva bun în viaţă.

D. N. Iorga: D-sa pretinde că singurul lucru bun ce l-aş fi putut face în viaţa mea ar fi fost să-l învăţ pe d-sa să ştie cum să vorbească. Este o satisfacţie a d-sale personală, pe care eu nu o pot împărtăşi, căci dacă aş vorbi aşa cum vorbeşte d-sa, nu s-ar mai cunoaşte de este aici Adunarea deputaţilor sau altceva. (*Aplauze pe băncile opoziţiei*).

Prin urmare, d-lor, cu stilul care îi este particular, spun încă odată, şi să mă ferească Dumnezeu să vorbesc vreodată aşa cum l-am auzit vorbind şi cum nu este în obiceiul mediului

https://biblioteca-digitala.ro

în care am trăit eu, dumnealui a ridicat încă odată o chestiune care a fost pe deplin lămurită aici.

Eu am fost invitat la *Collège de France* să fac un număr de conferințe. M-a invitat o societate pe care d-ta nu o practici, fiindcă dacă ai practica-o, ai vorbi de dânsa şi de mine, care am venit acolo, altfel decât cum o faci.

Pe de altă parte, s-a creat de d-voastră, nu de mine. (*Întreruperi pe băncile majorității*)...

D. dr. N. Lupu: Taci şi ascultă!

D. C. Davila: D-voastră ne terorizați, d-le Lupu.

D. M. Protopopescu: Acestea le-am auzit de atâtea ori, d-le Iorga, de la d-ta. Guvernul bagă mâna în tezaurul statului, aşa ați declarat.

D. N. Iorga: D-lor, în al doilea rând, d-voastră ați votat un proiect de lege prin care s-a întemeiat pentru folosul națiunii noastre, pentru onoarea națiunii noastre pentru concursul între civilizația noastră, cea franceză şi cea italiană, o şcoală la Paris şi o şcoală la Roma[2].

Nu am cerut nimănui pentru drumul meu acolo nici o plată, ci ea mi-a fost oferită, fireşte, de la început, de statul în numele căruia mă duceam. În cazul acesta e oricine nu a moştenit o avere pe care n-a muncit-o, sau n-a luat-o zestre.

Eu nu am moştenit nici o avere, pentru că înaintaşii mei averea, câtă au avut-o, au dăruit-o. Eu am trăit prin munca mea, şi această muncă nu-mi este suficientă pentru ca să călătoresc fără plata pe care statul mi-o dă şi e dator să mi-o dea, pentru munca pe care o cheltuiesc pentru dânsul. (*Aplauze*).

Cât despre calificația d-tale față de cineva care, funcționar al statului, se duce pentru a îndeplini o funcțiune de stat, cu banii pe care statul trebuie să-i dea, cât despre această calificație, las să-ți răspundă orice om cinstit şi muncitor care trăieşte din munca şi din banii lui, iar nu din munca şi din darul altora. (*Aplauze prelungite*).

Jumătate din banii pe care i-am cheltuit, tot ceea ce am meritat pentru lecțiunile mele la Paris, s-a dus cu acest drum. Jumătate din aceşti bani sunt rezultați, deci, din o muncă pe care d-ta nu o cunoşti.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi pentru a încheia lucrul, fiindcă d-voastră v-aţi făcut studiile la Theresianum...

D. C. Argetoianu, ministru de Interne: Dar de unde ai scos aceasta?

D. N. Iorga: Unul din lucrurile care mă încurcau totdeauna este acesta: Cum se poate concilia această admirabilă şcoală de purtări frumoase, care este Theresianum, cu atitudinea d-tale cu Parlamentul?

D. C. Argetoianu: Aceasta nu e nimic pe lângă atitudinea pe care o să am când voi ieşi din Parlament.

D. N. Iorga: Nu ai fost în Theresianum, dar cultura d-tale armonioasă, pe care o documentezi în orice prilej, trebuie să cuprindă şi cunoştinţa limbii germane.

Iată ce spune însă Bodenstedt în două versuri:

„Er hebt die Deckel von der Vase:
Ein Wohlgeruch erfuhlt die Nase."

Adecă : „Ridici capacul de pe vas şi un miros plăcut cuprinde Adunarea".

Nu-mi trebuie, şi nu dau alt răspuns. (*Aplauze pe băncile minorităţii.*)

NOTE

1. Vezi şi intervenţia precedentă
2. Pentru şcolile române de la Paris şi Roma, vezi supra.

În şedinţa din *22 februarie 1921*:

Pe marginea regulamentului Camerei:

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Iată care este propunerea: Începând de mâine, se vor face două şedinţe pe zi, în continuare: una între 14-30 şi 19-30 şi alta între 21 şi 24. Comisiunile ce au studii, proiecte de legi importante, cum este acum acela al noului regim electoral, vor face şi a treia şedinţă între orele 9,30 şi 12,30 în una din sălile Senatului.

Se suprimă zilele de vacanţă, afară de duminici, până la vacanţa Paştelor.

https://biblioteca-digitala.ro

Se vor aplica riguros dispoziţiunile art. 70, neplătindu-se diurne deputaţilor ce ar lipsi de la oricare din şedinţele publice sau ale comisiunilor, chiar dacă vor fi asistat la vreuna din şedinţele ţinute în acea zi.

În virtutea art. 96 din regulament, rugăm a se discuta şi vota îndată propunerea de faţă, fără a se trimite la secţiuni sau comisiuni.

D. P. Vuruclas: Acei 15 colegi cari semnează propunerea sunt din toate grupările. Rămâne ca d-voastre să alegeţi orele care vă convin.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D. Iorga are cuvântul.

D. N. Iorga: Onorată Cameră, în forma aceasta cred că nu se poate primi. Care este scopul? Scopul este ca să lucrăm adunând orele de dimineaţă cu cele de după masă, sau cele de după masă cu cele de seară. Prin urmare, scopul este să lucrăm 8 ceasuri. Dacă începem la 2, dar în adevăr la 2 şi dacă continuăm, cum s-a continuat de atâtea ori şi când eram eu preşedinte şi pe urmă, până la ceasurile 8 şi jumătate şi chiar la 9, aveam în o singură şedinţă după masă ceasurile potrivite, se poate întrerupe o jumătate de oră şedinţa ca să ne odihnim. Aceasta ar fi mult mai practic decât să mergem acasă din vârful Mitropoliei şi să revenim din nou. Cred că în felul acesta, cu cât se pierde la începutul şedinţei, adăugând la amândouă şedinţele, se face o socoteală rea. (*Aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

CV

DESPRE LIPSA DIN CAMERĂ A LUI IOAN I. C. BRĂTIANU

(24 februarie 1921)

D-lor deputați, să-mi îngăduiți să spun câteva cuvinte foarte liniştit şi în conştiință dreaptă, într-o atmosferă foarte furtunoasă.

Ceea ce a fost la începutul discuțiunii era un lucru foarte simplu: Era vorba de un deputat căruia nu-i place această Cameră, căruia îi plac Camerele în care cuvântu-i să poată avea un mare răsunet. Căci vedeți, sunt două feluri de oameni politici: Unii sunt delicați, alții sunt mai puțin delicați.

Un om politic mai puțin delicat este obişnuit cu un lucru cu care s-a obişnuit toată lumea politică din alte țări, anume cu opoziținea cât de puternică şi cât de violentă, firește, după cum o înțelege fiecare. Aşa s-a făcut viața politică în țările care au un adevărat Parlament. Dar sunt persoane mai delicate, care nu pot să vadă în deputați decât fiii lor electorali. (*Aplauze.*)

Cum se pare că acesta este cazul aici, căci d. Brătianu a spus de multe ori că nu-i place să vină în această Cameră. Plăcut, neplăcut, acestea sunt lucruri de socoteală individuală.

Când zice omul că nu-i place, trebuie să-i dai voie să se ducă din locul care nu-i place. Aceasta este absolut elementar. S-a adus o altă explicație, pe care am auzit-o în Parlamentul trecut.

D. C. Banu: Vorbeşti serios?

D. N. Iorga: Eu am acest obicei: Vorbesc glumeț lucruri serioase; adineauri am auzit serios lucruri care în mare parte nu erau decât glumețe. De altfel pe d-voastră, d-le Banu, personal vă apreciez foarte mult şi a fost un moment când amândoi aveam aceiaşi atitudine față de politica persoanei înseşi pe care d-ta o apărai acolo (*întreruperi pe băncile liberale*). Ştie d-lui mai bine de ce vorbesc, decât dumneata. (*Ilaritate.*)

D-lor, dați-mi voie să vin acum la acel argument care este serios şi în fond şi în formă, ca să vă mulțumesc. În

https://biblioteca-digitala.ro

Parlamentul trecut, d. Brătianu a stat până la sfârşit. În momentul când era să se dizolve Parlamentul, d-sa, nu ştiu dacă după o anumită manifestaţie şi din cauza acestei manifestaţii, sau în afară de impresia pe care i-a produs-o această manifestaţie, a dispărut chiar în acelaşi moment cu o altă persoană cu care vă războiţi acum d-voastră, liberalii, şi care nu este prezentă, şi se pare că dizolvarea Parlamentului a ieşit dintr-o comună înţelegere între aceste două persoane. (*Aplauze*). Protestaţi? E şi aşa, şi nu este aşa. Iată de ce: Este aşa în sensul că d-sa aştepta un guvern care să trimită mai puţine telegrame omagiale şi să facă mai mult jocul d-sale.

A venit însă guvernul care desigur n-a făcut jocul nostru, dar jocul d-lui Brătianu mai puţin. Atunci, evident, mai ales după ce se făcuse verificarea atitudinii guvernului pe care îl instalase contra guvernului nostru (*întreruperi, zgomot*)...

Dar eu vreau să spun altceva, să spun scuza serioasă a lipsei d-lui Brătianu, căci pe cealaltă n-o admit ca serioasă, şi iată de ce: Eu am văzut mai multe Parlamente decât cea mai mare parte din d-voastră, şi am văzut şi Parlamente liberale; le-am văzut de-ajuns, şi la Iaşi şi la Bucureşti, ca să nu dau dreptul d-lui Brătianu să despreţuiască această Adunare, nici în ce priveşte valoarea membrilor săi, nici în ce priveşte proveniența lor electorală. Dar dumnealui a adus un argument real atunci, şi argumentul era acesta. Zicea: Se discută anume chestiuni de politică externă şi nu fac nici o indiscreţie, fiindcă s-a spus de mulţi, şi de d. Brătianu care ţine foarte mult la secrete; eu cred că ţine prea mult la secrete: alţii ţin prea puţin, cunosc, şi de aceia dumnealui, care ţine deci prea mult la secrete, nu s-ar putea opri în anume momente ca din arhiva d-sale interioară să nu producă mărturisiri care să fie o adevărată catastrofă pentru ţară. Se poate întâmpla: Sunt persoane privilegiate, în interiorul cărora se cuprind taine aşa de grozave că n-au decât să mişte buzele pentru ca totul să se cufunde.

Întreb un lucru: Când era Parlamentul nostru, chestiunea era şi mai ascuţită decât acum şi se putea teme d. Brătianu cu mai mult temei decât acum, căci la tribună d. Marghiloman a pretins că pe anume coridoare de la anume

https://biblioteca-digitala.ro

oteluri, persoane cu gulerul ridicat au venit să vorbească în numele d-lui Brătianu, dacă nu chiar d. Brătianu însuşi, cu privire la anumite legături, evident ca să înşele pe nemţi, căci trebuiau faţă de ei anume precauţiuni. Şi în momentul acela i s-au spus o mulţime de lucruri neplăcute. Aceasta este misiunea noastră aici, ni le spunem unul altuia. Şi d. Brătianu a ţinut un lung discurs. O ştiu foarte bine; n-aş zice că l-am înghiţit, dar l-am ascultat două, trei ceasuri sau chiar în două şedinţe. (*Aplauze.*)

Prin urmare, argumentul nu are nici o valoare; şi atunci socoteala era foarte netedă. D. Brătianu, într-o formă particulară, şi nu numai d-sa are o formă particulară, a spus: Nu vreau să vin aici. Daţi-mi voie, nu înţeleg în momentul de faţă necesitatea unor dezbateri aşa de pasionate de la partid la partid. Pe d. Banu îl înţeleg, odată ce atmosfera biruise chestiunea, căci orice lucru are o chestiune şi o atmosferă; uneori chestiunea biruie atmosfera, alteori atmosfera biruie chestiunea. Atmosfera actuală este aceasta, o simţim cu toţii. O umbră se strecoară pe la spatele nostru, nu pentru a ne executa pentru păcatele noastre, ci pentru a face un lucru pe care şi alţii l-au făcut în dauna unor oameni nevinovaţi; dar de două ori este prea mult. (*Aplauze.*)

Chestiunea este foarte limpede şi o punem înaintea ţării ca şi înaintea tuturor factorilor răspunzători. Ţara nu poate să aibă un guvern decât cu o atitudine precisă faţă de problemele la ordinea zilei şi ea are nevoie de un Parlament care, să nu vă supăraţi (*adresându-se către Federaţiune*), este părerea mea, eu cred că nu se poate dizolva fără să se arunce ţara într-o fierbere de demagogie criminală (*aplauze prelungite*), căci sunt mulţi oameni de treabă cari se zăpăcesc în ziua alegerilor. Şi dacă ar fi să se arunce, daţi-mi voie, numai tabacul pe cari l-aţi răspândit d-voastră la Iaşi, încă ar fi un lucru imoral şi nu voim să se istovească Regia Monopolurilor Statului. (*Aplauze.*)

D. G. Mârzescu: Şi desigur şi banii d-lui Mihalache.

D. Mihalache: Aveţi curajul să o repetaţi aceasta tare?

D. G. Mârzescu: Da, toţi agenţii şi banii pe care i-aţi răspândit.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: D-lor, d. Banu a intervenit apoi în chestiune şi a vorbit de viitorul Partidului Liberal. Şi a vorbit în acelaşi timp şi de o altă chestiune, dar tocmai la sfârşit, pe care ţin să o lămuresc şi eu, anume de posibilitatea unei înţelegeri, răzimându-se pe cuvintele pe care le-a pronunţat astăzi d. preşedinte al Camerei, dacă nu le-a pronunţat aseară o altă persoană, dar fiecare spune lucrurile la ceasul lui.

Şi îi mulţămesc d-lui preşedinte că în conştiinţa d-sale este un lucru care individual este şi în conştiinţa mea. (*Aplauze.*) Ştiţi care lucru? Că noi ne găsim astăzi înaintea unor probleme a căror soluţiune durabilă nu poate fi dată decât prin înţelegerea tuturor factorilor politici vii, cinstiţi şi patrioţi ai acestei ţări. (*Aplauze.*) Aceasta este părerea mea personală, care nu angajează pe nimeni, dar pe care nu o sacrific nimănui. (*Aplauze.*) În această posibilitate, şi sunt în plin domeniu de ipoteză, în această posibilitate trebuie să înţelegem fiecare un lucru, fac o spovedanie de conştiinţă, trebuie să înţelegem că nu poate exista o crimă mai mare faţă de ţară decât aceea pe care ar comite-o orice partid, şi Partidul Liberal şi altele, care îşi închipuie că această ţară poate fi salvată şi îndrumată de forţele unei singure grupări şi care ar socoti că a distruge pe cele care se găsesc în faţă prin teroare sau prin corupţia care se numeşte uneori fuziune, ar putea aduce un serviciu ţării.

Nu, d-lor, ţara nu poate fi salvată decât prin o colaborare în jurul unui program minim de reforme adoptat de toată lumea şi numai cu ajutorul tuturor energiilor oneste, care să înţeleagă că această ţară a devenit România Mare, tocmai pentru ca să nu o poată confisca nici un buzunar mic. (*Aplauze.*)

D. G. Mârzescu: Aţi mai făcut un program, de ce nu l-aţi realizat?

D. N. Iorga: Daţi-mi voie. Iată, d-le Mârzescu, de ce nu l-am putut realiza. Noi am venit în luna lui novembre şi am găsit o situaţie detestabilă, şi nu vă voi spune cine era vinovatul de această situaţie.

D. G. Mârzescu: Desigur noi!

D. N. Iorga: Dar vă voi spune punctul precis de când situaţia ţării a început să devină grea. Când am scăpat, prin

https://biblioteca-digitala.ro

silința tuturor, prin devotamentul tuturor, prin sângele vărsat mai de fiecare familie şi prin durerea îndurată chiar de fiecare familie, de ruşinea stăpânirii nemțeşti, când apoi am serbat împreună victoria, la sfârşitul anului 1918, se impunea necesitatea unui guvern fără nici un caracter de partid. (*Aplauze.*) Nenorocirea Țării româneşti a început din graba ce ați pus-o d-voastră de a lua puterea pe sama d-voastră. (*Aplauze.*)

D. G. Mârzescu: Vi s-a propus să intrați în guvern şi ați refuzat.

D. N. Iorga: Niciodată în politică cineva nu este servit bine de partizanii săi, ci totdeauna de adversari. Dacă este vorba să explic acest lucru, îmi pare bine că-l pot explica în public.

De altfel tipăresc chiar acum articolele mele din timpul neutralității şi din timpul războiului, ceia ce înseamnă că am obiceiul să iau răspunderea tuturor lucrurilor pe care le spun, chiar dacă împrejurările se schimbă.

D. Brătianu, cu care am avut excelente relații şi pe care îl socot ca bun patriot şi ca om care a făcut şi bine pentru țara aceasta şi de aceia nu are dreptul să facă rău, răul pe care îl pregăteşte acuma (*aplauze îndelung repetate*), d. Brătianu are pentru ce să-mi aprindă, dacă nu în fiecare sărbătoare o lumânare pentru sănătatea mea, dar cel puțin de două ori pe an să o facă. Căci a fost un moment când rămânerea la cârmă a Partidului Liberal, eu ştiu ce spun, căci am avut legăturile mele cu toate partidele din țară, când deci rămânerea dumnealui la putere atârna de o aprobare sau o dezaprobare a opiniei publice. Dar în momentul acela eu am conştiința că eram stăpân pe opinia publică.

Voci: Aşa este.

D. N. Iorga: Şi, d-lor, un singur moment, față de toate acuzațiile aduse, nu m-am îndepărtat de principiul că, neputându-se înțelege partidele, neputând ieşi din pielea lor de şarpe, totuşi este mai bine ca în împrejurările grele să fie un singur partid puternic şi disciplinat.

Eu eram convins că acțiunea d-lui Brătianu, fără să fie ceia ce o aşteptam, căci s-a dovedit lipsită de inițiativă şi de

https://biblioteca-digitala.ro

încredere în puterile vii ale acestei țări, totuşi era o acțiune care se putea aproba şi susține.

S-a mântuit războiul. A venit guvernul generalului Coandă. Ne-am felicitat cu toții că a venit guvernul generalului Coandă? Nu ştiu cât şi prin ce cuvinte s-au felicitat alții, căci nu este îngăduit să spun decât ceia ce se poate spune, dar, față de generalul Coandă, o pot dovedi oricând, eu am avut cea mai leală atitudine.

Dar de-odată, aşa netam, nesam, ne pomenim că pleacă; bătrânul domn Poni nu ştia că nu mai este în minister. La minister, când s-a dus, i s-a spus: D-voastră nu mai ființați, ați fost înlăturat. Aşa, deodată, prin pornirea aceasta blestemată, moştenită din veacurile rele, de a lua totul pentru sine şi de a rezuma numai singur Țara românească. (*Aplauze.*) Şi s-a răsturnat guvernul Coandă, aşa după cum am spus. Şi mi se mai spunea de invitațiunea, care mi s-a făcut mie, de a face parte din guvernul d-lui Brătianu. Dar eu nu puteam face parte din acel guvern, odată ce dezaprobasem căderea singurului guvern care în acele împrejurări putea să facă alegeri libere, relativ libere, pentru că România Mare trebuia să înceapă prin alegeri libere pentru a da un Parlament necontestat. (*Aplauze.*)

D-lor, când mi-a venit invitația d-lui Brătianu, v-o servesc şi pe aceasta, ca să vedeți că precedentul întrebuințat față de d. preşedinte al Camerei nu este nou, d. Mârzescu s-a ostenit să mă caute la Iaşi. Căci eu rămăsesem la Iaşi, pe când alții îşi făcuseră intrarea triumfală la Bucureşti, pentru meritele lor. (*Aplauze, ilaritate.*) D. Mârzescu m-a căutat deci mai multe ceasuri la Iaşi ca să-mi arate o telegramă care cuprindea într-însa mai multe lucruri şi din care dumnealui mi-a citit partea care mă privea pe mine. Probabil că erau acolo numiri de prefecți de județe, de prefecți de poliție şi înăuntru se mai spunea: Cere d-lui Iorga să primească un minister fără portofoliu!

D-lor, era foarte sigur d. Brătianu că eu îl voi refuza; d-lui este un om aşa de inteligent, încât era imposibil să nu fi înțeles că am să-l refuz. Căci cum era să intru eu în acest guvern, eu cu trecutul meu, care aveam un singur defect şi o singură calitate: Acel defect, că nu mă putusem proba la

https://biblioteca-digitala.ro

guvern, şi calitatea, tot aceia, că nu mă putusem proba la guvern, astfel că nu puteam fi criticat?

De aceia, nu m-am amestecat în această aventură, de adevărată lovitură de Stat, din partea unui singur partid politic, împotriva tuturor celorlalte partide (*aplauze*); şi, atunci, cred că d-sa putea să întrebuinţeze faţă de mine o formă mai politicoasă şi să zică aşa: „Spune-i d-lui Iorga să intre în Minister; cum şi ce fel, vom vorbi mai pe urmă". Căci tot era sigur dumnealui că am să spun nu, aşa că putea să mi se adreseze altfel decât prin şeful organizaţiei locale, electorale, de la Iaşi şi să-l pună să mă consulte, odată cu rânduiala funcţionarilor cari vor veni, punând în rânduiala aceasta chiar şi ministerul meu, fără portofoliu. Aceasta este toată chestiunea.

Am refuzat. De ce am refuzat? V-am spus-o.

Am refuzat pentru că nu puteam, nu aveam nici un motiv patriotic şi nici vreun motiv de altă natură, să înrolez trecutul meu liber sub un alt steag de partid, care se ridica pentru a însemna dominaţiunea tiranică asupra acestei ţări. (*Aplauze.*)

Acum încă una, şi o spun şi pe aceasta pe sama mea proprie, nu pe sama prietenilor mei de aici, pe cari nu ţin să-i angajez întru nimic prin cuvintele mele. Eu cred că a bătut ceasul al unsprezecelea pentru concentrarea tuturor energiilor noastre, cu condiţie să iasă fiecare din carapacea aceia, veche, păcătoasă, a interesului de partid şi să înţeleagă că, după ce partidele au apăsat şi exploatat ţara, a venit momentul ca ele să se sacrifice pentru a o servi. (*Aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

CVI

DESPRE REFACEREA DISCURSURILOR PARLAMENTARE

(26 februarie 1921)

Onorată Cameră,

Mi se pare că d. preşedinte merge prea departe în favoarea oratorilor cari ar vrea să-şi modifice chiar şi forma, pentru că art. 150 din regulament nu dă voie a înlocui un stil defectuos de la tribună cu un stil elaborat acasă, fiindcă nu poţi să fii orator slab la tribună şi orator excelent în odaia d-tale de la otel. (*Aplauze.*)

Acestea sânt, nu numai relativ la idee, dar relativ şi la capacitatea oratorică: Te pricepi acolo la tribună, aşa trebuie să iasă şi la Monitorul Oficial; nu te pricepi, aşa trebuie să iasă la Monitorul Oficial.

Şi chestiunea aceasta este o chestiune veche, d-le Mârzescu. Erai şi d-ta în Cameră, când, faţă de obiceiul răposatului Dimitrie Sturdza de a-şi rescrie discursurile acasă, aici era foarte agresiv, îi târmozia /târnosia?/ pe toţi, şi după aceia se ducea acasă şi ieşea un discurs de o formă diplomatică perfectă. Şi eu am ridicat în 1907 această chestiune[1] pentru a spune că oratorul nu-şi poate reface discursurile acasă. Acestea sânt lucruri de autenticitate şi sub raportul formei şi sub raportul fondului şi, prin urmare, a strica autenticitatea discursului, cu elaboraţiuni trudite acasă la lumina electrică, acesta este un lucru care nu se poate îngădui. (*Aplauze.*)

Când eram preşedinte, am văzut un asemenea discurs. Nu ştiu dacă era al d-voastră ori al altcuiva, şi am spus: Fiindcă a apucat să se dea la Monitorul Oficial, aceasta să fie ultima oară când pot tolera refacerea de discursuri. Aici, în regulamentul acesta nou, s-a spus: „Se comunică spre a le revedea şi rectifica sub raportul exclusiv al formei".

D. Becescu-Sylvan (*întrerupe*).

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: D-ta vorbeşti destul de corect ca să aperi pe oratorii cari nu se exprimă corect, decât numai când se găsesc cu picioarele goale în papuci la otel.

D. Becescu-Sylvan: Ce însemnează „formă" după d-ta?

D. N. Iorga: Să faci o petiţie la Academia Română. Este o chestiune aşa de gravă, încât nu pot să-ţi răspund eu singur. Să-mi faci o petiţie fără timbru şi eu intervin să ţi se dea răspuns prompt. (*Ilaritate.*)

D. Becescu-Sylvan: Nu primesc lecţiuni de formă literară, când d-voastră nu o aveţi.

D. A.C. Cuza: Mă asociez la interpelarea d-lui Becescu-Sylvan.

D. N. Iorga: Să daţi adresa Academiei d-voastră şi să daţi şi suburbia unde îşi ţine reşedinţa. Academiile noastre centrale nu au nevoie de aprobarea academiilor de mahala.

Prin urmare, vă mai spun încă odată, d-le preşedinte, căci către d-voastră mă adresez, că numai în cazul când notele stenografice sunt luate fals, când au o formă neacceptabilă sub raportul gramatical, se poate introduce gramatica. Dar talent nu se poate introduce, atunci când nu-l ai la tribună[2]. (Aplauze.)

NOTE

1. Vezi vol. I cu privire la refacerea discursurilor parlamentare.

2. După ce Gh. Mârzescu declarase că în discursurile membrilor Federaţiei, la tipărire, „pasagii întregi nespuse au fost introduse în discurs", N.I. a insistat: „să se tipărească în Monitorul Oficial discursurile aşa cum s-au spus; iar oratorul care este doritor a fi vorbit frumos, să tipărească în gazeta partidului discursul cum ar fi trebuit să-l vorbească".

https://biblioteca-digitala.ro

CVII

PENTRU POLONIA

(2 martie 1921)

D-le preşedinte, Opoziţiunea Naţională se uneşte la cuvintele d-voastră de salutare[1], care se îndreaptă, nu numai reprezentantului unei ţări prietene, unui nobil popor care prin sacrificii a ajuns la întemeierea din nou a statului naţional, zdrobit prin violenţă, dar şi către cineva care are în sângele său o picătură din sângele glorios al domnilor Moldovei. (*Aplauze prelungite. Adunarea se ridică ovaţionând.*)

Poporul polon şi poporul românesc au fost unite, secole întregi, în apărarea, pe această graniţă a civilizaţiunii şi a creştinătăţii, a aceleiaşi cauze. Noi, cu trupurile noastre, am făcut front pentru apărarea Poloniei, (*aplauze*), iar Polonia, cu străjerii Moldovei în faţa ei, a păstrat şi pentru noi tezaurul acelei civilizaţiuni latine, pe care am părăsit-o o clipă pentru slavonismul Răsăritului, ca să ne întoarcem cu atât mai mult la tradiţiile strămoşilor noştri. (*Aplauze.*)

Unindu-se însă la salutarea preşedintelui Camerei, opoziţia naţională înţelege a mai da încă un sens acestor cuvinte de prietenească primire a reprezentantului Poloniei, într-adevăr principele Sapieha înfăţişează astăzi unirea atât de necesară pentru ţările nouă între cele mai vechi tradiţii şi între cea mai sinceră democraţie modernă. (*Aplauze prelungite.*)

Coborâtor al regilor Lituaniei de odinioară, numărând între înaintaşii săi pe atâţia dintre fruntaşii nobilimii Poloniei de odinioară, principele Sapieha se găseşte în Ministerul prezidat de un ţăran2 care s-a ridicat de la munca plugului, ca romanii cei vechi, pentru a munci pentru apărarea şi înălţarea patriei sale. (*Aplauze prelungite.*)

Pentru aceasta sufletul său aristocratic este prezidat nu de un individ izolat, ci de sufletul însuşi al naţiunii de astăzi, încorporat în munca şi în speranţele lui. (*Aplauze.*)

Şi cred, domnule preşedinte şi domnilor colegi, cred că ne unim cu toţii în credinţă, cum că, ori de câte ori paşnicul popor

https://biblioteca-digitala.ro

românesc şi poporul polon, care are nevoie de pace, ar fi lovite în drepturile lor, sau în dorinţa lor de a se ocupa de o muncă constructivă, acei cari s-ar ridica împotriva păcii tuturor şi împotriva dreptului nostru comun, ne vor găsi totdeauna alături. (*Aplauze prelungite, ovaţiuni, Adunarea aplaudă în picioare.*)

NOTE

1. Duiliu Zamfirescu îl salutase în Adunare pe principele Sapieha, în drum din Franţa, „reprezentant al unei ţări eroice... vecinătatea ţărilor noastre de care se leagă amintiri istorice care se urcă departe în trecut..., problemele sociale ce se prezintă atenţiei dumneavoastră, cum s-au prezentat nouă, iată garanţia unei prietenii sigure şi trainice".

2. Preşedintele Poloniei era Joseph Pilsudski (1867-1935).

https://biblioteca-digitala.ro

CVIII

PENTRU VALIDAREA LUI I. GH. DUCA

(3 martie 1921)

Onorată Cameră,

În ceea ce ne priveşte pe noi, cea mai mare parte dintre membrii opoziţiei naţionale s-au raliat la acest punct de vedere: Credem că raportul pe care l-a înfăţişat d. Bilciurescu nu este îndeajuns de precis şi am dori să avem o preciziune mai mare decât aceea care exista în momentul când s-a citit întâiul raport.

Ne ţinem la punctul acesta de vedere în generalitatea noastră şi, prin urmare, nu se va vota nici într-un sens, nici în altul, deoarece dovezile care s-au adus aici în Cameră nu ni se par îndestulătoare.

În ceea ce mă priveşte pe mine, regret că această hotărâre solidară mă împiedică de a spune încă odată că aş vota pe d. Duca, pentru motivul că în Camera trecută a fost elementul pe care-l ştie toată lumea şi că am avut de suferit de pe urma atitudinii d-sale şi, în al doilea motiv, pentru că eu cred că nu s-ar aduce nici prea mare folos şi nici o prea mare primejdie pentru Cameră, dacă d. Duca ar intra într-însa[1].

NOTE

1. I.G. Duca a fost validat cu 83 voturi pentru şi 82 împotrivă.

În aceiaşi şedinţă **răspunde generalului Gheorghe Cantacuzino Grănicerul**, care fusese acuzat de N.I. că a împuşcat ţărani în 1907. Acesta spusese: „De când am făcut ochi, de când am putut vedea pe domnul Iorga, l-am văzut în capul tuturor manifestaţiunilor naţionaliste, în capul *Ligii Culturale*, care nu era altceva decât o ligă patriotică... mi-aduc aminte când din cauza dumisale s-a vărsat sânge în Bucureşti, când s-a îndrăznit să joace pe Dumnezeu". N.I. a spus: „Nu a fost nici o manifestaţiune organizată de mine şi nu s-a vărsat sânge, ci numai pentru că o

https://biblioteca-digitala.ro

societate compusă din români a dat o reprezentație în franțuzește la Teatrul Național și o seamă din tineret, pe care l-am aprobat și atunci și pe care îl aprob și acum, și i-au aprobat toți francezii cu care am vorbit de acest lucru, am socotit că e bine ca Teatrul Național să fie rezervat reprezentațiunilor în limba națională și am mai crezut încă un lucru: Ca societatea noastră de sus să fie înainte de toate o societate românească".

***Pro memoria* Nicolae Bălcescu**. Se discuta pe marginea validării mandatului de deputat al lui Constantin Stere[1]:

„Onorată Cameră, ieri s-a adus în discuțiune și fiindcă lucrurile cari se aduc în discuțiune trec la *Monitorul Oficial* și câștigă autoritate înaintea țării, oricine le poate rectifica trebuie să le rectifice, s-a adus în discuțiune nunele lui Nicolae Bălcescu, pentru a legitima o atitudine pe care toată opinia publică sănătoasă și cinstită a reprobat-o și continue să o reprobe. (*Aplauze.*)

Cred că morții nu trebuie clevetiți și mai ales morții aceea cari au făcut cinste națiunei lor și au îndrumat politica României pe drumurile cele mai bune. Nicolae Bălcescu n-a mers la dușmanul țării sale pentru a-i oferi serviciile cari în orice împrejurări socot că constituie o crimă de stat. (*Aplauze prelungite.*)

Nicolae Bălcescu a făcut altceva. În anul 1848, când mai multe popoare se ridicase împotriva tiraniei habsburgice și într-o vreme când toți aceia cari erau în contra împărăției se găseau uniți între sine, a ajuns în Ardeal după ocuparea Principatelor de către ruși și acolo în Ardeal a căutat pentru folosul cauzei libertății să ajungă la o înțelegere cu ungurii, cari în momentul acela nu erau ocupanții patriei sale (*aplauze prelungite*), ci erau aliații naturali în ceea ce privește libertatea poporului român și a căutat să-i convingă pe unguri că politica lor care nu recunoștea drepturile naționalității române, este o politică greșită. Și le-a pus înainte că în folosul amândurora națiunilor și pentru sfârșirea monarhiei austriace, e bine ca românii și ungurii să meargă alături și n-a umilit poporul său în această alianță (*aplauze*), dimpotrivă, a cerut două lucruri: Egalitatea românilor cu a ungurilor în patria de dincolo de Carpați și în

https://biblioteca-digitala.ro

acelaşi timp ajutorul revoluției pentru a libera teritoriul ocupat de duşmani ai României de dincoace de Carpați. (*Aplauze.*)

M-am crezut dator să fac această rectificare şi ca istoric, căci nu pot îngădui ca cele mai frumoase pagini ale trecutului nostru să fie pângărite de noroiul celor mai urâte ambiții politice (*aplauze*) şi în acelaşi timp ca naționalist care ştie că la începutul doctrinei naționaliste, care n-a suferit nici o pactizare cu străinul, stă alături de moldoveanul Kogălniceanu, munteanul Nicolae Bălcescu (*aplauze prelungite şi repetate*).

NOTE

1. Vezi şi infra

https://biblioteca-digitala.ro

CIX

VALIDAREA LUI C. STERE

(8 martie 1921)

Onorată Cameră,

Această Adunare, ca toate Adunările tinere, are o mulțime de calități şi un mare defect. Calitățile stau în aceia că fiecare din membrii săi are nesfârşite lucruri de spus (*ilaritate*); defectul este că lucrurile acestea se spun uneori atunci când nu e loc să se spună.

Discuțiile presupun oameni tineri, oameni noi în politică, cari aduc toate lucrurile pe care le cunosc, dar eu cred că această Cameră este înainte de toate, de aceea a fost aleasă, ca să dea unei țări care nu are, o Constituție care-i lipseşte, ca să dea unui popor care aşteaptă reformele de care nu se mai poate lipsi. (*Aplauze.*) Şi aş zice încă mai mult, pentru mine, v-o spun, pot să zic mai mult decât oricând că vorbesc pentru mine, să dea acestei țări, nu vă supărați, care nu are un guvern, guvernul. (*Aplauze din partea minorității.*)

În schimb, ce se întâmplă? Într-un moment hotărât critic din toate punctele de vedere, în momentul acela se aduce chestiunea unei validări, chestiune în care se întâmplă să fie amestecată onoarea unui om. Evident, un lucru foarte important. Fiecare are dreptul să vină să arate, atunci când onoarea lui e atacată, în ce fel crede că o poate apăra. Dar în toate socotelile acestea de validare, noi suntem datori să mărginim lucrul în cercul însuşi al validării. Nu am făcut răspuns la Mesagiu, lucru foarte cuminte; cu cât aşa-numitul răspuns la Mesagiu va fi mai scurt şi vor vorbi numai persoane care pot să aducă o experiență, o soluțiune, un adaus la înțelepciunea politică a neamului, cu atât mai bine, dar să o facem când trebuie, pentru ca nu, în orice moment, orice deținător tainic al unui discurs la Mesagiu să vină să ni-l servească; înțelegeți că este prea mult. Aşa încât de ce trebuie

https://biblioteca-digitala.ro

să ne ținem noi acum? De ceea ce ni se înfățișează, după regulamentul cel nou al Camerei, de către comisia de validare. Nu? Comisia aceasta de validare spune însă două lucruri, de care să-mi îngăduiți să mă ocup în cel mai scurt timp în care ar putea să încapă lucruri care nu s-au spus şi cred că trebuie să se spună, adecă: Întâi, comisia de validare a declarat că, cercetând toate actele privitoare la alegerea de la Soroca, a constatat că un număr foarte mare de alegători de acolo, un număr strivitor de alegători, Partidul Liberal a avut, nu ştiu 200 sau 900 de voturi... (*Ilaritate.*)

O voce: 900.

D. N. Iorga: 900? Mă aşteptam la 200. Un număr covârşitor de alegători a trimis pe d. C. Stere, a cărui validare se discută. Dar ni s-a spus că, în ceia ce priveşte formele, nu a găsit nici un fel de lipsă. Pe de altă parte, a ridicat comisiunea, comisiunea a ridicat... (*D. general Cantacuzino întrerupe*). D-le general, să nu vă impacientați, d-voastră sunteți un admirabil om simplu, iar eu sânt un biet om complex. *(Ilaritate.)*

Comisiunea a zis încă odată, în declarația sa, că nu este nici un viciu de formă şi că, prin urmare, puteți să-l validați. S-a adus însă în discuție de comisiune, şi nu suntem noi vinovați de acest lucru, căci a fost adus în discuție de comisiune, a adus acest fapt al atitudinii, al purtării alesului de la Soroca în timpul ocupațiunii.

D. D. R. Ioanițescu: D-le Iorga, eu sunt raportorul.

Voci: Jos! Jos!

D. N. Iorga: Vă rog, eu primesc orice fel de colaborare, căci nici o colaborare nu mă poate face ridicol. (*Ilaritate.)*

D. D. R. Ioanițescu: Desigur că nici o colaborare cu Federațiunea nu v-a făcut ridicol, d-le Iorga.

D. N. Iorga: Am spus: Nici o colaborare.

D. D. R. Ioanițescu: Vream să vă arăt că mai există o contestațiune, semnată de zece deputați, şi care, conform art. 7, nu putea fi luată în discuție decât de plenul Adunării şi am trimis această contestație plenului Adunării.

D. N. Iorga: Tocmai aceasta vream să spun şi eu. Pe lângă declarația că nu există viciu de formă, ni se mai atrage atenția că este o contestație sau că sunt două contestații la comisiune,

https://biblioteca-digitala.ro

care privesc atitudinea pe timpul ocupațiunii germane în orașul unde ne găsim, a acelui care a fost ales.

Şi, potrivit articolului 7, în care se spune că trebuie să se facă o anchetă, dar al cărei cuprins nu mi se pare că e aşa de larg, mă aşteptam, după raportul comisiunii, potrivit art. 7, să examinăm noi înşine această atitudine a d-lui Stere. Nu este aşa? Aceasta ni cereați d-voastră: Să hotărâm cu privire la d-sa; să examinăm atitudinea pe care a avut-o şi să luăm o hotărâre față de alesul de la Soroca.

Eu mă aşteptam, după cum de altfel se aşteptau şi toți oamenii cari au fost atunci în sală, căci unii au plecat, dar la un moment dat cei mai mulți au fost acolo, mă aşteptam ca, auzind atâția oratori, timp de o săptămână sau aproape o săptămână, ca această chestiune să fie pe deplin lămurită, fiindcă nu mi-ar fi plăcut s-o lămuresc eu. Dar am văzut că toate exercițiile de retorică s-au învârtit numai în jurul acestei chestiuni, fără s-o atingă, ceia ce desigur este foarte elegant, dar nu este practic. Din această cauză, vă rog să-mi permiteți ca în ceia ce voi vorbi să ating numai această chestiune.

Eu cunosc pe alesul de la Soroca. Îl cunosc de foarte multă vreme, dar nu-mi veți putea cere mie să fac biografia sau contra-biografia alesului, după cum ați auzit că s-a făcut aici până acum; nu mi se poate cere să urmăresc toată viața trecută a unui deputat şi să-i verific toate calitățile pe care şi le atribuie; acestea eu cred că sânt lucruri care privesc pe fiecare. Dar, d-lor deputați, obiectul discuției noastre este foarte lămurit. Pe de o parte, se pune întrebarea dacă admitem noi că formele au fost îndeplinite în ceea ce priveşte alegerea de la Soroca, că, prin urmare, această alegere poate fi validată, dar, în al doilea rând, dacă, precum cere comisiunea prin raportul său, dacă atitudinea alesului de la Soroca a fost mulțumitoare pentru sentimentul național. Şi, mai mult decât atât, dacă el e supus sau nu acelor sancțiuni care ating pe oricine care, când o țară e în război, şi nu se poate ca sancțiunile să privească pe toată lumea, afară de d-sa, îşi poate permite să aibă altă politică, atunci când oştile luptă în contra duşmanului? (*Aplauze prelungite.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Veți zice: Două lucruri care cred că sunt într-o legătură strânsă? Părerea mea este că sunt într-o legătură foarte strânsă, şi această atitudine poate să aibă o hotărâre asupra votului nostru. Aceasta este partea cea mai puțin elucidată şi care de aceea pare mai vrednică să venim la dânsa, iar după aceea vom vedea ce concluzii se pot trage.

D-lor, a fost vorba de ziarul „Lumina". Toată acuzația este asupra scoaterii la 1 octombrie 1917, în Bucureşti, pe când era ocupat de trei armate duşmane, a unui ziar de luminare patriotică. Şi cum „Lumina" nu poate să se ascundă şi cum nu poți să împiedeci „Lumina" de a trece dincolo de o linie de sârmă, „Lumina" a pătruns în tranşee, care au primit lumina. Dar, din fericire, în tranşee a fost ceva opac: Sufletul soldaților noştri cari luptau şi care a făcut că el nu a primit „Lumina". (*Aplauze.*) Am luat deci ziarul „Lumina", căci vedeți, d-lor, profesiunea mea este de istoric; eu mă ocup cu studiul istoriei şi ştiu ce ne poate învăța istoria. Istoricul umblă cu orice şi este dator, fie că-i place sau nu-i place ceea ce cercetează, ca atunci când i se înfățişează o chestiune, să răscolească întregul material privitor la ea, şi să culeagă din întregul material, şi aici este piatra de încercare a istoricului, numai ce este de natură a nu plictisi pe ascultător sau pe cititor şi numai ceea ce este de esența însăşi a chestiunii. Am aici şi volumul tipărit al alesului de la Soroca, şi sosit atunci când eram la Iaşi.

Veți întreba d-voastră: V-a durut? Evident că ne-a durut, dar mai poate să fie vorba de aceasta? Dacă, în momentul în care, după lucrurile prin care trecusem, după suferința pe care o scormoniseră în inimile noastre acele lucruri, după lovitura primită în trup şi în obraz de către noi, putea să nu ne doară această carte? O carte scrisă de un român în româneşte pentru români şi în care se spunea că războiul nostru este zadarnic, că suferințele şi nenorocirile noastre sunt fără folos şi că nu există pe lume altă icoană mai sfântă la care să ne închinăm decât icoana vrăjmaşului nostru biruitor, care ținea țara sub călcâiul său. (*Aplauze.*)

Evident, d-lor, că ne-a durut. M-a durut, dar datoria omului politic nu este numai să-şi dea samă de durerea sa, ci, în acelaşi timp să ție sama de tot ceea ce trebuie să concurgă

https://biblioteca-digitala.ro

ca să ajungă la un rezultat care să poată fi valabil în viața publică.

Am observat aici o mare greşeală. Vedeți, noi, Camera, nu suntem o vitrină: Noi suntem o fabrică. Prin urmare, lucrurile care sânt introduse aici, în Cameră, trebuie să intre în maşinăria acestei fabrici, ca să producă un rezultat practic. Amatori de a intra ca muncitori la această fabrică sunt mai puțini decât aceia cari ar dori să se etaleze de dimineață până seara ca la o vitrină. De aceia, am căutat şi caut să aleg ce ar putea fi în adevăr folositor pentru discuția acestui caz, şi iată ce am ales:

Vă înfățişez d-voastră întâi o serie de fapte care arată atitudinea alesului de la Soroca față de războiul nostru național. Al doilea, le citez fără să exprim nici o judecată asupra lor. O să pun această atitudine a sa în legătură cu diferitele faze prin care au trecut evenimentele. Al treilea, firește, voi arăta cum se poate califica această atitudine şi ce rezultate ar trebui să aibă, dar nu aici, în Parlament, şi nu în acest moment.

Aceasta vă voi dovedi-o pe urmă, şi cred că veți fi de aceiaşi părere ca şi mine, anume că lucrurile întârziate în politică nu sânt lucruri pe care le poți relua când vrei, şi că lucrurile care privesc o națiune nu pot fi reluate de un partid, şi că lucrurile care interesează ceasurile cele mai mari nu pot fi reluate oricând. Este o greşeală care s-a făcut, şi d-voastră veți trage concluziile.

Vin la partea întâi, la atitudinea ziarului „Lumina".

La 19 noiembrie 1916, alesul de azi de la Soroca, se îndrepta către... Regele României. La 19 noiembrie aceasta însemnează momentul cel mai teribil din sfărâmarea rezistenței noastre aici, în şesul muntean. Şi-i vorbea astfel, iau cuvintele din numărul de la 27 septembrie 1917 al „Luminei".

D. C. Stere: Titlul?

D. N. Iorga*:* Data ziarului de la 27 septembrie 1917, scrisoarea adresată M.S. Regelui poartă data de 19 noiembrie 1916. Sistemul acesta de a se adresa scrisori Regelui, pe care l-am practicat şi eu mai târziu, nu ştiu dacă am făcut bine sau rău, era foarte puțin obişnuit în momentele acelea, dar ce nu

https://biblioteca-digitala.ro

face omul la vreme de război? Iată ce *spune:* „Înțeleg, Sire, ca în situația de fapt asupra căreia nu insist, România să-şi urmeze destinul şi să nu încheie pace separată".

Rezerve de conştiință, care sunt permise oricui. Ceea ce nu e permis nimănui este să ieşi din rezervele conştiinței d-tale, ca să faci alte fapte decât faptele acelea care se săvârşesc în momentele acelea în numele țării d-tale şi sub steagul acelei țări. „România să-şi urmeze destinul şi să nu încheie pace separată". Prin urmare, se recunoştea că România are un destin, că acest destin trebuie urmat şi că pacea separată în momentul acela nu se poate încheia.

Au mai fost unii cari au crezut aşa, şi pe cari îi deplâng. Războiul nostru nu era numai urmărirea cu mijloace materiale a unui scop material; nu, ci era numai îndeplinirea prin forță în serviciul dreptății a unei necesități naționale, era manifestarea conştiinței noastre într-o luptă care se ducea între dreptul jignit şi cea mai oribilă tiranie care a amenințat vreodată lumea. (*Aplauze prelungite.*) De aceea, pacea separată cu un duşman care este numai al țării şi al neamului său, în anume împrejurări, poți s-o închei, dar pace separată cu acei carei aveau în programul lor strivirea dreptului şi simțurilor celor mai fireşti ale lumii întregi, pacea aceasta nu se poate încheia.

Şi ceea ce m-a mângâiat în timpurile cele mai grele ale războiului a fost acest fapt, că, ori cum s-ar fi încheiat Tratatul de pace, erau în lume popoare destul de nobile, care câştigaseră în lupte de veacuri atâta simț de libertate, încât niciodată nu ar fi putut trăi sub regimul prusian.

Această declarație vă rog să o rețineți: Alesul de azi de la Soroca era dispus să acorde regelui României că războiul trebuie să urmeze şi națiunea română are de la d-sa libertatea de a-şi urma destinul. Nu e chiar aşa mult, dar totuşi este ceva.

Venim acum la foaia care a apărut la 1 septembrie 1917. S-a discutat aici întrucât data aceasta era bine să fie aleasă sau ba pentru manifestarea divergenței față de ceea ce făcea România luptătoare din Moldova; dacă, prin urmare, împrejurările puteau măcar să îngăduiască aşa ceva de pe

https://biblioteca-digitala.ro

urma politicii care începea să fie practicată din nou la această dată. S-a explicat destul de bine ca să nu revin.

Să vedem însă ce cuprindea foaia, încă din cele dintâi numere, în ce priveşte războiul nostru şi în ce priveşte onoarea noastră de popor învins, dar care nu se dădea. Fiindcă la Iaşi ceea ce am afirmat întâia oară când ne-am adunat şi ceea ce a avut un răsunet de la un capăt la celălalt al lumii e că, învinşi prin puterea împrejurărilor, prin uneltele acelea diabolice am fost, dar sufletul din noi nu se dă. (*Aplauze prelungite.*)

La 7 octombrie iată cum se definea războiul nostru: „Atentat împotriva neamului".

La 2 octombrie: „Eu nu văd în Germania un vrăjmaş care ar căta să ne strivească; nu Germania ne-a atacat, ci noi i-am impus războiul. Şi dacă în războiul pe care nu l-a voit Germania, a ieşit ea învingătoare, ce vină îi putem aduce?"

Vina care i-o putem aduce e că a tratat populaţia noastră ca pe o adunătură de negri, că nu a fost cruzime pe care să n-o fi exercitat-o faţă de dânşii, că nu a fost umilinţă pe care să nu o fi suferit clasa conducătoare, că nu a fost insultă cu care să nu fi pălmuit sentimentele noastre cele mai sfinte, într-o ţară în care caii soldaţilor profanau altarele bisericilor, într-o ţară în care onoarea femeilor noastre era obiect de veşnică batjocură din partea germanilor şi slugilor lor. Şi în „Lumina" ni se spunea că, dacă Germania a ieşit învingătoare, ce vină îi putem aduce ei, noi, vinovaţii cari, pentru a izbândi drepturile noastre, am declarat război Germaniei.

D-lor, eram în casa primului-ministru de atunci, când a venit o telegramă, neaşteptată pentru dânsul, căci a avut naivitatea să nu aştepte aşa ceva, telegramă care anunţă războiul declarat de Germania. Am venit la sfârşitul războiului, am venit la ceasul al unsprezecelea al războiului, pentru a izbândi drepturile noastre, am venit asupra Austro-Ungariei pentru a smulge pe românii care de atâtea veacuri stăteau acolo şi care nu puteau să participe la viaţa noastră naţională, în concurenţa crescândă a energiilor naţionale.

Nu am provocat Germania. Vă voi spune încă un lucru. Văzând crimele pe care le-au comis germanii la Louvain, văzând comorile de artă care dispăruseră sub trecerea

https://biblioteca-digitala.ro

armatelor cotropitoare, ne-am stăpânit un sentiment de indignare şi am avut curajul să spunem că facem deosebire între Austro-Ungaria şi Germania, pentru că în Austro-Ungaria stăteau drepturile noastre şi nu ne puneam cu dânsa într-un conflict de aceeaşi natură ca acela cu Germania, cu care aveam conflictul dintre două conştiinţe care nu se puteau împăca.

Mai departe, ca să nu se creadă că declaraţia de la 2 octombrie era întâmplătoare, la 5 octombrie se repetă acelaşi adevăr: „Nimeni nu ne-a atacat".

O zi mai târziu, iată cum se înfăţişează pentru ziarul de la Bucureşti originea războiului nostru: „Doi, trei oameni care, din întâmplare, se aflau la cârmă în clipe de cumpănă au distrus însăşi baza morală a oricărei uniri dintre cetăţeni, crezându-se în drept să treacă cu buretele peste istoria noastră seculară".

La 9 octombrie: Ce-am făcut noi era un „daltonism" şi smulgea autorului articolului, alesului de la Soroca de astăzi, această exclamaţie: „Biata minte omenească!"

Şi eu zic: „Biata minte omenească!" Şi iată de ce: Cine îşi închipuie că prin mijloace raţionale, pregătite cu oricâtă şcoală şi hrănite de oricâtă cultură, se rezolvă problemele politice, acela nu face deosebire între raţiunea individuală şi raţiunea maselor, între raţiunea naţiunilor, care este nouă părţi din zece *voinţa* strămoşilor acumulată în generaţiile care trăiesc şi numai o zecime este elementul de *deplină* conştiinţă raţională. Aşa că, dacă este să deplângem raţionalismul, putem zice: Da, „biata *minte* omenească!", ea care-şi închipuie că toate problemele mari se pot rezolva cu silogisme!

La 10 octombrie erau apostrofaţi astfel cei care credeau că Germania poate pieri: „Poate pieri Germania de astăzi, geniul ei va trăi însă, va trăi câtă vreme va bate o inimă nobilă"...

Da, geniul german al lui Schiller, geniul german al lui Goethe, geniul german al lui Luther, dar geniul acelei Germanii care venea la noi să zdrobească un drept, omorând însăşi naţiunea care putea ridica din nou acest drept, această Germanie dacă ar fi pierit, ar fi fost o binefacere pentru dezvoltarea omenirii. (*Aplauze prelungite şi repetate.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Şi mai departe, în ceea ce priveşte legătura dintre noi şi Germania: „În trecut, rasa germanică n-a putut răzbate pe vremuri. Şi Orientul a fost cuprins de întuneric, infiltraţia germană a făcut câteva târguri care nu s-au putut dezvolta, a adaus câteva elemente de bizantinism. Am avut oraşe germane, care au degenerat şi care nu au contribuit la dezvoltarea noastră. Şi Orientul a fost cuprins de întuneric fiindcă nu răzbise cultura germană. Şi observaţi: Încă la 1917, a doua zi după Mărăşeşti, când s-a căutat să se strivească şi ultima forţă luptătoare a României, pe jumătate, mai mult decât pe jumătate invadată. Acum începe să se împărtăşească de comorile vieţii intelectuale şi sociale ale Apusului. Şi este vorba şi de Austria. Am arătat, altă dată, misiunea îndeplinită aici de monarhia habsburgică, ea însăşi o creaţiune a rasei germanice".

D-lor, s-a pus şi chestiunea direcţiei războiului. Sunt unii care şi acum vorbesc de nevoia noastră de a alege între Rusia, care ameninţaâ existenţa noastră naţională, de o parte, celebrele Strâmtori ale d-lui Vintilă Brătianu care, dacă ar fi aici, i-aş spune că mai are şi altele (*ilaritate*) şi de altă parte, Austro-Ungaria. Şi se spunea: Austro-Ungaria mai ţine; Rusia se desface acum; prin urmare, trebuie să mergem întâi în Rusia şi să aşteptăm ceasul, mai târziu, când Austro-Ungaria se va desface.

După autorul articolului, nu ar fi fost bine să se desfacă, fiindcă *„această* creaţiune a rasei germanice" a avut o misiune în părţile noastre, care nici nu o fi fost îndeplinită, te trezeşti, pe deplin! (*Ilaritate.*)

Dar să mi se permită să fac şi eu o socoteală, care nu este aşa de raţionalistă şi se poate exprima într-o formă aşa de simplă. Dreptul nostru naţional era să luăm dreptul nostru din două părţi. Nici unul din acei cărora voiam să li luăm ceva, nu era să ni mulţămească pentru aceasta, sau, dacă ar fi astfel, cel puţin până acum nu s-a adeverit, căci până acum nici unul nu s-a prezentat ca să ni mulţămească pentru că am dezrobit cutare sau cutare provincie românească. Ne urăsc de moarte şi unii şi ceilalţi. La Budapesta se sfinţesc statui care înfăţişează provinciile smulse de la trupul Ungariei, dincolo, în Rusia,

https://biblioteca-digitala.ro

acelaşi sentiment fără deosebire, şi s-a tot vorbit de Rusia ţaristă, ca şi cum între Rusia ţaristă şi cealaltă ar fi vreo deosebire; nu, d-lor, este aceiaşi pornire brutală, asiatică, de a ţine populaţii străine în robie şi, cu minciuna bolşevistă, sau fără minciuna bolşevistă, a impune Europei acelaşi regim. (*Aplauze prelungite.*)

Şi, atunci, d-lor, în concepţia mea, foarte simplă şi foarte naivă...

(*D. Gh. Cristescu întrerupe şi nu se aude*).

D. N. Iorga: D-le Cristescu, eu vorbesc de Rusia aceea care era înainte de a merge dumneata acolo. (*Ilaritate.*)

D. G. Cristescu: D-voastră vorbiţi de Rusia ţaristă. Dar, în ce priveşte pe Rusia socialistă, mă simt solidar cu ei, sânt oameni cinstiţi. (*Zgomote.*)

D. N. Iorga: D-lor, dacă noi am spune că ne simţim solidari cu Rusia socialistă, după ce nu am gustat-o, ar fi un sacrificiu, dar, când d-lui, după ce a gustat-o, spune că este solidar, este de zece ori mai mare sacrificiul. Uitaţi-vă la dumnealui. (*Mare ilaritate.*)

Prin urmare, fac numai această socoteală simplă: Liberam Ardealul, cu duşmănia rugurilor, de care nu ne temem chiar aşa de mult, în spate, puteam oarecum să ne apărăm mai bine de ceea ce ne-ar putea veni de la revanşa rusească, care, în orice vreme, ni se pregăteşte decât dacă, trăind Ungaria şi mai departe, noi, răzimându-ne, după luarea Basarabiei, pe orice fel de Rusie, am fi căutat să rezolvăm problema Austro-Ungariei.

De altminteri, dacă este să trec de la naivitatea mea la fineţele diplomaţiei, d. Grigore Filipescu are, mi se pare, şi azi în buzunar o scrisoare, pe care mi-a arătat-o acum câteva zile, a unui excelent diplomat, care spunea, cunoscând lucrurile din Austro-Ungaria nu din călătorii şi din articole de reviste şi gazete, tratate cu raţionalismul acela ieftin, ci fiindcă stătuse acolo şi cunoscuse oamenii, spunea cum fierbeau popoarele înlăuntru, căci popoarele fierbeau, dar în capul oamenilor conducători ai monarhiei ori nu fierbea nimic, ori ceea ce fierbea nu era a bine. Cu un element şi cu altul, Austro-Ungaria se ducea de râpă. Şi, prin urmare, vedeţi că nici într-

https://biblioteca-digitala.ro

un fel, nici în celălalt nici măcar legitimarea raționalistă a acestei atitudini nu se poate admite.

Dar trec repede asupra faptului, fiindcă îmi închipui că toate legitimările raționaliste încă nu permit cuiva, atunci când dușmanul se găsește pe teritoriul național, să facă și cel mai mic semn de aprobare a dușmanului (*aplauze*), oricâte calități ar avea acest dușman.

Mai departe, războiul european avea, între alte ținte, luarea Alsaciei-Lorenei. Ei bine, fiindcă era vorba de luarea Alsaciei-Lorenei, directorul „Luminii", alesul de azi de la Soroca, scotea acest strigăt: „Trist animal este omul", fiindcă francezii își aduc aminte că au avut, două veacuri și mai bine, Alsacia și Lorena. Și am fost și eu acolo în Alsacia-Lorena și am văzut iubirea care înconjoară pe francezi acum, și îmi dau bine seama că un popor care a luat parte două veacuri la cele mai mari transformări ale altuia poate să fie legat, oricare i-ar fi limba, de poporul acela. Să zici d-ta că omul în întregime este un animal așa de trist, fiindcă francezii se gândesc la Alsacia-Lorena, îmi închipui că nu era un lucru cu desăvârșire indicat în acele momente.

Se încheie armistițiul. Încheindu-se armistițiul, și știe toată lumea ce zdrobire a fost la Iași pentru noi toți când s-a încheiat armistițiul, care nu a fost încheiat de noi, ci de ticăloasa armată trădătoare a Rusiei descompuse, când am fost târâți, într-o formă așa de uluitoare, într-un act care părea că distruge atâtea speranțe ale noastre.

D. A.C. Cuza: Plângeau soldații pe front...

D. N. Iorga: Ei bine, d-lor, în aceste momente, într-un articol de fond neiscălit, dar cu litere cât unghia, se scria în „Lumina": „În fine, surâd și acestei țări mult încercate zorii păcii". Sub forma armistițiului din noiembrie!

La 9 decembrie, un alt articol, cu litere tot așa de mari, în fruntea „Luminii". Se bucurară „putem relua drumul ce îl arătaseră marii noștri bătrâni". „Marii noștri bătrâni" au fost niște oameni foarte simpli. Au *învățat,* până foarte târziu, puțină carte, au cunoscut din lume numai o mică parte. Puterea cea mare a „marilor noștri bătrâni" este însă că au știut să moară pe brazda lor de pământ ca să păstreze onoarea,

https://biblioteca-digitala.ro

sau, cum se zice pe românește, obrazul acestei țări. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității.*)

Se ştie situația pe care a produs-o armistițiul. Într-adevăr, nu mai ştiam unde să ne îndreptăm. În articolele noastre poate se oglindea această dezorientare. Nu era suflet de român care să nu fi strigat, şi ardelenii nu l-au putut auzi, şi aş fi vrut ca d. Maniu să le fi auzit aceste strigăte de durere, pentru că atunci rămâne în fundul sufletului un reziduu care se preface, în anumite momente, într-un strigăt de durere comun cu noi aceştia, care am răbdat aici, şi pentru noi, şi pentru d-voastră şi pentru Basarabia, şi pentru toată lumea. (*Aplauze prelungite, strigăte de bravo.*)

Vă asigur că nu era extraordinară filosofia noastră politică în momentul acela, erau lucruri care puteau să fie atacate din punct de vedere al logicei, dar nu ştiu să se fi inventat un sistem de filosofie de un părinte care plânge la sicriul copilului său.

La 12 decembrie, în momentul când situația la noi era aşa cum o spun, în momentul acela „Lumina" ne aduce această formulă privitoare la Germania: „Germania poate fi mândră de calea parcursă după 12 decembrie 1914". Cale în care a stat toată atrocea noastră durere, tot sângele nostru vărsat, toți morții noştri de tifos, toate durerile noastre şi trupeşti şi sufleteşti, care măcinaseră şi măduva însăşi din noi. 500.000 de oameni dintre noi căzuseră, poate şi din vinovăția cârmuitorilor, dar şi din hotărârea unui aspru destin, în calea acestui triumf al Germaniei, început la 12 decembrie 1916! (*Aplauze pe băncile majorității.*)

Şi fiindcă se pare că „Lumina" avea nevoie şi de tovarăşi de opinii în alte țări, şi fiindcă era procesul Caillaux[1] atunci în Franța, Caillaux, care acum nu are nici un rol în viața publică, care a fost condamnat şi scos din această viață (*aplauze prelungite*), ei bine, d-lor, iată definiția acestuia într-un articol din 21 decembrie 1917: „Singurul care nu şi-a luat răspunderea acțiunii d-lor Poincaré, Briand şi Clemenceau, şi numele lor este legiune, care cuprinde toată clasa guvernantă a Franciei". Un singur om cuminte în toată Franța, şi pe acela l-

https://biblioteca-digitala.ro

au tratat cum ați văzut! Ceia ce înseamnă că Franța este țara cea mai ingrată din câte există pe fața pământului.

Şi mai departe, la 29 decembrie: „La urma urmelor, va birui pentru că a avut, ca şi omul drept al antichității, dreptate singur împotriva tuturor".

D-lor, da, este foarte frumos să ai dreptate singur împotriva tuturor, dar este ceva împotriva căruia nu poți să ai dreptate. Acel ceva este țara ta, este neamul tău, este lupta şi suferințele amândurora. (*Aplauze prelungile, strigăte de bravo.*)

Un popor de la care am luat multe cu vremea, dar avem de luat altceva, şi în ceia ce priveşte alcătuirea interioară, englezul are un cuvânt: „Right or wrong, my country!"- „Drept sau nedrept, țara mea!" (*Aplauze.*)

D-lor, însă îşi punea cineva întrebarea: Dar bine, o persoană cultă, inteligentă, care a avut un rol foarte important în învățământ şi în literatură, în viața politică, un om care era socotit, cum se vede şi acum, ca unul dintre fruntaşii democrației române, de ce a putut să aibă această atitudine pe care nu a ascuns-o, pe care eu nu o califlc, eu înfățişez numai ceea ce stă scris în foaie şi îi dau interpretarea absolut necesară pentru a prinde sensul acestei mărturisiri.

D-lor, să urmărim cu atenție foaia însăşi: La 10 septembrie, într-un articol iscălit de alesul de la Soroca, se găseşte această propozițiune, la 10 septembrie, prin urmare al zecelea număr de la apariția foii, se găseşte acest pasagiu, care rezumă întreaga tendință a foii. Veți zice: Este poate o tendință care se întâlneşte în fiecare zi? Nu; este o tendință care dispare într-un moment, apare din nou într-altul. Se întâmplă anumite evenimente? Glasul acela tace. Evenimentele se schimbă, posibilitățile apar? Glasul se ridică din nou, până ce a intervenit, în 1918, seria de schimbări, în care vom vedea care a fost atitudinea alesului de la Soroca. La 10 septembrie, prin urmare, se spune următorul lucru: „A fost mai puțin independentă Ungaria prin venirea sub aceeaşi monarhie cu Austria decât România în toată a ei splendidă izolație?" Noi zicem „izolare". Cred că multe explicații nu încap, mai ales după elementele care s-au înfățişat aici. Foaia *a* apărut pentru scopul lămurit de a înlătura, nu numai regimul care făcuse

https://biblioteca-digitala.ro

războiul, nu numai toate personalitățile amestecate în război, nu numai întreaga clasă conducătoare, care *a* făcut multe greşeli, şi le-am spus de atâtea ori şi nu e locul să revin asupra lor acum, dar care, în momentele acelea, se găsea în funcțiune de patrie, şi nu în funcțiune de greşelile sale, ci era vorba să se înlăture Regele, martirul războiului nostru! (*Aplauze.*)

Îmi este permis să spun că dacă în iubirea față de Germania, s-a biruit acela care s-a născut pe malurile Rinului şi a copilărit sub cerul de acolo, putea să-şi biruiască iubirea față de Germania cineva care nu s-a născut la Rin, care n-a fost acoperit de acest cer şi care nu avea aceleaşi datorii față de acest popor. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate, strigăte de bravo.*)

Era vorba să se înlăture dinastia întreagă, şi această dinastie, pentru motivele care se vor vedea mai departe, să fie înlocuită cu dinastia habsburgică. Fiindcă s-a spus, şi am şi eu indicii, că prințul Ioachim de Prusia nu se găsea disponibil pentru tronul României, şi cum Austria umbla să capete o compensație sentimentală şi să împartă tezaurul câştigat prin război, oferea pe însuşi împăratul-rege, pe Carol, în Ungaria al IV-lea, în Austria I-ul, iar la noi ar fi fost al II-lea. (*Ilaritate.*)

Deci acesta era rostul apariției ziarului.

Veți zice: Alte dovezi! Iată-le:

La 29 octombrie, judecați şi d-voastră dacă era posibil să se înfățişeze cineva Regelui României cu cuvintele care urmează: „Un Rege care s-a plecat umil în fața brațului ce a adus sângeroasa înjosire Coroanei de oțel făurită la Plevna". Da, Regele, cu Coroana de oțel cu tot, s-a plecat înaintea unui lucru care este mai sfânt şi mai mare decât orice ființă omenească, s-a plecat înaintea voinții poporului său, care cu ajutorul lui Dumnezeu a biruit. (*Aplauze furtunoase şi repetate.*)

Când lucrurile au mers rău de tot, în decembre, glasul de care vă spuneam suna din nou, şi foarte tare. Şi iată ce se scria la 1 decembre, cu privire la o problemă pe care directorul „Luminii" o credea deschisă, pentru a o rezolva în sensul său: „De-asupra tuturor formulelor şi ficțiunilor constituționale trebuie să se ridice fondul ființii noastre de stat, întemeiat pe principiul de suveranitate națională".

https://biblioteca-digitala.ro

Adecă la Iaşi nu mai e nimic. Regele nu mai este Rege, după cum guvernul nu mai este guvern, după cum armata nu mai e o adevărată armată, ci trebuie să fie o armată ce are să capituleze. Şi atunci, d-le Maniu, era vorba, fiindcă în alte articole se spunea şi de românii de aici şi de cei de dincolo, cari trebuiau să se adune în Adunarea Naţională, era vorba ca d-ta şi ceilalţi fruntaşi ai românismului, să fiţi poftiţi a face un fel de simulacru de Adunare Naţională, care să declare că în urma greşelii făcute de guvernul României, dinastia a căzut şi să proclamaţi pe Regele Carol Rege al României.

Ce credeţi, că lucrul acesta se anunţa când nu trebuie? Ar fi venit momentul când aţi fi primit înştiinţarea. Dumneavoastră nu aţi fi venit dar, Dumnezeu ştie, poate că veneau alţii, fiindcă se vindea destul „Lumina" în Ardeal, fără bani, căci nu se plătea, ca să fie adusă lumea aici, la marele congres al detronării Regelui Ferdinand, pentru păcatul faţă de naţiune şi umanitate, că a purtat războiul poporului său.

La 14 decembre, se cere o reprezentaţie naţională, indiferent chiar de forme.

La 19 decembre: „Nu se va găsi, în tot neamul românesc, un om de inimă şi curaj care să taie nodul gordian"?

La 22 decembre: „Această forţă", forţa de a găsi, mai presus de partide şi formele legale, „această forţă", aici aş ruga pe d. Maniu să-mi acorde o clipă de atenţie mai încordată, „o dinastie de obicei o are printr-o tradiţie seculară", şi d-voastră înţelegeţi: Hohenzollernii chemaţi de noi nu aveau tradiţii seculare, tradiţiile seculare nu erau înrădăcinate, şi vin şi rădăcinile îndată, „într-o tradiţie seculară, prin rădăcini adânci, prinse în istoria naţională". Cum adaug, din când în când, un mic comentariu, vă voi spune că suferinţele supreme îndurate de un suveran lângă poporul său, aruncă în viaţa poporului său rădăcini mai adânci decât secole întregi trăite de o dinastie străină, despărţită sufleteşte de poporul pe care îl apasă. (*Aplauze prelungite.*)

Caut a satisface posibilele scrupule de conştiinţă, pe care le recunosc că pot să existe, şi din această cauză îmi dau toată silinţa să le înlătur: „Situaţia internaţională a României trebuie deci să fie astfel aşezată, încât izolarea Regelui să înceteze".

https://biblioteca-digitala.ro

Adecă Regele României, în mijlocul poporului său, era izolat, Carol de Austria nu ar fi fost izolat. „Să înceteze, şi Coroana să găsească toată autoritatea" pierdută ca şi independenţa şi onoarea, „să găsească toată autoritatea şi puterea ce-i sunt necesare pentru îndeplinirea misiunii sale".

Să găsească aceasta, în ce? Nu în iubirea poporului său, nu în iubirea drepturilor naţionale, ci „tocmai în această situaţie internaţională sigură şi solidă".

D-le Maniu, să-mi dai voie să birui toată inteligenţa d-voastră politică şi să vă întreb dacă aceasta nu se numeşte chemarea Habsburgilor pe tronul României. D-le Maniu, am trăit ca fraţii, toată vremea, în această legătură politică. Voi arăta la sfârşit cum o înţeleg ca om franc, care procedează pe linii drepte, cum te-am văzut şi pe d-ta că pe linii drepte ai mers întotdeauna, împotriva părerilor care şi-au făcut drum, dintr-o parte şi alta, despre metodele care au fost întrebuinţate în anumite momente de Partidul Naţional din Ardeal; ca un om franc, care ţin la d-la ca la un frate, nu ca la un aliat politic, te rog ca înaintea acestei lumi să-mi dai satisfacţia de a-mi spune dacă acest citat pe care l-am adus însemnează ori ba *intenţiunea* de a detrona pe Regele Ferdinand şi dinastia lui şi de a aduce pe Habsburgi pe tronul românesc? (*Aplauze prelungite.*)

D. I. Maniu: Răspund: Da. (*Aplauze furtunoase.*)

D. N. Iorga: Se poate întâmpla foarte uşor ca un rege să cadă. Se poate întâmpla. Se poate întâmpla să cadă şi în mijlocul triumfului său. S-au văzut popoare care au avut lipsa de delicateţă de a zdrobi pe un suveran, după ce dăduse timpuri întregi de glorie, numai pentru că, într-un moment, gloria nu i-a mai fost credincioasă.

Dar, d-lor, numai la popoarele cu totul inferioare ruperea legăturilor dintre suveran şi acei cari i-au fost supuşi, se face cu cuvinte injurioase la adresa lui.

Vă rog să ascultaţi acum ce scria la 26 decembre „Lumina": „Din ziua când a urcat scările Tronului şi când, după declaraţiunile d-lui Delcassé, a hotărât să părăsească drumul politic pe care l-a urmat şi pe care i l-a arătat predecesorul său, soarta regelui Ferdinand s-a legat strâns de cea a d-lui Brătianu, a d-lui Take Ionescu şi a tuturor antantiştilor

https://biblioteca-digitala.ro

războinici. Nu e greu de prevăzut astăzi care va fi această soartă."

La 26 decembre, fiindcă editorul şi directorul „Luminii" este profesor de Drept constituţional, el încearcă să arate că are şi dreptul să o facă, fiindcă nu s-a convocat Parlamentul. Prin urmare, toată ordinea constituţională a căzut şi articolul iscălit de directorul foii se cheamă *România fără rege şi guvern*, adică nu o detronare de făcut, ci o detronare care, în ceea ce priveşte dreptul, este îndeplinită. Trebuie să vie numai „omul de curaj", ca să apuce pe Regele Ferdinand de piept şi să-l arunce în lături, într-o localitate de internare austriacă. (*Murmure, zgomot.*)

Şi în articol se spune: „După litera, după sensul Constituţiei, în acea zi de 15 decembre, România rămânea fără rege şi fără guvern".

Iar, la 25 ianuar: „Naţiunea română e lipsită de organele cărora le delegase exerciţiul diferitelor atribute de suveranitate... Naţiunea română, aşa cum ea există de fapt şi aici", d-le Maniu, „şi dincolo, poate oricând să intre în plenitudinea drepturilor sale directe, ea singură, printr-un act de voinţă".

Prin urmare, „un act de voinţă", şi fireşte ce să ne mai mirăm de ceea ce a venit pe urmă! A venit guvernul d-voastră, d-le Averescu, cu o grea misiune de îndeplinit. Ştiţi foarte bine că mi-am îngăduit să cred că această misiune putea să fie *îndeplinită* cu oarecare menajamente, care nu s-au găsit.

Părerea mea! Nu discut mai mult în această chestiune; repet însă şi acum că am auzit, în conciliabulele care se ţineau la Cameră, un glas autorizat care vorbea de posibilităţile navigării, când în dreapta, când în stânga.

Dar acestea le trec spre a arăta numai cum se înfăţişa, pentru „Lumina", caracteristica guvernului care îşi lua sarcina de a încheia armistiţiul: „În urma situaţiunii create, d-nii de la Iaşi trebuie să plece."

„Domnii de la Iaşi", adică şi d-voastră, d-le Averescu, şi d-lor, dd. Take Ionescu şi Brătianu, şi câţi alţii ar fi fost, trebuiau să se ducă. Şi-mi închipui chiar scena care, dacă s-ar

https://biblioteca-digitala.ro

fi realizat, ar fi fost una din cele mai frumoase în viața unui popor.

„Domnii de la Iaşi" care au făcut războiul pleacă şi se duc înaintea frontului, înaintea frontului soldatului rău hrănit, înaintea soldatului degerat de frigul iernii, zdrobit până în adâncul ființii lui, înaintea soldatului care, în iulie, avusese visul acela nebun că poate să treacă prin rândurile nemților ca să-şi vadă pe ai lui de-acasă, care erau supuşi stoarcerii şi tuturor insultelor străinilor; şi „d-nii de la Iaşi" ar fi spus: „Noi suntem ticăloşii", mergem la Bucureşti să ne împuşte; în locul nostru vin d-nii aceştia care în adevăr nu sunt „de la Iaşi", ci sunt de la Bucureştii ocupației, şi reprezintă toate umilințele şi tot servilismul de care o parte fără demnitate din clasa conducătoare a unui popor se poate acoperi, stând lângă străin şi ajutând scopurile lui. (*Aplauze furtunoase.*)

Ministerul d-voastră, d-le general, se formează. Voiți definiția acestui Minister? Pentru „Lumina" e foarte simplu. Pentru *că,* în orice caz, „domnii de la Iaşi", şi „domn de la Iaşi" erai şi d-ta, d-le general, în fruntea soldaților d-*tale,* era oricare n-a rămas pentru a *face* genuflexiunea deşertării înaintea *străinului.* (*Aplauze.*)

Zice: „Guvernul cel nou este un mijloc de transmisiune către alții, care trebuiau să vie".

Şi pentru a arăta că între „d-nii din Iaşi" se cuprinde şi Regele, în fruntea „Luminii" stătea declarația care a fost citită, de la această tribună, de d. Cuza, şi pe care să-mi îngăduiți să o citesc din nou.

„D. P.P. Carp vă roagă să supuneți respectuos Maiestății Sale că, în părerea lui, chiar dacă Regele ar semna pacea cu Puterile Centrale, rămânerea lui pe Tron ar da loc la o serie de convulsiuni care ar face dinastia imposibilă şi ar îngreuna vindecarea rănilor cauzate prin o politică fatală". „Lumina", 22 februar 1918, pagina primă, cu litere groase.

Acela care a rostit aceste cuvinte s-a închis într-un colț de țară, cu o mândrie exterioară care nu poate să înşele decât numai pe psihologii care nu sunt în stare să descopere torturile pe care trufia izbuteşte să le ascundă, şi el a fost înmormântat de familie aproape singur într-un colț al grădinii sale. Nici într-

https://biblioteca-digitala.ro

un caz Petre Carp nu ar fi stat alături de Regele pe care l-a ofensat, nu s-ar fi înfățișat poporului pe balcon la Iași, înaintea lui, nu ar fi trecut în revistă trupele pe care le-*a* îndemnat la diserțiune. (*Aplauze prelungite și îndelung repetate, Adunarea în picioare ovaționează.*)

Nu ar fi primit o decorație care pentru orice om simțitor ar fi fost mai rea decât ştreangul spânzurătorii. (*Aplauze furtunoase.*)

Şi, d-lor, s-a dus d. general Averescu. Regele nu a fost iertat nici atunci. În mart, se spunea: „Regele Ferdinand a cerut un scurt răgaz, care i-a fost acordat. De răspunsul Regelui va atârna dacă o soluție pacifică va fi posibilă".

Peste câteva zile a venit guvernul Marghiloman. Cineva care-şi închipuia că întreaga clasă conducătoare este aşa de putredă, de ticăloasă, încât trebuie înlăturată cu desăvârşire, că, prin urmare, chiar prin mijloacele pe care le-am arătat, chiar prin sprijinul străinului, această clasă, cu Regele care a tolerat-o, trebuie să dispară, acel cineva nu poate să aibă, față de d. Marghiloman, decât cel puțin atitudinea pe care a avut-o față de guvernul d-lui Averescu, care servise războiul, după datoria sa de militar şi nu-l declarase. În orice caz, generalul Averescu, care în momentele acelea făcea apel la forțele democratice ale țării şi în jurul căruia se strânseseră foarte mulți oameni de bună făgăduială, d. general Averescu putea să fie considerat, îmi închipui eu, ca un democrat cel puțin de calitatea d-lui Marghiloman. D. general era însă „un mijloc de transmisiune", iar în ceea ce priveşte guvernul Marghiloman, la 21 martie se spunea: „Va avea concursul meu hotărât pentru binele pe care îi va fi dat să-l înfăptuiască. Voi fi fericit să-i pot fi mai util în opera modestă a activității mele decât mi-a fost dat pentru guvernele trecute".

Ei bine d-lor, înțelegeți foarte bine că eu nu pot să nu-mi închipui că, după ce am trecut cu mintea prin atâtea faze din istoria omenirii, după ce am văzut egoismul brutal al tiranilor italieni, după ce am avut înaintea ochilor îndrăzneala fără margini a aventurierilor din toate timpurile, nu pot să nu-mi închipui un om care se încăpățânează în greşelile lui, neplecând fruntea înaintea nimănui. Dar răsturnătorul de

https://biblioteca-digitala.ro

dinastii, dar democratul, care avea să dărâme întreaga clasă dominantă, chiar dacă ar fi ca prin aceasta patria lui însăşi să se sfărâme sub loviturile sale, acel om se pleacă înaintea cuiva care este un excelent bărbat politic, cu foarte mult talent retoric şi cu foarte mare capacitate de guvernământ, dar care aparţine conservatismului celui mai doctrinar, ca să vorbească democratul de „modestul său concurs", punându-l fără condiţii înaintea aceluia despre care ştia că nu este legat cu nimic, nici de votul universal, nici de reforma agrară, nici de soluţia chestiilor muncitoreşti. (*Aplauze.*)

Voci: Foarte bine !

D. Berea: Ia aminte, d-le Mihalache! (*Protestări pe băncile basarabenilor.*)

D. N. Iorga: Vă rog, d-lor, atâta cred că mi se cuvine, pentru tot ce ne-a legat, ca să pot fi ascultat acum în linişte. Dar, veţi zice d-voastră: Atitudinea faţă de guvernul Marghiloman a rămas aceiaşi? La un moment dat, în alegeri, toate chestiunile care se uitaseră pentru un moment, şi votul universal şi reforma agrară, toate au răsărit contra guvernului Marghiloman.

Şi se pune întrebarea dacă, atunci când a venit altă democraţie, şi ea nu se putea aştepta la un concurs tot aşa de statornic şi devotat ca şi concursul acordat acelui guvern căruia i se prezenta cu atâta bunăvoinţă ireductibilă.

Şi, d-lor, când s-a isprăvit acuma şi războiul, şi închei cu partea aceasta... (*Întreruperi.*)

Te mulţumeşte? Puteam să spun şi mai mult, căci era de unde să spun! (*Aplauze.*)

Prin urmare, când s-ar fi petrecut un alt lucru, când cauza germană nu ar fi fost zdrobită, dacă eu aş fi apărat cauza germană, m-aş fi retras într-un colţ de lume, aş fi plâns poporul în care aş fi crezut şi m-aş fi crezut solidar cu catastrofa lui, dar eu nu aş fi aplaudat pentru nimic în lume pe biruitori, cum nu am aplaudat la Iaşi, când se credea biruinţa germană deplină şi definitivă; cu niciun preţ nu aş fi aplaudat pe învingătorii noştri, cum nu am pomenit numele primului ministru, în afară de părerea mea personală despre personalitatea lui, căci el avea defectul că venise sub scutul

https://biblioteca-digitala.ro

armelor inamice, îndată ce soarta a început să fie defavorabilă germanilor, „Lumina" şi-a schimbat însă nota; „Lumina" s-a bucurat, într-un moment, că împăratul Wilhelm s-a dat de-o parte pentru ca astfel, fără dânsul, să se poată rezolva mai bine chestiunea. Şi în alt moment, cu o căldură nespusă, „Lumina" s-a oferit să ne îmbrăţişeze, cerând ca la regimul cel nou să participăm toţi în aceeaşi măsură, ca şi cum am fi făcut toţi aceleaşi fapte. (*Aplauze.*)

D-lor, aceasta este partea pe care ne-o cere, partea de informaţiuni pe care ne-o cere fiecăruia raportorul cu privire la alesul de la Soroca şi la atitudinea lui în timpul ocupaţiunii. Şi desfid, d-lor, să mi se tăgăduiască oricare din afirmaţiile mele, care sunt sprijinite pe documente care fiecare poartă data şi numărul de unde sunt scoase. Ar fi fost logic ca de aici să se tragă concluzia pe care directorul „Luminii" o trăgea faţă de noi, în cazul când biruinţa ar fi rămas de partea cealaltă. (*Aplauze prelungite.*)

De ce natură erau aceste sancţiuni? Iată, ne-o spune, la 19 octombre „Lumina": Desigur d. Brătianu nu va fi împuşcat, şi nădăjduiesc că nici nu se va împuşca singur, cum i-a prezis d. Iarca. Prin aceasta nu s-ar repara următoarele „lovituri de Stat", săvârşite de ei.

D-lor, s-a vorbit de generozitate. Să apreciaţi generozitatea în legătură cu acest text: „Şi toată democraţia d-lui Brătianu nu l-ar fi scăpat de această soartă, fiindcă în ce priveşte democraţia însăşi, iată ce *se* raportează din Moldova cu litere mari: „Regele crede să ajungă popular printr-o demagogie care face să tremure chiar pe Brătianu. Ţăranul moldovean, rămas fără vite în satele despopulate, nu mai are pământ în momentul acesta".

Prin urmare, nici democraţia nu ar fi scăpat pe nimeni, fiindcă la 11 i*anuar* 1918 ni se spunea că: „Va veni ziua de judecată pentru marii noştri patrioţi şi bărbaţi de Stat".

Dacă este vorba de generozitate, să ni se dea voie să spunem că generozitatea este mai curând din partea celorlalţi.

Şi acum ajung la un lucru pe care nu lipsesc să-l spun. Oricâtă supărare ar provoca zisele mele în rândurile majorităţii, care sunt obişnuite cu mine, a un om complex, am să-i spun:

https://biblioteca-digitala.ro

„Pentru ce nu am pedepsit până acum pe toți acei, mulți și suspuși, care au făcut astfel de acte și dintre care nu mă sfiesc să spun că sunt unii și mai vinovați, pentru că au scos înainte pe teoreticianul îndărătnic, pe cel care nu voia să cedeze cu nimic înaintea nimănui, acoperindu-se cu trupul lui față de loviturile pe care le prevedeau din partea adversarilor? Pentru a face lucrurile cele mari, care nu erau numai stabilirea răspunderilor unei administrații destrăbălate și sacrificarea inutilă a soldaților țării, a fost o lipsă absolută de guvern, tocmai atunci când guvernul trebuia să fie mai tare și mai respectat decât oricând. Aceasta o spun pentru Partidul Liberal.

Dar în „răspunderile" acestea se cuprinde și altceva. Se cuprinde și luarea de socoteli tuturor acelora care, pactizând cu vrăjmașul, făți‍ș sau ascuns, au periclitat însuși viitorul acestei națiuni, pentru că ei cresc tineri cari asistă și în această Cameră, la scuza unor asemenea acte și cărora în felul acesta li se infiltrează în suflete germenul trădării viitoare. (*Aplauze și strigăte de bravo.*)

Dar, pentru a ajunge aici, trebuia o autoritate morală, trebuie să recunoașteți că această autoritate morală a lipsit.

Chestiunea rămâne, prin urmare, strămutată, din lipsa aceasta a autorității morale a acelora care ar fi putut să cheme la răspundere și să dea sancțiuni, chestiunea aceasta rămâne înaintea conștiinții acestui popor și înaintea istoriei.

Dar dacă noi nu avem o lege care, ca alte legi din alte părți, ca în Ardeal, de pildă, să înlăture din amestecul cu oficialitatea politică pe aceia cari nu au fost credincioși patriei, cel puțin toate partidele politice au datoria să se țină departe de oamenii cari, în ambiția lor, au uitat că noi toți suntem praf înaintea țării noastre. (*Aplauze prelungite.*)

Dar însemnează oare aceasta că putem noi călca textul precis al regulamentului, care nu ni îngăduie a invalida pe cineva atunci când nu sunt în alegerea însăși anumite vicii de formă? Foarte limpede răspund, nu!

O voce: Mai aplaudați și acum?

D. N. Iorga: D-lor, eu nici nu am vorbit pentru aplauzele d-voastră și nici dezaprobările d-voastră nu mă pot supăra.

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă d-voastră vă închipuiți că, la vârsta mea şi cu obiceiurile mele de spirit, hotărârile mele pot să-mi fie suflate la ureche de cutare sau cutare deputat, şi aceasta din consideretului de răsunet în afară de Parlament, vă înşelați foarte mult. D-lor, eu nu am altă călăuză decât conştiința mea, şi dacă ea îmi impune să nu am niciodată legături cu aceia cari au călcat supremele legi morale privitoare la patria noastră, şi pentru fapte care în dreptul francez constituie crime de stat, „crime exterioare" de stat, avem aici şi fragmentul respectiv al acestei norme din dreptul francez: A doua din „crimele exterioare", conştiința mea îmi impune ca, atâta vreme cât o lege există, să mă supun acelei legi, fiindcă nu este nimic mai revoluționar, mai plin de rele în viitor, decât să te dispensezi de o lege astăzi, pentru ca mâne să te deprinzi a te dispensa de toate.

Şi să ne gândim la un lucru. Azi avem un caz aşa de limpede încât, şi voiu veni în urmă, iubirea firească a fraților noştri basarabeni pentru cineva care s-a ridicai foarte sus din mijlocul lor şi li-a făcut foarte mult bine, în ceia ce priveşte cultura, numai aceasta ni poate explica atitudinea lor, pentru care îi putem şi lăuda.

Fiindcă, este evident, să te ții cu prietenii în nenorocire azi e un lucru foarte frumos. Şi e explicabil azi, când d-voastră ați stat departe şi n-ați mâncat pânea amestecată cu lacrămi şi sânge pe care am mâncat-o noi în timpul războiului, împroşcați în acel timp de insultele celor cari au fost în Bucureşti. (*Aplauze.*)

Aceasta o înțeleg pe deplin, dar dacă azi s-ar putea aplica această măsură față de cineva a cărui situație e clară, nu vrem, de fapt, ca mâne să se aplice aceiaşi măsură împotriva altora, cari nu vor avea decât o vinovăție de partid.

Am văzut multe lucruri, şi sunt în măsură să prevăd foarte multe lucruri şi, prin urmare, cred că una din cele mai mari greşeli ar fi să călcăm regulamentul, care prevede, evident, validarea. Ar fi o greşeală să călcăm şi hotărârea sorocenilor, cari i-au dat mandatul. Eu din istoria țării ştiu cine sunt orheienii şi sorocenii. (*Aplauze prelungite.*)

De la un capăt la altul al istoriei Moldovei, obiceiul lor a fost: În timp de pace să se pună împotrivă, iar în timp de război

https://biblioteca-digitala.ro

să fie în rândurile întâi ale apărătorilor patriei (*aplauze prelungite*). Buni de răscoală, buni de război.

O voce: Şi d. general Averescu este de la Soroca.

D. N. Iorga: Alegătorii d-sale toţi sunt la Soroca, nu s-au mutat nicăiri.

Prin urmare, cum li s-a iertat pe vremea veche, fiindcă de la Soroca a venit şi „Vodă vrea şi Hâncu ba", cum li s-a ţinut samă de ceia ce făceau contra duşmanului, pentru a se ierta şi ceia ce făceau contra Domnului şi a legalităţii ţării lor, este cazul să ţinem samă de oamenii cari se găsesc numai de doi ani în viaţa politică a României. Decât a face o politică de partid în Basarabia, trebuia să faceţi o politică de ideal naţional, care să lumineze conştiinţile, şi vă spun de la această tribună: Nu se poate mai mare greşeală decât greşeala făcută de toate partidele, de al meu nu, de a sămăna în lumea românilor din provinciile dezrobite, şi aşa prea puţini şi slabi înaintea străinilor, numeroşi, organizaţi şi dârji, de a sămăna ura, pasiunea noastră de partid (*aplauze*). Cu atât mai mare a fost acest păcat, cu cât la noi ura e de multe ori de suprafaţă.

Aţi văzut d-voastră cât am avut de îndurat de la unul din colegii noştri, care a fost azi de o amabilitate care mă jena. Prin urmare, vedeţi că sunt multe lucruri de suprafaţă în viaţa de la noi.

D. A.C. Cuza: Sunt gata să revin la sistemul anterior.

D. N. Iorga: Ei sunt deprinşi să lupte cu străinii şi aduc, când introduceţi lupta, aduc ei acea patimă nestinsă, nebiruită, pe care au dus-o împotriva opresorilor lor de altă naţiune şi de altă limbă (*aplauze*). Şi-mi aduc aminte de un lucru: Ei cari sunt deprinşi să lupte, orice s-ar întâmpla cu statul, aduc o mai slabă preocupaţie decât noi în ceea ce priveşte interesul de stat, covârşitor pentru conştiinţa noastră, educată politiceşte. Şi de aceea, în hotărârea mea, pe lângă respectul de regulament, intră şi iubirea frăţească pentru d-voastră, basarabenii, pe care v-am cunoscut când am deschis cel dintâi adăpost pentru studenţii basarabeni din Iaşi, adăpost care a fost hotărât să ocrotească şi astăzi pe studenţii români din Basarabia. V-am cunoscut şi prin elevii mei care au mers şi au

https://biblioteca-digitala.ro

făcut propagandă sub regimul străinilor pentru opera de unire, v-am cunoscut prin elevii din Ardeal, din Bucovina şi din Regat.

Şi vă spun că, dacă regulamentul nu m-ar autoriza, dar pentru că fraţii din Basarabia persistă în această ideie, pe care o cred greşită, şi totuşi scuzabilă, tot aş vota pentru validarea alegerii de la Soroca.

Însă mai am de lămurit un lucru: Am vorbit ieri, înainte de a se închide şedinţa, de anumite intrigi care se făceau cu prilejul acestei validări. Aceasta mă îndreptăţeşte să spun două cuvinte, foarte limpede, pentru lămurirea d-voastră, care nu cunoaşteţi unele lucruri în ceea ce priveşte legăturile care existau în opoziţia unită.

D-lor, Federaţia nu cuprinde opoziţia unită întreagă. Federaţia cuprinde legătura dintre Partidul Naţional şi Partidul Naţional-Democrat, legătură care nu presupune confundarea, ci numai întovărăşirea şi în alegeri şi susţinerea unor reforme pe care le credem indispensabile pentru ţară. Programul Federaţiei a fost găsit aşa de potrivit, e programul care reproduce programul Blocului din fostul guvern al d-lui Vaida-Voevod, programul parlamentar, încât elementele cele mai înaintate sub raportul democraţiei din provinciile alipite au venit de la sine, formând împreună Opoziţia Unită. Aceasta e legătura care a existat între noi. Consecinţele sunt foarte limpezi: De câte ori vor veni reforme înaintea noastră, sunt sigur că nimic nu ne va despărţi în ce priveşte punctul de vedere absolut înaintat (*aplauze*), în ce priveşte punctul de vedere înaintat pe care îl avem cu toţii. De câte ori însă va fi vorba de metode, de câte ori va fi vorba de metode şi atitudini, să-mi fie permis a-mi păstra sentimentele care sunt baza fiinţei mele politice, cum sunt baza fiinţei mele omeneşti, şi să nu închin crezul meu naţional înaintea niciunei oportunităţi[2]. (*Aplauze prelungite.*)

NOTE

1. Joseph Caillaux (1863-1944), om politic francez. Ministru în mai multe rânduri şi prim ministru. A introdus în Franţa impozitul pe venit. S-a retras din politică în momentul când soţia sa l-a ucis pe

https://biblioteca-digitala.ro

directorul de la „Figaro", Gaston Calmette, care ducea o campanie violentă contra sa. A corespondat cu inamicul, în timpul Primului Război mondial, faptă pentru care a făcut trei ani de închisoare. A revenit, după război, în viața politică.

2. La 9 martie 1921, C. Stere e proclamat deputat de Soroca, după ce Adunarea respinsese, cu 93 de voturi împotrivă şi şase pentru, o contestație privind candidatura lui.

În şedința din *9 martie 1921*:

După ce Pantelimon Halipa spusese că în 1906, studenții basarabeni la Universitatea din Iaşi fuseseră întâmpinați de prof. A. C. Cuza cu vorbe ca acestea: „ruso-jidani", „jidani-ruşi" ş.a., fapt ce dovedea că profesorul îi considera ca atare, adică anarhişti socialişti". Publicase şi articole în acest sens, găzduite în *Neamul românesc* al lui N.I.

„Îmi dați voie, d-le Halipa, am rezistat cât am putut la infiltrarea acestor articole, fiindcă credeam că oricum ați fi fost d-voastră, nu trebuia să fiți jigniți, mai ales că nu puteți să veniți de acolo cu ideile pe cari le avem noi aci.

Prin urmare, niciodată de sub condeiul meu nu a ieşit vreo acuzațiune la adresa d-voastră. Iar în ce priveşte necesitățile triste ale tovarăşilor de partid, am asistat la acestea ale d-voastre; prin urmare, să le înțelegeți pe ale mele. "

În legătură cu unele vicii de formă în aplicarea regulamentului Camerei; **pe marginea validării lui C. Stere**:

„Îmi dați voie, fără elemente dramatice, să pun chestiunea aşa cum este...

D. G. Becescu-Silvan: D-voastră nu aveți patimă, aveți venin.

D. N. Iorga: Indignațiunea colegului nostru n-am provocat-o cu nimic.

D. G. Becescu-Silvan: Am zis: Nu aveți patimă aveți venin.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, credeți că domnul acesta are bun simț? Vă rog să-mi răspundeți.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D-le coleg, vă rog să nu mă ambarasați. (*Ilaritate.*)

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Iată, d-lor, despre ce este vorba. Comisiunea specială are numai o îndoită chemare: să vadă dacă alegerea s-a făcut în toate formele şi al doilea să vadă dacă persoana aleasă se bucură de drepturile politice. Atunci când comisiunea amestecă şi alte lucruri provoacă o discuţiune cum a fost şi aceasta care ne a făcut să pierdem atâtea zile. Dar atunci când este de luat hotărâre, noi nu putem să punem în discuţie măcar o întâmpinare ca aceea a celor 10 colegi ai noştri, cari strămută chestiunea de pe terenul ei natural pe un alt teren, pe care noi nu-l putem accepta (*aplauze pe băncile Federaţiei*). Dacă majoritatea Camerei crede altfel, vom proceda fiecare nu numai după conştiinţa noastră dar după respectul nostru faţă de legea care ne cârmuieşte şi care este acest regulament votat de Cameră (*aplauze pe băncile majorităţii*) dar aşi prefera să nu facem după atâtea greşeli cari au dovedit o inexperienţă, să mă ierte Camera, inexperienţa acestei Camere noi să nu facem şi noi greşeala *care* se pregăteşte *acum*".

După respingerea unei contestaţii:

„D-le preşedinte, s-au produs aci două demonstraţiuni cari trebuiesc lămurite publicului, care reprezintă opinia acestei ţări.

S-au produs mai întâi aplauze cari au privit, sunt sigur, la acei cari au aplaudat nesuccesul unei intrigi *(aplauze)*, iar nu aprobarea unei politici cu privire la care menţin tot ceea ce am spus acolo. Pe de altă parte, s-a auzit strigătul „Ruşine". Suprema ruşine în viaţa publică e să n-ai curajul de a-ţi exprima opiniunile tale". (*Aplauze prelungite pe băncile Federaţiunii.*)

În şedinţa din *12 martie 1921*:

La un discurs al lui A.C. Cuza, cu referire la Basarabia:

„Să-mi daţi voie să completez, cu voia oratorului, ceea ce a spus. Evident că soldatul român are o mare parte, însă ar fi nedrept să se spuie că vreodată în Basarabia sufletul românesc

https://biblioteca-digitala.ro

s-a stins. (*Aprobări pe băncile majorității.*) Şi acest suflet a fost întărit de toate generațiunile reprezentate prin basarabenii cari erau aci în mijlocul nostru şi pe lângă această acțiune a basarabenilor din Basarabia, a fost într-adevăr şi cea a pribegilor ardeleni şi bucovineni cari au făcut, retrăgându-se în Chişinău, operă pentru cari nu putem fi recunoscători îndeajuns. (*Aplauze, zgomot.*)

Ca să precizăm, putem chiar spune, că pe această a doua soluție, d. Stere s-a despărțit de d. Carp şi de prietenii săi.

Oare, nu cumva crede guvernul că fapta d-lui Stere este de o extremă gravitate, şi că merită să fie cercetată printre cele dintâi?

D. N. Iorga: Prințul Ioachim.

D. A.C. Cuza: Prin urmare, d-lor, îl întreb eu pe d-sa şi despre aceasta, să ne spună: Este sau nu adevărat că s-a dus la Berlin în timpul bătăliei de la Mărăşeşti, pe când fiii noştri mureau pe front? Este adevărat că s-a dus la Berlin ca să încerce schimbarea dinastiei, sau nu?

O voce: Cine scrie?

D. N. Iorga: Vă rog să nu mai întrerupeți, o să răspund şi o să vă arăt eu. (*Aplauze furtunoase pe băncile majorității, exclamațiuni de bravo Iorga!*)

D. A.C. Cuza: Prin urmare, d-lor, rămâne fapt dovedit şi confirmat acum şi de către d. profesor Iorga, cum că în adevăr, această acuzațiune este întemeiată, că în timpul bătăliei de la Mărăşeşti, d. Stere s-a dus la Berlin ca să încerce înlocuirea dinastiei.

D. N. Iorga: Îmi dați voie, d-lor, drumul d-sale la Berlin nu am avut mijloace de a-l urmări, fapt este însă, şi îl voiu dovedi, dacă dumnealui nu va dovedi – nu am intențiunea să vorbesc cinci ceasuri – vă voiu dovedi eu de la tribună, că *Lumina* a fost întemeiată la 1 septembrie pentru acest scop: Dărâmarea dinastiei şi înlocuirea ei cu Carol de Austria. (*Zgomot, apostrofări de pe băncile majorității.*)

Voci: Mizerabilul!

Alte voci: Trădătorul.

D. A.C. Cuza: D-lor deputați, prin urmare, faptul este dovedit: D. Stere a conspirat împotriva dinastiei şi rămâne ca d.

https://biblioteca-digitala.ro

profesor Iorga să lămurească şi mai bine acest act de trădare al d-lui Stere.

O voce: Regele l-a iertat.

D. N. Iorga: Aceasta este agravant, niciodată nu l-a iertat Regele şi a avut curajul să se înfăţişeze înaintea Regelui, a cărui detronare a pregătit-o, să stea în balcon cu dânsul, să primească cu dânsul revista trupelor, să primească decoraţia lui. Aceasta este o dovadă de caracter, cu care să-mi dai voie să spui, că d-ta nu te-ai lăuda, dacă ai fi făcut acelaşi lucru. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate din partea marei majorităţi a Camerei, exclamaţii de bravo, să trăieşti Iorga!)*

https://biblioteca-digitala.ro

CX

DESPRE ALEGEREA D-LUI O. PRIE

(14 martie 1921)

D-lor deputați, am cerut cuvântul în chestiune de regulament. S-a ridicat întrebarea aceasta: Dacă un deputat, a cărui alegere este bănuită de fraudă, are sau ba dreptul de a veni la tribuna acestei Camere pentru a se explica. D-lor, nu există nici o îndoială că are acest drept. (*Aplauze.*)

Şi, prin urmare, oricare ar fi fost atmosfera care s-a creat prin atitudinea unui număr de d-ni deputați, care atitudine eu o cred reprobabilă, pentru că prin glume de club şi de o parte şi de alta nu se vine înaintea unei Camere, în care oricine trebuie să-şi dea sama că glumele şi ghiduşiile de club se lasă la vestiar, iar aici înlăuntru lucrăm, d. Prie are absolut dreptul de a vorbi. (*Aplauze pe băncile majorității.*)

Am intervenit pentru ca dumnealui să fie lăsat să vorbească; vă rog să-mi îngăduiți să spun un cuvânt către dumnealui. L-am cunoscut pe d. Prie de mulți ani de zile. Dumnealui a fost abonat la foaia mea, pe o vreme când, în Ardeal, oricine era abonat la „Neamul Românesc" era considerat, nu numai un iredentist, dar un iredentist convins şi curajos. (*Aplauze.*)

Pe dumnealui l-am avut deputat în întâia Cameră şi nu am împotriva purtării româneşti a sale niciun fel de acuzație de adus, însă vă spun foarte cinstit, din ceia ce s-a adus aici la tribună împotriva alegerii d-sale, eu cred că este datoria morală a acestei Camere să ne unim majoritatea şi minoritatea pentru a trimete aceste acuzații în cercetarea unei comisiuni de anchetă. (*Protestări, zgomot.*)

D-lor, eu nu sunt omul care să mă întrerupă copiii. Mă rog! Prin urmare, cu atât mai mult stărui în acest punct de vedere, cu cât voi destăinui un lucru. Să spuie d. Pleşoianu, aici de față, dacă înaintea raportului d-lui Ioanid nu a fost pregătit un alt raport, prin care însăşi comisiunea de cercetare

https://biblioteca-digitala.ro

cerea să se facă o astfel de anchetă. Da sau nu? (*Aplauze pe băncile Federației.*)

D. G. Pleşoianu: În comisiunea de cercetare am fost numit ca raportor şi am făcut un raport prin care ziceam că ar fi bine să se facă o anchetă parlamentară în această alegere. (*Aplauze.*)

D. N. Iorga: Fac un ultim apel la această Cameră. Mâine vom fi chemați să discutăm împreună, majoritate şi minoritate, reformele cele mari.

Nu aruncați sămânța de otravă care va împiedica votarea solidară a acestor reforme pentru un incident electoral care s-a complicat prin consecințele sale stropite cu sânge, cum cu dreptate s-a spus de aici.

Să fim în stare a înțelege un lucru: Că prin aceste apucături, jignindu-se la fiecare moment sentimentul de dreptate al unei mari părți din membrii acestei Adunări, nu mergem la îndeplinirea reformelor, ci mergem către dezvoltarea şi către instalarea unei tiranii de partid care o să învețe minte pe acei care au nevoie încă să tragă învățătură[1]. (*Aplauze prelungite.*)

NOTE

1. La Dicio Sân Martin (Târnava Mică) fuseseră trei candidați. O. Prie luase 2814 voturi, restul de 2535 fiind împărțite între ceilalți doi, I. Bianu şi Em. Folea. Contestația a fost respinsă cu 105 voturi, față de 72 pentru.

În şedința din *15 martie 1921*:

După C. Xeni, raportor **la o propunere de anchetă parlamentară împotriva deputatului Oanea**. Acesta oferise mită, pentru a obține nişte vagoane. secretarului general al ministerului Comerțului, I. Cosmovici, care l-a denunțat:

D. Ştefan C. Pop: Dar, d. prim-ministru a prezentat țării această acuzațiune!

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Nu ştiu cu ce v-am provocat, d-le Pop pe d-voastră? (*Întreruperi.*)

D. L. Oanea: D-lor, am făcut atâtea servicii pentru binele acestei ţări, încât cred că merit ca să nu fiu ponegrit! (*Zgomot, întreruperi.*)

D. N. Iorga: D-lor, lăsaţi-mă să vorbesc în chestiune de regulament. Cred că trebuieşte încă un articol introdus în acest regulament, articol care ar trebui să privească pe toată lumea şi în care să se spună anume, că prima calitate a unui deputat este, să aibă bun simţ, bunul simţ care să privească pe toţi. (*Aplauze.*)

Prin urmare, d-lor, revin la ceea ce spuneam. Aci se fac o serie de greşeli şi în acest caz şi în cazurile asemănătoare, căci art. 51 şi următoarele sunt articole cari privesc lucrurile petrecute aci în Adunare.

Dar dacă se întâmplă ceva, că un deputat, dacă s-a spus ceva contra aceluia... (*Întreruperi, zgomot.*)

D-le Maniu, vă rog, stăpâniţi-vă aderenţii. (*D. Oanea întrerupe.)*

D. N. Iorga: D-le Maniu, intervin la d-voastră a doua oară!

D. Iuliu Maniu: Nu este aderentul partidului nostru!

D. L. Oanea: Eu sunt aderentul meu. (*Întreruperi.*)

D. Iuliu Maniu: Să ascultăm de d. Iorga.

D. Ştefan C. Pop: Rog ascultaţi pe d. Iorga. (*Întreruperi.*)

D. N. Iorga: D-lor, bate un aşa vânt de rătăcire în această Cameră, încât oamenii îşi pierd simţul realităţii. (*Aplauze.*)

D. M. Popovici: Să ascultăm pe d. Iorga.

D. N. Iorga: D-lor, eram de mult în această Cameră, atunci când mulţi, cari acum se află aci, învăţau abecedarul şi au învăţat acest abecedar şi de pe urma mea. Deci, îmi daţi voie să întreb ce înseamnă această atitudine?

Eu sunt dator să explic aci unele lucruri, pentru ca să nu se piardă în zadar timpul Camerei. (*Întreruperi.*)

Rog ca nimeni să nu prejudece asupra intenţiunilor mele, căci eu când vorbesc, vorbesc totdeauna pentru un lucru pe care îl cred drept.

Prin urmare, dacă se întâmplă ceva în afară de Cameră şi dacă crede cineva – fie de pe banca ministerială, fie dintre

https://biblioteca-digitala.ro

deputați – că are ceva de spus împotriva unui deputat, nu este aci forul unde trebuie să se adreseze, ci trebuie să meargă să se adreseze instanțelor judecătoreşti, acolo să prezinte plângerile sale, iar dacă instanțele judecătoreşti vor să înceapă urmărire, să se adreseze aci la biroul acestei Camere şi biroul, după ce va lua avizul Camerei, va decide dacă deputatul acela poate să fie pus sub urmărire în timpul sesiunii parlamentare.

Acest lucru este elementar. S-au petrecut atâtea în această Cameră, timp de douăzeci de ani aproape, încât noi ştim ce se poate face în Cameră şi ce nu se poate face. Dar lucruri de acestea în orice caz nu se fac, şi iată de ce, şi iată cari sunt rezultatele: Vrei să compromiți pe cineva ? Eu nu vorbesc pentru acest caz special, ci vorbesc în general. Vrei să compromiți pe cineva? Nu ai decât să aduci o acuzațiune înaintea Camerei. Imediat Camera o trimite la o comisiune specială, care nu are însă nici calitatea şi nici posibilitatea materială să se ocupe de dânsa.

D. M. Popovici: Şi nici nu e imparțială!

D. N. Iorga: Şi eu o să spun tot lucrurile acestea, dar le spun toate la rândul lor. Şi după cum spunea d. Popovici, prejudecând, se poate întâmpla uneori, ca această comisiune să nu aibă nici imparțialitate într-o asemenea chestiune.

Acum, în Parlament este aci o minoritate foarte importantă. Dar se poate să fie un Parlament în care minoritatea să fie foarte redusă şi comisiunea aceea, care ar avea să se ocupe de aceste cazuri speciale, să nu aibă într-însa nici un reprezentant al minorității.

Atunci cum se poate, d lor, să dăm onoarea unui om ca să fie judecată de adversarii săi? Căci nu se poate un juriu politic ca să judece onoarea unui om, astfel de juriu poate judeca, nu numai pe bază de lucruri cercetate, dar poate judeca şi cu pasiunile cari ar ajunge să frământe această comisiune cu privire la lucrurile ce are să le judece.

Vă rog, de aceea, să retrageți comisiunii sarcina de a se ocupa de un lucru care nu o priveşte; iar dacă cineva, de acolo sau de aiurea, crede că are ceva de adus contra d-sale sau altui deputat, instanțele judecătoreşti sunt singurele chemate să se pronunțe. (*Aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Avem în Camera aceasta destul material pentru intrigi şi pasiuni şi nu trebuie să recurgem la aceste mijloace care o vor transforma într-un astfel de cazan da pasiuni şi intrigi încât dizolvarea ei se va impune ca o necesitate naţională. (*Aplauze.*)

/.../

D-lor, iată ce aşi vrea să fixez. D. Xeni îmi dă dreptate; se poate ocupa Adunarea de orice chestie politică, dar nu se poate ocupa de o chestie care nu e politică şi care este în legătură numai cu persoana unui deputat. Am să vă aduc un caz din viaţa parlamentară franceză. A fost cazul lui Wilson, care era ginerele prezidentului Grévy; a fost chestia afacerii de decoraţii. Wilson a fost ales în Cameră de trei, patru ori şi el a fost acuzat în plină Cameră. Nu se găsea o soluţie în chestia aceasta a lui Wilson, şi deoarece nu se putea, în orice caz, să se înceapă de către Cameră cercetarea unei acuzaţii de ordin personal, relativ la un deputat, Wilson a rămas acolo în Cameră, şi s-au întrebuinţat alte mijloace ca să nu rămână mai departe acolo. Camera nu se poate preocupa decât numai de chestiile politice; ea nu se poate preocupa de chestiile în legătură cu persoana unui deputat, numai în chestiile politice are această cădere, iar în celelalte chestii, deloc.

Şi noi am face o mare greşeală dacă am admite acest principiu şi am crea un rău precedent".

În şedinţa din *18 martie 1921.*

La o constatare a lui V. Haneş:

„Îmi daţi voie, d-le Haneş. Eu pot să dau o lămurire. Serbările pentru Domnul Tudor se fac atunci când s-a împlinit 100 de ani de la moartea lui. Acum nu a trecut 100 de ani de la intrarea în Bucureşti. Serbările se fac la începutul lunii iulie şi *Liga Culturală* a luat iniţiativa şi toate măsurile pentru a pregăti aceste serbări cari vor avea un îndoit caracter: Un caracter cultural şi un caracter ţărănesc, dar, aci avem a face cu un comitet, foarte bine intenţionat, care, în legătură cu un bal care se dă pentru sporirea fondurilor *Ligii Culturale,* face

https://biblioteca-digitala.ro

manifestațiuni, evident, asupra cărora nu mă pronunț, fiindcă, înțelegeți, situațiunea mea nu-mi îngăduie să mă pronunț".

La proiectul de lege cu privire la asociaţiile profesionale:

„Îmi dați voie, d-le Cuza, cele dintâi scandaluri parlamentare nu sunt din Adunările de la Bucureşti, cele dintâi foarte mari scandaluri parlamentare au fost la Iaşi, pe vremea Parlamentului d-lui Ion Brătianu – acesta este adevărul – preşedinte fiind d. Vasile Morțun, opoziția fiind reprezentată prin deosebite elemente şi majoritatea comportându-se precum s-a comportat şi alte majorități.

Prin urmare, nici Parlamentul trecut, nici Parlamentul acesta nu merită să fie înfățişate ca acelea cari au introdus zgomotul şi vehemența în luptele politice, ci cauza este alta: Că toate guvernele, de la o bucată de vreme, n-au autoritatea morală pentru a se impune prin legi şi administrație bună. De aci vin scandalurile.

Față de guverne fără autoritate, opoziţiunea devine evident, vehementă".

Din nou, pe aceiaşi temă:

„Să-mi dați voie, d-le raportor şi d-lor deputați, să dau definiţiunea cea bună a breslei, care va arătă zădărnicia legislației noastre, care definiţiune este că breasla la noi era o organizațiune religioasă şi o formă morală. Vedeți dar, că toate acestea ce facem acum sunt lucruri zadarnice, sunt bucățele de hârtie, căci ne jucăm întocmai cum se joacă copiii cu cocoşi de hârtie, unul face un cocoş mai bun, altul mai rău".

https://biblioteca-digitala.ro

CXI

LA REGULAMENT

(19 martie 1921)

Iată, d-lor deputați, ce voiesc să spun: În regulament am căutat să introduc toate cazurile posibile, dar un caz ne-a scăpat din vedere, şi la cea dintâi revizuire a regulamentului îl vom introduce, adică să nu se poată substitui unei propuneri care este în curs, trecând prin filiera sa naturală, o altă propunere care să înconjure greutatea pentru a ajunge la alte rezultate. (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

Aşa încât noi, toți membrii opoziției, socotim această cale ca una pe care *regulamentul* în adevăr nu o opreşte, dar pe care înțelepciunea politică ar trebui să o oprească, şi lealitatea tot aşa. Aşa fiind, noi nu *putem* să participăm la votare, socotind propunerea aceasta ca o propunere cu desăvârşire ne la locul ei.

Noi aşteptăm ca propunerea cealaltă să treacă prin comisia tehnică şi prin secțiuni, şi, când va veni, vom vota asupra aceleiaşi chestiuni, fiindcă acolo şi atunci trebuie să votăm. Acuma nu putem participa la vot[1]. (*Aplauze.*)

NOTE

1. Discuția pornise de la o interpelare a dr. Aurel Bobescu; acesta ceruse explicații **cu privire la scăderea cu 20% a bugetelor tuturor ministerelor**, cu excepția celui al Comunicațiilor. N.I. a intervenit:

„Mă cred dator să lămuresc anumite puncte din regulament, cari n-au fost destul de bine interpretate de oratorii precedenți.

O voce: Nici nu i-ați lăsat să vorbească şi nu i-ați auzit.

D. N. Iorga: Am auzit, eram aici, am ascultat cu multă luare aminte argumentele şi nu m-au convins, şi sunt dator să vă arăt de ce.

https://biblioteca-digitala.ro

D-lor, comisiunea trebuia neapărat convocată, mai ales în chestiuni de această importanță, trebuia convocată în toată forma, şi trebuiau făcute toate actele doveditoare ca să se poată vedea că această comisiune a fost chemată în toată forma. Aşa an procedat eu, aşa s-a procedat altă dată aici; am primit şi eu convocări în comisiuni pe cari le-am iscălit. Prin urmare este incontestabil că nu ajunge o simplă înştiințare pusă undeva pe perete, pe care este foarte posibil să nu o vadă cineva venind de-a dreptul în Cameră.

O voce: Să se intereseze. (*Protestări.*)

D. N. Iorga: Dar nu este numai aceasta. Puțintel înainte de hotărârea care s-a luat în această chestiune, a fost o altă Adunare în care s-a întrebuințat, după afirmațiunea precisă a unui membru al Adunării, procedeul obişnuit şi singur legal, de a fi fost chemați membrii în toată forma. Dar să zicem că era grabă şi că deci s-a înştiințat numai prin o înscriere la tabloul negru sau prin o bucată de hârtie că membrii comisiunii trebuie să se adune. Ei însă nu s-au adunat. D. Pistiner, cu care nu avem nici o legătură politică, dar pe care îl recunosc ca un om de o perfectă corectitudine (*aplauze*), d. Pistiner a fost acolo...

D. Al. Oteteleşeanu: D. Pistiner a stat numai un moment şi a plecat, aşa că nu poate şti dacă în alt moment nu au fost toți membrii cari trebuiau să fie.

D. M. Popovici: Vedeți că întrerupeți şi d-voastră? Altora nu le admiteți. (*Zgomot.*)

D. N. Iorga: D-le Oteteleşeanu, am văzut cel puțin o sută de feluri prin cari îşi face cineva reputația politică. Felul acesta nu l-am văzut până acum, îl văd şi iau notă, dar nu am văzut oameni ajunşi la notorietate politică prin procedeul pe care îl întrebuințați d-voastră. (*Aplauze.*)

D. Al. Oteteleşeanu: D-le Iorga... (*Zgomot, protestări.*)

Voci: Jos, jos. (*Zgomot.*)

D. N. Iorga: Eu am început înainte de toate prin a respecta oamenii cari m-au precedat în viața politică. Să stai acolo şi să mă asculți. (*Aplauze pe băncile Federației, zgomot pe băncile majorității.*)

https://biblioteca-digitala.ro

D. Al. Oteteleşanu: D-le Iorga... (*Zgomot pe băncile Federaţiei.*)

D-le preşedinte cer cuvântul în chestiune personală. (*Zgomot.*)

D. dr. Elie Dăianu, vice-preşedinte: Vă rog, d-le Iorga, să rămâneţi în chestiune.

Voci din opoziţie: Ruşine, jos, jos! (*Zgomot, protestări pe băncile Federaţiei.*)

Alte voci din majoritate: La ordine, la ordine. (*Zgomot.*)

D. dr. Elie Dăianu, vice-preşedinte: Nu primesc să se zică cuvântul ruşine. Vă înscriu cu chemarea la ordine la protocol. (*Zgomot, protestări.*)

Voci din Federaţie: Să ne înscrii pe toţi. (*Zgomot, protestări.*)

D. N. Iorga: D-le preşedinte, mi-aţi făcut înştiinţare să mă ţin la obiect. Am plăcerea de a vă vedea în această Cameră şi la acea tribună de câteva luni de zile. Eu am fost în Camera acestei ţări de aproape douăzeci da ani şi măcar atâta lucru...

O voce: Ce are a face?

D. N. Iorga: Cum ce are a face? (*D. Iorga merge şi ocupă loc la tribună, opoziţia aplaudă în picioare.*)

D. Eugen Goga: Nu ne impresionezi. (*D. Iorga se îndreaptă către d. deputat Eugen Goga, cerând să-i repete întreruperile făcute apoi revine la tribună.*)

D. N. Iorga: D-le preşedinte, vă rog să îngăduiţi să se treacă în procesul verbal cele două întreruperi pe cari le-au adresat d-nii de acolo! Eu am venit după dreptul meu la tribună, dacă vorbesc din bancă, însemnează o concesiune din partea mea – şi atunci d. deputat Goga mi-a spus că nu-l impresionez. Dacă îşi închipuie d-sa, că viaţa mea politică are drept scop să impresioneze oameni cari au numai atât trecut şi atâta valoare politică cât are dumnealui, apoi atunci desigur greşeşte.

D-voastră, d-le preşedinte, vă spun încă odată, că în douăzeci de ani de viaţă politică, am învăţat măcar a mă ţine la chestiune. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

D. dr. Elie Dăianu, vice-preşedinte: În chestie de regulament aveţi 10 minute.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Voi sta aici 10 ceasuri, până voiu putea să vorbesc.

D. dr. Elie Dăianu, vice-preşedinte: După regulament n-aveţi voie mai mult de 10 minute.

D. N. Iorga: Regulamentul vă impune să-mi asiguraţi libertatea cuvântului. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*) Aştept să mă lăsaţi să-mi continui cuvântarea.

S-a făcut o afirmaţiune din partea d-lui deputat Pistiner, că de faţă erau 4 membri la această şedinţă. (*Întreruperi pe băncile majorităţii.*)

D-voastră n-aţi fost niciodată într-o Cameră, dacă credeţi că aşa se discută şi că aşa se poate continua discuţia... (*Întreruperi.)* Apoi aici nu este club. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

D. dr. Elie Dăianu, vice-preşedinte: Vă rog, nu mai întrerupeţi, lăsaţi pe orator să-şi continue cuvântarea.

D. D. Dumitrescu: Aşa că este greu să vorbiţi în condiţiunile în care vorbim noi?

D. N. Iorga: Am zis să mi se aducă un scaun şi voiu sta până în momentul când voiu putea să-mi exercit dreptul de a vorbi.

Voci din majoritate: Tot aşa păţim şi noi.

D. N. Iorga: Eu nu sunt vătaful nimănui.

D. D. Dumitrescu: Vi se plăteşte cu aceeaşi monedă.

D. N. Iorga: Nu ştiu dacă aveţi dreptul de a plăti cu aceeaşi monedă, aşa poate fi limbajul de aiurea, nu de aici din Cameră. (*Zgomot.*)

D. D. Dumitrescu: Este atâta diferenţă între limbajul nostru şi al d-voastră... (*Întreruperi pe băncile opoziţiei.*)

D. N. Iorga: Admiteţi că erau 4 membri prezenţi, şi că în urmă au mai venit şi alţii. Aş vrea să ştiu...

D. M. Protopopescu: Este foarte enervant.

D. N Iorga: Te enervează?!

D. M. Protopopescu: E foarte enervantă discuţiunea această. (*Zgomot, întreruperi.*)

D. N. Iorga: Slabi nervi.

D. I. Mihalache: D-le Iorga, nu staţi pe loc pentru cei cu nervii slabi. (*Zgomot, întreruperi.*)

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Eu nu vorbesc până nu se va face liniște.

Dacă pe urmă au venit alții și dacă s-a îndeplinit cererea formală a regulamentului, care spune că în orice comisiune prezența unei treimi a membrilor ei este necesară, pentru validitatea voturilor, cred că este clar; trebuie să ni se aducă dovada că în momentul când s-a luat acea hotărâre erau prezenți o treime din membrii comisiunei. Unde este această dovadă?

Voci din majoritate: Procesul-verbal.

D. N. Iorga: Unde este? Poate să afirme vice-președintele, care a prezidat, că era acolo o treime? Câți membri sunt? Sunt șaptezeci și ceva și puteți admite că era acolo o treime din 70 de membri?

D. I. Mihalache: D-le Oteteleșeanu, dați imediat procesul-verbal.

D. Al. Oteteleșeanu: Nu pot să vorbesc, căci mi-a interzis d. Iorga să vorbesc.

D. I. Mihalache: Aduceți procesul-verbal, nu putem tolera scamatorii. (*Zgomot, întreruperi pe băncile majorității.*)

D.dr. Elie Dăianu, vice-președinte: D-le Mihalache, îmi dați voie să vă atrag atențiunea că folosiți expresiuni neparlamentare.

D. dr. N. Lupu: Îmi dați voie să vă atrag atențiunea că întrebuințează expresiuni conforme cu realitatea.

D. dr. Elie Dăianu, vice-președinte: Îmi pare rău că trebuie să vă chem iar la ordine. (*Zgomot.*)

D. I. Mihalache: După escrocherii nu putem tolera scamatorii. (*Zgomot, întreruperi.*)

D. dr. N. Lupu: Și nici mamelucismul d-voastră nu-l putem tolera, d-le președinte.

D. dr. Elie Dăianu, vice-președinte: Vă chem la ordine, d-le Lupu, pentru nerespectarea președintelui.

D. I. Răducanu: D-lor deputați, secretarul comisiei declară că nu a luat parte la ședință. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

Voci din minoritate: Rușine!

D. I. Răducanu: Secretarul comisiei declară că nu știe când s-a făcut această comisie.

https://biblioteca-digitala.ro

O voce din majoritate: Sunt doi secretari.

O voce din minoritate: Aceasta este a doua escrocherie.

D. N. Iorga: D-lor, admit însă că atunci când comisiunea s-a adunat, ar fi fost în numărul prevăzut, care număr însemnează mai mult de 20 de membri, fiindcă este o treime dintr-o comisiune care cuprinde peste 70 de membri.

O voce: 24 de membri.

D. N. Iorga: Admit 24. Admit că ar fi fost acest număr de deputați. Când a venit d. Pistiner, erau 4 membri şi când a ieşit dumnealui, deodată s-au aruncat toți, şi s-a format numărul care trebuie. Ce trebuia să facă comisia? (*Întreruperi.*)

Dacă doriți să ştiți ce trebuia să facă comisia, aşteptați. Iată ce trebuia să facă comisia. Avea înaintea ei o moțiunea care fusese trimisă de plean, după regulamentul cel nou pe care l-am făcut împreună, şi ştiu şi eu puțin ce este înăuntru. Se putea proceda față de moțiune în două feluri; sau se punea la vot moțiunea imediat sau se trimitea - acesta este textul regulamentului nou - sau se trimitea la comisiune sau la secțiuni, şi la moțiune se spune anume că se trimite la comisia respectivă. Comisia s-a adunat. Ea întâlneşte în cugetele sale scrupulele pe cari le-a pomenit de la tribună d. Anghelescu, anume că este vorba de o chestiune politică, de o chestiune cu caracter politic. Prin urmare, comisia zice: Sunt o comisie specială, şi fiind comisia specială care mă ocup numai de lucruri financiare, nu pot să iau o hotărâre cu caracter politic, aprobarea sau dezaprobarea unui ministru. Acesta a fost scrupulul. Însă comisia nu putea să zică un lucru că nu e competentă să judece latura tehnică a problemei. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

E vorba de manipularea unor bonuri de tezaur şi sunt deputați cari nu ştiu, aceasta este permis sau nu este permis?

D. ministru de Interne a dat lămuriri zdrobitoare pentru persoana cu care, un moment, a avut a face şi pe care a calificat-o de escroc, după cum am auzit aici. Chestiune, prin urmare, foarte gravă din punctul de vedere al escrocului, după declarația d-lui ministru de Interne, dar chestiune foarte gravă şi din acest punct de vedere, dacă un ministru poate să facă să intre în circulație în mâinile unui particular şi pentru folosul

https://biblioteca-digitala.ro

unui particular bonuri de tezaur. (*Aplauze pe băncile majorității.*) Este îngăduit sau nu este îngăduit? E chestiune tehnică. Comisia tehnică întreabă, în calitate de comisie tehnică, printr-un vot expres al Camerei, comisia aceea trebuia să zică: Credem că este bine sau că nu este bine ca bonurile de tezaur să intre în mâinile unui particular, escrocul de ieri, sau escrocul de azi, sau escrocul de mâine, sau numai escrocul de ieri, care nu mai este escrocul de azi, dar care poate deveni escrocul de mâine, sau poate alte posibilități cari s-ar înfățișa. (*Aplauze din partea opoziției.*)

Prin urmare, zice: Nu este bine, sau zice: Este bine! Sunt persoane cari pot să ajungă miniştri de Finanțe, şi într-un moment ar dori să aibă ceva la îndemână, un argument, pentru a face să umble din buzunar de speculant în buzunar de speculant bonuri de tezaur, atunci invocă hotărârea comisiunii speciale a Camerei de la 1921; iată, acest lucru este permis. (*Aplauze, ilaritate.*)

Prin urmare, vedeți, din alt punct de vedere, comisiunea este liberă să zică: Este permisă asociațiunea băncii ministeriale cu Schuller-ul cinstit sau cu Schuller-ul escroc, sau nu este permisă. Dar după aceea putea să vină înaintea noastră să spună: M-ați întrebat, ca pe o comisiune tehnică, vă răspund tehnic aşa; dar, d-voastră mai aveți şi un scop politic, prin urmare, vă rog ca, după ce aveți răspunsul nostru în scris, să trimiteți la secțiuni pentru latura politică. Aceasta se impunea. (*Aplauze din partea opoziției.*)

Dar, veți zice: Dacă eu aş fi fost în comisiune şi aş fi fost consultat pentru partea tehnică, ce aş fi răspuns? Aş fi răspuns că bonurile de tezaur nu pot să se găsească niciodată în buzunarul celui mai idealist şi celui mai onest dintre toți Schullerii pe cari îi cuprinde România. (*Aplauze prelungite, ilaritate, din partea opoziției.*)

Dar, dacă aş fi fost întrebat, dar legi de acesta şi o părere, în ce priveşte pe d. ministru de interne? Aşi fi spus: Am motivele mele particulare, pe cari le ştiți, de a nu mă amesteca, nici aprobând, sau dezaprobând în toate lucrurile pe cari le face ministrul de interne, care este ministru de interne aşa cum

https://biblioteca-digitala.ro

este, vorbeşte aşa cum vorbeşte şi lucrează aşa cum lucrează. (*Aplauze prelungite din partea opoziţiei.*)

În şedinţa din *21 martie 1921*

Reia discuţia **pe marginea proiectului de lege privind asociaţiile profesionale**:

„D-lor deputaţi, eu sunt gata să vorbesc, însă ţin să constat un lucru: niciodată nu s-a pomenit ca în Parlamentul acesta, ca ministrul care prezintă proiecte de legi importante să nu fie de faţă la discutarea lor. D. ministru nu este de faţă şi ca să arăt că îmi este absolut indiferent dacă este de faţă sau nu, sunt gata să iau cuvântul. Cum nu-l interesează pe d. ministru ce spun eu, cu atât mai puţin mă interesează pe mine prezenţa d-sale.

Onorată Cameră, să-mi îngăduiţi să rostesc de aci cele câteva observaţiuni...

D. V. Sassu: Şi raportorul lipseşte.

D. N. Iorga: Adaug, în legătură cu cele spuse de d. Sassu, că şi lipsa d-lui raportor îmi este tot aşa de indiferentă ca şi lipsa d-lui ministru.

Prin urmare, să-mi îngăduiţi, ca de aci, de la locul meu, să fac câteva observări, nu asupra proiectului însuşi, pe care am cutezat să-l asemăn într-o şedinţă anterioară, pe cale de întrerupere, cu acel inofensiv mijloc de distracţie al copiilor, cari se cheamă „cocoşi de hârtie“, ci să mă ocup de tendinţa care este cuprinsă în el, tendinţă care nu priveşte numai pe actualul deţinător al portofoliului Muncii, pe care l-a meritat cel dintâiu, ci poate privi şi pe alţii cari îl vor merita tot aşa, mai mult ori mai puţin, pe urmă.

Prin urmare, să mi se dea voie să vorbesc de însăşi tendinţă acestui fel de proiecte de legi.

Onorată Cameră, când a început discuţiunea cu privire la proiectul de lege al asociaţiunilor muncitoreşti, s-au strecurat pe rând oameni cu iluzii. Toţi aveau iluzii, cu deosebire numai că iluzia unuia era de o natură, şi a altuia de altă natură. A fost acolo d. Călciurescu, care avea o plăcută iluzie, anume, că prin

https://biblioteca-digitala.ro

proiectul acesta de lege o să se schimbe ceva în condițiunile muncitorilor şi în raportul muncitorilor cu statul.

Tot acolo a fost altcineva, d. Christescu, care avea, cu alte idei, altă iluziune, că dacă s-ar desființa capitalul – ca şi cum noi am suferi din cauza capitalului, nu din cauza abuzurilor capitalului, căci capitalul este un mijloc de uşurare a vieții economice, de concentrare mai deplină şi de circulațiune mai repede a vieții economice, nu o otravă – că, dacă s-ar desființa capitalul, imediat lumea va fi fericită, şi aceasta este o iluzie.

A mai venit pe urmă d. Cuza, care a avut altă iluzie, că dacă va ține un discurs foarte călduros d-lui Christescu şi tovarăşilor de acolo, îi va converti; uitând un lucru, afară de faptul că dumnealui n-are de o bucată de vreme chiar toate calitățile pentru a converti pe un adversar politic, uitând un lucru esențial: Că nu este vorba numai de idei pe cari să le aveți din capul unui adversar, ci este vorba şi de altceva, de faptul că adeseori adversarul are nevoie de ideile acelea, ori dacă le crede, ori dacă nu le crede, căci altfel, fără ideile acelea pe cari este presupus că le crede, ce s-ar alege dintr-însul? Aşa încât, după iluziile cari s-au perindat la acel loc solemn care se numeşte tribună, să mi se îngăduie de la acest loc modest, refugiul meu prezent, nu să mi fac iluziuni, ci să vă aduc o amintire pe care d-voastră n-o aveți, pe care eu o am şi care ar putea interesa. În momentul când nu vă va interesa, vă veți adresa, printr-un reprezentant autorizat, d-lui preşedinte care îmi va comunica mie şi, fiindcă este vorba de un discurs cu care n-am carieră politică de făcut, nici dovadă de oratorie de adus înaintea d-voastră, nu țin prea mult la el şi sunt gata să-l întrerup când vreți d-voastră.

Dacă în adevăr vă interesează amintirea mea, iată, v-o dau.

D. general Gh. Cantacuzino-Grănicerul: Iată a venit şi d. raportor.

D. D. R Ioanițescu: Am fost, d-le Iorga, la comisiunea financiară; ştiți bine că eu sunt cel dintâiu aicea şi plec cel din urmă.

D. N. Iorga: Personal, mi-e tot una. Când istoria va aşeza unul lângă altul aceste trei personalități politice, glorioase dacă

https://biblioteca-digitala.ro

vrei dumneata, modeste cum vreau eu, care sunt d. ministru al Muncii, dumneata şi cu mine (*aplauze, ilaritate*), lumea ne va judeca. D-lor, iată amintirea, care poate până la un punct să vă şi bucure. Sunt mulţi ani de atunci, pe banca de pe care a plecat tocmai acum d. ministru respectiv (*ilaritate*), pe banca aceea stătea învăţătorul d-lui ministru respectiv, acel învăţător este d. Orleanu de la Galaţi, pe care îl cunoaştem amândoi. Şi dumnealui şi eu l-am văzut foarte adeseori şi îmi aduc aminte chiar scene foarte interesante între d. Orleanu şi d. ministru al Muncii. Discutându-se la Iaşi chestiunea agrară, d-sa a avut ceva de obiectat acelui care vorbea şi atunci s-a ridicat şi a comunicat reflexiunea d-sale d-lui Orleanu, vorbitorul. D. Orleanu a făcut atunci un gest şi a adaus: Am înţeles...

D. V. Sassu: Stai jos!

D. N. Iorga: Da, stai jos?

Prin urmare, şi dumnealui şi eu cunoaştem pe d. Orleanu; este un bărbat erudit care a cetit foarte mult, care are concepţiuni politice în orice privinţă, pe cari le comunică în deosebite împrejurări: În Cameră, când este la Cameră, şi în orice alt loc, când nu este la Cameră. În orice chestiuni, când este nevoie de lămuriri, se pot obţine totdeauna lămuriri adresându-se cineva d-lui Orleanu.

Ce se întâmplase în momentul acela? Un atentat în contra actualului şef al Partidului Liberal, fostul nostru coleg în Cameră. În urma atentatului împotriva d-lui Ion Brătianu, se recursese la o primă măsură privitoare la asociaţiunile profesionale. D. Orleanu, plin de încredere în eficacitatea proiectului pe care l-a înfăţişat, ne arătă toate avantajele proiectului. Atunci, pe vremea aceea, nu era opoziţie în Cameră, aşa încât conflictele cari se întâmplă acuma, se datoresc nu faptului că opoziţia este rea, ci faptului că există opoziţie, pe când înainte nu exista şi din această cauză nu erau conflicte. (*Ilaritate.*) Eu eram o personalitate izolată. Am venit la tribună şi mi-am permis să arăt neîncrederea mea în ceea ce priveşte eficacitatea măsurilor pe cari d. Orleanu înţelegea să le ia pentru ca muncitorii să se facă cuminţi, să fie „puşi la rezon", pentru ca să piardă simpatia pe care o aveau pentru Racovski, pentru doctorul Racovski, pentru ministrul ucranian

https://biblioteca-digitala.ro

Racovski, pentru fruntaşul politic şi cultural bulgar Racovski, care este în acelaşi timp, sau care a fost şeful Partidului Socialist românesc şi să câştige în schimb simpatia pentru un bărbat care avea toate calităţile de a fi tot aşa de popular ca şi Racovski şi care era ministru de atunci, d. Orleanu. Am spus: Pe această cale nu veţi ajunge niciodată la nimic. Nemulţumirile muncitorimii vin dintr-o mulţime de motive, dintre cari nouă din zece nu le puteţi înlătura pe cale de lege. Dar înainte de toate, starea nenorocită în care se găseşte muncitorimea, atitudinea ei de vrăjmăşie faţă de concepţia de stat, faţă de ideea de naţiune, vine din altceva. Această muncitorime a fost în continuu ţinută la o parte de preocupările clasei dirigente. (*Aplauze.*) Cine i-a iubit, sau cine s-a făcut măcar că-i iubeşte, acela i-a avut. Am spus atunci reţeta: Este foarte uşor să-i iubiţi şi d-voastră, sau să vă faceţi şi d-voastră că-i iubiţi. Interveniţi în viaţa lor, daţi-le ceea ce trebuie să se dea de o clasă stăpânitoare celorlalţi, ceea ce trebuie să dea statul cetăţenilor săi şi se va procede în sufletul acestei muncitorimi o schimbare. Şi eu am venit şi cu raportul pe care-l făcuse atunci inspectorul muncii, din care se constatau împrejurările absolut africane în cari trăia, în multe din fabricile României, muncitorimea. Am atras atenţiunea d-lui Orleanu atunci asupra condiţiunilor detestabile în cari trăiau în momentul acela lucrătorii de la Căile Ferate.

D. Gh. Cristescu: Ca şi astăzi.

D. N. Iorga: Da, ca şi astăzi. Ai toată dreptatea. Le-am spus că aceşti lucrători nu au nici mijloace de a se îmbrăca mai ieftin, ca nişte credincioşi slujbaşi ai statului ce sunt; nici mijloace mai bune de aprovizionare, ca nişte credincioşi slujbaşi al statului ce sunt; nici mijloace de a se cultiva, de a intra în legături cu această cultură modernă, pe care nu li se poate cere să o apere, atunci când ei nu pot să aibă sensul însăşi al acestei culturi moderne şi al binefacerilor pe care această cultură poate să le dea. Părerile acestea nu au avut nici un fel de trecere şi noi am rămas şi atunci, şi de atunci cum fusesem până în momentul acela, şi tot aşa suntem şi în clipa de faţă. În Bucureşti, o baie costă 30 de lei. Mă întreb dacă muncitorii pot beneficia de această baie?

https://biblioteca-digitala.ro

O voce: O baie costă 50 de lei.

D. N. Iorga: În Bucureşti şi în toată ţara românească nu există bibliotecă populară deschisă oricui şi vă mai miraţi ce este în capul muncitorilor? (*Aplauze.*)

D. Gh. Cristescu: Câte cârciumi există?

D. N. Iorga: Are dreptate. În toată România nu există o sală de conferinţe populare de natură ştiinţifică aplicată, cum este „Urania" de la Berlin. În toată România nu există un singur conferenţiar ambulant, care să meargă din centru muncitoresc în alt centru muncitoresc pentru ca să propage ideile cele bune. În toată România nu există nici o adevărată şcoală de adulţi vrednică de acest nume. Nu există cărţi pentru popor, cărţi cari să ajungă cu un preţ de nimic în mâinile lucrătorilor. Acum preţul minim al unei cărţi a ajuns să fie de 5-7 lei şi o să crească o generaţie de muncitori de o să vă încrâncenaţi, pentru că lăsaţi societăţi particulare să câştige într-un an 12 milioane, smulgând cărţile din mâinile poporului. (*Aplauze prelungite, strigăte de bravo.*)

Şi, ceea ce este de neînchipuit, vedem azi o grămadă de ziare, care ies în fiecare moment şi cari fură hârtia de la cărţi, fără nici un fel de folos pentru public, dar nu aveţi o singură foaie, nu numai de educaţiune populară, ci de familie, când astfel de foi sunt cu sutele în Germania şi ca miile în societatea anglo-saxonă.

Şi aceasta fiind situaţia de lucruri, d-voastre înnodaţi firul de la d. Orleanu la d-nealui, pentru ca pe urmă d-nealui să-l reia, şi altul în urmă să-l reia de la d-nealui.

Autorul proiectului de lege actual nu-şi dă seama că acest proiect vine din clasica tradiţie liberală.

Clasica tradiţie liberală în domeniul economic poate fi cuprinsă în trei propoziţiuni. Le voiu enunţa şi va recunoaşte oricine că în adevăr acestea sunt principiile liberalismului. Din veacul al XVIII, când făcea propagandă, de la 1793, când făcea revoluţie, de la 1830, când făcea demagogie, de la 1860, când făcea societăţi economice şi de la 1860 înainte, când domnia prin mijlocul acestei societăţi. Acestea sunt fazele prin cari a trecut liberalismul de la originile sale până în momentul de faţă. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Concepția liberală căreia vă supuneți toți – şi frică îmi e că şi între noi sunt atâția cari i se supun – această concepțiune liberală, căreia îi pot opune o alta, care aceea va birui la ceasul ei şi aceea va aduce împăcarea între elementele cugetătoare şi muncitoreşti ale societății şi va începe o eră nouă, pe când aceasta nu aduce altceva decât învrăjbirea, nu aduce altceva decât ura, nu aduce altceva decât zguduirea fundamentelor societății, pe cari credeți că le apărați.

Aceste trei principii sunt următoarele: Factorul moral nu există. Societatea este o alcătuire materială, asupra căreia se lucrează prin elemente materiale. Sufletul muncitorului, inima muncitorului, elementele gingaşe umane, cari sunt în ei, ca şi în noi, fiindcă suntem frați, fiindcă suntem oameni, şi nimeni nu s-a născut în buzunar cu cheia cu care să închidă temnița aproapelui nostru (*aplauze pe băncile opoziției*), aceste elemente superioare ale omenirii nu există.

Al doilea: Prin lege se poate face orice. Este o încredere fanatică, oarbă în lege. Acesta este fetişul la care se închină societatea modernă, este tabloul înaintea căruia se opreşte cineva cu mâinile încrucişate pe piept şi cuvinte de boscorodeală pe buze, pe când în fundul inimii puțin îi pasă de ce însemnează zeul însuşi. (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

Prin urmare, legea poate face orice; ea poate crea lucruri cari nu există, poate distruge lucruri cari trebuie să existe, poate să facă să evolueze lucruri al căror sâmbure de evoluțiune nu stă în lege şi poate determina însuşi sensul acestei evoluții, care e determinat de motive profunde, şi în depărtatul trecut şi în ceea ce prezentul are mai intim şi mai adânc.

Al treilea: Concepția, absolut periculoasă, că statul e fecund, că de la stat pot pleca inițiative, că de la stat poate pleca îndrumarea, că statul poate crea; iar societatea, dacă îşi permite să se dezvolte în afară de stat, este rebelă împotriva statului şi statul poate să-i pună în fiecare moment cămaşa de forță a legilor, pentru ca prin această cămaşă de forță a legilor să se dezvolte – dragă, Doamne – aşa cum ar trebui să se dezvolte.

https://biblioteca-digitala.ro

Ei bine, acestor trei puncte de vedere, noi le opunem trei puncte de vedere opuse.

Întâiu. Dacă vrei să îndrepți ceva într-o societate, cată de schimbă alcătuirea ei morală. Până nu se va schimba alcătuirea morală, şi a lor şi a noastră, a acelora cari sunt reprezentați de d-voastră şi a acelora pe cari îi reprezentăm noi, societatea va reprezenta două tabere despărțite printr-o ură ireconciliabilă, fiindcă, dacă în suflet sunt elemente cari apropie oamenii în bucuriile vieții, în plăcerile vieții, este totdeauna elementul de ură a fiecăruia, va căuta să ia cât mai mult şi va urî pe acela care dă mai puțin decât se crede că e drept.

Al doilea. Noi nu credem în eficacitatea legii, o lege care vine înainte de mişcarea societății, o lege care nu-şi aşteaptă ceasul, o lege care pleacă pipăind de sus, în loc să se ridice prin consensul universal al clasei însăşi către care se îndreaptă legea (*aplauze pe băncile opoziției*) n-are valoare.

Voiți legi bune muncitoreşti? Când se va da cea dintâi, se va da cu efect? Şi puțin îmi pasă dacă aici sau aiurea, căci eu n-am superstiția pe care o are toată lumea, aceea că întâi să trecem granița, să trecem în Apus, în Apus găsim nişte lucruri extraordinare, în cari nici gândul nu ni se poate ridica, şi am curajul să spun că sunt şi aci în țară minți ca şi aiurea, e şi aci în țară ca şi aiurea spirit critic, sunt şi aci anumite elemente respectabile, pe cari de multe ori poate cei de aiurea nu le au, este o doză de realism şi de cumințenie pe care Apusul, cu formule anumite, de multe ori nu le are.

În loc să împrumutăm formulele Apusului împotriva cumințeniei noastre, e mai bine şi ținem seamă de aceasta chiar împotriva celor mai respectate formule ale Apusului. Va veni o vreme când acolo va sta un muncitor cu mâinile întărite de munca materială, un muncitor cu sufletul întărit în lupta pe care o va fi dat pentru ca să ajungă acolo, un muncitor legat cu inima lui de clasa în care a lucrat, un muncitor care să creadă pe ceilalți şi în care ceilalți să creadă, un muncitor care va consolida masele către cari se îndreaptă reformele lui şi va ştii să influențeze asupra lor, care va goni nebunia din mintea lor, va goni ura din inima altora şi va ajunge să dea astfel o lege

https://biblioteca-digitala.ro

care va fi în acelaşi timp pentru amândouă clasele, cari sunt faţă în faţă, talismanul contra duşmăniei care ne dezbină în dauna civilizaţiei actuale.

Legiuirea agrară din Bucovina s-a făcut consultându-se ţăranii. De aceea este bună. Legea muncitorească se va face consultându-se muncitorii. Nici noi nu suntem îngerii lui Dumnezeu, nici ei nu sunt fiare; suntem şi unii şi alţii fiii aceluiaşi pământ. Asupra unora s-a coborât mai puţină lumină, s-a coborât mai puţin sfântul Duh decât asupra celorlalţi, şi mai vinovaţi sunt aceia asupra cărora s-a coborât mai multă lumină şi nu s-au îmblânzit, decât aceia asupra cărora nu s-a coborât lumina niciodată.

Al treilea, nu cred în stat decât ca o ajutorare a mişcării sociale, şi eu am dreptul să o spun pentru că am urmărit din cele mai îndepărtate timpuri mersul societăţii şi nu am văzut legea miraculoasă care să ajute ori să oprească în cale dezvoltarea societăţii înseşi. Greşeala cea mai mare a întregii noastre politice e aceea că am lăsat societatea să rămâie înmărmurită, că am silit societatea să rămână amorţită. Puţina spontaneitate pe care o avea societatea odinioară, am zdrobit-o. Am impus societăţii acesteia să nu se mişte, să nu gândească altfel decât stă scris pe un nemernic petec de hârtie, pe care sunt apăsate şiruri de litere negre cu cerneală tipografică. Am făcut să atârne viaţa societăţii noastre întreagă de circulaţia acestui petec da hârtie fără nici o valoare. Am înveşmântat naţiunea noastră, pe ostaşii luptători într-un veşmânt de zale, i-am înveşmântat într-o păcătoasă cămaşă de hârtie ca pentru o reprezentaţie de seară care se dă sub aruncătura de lumină colorată a maşinilor electrice. Societatea aceasta nu este în stare să lucreze azi şi, în loc să trezim energiile vii ale societăţii noastre, venim şi, pe mormântul iniţiativei societăţii, îngrămădim hârtie peste hârtie, închipuindu-ne că în felul acesta liberăm şi înălţăm o societate robită şi incapabilă de a se înălţa.

Faţă cu concepţia liberală, care nu se poate numi decât concepţia de statism neorganic, noi ridicăm o concepţie organică, concepţia organismului social. Şi aşteptând momentul când această concepţie va fi un crez pentru fiecare,

https://biblioteca-digitala.ro

ne uitam zâmbind la zadarnicele proiecte de legi, demagogice sau de opresiune, pe care partidele le trec rând pe rând unele la altele, sperând că în felul acesta vor crea o societate acolo unde nu au făcut altceva decât să distrugă una". (*Aplauze pe băncile minorității.*)

În şedina din *22 martie 1921.*

Într-o problemă de regulament:

„D-lor deputați, să zicem că în plen se discută o chestiune foarte importantă, că cineva vrea să urmărească o discuțiune oarecare şi că votul lui este necesar. Sunt hotărâri cari atârnă de câteva voturi. În timpul acesta, o comisiune ține lucrările sale; dacă lipseşte cineva din comisiune, acolo se ia o hotărâre care poate unui partid să-i fie potrivnică.

Evident, că nu este bine ca în acelaşi timp să avem şi plen, să avem în acelaşi timp şi comisiuni, pentru că interesele noastre se pot îndrepta în acelaşi timp şi într-o parte şi în alta, şi prin urmare, cred că astăzi lucrul cel mai bun ar fi acela de a se ruga comisiunea să-şi întrerupă lucrările pentru ca d-nii deputați să poată asista în şedință şi va continua mâine. Şi dacă veți adăuga un sfat comisiunii, este ca comisiunea să binevoiască a-şi măsura timpul şi a nu întinde fiecare discursuri de un ceas şi mai bine şi atunci o să fie şi mai bine ca acum.

D. A.C. Cuza: Toate acestea se datoresc regulamentului rău făcut de d-voastre. (*Ilaritate.*)

D. N. Iorga: Multe lucruri voiu fi făcut eu rele, dar este un lucru care regret că nu l-am făcut mai bine: Pentru aceasta n-ai decât să te pipăi la cap". (*Ilaritate.*)

În şedința din *23 martie 1921.*

Din nou în legătură cu interpretarea regulamentului:

„Cer cuvântul în chestie de regulament.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Nu se poate.

D. N. Iorga: Dar am dreptul.

https://biblioteca-digitala.ro

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: În chestiunea aceasta? Vă dau cuvântul.

D. N. Iorga: Este o greşeală la mijloc, d-le preşedinte. D-voastră aţi citit aliniatul ultim din art. 132 care zice: „Moţiunile astfel propuse". Acelea trebuie să urmeze calea arătată de d-voastră; aceasta nu este o moţiune, acesta este un raport al comisiunii speciale. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

D. M. Berlescu: Raportul comisiunii nu există, pentru că comisia şi-a declinat competinţa.

D. Dionisie Roman: Distingeţi bine, d-le preşedinte.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Pe d. Roman îl chem la ordine cu înscriere în procesul-verbal şi d-voastră mă veţi obliga să vă dau afară cu armata.

D. I. Mihalache: Armata are altă menire. (*D. Buzdugan întrerupe.*)

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Pe d. Buzdugan îl chem pentru a treia oară la ordine şi consult adunarea dacă să fie trimis la comisia disciplinară pentru a fi judecat. (*Adunarea admite.*)

D. Dionise Roman: Pe Schuller îl apăraţi cu armata?

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D-lor, comisia disciplinară se întruneşte. D-nii membri din opoziţie sunt rugaţi să ia parte. (*Aplauze pe băncile majorităţii, protestări pe băncile minorităţii.*)

Voci din majoritate: Foarte bine!

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Suspendă şedinţa pentru câteva minute..."

La redeschidere:

„D-le preşedinte, cer cuvântul în prealabil în chestiune de regulament, la art. 45 şi la art. 50.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Aveţi cuvântul.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, să-mi permiteţi să vă atrag atenţiunea că probabil din cauza tumultului care a fost în Cameră, nu s-au îndeplinit nici cererile art. 45, nici ale art. 50.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Adică să consult Camera?

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: D-le preşedinte, vă rog să nu mă întrerupeţi. Poate că este ultima dată când iau cuvântul în Camera pe care o prezidaţi d voastră, pentru că noi suntem în ajunul plecării noastre. (*Aplauze prelungite din partea opoziţiei.*)

D. Davila, cu autoritatea d-sale politică aplaudă plecarea opoziţiei...

D. C. Davila: Da, d-le Iorga, aplaud... (*Zgomot.*)

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Este regretabil pentru d-voastră personal.

D. N Iorga: Trebuie să regretaţi pentru ţară, pentru interesul ţării, d-le preşedinte, nu pentru mine. (*Aplauze prelungite din partea opoziţiei.*)

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: O amabilitate personală este mai mult decât una generală.

D. N. Iorga: Daţi-mi voie să vă spun, ceea ce mă simt dator să spun înainte de a se veni cu raportul comisiunii. Şi solicit şi de la Cameră favoarea de a fi ascultat. D-le preşedinte, după art. 45, care a fost redactat de o comisiune ai cărui membri sunt prezenţi, d-voastră care aţi fost de două ori numai, mi se pare, că fiind ocupat, nu aţi dat aceeaşi atenţiune pregătirii regulamentului astfel precum l-am dat noi, aşa că să-mi permiteţi să vă luminez, după art. 45 se prevede că, atunci când un deputat este în greşeală, d-voastră aveţi faţă de deputat aceste mijloace următoare: Întâi, observaţiunea sau avertismentul. (*Zgomot, întreruperi.*)

Voiţi, d-lor, ca să fac eu ceea ce nu s-a făcut nici într-un Parlament, să iau ca martori lumea aceasta care ne vede, pentru intoleranţa fără margini pe care o arătaţi faţă de opoziţiune? (*Aplauze pe băncile majorităţii, zgomot. D. V. Madgearu întrerupe.*)

Voci de pe băncile majorităţii: D. preşedinte, chemaţi la ordine.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D-le Madgearu, vă previn că vă voi chema la ordine dacă continuaţi.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, aveţi ca un mijloc, observaţinnea sau avertismentul. Observaţiunea şi avertismentul erau şi în regulamentul cel vechi. Şi pot să fac apel la reprezentanţii Partidului Liberal, cari sunt vechi

https://biblioteca-digitala.ro

parlamentari şi ştiu cum se face observaţiunea şi avertismentul.

D. V. P. Sasu: Are dreptate.

D. G. Mârzescu: Aşa este!

D. N. Iorga: Se face în linişte şi în aşa fel încât să se ştie ce a spus deputatul, şi nu s-a auzit la tribună ce a spus deputatul. Unul a spus o maximă latinească, în care a arătat că este bine ca înainte de a se pronunţa cineva să distingă. Am auzit eu, căci eram lângă d. Dionisie Roman. D-voastră aţi interpretat aceasta ca o insultă. Un altul a cerut cuvântul în chestie de regulament, d-voastră nu aţi auzit şi aţi crezut că este o insultă. (*Zgomot, întreruperi.*)

Dau cuvântul meu de cinste că acestea sunt lucrurile cari s-au rostit. (*Aplauze pe băncile minorităţii.*) Prin urmare, d-le preşedinte, nu s-a îndeplinit punctul a.

O voce de pe băncile majorităţii: Scandalul tot pe latineşte s-a făcut?

D. N. Iorga: Puteţi să spuneţi orice, ceea ce spuneţi se întoarce asupra d-voastră. Înseamnă numai educaţiunea d-voastră parlamentară şi umană, iar pe mine nu mă atinge deloc. (*Aplauze pe băncile minorităţii.*)

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: În numele educaţiunii acesteia vorbiţi d-voastră? (*Aplauze pe băncile majorităţii.*)

D. N. Iorga: Eu vorbesc, d-le preşedinte, în numele educaţiunii pe care am primit-o şi oricine cutează a spune ceva cu privire la această educaţiune, evident că nu mai intră în marginile cuvenite unui Parlament.

Al doilea este chemarea la ordine. Chemarea la ordine se face cu glas liniştit spunând: „D-le, pentru că d-ta ai făcut cutare lucru, te chem la ordine. (*Zgomot, întreruperi.*) Vă rog..., am fost preşedinte patru luni de zile. În aceste patru luni de zile... (*Zgomot, întreruperi.*) Iată, acesta e un motiv ca să urle d-nealor, că am fost preşedinte patru luni de zile! (*Aplauze prelungite pe băncile minorităţii.*)

Vreţi să vă satisfac? Nu am fost eu, d-voastră aţi fost preşedinţi toţi pe rând şi aţi meritat să fiţi; întorcându-mă la ce spuneam, în patru luni de zile o singură dată m-am gândit să

https://biblioteca-digitala.ro

chem la ordine pe un deputat şi pe urmă m-am răzgândit, şi nu a fost trecut la procesul-verbal. Aşa este, ori nu este aşa?

Voci: Aşa este!

D. N. Iorga: Şi ştiţi ce mi-a spus deputatul, care desigur regreta! Mi-a spus că am nevoie de un aparat auditiv special şi dacă sunt surd, nu am decât să nu stau la această tribună.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Frumos v-a răspuns!

D. N. Iorga: Ştiţi ce am făcut? Mi-am zis, d-le preşedinte, că un om mai bătrân, cu mai multă experienţă şi stând unde staţi d-voastră, poate să aibă o atitudine de îngăduinţă faţă de un om mai tânăr, care stă în locurile celelalte, unde fierb pasiunile, şi că rostul preşedintelui este să îmblânzească furtunile parlamentare, şi să nu le provoace. (*Aplauze prelungite pe băncile opoziţiei naţionale.*)

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Găsiţi că nu sunt destul de blând?

D. N. Iorga: Nu, d-le preşedinte, d-voastră sunteţi un excelent om, care nu puteţi rezista, într-un anume moment, pasiunii d-voastră şi nu aveţi grijă să vedeţi dacă pasiunea aceasta porneşte de la un fapt real, sau de la o simplă închipuire. Noi ne cunoaştem şi de la Academie, şi ne ştim şi părţile bune şi părţile rele. Eu am mai multe părţi rele, d-voastră mai puţine, dar ni le spunem pe rând. (*Aplauze pe băncile opoziţiei naţionale, ilaritate.*)

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Dacă d-voastră, la cuvintele de spirit m-aţi lăsa pe mine să râd cel dintâiu, aţi avea mai mult succes, dar începeţi d-voastră a râde cel dintâiu şi stricaţi efectul!

D. N. Iorga: Îmi pare foarte rău că nu faceţi distincţiune dacă eu râd de cuvântul meu, sau de faptul căruia i se aplică cuvântului meu.

Venim la fapte. Punctul c: D-voastră aveaţi mijlocul de a retrage cuvântul. D-voastră întâiu trebuia să vă adresaţi deputatului, să-l întrebaţi: Ce aţi spus, d-le? Cuvântul acesta îl retrageţi?

D-le Mârzescu, este obiceiul să se întrebe întâiu dacă retrage cuvântul sau înainte de a veni sancţiunea?

D. G.G. Mârzescu: Da, d-le Iorga.

https://biblioteca-digitala.ro

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Constat că vă aprobă d. Mârzescu, ceea ce este semn rău pentru d-voastră.

D. G. G. Mârzescu: Suntem atât de rar de acord, încât nu distrugeţi farmecul acestui moment.

D. N. Iorga: În orice caz, pe d. Mârzescu poate îl veţi avea mai mult la dispoziţie, fiindcă dumnealui nu se va retrage. Încât ne priveşte pe noi, spuneţi tot ce aveţi de spus, pentru că nu o să mai aveţi prilejul de acum înainte.

Nu aţi retras cuvântul deputatului; trebuia să retrageţi cuvântul. Dacă vedeaţi că a spus în adevăr ceea ce vi s-a părut că a spus, dacă vedeaţi că nu dă explicaţiuni, trebuia să retrageţi cuvântul până la sfârşitul şedinţei. Aceasta era arma d-voastră. D-voastră în loc de aceasta ne-aţi ameninţat pe toţi că ne daţi afară cu armata.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Eu?

D. N. Iorga: Am auzit eu cuvântul!

Voci: Aşa este!

Părintele V. Lucaci: Foarte bine!

D. N. Iorga: Dacă, spunând unei opoziţiuni întregi că o daţi afară cu armata, aceasta însemnează a contribui la liniştea şi la buna înţelegere din Adunare, vă fac complimentul meu!

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Am zis că vă expulzez.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, eu nu mint, şi aţi spus că ne daţi afară cu armata. (*Aplauze pe băncile opoziţiei naţionale.*)

Vedeţi, d-le preşedinte, chiar dacă aţi fi spus că ne expulzaţi, pe lângă atâtea greşeli de regulament pe cari le-am înşirat, adăugaţi încă una, pentru că, conform cu regulamentul, nu aveţi dreptul de a expulza pe nimeni. Ce drept aveaţi d-voastră? De a întreba Camera dacă este cazul de a se chema comisiunea de disciplină.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Am întrebat Camera.

D. N. Iorga: N-aţi făcut-o. Chemarea aceasta se face într-o linişte perfectă, şi dacă opoziţia cere contra-probă, trebuie să faceţi neapărat, şi contra-probă, aşa încât d-voastră a-ţi trimis la comisiune fără îndeplinirea formelor regulamentare, şi ceea ce nu se face într-o Cameră fără îndeplinirea formelor regulamentare, este nul şi neavenit. (*Aplauze pe băncile Federaţiei.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Comisiunea, la rândul ei, are să judece următoarele greşeli: „Loviri sau ameninţări cu arma". Nu s-au produs; „Ameninţări, imputări defăimătoare sau insulte la adresa Regelui, Reginei, Prinţului Moştenitor şi Dinastiei". Nu s-au produs ameninţări, defăimări, sau insulte grave la adresa preşedintelui Adunării, Camerei sau a instituţiunilor fundamentale ale ţării. D-voastră, d-le preşedinte, nu vi s-a adus nici o insultă, ameninţare sau defăimare, iar instituţiunile fundamentale ale ţării, adică armata, biserica şi Parlamentul, n-au fost insultate. „Îndemnurile la asasinat, crimă şi delict". Nimeni n-a îndemnat la asasinat şi la crimă. „Incitări la război civil, rebeliune sau revoluţie internă". Nimeni n-a incitat la asemenea lucruri. Prin urmare, comisiunea n-a avut de ce să se ocupe. (*Aplauze pe băncile Federaţiei.*) Ceea ce se pregăteşte acum, expulzarea a doi deputaţi, este un act fără nici o legitimare, fără nici un precedent, şi în contra acestui lucru protestez. La acestea, iată ce răspund: D-voastră puteţi să aduceţi hotărârea aceasta înaintea Adunării. Adunarea, trecând peste tot ceea ce a spus, poate să se ocupe şi majoritatea să satisfacă o pasiune care se ştie foarte bine că se îndreptează nu împotriva minorităţii, ci se îndreptează împotriva Adunării însăşi, împotriva reformei agrare şi împotriva intereselor mari ale ţării. (*Aplauze pe băncile Federaţiei.*)

D-le ministru de Interne, care râdeţi la mine, noi nu punem pe acelaşi rând reforma agrară, reforma electorală ca şi circulaţiunea bonurilor de tezaur, prin buzunarele escrocului Schuller. (*Aplauze zgomotoase pe băncile opoziţiei, zgomot, voci: Schuller, Schuller.)*

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D-le Iorga, vă rog să rămâneţi în limitele regulamentului.

D. N. Iorga: Un ultim cuvânt: Noi aşteptăm aci să interpretaţi regulamentul, iar dacă se va vota cu călcarea tuturor normelor de drept...

Voci de pe băncile majorităţii: Nu primim ameninţări. (*Zgomot, întreruperi.*)

D. N. Iorga: Dacă se va vota, d-voastre aveţi o cale, adică în caz de opunere a deputatului, să întrebuinţaţi forţa publică, fără virgulă, pusă la dispoziţia preşedintelui. Am protestat

https://biblioteca-digitala.ro

atunci în comisiune împotriva acestei trădătoare virgule însă aşa s-a hotărât, nu cu virgulă (*zgomot, întreruperi*) s-a hotărât forţa publică pusă la dispoziţia preşedintelui, adică aceea care este pusă de obiceiu la dispoziţia preşedintelui, şi noi am lămurit în comisiune că nici armata nu poate călca aci, nici poliţia nu poate calcă aci, ci numai personalul de serviciu al Adunării.

În acest caz, noi vom aştepta şi, în momentul când se vor apropia de colegii noştri servitorii, pentru a-i înlătura din Camera, noi vom pleca dintr-însa pentru a nu ne întoarce decât atunci când nici unul dintre d-voastre, nu va mai fi aci. (*Aplauze pe băncile Federaţiei.*)

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D-lor deputaţi, d. Iorga are privilegiul de a fi autorul tuturor legilor, regulamentelor istorice sau politice din ţara aceasta, prin urmare şi al acestuia, cu toate aceste dispoziţiuni; căci ultima afirmaţiune, este o inexactitate patentă. Iată ce zice regulamentul: „Cererea sa, adică a preşedintelui, poate să fie adresată direct tuturor ofiţerilor comandanţi sau funcţionarilor, cari sunt datori să o satisfacă imediat, sub pedepsele prevăzute de regulament".

Aceasta nu este ultima inexactitate afirmată de d. Iorga, (*aplauze prelungite pe băncile majorităţii*), dar sunt şi altele. Iată ce zice art. 51:

D. N. Iorga: Să aveţi lealitatea să spuneţi ce s-a hotărât. (*Zgomot.*)

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Ce lealitate! Ceea ce aţi avut d-voastră în gând este una şi ceea ce s-a hotărât este alta.

D. N. Iorga: Armata să o întrebuinţaţi contra..., nu în contra deputaţilor.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Dacă după aplicarea sancţiunilor prevăzute la art. 75, un deputat... (*citeşte*).

Iată darea de seamă, adică procesul-verbal al şedinţei, aşa cum va apare mâine, cum se va citi la sumar. Va rog să ascultaţi, îi dau lectură: „D. ministru de Interne, cere cuvântul asupra acestui raport. Se naşte tumult mare în rândurile opoziţiei. La orele 16, d. preşedinte neputând restabili ordinea, şedinţa se suspendă din cauza tumultului. La orele 16,10, şedinţa se redeschide. D. preşedinte Duiliu Zamfirescu ocupă

https://biblioteca-digitala.ro

fotoliul prezidențial. D. preşedinte roagă minoritatea să respecte regulamentul, păstrând liniştea, contrar, va fi silit să aplice prevederile regulamentului (art. 51). Scandalul continuă. D. preşedinte cheamă la ordine pe d. Bârcă pentru tumult. D. preşedinte cheamă la ordine pe d. Buzdugan pentru tumult. D. preşedinte cheamă pentru a dona oară la ordine pe d. Bârcă pentru tumult. Se dă cuvântul d-lui Madgearu, care face o declarație cu privire la această moțiune. Se dă cuvântul d-lui ministru Argetoianu. Se naşte din nou tumult. D. preşedinte cheamă la ordine pe d. Mureşeanu pentru tumult. D. ministru Argetoianu continuă cuvântarea d-sale în mijlocul tumultului.D. preşedinte dă cetire art. 132 şi 133 din regulament. Se dă cuvântul în chestiune de regulament d-lui N. Iorga. D. preşedinte cheamă pe d. Roman Dionisie, la ordine pentru tumult de două ori. D. preşedinte cheamă la ordine pentru a doua oară pe d. Buzdugan pentru tumult.

La orele 16,40 şedința se suspendă din cauza tumultului, după ce mai întâiu d. preşedinte, conform art. 45, alineatul ultim, consultă Adunarea, care aprobă convocarea imediată a comisiunii de disciplină, spre a cerceta abaterile de la art. 51 din regulament a d-lor Buzdugan, Dionisie Roman, Mureşeanu şi Bârcă, cari continuă prin tumult, a împiedica dezbaterile Adunării".

D-lor deputați, acesta este imaginea fidelă a celor întâmplate, pentru că ele nu au fost înscrise în sumar în vederea interpelării, care voia să o facă d. Iorga.

Prin urmare, rămâne constatat, că d. Iorga este un om plin de talent, care din când în când trece de la o latură în extrema cealaltă, crezând că serveşte patria, servind o opoziţiune, care astăzi s-a dovedit că nu este la înălțimea situațiunei. (*Aplauze furtunoase pe băncile majorității, protestării pe băncile minorității.*)

Voci: Ruşine!

D. N. Iorga: Ați auzit, d-le preşedinte, strigătul de „ruşine" a oamenilor de acolo. Să se treacă că mi s-a strigat „ruşine", în momentul când, pentru călcarea drepturilor Parlamentului, ies de aci". (*Aplauze furtunoase pe băncile minorității.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Pe aceiaşi temă:

„Închiderea discuţiunii la chestiune de regulament, unde aţi mai pomenit aşa ceva? D. Cuza a voit să lămurească lucrul. Tot aşa, după banca mimisterială s-a voit să se lămurească ce trebuie să facem şi lucrurile s-au încurcat şi mai rău. D. Cuza a pretins că introducerea articolului de care a fost vorba în regulament este un motiv de încurcătură în Cameră, şi tocmai d. Cuza este acela care a dat prilej să se introducă articolul acela, pentru că într-un moment dat a introdus, într-o formă care putea să înşele o parte din Cameră, să creadă că ar fi vorba de o moţiune benignă, o moţiune de neîncredere în guvern. Era o Cameră nouă care adeseori nu poate să deosebească ce se ascunde sub forma aceea ispititoare.

S-a produs atunci o moţiune care se făcea a sprijini guvernul şi se introducea într-o parte din moţiune ceea ce ar fi silit pe ministrul respectiv să plece de acolo.

D. dr. N. Lupu: Chiar acum majoritatea în această Cameră este victima inconştientă a manipulaţiunilor cari se fac cu această moţiune de către câţiva din această Cameră.

D. N. Iorga: Şi atunci eu am cerut, conform cu vechiul regulament, care îmi dădea acest drept, am cerut ca moţiunea să treacă la secţiuni – atunci existau secţiunile şi nu existau comisiuni – s-a discutat o şedinţă întreagă, şi a rezultat dreptatea mea desăvârşită. Deci am introdus în regulament tocmai trimiterea la comisiunea competinte, pentru ca să nu se poată ca, prin surprindere, un guvern să fie răsturnat, sau pus într-o situaţiune de aşa fel ca să nu poată mai departe conduce afacerile statului cu autoritate. Aceasta este o măsură de prudenţă şi de înţelepciune şi nu trebuie să se judece lucrul din punctul de vedere trecător al unui partid politic, sau al altui partid politic, ci trebuie să ne gândim la vremurile când fiecare dintre noi poate să se găsească în faţa unor intrigi, pe cari trebuie să aibă mijlocul de a le zădărnici.

Iar în ceea ce priveşte comisiunea de acuma şi hotărârea ei, afirm încă odată, cum am afirmat într-o şedinţă precedentă, că comisiunea, care este o comisiune tehnică, nu poate să refuze avizul ei. Este absolut îndatorată să se pronunţe. Noi

https://biblioteca-digitala.ro

nu-i cerem să dea un verdict politic; noi nu-i cerem să facă procesul nimănui; noi îi cerem numai să ne spună, dacă bonurile de stat, chiar cu cea mai bună intenţiune, pot fi date în mâna unui bancher, care are legături într-un partid politic, care finanţează un partid politic, şi care cu banii aceştia face afacerile lui proprii.

Aceasta este hotărârea pe care trebuie să o dea comisiunea, şi comisiunea nu se poate sustrage de la această datorie a ei, de a răspunde în această privinţă, chiar dacă s-a mai făcut şi altă dată, şi eu nu văd că s-a făcut altă dată în acest fel. Am fi avut o hotărâre care să împiedice pe oricine de a întrebuinţa acest mijloc compromiţător pentru autoritatea statului. (*Aplauze pe băncile minorităţii.*)

Iar pentru partea politică, să meargă la secţiuni şi de la secţiuni să vină înaintea noastră. Oricât de puternică ar fi dorinţa d-lui ministru de a vedea că se termină lucrul acum, este imposibil să se treacă peste raportul comisiunii tehnice, care serveşte drept bază a discuţiunii în momentul de faţă, şi înlăturând-o să se strecoare moţiunea de încredere, care nu are rost şi prin aceea că o altă moţiune de încredere, trecând peste hotărârea comisiunii, a fost prezentată înainte şi votată. Prin urmare, rezumându-mă, cred că este mult mai satisfăcător, pentru însuşi ministrul în discuţiune, ca hotărârea să fie dată după pronunţarea comisiunii şi după hotărârea secţiunilor, decât să ceară o a doua ediţiune a unei moţiuni prezentate, întâia oară fără rost şi a doua oară cu încă mai puţin rost decât întâia oară. (*Aplauze din partea minorităţii.*)

https://biblioteca-digitala.ro

CXII

CONTRA GLUMELOR PREZIDENŢIALE

(24 martie 1921)

D-le preşedinte, să-mi daţi voie să încep prin a spune că gluma aceasta[1], că ni facem complimente între noi, nu vă priveşte pe d-voastră. Sarcina d-voastră nu este să constataţi complimentele dintre deputaţi, ci călcările de regulament şi să aplicaţi exact regulamentul.

Suntem sătui de o atitudine în aparenţă glumeaţă, care contribuie la întreţinerea tuturor conflictelor din Cameră şi duce la triste rezultate, ca acesta de azi.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Tot aşa sunt eu de sătul de lecţiile pe care d-voastră continuaţi a le face în calitate de „Jupiter Tonans".

D. N. Iorga: Cu liniştea cea mai perfectă, fără să mă supăr câtuşi de puţin, voi constata că aici n-a fost nici Jupiter, nici alt zeu, nici nu a tunat, nici nu a fulgerat, cel puţin în capul meu. *În* Cameră a fost un deputat, care se ridicase să trateze o chestiune serioasă şi căruia preşedintele i-a făcut o glumă neserioasă pe care a avut dreptul să o respingă, cum a respins-o.

Vom proceda, d-le preşedinte, tot aşa în marginile celei mai stricte legalităţi. Nu vom lăsa, din camaraderie, din colegialitate, să fim trataţi ca nişte câni turbaţi; nu vom lăsa nimic din drepturile noastre.

Fiindcă s-a ridicat din nou chestiunea de regulament de colegul nostru, să mi se dea voie să răspund. Îi voi răspunde nu numai pe baza regulamentului, ci şi pe baza acelor lucruri cari, ştie dumnealui cum ştiu şi eu, s-au petrecut în comisie făcând regulamentul aşa cum este.

Dar întâi să vorbim dacă voiţi de regulament. D-voastră aţi spus că d. preşedinte a procedat absolut legal în şedinţa trecută. Am spus că *d.* preşedinte a procedat absolut ilegal, şi menţin cuvântul. (*Aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Fiindcă, d-lor, cel dintâi lucru care se face atunci când se întâmplă ceva într-o adunare, este că acela dintre deputați care a călcat datoriile sale să fie chemat la buna rânduială.

Al doilea, după ce el a înțeles că a fost chemat la buna rânduială, după aceea e chemat la ordine, aşa fel încât să înțeleagă şi el şi toată lumea. Şi a doua oară e chemat la ordine. Şi a treia oară trebuia să i se spună că dacă mai continuă, nu i se va da cuvântul în toată şedința. Şi numai după aceasta pedeapsa vine: Trimiterea la comisie pentru cazurile specificate.

Nimic din toate aceste lucruri nu s-a petrecut. Dar mai e şi altceva. Tumulturi au fost în Camera trecută. Cum s-a procedat față *de* aceste tumulturi? Aşa cum prevede articolul 41 din regulament. Articolul 41 din regulament (*întreruperi*)..: Rog pe d. Berlescu să-mi acorde mai multă atenție decât restul Camerei, care se vede că e mai luminată decât îi trebuie.

D. M. Berlescu: Vă ascult cu toată atenția.

D. N. Iorga: Articolul 41 spune: „Dacă Adunarea devine tumultuoasă, preşedintele, neputând restabili liniştea, anunță că va suspenda şedința. „La redeschidere, dacă turburarea reîncepe, preşedintele poate repeta suspendarea sau chiar amâna şedința".

Eu aşa am procedat întotdeaua, căci articolul acesta era şi în vechiul regulament. *Ce* însemnează şedință tumultuoasă?

Şedință tumultuoasă însemnează când într-o adunare se produce din deosebite părți un zgomot destul de puternic ca să nu se poată distinge ceea ce spune fiecare deputat.

Aceasta se cheamă adunare „tumultoasă". Adunarea a fost „tumultuoasă". *C*ea dintâi datorie a preşedintelui era să facă aceia ce am făcut eu: Să înştiințeze că, dacă mai continuă tumultul, se ridică şedința, s-o ridice odată, a doua oară să ridice şedința, dacă nici aşa nu se ajunge la niciun rezultat (*întreruperi*).

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Lăsați, d-lor, pe d. Iorga să se dea de exemplu continuu.

D. N. Iorga: Eu sunt în marginile datoriei mele, şi d-voastră sunteți în marginile datoriei d-voastră când mă veți asculta.

https://biblioteca-digitala.ro

Aşa zice, d-lor, articolul 41: „Dacă Adunarea e tumultuoasă, se suspendă şedinţa", căci aici nu suntem ca să ne pedepsim unii pe alţii, ci ca să lucrăm cu toţi împreună şi când se petrece o explozie de pasiune (*întreruperi*), să o înlăturăm pe cât se poate.

Vom face o adevărată *cronică,* care nu s-a făcut nici la prezidenţie, nici la stenografi, a tuturor manifestărilor d-voastră, şi vi le vom servi săptămânal ca să ştim care lucruri nu le toleraţi. O să fie foarte interesant pentru cei care vor veni pe urmă, să ştie de ce lucruri s-a supărat majoritatea Camerei în 1921. (*Aplauze.*)

În tot cazul, care era datoria d-lui preşedinte? Nu s-a procedat potrivit *cu* această datorie? Orice hotărâre s-a luat dincolo de marginile regulamentului nu are însă nici o valoare.

Adunarea se găseşte într-o stare de ilegalitate, şi tot ce iese din starea de ilegalitate n-are valoare legală, absolut nici o valoare legală. Aţi recunoscut altădată şi d-voastră că hotărârile luate în pripă nu au nici o valoare.

În chestia redactării regulamentului aţi procedat aşa, şi aţi văzut că nu e bine. S-a pierdut un timp preţios. Aţi revenit, ne-aţi găsit gata de a lucra în comisie. V-am dat regulamentul acesta, îl călcaţi din nou; va veni vremea să vă pară din nou rău, însă Camera va fi pierdut un timp care nu se poate pune la loc.

Vin la cealaltă parte.

D-lor, în comisie, de ce să nu o spunem limpede, a fost o mare luptă în jurul câtorva articole. Aparenţa este că noi am voit să facem un regulament nou, dar nu era aşa. Deoarece Parlamentul vechi s-a dus cum s-a dus, Ministerul vechi s-a dus cum s-a dus şi alegerile s-au făcut cum s-au făcut, relaţiile *dintre* cele două tabere ale Camerei nu erau bune. Prin urmare, era de aşteptat că şedinţele vor fi violente. *Noi* aceştia care suntem mai vechi decât d. economist Angelescu, pe care cuvântarea mea îl distrează foarte mult, noi nu ne speriem uşor. Aceia care sunt mai noi se sperie mai uşor; noi însă care de multă vreme suntem în Cameră, ştim la ce poate fi cineva expus în mediul parlamentar din orice ţară. V-aţi supărat şi aţi venit cu regulamentul care prevede clauza aceasta a expulzării.

https://biblioteca-digitala.ro

Îmi aduc aminte de o şedinţă regretabilă, care ar fi de dorit să nu figureze măcar în istoria parlamentarismului român când, în vara trecută, au intrat soldaţii în cuprinsul Camerei ca să restabilească liniştea tulburată. Un lucru care e de dorit să nu se reitereze niciodată, căci şi aşa în ţara aceasta instituţiile de căpetenie se bucură *de* puţin *respect* şi atunci când le vom trata *cu* baioneta, vom ajunge la o stare de anarhie de care cu toţii vom suferi. (*Aplauze pe băncile* Federaţiei.) Fiindcă, dacă este un bolşevism roşu pe care îl repudiem, să nu uitaţi că orice violenţă de sus împotriva legii se cheamă bolşevism alb. (*Aplauze.*) Şi în comisie am rugat, şi ne-am înţeles aşa de bine, am rugat *pe* d. Oteteleşeanu, pe d. Berlescu *şi* pe ceilalţi membri, şi d. preşedinte era de faţă, i-am rugat pe toţi să căutăm a îngrădi această clauză, care voia neapărat să se introducă în regulament, cu toate garanţiile, încât să nu se producă lucruri ca acelea la care asistăm azi. Şi atunci eu am introdus serierea penalităţilor. Am introdus-o pentru a evita spectacolul, de care şi acei care vor vota moţiunea se vor căi, spectacolul unui deputat violent, în plină şedinţă, luat de piept şi azvârlit afară. Şi atunci am introdus... (*Zgomot.*) D-le Teodorescu, d-voastră, un om aşa de liniştit, un profesor aşa de stimat şi aşa de cunoscător al dreptului, să vă asociaţi la tumultul acesta? Ni datorim de la catedră la catedră, cred, cum zice francezul, des égards.

D. M. Protopopescu: Dar acum nu mai aveţi copii înaintea d-voastră. Noi nu mai suntem copii.

D. N. Iorga: Prin urmare, eu am stăruit să se introducă în regulament clauza aceea care are singurul scop de a evita o astfel de violenţă, cum nu a cunoscut-o niciodată această blândă ţară, clauza interzicerii participării cuiva la dezbateri. Iată, d. Maniu a fost contra, şi alţii au fost contra; dar eu în comisie am stăruit să se introducă neapărat această îngrădire, fiindcă am spus: Anumite pasiuni se vor satisface prin aceea că un deputat nu va participa la lucrări timp de o săptămână sau două.

Aceasta este clauza prin care trebuie neapărat să treceţi. Nu se poate să scăpaţi de caracterul stringent al acestei clauze. Şi să-mi daţi voie să închei cu o rugăminte, dar o sinceră

https://biblioteca-digitala.ro

rugăminte, care nu este influențată de nici un spirit de partid, o rugăminte către d-voastră toți, şi nu vă puteți închipui cât de mult sunt dezbrăcat eu de orice spirit de partid...

Părintele V. Lucaci: Oh! (*Zgomot.*)

D. dr. Demetrescu-Brăila: Este foarte adevărat.

D. N. Iorga: D-nii aceia care s-au indignat acum, această indignare îi caracterizează pe ei şi nu pe mine. (*Aplauze.*)

O voce de pe băncile Federației: Aşa e! (*Aplauze.*)

D. N. Iorga: E destul să vă spun că niciodată nu are să mă vadă cineva pe banca aceea ministerială, unde de cinci ori în timpul războiului am refuzat să figurez. (*Întreruperi.*)

D-le Calmuski, dacă vă supără aşa de mult acest fapt, trebuie să recunosc că am uitat un lucru: Că neprimind eu să figurez pe banca ministerială, am uitat să recomand pe alții. (*Ilaritate pe băncile Federației.*) De aici înainte, vă rog să-mi dați o listă, pe care să o am la îndemână. (*Aplauze, ilaritate, întreruperi.*) Prin lineare, pe mine nu mă mână nici o ambiție.

D. colonel Al. Calmuski: D-le Iorga, nu ați auzit nimic din ceea ce am vorbit eu, şi de aceea cred că ar trebui să vă retrageți cuvintele pe care le-ați spus la adresa mea. Eu nu am spus nici o vorbă...

D. N. Iorga: Atunci, scuzele mele!

D. colonel Calmuski: ...şi nu am făcut nici un gest de dezaprobare, nu am spus nicio vorbă. Vă dau cuvântul meu de onoare.

D. N. Iorga: D-le Calmuski, nu v-am adresat nici un cuvânt jignitor. Am făcut numai o simplă glumă, crezând că ați făcut un gest de dezaprobare. Nu a fost nici o răutate în cuvintele pe care le-am spus. Prin urmare, vă rog să nu vă supărați. Dar vă mai spun un lucru: Acum nu vă vorbesc din punct de vedere de partid. Mai am câțiva ani de trăit, şi în aceşti câțiva ani, am de isprăvit o operă ştiințifică, care îmi cere cea mai mare parte din timp.

Prin urmare, mă adresez către d-voastră şi fac un apel la conştiința d-voastră (*întreruperi)*, d-le Angelescu...

D. dr. Angelescu: Pe această operă o aşteptăm foarte mult, d-le Iorga.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Vă asigur însă de un lucru d-le Angelescu, că va fi ceva mai bun decât aceia pe care o faceți d-voastră. (*Ilaritate la Federație, aplauze la Federație.*)

D. dr. Angelescu: Apreciere! (*Întreruperi.*)

D. Duiliu Zamfirescu: Opera d-lui Iorga va fi mai bună decât aceea care o face acum aici.

D. N. Iorga: D-le președinte, competența d-voastră politică este tot așa de perfectă, cât este competența mea în domeniile care ocupă o mare parte din viața d-voastră în afară de Cameră. (*Aplauze.*)

D. dr. Angelescu: Aprecierile d-voastră asupra operelor mele sunt foarte relative. Până la o anumită dată ați fost de o părere, iar după acea dată ați fost de altă părere.

D. Duiliu Zamfirescu: Obiceiul d-lui Iorga.

D. N. Iorga: D. președinte, a cărui obiectivitate se arată în fiecare moment, pare că este un vânător cu puşca gata să tragă un foc în vânt către opoziție. Dacă aveți praf de puşcă pentru acest uzagiu, vă păgubiți bugetul. (*Aplauze, ilaritate la Federație.*)

D-lui Angelescu îi răspund foarte scurt: Adevărat că am adus cele mai mari laude cărților d-tale şi foarte adevărat că de o bucată de vreme nu mai scriu despre cărțile d-tale. Aceasta iată pentru ce: Pentru că între unele şi altele există o deosebire.

D. Duiliu Zamfirescu, președinte: D-le Iorga, vă rog să vă mențineți şi în chestia de regulament.

D. N. Iorga: *D*-le președinte, lăsați-mă să vă *vorbesc;* am dreptul să vorbesc, *căci l-ați* lăsat să mă întrerupă.

D. Duiliu Zamfirescu: *D*-le Iorga, vă aduc aminte că vorbiți în chestiune de regulament şi că în *chestiune* de regulament aveți dreptul să vorbiți numai zece minute. *De* când vorbiți, au trecut douăzeci şi cinci de *minute.*

D. N. Iorga: D-le *Angelescu,* de când ai început să faci cărți rele, de atunci nu te mai laud.

D. dr. Angelescu: În poezie se pot pierde talentele, dar în ştiință nu se poate pierde metoda ştiințifică. Şi eu fac ştiință, nu poezie.

https://biblioteca-digitala.ro

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: *D*-le Angelescu, dacă te-ai fi înscris în partidul d-lui Iorga, d-sa nu şi-ar fi modificat părerea! (*Aplauze pe băncile Federaţiei.*)

D. M. Protopopescu: Foarte bine prezidează.

D. N. Iorga: Cu asemenea obiceiuri am ajuns unde suntem. Onorată majoritate, mă adresez d-voastră cu un ultim *argument* şi vă spun: Gândiţi-vă *că* dintre cei patru deputaţi, cu privire la care aveţi să vă pronunţaţi, doi dintre dânşii sunt basarabeni, iar doi dintre dânşii sunt din Ardeal. (*Aplauze pe băncile Federaţiei.*)

D. A.C. Cuza: Ei şi! (*Zgomot, întreruperi.*) Nu mai există Basarabie, există numai România Mare. (*Zgomot, întreruperi.*)

D. dr. A. Lazăr: Asta este dragostea pentru Basarabia şi Ardeal! (*Zgomot, întreruperi.*)

D. A.C. Cuza: Suntem numai deputaţi români şi toţi trebuie să respecte regulamentul. (*Întreruperi.*)

D. N. Iorga: Unul dintre *deputaţii* aceştia, în momentul când la Iaşi *complotul* bolşevic era îndreptat *contra* regelui... (*Zgomot pe băncile majorităţii şi întreruperi.*)

D-le preşedinte, am dreptul să vorbesc, ori ba? Unul dintr-înşii, în momentul când la Iaşi bolşevicii aveau intenţia să năvălească în Cartierul General al Regelui, a venit şi a informat ceas cu ceas cu primejdia vieţii lui, deşi era în uniformă rusească, guvernul român de ceea ce se *petrece* în comitetul bolşevic. Acela e Buzdugan[2]. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

Să nu uitaţi un lucru: *Că* fraţii noştrii basarabeni vin din mijlocul unei revoluţii şi că nu se poate cere oamenilor veniţi din mijlocul unei revoluţii sociale să aibă obiceiurile, nu voi zice blânde, dar *în* tot cazul, lipsite de curaj, ale unei oligarhii în stingere, cum e clasa noastră politică. (*Aplauze pe băncile Federaţiei.*)

Iar despre ceilalţi, ardelenii, pe care voiţi să-i loviţi prin sentinţa d-voastră, nu uitaţi un lucru: Că dacă şi-au format un spirit combativ, care trece uneori dincolo de marginile *regulamentului,* este că *acest* spirit a apărat decenii întregi contra străinului libertăţile poporului român. (*Aplauze prelungite pe băncile Federaţiei.*)

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. N.I. ceruse cuvântul. D. Zamfirescu zisese că era înscris înainte Iuliu Maniu; acesta a declarat că cedează lui N.I. Constatarea preşedintelui: „Dumneavoastră vă faceţi concesiuni şi congratulări reciproce". De aici replica ce urmează.

2. Vezi despre gestului lui I. Buzdugan, articolele lui C.D. Zeletin din *Magazin istoric*, nr. 11-12 din 1993 şi nr. 6 din 2005.

În aceiaşi şedinţă.

În replică cu Gh. Cristescu:

„D-le Christescu, îmi daţi voie să adaug un cuvânt. D-voastre nu vă place sila, nu e aşa? Ce ziceţi d-voastră de următorul caz, întâmplat într-un atelier, să zicem într-un atelier tipografic. Un număr de lucrători pleacă şi alţii rămân...

D. Gh. Christescu: În tipografia d-voastră.

D. N. Iorga: Nu am eu tipografie. Este arendată. De la ziarul „Socialistul" „sunt invitaţi, în numele sindicatului, chiar aceia cari au rămas, ca să se prezinte la „Socialistul", deşi nu sunt membri ai sindicatului.

Ei! sila aceasta o admiteţi d-voastre, cari sunteţi duşmanii silei, ca sila care o interziceţi statului, să o exercitaţi asupra acelora cari nu sunt membrii ai sindicatului, chemându-i nu la sediul sindicatului, ci la ziarul d-voastre?

D. G. Christescu: D-lor deputaţi, la observarea d-lui Iorga, răspund următoarele: Lucrul stă astfel, la tipografia d-lui Iorga...

D. N. Iorga: Eu nu am tipografie.

D. G. Christescu: Lucrătorii organizaţi în sindicat au pus un afiş pentru nevoile lor. Din ordinul d-lui Iorga s-a rupt afişul.

D. N. Iorga: D-le Christescu, tipografia este arendată. Nu am nici un amestec acolo. Proprietarul unei moşii arendate nu dă ordin pe moşia arendată.

D. G. Christescu: Dar de unde ştiţi, dacă nu sunteţi vizaţi în cauză?

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Cum ştii şi d-ta: vine lumea şi-mi arată".

Face **o declaraţie în numele opoziţiei**:

„Onorată Cameră,

În numele opoziţiei naţionale, am onoarea să fac următoarea declaraţie: Potrivit cu ceea ce s-a spus de către mine şi de d. Maniu în cursul acestei şedinţe, în care am făcut un apel zadarnic la sentimente pe cari le credeam existente în sufletul colegilor noştri din majoritate, ne-am oprit la următoarea hotărâre, deoarece decizia d-voastră, şi în punctul său de plecare, şi în tot felul cum s-au desfăşurat până la votul de acum, este în părerea noastră absolut ilegală, ne vom prezenta la începutul fiecărei şedinţe, vom constata dacă s-a revenit sau ba, asupra unei hotărâri care pune lucrările Camerei în situaţie de ilegalitate, şi ne vom interzice orice amestec în funcţionarea ilegală a Camerei, până ce ilegalitatea va fi reparată". (*Aplauze din partea Federaţiei. După această declaraţie, opoziţia federală se retrage din sala de şedinţă.*)

În şedinţa din *25 martie 1921*.

Subscrie **un protest al opoziţiei naţionale pentru excluderea din Adunare a unor deputaţi**:

„Opoziţia naţională protestează împotriva excluderii absolut ilegale, fără a se respecta dispoziţiile regulamentului, a d-lor deputaţi D. Roman, I. Bârcă, I. Buzdugan şi T. Mureşeanu.

Opoziţia naţională consideră procedeul urmat drept un act de violenţă, prin cari deputaţii excluşi sunt puşi în imposibilitate de a-şi exercita mandatul lor de reprezentanţi ai poporului.

Este cu atât mai dureros acest procedeu ilegal cu cât el a fost aplicat cu prilejul exercitării controlului parlamentar faţă de fapte abuzive, săvârşite de un ministru, cu evidenta păgubire a intereselor ţării şi a prestigiului ei.

https://biblioteca-digitala.ro

Prin actul arbitrar al unui preşedinte şi al unei majorităţi samavolnice, Camera Deputaţilor astfel trunchiată, nu mai reprezintă adevărata voinţă naţională a ţării.

Născută cu un viciu moral, Camera suferă, azi, de un viciu de formă.

Opoziţia naţională neputând, într-un cuvânt, lucra cu o adunare de persoane particulare, se retrage, până Camera va intra în legalitate.

Menţinând întru toate această declaraţie a noastră, şi considerând de nelegale şedinţele ţinute în asemenea condiţii, vă aducem la cunoştinţă, că după felul cum a fost primită declaraţia la care avem dreptul, căci d-voastre fără nici un drept aţi înţeles să supuneţi la critica politică atitudinea opoziţiei naţionale, şi după purtarea revoltătoare a majorităţii faţă de reprezentantul nostru, d. Mihail Popovici, constatăm că suntem puşi în imposibilitate de a ne înfăţişa, fie şi numai prin un reprezentant în şedinţa majorităţii.

Primiţi, vă rugăm, d-le preşedinte, expresia consideraţiunii noastre."

(ss) N. Iorga, I. Inculeţ, I. Maniu, I. Minalache, G. Pântea.

În şedinţa din *5 aprilie 1921.*

Salută decizia Adunării de anulare a excluderii unor deputaţi. Vezi şi intervenţia precedentă:

„Onorată Cameră,

„Opoziţia naţională ia act de faptul că în momentul de faţă încetează măsurile silnice, luate cu călcarea regulamentului, pentru a-i înnăbuşi cuvântul de protestare împotriva abuzului ministerial. Ea vede în anularea sentinţei de excludere de către majoritate, recunoaşterea faptului că Parlamentul nu poate aduce hotărâri şi cu deosebire nu poate lua în dezbatere reforma agrară, fără de prezenţa Partidului Ţărănesc şi a d-lui I. Mihalache, autorul unui proiect de lege agrară, în numele acestui partid, care, unit cu celelalte partide din opoziţia naţională, înfăţişează aspiraţiile alegătorilor ţărani,

https://biblioteca-digitala.ro

dând garanții de sinceră şi desăvârşită rezolvare a problemei agrare.

Opoziția națională vede deci în ridicarea măsurii ilegale luate față de d. Mihalache şi încă patru colegi ai săi, condamnarea întregii procedări de excludere şi interdicție rostită contra prescripțiilor reglementului, şi, pentru a reprezenta punctul de vedere al alegătorilor săi la discuția legilor organice, cu riscul de a fi expusă şi mai departe la jigniri, chiar din locul unde trebuie să domnească nu numai imparțialitatea cea mai deplină, dar şi cea mai aleasă amenitate, îşi reia locul, în care reprezintă voința liberă a cetățenilor".

Într-o problemă de regulament:

„Onorată Cameră,

Aflu că d. Vasile Kogălniceanu a primit să fie raportor al proiectului de lege agrar. În practica tuturor Parlamentelor din lume şi în viața tuturor partidelor, cineva care face parte dintr-un partid de opoziținune nu poate să primească rolul de raportor al unui proiect de lege, şi cu atât mai puțin atunci când preşedintele Consiliului a declarat că ține ca raportorul să reprezinte întocmai vederile sale.

Aşa fiind, chiar din momentul în care d. Vasile Kogălniceanu a consimțit a fi raportorul proiectului de lege înfățişat de d. ministru respectiv, din acel moment d-sa a încetat de a fi membru al Partidului Național-Democrat".

https://biblioteca-digitala.ro

CXIII

PARTICIPAREA *OPOZIȚIEI*

(9 aprilie 1921)

D-le preşedinte, n-am avut nici o cunoştinţă de acest proiect[1], iar argumentul acela: Dacă opoziţia este reprezentată într-o comisie, nu trebuie să mai observăm formele trebuitoare cu privire la votarea proiectelor de legi, acest argument nu-l putem primi.

Se poate întâmpla ca opoziţia să fie reprezentată într-o comisie de o persoană care, în acest caz special, să nu aibă cunoştinţele locale pe care poate să le aibă o altă persoană din opoziţie.

Noi nu înţelegem ca delegatul nostru să însemne votul nostru, ci el este numai o persoană pe care o credem potrivită în general pentru discuţiile de acolo, dar care poate, într-un caz special, să nu aibă informaţiile trebuitoare.

Prin urmare, mă unesc şi eu la protestarea celor doi colegi[2] ai mei din Opoziţia Unită şi sunt sigur că este de ajuns ca această protestare să vă fie cunoscută pentru ca d-voastră să luaţi măsuri ca de aici înainte noi să ştim ce votăm.

Adineauri, într-o formă glumeaţă, rugând pe d. raportor să ne spună despre ce este vorba, am exprimat aceiaşi protestare împotriva felului de a aduce proiectele de legi în dezbaterile Camerei.

Trebuie să ne dăm sama pe deplin de ceea ce este în discuţie. Altfel iată ce se va întâmpla: Noi vom vota legile aşa cum ni se prezintă, dar lumea nu este oarbă, aşa că legile votate în felul acesta n-au autoritatea morală a legilor care sunt votate cu respectarea regulamentului. (*Aplauze pe băncile minorităţii.*)

NOTE

1. Se dezbătea **proiectul de menţinere a prevederilor legii excepţionale din 9 ianuarie 1917**, prin care, între altele,

https://biblioteca-digitala.ro

„comisiunile interimare urbane şi rurale vor continua să îndeplinească toate atribuţiunile ce legile în vigoare conferă consiliilor comunale". *N.I. observase*: „Cer eu cuvântul ca să spun că, în ce mă priveşte, sunt contra. Este continuarea vechiului sistem de a prelungi până la nesfârşit o situaţiune tranzitorie, în loc să se dea oraşelor şi satelor rostul lor cel adevărat. Şi la fiecare moment se vede administratorul de plasă, care, el taie, el spânzură, el hotărăşte. Este un sistem început încă de liberali, pe care-l continuaţi şi d-voastre şi care a distrus cu desăvârşire toată autonomia comunală, care există însă de pe vremea Regulamentului Organic, pe care aţi stricat-o d-voastre.

Este lucru sigur că Regulamentul Organic, boierii, acei bătrâni cu işlic, au dorit să aibă autonomie comunală şi au impus-o; şi au venit partidele politice şi s-au folosit fiecare de cea dintâi ocazie ca s-o strice, iar d-voastre contribuiţi în acelaşi sens ca în trecut ca să prefaceţi ţara aceasta într-o ţară în care măcar în organizaţiunea aceasta comunală nu poate să fie puţină independenţă şi autonomie. Aceasta am avut de spus. (*Aplauze pe băncile opoziţiei naţionale.*)

D. Tilică Ioanid, raportor: D-le Iorga, până nu vom avea o lege electorală, este imposibil să fiţi satisfăcut.

D. N. Iorga: Aţi avut un an de zile ca să faceţi legea electorală.

/.../

Am vrut să fac numai o simplă întrerupere şi sub formă de întrerupere, am dreptul să întreb pe orator. Prin urmare, eram în dreptul meu. (*Ilaritate.*) Era o întrerupere şi, până ce oratorul nu scobora de la tribună, se putea să mai vorbească, pentru că a mai vorbit şi altă dată. (*Ilaritate.*)

Iată ce vroiam să spun: Nu este vina noastră dacă am ajuns aci. Am vrut să constat că există o vină, că această vină apasă asupra acelora cari au guvernat mai multă vreme şi asupra acelora cari au modificat legea, în ce priveşte constituirea acestei Adunări, ceea ce însemnează un amestec, dacă nu în legea electorală propriu-zisă, în condiţiunile de alegeri. S-ar fi putut să se facă ceva până acum, căci ce nu s-a făcut cu decrete-legi până acum?"

1. Gr. Iunian şi I. Mihalache.

https://biblioteca-digitala.ro

Într-o problemă de regulament. Polemică cu A.C. Cuza:

„D-le preşedinte, eu am o mulţime de defecte, dar am o calitate: Ştiu, dintre oameni, care este totdeauna acela cu care trebuie să vorbesc.

D. A.C. Cuza: Eu ştiu pe acela cu care nu trebuie să vorbesc. (*Ilaritate.*)

D. N. Iorga: În ceea ce priveşte partea de la început, nu este nici o contrazicere între cele două articole din regulament. De altminteri regulamentul nu l-am făcut eu; eu am avut un singur merit, acela de a fi adus ca discuţiunile acestui regulament care s-ar fi tărăgănat cine ştie câtă vreme să se poată isprăvi, trecându-se peste articole fără nici o importanţă şi cari pot fi îndreptate într-un timp mai scurt.

Acesta este singurul meu merit sau nemerit, precum vreţi să-l judecaţi.

Nu am specialitatea de a fabrica regulamente şi nici aceea de a le critica, ceea ce este meschin şi de o parte şi de alta. Găsesc că amândouă aceste articole se potrivesc. Eu aşa am înţeles, căci le-a făcut cineva mai priceput în materie de regulament decât mine, nu zic de alţii, şi acela care este mai priceput, este redactorul regulamentului din Camera franceză, căci textului s-a dat în traducere, în mare parte, după regulamentul Camerei franceze.

Mi-am închipuit că, deşi e supus criticei competente din România, se poate să urmăm opera lui. Comisiunea aceasta este o comisiune specială, vot deliberativ nu are decât cine face parte din comisiune, dar când cineva are o părere, evident că în ce priveşte părerea lui, are în faţa comisiunii dreptul să vorbească, are un rost al lui, pe care poţi să-l numeşti cum vrei; poate că vot nu e prea potrivit, dar delimitarea este foarte netedă. Asistă cine vrea, vorbeşte cine se pricepe, cine are poftă de a vorbi, el poate vorbi asupra lucrului cu privire la care a prezentat o propunere, dar nu se poate amesteca în deliberare.

D. C. Xeni: D. ministru Văleanu are o interpretare proprie.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Iar, d-le preşedinte, în ceea ce priveşte propunerea d-voastră, că dacă se lucrează în comisiuni, să nu se lucreze în plen, eu aş zice aşa: Este foarte rău să se discute cum s-a discutat ieri cu un număr foarte restrâns de deputaţi, şi cu proiecte cari, evident, nu au ajuns la cunoştinţa noastră, şi numai întâmplător fiind aci, am putut să ridic cuvântul...

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Recunosc.

D. N. Iorga: ...la legea aceea foarte importantă, la care s-ar fi putut să nu vorbească nimeni, ceea ce ar fi fost deplorabil. Dar tot atât de importantă cât este lucrarea în comisiune, este ca această Cameră să-şi ţină şedinţele în fiecare zi. Prin urmare, d-nii cari sunt în comisiuni, cari au primit să lucreze în comisiuni şi cari ca şi noi primesc o despăgubire pentru timpul lor, pe care o socotesc destul de importantă, d-nii aceia pot foarte bine să vină dimineaţa sau seara, sau într-o zi să vină dimineaţa şi în alta seara.

Voci: Foarte bine!

D. N. Iorga: Şi să facă amândouă lucrările, şi în comisiune şi în Cameră". (*Aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

CXIV

ATITUDINEA SAŞILOR

(11 aprilie 1921)

D-le preşedinte, s-a făcut o cerere de comisie[1]. Ar fi bine să declaraţi că nu este cazul de a numi o comisie. În mare parte s-au retras acuzaţiile aduse. D. Roth, o cunoaşte toată lumea prin activitatea sa ziaristică, s-a pronunţat în sensul prieteniei cu poporul român şi chiar în cazul cu Carol de Habsburg au ieşit două excelente articole în foaia dumnealor din Sibiu. Şi, de altminteri, saşii sunt oameni înţelepţi; ei spun lui Carol, Karl der Einfältige, „Carol cel Simplu" şi, prin urmare, vedeţi că nu pot avea mare dragoste pentru dânsul.

NOTE

1. Intervine **după deputatul C. Savu, care îi atacase pe saşi**, în speţă pe deputatul acestora, H.O. Roth şi zisese: „Să ne lăsaţi nouă voia ca noi, românii ardeleni, să ne alegem noi singuri pe funcţionarii noştri, iar nu dumneavoastră, ca să-i faceţi apoi coadă de topor".

„Onorată Cameră,

Fiindcă mă găsesc în aceeaşi situaţie ca şi colegul şi prietenul meu, d. Pop, de a nu fi fost de faţă în momentul când d. Savu a adus acuzaţiunile sale, să-mi fie îngăduit, în numele acelor democraţi din Vechiul Regat pe cari îi reprezint şi pe baza unei îndelungate experienţe pe care am făcut-o şi pe care o am şi despre trecutul şi despre prezentul poporului săsesc, pe care îl cunosc din dezvoltările lui seculare, pe care l-am cunoscut înainte de unirea Ardealului la România, prin călătoriile făcute acolo şi legăturile ce am avut cu fruntaşii lor, după care i-am cunoscut şi prin călătoriile ce le-am făcut anume ca să văd dispoziţiunile de spirit ale saşilor faţă de România Mare, să-mi fie îngăduit a spune că am cea mai deplină încredere pe baza celor petrecute şi pe baza cercetărilor

https://biblioteca-digitala.ro

făcute, în ceea ce priveşte loialitatea cu cari fraţii noştri saşi, cetăţeni români, egal îndreptăţiţi cu noi în regatul României (*aplauze prelungite*), în ceea ce priveşte, zic, loialitatea cu cari ei ţin să observe angajamentele solemne pe cari le-au luat la Mediaş, nu într-o zi de sărbătoare naţională pentru noi, când toată lumea vine să aducă omagii, ci într-unul din momentele acelea foarte grele pentru un popor, declaraţia saşilor ne-a făcut cel mai mare bine.

Este un proverb român: Buzele dulci le sărută fiecare, când sunt amare buzele, atunci e mare lucru de le sărută cineva. Şi, în clipa aceea, ne erau amare buzele. Iar în ceea ce priveşte afirmaţiunea caracterului pe care l-a avut aşezarea noastră în Ardeal, declaraţiunea saşilor ne-a fost de cel mai mare folos. (*Aplauze.*)

Noi nu am cucerit Ardealul, cum nu am cucerit nici Basarabia şi nici Bucovina. (*Aplauze.*) Ni s-au dat de bună voia lor fraţii noştri români, apăsaţi de veacuri, şi de bună voia lor, ni s-a dat această naţiune. Şi, observând o atitudine de dreptate, chiar faţă de acei cari n-au făcut asemenea declaraţii, cu atât mai mult faţă de acei cari au făcut declaraţia de loialitate, suntem datori să le dăm, nu numai legalitatea cu care se cuvine să trateze statul român pe toţi cetăţenii săi, dar şi o parte din inima noastră recunoscătoare pentru ce-au făcut.

Nu înţeleg să se aducă împotriva saşilor argumente din legăturile lor cu ungurii. Legăturile acestea au fost determinate de faptul că ei au fost colonizaţi în evul mediu de Coroana ungurească. Au avut legături cu această Coroană ungurească, şi au fost datori faţă de Coroana ungurească, cu acea loialitate pe care o au în momentul de faţă pentru Coroana Regelui Ferdinand. (*Aplauze.*)

Iar dacă este vorba de garantarea privilegiilor lor de către unguri, acesta este un lucru adevărat, dar saşii sunt oameni destul de isteţi ca să fi ghicit de la început de unde a venit această pretinsă iubire a naţiei maghiare faţă de dânşii.

A fost o încercare de a-i întrebuinţa faţă de aspiraţiunile naţiei noastre. Dar niciodată această încercare n-a produs acea duşmănie şi acel conflict, de care greşit s-a vorbit în momentul de faţă. Nu!

https://biblioteca-digitala.ro

Prin urmare, astăzi, când împrejurările s-au schimbat cu desăvârşire, înţelepciunea politică, căpătată în împrejurări grele de poporul săsesc, înţelepciunea aceasta politică îi călăuzeşte îndeajuns ca să ştie ceva: Că vremea privilegiilor s-a isprăvit.

Şi nu numai pentru ei, ci s-a isprăvit şi pentru noi cei din România, dacă privilegiu va fi avut cineva aici, precum s-a isprăvit pentru oricine trăieşte, în această epocă democratică, pe orice punct al pământului românesc, precum şi pe orice punct al pământului Europei. (*Aplauze.*)

Stăpânirea unguréască în Ardeal nu o mai doreşte nimeni decât elementele maghiare cari trăiesc şi acum în visuri romantice răufăcătoare, pe cari ei le vor plăti. Dar şi în mijlocul ungurilor s-au putut constata, în ultimul timp, semne de cumineţenie politică şi de simţ al realităţii.

Prin urmare, nu doreşte nimeni în Ardeal întoarcerea stării de lucruri de odinioară. Dacă prin imposibil, zic prin imposibil, s-ar întâmpla acest lucru, împotriva căruia s-ar ridica simţul naţional şi conştiinţa de dreptate a lumii întregi, nici ungurii cei mai încarnaţi, nici acei cari trăiesc mai mult în tradiţiile Evului Mediu, nici aceia n-ar putea da nici unui popor locuitor al Ardealului mai mult decât pretinde spiritul democratic al timpurilor noastre.

Atunci, situaţia este foarte netedă: Trăim în ceasul nostru; trăim în împrejurările pe cari ni le-a dat timpul Şi, aşa fiind, şi unii şi alţii avem terenul trebuitor spre a ne uni şi mai bine puterile pentru binele patriei comune.

Această dorinţă o împărtăşesc ei, împreună cu noi. Pentru că, dacă două popoare pot fi legate prin interese materiale, este o legătură mai puternică decât interesul material între popoare. Popoarele cari vin dintr-un trecut de civilizaţie, popoarele cari au avut simţul intereselor civilizaţiei, popoarele cari sunt gata să facă operă de civilizaţie în jurul lor, popoarele acestea sunt legate între sine printr-un lucru mai mare decât orice interes material, prin aceea că sunt în Răsărit străjerii civilizaţiei occidentale. (*Aplauze prelungite.*)

În numele acestei civilizaţii occidentale, suntem legaţi împreună. De aceea nimic dintr-un trist trecut oriental să nu se amestece pentru a turbura sentimente pe cari le cred loiale

https://biblioteca-digitala.ro

la ei şi pe cari, în ceea ce ne priveşte pe noi, vom şti să le facem, împotriva greşelilor de judecată şi împotriva pasiunilor trainice. (*Aplauze prelungite.*)

Pe marginea proiectului de lege care cerea ratificarea unui decret lege din 13 august 1919, cu privire la contractele de locaţiune din Basarabia:

„Fiindcă fraţii noştri basarabeni doresc ca această lege să fie votată, evident că şi minoritatea o va vota.

Însă aş întreba pe d. ministru, cum consideră, din punct de vedere al legalităţii, acest lucru.

Decretele-legi nu au fost trecute, nici aceasta cum nici atâtea altele, şi acum noi facem operă legislativă reală în legătură cu un decret-lege care nu a primit confirmare din partea Camerelor.

Eu pun întrebarea; nu sunt om de drept, dar atâta noţiune de legalitate am încât să mi se pară curios lucrul acesta.

Dar vom trece asupra lui şi vom vota. Însă vrem să nu se stabilească un principiu că adică, înainte de a se trece decretul-lege prin Cameră, ca să fie discutat şi prefăcut în lege, înainte de aceasta să nu se vină, fie în legătură cu interesul unei provincii, sau cu un alt interes, cu alipirea acestui lucru ilegal pe lângă un lucru legal, ceea ce eu nu pot admite.

Căci decretele-legi au fost introduse şi în Italia şi în România, în anumite împrejurări, dar în Italia nu a intervenit ceea ce a intervenit la noi, adică în Italia Parlamentul acela nu a fost dizolvat şi hotărârile lui să fie declarate ilegale, precum Parlamentul Marghiloman a fost dizolvat şi toate hotărârile lui au fost considerate ca ilegale.

Deci decretele-legi, deşi instanţele judecătoreşti le-au primit, nu au fiinţă în dreptul constituţional al ţării. Aceasta este obiecţiunea care o fac. Declar însă că, pentru că fraţii basarabeni o vor, vom vota această lege. Pe lângă aceasta aş adăuga încă una, d-le ministru. Ştiţi că s-au ridicat nemulţumiri şi din partea chiriaşilor şi din partea proprietarilor faţă de actualul decret-lege, care nu corespunde intenţiunilor fostului ministru de Interne, d. dr. Lupu. Acest proiect, pe care

https://biblioteca-digitala.ro

l-am cunoscut, cuprindea două lucruri cari nu sunt în decretul-lege, anume: Să nu se mai ție enorme case fără nici un fel de întrebuințare, cum se țin acum palate în cari nu locuieşte aproape nimeni, şi, al doilea, se prevedea că proprietarul are drept să-şi rezerve în imobilul său atâtea odăi, cât să-şi poată ține familia. Înțelegeți bine că e nedrept să condamni un proprietar la împrejurări de sănătate detestabilă şi la imposibilitatea de a trăi în condițiuni umane, pentru că s-a întâmplat că s-a instalat în casa lui cineva, care poate să fie cu mult mai bogat decât proprietarul, d-le ministru, şi care pe lângă aceasta nu este un element util în oraş, ci un simplu speculant. Prin urmare, înțeleg să se păstreze la locul lor vechii locuitori, cari au o chemare adevărată în oraş, dar să se păstreze oameni cari stau la Bucureşti, cari fac speculă şi să condamni la o adevărată robie oameni săraci, de multe ori ofițeri, cari au primit casele acestea ca zestre şi cari mănâncă odată pe zi, fiindcă nu le ajunge solda, aceasta este o mare nedreptate. Eu cred că, dacă noi facem aceasta favoare, de a trece peste chestiunea de principiu, ca să votăm legea pentru ca basarabenii să nu fie nemulțumiți, d-voastre să ne făgăduiți că veți veni cu legea pe care v-o cerem cât mai repede, pentru că, dacă este un interes ca omul sărac să nu fie scos din locul pe care-l ocupă, de un proprietar câinos la inimă, tot aşa este de cea mai absolută echitate... (*Aplauze.*)

Voci: Foarte bine!

D. N. Iorga: ...ca oraşul nostru să nu fie năvălit de samsari şi de speculanți, cari unii s-au instalat pe vremea nemților, d-le ministru de Justiție, cu contracte sub valoarea de închiriere a imobilelor, fiindcă ocupanții amenințau să aşeze acolo pe ofițerii lor, distrugând imobilele. Aşa încât, mulți chiriaşi au contracte cari, fiind încheiate sub presiunea ocupantului şi, după părerea mea, n-au o deplină valoare legală. Vă rog, gândiți-vă la acest punct, cercetați legea d-lui dr. Lupu, luând ceea ce vi se pare bun dintr-însa ca să nu mai trăim în acest provizorat în contra căruia protestează, nu numai chiriaşii şi proprietarii, dar protestează chiar ceva mai sus decât chiriaşii şi proprietarii, adică dreptatea socială şt umanitatea însăşi".

https://biblioteca-digitala.ro

La proiectul de lege de modificare a măsurilor şi greutăţilor:

„Guvernul prin cine este reprezentat la discuţiunea acestei legi? Care membru al guvernului prezintă legea? Care din d-voastre vă pronunţaţi cu privire la amendament?

D. M. Vlădescu: Noi, Camera, fabricăm legea.

D. N. Iorga: D-voastre sunteţi destul de nou, ca să nu ştiţi că un ministru care prezintă o lege trebuie să fie de faţă la votarea legii, sau să însărcineze pe unul din colegi care să-l reprezinte, bineînţeles, atunci când discuţiunea este serioasă; dar dacă voiţi să scoborâţi legea până la nivelul acesta, ca să o socotiţi numai ca o glumă, sunteţi liberi să o faceţi. Ori este ministrul care prezintă legea, ori este unul din colegii săi care să-l reprezinte. Aşa este obiceiul în orice Parlament.

D. I. Petrovici, ministrul Lucrărilor Publice: D-le Iorga, noi am crezut că legea are în ea însăşi forţe suficiente ca să se apere, fără să mai fie nevoie de sprijinul ministrului respectiv. Pentru ca şedinţa să poată continua în mod valabil, este suficient să fie oricare ministru pe banca ministerială.

D. N. Iorga: Chiar dacă n-are nici o părere, în ceea ce priveşte legea?

D. I. Petrovici, ministrul Lucrărilor Publice: Dacă noi renunţăm să o apărăm, atunci este cu atât mai avantajos pentru cine combate legea.

D. N. Iorga: Veţi recunoaşte, nu voiu zice că sunt sofisme, dar că sunt argumente cu totul speciale...

D. I. Petrovici, ministrul Lucrărilor Publice: Evident însă că guvernul este solidar cu orice proiect de lege care se propune.

D. N. Iorga: Trebuie să fie şi competent.

D. I. Petrovici, ministrul Lucrărilor Publice: Dar aceasta este în avantajul opoziţiei.

D. N. Iorga: Vă rog, interpretaţi greşit dorinţa opoziţiei. Opoziţia nu vine să profite de incompetenţa guvernului, noi dorim să facem o lege bună, şi dorim să fie acolo un ministru care să poată răspunde la argumentele noastre.

D. I. Petrovici, ministrul Lucrărilor Publice: D-le Iorga, credeţi d-voastră că-mi este comod să viu să fac o declaraţiune,

https://biblioteca-digitala.ro

că sunt competent? Nu este felul meu firesc de a mă declara competent, de a spune cuvântul acesta.

D. N. Iorga: Dar astă vară spuneați că sunteți competent numai pentru instrucțiunea publică şi că nu ați primi pentru nimic în lume alt departament, fiindcă sunteți om serios.

D. I. Petrovici, ministrul Lucrărilor Publice: Dacă te-aş copia...

D. N. Iorga: Cam greu!

D. I. Petrovici, ministrul Lucrărilor Publice: Şi aş spune, la diferite ocaziuni, ce mi-ai spus în convorbiri particulare, nu ți-ar conveni întotdeauna.

D. N. Iorga: Liber, oricând!"

https://biblioteca-digitala.ro

CXV

MINIŞTRI DE PROVINCII

(18 aprilie 1921)

Onorată Cameră,

Am cerut cuvântul, îndată după declarația d-lui preşedinte al Camerei, care spunea că decretele[1] regale privitoare la numirile miniştrilor nu se discută. Evident că actele Regelui nu se discută. Regele are dreptul să numească miniştri pe cine vrea. A fost odată o discuție în privința aceasta, şi cine a ridicat discuția nu a avut dreptate. Camera este liberă să nu primească pe miniştri, să dea un vot de blam miniştrilor pe care suveranul îi numeşte. Dar Regele are dreptul să numească pe cine vrea, însă numirea se face după o propunere a preşedintelui Consiliului. Preşedintele Consiliului poate fi întrebat, cum l-am întrebat eu la început, şi răspunsul nu m-a convins: Pe baza cărui text din Constituție s-a făcut numirea miniştrilor Ardealului şi Bucovinei?

Noi nu zicem că nu e bine ca Ardealul şi Bucovina să aibă miniştri (*aplauze pe băncile minorității*). Evident, este bine să-i aibă, dar îi au aceste două provincii pe baza unui decret-lege dat în momentul când nu era Parlament, îndată ce Parlamentul este, înainte de a se numi acei miniştri, mai ales după o lungă întrerupere, trebuia întrebat Parlamentul dacă socoate sau ba că decretele-legi trebuiau să se prefacă în legi.

Această cale este singura valabilă. Dar dacă se pune întrebarea de ce sub trecutul Minister, sub trecutul regim, nu s-a făcut trecerea de la decrete-legi la legile înseşi, răspunsul este foarte uşor. Era o întreagă serie de decrete-legi care trebuiau întărite şi în rândul întâi exista decretul-lege privitor la miniştrii provinciilor eliberate. Nu am avut vreme de a începe discutarea decretelor-legi, dar cel dintâi pe care l-am fi discutat, ar fi fost fără îndoială aceasta.

Aceasta aveam de spus. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. Era vorba de decretele prin care dr. Petru Groza şi Dori Popovici erau numiţi miniştri fără portofoliu. *N.I. a intervenit în continuare*:

„Constat că s-au făcut numiri pe baza unui decret-lege neratificat de Cameră. (*Zgomot, întreruperi.*)

O voce: În acelaşi timp se fac reduceri în lefurile funcţionarilor. (*Zgomot, întreruperi.*)

D. general Al. Averescu, preşedintele Consiliului: D-lor deputaţi, nu înţeleg protestările acestea. Sunt două vacanţe de atâtea luni cari se împlinesc acum, prin retragerea d-lui Mocioni şi a d-lui Stârcea. Nu înţeleg aceste protestări, căci aceste posturi erau în bugetul pe care l-am găsit eu când am venit la guvern. (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii.*)

D. N. Iorga: D-lor deputaţi, cred că interpretez protestarea într-un îndoit înţeles: Întâi că numirile acestea se fac pe baza unui decret-lege, pe care Parlamentul nu l-a ratificat. Aceste ministere nu existau înainte, şi Parlamentul nu a consimţit la crearea acestor locuri.

Al doilea, bugetul statului este prea încărcat pentru a se crea noi cheltuieli. Din acest îndoit punct de vedere, noi, membrii minorităţii, nu vedem în aceste creaţiuni decât satisfacţiunea personală dată unor aderenţi politici". (*Aplauze pe băncile minorităţii.*)

Evident că decretele-legi, atâta vreme cât nu sunt abrogate, au putere. Dar îndată ce un decret-lege este adus înaintea Adunării, care are chemarea de a-l întări sau respinge, situaţiunea este cu totul alta. (*Protestări pe băncile majorităţii.*) Nu îmi rămâne altceva decât, cu multă părere de rău, să vă trimit la şcoală. (*Aplauze pe băncile Federaţiei.*)

În şedinţa din *19 aprilie 1921*.

Replică lui Octavian Goga, ministrul Cultelor şi Artelor,

https://biblioteca-digitala.ro

care se apăra de acuza deputatului Aurel Dobrescu despre dezertarea sa de pe frontul de la Turtucaia:

„D-le Goga, ce spuneți d-voastră este foarte adevărat. Dați-mi voie însă să vă spun un lucru care nu este tocmai în chestiunea aceasta. Dar era tocmai în momentul când d-voastră mi-ați făcut mie o povestire şi mi-ați povestit cum a fost luată Turtacaia, spunându-mi că acolo a fost ceva îngrozitor, a fost infernul lui Dante.

Şi aici să mă ierte d. Dobrescu, că spun că d-voastră nu aveați atunci înfățişarea unui dezertor, ci mai mult a unui soldat neîntrebuințat, care poartă uniforma numai aşa.

Dovada că nu vă considerați ca soldat este că în momentul acela mi-ați spus că țara este în aşa stare încât trebuie să se facă o revoluțiune şi mi-ați oferit să o facem împreună şi atunci eu v-am spus că eu sunt prea bătrân acum dar o să mă uit cum o s-o faceți d-voastră. (*Aplauze, ilaritate pe băncile federației.*)

D. Gh. Christescu: Iau act de această declarațiune pentru viitor.

D. Octavian Goga, ministrul Cultelor şi Artelor: D-le Iorga, reputația d voastră de om cu o memorie impecabilă mă pune în o situațiune grea.

Eu nu ştiu în ce ordine de idei am discutat acest lucru, însă este puțin elegant din partea d-voastră ca să veniți cu un fragment de convorbire particulară şi să-l relatați aci în această Cameră. Eu, d-le Iorga, am fost...

D. N. Iorga: Pentru revoluțiune. (*Ilaritate.*)

D. Octavian Goga, ministrul Cultelor şi Artelor: Am fost în tot trecutul meu un om care am aruncat în cumpănă toate credințele mele, un temperament cum s-ar zice revoluționar. *(Ilaritate.)*

D. dr. N. Lupu: Să mulțumiți d-lui Iorga că v-a întărit situațiunea în guvern, unde mai aveți un tovarăş!

O voce: D. Cristescu râde.

D. Octavian Goga, ministrul Cultelor şi Artelor: Totdeauna am stat în fața considerațiunilor logice şi vă rog să găsiți în trecutul meu şi în toate rândurile pe cari le-am scris pe hârtie,

https://biblioteca-digitala.ro

cari arată truda mea intelectuală, un singur punct în care nu considerațiunile celei mai glaciale judecăți m-ar fi călăuzit în toată activitatea mea publică.

De convorbirea de care spuneți d-voastră, eu declar ca nu-mi aduc aminte. Decât un singur lucru este care mă bucură, că în trecutul nostru au fost puncte în cari ne-am mai întâlnit şi am mai stat de vorbă. (*Ilaritate.*)

D. N. Iorga: Eu am vrut să fac un serviciu între oameni...

O voce: Eleganți.

D. N. Iorga: Eleganța să o lăsăm la o parte, cercetați d voastră notele stenografice ce strigați d-voastră şi în urmă vedeți cine este elegant.

Eu am vrut să spun atâta lucru că e probabil hotărârea unui om indignat de a face revoluțiune; când o faci până la capăt, e cu atât mai bine. Dar d-voastră păstrați o superioritate asupra colegilor d-voastră, cari au fost conspiratori fără ca să aibă curajul de a fi revoluționari. (*Aplauze pe băncile minorității, murmure pe ale majorității.*)

D. general A1. Averescu, preşedintele Consiliului şi ministru de Industrie: Absolut la înălțimea unui academician. Acesta e exemplul de caracter pe care îl dați elevilor d-voastră.

D. N. Iorga: Caracterul, nu e aşa? Ni-l judecă alții".

În şedința din 21 aprilie 1921.

La un discurs al lui A.C. Cuza, aruncă o vorbă de duh: „Faci politică externă cu Antanta, cum ai făcut politică internă cu mine. Vai de capul meu, Vai de capul Antantei! „Când acesta zisese: „Eu fac aceiaşi politică pe care am făcut-o totdeauna cu Antanta, dar cu singura condiție ca şi Antanta să fie cu noi. Căci dacă crede Antanta ca să ne supună la umilințe şi la pagube... " D. Zamfirescu, preşedintele Adunării, a curmat dialogul: „Dacă se poate, să excludem cinematograful".

Intervenție la proiectul de lege cu privire la taxele impuse mărfurilor germane importate în România (până la 50% din valoare):

„Onorată Cameră, să mi se dea voie să explic votul meu, şi atâtea alte voturi cari vor veni de pe aceste bănci în favoarea

https://biblioteca-digitala.ro

proiectului care se prezintă. Mi se pare că s-a făcut o greşeală de metodă socotindu-se că este vorba de o politică economică; nu este vorba de o politică economică, ci de un mijloc de presiune. (*Aplauze.*)

Sunt oameni cari înţeleg de tratate, sunt oameni cari înţeleg de somaţiile cari vin după tratate – şi cei dintâi nici nu au nevoie de somaţiuni – şi sunt oameni cari înţeleg de propriile lor interese; sunt oameni cari, după ce li s-au făcut somaţia, se coboară în conştiinţa intereselor lor materiale. Dar sunt oameni cari nu înţeleg nici de tratate, nici de somaţii şi nici de propriile lor interese şi se înverşunează să facă din nou politica aceea care ea, şi nu altcineva, i-a adus unde se găsesc. Şi atunci, natural, ţările păgubite, cari au dat atâta din sângele lor, cari au dat cea mai mare parte din bogăţia lor şi cari au sub toate raporturile dreptul la despăgubiri, trebuie să întrebuinţeze un sistem, care să fie după rezistenţa cutanee a persoanelor sau a statului de care este vorba.

Este foarte regretabil că astfel de mijloace trebuie să se întrebuinţeze. Este foarte regretabil că o ţară neconsolidată încă, precum este ţara noastră, trebuie să recurgă la măsuri pe cari nu le poate refuza şi cari, fără îndoială, să contribuie a înrăutăţi situaţiunea economică a claselor sărace din această ţară.

Cu toate acestea, nu se poate sustrage nimeni de la această măsură. Măsura aceasta noi nu o putem refuza, dar nu o creăm noi şi nu au creat-o nici Aliaţii cari o prezintă, au creat-o acei cari au iscălit un Tratat de pace, la sfârşitul celui mai odios brigandaj care se poate închipui că a fost vreodată în istoria lumii întregi. (*Aplauze generale.*)

D. general G. Cantacuzino-Grănicerul: Bravo!

D. N Iorga: Şi cari, a doua zi după aceasta, se dau după paravanul unei republici pentru a continua să facă şi acum, cu Hego Stinnes şi ceilalţi toţi, imperialism, din cap până în picioare o politică de imperalim, care dacă nu va fi atinsă în inima ei – care este economică – atunci vom avea să sacrificăm încă o generaţie. (*Strigăte de bravo, aplauze.*) Aci stă chestiunea.

https://biblioteca-digitala.ro

Imperialismul german s-a refugiat în domeniul economic şi Înţelegerea îl caută în domeniul acesta economic, nu pentru a distruge o ţară, ci pentru a cuminţi clasa superioară înnebunită a unei mari naţiuni.

Aceasta este situaţiunea. (*Aplauze.*)

Prin urmare, noi nu facem altceva decât să îndeplinim, pe lângă o elementară datorie de Aliaţi, pe lângă o datorie superioară faţă de umanitate, şi o datorie esenţială faţă de noi înşine; căci nu trebuie ca Germania care a fost, să învie; iar Germania care vrea să învie acum se sprijină pe o întreagă politică economică, care dacă asigură unor popoare puţin bine astăzi, le va da în schimb o robie tot aşa de teribilă, ca şi aceia pe care o pregătise. (*Aplauze prelungite.*)

Atunci, d-lor, cât putem să facem şi ce putem să facem? Putem să spunem Aliaţilor noştri: Ne-aţi cerut încă o dată să rupem din carnea noastră pentru binele tuturor, desigur, dar şi pentru asigurarea noastră am făcut-o şi o facem.

Dar, în acelaşi timp, avem un lucru de cerut Aliaţilor. Să le spunem: Vă sprijinim în politica d-voastre faţă de Germania – duşmanul d-voastră – până la capăt, dar să binevoiţi a întări Tratatul de la Trianon, pentru ca şi faţă cu Ungaria Tratatul să fie executat până la capăt. (*Aplauze.*)

Aceasta am avut de spus". (*Aplauze prelungite.*)

La discuţia proiectului de lege care autoriza comuna Bucureşti să perceapă, după un tabel, taxe comunale vechi şi altele noi, se adresează primarului Gh. Gheorghian: „Sunt locuri virane pe bulevardele cele mari şi pe care proprietarii nu le îngrădesc. Este inadmisibil. Este o ruşine pentru un oraş ca al nostru ca pe bulevardul Colţii, de exemplu, să existe oameni aşa de fără de obraz încât să lase maidane. Este de necrezut. Executaţi-i, domnule primar".

În şedinţa din **22 aprilie 1921**.

Intervine cu **precizări într-o problemă de regulament**, după ce dr. N. Lupu observase că o discuţie nu poate fi întreruptă: „Pe orator nu-l poate întrerupe nimeni. Oratorul trebuie să-şi mântuie discursul. Dar, evident, dacă este vorba de legi

https://biblioteca-digitala.ro

importante şi grabnice, după ce oratorul şi-a mântuit cuvântarea şi înainte de a i se răspunde, se va putea strecura acest principiu de legi importante. Dar oratorul trebuie să continuie, aceasta este indubitabil".

În şedinţa din *25 mai 1921.*

Dispută cu A.C. Cuza:

„Când ai şti ce dispreţ am pentru un om care nu are respect, nici pentru studenţii săi, nici pentru bătrâneţele sale. Eşti un calomniator ordinar.

D-le prim-ministru, mă adresez d-voastră. Cum judecaţi d-voastră, om cinstit, purtarea unui profesor de Universitate, care întrebuinţează orice prilej spre a arunca unui fost tovarăş o nemernică calomnie, că este un om vândut unui bancher? Sunteţi dator, d-le prim-ministru, să acoperiţi cu dispreţul d-voastră pe acest om, a cărui purtare este incalificabilă. (*Aplauze pe băncile minorităţii; zgomot.*)

D. general Al. Averescu, preşedintele Consiliului: Lăsaţi-l, d-lor, poate să dea o explicaţiune satisfăcătoare.

Voci: La Moşi! La Moşi!

D. A.C. Cuza: Legătura d-lui Iorga cu Marmorosch Blank a fost stabilită în chestiunea mea personală cu d-sa; la această chestiune a răspuns d. Iorga şi a dovedit că ceea ce am afirmat eu este exact; aşa încât nu este o calomnie, ci este un adevăr.

Voci: La Moşi! La Moşi! (*Întreruperi.*)

D. N. Iorga: D-le preşedinte al Consiliului, pot să fiu eu un om cumpărat de un bancher; vă rog să-mi răspundeţi. (*D. general Averescu nu răspunde.*) Un om de onoare, un fost ofiţer când este întrebat într-o chestiune de onoare este dator să răspundă imediat. (*Aplauze pe băncile Federaţiei. D. preşedinte al Consiliului se găseşte în acel moment aşezat pe bancă lângă d. Cuza.*)

Datoriţi un răspuns tocmai din locul în care aveţi acum vecin un calomniator ordinar. (*Aplauze pe băncile Federaţiei.*)

D. general Al. Averescu, preşedintele Consiliului şi ministrul Industriei şi Comerţului: D-lor, se face un aşa de mare

https://biblioteca-digitala.ro

abuz de expresiuni şi acuzaţiuni încât pe toate eu le iau sub beneficiu de inventar.

D. N. Iorga: Acesta este un mijloc de a scăpa prin tangentă; este un răspuns de om politic, şi eu am cerut un răspuns de om de onoare şi nu mi s-a dat.

D. general Al Averescu, preşedintele Consiliului şi ministrul iIndustriei şi Comerţului: Eu cred în relaţiunile dumitale cu Marmorosch Blank atât cât crezi dumneata în conspiraţia mea în contra Regelui. (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii.*)

D. N. Iorga: Întâiu nu se aseamănă cele două lucruri, fiindcă una priveşte onoarea mea ca om, iar cealaltă priveşte procedeele d-voastră ca om politic. Eu am afirmat şi afirm şi acum că senatorul Grigorovici mi-a afirmat în cele mai mici amănunte cum s-a petrecut scena în care generalul Văleanu, colegul d-voastră, a venit în adunarea unde eraţi şi v-a declarat că sunt două regimente pe cari puteţi conta pentru a face revoluţiunea; judecaţi-vă cu dânsul. (*Aplauze pe băncile Federaţiunii, întreruperi.*)

D. Gh. Berea: D-lor deputaţi, scena petrecută sub ochii noştri acum, mă dispensează pe mine de orice fel de explicaţiuni pentru ce azi nu mai sunt nici cu d. Iorga, nici cu d. Cuza.

O voce: Şi pentru ce mâine vei fi cu liberalii?

D. Gh. Berea: Este una din durerile cele mai mari pentru noi cari am urmat politica d-lor Iorga şi Cuza înainte de înfiinţarea „Partidului poporului", atunci când vedem petrecându-se scene de natura aceasta.

D. N. Iorga: Nici pentru marele avantaj de a te avea pe dumneata înapoi, n-aşi consimţi să dau mâna unui om capabil de ceea ce este capabil acest domn. (*Aplauze pe băncile Federaţiei.*)

D. A .C. Cuza: D-le Berea, între noi, între d. Iorga şi mine a fost vreo scenă? Ai dumneata cunoştinţă de vreo scenă între mine şi d-sa?

D. Gh. Berea: D-lor, o singură amintire am, ca răspuns al d-lui Iorga la o întrebare pe care i-o făceam în scris cum să ne comportăm noi cu aderenţii politici, cum să le explicăm această neînţelegere care începuse între d. Iorga şi d. Cuza...

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Veniți mai bine la legea agrară"[1].

NOTE

1. Gh. Berea spusese că în casa lui Grigore Păucescu se întâlneau, seară de seară, studenții Universității din Iaşi. „*N.I.*: Era conservator. *Gh.B*: Nu, vă voi spune numele lor. *N.I.*: Grigore Păucescu era adversarul lui Carp şi din duşmănie față de reforma agrară a dumisale, Păucescu a scris cărți privitoare la reforma agrară. Am trăit vremea aceia şi ştiu că aşa este. *O voce*: D. Berea era tricolor pe vremea aceia! *N.I.*: Da, era incolor" (*ilaritate).*

În şedința din *26 mai 1921.*

Intervine **la cererea de traducere în fața comisiei de disciplină a Camerei a lui I. Zelea Codreanu**, pentru cuvinte ofensatoare adresate unui deputat:

„D-le preşedinte, nu se poate aplica la acest caz ceea ce cuprinde regulamentul. Noi am prevăzut orice, dar că se pot întrebuința în Cameră cuvinte, cari pe cuvântul meu de cinste, d-nealui le-a rostit şi nu permit nimănui să pună la îndoială cuvântul meu (*aplauze pe băncile opoziției*), acest lucru nu l-am putut prevedea. Prin urmare, astfel de cuvinte nu se pot retrage şi ele n-au fost contra celuia către care au fost îndreptate, ci au lovit grav prestigiul Camerei şi toți suntem datori să simțim aceasta. (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

/.../

D. N. Titulescu, ministru de Finanțe: Din momentul ce comisia este convocată şi din momentul ce toată lumea are dorința ca această lege a impozitelor să se voteze cu o oră mai înainte, eu rog această Cameră, atât minoritatea cât şi majoritatea, să continue mai departe discuția, fiind sigură că comisia îşi va îndeplini menirea ei cu urgență. (*Aplauze.*)

D. N. Iorga: D-le ministru, dați-mi voie la rândul meu să vă spun că minoritatea, şi cred că interpretez sentimentele ei, doreşte mai mult decât mulți din majoritate ca proiectul d-voastră să fie votat. (*Întreruperi, zgomot.*) Dar uitați-vă la faptul

https://biblioteca-digitala.ro

că prietenii d-voastră vă atacă şi că din rândurile acestea nu a pornit decât recunoaşterea bunelor d-voastră intenţii. Iar noi vă cerem un lucru, ca deputatul care a insultat demnitatea Parlamentului, prin cuvinte constatate şi de mine şi de d. Sassu, să nu sfideze, să aibă bunul simţ de a părăsi Adunarea, restabilindu-se astfel liniştea. (*Zgomot, întreruperi.*)

D. I. Zelea Codreanu: Dar d-ta de ce nu ai părăsit eri Adunarea, când i-ai întors spatele? (*Mare zgomot, tumult.*)

În şedinţa din *28 mai 1921.*

La discuţia privind reforma agrară. În replică cu Gh. Vercescu:

„D le Vercescu, este adevărat ce spui d-ta în ce priveşte pe vechii boieri. (*Aplauze.*)

Dar aceşti vechi boieri au dispărut, marii proprietari de astăzi sunt în cea mai mare parte oameni cari şi-au plasat fondurile în pământ, cum şi le-ar fi plasat în orice altă parte. (*Aplauze.*)

Sunt foşti arendaşi, cari au fost lepra agricolă a ţării româneşti. (*Aplauze prelungite.*)

D. Gh. Vercescu: Dle Iorga, eu nu fac diferenţierea d-tale.

D. N. Iorga: Asta este deosebirea.

D. Gh. Vercescu: Pentru că acei pe cari d-ta îi priveşti cu atâta dispreţ erau oameni ieşiţi dintre ţărani, erau îmbogăţiţii satului, erau energiile neamului nostru...

D. N. Iorga: Dar deloc, erau toţi greci şi bulgari. (*Aplauze.*)

D. Gh. Vercescu: Greci şi bulgari erau boierii...

D. N. Iorga: Îmi daţi voie? Eu vorbesc în momentul acesta cu ură faţă de marea proprietate de acum şi iată de ce, fiindcă sunt biserici în mijlocul satelor, în cari sunt îngropaţi ai mei, pe cari i-au deposedat aceşti exploatatori, deopotrivă şi ai ţăranilor şi ai boierilor de odinioară. (*Aplauze prelungite.*)

În şedinţa din *2 iunie 1921.*

Discurs pe marginea legii financiare:

https://biblioteca-digitala.ro

„D-lor deputați, îmi dau pe deplin seama de oboseala care a cuprins pe toată lumea, care a cuprins onorata Cameră, reprezentată prin acest impozant număr de bănci, care a cuprins natural, şi pe d. ministru, şi îmi veți da voie să particip şi eu la această oboseală care face parte din practica noii Adunări. Căci Adunările noastre cele vechi, fiindcă erau oligarhice, aveau anumite forme şi proiectele de legi ca al d-voastre, care este astăzi în discuție, nu se discutau ca acum, cu un singur ministru, fără colegi pe banca ministerială (*aplauze pe băncile Federației*) şi ici, colo câte un deputat semănat pe bănci, şi cu situația pe care nu-mi permit s-o calific de ridiculă în care mă găsesc în momentul de față.

Dar să mi se dea voie a vorbi fără pretenție de a mă amesteca în lucruri pe cari nu le ştiu. Căci, d-lor, am învățat în viața mea cel puțin două lucruri: Întâi, să nu mă amestec în cele pe cari nu le ştiu şi, al doilea, să nu arăt, dacă ştiu, un lucru, că-l ştiu, chiar dacă ar fi un lucru pe care l-aş şti mai bine decât alții.

Prin urmare, cu aceste două condiții şi din motivele corespunzătoare, să-mi permiteți să spun atâta cât trebuie pentru ca să pot legitima un vot.

Şi, urmând exemplul pe care l-a dat d. dr. Lupu, totdeauna franc, voiu începe şi eu cu cea mai absolută francheță.

Da, d-lor, eu nu voiu proceda cum procedează unii dintre cei mai vechi şi atâția dintre cei mai noi colegi, anume: De a începe o discuție într-un sens şi de a o termina cu hotărâri în alt sens. (*Ilaritate pe băncile Federației.*)

Astfel, d-lor, eu, urmând, cum am spus, exemplul d-lui dr. Lupu, cu care am stat în legătură politică atâta vreme... (*Întreruperi din partea majorității.*)

Să-mi dați voie.

D-voastră nu aveți dreptul să vă amestecați aici, căci d-voastră nici nu ați creat asociația din care am făcut parte, şi nici nu ați fost în stare s-o desfaceți. (*Aplauze pe băncile Federației.*)

Dacă ea există sau nu există?

https://biblioteca-digitala.ro

Vă rog, v-aşi sfătui să nu mă faceţi să trec de aici dincolo, la tribună, pentru că este şi altă modalitate de a vorbi, şi se poate ca unele persoane să o simtă de acolo, pe când de aici nu ar simţi-o. (*Aplauze pe băncile Federaţiei.*)

Dar vă spun că, dacă bănuiţi că este aici cineva bolnav, mai bine căutaţi de morţii d-voastre de acolo, cari sunt morţi de mult. (*Aplauze, strigăte de bravo pe băncile Federaţiei.D. ministru Titulescu intervine.*) Dumnealui vă poate da sfaturi bune. E om foarte inteligent.

Prin urmare, revin la ce spuneam.

D. Lupu mi-a dat un exemplu, pe care-l urmez anume, de a spune de la începutul cuvântării cum am să votez.

Cu francheţa care-l caracterizează pe d-sa, a spus că va vota contra proiectului de lege al d-voastră, nu, aş zice, fiindcă d-voastră sunteţi un om de treabă şi de talent. Să-mi daţi voie ca eu să votez pentru, fiindcă sunteţi un om de treabă şi de talent. (*Aplauze.*)

Şi sunt dator să explic de ce votez pentru.

Întâiu, mi s-a părut că teoriile sunt foarte interesante, extrem de interesante pentru cine le gustă întâia oară.

Ele sunt dintre plăcerile vieţii la cari se lăcomesc cei noi, cei tineri, indiferent de vârstă, căci poate cineva să aibă un glas frumos, o frumoasă prestanţă şi să ştie să umble acolo, dar cu toate acestea să fie tinerel în lucrurile ştiinţei. Este că lăcomia cuceritorilor germani, cari mergeau în Italia şi nefiind deprinşi cu vin bun şi cu mâncare multă, beau bine şi mâncau mult de mureau acolo, în Italia.

Acei cari cunosc mai bine lucrurile – nu e numai chestiune de deprindere – se aruncă cu mai puţin nesaţ în teorii şi în ceea ce priveşte sănătatea, asigur pe oricine, în baza experienţei mele, că e foarte prielnic: Cea mai rea indigestie este indigestiunea de teorii. (*D. N. Cocea intervine.*) Fiecare sunteţi liberi să aveţi indigestiunea lucrurilor pe cari le mâncaţi. (*Ilaritate.*)

Prin urmare, venind la ce spuneam, nu voiu porni de la o teorie, deşi poate le cunosc şi eu, căci în meseria mea de istoric, din când în când mă slujesc de ele şi practic lucrurile în legătură cu finanţele, cari sunt deseori cauză de însănătoşire a

https://biblioteca-digitala.ro

statelor, dar şi cauză de ruinare a statelor. A fost în Franța pe la 1780 un om foarte elegant, cu panglicuțe şi dantele, care ştia să se plimbe cu paşi de menuet foarte frumoşi, cu cari paşii de urs din timpurile noastre nu se potrivesc şi acest om se numea d. de Calonne, care a pretins să remedieze starea financiară a Franței, spunând să împrumutăm cât mai mult, căci, cu cât vom împrumuta mai mult, cu atât dăm impresia că avem mai mult credit. Şi din împrumut în împrumut, s-a ajuns la Statele generale, la revoluția franceză şi la tăierea multor capete cari trebuiau să rămână din partea celor cari aveau capete de prisos. (*Ilaritate.*)

De aceea nu este bine ca aceasta să se întâmple în nici o țară.

Am de gând să legitimez foarte scurt votul meu.

Noi, profesorii, avem oarecare metodă, când o avem, fiindcă atunci când ne dispensăm, suntem mult mai răi decât aceia cari nu ştiu ce însemnează metoda. Noi avem o metodă: Să plecăm de la lucrurile pe cari nu le poate tăgădui nimenea, un lucru pe care însă nu-l poate tăgădui nimenea, pe care îl simțim în tot ce este mai serios în spiritul nostru şi în ce este mai trist în inima noastră, este situația financiară mizerabilă a statului românesc. În privința aceasta nu poate exista nici o contestare din partea nimănui. Ştim şi noi ceva de pe vremea noastră, când din săptămână în săptămână, acel rău şi incapabil guvern de ieri trebuia să alerge – nu vă spun unde şi cum – ca să satisfacă nevoile statului, şi cât patriotism aveau acei cari cerşeau din casa de bancă în casa de bancă pentru ca să îndeplinească nevoile statului român. Erau alte timpuri.

Acum ați venit d-voastră. Merg treburile mai bine, merg şi afacerile publice pe lângă cele particulare. Nu e vina d-voastră. Acum e ceva mai uşor să susții nevoile statului dar situația financiară a statului este totuşi cum nu se poate mai rea.

S-a încercat cu mijloace artificiale ridicarea valutei, care din nou scade.

Ce poate însemna aceasta pentru sănătatea financiară şi viața economică a țării, ar trebui să fiu printre începătorii pe cari îi momeşte discursul la tribună. pentru ca să spun lucrul

https://biblioteca-digitala.ro

acesta; se ştie ce este o valută scăzută. Şi fiindcă am vorbit de scăderea valutei, să mi se dea voie să nu descopăr nimic în acest domeniu, dar să amintesc un lucru: Valuta aceasta a noastră, adică starea financiară rea, lipsită de credit, de unde provine valuta scăzută în mare parte dacă nu în totalitate, aceasta vine din timpuri mai vechi, şi aşi îndrăzni să vă spun că am pierdut valuta materială după ce pierdusem valuta morală. (*Aplauze prelungite.*)

Valuta morală am pierdut-o în momentul când toată lumea venea şi cumpăra de aici cu aur. Din toate părţile, şi din dreapta şi din stânga, ştiai că era atunci o politică a d-lui Iarca de la Buzău, care zicea şefului său: Ori în dreapta ori în stânga, te vom urma. Ei bine, politica lui a căzut, dar un om politic de importanţa aceia tot trebuie ascultat măcar în câte o împrejurare şi la un anumit moment.

Şi când venea aurul şi din dreapta şi din stânga, acest aur n-a rămas unde trebuia să rămână, şi aşa numiţii îmbogăţiţi de război nu sunt numai îmbogăţiţi ai războiului, ci profesorii îmbogăţiţilor de război, sunt îmbogăţiţii neutralităţii (*aplauze prelungite*), acea neutralitate care este cea mai mare ruşine morală din tot trecutul nostru. (*Aplauze prelungite.*)

Acuma, natural, ori de câte ori este vorba de câştig fără muncă şi de ridicarea repede tocmai sus, se găsesc destui cari imită. Noi suntem o naţie care facem progrese foarte repezi. Se spune, la fiecare 10 mai, că suntem o naţie cari am înaintat repede sub orice fel de raport, sub raportul acesta, ca şi sub toate raporturile. Noi am, fost o ştiţi de la părinţii d-voastre, şi de la înaintaşii d-voastre, şi aceasta o spun şi pentru d-voastre cari acum vă găsiţi împreună cu noi, şi cari aţi fost despărţiţi de peste o sută de ani, cei din Basarabia, şi de atâtea secole, cei din Ardeal, şi aţi fost despărţiţi destulă vreme, cei din Bucovina, noi am fost înainte de toate o săracă naţiune de oameni cinstiţi, şi anume oameni au încercat să ne pună ponosul de bogată naţiune de înşelători şi escroci. (*Aplauze.*) Şi cine a prins sistemul, cine l-a încurajat şi l-a tolerat şi l-a transmis din guvern în guvern? Noi nu am avut vreme nici măcar să deschidem ferestrele, căci erau anumite persoane pe cari le cunoaşteţi, cari ne interziceau acest serviciu public,

https://biblioteca-digitala.ro

pentru ca pe urmă să nu le deschidă d-lor, şi aerul mi se pare că este destul de greu, sau, ca să zic mai frumos, este destul de viciat şi în momentul de faţă.

Va să zică: Din cauza neutralităţii, pe care am înţeles-o cum am înţeles-o, şi care a creat îmbogăţiţii de război străini; din cauza războiului, care s-a desfăşurat cum s-a desfăşurat, în chip atât de neiertat. Dar şi mai neiertat decât să faci un păcat este să-l observi, să declari că-l pedepseşti şi să înşeli apoi lumea. Aceasta este mai mare greşeală decât dacă ai fi făcut un păcat: Să ajungi la guvern cu o misiune şi să începi prin a trăda acea misiune. (*Aplauze.*)

Aceasta nu înseamnă a deservi Partidul Liberal, ci a-l servi. Căci să ştiţi un lucru, cum sunt partidele organizate la noi, niciodată un partid nu se poate curăţi el singur de paraziţii săi; trebuie să ajute puţin şi partidele de partea cealaltă. Sunt aici oameni onorabili, pe banca aceea, pe cari i-am cunoscut cu aceleaşi mijloace de trai ca şi acum, care nu pot să spuie, căci ar fi nedelicat, cari însă nu sunt încântate de vecinătatea anumitor persoane, dar nu pot să înceapă dumnealor.

Era natural ca guvernul care a venit pentru a purifica ţara şi partidele celelalte, să înceapă a opera la d-lor, ca să o termine la ei înşişi. (*Aplauze prelungite.*)

A tolera pe necinstiţii altora, înseamnă a pregăti pe necinstiţii dumitale proprii, şi apoi merge ascendent. (*Aplauze.*)

Prin urmare, desigur, situaţia este foarte rea. V-am spus: Neutralitatea, războiul şi după război au contribuit deopotrivă la această progresiune crescândă, pe care o cunoaşteţi. Şi aş mai spune încă un lucru, un lucru grozav.

Eu nu vorbesc din duşmănie faţă de Partidul Liberal. O spun foarte lămurit de la început: Nu există un om în ţara românească, care să dorească mai mult decât mine ca toţi oamenii capabili de a munci şi toţi oamenii oneşti să se unească pentru a scăpa ţara din prăpastia în care se găseşte. (*Aplauze prelungite, strigăte da bravo.*) Însă, onorată Cameră şi d-le ministru, se pot uni partidele, când este vorba de salvarea ţării, prin virtuţile din ele, iar când partidele se unesc prin păcatele din ele, este o conspiraţie pentru a distruge ţara. (*Aplauze prelungite.*) Voiu adăuga încă un lucru: Eu am trăit

https://biblioteca-digitala.ro

războiul la Iaşi; dumnealor (*arătând spre basarabeni*) l-au trăit la sfârşit, ardelenii au venit pe urmă. Vă mărturisesc un lucru: Am avut în acel moment teribila convingere, pe care nu mi-o poate scoate nimeni din minte, că au fost foarte mulţi oameni cari au crezut că s-a mântuit cu ţara românească. Şi atunci ce s-a întâmplat? Ca oamenii, când văd că arde o casă sau se îneacă o corabie, îşi umpleau buzunarele. Şi aceasta e încă una din cauzele stării în care ne găsim, a cumpărăturilor fără nici o socoteală, a tot felul de afaceri, a acelor întreprinderi de escrocherie, nu poate exista alt termen, al căror ultim rezultat îl vedem din când în când şi îndată ce miroase rău, punem capacul deasupra...

D. N. Titulescu, ministru de Finanţe: (*Face un gest.*)

D. N Iorga: Nu d-ta, d-ta eşti un om destul de solid, dar sunt oameni a căror soliditate servă ca, aşezându-se pe anumite capacuri, să le înfunde mai bine. (*Ilaritate.*) Sunt şi de aceia! Prin urmare, au fost oameni cari au zis: Se lichidează ţara românească; noi o să trăim aiurea, să luăm ce putem. Şi de aceea am ajuns unde suntem acum.

Aceasta este situaţia. Ce facem? Dacă credeţi d-voastre că, de s-ar aduna toţi economiştii, cari sunt datori să fie economişti fiindcă este profesiunea lor, şi toţi aceia cari, când este o chestiune de economie, se improvizează în economişti, dacă credeţi că, de s-ar face un Parlament economic, unde s-ar vorbi nu ştiu câte luni de zile, dacă credeţi că astfel se va ajunge la soluţia care ne trebuie, vă înşelaţi. În loc de astfel de lucruri, este mai bună o măsură, fie şi greşită, de la un om curajos, care urmăreşte până la capăt ideea sa, decât să ne ameţim unii pe alţii cu lucruri culese dintr-o carte sau altă carte. (*Aplauze prelungite.*)

D. ministru s-a găsit...

O voce: Sfatul este foarte bun, dar trebuia să-l daţi altora mai mult.

D. N. Iorga: Eu, ca om modest, nu îndrăznesc să mă iau la harţă cu specialişti reputaţi. Să-mi permiteţi să continuu în chip foarte modest expunerea ideilor mele, ori că plac, ori că nu plac. Eu nu cerşesc aprobări.

https://biblioteca-digitala.ro

Prin urmare, d. ministru s-a găsit înaintea acestei situații. Eu nu-l cunosc de foarte multă vreme, dar de când l-am cunoscut, l-am văzut totdeauna sub cel mai favorabil aspect: Un om care, amestecat în viața publică cu calități puțin obișnuite, adaoge pa lângă aceasta, într-o țară în care pretențiunea se unește adeseori cu lipsa meritelor reale, într-o țară care se lasă prostită de aerele grave și gesturile mari. *(Aplauze prelungite.)* O muncă modestă. A venit și a studiat materia, și să vă mărturisesc că i-am pus o întrebare.

D. ministru a admis impozitul progresiv pe venit. Acum, ce a însemnat sistemul financiar la noi, ar trebui să fie cineva perfect informat asupra istoriei impozitelor în epoca fanarioților și asupra celor mai naive forme de impozit obișnuit în Orient, în Turcia lui Abdul Hamid, pentru ca să înțeleagă două lucruri: Cum pot să existe astfel de impozite și mai ales aceste impozite unele lângă altele.

Aceasta a fost o țară în care de multe ori a plătit cine a vrut, din cauza sistemului perceptorilor. Nu s-a mers ca într-o anume țară cu care acum suntem în bune relații, și tac, în care se știa dinainte că partidul de la guvern nu plătește impozite, ci plătește numai opoziția; aceasta se spune și în cărțile de istorie. Totuși, au fost și aici mijloace să se acomodeze lumea potrivit situației guvernamentale. Proprietarii de aici știu foarte bine când era vorba de evaluarea moșiei lor câte mijloace erau ca să se învârtească acela care trebuia să fixeze valoarea. Foarte puțini erau cari să zică: Nu primesc, cari să zică: Este o insultă.

Când zic că avem impozitele din secolul al XVIII-lea, fac o nedreptate secolului al XVIII-lea, fiindcă erau atunci anume principii care vor trebui înviate la noi. Noi urmărim pe contribuabil individual fără să-l cunoaștem. X trebuie să plătească cutare sumă; eu pe X nu-l cunosc; este doar de cutare profesiune, cutare producător, care dă cutare venit. Ca om, acela are poate o casă de copii; aveți și d-voastre ceva în lege mi se pare; o clauză (pentru trei copii). Omul acela poate să aibă o mulțime de copii. Poate să-i și arunce pe stradă, dar se poate întâmpla să-i și crească. Nu este chestiunea să dăm

https://biblioteca-digitala.ro

un număr de fiare nouă societății, ci oameni cari să fie în stare să o servească. Sunt case model şi sunt case scandal.

Sunt profesiuni, şi în felul acesta intru fără să vreau şi mai departe în însăşi critica sistemului d-voastre, sunt profesiuni pe care le îmbrățişează cineva pentru a realiza la un moment dat un câştig mai mare decât în alte profesiuni, de care însă nu e legat, nici cu viața lui, nici cu sufletul lui. Sunt însă profesiuni industriale şi comerciale în care fiul succede tatălui său, în care o lume întreagă trăieşte în jurul lor şi în care atâtea binefaceri se răspândesc de aceste întreprinderi trainice şi folositoare.

Cu sistemul acesta abstract, matematic, foarte frumos ca formă, şi nu vă fac un aşa de mare păcat din faptul că l-ați adoptat, este atmosfera din vremea aceasta şi e şi puțintel situația d-voastre, dar cu sistemul acesta nu se face ce trebuie să se facă dacă nu voim ca mâine, ce a fost năvălirea barbarilor, ei măcar erau creştini, se întâlneau în aceeaşi biserică cu acei asupra cărora au năvălit, dar, când se vor ridica stratele sociale care nu vor să creadă în cultura noastră, pe care o disprețuiesc şi o urăsc, s-ar vedea atunci un lucru fără pereche în omenire. Când te rogi de Dumnezeu în acelaşi loc, este totuşi un mijloc de apropiere. În lupta a două clase însă poate fi cea mai mare primejdie care amenință istoria omenirii. M-am gândit că, dacă s-ar întâmpla, unde ar fi oare mânăstirea care să adăpostească ultimele bunuri ce ar fi scăpat din cataclism. Eu n-o cunosc, fiindcă nici un glas de clopot nu ar putea să răsune, care să concilieze pe stăpânitorul de mâine, dacă doctrina lui Lenin ar învinge pe stăpânitorul de ieri. Dar pentru ca un sistem de impozite, un sistem de administrație să împiedice cataclismul, trebuie să înlocuiască, tot mai mult elementul material, nedrept în el însuşi, fiindcă este neinteligent, cu factorul moral, care constituie tot mai mult valoarea fiecăruia pentru societate. (*Aplauze.*)

În secolul al XVIII-lea se făcea aşa: Se punea un impozit pe un sat. Vedeți, este un teren de inovații extraordinar de întins în acest domeniu. Am putea să inovăm şi noi, cari nu suntem matematici ca francezii. Francezul are geniul matematic; copilul, cum s-a născut, e în stare să-şi facă cele

https://biblioteca-digitala.ro

patru operațiuni fundamentale de să-şi sperie părinții; noi suntem un popor concret, patriarhal de concret.

Aşa fiind, în secolul al XVIII-lea se punea impozitul pe sat. Şi satul chibzuia după nevoile fiecăruia cât trebuia să plătească fiecare. Omul fiscal, liudea, cum este termenul slavon, nu era un om real, ci o entitate abstractă. Vedeți ce instituțiune democratică... Omul contribuia apoi după rostul lui, după cisla ce trebuia să dea fiecare. Acelaşi lucru pentru corporațiuni: Omul breslei se ducea şi făcea împărțirea. Şi tot aşa cu asociațiile de comercianți. Ceea ce înseamnă că nu eram chiar aşa în urmă față de toate națiile în acele timpuri, din cari am luat mai mult formele rele, pierzând miezul care era bun. (*Aplauze.*)

Dar veniți cu sistemul d-voastre şi spuneți un lucru: În loc de haosul de până acum, în locul categoriilor cu totul învechite, intolerabile din punctul de vedere al culturii financiare şi economice de până acum, vin cu impozitul progresiv asupra venitului. Nu s-a spus întâia oară lucrul acesta, cum ştiți prea bine; în programul vechiu al lui Ion Brătianu este şi planul de a pune un singur impozit, pe venit. A declarat-o formal îndată după Unirea Principatelor. Pe urmă însă n-am mai auzit de acest proiect. Nu-i fac nici o vină, a fost mulți ani de zile în afară de guvern, iar când a revenit la guvern avea să facă atâtea lucruri, încât nu puteai să-i ceri ca, pe lângă crearea instituțiunilor fundamentale ale statului, să facă şi această reformă.

Au venit însă alții, cari n-au făcut nimic; deşi aveau tot răgazul să o facă, în loc să funcționeze stupid maşina de înlocuire prin scandal şi intrigă a unora cu alții, pa baza vechiului principiu fanariot cuprins în proverbul pe care l-am auzit deunăzi, că „pe rând se mănâncă pâinea lui Vodă". Şi atunci se putea transforma situația societății noastre.

A venit apoi d. Costinescu, un excelent financiar empiric. Eu în cunoştințele mele, sunt mai empiric decât se crede, căci dacă am învățat puțin de la alții, mult mai mult am învățat din propria mea experiență, şi am deci mare respect pentru omul empiric, care a venit de la viață la teorie. Dacă pleci serios de la viață, ajungi în teorie totdeauna, dar omul care pleacă numai

https://biblioteca-digitala.ro

de la teorie nu va ajunge niciodată la viață, şi, deci, nu va putea fi un factor creator în istoria țării sale sau a neamului său. (*Aplauze.*)

Prin urmare, a venit d. Costinescu şi a spus că va introduce impozitul care astăzi ni se propune efectiv. Îmi aduc aminte de parcă văd încă ziarul „Viitorul": proiectul era pe pagina a doua şi a treia, tipărit foarte frumos, însă avea un defect, a fost publicat, dacă nu mă înşel, a doua zi după căderea guvernului liberal.

O voce: În ajun.

D. I.G. Duca: Proiectul a fost depus pe biroul Camerei.

D. N. Iorga: Vă mărturisesc, când am văzut că obosise noul guvern şi va reveni guvernul liberal, mi-am zis: Va începe cu reforma impozitului. Şi ce ar fi fost dacă proiectul ar fi trecut atunci, dacă în timp de linişte s-ar fi aşezat impozitul pe venit!

D. I.G. Duca: Mă iertați, d-le Iorga. Dar la 1914 erau vremuri liniştite?

D. N. Iorga: Îmi face foarte mare plăcere să răspund d-lui Duca, şi iau data d-sale de 1914. Am trăit ca şi d. Duca în acel Parlament. Era într-adevăr declarat atunci războiul european: Doi ani de zile, fără să fim amestecați în război. În acest timp Parlamentul urma un sistem pe care mi-am îngăduit să-l disprețuiesc aşa de mult încât nici nu mai veneam la dânsul. Sistemul ere anume că se deschidea şedința, se amâna pe o săptămână, se deschidea din nou pentru a se amâna iarăşi. Vedeți, d-le Duca, nu e bine să scormonesc în amintirile mele, căci am memorie bună. Dacă vă aduceți aminte, am cerut şi începerea reformei agrare. Atunci eu mă aflam tot în acest loc din Adunare şi a venit dinspre d-voastre un domn şi m-a întrebat: „Ce sunt articolele acelea din Constituție de care ne vorbeşti d-ta?" Şi acel domn bătrân, care avea o proeminență foarte impunătoare, dar nu craniană (*ilaritate*), m-a întrebat ce rost au articolele acelea pentru schimbarea cărora fusese ales?

Oricum ar fi, atunci nu s-a făcut nimic. De ce să ascundem lucrurile? Ne-am zăpăcit de iluzia unei inerții, care socoteam că putea să țină oricât de mult fără a periclita interesele unei națiuni, şi ne-am zis: Mâine, lucrul cel greu, de

https://biblioteca-digitala.ro

când morala vieții publice şi private este: Lucrul cel greu, azi. (*Aplauze îndelung prelungite.*)

Ei au plătit cât au putut, şi au plătit cam mult țăranii din Italia.

Când am fost în Italia, această vorbă mi s-a spus după o conferință, pe care am reținut-o şi cred că e bine să v-o comunic şi d-voastre:

„D-voastre sunteți tari în timpurile acestea de turburări, căci v-ați păstrat țărănimea". (Eu voiu zice pentru că țăranul a ştiut să se păstreze pe dânsul şi l-a păstrat Dumnezeu.) „Noi suntem mai slabi în mijlocul anarhiei de la oraşe, fiindcă pe țăranul nostru cu ştiința, cu arta, cu literatura l-am mâncat, l-am stors, l-am distrus, şi o țară nu se poate ține niciodată cu oraşele".

Oraşul este poate strălucire, este poate pretenție, este consumație, este viciu. Statul se ține cu cei de la țară, şi când vom discuta cotele, să le revizuim în folosul lor, al sfinților cari frământă țerna pentru noi. (*Aplauze prelungite.*)

Pe de altă parte, la comerciantul care nu s-a născut comerciant şi care nu va muri comerciant, la acel care numără câteva luni de când s-a „comercializat", să se pună foarte mult. Pe acel care azi cumpără o casă şi nu o locuieşte, o vinde mâine şi câştigă o avere, pe acela să-l impunem şi mai mult, pentru că aici nu e vorba numai de fiscalitate, ci e vorba de justiție socială. (*Aplauze.*)

Şi noi, ca să stăpânim pe cei de jos, trebuie să le dovedim că am făcut acest lucru mare, că am lovit în jurul nostru, în clasa noastră fără milă, în toți acei cari au ieşit din marginele solidarității sociale. (*Aplauze.*)

Impozitul progresiv din veacul al XV-lea, de la o bucată de vreme, s-a compromis, a dispărut, dar a adus Florenței câştig.

Florenței, care de abia ieşise din război, i-a adus un mare folos. Tot aşa, impozitul d-voastră, aşa cum îl vom face, va aduce un folos mare.

De ce? Pentru că, întâiu, simplifică, unifică. Şi va aduce un folos, fiindcă dacă într-un domeniu dintr-o societate

https://biblioteca-digitala.ro

confuză, se introduce claritatea, chiar cu greşeli, claritatea pătrunde pretutindeni. (*Aplauze.*)

Ferestrele cari nu mai dau lumină, cari sunt acoperite de o ramă nu trebuiesc tăiate toate pentru ca lumina să pătrundă; ajunge să fie curăţită una. (Aplauze.)

Vom fi dat ajutorul să se dărâme o bucată de trecut; va trebui să vină cineva pentru a face aceeaşi operaţiune şi la altele.

Dar, d-le ministru, eu şi pentru alt motiv votez legea d-voastră.

Iată pentru care motiv: În oportunismul leneş se pot perpetua guverne nule în tradiţiuni mucede, orice particular cu celebritate în târguşorul lui şi cu ceva şiretenie, deprins a linguşi pe unul azi, pe altul mâine, poate trece acolo unde nu mai ajung scaunele. În sistemul acesta de conservare a lucrurilor celor mai rele din trecut, este şi lipsa de curaj faţă de reformele tari, dure. În sistemul când o bancă ministerială se poate complăcea în *beati possidentes*, puind pe suveran în situaţia evident foarte neplăcută, neapărată la sfârşit, de a împinge puţin persoane cari nu se arată prea grăbite să recunoască cum că nu le e locul acolo, într-o anumită stare de lucruri. (*Aplauze.*)

*D*ar, când aduceţi lucruri mari, când prezentaţi lucrări grele, când vă luaţi răspunderi apăsătoare, ei bine, pentru misiunea pe care aţi început-o, şi odată ce aţi început-o nu o puteţi lăsa din mâni, trebuie, nu un om rătăcit, ci trebuie oameni adevăraţi, strânşi prin sentimentul aceleiaşi datorii. (*Aplauze prelungite.*)

Rezolvaţi-vă reforma. Şi de acum înainte, cu fiecare reformă care se va aduce, se va lovi în incapacitatea ridicată unde nu trebuia, în neonestitatea care îndrăzneşte să sfideze hotărârea de îndreptare, şi se va pregăti vremea aceea când în fruntea României Mari vor fi oameni cari să nu se ruşineze, nici înaintea contimporanilor, nici înaintea istoriei. (*Aplauze.*)

Sunteţi dintre aceşti oameni. Vă poate asigura oricine, chiar acela care a criticat mai aspru proiectul d-voastră. Deşi, nefiind exact din aceeaşi generaţie cu d-voastră, căci sunteţi simţitor mai tânăr decât mine, cu toate acestea mă simt destul

https://biblioteca-digitala.ro

de legat de d-voastră prin solidaritatea firească a tuturor generațiilor.

Generația noastră a făcut ceva, pe lângă multele sale greşeli, ca să dorească azi ca în scurtă vreme, acolo unde sunteți pentru reforma d-voastră şi pentru celelalte, să fie oameni în stare de a pregăti poporului român unit viitorul la care are dreptul. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate.*)

https://biblioteca-digitala.ro

CXVI

ÎN CHESTIA AGRARĂ

(6 iunie 1921)

Onorată Cameră,

Mi-aş permite să *fac* o observaţie pentru toată lumea, ca să nu fie prematură nici un fel de manifestare.

Cuvântarea mea va fi cuvântarea unui om care a căutat să se informeze serios asupra materiei în care suntem chemaţi să legiferăm şi care are obiceiul să facă din fiecare cuvânt şi din fiecare vot al său, o chestie de conştiinţă. Prin urmare, asupra conştiinţei cuiva nu trebuie să se prejudece; trebuie să se aştepte expunerea lucrurilor, să se vadă, ori dacă se primesc, ori dacă nu, rezultatele acestui examen de conştiinţă.

D-lor deputaţi, d. coleg Anibal Teodorescu a atins, cred, cel dintâi, nu am urmărit toate aceste dezbateri, a atins cel dintâi, cred, apăsând chiar asupra lui, şi motivul istoric din această lege. Să nu ne sperie nimeni; nu este vorba de un motiv istoric foarte îndepărtat, este vorba de istoria foarte apropiată a înseşi acestei legislaţii.

Nu ştiu dacă d. Anibal Teodorescu a fost în Parlamentul liberal, aşa se obişnuieşte a se zice „Parlamentul liberal"; din nenorocire se zice aşa, căci Parlamentul este al ţării, iar nu al unui partid; nu ştiu dacă d. Anibal Teodorescu a fost în Parlamentul care se numeşte liberal: 1914-1917.

O voce*:* Nu a fost.

D. N. Iorga: E bine deci să se vorbească în întregime de ceea ce s-a făcut atunci, pentru a se vedea anumite deosebiri, care nu au fost scoase în evidenţă *până* acum, şi mai ales pentru a se vedea marea deosebire de metode care mi-a impus, faţă de reforma propusă şi adusă la îndeplinire de Parlamentul acela de la 1917, o anumită atitudine.

Pentru că metoda nu mai este aceeaşi în proiectul de lege pe care îl înfăţişaţi d-voastră, evident că şi atitudinile oamenilor

https://biblioteca-digitala.ro

legați prin viața lor, prin inima lor întreagă de chestiunea rurală, şi această atitudine trebuie să fie deosebită.

Înainte de a veni la acest Parlament din 1914, două cuvinte pentru a se vedea foarte neted care a fost atitudinea deosebitelor partide, deosebitelor grupări şi curente de idei în chestia aceasta agrară.

Două cuvinte asupra întregii mişcări care a precedat Parlamentul liberal din 1914.

Şi aici voi recunoaşte, chiar dacă aş vedea putința vreunui deputat care, adunând bucățele de hârtie, să arate contraziceri în acțiunea mea, voi recunoaşte şi aici acestui Parlament din 1914 tot meritul care i se cuvine în rezolvarea *până* la un anumit punct a chestiunii agrare.

Dar să vedem ce a fost înainte, căci pot să fie anumite persoane care să-şi închipuie că această chestiune agrară a fost înviată în ajunul Parlamentului din 1914 şi că astăzi meritul revine acelor persoane care au ridicat atunci chestiunea şi au pus în mişcare aparatul legiferant trebuincios ca să ajungă la o nouă soluție în această chestiune.

Mie îmi pare foarte rău că trebuie să amintesc numele lui Mihail Kogălniceanu, nu în legătură cu raportorul de astăzi, căci n-am obiceiul să scormonesc în neprietenii recente, şi când aceste neprietenii recente au fost determinate de lucruri pe care nu le aduc în discuție.

Dar îmi pare foarte rău că aduc numele lui Mihail Kogălniceanu şi sub raportul critic în legătură cu opera foarte mare pe care a făcut-o el în 1864, operă neîndestulătoare în formularea ei, nesatisfăcătoare fiindcă s-a făcut printr-o lovitură de stat împotriva unor oameni îndărătnici care au provocat această lovitură de stat şi a căror îndărătnicie trăieşte şi acum. (*Aplauze prelungite.*)

Aici, în grădina Mitropoliei, este o statuie a lui Barbu Catargiu, adversar al acestei reforme, şi, de vreme ce această statuie e făcută în *anii* din urmă, evident curentul trăieşte. *Încă* nu s-a inaugurat statuia, dar văd persoanele care ar avea, chiar acordând țăranilor un drept pe care l-au câştigat prin luptă, văd persoanele care ar avea chemarea ca, foarte repede

https://biblioteca-digitala.ro

după votarea acestei legi, să se ducă în grădina Mitropoliei şi să aducă onorurile cuvenite lui Barbu Catargiu. (*Aplauze.*)

Fiindcă între negaţiunea lui Barbu Catargiu şi afirmaţia lor este o legătură. Legile nu se judecă numai după cuprinsul lor, ci se judecă şi după spiritul din care au pornit şi se judecă şi după garanţia pe care acest spirit o dă în ceea ce priveşte felul în care vor fi aplicate. (*Aplauze.*)

Vă asigur că am urmărit activitatea lui Barbu Catargiu. Era un om foarte inteligent. Nu-şi făcuse studiile în Germania, dar era foarte inteligent, şi dacă Barbu Catargiu, strâns puţintel cu uşa, nu mult, ar fi fost în stare să acorde în materie agrară foarte multe lucruri, eu tot n-aş fi crezut în Barbu Catargiu, după strângerea cu uşa, cum n-aş fi crezut în el nici înainte de a se exercita acest mijloc coercitiv pentru a-*l* aduce la alte păreri decât acelea care formau esenţa însăşi a cugetării sale politice. (*Aplauze.*)

Dar pe Mihail Kogălniceanu noi trebuie să-*l* recunoaştem cu toţii. A fost un mare păcat de câte ori s-au relevat punctele greşite din legislaţia lui, puncte care nu veneau de la dânsul, pentru a se scădea valoarea unui act care e de cea mai mare importanţă.

Fiindcă d. ministru o ştie foarte bine, deşi d-sa s-a ocupat de chestiunea agrară mai *mult* în deceniile din urmă, era atunci o chestiune foarte importantă, şi legislaţia lui Kogălniceanu a rezolvat mai ales această chestiune: Ce este ţăranul? Chiriaş pe pământ străin sau este vechiul stăpân, care se cere reintegrat în drepturile sale? (*Aplauze.*)

Strămutând chestiunea pe terenul filantropiei, la care inima nobilă a lui Barbu Catargiu ar fi fost accesibilă, cum şi alte inimi nobile ar fi accesibile în momentul de faţă, strămutând-o, zic, de acolo pe terenul de drept, el a făcut un pas înainte, pentru ca pe urmă alţii, strămutând-o din nou de pe terenul de drept pe terenul de filantropie, să facă un pas îndărăt.

Dar Mihail Kogălniceanu a făcut, fără îndoială, o greşeală în dezvoltarea ulterioară a vieţii sale, cea mai mare greşeală, care a fost, nu ştiu cât se va repeta, dar din partea mea o să mă feresc s-o repet, când a închinat un steag care era menit

https://biblioteca-digitala.ro

unei mari victorii, l-a închinat prea curând unei puteri care nu era în stare s-o organizeze. Şi atunci a dispărut vechiul partid naţional din Moldova. Căci, d-le ministru, reforma de la 1861 este o reformă moldovenească; este o veche generozitate, o caldă iubire de neam din Moldova, este un sentiment de tradiţie îndărătnică şi vitează din Moldova care a făcut mişcarea de la 1851. Nu de la teorii a plecat Kogălniceanu. Era unul din oamenii aceia în care trăiesc veacuri şi, mai ales, lucru foarte important, om din clasa de sus, el a putut să cuprindă în el, înălţând prin cultura lui cauza pe care o servea, întreaga durere ca şi întreaga conştiinţă de drepturi a clasei ţărăneşti.

S-a găsit însă, la un moment dat, înaintea unei puteri de partid, şi a făcut cel d-intâi pas în oportunism.

Pasul acesta e totdeauna un pas foarte uşor de făcut, dar pe care îl regretă cineva o viaţă întreagă. Unde a făcut pasul, cu cine s-a găsit împreună, întrucât a putut colabora la opera fecundă, operă de oportunism, care s-a început şi cu ajutorul lui, aceasta nu o discut aici. Dar atunci el a spus un lucru cu totul greşit şi fatal pentru opera lui; a spus: Chestiunea ţărănească e terminată, ţăranul este proprietar pe bucata lui de pământ; ceea ce a rămas nedat ţăranului e proprietatea de drept unitar român, cum se zicea acum vreo zece ani în această Cameră. Au fost bucăţile rămase. Prin urmare, nu s-a continuat opera lui. Viaţa politică a ţării s-a putut dezvolta în alte domenii, dar în domeniul acesta lucrul care a fost început n-a fost dus până la capăt.

Şi deci nu avem să ne preocupăm de îndeplinirile, de împroprietăririle din când în când prin însurăţei, prin vânzarea bunurilor de mână moartă, a moşiilor statului, nu avem să ne preocupăm de întregirea faptei de atunci. Ce s-a întâmplat, ştie toată lumea. De câte ori a strigat copilul din leagăn, s-a apropiat şi l-a alăptat duioasa sa maică, clasa conducătoare, dar n-am observat vreodată ca această maică duioasă să fi întrebat pe copil dacă-i e foame sau nu. Copilul a strigat însă tare, şi ar fi fost bine să nu strige; ar fi fost bine să zică numai fără să strige, fiindcă strigătul acesta rămâne în istoria şi conştiinţa unui neam, şi nu trebuie niciodată, aceasta este marea măsură de prevedere ca o clasă conducătoare să lase

https://biblioteca-digitala.ro

impresia că măsurile pe care e datoare să le ia în interesul statului şi al societăţii au fost impuse de clasele de jos. (*Aplauze.*)

Şi atunci, onoraţi colegi, iată ce se întâmplă: Se întâmplă lucrul acesta, că prinde obicei clasa de jos a ţipa şi prinde obicei şi clasa de sus să nu voiască a face nimic până ce nu ţipă clasa de jos. Fatal şi una şi alta! Politica de stat adevărată *este* politica aceea care ţine toate chestiunile mari necontenit deschise. E o eroare să se creadă că poate exista într-un stat sau o societate *o* chestiune mare care să se închidă odată pentru totdeauna, ci, ori dacă vine cu o soluţie un eminent specialist, cum sunteţi d-voastră, d-le ministru, ori dacă vine un om genial, cum a fost Mihail Kogălniceanu, chestiunea rămâne deschisă, şi conducătorii trebuie s-o privească în toată desfăşurarea ei. Teoriile tuturor universităţilor din Germania nu plătesc doi bani faţă de nevoile dezvoltării unei societăţi. (*Aplauze.*) Fiindcă nu am apucat vreodată să văd o Constituţie creând un popor, dar popoare creând în toate domeniile Constituţiei, pe care când au vrut le-au îndreptat şi sfărâmat, aceasta s-a văzut în fiecare moment. Nu haina face pe om, ci omul îşi face, îşi reface, îşi preface, îşi distruge, când trebuie, haina care îl cuprinde ori nu-l mai cuprinde.

Mişcarea aceea care odinioară pusese în fierbere întreaga societate din 1860, a trecut pe urmă în domeniul literaturii. Literatura de prin anii 1880 a fost străbătută de iubirea pentru ţăran. Şi, d-lor, nu este nimic mai frumos decât o literatură care se îngrijeşte de nevoile societăţii în mijlocul căreia trăieşte. O literatură nu e o distracţie, nu e o meserie, nu este un mijloc de a face ca lumea să petreacă; ea cuprinde viaţa unei societăţi în toate elementele şi în toate aspiraţiile ei şi este chemată, pe de o parte, să dea o formă definitivă acestei vieţi, iar pe de altă parte, să creeze factorii morali care pătrund în toate sufletele şi care pe urmă duc sigur la soluţiile următoare ale problemei.

Aceasta a fost literatura lui Delavrancea şi a altora, literatura ţărănească sau ţărănistă, şi valoarea termenelor nu este în legătură cu sinceritatea acelora care îi rostesc sau cu nesinceritatea cu care acopăr lucrurile de care e vorba, căci nici un termen nu se compromite dacă s-a abuzat de el, şi în acelaşi

https://biblioteca-digitala.ro

timp, nimeni nu se ridică sau nu scade în valoare fiindcă a întrebuințat des sau rar acest termen.

S-a râs şi în literatură de țărănism, slavă Domnului, după cum se râde şi în materie politică dar, mai presus de toate ironiile, țărănismul va trăi în ciuda tuturor atacurilor ca şi a tuturor greşelilor ce le fac şi ce le vor face prietenii acestei doctrine.

Am spus că a venit faza literară a chestiei țărăneşti.

D. general Al. Averescu, preşedintele Consiliului: Faceți o profeție.

D. N. Iorga: Eu aş glumi cu d-voastră, cu o condiție, ca glumele mele să le primiți aşa cum le primesc eu pe ale d-voastră. D-voastră, când faceți o glumă, bună sau rea, eu râd, dar eu când fac o glumă, d-voastră vă supărați.

Prin urmare, a fost o fază țărănească în literatura românească. Din această literatură am învățat a iubi pe țărani, şi o mare parte din tot ce poate fi mai bun în sufletul meu porneşte de la lectura acestei literaturi foarte generoase, care păcat că nu se citeşte de o bucată de vreme. Ea a fost un factor esențial în chestia țărănească.

Pentru unii aceasta e o simplă reminiscență, puțin cam îndepărtată, dar pentru noi a fost un mare adevăr trăit, căci Eminescu şi urmaşii lui, şi în poezie şi în proză, au fost pentru noi hrana din care s-a alcătuit esența sufletului nostru. În mijlocul acestei literaturi trebuie să recunosc ceva: Acțiunea unui om. Căci niciodată prezentul unui om nu garantează de viitorul lui, dar niciodată prezentul unui om nu distruge trecutul lui, şi trebuie să avem curajul, de câte ori vorbim de o chestiune, să pomenim pe fiecare în raportul în care se găseşte acel om față de chestiune, la un anume moment. Şi trebuie să recunosc şi motivul care v-a făcut să alergați la aceste bănci spre a găsi *un* raportor, în care d-voastră credeți că ați găsit numai un nume şi o tradiție, dar care este şi o convingere, şi se poate ca această convingere să vă cauzeze momente dezagreabile până la sfârşit, fiindcă nimeni nu-şi uită cu desăvârşire trecutul. Pe la 1890, d. Vasile Kogălniceanu are marele merit de a fi spus, într-o carte clasică, adevărul că trebuie deschisă din nou chestia țărănească.

https://biblioteca-digitala.ro

S-a pus atunci întrebarea: Cum? Prin exproprieri sau prin măsuri de oportunitate de care orice guvern era capabil, fiindcă pentru aceasta nu se cere nici cunoştinţa lucrurilor, nici inteligenţă, nici energie? Şi, atunci, în foaia literară care rezuma aspiraţiile tineretului, în ,,Sămănătorul", s-a răspuns imediat, căci acolo s-a luat notă de cartea d-lui V. M. Kogălniceanu, şi iată cum s-a răspuns: „Şi prin măsuri de oportunitate, dar şi prin expropriere". Cuvântul de „expropriere" a fost rostit atunci întâia oară şi a fost rostit de pe urma cărţii d-lui V. M. Kogălniceanu.

Şi, evident, datori îi sunteţi d-voastră, datori îi suntem noi, numai cât datoria noastră e de un caracter deosebit. Noi îi datorăm ceva foarte mult, în ce priveşte teoria însăşi; d-voastră îi datoriţi numai fiindcă, desigur, v-a făcut să treceţi pe un pod foarte subţire şi lipsit de balustradă, pe care echilibrul d-voastră era ameninţat cu mâna d-sale. Nu v-a dus încă la capăt, sunteţi în mijlocul punţii; vă grămădiţi cam mulţi şi puntea e delicată. Urez ca d. V. M. Kogălniceanu să aibă măestria de a vă duce pe podul construit cu lemnele de moştenire de la părintele său, dar nu ştiu dacă veţi ajunge cu toţii sigur la capătul unde doriţi.

Da, şi eu vă urez din toată inima, fiindcă ţin să fac o declaraţie: În momentul de faţă şi eu doresc o soluţie a chestiunii ţărăneşti, o doresc cât mai repede, şi am atâta nepărtinire cât să zic: Cui are partid politic atâta a putut să dea, atâta a dat. Dar chestiunea nu e terminată, şi se va merge mai departe. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

Şi, d-le Duca, îţi aminteşti că s-a pus chestiunea aceasta tot aşa şi în Camera de la 1917 şi, când am vorbit, am terminat astfel: Cunosc împrejurările în care aţi făcut reforma, cunosc presiunea sub care vă găsiţi, cunosc ceea ce în mijlocul d-voastră se găseşte pentru realizarea acestei reforme; nedrept aş fi dacă v-aş cere mai mult, dar cu siguranţă că se va merge mai departe.

D. I.G. Duca: Şi s-a mers.

D. N. Iorga: Aşa că este un folos pentru un partid să lase cât mai puţin acelora care vin în urmă, dar aceasta o apreciază fiecare cum crede. Fiecare poate să zică: Eu atâta pot, atâta fac!

https://biblioteca-digitala.ro

Fericiți care vor veni în urmă şi voi avea norocul lor! Cu această urare doresc din toată inima să aibă acest noroc alții decât d-voastră, care vor duce mai departe chestiunea, fiindcă atâtea generați, nu numai partide, vor lucra la chestiunea țărănească.

Vin LA Parlamentul liberal din 1914. În curând d. ministru al Agriculturii va avea prilejul să se înveselească ascultând citirea propriilor sale păreri în chestiunea rurală. Şi sunt sigur că râsul acesta va fi tot aşa de dulce ca râsul de la început.

D. C. Garoflid, ministru de stat, preşedinte al comitetului agrar: Râsul acesta nu privea chestiunea rurală.

D. N. Iorga: D-voastră aveți multe lucruri de care puteți râde între d-voastră. (*Ilaritate.*) Camera liberală a început în împrejurări pe care le voi arăta.

În anul 1913, va să zică în timpul când Partidul Liberal era în opoziție, în vară, am avut plăcerea unei întruniri cu d. Ion Brătianu. Nu e nici o indiscreție să vă spun că am avut această întâlnire; desigur că voi face plăcere d-lui Duca, căruia i-am spus-o încă odată, mi se pare, dar repet ca să audă a doua oară ceea ce i-am spus: Sunt multe lucruri favorabile pentru persoana şefului său şi pentru *partidul* său, sunt însă şi altele, natural, care în acele împrejurări politice sunt ceva mai puțin favorabile.

D. Brătianu mi-a declarat atunci că doreşte să vină la putere nu dintr-un vulgar apetit de a stăpâni, care desigur e una din formele cele mai ignobile ale pasiunilor şi poftelor politice, ci pentru a îndeplini o sarcină. Şi recunosc de la început că d. Brătianu n-a fost dintre acei care consideră că au în mână un bagaj pe care, odată ce au ajuns la stația finală, îl dau pe sama unui comisionar şi, dacă acel comisionar pierde bagajul, cu atât mai bine, fiindcă uneori e atât de puțin lucru, că nu e aşa de mare paguba. Dar un domn cu un bagaj mare este totdeauna o persoană foarte suspectă în tren, căci lumea zice: Cine vine cu o asemenea cantitate de bagaj PE care îl duce cu sine, este foarte bogat şi foarte important; d. Brătianu mi-a spus că vine pentru rezolvarea reformei agrare şi introducerea votului universal.

https://biblioteca-digitala.ro

Atunci a fost vorba de colaborare. Dumnealui mi-a spus: Pentru aceasta vreau, şi mă adresez la toate forţele politice vii. M-a întrebat, era un grup în jurul meu, dar pe atunci nu ajungea cineva uşor în Parlament, nici acuma, dar împrejurările de atunci erau mai grele decât cele de acum, m-a întrebat, zic: Colaboraţia dumitale o pot avea? Am zis da; dar să încheiem un tratat în care fiecare să prevadă ce are de admis în această chestie şi acest tratat să fie încheiat în mod cinstit, cu iscălitura netedă şi dintr-o parte şi din altă parte.

D. Brătianu, care ştim că dispune de un foarte mare partid, aşa de mare încât, oricât a pierdut şi pierde astăzi, tot mai rămâne ceva (*ilaritate*), deşi în ceea ce-i rămâne acum, eu cred că este şi multă iluzie... (*mare ilaritate.*)

*D. I.*G. *Duca*: Iluzia aceasta mi se pare că aţi simţit-o în alegeri.

D. N. Iorga: La început prea puţin; dar cât v-a costat pe dvoastră, cred că nu face atâta cheltuială! (*Mare ilaritate.*) Desigur cheltuială de energie, d-le Duca; fiindcă toată lumea ştie că Partidul Liberal este un partid sărac. (*Mare ilaritate.*)

Încă odată am spus, căci am început eu întâi. Da, însă o înţelegere netedă. Dar, la cererea mea de o învoială clară, d. Brătianu a spus că aceasta nu se poate.

Atunci s-a înţeles cu d. Take Ionescu, care a primit această înţelegere fără o învoială netedă. Punctele de vedere ale d-lui Take Ionescu s-au schimbat mult de atunci, şi punctele sale de contact cu mine sunt mai multe acum decât atunci; căci împrejurările i-au deschis ochii asupra atâtor alte puncte de vedere pe care spiritul d-sale atât de vioi desigur că le-a priceput. (*Ilaritate.*)

Atunci s-a format Camera din 1914, cuprinzând pe liberali şi în acelaşi timp şi pe conservatori, care împreună trebuiau să se ocupe de această reformă. Vedeţi, se acuză această Cameră că nu este tocmai liniştită. Noi, care suntem aici, ştim ce facem noi şi ştim cum este această Cameră, dar desigur că lumea din afară care, poate, câte odată este şi interesată, ar spune că în această Cameră e zgomot mare; câte odată are şi puţină dreptate. Dar, dacă aceste Camere sunt aşa cum sunt, nu putem spune că erau aşa de liniştite nici

https://biblioteca-digitala.ro

Camerele celelalte, când, bunăoară, zburau prin incinta Adunării tichii de clienți ai caselor de nebuni, şi dacă într-un Parlament se petrec astfel de lucruri, nu se mai poate spune că Parlamentele trecute lucrau într-o atmosferă aşa de liniştită. Va să zică, nici cei de acum nu sunt tocmai precum îi arată lumea, nici cei de atunci nu erau precum îi arată unii din noi. Vorba este că reforma nu a mers însă, prinzându-ne războiul cel mare, când totuşi s-a simțit nevoia să intrăm...

*D. I.*G. *Duca:* Cer cuvântul.

D. N. Iorga: Nu este nevoie să ceri cuvântul, d-le Duca; căci pot spune eu ceea ce ai fi spus d-ta. (*Ilaritate.*) Mai rău decât d-ta, desigur. Aşa încât eu înțeleg cererea de cuvânt din partea d-tale numai pentru plăcerea de a adăugi talentul d-tale de expunere la adevărul pe care-l pot rosti şi eu... (*Mare ilaritate.*)

Prin urmare, când a fost vorba totuşi să se ajungă la reformă, iată cum s-a procedat: S-a adresat, sincer şi cinstit, primul ministru la toate persoanele care erau de părere că reforma trebuie să se facă şi a cerut pentru aceasta să se instituie o comisiune parlamentară, şi comisiunea parlamentară, aceasta era puțin înainte de războiul european, în 1914...

D. I.G. Duca: Exact.

D. N. Iorga: S-a alcătuit. Când s-a adunat pentru prima oară această comisie, pe care o prezida, mi se pare, d. Stelian, în orice caz, dacă nu a prezidat d-sa, d-sa a vorbit cu multă autoritate într-una din cele dintâi şedințe, comisiunea a declarat că se priveşte ca o comisiune parlamentară, iar când i-a scăpat cuiva cuvântul că această comisiune este auxiliară Ministerului, a fost o protestare generală. Şi când s-au adus broşurile liberale, făceam şi eu parte din această comisie, deşi eram membru al opoziției, când s-a propus să ne inspirăm din aceste broşuri, care circulau înainte, noi am rugat să se aducă lucrurile de aiurea care nu zic că erau de o mare valoare, dar puteau fi bănuite mai puțin de spirit de partid în expunerile lor, să se aducă dezbaterile Parlamentelor străine.

Şi, iată, am intrat în vara 1916.

https://biblioteca-digitala.ro

D-lor, sunt absolut sigur că dacă nu intervenea războiul nostru, dacă atenţiunea tuturor n-ar fi fost prinsă de grelele şi de teribilele împrejurări faţă de care aşa de puţin însemna orice altă chestiune, noi am fi lucrat cu succes în această comisie şi prin lucrările noastre s-ar fi ajuns la o rezolvare a acestei probleme, potrivit cu cerinţele unei întregi generaţii, fără deosebire de partide. Fiindcă astfel de chestiuni, d-lor, le rezolvă numai generaţiile pe rând, iar nu le rezolvă numai un partid în mod exclusiv.

Am ajuns, d-lor, la soluţia care trebuia. Şi acum, iarăşi sunt de părere că se *putea* grăbi puţintel momentul când s-a numit comisia. Dar, odată ce comisia s-a numit, comisia aceasta şi-a început lucrările cum se cădea.

Am ajuns la Iaşi. După ce ne-a mai venit puţin suflarea şi ne-am putut gândi puţin şi la starea noastră interioară, opera de reformă agrară a venit din nou pe tapet.

Acuma, s-a spus, din aceste rânduri, s-a spus de multe ori, şi eu repet protestările făcute în Camera liberală, s-a spus că această reformă a venit sub presiunea revoluţiei ruseşti şi a situaţiei din afară de hotarele noastre.

Ei bine, eu vă spun că dacă, din nenorocire, ar fi aşa, valoarea politică a naţiunii noastre ar fi atât de inferioară, încât... să lăsăm să spună alţii, iar nu noi. (*Aplauze prelungite.*)

Eu am apucat o istorie a românilor care se făcea şi de pe *catedra* universitară, unde era un vechi obicei, nu sunt junimişti pe aici, un vechi obicei junimist, de a face haz pe socoteala trecutului nostru întreg, şi era cât pe-aci să ieşim cu toţii o generaţie enervată, o generaţie fără încredere în propriile noastre mijloace.

Pe urmă, pe încetul a trebuit ca fiecare, prin cercetările noastre, să ajungem la părerea că, oricum s-ar fi îmbrăcat strămoşii noştri, cu işlic, cu haine turceşti, cu papuci, în pieptul lor era o inimă care bătea cum bate şi inima noastră pentru interesele supreme ale naţiunii. (*Aplauze prelungite.*)

Vechea clasă boierească şi-a făcut datoria faţă de ţară, şi luptând cu arma pe câmpul de bătălie şi luptând cu gândul împotriva puterilor europene ca să se capete pas cu pas

https://biblioteca-digitala.ro

libertățile naționale pe care suntem stăpâni acuma. (*Aplauze prelungite.*)

Din război în război, în secolul al XVIII-lea s-au ținut morțiș de planul de reforme, și este o mândrie pentru noi că în acest secol al XVIII-lea am avut pentru țărănime cel mai bun regim care a existat în Orientul Europei.

Țăranii nu datorau decât dijma, și datorau numai dijma pe pământul unde sămănaseră; dar nu datorau dijma nici pe livezi, nici pe un fel de plantație, nici pe pășuni, pe nici un fel de teren pentru hrana vitelor. Și sensul dijmei era: Din zece una, cum se zicea, „de-*a* zecea"; aceasta este forma veche românească a conceptului „dijmă". Și, în același timp, datorau douăsprezece zile de lucru pe an. Și când *s-a* ridicat boierimea din Muntenia, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, și a spus: Douăsprezece zile e puțin, trebuie douăzeci și patru, au rămas cu protestările lor, iar regimul celor douăsprezece zile de lucru a rămas regimul normativ în țara noastră.

Și de aceea nu fugeau ai noștri la austrieci, în Ardeal, ci este plină regiunea de munte de la noi de așa-numiții ungureni, care nu sunt alta decât românii din Ardeal care au venit aici să caute un regim mai bun decât regimul de care se învredniciseră în Ardealul lor.

Și a venit un călător german din Ardeal și a întrebat pe unii oameni din satele aceste: „De ce ați trecut în Țara Românească?" Și atunci i s-a răspuns îndată: Fiindcă aici este pământ mult, fiindcă aici, când este vorba să se împlinească birul, avem unde să ne adăpostim și, pe lângă aceasta, mai era un lucru, pe care nu-l spuneau, dar pe care îl simțeau: Fiindcă erau în țara lor, fiindcă se aflau pe teritoriul lor național. Căci pe terenul național totul este fecund și pe terenul social, și este singurul fecund și pe terenul social. Când se părăsește terenul național și se trece dincolo, tendințele sunt ispititoare, dar fecunde nu sunt.

Fiindcă s-a vorbit și de lupta de clasă, iată explicația. Lupta de clasă, ca element material, a existat în toate societățile. În orice societate clasa nedreptățită a cerut dreptul său și în orice societate sănătoasă intelectualitatea onestă s-a

https://biblioteca-digitala.ro

pus în serviciul celor siluiți şi nedreptățiți, iar nu în serviciul celor nedreptățitori. (*Aplauze.*)

Şi de aceea, în chestiunea țărănească, împărțirea se face astăzi pe acelaşi criteriu, când intelectualitatea s-a ridicat şi a smuls din cultură cea mai prețioasă esență, care este generozitatea şi simțul de dreptate, pentru ca, alături de reprezentanții clasei țărăneşti, ori dacă sunt aici cu numele lor, ori dacă sunt dincolo sub un nume oarecare, să ceară şi ei izbândirea drepturilor poporului românesc, care este înainte de toate clasa țărănească. (*Aplauze.*)

Uitam să adaug partea a doua de lămurire în ce priveşte lupta de clasă. Luptele de clasă, în elementul lor material, sunt fireşti şi oricât le-ar contesta cineva, nu va ajunge niciodată să le înlăture, dar pe lângă orice element material există un element moral: Să lupți pentru drepturile clasei nedreptățite a unui popor, dar să nu uiți că pe lângă materialitatea lor învălmăşită se ridică larg bolta morală a unității sufleteşti a unui neam întreg. (*Aplauze.*) Nu cu bucăți de omenire sfâşiată umanitatea însăşi va ajunge la fericirea la care are dreptul să țintească şi pe care din ce în ce mai mult o va atinge.

Dar închid această parantează şi, întorcându-mă la data de 1917, când din nou s-a deschis chestiunea țărănească la Iaşi, şi afirm cum am făcut adineauri, că şi acesta este încă un punct din evoluția firească a cugetării noastre cu privire la chestiunea rurală, amintesc acelora care ştiu, şi spun acelora care nu ştiu că, de la început când s-a pus din nou chestiunea agrară, guvernul de atunci s-a dat în lături, lăsând Adunarea însăşi să se ocupe de chestiunea țărănească. (*Aplauze.*) Şi-mi aduc aminte de momentele acelea frumoase, care aveau ceva simbolic în ele, când nu în întunericul vreunei odăi de la vreun minister adăpostit sub un acoperiş învechit, ci în aula Universității din Iaşi, în lăcaşul de cultură unde pluteau idei generoase, sub prezidența singurului mitropolit care era acolo, mitropolitul Moldovei, prin frumoase cuvinte de înfrățire s-a început opera privitoare la reforma agrară.

Ni s-a supus un proiect. Proiectul acela s-a discutat o lună întreagă de zile. Proiectului aceluia i s-au adus modificări esențiale. D. Duca o ştie foarte bine.

https://biblioteca-digitala.ro

D. I.G. Duca: Da, este *foarte* adevărat.

D. N. Iorga: În Minister era un element conservator, pe lângă un element liberal. Elementul liberal se temea de cel conservator, şi a trebuit ca primul ministru să fie grăbit pentru a ieşi dintr-un sentiment de prevenienţă faţă de colegii săi.

Şi atunci am spus anume cuvinte care au fost foarte rău interpretate şi au produs o oarecare mirare, şi aş putea vorbi despre incidentul acesta mai mult, am spus cuvinte care trebuiesc interpretate în sensul adevărat. Primul ministru de atunci vorbea de posibilitatea unei revoluţii a proprietarilor. Şi i-am spus: „Dacă d-ta ai încurcături şi cu proprietarii, dacă s-ar întâmpla să ai o revoluţie a proprietarilor, împuşcă[2] d-ta şi în partea cealaltă. Căci oricine tulbură ordinea necesară unei reforme pe care poate să o socotească necesară o societate şi un stat, acela se pune în afară de lege".

Am lucrat o lună de zile. Rezultatul a fost sub multe raporturi un rezultat satisfăcător. Cu zecile de mii de hectare se smulgea, la fiecare discuţie, pământul care trebuia dat ţăranilor.

S-a ridicat chestiunea terenurilor petrolifere. În chestiunea aceasta, deşi erau în interiorul ţării formidabile interese conservatoare, s-a ajuns la o formulă care în împrejurările date putea fi considerată ca o formulă mulţumitoare.

Şi în chestiunea absenteiştilor au fost discuţii îndelungate, şi s-a ajuns la soluţii care puteau să fie acceptabile.

Este adevărat că tot în momentul acela a fost un alt proiect, venit din partea Partidului Muncii, în care se găseau d-nii dr. Lupu, Iunian şi alte persoane, care, acelea, se află acum la Iaşi şi nu fac nici o politică, fiindcă au avut anumite şovăiri în politica externă, care, după părerea mea, scot pe oricine din rândurile celor care se pot amesteca în viaţa publică a unei ţări. (*Aplauze.*)

S-a prezentat un proiect deci în faţa căruia stătea, foarte impozant, actualul ministru al Muncii, d. Grigore Trancu-Iaşi, un om de o elocvenţă foarte convingătoare şi chiar zgomotoasă. Şi dumnealui ţinea numai decât ca acel proiect al d-sale să

https://biblioteca-digitala.ro

treacă. N-a putut trece, şi eu bănuiesc că în mare parte din cauza calităţilor oratorice ale d-lui Trancu-Iaşi, fiindcă atunci când se găseşte cineva în faţa unui inamic prea formidabil, se teme aşa de mult de chestia însăşi, că nu se mai poate apropia de dânsa. (*Ilaritate.*)

Dar, în afară de aceste nemulţumiri, legea a trecut. După aceasta s-a făcut greşeala, după părerea mea şi acum este o greşeală, că acestei Camere din 1914, în care era mult suflet, în care era mult patriotism, în care erau mai ales multe suferinţi, ştiţi care este defectul Camerei noastre, care are şi ea multe însuşiri: Nu am suferit împreună şi, dacă aceeaşi suferinţă, aceeaşi temere de viitor, aceeaşi conştiinţă de sacrificii, ar apăsa asupra noastră a tuturor, ar fi temeiuri în care ne-am ridica toţi ca un singur om, pentru a ajunge la îndeplinirea scopurilor pentru care suntem aduşi aici. (*Aplauze.*) Camerei acesteia i s-a dat un bilet de drum. Cine i-a dat acest bilet de drum, nu este locul să spun aici, şi fiindcă este o dreptate dumnezeiască, poate că acel om zăboveşte atât de mult să intre într-un Parlament românesc tocmai din cauza acestui paşaport pe care *l*-a dat Camerei din 1*914,* care, această Cameră, stătuse înaintea steagului României, iar Parlamentul d-lui Marghiloman nu a venit cu steagul României, ci în urma altui steag, pentru care şi-a meritat dizolvarea şi înlăturarea tuturor măsurilor pe care le-a luat. (*Aplauze.*)

Şi liberalii au mai făcut încă o greşeală pe lângă altele, căci, după ce s-a dus Parlamentul d-lui Marghiloman, care nu exista, trebuia şi cu de-a sila adus înapoi Parlamentul din 1917, ca să-şi urmeze până la sfârşit opera lui.

Ne-ar fi scutit de toate suferinţele, de toate agitaţiile, de toate luptele de partid şi s-ar fi ajuns în felul acesta la capătul firesc al reformei începute. În loc de aceasta a trebuit să se înceapă cu decrete-legi. Decretele-legi la o naţiune cu simţ de măsură pot să fie o necesitate. Decretele-legi sunt o nenorocire la un popor în care guvernele pe rând sunt deprinse a abuza. Se dă în mâinile lor o armă teribilă, şi uşor este să le-o dai, dar greu este să le-o smulgi din mâini. (*Aplauze.*)

Şi mai curând ar fi fost de combătut o serie de măsuri samavolnice fără forma ipocrită a decretelor-legi, care au

https://biblioteca-digitala.ro

introdus ideea monstruoasă a unei duble legalități, a unei duble puteri legiferante, din care una pleacă de la puterea executivă, iar cealaltă, care a venit târziu şi când a venit, pleacă de la organul firesc pentru alcătuirea legilor, care este Parlamentul.

În 1919, toamna, am avut, în sfârşit, un Parlament. Parlamentul acesta a trebuit să se intereseze de chestiunea agrară. Ministrul Agriculturii era d. Mihalache.

Am asistat la redactarea legii d-lui Mihalache. Acum, noi toți din ceea ce s-a chemat Opoziția Națională şi Federația, noi toți am fost aleşi pe baza proiectului de lege al d-lui Mihalache, şi în această privință suntem absolut solidari.

Noi nu avem obiceiul să ne ducem înaintea alegătorilor exhibând un program, pentru ca pe urmă, după alegeri, să-l punem în buzunar şi să-l înlocuim cu altul, sau să primim tot felul de tranzacțiuni. (*Aplauze pe băncile opoziției naționale.*)

D-lor, aşa a fost alcătuit proiectul de lege al d-lui Mihalache, cum a fost alcătuită de d. Nistor legea agrară din Bucovina. Adică a chemat pe cei interesați, pe toate categoriile de interesați, ca să-şi arate părerile cu privire la această lege.

Legea, după părerea mea, a zăbovit prea mult. D. Mihalache ştie cât de mult îl îndemnam să treacă peste o fază de preparație pentru a înfățişa legea mai iute.

Dumnealui însă, cu spiritul într-adevăr țărănesc, de gospodar care ține să aibă toate lucrurile aşezate cum trebuie înainte de a-şi pofti şi primi musafirii în casă, dumnealui a voit să treacă prin toate vămile văzduhului. Aceasta a luat o mulțime de vreme, dar din fiecare stagiu intermediar proiectul dumisale a folosit. Cunosc proprietari cărora li s-a citit această operă şi care au declarat că, din toate proiectele de lege, acela care-i satisface mai mult e proiectul Mihalache.

Fiindcă la dumnealui se face acea deosebire, esențială, în sensul proprietății, nu numai în întinderea proprietății, deşi poate nici acolo nu se făcea îndeajuns, dar a fost introdus acest principiu, care nu se întâlneşte nici în reforma d-voastră agrară, nici în reforma fiscală, de a judeca pe om după serviciile lui sociale, nu numai după mijloacele de care dispune.

https://biblioteca-digitala.ro

Aceasta e, fără îndoială, o inovație legislativă de cea mai mare importanță.

În sfârșit, nu s-a putut ajunge la capăt cu proiectul Mihalache, și atunci a venit actualul guvern. Actualul guvern aduce, să-mi dați voie să o spun, trei concepții deosebite în ceea ce privește chestia rurală. Și aici intru în cercetarea însăși a proiectului care se găsește înaintea noastră și, cum nu am obiceiul să țin mult pe nimeni ca să mă asculte, puteți fi siguri că în cel mult o jumătate de ceas voi termina.

Erau trei concepții deosebite. Concepția d-lui prim-ministru. Este firească la un militar care a stat în fruntea soldaților săi, care de atâtea ori a adus pe soldați la biruință, care iubește sincer pe soldați. (*D. Secară întrerupe.*)

D-le Secară, înțelegeți că dacă aș colabora vreodată cu partidul d-voastră, înțelegeți că nu aș începe cu d-voastră.

D. general a dorit sincer, o recunosc, ca țăranii, o foarte mare parte dintre țărani, să se găsească în stăpânirea ogorului lor. Dumnealui însuși face parte prin naștere, cred, din clasa în folosul căreia este să se stabilească astăzi dreptatea pe care o așteaptă de multă vreme. Un ofițer care a trăit în mijlocul soldaților, acela simte pulsul poporului, aceasta nu se *poate* tăgădui de nimeni, și poate că dumnealui l-a simțit mai bine decât alți conducători de armată, care au avut a face *cu* trupurile soldaților și au simțit mai puțin trebuința de *a* sta în contact cu sufletul acelor soldați. Pentru dumnealui chestia se reduce la atât: Soldatul a luptat pentru apărarea țării și pentru înfăptuirea României Mari. El trebuie răsplătit.

O faptă, d-lor, care îi asigură o recunoștință așa de mare în sufletul nostru, încât noi nu o putem plăti îndeajuns. Nu ofensez clasa de sus, spunând că prin anumite apucături au făcut altfel, sau au avut prilejul, nu zic că s-au sustras de la datoria lor, dar s-au simțit mai bine fiind apărați de alții, fără a se afla pe frontul pericolului.

Și punctul acesta de vedere nu e numai al d-lui general. Regele, care e militar în toată ființa sa, a văzut chestiunea tot așa. Regele, care atunci, în mai, a spus cuvântul hotărâtor, au afirmat-o și alți oameni, am afirmat-o și eu, o afirm din nou și acuma, a spus deci cuvântul hotărâtor în ceea ce privește

https://biblioteca-digitala.ro

înfăptuirea imediată a reformei agrare şi a votului universal. Şi Regele, când făcea aşa, nu merita să fie chemat înaintea judecăţii veacurilor, cum a încercat nu ştiu cine în această Cameră, fiindcă această concepţie e în spiritul însuşi al istoriei naţionale. Ştefan cel Mare bătrânul aşa făcea după fiecare biruinţă. Îşi aduna ostaşii la un praznic şi, după acest praznic, fiecare, dacă nu avea pământ înainte de aceasta, ajungea să fie stăpân drept pe pământul său. Şi semnalez şi eu greşeala pe care o întâlnim în acest proiect de lege şi care cu dreptate s-a mai observat, că văduvele şi orfanii reprezintă nu numai pe soţii şi părinţii lor morţi pentru ţară, ci reprezintă şi un element de duioşie, un element sentimental, care impune ocrotirea şi iubirea *pe* care înşişi acei morţi, dacă s-ar găsi în mijlocul nostru, nu le-ar putea cere în acelaşi grad. (*Aplauze.*)

A doua concepţie a *fost* concepţia persoanei care în actualul Minister joacă un rol mai important. Nu se vede aşa de des acolo, dar nu totdeauna acel care pune în mişcare o maşină stă în faţa ei, sunt maşini care se învârtesc. Mai bine de acei care sânt invizibili. E d. ministru de Interne, C. Argetoianu. Am broşura d-sale aici cu dedicaţia, care nu e pentru mine, autorul iscălea pe vremea aceia cu y; cred că este aceeaşi persoană care iscăleşte acum cu i, broşura aceasta intitulată *Marea noastră proprietate şi exproprierea, contribuţiune la studiul reformelor agrare*, Bucureşti 1913.

În ceea ce priveşte reforma, iată-i părerea, pe care o voi arăta, cu propriile sale cuvinte, foarte îngrijite, foarte elocvente; în afară de Cameră, d-sa este un spirit distins. Iată ce spune dumnealui cu privire, adecă, la primejdia reformei pe care o facem noi azi, la greşeala şi la crima care s-ar comite, dacă noi am îndeplini *opera* pe care voim s-o îndeplinim acum. În asemenea condiţiuni o expropriere a marii noastre proprietăţi pare ceva inutil şi de neînţeles. „Ea s-ar asămăna cu *operaţiunile* unui comerciant fără clienţi sau cu clienţi insolvabili, care ar căuta să-şi procure cu zecimi de ani înainte stocurile de mărfuri necesare unor problematice tranzacţiuni.

Dar, chiar dacă nu s-ar păşi pe o cale de împroprietărire naţională, chiar dacă s-ar urma şi de aci înainte metodele greşite din trecut prin firimitura pământului şi

https://biblioteca-digitala.ro

împroprietărirea-mituire, totuşi exproprierea marii proprietăţi particulare nu se justifică întru nimic.

Căci, dacă statul ar arunca pe fereastră, sub pretext de binefacere, o sumă de un miliard, reprezentând valoarea unui milion de hectare ce-i stau astăzi la dispoziţie, sacrificiul ar fi de ajuns pentru satisfacerea cerinţelor demagogiei noastre ascendente. În această imensă suprafaţă de pământ firimiturat, ce s-ar adăugi la cele două milioane şi jumătate de hectare deja spulberate, ai cere, dimpotrivă, pentru evitarea unei ruine complete a ţării, intangibilitatea marei proprietăţi rămase.

În rezumat, exproprierea ar fi de prisos pentru formaţiunea proprietăţii mijlocii ţărăneşti. Ea nu poate fi invocată în favoarea dezvoltării micii proprietăţi firimiturate de azi, căci aceasta este condamnată de toată lumea. Ea nu va avea deci drept rezultat decât mai întâi slăbirea şi mai apoi, şi foarte repede, distrugerea marii noastre proprietăţi, pe umerii căreia s-a clădit întreg edificiul nostru naţional".

Da, d-lor deputaţi, în umbra vitejiei boierilor, mari proprietari de pământ, dar ştiţi cum? Ei aveau numele proprietăţii, însă stăpâni de fapt *pe* moşiile lor erau ţăranii, şi prin munca şi jertfa acestei ţărănimi s-a ridicat edificiul nostru naţional. (*Aplauze.*)

Aceasta era în 1913. Au trecut câteva luni de zile şi, cu toate că nu se dăduse nimic până atunci, tot pe umerii acestei ţărănimi s-a refăcut şi întregit edificiul nostru naţional. (*Aplauze.*)

Continuu citirea. Poate că pasajul următor nu mai e aşa de interesant, dar îmi vine greu să mă despart de o proză atât de fin cugetată şi expusă cu un sentiment al formei atât de nobil.

„În asemenea condiţiuni, este de nepriceput cum se pot găsi oameni de bună credinţă care să propună o astfel de măsură. Asemenea idei nu pot proceda decât din acel spirit simplist simbolizat de atâta vreme prin fraza: Trebuie să facem ceva pentru ţărani! Şi acel ceva, nimic mai simplu decât de a lua de la proprietarii mari, sub formă de câteva hectare de pământ. În această concepţie ciudată, proprietatea este considerată ca un simplu fond de lux sau de speculă şi

https://biblioteca-digitala.ro

distribuția ei se regulează după procedeurile contabilității printr-un simplu viriment: Se ia de la contul proprietății mari şi se adaugă la contul celei mici. Despre complexitatea problemei agrare şi despre legăturile ei cu organismul țării nu se ține nici o samă. Pe asemenea baze şubrede nu se pot construi reforme economice serioase."

Ce-ați zice d-voastră dacă, în 1864, alături de Kogălniceanu ar fi stat cineva care să fi avut, căci nu veți contesta autoritatea ministrului de Interne față de colegii mai noi şi față de mai tinere persoane, astfel de idei şi să le fi exprimat cu atâta claritate şi atâta pasiune? Şi mai ales să dea, avem şi noi experiența în ceea ce priveşte temperamentul d-lui ministru (*ilaritate*), să dea atâtea garanții, când este vorba de interesele sale, sub orice raport, că nu există om pe lume care să-l facă să cedeze ceva din ceea ce crede că trebuie să impuie tuturor. (*Aplauze pe băncile Federației, ilaritate.*)

D-lor, în Ministerul în care se găsea alături de filantropia de general biruitor a d-lui prim ministru şi filosofia de feudal din secolul al XII-lea a d-lui Argetoianu (*ilaritate*), care evident are şi figura şi stilul său, cum ştim cu toții (*ilaritate*), între aceste două persoane s-a aşezat, dumnealui ştie cum, un eminent specialist de şcoală germană, care este d. ministru al împroprietăririi (*ilaritate*).

D. C. Garoflid, *ministru de Stat, preşedinte al comitetului agrar:* Nu mi-am făcut studiile în Germania, ci în Franța.

D. N. Iorga: E foarte curios: studiile le-ați făcut în Franța, însă ideile d-voastră cu privire la proprietari şi tot felul d-voastră de a scrie, aceasta o ştiți foarte bine, nu o puteți tăgădui, aparține nu şcolii franceze, ci aparține şcolii austro-germane şi în special austriece, care a dezvoltat o întreagă filosofie, al cărei scop era în ultima esență să înjuge filosofia agrară la carul unor interese mari de proprietate polonă, ungurească şi aşa mai departe. (*Aplauze prelungite.*)

Îmi veți spune: De unde această părere? În viața politică a țării, d. ministru, care se semnalase până atunci prin lucrări mai mult de teorie în „Convorbiri Literare", excelenta publicațiune periodică a d-lor Mehedinți şi Tzigara-Samurcaş, dacă nu mă înşel (*ilaritate*), d. ministru a intrat pentru întâia

https://biblioteca-digitala.ro

oară în viața politică activă la Iaşi. Ştie toată lumea cât de bine a fost îngrijit Iaşiul, sub raportul gospodăriei agricole, prin supravegherea de aproape a d-sale, în calitate de consilier agricol. În anumite măsuri ale Parlamentului Marghiloman, dumnealui a avut desigur o parte foarte importantă. De aceea, fiindcă era aşa de importantă partea de specialitate a d-sale, nu este aici locul să vorbesc de ideile d-sale de politică externă, pe care desigur nu le-a învățat de la Paris (*ilaritate, aplauze prelungite pe băncile Federației*) şi care l-au făcut la un moment dat să părăsească un Minister, fiindcă acel Minister nu consimțea să lege viitorul acestei țări de viitorul Puterilor Centrale biruitoare. (*Aplauze.*)

A trecut câtăva vreme.

În Ministerul d-lui general Averescu, la 1920, a apărut, sub o formă puțin obişnuită, ca factor principal în rezolvarea chestiei agrare, d. Garoflid.

Atunci, cum avem noi obiceiul, cercetătorii de documente, de articole mai vechi şi de cărți cam uitate, am căutat părerile d-sale în această privință, ca să ştim la ce ne putem aştepta. Şi anume, cu scrupul deosebit de istoric, m-am ferit să-i atribui acum păreri mai vechi, ci am regăsit păreri mai vechi exprimate în „Convorbiri" şi într-o culegere mai nouă, nu cea mai nouă, mare, de acum, dar aceea care a precedat-o şi în care se confirmă părerile dinainte ale d-lui ministru al împroprietăririi.

Iată care sunt aceste păreri în esența lor. D-sa zice: „Nu trebuie să ne gândim a face pe toți țăranii proprietari, ci numai o parte, pe cei mai apți."

Deodată chiar, d. ministru e în conflict cu d. preşedinte al Consiliului, care nu pune chestiunea aşa, şi într-o privință face bine. Căci alege pe lângă cei apți sub raportul material şi pe acei care au un drept ce nu vine de la aptitudinea lor, în domeniul îndeletnicirii lor, ci de la sacrificiul lor. Prin urmare, numai cei mai apți trebuiesc împroprietăriți. Dar ceilalți?

„Ceilalți vor deveni salariați agricoli, de care cultura noastră are nevoie şi pe care nu-i găseşte şi de care va avea mult nevoie în viitor, când va fi schimbată tehnica agricolă."

Foarte bine. Şi mai departe o să vedeți d-voastră!

https://biblioteca-digitala.ro

Dar, dacă vă închipuiți că are să se ridice vreodată poporul românesc, spunând: Cu cât mai mulți țărani vor fi fără pământ, proletari, cu atât mai bine, *apoi* nu-ți dai sama de mijloacele prin care se poate dezvolta un popor. (*Aplauze.*)

Fiindcă această opinie, exprimată aici în cuvinte mai blânde, voi găsi-o înfățișată și în termeni mai tari, ca să se convingă și cei mai călduroși partizani ai teoriilor d-lui Garoflid.

„A lua tot pământul din mâna celor ce știau să cultive, a împlini fiecărui țăran un lot de cinci hectare este o concepție politică periculoasă."

Venim și la chestiunea dacă „știe să-l cultive", și venim și la chestiunea marii proprietăți, imediat.

Mai departe: „Dacă idealul țăranului va fi lotul de pământ, el va rămânea veșnic legat de satul lui.

De unde se va recruta atunci meseriași etc.!"

Aceasta e o concepție pe care am mai întâlnit-o la cineva, și nu voi uita indignarea pe care a produs-o în sufletul meu teoria rostită de răposatul Petre Carp, un om care, și în ce privește teoriile lui antipatice, avea atâta stofă de inteligență umană, încât impunea și celor mai hotărâți adversari.

Când îi spuneam că în marginea Iașiului sunt gospodării unde lumea moare de foame, adăugând: Păcat că oamenii aceștia nu-și găsesc o ocupație aici, el a răspuns: „Nu ocupația de aici; țara noastră va înainta cu atât mai mult, cu cât omul va fi legat mai puțin de pământul său".

Și, când mai spuneam: „E bine să avem o țară sprijinită pe sate". - „Nu-mi trebuie satele, mie îmi trebuie o civilizație permanent sprijinită pe orașe".

E aceeași concepție, clasica concepție conservatoare, trecută prin „Convorbirile Literare" cu sau fără școală la Paris, influențată de doctrina austriacă, și care este la baza cugetării d-voastre politice. (*Aplauze.*)

Mai departe. Măsuri de felul acesteia, spunea d-sa, vor precipita transformarea, care se operează azi încet, a tuturor plugarilor salariați. Și mai departe: „Timpul nu a sosit încă ca toți țăranii să fie transformați fără zguduire în lucrători salariați".

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă nu este aceasta clar, atunci nu ştim în ce cuvinte ar putea să-şi înfăţişeze cineva o credinţă nezguduită.

D-sa era şi contra creării proprietăţii mijlocii: „Socot că nu e nevoie de crearea proprietăţii mijlocii. Deci toate legiuirile agrare la noi trebuie să urmeze acelaşi scop: Stârpirea muncii feudale şi diferenţiarea ţăranilor în plugari şi lucrători plătiţi". Şi mai departe: „Ţăranul proletar devine liber; el nemaifiind lipit de parcela lui de pământ, poate merge aiurea. Parte din ei vor emigra la oraşe, alţii în regiuni unde munca este mai bine plătită, iar cei ce vor rămânea pe loc vor continua plugăria în moşia boierească, însă la mai bune condiţii".

Pentru Dumnezeu, e limpede!

Ce s-a întâmplat însă? S-a întâmplat că un puternic curent a agitat toate societăţile. D-voastră, care aţi prezentat Regelui, în mart 1920, memoriul marilor proprietari, din care aş putea scoate elemente tot aşa de elocvente ca şi elementele de aici, v-aţi dat sama, ca atâţia alţii, de un lucru: Când e să se întâmple o prefacere, acei care sunt interesaţi ca această prefacere să nu se întâmple, în loc să o prezinte ca adversari meniţi A Fi zdrobiţi ai acestei prefaceri, se prefac în prietenii acestei transformări pentru a-i falsifica spiritul (*aplauze*), aflând, prin competenţa lor specială, o formă tehnică aşa de dibaci pregătită, încât trebuie o coaliţie de specialişti ca să răzbată prin aparenţe la scopul real ce se urmăreşte. (*Aplauze.*)

D-le ministru, eu totuşi v-aş înţelege în calitate de apărător al marii proprietăţi. *A* fost o mare proprietate de care, cum am zis, s-a folosit ţara. S-a ridicat şi în alte părţi un regim de mare proprietate de pe urma căruia n-a păgubit poporul în mijlocul căruia se găsesc aceste formaţiuni economice. Dar v-aş întreba, e o formă, nu vă întreb de fapt, şi aici nu doresc să vă provoc, să ştiu dinainte dezvoltarea sistematică a ideilor d-voastră, pe care o veţi face de acolo, v-aş întreba dacă d-voastră, specialist, aţi putut descoperi aici în România marea proprietate şi unde aţi găsit-o?

D. C. Garoflid, ministru de Stat, preşedinte al comitetului agrar: La Buftea.

D. N. Iorga: La Buftea, la d-ta, la Filipescu, dar am atâtea degete la mâinile mele ca să-ţi spun unde o poţi găsi. Dar în

https://biblioteca-digitala.ro

afară de locurile acelea, unde o găsim? În Moldova-de-Sus, unde eu, copil, am văzut la rude pe marii proprietari de odinioară depărtându-se de moşia lor pentru totdeauna, vânzând vilele şi casele, castelele acelea strălucite care s-au părăduit, s-au prefăcut în magazii şi grajduri de vite? Ei bine, a fost acolo o mare proprietate. Această mare proprietate în cea mai mare parte însă a dispărut. Creditul Rural, instituţie şubred aşezată, momind de la început pe proprietarii oberaţi[3], prinzându-i la o recoltă defavorabilă pentru a acorda strâmtorării lor un împrumut, pe care, în al doilea an, în al treilea an tot rău, nu l-au putut plăti niciodată, el a avut drept efect să producă lichidarea aproape completă a vechii mari proprietăţi din Moldova.

Au pierit boierii de acolo, oamenii care trăiau ca fraţii alături de ţăranii lor, oamenii pe care i-am văzut eu în mijlocul acestor ţărani, care-i considerau ca pe cei mai buni prieteni ai lor, acei care la sărbători de familie rupeau izvodul unde erau însemnate datoriile sătenilor, acei care creşteau în casa lor, în cinste, pe fetele şi feciorii sătenilor.

A fost un mitropolit primat aici, a cărui mamă a fost crescută în casa postelnicului Manolachi Drăghici, care era unchiul mamei mele. Eu am cunoscut aceste obiceiuri, dar astăzi unde mai sunt? Cine le-a văzut aici în Muntenia conacele? Şi eu îmi voi aduce în totdeauna aminte cum un proprietar de multe ori milionar ne-a poftit de mai multe ori la moşia lui pentru a vedea o veche inscripţie. Ei bine, acest om ne-a dat în douăsprezece ore un pui uscat, câteva grame de vin în fundul unei sticle murdare şi o bucată de brânză care ne-a rupt dinţii. Şi nu avea în casa lui decât scaunele de la 1810 şi divanul acoperit cu stambă, şi o biată trăsură, în care cel din urmă arendaş din nordul Moldovei s-ar fi ruşinat să iasă. Şi acest om nu avea nicio cunoştinţă de ţăranii săi. (*Aplauze.*)

Dar d-voastră veţi spune: Dar exploataţia agricolă, mare, fiindcă marea proprietate nu este în *proporţie* cu întinderea pământului, ci cu sistemul modern care se întrebuinţează acolo, dar industria agricolă! Îmi voi aduce aminte tot aşa de unul din acei proprietari mari în sens modern, care, când am intrat pe poarta curţii sale, mi-a spus: Aşa-i că e frumos? Şi

https://biblioteca-digitala.ro

mai are un avantagiu, că nu se vede de acolo nici o casă de țăran. (*Aplauze.*) Proprietari de aceştia cu aşezare modernă, la care vă gândiți d-voastră...

Dar să facem puțină statistică a familiilor care posedă astăzi cea mai mare parte a pământului țării. Părinții lor au fost ei mari proprietari? Numele lor sunt înscrise în istoria țării? Prin ai lor s-au câştigat bătăliile mari? Pe oasele lor, cum spunea cândva dramaturgul, pe oasele lor se razimă viața țării de astăzi? (*Aplauze prelungite.*) Sau sunt venetici care au venit dintr-o anumită parte a Europei Orientale? (*Aplauze.*)

Da, d-lor, cunosc un târguşor din provincie, în care, acum patruzeci, cincizeci de ani, a venit un balcanic oarecare cu câțiva galbeni de aur în buzunar, şi astăzi de la un capăt la altul mai tot târguşorul este proprietatea urmaşilor lui. Aşa s-a format marea proprietate în epoca tulbure când noi am dărâmat vechiul regim şi n-am ştiut să-l înlocuim printr-un regim nou, şi stăm azi sub ruinele casei noastre celei vechi, din care nu mai putem face nimic, şi nici elementele pentru a clădi casă nouă nu le avem, fiindcă nu ştim unde trebuie să le căutăm şi cum trebuie să le găsim. Iar cheagul acestei case noi nu pot fi rămăşițele unei proprietăți mari, care lichidează din incapacitate, din lene şi pornire către lux şi absenteism, ci cheagul trebuie să fie sfânta sudoare a țăranului nostru.

Dar aş înțelege să aveți iubire şi pentru aceşti mari proprietari. Sunt atâtea elemente personale, care sunt ale d-voastră şi nu ale mele, şi ați putea zice: Să ținem samă şi de oamenii care poate au strâns cinstit banii lor.

Ținând samă că aici este tot „Valahia" legendei orientale, în care prin nimic totdeauna faci o avere. În care nu trebuie să recunoşti întotdeauna picătura de sânge care stropeşte grămezile de aur, să zicem că ați grația această clasă de abuzurile sale şi ați voi să treceți grațiarea în legea aceasta nouă, în care nu vă puteți împiedica de a introduce cât mai mult din legea d-lui Mihalache. Să zicem că ați voi să rezervați din marea proprietate ceea ce se pare folositor țării.

Atunci, d-le ministru, să-mi dați voie să vă întreb: De ce nu faceți în legislația d-voastră o deosebire între acel care este într-adevăr agricultor, între acel care-şi are moşia lui de cine

https://biblioteca-digitala.ro

ştie câtă vreme, acel pe care, dacă îl scoţi din moşia lui, l-ai expropria din însăşi intimitatea fiinţei lui, şi celălalt, care este un aventurier răsărit cine ştie când şi care nu merită fără îndoială nici o cruţare, nici un hectar de pământ. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*) Cămătarului, cârciumarului, arendaşului rău, care a supt vlaga acestui popor, nici un hectar de pământ! (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

Păstraţi atunci moşiile proprietarilor mari în sensul modern, păstraţi moşiile oamenilor care sunt, cum zic dumnealor de dincolo, „concrescuţi", crescuţi împreună cu brazda pe care o lucrează.

Dar ştiţi cum faceţi d-voastră? Să zicem că o pornire de filantropie culturală ar atinge şi altfel de proprietate, şi s-ar zice că nimeni n-ar putea să aibă o bibliotecă mai mare de o sută de volume. Biblioteca mea, care e de atâtea mii de volume, adunate cu multă trudă din sărăcia mea, şi biblioteca cine ştie cărui pricopsit de război, care cumpără orice fel de cărţi pentru legătura lor. Şi veniţi şi ziceţi că aceia ce prisoseşte peste suta de volume o luaţi şi de la mine ca şi de la dânsul. Ei, atunci, pentru că pe mine mă omorâţi, eu aş ieşi cu revolverul în pragul casei mele ca să apăr stricarea rosturilor mele printr-o astfel *de* reformă nesocotită. (*Murmure pe băncile majorităţii.*)

Nu vă speriaţi, puteţi să vă speriaţi de ai d-voastră, care fac gesturi de acestea mai puţin estetice.

Prin urmare, aş înţelege să salvaţi proprietatea care este legată de elementul de vitalitate şi de viitorul acestui popor. Dacă aţi face aceasta, atunci vi s-ar îngădui orice mijloace faţă de celălalt proprietar, aventurier şi exploatator, netrebnic sub toate raporturile, şi care nu merită nici o cruţare. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

Credeţi d-voastră că suta de hectare, sau mai mult, pe care le veţi lăsa unuia din aceştia îl vor îndemna mâne să facă marea agricultură de care vorbiţi? Va arenda şi mai departe, şi din preţul arendei va merge la alergările *de* cai, va umbla în Europa întreagă cu risipa unui ban care nu însemnează altceva decât viaţa însăşi a poporului nostru, sau cum mi se zice acum, va vinde oricât, în orice condiţiuni, ca să realizeze mai curând banii pe care, dacă-i capătă, să-i capete după socoteala

https://biblioteca-digitala.ro

pe care o face statul, iar nu după combinațiile pe care şi le-ar putea face el a doua zi după ce a scăpat din strânsoarea exproprierii.

Şi acum închei, afirmând, încă odată, că nici o reformă fecundă nu va putea pleca decât de la elementele oneste şi capabile, coalizate, ale întregii noastre clase stăpânitoare, şi în înțelegere de aproape şi continuă cu aceste elemente țărăneşti, pe care să fiți bucuroşi că le aveți aici pentru a sta de vorbă paşnică, în loc să le aveți aiurea pentru a-i întâmpina ca duşmani ireductibili ai greşelilor d-voastră. (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

În al doilea rând sunteți (*către autorul reformei*), fără îndoială, un admirabil consilier agricol pentru oricine ar veni cu o concepție în care ar fi cuprinsă credința vieții lui întregi. Veți recunoaşte că această concepție n-o aveți nici d-voastră, nici nimeni de pe banca ministerială şi, până nu este o viață îngropată într-o reformă, ca în vechea mănăstire care nu se putea ridica până nu era zidit cineva între pietrele ei, zidul acelei reforme se va dărâma, cum s-a dărâmat zidul mănăstirii neînsuflețite. (*Aplauze.*)

Pentru a încheia cu un element de actualitate imediată, d-voastre puteți spune: „Tot ce ai spus d-ta poate să aibă îndreptățire, dar noi ne găsim, cum a spus primul ministru, înaintea unei populații țărăneşti care aşteaptă numai să satisfacă setea ei de pământ". Înțeleg şi asta foarte bine ca, în momente de mare strâmtoare, să lase cineva la o parte toată pregătirea normală, fiindcă prin aceasta se înlătură o mare primejdie socială. D-voastră uitați însă suprema injurie care se aduce astăzi acestei Camere, atunci când nu i se prezintă un proiect de lege care, discutat de Parlament, să ajungă a realiza reforma; ci d-voastră, după ce prin decrete-legi care se bat cap în cap cu înseşi concepțiile d-voastră sau se lovesc ele între ele, după ce prin aceasta ați înfăptuit o reformă agrară sau măcar ați înfăptuit-o ici şi colo sub influența intereselor locale, şi ați întocmit-o cu nedreptățirea acelora care meritau să li se facă dreptate şi cu părtenirea acelora care nu meritau, şi cu ținerea în samă a tuturor rosturilor de strâmte interese de partid (*aplauze*), după ce lucrul acesta este gata făcut, veniți acuma

https://biblioteca-digitala.ro

înaintea Parlamentului, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, şi ne spuneţi: Acum se rezolvă reforma agrară! Reforma agrară aţi rezolvat-o, aşa cum aţi rezolvat-o. Dacă aţi şi rezolvat-o, atunci fiţi mulţămiţi cu dânsa şi acei care vă aprobă să vă voteze.

În ceea ce ne priveşte pe noi, daţi-mi voie să considerăm că discuţia va începe de la art. I, ca o reluare a chestiuniii agrare, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. (*Strigăte de bravo, aplauze pe băncile Federaţiei.*)

Să nu consideraţi votul care vi se va putea da *pentru* luarea în consideraţie a reformei, să nu-l consideraţi altfel decât numai ca o declaraţie din partea noastră că suntem gata să ajutăm orice silinţi întru ducerea mai departe a reformei agrare.

Dar dacă, la urmă, întâlnind rezistenţă la fiecare punct din această reformă, şi d-voastră veţi întâlni acel refuz al creditului *din* partea grupărilor acestora care purtau numele de Opoziţie Naţională, atunci fără îndoială că nu veţi avea nici un motiv să vă miraţi. Dar mai ales să nu vă miraţi că noi vom cere, a doua zi după votarea acestei reforme, alte garanţii decât garanţiile de neexecutare a reformei care sunt întrupate în fiinţa elementelor conducătoare *de* pe această bancă ministerială. (*Aplauze.*)

NOTE

1. V. Vasile Kogălniceanu, Chestiunea ţărănească, *2 vol., 1906. Literatura consacrată chestiunii agrare este imensă; cititorul este invitat să consulte bibliografiile curente orânduite tematic.*

2. Vezi supra, despre împuşcarea proprietarilor.

3. Proprietari oberaţi, îndatoraţi.

În şedinţa din *7 iunie 1921.*

În chestiune personală:

„Onorată Cameră, cerusem cuvântul ca să dau o foarte scurtă explicaţiune care ar fi evitat pierderea de timp la finele şedinţei. S-au citat anumite cuvinte ale mele la alcătuirea

https://biblioteca-digitala.ro

/sic!/ Partidului Liberal. S-au pus cuvintele acestea în aparentă contrazicere cu faptul că eu am primit să fac parte din comisiunea care trebuia să pregătească reforma agrară. Dacă ar fi aici numai deputații care au asistat la cuvântarea mea de ieri, nici n-ar fi nevoie să spun un singur cuvânt, fiindcă eu însumi m-am mândrit de faptul că atunci am participat împreună cu alți deputați din opoziție, d. Nestor Cincu între alții, la lucrările acestei comisiuni. Eu pot să-mi dau părerea mea asupra unor anumite defecte ale unui partid. Sunt aici reprezentanți ai Partidului Liberal care ştiu că n-am obiceiul de a curteni şi mai ştiu încă un lucru – şi cred că sunt gata să-l şi declare – că un adversar care nu curteneşte după interese electorale sau alte interese, este mult mai respectabil decât unul care curteneşte pe rând pe unii şi pe alții (*aplauze din partea opoziției*).

Eu am trecut față de păcatele vechilor partide de la noi şi sunt sigur că am avut în chiar aceste partide adeziuni din inimă a tuturor elementelor care simțiau întocmai cum simt eu, sunt sigur că şi prin silințele acestor elemente multe lucruri s-au îndreptat din starea de acum atâta vreme. Iar când a venit chestiunea reformei agrare, când s-a făcut a doua oară apel la toate elementele din Cameră de domnul I. Brătianu, ca să lucrăm împreună pentru a da din Parlament şi nu octroiată de sus, de la Minister, o reformă corespunzătoare cu nevoile țării, am socotit – şi mă mândresc cu aceasta – am socotit că este o elementară datorie să iau parte la lucrările comisunii. Aşa am făcut la început, în 1917, şi voi socoti între cele mai bune momente ale vieții mele politice, acelea când am avut puterea să mă ridic peste meschine interese de partid pentru a încerca să dau şi eu țării, după putința mea, reforma de care avea nevoie.

Atât am avut de zis". (*Aplauze din partea opoziției*).

https://biblioteca-digitala.ro

CXVII

TOT ÎN CHESTIA AGRARĂ

(16 iunie 1921)

Onorată Cameră,

Partidele în numele cărora s-au făcut declarațiile de ieri sunt angajate fireşte în ceea ce priveşte concepția legii agrare a d-lui Mihalache.

Eu însă, față de amendamentul care s-a propus, mă găsesc, aş zice, cu inima împărțită. Fiindcă este o parte pe care nu o pot accepta şi o altă parte pe care o accept şi pe care voi căuta şi eu, cu câtă autoritate aş putea s-o am, să o recomand călduros tuturor acelora care vor voi să-i dea votul.

Partea pe care nu o pot primi este partea de la început. Termenul acela de: „Expropriere cu caracter național", „de interes național" nu l-au introdus liberalii, care aveau teoreticienii lor, între care e d. profesor Basilescu, care a adus o mulțime de cărți ca să ne dovedească „cum că în nici o legislație din lume nu se întâlneşte la vreo lege de expropriere acest termen, ci l-am introdus eu, şi l-am susținut eu, şi am luptat până ce a intrat în lege acest termen. Nu pot să renunț cu nici un preț la termenul de „expropriere cu caracter național". Şi voi explica îndată de ce.

În viața politică se întâlnesc oameni care, poate, adeseori, nu au plecat de la acelaşi punct de vedere şi nu sunt aceleaşi motivele care-i îndeamnă. M-am întâlnit, păstrând vechea concepție naționalistă, m-am întâlnit cu toți acei naționaliști care trecuseră la o altă concepție socială mai înaintată, în ceea ce priveşte reforma aceasta agrară. Însă eu mențin punctul meu de privire, de unde am plecat: Dacă reforma aceasta nu ar ajuta în rândul întâi populația românească, eu aş fi contra acestei reforme, fără cea mai mică sfială.

Nu mă sperie câtuşi de puțin cuvântul de „socialism". Nu socialismul mă sperie, ci un singur lucru mă sperie, elementul antisocial în ceea ce priveşte legătura de la om la om. Pentru că, dacă nu e sociabilitate, dacă nu este iubire pentru un alt om, care şi el e

https://biblioteca-digitala.ro

cinstit şi muncitor, atunci, laolaltă, nu plăteşte nici un ban nici socialismul, cu toate cărţile lui scrise în toate limbile.

Prin urmare, cuvântul de „socialism" nu mă sperie. Eu sunt pentru socializarea societăţii omeneşti prin iubire, prin frăţie, prin conlucrarea tuturor, prin luptă, cât să nu rupă societatea pentru totdeauna, dar când societatea însăşi caută a se rupe prin ură nepotolită, eu sunt contra doctrinei care reprezintă acest punct de vedere. Ceea ce am ţinut să afirm este însă că interesul poporului român cere ca această clasă fundamentală, pe care ne sprijinim toţi, să se întărească.

Dacă ar zice cineva acum că din cauza împrejurărilor în care s-a creat o Românie Mare, în care sunt şi alte naţionalităţi, nu mai poate figura termenul de proprietate de interes „naţional", eu aş răspunde: Tocmai fiindcă s-au schimbat împrejurările, tocmai fiindcă orice lege de expropriere în orice provincie românească însemnează înainte de toate restabilirea poporului român în drepturile lui. Pentru mine nu e nici o deosebire dacă aceste drepturi au fost călcate sub o stăpânire de o mie de ani în Ardeal de către unguri, dacă au fost încălcate de o stăpânire de o sută de ani în Basarabia, de alţi străini, sau dacă în Bucovina au fost încălcate, o sută şi câţiva ani, de administraţia austriacă şi de coloniştii pe care i-a adus sau, în sfârşit, dacă în acest Vechi Regat drepturile primitive, drepturile fundamentale şi cu neputinţă de distrus ale poporului român, au fost încălcate de venetici din toate părţile lumii, cu capitalul lor întâi şi cu teoriile lor abstracte pe urmă. (*Aplauze pe băncile minorităţii.*)

Prin urmare, la partea aceasta ţin neapărat. Nu aş putea vota cu d-voastră dacă nu frângeţi amendamentul d-voastră în două, sau dacă nu renunţaţi...

D. I. Mihalache: Am spus că renunţ.

D. N. Iorga: Atunci este altceva. În ce priveşte partea a doua, aş dori să adaug, scurt, câteva argumente la argumentele d-lui Mihalache, care n-au fost argumentele d-sale personale, ci argumentele întregii clase pe care o înfăţişează, nu numai cu veşmântul său, ci sunt convins că reprezintă această clasă în întreaga alcătuire a fiinţei sale morale. (*Aplauze prelungite din partea Federaţiei.*)

Vreau să adaug următoarele argumente, de la tribuna aceasta, unde totdeauna am un fel de sfială să mă sui, căci îndeamnă la

https://biblioteca-digitala.ro

plimbări, la exerciții de glas, şi eu nu sunt nici tenor, nici peripatetician, ci un om simplu, care din când în când spun câte o părere la care țin şi pe care sunt dator să o comunic şi altora, de la înălțimea acestei tribune, care este ceva solemn şi pe care o consider cu un respect deosebit şi cred că şi d-voastră o considerați ca şi mine, când este cineva acolo. S-a spus un cuvânt, că nu este vorba de restituirea țăranului român în dreptul său, ci este vorba de concesiuni față de țăranul român, de mijloace de a împăca pe țăranul român, de a îmbunătăți gospodăria națională a societății româneşti.

În ceea ce facem însă, dacă este să aibă o valoare, esențialul este restituirea țăranului român într-un rost pe care nu l-a smuls nici o lege ieşită din voința lui sau din dreptul care singur poate să hotărască acest lucru. (*Aplauze prelungite.*)

Este o restituire, o spun ca istoric. Să mi se arate nu actele proprietarilor de acum, care datează de câțiva ani sau câteva decenii, nu actele pe care le aduc proprietarii pentru a arăta drepturile incontestabile, după legile de azi, ale stăpânirii lor, dar să mi se arate actele prin care țăranii au renunțat vreodată, acte scrise, cu valoare judecătorească, prin care țăranii au renunțat vreodată la drepturile lor vechi.

Actele acestea nu există. (*Aplauze prelungite din partea Federației.*)

Recunosc că oricine a pus capital în pământ, oricine a pus muncă în pământ, are dreptul la despăgubire. Aceasta o recunosc. Dar, în acelaşi timp, cunosc un lucru: Că țăranul a fost stăpân pe acest pământ şi că aşa-numitele acte de vânzare a moşiilor țărăneşti, sau nu există, sau sunt o fabricație a logofeților de la centru.

Acesta este adevărul. (*Aplauze din partea Federației.*)

Se făceau douăzeci de acte într-o zi, fără o iscălitură, cu nişte semne de degete, pe care le poate fabrica oricine, şi în aceiaşi formă. Clasa țărănească, astfel expropriată fără drept, reintră, cu despăgubiri pentru proprietarii actuali, în dreptul său, pe care nu l-a atins nici o sancțiune legală niciodată. (*Aplauze prelungite din partea Federației.*)

Şi, atunci, dacă este aşa, în ce drept intră țăranul? În dreptul pe care-l fabricați d-voastră după legea d-voastră sau după concepțiunile d-voastră abstracte, ori în dreptul pe care l-a avut la acel moment când acest drept i-a fost smuls?

https://biblioteca-digitala.ro

Apoi bine, vorbesc orice documente, care şi ele au valoare, cel puţin atâta valoare, de la un secol la alt secol, cât pot să aibă teoriile d-voastră de la o ţară la altă ţară. (*Aplauze din partea Federaţiei.*)

Când este vorba de acelaşi popor, tradiţia are mai multă valoare decât poate să aibă imitaţia de la o regiune cu o altă dezvoltare istorică, cu o altă situaţie actuală, la altă regiune, cu altă viaţă istorică şi cu altă situaţie actuală.

Nu este un act de vânzare adevărat sau fals în care să nu se spună că se vinde, de ţăranii care îşi alegeau atunci partea şi o treceau pe bani proprietarului celui nou, se vinde partea la ţarină, partea la păşune, partea la pădure, ale acestui proprietar complet. (*Aplauze prelungite din partea Federaţiei.*)

Fiindcă, dacă o sclavie completă este un îndemn spre o libertate, o libertate, o libertate parţială este mijlocul de a înşela pe oameni, de a smulge o bucată de vreme din sufletul lor tendinţele liberatoare. (*Aplauze prelungite din partea Federaţiei.*)

În Camera aceasta se zice că sunt liberali. Se poate; o declară, îi cred, deşi doctrina se pare că a murit de mult. Dar un lucru sigur este că, dacă a murit conservatismul acolo (*arată în dreapta Camerei*), adevăratul conservatism, acela care sprijină ţara, va trăi aici (*arată spre Federaţie. Aplauze din partea Federaţiei.*)

Noi nu avem nici un interes să lăsăm o chestie rurală care, nu să continue prin alţi oameni în alte momente ceea ce facem noi acum, ci să reia de la capăt, din cauza greşelilor noastre esenţiale, probleme pe care, din anumite motive, le vom lăsa, în puncte esenţiale, nerezolvate. Aibă interes cine vrea; acest interes nu-l avem noi, pentru liniştea şi pentru dăinuirea acestei ţări.

Revin: A fost o proprietate ţărănească vie. Nu confundaţi, cum face d. ministru, două lucruri: O fabrică şi o naţiune. Concepţiile d-voastră sunt concepţii de uzină şi de fabrică, în care ţineţi samă numai de elementele materiale, care nu valorează singure nimic, şi ignoraţi astfel factorul moral care nu poate fi satisfăcut decât atunci când în jurul său se pun elementele materiale complete care-l pot sprijini. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

Şi să-mi îngăduiţi să vă spun încă un lucru, care nu vine nici din teoria filosofului, nici din amintirea istoricului, ci din înţelepciunea poporului.

https://biblioteca-digitala.ro

A venit cândva, îmi spunea unul care a fost martor, un om care nu avea învățătura d-voastră, d-le ministru, dar care poseda şi el elementele agronomiei moderne; a venit trimis să facă filantropie agricolă într-un sat. A adunat satul în jurul lui şi le-a spus cam ce ne-ați spus d-voastră de la tribună, adică „manualul micului cultivator", discursul d-voastră de ieri. „Iată ce fel de cultură trebuie să se facă în sat". Le-a arătat cât sunt de proşti ei şi cât e de priceput el.

Şi n-avea dreptate, pentru că agricultura d-voastră ați învățat-o din cărți, câteva decenii, pe când noțiunea aceasta au învățat-o ei, din viața lor de două mii de ani, şi o ştiu mai bine ca d-voastră. (*Aplauze din partea opoziției.*)

Şi atunci s-a ridicat cineva care a spus (d. general Averescu râde în pumni), d. general este glumeț, îl ştiu de multă vreme, dar este vorba: O să râdă mai bine cine râde la sfârşit. (Aplauze din partea opoziției.) O să râd eu cândva.

D. general Averescu, preşedintele Consiliului: D-ta râzi în toate zilele.

D. N. Iorga: Atunci un bătrân a luat căciula lui, a pus-o pe mână şi a întrebat: „Toate lucrurile acestea pe care mi le spui d-ta se pot cultiva aici, se pot face pe căciula mea?" A spus: „nu". – „Apoi eu atâta am."

Iată ce-ți răspunde poporul român d-tale. (*Aplauze prelungite pe băncile opoziției.*)

https://biblioteca-digitala.ro

CXVIII

LA REFORMA FINANCIARĂ

(17 iunie 1921)

Eu tot o să cer cuvântul în chestiune de regulament (*protestări, întreruperi.*)

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D. Iorga are cuvântul[1].

D. N. Iorga: Este un obicei foarte rău să vă supărați de închipuirea d-voastră, în loc să aflați ce vrea să spună omul.

Vreau să spun aceasta, d-lor deputați, că d. ministru de Finanțe[2] ne-a declarat în fiecare moment că legea d-sale este făcută cu o îngrijire atât de minuțioasă, încât, orice s-ar încerca să se strecoare în ea fără cunoştința d-sale, ar putea să strice economia legii. De aceea eu nu pot înțelege c/a de/ această lege, la care un om a muncit atât de mult numai fiindcă este bolnav şi din amabilitate spune că discuția ei poate să continue, să ne mai ocupăm fără dânsul şi să se introducă modificări de care să se sperie autorul legii.

De aceea cred că ar fi bine să se amâne discuția până se va însănătoşi d. ministru de Finanțe.

D. *dr. I. N. Angelescu, raportor*: D-lor deputați, d. Iorga crede că această lege este ca un fel de moaşte sfinte, de care nu trebuie să ne atingem fiindcă d. ministru de Finanțe a lucrat în aşa fel încât nu mai poate fi pricepută de nimeni.

D. N. Iorga: Ştiu că vrei să-l înlocuieşti, dar nu poți.

NOTE

1. De fapt, aşa cum cititorul poate constata, era vorba în primul rând de o chestiune de regulament!

2. Ministru de Finanțe era Nicolae Titulescu.

https://biblioteca-digitala.ro

CXIX

ÎN CHESTIE DE REGULAMENT

(22 iunie 1921)

Onorată Cameră,

Din două locuri s-a făcut apel la amintirea mea. Eu sunt dator să vă dau explicația următoare. D. general Averescu nu făcea parte din comisia care trebuia să se ocupe cu schimbarea regulamentului. (*Întreruperi.*)

O voce: Nu s-a afirmat aceasta.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, am obiceiul să nu vorbesc decât atunci când sunt auzit. Prin urmare, d. general Averescu nu făcea parte din comisie. Este foarte adevărat. (*Întreruperi.*)

D-le preşedinte, n-am intenția să fac conversații cu nimeni, dar am dreptul să spun cuvântul meu fără să fiu întrerupt.

O voce: Toți avem dreptul acesta.

D. N. Iorga: Atunci, vorbiți toți! (*Ilaritate*)

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D-lor deputați, vă rog, d. Iorga are cuvântul să facă o rectificare istorică. (*Ilaritate.*)

D. N. Iorga: D-le preşedinte, vă rog să-mi explicați ce înțelegeți d-voastră prin „rectificare istorică".

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Este vorba să stabiliți pe acei care au luat parte la redactarea regulamentului. Voiți însă acum să stabiliți că d. prim-ministru n-a luat parte la facerea acestui regulament.

D. N. Iorga: Va să zică istorie este ceea ce s-a întâmplat acum câteva luni de zile! (*Aplauze,ilaritate.*)

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Există şi un trecut mai departe şi un trecut mai apropiat.

D. N. Iorga: Atunci cum vă explicați d-voastră explozia de ilaritate pe care au produs-o cuvintele d-voastră?

Voci din majoritate: Aceasta este altceva.

D. N. Iorga: Eu îmi explic aşa: Camera aceasta este atât de deprinsă să vă vadă mereu făcând glume care nu sunt potrivite cu

https://biblioteca-digitala.ro

rolul de preşedinte, încât a crezut că şi aici aţi făcut o glumă, pe care eu o găsesc total nepotrivită. (*Aplauze.*)

Revin pentru a treia oară la chestiune. D. preşedinte al Consiliului nu făcea parte din comisie, dar d. preşedinte era informat de ceea ce se făcea în comisie, şi se aduceau propunerile d-sale, care propuneri erau uneori primite, alteori respinse.

Dar d-sa, nefiind de faţă la dezbaterile noastre, nu poate şti decât ceea ce i s-a raportat şi, prin urmare, nu poate să aibă o părere competentă cu privire la spiritul cuprins în cutare sau cutare hotărâre a noastră, căci aceasta nu o pot şti decât aceia care erau de faţă la aceste dezbateri. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

Vin la chestiunea însăşi. (*Întreruperi.*) Fiecare înţelege rostul Parlamentului aşa cum îl crede; eu îl înţeleg într-un fel, de aceea tac până când isprăviţi d-voastră; d-voastră înţelegeţi în alt fel, de aceea d-voastră nu tăceţi decât atunci când obosiţi. Fireşte este un punct de vedere deosebit. (*Aplauze, ilaritate.*)

În şedinţa de ieri, la care am luat parte, s-a pus la vot articolul cu modificări. Este foarte adevărat lucrul acesta.

În regulament se spune că, atunci când se prezintă amendamente pe care le respinge comisiunea, în cazul acela se pune la vot articolul nemodificat. Prin urmare, d. preşedinte trebuie să procedeze în acest chip. A procedat introducând modificări în corpul articolului. De aici ce a rezultat? A rezultat că, fiindcă d. preşedinte nu a cunoscut regulamentul, sau ca preşedinte nu a înţeles regulamentul, a pus în încurcătură pe toată lumea. Acesta este curatul adevăr? Este.

Mai rezultă încă un lucru. Că această încurcătură a determinat un vot, că acest vot a fost proclamat şi că, după proclamarea acelui vot, chestiunea se reduce astăzi la aceasta din cauză că d. preşedinte nu a putut în momentul acela să prezideze. Fiindcă a prezida însemnează a cunoaşte regulamentul; a-l înţelege şi a-l aplica în aşa fel încât să nu poată fi nici o controversă cu privire la chestiunea în discuţie.

Dar acum, zice d. preşedinte al Consiliului, dacă l-am înţeles bine, că natural ar fi să recurgem la alineatul următor, care alineat următor spune că amendamentele primite de comitetul delegaţilor sau de comisiunea respectivă se pun la vot în ordinea în care au fost propuse. Şi, prin urmare, se votează asupra articolului şi, după ce se

https://biblioteca-digitala.ro

votează asupra articolului, pe urmă să fie prezentate amendamentele.

Aceasta, evident, că nu se poate, ci se poate altceva: Ca amendamentele să fie puse la vot înainte de a trece la votarea articolului însuşi. Aceasta reiese din regulament.

Dacă se găseşte cineva care e de altă părere, aş fi curios să văd cu ce logică omenească s-ar putea ajunge la concluziile sale[1]. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

NOTE

1. În continuare face o precizare în ceia ce priveşte votarea: „Regulamentul nu îngăduie să se întrerupă o votare, votarea de fapt a fost întreruptă fiindcă domnul preşedinte nu a proclamat rezultatul votului. Domnul preşedinte e dator să anunțe rezultatul votului".

https://biblioteca-digitala.ro

CXX

LA DISCUŢIA LEGII FINANCIARE

(23 iunie 1921)

D-le ministru, ştiţi, obiceiul e totdeauna să se vorbească, de acei care propun un amendament, despre ignoranţa ministrului. Daţi-mi voie să vorbesc de ignoranţa mea proprie, ceea ce este mai modest[1]. Înţeleg şi mărturisesc că nu se ascunde nici o intenţie rea sub această declaraţie. Nu înţeleg dacă între clădirile care sunt scutite pe un termen oarecare, sau pentru totdeauna, s-ar cuprinde şi acelea care aparţin instituţiilor de cultură ce au legătură cu statul, de exemplu: Academia Română sau Institutul Sud-Est European, sau alte instituţii de felul acesta.

Sunt sau ba supuse la un impozit? Şi merg mai departe, zic: De exemplu, un institut cum este Institutul Sud-Est European, care are şi clădiri de închiriat şi care se întreţine din aceste închirieri, un astfel de institut merită sau ba să fie încurajat? Să nu fie impus greu venitul pe care îl are şi pe care dacă nu l-ar avea, ar trebui să închidă porţile. De aceea întreb şi eu, ca prostul.

D. N. Titulescu ministru de Finanţe: Răspunsul meu se cuprinde în primul alineat din articolul 17. Aşa încât, dacă aş avea şi eu pretenţie că am un spirit frumos, pe al d-voastră îl recunosc frumos, aş putea spune şi eu ca d. Florescu, că ne-am întâlnit: „Clădirile publice... (*citeşte*)

D. N. Iorga: Ce înţelegeţi prin clădiri publice?

D. N. Titulescu, ministru de Finanţe: Acelea care sunt afectate unui scop public, nu numai al statului, şi neproducător de venituri. În aceste clădiri intră şi Academia Română şi clădirile tuturor instituţiilor de cultură.

D. N. Iorga: Iată la ce serveşte prostia mea. De obicei prin clădirile publice se înţeleg acelea ale statului, comunelor sau judeţelor. Dar d-voastră recunoaşteţi utilitatea clădirilor de cultură, ceea ce e extrem de important.

D. N. Titulescu, ministru de Finanţe: Dacă am fi zis: Clădirile din domeniul public, s-ar fi înţeles numai ale statului, de aceea am

https://biblioteca-digitala.ro

şters cuvântul „domeniul public", ca să se înţeleagă toate clădirile care aparţin instituţiilor de cultură. Clădirile instituţiilor de care vorbiţi d-voastră sunt scutite.

D. N. Iorga: Aş propune să fiţi mai clari ca să ziceţi aici aşa: „Clădirile afectate unui serviciu de interes public"; ar fi mai bine.

D. N. Titulescu: Nu sunt încăpăţânat, mai ales în materie de stil.

D. N. Iorga: Eu aş zice, după recomandaţia unui coleg care mi-a dat o idee bună, că ar fi bine să introducem „producătoare sau neproducătoare de venit".

D. N. Titulescu, ministru de Finanţe: Iată de ce nu se poate. Dacă clădirea este producătoare de venit şi instituţiunea este interesată, se poate veni cu o lege specială.

D. Nestor Cincu: Dar Academia are şi alte bunuri, are moşii.

D. N. Iorga: Academia schimbă cu dumneata; dumneata să-i dai ceea ce ai dumneata şi să-ţi dea ce are ea.

D. Nestor Cincu: Chiar în judeţ la mine, în comunele Ţigăneşti şi Ungureni, are mai mult decât am eu.

D. N. Iorga: Este expropriată.

D. Nestor Cincu: Vă înşelaţi; sunt vecin şi ştiu.

D. N. Iorga: Noi suntem reduşi la ultima mizerie.

D. N. Titulescu,ministru de Finanţe: D-le Iorga, eu nu pot să scutesc la cedula B decât de impozitul pe care îl creează cedula B. Aici este vorba de impozitul pe venit la clădirile ocupate de aceste instituţii, care se închiriază; în ce priveşte clădirile ocupate pentru trebuinţele lor de Academia Română, de Institutul Sud-Est European, de Asociaţia ardeleană, de Liga Culturală, ocupate de ele pentru trebuinţele lor, primesc amendamentul.

D. Vaida-Voevod: Şi Palatul Presei din Bucureşti.

D. N. Titulescu, ministru de Finanţe: Mă sui la tribuna presei, şi nu pot să spun decât da.

D. M. Vlădescu: D-le Iorga, vă declar că despre Institutul Sud-Est European nu ştiu nimic.

D. N. Iorga: Toţi diplomaţii din Europa, afară de d-ta, ştiu. (Ilaritate, aplauze.)

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D-le Iorga, Academia are şcoli, instituţii unde cresc copii, cum e şcoala Adamache, institutul de la Măgurele. Toate aceste sunt locuite şi sunt pentru dezvoltarea

https://biblioteca-digitala.ro

intelectuală. Prin urmare, rog pe d. ministru să le prevadă şi pe acestea.

NOTE

1. Se discuta articolul 17 din legea financiară, adusă în dezbatere de ministrul de Finanțe, Nicolae Titulescu. Erau scutite de impozitul funciar „clădirile publice afectate unor servicii publice şi neproductive de venituri (proprietățile consulatelor, legațiilor, sub condiția reciprocității diplomatice), casele din comunele rurale ca locuințe ale agricultorilor ca şi casele ce adăposteau instituții şi produsele lor ori animale folosite la exploatarea pământului". Apoi casele din comunele urbane cu un venit sub 200 de lei pe an. La fel, erau scutite pe zece ani clădirile neproducătoare de venituri, cu personalitate juridică, cercurile militare, stabilimentele de băi, ape minerale Govora, Călimăneşti, Căciulata, Lacul Sărat, Techirghiol. Acelaşi regim îl aveau cele întemeiate de particulari în localitățile Techirghiol, Tuzla, Carmen Sylva. În aceiaşi categorie mai intrau: Clădirile construite de societățile de locuințe ieftine, cele ce urmau să se construiască pe Calea Victoriei, clădirile parohiale din Transilvania şi Bucovina (care nu dispuneau de venituri).

În şedința din *24 iunie 1921*:

Într-o problemă de aplicare a regulamentului. I. Mihalache avusese cuvântul la sumar, dar vorbise de trei ori pe alte teme. S-a constituit o comisie care l-a suspendat pe două zile din Adunare. Preşedintele Duiliu Zamfirecu revine şi cere, după ce N. Lupu solicitase ca I. Mihalache să participe totuşi fiind înscris la cuvânt la legea agrară, ca excluderea să se producă în alte două zile, când nu se discuta această lege:

„D-le preşedinte, mi s-a făcut o întrebare care nu mi se putea face, pentru că d-voastră n-ați votat excluderea de la la participarea discuțiilor Adunării a d-lui Mihalache.

Prin urmare, cum să se amestece un lucru care nu e hotărât? Dacă aş fi fost în şedință, în momentul când s-a trimis înaintea comisiei de disciplină cazul d-lui Mihalache, eu vă lămuream în aşa fel încât nici d-voastră n-ați fi avut nici o supărare. Iată ce v-aş fi spus: Este obiceiul în Cameră ca, de câte ori se prezintă nevoia de a face o declarațiune în numele unui grup reprezentat în Cameră, i se dă cuvântul în orice moment al dezbaterilor; e o tradiție care sub d-voastră s-a perpetuat necontenit, aşa încât rezistența d-lui Mihalache

https://biblioteca-digitala.ro

nu a fost o ofensă față de d-voastră, ci dumnealui a aşteptat ca d-voastră să vă lămuriți asupra acestui precedent, că oricând în numele unui grup din opoziție sau a tuturor grupurilor din opoziție poate să vină cineva să facă o declarațiune. Sunt sigur deci că intenționea d-lui Mihalache nu a fost de a vă ofensa, ci numai de a afirma dreptul pe care îl avea, nu numai în numele său, ci în numele tuturor grupărilor din opoziție, de a face dclarațiunea pe care totuşi a făcut-o. Fac apel la sentimentele d-voastă, ca să se ridice peste pasiunile obişnuite în Adunări ale sufragiului universal şi să cruțați Camera de agitațiuni care fără îndoială sunt inutile în momentul când avem preocupațiuni superioare acelora de a ne face în necaz şi în ciudă unii altora". (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

În legătură cu articolul 56 din legea financiară, privitor la scutirea de impozite a veniturilor familiei regale:

„Nu ştiu dacă d. ministru a ascultat propunerea care s-a făcut de antevorbitor, de d. Cocea, ca adică veniturile M.S. Regelui să fie supuse la impozit.

În privința aceasta cred că este bine să amintesc că singură lista civilă nu a fost crescută, cu toată deprecierea banului, şi dacă azi Curtea României, care reprezintă o țară crescută aşa de mult peste ce era înainte, trebuie să fie susținută, pentru că acolo este obrazul întregei țări, ea trebuie să fie susținută cu lista civilă dinaintea deprecierei monedei, şi dacă M.S. Regele a avut discreționea de a nu atrage niciodată atenția miniştrilor săi asupra acestui fapt, cred că în Cameră nu trebuie să i se aducă ofensa de a-l prezenta ca pe cineva care a cerut scutire de impozite. /.../ D-lor, sunt silit să iau cuvântul pentru a doua oară. Între situațiunea pe care o are Regele, față de obiceiurile şi datinile noastre, şi situațiunea pe care o poate avea un alt monarh al altei țări, este o deosebire.

În țara aceasta lumea este deprinsă să se îndrepte în toate nevoile sale către Rege.

Nu putem să arătăm câte milostenii pleacă necontenit de acolo. (*Aplauze prelungite.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Cu cât o fi Regele mai bogat, cu atât se poate revărsa mai larg această milă. Pe care statul nu poate să o dea şi pe care particularii de multe ori şi de multă vreme au uitat s-o dea.

Prin urmare, ceia ce scutim noi se întoarce în binefaceri asupra naţiunii şi foarte bine facem că scutim". (*Aplauze îndelung prelungite.*)

Articolul 56 a fost acceptat de Adunare.

https://biblioteca-digitala.ro

CXXI

LA LEGEA CONTRIBUŢIILOR DIRECTE

(25 iunie 1921, noaptea)

Onorată Cameră,

Nu mă voi pripi, spunând că ministrul şi-a schimbat concepţiile sale, dar am datoria de a spune, foarte cinstit, că nu înţeleg procedarea[1] de a se înlocui o cotă cu altă cotă prin surprindere, şi, deşi aţi declarat că aţi scăzut 13, de la toate, începând de sus, vedeţi că am fost foarte atent, nu este mai puţin adevărat că d-voastră pierdeţi sume importante pentru a aduce folos unei clase care prin felul cum şi-a câştigai banii şi prin felul cum îi cheltuieşte nu merită, fără îndoială, simpatia. (Aplauze din partea Federaţiei.) Dacă d-voastră ţineţi la satisfacerea unor anumite interese, şi dacă vă supuneţi unor anumite presiuni, veţi pierde; în schimb, vă asigur, o mare parte din simpatiile, nu râdeţi, d-le ministru, că aceasta nu este indiferent, veţi pierde o mare parte din simpatiile pe care le-aţi câştigat în acele straturi democratice, care acelea vor hotărî mâne în viaţa politică. Acestea am avut de zis. (*Aplauze din partea Federaţiei.*)

NOTE

1. De fapt se discuta tot legea financiară a lui Titulescu. N.I. intervine în urma declaraţiei socialiştilor (citită de dr. Pistiner). Aceştia considerau impozitul pe venitul global injust, căci viaţa era de zece ori mai scumpă decât înainte de război. Apoi cota veniturilor mici atingea 48%. Socialiştii cereau ca veniturile mai mari să fie impuse peste 50%. Minimul fusese votat „fără discuţie şi fără demnitate", aşa că ei, socialiştii, aveau să voteze „contra acestei legi antidemocratice, îndreptată împotriva poporului muncitor".

În aceiaşi şedinţă, la concluziile raportului comisiei de disciplină **privind cazurile deputaţilor Al. Vaida Voievod, A. Dobrescu şi M. Popovici**, „pentru grave infracţiuni la regulamentul interior". A.V.V. „a ameninţat cu pumnii, fără să i se audă cuvântul"; A.D. bătuse cu pumnul la tribuna prezidenţială, în timpul votării unei validări de deputat iar M.P. îi spusese lui Duiliu Zamfirescu: „Sunteţi şeful unei bande de tâlhari":

https://biblioteca-digitala.ro

„Onorată Cameră, am cerut cuvântul în chestiune de regulament şi nu-mi trece prin minte să readuc chestiunea împotriva prescripţiilor hotărâte de regulament, însă aş ruga ca de acum înainte, când se vor mai prezenta cazuri de acestea, să se procedeze conform regulamentului şi nu contra regulamentului. Şi anume iată cum: Când se pronunţă astfel de cuvinte, trebuie mai întâi să fie chemat la ordine acela care le-a rosit.

Voci din majoritate: A fost chemat.

D. N. Iorga: Şi a doua, şi a treia oară, şi, numai când oratorul continuă a rosti asemenea cuvinte sau nu retrage cuvintele pe care le-a rostit, numai atunci poate să fie vorba de darea în judecata comisiei de disciplină. Aceasta este absolut adevărat. În al doilea rând, în adevăr, am auzit şi eu cuvintele adresate d-lui preşedinte. Este foarte adevărat, dar tot aşa de adevărat este că am mai auzit încă ceva, anume că din rândurile majorităţii s-a pronunţat expresiunea de bandiţi, adresată minorităţii întregi. Acum noi nu ne-am simţit mai bandiţi după ce s-a pronunţat acest cuvânt, decât am fost înainte; voi fi fost probabil înainte, nu ştiu cum voi fi mai pe urmă – dar când preşedintele a fost intitulat de d. Popovici cu epitetul de „şef de bandiţi", să-mi daţi voie să-l reclam pentru noi şi să vă atrag atenţiunea că atunci când ni s-a adresat nouă acest epitet de majoritate, nu s-a protestat nici de către preşedinte, nici de către majoritate. Atunci, dacă noi suntem bandiţi, după cum spune majoritatea, nu mai aveţi de ce să osândiţi pe d. Popovici pentru cuvîntul pe care l-a spus la adresa d-lui preşedinte, care ne prezidează pe noi, bandiţii (*zgomot, întreruperi*). Cu atât mai mult, cu cât d. ministru de Finanţe spune însuşi că participarea d-lui Popovici la dezbaterile legii financiare este necesară". (*Zgomot, întreruperi pe băncile majorităţii, protestări.*)

În şedinţa din *27 iunie 1921*:

Într-o problemă de regulament:

„D-lor deputaţi, secretarii nu au constatat nimic în ceia ce priveşte votarea. D-nii de acolo nu sunt secretari. Trebuia ca secretarii să declare cum s-a efectuat votul; dar secretarii nu au declarat nimic. D-nii de acolo nu sunt toţi secretari; unul este un

https://biblioteca-digitala.ro

domn chestor, ceilalți sunt funcționari de la birou, şi mi se pare că cel mult unul singur este secretar.

Atunci îndoiala dacă este constatată de preşedinte – atunci când secretarii nu sunt la locurile lor – urmează că votul este dubios şi trebuie să se aplice votul cu bine.

Voci de pe băncile Federației: Da! Da, aşa este". (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

Din nou într-o problemă de regulament:

„D-le preşedinte, îmi pare foarte rău, dar nu aveți dreptate. D-voastră aveți dreptate să vă serviți de chestori; iar în comisiunea în care s-a discutat regulamentul, s-a discutat şi faptul dacă d-voastră puteți face apel la armată, aceasta tocmai pentru a se împiedica amestecul armatei, care ar fi jicnitor şi pentru noi şi pentru prestigiul armatei! (*Aplauze la opoziție*).

De aceia s-a luat hotărârea, cum ştiu toți cei care au fost în comisiunea pentru facerea regulamentului, ca să nu se recurgă la puterea armată, ci numai la organele care le aveți în Cameră. Acesta este adevărul.

Vedeți dar că d-voastră nu aveți voie ca să întrebuințați armata! (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

În regulament s-a pus o virgulă care s-a introdus împotriva hotărârii noastre şi d-voastră trebuia să ştiți care este hotărârea noastră".

Adresează Adunării o întrebare:

„D-lor, aş fi dorit şi eu să fac o întrebare la începutul acestei şedințe. Şi iată ce aş fi dorit. Pentru că am aicea o carte care explică schimbarea ce s-a adus textului Constituției. Este o rarisimă broşură franceză care se cheamă „Legea agrară, exproprierea supuşilor străini din România, memoriu prezentat miniştrilor plenipotențiari ai Italiei, Franței, Şvițerei şi Greciei, acreditați pe lângă M.S. Regele", de Dimitrie Danielopol, Peretz şi Raicoviceanu. Am onoarea de a întreba guvernul ce măsuri înțelege să ia împotriva a doi profesori universitari, care se adresează legațiunilor străine pentru a se impune țării lor anume măsuri, denunțând-o străinătății.

https://biblioteca-digitala.ro

D. Take Ionescu, ministrul Afacerilor Străine: Nu am auzit până astă seară despre existența acestui memoriu.

O voce din minoritate: Nu ați auzit?

D.Take Ionescu, ministrul Afacerilor Străine: Nu! (*D. Iorga surâde.*) Aş vrea să pricep ce înseamnează râsetele acestea, pentru ca să înțeleg şi eu.

D. dr. N. Lupu: Când nu putem plânge, râdem. Asta facem!

D. Take Ionescu, ministrul Afacerilor Străine: Unii din d-voastre se muncesc ca să-mi dea pretextul să râd. Asta este munca d-voastre. D. Iorga a adus aici două chestiuni. Una: Este o legătură între amendamentul care s-a propus şi această broşură? Iată o primă chestiune.

O voce din minoritate: Este!

D. Take Ionescu, ministrul Afacerilor Străine: Bine, d-lor. Credeți că mă interesează pe mine ce spuneți d-voastre, dacă este sau nu este? Nu mă interesează deloc.

O voce din minoritate: Pentru d-ta e interesant ce spun străinii.

D. Take Ionescu, ministrul Afacerilor Străine: Nici ce spui dumneata nu mă interesează deloc (*aplauze pe băncile majorității*). Datoria mea însă este ca atunci când un domn deputat, un om serios, pune o întrebare, să răspund imediat. D. Iorga a pus două întrebări.

D. N. Iorga: Îmi dați voie, numai una. Nu am pus în legătură aceată broşură cu convingerile d-voastre. Am constatat atâta lucru: Că acest memoriu a existat, şi că s-a introdus o schimbare în contra Constituțiunii. N-am tras nici o legătură între dânsele. Întreb încă odată, cu toată hotărârea: Pot sta la catedrele lor profesori universitari care au denunțat țara înaintea legațiunilor străine?" (*Aplauze prelungite pe băncile minorității.*)

În şedința din *28 iunie 1921*:

Despre atmosfera din Adunare:

„Cer cuvântul în chestiune personală. D-le preşedinte, nu am încurajat pe nimeni cu nimic! (*Zgomot, întreruperi.*)

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Atunci retrag cuvintele.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Din contra, am spus părintelui ca să nu insiste. Vedeți ce nedreptate mi se face! Şi am mai spus secretarilor, ca să nu învenineze situațiunea, comunicând preşedintelui cuvinte pe care de multe ori nici el nu le-a auzit cum trebuie. Noi nu trebuie să ne pârâm între noi colegii, ca copiii de şcoală! (*Aplauze pe băncile opoziției; zgomot, întreruperi.*)

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D-le Iorga, d-voastră faceți apel la secretari atunci când vă trebuiesc; dar când ei lipsesc, constatați că lipsesc. Eu am făcut apel la secretari, pe care i-am întrebat în privința cuvintelor pronunțate. (*Zgomot, întreruperi.*)

D. N. Iorga: Resping această acuzațiune nedreaptă. Am dreptul la aceasta prin tot trecutul meu.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Lasă trecutul d-tale, d-le Iorga! (*Întreruperi.*)

D. N. Iorga: Trecutul meu ți-l doresc d-tale, dacă ai putea să-l ai! (*Zgomot, întreruperi.*)

D. N. Manolescu: D-le preşedinte, este înjositor pentru d. Iorga să protejeze pe acei care insultă Camera în momentul când d-voastră ascultați pe orator şi să atace pe secretari cu astfel de cuvinte! (*Zgomot, întreruperi pe băncile opoziției.*)

D. N. Iorga: D-le preşedinte, constat că eu am fost insultat. Nu este înjositor pentru mine ca să recomand tuturora calm. Dar pentru un tânăr care întrebuințează astfel de cuvinte față de mine, este înjositor!" (*Zgomot, întreruperi la majoritate.*)

Subscrie **un amendament referitor la exproprieri**:

„Viile şi livezile care au fost cumpărate după 15 august 1916, se declară expropriate de la 10 ha în sus pe seama statului. Cu viile şi livezile rezultate din această expropriere se vor împroprietări orfanii şi invalizii de război, care sunt podgoreni sau cultivatori de pământ".

În şedința din *29 iunie 1921*:

Semnalează preşedintelui Adunării, Duiliu Zamfirescu, ieşirea deputatului Schinătescu. Potrivit notelor stenografice, acesta strigase „Jos demagogul cu barbă!" Personajul s-a justificat: „Domnule preşedinte, nu este o insultă. Dacă va fi o insultă, o retrag. E bine meritată pentru că acest

https://biblioteca-digitala.ro

domn aşa a făcut la Constituanta de la Iaşi şi vine să ne facă demagogie. Aceasta nu este permis". D.Z. l-a chemat la ordine de două ori.

Apoi N.I. face o serie de **consideraţii legate de preconizata modificare a Constituţiei**:

„Onorată Cameră, s-a vorbit de hotărârea care s-a luat în Constituanta de la Iaşi, cu privire la situaţia subsolului.

Ca unul care am făcut parte din comisiunea care a pregătit textul constituţional, ca unul care am făcut parte din Camera care a adoptat formula pe care o aveţi în Constituţiune dinaintea d-voastre, mă simt dator să aduc lămuriri care cred că vor fi folositoare – n-aş zice pentru hotărârea ce veţi lua, pentru că văd cum merg lucrurile – dar pentru luminarea cel puţin a conştiinţelor d-voastre.

La Iaşi au fost două puncte de vedere cu totul deosebite. Nu trebuie să se uite că guvernul era dublu, căci se aflau în guvern membri ai Partidului Liberal, în număr mai mare, iar în număr mai mic membri ai partidului care pe vremea aceia se chema conservator şi care, chemându-se conservator, avea atunci dreptul să le păstreze concepţiuni pe care membrii săi de acum, când partidul se cheamă democrat, nu mai au dreptul să le păstreze, sau atunci firma nu mai corespunde conţinutului (ilaritate, aplauze), ceia ce cauzează întotdeuna confuziune în viaţă şi e foarte rău.

Era deci concepţiunea liberală, care cerea subsolul pentru stat. Nu stau la îndoială nici acum, precum n-am stat nici atunci, ca să spun că aceasta e concepţia cea dreaptă, nu numai pentru folosul pe care statul poate să-l aibă în stăpânirea subsolului, şi pentru alt motiv, pe care îl voi înfăţişa pe urmă, dar şi pentru că aceasta corespunde tradiţiunii noastre istorice neîntrerupte, privitoare la situaţia subsolului.

Acum, e adevărat că la Baia de Aramă, de pildă, în veacul al XVII-lea, exploatarea s-a făcut, şi s-a făcut destul de intens, pare să fi fost pe seama boierului proprietar al acestui pământ.

Tot aşa se pare că puţurile de păcură din judeţul Bacău, care se exploatau înainte de a se exploata păcura în judeţul Prahova, că puţurile acestea de păcură erau exploatate de proprietar.

Dar iarăşi nu este călător din secolul al XVII-lea sau XVIII-lea care să nu spună foarte lămurit că marile comori ascunse sub coaja pământului la noi nu erau exploatate de frica turcilor; dar nu pentru că turcii erau un popor hrăpitor, ci pentru alt motiv; fiindcă turcii

https://biblioteca-digitala.ro

reprezentau o putere de stat imperială, superioară puterii de stat a domnilor noştri şi prin urmare s-a admis că acei care aveau puterea deplină, imperială, asupra solului, să aibă şi dreptul asupra bogăţiilor din cuprinsul lui dinăuntru. Acesta este un lucru sigur.

Şi acum, când puterea aceasta imperială, când dominiul absolut se găseşte în mâna statului român, suveran, statul român suveran intră în tradiţiunea istorică neîntreruptă, care într-un moment a putut să fie în folosul unui stat străin, dar care acum trebuie să ne revină nouă, statului naţional al României Mari. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

Faţă de această concepţie nu s-a opus altă concepţie. N-a fost o luptă a două concepţiuni. Eu n-aş putea spune că sub concepţia liberală nu erau anumite interese. Am şi eu oarecare experienţă, ca toată lumea, în această privinţă.

Dar aceste interese încăpeau într-o concepţie care era superioară acelor interese.

Dincolo însă nu era nici o concepţie, nu era nici măcar un interes particular al unei clase întregi, ca să zică: Partidul Conservator reprezintă cutare clasă, această clasă are interese şi în ce priveşte situaţia subsolului. Nu; era mult mai puţin decât atâta.

Nu vreau să fac personalităţi, dar toată lumea ştie că s-a ajuns foarte greu la fixarea textului constituţional fiindcă era o familie, câţiva membri influenţi ai acestei familii, care aveau un rost important în guvern şi care nu s-au lăsat nici într-un chip până nu s-a ajuns la fixarea textului aceluia ciudat cu cele 12.000 de ha care se exceptează, putând să fie acordate în altă parte, într-o regiune mai mult sau mai puţin corespunzătoare domeniilor familiei.

D. general Gh. Cantacuzino Grănicerul: Cine sunt aceia?

D. N. Iorga: D-ta, în calitate de Cantacuzino, poţi întreba pe membrii familiei d-tale, care nu sunt aproape de d-ta, dar te vor lămuri mai bine decât mine.

D. general Gh. Cantacuzino Grănicerul: Aceia e altă familie. D-voastră, care sunteţi istoric, ştiţi lucrul acesta.

D. N. Iorga: Îmi daţi voie să trec peste antipatia d-tale, pentru a reclama unitatea în origine şi dezvoltare istorică a familiei Cantacuzino. Dar întreruperea d-tale m-a făcut să las la o parte firul unei expuneri pe care voiam să o fac cât se poate de scurtă.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi atunci, prin negocieri îndelungate pe care le-a luat, la un moment, asupra sa un om foarte priceput în această privinţă şi care găseşte soluţiile când trebuie – doresc să nu găsească o soluţie defavorabilă intereselor ţării, când se va deschide o succesiune politică apropiată – d. Al. Constantinescu, a a juns la soluţia aceasta, şi îmi aduc aminte când a venit la mine, care, nefiind legat prin situaţia mea de unii sau alţii, aveam un rost atunci, şi mi-a spus: S-a găsit, în sfârşit termenul. Termenul acesta e cel din Constituţie.

Acum, evident, în Constituţie se prevede acest lucru. D-voastre ce reprezentaţi în momentul de faţă? Ce puteţi fi socotiţi ca reprezentând? Judec din punctul de vedere al antagonismului între ideia liberală şi ideia conservatoare. Ce puteţi fi socotiţi ca reprezentând în totalitatea d-voastră, puţin cam mixtă, în care se amestecă şi multe elemente străine, dar care are pretenţia de a fi mai înaintată? Camera în majoritatea ei este mai înaintată decât banca ministerială dacă i se ia rezultanta ideilor de acolo. (*Aplauze.*)

Se poate admite că, în ceia ce priveşte concepţia, d-voastre sunteţi în urma concepţiei liberale, adică a concepţiei de la 1917 a liberalilor, care reprezintă astăzi adevăratul Partid Conservator? (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

Dacă d-voastre admiteţi punctul de vedere cuprins la proiectul de lege, d. Garoflid, care mi se pare că şi acum este membru al grupării marghiomaniste, singura care are curajul de a se mai înfăţişa astăzi drept conservatoare, cu sau fără trecătoarea rubrică de „progresistă", d-lui desigur se poate declara satisfăcut. Mai întreb însă dacă această majoritate se poate declara satisfăcută, când în antagonismul dintre punctul de vedere liberal şi punctul de vedere conservator pe care nu-l mai susţine puternicul partid de atunci, că majoritatea se găseşte în urma punctului de vedere liberal.

Dar aceasta o s-o hotărâţi d-voastre, prin votul d-voastre şi cred că astfel lucrul este destul de clar. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

Dar d-voastre aţi putea să spuneţi: Ne opreşte Constituţia! Atunci este chestia dacă suntem noi strânşi în marginile ei sau dacă putem merge dincolo de dânsa,în privinţa aceasta, d-lor, iată fapte, fapte care cred că nu suferă tăgadă.

Un fapt: Noi am întrebat pe acel care hotărăşte mai mult decât d-voastre toţi, decât noi toţi – fiindcă el reprezintă continuitatea intereselor de stat – am întrebat pe M.S. Regele în Parlamentul trecut,

https://biblioteca-digitala.ro

prin felul anume cum s-a redactat Răspnsul la Mesaj: Dacă Adunarea de atunci – al cărui drept recunoaşteţi că a trecut asupra Adunării de faţă – era o Adunare cu atribuţiuni de Constituantă. Nu am pronunţat cuvântul de Constituantă, dar am spus: „Adunarea naţională cu atribuţiuni de Constituantă".

Răspunsul care s-a dat a rămas ca un document istoric, prin care s-a recunoscut acestei Camere căderea de a îndeplini funcţiunea de Constituantă. (*Aplauze.*)

Dar vine acum al doilea lucru. D-voastre aţi trecut dincolo de textul constituţional, treceţi în fiecare moment de textul constituţional; şi treceţi dincolo înainte sau dincolo în urmă. (*Aplauze la opoziţie.*)

Prin urmare, vedeţi că piedica în privinţa acestei treceri nu mai există.

Dar d. ministru, care este om de ştiinţă şi care se gândeşte totdeauna la teoriile ştiinţifice, ar putea şi d-sa să-i puie întrebarea, dacă prin această expropriere foloseşte sau scade bogăţia naţioanlă. Şi v-aţi pus totdeauna pe acest punct de vedere, atunci când d-voastre aţi refuzat cererile îndreptăţite ale sătenilor, şi aţi spus, relativ la aceste cereri, că ele pot să fie îndreptăţite, dar ele sunt contra interesului economic al ţării.

D-le ministru şi onorată majoritate, să ştiţi că este contra interesului economic al ţării acesteia ca subsolul acestei ţări să rămână în mâna proprietarilor, şi este pentru interesul economic al acestei ţări să treacă în stăpânirea statului. Şi iată de ce (aplauze la opoziţie).

Dacă noi am fi în Germania, dacă am fi – vedeţi, întrebuinţez comparaţii care pot să fie plăcute oricui –, dacă noi am fi în altă ţară, înaintată sub raportul solidarităţii economice a clasei dominante, care clasă dominantă în acele părţi are şi o înaltă conştiinţă de datoria naţională, atunci s-ar putea admite ca proprietarul să păstreze acel subsol.

De ce? Fiindcă ei s-ar organiza între ei şi ar găsi iniţiativa, activitatea şi patriotismul necesar pentru a da problemei petrolului o soluţie unitară. Dar la noi, a lăsa în seama proprietarilor subsolul, aceasta înseamnă a trece, mâine, în condiţiuni dezastroase pentru ţară, în mâinile străinilor care aşteaptă numai momentul lor ca să profite de aceasta. (*Strigăte de bravo, aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Şi în privinţa aceasta sunt exemple apropiate, pe care le aveţi cu toţii în minte, când au lichidat în favoarea celui dintâi aventurier care a venit aducând oferte ispititoare. (*Aplauze din partea opoziţiei.*)

Dar veţi zice: Poate naţiunea română nu este capabilă, în momentul de faţă, de tot ceia ce trebuie pentru această mare bogăţie a petrolului; poate că este necesar – eu nu zic nu –, poate că este necesar să ne înţelegem cu aceia care aduc experienţă, care aduc capital, care aduc instrumente, care aduc iniţiativă, care aduc energie. Eu nu zic nu. Însă a discuta cu statul român, este una şi a discuta cu boierii decavaţi este alta. (*Aplauze prelungite din partea opoziţiei.*)

Da, aici stă întreaga problemă. Şi d-voastre o să dovediţi un lucru. Eu am cunoscut adunările sufragiului restrâns. Era posibil în aceste adunări, – o ştiu toţi cei care au făcut parte dintr-însele – să se creeze un curent de câte ori era vorba de un interes naţional.

Faceţi dovada d-voastre, aleşii sufragiului universal, dacă, atunci când este vorba de un interes naţional, puteţi ieşi din cadrele strâmte ale politicii de partid". (*Aplauze prelungite din partea opoziţiei.*)

În şedinţa din *30 iunie 1921*:

În legătură cu o formulare greşită la legea agrară:

„D-le preşedinte, mi se comunică acum, când suntem puţini, şi este mai bine că suntem mai puţini, un lucru foarte grav: În art. 7 din legea agrară, care s-a votat, se spunea „moşii dotale", iar în textul care s-a votat este „moşiile femeilor". Vă rog să interveniţi pentru a se schimba neapărat, fiindcă ar fi deplorabil ca un lucru să se voteze şi altul să treacă în texte. D. Potârcă este aci şi poate afirma.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Vă rog să reveniţi cu această observaţiune diseară.

D. N. Iorga: Prefer când este mai puţină lume să se ţină seama de ceia ce am spus şi să se rectifice.

D. Niculescu Buzeşti: Aşa a modificat comitetul delegaţilor.

D. V. Potârcă: Noi în amendament am scris „moşii dotale", e scris chiar de mâna mea.

D. N. Iorga: Nici nu se poate concepe altfel, şi ca unul ce sunt mai în vârstă şi mai puţin supus mişcărilor de pasiune, prefer să se

https://biblioteca-digitala.ro

înlocuiască acum, decât să mai prezentăm spectacole care sunt din nenorocire prea dese.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Eu mulţumesc d-lui Iorga pentru procedeul acesta amabil".

https://biblioteca-digitala.ro

CXXII

LA IMPOZITUL PE CAPITAL

(1 iulie 1921, noaptea)[1]

Onorată Cameră,

În mijlocul atâtor discursuri speciale, să mi se îngăduie o simplă declarație în numele deputaților care au binevoit să mă recunoască drept conducător al lor, o declarație pe care o voi face verbal şi nu scris, căci, dacă am face-o în scris, ar trebui să întrebuințez mijlocul obişnuit al ministerului de Externe pentru a mă pune în legătură cu guvernul care prezintă acest proiect de lege[2]. (*Ilaritate.*)

Declarația mea fiind verbală, voi putea să evit legătura cu guvernul pe calea străinătății. Voi spune că, în afară de latura economică şi ea, evident, poate fi criticabilă din atâtea puncte de vedere, şi cu atât mai presus de latura economică, acest proiect de lege cuprinde într-însul două elemente morale.

Un element moral stă tocmai în partea aceea pe care Partidul Liberal nu o admite, partid liberal care, fiind întotdeauna împotriva îmbogățiților de război, e natural să fie şi cu această ocazie. (*Ilaritate, aplauze.*)

D. G. Duca: Din contra.

D. N. Iorga: Vorbesc foarte serios. Nu am nici o probă ca Partidul Liberal să fi avut vreodată simpatie pentru îmbogățiții de război, dar trebuie să recunoaşteți că îmbogățiții de război au simpatie pentru Partidul Liberal. (*Mare ilaritate, aplauze prelungite.*)

D. G. Duca: Dați-mi voie. Este un cuvânt pe care cred că, chiar în glumă, n-aveți dreptul să-l spuneți.

D. N. Iorga: Il voi dovedi. În timpul neutralității s-au făcut o parte din aceste averi. În acea epocă sămânța imoralității publice a fost aruncată. (*Zgomot, întreruperi.*)

D. I. G. Duca: Ca să se curme orice controversă, declar formal ca legea asupra impozitelor de război, oricât de drastică ar fi, să se

https://biblioteca-digitala.ro

aplice la toate operațiile de la 1914, ba chiar 1913, de la războiul balcanic.

D. N. Iorga: O măsură excelentă ar fi fost ca, în timpul neutralității, țara aceasta să nu fie lăsată prada unei infecte bande de hoți care au jefuit-o şi continuă să o jefuiască până în momentul de față. Aşa este, d-le Duca, şi dumneata ai fost tot aşa de indignat ca şi mine când ai văzut că, în acel timp al neutralității, țara aceasta a fost prefăcută într-un adevărat sultan-mezat. (*Zgomot, întreruperi, vociferări.*)

D-le Preşedinte, nu mă tem de d. Duca, dar vă rog să mă protejați, pentru ca scurta mea expunere să nu capete un disproporționat câmp de polemică față de celelalte chestiuni.

Prin urmare, eu sunt în această privință şi împotriva Partidului Liberal, pe care nu-l identific cu d. Duca. D. Duca este cavalerul care îl apără. (Întreruperi.)

D. I. G. Duca: Nu înțeleg să mă desolidarizez întru nimic de partidul meu.

D. N. Iorga: D-le ministru, este foarte bine că plăteşte toată țara, şi iată de ce, cu fiecare jertfă pe care o fac oamenii de treabă, jertfă pe care ceilalți găsesc mijloace s-o evite cât se poate mai mult, dar în tot cazul nu toți oamenii de treabă, ei cuceresc țara lor. (*Aplauze.*)

Dacă s-a făcut o jertfă de sânge, acum se face o jertfă de bani. Jertfa aceasta de bani e uneori foarte dureroasă, ca şi jertfa de sânge. Vor plânge mulți de pe urma acestui impozit; multe familii vor rămânea mai sărace, multe averi cinstit strânse vor trebui să dea un bir pe care nu-l datorau, dar, tocmai de aceea, prin sângele celor de ieri, prin aurul celor de astăzi se va răscumpăra mulțimea onestă şi economică a poporului acestuia. În ceea ce priveşte partea cealaltă, eu găsesc că acolo vor scăpa mulți printre paragrafele d-voastră, şi vor scăpa între altele şi prin funcționarii care vor veni să aplice această lege; dar mulți se vor prinde.

Dacă s-ar fi început mai din vreme, ar fi fost cu atât mai bine. Dar se va zice: Nu era un Parlament. Parlamentul nu putea să se facă împotriva acelora care aveau datoria să dea țării un Parlament. (*Aplauze.*)

D. I. G. Duca: Cer cuvântul în chestie personală.

D. N. Iorga: De ce eşti aşa de irascibil, d-le Duca?

https://biblioteca-digitala.ro

D. I. Th. Florescu: Se revoltă orice om!

D. N. Iorga: Să se revolte cei vechi la Partidul Liberal, mai curând decât d-voastră. Şi pe urmă d-voastră să vă indignaţi, şi tot aşa mai departe până nu s-o mai înscrie nimeni.

Prin urmare, revin la ceea ce spuneam: Este bine că măcar acum îi prindem. Dar eu fac o deosebire, eu cred că între îmbogăţiţii de război sunt unii care s-au îmbogăţit prin inteligenţa lor şi care şi-au păstrat, să vedeţi unde ajung, şi care şi-au păstrat averea lor prin economie. Şi mai cred încă un lucru: Că această clasă, deşi pătată în originile bogăţiei sale, nu este şi nu va ajunge, în generalitatea ei, mai rea, vedeţi, nu este un paradox, este o observaţie, decât clasa total putredă, în mânile căreia înainte de război se găsea, în cea mai mare parte, bogăţia acestei ţări.

Aceştia au mai multă energie, ştiu să muncească şi ştiu să şi economisească. Şi sunt sigur şi de un lucru, că vor şti a-şi creşte copiii, pe când ceilalţi îşi trimit copiii la Paris, şi ei înşişi nu doresc altceva decât să scape, căci acum sunt la închisoare; toată clasa aceasta care crede că ţara nu are decât o singură misiune: A-i îmbogăţi. Li se usucă limba în gură când se gândesc la ce viaţă duceau înainte, deşi, din aceştia noi chiar, cunosc o mulţime care aşteaptă să-şi facă suma ca să se aşeze la Paris, şi se va ajunge ca Franţa să ia măsuri împotriva lor, cum a luat America împotriva unor anumiţi imigranţi, cărora le-a impus atâta cotă pe ţară.

Şi noi, în relaţiile diplomatice, am face bine, pentru onoarea acestei naţiuni, să rugăm guvernul francez a pune cote foarte restrânse în ce priveşte oamenii care şi-au făcut cu necinste bani aici, ca să se ducă să-i mănânce acolo, în mod idiot. Natural, cine câştigă în mod necinstit, în cele mai multe cazuri îşi cheltuieşte banii idiot, şi cheltuieşte bine numai cine câştigă bine. Dar copiii acestora vor fi crescuţi mai bine aici în ţară, de cum au fost atâtea generaţii de elemente decăzute ale fostei clase conducătoare.

D-voastră puneţi un impozit; bine faceţi. Să sperăm că, în ciuda atâtor încasatori ai acestui impozit, încasările vor fi bune. Însă cred că mai este o parte. Eu nu recomand lucruri prea grele unui Minister cu răsuflarea prea scurtă. Nu zic că această suflare scurtă este datorită apropierii unei fatale agonii, dar mi se pare că guvernul răsuflă violent, fiindcă are răsuflarea scurtă.

D. N. Titulescu: Eu respir bine.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: D-voastră răsuflați bine, dar pentru prea mulți; să nu vă obosiți. (Ilaritate, aplauze.) Aceasta este neîndoielnic.

D. N. Titulescu, ministru de Finanțe: Avem toți plămânii foarte buni.

D. N. Iorga: Dacă ar fi celelalte organe tot aşa! (*Ilaritate.*)

D. N. Titulescu: Nu ne-ați pus în discuție decât plămânii. Puneți unele după altele celelalte organe, şi voi răspunde. (*Ilaritate.*)

D. N. Iorga: Eu am început cu partea tare. Cea slabă nu o descopăr. (*Ilaritate.*)

Prin urmare, pe lângă măsura aceasta, dacă ar avea țara un guvern cu perspective, căci este un guvern cu un anume trecut, o recunosc, dar un guvern cu perspective nu este, iată ce aş zice: Îmbogățiții de război reprezintă pe lângă aceasta o feroce energie pentru a fructifica banii pe care i-au câştigat. Dar reprezintă încă un lucru: Şi o feroce tendință de a-i cheltui în toate felurile. Aşa încât, dacă socotiți d-voastră că opera pe care ați început-o în domeniul fiscal trebuie să rămână numai în domeniul fiscal, vă înşelați. Clasa aceasta o puteți impune la bir, dar de desființat, nu o puteți. Şi nu o puteți înlocui nici cu ruinații de ieri, nici cu bieții intelectuali de astăzi, total topiți, şi prin trecut şi prin prezent şi puşi într-o situație inferioară oricărui muncitor cu mânile, deşi sunt convins că ei sunt partea cea mai bună a acestei nații. (*Aplauze.*)

Nici cu țăranul, care este acum înscris în clasa I-a a economiei naționale. Este un elev bun, care va sări câte două trei clase, însă îi trebuie cu toate acestea timp până va ajunge să capete diploma de licență. (*Ilaritate, aplauze.*) Şi când o va căpăta, nu va fi prin intervenții, ci o va căpăta prin inteligența şi munca sa. Dar deocamdată, avem o parte din avuția națională în mânile acestor oameni.

Ce trebuie făcut? Să-i silim a o cheltui bine. Când veți asana această capitală, care e o Sodomă, cu voia guvernului o spun, sau cel puțin, dacă o contestați, atunci din cauza incapacității guvernului, când veți asana această capitală, când veți tăia putința ca banul rău câştigat să fie rău cheltuit, când îl veți aduce cu sila la un exercițiu normal al funcțiunilor lor de a cheltui, veți fi înjghebat a doua parte dintr-o reformă care e absolut necesară. Avem de educat pe cei cinstiți de jos, pe aceştia să-i educăm cu iubire, şi avem de educat cu sila pe cei necinstiți de sus; pe aceştia dacă nu-i veți educa d-voastră,

https://biblioteca-digitala.ro

cunoaştem alţi oameni care îi vor educa mâne. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

Şi atunci, dacă în mai multe privinţe ne înţelegem, ne vom felicita, noi pe d-voastră pentru că aţi făcut în domeniul competinţei d-voastră împiedicate, şi d-voastră ne veţi felicita pe noi, pentru ce vom fi făcut în domeniul libertăţii noastre absolute, spre a reda acestei ţări viaţa rurală fără de care nu poate trăi. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

D. I. G. Duca cere cuvântul spre a răspunde imputării aduse de d. N. Iorga, că liberalii n-au convocat Parlamentul opt-nouă luni.

D. Eusebiu Popovici, vice-*preşedinte:* D-l Iorga are cuvântul.

Aş adăugi numai câteva observaţii. Evident că era mai bine să fie un Parlament al sufragiului universal. E inconteslabil. Dar că atât de mult ţinea Partidul Liberal să aibă un Parlament al sufragiului universal, nu cred.

(*D. Duca întrerupe.*)

D. N. Iorga: De aceasta mă întrebaţi. Şi iată pentru ce. Într-un moment, cineva, care desigur nu avea simpatii mai multe pentru noi decât simpatiile pe care le-a avut pentru alte partide, şi mi se pare pentru Partidul Liberal în special, a fost pus în fruntea unui Minister trecător, care nu avea altă misiune decât a face alegeri libere, pe baza sufragiului universal. Din aceste alegeri a ieşit un Parlament. Da, în acest Parlament liberalii au fost în minoritate, dar o minoritate aşa de respectabilă pentru un partid care doreşte să se odihnească şi era mai bine să se odihnească pentru că aspiraţiunile sale de partid se puteau împăca numai cu situaţia pe care puteau să aibă şi au avut-o o sută de membri din Parlamentul de atunci, şi de altfel aceşti o sută de membri erau destul de bine trataţi faţă de cei din minoritatea de acuma, căci nici nu se poate compara modul cum a fost tratată minoritatea de atunci, faţă de cea de azi.

Cu toată iubirea pentru sufragiul universal, ale cărui rezultate le garanta dl. general Văitoianu, şi din care sufragiu a ieşit Parlamentul de atunci, Partidul Liberal a fost ireconciliabil faţă de dânsul şi, lucru constatat, a făcut tot ce i-a stat în putinţă ca să-l împiedice de a lucra şi de a exista chiar. Acesta este un adevăr istoric, pe care eu îmi permit să-l alătur pe lângă celelalte adevăruri istorice

https://biblioteca-digitala.ro

pe care le-a spus el, Duca, şi pe care eu nu le tăgăduiesc, adevăruri oglindite în toată onestitatea mentalităţii sale; căci, vedeţi, în mentalităţi mediocre se pot de multe ori oglindi lucruri mai bune, pe câtă vreme în mentalităţi mai bune, se pot oglindi lucruri rele.

Dar aceasta este una, şi mai aveam... Dar cred că aceasta ajunge şi, din moment ce discuţia s-a mărginit numai asupra acestui punct, nu e bine să mai răpesc d-lui ministru de Finanţe timpul necesar, în dorinţa de a vedea cât mai curând proiectul său trecând prin cea dintâi încercare, care este luarea în considerare.

Atâta lucru pot să asigur pe reprezentantul Partidului Liberal, că în sufletul meu este şi acum dorinţa de a vedea ţara cârmuită de toţi oamenii de samă, dar, dacă va fi vorba ca legătura să se facă între grupul meu politic, ori între grupul prietenilor mei, cu care am lucrat eu până acum, şi Partidul Liberal, aceasta nu s-ar putea face niciodată pe baza păcatelor trecutului, pe care le ştiu, ci s-ar putea face numai pe baza pocăinţii viitorului, pe care o sper. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

NOTE

1. În *Dezbaterile parlamentare* se precizează că N.I. şi-a rostit cuvântarea ziua!

2. Se discuta proiectul de lege cu privire la impozitul progresiv pe avere şi îmbogăţirea din timpul războiului.

În şedinţa din *3 iulie 1921*:

Despre felul cum a condus lucrările Adunării în timpul cât a fost preşedintele ei:

„D. N. Iorga: D-lor deputaţi, dacă d. Ioanițescu a luat cuvântul ca să dovedească că pe vremea când eram preşedinte s-au făcut neregularităţi...

Voci din partea majorităţii: Asta nu!

D. D. R. Ioanițescu: Nu înţeleg să acuz biroul de sub preşedinţia d-voastră de nereguli, dar am spus că atunci cu 500 de deputaţi se puteau vota 9 legi în 3 sferturi de oră şi la noi nu se pot vota 5 legi în acelaşi interval.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Acum, evident, cu inteligența mea nu puteam să înțeleg lucrul până nu-l spunea de două ori dumnealui.

D. D. R. Ioanițescu: Inteligența dumitale pricepe, dar intenționea dumitale este cu totul altceva.

D. N. Iorga: Va să zică inteligența mea avea nevoie să mi se spună de 3 ori lucrul, te rog spune-mi-l şi a patra oară, ca să se facă deosebirea şi în acest domeniu între dumneata şi mine.

Dacă ai avut intenționea să pui la îndoială onestitatea cu care am prezidat dezbaterile, nu răspund.

Voci din partea majorității: Nu s-a pus.

D. N. Iorga: Nu răspund. Dacă mi se pune întrebarea: Este posibil ca în 10 minute sau în 6 minute să se voteze un proiect de lege? Răspund nu. Dacă acela care a întrebat se mulțumeşte cu procesul verbal pe care l-a cetit, şi care nu este totdeauna văzut de preşedinte, îl trimit la *Monitorul Oficial.* Să caute *Monitorul Oficial,* cum l-am căutat eu acum, să verifice procesul-verbal rezumat asupra procesului-verbal complet, şi după aceea vom sta de vorbă. Dar atunci evident că nu va mai fi nevoie ca eu să dau un răspuns, fiindcă conştiința aceluia care a întrebat îi va fi dat singurul răspuns care i se cuvine".

Intervine **pe marginea articolului 20 din proiectul de lege cu privire la impozitul progresiv** care prevedea: la averile până la valoarea de 200.000 lei, se scădea câte 10.000 pentru fiecare contribuabil. La copiii minori, 5.000 (pentru doi) şi alți 5.000 de lei pentru restul. Modificarea făcută în comisia fiscală prevedea scăderea a 5.000 lei până la al treilea copil.

„D-lor, eu aş spune ceva, ținând seamă de obiecțiunile d-tale, d-le ministru, că d-ta nu vrei să pierzi o anumită sumă, iar d. Vaida şi eu credem că se poate adăugi în legea aceasta o îndemnare către o datorie firească pe care mulți o neglijează.

Iată ce aş propune: Doi copii nu însemnează un sacrificiu pentru o familie, ei se hrănesc pe lângă părinți, dar de unde începe ca familia să existe ca un sacrificiu, este de la trei, patru copii înainte.

Şi de la mine se poate afla secretul unei familii de opt copii, cum se cresc aceia.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi iată ce zic eu: Dacă d-tale îţi trebuie neapărat să economiseşti suma de care ai nevoie, mai curând admit să scazi cât mai mult de la cei cu mai mult de doi copii, cari fac o jertfă, şi să creşti cu cât de puţin la ceilalţi, fiindcă, din punct de vedere moral, este o foarte mare deosebire dacă cineva se opreşte chiar la trei sau la patru copii.

Fireşte, nimeni nu va ţinea seamă de opreliştea d-tale, dar este mare lucru dacă prevezi un spor cât de mic.

Ceea ce spune d. Vaida este adevărat, căci în oraşele noastre a ajuns să fie o ruşine publică să aibă cineva copii. Această ticăloşie care permite luxul nebun de astăzi, trebuie oprită. (*Aplauze.*)

Dar virtutea contrară, marea virtute socială, fiindcă a avea copii şi a-i creşte astăzi este o mare virtute socială (*aplauze*), aceea trebuie încurajată în marginile putinţei d-tale.

Cât de puţin, dar trebuie încurajată". (*Aplauze.*)

După intervenţia lui Al. Vaida Voievod şi N.I., scăderea a 5.000 lei a mers până la al şaselea copil.

În şedinţa din *4 iulie 1921.*

La legea agrară. În legătură cu colonizările:

„Onorată Cameră, în teorie generală eu sunt împotriva colonizării fiindcă am la îndemână experienţa de veacuri întregi a acestui popor, care n-a venit în condiţiunile în cari îşi închipuie d. Ioanițescu, a cărui şcoală în această privinţă este puţintel cam veche, şi pentru care nu-i fac nici o vină.

N-am venit cu Traian, cu decret-lege sau în puterea unei legi de împroprietărire.

Cum am venit noi, este altă poveste care este prea lungă să o spun aici. Dar dacă noi am avut un element de putere faţă de alte naţiuni creştine din Orient, este că naţiunile celelalte creştine şi-au mutat ţăranii din loc în loc, după hazardul împrejurărilor politice, şi satele au fost când ici, când dincolo.

Pe când puterea noastră stă în faptul acesta că satele din veacul XIV şi XV sunt şi azi sate actuale, cu locuitori cari se

https://biblioteca-digitala.ro

coboară în cea mai mare parte din acei înaintaşi cari se găseau în vremurile acelea acolo. (*Aplauze din partea minorităţii.*)

Tăria cea mare a ţăranului la noi n-o făcea baza economică a ţăranului pe care o căutăm acum, n-o făcea buna administraţie de stat, pe care nici n-am început a o căuta; ci o făcea ţăranul în elementul său moral, fundamental, care este în legătură cu satul acela mic care îl ducea la patria cea mare. (*Aplauze din partea minorităţii.*)

Sârbii, d-lor, au făcut altfel.

Sunt acum în Serbia sârbi cari au fost în Albania; sunt în Albania sârbi ai căror înaintaşi au fost din Serbia dunăreană sau din Serbia Veche.

Bulgarul care este azi la malul Mării Negre, bulgarul acela era odinioară în fundul Bulgariei vestice. Limba care o vorbeşte acolo nu este limba acestei regiuni. Şi de aceea atâtea şi atâtea prefaceri politice se puteau face în acele regiuni, fiindcă omul este înrădăcinat pe pământul de acolo, prin interesele de o zi, iar nu prin tradiţiile de secole.

Eu nu tăgăduiesc că poate fi azi pentru noi o necesitate de colonizare, eu nu tăgăduiesc că se poate ca ţăranii să ceară anumite lucruri. Nu totdeauna omul nemereşte ceea ce cere, nu nemereşte totdeauna condiţiile în cari cere un lucru care în principiu poate fi perfect explicabil şi cu desăvârşire admisibil.

Şi ştiţi, d-lor, că o anumită colonizare s-a făcut şi la noi.

Colonizarea aceasta care s-a făcut la noi s-a făcut însă în condiţii pe cari în câteva cuvinte am să vi le spun pentru că – să vedeţi – dacă este vorba de o colonizare azi, trebuie întâi să se vadă cum trebuie să se facă această colonizare. La noi s-au colonizat oamenii de la munte la şes, urmărind întâi pământurile largi. Acesta este primul motiv.

În al doilea rând, s-au colonizat, nu oameni desfăcuţi, ci sate întregi, pentru că satele reprezentau o mare familie, pentru care ele şi purtau numele strămoşului care a întemeiat acel sat. Aşa satul Ioneşti este satul urmaşilor lui Ion, şi toţi sătenii din acel sat sunt deaproape rude între ei.

De aceea, colonizarea făcută pe pământ larg şi pentru oamenii strâns legaţi, întocmai ca o companie de ostaşi sau

https://biblioteca-digitala.ro

întocmai ca roiurile, cum foarte bine zice d. Mihalache, a prins şi s-a dezvoltat.

Mai este, d-lor, şi al doilea fel de colonizare, pe care au făcut-o aici în Muntenia mai mult, în Moldova mai puţin, fraţii noştri din Ardeal. Când te uiţi la satul Mâneci, vezi pe lângă Mânecii-Pământeni şi Mânecii-Ungureni.

Nu prin oamenii cari nu aveau nici un sentiment de iubire de la semenii în mijlocul cărora veneau, ci prin grupuri întregi cari s-au desfăcut şi s-au aşezat pe pământul cel nou, s-a făcut colonizarea şi a prins rădăcini.

Voiţi d-voastre, din punct de vedere naţional, această colonizare? Faceţi-o unde voiţi: Acolo, la hotare, sau unde trebuinţa vă cere. Dar faceţi-o astfel, adică pe baze largi, care să permită o adevărată gospodărie de stăpân, şi nu o aşezare de sclavi sau de veşnic îndatoraţi, faţă de cei cari ţin în mâinile lor toate mijloacele necesare unei exploatări în acele regiuni.

Dacă însă voiţi să mai avem şi de acum înainte, cum am avut în Dobrogea, oameni cari să fie cei din urmă în satele în cari vin să se aşeze, dacă voiţi să compromiteţi însăşi ideea colonizării, dacă voiţi să daţi unei anumite agriculturi mari, pe care nu o văd de unde ar veni, căci pentru aceasta trebuie ştiinţă, trebuie iubire de oameni şi energie nouă, dacă voiţi să-i daţi proletarii despre cari aţi vorbit, d-le ministru, în operele d-voastră, apoi colonizaţi-i după sistemul d-voastră, şi aşa îi veţi putea avea".

Pe marginea regulamentului:

„D-le preşedinte, eu aş voi să spun numai atât, că mi se pare că nu suntem în drept să ţinem şedinţă astă seară, cu toate că recunosc că şi pentru mine este mai comod.

Dar d. preşedinte, când a ridicat şedinţa, a pronunţat cuvintele că şedinţa următoare este la ceasurile cutare; şi atunci o parte din colegii noştri au plecat, cum de exemplu d. Maniu şi d. Vaida.

Voci: Sunt aci.

Alte voci: Au fost aci.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: În orice caz, chiar doi sau trei dintr-înşii, cari nu sunt de faţă, chiar dacă ar fi numai atâţia, lipsind de la aceste dezbateri, li s-ar face o mare nedreptate să se continue dezbaterile în lipsa lor.

Eu am spus acest lucru pentru satisfacerea conştiinţei mele; dar dacă d-voastre credeţi altfel, liberi sunteţi să hotărâţi cum veţi voi, dar ca formă noi nu suntem în drept să ţinem şedinţa acum. Odată ce s-a hotărât în mod precis ca şedinţa să se ţină la un anumit timp, noi trebuie să ne ţinem de această hotărâre.

Astfel, atunci când după scaunul preşedinţial s-a hotărât un lucru, noi trebuie să ne ţinem de ceea ce s-a anunţat, şi acest lucru nu suferă nici o discuţiune.

D. dr. Elie Dăianu, vice-preşedinte: Sunt cazuri însă cari suferă oarecare îndoială de interpretare...

D. N. Iorga: În teologie da; în alte cazuri nu!

D. dr. Elie Dăianu, vice-preşedinte: Păstraţi-vă spiritele pentru d-voastră.

D. N. Iorga: Am spus aşa, pentru că religia este un teren de controversă, pe câtă vreme regulamentul nostru nu.

Acum e de faţă şi d. preşedinte Duiliu Zamfirescu şi cred că este bine ca să obţineţi dezlegarea de la dânsul, dacă trebuie sau nu să ţinem şedinţă".

În şedinţa din *6 iulie 1921*.

Adresează Adunării o întrebare:

„D-le preşedinte, vă rog să-mi îngăduiţi să vă pun o întrebare.

Acum câteva zile, în şedinţa de seară, am adus la cunoştinţa Adunării o broşură cuprinzând memoriul înaintat legaţiunilor franceză, italiană, şvitereană şi greacă de trei advocaţi români, din cari doi intitulându-se profesori de universitate, d-nii Peretz, Danielopol şi Raicoviceanu.

Prin acea broşură se cere schimbarea textului Constituţiunii în favoarea suspuşilor străini, cari vor să-şi recapete casele, parcurile, etc. Se ştie de toată Camera că broşura a fost adusă aci, a fost înfăţişată d-lor deputaţi, şi că

https://biblioteca-digitala.ro

gestul acestor profesori universitari a stârnit indignarea generală, după cum se poate vedea din procesul-verbal al şedinţei. Am întrebat atunci guvernul, dacă nu crede că trebuie să ia măsuri împotriva unor persoane, cari se adresează legaţiunilor străine, ca pe vremea regimului capitulaţiunilor, pentru a cere schimbarea regimului nostru constituţional. De atunci guvernul nu mi-a dat nici un răspuns, în schimb însă unul din aceşti trei profesori, d. Peretz, tipăreşte un articol de o răutate şi de o brutalitate extraordinară, în care între altele spunea aşa: „Ce nevoie avea d. N. Iorga... (*ceteşte*)".

N-am spus că memoriul a fost adresat M. S. Regelui, fiindcă în titlu se vede că el a fost adresat celor 4 legaţiuni şi acest lucru îl dovedesc cu însuşi procesul-verbal al şedinţei.

„A minţit d. N. Iorga... (*ceteşte*)".

D-lor, am aci broşura *La Loi agraire et l'expropriation des étrangers en Roumanie.*

D-lor, aşa am minţit eu? Şi atunci întreb pe d. preşedinte, dacă d-sa nu-mi datoreşte mie un răspuns, fiindcă eu nu pot avea nici un fel de satisfacţiune pe altă cale de la d. Peretz, dacă d-sa nu datoreşte unui om cinstit, care s-a simţit dator să aducă înaintea Camerei un caz grav de jignire a demnităţii acestei ţări.

Asemenea cer băncii ministeriale să se ocupe de acest caz, pentru cinstea acestei ţări şi a corpului profesoral universitar" (*Aplauze.*)

În legătură cu interpretarea regulamentului Adunării, pe marginea legii agrare:

„D-le preşedinte, eu cred, dar nu îmi fac iluziunea că am să vă conving cu argumentele mele faţă de metafizica d-voastră, care este aşa de strânsă în argumentarea ei, dar iată ce vreau să spui cu privire la cele ce sunt în discuţiune.

Calea indicată era alta decât aceea pe care vreţi să o urmaţi d-voastră; căci articolul următor din regulament prevede pentru guvern putinţa de a ieşi din această dificultate foarte uşor, şi anume se spune că guvernul poate să retragă oricând un proiect de lege pe care l-a propus, tot aşa după cum

https://biblioteca-digitala.ro

din proiectul de lege poate să retragă cutare sau cutare articol, ori cutare sau cutare dispoziţiune din anume articol. Şi atunci, guvernul nu avea ieri decât să spuie: Retrag articolul, şi în felul acesta se evita orice dificultate, fără ca să se mai supună guvernul la furcile caudine ale aceluia care a dat mijlocul de a ieşi din dificultate.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: Adică d. Cocea.

D. N. Iorga: Eu nu vreau să mai insist asupra furcilor caudine. Dar în ceea ce priveşte un amendament şi principiul unui amendament, atunci când un amendament s-a votat, aceasta înseamnă că un principiu care este cuprins în amendament s-a votat de către Cameră. Şi, ca o consecinţă logică, de câte ori se va pune înaintea Camerei aceeaşi chestiune, în această privinţă Camera nu poate să hotărască altfel, decât admiţând amendamentul votat.

Se poate întâmpla să cadă amendamentul, în ceea ce priveşte forma, odată cu articolul întreg dar nu se poate admite să cadă totdeodată şi convingerea Camerei, convingere exprimată prin votul dat cu privire la acel amendament sau la cele cuprinse în amendament. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

Aşa fiind, dacă în Cameră s-a admis ideea de protimisis, aceasta înseamnă că această idee face parte din convingerile Camerei; iar dacă se votează altfel astăzi, aceasta înseamnă că de azi până mâine, sub presiunea unor anumite influenţe, convingerile Camerei pot fluctua şi evident că eu nu pot să felicit majoritatea, dacă va proceda şi azi în acest chip". (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

În şedinţa din *7 iulie 1921*.

Intervenţie pe marginea legii agrare. Motivează de ce votează contra:

„Sunt amendamentele depuse. D-lor, amendamentele puteţi să le respingeţi, dar nu puteţi să împiedecaţi pe cei cari au prezentat un amendament de a da lămuririle aşa cum le înţeleg ei, şi nu înţeleg ce profit aţi avea câştigând jumătate de ceas şi lăsând printre alte păcate cari apasă asupra acestei legi şi păcatul cel mai mare că a fost o lege smulsă împotriva

https://biblioteca-digitala.ro

dispoziţiunilor regulamentului. (*D. deputat Millea face o mişcare cu mâna spre d. Iorga*). Rog să-mi explice d. deputat Millea ce sens au mişcările mânei sale în direcţia mea, pentru ca să ştiu ce măsuri trebuie să iau".

Se pune la vot închiderea discuţiei, şi se admite.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D-le Iorga, aţi vorbit contra închiderii discuţiei. Am întrebat cine vorbeşte pentru, nu a vorbit nimeni şi prin urmare am pus închiderea discuţiei la vot.

D. Duca are cuvântul pentru a-şi explica votul.

D. I. G. Duca: D-lor deputaţi, potrivit declaraţiei pe care am făcut-o în Senat şi potrivit declaraţiei pe care am făcut-o aici cu ocazia discuţiei generale, pentru motivele arătate acolo, nu putem vota acest articol de lege.

D. Duiliu Zamfirescu, preşedinte: D. N. Iorga are cuvântul pentru a-şi explica votul.

„Onorată Cameră, declaraţia d-lui Duca, care a fost îngăduită, vă impune d-voastre datoria să ascultaţi şi declaraţia mea. Dacă declaraţiile Partidului Liberal sunt scurte, pentru motive cari privesc Partidul Liberal, să-mi daţi voie ca şi declaraţia mea să fie mai întinsă. Nu voiu pune câtuşi de puţin problema în ce priveşte antagonismul a două clase. Acest antagonism există, îl deplor, şi tot ce stă în putinţa noastră pentru a-l face să dispară trebuie să întrebuinţăm. (*Aplauze unanime.*) Cel mai bun mijloc pentru a face să dispară antagonismul de clase dintr-o societate este să se voteze legi bune în forme legale. Este legală măsura d-voastre în ce priveşte preţul, sau ba? În câteva cuvinte cred că vă voiu lămuri. Nu lămuresc actele d-voastre, cari ştiu că nu vă aparţin, dar lămuresc conştiinţa d-voastre, pe care cred că o aveţi cei mai mulţi de acolo şi aceasta cred că îmi ajunge. Începând de la textul Constituţiei de la Iaşi, voiu începe a spune că cei cari ştiu în ce împrejurări s-a votat textul acelei Constituţii, ştiu foarte bine cu ce trudă a fost votată. Şi aşa fiind, s-au lăsat multe lucruri cari trebuiau fixate încă de pe

https://biblioteca-digitala.ro

atunci. Era opoziția Partidului Conservator, era opoziția foarte multora dintre liberali cari erau împotriva hotărârii guvernului, influențați fiind de unde trebuia să fie, de sus, de a se acorda pământ țăranilor, şi erau vremurile acelea turbure de război în cari trebuie să ne alegem cu măsurile privitoare la țărani.

După ce Constituanta de la Iaşi a lăsat punctul acesta al prețului, evident esențial, pentru că noi dăm pământ țăranilor pentru ca acest pământ să-l capete în condițiuni neîmpovărate şi ori împovărăm statul, în care el este elementul principal, ori îl împovărăm pe dânsul direct, orice împovărare pe spinarea lui în rândul întâi se va purta.

D. D. R. Ioanițescu: Şi cu amendamentul care s-a propus?

D. N. Iorga: Am ascultat pe d. Ioanițescu atât de des şi l-am admirat şi îl admir cu fiecare prilej, încât eu nu-i cer admirație, ci toleranța de a putea continua cu aceste explicațiuni fără a putea fi întrerupt.

D. D. R. Ioanițescu: La o declarație precisă căutați să scăpați prin tangentă.

D. N. Iorga: Nu vă puteți plânge că înaintea acestei Camere a tuturor scandalurilor eu am mâncat timpul Camerei vreodată. (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

De la textul insuficient s-a trecut la decretul-lege al Partidului Liberal. Partidul liberal a fixat în credința țăranului, care nu trebuie înşelat niciodată, a fixat o convingere în ceea ce priveşte condițiunile în cari el va primi pământul. Lucrul acesta se face cu bună socoteală şi cu bună socoteală s-a făcut fără opoziția nimănui.

Atunci când se pronunță formula aceea de 20 de ori şi nu de 40 sau 60, şi țăranul prinde poate uneori cam greu în mintea lui în privința faptelor cari îl privesc, dar un lucru care a pătruns în mintea lui, cu aceasta nu se poate juca cineva, cum încercați d-voastre să o faceți acum. (*Aplauze prelungite pe băncile opoziției.*)

Dar se zice, d-lor, şi eu accept acest punct de vedere, se zise că împrejurările economice s-au schimbat. Da, s-au schimbat. Că bunurile şi-au pierdut foarte mult din valoarea lor şi nu felicit pe aceia cari, din neştiință sau din rea voință,

https://biblioteca-digitala.ro

au contribuit şi ei la scăderea monetei ţării noastre şi la toate consecinţele cari vin de acolo.

Recunosc iarăşi, şi o spun tare şi pentru adversari şi pentru prieteni, recunosc că dacă în casa proprietarilor se găsesc foarte multe elemente venite din pătura cea mai puţin morală, în aceeaşi clasă a proprietarilor se găsesc încă coborâtori ai acelor vechi boieri cărora le datorăm însăşi neatârnarea acestui pământ şi cari au pregătit unitatea tuturor românilor.

Nu voiu face niciodată păcatul de a cuprinde sub aceeaşi osândă elementele cari, fiind din locuri deosebite, au valoarea locurilor de unde au venit şi au trecut, şi pe cari şi înaintaşii lor le-au avut în această ţară. Însă ştiu că proprietarul bun plăteşte astăzi pentru proprietarii răi, dar recunosc proprietarilor buni vinovăţia de a nu fi avut curaj să apere proprietatea onestă atunci când avântul tuturor aventurierilor şi a vânătorilor de bani şi a storcătorilor de trupuri şi de brazde s-au aruncat asupra trupului ţării româneşti. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

Pentru mine proprietarul nu este un duşman, proprietarul care şi-a căpătat cinstit pământul, proprietarul care l-a muncit cu pricepere şi a iubit ţărănimea este tot aşa de respectabil ca şi cel mai muncitor şi mai cinstit locuitor de altă ocupaţiune din această ţară.

Este adevărat însă, că o mare parte dintre proprietari merită toată simpatia noastră, chiar aceia cari au căpătat pământul rău, fiindcă sunt copii cari au moştenit pe un părinte, al cărui păcat nu se coboară asupra lor, sunt femei cari au căpătat de zestre pământ, pentru care au avut iubirea de care se desparte cu inima frântă şi cu lacrimile în ochi, toate acestea le recunosc, sunt leal în aliaţele mele politice, dar sunt consecvent cu convingerile mele ieşite din cugetarea unei vieţi întregi care trece peste orice consideraţiune de alianţă politică.

Însă, dacă este drept să se gândească cineva la dreptul ce poate să-l aibă toţi aceşti oameni asupra pământului, dacă este drept să ţinem seamă de o scumpete de care nu suntem vinovaţi, dacă este drept ca în inima noastră să mişte ceva

https://biblioteca-digitala.ro

pentru cei cari merită o simpatie, trebuie să punem problema altfel decât o puneți d-voastre Un coeficient de scumpete, atâta vreme cât durează această scumpete, se poate înțelege; ceea ce nu se poate înțelege este eternizarea consecințelor scoase din scumpetea de astăzi pentru viitorul financiar al țării noastre.

De ce dar nu ați încerca, sub forma de coeficient de scumpete, să rezolvați problema? De ce, dacă aveați un alt mijloc de a rezolva problema, ați aşteptat până în ultimul moment ca să pregătiți una din acele surprize politice pe cari lumea o numeşte altfel? De ce ați venit cu soluțiunea care a provocat aplauze în ultimul moment, evitând când puteați evita lupta parlamentară, care fără îndoială a trezit patimi aci şi va trezi patimi mai puternice dincolo de marginile acestei Adunări. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

Dar se va zice, este bună această soluțiune, care spune țărănimii că restul îl va da statul dintr-un impozit adus asupra impozitului care loveşte pe îmbogățiții de război.

La aceasta vă voiu întreba, nu ştiu dacă ministrul de Finanțe este aci ca să-l întreb: Crede că îmbogățiții de război de mult timp şi-au luat măsuri? Al doilea, ce garanții oferă viața noastră politică că haosul financiar care va dura încă mult timp, cu toată schimbarea partidelor, că condițiunile financiare ale țării vor permite ca acest impozit, dacă s-ar putea lua asupra îmbogățiților de război, poate să fie întrebuințat pentru acest scop? A treia întrebare: Țara aceasta are atâtea nevoi, în halul de ruină în care se găseşte, încât şi ultimul ban din ceea ce se poate smulge de la îmbogățiții de război, trebuie să meargă la alte nevoi, decât la nevoile acestea ale proprietarilor. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

Acestea sunt, d-lor, obiecțiunile mele. Dacă s-ar putea ține seamă de ele, sunt prea vechiu în luptele politice ca să cred aceasta, şi am o experiență prea îndelungată în ceea ce priveşte procedeele acelora cari vă sfătuiesc şi vă îndreptățesc ca să păstrați astfel de iluziuni. Dacă aceste observațiuni ar putea fi ținute în seamă, veți fi evitat țării acesteia un lucru, reluarea acestei probleme la cel dintâi moment favorabil, nu numai împotriva acelora în contra cărora loviți, ci şi împotriva acelora pe cari ați voit să-i favorizați şi cari vă vor blestema

https://biblioteca-digitala.ro

pentru iluziile zadarnice pe cari la veți fi sădit în inima lor. (*Aplauze furtunoase pe băncile minorității, exclamațiuni de bravo.*)

La fel votaseră A. Vaida Voievod, I. Maniu, I. Buzdugan, N.D. Cocea, I. Codreanu, Toma Dragu. I. Inculeț, Gr. Iunian, V. Madgearu, I. Mihalache. Legea a trecut cu 217 voturi pentru şi 78 împotrivă.

În şedința din *8 iulie 1921.*

Pe marginea convenției comerciale încheiate la 23 aprilie 1921 cu Cehoslovacia.

„D-le preşedinte, onorată Cameră, nu mă aşteptam ca un proiect de importanța aceasta să vie a doua zi după o şedință de noapte care a ținut până la ora 2. Mă aşteptam să se acorde o zi liberă pentru o prietenească petrecere de triumf persoanelor cari au colaborat, cu cea mai strictă observare a regulamentului, la votarea unei legi aşa de folositoare pentru țărănimea română, ca legea agrară. De aceea am rămas puțin uimit, când am văzut că un proiect de lege de o importanță aşa de mare vine amestecat cu o mulțime de altele de o importanță cu totul secundară şi se ia în discuțiune ca orice alt proiect de lege.

D-lor, tocmai în momentul acesta scriam un articol, unde era vorba de lucrurile despre cari s-a vorbit astăzi pe larg, şi reprezentantul Maramureşului le-a spus pe un ton liric plăcut, cu un sentiment patriotic care îi face cinste.

Eu nu apreciez condițiile cuprinse în convenția comercială cu Ceho-slovacia, această convenție fiind încheiată de d-voastră, d-le ministru, şi nu de persoanele cari au încheiat convenția cu Austria. Îmi închipui, cunoscând capacitatea d-voastră, că ele sunt mulțumitoare pentru interesele țării noastre, dar, fiindcă se atinge în expunerea de motive şi o chestiune de hotare, care a fost tratată şi de înaintaşul meu în această discutare a proiectului de lege ce ni se înfățişează, să-mi dați voie să vă întreb, întâi, dacă vestea cuprinsă în ziarele ardelene, veste foarte îmbucurătoare, care a încălzit inimile tuturor, că trupele româneşti au intrat pe acel teritoriu îngust,

https://biblioteca-digitala.ro

dar care are importanța sa, fiindcă este cea dintâi rectificare a graniței făcută pe baza principiului naționalităților, călcat prin convențiile anterioare, dacă această veste este adevărată...

D. Take Ionescu, ministru de Externe: Este absolut adevărată știrea, s-a luat în posesie de trupele române, în entuziasmul cel mai mare al populației. (*Aplauze prelungite.*)

D. N. Iorga: D-le ministru, sunt veşti cari pot să reunească aplauzele întregii Camere, şi în adevăr era necesar să vie un lucru ca acesta pentru a se recunoaşte că peste deosebirile deplorabile, şi a căror vinovăție nu caut să o fixez încă odată, în ce priveşte lucrările interne, poate exista totuşi înțelegere şi în această Cameră, a cărei durată nu o pot prevedea.

Voci din majoritate: Lungă!

D. N. Iorga: Să-mi dați voie, asigurările de viață pe cari le faceți d-voastre nu-mi cereți mie să le cred. (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

Şi în această Cameră, sfâşiată când vin în discuție chestiuni naționale, ne putem deci uni în aceeaşi bucurie şi putem să înfățişăm în numele tuturor mulțumiri persoanei care cu inteligență şi cu experiență a ajuns la rezultatul pe care îl cunoaştem azi, de a întregi până la un oarecare punct hotarele Maramureşului. (*Aplauze.*)

Cunoaştem şi bucuria pe care intrarea trupelor noastre a produs-o în acele sate maramureşene, o bucurie care întrece orice închipuire.

Presa noastră, în momentul de față, fără îndoială că nu este la nivelul marilor tradiții de odinioară; cu toate acestea, se simțea în darea aceasta de seamă vibrând, şi aceasta dădea o valoare literară descrierii, sentimentul de sinceritate.

Şi iată ce spuneam eu la sfârşitul articolului meu despre bucuria pe care înaintarea trupelor noastre dincolo de granița greşită a produs-o în Maramureş.

O anume ironie ieftină, mutată din Iaşi şi Bucureşti în acele părți, până ieri aşa de sănătoase sub raportul moral, a făcut ca de un timp „România Mare“ să fie considerată ca un obiect de glumă. Caldele sentimente arătate patriei de țăranii

https://biblioteca-digitala.ro

maramureşeni arată ce sfânt şi în adevăr mare e acest nume. (*Aplauze.*)

În adevăr, în atmosfera otrăvită care s-a creat prin evenimente de care desigur că noi nu suntem responsabili, acest strigăt de bucurie al sătenilor cari reintră în cuprinsul României Mari, din care au fost dezlipiţi prin o greşeală pe care n-aţi făcut-o d-voastre, dar desigur, fără să-şi dea seama încă până acum, a făcut-o predecesorul d-voastre, ne mişcă. Şi constituind un motiv de mare mulţumire pentru noi toţi, constatăm cât e de bine ca România Mare să reintre în credinţa şi în speranţa tuturor românilor cari au sau ba fericirea să facă parte din ea, oricari ar fi greşelile unei administraţii trecătoare şi neajunsurile oamenilor însărcinaţi să guverneze în acele părţi. (*Aplauze.*)

Onorată Cameră, s-a adus de către d. Papuc în discuţie şi trecutul Maramureşului.

Evident că nu mi se poate cere ca istoric să fac o lecţie de istorie; aceasta rămâne totdeauna pe seama persoanelor cari nu sunt istorici şi profesori de istorie, iar eu am numai meritul de a fi împiedecat a se ţinea aici o lecţie de istorie, pe care nu o voiu face eu.

Dar un lucru este sigur, că Maramureşul, în întregimea lui, până la 1360, a fost numai pământ românesc, până în creierii munţilor, cari cuprind până azi piscuri numite cu nume româneşti, cum sunt şi munţii Galiţiei, şi aşa mai departe. Ţară de veche baştină românească e Maramureşul întreg, şi nu numai de veche baştină, dar de nobilă baştină românească. (*Aplauze.*)

Ţăranii de acolo sărăciţi, piperniciţi şi otrăviţi cu alcool, mânaţi cu biciuşca din urmă de cârciumarii evrei cari au ajuns stăpâni pe pământul lor, ţăranii aceia total neglijaţi de românimea întreagă, care le-a dat abia o biserică şi prea puţine şcoli, ţăranii aceia pe la cari n-a pătruns până mai deunăzi nici un cuvânt de îndemn şi de mângâiere, ţăranii aceia se numesc pe sine boieri, şi pe copiii lor îi numesc coconi, cum se numeau fii boierilor de odinioară. (*Aplauze.*)

Acolo e o veche comoară a neamului nostru care e

https://biblioteca-digitala.ro

ruginită, dar metalul scump poate rugini la suprafață, valoarea lui internă rămâne totdeauna aceeaşi. (*Aplauze.*)

Pe la 1360 ungurii au colonizat pe ruteni, coloniştii lui Corlatovici, de pe urma cărora vine toată prezența elementului străin în Maramureş. Aceşti colonişti au adus ruina bisericii noastre, care avea la Moncaci un centru episcopal românesc alături de celălalt centru episcopal de la Peri.

Da, acel centru episcopal a fost deznaționalizat; deznaționalizarea a mers până la părăsirea şcolii româneşti şi s-a ajuns, adăugându-se la această şi cotropirea economică din partea elementelor străine, la situația tristă de înaintea izbândei fericite a cauzei pentru care cu toții am suferit, şi unii dintre noi am sângerat.

Acum, la fixarea hotarelor Maramureşului s-a ținut seamă, evident, de limbă.

Limba, d-lor, în adevăr este un criteriu.

Dar dacă este greu să-l facă cineva pe diplomat să priceapă chestiunile de limbă, atunci cu atât mai greu este să-l faci să priceapă chestiunile de etnografie şi de istorie. Şi, deoarece limba noastră se dăduse în urmă şi noi pierdusem teren pe această chestiune, era natural ca diplomații, în graba de a fixa anumite hotare, să se fi oprit acolo unde s-au oprit.

Dar un alt lucru nu era deloc natural. Nu era natural ca lumea oficială de la noi, care habar nu avea de tot Maramureşul, tot aşa după cum habar nu avea de tot ce era la câțiva kilometri dincolo de granița Ardealului, de Tisa, de Prut şi de Moina, nu era natural, d-lor, ca această lume să nu învețe măcar atunci aceste chestiuni naționale atât de esențiale pentru dezvoltarea poporului nostru. (*Aplauze.*)

De aci au rezultat, d-lor, pierderi cari se remediază foarte puțin prin schimbările acestea de hotare.

Dar dincolo de aceste hotare, noi avem totuşi drepturile noastre, pe cari nu ni le poate contesta nimeni.

Se va zice însă: Se poate releva chestiunea acum când încheiem o convenție comercială cu Cehoslovacia? Eu cred că trebuie să ținem seamă că acolo nu este vorba de Cehoslovacia națională, că este vorba de teritoriul rutean, care

https://biblioteca-digitala.ro

neputând trăi de la sine, a fost pus sub patronatul Cehoslovaciei.

Se va vedea, d-lor, mai la urmă, cât va fi de mulțumită Cehoslovacia de introducerea acestor elemente noi, cari, desigur, se uită în altă direcție. Căci eu nu pot crede deloc că rutenii în ceea ce fac, sunt foarte loiali față de Ceho slovacia. E doar şi în Bucovina de nord şi în anumite părți ruseşti o Ucrainã mai mult sau mai puțin fățişă, care îşi are patronii între oamenii noştri politici români. (*Ilaritate.*)

Trebuie să ştim deci că este o Rutenie care există în sufletele tuturor rutenilor şi pe care numai anumite împrejurări o împiedică de a se realiza în fapt. Şi trebuie să se ştie că noi vom sta hotărât în calea acestei Rutenii unitare, fie că ea se numeşte Rutenie, fie că se numeşte Ucrainã, fie că s-ar numi altfel. (*Aplauze.*)

Dar vedeți, d-lor deputați, în momentele acestea noi încheiem o convenție cu Cehoslovacia şi anume, a doua zi după cuvintele de prietenie rostite în incinta acestei Camere, atunci când a fost d. Beneş, care este un om atât de modern în concepțiunile sale largi şi care înțelege că, pentru a câştiga prietenia unui popor, trebuie să-i poți face şi concesii teritoriale, mai ales când aceste concesiuni teritoriale nu ating patrimoniul național însuşi.

După aceste lucruri petrecute, nu putem vorbi acum aşa cum a vorbit cineva într-o călătorie în Banat, despre o altă chestiune care şi ea e foarte strâns legată de superioare interese naționale.

Dar eu cred că atunci când o persoană responsabilă vorbeşte de hotarele viitoare ale țării sale, acea persoană trebuie să fie sigură că poate să aibă putința de a face cel dintâi pas pentru realizarea acelei concepții pe care o exprimă în discursurile lui. (*Aplauze.*)

Procedând altfel, d-lor, am fi în ciudata situație a unor oameni cari, în momentul când încheie un tratat, declară că nu există în inimile lor ce se hotărăşte prin acest tratat, că ei nu se cred legați de dânsul şi adaugă categoric că nu-l vor executa.

Dacă vom proceda aşa, vom ajunge să fim un astfel de stat, în care nu mai crede nimeni, pentru că motive de politică

https://biblioteca-digitala.ro

internă ne fac să aruncăm posibilitatea unor soluțiuni viitoare, tocmai în momentul când nimic nu ne dă putința de a merge mai departe pe această cale. (*Aplauze.*)

Dar un lucru, d-lor, se poate spune acum, şi vreau să-l spun: Granițele noastre de la Răsărit sunt depline; granițele de la Nord sunt potrivite, nu numai cu întinderea limbii noastre, dar şi cu păstrarea vechilor noastre familii, acolo, în Bucovina de Sus, unde ele sunt rutenizate abia de două sau trei generații, şi păstrează numele cele mai frumoase, precum şi înfățişarea mândră a poporului nostru.

La Apus însă, granițele noastre nu sunt întregi.

Granițele întregi la Apus şi la Nord-Vest se vor atinge prin ceva care nu poate fi împiedicat de nimenea şi nu aparține politicii de stat: Se vor atinge prin vigoarea expansivității poporului nostru. (*Aplauze prelungite.*)

Va fi în stare poporul nostru să se dezvolte şi astăzi cum s-a dezvoltat odinioară, atunci el va atinge în chip firesc granițele sale naționale.

Statul român are o singură chemare, şi această chemare este să facă aşa ca prin cultură, sufletul românesc să fie destul de puternic pentru ca, sprijinit pe această cultură a națiunii, să poată ajunge la limita dreptului său, şi ceea ce în parte s-a atins în Maramureş, să se atingă şi în Banat.

Noi, de ce am iscălit, ne ținem. Leali suntem față de prietenii noştri, cum am şti să fim leali şi față de duşmanii noştri.

Un lucru nu ni se poate cere însă: Să oprim poporul nostru în mersul firesc către dreptul lui şi să nu-i dăm sufletul necesar pentru a atinge marginile acestui drept". (*Aplauze furtunoase.*)

La proiectul de lege de mutare a capitalei județului Teleorman de la Turnu Măgurele la Roşiorii de Vede:

„D-lor deputați, vorbesc mai mult pentru acei din d-voastre cari nu sunteți din Vechiul Regat şi cari trebuie să aveți lămuriri.

https://biblioteca-digitala.ro

Luați harta României şi o să vedeți că toate capitalele județelor de la şes, afară de trei, sunt aşezate la Dunăre.

Şi sunt aşezate la Dunăre fiindcă Dunărea poate hrăni şi întări un oraş, şi fiindcă noi avem cât mai mult interes să creştem cât mai mult valoarea Dunării româneşti. (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

Sunt numai trei capitale de județ cari nu se găsesc la Dunăre.

Dintre aceste capitale, una nu s-a putut dezvolta, e Caracalul, tocmai fiindcă nu e la Dunăre; alta, Craiova, cu un trecut admirabil, nu se poate dezvolta nici acum fiindcă nu e la Dunăre. (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

Iar cea de a treia, Bucureşti, se menține nu fiindcă e capitala județului Ilfov, ci se menține fiindcă e capitala României.

Dacă d-voastre faceți acest început, răpiți forțele româneşti de la Dunăre şi faceți un păcat cum nu vă puteți da seama de Mare față de viitorul Românei la acest mare râu; iar în ceea ce priveşte punctul de regulament, regulamentul scrie neted că un proiect care e adus nu poate să fie retras decât numai de guvern; ați adus proiectul, trebuie să votați într-un sens sau în altul, rămânând ca răspunderea să cadă asupra fiecăruia". (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

În şedința din *9 iulie 1921.*

Discuția a continuat pe tema mutării capitalei județului Teleorman dar intervenția lui N.I. lipseşte din Dezbateri, nefiind trimisă.

Dispută cu Take Ionescu:

„D-le ministru de Externe, am dori să votăm şi noi, minoritatea, proiectul de lege al d-voastră, pe care îl găsim bun, mai ales am dori să-l votăm ca o aprobarea ideilor pe cari le-ați exprimat în ce priveşte politica externă a României, oricine ar fi la ministerul de Externe (*aplauze*); pe care fără îndoială ați reprezentat-o cu o demnitate, pentru care cred că întreaga minoritate se uneşte a vă felicita. (*Aplauze prelungite.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Să-mi daţi voie, însă, înainte de a vota noi, să vă cerem o declaraţiune. D-voastră puteţi aproba cuvintele insultătoare cari au fost aruncate de pe banca ministerială ieri la adresa minorităţii, înfăţişată ca un corp politic mort, căreia trebuie să i se slujească mâine parastasul?

Aceasta, d-le ministru de Externe, nu este un act de necolegialitate faţă de colegii d-voastră lângă cari staţi, dar vă cer d-voastră să declaraţi dacă minoritatea are dreptul să fie respectată. Spuneţi şi vom vota. (*Întreruperi pe băncile majorităţii.*)

Nu v-am întrebat pe d-voastră, d-le Ioanițescu. Când veţi fi cancelar, vă voi întreba pe d-voastră.

D. Take Ionescu, ministru de Externe: D-le Iorga, nu am fost de faţă la şedinţa de ieri, dar ar fi din partea mea o ipocrizie să spun că nu am auzit de la alţii ceia ce s-a petrecut în şedinţa trecută.

Dar aşi ruga pe d. Iorga să fie şi d-sa drept. Evident că colegul meu, şi eu nu sunt epitropul colegului meu, colegul meu, în gluma lui, a fost aspru. Este exact. Dar, întreb pe d. Iorga: Dacă, de luni de zile, din rândurile opoziţiei nu se urmăreşte, cu aceleaşi vorbe insultătoare, cu aceleaşi epitete, dar continuu, şi fără încetare, şi nu numai prin interpelări, ci în toate împrejurările, colegul de la Interne. D. Iorga, care este un mare psiholog, nu-şi dă d-sa seama că prin acest sistem se creează, fatal, o situaţiune din care şi unii şi alţii... de, trec peste ceea ce ar fi bine să nu treacă?

D. Şt. Ciceo Pop: Unui ministru nu-i este permis să-şi piardă calmul niciodată. (*Zgomote, întreruperi.*)

D. N. Iorga: D-lor, este cu neputinţă să se înţeleagă doi oameni, cari au fost totdeauna în bune raporturi când a fost vorba de interesele ţării, din cauza acestor tumulturi, pe cari nu le pot atribui decât inexperienţei parlamentare. Lăsaţi-ne să vorbim amândoi.

D-le ministru, eu dezaprob orice fel de vociferări. Fac responsabili, în rândul întâi, pe acei cari le provoacă. Vă voiu aminti însă două lucruri.

Eu, care în toate relaţiunile mele politice şi personale m-am ferit de a jigni pe oricine, şi cred că v-aţi convins de acest

https://biblioteca-digitala.ro

lucru, am fost de două ori insultat, personal, tot aşa de grosolan cum a fost insultată toată minoritatea. Şi adaug un lucru: Nu m-am putut răzbuna, n-am putut impune temperamentului mea să respingă imediat insulta printr-o altă insultă.

Dar, fiindcă d-voastră, din declaraţia d-voastră, arătaţi dorinţa, aşa de firească la orice om civilizat, ca aci în Parlament să putem colabora, de câte ori este vorba de interese importante pentru neamul nostru, noi vom vota proiectul de lege". (*Aplauze prelungite din partea Federaţiei.*)

Observaţii la proiectul de lege privitor la înfiinţarea Ministerului Agriculturii:

„Onorată Cameră, aş observa, pe lângă aprobarea pe care fireşte o dau celor spuse de d. Iunian şi de d. Duca, şi cari sunt perfect exacte pentru orice guvern anormal; aş observa un lucru: Că expunerea de motive este în adevăr interesantă şi merită să mai fie trecută la *Monitor* şi altfel decât în forma în care este cuprinsă în foiţa care ni se prezintă. Se spune:

„Asupra organizării ministerului care se înfiinţează vom prezenta ulterior proiectul de lege".

Nu insist. Este de ajuns să citez această propoziţiune ca să vadă cineva în ce hal a ajuns legiferarea în România în momentul de faţă".

La proiectul de lege pentru mărirea razei oraşului Ploieşti:

„D-lor, această chestiune mai are o latură.

Este bine să-şi câştige venituri noi oraşul Ploieşti; dar va avea el mijlocul să îngrijească de toate părţile cari se cuprind acum în raza lui? Sau vom avea pe lângă Ploieştiul murdar, care formează cel puţin jumătate din cuprinsul razei actuale a Ploieştiului, un Ploieşti de zece ori mai murdar şi mai neîngrijit, care nu va corespunde situaţiei pe care o propune proiectul?

D. Stelian Popescu: Dar toate sforţările sunt în vederea aceasta, de a face ca Ploieştiul să devină un oraş civilizat.

D. N. Iorga: Dar dacă o fi mai întins, cum veţi face acest lucru? În sfârşit, mă declar convins. (*Ilaritate.*)

https://biblioteca-digitala.ro

D. D. Rădulescu, în locul d-lui raportor: D-lor, într-un punct de vedere d. Iorga ar avea dreptate dacă pe această porțiune ar fi să se traseze străzi noi. Dar sunt două intențiuni. Întâi, ca toate aceste locuri, dintre cari unele sunt izlazuri comunale, celelalte sunt parcul de la „Crângul lui Bot", cu lucrările de captare a apei; oborul comunal, lucrările de decantare, etc., cari toate sunt proprietățile comunale în afară de societăți, să intre sub administrația comunei.

D. N. Iorga: Atunci vă rog să prevedeți în proiect că partea ce se adaugă nu poate servi decât numai la fabrici şi la parcuri.

D. *D. Rădulescu, în locul d-lui raportor*: Propuneți un amendament în sensul acesta.

D. N. Iorga: Fă-l d-ta.

D. D. Rădulescu, în locul d-lui raportor: Partea a doua a temerei d-lui Iorga este acoperită prin faptul că mărind veniturile, putem curăți oraşul mai bine, având cu ce.

Voci: Suntem lămuriți, suntem lămuriți.

D. N. Iorga: De câte ori mă voiu duce la Ploieşti, d-ta să-mi cumperi galoşi.

D. D. Rădulescu, în locul d-lui raportor: Mă angajez, dacă nu-i toceşti la Văleni".

La proiectul de lege pentru înființarea oficiilor de închiriere:

„Să zicem că un proprietar are casa lui şi vrea să şi-o închirieze; dar el stă cu chirie scăzută în casa altuia. Când vine la oficiul de închiriere, împreună cu acela cu care voieşte să încheie contractul, oficiul de închiriere poate să-l împiedice de a-şi închiria proprietarul imobilul său, pentru a trăi pe seama proprietarului de dincolo cu un preț scăzut.

Nu ştiu dacă m-am exprimat bine. Este o chestiune foarte importantă. Cunosc o mulțime de cazuri în cari unii proprietari speculează în mod revoltător imobilele lor, şi trăiesc pe socoteala unui biet proprietar sărac, cu un contract încheiat pe vremea nemților, cari contracte de pe vremea nemților nu erau libere, căci erai nevoit să închiriezi pe nimica toată, ca să nu-ți intre ofițerul sau soldatul străin în casă.

Aci cred că s-ar putea introduce ceva".

https://biblioteca-digitala.ro

În şedinţa din *11 iulie 1921.*

Pe marginea proiectului de lege pentru încurajarea construcţiilor de clădiri:

„D-lor deputaţi, loc viran se ştie ce este. D-voastre nu puteţi să schimbaţi sensul cuvântului. Puteţi să spuneţi că se consideră ca loc viran şi alte terenuri cari sunt prevăzute în această lege, dar nu puteţi să definiţi ca loc virau o curte în care se găseşte o casă, fie şi chiar mică.

D. Gr. L. Trancu-Iaşi, ministrul Muncii şiOocrotirilor sociale: La art. 27 se spune: „loc viran în sensul acestei legi".

D. N. Iorga: D-le ministru, d-lor deputaţi, d-voastre veţi putea face cum credeţi, numai pentru demnitatea acestui Parlament nu trebuie să se dea o definiţiune că sunt locuri virane acelea cari nu sunt. Să se considere, după ce spuneţi orice teren, grădină, loc pe care nu este o construcţiune, să se considere ca loc viran".

În şedinţa din *13 iulie 1921.*

Respinge acuza de agresiune asupra unui deputat ţărănist (N. Adam):

„D-le preşedinte şi onorată Cameră,

D. deputat care s-a plâns de agresiune contra d-sale, a înfăţişat-o ca un complot pus la cale de onorabilul d. Maniu şi de către mine. Faptul că această acuzaţiune a putut să fie aruncară fără ca preşedintele să o împiedece şi fără ca însăşi Camera să facă acelaşi lucru, fixează nu valoarea noastră ci valoarea altora". (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

La legea timbrului. Ministru de Finanţe era N. Titulescu.

„Onorată Cameră,

https://biblioteca-digitala.ro

Față de declarația Partidului Liberal, noi, din partea noastră, declarăm că votăm cu plăcere această lege care corespunde unei concepții moderne, fără a ne gândi vreodată la scădere, ci dimpotrivă, rugând pe d. ministru de Finanțe să spună asociatului său de pe banca ministerială, d-lui ministru de Interne, să nu vină la Senat cu scăderea cotelor, cum a făcut cu o altă lege a d-sale. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

https://biblioteca-digitala.ro

CXXIII

ÎN CHESTIA COINTERESĂRILOR LA UZINE[1]

(14 iulie 1921)

La art. 1, pe foaia de hârtie care o am înainte, stă redacția făcută de fostul ministru al Industriei şi Comerțului şi în față se găseşte redacția ultimă, care ni se înfățişează nouă spre votare.

În întâiul proiect este vorba de ministrul însuşi al Industriei şi Comerțului, care este autorizat, el, ca „împreună cu alte persoane ale societății, să constituie o societate românească pentru exploatarea uzinelor şi a domeniului Reşița, din tovărăşia cărora au fost pe urmă excluse, prin proiect, Hunedoara şi Cugirul. Pe lângă aceasta, în întâia formă, aceia care a fost schimbată, se explică de ce ministrul Industriei şi Comerțului, reprezentând statul român, s-a amestecat în această afacere, pentru a-i da un caracter deosebit de caracterul din trecut. Societatea era „obligată să înființeze şi să instaleze, după indicațiile şi controlul ministrului de Război", citesc după textul însuşi, „o fabrică de arme, muniții" şi aşa mai departe. Urmează fabricarea specială de materiale pentru industria petroliferă, tot după indicația ministerului Industriei şi Comerțului.

Prin urmare, în prima concepție era vorba, nu de o societate „românească", ci de statul român care, în dorința lui de a avea o fabrică de arme pe teritoriul său şi în dorința de a avea tot ce este necesar industriei petrolului, pentru aceasta, din aceste motive bine determinate, intervenea în existența societății străine pe care găsit-o pe teritoriul său, şi statul, şi nu o societate, era acela care lua asupră-şi mersul mai departe al acestei instituții.

Ce puneți d-voastră în față? Puneți în față că ministrul Industriei şi Comerțului este autorizat să consimtă la formarea unei societăți anonime pe acțiuni care e „Reşița", iar în ce priveşte fabrica de arme, ea dispare, celelalte îndatoriri ale fabricii fiind trecute la un articol pus, pur şi simplu de formă, ceva mai departe.

Între o concepție şi cealaltă este o foarte mare deosebire, şi anume deosebirea este în favoarea fostului ministru al Industriei şi Comerțului şi în defavoarea aceluia care schimbă cu desăvârşire caracterul legii. (*Aplauze din partea Federației.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Şi iată de ce. În întâia formă este un principiu, care se poate dezvolta, iar în cealaltă formă nu este nimic decât patronarea de stat, care se umileşte „consimţind" şi „asistând" numai şi strecurându-se, fiindcă deşi numai „consimte" şi „asistă", deleagă patru bieţi delegaţi în Consiliul de administraţie. Iată de ce, în această concepţiune, statul, umilit, nu îndeplineşte chemarea pe care putea s-o îndeplinească după concepţia de la început.

D-lor, noi am venit acolo în Banat târziu, mai târziu decât doream noi, şi am găsit multe lucruri care se schimbaseră şi care, dacă eram acolo de la început, evident că nu s-ar fi schimbat. Am găsit acolo şi o foarte puternică societate.

S-au ridicat de aici, de la tribuna Camerei, imnuri pentru societatea „Reşiţa", o societate din cele mai puternice din Europa.

În expunerea de motive se arată care este valoarea pe toate terenurile a acestei societăţi, şi în această privinţă nimeni nu are nimic de zis. Evident o societate foarte puternică, având la dispoziţia sa uzine care sunt printre cele mai însemnate din Europa, condusă de tehnicieni de cea mai mare valoare, care ei şi astăzi conduc. Puteţi să le puneţi zece Consilii de administraţie şi cu toţi politicienii din ţara românească. Acolo ei conduc şi vor conduce după datina lor şi după interesele lor, ca foşti naţionali ai statului ungar. (*Aplauze prelungite din partea minorităţii.*)

Cine erau proprietarii acestei mine? Uitaţi-vă numai în ce termeni naivi este redactat art. 1, care lasă această societate „proprietarilor", iar exploatarea trece la societatea căreia îi „consimte" şi pe lângă care există statul român: „Ministrul Industriei şi Comerţului este autorizat ca împreună cu alte persoane sau societăţi să constituie o societate românească pentru exploatarea uzinelor şi domeniului Reşiţa, proprietatea societăţii austro-ungare privilegiată ale drumurilor de fier ale statului."

Chiar forma arată din ce uzină, cu aceste două greşeli de gramatică, a ieşit articolul. (*Aplauze din partea minorităţii.*)

Ei l-au făcut. Întâia oară suntem chemaţi să votăm o lege care este făcută de interesaţi, şi aceşti interesaţi nu aparţin măcar naţiei noastre. (*Aplauze din partea minorităţii.*)

Ce putem noi face faţă de aceasta? Întâi trebuie să răspund la o altă întrebare: Ce reprezintă din punctul de vedere naţional uzinele de la Reşiţa? O spun ei singuri: „Proprietatea societăţii austro-ungare

https://biblioteca-digitala.ro

privilegiată ale drumurilor de fier ale statului." Ați înțeles. Prin urmare, însemnează o societate austro-ungară, societate austro-ungară care, cu personalul tehnic care există şi acum, a ajutat războiul împotriva noastră, cu directorul ei şi cu toți ceilalți. (*Aplauze prelungite din partea minorității.*)

Se va zice: Capitalul francez e dedesubt. S-au cerut probele că acest capital este francez. Dar să admit că acest capital este francez şi să mi se dea voie, în loc de argument, să aduc o comparație.

Să presupunem că pe teritoriul alsacian, statul francez ar fi găsit uzine care ar fi servit germanilor în războiul pe care l-au purtat contra Franciei. (*Aplauze prelungite din partea minorității.*)

La regularea de socoteli s-ar fi zis: Da, directorul este german, Franța l-ar fi menținut; personalul tehnic este german, Franța l-ar fi menținut, fiindcă a declarat că are cele mai bune sentimente pentru națiunea franceză, pentru viitoarele războaie posibile ale națiunii franceze. Iar în ce priveşte capitalul, s-ar fi zis: Este un capital italian sau american.

Dacă, deci, credeți d-voastră că statul francez s-ar fi lăsat prins de această momeală a presupusului capital, nedovedit, italian sau american...

Dar să zicem că într-adevăr capitalul acesta este francez. În Franța oricine recunoaşte două elemente: Un suflet al națiunii, care nu este cu capitalul aventurier ce colindă lumea, şi un capital aventurier francez care nu este în sufletul națiunii franceze. (*Aplauze prelungite din partea minorității.*)

Cu aceasta crede cineva, cu presupusul capital francez, cu Consiliul de administrație în care s-au prins o mulțime de persoane, pe care să-mi dea voie, ca un omagiu adus inteligenței lor, să nu le cred naive, ce poartă o ştampilă foarte evidentă, arătându-se în acelaşi timp şi locul înalt pe care-l ocupă în ierarhia partidului lor, crede cineva că declarația d-lui Veith, un eminent specialist, pe care nu l-aş stima dacă ar uita trecutul şi s-ar preface în fabricant de arme al statului român în contra Ungariei, căreia îi aparține inima sa, crede cineva că, cu lucrurile acestea, s-a isprăvit totul din trecutul Reşiței?

Puneți un tricolor mare acolo. În umbra tricolorului începe exploatarea consacrată a intereselor azi economice, mâne militare ale statului român.

https://biblioteca-digitala.ro

Să-mi dați voie, d-lor, să nu admit această naivitate, încă odată din respect pentru inteligența acelora care aduc astfel de argumente.

Şi, d-lor, aduc un caz. Acum câteva săptămâni, la Târgu-Jiu, fiind vorba de o vizită a Ligii Culturale la Petroşani, a venit o delegație cu o invitație pe care am refuzat să o primesc. De ce? Era compusă, d-lor, din doi funcționari români, din preotul de la Petroşani, pe care-l cunosc foarte bine de mult, căci era un român viteaz încă de pe timpul acela când o asemenea atitudine nu era o reclamă electorală, şi din directorul minelor, care a încercat să-mi vorbească în franțuzeşte, iar eu de la început şi până la sfârşit i-am vorbit, după dreptul meu de a-i fi vorbit şi obligația lui de a mă asculta, nemțeşte.

Directorul de la Petroşani era, evident, stăpânul celorlalți, şi când am văzut figura umilă a oamenilor noştri şi am ascultat cuvintele directorului, când am apreciat tonul în care vorbea el, am înțeles că peste tricolorul care ar fi fâlfâit pe fiecare casă din Petroşani, duhul unguresc stăpâneşte acolo atâta vreme cât oamenii Ungariei se vor găsi stăpâni acolo. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

D. V. Slăvescu: Îmi dați voie, d-le Iorga.

D. N. Iorga: Nu am nimic cu dumneata. (*Întreruperi pe băncile majorității.*)

D. C. Renea: Eşti neruşinat, d-le Slăvescu.

D. Al. Oteteleşanu: De ce insulți, d-le Renea?

D. N. Iorga: Nu ai, d-le Slăvescu, nici o cădere să te amesteci şi de aceea cer d-lui preşedinte să-ți interzică a întrerupe cuvântarea mea.

D. C. Davilla: D. Mâță a întrerupt pe d. preşedinte al Consiliului, d-le Iorga. Dar Mâță avea cădere?

D. N. Iorga: Nici d-ta nu ai nici o cădere. Nu mă priveşte dar, în sfârşit, vorbiți.

D. Slăvescu: D-le Iorga, dacă mă ascultați era mai bine. Voiam să spun că atât e de adevărat ce afirmați, încât voiam să completez că acel preot şi cei doi delegați care au vorbit cu d-voastră erau membri ai Partidului Liberal din Petroşani.

D. N. Iorga: Am auzit şi nu mă priveşte. D-lor, continuu. Fiecare este liber să strecoare, într-o discuție *fără* interes, o întrerupere cu interes şi este liber să strecoare în mijlocul unei

https://biblioteca-digitala.ro

discuții care ar putea să aibă un interes, o întrerupere fără nici un interes.

Prin urmare, d-lor, revenind, statul român putea să se instaleze acolo la Reşița. În privința mijloacelor cum putea să se instaleze acolo sunt multe de zis, dar în nici un caz statul român nu trebuia să se instaleze nici la Reşița, nici aiurea, şi aceasta o spun pentru toată lumea, sub acea formă periculoasă pentru viitorul nostru care este acțiunea personală de grupare sau de partid. În privința aceasta, vinovații nu sunt numai aceia; vinovații sunt, cel puțin de douăzeci de ani, pretutindeni în viața noastră politică. Luați Consiliile de administrație ale tuturor societăților. Veți vedea că sunt societăți liberale, societăți conservatoare, că partidele care şi-au disputat singurul lucru pe care aveau dreptul să-l dispute, adică guvernul țării, că partidele s-au amestecat pentru a câştiga acel domeniu economic care trebuie să fie al nației întregi. (*Aplauze prelungite în rândurile minorității.*)

D-lor, Ardealul nu a fost dezrobit, în actul al cincilea, prin armele române, ci a fost dezrobit prin voința cetățenilor săi, dar nu e mai puțin adevărat că în primul act al războiului, țărâna Ardealului s-a umplut adânc cu sângele ostaşilor noştri. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

Ei nu s-au bătut şi nu au perit acolo pentru ca unii şi alții să considere economia Ardealului ca un teren în care să se plaseze acțiunile guvernanților de ieri şi ale celor de astăzi. (*Aplauze prelungite în rândurile minorității.*)

A reclama posesiunea Ardealului, sub toate raporturile, pentru poporul român, iar nu pentru părăsiții săi, este datoria oricărui patriot. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

Dar eu rog pe oricine amestecă în domeniul economic interesele de partid să se gândească la un exemplu istoric, teribil. În 1871, Germania, Imperiul restaurat, s-a aşezat pe baze sănătoase într-un timp când viața economică nu năpădise în organizațiile de partid, nu se aservise statul german pornirilor cuceritoare ale capitalului întrupat într-unul sau altul, într-o grupare sau alta.

Au trecut câteva decenii. În 1911, în iulie, d. Ioan Brătianu mă întreba ce cred eu despre rezultatul ultim al războiului. Şi, d-lor, i-am răspuns: Rezultatul ultim va fi acela pe care-l arată sănătatea morală a poporului german. Poporul german idealist a câştigat pe 1871;

https://biblioteca-digitala.ro

poporul german în vânătoare de plasări avantajoase a capitalurilor, poporul german în care fiecare grupare, fiecare individ caută să întrebuințeze statul ca să se folosească pentru interesele sale materiale, a dat pe 1919. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

Şi s-a văzut acest lucru când statul german a fost la pământ. (D. Papacostea râde). Vi se pare ridicol, d-le...

D. Tilică Ioanid: D. Popescu.

D. N. Iorga: D-le Popescu, este liber să se recomande cineva cu numele său şi inteligența sa şi cu educația sa. (*Aplauze pe băncile minorității, zgomot, protestări, murmure ostentative pe băncile majorității pentru a împiedica pe orator să vorbească.*)

D. N. Iorga: D-le preşedinte, ce este această Cameră? Toleraţi d-voastră aceasta?

D. Papacostea: La mine v-ați adresat?

D. N. Iorga: Da, la d-ta!

Voci: Lista celor care au luat Reşița![2]

NOTE

1. Se discuta proiectul de lege pentru constituirea unei societăți anonime de exploatare a domeniului Reşița, fosta proprietate a Societății austro-ungare privilegiate de căi ferate de stat. N. Iorga observă că opoziției i se refuză cuvântul:

„D-lor, obiceiul la proiecte de legi de o importanță cu mult mai mică decât importanța acestui proiect de lege era ca totdeauna să se audă şi reprezentanții deosebitelor grupări politice. Dar d-voastre nu voiți să se audă glasul d-lui Maniu şi al meu. Noi luăm act de aceasta, ne rămâne să apreciem după conştiința noastră motivele pentru cari ne luați cuvântul, dar nu veți putea să ne împiedecați să discutăm articol cu articol, în cazul când veți închide discuția, şi nu ştiu dacă d-voastre veți câştiga vorbindu-se de şase ori, în loc să se vorbească mai scurt o dată. Rămâne Camera să se hotărască dacă ne acordă cuvântul spre a vorbi la discuțiunea generală sau la articole.

2. Gh. Mârzescu fusese contra proiectului şi N.I. îi spune: „Domnule Mârzescu, dacă vi se cere un amendament şi nu-l aveți, iscăliți-l pe al meu care sună astfel: Afară vânzătorii din Templu!" Apoi face **o declarație, în**

https://biblioteca-digitala.ro

numele opoziţiei, la votarea proiectului: „D-le preşedinte, am două declaraţiuni de făcut. Întâi o declaraţiune care nu ştiu dacă a fost înregistrată la stenografi, fiindcă nu-mi dau seama de momentul precis când miniştrii au plecat de pe banca ministerială. Ea avea următorul cuprins:

D-le preşedinte, deoarece regulamentul... (*ceteşte*).

A doua declaraţiune... (*ceteşte*).

Noi nu putem lua parte la o votare vădit ilegală.

Declarăm însă că respingem cu toată energia un proiect dăunător intereselor ţării şi smuls prin mijloace ilegale". (*Aplauze prelungite pe băncile minorităţii.*)

În şedinţa din *17 ianuarie 1922*:

Polemică cu N.D. Cocea; discuţia se purta la reforma legii electorale:

„D-le Cocea, în 1920, amintirea mea, care este de obicei foarte precisă, nu-mi semnalează că d-voastră aţi fi luat o atitudine indignată împotriva felului cum a venit guvernul generalului Averescu. Iar eu acum nu v-am spus, vă înşelaţi d-voastră, că guvernul Take Ionescu a venit prin camarila Palatului. Dacă d-voastre aţi avea obiectivitatea la care pretinde şi ziarul d-voastră şi unele ziare independente, atunci aţi înţelege cauzele pentru cari guvernul generalului Averescu a fost doborât. Şi dacă d-voastră nu aţi fi un democrat de faţadă, ci de realitate, nu aţi juca rolul pe care îl jucaţi în momentul acesta.

Dacă veţi protesta, vă voiu pune o întrebare: De ce camarazii d-voastră din Partidul Socialist au înfundat închisoarea şi d-voastră cari aţi dat cu noroi în Coroană şi în toate instituţiunile, nu aţi fost arestat nici 24 de ore?"

În şedinţa din *28 martie 1922*:

În mesajul de deschidere a sesiunii extraordinare, regele Ferdinand declarase că Adunarea trebuie să-şi desemneze o comisie pentru studierea proiectului de Constituţie, a proiectului legii agrare ş.a. N.I. face **o declaraţie în numele Partidului Naţionalist Democrat**:

https://biblioteca-digitala.ro

„Domnule preşedinte, s-ar putea cere cuvântul în chestie de regulament? Admiteţi dvs. că opoziţia să facă încă de astăzi declaraţiunile pe care se simte datoare a le face, ca să înţeleagă de ce participă la discutarea validării mandatelor?

D. M.G. Orleanu, preşedinte de vârstă al Adunării: Domnule Iorga, nu aveţi decât să cereţi cuvântul la comunicări şi atunci vă dau cuvântul.

D. N. Iorga: Atunci, vă rog, să mă înscrieţi pe mine şi pe d. Popovici.

D. M.G. Orleanu, preşedinte de vârstă al Adunării: Aveţi cuvântul domnule Iorga.

D. N. Iorga: Domnilor, Partidul Naţionalist Democrat consideră Camera actuală ca ieşită dintr-o falsificaţie electorală, care duce până la absurd sistemul ce a stăpânit din nenorocire toată viaţa constituţională, numai de formă, a vechii Românii.

Născut din nevoile culturale şi morale ale acestui neam şi întărit prin conştiinţa curată a provinciilor unite cu patria de ieri, el aşteaptă o eră de libertate de la poporul românesc însuşi, când va ajunge la conştiinţa drepturilor sale şi pentru aceasta, disprețuind pe cei care îl înşeală ori îl terorizează, oricare le-ar fi zădărnicia formelor ipocrite, îşi propune cultivarea răbdătoare a mulţimilor astăzi încă robite.

Simplu spectator la dezbateri, menite a fi dominate de guvernul care a creiat camarila în folosul unei familii şi al intimilor ei, Partidul Naţionalist Democrat se va adresa deputaţilor majorităţii numai în calitatea lor de cetăţeni pe care i-ar dori întorşi la sentimente ce n-au prezideat la aşa zisa lor alegere şi nu va participa efectiv la discuţia şi votarea legilor, cu atât mai puţin a unei Constituţii care n-ar putea fi elaborată decât în alte condiţiuni legale". (*Aplauze pe băncile opoziţiei*).

În şedinţa din *29 martie 1922*:

Într-o problemă de regulament:

„Vă rog să-mi daţi cuvântul acum sau când se va aproba sumarul pentru ca să vă arăt că nu cunoaşteţi cum se interpretează regulamentul.

https://biblioteca-digitala.ro

D. M.G. Orleanu, preşedintele de vârstă: Ştiu că cunoaşteţi toate regulamentele, dar pe acesta al Camerei nu-l cunoaşteţi.

D. N. Iorga: Domnule preşedinte, am cerut cuvântul în chestie de regulament.

D. M.G. Orleanu, preşedinte de vârstă: Aveţi cuvântul, domnule Iorga.

D. N. Iorga: Domnule preşedinte, dvs. mi-aţi adus acuzaţia că nu ştiu ce se cuprinde în regulament. La acest regulament eu am colaborat când dvs. nu aveaţi această calitate de deputat, ceia ce dovedeşte că memoria dvs. este cam veche. Dacă memoria dvs. ar fi mai nouă, v-aţi aduce aminte un lucru, că totdeauna rectificările la prcesul verbal s-au interpretat în sensul cel mai larg, şi aici sunt deputaţi care ştiu că s-a putut, eu fiind preşedinte, ca d. I. Brătianu să vorbească un ceas şi jumătate la procesul verbal.

Şi dacă dvs. pretindeţi că aţi făcut o concesie. D. Popovici, pentru că a fost ministru, apoi eu care am prezidat această Cameră, vă aduc aminte că şi un fost preşedinte al Adunării are dreptul să spună şi el două cuvinte. Iar, domnule preşedinte, dacă dvs., aşa cum v-aţi ales cu toţii, aţi fi avut o altă atitudine faţă de opoziţie, şi opoziţia ar fi putut să aibă faţă de dvs., ca oameni măcar, o altă atitudine. Procedând astfel cum aţi procedat faţă de mine, dvs. trimiteţi pe un om paşnic care a vrut în furtunile de astăzi să amestece în glas de cumineţenie, dvs. îl trimiteţi în acele rânduri în care dacă se va găsi, veţi vedea ce se va alege de acest Parlament.

D. M.G. Orleanu, preşedinte de vârstă: Domnule Iorga, îţi atrag atenţia asupra unui singur fapt. Dacă regulamentul este făcut de dumneata, ar trebui să-l respecţi măcar dumneata, nu ar trebui să calci regulamentul pe care l-ai făcut dumneata.

D. N. Iorga: Îl calci dumneata, pentru că dai cuvântul unuia în locul altuia".

În şedinţa din *30 martie 1922*:

În replică cu Stavri Brătianu:

„...Relativ la d. Spineanu, am văzut în jurnalul „Neamul românesc" din ziua de 12 martie1922, sub un titlu care se cheamă Arginţii lui Iuda şi între aceşti „arginţi ai lui Iuda", îl întreb pe d.

https://biblioteca-digitala.ro

Spineanu, „Este naționalist? Este averescan? E țărănist?" aș vrea să știu ce e.

O voce: E de toate. (*Râsete, aplauze.*)

D. Stavri Brătianu: E de toate, foarte bine, dar atunci iată ce reflecsiune are jurnalul d-lui Iorga asupra d-lui Spineanu. Dați-mi voie să o cetesc. Titlul e *Arginții lui Iuda* și zice: „Printre acei care sunt candidați, se prevede că e și d. Cezar Spineanu, fost averescan, fost naționalist, actualmente țărănist și pe urmă o pauză: „Felicitările mele" și sper că va mai trece și prin alte partide. (*Aplauze prelungite și râsete.*)

D. C. Spineanu: Cer cuvântul la chestie personală.

D. Stavri Brătianu: Nu am terminat încă fraza cu d. Spineanu, mai e ceva foarte măgulitor la adresa d-lui Iorga, care spune „și va striga probabil în Cameră d-lui Iorga că astă toamnă să se sature de naționalismul d-lui. Iată ce spune d. Iorga.

D. N. Iorga: Nu știu ce a spus în gazetă, dar e adevărat că a fost naționalist. (Râsete, aplauze prelungite.)

D. I. Mihalache: Sunt și aici foarte mulți care în tinerețe au fost naționaliști, pe urmă liberali, pentru arginții lui Iuda. (Întreruperi, zgomot).

D. N. Iorga: Vă declar că oricine mă părăsește, nu-mi face nici un fel de durere. Dacă e să treacă cineva prin o iluzie socială la țărăniști, face mai bine decât pentru un câștig la liberali. (Râsete, aplauze pe băncile minorității.)

D. E. Antonescu: De asemenea marfă nu avem nevoie. Aceasta era marfă de export.

D. Stavri Brătianu: D-lor deputați, termin în câteva cuvinte. (Întreruperi.)

O voce: Mai cetește un articol din „Neamul românesc".

D. Stavri Brătianu: D-lor deputați, declarația făcută de d. Iorga nu corespunde cu cele scrise în jurnalul său, care azi prin un sentiment de milă apără pe transfugul de odinioară al d-sale.

D. N. Iorga: Nu le-am spus nici să vină, nici să se ducă".

Dispută cu generalul Văitoianu, care observase:

„V-am spus de d. Ioan, președintele Partidului Țărănist din Ialomița.

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă voiți, d-lor, în materie de propagandă, să faceți o comparație între manifestele ilustrate ale Partidului Liberal şi ale partidelor din opoziție, atunci iată, d-lor, cu titlu de curiozitate un manifest (d. ministru arată manifestul) şi iată ce este scris în el: „Azi se împlinesc 15 ani de când țăranii mehedinteni au fost împuşcați ca câinii din ordinul ciocoilor liberali (Brătienii), blestemul celor din mormânt să-i ajungă pe cei ce votează crucea ucigaşilor țărănimii. Cine votează crucea, de mormânt şi cruce să aibă parte". Semnează o văduvă din Bălăcița.

Voci: Acesta este „sistemul".

D. general Artur Văitoianu, ministru de Interne: Fiindcă s-a dat în vileag prin presă multe spuse relativ la d. dr. Lupu, în ce priveşte o propgandă în America, d-lor, doresc să vă arăt în original o scrisoare din America, prin care un țăran, care scrie altui țăran, îi zice între altele la sfârşit: „ Mai departe îți poftim o fericită sănătate şi ție şi lui Sularu şi familiei. Eu voi face o încercare cu o carte către Frățilă, dacă cumva îmi va răspunde, eu voi trimite cartea acolo la voi. Aici îți trimit o invitare ca să afli ce se petrece în România Mare. Aşa zic cei ce vreau să ia moşiile de la boier şi fabricile de la milionari, ca să apuce ei să fie domni, unde ai văzut din colduşi /cerşetori, ung./, domni, nu se poate niciodată, eu aşa zic mai departe: Fiți sănătoşi toți. Urmează semnătura.

Iar de voiți să vedeți ce spune invitarea originală adusă din America, iat-o: Grupul român al muncitorilor industriali ai lumii invită pe toți muncitorii şi muncitoarele la marea adunare populară, etc. etc. Prrogram. Se va ceti nişte noutăți venite de la un ziar burghez din România cu poşta din urmă. Nişte noutăți care ar umple pe fiecare om de groază. Nişte noutăți care ar face şi copilul din pântecele mamei lui să se cutremure de astfel de bestialități ce se petrec azi în România Mare. Oameni arşi de vii, oameni răstigniți pe cruce, oameni striviți de vii, oameni fierți în apă de vii. Toate acestea sunt scrise de d. dr. Lupu. Creier de copii pe stradele Bucureştiului. Veniți cu toții şi vă convingeți.

Doi muncitori vor vorbi asupra acestor întâmplări grozave care se petrec azi în România Mare şi care nu-şi au pereche în istoria omenirii. Comitetul de acțiune.

Iată propaganda dvs. condamnabilă.

https://biblioteca-digitala.ro

D. I. Mihalache: Bravo! Aţi găsit documenttul cu care să-l spânzutaţi pe d. dr. Lupu.

D. generalul Artur Văitoianu, ministru de Interne: Iată propaganda demagogică a opoziţiei, deşi cred că sunteţi de mult şi pe deplin edificaţi asupra acestui lucru.

D. Emanoil Antonescu: Trebuia să-l arestaţi, d-le ministru de Interne.

O voce ţărănistă: Cine l-a tipărit?

D. V. Madgearu: Aceasta e opera agenţilor provocatori.

D. N. Iorga: Cazul din America îl cunosc mai bine decât d. ministru de Interne. De fapt este autentică invitaţiunea aceia. Şi eu am primit şi gazeta în care figura invitaţiunea la acest meeting. Înăuntru sunt articole foarte indignate împotriva României, vorbindu-se de crucificaţi şi aşa mai departe.

Iată originea acestei fapte rele în dauna României. (Aplauze prelungite).

În ziarul „Aurora", care îmi place a crede că n-are nici un fel de legătură oficioasă cu Partidul Ţărănesc (ilaritate).

Voci: Din contră (ilaritate).

D. N. Iorga: În „Aurora" au apărut aşa numitele destăinuiri ale lui Gheorghe Tănase. În acelaşi număr din „Aurora" erau tipărite şi aserţiunile lui Gheorghe Tănase. Pe aceste aserţiuni, care cuprind într-adevăr lucruri înspăimântătoare se bazează articolul din ziarul din America. Era dator guvernul român să provoace imediat o cercetare, să vadă dacă lucrurile sunt adevărate şi atunci pedeapsa cea mai teribilă să cadă asupra vinovaţilor. Sau, pe cale oficială, să facă să se ştie în America, ceiace nu se ştie până acum că a avut a face cu calomnii infame, care nu pot să distrugă prestigiul unei ţări. (*Aplauze îndelung prelungite, în afară de băncile ţărăniştilor.*)

https://biblioteca-digitala.ro

CXXIV

LA ALEGERILE NOULUI REGIM LIBERAL

(1 aprilie 1922)

N-am intenţiunea de a vă face să pierdeţi vremea; văd că sunteţi foarte grăbiţi. Nici n-am speranţa, pe care mi-o îngăduie experienţa mea politică şi nici constatările pe care le-am putut face...

O voce din majoritate: La tribună.

D. *N. Iorga*: Eu vorbesc de unde vreau şi d-ta mă asculţi dacă îţi convine. Prin urmare, nu iau cuvântul nici cu speranţa pe care nu mi-o îngăduie lunga mea experienţă parlamentară şi cunoştinţa pe care am luat-o de câteva zile de mediul în care mă găsesc şi dispoziţiunile acestui mediu că această Adunare poate fi lipsită de luminile aleşilor de la Suceava, în fruntea cărora se găseşte eminentul bărbat politic d. Ştefan C. Ioan. (D. Racoviţă aplaudă.) Cu autorizaţiunea d-tale, este eminent. Te rog să mi-o dai şi mie.

Mulţămesc. Cu asta sunt sigur că o să particip în curând la alcătuirea decretului de dizolvare al acestei Adunări (ilaritate).

Nu cu această iluziune iau cuvântul dar, vedeţi d-voastră, sunt oameni care au pătimit pentru mine şi eu mă cred solidar cu partidul meu când cineva a suferit pentru mine jigniri, bătăi, târâri prin noroi. Şi fiindcă înainte de proclamare, d. prim-ministru[1] şi-a dat rezultatul prin telegrama dată la banchetul oferit de Pomerantz, la Folticeni, d-lui Ştefan Ioan, eu cred că oamenii aceştia au dreptul să beneficieze şi ei măcar de expunerea înaintea sălii întregi a suferinţelor lor.

D-lor, o să fiu foarte scurt, fiindcă nici ai mei nu obişnuiesc să spună multe, ci obişnuiesc să îndure multe; altfel partidul meu n-ar fi ţinut cincisprezece ani de zile, în urgia tuturor regimurilor care s-au perindat până acum. Oamenii îşi cunosc ţara şi rabdă şi aşteaptă, şi sunt absolut sigur că va veni o vreme când vom mătura toată această stricăciune. Dar veţi zice: Cu mătura stropită de sânge a revoluţiunii? Nu, aceea o las pe sama altora (aplauze).

Vom mătura cu o altă mătură, cu mătura culturii şi a moralităţii româneşti (*aplauze*). O am în mână; nu e destul de tare coada, dar când o să-i pun o coadă mai bună, o să măturăm mai

https://biblioteca-digitala.ro

bine şi o să rămână la cârma ţării acei care de multă vreme trebuiau să o aibă şi care, dacă ar fi ajuns acolo, ţara ar fi fost mai norocită sub toate raporturile.

Aşa încât, vă rog să primiţi câteva constatări de la mine, ca de la un om onorabil şi mai în vârstă decât mulţi din d-voastră. V-am fost profesor la mulţi dintre d-voastră, pentru unii bun, pentru alţii rău; am fost chiar profesor de politică, dând note bune sau rele. Aş fi preferat să fiu un profesor mai rău dar un şef mai ascultat, însă am fost atât de bun cu elevii mei încât ei au crezut că pot să plece aiurea şi nu cred că azi cele mai rele elemente din alte partide sunt acelea care au plecat de la mine. Şi sunt unii dintre ei care ţin să răsplătească prin insulte ceea ce au primit de la mine. Îmi pare rău că d. Mârzescu a plecat pentru că d-sa ştie cine a scris anumite lucruri în „Mişcarea".

Dar, d-lor, ca un om care am dreptul la atenţia d-voastră, vă rog să mă credeţi şi pe mine, când vă voi aduce mărturiile d-lui Tempeanu, profesor de la Folticeni, om foarte de treabă, care nu a întrebuinţat politica pentru a se înălţa în învăţământ; când am fost la Folticeni, l-am găsit într-o casă de care m-am îngrozit; abia puteam încăpea ca statură în casa acelui om care a fost de două ori deputat, deşi, după obiceiul ţării şi cu toate că Vlaşca şi Teleormanul nu se află în Suceava, ar fi putut să se ridice ceva mai sus bagdadia.

Şi să nu creadă cineva că mă supăr prea mult când văd un grup de alegători care, cu sau fără bună credinţă, mă şuieră sau mă ameninţă cu bătaia. Ceea ce am îndurat eu, am dreptul să o spun, dar acestea sunt lucruri pe care le-am apucat şi altă dată. Adică, între injurii şi articole injurioase scrise de oamenii culţi şi injuriile şi şuierăturile pe care le-am suferit din partea unor oameni scoşi anume întru întâmpinarea mea, nu cred ca acestea din urmă să cadă mai greu.

Am venit să ţin o întrunire la Paşcani şi după aceea o alta la Folticeni. La Paşcani am fost întâmpinat încă din gară. Pe când mă îndreptam spre sală, se stinseseră luminile electrice şi oamenii au venit cu lumânări, ca la biserică, iar odată ce erau lumânările, s-a restituit şi lumina electrică. În tot parcursul până la sală am fost petrecut de o bandă. Vă dau amănunte precise: Am fost petrecut de o bandă de oameni solizi, dintre care unul singur cred c-ar fi isprăvit foarte repede cu douăzeci de bieţi profesori ca mine. Şi aveau

https://biblioteca-digitala.ro

ciotoroase tot aşa de solide. Printre ei era unul care nu cred să fi avut vreo patru clase primare, aşa încât cred că l-a învăţat cineva să strige: „Trăiască profesorul Iorga!" şi pe urmă „Jos politicianul Iorga!". Vedeţi, acestea nu sunt vorbe ale unui om de teapa lui, ci trebuie să-l fi învăţat un politician cu cultura răposatului Iuda, care te sărută ca pe Hristos şi pe urmă pune bătăuşii să te omoare. Această bandă m-a petrecut în tot acest parcurs; am spus celor care erau cu mine să nu răspundă nimic la înjurăturile bandei, înjurături care făceau parte din repertoriul naţional, dar pe care eu nu-l întrebuinţez.

O voce: Liberal-naţional.

D. N. Iorga: Se poate zice şi înjurături care fac parte din repertoriul liberal, dar le întrebuinţează şi alte partide; în această tovărăşie mi-am făcut drumul până în sala de întrunire. Vă spun că în viaţa mea nu am avut în vreo sală de întruniri mai multă mulţămire ca acolo. Veniseră lucrătorii cu femeile şi cu copiii lor. Mi s-a interzis să fac politică, spunându-mi-se să fac numai cultură. Eu, d-lor, vă spun drept că mult mai bine fac un discurs de cultură decât o sută de discursuri de politică, aşa cum se fac de obicei. Acestea lunecă, acelea pătrund ca picătura prin piatră.

Dar ce să înţeleagă aceasta politicianismul nostru egoist, care nu ştie în clipa în care *i* se discută interesele dacă are înaintea sa un prieten, un om faţă de care este îndatorat, un om care are dreptul la respect.

Am făgăduit copiilor, vedeţi ce teribilă propagandă bolşevistă, care a alarmat întreg judeţul, le-am făgăduit copiilor premii, iar lucrătorilor cărţi pentru bibliotecă. Au fost încântaţi lucrătorii şi au fost încântaţi şi copiii. Cineva numai nu a fost încântat; nu a fost încântat şeful gării, pedepsit pentru că nu am fost bătut acolo la el. Pedepsit un nenorocit funcţionar de la Căile Ferate, care a venit şi mi-a spus că este din nou mutat şi zicea: „Gândeşte-te d-ta ce nenorocire, că am mai fost mutat odată, şi familia şi bagajele îmi sunt pe drum şi nu ştiu unde să o mai caut" şi aşa mai departe.

Acolo, la Folticeni, se adunase, cunosc judeţul de multă vreme, şi nu cred că el să fi suferit cine ştie ce transformări, numai prin faptul că d. Ştefan Ioan şi amicii săi şi-au prezentat candidaturile, acelaşi auditoriu, cunoscut mie, de ţărani. Întâi au vorbit prietenii mei: Nimeni nu i-a întrerupt. Am început eu să vorbesc; din acest moment a început un zgomot insuportabil, plin de insulte la adresa

https://biblioteca-digitala.ro

mea, amestecat cu ovaţiuni la adresa d-lui Ştefan Ioan, fost al meu coleg de şcoală normală şi profesor, şi pe obrazul meu este încă urma sărutării din iunie, pe care mi-a dat-o cu ocazia unei aniversări... Rog pe oricine să se ferească de d. Ştefan Ioan, nu de d-sa, dar de sărutările d-sale (*ilaritate*).

Ei bine, n-am putut termina acolo măcar o singură propoziţie. V-aş zice că este un caz unic, căci în Galaţi, cu toată intervenţia d-lui preşedinte în favoarea mea, ca să fiu tratat aşa cum se cuvine unui fost deputat, a trebuit, ca să înşel aparenţele, să spun că s-a terminat întrunirea, să închidem uşile, şi pe urmă să continuăm întrunirea, iar când s-a aflat de aceasta, au început să zvârle cu pumnii şi cu picioarele în uşă, iar la ieşire, am fost aşteptaţi şi bătuţi cu mere murate. Era afară poliţia, comandând trupa, sergentul de stradă şi comisarul. Şi am făcut complimentele mele poliţiei, spunându-i că eram foarte bine aranjat, dar n-am reuşit, căci avusesem prudenţa să aştept până să se isprăvească merele murate şi apoi să ies (*ilaritate*).

Deci n-am putut să vorbesc la Folticeni. M-am informat cine erau acei care mi-au făcut această cinste, şi mi s-a spus că este un domn Pomerantz, un cetăţean bucovinean, pe care nu-l cunosc. Dar, pe urmă, când am citit lista persoanelor care iau luat parte la banchetul în onoarea d-lui Ştefan Ioan, am văzut că între acei care erau satisfăcuţi de rezultat era şi acest domn Pomerantz.

Când am ieşit de la întrunire, a trebuit să mergem până la gară împreună cu ţăranii, care formau o gardă împrejurul nostru, şi în tot acest timp şuierături şi insulte erau îndreptate în contra noastră, până în momentul plecării trenului. Ţăranii, împreună cu învăţătorul Kirileanu, au stat acolo pentru a păstra integritatea trupească a aceluia care venise să ţină o întrunire (*ilaritate*).

Dacă este acesta un sistem, să-mi daţi voie să prefer sistemul de la Dolj. Ce era acolo? Dacă te apropiai de sat, îndată te întreba jandarmul: Eşti liberal sau nu eşti liberal? (*Ilaritate.*) Cum să zic eu că sunt liberal? (*Ilaritate.*) Zicea: „Atunci, dacă nu eşti liberal, stai în drum". Va să zică nici înapoi să nu mergi. Întreba, lua ordine şi adăuga: „Ai voie să intri în sat, dar să nu vorbeşti cu nimeni". Şi ţăranii care veneau spre noi ca să vorbească erau zvârliţi în şanţ; chiar din biserică i-au zvârlit afară, la Segarcea. Iar de acolo înainte am mers cu jandarmul pe marginea automobilului şi când am

https://biblioteca-digitala.ro

mâncat în casa colonelului dr. Gabrielescu, un excelent doctor, care purta încă mantaua de colonel, fiindcă îşi dăduse demisia cu câteva luni înainte şi nu-şi făcuse altă haină, a stat sergentul de jandarmi în pragul odăii în care mâncam. Eu prefer aceasta, fiindcă măcar eram asigurat că nu mă bate nimeni, pe când la Folticeni nu aveam această siguranţă.

În acest fel s-au pregătit alegerile la Suceava. Am plecat de acolo în credinţa că acestea sunt onoruri ce mi se dau mie în particular. Am primit îndată după aceasta veşti, sunt consemnate aici în dosar, se pot vedea de către oricine, o serie întreagă de plângeri din partea lui Tempeanu, Tomegea şi alţii, în care se arată ce a ajuns să pată un candidat la Suceava. Iată, Tomegea, un om paşnic, foarte paşnic, a fost deputat. Îl cunosc mulţi dintre d-voastră. Foarte de treabă, incapabil să ţină un discurs violent, necum să se pună în proptă pentru interesele electorale.

Ei bine, acest om n-a putut să iasă din casa lui, iar delegaţii la vot n-au asistat decât în prima zi de alegeri, şi numai până la amiază. Şi în timp ce delegatul era dat afară şi candidatul păzit în casă, în Paşcani, bătăuşii de acolo băteau pe alegători, târându-i prin noroi. Un învăţător plângea de ruşinea ce i s-a făcut. Şi aceasta pentru ce? Dacă este un partid, şi aici mă adresez d-lui Mârzescu, care joacă un rol foarte mare în viaţa Partidului Liberal, dacă este un partid care poate să formeze faţă de d-voastră din ce în ce mai mult un partid conservator, o stângă burgheză radicală, naţională, dinastică, religioasă, morală, era partidul acesta, cum de altfel şi acela (arată la d. Mihalache). Sunt burghezi şi regalişti şi li s-au pus toate piedecile posibile, dar niciodată nu s-a mers până la insultele directe, la ameninţările cu bătaia a celor mai mari, şi până la târârea în noroi şi acoperirea cu sânge a celor mai mici, faţă de care se putea şi astfel lucra.

Şi ştiţi ce însemnează când un partid care devine conservator împiedică astfel creaţiunea unei stângi absolut legale? Aceasta însemnează că se va ajunge la o altă opoziţiune, şi veţi vedea cum vă veţi socoti cu altă opoziţiune, când de o parte va fi bolşevismul alb, pe care-l toleraţi, iar de altă parte se va ridica bolşevismul roşu, care vă va cere socoteala. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

D-lor, sunt nenumărate plângerile care m-au mişcat adânc. Eu sunt istoric, care nu primesc orice lucru ca adevărat, ci supun

https://biblioteca-digitala.ro

criticii orice fapt care îmi cade sub ochi; critica noastră este pulverizatoare pentru orice lucru ce nu corespunde, astăzi, psihologiei pe care o cunoaştem. Oamenii aceştia nu mint. Nu mint, când unul spune că el, candidat, n-a putut să intre în zona de alegere afară de dimineaţa unei singure zile şi că delegaţii lui n-au fost de faţă. Nu mint când spun că la faţa locului de votare era clubul liberal şi intrau acolo bandele cu muzică şi zvârleau afară pe oamenii noştri. Apoi aceasta este alegere, fără prezenţa candidatului şi a delegaţilor lui, în groaza bandelor, cu administraţie şi armată la dispoziţie?

Dar veţi zice că a fost un curent pentru Partidul Liberal. Să-mi daţi voie să vă spun că în vechiul regim, în regimul sufragiului restrâns, d. Ştefan Ioan avea o foarte mare popularitate la colegiul al II-lea. Erau o sută şi ceva de alegători. D. Ştefan Ioan se alegea pe sine şi alegea şi pe şeful Partidului Liberal şi în felul acesta a ajuns să aibă un rol în partid, rol la care, fără îndoială, îl îndreptăţeau, desigur, şi calităţile sale de bărbat politic. A venit pe urmă votul universal. Întâia oară a ieşit numai dumnealui. Mi-l aduc aminte bine. Într-o şedinţă, când eram preşedinte, m-a rugat să nu se treacă în procesul verbal o vorbă, pentru că nu se gândise bine când a spus-o. Am şters acea vorbă care îl compromitea. A doua oară, nici un liberal nu s-a mai ales.

D. Ştefan C. Ioan: Vă rog spuneţi vorba aceea.

D. N. Iorga: Să-mi daţi voie să o spun pe departe; era o vorbă lipsită de inteligenţă. (*Ilaritate*). Când spune cineva o vorbă lipsită de bună cuviinţă, se zice despre el: Iată un om care n-a primit anumite lecţii când era tânăr. Dar când spune o vorbă lipsită de inteligenţă, aceasta înseamnă că este congenital.

Prin urmare, altă dată nu s-a ales dintre liberali nimeni. Dar noi, naţionaliştii, urmam în judeţul Suceava, în acest admirabil judeţ, o foarte frumoasă propagandă, pe care a făcut-o cineva care nu este al nostru. Este vorba de. d. Sebastian Moruzi[2]. El a frământat tot judeţul, un om superior şi care a înţeles sub vechiul regim lupta electorală altfel decât cum o înţelege prefectul sau şeful electoral al acestui judeţ. Apoi iubirea ţăranilor a fost cu Zelea Codreanu, care a lucrat cu metodele lui. Ţărănimea aceasta a fost continuu frământată. Au venit apoi învăţătorii Dimitriu, Stoleru, şi să nu uităm şcoala de la Baia, unde apare „Vestitorul satelor"[3]. Acolo, ca şi în

https://biblioteca-digitala.ro

județele de munte de dincoace, Argeș, Muscel, este un centru unde țărănimea se simte, și este rău să învățăm pe țăran că numai cu legalitatea nu ajungi la nici un fel de rezultat. (*Aplauze.*)

Am venit noi și în 1920, și au ieșit trei naționaliști, deși se știe cum s-au făcut alegerile sub generalul Averescu: era și magie și tiranie. La d-voastră este tiranie, dar magie mai va. (*Aplauze la opoziție.*)

Prin urmare, nu ați repurtat d-voastră ca partid niciodată un succes în mijlocul țăranilor, de când a răposat colegiul al treilea, care era guvernamental.

Cum s-a întâmplat minunea aceasta ca țăranii să ne azvârle? A venit și Partidul Țărănesc, și rău a făcut, dar și el a fost dat în lături, și au ieșit numai reprezentanții Partidului Liberal. Cum nu cred în magie, să-mi dați voie să nu cred în autenticitatea acestui rezultat.

Dar d-voastră voiți să consacrați și aceasta? Faceți-o, și eu voi adăuga la felicitările d-lui Pomerantz, felicitările mele pentru „alegerile" din Suceava[4]. (*Ilaritate, aplauze.*)

NOTE

1. Prim ministru era I.C. Brătianu.

2. Sebastian Moruzi (n. 1865), ziarist; prefect de Covurlui, Tulcea, Suceava. Deputat. Director al ziarului „Îndrumarea culturală politică", Iași.

3. „Vestitorul satelor" a apărut la Fălticeni între 1912 și 1935, sub conducerea lui Neculai Stoleriu.

4. Disputa cu Ștefan C. Ioan a continuat:

„D-ta ai vrea să disciplinezi pe aderenții mei. Acum sunt ocupat să denunț fărădelegile d-voastre. (*Ilaritate).*

D. Ștefan C. Ioan: Reținem deci faptul că d-ta votezi birurile și pe urmă dai voie partizanilor d-tale de la Suceava să le arunce pe spinarea Partidului Liberal, ca să-l combată în alegeri.

D. N. Iorga: Nu le-am pus eu.

D. Stefan C. Ioan: Ne aducem cu toții aminte că d. I. G. Duca a citit în Cameră, cu ocazia votării birurilor, o declarațiune în numele Partidului Liberal, în care a făcut cele mai mari rezerve. Acesta este adevărul. Tot în manifestul acesta, căruia dealminteri vedem că d. Iorga, șeful naționaliștilor, nu-i dă aprobarea sa, mai găsim încă o

https://biblioteca-digitala.ro

acuzațiune în contra noastră şi anume: „că liberalii au adus pe 1907 şi toate relele de care suferă azi după războiu țărănimea".

Nu mai vorbim de neexactitatea grosolană în ce priveşte faptul că liberalii au adus pe 1907, când ştiut este că Partidul Liberal era în opoziție încă din decembrei 1904 şi că răscoalele s-au întâmplat sub guvernul conservator. Partidul Liberal a fost chemat şi atunci, ca în toate împrejurările critice prin care a trecut această țară, ca să facă dreptate țărănimii; de atunci datează legea Casei rurale, a izlazurilor, a judecătorilor ambulanți, aceia în contra trusturilor arendăşeşti şi altele menite să ajute populația rurală. Auziți, d-lor deputați, să se spună că liberalii au adus „toate relele de care suferă țărănimea", când tocmai Partidul Liberal a împroprietărit pe țărani, luând peste 3 milioane de hectare de pământ cu prețuri extrem de mici de la marea proprietate, când Partidul Liberal a dat țărănimii votul obştesc. (Aplauze).

D. N. Iorga: Cine le-a dat?

D. Ştefan C. Ioan: Partidul Liberal!

D. N. Iorga: Regele le-a dat. (*Aplauze pe băncile opoziținii*).

D.Ştefan C. Ioan: Uitați, d-le Iorga, că încă din 1913, septembrie 7, îndată după războiul cu Bulgaria, d. Ion I.C. Brătianu, şeful partidului nostru, a venit cu chestiunea exproprierii şi a votului pentru săteni...

D. N. Iorga: D-lor, în 1917, în aprilie, în casă la mine, am rugat, aş zice cu lacrimi, fiindcă aşa era situația atunci, pe d. Ion Brătianu, să-ți îndeplinească făgăduiala de a hotărî şi sufragiul universal şi exproprierea. În casa mea la Iaşi, eram vecini. D. Brătianu a spus: „Nu pot să o fac fiindcă sunt asociat cu Take Ionescu şi proprietarii fac revoluție". Şi i-am spus în casa mea: „Dacă ai împuşcat pe țărani pentru proprietari, dacă se răscoală acum proprietarii, să-i împuşti şi pe proprietari pentru țărani". (*Aplauze pe băncile opoziției*). L-am dus până la portiță şi l-am rugat să facă reformele. Nu ne mai întâlnim cu un noroc ca acesta dacă nu faci exproprierea acum. Mi-a spus: „Nu pot". După aceia m-am întors în casă şi am scris către Regele un memoriu, care va fi cinstea vieții mele politice. Peste 2 zile a venit la mine d. Brătianu şi mi-a spus: „Ştii că m-am răzgândit, dar n-o propun eu în Consiliul de miniştri. Cum Morțun a fost socialist, îl pun să o propună el, să văd cum o merge". Aşa s-au întâmplat lucrurile. (*Aplauze pe băncile opoziției*).

https://biblioteca-digitala.ro

D. Ştefan C. Ioan: Dar la 1913 Partidul Liberal, o ştie toată lumea, a venit cu votul universal şi cu exproprierea. Nu recunoaşteţi acest lucru?

D. N. Iorga: Aţi avut 2 ani de zile şi n-aţi făcut-o.

D. Ştefan C. Ioan: Au recunoscut-o şi adversarii, care sunt adversarii noştri. Citiţi, d-le Iorga, telegrama trimisă de la Gurbăneşti, judeţul Ilfov, de către generalul Averescu, adversarul nostru politic, d-lui Ion I.C. Brătianu, şeful Partidului Liberal, prin care se confirmă în mod neîndoios acest adevăr istoric.

D. I.G. Duca, ministru de Externe: Preşedintele Consiliului, care lipseşte de la şedinţa de azi, are să dea, desigur, în şedinţa de luni onorabilului domn Iorga răspunsul care se cuvine. Însă doresc să spun de pe acum că aşa cum d. Iorga expune faptele la care şi eu am fost martor...

D. N. Iorga: În casa mea".

https://biblioteca-digitala.ro

CXXV

CU PRIVIRE LA IMUNITATEA PARLAMENTARĂ[1]

(3 aprilie 1922)

Regulamentul Camerei prevede că cele cari sunt spuse în Cameră, dacă sunt adevărate sau nu, sunt acoperite de „imunitatea parlamentară". Nu poate fi dat în judecată un deputat pentru un lucru pe care l-a spus în Cameră. Deputatul are răspunderea înaintea conştiinţei lui, pentru că el nu are totdeauna putinţa de a verifica plângerile pe care le aduce înaintea Parlamentului. Eu cred, d-lor, că această prescripţie este bună şi bine întemeiată. Dar nu mi-am putut închipui că un deputat va veni la tribuna Camerei, aducând înaintea ei ameninţări, ca aceia cu tăierea urechilor.

O voce din majoritate: Nu aţi înţeles.

D. N. Iorga: Nu cunoaşte privilegiul parlamentar acela care cutează să aducă o asemenea ameninţare înaintea noastră. Aştept ca dl. preşedinte să răspundă, pentru prestigiul acestei Adunări[2].

NOTE

1. Se discuta un incident relevat de deputatul I. Florian. M.G. Orleanu, preşedintele Adunării, a explicat că acesta se petrecuse în afara Parlamnetului.

2. N. I. se înscrisese la cuvânt cu privire la alegerile din judeţul Prahova, dar „Domnule preşedinte, atât de mult se repetă batjocura, de la ceas la ceas, încât mi-e scârbă să mai spun încă odată ceia ce am spus cu ocazia validării alegerilor din Suceava şi de aceia renunţ la cuvânt".

https://biblioteca-digitala.ro

CXXVI

LA UNIREA CONSTITUŢIONALĂ A BASARABIEI

(6 aprilie 1922)

D. I.G. Duca, ministru de Externe, dă citire Mesagiului Regal ce însoţeşte proiectul de lege relativ la adoptarea tratatului cu privire la unirea Basarabiei cu România. *(*Adunarea în picioare aplaudă.*)* Se cere urgenţa şi Camera admite.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, cer cuvântul.

Voci: La tribună!

D. N. Iorga: Tribuna este un auxiliar; eu n-am nevoie de ea.

D-lor, Basarabia s-a unit cu Vechiul Regat prin voinţa populaţiunii basarabene şi în rândul întâi a populaţiunii româneşti, care formează cea mai mare parte din această populaţiune. (*Aplauze.*) Orice încercare de a zgudui această legătură, trebuie să se ştie că aceste cuvinte au fost rostite în Parlamentul român, şi nimeni nu poate să-şi închipuie că azi chestiunea poate fi readusă la Geneva sau aiurea, orice încercare de a zgudui această legătură e menită să rămână zadarnică. (*Camera în picioare aplaudă.*) Fiindcă aceia ce garantează stăpânirea noastră în Basarabia sunt cinci secole de istorie moldovenească şi două milioane şi jumătate de locuitori români. (*Camera în picioare aplaudă îndelung.*)

Ţin cu acest prilej să amintesc că acum trei ani, în cea dintâi Cameră a României unite, d. Inculeţ, preşedinte al Consiliului fiind d. Vaida, şi eu având deosebita cinste de a fi preşedintele Camerei, a adus vestea că în Apus s-a recunoscut unirea Basarabiei cu România, şi a fost desigur una din cele mai bucuroase, poate chiar cea mai bucuroasă zi din acelea pe care le-a trăit acel scurt Parlament, când am făcut două lucruri: Am luat la cunoştinţă întâi unirea Basarabiei, recunoscută de către Puterile apusene, şi al doilea, am întărit această unire prin cea mai largă lege agrară care a fost votată vreodată. (*Aplauze îndelungate.*)

Al doilea, am fi nedrepţi dacă nu am ţinea samă că sub guvernul Averescu, în care se ştie că nu generalul Averescu conducea politica externă, că sub acest guvern, prin străduinţile dibace ale d-

https://biblioteca-digitala.ro

lui Take Ionescu, s-a căpătat o recunoaştere mai precisă a aceluiaşi drept.

Azi, când convenţiunea care a fost adusă de d. Take Ionescu trece prin Parlamentul nostru, aproape în acelaşi moment când în Paris convenţiunea a fost întărită...

D. I. G. Duca, ministru de Externe: Nu în Parlamentul francez, dar a fost întărită de englezi.

D. N. Iorga: De toate guvernele aliaţilor noştri de ieri, de azi şi pentru păstrarea rezultatelor păcii, de mâne, ei bine, cu prilejul acesta trebuie să găsim în sufletul nostru, oricare ar fi calitatea cu care ieşim din alegeri, trebuie să găsim, ca români, nu ca deputaţi, acel sentiment care să ne unească în afirmaţiunea lucrului îndeplinit şi în hotărârea tuturora de a face ca acest lucru să nu se clatine niciodată. (*Aplauze prelungite.*)

În aceiaşi şedinţă.

Replică la discursul de instalare ca preşedinte al Camerei al lui M.G. Orleanu:

„Am ascultat eleganta dvs. cuvântare şi morala aspră la care vă dă dreptul tot lungul dvs. trecut din Partidul Liberal, cum şi atitudinea dvs. patriotică dinainte de război, din timpul războiului şi de după război. Dar să-mi daţi voie să arăt o îndoială. La cine vă adresaţi, fiindcă întotdeuna când vorbeşte cineva şi face o morală, trebuie să aibe pe cineva în faţă? La noi v-aţi adresat? Noua opoziţiunne care se găseşte aici?

Voci: Nu.

N. Iorga: Nu v-am întrebat pe d-voastre (*Ilaritate*). Pe de o parte nu v-am dat nici un drept, pe de altă parte nu aveam nevoie de dânsa. Iar dacă este vorba de cealaltă opoziţiune, să-mi daţi voie să vă spun, că eu sunt puţin psiholog şi vă asigur că această opoziţiune putea fi reţinută în Cameră, dacă cuvintele ce aţi spus d-voastră despre spiritul larg în ceia ce priveşte validarea sau invalidarea unor alegeri, vădit falsificate, ar fi fost o realitate. În ceia ce priveşte morala ce faceţi unei opoziţiuni care a fost nevoită să părăsească Camera, din cauza felului cum s-au făcut alegerile şi modului cum s-au validat, cu un atac atât de violent, cu invitaţiunea de a-şi păzi gura –

https://biblioteca-digitala.ro

sau aşa ceva – unei opoziţiuni care nu este de faţă, este un lucru rău de gust.

Evident că regulamentul nu prevede că cuvântările preşedintelui să îndeplinească cerinţele bunului gust, din care cauză nici nu vorbesc în chestiune de regulament, ci numai ca observator al unui trist spectacol.

D. M.G. Orleanu, preşedinte: Obiceiul d-voastră.

D. N. Iorga: Cu obiceiul meu nu se poate ajunge aşa de sus şi aşa de bine cum ai ajuns d-ta, dar cu obiceiul meu se ajunge într-un loc astfel încât să nu-i fie ruşine neam de neamului meu de felul cum mi-am câştigat drepturile mele. Deci nu este obiceiul meu, căci obiceiul meu este foarte onest.

D. M.G. Orleanu, preşedinte: Intervenţia dvs. în această dezbatere nu era la locul ei.

D. N. Iorga: Este judecata d-voasttră, potrivită cu spiritul de nepărtinire şi de bun gust de care aţi dat dovadă.

D. M.G. Orleanu, preşedinte: Ceia ce afirm eu despre obiceiul care îl au la noi oamenii politici de a se înjura de dimineaţă până seara...

D. N. Iorga: Ce elegant termen!

D. M.G. Orleanu, preşedinte: Acesta este un păcat naţional, şi ar trebui să ne corijăm cu toţii. Nu este vorba de noi cei de aici, ci de toată lumea care face astfel de politică, şi îmi pare rău că în loc să fiţi alături de mine, ca să condamnaţi acest păcat naţional, aveţi aerul să spuneţi că îl aprobaţi. (Aplauze prelungite).

D. N. Iorga: Nu aţi înţeles nimic, d-le preşedinte, dar nu mă mir."

https://biblioteca-digitala.ro

CXXVII

DESPRE COMORILE ISTORICE ROMÂNEŞTI ÎN RUSIA

(7 aprilie 1922)

D-le preşedinte, am onoare să adresez această întrebare d-lui ministru al Instrucţiunii: Academia Română a trimis, în octombre 1916, la Iaşi, sub garanţia guvernului, comorile sale de manuscripte, tipărituri vechi şi monede, care formau o mândrie a ţării.

Guvernul, cu toate sfaturile contrarii ce i-am dat, le-a expediat la Moscova, şi nici un prilej nu s-a prezentat până acum pentru ca ele să poată fi reclamate.

Azi, când delegaţi ai Rusiei se află alături de ai noştri la conferinţa de la Geneva, întreb dacă nu e momentul să se facă o reclamaţie formală înaintea reprezentanţilor Europei civilizate, oferindu-se, la întâmplare, pe cale particulară, şi un ajutor de hrană populaţiilor ruseşti în suferinţă, numai să ajungă ştiinţa noastră în posesiunea acestei bogăţii de care nu se poate lipsi.

D. dr. C. Angelescu, ministrul Instrucţiunii: D-lor deputaţi, guvernul ia act de cererea d-lui deputat Iorga şi va face tot posibilul ca aceste documente preţioase şi acest tezaur al nostru să intre în patrimoniul ţării şi al Academiei. (*Aplauze.*)

D. N. Iorga: Mulţumesc. D-le preşedinte, mai am încă una. Am onoare să adresez această întrebare d-lui ministru de Interne: În luna mai urmează a se face alegerea de senator în judeţul Suceava.

Informaţii care au fost comunicate şi organizatorilor scandalului electoral din luna trecută, ne arată că şi pentru acest prilej se pregăteşte funcţionarea aceleiaşi maşini de falsificare. Întreb pe d. ministru de Interne[1], dacă deplorabilele rezultate ale violenţelor de ieri nu-l îndeamnă să premenească administraţia judeţului în aşa chip încât alegerea să poată da putinţa unei libere manifestări alegătorilor.

Aştept în acelaşi timp de la eminentul general[2] care, fără culoare politică, a luat ministerul de Război, ca toate măsurile să fie luate pentru a împiedica armata de a îndeplini degradanta funcţiune a agenţilor electorali. (*Aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. Ministru de Interne generalul Arthur Văitoianu.
2. Ministru de Război era generalul Gheorghe Mărdărescu.

https://biblioteca-digitala.ro

CXXVIII

LA SCHIMBAREA REGIMULUI FISCAL

(9 aprilie 1922)

D-lor deputați, legea bugetară actuală[1] se întoarce, sub forma ei trecătoare, împotriva reformei d-lui Titulescu. Această reformă, cu foarte mult zgomot, care fără îndoială cuprindea, nu numai principii largi, dar în acelaşi timp un studiu foarte serios al împrejurărilor financiare în care se găsea țara, a fost primită de opoziție în chip împărțit: Unii dintre membrii opoziției în Parlamentul generalului Averescu au fost, din motive de tactică politică, împotriva reformei d-lui Titulescu; o altă parte din opoziție, printre care mă număram şi eu, a fost pentru reforma d-lui Titulescu. (*Aplauze.*)

Nu aplaudați, căci vă spun îndată pentru ce.

Am fost pentru reforma d-lui Titulescu, fiindcă ea lovea într-un vechi sistem absurd, cu totul demodat şi absolut nedrept, care nu se putea menține nici în Vechiul Regat şi mai puțin se putea întinde asupra celorlalte provincii, care aveau un sistem fiscal cu mult superior.

Dar, încă de atunci, votând acest proiect de lege de reformă financiară, pentru ideile foarte originale pe care le cuprindea, am făcut o rezervă, şi anume rezerva aceea că foarte complicatele calcule matematice care stăteau la baza acestei legi nu erau de natură să facă uşoară aplicarea ei, fiindcă noi nu avem încă organele trebuincioase pentru a aplica o reformă atât de grea în cuprinderea ei. Aşa încât am declarat de mai multe ori, şi o declar şi acuma, că aş vrea să văd specialiştii care se pot găsi în Țara românească pentru ca să înțeleagă reforma d-lui Titulescu şi mai ales câte organe administrative pot să le stea la dispoziție pentru a o aplica.

Aşa încât, dacă actualul ministru de Finanțe[2] îşi însuşeşte tendința generală a reformei d-lui Titulescu, de a da o altă asietă[3] impozitelor de la noi, de a face impozite mai îndrăznețe, impozite care să lovească în averile care au fost prea puțin impuse şi mai ales să lovească greu şi

https://biblioteca-digitala.ro

crud în averi nemeritate, care sunt o dezonoare pentru țara noastră; dacă înțelege a nu adopta atitudinea pe care unii membri ai partidului au avut-o față de reforma d-lui Titulescu, atitudine care constă în ocrotirea unor nemeritate averi, a unor anumite cifre de afaceri şi mai ales a unei metode de a ajunge la cifre de afaceri, dacă ne găsim în acelaşi mers de idei asupra reformei d-lui Titulescu, eu, nu numai că înțeleg cum nu se poate aplica o reformă atât de complicată, cerând o aşa de mare îndemânare în îndeplinirea atribuțiilor respective, cum nu o găsim întotdeauna la funcționarii români, dar, menținând ideea generală, menținând principiul de a cere mult de la acei care au mai mult şi mai ales de la aceia care au mult fără ca măcar să fi meritat să aibă puțin, în cazul acesta cred că opoziția nu se poate manifesta printr-un vot. Vom vota după hotărârea noastră, dar aprobarea teoretică guvernul liberal o are.

Aş observa însă un lucru.

Între mijloacele pe care Partidul Liberal le-a întrebuințat pentru a ajunge la putere, şi acum rămâne să vedem în ce fel va întrebuința acest ajutor al puterii, dacă făgăduielile vor putea fi îndeplinite măcar în mică parte, între mijloacele acestea au fost şi iluziile ce s-au dat opiniunii publice că Partidul Liberal e aşa de bine pregătit, mai ales în ceea ce priveşte chestiunile economice şi financiare, încât la venirea sa la putere va avea rețete pentru toate neajunsurile. Constat, şi aceasta trebuie să o constate fiecare, că guvernul liberal face ce ar fi făcut orice alt guvern, fără să aibă specialități financiare (*întreruperi*). Orice alt guvern, nu un guvern absurd, pe care l-ar fi prezidat întrerupătorul.

Va să zică, aceia ce ar fi făcut orice alt guvern. Adică ar începe de pe acum un studiu serios, pentru care cam puțin timp îi stă la dispoziție, pentru a veni la toamnă cu o altă întemeiere a noului regim financiar al țării, dacă lunile care mai sunt până atunci sunt suficiente pentru evidenta nepregătire sub acest raport a guvernului liberal.

La toamnă vom judeca noi cu toată nepărtinirea,

https://biblioteca-digitala.ro

pentru că nu este vorba de chestiune de partid, ci de a aşeza ţara pe temelii financiare pe care să poată trăi spre a se dezvolta mai departe. Vom aştepta cu răbdare momentul acela, ca să facem o discuţie care, în momentul de faţă, este imposibilă.

Şi este imposibilă, d-lor, şi pentru un alt motiv. Este bine să înfăţişezi cifre ţării, pentru a întreţine speranţe, să le înfăţişezi străinătăţii pentru a îmbunătăţi creditul român din afară.

Dar nu cred că în această Cameră, între acei care au oarecare experienţă a afacerilor publice, cu atât mai puţin între aceia care au văzut trecând înaintea lor atâtea bugete care samănă ca o picătură de apă unul cu altul şi care trec cu răpeziciunea cu care ne-am deprins, nu cred să fie unul care crede că sunt în adevăr bine constatate şi capabile de a da dovada cifrelor ce ni se înfăţişează. Aşa fiind, cifrele acestea le consider ca o formă, de care nu se poate lipsi cineva, atunci când nu are un fond sub dânsele.

Cu siguranţă că ele nu sunt altceva decât tot ceea ce au fost înainte: Aceiaşi matematică servind de bază bugetelor noastre.

Fără a crede în acest buget, răspund că aşteptăm minunea de la modificarea ce se va aduce proiectelor d-lui Titulescu, fără a admite că cedulele G şi F sunt mai bune decât cedulele A şi B sau celelalte şi fără a prejudeca asupra hotărârii Partidului Liberal, partid care cuprinde mulţi oameni bogaţi şi destui oameni care s-au îmbogăţit alături de alţii.

Voci: Şi foarte mulţi oameni săraci.

D. N. Iorga: Şi doresc ca oamenii săraci să ajungă a fi bogaţi, iar aceia care s-au îmbogăţit să fie aduşi de însuşi Partidul Liberal la expiarea păcatelor pe care le-au făcut îmbogăţindu-se.

Fără a avea speranţa că acest partid va tăia în carne vie, căci aceasta este problemă financiară, şi începând prin proprii săi partizani, nu putem face altceva, acei care reprezintă aici opoziţia, decât să spunem că atunci când ni

https://biblioteca-digitala.ro

se cere o aşteptare, suntem gata să aşteptăm. Acum nu avem nimic înaintea noastră, şi nu putem lua nici o hotărâre.

D-lor, sunt adus, într-un moment când pasiunile sunt dezlănţuite, să spun numai câteva cuvinte, foarte liniştite, cu privire la un provizorat al bugetului, care a fost recunoscut de toată lumea. Am cules câteva calificative date bugetului din rândurile majorităţii şi chiar de către d. raportor. Este un buget „provizoriu". Nu mai încape nici un fel de îndoială, căci şi proiectele de buget dinainte erau tot provizorii, şi aşa vor fi până se va schimba concepţiunea bugetului însuşi, făcând ca totul să fie în legătură, în funcţiune de o dezvoltare care s-ar putea prevedea, iar nu ca acum, când una scrie şi încetul cu încetul se adaugă altele.

Am cules calificativele de „buget vechi", buget susceptibil de modificări şi buget „pripit". Este „vechi", se înţelege, pentru că samănă cu acel din anul trecut; „susceptibil de modificări" este de a doua zi, şi este bine să fie susceptibil de modificări. Că este un buget „pripit"... Dar ce nu este „pripit"? Pripit şi înainte, pripit şi acum. „Pripit", bine, dar eu înţeleg un lucru, că toate cele bune se fac încet şi cu răbdare, şi nu numai de unul, dar de toţi. Până când va ieşi din mintea noastră că bugetul se poate face numai de un singur partid, oricât de tare ar fi, fără sprijinul intelectual şi de atmosferă morală, care poate contribui mai mult decât o contribuţie intelectuală, până atunci o să mergem cu lucruri afirmate de unii, contestate de alţii, fără nici un ecou în opinia publică.

De altminteri, în această privinţă am un complice, care e însuşi d. ministru de Finanţe, iată ce zice d. ministru de Finanţe la sfârşitul chiar al expunerii sale: „Refacerea financiară a ţării, legată de un bun mers al aparatului public, este una din primele condiţiuni pentru consolidarea, ce începe, a României Mari".

Dacă ar da Dumnezeu să înceapă, dar începe cam slăbuţ...

https://biblioteca-digitala.ro

„Îndrumând azi această operă, nu ne îndoim de roadele ei".

Evident că oricine face un lucru, înainte de toate, nu se îndoieşte de rezultatele lui.

„Negreşit ea va fi înlesnită sau îngreunată de concursul ce trebuie să găsim înlăuntru pentru desăvârşirea ei, de acel ce avem dreptul să găsim în afară..."

Şi aşa mai departe.

Concursul din lăuntru nu poate să fie numai un concurs de formă, numai un concurs de complezenţă, fără nici un fel de valoare, ci „concursul" poate să consiste numai în reunirea tuturor puterilor, a tuturor partidelor, aşa încât întreaga societate românească să colaboreze pentru ca aceia ce se face pentru toţi să se facă în acelaşi timp de toţi.

Dacă se încearcă un buget provizoriu acum, el se va transforma într-un buget de provizorat la toamnă, ca să întâlnim cu siguranţă un buget de provizorat pe anul 1926. Fiindcă tot ceea ce faceţi, sfărâmaţi în felul acesta şi înduşmăniţi, prin neîncrederea unora în alţii, prin ura unora împotriva altora, nu este decât un provizorat, chiar dacă acei care vin după cine a început n-ar avea ca prim obiectiv să distrugă tot ce s-a făcut înaintea lor.

Nu vreau să spun mai multe ca să nu se întindă prea mult discuţiunea. A fost foarte interesantă discuţiunea asupra unor capitole particulare din proiectul de buget, cum a fost schimbul de vederi între d. Simionescu şi d. ministru al Instrucţiunii Publice[4]. D. ministru al Instrucţiunii Publice, un excelent gospodar, ne-a lămurit gospodăria ministerului său, iar d. Simionescu ne-a prezentat concepţiunile sale, care rămân să fie precizate în alte împrejurări şi cu alte mijloace să fie aduse înainte. Dar afară de aceasta, cum voiţi ca discuţia să fie serioasă, atunci când n-are cineva decât să-şi arunce ochii asupra bugetului, dat aşa de târziu în mânile noastre?

Eu l-am văzut acum.

https://biblioteca-digitala.ro

D. V. Brătianu, ministru de Finanțe: A fost împărțit de zece zile, d-le Iorga.

D. N. Iorga: N-am fost între fericiții care l-au primit.

D. Vintilă Brătianu: S-a împărțit la toți deputații după apelul nominal.

D. N. Iorga: Probabil că nu eram în apelul nominal, căci nu l-am primit nici până acum (*ilaritate, zgomot*). Dovediți d-voastră că dacă l-a primit dl. de colo şi cel de dincolo, l-am primit şi eu? Eu vă spun că nu l-am primit. De altfel, n-are nici o importanță în chestiune; am voit numai să arăt că acesta este obiceiul. (*Întreruperi.*) Şi este de asemenea obişnuit zgomotul unei majorități care crede că trebuie să apere banca ministerială; acesta este obiceiul unei părți mai emotive din majoritate, care crede că trebuie să apere pe un ministru, unde nu trebuie şi tace când e vorba să-l susție. (*Zgomot, convorbiri.*) Chiar acum dovediți aceasta prin zgomotul pe care-l faceți şi care nu are nici un rost. (*Zgomot, întreruperi.*)

Dacă prin întreruperile d-voastră urmăriți ca genialele d-voastră întreruperi să se treacă la stenografi, eu pot să intervin la dânşii: Am făcut ceva pentru dânşii, le-am crescut lefurile şi am oarecare prietenie la dânşii. (*Ilaritate.*) Vă rog, d-lor (*adresându-se la stenografi*), vă rog să treceți tot ce s-ar spune în timpul cât vorbesc eu; sunt documente culturale foarte interesante, şi ar fi păcat să nu se distingă cineva. (*Ilaritate, zgomot.*) Nu e muzical, dar în sfârşit, se aude ceva; e o manifestare de vitalitate, vreau să zic de viață. Nu vă înşelați asupra cuvântului.

Acum vin la lucrurile din raport şi o să vă arăt cât de greu, în afară de faptul că s-a prezentat bugetul târziu, cât de greu se poate discuta serios un asemenea buget. Nu înseamnă că nu puteți face şi unul foarte bun, dar este aşa de straşnic haosul în care se găsesc azi finanțele publice şi economia întreagă a acestei țări, încât nu se poate decât să se înfățişeze o formă lângă altă formă. Iată, de exemplu, la Ministerul de Instrucție Publică, la recapitulațiunea generală. Cheltuielile din Vechiul Regat sunt de 411.000.000 lei; în Bucovina de 64.000.000 lei: în

https://biblioteca-digitala.ro

proporție cu întinderea Vechiului Regat şi întinderea Bucovinei, sunt cifre neadmisibile. O dezordine absolută se învederează din înşiruirea aceasta a provinciilor româneşti unele după altele.

Față de bugetul Vechiului Regat, cu tradițiile lui, sunt concepții cu totul deosebite: cheltuieli fără legături între dânsele se stabilesc în haosul acesta.

Ce fel de discuție rațională se poate face când vedem trecută pentru Basarabia 83.564.215 lei, față de 64.766.243 lei pentru Bucovina?

O voce: Uitați-vă în buget ce dă Bucovina ca venit şi ce dă Basarabia ca venit.

D. N. Iorga: O provincie nu este o casă de bancă, unde dacă ai pus atâta şi atâta capital, trebuie să primeşti atâta şi atâta dobândă. Vă rog să mă iertați. Nu se dă mai mult unei provincii după cât venit îți poate da, ci bugetul unei provincii se sporeşte potrivit nevoilor care sunt acolo. (*Aplauze.*)

Dacă Basarabia, săracă fiind, contribuie cu puțin, dacă în anul acesta de foamete, Basarabia de jos a dat atât de puțin, însemnează oare ca Basarabiei să nu-i dai nimic?

Un buget al unei țări este o chestie de politică şi de moralitate politică, iar nu o chestie de contabilitate, cum îți închipui d-ta.

Mai departe, d-lor, de ce se prevede pentru Transilvania 168.750.239 lei, față de 64.766.243 lei pentru Bucovina? Care este rațiunea?

Încă mai departe, şi luăm acum Ministerul Cultelor şi Artelor: Pentru Transilvania se prevăd 88.000.000 lei, pentru Bucovina un milion, iar pentru Basarabia 70 milioane.

Cred totuşi că ar trebui să fie oarecare proporție în stabilirea acestor cifre.

Dacă, în sfârşit, trecem la ministerul de Interne, Basarabia e prevăzută cu 21 milioane, Ardealul cu 83 milioane, iar Bucovina cu 14 milioane. Iarăşi cifre, d-lor, care nu pot corespunde în nici un chip.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar să luăm bugetul interior al unui minister, unde deosebirile de provincii nu se fac: Ministerul Cultelor şi Artelor.

Nimeni dintre d-voastră n-are mai multă consideraţie decât mine faţă de actualul ocupant al acestui minister. Totuşi nu e vinovat întru nimic d. Banu că ministerul există. Nu l-a creat dumnealui, s-a creat cu oarecare opoziţiuni. Se făgăduise că va fi suprimat, serviciile acelui minister revenind la ministerul Instrucţiunii Publice. Până acum nu s-a făcut şi poate nici la toamnă nu se va face.

La 1923, cine o fi la guvern va face atunci ce va crede.

Acest minister al Cultelor şi Artelor, veţi recunoaşte că este cam curios, căci acolo vin persoane cu ocupaţiuni foarte deosebite, a căror asemănare ar fi numai faptul că poartă rochii şi unii şi alţii. (*Ilaritate, aplauze.*)

Va să zică, la ministerul acela al rochiilor, aş zice eu, ori cum i se mai zice, al Cultelor şi Artelor (*ilaritate*), iată ce găsesc, şi evident că d. ministru nu poate spune altceva decât că a găsit ceva aşa de ciudat construit, ceva aşa de slab legat şi corespunzând aşa de puţin la oricare concepţii normale încât, deşi birourile d-sale au făcut reduceri pe ici pe colo, n-au putut să creeze ceva cristalizat din lucruri alcătuite ca din bucăţi aruncate.

Se ştie că ministerul Cultelor şi Artelor a fost creat pentru unul din cei mai însemnaţi scriitori ai Ardealului,[5] care, fiind un poet mare, era şi fiu de preot. (*Ilaritate*)

Vă puteţi închipui însă, dacă sistemul acesta ar fi continuat, ce fel de ministere curioase s-ar fi ajuns să avem. (*Ilaritate.*)

Deci, d-lor, la acest minister al Cultelor şi Artelor se prevede pentru imprimeria ministerului, pentru Tipografia cărţilor bisericeşti, 1.109.110 lei, iar de altă parte, pentru şcoli speciale, pentru muzee, pinacoteci, teatre, toate la un loc, nu se dau decât patru milioane lei. E cu putinţă Tipografia cărţilor bisericeşti faţă de totalitatea muzeelor să însemne a patra parte?

https://biblioteca-digitala.ro

Judecați, vă rog, nu influențați de pasiunea de partid, dar așa cum se judecă omenește, având în vedere interesul general al țării, căci îmi închipui că nu este unul din această adunare care să n-aibă în rândul întâi grija interesului general al țării, bine servit de fiecare, după puterile lui.

Mai departe, domnilor, pentru subvenționi, burse, ajutoare se prevede o cifră de 8.910.726 lei.

D-lor, aproape fiecare minister are asemenea burse. E plină străinătatea de oameni care n-au făcut școlile în țară, care n-ar fi fost în stare să facă în țară școlile în condițiuni bune, care au umplut străinătatea, care în unele cazuri năvălesc legațiile, care ne împiedică de a face alegerea între acei care rămân, fiindcă învață lucruri ce nu se pot învăța în momentul acesta în țară, și ceilalți, care s-au întâmplat de s-au rătăcit pe acolo, ori că au avut bursă de la început și nu o meritau, ori, plecând fără bursă pe sama părinților, au decroșat-o[6] în urmă, fiindcă alt termen nu găsesc, nu pe timpul d-tale, dar al altora.

D. Constantin Banu, ministrul Cultelor și Artelor: Nu sunt burse, sunt subvenționi la Operă și la Teatru.

D. N. Iorga: Dacă funcționarii d-voastră alcătuisc așa bugetul, cum ne puteți cere ca noi, care n-am avut bugetele speciale puse la dispoziție, să discutăm cu seriozitate bugetul?

Eu sunt sigur că aveți burse pentru străinătate, și sunt sigur de un lucru: Încă odată nu e vina d-tale că bursele nu sunt date la călugări, ci aș zice, dimpotrivă. (*Ilaritate.*) Așa încât doresc ca, în împrejurări mai bune și cu o colaborație în care să intre și alte elemente, să se treacă odată de la bugetele acestea de partid, formal elaborate în birouri, fără nici o concepțiune, la bugetele de concepțiune, care să schimbe nu numai finanțele țării, dar întreaga economie națională și chiar lucrurile acestea sufletești atât de importante, creatoare a celorlalte, despre care vorbea d. Simionescu.

Dar nu-mi pot închipui că aceasta se poate face altfel decât adunând ideile unuia cu ideile altuia, punând critica unuia față de ideile celuilalt, ieșind din partidismul acesta

https://biblioteca-digitala.ro

nefast, ca să întemeiem România Mare, care poate să fie în inima noastră şi în hotarele din afară, dar care ca realitate alcătuită nu există încă, ca să ne întemeiem în adevăr material şi moral acea Românie Mare prin colaborarea oricării munci spornice şi oricărui patriotism adevărat.

Până atunci vom vedea defilând formele, le vom recunoaşte, le vom saluta, dar nu le vom discuta. (*Aplauze.*)

NOTE

1. Se discuta proiectul de lege pentru aşezarea contribuţiilor directe până la o nouă întocmire a reformei fiscale, adus în discuţie de Vintilă Brătianu.
2. Ministru de Finanţe era Vintilă Brătianu.
3. Altă *asietă*, altă împărţire.
4. Ministrul Instrucţiunii Publice era dr. C. Angelescu.
5. Aluzie la Octavian Goga, ministru al Cultelor şi Artelor în iunie 1920-decembrie 1921.
6. A *decroşa*, a desprinde, a lua de undeva.

În aceiaşi şedinţă, înainte de discutarea bugetului, N.I. ceruse discutarea de urgenţă a proiectului privind „regularea raporturilor proprietari-chiriaşi":

„Pentru că s-a propus un proiect de lege din iniţiativă parlamentară, propui şi eu ca proprietarul bogat să nu exploateze pe chiriaşul sărac şi chiriaşul bogat să nu exploateze pe proprietarul sărac, iar domnul ministru al Justiţiei /I.T. Florescu/ să părăsească scaunul în folosul cui vrea să-l ocupe (*ilaritate*). Observaţi că n-am 38 de iscălituri, aşa că nu pot propune proiect de lege".

În aceiaşi şedinţă, I. Simionescu, cu referire la bugetul ministerului Instrucţiunii constatase preţul exagerat al cărţilor. N.I. remarcase: „Domnule ministru, /dr. C. Angelescu/ s-ar putea tipări la închisori şi la mânăstiri, şi în special la mânăstiri, unde mai înainte erau aceste legătorii admirabile. Astăzi oamenii aceia trăiesc pe spinarea statului şi ar putea foarte bine să fie întrebuinţaţi la scopul acesta".

Proiectul de buget a fost adoptat în unanimitate, cu 138 de voturi.

https://biblioteca-digitala.ro

CXXIX

LA ADRESĂ

(10 aprilie 1922)

D-le preşedinte, cred că deoarece la această discuţie sunt declaraţii de făcut şi cuvântări de ţinut, este mai bine să se citească acele declaraţii întâi şi pe urmă să se ţină şi cuvântările.

D. Pompiliu Piso, vice-preşedinte: D-nii deputaţi care au declaraţiuni să poftească pe rând să facă acele declaraţiuni.

D. N. Iorga: Sunteţi pentru prima oară la tribuna prezidenţială şi nu puteţi să cunoaşteţi obiceiul că de câte ori sunt declaraţii şi cuvântări, se citesc întâi declaraţiile şi pe urmă se ţin cuvântările.

D. Pompiliu Piso, vice-preşedinte: D. N. Iorga are cuvântul.

D. N. Iorga*:* D-le preşedinte, daţi-mi voie să-mi exprim mirarea că Partidul Ţărănesc din Basarabia, care se găseşte tot în colaborare cu Partidul Liberal, nu face o declaraţie tot aşa de clară...

O voce: A fuzionat. (*Ilaritate.*)

D. N. Iorga: A fuzionat? (*Ilaritate.*)

D. I. Inculeţ, secretar de Stat: La timp, ne vom face şi noi declaraţiunea noastră, însă până acum ştie toată lumea că ne aflăm, absolut conştient, în colaborare cu Partidul Liberal, crezând că aceasta e bine pentru întreaga Românie Mare şi pentru Basarabia.

D. N. Iorga: La aceasta am o singură observaţie de făcut: D. Marmeliuc, căruia i se poate spune că proverbul latin *nomen omen* nu i se potriveşte[1] (*ilaritate*), d. Marmeliuc a vorbit cam lung pentru o provincie mică, iar d. Inculeţ cam scurt pentru o provincie mare. (*Ilaritate.*)

https://biblioteca-digitala.ro

D. Inculeț, secretar de Stat: Rămâne ca d-ta să vorbești și mai lung pentru partidul d-tale. (*Ilaritate.)*

D. N. Iorga: Dacă d-voastră sunteti un partid regional, sprijinindu-vă pe o bucată de pământ, și socotiți lucrurile după bucăți de pământ și uneori nu numai după bucăți de pământ (*ilaritate*), partidul meu, acesta, mic cum a ieșit din strâmtoare când l-ați pus la zid în felul cum l-ați pus, partidul acesta reprezintă, știe foarte bine d. Inculeț, pentru că, nu e așa, s-a găsit uneori și în compartimentul nostru (*aplauze*), când i se părea acest compartiment comod și confortabil și când credea că, în orice caz, duce la o gară sigură, d. Inculeț știe că partidul pe care îl reprezint eu nu se numără cum se numără pe mașina rusească de socoteală care se găsește în orișice prăvălie (*ilaritate*), ci partidul meu se numără după cultura românească, de unde a ieșit, și evident că un partid care poate împrumuta și apărători ai Mesagiului, este un partid care are prisos. (*Ilaritate.*) Așa fiind, nu se poate menținea cântărirea d-voastră, care greșește uneori, pentru că știți că omul care umblă cu multe cântare, cântărind prea ușor aici, ori prea greu dincolo, se cam înșeală, și eu vă doresc un singur lucru: Să nu vă înșelați la cântăreală. (*Ilaritate.*)

Aceasta a stricat numai începutul cuvântării mele, în care voiam să spun că prima datorie a oricării opoziții este ca, atunci când Regele se adresează și către dânsa, să-i răspundă, și să răspundă anume în locul unde i se adresează Regele. Regele s-a adresat către noi, către opoziție, și către partea din opoziție pe care o reprezint și eu aici. Oricare ar fi caracterul acestei Adunări, față de guvernul Regelui sunt dator, în numele partidului pe care îl reprezint și care s-o vedea cât este de mare sau de mic la apropiata dizolvare, sunt dator să răspund. D. Duca ar crede că dizolvarea o să vie peste opt ani, alții cred că peste patru; dar s-ar putea întâmpla și mai curând. În tot cazul, eu înțeleg că lucrul de căpetenie este ce figură va face fiecare în momentul acela și anume ce figură va face

https://biblioteca-digitala.ro

şi acela care va veni să dizolve şi acel care trebuie să sufere cândva dureroasa operaţie de a fi dizolvat.

Prin urmare, un răspuns trebuie dat neapărat Coroanei. D-voastră aţi apucat poate mai puţine răspunsuri la Mesagiu, eu mai multe, deşi n-aş zice că am apucat şi mai bune. Sunt convins că, sub regimul democraţiei formale, eu am apucat timpuri mai rele, dar sub raportul democraţiei interioare, aş zice, a oamenilor politici, eu am apucat timpuri mai bune. O discuţie la Mesaj era o mare lecţiune de şcoală politică, era, în acelaşi timp, foarte adeseori şi o învăţătură, din care profitau atâţia, pentru că pe vremea aceia, lucru curios, oameni cu experienţă politică veneau la discuţia la Mesaj şi învăţau, prin discursul lor, pe cei care nu aveau această experienţă politică. Acuma văd că se petrece invers, căci cei fără experienţă politică vor să înveţe pe oamenii care o au.

Desigur că aceasta este o deosebire, pe care a stabilit-o timpul. Nu ştiu câtă democraţie este conţinută în această deosebire, dar bănuiesc că este foarte multă, căci dacă nu este acolo această democraţie, atunci nu mai ştiu unde să o căutăm, după atâta experienţă! (*Aplauze.*) Pe vremea mea, discuţia la Mesaj se făcea cu mult folos pentru toţi; iar banca ministerială era întreagă acolo prezentă, căci în discuţie oratorul atingea puncte care priveau pe fiecare din reprezentanţii guvernului şi care îşi vărsau ideea împreună, pentru ca pe urmă să se găsească cineva care le culegea şi le aducea într-un discurs. Pe vremea aceia discuţia se făcea cu sunete de trâmbiţe, ca într-o piesă de Shakespeare, pentru un public foarte numeros, căruia i se oferea discuţia la Mesaj.

Timpurile s-au schimbat, şi nu puteţi d-voastră să cereţi de la mine să atribui Adunării o importanţă pe care ea însăşi nu şi-o atribuie. Nu puteţi cere de la mine să socot rolul băncii ministeriale altfel de cum banca ministerială îl priveşte ea însăşi, asistând sporadic, atunci erau acolo mai puţini miniştri: erau numai opt iar

https://biblioteca-digitala.ro

acum sunt optsprezece, sau aproape, la discuția la Mesagiu.

Dar oricum s-ar înfățișa banca ministerială şi orice idee ar avea această Adunare de rolul şi însemnătatea ei şi a discuției la Mesagiu, eu cred că, şi cu acest prilej, sunt de spus două lucruri.

Mai întâi este de spus un lucru asupra caracterului Adunării în care se găseşte cineva. Las la o parte vecinătatea în care se găseşte cineva aici; al doilea, discuția la Mesagiu oferă un prilej de a se lămuri cineva cu guvernul însuşi, căci acum este singurul moment în care se poate cineva lămuri cu guvernul, şi momentul în care guvernul poate să-şi spună părerile sale, şi în ce priveşte originile sale şi în ce priveşte misiunea pe care şi-o atribuie, iar concluziunea se poate întâmpla să se tragă atunci când un guvern, venind la putere cum ați venit, şi-a îndeplinit misiunea altfel decât cum înțelegea opiniunea publică. Dar mai este şi altcineva care ar putea trage această concluziune, şi care nu este nici banca ministerială şi nici noi de aici, şi care va avea să tragă concluziuni, uneori grăbite, dar totdeauna definitive.

D-lor deputați, în proiectul de răspuns la Mesagiu, care este redactat de un om de talent[2], pe care am avut ocazia să-l ascult şi în Camera penultimă, în acest proiect de răspuns se începe, n-aş zice cu forme gramaticale pe care eu nu le-aş admite; sunt atâtea lucruri de făcut, încât cred că nu mai avem timpul să discutăm şi întrebuințarea genitivului cu d. raportor al Mesagiului, căci în politica noastră de transformare se vede că nominativul şi genitivul au tot atât de puțină importanță câtă are şi moralitatea publică, precum şi alte lucruri care erau pe vremurile gramaticii şi ale unor concepțiuni etice dispărute.

Prin urmare, trecând peste formele gramaticale pe care, după cum am spus, nu le-aş iscăli, d. raportor începe printr-o teorie constituțională.

Vedeți, dumnealui este jurist, eu nu sunt. Cel care nu este jurist, înțelege să ceară explicații de la cel care

https://biblioteca-digitala.ro

este jurist, chiar atunci când nejuristul are o mai lungă experiență politică decât cel care este jurist, iar juristul are numai teorii pentru a interpreta o situație politică.

Dar, oricum, d. raportor începe printr-o teorie constituțională, care după mine merită să fie discutată. Iată ce zice d. raportor, şi după ce vom asculta pentru a treia oară ce spune d. raportor, prin gura mea, pe urmă vom avea prilejul să discutăm lucruri care sunt în discuție de mulți ani şi care au o foarte mare importanță.

D. raportor zice: „Desemnați prin voința poporului".

Nu vreau să întrerup prea multă vreme textul d-voastră; fiecare e liber să înțeleagă cum vrea „voința poporului", cum a văzut-o, sau cum i s-a comunicat după două zile de anarhie electorală, la telefon, de organele administrative.

Dar, în sfârşit: „Desemnați prin voința poporului pentru a vota Constituțiunea"...

Întrerup, fiindcă restul nu mai are importanță pentru ceea ce vreau să elucidez aci. Prin urmare, d-voastră sunteți, ca să zicem aşa, o Constituantă, o Constituantă, care îşi trage caracterul acesta de Constituantă din faptul că „Maiestatea Sa a considerat, cu înalta Sa înțelepciune", pe care nu o discută nimeni, „necesitatea de a se da țării un aşezământ constituțional". Îmi dați voie să găsesc că aceasta e o formă nouă. Adică Regele consultă țara întâi, dacă e nevoie de un aşezământ constituțional, şi apoi se vede dacă Adunarea care se va alege va avea acest caracter constituțional.

Pe vremurile mai vechi, pe care le-am apucat eu şi le-am apucat împreună cu mulți dintre dumnealor, evident, nu cu d. general Moşoiu, fiindcă d-lui era pe atunci în armată, şi nici cu d. ministru din Timişoara, fiindcă era acasă, nici cu d. Inculeț, cu care ne-am întâlnit mai de multă vreme şi ne cunoaştem foarte bine, va să zică, în vremea aceea veche, când unul era la regiment, altul era la Timişoara, iar d. Inculeț era unde ştim noi amândoi, pe vremea aceea, când era vorba de o Constituantă, iată cum se făcea, probabil că e un obicei

https://biblioteca-digitala.ro

vechi prost, care e cu totul demodat şi se înlătură cu o aruncătură de deget: Se întreba Adunarea care exista asupra necesităţii unei Constituante şi se citea de trei ori dacă Adunarea credea că trebuie să se dizolve pentru a veni o Constituantă; şi se spunea ţării cu luni de zile înainte: „Băgaţi de samă, nu votaţi aşa, cine ştie cum, fiindcă de aici va ieşi o Constituantă şi din Constituantă o Constituţie şi, cum se ştie din multele noastre iluziuni, iese din Constituţie apoi lucru mare.

Şi atunci ţara îşi dădea samă că lucrul e *în* adevăr mare, şi *prin* urmare şi Constituanta trebuie să fie tot aşa, şi se trudea să iasă o Constituantă mare şi extraordinară. *În* acest caz, era o mare campanie în toată ţara; se zicea: „Până acum am trăit cu o Constituţie, de acum înainte vine altă Constituţie".

Şi eu am fost în Camera precedentă, şi am auzit câteva lucruri de bun simţ, am auzit şi altele care nu aveau bun simţ deloc, dar n-am auzit strigările cerute.

În parenteză n-aş zice că am jucat în această Cameră rolul calului de tramvai, fiindcă trăim într-o epocă de tracţiune electrică, dar, în sfârşit, cu ajutorul meu s-a ieşit din Cameră în vara trecută, şi s-au făcut anumite demonstraţii, care, unite cu alte operaţii, mai târziu, şi pe care le vom atinge la sfârşit, aşa încât rog pe doritorii de senzaţii să rămână către capăt, căci atunci e mai interesant, au dus la situaţia de care vă bucuraţi d-voastră şi de care mă bucur ceva mai puţin.

Dar n-am auzit, în Parlamentul care era proprietatea d-lui general Averescu, a cui proprietate e actualul Parlament nu e spus; fiindcă o ştiţi mai bine decât mine, va să zică *în* Parlamentul Averescu, proprietatea d-sale şi a familiei d-sale, căci dumnealui mâncase, cum se ştie, mămăligă cu *toţi* soldaţii *în* tranşee (aşa ştia naţiunea), şi din cauza aceasta a ieşit marele guvern Averescu cu concepţiile sale superioare pentru a da fericire ţării, care s-a întrerupt acum câteva luni de zile, n-am auzit spunându-se că e vorba de o Constituantă, pentru d-voastră sau pentru alţii.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar ştiu foarte bine că există şi o altă teorie, şi ştiu de unde vine teoria aceia, şi m-am folosit şi eu cândva de dânsa, dar nu în forma în care v-aţi folosit d-voastră: Prin decretul-lege care a fixat caracterul alegerilor.

Întrucât împărtăşesc această părere, o să am prilejul să o lămuresc îndată. Se spune aşa: Constituţia din Vechiul Regat nu ajunge. Vechinul Regat, acela, de mult ce este vechi, toată lumea crede că nu e bun de nimic. Eu cred că Vechiul Regat are o mulţime de părţi bune, şi cred că şi sufletul care a eliberat România Mare a venit tot din Vechiul Regat. (*Aplauze.*)

Întâi, soldatul acela pe care când a plecat să elibereze provinciile, sau mai bine să provoace deciziunea de unire a provinciilor acelora, l-am văzut cum era îmbrăcat, la Iaşi, şi cum nu era decât numai suflet într-însul şi cum trebuia să meargă o săptămână ca să găsească echipament. (*Aplauze.*)

Iar acel suflet s-a unit cu o mare durere, durerea fraţilor noştri. Dar, cum o durere fără concepţie nu poate ajunge la rezultat, fără o mare durere care strigă, nu vreau să prelungesc această paranteză. Eu, care nu mă simt vechi deloc, când a venit cuvântul „Vechiul Regat", am simţit necesitatea de a protesta şi pentru loialitatea din care fac parte în acest Vechi Regat al nostru, care va fi avut o mulţime de păcate.

Era însă o Constituţie.

Veţi zice, bună sau rea, Constituţia aceia era nouă, nouţă, parcă ar fi fost făcută ieri. Şi ştiţi de ce? Pentru că nu a aplicat-o nimeni. (*Ilaritate.*)

Aceasta mă miră pe mine: Înţeleg să cumpere cineva pe banii de acum, se cer mulţi bani pentru o haină, înţeleg să cumpere o haină nouă scumpă, atunci când haina cea veche s-a uzat, dar să laşi o haină veche din fabrică bună, pe care nu ai avut prilejul să o porţi niciodată, dar pe care ai expus-o la fereastră sau la balcon, cum ai expune un tricolor, şi să te duci să cumperi o alta, aceasta eu nu aş face-o. Dar se zice de unii: Constituţia aceasta a Vechiului Regat, provinciile celelalte româneşti,

https://biblioteca-digitala.ro

teritoriile, româneşti sau, să zicem mai inimos, Ţările româneşti, căci provincie este ceva la o parte, teritoriul este o bucată de pământ, cum considera de exemplu d. Inculeţ Basarabia la început, dar, când zici ţară, înţelegi nu numai pământul, dar şi omul, tradiţiile, trecutul, drepturile, meritele, provinciile acestea, teritoriile sau, cum zic ţările, nu aveau Constituţie; ele aveau o Constituţie străină.

Şi atunci unii zic: Din moment ce a intrat soldatul român pentru a doua oară, şi din fericire a rămas, pentru toate timpurile, oricât ne-am certa noi între noi (*aplauze*), din momentul acela Constituţia Vechiului Regat e şi Constituţia celorlalte ţinuturi.

Şi s-a adus chiar în discuţie un argument, al Alsaciei şi Lorenei, de d. Take Ionescu, care spune multe lucruri de bun simţ şi se pricepe şi dumnealui ceva în materie de drept. (*Ilaritate.*)

Cum pentru Alsacia-Lorena nu s-a simţit nevoie ca Franţa să-şi schimbe Constituţia, pentru ca să o poată aplica acolo, tot aşa în această concepţie se zice: Nu e nevoie să schimbe România Constituţia cea veche, care nu numai că nu s-a aplicat, dar nici nu am văzut oameni doritori de a o aplica, şi să-i dea o nouă formă de Constituţie la care să colaboreze şi celelalte provincii.

Dar este şi concepţia cealaltă, pe care o reprezintă ardelenii şi pe care o reprezenta şi fostul preşedinte al Consiliului, un bărbat cu foarte largă experienţă politică şi cu orizonturi de tot vaste, plin de teorii puţin speciale, căpătate în mediul militar mai îngust, dar o teorie şi altă teorie se pot confunda. Va să zică, d. Averescu, plin de teorii, era de altă părere.

Şi dumnealui zicea: Da, trebuie fără îndoială o Constituţie; dar se deosebea de ardeleni. El zicea: Constituţia aceea o votăm noi, dar adăuga: Nu avem nevoie ca această Constituţie să o votăm în toate formele, pentru că orice Adunare care se strânge după reunirea tuturor provinciilor are caracter de Constituantă. Prin urmare, după cum îi convenea, ar putea să schimbe una

https://biblioteca-digitala.ro

sau alta la momentul pe care l-ar crede potrivit, în sensul în care s-ar potrivi cu vederile sale, atât de sănătoase, în materie de Constituție. Se ştie că dumnealui era un specialist în materie de Constituție. Ba se spunea, desigur că nu era adevărat, se spunea că găsise undeva un articol de Constituție, către sfârşitul guvernării sale, care i-ar fi dat dreptul să întrebuințeze mijloace represive față de Ministerul care ar veni în locul Ministerului d-sale. Acesta trebuie să fie un articol adițional, pe care eu nu l-am văzut niciodată.

Pe când ardelenii ziceau altfel. Ardelenii ziceau: Să ne adunăm cu toții într-o mare Adunare Națională Constituantă. Mai este unul care nu e din Vechiul Regat decât numai prin alipirea, mulți ani de zile, pe lângă Partidul Liberal, unde a câştigat o situație mare şi pe urmă odată s-a trezit în vârful capului cu un coif care nu era românesc, dar în privința acestui domn nu am obiceiul să vorbesc prea mult, care zicea: Da, o Adunare cu aceste două Camere la un loc, şi după aceea vine Mirabeau şi ceilalți colaboratori la regimuri constituționale, pentru a se vedea ori de va fi republică, ori de va fi monarhie, în sfârşit lucruri care ar corespunde mai mult sau mai puțin aşteptărilor şi iluziilor sale.

Dar ardelenii evident că nu gândeau la aceasta; nu gândeau că trebuie înlăturat Regele, pe care să ni-l ție Dumnezeu, fiindcă doar cu dânsul am făcut unirea țărilor noastre (*aplauze*) şi noi avem față de dânsul o datorie să nu-l înşelăm nimeni (*aplauze*) şi să-l servim toți, pe când, dacă nu mă înşel, foarte puțini l-am servit, şi mai toți, oricând am putut să strecurăm ceva care să fie de natură a-l înşela, fiecare, la rândul lui, a făcut tot ce i-a fost posibil pentru aceasta.

Prin urmare, să se adune, ziceau ardelenii, să se adune împreună românii din toate părțile şi să elaboreze Constituția aceasta.

Voi zice: Eu nu sunt, în calitatea mea de istoric, un mare partizan al Constituțiilor fără moravuri, dar eu sunt

https://biblioteca-digitala.ro

un mare partizan al moravurilor care se pot lipsi, la urma urmelor, de Constituție.

Eu știu că azi cel mai politic popor care există pe lume este englezul; dar englezului poți să-i ceri tot ce vrei, și caşcaval de Penteleu, dar Constituție să nu-i ceri. Caşcavalul îl cumpără la noi, dar Constituția nu o găseşte nicăiri. Englezul nu are Constituție. Poporul cel mai înaintat sub raportul constituțional nu are Constituție. Dar ceva mai scandalos: Poporul englez nici nu simte nevoie să o aibă. Acel popor care și în materie de judecată poate să judece pe cineva după legile din secolul al XI-lea, și cu toate acestea n-o va face, pentru că el știe că legile din secolul al XI-lea nu se potrivesc cu împrejurările de acum, aşa încât poți să fii în pace: Nu te taie nimeni în patru bucăți și nu-ți lipeşte aceste bucăți pe cele patru porți ale cetății, deşi după legislația engleză poți foarte bine să șuieri această pedeapsă, deoarece nici o lege în Anglia nu se abrogă, ci toate se grămădesc și se combină, dar bunul simț al judecătorului englez le aplică potrivit cu cerințele actuale. Știu că, de la Revoluția franceză, nu este nație care să nu creadă de datoria sa să aibă o Constituție; după ce însă a avut-o, și-o pune sub căpătâi și doarme. Pentru aceea a și votat-o, ca să scape de grijă. Știu foarte bine că toate revoluțiile s-au făcut pentru grija aceasta de a se avea o Constituție. Și îmi aduc aminte de formula răposatului împărat Franz de Austria care, într-un moment de disperare, s-a adresat unui ministru al său și i-a spus în latineşte, cu un sentiment de profundă durere: ,,Toată lumea a înnebunit și vrea Constituție".

Toate aceste le știu, și tocmai fiindcă le știu, cred că o nouă Constituție provoacă mai mult o îngrijorare în public, mai ales când vine de la anume persoane cu anumite concepții, decât o bucurie că în sfârşit o să avem un aşezământ nou, mai bun decât aşezământul pe care l-am avut.

Când s-a adunat Camera la 1920, noi am găsit o altă formulă; am găsit formula de „Adunări naționale", și

https://biblioteca-digitala.ro

aceia suntem fără îndoială, îndată ce românii din Ardeal, Basarabia şi Bucovina se găsesc alături de noi, „Adunări naţionale cu atribuţiuni de Constituantă". Când zici „cu atribuţiuni de", nu este acelaşi lucru ca şi cum ai zice „Constituantă". Pentru a fi o „Constituantă", trebuie să se fi îndeplinit anumite forme; pentru ca să simţi nevoia acelor „atribuţiuni de Constituantă", trebuie numai anumite împrejurări, e mult mai simplu, e mult mai practic, şi se evită o foarte mare primejdie: De a se aduce în discuţia Adunării anumite paragrafe constituţionale pe care unele curente din afară ar voi să le aducă în discuţie şi care fără îndoială nu este bine să fie aduse în discuţie.

Ştiu că d-voastră aţi luat o foarte practică măsură de precauţiune. Aţi ales în aşa fel banca ministerială şi în special o persoană care lipseşte în momentul de faţă, pentru a primi complimentele mele, şi ale mele, aţi ales în aşa fel Camera, încât se ştie bine că din Camera însăşi nu se va putea ridica nici o încercare în acest sens.

D. Pistiner are încă multă experienţă de făcut în domeniul vieţii constituţionale române şi, prin urmare, deşi reprezintă toată muncitorimea din toată România, pe care o cunoaşte, se vede, foarte bine, are încă multe de învăţat în mediul românesc, încât nu dumnealui o să vină să discute puncte din Constituţie care privesc forma de guvern, persoana Regelui, atribuţiile Coroanei, şi ca să propună ceea ce ar propune anumite persoane, din care unele au rămas pe dinafară, iar altele, deşi nu rămăseseră pe dinafară, ar voi să rămână măcar în afară.

Dar eu zic că era mai bine să păstrăm vechea formulă, în loc să se arunce acest decret-lege, absolut fără nici un sens, care fixează prin puterea executivă caracterul puterii legislative care va veni pe urmă. Profundă eroare, pe care nici o teorie de drept nu o va putea îndreptăţi. Va fi desigur o dibace ocolire a acestei greutăţi din partea d-lui raportor, dar d-sa cunoaşte prea bine ştiinţa sa ca să creadă că vreun principiu juridic permite aceasta sau să găsească un exemplu măcar în

https://biblioteca-digitala.ro

vreo țară, afară de Franța de sub Ludovic al XVI-lea, la 1789, care se scălda în teorii cu desăvârşire demodate, şi ştiți că Ludovic al XVI-lea n-a chemat o Adunare pentru aceasta, ci şi-a atribuit Adunării înseşi acest caracter de Constituantă.

Cu acestea isprăvesc partea întâi şi corespund, în acelaşi timp, în ideile pe care le anunț, unei destul de importante părți din minoritate, care nu este reprezentată aici.

Mă rezum. Eu nu cred că era nevoie de revizuirea întregului text constituțional; era nevoie mai mult de moravuri decât de schimbări de forme.

Cred un al doilea lucru: Că dacă nu se păstra precedentul creat de noi, cu „Adunarea națională având atribuțiuni de Constituantă", trebuia să se procedeze după sistemul vechi al celor trei strigări, şi numai după aceea să se adune Constituanta. Şi cred că în nici un chip, prin nici un argument de drept şi nici un precedent istoric, nu se putea îndreptăți sistemul, dezaprobat de la început de opinia publică, de a pune într-un decret-lege că Adunarea care va veni după Adunarea dizolvată va avea atribuțiuni de Constituantă. Puteți să vă credeți cum vă simțiți, dar în afară de acest sentiment cu totul personal şi în afară de ceea ce poate pleca dintr-însul, niciodată opinia publică nu vă va da caracterul de Constituantă, şi când adversarii acestui regim vor pretinde că măsurile d-voastră nu sunt obligatorii pentru regimurile care vor veni după acesta, vor avea un puternic argument, pe care i l-ați dat d-voastră.

Dar, încheind partea aceasta dintâi, îmi dați voie să trec la alte părți din răspunsul la Mesagiu.

Să-mi dea voie d. raportor să-i atrag atenția asupra faptului că, la sesiuni care țin numai câteva zile, nu este nevoie să se răspundă unui Mesagiu de câteva linii cu această importantă operă literară care ocupă patru pagini. Este cu mult prea mult pentru timp, este cu mult prea mult pentru posibilitățile cuprinse în acest timp, este cu mult prea mult pentru ce se poate întâmpla până la

https://biblioteca-digitala.ro

toamnă, pentru situația pe care o putem găsi până la toamnă, este cu mult prea mult pentru așteptările lumii, care crede că guvernul liberal, căruia mă adresez în rândul întâi, pentru că el este perfect constituțional și cu dânsul trebuie să stăm de vorbă, s-a înșelat în ceea ce privește așteptările opiniei publice față de dânsul.

Iată, și eu am intrat în contact cu multe cercuri în timpul alegerilor. Oamenii răi au vorbit cu oarecare sinceritate, și eu am obiceiul să spun de multe ori și lucruri care nu-mi convin mie și care aduc chiar pagubă cauzei pe care o susțin. Este un năravde care nu mă pot dezbăra. Ce așteptalumea de la d-voastră? Știți ce mi se spunea într-un județ? Unii că mă votează pe mine, și s-au ținut de cuvânt, și alții făgăduiseră că vă votează, și unii care făgăduiseră că vă votează au votat numai ei știu cum, crucea d-voastră. Dar oamenii aceia care erau câștigați de propaganda d-voastră spuneau: „Să-i votăm pe liberali pentru două motive", pe care le știți, desigur, pentru că oricine a luat parte la alegeri a auzit cuvintele acestea, „să-i votăm, pentru că a venit și rândul lor". Întrucât v-a venit sau nu v-a venit rândul, aceasta este o concepție populară cu totul particulară. Mi s-a mai întâmplat și mai înainte că oameni cumsecade, pe votul cărora mă sprijineam, îmi ziceau: „Te-om vota, dar nu ți-a venit încă rândul; când ți-o veni rândul, te votăm cu toții". (*Ilaritate, aplauze.*)

Dar mai era încă un argument, pe care l-am auzit la Dolj. Oltenii sunt oameni practici, care consideră chestiunile, nu cu ideologii moldovenești sau cu concepții de drept ardelenesc, sau cu bonomia basarabeană, sau cu formalismul bucovinean (*ilaritate*), ci aceștia judecă lucrurile cu: „ce e în mână nu-i minciună". Și olteni din Dolj ne-au zis așa: „Să-i votăm pe liberali, că ei sunt oameni bogați și or să plătească datoriile statului". (*Aplauze, ilaritate.*)

Vedeți, eu nu vă voi spune ce le-am răspuns, dar nici n-am afirmat că toți liberalii sunt bogați și cu atât mai puțin n-am afirmat că aceia dintre dânșii care sunt bogați

https://biblioteca-digitala.ro

ar înțelege să plătească datoriile statului în străinătate, ceea ce este un sacrificiu care nu li se poate cere de nimeni; dar, vedeți, atâta lucru se așteptau toți de la liberali: Să îmbunătățească situația prin experiența pe care au câștigat-o la bănci. Noi ieșim dintr-o bibliotecă, mulți dintre noi; d-voastră ieșiți din întreprinderi financiare, nu este nici o rușine, dacă dividendele nu sunt prea mari, și dacă politica nu susține întreprinderile, și dacă întreprinderile nu ies din politică. (*Ilaritate.*)

Dar atâta așteptа lumea: Să se ieftinească prețurile; cum știe toată lumea, s-au ieftinit (*ilaritate, aplauze*), să crească valoarea leului, cum nu poate să fie nici o îndoială că a crescut (*aplauze*), și să susțină ordinea publică, dar în această privință a ordinii publice voi vorbi la sfârșit.

Prin urmare, nu era nevoie să creadă d. raportor, al cărui frumos discurs îl așteptăm, că i se cerea atâta literatură. Literatura aceasta nu are nici un preț pe piață, și dacă înlăutru s-ar fi spus ceva în ceea ce privește peștele de Buna-Vestire sau ouăle de Paști, toată lumea ar fi dat concepțiile constituționale și ideile de politică internațională cuprinse în acest răspuns la Mesagiu pe făgăduieli de acestea că Partidul Liberal, fiind foarte bogat, poate să vândă ieftin și pește și ouă, ceea ce ar fi fost un bine pentru țară. Așa încât eu cred că este prea multă literatură, nu prea multă pentru noi, care ne scăldăm în teorii de atâta vreme, căci apele acestea mari de elocvență de la tribună sau de slove negre pe hârtie velină nu ne sperie, cum nici nu ne încântă, dar pentru public este prea mult, ca și pentru gazete, foarte scumpe și cu spațiu foarte puțin.

De aceea, eu cred că este foarte natural doar să se prezinte felicitări Regelui și Reginei pentru căsătoria principesei Mărioara cu Regele Alexandru, căsătorie pe care mă bucur că o binecuvântați, dar stărostirea mi se pare că au făcut-o alții (*ilaritate, aplauze*), și în momentul când s-a făcut stărostirea, nu știu dacă d-voastră o aprobați prea mult, dar, în sfârșit, cine cunună, și rolul acesta vă revine d-voastră, poate acoperi în felul acesta

https://biblioteca-digitala.ro

orice atitudine dezagreabilă față, n-aș zice de amândoi soții, dar măcar de unul singur. (*Ilaritate, aplauze.*) Așa încât înțeleg foarte bine că d-voastră, oameni politici, răspundeți la un anunț de căsătorie prin urările pe care un om de omenie, ori dacă e deputat, ori nu, este dator să le aducă. Dar nu aș înțelege de ce d-voastră faceți aici atâta politică externă, la care politică externă voi veni îndată, și de ce nu atingeți un lucru mult mai important decât ideile ce le are această Adunare în ceea ce privește relațiunile noastre cu deosebitele state, cu statele cu care am fost aliați și avem dreptul să le iubim și cu statele, cu națiunile cu care am fost în război și pe care se vede că avem datoria de a le ierta și de a le pune într-o formulă vagă alături ori la spatele națiunilor celorlalte.

Eu vreau să vorbesc de un lucru care s-a cerut, de o parte *importantă* dintre locuitorii României, s-a cerut în toate răspunsurile la Mesagiu de până acum și în ultimele răspunsuri la Mesagiu nu s-a dat, adică atitudinea pe care statul român înțelege s-o aibă, sub fiecare regim, față de chestiunea, foarte grea și delicată, a naționalităților.

Vedeți, în ceea ce privește naționalitățile, avem angajamentele de la Alba-Iulia. Angajamentele acestea, am spus întotdeauna că erau zadarnice, fiindcă angajamentele cele adevărate față de naționalități nu sunt pe hârtia de la Alba-Iulia, ci în însuși spiritul de toleranță și de dreptate al poporului românesc. (*Aplauze.*) Așa încât cred că, la orice manifestație, a oricării Camere, acest lucru trebuie amintit. Dar am mai crezut un lucru: Că orice guvern are o datorie în această privință, și să mă iertați că revin cu atâta insistență ca să spun că ea este necesară; reacțiunea față de o anumită campanie, care n-a încetat și căreia nu știm să-i răspundem printr-o propagandă folositoare, ceea ce constituie un adevărat păcat.

Este adevărat că guvernul care a precedat pe acesta a cheltuit foarte mult unde nu trebuia. Acesta se vede că nu este dator să cheltuiască nimic, nici atunci când trebuie. Dar, în sfârșit, propaganda cealaltă există, și ne face un rău nesfârșit, de care nu vă dați sama, și nu i se

https://biblioteca-digitala.ro

opune nimic, din cauza lipsei banilor, care se puteau lesne găsi, dar şi din cauza, ceea ce e mai trist, fiindcă am zis că banii se pot căpăta, din cauza lipsei de oameni. N-avem astfel ce este de nevoie. Şi de aceea se caută cu aprehensiune în orice Mesagiu românesc şi în orice declaraţie a Camerei ce se cuprinde cu privire la naţionalităţi. Fiindcă, s-o spunem limpede, părerea d-lui Goga, din foaia dumnealui pe care o scotea în Ardeal în 1919, că avem a face, dincolo de vechile noastre graniţe, cu rămăşiţe de naţionalităţi ce trebuie să dispară, este o părere absolut condamnabilă, nu numai de orice om cu simţ politic, de orice om cu simţ de cultură, dar şi de orice om care are grija viitorului liniştit şi normal al acestei ţări.

Noi suntem destul de mulţi pentru ca să nu ne temem de nimeni în vechea noastră moştenire. (*Aplauze prelungite.*)

Suntem asiguraţi având 2.500.000 de ţărani în Basarabia. Şi întotdeauna ţărănimea mănâncă pe orăşeni: Acesta este un lucru cunoscut. Poate că orăşeanul este mai pretenţios şi ţăranul mai incult, dar în materia aceasta nu împărtăşesc întru toate concepţia d-lui Simionescu, fiindcă nu ţin ca naţiunea română să fie o naţiune de cărturari, ci una de oameni cuminţi, fie şi cu carte mai puţină.

Un om fără de carte este un lucru destul de rău, dar norocul nostru cel mare este că sunt aici oameni cuminţi, care se pot dispensa şi de carte. Căci o naţiune mare, cum a fost naţiunea germană a lui Wilhelm al II-lea, cu toată cartea, s-a dus peste cap, şi toată grămada de cultură peste această naţiune n-a împiedicat-o să comită cea mai mare prostie pe care a făcut-o vreodată o ţară, prin războiul pe care l-a provocat, cu voinţa tuturor germanilor, imperiul lui Wilhelm al II-lea.

Prin urmare, nu mă tem, chiar cu incultura noastră, dar cu dreptul nostru vechi şi cu fiinţa elementului muncitoresc permanent, care este ţăranul român, nu mă tem de nici un fel de primejdie din partea naţionalităţilor. Dar mă bucur că ele sunt acolo.

https://biblioteca-digitala.ro

Orice națiune se ține prin schimbul de cultură cu altă națiune, al cărei capital se amestecă în bună parte cu ceea ce dă ea însăşi din avântul ei propriu. Dacă națiunile acelea, în loc să le găsim afară, cu pretenții, le găsim înlăuntru, cu modestie, cu atât mai bine. Am folosi dacă în cuprinsul României Mari ar putea fi toate culturile lumii reprezentate prin grupuri etnice definitive. Şi avem datoria să le respectăm, căci au dreptul la aceasta, şi putem să ne folosim de ele, fiindcă numai profit poate să iasă pentru noi.

Să-mi dați voie să precizez atitudinea d-voastră față de naționalități. Căci de pe banca ministerială se va fi întrebat cineva: „Dar de ce o fi venind d-lui, care nu are de trecut un examen pe care mult tineret o să-l treacă în curând, să ne spună lucruri pe care le cunoaştem de ieri şi să le arate astăzi, de ce o fi venind omul acesta cu oarecare experiență să aducă din nou chestiunea aici?"

Iată ce vreau să spun: În alegerile acestea s-a întrebuințat față de unele naționalități *şi* un sistem de pacturi electorale. Față de unii au reuşit, față de alții însă nu. Profundă eroare face orice guvern românesc care tratează pacturi electorale, şi nu aş vrea să insist, dar ştiți şi d-voastră că a fost un pact cu saşii şi s-a încercat unul cu ungurii. Pactul cu saşii a reuşit; ştiți că pactul cu ungurii n-a reuşit, şi dacă nu s-a încheiat pactul cu ungurii, ei n-au în Camera aceasta nici un singur *reprezentant.*

E o mare, o foarte mare greşeală. *În* privința aceasta, dați-mi voie să vă fac o destăinuire, care nu compromite pe nimenea, căci nu spun numele. Cineva care este legat prin toate interesele de Ungaria, de națiunea ungurească, îmi spunea acum câteva săptămâni: „Mare greşeală faceți d-voastră că nu aduceți în Camera românească un număr destul de important de reprezentanți ai poporului unguresc. *Întâi,* fiindcă este drept, dar şi pentru *alt* motiv. D-voastră ştiți că ungurul are o mare slăbiciune: Când l-ai luat frumos, făcându-i

https://biblioteca-digitala.ro

mare cinste şi tratându-l cavalereşte, ceea ce se cheamă dârzenia lui de la început, începe să slăbească".

Aşa trebuia, dacă Parlamentul ar fi fost cum îl doream noi cu toţii, şi nu vă puteţi închipui că eu mă aşteptam să fiu succesorul; într-un mod puţin onorabil, pentru că în alt chip mi se propusese de generalul Averescu. Dar doream ca acest Parlament să fie altfel, şi atunci, în acest Parlament ar fi trebuit să fie reprezentate, nu numai toate partidele după importanţa lor politică şi după valoarea lor morală, dar toate naţionalităţile, după munca *şi* cultura pe care o reprezintă aici. Dar nu e aşa, *şi* nu se spune nimic în Răspunsul la Mesagiu. Sunt dator să exprim această părere, care poate să nu aibă, într-un viitor pe care sunteţi liber să-l socotiţi cât mai depărtat, o altă importanţă decât aceea de a se fi spus, de la această măsuţă, aceasta în mijlocul unui grup de zece deputaţi.

Trec la o a treia parte. D. raportor, solicitat evident, eu ştiu ce însemnează să fie cineva raportor la Mesagiu, fiecare vine cu o idee şi trebuie să-i faci loc în Adresă, şi în Adresă apar deci pasagii, oricare ar fi forma, adeseori contradictorie în ce priveşte ideile, solicitat, zic, din mai multe părţi, a vrut să pună toate chestiunile externe în opera sa, şi daţi-mi voie să găsesc în această parte puţină nepotrivire. Veţi zice: Nepotrivire ca stil? Poate. Dar şi alta.

Este evident că România nu urmărea ce se spune aici: Un „ideal în războiul mondial, de la o biruinţă comună", ci urmărea, printr-o biruinţă, un ideal. Este o succesiune de termeni, care în logica cea mai bună se prezintă astfel. Dar nu vorbesc de lucrul acesta, ci vreau să relevez câteva pasagii, care nu sunt destul de curtenitoare, ci sunt de-a dreptul dure, fără nici un motiv. Iată unul pe care-l cred că nu e curtenitor. D-voastră vorbiţi de legătura de familie dintre domniţa noastră şi Regele Alexandru, şi spuneţi: „Naţiunea întreagă vede în această unire un simbol asigurător, că legăturile seculare

https://biblioteca-digitala.ro

de prietenie cu vecinii noştri sârbi vor continua şi mai strânse".

Nu, d-lor, nu cu ţara lor, ci cu naţiunea lor. Şi al doilea, nu pentru „o victorie la care am fost părtaşi", victorie a cine ştie cui, ci o victorie la care am fost colaboratori cu dânşii... (*Întreruperi pe băncile majorităţii.*)

Să vă spun pe nume, ca să judece o lume. Ei! Să mă înveţe d. Şendrea pe mine stilul românesc! Nu vreau să te jignesc, d-le Şendrea, dar cum nu o să te învăţ eu pe d-ta în ce chip să gospodăreşti o moşie, n-o să mă înveţi nici d-ta pe mine cum se scrie limba românească. (*Ilaritate.*)

Căci în momentul când pământul sârbesc se cutremura de mersul cavaleriei prinţului Alexandru spre Belgrad, aceasta a fost întâia solie a noastră că o să scăpăm de iadul care era în Moldova. (*Aplauze.*) Da, prietenie de la popor la popor, şi amintirea războiului ca amintire a unor silinţi comune, în care nimeni nu are dreptul să se ridice peste celălalt. Fiindcă au fost făcute prin munca, suferinţa, jertfa fiecăruia din noi, lucrurile acestea se spun puţin şi cu inima, şi pasagiului aceasta îi lipseşte, şi acum era momentul când trebuia să se spună. Veţi întreba: De ce? Fiindcă s-a ridicat de aici, de o persoană cu sentimente patriotice ce-l onorează şi care a vorbit tot aşa şi în cea dintâi Cameră, chestiunea Banatului, ceea ce nu este diplomatic, dar, când vorbesc azi şi eu de chestiunea Banatului, nu sunt cel dintâi care am săvârşit acest act nediplomatic. S-a vorbit aici în Cameră; să-mi daţi voie să vorbesc şi eu.

O voce: Să auzim!

D. N. Iorga: D-ta eşti bănăţean. Să-ţi spun un lucru, fiindcă eşti bănăţean. Franţa avea obiceiul, după 1870, să creadă că anumite lucruri nu se spun tocmai fiindcă se simt. Şi în materie de gust, de delicateţă, noi avem de învăţat de la francezi.

A trivializa o durere, strigând-o, înjoseşte un popor, iar a întrebuinţa o durere pentru scopuri de partid, înjoseşte un partid. Să ne amintim noi de ce drepturi suntem lipsiţi, amintirea lor să o lăsăm copiilor noştri, dar

https://biblioteca-digitala.ro

acestea nu sunt fraze care se strigă la răspântii. Şi mai ales în momentul când ungurii din Ungaria caută arme împotriva noastră. În această privinţă să nu ne înşelăm. O spun cu toţii, oficialii şi neoficialii, care au trecut pe acolo: Oamenii aceia trăiesc filtrând ura cea mai cumplită împotriva noastră. În orice loc vom fi atacaţi, orice declaraţii vor fi făcute, ei vor fi acolo ca să ceară ceea ce nu li se cuvine şi ceea ce nu le putem da în ruptul capului, căci este şi în contra dreptăţii. (*Aplauze.*)

În momentul când germanii găsesc anumiţi lăudători la noi, nu numai pentru ce simulează că vor după război, dar pentru ceea ce ar fi voit în timpul războiului şi înainte de război, când încep a umbla anumiţi voiajori culturali prin România, anume „Kultur-Reisenden" intelectuali, între Germania şi România, şi călătoresc cam des de la o ţară la alta, noi ştim foarte bine ce se păstrează, şi e firesc, în sufletul fiecărui german. Adică îşi închipuie cineva că vreunul se poate resemna cu o Germanie amputată la vest de Alsacia-Lorena, iar la răsărit fără parte din Prusia Orientală şi fără Posnania? Se poate crede lucrul acesta, că ei ar uita pe soldaţii negri, de culoare, care păzesc azi la Rin, ca şi despăgubirile prelungite atâta vreme şi călcarea în picioare, de care, mai la urmă, s-au făcut vinovaţi, fiindcă ei înşişi au vrut să calce dreptatea lumii?

Credeţi d-voastră că avem de căutat şi alţi duşmani, atunci când aceasta este starea de spirit a poporului german şi când dincolo de Nistru ştim că e tot aşa, deşi, o vreme, s-a găsit poate interes să se ajute Vranghel, închipuindu-ne că de la Vranghel[3] poate să ne vină cine ştie ce foloase, şi azi am adăpostit, crezând iarăşi că o să ne vină cine ştie ce folos, pe Mahno[4], ca să-şi îndeplinească rolul lui?

Dar eu, care cunosc starea de suflet a poporului rusesc, ştiu că acei de dincolo de Nistru pot să iscălească o sută de tratate, dar ei vor trăi numai cu gândul la Basarabia, căci le trebuie Strâmtorile şi Strâmtorile fără Gurile Dunării nu le pot avea. Şi când este aşa, să

https://biblioteca-digitala.ro

începem noi, în generația de acum, când cea mai strânsă frăție de arme ne leagă de sârbi, să începem a vorbi de ce? De lucruri pe care nu ni le-ar putea da ei acum şi pe care, prin urmare, noi nu trebuie să le cerem, sfărâmând legăturile care sunt şi asigurarea lor, dar, să o credeți, şi asigurarea noastră? Pentru legăturile acestea fireşti, noi sacrificăm doar un sentiment foarte scump. Sârbii sunt duşmanii Italiei.

Este incontestabil că pentru anumite teritorii între acele două popoare nu se poate încheia o prietenie sinceră. Sârbii au luat Dalmația. Un fir de praf dacă l-ai lua de jos, el este o fărâmă din leul Sfântului Marcu, cu simbolul de marmoră al Veneției medievale.

Lucrul acesta nu se poate uita, că toate sunt pecetluite acolo cu stema măreței republici italiene. Şi nu este nevoie să spun tot ce ne leagă de Italia şi tot ce trebuie să îngrămădim în sufletul nostru, în anumite momente, pentru că ne găsim înaintea primejdiei, şi ajutorul cel mai apropiat nu ne poate veni decât de la poporul cu care, veac de veac, am avut atâtea legături, poporul sârbesc.

Dar nu e numai atât. Erați cu toții de față când preşedintele Consiliului a plecat la Geneva ca să apere interesele României. Ați putut vedea cum, neglijând cu desăvârşire ce se va spune în afară de această Cameră, n-am întrebuințat acel ton de polemică, ton care, o spun foarte hotărât, a dezonorat Camerele noastre multă vreme. Şi în mâna d-voastră stă ca acest ton să nu dezonoreze şi această Cameră. Ce credeți oare că, dacă ați rămas între d-voastră, nu vă puteți spune amabilități? Vi le puteți spune foarte bine, deşi veți face foarte rău dacă vi le veți spune.

Ați văzut cum, într-un ton cu totul deosebit de tonul de odinioară, am întâmpinat cuvintele d-lui preşedinte de Consiliu, fiindcă el pleca de aici reprezentând România. Evident, d-rul Lupu crede că el ar reprezenta-o mai bine; numai cât n-avea mandat. (*Ilaritate.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Neavând mandat, eu n-aveam să aleg între doi diplomați de rasă, ei fiind unul singur, bun sau rău, dibaci sau nedibaci, mare sau mic, acela era. Acela va vorbi în numele României, şi aceluia i se putea adresa un sfat, dar nu o insultă.

Insulta este posibilă în gazete, în anume gazete, să nu se supere presa, da, dar aici astfel de lucruri nu se pot spune în orice caz, şi în orice caz eu nu le voi spune. Dar, vă rog, eu am asistat cu durere la anume recriminații inutile pe care d. I. C. Brătianu le-a rostit, fiind eu preşedinte şi dumnealui vorbind de la această tribună, şi toți acei care au vorbit pe vremea mea în opoziție ştiu cât căutam să ocrotesc pe membrii minorității, ba mi-am făcut şi duşmani în majoritate din această pricină; fiecare a putut vorbi atunci după dreptul lui. I-am amintit d-sale atunci, în câteva cuvinte, de anume defecte de temperament. Am evitat acum să-i spun chiar cuvintele acelea, ca să nu se supere. Dar nu uit o atitudine care a făcut ca la Paris să avem mult mai puțin decât am fi putut avea. Poeții au spus, de când este lumea, că, dacă vrei să-i dai omului lucruri amare, trebuie să ungi cu miere marginile vasului; noi avem însă obiceiul acesta rău, nu noi toți, dar mai ales dumnealui. Poate de atunci, după experiența dureroasă pe care a făcut-o, să fi părăsit puțin din unghiurile acelea ascuțite pe care avea obiceiul de a le prezenta sau, în aceiaşi comparație ca mai sus, întâi amarul pe marginile vasului, chiar dacă stătea mierea cea mai bună înlăunlru. Nu e bine.

Şi nu e bine că tot aşa faceți şi d-voastră în Adresă.

Ziceți: „Rămânând credincioşi aliaților noastre". Dar desigur, „rămânând credincioşi". Era foarte frumos ceea ce spunea d. Vintilă Brătianu ieri. D-sa este omul convingerilor, al convingerilor greşite uneori, dar desigur un om de bine, şi când se încălzeşte sincer d-lui, mai ales în domeniile pe care le cunoaşte, poate avea succese oratorice ca acelea de ieri, pe care nu i le invidiez şi pe care nu le-ar fi avut mulți oameni mai meşteri decât d-sa. Este un succes de sinceritate, nu de artă, şi cred că

https://biblioteca-digitala.ro

succesul de sinceritate onorează mai mult decât succesul de artă, fiindcă de cabotinaj suntem sătui. (*Aplauze.*)

Dar d-lui ne-a vorbit de un lucru pe care ni-l înfăţişa ca şi cum el ar fi fost un alt sistem faţă de sistemul nostru. Dumnealui zicea: Noi suntem încredinţaţi în puterile României, şi puterile României ne vor mântui. Nu cerşim la uşile nimănui. Foarte frumoase cuvinte, dar în această privinţă, cine a citit „Universul" de astăzi, i-ar putea spune d-lui Vintilă Brătianu că în pagina întâi a acelei foi, aceeaşi ideie se spunea de mine: Oricare ar fi guvernarea ţării, ţara aceasta este aşa de dumnezeieşte binecuvântată cu oameni de treabă şi muncitori, încât se ridică de la sine. Experienţa pe care d. Vintilă Brătianu o are despre puterea de a se ridica şi de a birui a naţiunii noastre este luată din domeniul practic, cu care dumnealui a venit în curent mai mult. Dar conştiinţa pe care o am eu despre caracterul cu neputinţă de dărâmat al acestei naţiuni provine dintr-o experienţă ceva mai lungă, din acele câteva secole de istorie românească, multe şi frumoase şi dureroase, şi în care am trăit mai mult decât în lumea care mă înconjoară. E foarte uşor să spui acum, când ai hotarele de la marginea Maramureşului la Dunăre şi din apropierea Tisei la Nistru, că naţiunea românească nu poate să o dărâme nimeni, fiindcă este în stare să-şi impună drepturile sale oricând. Dar au fost, pe vremuri, modeşti boieri, cu işlice mari, cu capete rase, cu lungi veşminte orientale, cu ridicoli papuci în picioare, care nu ştiau nici limba franceză, nici diplomaţia care se serveşte de limba franceză, care nu fuseseră nici la Paris, nici la Geneva, dar care, în momentul când ar fi crezut cineva că niciodată naţiunea aceasta nu se va ridica din praf, spuneau: Această naţie nu renunţă la dreptul său şi acesta nu se poate distruge de nici o silă de pe lume. (*Aplauze prelungite.*)

Şi dacă e frumos să spui lucrurile acestea de la tribuna Camerei, după 1918, era un moment când era mai frumos să afirmi acest lucru, când erai la Iaşi, cu armata invadată de tifosul exantematic, cu flămânzi în toate

https://biblioteca-digitala.ro

părțile, cu orizontul întreg închis, când de jur împrejur stăteam în temnița dușmanilor noștri. N-a spus nimic chiar așa de nou d. Vintilă Brătianu în momentul acela și nu opunea unei politici de îngenunchiere înaintea străinătății, nu opunea politica sa, de luptă intransigentă.

Prin această încredere în poporul din care fac parte, prin aceasta s-a ținut viu și sufletul în mine, iar nu prin exemplul vieții contemporane, viață adeseori de traficuri neîngăduile, de egoism sălbatec, de îmbulzeală la toate satisfacțiile materiale ale vieții, de partidism, adeseori năvălitor, totdeauna neiertător față de adversar. (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

S-a ținut tocmai prin această admirabilă vigoare, în care n-am dat nimic din ceea ce este al nostru, în credința că va veni vremea la care am ajuns. Iar urmașii noștri vor ajunge, oricâte prostii am face noi, așa de departe, încât, dacă am putea noi zări în viitorul lor, ne-ar fi rușine și de lucrurile cele mai bune pe care le facem și de care încă am zice că sunt prea puțin pentru ceea ce va ajunge națiа românească când toate ursitele ei se vor îndeplini. (*Aplauze îndelungate.*)

De aceea, eu zic că nu e bine să se spuie ici și colo câte ceva, care ar părea că reprezintă un sentiment de neîncredere față de aliații noștri de odinioară. Să apărăm față de dânșii tot ce avem de apărat, dar, pentru Dumnezeu, să începem prin a le spune cât de mult le suntem pe drept recunoscători, cât de mult îi iubim pentru aceasta și cât de mult înțelegem un lucru: Că numai menținerea legăturilor de alianță, oricâte frecări ar exista între unii și alții, garantează situația pe care am căpătat-o. Dacă-și închipuie cineva că trezindu-se Germania împotriva Franciei, Germania aceasta nu va schimba cu desăvârșire tot rezultatul războiului și că, nu numai că ne va trimite în hotarele noastre cele vechi, dar chiar față de hotarele cele vechi va proceda cum au procedat foarfecele congresului din București, dacă își închipuie cineva că, slăbindu-se legăturile între aliați și noi, am mai păstra ceea ce avem, oricare ar fi vrednicia

https://biblioteca-digitala.ro

noastră, atunci nu ştie ce sunt fatalităţile internaţionale, mai puternice şi decât vrednicia celui mai mare popor.

Cu privire la ultima parte, daţi-mi voie să vă spun că nici aceia nu corespunde sentimentelor mele.

Cu privire la partea aceasta, vă făgăduiesc că veţi avea de cules unele informaţii folositoare pentru dumneavoastră, fiindcă nu aţi fost puşi în curent cu anumite amănunte interesante cu privire la originea acestui guvern, amănunte pe care trebuie să le ştiţi şi pentru alte motive decât simpla curiozitate.

Vedeţi, d-lor, eu sunt un om care am obiceiul să definesc rolul meu. Aceasta, deşi de pe banca ministerială un prieten m-a acuzat, acum câtăva vreme, de exagerarea eului meu. Este o exagerare a eului meu aceea că scot dintr-însul atâta muncă pe cât pot şi nu cer pentru munca aceasta nici ceea ce se îngăduie unui om muncitor? Este o exagerare în cărţile mele pe care le-am făcut cu zilele mele trudite şi uneori şi cu nopţi nedormite?

Nu văd întrucât aceasta ar fi o exagerare a eului meu.

D-lor, dar eu nu am cerut nimic în ceea ce priveşte averea şi nici situaţiile oficiale atunci când nu am fost, în ţara d-lui Trancu-Iaşi, ministru niciodată şi nici măcar decan al Facultăţii. Sunt acum prodecan la Facultate, fiind cel mai vechi acolo, şi aceasta s-a făcut în chip mecanic.

Dar, d-lor, eu am tipărit o serie întreagă de volume despre care nu s-a scris nici măcar două rânduri de dare de samă. Dacă aceasta înseamnă să fi obraznic, atunci sunt cel mai obraznic om din Ţara românească; dar, dacă nu este aşa, atunci prietenul meu mi-a făcut o mare nedreptate.

Dar, d-lor, iată, eu voiam să vin la un fapt. Eu îmi măsor rolul meu, căci dacă m-aş duce la o adunare de bancheri (*d. V. Iamandi protestă*), d-le Iamandi, nu e o aluzie la d-ta, care eşti un tânăr iluzionist şi care ţi-ai găsit un rost mai bun decât la noi; nici nu mă gândeam că d-ta ai putea să fii bancher, căci nu ai figură de

https://biblioteca-digitala.ro

bancher, dacă m-aş duce, zic, într-o adunare de bancheri, credeţi că aş avea sfruntarea să discut despre deosebitele valori care se negociază? Sau, când m-ar pofti la o nuntă, într-o casă unde nu am fost niciodată şi unde nu aş fi contribuit la legăturile de familie cu nimic, aş sta în primele locuri? Desigur că aş sta lângă uşă, lăsând ca acei pe care-i priveşte de aproape şi pentru care este mai plăcută această nuntă, să stea în locurile principale.

Uneori, d-lor, s-ar părea că prea mă amestec mult în discuţie, şi cred că este bine atunci să ştiţi de ce mă amestec. Este foarte adevărat ceea ce a spus d. Vintilă Brătianu despre întâlnirea mea din mai cu d-sa. Dar, dacă d-sa spune tot ce este adevărat, atunci are datoria dumnealui să creadă că sunt adevărate şi lucrurile pe care le spun eu; nu i-am dat vreodată vreun motiv să se îndoiască de mine. Ne-am întâlnit deci în luna mai, lângă strada Batişte, în faţa unei grămezi de cărămizi, şi am vorbit. Ne-au surprins câţiva jurnalişti, şi era martor şi d. Buţureanu, senator de Dorohoi. Am vorbit cu durere despre situaţia ţării.

Vedeţi, fatalitatea pusese grămada aceea de cărămizi în mijlocul drumului şi, cum nu se putea să treacă niciunul înainte, am escaladat cărămizile împreună, şi ne-am lovit piept în piept. Dacă te loveşti piept în piept cu cineva atunci, chiar dacă acela face altă politică, dar dacă te cunoşti cu dânsul, trebuie să schimbi câteva vorbe, până treci mai departe.

Iată, d. Brătianu are o memorie politică, dar în ea este un lucru curios. Am admirat-o la mulţi oameni. Şi ea consistă în aceea că după zece ani îşi aduc aminte perfect de fiecare cuvânt ce a spus. Eu sunt incapabil de o astfel de memorie; nu-mi pot aduce aminte în mod exact decât de ideile schimbate în cursul unei zile. Totuşi iau note în fiecare zi, să vă feriţi de notele acestea, nu acum, peste douăzeci de ani după moartea mea, când vor fi tipărite. Iau note zilnice seara, dar nu sunt în stare să reproduc cuvânt cu cuvânt tot ceea ce am spus.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar d. Vintilă Brătianu are candoarea oamenilor care nu sunt scriitori şi care identifică memoria lor, influenţată mai mult de situaţia momentană, cu aceea ce a rămas în minte din ce s-a petrecut atunci. De fapt iată cam ce am spus eu, domnilor.

Am spus: „D-le Vintilă Brătianu, ne prăpădim". A recunoscut-o şi dumnealui. I-am vorbit de un Minister de coaliţie, şi adaug acum că nu am intenţia să ajut, vă rog să o credeţi, să ajut pe d. general Averescu sau pe d. Argetoianu să vie a doua oară, spre nenorocirea acestei ţări. Nu am această intenţie, chiar dacă aceasta mi-ar atrage articole displăcute, ar fi un schimb de bune procedee.

Dar eu nu am această intenţie. Nu poate exista un regim mai nenorocit decât regimul sub care a trăit ţara aceasta timp de doi ani şi jumătate; cu oricine trebuia cineva să se unească pentru ca acest regim să dispară. Şi atunci eu am propus d-lui Brătianu să fim mai mulţi pentru a o face. Dumnealui n-a refuzat, aici se înşeală, n-a refuzat cu totul ideea unei coaliţii.

A fost vorba şi de ţărănişti. Iată ce sunt ţărăniştii, în amintirea mea, nu în pretenţia lor, fiindcă una e una şi alta e alta. Ţărăniştii sunt în cea mai mare parte foşti naţionalişti, naţionalişti culturali sau şi naţionalişti politici. Eu am o lungă listă a celora care au fondat partidul, şi lista e foarte interesantă. Erau şi de prisos, ca dumnealui (*arată către d. V. Iamandi*) şi alţii, azi în alte părţi. La ţărănişti sunt foarte mulţi dintr-înşii.

Evident, nu-mi veţi face ofensa să credeţi că eu le-am dat pe d. Coandă de la Argeş, chiar aşa cum zice în scrisoarea sa din „Aurora", că sunt „brânză bună în burduf de câne"; burduful fiecăruia e cum l-a ajutat Dumnezeu, dar e mai bine să ai burduf de câne exterior decât să ai în interior elemente care să echivaleze cu ceea ce cânele îmbrăcat în burduful lui are şi în sufletul lui. (*Ilaritate.*)

Nu-mi veţi face injuria să credeţi că m-am apropiat de d. Coandă, şeful ţărăniştilor de la Argeş, ori de şeful

https://biblioteca-digitala.ro

său, în timpul războiului, care era directorul „Luminii". Şi, prin urmare, dacă sunt ţărănişti de felul meu, sunt şi ţărănişti de alt fel, şi truda mea cea mare, prietenească, e cum să fac pe cei care au fost în mersul de idei al meu să se întoarcă, nu pentru mine, ci pentru ei şi pentru ţară, la mersul de idei al meu, care e monarhic, legalist, naţionalist, să părăsească un foarte frumos cal revoluţionar, care a zburdat în largul Europei, dar care pentru moment are acelaşi neajuns ca şi calul lui Don Quijote, e mort şi a călări pe cel mai frumos cal mort e mai rău decât pe cea mai proastă mârţoagă vie.

Aşa cum vedeţi, trebuie să fac o deosebire în Partidul Ţărănesc, şi păstrez pentru d. Mihalache, pe care l-aţi atacat foarte mult, multă stimă.

E un ţăran foarte cinstit, care a ajuns ministru, rămânând în sufletul lui ceia ce au fost înaintaşii lui din generaţie în generaţie: Un om cinstit şi modest. Cuvântările sale le luaţi în răspăr, şi, când îl iei pe un om în răspăr, nu o să-ţi spună: „Bună ziua" şi „mulţămim d-tale". Dar dumnealui e un om foarte folositor acestei ţări, cunoaşte chestia agrară foarte bine şi a dovedit în război că e un soldat care nu s-a dat în lături.

Nenorocirea e că a fost invadat de cine a fost invadat, pe urmă, dar, în sfârşit, şi-a lăsat un deget şi i-au prins mâna întreagă, de l-au adus în trista situaţie în care se găseşte acum. Dar orice om de bine are datoria, nu să-l jignească pentru a-l înfunda mai mult în mijlocul celor care au venit mai târziu în partidul său şi care i l-au confiscat, ci să-i arate sentimentele acelea care să-l recheme în locul de unde sufletul său desigur că n-a deşertat, am spus un cuvânt foarte greu şi prefer să spun în locul pe care sufletul său nu l-a părăsit niciodată.

Şi *i*-am spus d-lui Brătianu atunci: „D-le Brătianu, dacă ar fi numai pentru faptul de a nu avea o puternică opoziţie în ţară, fiindcă ţărănismul pretinde... Ţăranul vrea ceva; d-voastră ziceţi: O să-i dăm câţiva pumni de la jandarmi şi câteva zile de închisoare, o să-i lipim crucea pe frunte şi are ce-i trebuie. (*Aplauze, ilaritate.*) Vă

https://biblioteca-digitala.ro

înşelaţi, ţăranul vrea să-l laşi puţin să facă pe voia lui. Dar veţi zice: Voia lui ce însemnează? E voia omului celui mai legal în ţara aceasta, care cere să fie informat, dar cu adevărat informat asupra adevăratelor sale interese şi cum niciodată n-o să-şi pună la plug un bou nărăvaş şi n-o să încalece pe un cal care l-ar da de râpă, tot aşa n-o să servească el cauza niciunui partid care, împreună cu pierderea lui, ar putea să aducă pierderea ţării". (*Aplauze.*)

Şi i-am spus d-lui Brătianu: „Să încercăm şi cu dânşii". Dumnealui nu a refuzat absolut. Nu. Am văzut pe urmă pe d. Ion Brătianu, pe vară, în casă la mine. Dumnealui e adevărat că a făcut rezerve foarte hotărâte în ce priveşte colaborarea cu ţărăniştii. Dar ipoteza că partidul acesta ţărănesc este în vădită şi puternică scădere era greşită. Veţi recunoaşte că, în lupta pe care aţi dus-o, aţi găsit un partid foarte puternic, care dorim să meargă pe alte drumuri ca metodă, ca înaintea ochilor să aibă alte ţinte, dar desigur un partid foarte puternic şi foarte iubit în multe judeţe. De ce aş minţi eu spunând în avantajul propriei mele cauze că nu e aşa? Aşa e ţăranul! El trebuie educat în direcţia lui, iar nu smuls de la direcţia lui la a noastră, pentru ca să-l facem din nou sluga noastră. Aceasta ar fi cea mai mare greşeală. (*Aplauze pe băncile minorităţii.*)

Noi uităm multe. Ne facem un rău astăzi şi a doua zi ne întindem mâna. De ce? Pentru că doar cei mai mulţi sunt avocaţi şi oameni politici. Avocaţii se batjocoresc pe sama clienţilor, şi a doua zi cu colegul acela pe care l-au pişcat puţin pentru ca să iasă cum trebuie cauza, se împacă. În ce priveşte pe cei care fac politică, se schimbă niţel împrejurările la noi. Câţi dintre noi nu vor fi avut în viaţa lor momente în care nu credeau că se vor putea întâlni cu un altul, şi în urmă se întâlnesc? Se găseşte drum şi azi de la banca de aici la banca de acolo; şi d-voastră vă veţi fi mirat poate de anumite călătorii de la o bancă la alta.

Cu ţăranul nu este aşa. Pe ţăran când l-ai lovit odată în drepturile lui, nu te uită niciodată. Şi să ştiţi că o să-i

https://biblioteca-digitala.ro

plătiți polița de acum. Când veți cădea în opoziție și când veți avea adversari cumpliți la guvern, veți vedea câți dintre d-voastră veți ieși. Nu numai atât, dar să vă spun și altceva: Chiar dacă la guvern nu ar fi asemenea adversari ai d-voastră, ci ar fi un biet om care merge cu dreptatea și care va încerca să fie absolut drept cu d-voastră, îi va fi cu neputință să vă asigure în viitoarele Camere reprezentanța pe care fără îndoială că prin marile servicii pe care Partidul Liberal le-a adus țării și prin calitățile atâtora dintre conducătorii săi are dreptul să o aibă.

Ei bine, ați pierdut pentru un micuț câștig de *mo*ment, ați pierdut un întreg viitor, și toate sforțările d-voastră nu o să vă facă să recâștigați acest viitor. (*Aplauze pe băncile minorității.*)

Am stăruit, deci, continuu în acest sens al colaborării și încă pentru un lucru: Pentru acesta, pe urmă, încă mult mai mult decât chiar pentru o înțelegere cu Partidul Țărănist. Am stăruit pentru o înțelegere cu toate partidele Unirii. De unde vine formula aceasta, de guvernământ a partidelor Unirii, o știe d. Inculeț, care se uită foarte șiret, pentru că știe că este așa, și eu îl cunosc bine pe dumnealui, și atunci când se uită șiret, să știți că este absolut adevărat. (*Aplauze.*)

Am găsit-o și în convorbirile cu dumnealui și cu d. Nistor, dar mai ales cu d. Maniu, care este un om așa de liniștit, așa de calm, cu care se poate înțelege cineva așa de bine, dacă are cea mai mică noțiune a acelui lucru foarte frumos și mare, care se cheamă sufletul ardelenesc, pe care nu l-ați prins când vorbea de la tribună, cu toate îngrădirile omului de știință care este părintele Lupaș, cu toate calitățile admirabilului scriitor, care este cel mai mare prozator al Țării românești în momentul de față, părintele Agârbiceanu, de care am fost mișcat până în adâncul sufletului meu. Și nu este adevărat, nu a prins bine d. Vintilă Brătianu când, cu privire la discursul lui, a vorbit de ură. Acel om pe care cine l-a citit îl știe că nu poate urî, a spus că urăște numai procedeele, dar, în ce privește oamenii, a spus că le recunoaște toate meritele și

https://biblioteca-digitala.ro

că ar fi cel mai fericit atunci când ar putea să-i iubească prin distrugerea acestor metode. (*Întreruperi printre ardelenii liberali.*) Nu mă întrerupeți d-lor ardeleni, căci știți că una din cauzele pentru care Parlamentele anterioare nu au putut lucra, una dintre cauzele pentru care au fost compromise și una dintre cauzele pentru care nu s-a putut avea în țara aceasta buna înțelegere, atât de necesară, sunt dușmăniile acelea dintre ardeleni, pe care le-am întâmpinat încă de la început, când am venit aici ca prezident al Adunării. Aveam obiceiul atunci că nici nu-i lăsam să se certe, îi trimiteam la club, de câte ori vedeam că vin aici cu pofte de a mușca în carnea fraților lor. Le spuneam să poftească la „Majestic", să se sfădească acolo, căci aici nu este vorba de certe de clopotniță, ci este vorba de interesele Țării românești. „Duceți-vă, certați-vă, împăcați-vă, și pe urmă veniți aici, ca să vorbiți ca români, iar nu ca oameni de partid, sau ca oameni care vă urâți pentru cine știe ce mizerabile chestiuni de provincie". Da! Da!

Și, zic, am stăruit necontenit pe lângă d. I. I. Brătianu să se facă această legătură a partidelor Unirii. Uite, d-nealor sunt sigur, sunt convins, că nu vor încerca o dezmințire, d-nealor amândoi, și d. Inculeț și d. Nistor, care ar fi mai fericiți dacă în momentul acesta s-ar găsi într-un Minister al partidelor Unirii, decât, cum se găsesc astăzi, într-o situațiune puțintel cam jenantă, de trebuie să vie d. Marmeliuc de la tribună ca să spună că este numai colaborare și să încerce a fixa distincțiuni care se fixează cu multă greutate, după ce d-nealor în Bucovina au ales, la atât de puține locuri, trei miniștri liberali, o colaborare cam îmbulzicioasă, locurile fiind puține, iar d. Inculeț, din partea d-sale, a trebuit să recurgă la infinitele resurse ale spiritului d-sale fin și ale acelei bonomii care ni-l face simpatic, cel puțin pentru aceia care nu au pătimit în Basarabia de pe urma alegerilor, eu unul nu am avut nici o candidatură serioasă, așa că n-am de ce să-i refuz simpatia mea, a trebuit să recurgă la lucruri de

https://biblioteca-digitala.ro

acestea ca să dea o înfăţişare, o vitrină, o faţadă colaboraţiei sale.

Şi, d-lor, mulţi dintre d-voastră sunteţi oameni tineri, alţii oameni care, având o vârstă mai înaintată, au venit în Ardeal numai după război. Eu cred că felul cel mai bun de a cunoaşte Ardealul nu este acela de a-l vedea după război, în enervarea pe care o produce biruinţa, pe când suferinţa solidarizează. Ardeleni în forma lor cea mai admirabilă au fost ardelenii dinaintea războiului. Eu nu vă pot spune cât datorez acestor oameni. Am plecat de aici, dintr-un mediu egoist, strict materialist, decăzut, unde fusese puţin socialism de la Iaşi, căci, în vârstă de şaptesprezece ani, eram dator să explic înaintea unor oameni care, ascultându-mă, înţelegeau tot aşa de puţin cum înţelegeam eu, să le explic teoria *Capitalului* lui Karl Marx şi eram pus să împart în Botoşani broşurile lui Kropotkin[5], cu copertă roşie. Aşa era moda timpului, dar moda aceasta s-a dărâmat. După aceea a venit radicalismul lui Panu, pe care d-voastră l-aţi luat la d-voastră, dar care nu v-a adus nici un folos.

D. Leonte Moldovanu: Ba am avut folos.

O voce: L-am luat de la d. Take Ionescu.

D. N. Iorga: Aţi avut vreun folos? Eu vă spun un lucru: Marfa politică să n-o cumpăraţi de la aceia care la rândul lor au cumpărat-o de la altul, ci să o luaţi direct de la fabricant. Va să zică, în vremea aceea, după entuziasmul tinereţii rămăsese viaţa, rămăsese un ideal ştiinţific, un ideal de activitate, dar idealul acela frumos, mare, pentru care cineva se sacrifică o viaţă întreagă, acela nu era în Vechiul Regat acum treizeci de ani.

Ei bine, acel ideal l-am găsit acolo în Ardeal, în casele preoţilor, în casele învăţătorilor, care ştiau de un singur lucru atunci, ştiau de interesele poporului românesc, opuse intereselor asupritorilor săi. Şi acelaşi lucru se găsea în Bucovina. Nu stătea în faţa d-lui Nistor, colaborator sau ce o fi cu Partidul Liberal în momentul de faţă, nu stătea d. Dori, sau, ca să-i zicem cu numele întreg, d. Dorimedont Popovici, un excelent bărbat de stat,

https://biblioteca-digitala.ro

care are numai obiceiul de a saluta pe rând pe toți biruitorii în capitala Bucovinei, traducând, evident, discursul dintr-o limbă în alta, după cum aceşti biruitori erau armatele lui Carol de Habsburg sau armatele lui Ferdinand al României. *Şi în* Basarabia am fost, dar m-am ferit să ating prea mult lumea de acolo, fiindcă ştie d. Inculeț ce însemna o legătură între un basarabean atunci, pe vremea războiului cu Japonia, şi e unul care venea din Vechiul Regat. Dar am văzut şi țara aceea, şi poate am plâns uneori văzând rămăşițele trecutului moldovenesc, care, vă mărturisesc sincer, nu-l credeam că se va întoarce aşa de repede, dar pe oameni m-am ferit să-i tulbur, în bănuiala în care-i ținea regimul țarist. Dar pretutindeni am găsit un suflet românesc de toată frumusețea, care s-a coborât în mine şi mi-a dat puterea de muncă şi încordarea care mă ține viu sufleteşte încă *până* la vârsta la care mă aflu acum înaintea d-voastră; în Ardeal însă, dacă mă veți întreba cine coordona aceste silinți, apoi ar trebui să fie cineva, ca istoric, nevrednic de a i se crede o slovă, ar trebui să fie cineva, şi ca om, un profund necunoscător al împrejurărilor din Ardeal, ca să nu recunoască faptul că întreg neamul românesc de acolo era strâns în jurul câtorva bărbați care, în împrejurările cele mai grele, împotrivindu-se cu primejdia trupului lor şi totdeauna cu zdrobirea carierei lor şi cu menținerea în sărăcie a familiei lor, au ținut drept steagul românesc care a biruit. (*Aplauze.*)

D. Pompiliu Piso, vice-preşedinte: Îmi dați voie un moment, d-le Iorga, trebuie să consult Camera pentru prelungirea şedinței.

Se pune la vot şi se admite.

D. N. Iorga: În afară de faptul acesta, că Partidul Național din Ardeal, partid vechi, care a fost creat de poporul românesc şi nu s-a impus poporului românesc, este o expresiune a întregii națiuni, iar nu o formațiune a clasei de sus, cum sunt partidele de la noi. Şi aceasta este

https://biblioteca-digitala.ro

o foarte mare deosebire. Iar din truda şi suferinţele ţăranului, din puţina cultură a popii şi a învăţătorului s-a ridicat, generaţie de generaţie, acest partid, pe care noi nu avem datoria de a-l zdrobi, ci de a-l ţine în afară de certele noastre din Vechiul Regat. (*Aplauze.*)

Să vă spun ce am făcut eu. Aveam dreptul sau ba, eu care i-am cunoscut multă vreme, care am mers din biserică în biserică şi am copiat inscripţii, şi sunt volume întregi ale mele care cuprind aceste urme ale vieţii ardeleneşti de odinioară[6], eu care le-am descris pământul şi le-*am* stat la îndemână, fără pretenţie, la toate nevoile lor, eu care am schimbat acea atmosferă rea care era în ceea ce priveşte pe fraţii noştri de dincolo, aveam eu dreptul să mă înfăţişez înaintea lor în ceasul liberării? Dar, când i-am văzut liberi, mi-am spus: Am înainte de toate o datorie, să nu mă duc pe acolo aşa cum s-ar duce cineva care ar şti că *i* se datoreşte un lucru şi care vine să primească plata: „Vă aduceţi aminte? Eu sunt românul din Vechiul Regat pe care l-aţi văzut în zilele acelea amare în care v-am arătat o dragoste pe care, ici şi colo, o aveau câte unii de aici, dar cei mai mulţi o aveau teoretic, de la Bucureşti". Nu m-am dus şi desfid pe oricine să găsească propaganda mea, în vederea partidului meu, şi puteam să fac un partid puternic acolo, căci aş fi găsit urme din activitatea mea în Ardeal.

Şi când s-a început propaganda de partid în Ardeal, întâi de generalul Averescu, am zis: Aceasta este o crimă, se rupe solidaritatea naţiunii noastre. (*Aplauze.*) Lăcomia averescană a rupt cea dintâi această solidaritate.

A mai fost înainte cineva, dar nu vreau să spun mai mult.

După aceasta, natural că s-a făcut dâră, şi au venit unii şi alţii, şi s-a ajuns că în Ardeal nu mai poţi să vezi la o masă de cafenea zece români stând laolaltă, ci unii de o parte, pentru că sunt din Partidul Naţional, alţii de altă parte, pentru că sunt averescani, şi alţii de altă parte, pentru că sunt liberali. Şi oamenii aceia, care s-au luptat

https://biblioteca-digitala.ro

cu ură, şi trebuiau să o facă, în contra străinului, ştiu un lucru pe care noi nu-l ştim.

Fără să spunem că suntem secături, cu toate acestea sentimentele noastre nu sunt aşa de profunde ca ale lor, şi avem un fel de memorie mai superficială, avem un fel de bunătate de inimă, care uneori ne strică şi alteori foloseşte; dar ei, când urăsc, atunci urăsc, şi urăsc până la moarte. Şi ceea ce noi am stricat într-un moment, nu vom putea restabili o viaţă întreagă.

Şi oricine are o parte din acest păcat, să şi-o suporte ca o piatră pe inimă.

Dar să o înţelegeţi măcar acuma, după ce oamenii aceştia, prin alegerile pe care le-aţi făcut, au fost jigniţi profund. Nu veţi zice, ferească Dumnezeu, că sunt fabule toate lucrurile care s-au rostit de la tribună, de aici.

Şi ar fi fost fără îndoială lucrul cel mai frumos, dacă această Adunare ar fi spus: Sunt douăzeci de mandate de jertfit; jertfim douăzeci de mandate. Douăzeci de oameni se vor duce din nou înaintea alegătorilor, dar, în această Cameră, provinciile acestea frumoase, ţara aceasta a tuturor minunilor şi a celor mai frumoase tradiţii ţărăneşti ale poporului nostru, ar fi fost aşa fel reprezentată, încât nimenea să nu se poată îndrepta spre aceste Adunări, spunând: „Locul meu trebuia să fie aici, şi mi l-a luat cineva".

Revin, d-lor.

Eu am mers cu ideea aceasta a guvernului partidelor Unirii până la capăt, până la căderea guvernului Averescu.

Este aici cineva, la care mă uit, şi-l desfid să spună că nu este adevărat, mă uit la d. general Moşoiu, că n-am rămas pe această bază a partidelor Unirii coalizate.

Ştii, când mergeai d-ta pe la redacţia mea şi pe stradă, cu mine împreună, ştii foarte bine ce urmăream eu în căderea guvernului Averescu. Nu vreau să vorbesc mai mult, dar d-ta ştii şi prin ce mijloace, foarte cinstite, foarte legale. Arestarea care se punea în vedere, aceea nu era legală, şi înţeleg arestarea noastră; dar ceea ce am făcut noi pentru ca această calamitate, care era guvernul

https://biblioteca-digitala.ro

Averescu în plină descompunere, şi Dumnezeu ştie dacă descompunerea n-a apărut din întâiul ceas când partidul acesta de adunătură a luat ţara în mâinile sale să dispară, şi d-ta ştii foarte bine că aceea ce s-a făcut în momentul acela de mare primejdie pentru ţară s-a făcut, nu de unul singur, ci prin silinţa tuturor şi cu riscul tuturor. Nu vreau să vorbesc mai mult.

Sunt lucruri care se vor şti la timpul lor, lucruri plăcute sau neplăcute, dar aşa a fost.

Şi în loc să se găsească guvernul partidelor Unirii, a ieşit numai Partidul Liberal, cu adaosul partidului Unirii din Bucovina şi al Partidului Ţărănesc al d-lui Inculeţ, legate câte şi cum sunt legate, şi pe câtă vreme sunt legate. Altfel ar fi fost dacă d-voastră vă ţineaţi de angajamentele luate şi dacă toate partidele Unirii ar fi stat acolo.

Spunea d. Vintilă Brătianu că atunci ar fi fost aşa ca pe vremea când d. Marghiloman a izbutit să smulgă o concesiune cu privire la islazuri. Se înşeală. Acela era un acord între partide? Nu. Era o înţelegere cu privire la un punct special.

Nici n-aţi colaborat în chestiunea agrară, în întâia fază a chestiunii agrare, la 1907, cu Partidul Conservator.

D. Leonte Moldovanu: Formula a dat-o d. Take Ionescu.

D. N. Iorga: Sunt şi unele formule ale d-lui Marghiloman pe care mi le aduc aminte, şi care sunt foarte pitoreşti, deşi puţin cam triviale, încât nu pot să le reproduc integral aici. Arăta cât rău ar fi făcut pentru agricultură trecerea vitelor pe anume pământuri şi spunea că rămăşiţele pe care le-ar fi lăsat vitele trecând pe acolo ar fi făcut să nu poată creşte nu ştiu câţi ani nici un fir de grâu.

O voce: S-a ameninţat cu revoluţia de sus în jos, dacă se punea sancţiuni în lege.

D. N. Iorga: Acestea le ceream şi eu. Deci, ce a fost în 1907 însemna un lucru, iar ceea ce voiam acum câteva luni ar fi fost alt lucru. Şi în tot cazul, n-ar fi fost deloc

https://biblioteca-digitala.ro

acea dezordine, acel haos, acea neînțelegere de care a vorbit d. Vintilă Brătianu.

Şi iată de ce.

Întâi că înțelegerea pentru Vechiul Regat s-ar fi făcut între Partidul Liberal şi, cum mi-a făcut onoarea să-mi propună din nou, după ce mi-a propus de vreo şase ori înainte, de la deschiderea chestiunii rurale, d. I. Brătianu, înțelegerea s-ar fi făcut prin mine.

Nimeni nu-şi închipuie că partidul meu, în actuala alcătuire, este aşa de numeros şi aşa de puternic, încât să cauzeze, într-o guvernare comună, o primejdie, care n-ar fi existat nici pentru buna mea credință, căci am obiceiul, când îmi dau cuvântul, să-l țin.

Cine ştie la câte ispite putea fi supusă ambițiunea omenească în zilele de la Iaşi, ştie şi câtă rezistență a trebuit ca să se opună acestor ispite, pentru ca, până la capăt, pierzând mai toată popularitatea mea şi pe mulți dintre aderenții mei, care au trecut pe urmă la Partidul Liberal, să mă țin în atitudinea pe care o făgăduisem, fără nici o răsplată, fără gând măcar de răsplată.

Şeful Partidului Liberal, într-un moment când îi aminteam de lucrul acesta, mi-a spus: „D-tale ți-a servit, ce are a face ce am folosit eu?“

Este un punct de vedere particular, asupra căruia dați-mi voie să trec cu vederea. Căci ceea ce spunea d. Ionel Brătianu este adevărat, dar mai încăpea şi puțină omenie alături. Va să zică, față de mine n-ar fi fost nici o primejdie, iar în ceea ce priveşte „regionalismul“, vă rog să ne înțelegem.

Dacă în Ardeal am fi numai noi, dacă în Bucovina românii n-ar forma numai o mare majoritate a populației, ci ar domina şi oraşele, dacă în Bucovina preponderența noastră ar fi zdrobitoare, dacă în Basarabia românii ar fi elementul cel mai bogat şi mai cult, atunci am zice: „Regionalismul? Ce este aceia? Cine îndrăzneşte să vorbească de regionalism atunci când fiecare ținut trebuie să uite toate amintirile şi, dacă se poate, şi toate drepturile sale şi să se confunde într-o absolută şi

https://biblioteca-digitala.ro

admirabilă unitate românească, singura capabilă de a ne da viitorul țării?"

Şi dacă avem o majoritate, ei bine, d-lor, nu suntem singuri acolo.

Dacă avem o majoritate, apoi este foarte uşor de socotit majoritatea în funcțiune de oameni, dar este şi o majoritate a pungilor şi a cărților, a învățăturii şi, dacă facem socoteala aceasta, nu iese tocmai aşa.

Majoritatea sufletelor dă dreptul, dar majoritatea cărții şi a bogăției dă puterea, orice steag ar sta deasupra.

Şi nu-mi stă prin minte să consider situația naționalităților din Ardeal ca a unor adversari pe care trebuie să-i combatem până în pânzele albe. Sunt frați de-ai noştri de alt grai, dispunând şi ei de drepturile pe care li le asigură legile țării.

Aceasta este concepția mea, dar nu trebuie să se creadă că aceasta este, din partea lor, totdeauna sentimentul.

Dacă putem să ne lăudăm, mai ales în ce priveşte majoritatea, de atitudinea saşilor, mai sunt şi alte națiuni în provincii, şi, atunci, mă rog, nu se apără un punct primejduit din mijlocul lagărului şi de soldați care nu cunosc punctul unde este primejdia, ci se apără punctul primejduit, locul unde este primejdia, cu oameni care sunt deprinşi să stea acolo în fața inamicului şi să înfrângă această primejdie.

Regionalismul, dacă este vorba de un regionalism cuminte, e chemat să ne consolideze în provincii, pentru ca apoi aceste provincii consolidate să se poată confunda într-o unitate, şi nu în una centralizată, ci în una de sinceră descentralizare.

Atunci vom fi ajuns la adevăratele scopuri ale poporului nostru.

S-a vorbit de cinci mandate, şi am şi asistat la ceea ce se numeşte târguială.

Dar să ne uităm la lucruri mai de aproape. Credeți d-voastră că ar consimți cineva să facă parte dintr-un

https://biblioteca-digitala.ro

Minister de coaliție, dacă nu ar avea pe băncile acestea sprijinul trebuincios pentru aceasta?

Dar viața parlamentară este o viață de surprize. Am văzut acum două zile o asemenea surprindere, şi se zice că se pregăteşte o alta, cu ocazia legii chiriilor.

Oameni de acelaşi partid, coeziunea este perfectă, dar câți din d-voastră dau astăzi un vot şi mâne un răsvot? Cu cele mai bune sentimente! Şi oricum, întâi s-a votat fiindcă s-a crezut ce este drept, iar altă dată fiindcă nu vă lăsa inima. Aceasta se întâmplă, şi atunci nimeni nu poate intra într-un Minister fără să aibă garanția unui oarecare număr de reprezentanți între parlamentari.

Dar mi s-a spus de cineva, nu spun de cine, să se facă întâi înțelegerea, d. I.I. Brătianu să capete puterea şi pe urmă va vedea cum se va înțelege cu ardelenii.

Dar aceasta nu se putea primi nici din alte motive.

Să zicem că şefii partidului ardelean ar fi oamenii cei mai culanți, dar sunt ceilalți de acasă, care vor întreba; „D-le, d-ta te-ai înțeles pentru Minister cu partidele Unirii, dar care este garanția care ți se oferă? Văd că vorbeşti numai de buna credință."

Şi fiindcă sunt oameni care vor să aibă ceva pipăit, nu din cauza Ministerelor pentru Ministere, nici a scaunelor pentru scaune, ci tocmai pentru putința unei colaborări admirabile, cinstite şi cu garanție, s-a produs acea discuție pe care a rupt-o o greşeală ce o va constata mai târziu şi acel care a făcut-o, dar păcat că o va constata numai atunci când țara va fi tras multă vreme consecințele acestei greşeli, pe care şi el va fi trebuit să o recunoască.

D-voastră ați făcut alegerile, şi nu mai este nevoie să spun cum, fiindcă dovedeşte rău gust să scormonească cineva conştiințe dureroase, şi sunt convins că şi aici sunt conştiințe dureroase.

Şi atunci, la capătul acestor alegeri se impunea neapărat o mişcare, nu aş zice de pocăință, ci un reviriment, în care să se spună ceea ce spuneam

https://biblioteca-digitala.ro

adineauri: „Să zicem că noi avem dreptate, dar cine are o majoritate atât de numeroasă, poate fi generos".

Toți aceia care aici sunt deputați, dintre românii Vechiului Regat, dar aleşi în Ardeal, nu-şi închipuie că legăturile lor cu Ardealul sunt aşa de vechi şi de importante şi de neapărate, încât să nu primească din partea partidului lor o altă situație, foarte onorabilă, lăsând ardelenilor locurile pe care le-au ocupat. Şi chiar ardelenii aleşi puteau face sacrificiul acesta pentru liniştea Ardealului.

Nu s-a făcut, şi aici este a doua greşeală.

Dar, mă rog, se zice: „Facem ce facem pentru un scop, pentru ca ordinea să se restabilească în această țară".

Dar, vă rog, d-voastră vă aduceți aminte că această ordine ați mai cerut-o de la cineva şi va dat-o: De la generalul Averescu; ordinea cu buzduganul, cu topuzul, cu pintenii, cu chivără de fier, cu platoşa, o teribilă ordine, de pe urma căreia a suferit o țară întreagă, ordine care a făcut ca un întreg congres, pe care îl aprobase şi îl chemase chiar acolo, să fie trimis la temniță, ordinea care a dat acest spectacol, ruşine a vieții noastre publice în acest moment: Interminabilul proces al comuniştilor[7], cu basarabenii aceia tineri, cu băieții aceia din Basarabia, care chiar dacă aveau în mintea lor năravuri rele, acelea trebuia să le scoată profesorul de Universitate de la catedra lui, iar nu jandarmul cu pumnul în fălci, înaintea unor judecători improvizați.

Iată ordinea pe care v-a dat-o generalul Averescu, şi ați văzut, ați putut vedea că ordinea aceasta nu salvează o țară. Şi atunci d-voastră aveați datoria să dați o altă ordine, ordinea prin legalitate şi ordinea prin drept.

Şi atâta vreme cât nu reprezentați ordinea prin legalitate şi ordinea prin drept, noi avem cuvânt să vă spunem să vă întoarceți în conştiința d-voastră ca să vă înțelegeți rolul d-voastră, ori, altfel, renunțăm, adică renunță această țară, şi la folosul pe care ar putea să-l aibă de la experiența d-voastră în domeniul economic, şi

https://biblioteca-digitala.ro

trebuie să cheme din toate puterile sufletului ei formațiunea care ar putea să-i asigure ordinea prin drept, sprijinită pe o legalitate necriticabilă. (*Aplauze.*)

NOTE

1. *Nomen omen,* adagiu latin, numele îl reprezintă pe om. Marmeliuc, probabil de la mormoloc, mârmoleac (croată)!

2. Istrate Micescu, jurist reputat, profesor de Drept (n.1881).

3. Vranghel P.N., general rus (1878-1928), conducător al armatelor albe din Ucraina de Sud şi Crimeia contra bolşevicilor, în timpul războiului civil (1918-1920).

4. Mahno N.I., (1888-1934), anarhist ucrainean; a organizat rezistența popourlui său împotriva trupelor de ocupație austro-germane, a ruşilor albi şi a bolşevicilor, în timpul războiului civil din Rusia (1918-1921).

5. Kropotkin P.A., (1842-1921), anarhist rus cu lucrări teoretice în domeniu: *Anarhia, filosofia şi idealul său, Ştiința modernă şi anarhismul.*

6. Până în 1922 N.I. scrie: *Sate şi preoți din Ardeal,* Buc., 1902; *Neamul românesc în Ardeal şi Țara Ungurească,* Buc., 1906; *Istoria românilor din Ardeal şi Ungaria,* 2 vol., Buc., 1915. Apoi, lista volumelor de documente, la B. Theodorescu, N. Iorga, *Biobibliografie,* Buc., 1976.

7. Referire la procesul comuniştilor din 1921, pentru care există o abundentă literarură, reținută în bibliografiile curente.

În şedința din *12 aprilie 1922.*

În preambulul discursului următor la legea chiriilor:

„Domnule preşedinte, s-a întâmplat ceva majorității. Speriați tribunele, domnilor, potoliți-vă.

Domnilor, evident că dacă chestiunea legiuirii contractelor de închiriere – fiindcă de aceasta este vorba la discuțiunea generală, nu de amănunte, căci amănuntele vor veni la fiecare articol, dacă este o chestiune de drept, atunci rezolvarea ei este foarte uşoară. Desigur, proprietarul este stăpân pe casa lui şi face ce vrea. Dar

https://biblioteca-digitala.ro

împrejurările sunt aşa că ceia ce se pune nu este o chestiune de drept, care este simplă şi nu s-ar putea rezolva altfel; dar ceia ce se pune este o chestiune de utilitate socială. Însă când se pune chestiunea pe terenul utilităţii sociale, nu mi se poate cere să primesc opinia exprimată de la tribună, că precum proprietarul de la ţară a trebuit să-şi părăsească câmpul, tot aşa şi proprietarul de la oraş trebuie, în vederea utilităţii sociale, să-şi părăsească casa. După mine este o mică deosebire, pe care oratorul care m-a precedat după amiază n-a observat-o. Cel de la ţară, săteanul care a luat câmpul, l-a luat pentru că este omul muncii productive care se face acolo; deci la oraşe câmpului i-ar corespunde fabrica.

Cred că cine a vorbit, nu a înţeles să facem cu fabricele acum, fără garanţii, ceia ce s-a făcut la ţară în ce priveşte câmpul. Iar în ceiace ce priveşte locuinţele, acestea nu produc prin simplul fapt că locuim acolo. Am ţinut să înlătur aceste păreri greşite, în ceia ce priveşte teoria generală a lucrului. D. Măgură a adus un punct de vedere foarte adevărat care este – o ştie dumnealui – şi punctul meu de vedere. D-voastre vă loviţi de faptul că unele oraşe, căci nu în toate oraşele este acelaşi lucru, sunt oraşe care decad şi au astăzi mai puţini locuitori decât înainte, dar în unele oraşe din Vechiul Regat, din Ardeal Clujul şi din Bucovina în Cernăuţi, este o groază în ceia ce priveşte locuinţele şi chiar din Basarabia sunt cu mult prea puţine case decât trebuie pentru locuitori.

De ce? Fiindcă în aceste oraşe s-a îngrămădit o populaţie care n-are acolo nici un fel de rost. Au dezertat oraşele mici şi au venit în oraşele mari; au dezertat ţara şi au venit de multe ori în cel dintâi oraş pe care l-au găsit în drum. Aceasta este o nenorocire. Şi oamenii aceştia au făcut să se scumpească toate lucrurile, nu numai casele dar şi alimentele. Şi au venit să introducă corupţiunea, prefăcând astfel Bucureştii într-un oraş care nu mai seamănă cu ce era înaintea războiului. Noi, care cunoaştem Bucureştiul dinainte de război, suntem înspăimântaţi de destrăbălarea acestor căutători de

https://biblioteca-digitala.ro

petreceri care au venit şi au căzut ca o adevărată nenorocire asupra băştinaşilor.

Prin urmare, când veţi voi a vă ocupa de chestiune, cum aţi făgăduit, la toamnă, pentru a da soluţiuni definitive, cel dintâi lucru care trebuie făcut – şi care trebuia făcut de alţii cu un an, cu doi, cu trei ani de zile înainte – era să se trimită la urma lor toţi acei care au venit în aceste oraşe pentru a le sărăci (*aplauze*), pentru a le corupe şi degrada. Astfel, întâia întrebare care trebuie să se pună este: Locuinţă, dar pentru cine? Pentru cine stă aici cu un rost folositor şi numai pentru cine stă aici cu un rost folositor.

A doua. Să dai locuinţă, dar cîte locuinţe să dai fiecăruia? Mi se pare că acesta este un punct esenţial. Şi s-a vorbit în Camera aceasta destul de rău de doctorul Lupu. Dar nu s-a atins proiectul lui de lege a închirierilor, care proiect avea un principiu foarte bun, principiul acela că oricine are drept numai la un număr oarecare de încăperi, pentru familia lui, pentru ocupaţia lui şi numai atât.

Dacă nu sunt odăi de-a lungul stradelor celor mai însemnate şi imense palate o bucată de vreme au rămas goale, pentru că nu se primeau chiriaşi, când însă au venit societăţi care au oferit sume nebune pentru un palat anume construit în vederea trufiei câtorva, atunci ele stau la dispoziţiunea tuturor aventurierilor economici, cum, de altfel şi a întreprinderilor oneste de lângă dânşii, în schimbul acestei chirii exorbitante.

Dacă deci s-ar scoate din oraşele mari oamenii care n-au ce căuta acolo şi dacă, pe de altă parte, fiecare ar fi redus la numărul de încăperi care trebuiesc într-adevăr, pentru ca aceia ce rămâne în afară de trebuinţele lui să fie pus la dispoziţia publicului, evident că întreaga chestiune s-ar înfăţişa altfel.

O a treia chestiune este desigur aceasta: Cu ce preţ să se dea cuiva o locuinţă.

În această privinţă, desigur că ceiace propuneţi dvs. de la început, cu majorarrea chiriei este prea mult, iar

https://biblioteca-digitala.ro

ceiace ați consimțit să introduceți pe urmă corespunde mai drept cu mijloacele actuale ale chiriașilor și, prin urmare, va întâmpina mult mai puțină critică decât întâile cifre care arătau cu totul inadmisibile.

Cu privire la partea a doua – care va fi foarte scurtă, căci îmi dau seama de ora înaintată la care ne găsim, cum și de oboseala care apasă asupra noastră, a tuturor – eu cred că s-a făcut, în timpul din urmă, o faptă foarte rea aținându-se, una împotriva alteia două categorii de oameni, care categorii nu sunt bine delimitate, chiriașii și proprietarii.

Chiriașul este un om foarte sărac, și prin urmare foarte bun; proprietarul, dimpotrivă, un om foarte bogat și prin urmare un exploatator, un om foarte rău (*ilaritate*). Dar nu e deloc așa. Înțeleg că, în afară de Cameră, anumite interese tulburi, demagogice, să întrebuințeze aceste formule pentru a ajunge la unele rezultate imediate pentru dânșii și la rezultate mai depărtate, foarte rele, pentru întreaga noastră societate, prea mult frământată de ură, ca să adăugăm și uri nouă. (*Aplauze*).

Ei bine, domnilor, fiindcă chiriașul e întotdeauna foarte sărac, eu, în această privință aș fi prelungit termenul de închiriere fără nici un fel de spor atunci când s-ar fi constatat că un chiriaș sau om care muncește într-adevăr, locuind în acele căsuțe de mahala, însă cu o excepțiune: Acolo unde este chiriașul sărac, să nu fie cineva mai sărac decât dânsul care să-și aibă ca singur mijloc de trai închirierea căsuței lui și deci ar trebui să se înțeleagă între dânșii în așa fel ca nici proprietarul, nici chiriașul să nu moară de foame.

În afară însă de chiriașul acesta sărac, vă rog să credeți că sunt și chiriași foarte bogați și care utilizează decretul lege pentru cea mai scandaloasă purtare față de proprietarii nenorociți, pe care adeseori îi au sub ochii lor. Nu cred că chiriașii săraci sunt aceia care au tras cele mai mari foloase din acel decret lege, ci au tras aceia care speculau, de multe ori agitând și pe sărac, dar gândindu-se numai la câștigul la care nu aveau dreptul.

https://biblioteca-digitala.ro

Sunt oameni care, dispunând de averi foarte importante, având venituri din toate părțile, ocupă – şi aceasta este aproape o crimă – casa unei văduve de război care bate străzile, nevând cu ce să-şi crească copiii, ori adeseori casa unui ofițer invalid, casa unor orfani care nu ştiu unde să-şi găsească o bucată de pâine, casa unui bătrân care nu poate munci, şi ocupă uneori casa cuiva care nu este nici văduvă de război, nici ofițer invalid, nici orfan, ci unul care şi-a plasat toate economiile lui într-o căsuță şi înțelege să trăiască de la o bucată de vreme, când puterile lui ar fi slăbit din venitul aceleiaşi căsuțe.

Am văzut generali bolnavi venind la mine şi plângându-se că nu pot trăi din pensia lor, că nu pot să primească funcțiuni care i-ar scădea şi în felul acesta este o adevărată tragedie viața pe care o duc, între rangul pe care trebuie să-l poarte şi modicitatea mijloacelor la care sunt reduşi.

Şi dacă lucrul este adevărat, dacă precum se semnalează aiurea, sunt unii care stau pe la țară sau prin sate, întorcându-se din război, unde poate şi-au pierdut copiii, iar când s-au întors la casa lor au găsit-o ocupată de cineva care nu a făcut nici un fel de sacrificiu, nu e nici o concluzie de tras?

Şi, domnule ministru de Justiție, vă atrag atenția şi asupra unei categorii de oameni care sub ocupațiunea germană s-au instalat ca chiriaşi undeva.

D. Ion T. Florescu, ministru de Justiție: Să nu se zică că voi să fac şi aici vreo gentileță.

D. N. Iorga: Pe vremea ocupațiunii germane, se poate oare crede că contractele acestea au fost eliberate când cineva dădea casa pe nimic, numai să nu se instaleze organele armatei de ocupație şi când cele mai frumoase case s-au dat pe un preț inferior valorii lor locative?

Dar, domnilor, unii au fost în stare să plătească locatarilor fictivi, numai ca să nu le fie stricată casa de ofițerii sau funcționarii germani.

Acei care s-au mutat, pe vremea ocupației germane, nu erau dintre chiriaşii obişnuiți, căci aceia erau foarte

https://biblioteca-digitala.ro

bucuroşi să rămână unde i-a apucat nenorocirea, ci au fost cei veniţi din afară, care s-au împotrivit ca negustori şi ajutători, sub diferite raporturi ocupantului şi care de atunci îşi trag originea samsarlâcurilor pe care le practică şi până acum. (*Aplauze.*)

Atunci eu cred că în ceia ce priveşte măsura provizorie de acum, ea se poate discuta articol de articol, fără să-i acorzi calitatea unei legislaţii de concepţie, pe care de altfel nici legiuitorul nu pretinde să i-o dea.

Pe urmă, când vom ajunge la legislaţiunea definitivă, în această legislaţiune definitivă trebuie să se bage bine de seamă că numai acel proprietar care trăieşte din veniturile imobilului său, nu-şi mai poate exercita profesiunea şi nu-şi mai poate câştiga pâinea, numai acela să profite de favoarea acordată de lege. Iar, în ceia ce priveşte pe oamenii care cea mai mare parte din ei sunt străini – de peste graniţele ţării, înţeleg – au profitat de valută şi au pus mâna pe aceste proprietăţi cu intenţiune expresă de ale transforma într-un mijloc de exploatare a întregii populaţii româneşti.

În ceia ce priveşte pe aceştia, să fiţi fără milă şi să binevoiţi ca şi în legea actuală – de care poate ar profita aceşti oameni – să ştergeţi ceia ce poate fi în folosul unei specule de pe urma căreia elementul românesc să rămână orfan.

Noi nu ne-am priceput să facem aşa cum au făcut alte ţări ca să împiedicăm orice vânzare de imobile, cât timp valuta naţională este scăzută. Măcar, după ce proprietatea a trecut din mâini româneşti în mâini străine, să nu îngăduim să se exploateze proprietatea care a mai rămas în mâinile acestei naţiuni în oraşe, în care cea mai mare parte din proprietate a intrat în mâini străine. (*Aplauze.*)

Cu această rezervă şi făgăduind să revin, în calitate de sfătuitor – căci eu nu votez legea – la deosebitele articole, eu cred că ne putem ocupa de această reglementare provizorie fără a vedea într-însa nici o minune a lui Dumnezeu, care lecuieşte toate rănile

https://biblioteca-digitala.ro

sociale, dar fără a vedea într-însa nici o catastrofă să distrugă sărăcimea chiriaşilor în folosul proprietarilor, care toţi până la văduva de război, copilul orfan şi ofiţerul pensionar sau funcţionarul care şi-a plasat averea lui într-o căsuţă, ar reprezenta partea cea mai vrednică de ură din populaţiunea românească". (*Aplauze.*)

În aceiaşi şedinţă:

Cere disciplină în discuţii:

„Domnule preşedinte, aş vrea să fac apel la vorbitori să binevoiască a nu repeta încontinuu aceleaşi argumente, ci a face ceiace s-a făcut şi în celelalte Parlamente, de a arăta numai punctul de vedere nou al dumnealor.

D. M. G. Orleanu, preşedinte: Domnule Iorga, dacă le atrag atenţia îmi spun că nu le respect cuvântul.

D. N. Iorga: La discuţia generală s-a făcut şi discuţie pe articole, şi acum ne aşteptăm ca la discuţia pe articole să se facă o discuţie generală".

Asupra unor prevederi ale legii:

„Domnilor, mă adresez către domnul ministru. Aş avea de propus anumite mici schimbări. De exemplu: Dvs. aveţi în vedere la acest articol pe chiriaşii cetăţeni români sau supuşi români şi acordaţi prelungirea în folosul supuşilor străini din anume categorii, adăugându-se încă un lucru: Şi acei străini care sunt întrebuinţaţi în serviciul statului român. Aveţi profesori străini în Cluj, care trebuie puşi separat.

Aceasta este una. Al doilea, ca o observaţie personală a mea, domnule ministru, eu cred că nu este bine ca mitropolia şi bisericile să ceară evacuarea chiriaşilor. Ştiu că acesta este un articol care vi s-a impus şi am fost rugat şi eu să-l susţin, cred însă că nu este drept, căci cine trebuie să dea înainte de toate dovada milosteniei este mitropolia şi bisericile.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi încă ceva, domnule ministru, fiindcă nu este bine să aveţi greşeli de gramatică, căci altfel vă confundaţi cu d. raportor al Răspunsului de la Mesaj, care nu cunoaşte ce este genitivul, dvs. ziceţi: Prin hoteluri nu se înţelege şi pensiunile de familie, vă rog să spuneţi *Nu se înţeleg*".

https://biblioteca-digitala.ro

CXXX

LA LEGEA CHIRIILOR

(12 aprilie 1922)

D-le preşedinte şi d-le ministru, sunt trei propuneri scurte, fără motivare. Cea dintâi. Spuneţi, la alineatul I, că sunt în drept de a evacua pe chiriaşi „cu condiţiunea de a se muta ei şi familiile lor" etc. Sunt de părere să se adauge: „Condiţiunea de a se muta şi de a rămânea". Nu este aşa?

Voci: Da! da!

D. Ion Florescu, ministrul Justiţiei: D-le Iorga, este un alineat, la urmă, care prevede sancţiuni, dacă nu rămâne...

D. N. Iorga: Dar mai adăugaţi şi aici, că nu strică.

D. I. Th. Florescu: Se spune acolo destul de clar că este pedepsit cu amendă dacă nu rămâne; plăteşte de zece ori chiria şi este reintegrat chiriaşul.

D. N. Iorga: Al doilea. Prevedeţi d-voastră putinţa pentru proprietarul care nu încape în odăile pe care le are, de a evacua pe chiriaş. Eu aş zice să se precizeze, ca să nu se lase organelor judecătoreşti latitudinea să precizeze ce înseamnă ceea ce este neapărat trebuincios proprietarului, şi aş adăuga „odaia de lucru şi câte o odaie pentru fiecare membru al familiei, de la zece ani în sus".

Voci: Da, da!

D. N. Iorga: Şi al treilea. *Vedeţi,* învăţământul superior, în momentul de faţă, nu are cu ce se reface, aşa încât, din cauza aceasta, profesorii sunt siliţi uneori să recurgă la persoane particulare ca să le creeze lor biblioteci, laboratorii pentru studenţi.

Este un număr foarte restrâns, poate să fie în toată ţara trei-patru cazuri de felul acesta. Propun un amendament la art. 2, alin. d: „Clădirile cumpărate sau dăruite pentru a adăposti laboratorii sau biblioteci pentru studenţi şi publicul cultural, vor fi evacuate de Sf. Gheorghe 1922, oferindu-se locatarilor, prin oficiul de închiriere, locuinţe corespunzătoare cu nevoile familiilor lor". (*Aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Voci: Foarte bine.

D. I. Th. Florescu: D-lor, în propunerea d-lui Iorga este încă o tendință de a proteja cultura românească, şi găsesc că în cazul când se dă o locuință corespunzătoare, e drept să profite un laboratoriu al ştiinții, care este un far de lumină pentru țara noastră[1]. (*Aplauze.*)

NOTE

1. Vezi şi intervenția precedentă.

La articolul al doilea al legii, care prevedea că proprietarul locuind în aceiaşi casă cu chiriaşul îl poate evacua pe acesta:

„Te întreb pe dumneata, ca om şi ca membru chiar al Ligii chiriaşilor, admiți dumneata cazul acesta ca membrii unei familii, 10 oameni, care sunt aşezați la casa lor în 3 odăi, proprietar şi deasupra chiriaşul locuind într-o odaie mai mult decât dânsul, el şi cu soția lui.

Voci: Nu se poate!

Alte voci: Se respinge!

D. N. Iorga: Vrei un caz, o dovadă? Să pofteşti acasă la mine!"

La articolul al treilea al legii:

„Domnilor, eu cred că trebuie să se adauge aceste două aliniate, cu desăvârşire drepte: „Subînchirierile în ființă trec în folosul proprietarului"... Al doilea, domnilor, eu sunt de părere să se introducă acest alineat: „Toți chiriaşii care beneficiază de această lege şi vor închiria apartamentul ce li s-a închiriat, vor pierde beneficiul legii. Este un scandal public ca să iei o casă de la un om cu preț mic şi să o exploatezi pentru dumneata".

Amendamentul a fost admis.

https://biblioteca-digitala.ro

CXXXI

PENTRU UN OMAGIU GENERALULUI BERTHELOT

(24 octombrie 1922)

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, am un proiect de lege din iniţiativă parlamentară pe care trebuie să vi-l prezint d-voastră, fiindcă nu am cum altfel.

Iată care este introducerea:

„În opera grea a revanşei naţionale faţă de cotropirea germană şi a pregătirii unităţii politice a neamului românesc, un rol de căpetenie, ca îndemnător şi organizator, l-a avut generalul Berthelot, pe care l-am putut saluta în momentul când Regele reintra în capitala sa şi în acela când el şi-a pus pe frunte coroana de oţel în vechiul Scaun de domnie a lui Mihai Viteazul.

Încă sub impresia cuvintelor călduroase pe care le-a găsit el acum câteva zile pentru a saluta pe suveran şi poporul românesc, credem că e bine să legăm de pământul nostru pe acela a cărui inimă e de mult legată de dreptul nostru şi de jertfa noastră.

Propun, deci, să se dea generalului Berthelot, ca semn al recunoştinţii noastre, cetăţenia română, împreună cu o locuinţă în ţară pe unul din loturile pe care prin legea agrară şi le-a rezervat statul. (*Aplauze prelungite.*)

PROIECT DE LEGE

Art. unic. Se acordă generalului Berthelot[1], cetăţean de onoare român, în deplină şi absolută proprietate, în mod gratuit, ca semn dc recunoaştere a nepieritoarelor sale merite faţă de poporul român, un lot de pământ din cele rezervate de stat prin legea de expropriere, împreună cu clădiri, în locul şi întinderea ce se vor alege de ministrul Agriculturii. (*Aplauze.*)

Am vorbit cu d. ministru al Agriculturii[2] şi este în aceleaşi sentimente ca şi mine. (*Aplauze prelungite.*)

https://biblioteca-digitala.ro

NOTE

1. Henri Mathias Berthelot (1861-1931), general francez. Şef al misiunii militare franceze în România. Membru al Academiei Române.

2. Ministru al Agriculturii la 24 octombrie 1922 era Alexandru Constantinescu.

https://biblioteca-digitala.ro

CXXXII

LA LEGEA SALARIILOR

(24 octombrie 1922)

D-lor deputați, după cuvintele opoziției d-voastră, așa de curajoase, în completarea concepției d-lui ministru de Finanțe, îngăduiți și cuvintele altei opoziții, care nu este a d-voastră.

Întâi, țin să mulțămesc Comisiei budgetare că a înlăturat, revăzând proiectul d-lui ministru de Finanțe, acel articol 5, care nu știu dacă se potrivea sau nu cu economia generală a legii[1]. Eu știam că până acum o lege are în vedere un scop și motivele colaterale nu se pot adăugi pentru a da o înfățișare dublă acestui proiect cu două capete.

Pe de altă parte, raportul pe care l-a făcut d. raportor Gârboviceanu, fără îndoială nu cuprinde comori de înțelepciune financiară, și d-sa nu are această pretenție, dar acest raport are avantajul de a lua de sub ochii noștri raportul d-lui ministru de Finanțe însuși, care, pe cât este de întins, pe atât este de puțin lămuritor. Și eu cred că, pentru persoanele obișnuite a pune predicatul în altă formă decât a participiului, aici se mai adaugă și greutățile de formă pe lângă cele de fond.

D-lui ministru de Finanțe țin însă să-i mulțămesc pentru o idee nouă, și aici vorbesc serios, introdusă în proiectul de lege al d-sale pentru prima oară. Căci pentru prima oară se ține samă într-un proiect de lege de greutățile familiale ale funcționarilor.

Cât însă se ține samă de ele, aceasta este altă chestiune.

Ce înseamnă aceşti cincizeci până la o sută de lei adăugați la leafa unora din funcționari, aceasta se va vedea îndată. Dar ideea însăși, care nu este nouă, care a fost propusă și de alții, care n-au putut-o realiza, ideea este bună, fecundă, și va veni o vreme când se va ținea samă nu numai de numărul copiilor pe care îi are cineva, copiii pe care are datoria de a-i creşte, pe care îi are și pentru plăcerea lui, dar, în vremurile de astăzi, îi creează înainte de toate pentru stat, care are nevoie de

https://biblioteca-digitala.ro

bune mame de familie, de muncitori şi de soldaţi, şi trebuie să fie omul în măsură să crească pe copiii aceştia cât mai bine, pentru ca ei să fie muncitori cinstiţi şi soldaţi zdraveni.

Dar va veni vremea să se ţină samă şi de alte lucruri, căci cred că nu este drept să fie plătit tot atâta un funcţionar fiu de familie, care locuieşte la părinţi, care are mijloace de întreţinere acasă şi pentru care funcţia e de multe ori o carte de vizită, un mijloc de a se arăta în lume, sau un vânător de zestre, care, înainte de a căpăta pensia, pardon leafa, dar aş putea zice şi pensia, fiindcă de fapt este o pensie, înainte, va să zică de a căpăta leafa care poate fi considerată ca o pensie, sau după ce a căpătat funcţia, îşi creează o altă bază decât baza materială pe care o prezintă venitul cuprins în leafa funcţiei sale.

Când se va ţinea samă de toate lucrurile acestea, când se va ţinea samă şi de altceva, nu numai de ce funcţie ocupă funcţionarul, dar şi de cum ocupă această funcţie, când se va ţinea samă de numărul orelor în care lucrează şi de valoarea lucrului în aceste ore, atunci fără îndoială că, ceia ce se strecoară deocamdată timid sub formă de adaus la leafă pentru greutăţile de familie, va constitui o temelie mult mai dreaptă de răsplată a unui funcţionar.

Va să zică, până aici sunt foarte recunoscător Comisiei budgetare şi pentru ideea nouă pe care a introdus-o în proiectul care va deveni în curând lege, mulţămită şi nevoilor grabnice ale clasei funcţionarilor şi disciplinei d-voastră şi d-lui ministru, foarte mulţămitor.

Dar vine o altă parte, pe care mă cred dator să o arăt şi faţă de d-voastră şi faţă de acei care dincolo de marginile acestei Adunări ne ascultă.

Apreciez fără îndoială şi frumuseţa discursurilor pe care le-aţi ascultat până acum, dar apreciez în acelaşi timp şi părerile pe care le putem avea unii şi alţii faţă de nevoile şi de nenorocirile publice, faţă de acele nevoi publice care au ajuns la caracterul de nenorociri, păreri care sunt chemate, nu numai să mângâie, ci să uşureze o nenorocire publică intolerabilă, care e situaţia clasei funcţionarilor. Voi vorbi fără fraze, şi rog pe fiecare să creadă că sub lipsa frazei nu se ascunde mai puţin sentiment pentru această clasă vrednică de toată atenţia

https://biblioteca-digitala.ro

decât în cea mai mare sforțare oratorică şi gimnastică ce s-ar putea face pe această temă.

D-le ministru de Finanțe, d-voastră adăugați la leafa funcționarilor, adică nu la bază, ci la prima de scumpete, „primă" nu e cuvântul care se potriveşte, dar acesta este termenul admis; primă de scumpete ar fi să se dea celor care scumpesc, iar nu celor care sufăr, d-voastră adăugiți la această primă de scumpete, provizorie în intenția d-voastră, foarte bună, dar care nu ştiu ce influență va avea asupra mersului scumpetei însăşi, încă o sumă. Cât e de mare această sumă? Ca să vedeți cât e de mare, ar trebui să ştergem câte un zero de la fiecare din cifrele de aici şi, nu numai că ar trebui să ştergem câte un zero, dar, pe lângă aceasta, din suma care ar rămânea după tăiere, înlăturând de la 450 un zero, devine 45, de la 550, 55 şi aşa mai departe, ar trebui să mai scădem puțintel ca să ajungem la simțul valorii reale a înlesnirilor pe care le dați d-voastră funcționarilor. E adevărat că-i ajutați să facă o colecție interesantă de hârtii de bancă, o foarte prezentabilă colecție. Aceasta o avem, şi, dacă lucrurile merg aşa înainte, nu o să mai încapă în saltarele noastre. Numai cât nu trebuie să plătim cu hârtia depreciată, pe care asemenea asigurări fără alte măsuri o ajută să fie depreciată.

Fiindcă statul român este acela care a făcut-o prin politica sa, şi politica pe care ați practicat-o d-voastră, şi în rândul trecut şi în rândul acesta, ajută la scăderea internă a valorii banului său, ceea ce are un răsunet firesc în străinătate. Când banul d-tale nu-l prețuieşti singur, când îl laşi să ajungă depreciat în țară, cum vrei ca în străinătate să aibă valoare banul acesta care a devenit ridicul în cuprinsul țării? Ceea ce trebuie să-i dăm funcționarului este altceva, nu colecțiunea aceasta de hârtie pentru mângâiere, un adaos neînsemnat la colecția de hârtia cea mare pe care o are, ci trebuie să-i dăm putința de a trăi în aşa fel încât să fie un funcționar bun şi de a trăi în aşa fel încât să fie un funcționar onest.

Funcționarul, acum, în multe cazuri, dacă este bun, o face dintr-un sentiment de jertfă, pe care recunoaşterea morală a societății nu-l poate răsplăti îndeajuns. Iar dacă este onest, aş zice că este unul din oamenii rari din această țară. Situația

https://biblioteca-digitala.ro

materială a unei părți așa de mari din societatea noastră s-a schimbat de la o zi la alta. D-voastră trebuie să-i dați astăzi echivalentul lefii de odinioară. Eu nu zic că puteți, vin îndată la lucrul acesta. Drept ar fi acest lucru. Înainte, d-voastră nu-i dădeați o leafă ca să cumpere hârtii de valoare și să-și constituie un tezaur casnic pe care să-l lase copiilor, ci leafa pe care o avea înainte funcționarul, pe care o avea judecătorul, ofițerul, leafa aceasta însemna ceea ce era necesar pentru ca el să trăiască potrivit cu nevoile lui și cu demnitatea statului român. Fiindcă funcționarul în zdrențe, funcționarul care întinde mâna, fără îndoială se scade pe el, dar rușinează în rândul întâi statul căruia îi aparține. Și dacă voiți d-voastră să fie funcționarul altfel, evident că ar trebui să-i acordați astăzi echivalentul lefii, absolut necesară pentru traiul lui și demnitatea lui personală și a statului, pe care o avea înainte. E adevărat că plângerile contra lipsei de onestitate a multora și de exactitate, pentru că și aceea este un fel de onestitate, de exactitate în îndeplinirea îndaloririlor lor, sunt foarte dese, dar îmi aduc aminte de o situație asemănătoare care s-a produs în Rusia lui Alexandru al II-lea, și se știu măsurile care s-au luat atunci față de această situație. Un englez care a cunoscut foarte bine Rusia, Mackenzie Wallace, povestește că, după ce s-au încercat toate măsurile pe care le-au încercat și guvernele de la noi, de la o bucată de vreme, toate cenzurile presei, care presă are mai mult sau mai puțin influență asupra moravurilor, și ea rămâne de obicei mai slabă și în țările unde gazetele au mai multă influență decât la noi, s-a hotărât să i se dea funcționarului cât îi trebuie ca să trăiască. Și spune Wallace că dintr-o zi pe alta și moralul funcționarului din Rusia s-a schimbat. Ce voiți d-voastră? Între priveliștea lipsei de pâne în casă și cerințele conștiinții sau frica de pedeapsă se dă o luptă straşnică, pe care unii o rezolvă în sensul cerințelor morale și al datoriei de funcționar, dar sunt alții care rezolvă chestia în alt sens. Apoi nu cu o creștere pe care o recunoașteți insuficientă față cu deprecierea banului ajungeți d-voastră la o soluție măcar trecătoare.

Dar cu drept cuvânt mi se poate pune întrebarea: Dar ce faci dacă d-tale nu-ți place această creștere de salariu? Și

https://biblioteca-digitala.ro

adaug că ea a început de mult, de la 1919, când am venit noi care am fost în Moldova, şi am găsit la Bucureşti preţuri cu totul altele decât cele de acuma, şi un guvern liberal a început prin a spori lefurile şi în aceeaşi măsură au crescut imediat preţurile din partea speculatorului.

Şi de atunci mergem necontenit aşa, cu speculatorul liber, neînfrânat, din motive de partid şi din alt motiv, din lipsa de autoritate a guvernelor care s-au succedat, care autoritate trebuie să fie o autoritate morală.

Guvernul venit legal la putere, guvernul dispunând de tot ceea ce asigură o situaţie morală, guvernul gata să sacrifice pe partizanii săi cei mai scumpi, guvernul care are curajul de a tăia în carne vie, acela poate să rezolve chestiunea prin înfrânarea scumpetii. Un guvern care nu are această calitate începe, continuă şi va isprăvi prin majorarea salariilor cu cifre zadarnice, fiindcă ele vin peste scumpetea existentă şi provoacă scumpetea viitoare. Scumpetea aceasta se poate înfrâna, ori nu se poate înfrâna? Este ea normală sau nu este normală? Mijlocul de constatare este foarte uşor. Arătaţi-mi d-voastră o singură ţară trăind normal şi bine guvernată în care proporţia preţurilor de după război să fie aceiaşi faţă de preţurile dinaintea războiului, cum este la noi.

Voci: Sunt.

D. N. Iorga: Cine te-a informat, te-a informat greşit. Am străbătut o mulţime de ţări. Şi acolo este un val de ieftinire, sub multe raporturi, iar în ce priveşte nevoia dintâi de aprovizionare, a articolelor indispensabile, nici o ţară n-are scumpetea de cincisprezece faţă de unu cum era înainte de război.

Voci: Polonia, Cehoslovacia!

D. N. Iorga: Cehoslovacia, care a întrebuinţat toate mijloacele pentru a-şi creşte valuta, împovărând viaţa în interior, ceea ce este un mijloc artificial?

Şi mă siliţi să vorbesc de condiţiunile foarte grele în care se află încă Polonia, care nu avea stat acum câţiva ani, care a întemeiat statul acum, pe când noi aveam un stat, care stat avea o ordine, şi ordinea aceasta a dispărut de atunci. Dar eu nu mă îndrept după state create ieri şi după state care fac orice

https://biblioteca-digitala.ro

sacrificii ca să le crească valuta, mă îndrept după state care au în vedere înainte de toate buna stare a populației muncitoare de toate clasele şi pot s-o facă.

D. D. Ioanițescu întrerupe.

D. N. Iorga: Mă rog, înțelepciunea dumitale va fi cunoscută îndată; lăsați experiența mea să vorbească. Credeam că adversar vă este d. ministru de Finanțe, şi văd că numaidecât v-ați schimbat direcția. (Ilaritate.)

În ceea ce priveşte caracterul normal al acestei scumpete, vă rog să-mi arătați o singură țară care să fi ajuns în proporție cu această mare şi nenorocită România de după război, o țară care să fi devenit în aceeaşi proporție adăpostul tuturor speculatorilor de pe lume.

Acesta nu mai este un oraş, Bucureştii! Este adunarea tuturor aventurierilor economici din toată lumea. (Aplauze.) Aceştia scumpesc chiriile, aceştia împiedică pe oamenii muncitori de a avea un acoperământ, aceştia ne iau pânea de la gură, căci aceştia ne impun prețurile enorme. (Aplauze prelungite.)

Pe de altă parte, dacă ajungem noi să plătim astăzi până la optzeci lei kg. de untură, pe care îl plăteam cu mai puțin de doi lei înainte, aceasta se datoreşte faptului pe care orice om care a fost în porturi astă vară a putut să-l constate, că s-a exportat tot ce aveam de exportat... Evident că, după ce s-a exportat, după aceea am oprit exportul.

D. V. Sassu, ministrul Industriei şi Comerțului: D-le Iorga, nici cinci la sută din stocul de porci n-a fost exportat.

D. N. Iorga: Atunci vă rog să găsiți explicația pentru ce, având atâția porci, pe care d-voastră îi păziți, noi nu avem untură. (*Ilaritate.*)

D. V. Sassu, ministrul Industriei şi Comerțului: Dacă d-voastră amestecați problemele serioase cu glumele, nu pot să vă dau explicații. Dacă voiți explicații serioase, atunci renunțați la ironiile d-voastră nepotrivite, căci problemele economiei nu se rezolvă cu spirite... Iată cum stau lucrurile: Criza de untură şi de carne de porc, care se accentuează acum, se datoreşte împrejurării naturale şi economice că, întotdeauna, în timpul

https://biblioteca-digitala.ro

verii, crescătorii de porci nu îngraşă porcii, pentru două motive bine cuvântate. Întâi din cauza căldurii, care nu dă posibilitatea ca îngrăşarea să se facă în condiţiuni bune, şi al doilea, din cauza economiei de hrană, fiindcă, vara, având iarbă, coji etc., alt mijloc de hrană mai uşor şi mai puţin costisitor, crescătorii lasă ca porcii să crească în mod natural. Şi pentru aceasta, şi mai ales din cauza scumpetei care s-a accentuat la porumb, s-a făcut ca ultima pricină să fie mai pronunţată.

Prin urmare, d-le Iorga, şi în privinţa aceasta, vă rog să luaţi informaţiuni mai precise asupra diferitelor cauze ale scumpetei de la fratele d-voastră, care este directorul general al Comerţului din Ministerul meu.

D. N. Iorga: N-am frate la Cameră.

D. V. Sassu, ministrul Industriei şi Comerţului: Nu în pretinsul abuz de export al porcilor stă cauza lipsei şi scumpetei de untură, căci nu s-a exportat, anul acesta, din stocul de porci ce avem în ţară, şi care este de peste trei milioane şi jumătate de capete, decât aproximativ 100.000 de porci, adică mai puţin de 5% din numărul lor; ci explicaţia trebuie să o vedeţi în împrejurările naturale pe care vi le-am arătat.

Mă mir că d-voastră veniţi cu aceleaşi argumente pe care le aduc oamenii care n-au aprofundat adânc problema aceasta economică.

Cum am spus, criza aceasta s-a accentuat şi din cauza recoltei compromise de porumb. Şi înlăturarea acestei lipse, la sfârşitul verii, de carne şi untură, este şi o chestiune de gospodărie, de aprovizionare. Acei care sunt chemaţi să îngrijească de aprovizionarca oraşelor, trebuiau să ştie că această criză e periodică, la sfârşitul verii; trebuia deci ca cu toţii să facă aprovizionările din timp, aprovizionări pe care le fac negustorii, care cunosc acest fenomen natural şi care profită desigur într-un mod abuziv de această situaţiune.

Iată explicaţia pe care voiam s-o dau d-lui Iorga, explicaţiune economică, explicaţiune serioasă.

D. N. Iorga: D-le ministru, revin după explicaţiunea d-voastră, serioasă şi foarte abundentă, cu următoarele

https://biblioteca-digitala.ro

constatări: Nu mai era nevoie să întreb, nici pe fratele meu, nici pe d-voastră, în ceea ce priveşte igiena şi hrana porcilor în timp de vară. Orice cetăţean îşi dă sama de acest lucru, fără nici o iniţiare prealabilă. O ştim aceasta cu toţii; însă nu e mai puţin adevărat că, şi dacă primăriile d-voastră sunt aşa de rele cum aţi avut bunătatea să ne explicaţi, şi eu din toată inima spun că aşa este şi recunosc că explicaţia d-voastră este foarte bună, sunt foarte rele primăriile d-voastră...

O voce: Nu toate.

D. N. Iorga: Eu nu pot oferi primăriile mele, cerându-vă o jertfă pe care ar trebui să o faceţi d-voastră cu situaţia în care vă găsiţi pe banca ministerială; nu îndrăznesc să vă fac această propunere. (*Ilaritate.*)... Cu toate acestea, nu s-a schimbat aici rasa porcilor, nici nu s-a întâmplat numai acuma ca în vară să nu fie porumb. Şi în alţi ani n-am avut porumb şi cu toate acestea n-am plătit niciodată ceva corespunzător cu cei optzeci lei, care în definitiv, nu se plătesc, ci care se oferă pentru grăsimea care nu se găseşte. (*Ilaritate.*)

În ceea ce priveşte exportul porcilor, eu nu l-am văzut, dar persoane care l-au văzut mi-au spus cu indignare, căci sunt şi persoane capabile de indignare, cum se pregăteau transporturile sub ochii celor care, văzând plecarea porcilor, vă rog să nu vă supăraţi, făceau zâmbre. (*Ilaritate.*) Sunt sigur că d-voastră aţi voi să fie înlocuite animalele rău făcătoare prin porcii substanţiali care ar putea să servească la hrana populaţiei. (*Ilaritate.*)

Putem spune că de acest lucru nu se mai îndoieşte nimeni. Aceasta este o dovadă a bunătăţii d-voastră de inimă, pe care o manifestaţi altfel decât eu, bunătatea mea, prin glumă, prin aceea că totuşi grăsimea nu se mai găseşte. Iar în materie de supărare, unii se supără, alţii nu se supără. Celor care se supără, le trece, dar cei care nu se supără fac mai bine decât cei care se supără pentru că acelor care se supără are să le treacă. (*Ilaritate.*)

Şi după aceasta revin la constatarea mea, care este perfect adevărată, că este o exploatare nepermisă în această ţară, că se adună din toate colţurile orizontului păsările de pradă, oamenii care ne iau hrana din gură. Şi dacă d-voastră

https://biblioteca-digitala.ro

voiți să dați funcționarului ce i se cuvine, adică să-i dați hrana de care are nevoie, iar nu hârtii, care nu au vechea lor valoare şi care, prin astfel de creştere de salariu, îşi pierd şi valoarea pe care o mai au, aici stă toată problema. D-voastră însă aveți politica d-voastră şi constatați că nu e nimic de făcut, ca unii care am făcut o lungă practică şi am trecut prin două guverne, eu unul n-am guvernat țara, dar zic: Două guverne ca să nu se supere nimeni. (Ilaritate.) Eu am cunoscut aceste două guverne, dar am văzut că nu s-a schimbat metoda aşa de mult, de la un guvern la altul. Speculatorii s-au acomodat; țara nu s-a acomodat cu dânşii, dar ei s-au acomodat perfect cu țara. Şi ei cunosc cele mai ascunse raporturi sufleteşti ale noastre.

Ce poate un ministru filantrop, cu funcționari care nu reuşesc să împiedice primăriile, pe care însuşi d. ministru de Comerț le declară rele, şi care întrebuințează atâția agenți care nu atârnă de dânsul, fiindcă numai d. Vintilă Brătianu ar fi, nu voi întrebuința termenul călare peste douăzeci de ministere, dar stăpân pe douăzeci de ministere, pe când d-voastră, d-le ministru de Comerț, sunteți în parte pe unul singur, aşa încât nu aveți calitatea de a garanta lucrurile pe care le voiți. Dar nu, nici filantropia d-voastră de acolo, nici aprobarea mea de aici nu schimbă Țara românească. Pentru aceasta ar trebui un alt regim. Acest regim ar cere alte condițiuni de legalitate şi o altă atmosferă morală şi prin urmare alt curaj ieşind din acestea. (*Aplauze.*)

Iar, dacă voiți, cu toate acestea, să acordați numai sporurile însemnate aici, aceste sporuri, prefăcute în obiecte de aprovizionare, însemnează ce? 50 lei însemnează zece pâni, şi câte kilograme de grăsime însemnează cei 600 sau 850 lei pe care-i dați acelora din categoria I-a cu trei copii mai mult? Socoteala aceasta o poate face foarte repede orice gospodar. 800 lei de acum, cu prețul de azi al grăsimii, fac...

O voce: Zece kilograme.

D. N. Iorga: Am şi eu gospodărie şi ştiu ce însemnează cheltuielile acestea; ele nu se împlinesc cu ce puneți d-voastră aici. Pentru aceasta d-voastră ar fi trebuit să aveți şi un alt curaj, nu numai curajul de a înfrâna specula aceasta mare, şi,

https://biblioteca-digitala.ro

natural, nu-l au toți, acest curaj, dar și un altul, acela de a căuta la speculator banul ieșit din specula lui.

Odinioară, în evul mediu, față de speculatori se întrebuința sistemul acesta: Se lăsa ca buretele să se umfle și după aceea îl strângeau, strângeau buretele și ieșea tot ce se grămădise.

Strângeți buretele, ca să iasă câștigul ilicit prin toți porii! Și atunci când veți avea curajul să loviți în averea produsă în speculă, veți ajuta și pe victimele speculei, pe care nu ați putut-o lovi.

Lucrul acesta îl așteptăm de atâta vreme, dar d-voastră vă învârtiți cu foarte multă eleganță în jurul legilor d-lui Titulescu. Așteptați să faceți selecțiune cu dânsele, dar nu putem să nu constatăm timpul care s-a pierdut între legi pe care nu mă gândesc a le apăra în totalitatea lor și părțile pe care acum voiți a le aplica, până la momentul când, la capătul nesiguranței, veți ajunge și d-voastră la un sistem financiar. Prin urmare, și neînfrânarea speculei și nehotărâre în ce privește sistemul care în legea Titulescu tindea a lovi unde trebuie, pe acei care constituie fondul disponibil pentru nevoile acestei clase muncitoare a țării.

Acestea sunt constatări care se impun, și mai am una cu care isprăvesc, d-le ministru. Cea mai bună măsură, dacă ți-o impune cineva din afară, dacă nu iese din concepția d-tale, n-are valoare, îi lipsește meritul inițiativei. Lipsește meritul acelora care n-au știut să ia inițiativa.

Dar mai este ceva: Când nu-ți dai samă de o situație intolerabilă și aștepți ca oamenii să se adune, să proclame grevă, să pună un ultim termen, și înaintea acestui ultim termen, înspăimântat, să oferi ceea ce oferi acum, nu numai că, în calitate de guvern, nu ai un merit pe care puteai să-l ai, dacă doar cu câteva luni înainte făceai acest puțin lucru, dar faci, în momentele acestea atât de grele, pentru că în orice stat există o criză a ideii de stat față de valurile care se ridică în mijlocul societății anarhizate de război, ca acest prestigiu al statului să fie compromis, atunci când vin unele concesii aparente. Cererile ți se înfățișează cu îndrăzneală, și cu dreptate, în cazul acesta, pentru că de la o categorie de oameni,

https://biblioteca-digitala.ro

care, cum zic, n-au ajuns încă la capătul dreptăților lor, vei putea avea altă somație, și vei fi silit să te supui la această somație.

Și pe lângă somația acelor oameni care au cel mai elementar și sfânt drept, ca funcționarii, vei avea și alte somații, din partea altor categorii de cetățeni, și se va veni tot cu măsuri de acestea, care parcă ar rezolva o chestiune, dar care nu fac altceva decât să o acopere, să o ascundă. (*Aplauze din partea minorității. Întreruperi.*) Funcționarii, d-le ministru de Finanțe și d-voastră ceilalți, care stați pe banca ministerială, v-au cerut două lucruri: Întâi v-au cerut statutul lor și v-au cerut o îmbunătățire a situației lor, pe care nu o faceți decât în aparență.

Aceasta nu este o recunoaștere de drept, ci un act de caritate, care poate, la început, să satisfacă pe cei care-și dau mai puțin samă de motivele greutăților lor, dar, peste câtăva vreme, vor ajunge și ei să-și dea samă cât de puțin relele lor au fost lecuite, de acei care au venit, nu cu o lege pentru îmbunătățirea situației, ci cu măsuri care nu cuprind în ele mijloacele de a rezolva chestiunea funcționarilor.

Așa încât, dacă în loc să începeți prin aceasta, pentru a înconjura situația, punând în program, pentru cine știe când, și nimeni nu știe acel „cine știe când", care cuprinde toate marile reforme ale tuturor partidelor din momentul de față, statutul și, pentru a îndulci acest lucru, să acordați sporul acesta fără nici o valoare reală, dacă în chip serios ați fi luat și cercetat acest statut însuși, care, în cea mai mare parte, cuprinde revendicații drepte și propuneri cuminți, evident că ne-am fi găsit pe altă cale, care ar fi calea cea dreaptă pentru a rezolva chestia funcționarilor.

Iată ce faceți d-voastră față de funcționarii care își vor împărți timpul, între d-voastră și alții, care vor putea să le deie ceea ce este necesar ca să trăiască.

Veți avea funcționari care nu vor putea iubi statul, care nu le asigură o existență omenească și demnitatea cu care sunt datori și față de ei înșiși și față de cei care se îndreaptă către dânșii.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi veţi contribui numai să adăugaţi la trista confuzie în care se zbate o societate bună, liniştită şi cuminte, căreia nu-i lipseşte, pentru a fi fericită, decât oameni de stat care să înceapă de la concepţii pentru a ajunge la cele mai mici dintre măsuri, ca să rămână veşnic într-însele. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

NOTE

1. Se discuta proiectul de lege pentru îmbunătăţirea stării materiale a funcţionarilor şi pensionarilor statului. Articolul 5 prevedea că locurile vacante până la 1 aprilie 1923 se ocupau doar pentru servicii indispensabile şi conform unui jurnal al Consiliului de miniştri; înaintările bugetare se puteau face în fiecare departament.

În aceiaşi şedinţă s-a luat în discuţie raportul privind proiectul bugetului Epitropiei Sf. Spiridon din Iaşi. N.I. a intervenit: „S-a împărţit acest proeict? *C. Toma, raportor:* Nu! *N.I.*: Dar ce regulă e aceasta? Se discută un proiect de lege pe care nu l-a văzut nimeni, pe care nu l-a avut nimeni în mână. Este vorba de administrarea unei imense averi. Iată seriozitatea dezbaterilor la care suntem aduşi! *C. Toma*: S-a votat urgenţa. *N.I.*: Se poate, dar trebuie să ştim de ce este vorba. Unde s-a mai auzit să se voteze un buget în felul acesta. Nu l-a văzut nimeni, nu-l cunoaşte nimeni. De ce nu a fost pus la ordinea zilei? Pentru demnitatea Camerei, vă rog să suspendaţi discuţiunea acestui proiect de lege, căci nu este vorba de obrazul meu, este vorba de obrazul Camerei". Raportorul a explicat că nu era vorba propriu zis de un proiect de lege ci de o rectificare determinată de o constatare: Veniturile Epitropiei fuseseră mai mari decât prevederile iniţiale; acest fapt a îngăduit suspendarea subvenţiei acordate de stat, în valoare de trei milioane şi transferarea acestor bani ca sporuri salariale la funcţionari. *N.I. a insistat*: „Atâta vreau să spun că eu nu am nimic împotriva legii, ci că pentru buna ordine este bine să se cunoască întâi proiectul de lege şi în urmă să vie la discuţiune".

Adunarea a admis punctul său de vedere.

https://biblioteca-digitala.ro

CXXXIII

INTRIGI REVIZIONISTE MAGHIARE

(26 octombrie 1922)

O simplă întrebare: Cuvântul îl are astăzi d. ministru de Externe ca să-mi răspundă.

D. Orleanu, preşedinte: A venit rândul interpelării d-voastră la ordinea zilei.

D. N. Iorga: Eu am pus o întrebare; tot ceea ce aveam de spus a fost *în* formularea de ieri. Un deputat din Camera maghiară a declarat că este gata să ia Ardealul, luptând cu toate forţele cereşti şi subterane. Declaraţia aceasta este şi insolentă şi ridicolă, şi vreau să ştiu dacă ministrul de Externe crede că i se cuvine d-lui Szilagyi alt răspuns decât acela că acţiunea sa este pe atât de ridicolă, pe cât de insolentă, şi să afirme, cu autoritatea locului *în* care se găseşte, că noi unde suntem, suntem pe dreptul nostru (*aplauze*) şi suntem în stare să rămânem în ciuda orişicui. (*Aplauze.*)

În ceea ce priveşte greşelile de politică internă care s-ar putea face aici la noi de unele partide, eu sunt convins că s-ar aduce o căinţă adâncă acelora care le-au săvârşit, în momentul când li s-ar impune, de un instinct mai puternic decât orice interes de partid, să stea alături de întreaga naţie românească, ca să apere, chiar în contra propriilor lor cuvinte, un drept care este al nostru al tuturora[1]. (*Aplauze prelungite.*)

NOTE

1. Discuţia a continuat şi deputatul Romulus Renţ a spus, între altele: „...dar tot noi românii, care am făcut ordine la Budapesta şi am desfiinţat regimul lor comunist, tot noi, toţi românii laolaltă, fără deosebire de partide, noi vom şti apăra şi ţara noastră". La care *N.I. a adăugat*: „Şi ca să vă arăt, d-le, câtă dreptate aveţi în cele ce spuneţi, am aici declaraţiunile d-lui Mihail Popovici, făcute azi dimineaţă, în care este cuprins şi acest pasaj: „Orice

https://biblioteca-digitala.ro

încercare a oricui de a se atinge de frontierele noastre, ne va găsi gata să le apărăm cu orice sacrificiu. Într-o astfel de eventualitate, ne-am uni şi cu dracul. Cel ce s-ar încumeta să încerce aşa ceva, şi-ar culege măselele pe frontieră". În aşa fel vorbeşte Partidul Naţional din Ardeal când vede că declaraţiile unor anumiţi membri ai săi găsesc un ecou, pe care trebuie să-l aprobe orice conştiinţă românească şi astfel membrii Partidului Naţional sunt laolaltă cu noi când ei constată acest ecou". (*Aplauze.*)

În şedinţa din *28 noiembrie 1922*:

După ce M.G. Orleanu mulţumise pentru realegerea ca preşedinte al Camerii, N.I. a cerut cuvântul „în materie de regulament". Puţin enervat, preşedintele exclamase, deoarece biroul nici nu se alesese: „Ei!" *Şi N.I. îl cenzurează*: „Domnule preşedinte, exclamaţii cu ei! Nu sunt parlamentare, cu atât mai puţin preşedinţiale!"

În aceiaşi şedinţă, face **un panegiric lui Vasile Lucaciu**, în numele opoziţiei. Aceasta după ce M.G. Orleanu voise să suspende şedinţa, în semn de doliu pentru cel răposat, fără a mai lăsa să se vorbească de el.

„D-lor deputaţi, deşi îmi este foarte greu să iau cuvânt după felul cum preşedintele acestei Camere înţelege de la început să trateze opoziţia care a venit aci ca să-şi facă datoria, cu toate acestea un sentiment de pietate mă sileşte să iau cuvântul şi în aceste împrejurări, pentru a spune în numele opoziţiei, atunci când preşedintele Camerii nu a găsit cuvântul trebuitor, înainte de ridicarea şedinţei în semn de doliu, şi când guvernul nu a adăugit condoleanţele sale...

D. G. G. Mârzescu, ministrul Sănătăţii, al Muncii şi Ocrotirilor sociale: Mă iertaţi, am cerut cuvântul.

D. N. Iorga: ... să spun, în numele, zic, al acelei opoziţiuni care este reprezentată în Parlament, cu câtă durere ea primeşte vestea morţii unui om care în

https://biblioteca-digitala.ro

tinerețea sa a cuprins tot avântul către libertate al întregului popor românesc de dincolo de munți. (*Aplauze prelungite.*)

Părintele Vasile Lucaci a fost unul din acei foarte puțini oameni cari au avut darul de a pătrunde în inima poporului lor, şi nici un popor nu este în stare să lupte pentru cel mai înalt scop al lui decât când o personalitate este capabilă să reprezinte idealul său întreg.

Vasile Lucaci a ajuns acum mulți ani în situațiunea în care nici o personalitate politică n-a ajuns: Să închege pentru națiunea noastră dincolo de munți pornirile ei fireşti către viața pa care o vedem astăzi îndeplinită. El a ajuns să fie pentru poporul acesta icoana însăşi a luptătorului pentru dreptate. (*Aplauze prelungite.*)

Închisoarea lui Vasile Lucaci a fost pentru poporul românesc un îndemn ca să ducă lupta aceasta şi mai departe. Astfel el a fost dintre aceia cari prin suferința lor şi-au câştigat un drept la respectul şi iubirea poporului din care făceau parte. (*Aplauze prelungite.*)

Dacă, după îndeplinirea idealului pentru care luptase, nenorocitele sfâşieri cari au intervenit, întâiu în mijlocul românilor de dincolo pentru a-şi găsi o repercusiune şi în întreaga noastră viață politici, au făcut ca în jurul bătrâneților sale să nu fie acel respect şi acea iubire de care era vrednic, aceasta nu poate să scadă acea frumoasă tinerețe care trebuie să servească generației care se ridică azi, nu numai ca un exemplu, ci şi ca o mustrare. (*Aplauze prelungite.*)

În fața mormântului aceluia care a putut înfățişa întregul Ardeal, în toată durerea şi în toate speranțele sale, e bine ca acei cari se sfâşie astăzi pe pământul acesta abia eliberat să-şi aducă aminte de cea dintâiu datorie, care este solidaritatea față de neamul lor. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate.*)

https://biblioteca-digitala.ro

După intervenția lui N.I., care mai adăugase: „Cum stricați momentele cele mai frumoase ale Adunării care v-a ales preşedinte!" M.G. Orleanu a precizat că îşi propusese ca în ziua următoare să facă elogiul celui dispărut, apoi să se desemneze o comisie din partea Parlamentului care să asiste la funeraliile naționale ale acestuia.

În şedința din *1 decembrie 1922*:

Susține **un proiect de lege din inițiativă parlamentară, privind înființarea unui muzeu al vechilor stofe bisericeşti**:

„D-le preşedinte, este vorba de un proiect de lege din inițiativă parlamentară. Dați-mi voie să citesc motivarea şi pe urmă voi da citire şi articolului.

EXPUNERE DE MOTIVE

Bisericile şi mânăstirile noastre cuprind un număr mare de fragmente ale vechilor odăjdii, din cari unele au desigur oarecare vechime, putându-se ridica până spre sfârşitul secolului al XVI-lea.

A le lăsa aruncate ca astăzi e a îngădui distrugerea unui prețios element de arte care, dacă nu a fost fabricat la noi, are totuşi pentru istoria artei veşmântului o deosebită importanță. A le aduna, clasifica şi păstra e o datorie culturală.

Cum aici, în Bucureşti, bisericuța Sf. Visarion a fost înlocuită printr-o clădire nouă şi astăzi stă pustie, supusă dărâmării, cuprinsul acestei zidiri în bun stil tradițional e potrivit pentru a adăposti muzeul de stofe bisericeşti.

Ministerul de Culte, informat de intenția ce am avut de a-l înființa, şi-a dat prealabila adeziune.

PROIECT DE LEGE

Art. I. Se înființează un muzeu al vechilor stofe bisericeşti.

https://biblioteca-digitala.ro

Art. II. El va cuprinde odăjdiile scoase din uz ale bisericilor din cuprinsul țării.

Art. III. Principalul depozit va fi în Bucureşti.

Se vor putea întemeia sucursale în Iaşi, Cernăuți, Chişinău, Sibiu şi Blaj.

Art. IV. Muzeul şi eventualele sucursale vor fi adăpostite de preferință în locaşuri bisericeşti dezafectate.

În Bucureşti i se va acorda vechea biserică Sf. Visarion.

Art. V. Întreținerea muzeului e în sarcina ministerului de Culte care, în înțelegere cu Academia Română şi cu Comisia Monumentelor Istorice, va desemn personalul conducător.

N. Iorga, Ioan P. Şerbănescu, dr. C. Angelescu, Deleu, Irimescu-Cândeşti, Duzinski ş.a.

Proiectul este iscălit de 10 d-ni deputați, între cari şi d. ministru al Instrucțiunii. (*Aplauze.*)

Pentru acest proiect de lege cer urgența".

În şedința din *7 decembrie 1922*:

La interpelarea deputatului A. Stern **despre** manifestațiile studențeşti de caracter antisemit din țară precizează că „***Universul*** nu e un ziar antisemit; *Universul* e numai un ziar care îşi ține firea". La fel, când interpelatorul a pomenit de incitările ziarului clujean ***Mântuirea***: „Acela este un ziar idiot".

În şedința din *8 decembrie 1922*:

Întreabă care este **situaţia parcului de vase de cabotaj din portul Giurgiu**, aparținând societății germane *Bayrischer Lloyd,* apoi despre conflictul nesfârşit între profesorii de la Universitatea din Iaşi:

„D-lor deputați, „Societatea Bayrischer Lloyd păstrează în portul Giurgiului, lângă şantierul menit să reprezinte şi să servească dominația germană pe Dunăre, un întreg parc de vase destinate cabotajului.

Deoarece mi se pare că statutul Dunării, adoptat de noi, nu îngăduie cabotajul sub pavilion străin, am onoare să întreb

https://biblioteca-digitala.ro

guvernul ce rost poate să aibă menținerea parcului de vagoane germane.

Aştept răspunsul în termenul prevăzut de regulament; dacă nu mi s-ar da cum văd că se întâmplă uneori cu întrebările noastre, voiu fi silit să cer dosarul respectiv şi să anunț o interpelare.

Parcul acesta l-am văzut eu.

Aceasta este una.

În al doilea rând, față de starea de lucruri absolut intolerabilă de la Universitatea din Iaşi, unde se eternizează regretabilul conflict dintre rector şi unul dintre decani, Senatul universitar e boicotat de un număr din membrii săi; doi profesori ai Facultății de litere scot, sub pretext de polemici ştiințifice, un pamflet imund; un mare număr de profesori, ignorând noțiunea însăşi a trădării de patrie, cer reintegrarea unui profesor pe care nici un guvern n-a avut curajul să-l aducă înaintea judecătorilor săi naturali, iar generozitatea tinerească a studenților este exploatată de cele mai urâte pasiuni, am onoarea să anunț d-lui ministru de Instrucție Publică o interpelare menită a elucida toate aceste chestiuni.

Pentru aceasta, rog a mi se da dosarele privitoare la conflictul dintre rector şi decanul Facultății de drept şi la darea în judecată pentru acte de trădare a profesorului Stere. Adaug dorința ca ele să-mi fie comunicate cât mai repede, în interesul demnității învățământului superior şi a culturii româneşti".

Lui N.I. i-a răspuns Traian Moşoiu, ministrul Comunicațiilor, că guvernul român nu a dat nici o aprobare în acest sens.

În aceiaşi şedință.

La validarea mandatului de deputat în circumscripția Sighet (județul Maramureş) a lui Petru Mihaly /vezi şi infra/:

„Credeam că este înscris altcineva înaintea mea, *şi* aşi fi preferat să fie un deputat ardelean. Întrucât am putut auzi raportul, ceea ce se va *re*cunoaşte, era cam greu, am văzut că este vorba de condițiile materiale în care s-a făcut alegerea şi de incompatibilitățile care ar fi putut exista, dar care nu au existat.

https://biblioteca-digitala.ro

Sub aceste două raporturi, nu poate fi nici o obiecțiune față de alegerea d-lui Petru Mihaly. Dar tot în raportul acela, am crezut că prind o frază în care era vorba, aşa, în treacăt, de anumite acuzații care nu privesc nici felul cum s-a făcut alegerea şi nici lipsa de incompatibilitate în persoana d-lui Petru Mihaly. Fiindcă această protestare este strecurată numai aşa, în treacăt, să-mi îngăduiți să spun că eu aşi fi preferat ca să fie un deputat ardelean, mi-ar fi fost mai la inimă acel lucru, deşi este şi la inima noastră, să-mi îngăduiți să spun ce este în acea uşoară trecere asupra acuzației ce s-a adus d-lui Petru Mihaly. D. Petru Mihaly este acuzat, fără ca dumnealui să fi adus vreo dovadă că această acuzațiune nu e îndreptățită, că în momentul când sărbătoream bucuria României unite, dumnealui nu era în mijlocul nostru, ci era în mijlocul duşmanilor noştri şi făcea manifestații în Parlamentul unguresc în contra unirii Ardealului la România. Nu poate fi acuzație mai gravă. Am validat o mulțime de colegi, care s-au ales Dumnezeu şi cu ei ştiu cum, şi împotriva cărora existau desigur incompatibilități. Am protestat atunci dar ne-am împăcat cu prezența lor aici în Parlament. Nu este pentru prima oară când asemenea incompatibilități sunt imperceptibile în Parlamentul nostru şi nu este pentru prima oară când se fac greşeli la orice alegeri. Ne perfecționăm din ce în ce, doar au fost şi înainte, însă asupra unui lucru nu putem trece: În România Mare are dreptul de a reprezenta poporul românesc unit numai cine a luptat, cine a suferit pentru această unire. (*Aplauze.*) Şi dacă d. Petru Mihaly nu ştiu dacă o fi de față, este în stare să dovedească înaintea Adunării că acuzațiunea la care nu a răspuns cu dovezi până acum, este o calomnie, atunci vom vedea. Dar după tot ceea ce am citit şi după tot ceea ce mi s-a spus, mi se pare foarte greu să aducă această dovadă. Îl poftesc, dacă poate, s-o aducă". (*Aplauze.*)

Insistă ca P.M. să-ți citească o declarație compromițătoare:

„Ați terminat şi vă rog să citiți declarația.
Voci: Nu mai citiți.
Voci: Închiderea discuțiunii.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Să ne-o citească, de ce să nu ne-o citească?

D. G. M. Orleanu: Ce să mai răscolim trecutul?

O voce: Camera cere să citească declarația d-lui Vaida.

Altă voce: Să nu se mai citească declarația niciunuia. (*Întreruperi*).

D. N. Iorga: D-voastre sunteți mai noi decât mine, şi nu mă speriați cu vociferațiile de acestea. Va să zică, eu am cerut d-lui Mihaly să se rostească lămurit înaintea Camerei despre ce a vorbit d-sa în Camera ungurească, unde era deputat, după ce, în vremea când era student, făcea parte din Societatea studențească naționalistă ungurească, să ne spuie dacă a făcut sau ba o declarațiune care se îndrepta împotriva posibilității unirii Ardealului cu România, şi d-sa nu a răspuns. (*Întreruperi.*)

Vă rog, d-le preşedinte, sunteți un om tânăr, iar, în sfârşit, cu clopoțelul în mână, sunteți capabil de a face pe unii deputați din această Cameră să înțeleagă că o greşeală se poate face fără să fie întovărăşită de un tumult. Puteți vota pe d. Petru Mihaly, aceasta priveşte conştiința d-voastre, dar să faceți şi zgomot pe deasupra, aceasta este o abundență de mijloace, pe care eu n-o pot înțelege. Sunteți stăpâni; continuați, vă rog, putem sta până la miezul nopții, căci eu nu sunt orator care să vorbească în zgomotul oamenilor pe cari nu-i cunosc, fiindcă adeseori pentru mine nu au nici un nume. (*Întreruperi.*)

O voce: Sunt aleşii națiunii.

D. N. Iorga: Lucrul acesta îl ştii şi d-ta şi eu cât este; te rog însă să mă scuteşti cu această chestiune.

Prin urmare, eu am cerut lămurit d-lui Mihaly să citească declarațiunea d-sale făcută în Camera ungurească, să dovedească dacă această declarațiune n-are sensul care i se atribuie, să arate că d-sa a fost, nu prin discursul de azi, ci prin cel din octombrie 1918, fiu credincios al acestei națiuni.

La aceasta ce mi-a răspuns d. Mihaly? D-sa mi-a răspuns că Partidul Național din Ardeal a avut o bună opiniune despre dumnealui. Ei bine, Partidul Național din Ardeal are pe rând bune opiniuni despre o sumedenie de persoane şi grupări.

https://biblioteca-digitala.ro

Partidul Național din Ardeal avea opiniune foarte bună despre Partidul Țărănesc, dar a avut o opiniune foarte bună înainte sau în acelaşi timp, nu aşi putea preciza, despre partidul d-lui Marghiloman care nu reprezintă, fără îndoială, tot ce poate să fie mai în legătură cu războiul nostru de liberare națională. Partidul Național din Ardeal e încântat azi, partid foarte democratic, de legăturile ce are cu ceea ce este mai conservator, în afară de aderenții d-lui Marghiloman, între cine fac politica în Vechiul Regat. Prin urmare, argumentul că Partidul Național care luni a avut o părere despre cineva, dar sâmbătă a putut să aibă altă părere, n-are absolut nici o valoare.

S-a mai adus un alt argument. Că d-sa a organizat Partidul Liberal în Maramureş. Dar credeți d-voastre că nu se cuprinde în aceasta o ofensă pentru d-voastre? Pare a zice: Eu sunt liberal, am adus servicii liberalilor, prin urmare treceți peste toate celelalte.

O voce: Nu a spus lucrul acesta, nu ați înțeles bine.

D. N. Iorga: Un alt argument, vă rog. E vorba de familia d-lui Mihaly. E foarte bine să facă cineva parte dintr-o familie patriotă, cea dintâi datorie e însă de a fi la nivelul patriotismului familiei din care se laudă că face parte. Eu am cunoscut şi pe Mihăleşti în Maramureş, am fost în casa lui Ion Mihaly, care a tipărit *Diplome Maramureşene*, dar ştiu foarte bine din timpul când nimeni nu se gândea la posibilitatea unirei a unei fărâme măcar din Maramureş cu Vechiul Regat, că erau maramureşeni naționaliști, dar erau şi de aceia cari, cum am văzut şi acum, ca să vorbească convenabil pe româneşte trebuia să aibă o fițuică înainte cu care să-şi fi făcut repetiția acasă. Şi nu se va zice că între a vorbi convenabil o limbă şi între a iubi națiunea care vorbeşte această limbă nu este nici o legătură, ci cea dintâi datorie de naționalism e aceea să nu vorbeşti în limba vrăjmaşului, ci să vorbeşti în limba fratelui tău, aşa încât să fii în stare să o vorbeşti cumsecade.

Dar sistemul acesta este foarte dibace, o recunosc, de a înconjura, de a face un danț elegant în jurul unei greutăți, de a arăta vag unde e greutatea, şi atunci când ți se cere ca această greutate s-o explici, să profiți de un tumult parlamentar ca să

https://biblioteca-digitala.ro

dezertezi de la datoria de ați explica fapta. Sunteți liberi să nu țineți seamă de ceea ce spun azi, dar îmi aduc aminte de o greşeală la care am colaborat şi eu. Tot aşa a venit înaintea unui alt Parlament chestiunea alegerii d-lui Stere, şi eu am pus chestiunea pe această bază: Mă rog, îl vor oamenii de acolo, a fost ales în condițiunile... (*Întreruperi.*)

Vă rog, ascultați, poate să aibă interes. Am pus deci chestiunea aşa: Oamenii de acolo îi vor, alegerile s-au făcut în condițiuni acceptabile, nu este nici un impediment; prin urmare, aşa fiind, să trecem peste celelalte chestiuni, fiindcă nu avem să judecăm decât numai potrivit cu regulamentul Camerii. Mi se spusese atunci că introducem un om devenit modest, care mâine, poimâine, după ce îşi va lămuri situațiunea, îşi va lua drumul către alte ocupațiuni decât ocupațiunile politice. Au trecut câteva luni de zile, şi am văzut că acelaşi om, căruia i se contestă credința față de țara lui, s-a urcat în *f*runtea unui tânăr partid din această țară cu tendința de a da României Unite, în contra cărora a luptat alături cu duşmanul, o Constituțiune mai bună decât Constituțiunea, oricât de rea, pe care vor să o facă alții.

Şi a fost de ajuns ca în acest caz să se dea dovadă de *toleranță* pentru ca toți aceia cari au avut această atitudine să se prevaleze de iertarea unuia pentru a cere iertarea pentru ei toți.

Greşeala pe care am făcut-o cu toții în Parlamentul acela *față* de alesul de la Soroca, *vă r*og să nu o repetați d-voastre față de alesul de la Sighet.

O voce: Bravo!

D. M. G. Orleanu, preşedinte: D. Simion Mândrescu are cuvântul.

D. Simion Mândrescu: D-lor deputați, când e vorba de atitudini în chestia națională, sunt intransigent.

D. N. Iorga: Foarte bine".

În replică cu Leonte Moldovan:

„Aveți multă dreptate şi eu spun că Partidul Național din Ardeal, odată ce a aruncat această acuzațiune, trebuia să vină el aici ca s-o susțină. (*Aplauze îndelung prelungite.*)

https://biblioteca-digitala.ro

D. Leonte Moldovan: D-lor deputați, să-mi permiteți să fac numai o constatare: Sentimentul de dreptate pe care îl are totdeauna d. Iorga a triumfat şi de data aceasta. Aşa este. Nu mai am să adaug aici o vorbă.

Am întrebat pe d. Boeru şi pe ceilalți deputați, cari ştiu ungureşte, să-mi lămurească *Monitorul Oficial* unguresc.

Din toate acestea rezultă cu preciziune că faptul este în acest sens, că d. Mihaly n-a pronunțat alte vorbe decât ceea ce mi s-a explicat după *Monitorul* Oficial (întreruperi), că d. Vaida a vorbit în numele poporului, iar el vorbeşte în numele alegătorilor.

D. N. Iorga: În momentul acela trebuia să vorbească nu numai în numele alegătorilor români, ci şi al nației româneşti, nu în numele alegătorilor.

D. Leonte Moldovan: Mi se pare că sentimentul de dreptate vrea să părăsească pe d. Iorga. Când a vorbit era în ziua de 23 octombrie, când nu era nici în apropiere de revoluțiune, nici după revoluțiune, nici în apropiere de unire, nici după unire.

D. N. Iorga: Viață are omul, nu ca s-o ție la icoane, ci ca s-o rişte pentru națiunea lui!

D. Leonte Moldovan: D-le Iorga, riscă cine are sufletul făcut ca să-l rişte, şi cine este născut ca să rişte. *Nu* toată lumea are aceeaşi putere şi capacitate de a se jertfi...

D. N. Iorga: Să vă dau un exemplu cum trebuie să se rişte viața. O speranță a tineretului român din Bucovina, Ion Grămadă, care, prins în luptele românilor din Bucovina, a fost silit într-un moment să iscălească articole împotriva războiului României.

A venit după aceea aici, dar eu am refuzat să-i întind mâna; a întâlnit şi pe alții, au refuzat şi aceştia să-i dea mâna. Atunci a plecat şi a murit pe front în fața duşmanilor!" (*Aplauze.*)

După N.I. Leonte Moldovan a conchis: „Vă rog să credeți că nimic nu a săvârşit domnul Mihaly ce ar fi putut constitui o nedemnitate de a sta în mijlocul nostru şi deci, din acest punct de vedere, comisiunea de verificare a găsit de cuviință că domnia sa poate să stea aici în mijlocul nostru şi a aprobat validarea".

https://biblioteca-digitala.ro

În şedinţa din *13 decembrie 1922*:

Într-o problemă de regulament:

„Onorată Cameră, obiceiul vechiu era acesta: la discuţiunea la Mesaj, vorbea un deputat pentru şi altul contra. Mi-aduc aminte, cu câtă grijă, ca să nu ne pierdem locul, veneam cu toţii, fiindcă atunci prezida d. Pherekyde, dumnealui a prezidat mai multă vreme acolo, ştiind, că dacă nu am fost prezenţi când ne-a venit rândul, pierdeam dreptul de a vorbi la răspunsul la Mesaj.

Dar sistemul acesta, ca să stea anume persoane la bufet şi să refuze să vorbească, căci preferă să vorbească în anume împrejurări, ca să producă efect ca la teatru, sistemul acesta aste absolut nou şi total neadmisibil. (*Aplauze.*)

D. M. G. Orleanu, preşedinte: D-lor, sunt de acord şi eu să admit vechea procedură, care este totdeodată şi conformă cu art. 32 din regulament, care spune că toţi d-nii cari sunt chemaţi să ia cuvântul şi cari nu vor răspunde la această chemare să fie şterşi din listă. E drept că aseară am făcut o singură excepţie că am chemat 10 deputaţi cari nu au răspuns. Astăzi nu voiu mai face, astfel că acei cari nu vor răspunde când vor fi chemaţi se vor considera că au pierdut dreptul la cuvânt.

D. N. Iorga: Da, cu privire la acei cari se constată că sunt prezenţi şi stau la bufet în loc să vorbească.

D. M. G. Orleanu, preşedinte: Este rândul să vorbească d. Hans Otto Roth.

Voci: A plecat.

D. N. Iorga: D-lor deputaţi, cred că se poate face o excepţie atunci când cineva este recunoscut de diferite partide în calitate de conducător. Dar d-nii aceştia cari stau la bufet, dacă sunt recunoscuţi de conducători, cred că este bine ca să li se poată da cuvântul la sfârşit, iar cât priveşte persoanele cari nu sunt conducătoare şi stau la bufet, acestora să li se ia dreptul de a vorbi".

https://biblioteca-digitala.ro

CXXXIV

DESPRE SITUAȚIA LUI PETRU MIHALY

(14 decembrie 1922)[1]

Să-mi dați voie să vă rog să binevoiți a verifica exactitatea actelor pe care mă simt dator să le aduc înaintea d-voastre.

Acum câteva zile, a fost în discuția Camerei un discurs din Camera maghiară al d-lui Petru Mihaly. În momentul acela, eu nu aveam în mână o traducere pe care s-o pot înfățișa Camerei, şi unul din deputații care au vorbit pentru validarea acestei alegeri nu avea, din partea lui, cunoştința limbii maghiare ca să ne dea traducerea textului maghiar, pe care-l prezenta d. Mihaly.

Într-o foaie ardeleană se înfățişează acest discurs, pe care să-mi îngăduiți, pentru că sunt aici, să vi-l înfățişez. Iată ce spune: „Regret foarte mult că s-a găsit un singur român în Maramurăş, pe care pentru purtarea lui necugetată a trebuit să-l internăm".

E vorba de un învățător român, internat pentru trădare față de statul maghiar. „Ce crezi, d-le învățător, că cu sentimentele d-tale daco-valahe, vei mântui pe românii maramurăşeni? De această ruşine ar fi trebuit să cruți pe românii acestui comitat şi pe mine însumi..."

Şi d. Mihaly n-a intervenit în favorul „valahilor" internați.

A doua oară, la 17 octombre 1918, ziarul ardelean pune în gura d-lui Petru Mihaly următoarele cuvinte: „În numele poporului român, pe care îl reprezint aici, protestez contra declarațiunilor d-lui Vaida. D. Vaida că Partidul Național nu reprezintă poporul românesc. Ei n-au dreptul să vorbească în numele acestui popor. Noi, adevărații reprezentanți ai poporului românesc, care de o mie de ani trăim în cea mai bună frăție cu poporul maghiar, declarăm că şi pe viitor vrem să trăim cu maghiarii în iubita noastră patrie maghiară".

Al treilea, la 28 octombre. Acesta ar avea următorul cuprins: „Cred în acest neam maghiar al meu. Cred că el va fi

https://biblioteca-digitala.ro

mai puternic decât oricând şi nici porţile iadului nu-l pot nimici".

Şi azi acest Mihaly Peter este validat în Camera liberală.

Acum vă rog să luaţi informaţiuni pentru a vedea dacă aceste texte sunt autentice, pentru ca să se desluşească, între mine, care afirmam un lucru, şi aceia care îl contestau, cine a fost înşelat.

D. Leonte Moldovanu: Să cerem „Monitorul Oficial" al ungurilor.

O voce: Din „Lumina" d-lui Stere nu se citeşte ceva?

D. N. Iorga: Aceea las-o joi: Aşteaptă!

NOTE

1. În *Dezbaterile parlamentare* intervenţia figurează a fi fost făcută în ziua de 15 decembrie. V. şi supra.

https://biblioteca-digitala.ro

CXXXV

AGITAŢIILE STUDENŢEŞTI

DECLARAŢIE

(14 decembrie 1922)

Domnule preşedinte, Senatul universitar din Bucureşti a hotărât închiderea cursurilor.

Oricine poartă grija liniştii şi bunului nume al ţării, cu atât mai mult un profesor cu simţ al răspunderii sale va aproba această măsură menită să împiedice scene regretabile.

Luând informaţii asupra stării de spirit a studenţilor, am găsit din fericire la majoritatea lor firescul simţ de reprobare a violenţelor şi de dorinţă ca lecţiile întrerupte să continue.

Mi s-a promis că mâne va interveni în acest sens o declaraţie, pe care voi putea-o aduce aici. Totodată mi s-a arătat îngrijorarea legitimă că, din cauza sărăciei multor elemente de la sate şi din oraşe, naţia care a întemeiat statul, l-a mărit, îl domină prin număr şi are dreptul să-i dea caracterul cultural, ar putea să cadă în chiar acest domeniu al culturii pe planul al doilea faţă de concetăţenii de alte nuanţe etnice, dispunând de mai multe mijloace de a se cultiva.

Aşa fiind, întreb pe d. ministru al Instrucţiunii dacă nu socoate că pentru o dreaptă distribuţie a binefacerilor culturii şi a pregătirii carierelor se impune refacerea totală a organizaţiei căminurilor şi cantinelor, numindu-se imediat o comisiune care să dea soluţii grabnice. Mi-aş crede de datorie să colaborez şi eu la această operă[1]. (*Aplauze.*)

NOTE

1. Discuţia pornise de la o întrebare a lui Ion Grădişteanu în legătură cu hotărârea senatului Universităţii din Bucureşti de a închide cursurile, institutele, căminele, cantinele şi bibliotecile, „pentru a potoli agitaţiile studenţeşti". Aceasta însemna micşorarea timpului de studiu universitar, şi aşa destul de scurt „din cauza

https://biblioteca-digitala.ro

numeroaselor şi lungilor vacanţe, nenumăratelor sărbători de tot felul şi altor incidente".

Ministrul Educaţiei, dr. C. Angelescu, a declarat că urma să primească o delegaţie de studenţi „şi cred că vom ajunge la o bună înţelegere".

N.I. a intervenit astfel:

„Iată de ce este vorba: D-lor deputaţi, aşi fi intervenit şi eu în această chestiune, dacă mi s-ar fi făcut un îndemn în sensul acesta. Am întâlnit un grup de studenţi pe care i-am văzut şi aseară, i-am văzut şi astăzi.

Ei, în majoritate, sunt oameni de înţeles. Din nenorocire, sunt între ei elemente ce se pretind că sunt candidaţi la doctorat, dar cari reprezintă cu totul altceva decât tendinţa marei mase a studenţilor. La fiecare cuvânt ce-l spuneam în folosul lor, grupul acesta adăuga o înteţire. Şi acum îmi aduc aminte un tip palid, care spunea că este o singură soluţiune, şi această soluţiune este „ciomagul".

Acestuia i-am răspuns: „Eu, ca profesor, ţi-aşi da o mustrare, dar dacă aşi face parte din guvern, te-aş aresta imediat pentru cuvintele spuse".

Studenţii mi-au făgăduit că se vor sfătui, că mâine vor veni cu o declaraţie, că este prea curând să o dea astăzi. Această declaraţiune o vor aduce la Cameră.

Aşi adăuga un alt lucru: Studenţii cuminţi cari înţeleg că aduc un rău serviciu ţării în situaţiunea de astăzi, turburând liniştea şi stricând numele cel bun care îl are în străinătate, aceşti studenţi trebuie să facă poliţia acelor răi şi mai cu seamă a elementelor străine care sunt vădit amestecate în mişcare. (*Aplauze.*)

Eu am siguranţa aproape deplină că există două categorii de oameni amestecaţi în această mişcare. Întâia categorie sunt oameni care nu înţeleg că puterea se câştigă prin încrederea poporului, prin încrederea Regelui, iar nu prin aţâţarea sufletelor nevinovate ale studenţimii. (*Aplauze.*)

A aţâţa pe studenţi, oricare ar fi acel partid, şi aşi putea să-l numesc, dar nu-l numesc, şi nu o fac pentru anumite motive, aceasta este o crimă! (*Aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Al doilea, deoarece anumite acte de sălbăticie s-au făcut la Pesta, oamenii care le-au făcut şi care se plâng la Lausanne că li s-a dat un hotar prea mic, au tot interesul să spună: Dacă astfel de acte de sălbăticiune s-au făcut în România, de ce să nu se facă şi la noi? (*Aplauze.*)

Dar, d-lor, mă adresez nu numai d-voastră ca deputaţi, dar mă adresez şi băncii ministeriale. D-nii candidaţi de doctorat în vârstă de 30 ani şi poate şi de 40 ani, cari vin la Universitate sub pretext de studii, să fie împiedicaţi de a unelti în mijlocul studenţimii adevărate; şi al doilea, acelor cari vin din partea străinilor şi acelor cari vin din alte ţări ca să ne compromită să li se facă cunoscută rigoarea legilor din ţara noastră. (*Aplauze prelungite.*)

Mai am încă ceva. Mi s-a spus, şi aci cred că au dreptate, că naţiunea noastră este o naţiune săracă, că tineretul nostru se găseşte alături cu două feluri de elemente: Cu elementul evreesc cetăţean român, cari este considerat şi l-am considerat chiar când am făcut altă politică faţă de ei, ca pe copiii mei, atâta vreme cât se găseau pe băncile Universităţii, înaintea mea. Dar aceşti studenţi evrei sunt mai bogaţi; căminurile lor sunt mai bine întreţinute şi mai larg deschise decât ale noastre. Tot aşa, în celelalte provincii, naţionalităţile fac cheltuieli mai mari pentru întreţinerea studenţilor decât facem noi.

Acum este neîndoios că ţara aceasta a fost întemeiată de o singură naţiune, că a fost sporită prin sacrificiul unei singure naţiuni... (*aplauze prelungite*) pentru ceilalţi avem sentimentul de frăţie, care începe din momentul când ne-am găsit împreună în acelaşi stat; dar pentru naţiunea noastră avem sentimentul de pietate şi, mai mult decât frăţia, de confundare în aceeaşi voinţă care uneşte totdeauna elementele naţionale între ele. (*Aplauze.*) Ar fi trist ca în România Mică cultura românească să se fi putut impune, iar pentru studenţimea din România Mare acest lucru să fie imposibil. (*Aplauze.*)

Prin urmare, d-lor, regimul actual al căminelor şi al cantinelor, care este cu totul insuficient şi care este total nesupravegheat, în care nu intră suflet de profesor ca să dea acestor studenţi o învăţătură bună care să-i împiedice de la greşeli, trebuie ca organizarea aceasta să fie absolut schimbată,

https://biblioteca-digitala.ro

şi în cel mai scurt timp schimbată ca să dăm copilului sărac al satelor noastre, al mahalalelor din oraşele noastre părăsite, putinţa de a susţinea concurenţa legală cu alţi cetăţeni români, cari sunt de altă origine (*aplauze prelungite*), şi cari natural doresc dezvoltarea altei culturi. Şi sunt gata eu însumi, dacă ar fi vorba să se facă o asemenea comisiune, să colaborez în comisiunea aceasta, ca odată să se înţeleagă că aceştia nu sunt copiii de pe drumuri, cari să ajungă în toate prăpăstiile, ci sunt copiii noştri pentru cari purtăm răspunderea, şi a căror greşeli se întorc în obrazul nostru. (*Aplauze.*)

D. dr. C. Angelescu, ministrul Instrucţiunii: D-lor deputaţi, ceea ce spune d. Iorga este absolut în asentimentul meu şi al d-voastre al tuturor, după cum am văzut din aplauzele pe cari d-voastre le-aţi adresat d-lui Iorga.

Astăzi când comisiunea aceasta a studenţilor a venit la Universitate le-am ţinut aproape acelaşi langaj, ca cel pe care d. Iorga l-a ţinut înaintea d-voastre astăzi. Au venit d-lor, să-mi vorbească de „numerus clausus"...

D. N. Iorga: Este o prostie.

N.I. a continuat:

„Domnule ministru, când va mai veni vreunul cu „numerus clausus", să-l rugaţi să decline şi la singular şi la plural „numerus clausus" şi sunt sigur că nici 90% /sic!/ nu sunt în stare". (*Ilaritate*).

Dr. C. Angelescu a încheiat: „Este imposibil ca în ţară la noi să se facă deosebire între români după confesiuni... nu prin numerus clausus vom putea noi să ridicăm starea culturală a poporului nostru."

În şedinţa din *15 decembrie 1922*:

Intervenţie la discursul lui V. Madgearu **despre climatul politic din Cameră**. El spusese că „a luptat împotriva politicii economice dezastruoase a ministrului de Industrie şi Comerţ, când am arătat sutele de milioane şi de miliarde pe care le-a pierdut ţara pentru politica de import şi export a regimului Tăzlăuanu":

https://biblioteca-digitala.ro

„D-lor deputați, d. Madgearu are în multe privințe dreptate. Să-mi dea voie însă să-l întreb un lucru: D-vs, cu acelaşi ministru, care a adus şi o necuviință fără nume în Cameră şi eu am îndemnat opoziținea să plece, d-vs, cu acelaşi ministru, care pe lângă gestiunea lui în chestiunea bunurilor de tezaur, mi-a adus şi mie insulta că-mi va pune pumnul în gură, a-ți încheiat sau ba un pact în momentul când se încheia gestiunea acelui guvern? (*Aplauze prelungite.*)

D. V. Madgearu: N-am încheiat un pact.

D. N. Iorga: Dar v-ați întors în Parlament.

D. V. Madgearu: Am încheiat un pact cu fostul guvern Averescu. (*Aplauze, ilaritate.*) Dovadă că nu vă convine ceea ce va urma şi ştiți că nu vă convine este că aplaudați la jumătatea frazei, crezând că prin aceasta veți putea să stârniți un efect la galerie. (*Zgomot, întreruperi.*)

D-lor, rostul acestui pact era unul singur şi era prevăzut linie cu linie: A se asigura votarea noii legi electorale, fiindcă în fața situațiunii de atunci nutream temeri justificate că d-vs veți fi în stare ca, printr-un decret lege, să schimbați decretul lege în ființă. Un gest de cumințenie politică ne-a recomandat să facem acest pact.

D. N. Iorga: Aceiaşi oameni cari mi-au oferit de mai multe ori mie o tovărăşie de opoziție, şi din cauza felului cum a guvernat şi din cauza acelei scene pe care nu o voi uita nici odată, din cauza pumnului în gură, şi a unui şir de lucruri, care fac pe cineva să nu garanteze o situațiune constituțională, am refuzat şi voi refuza oricând tovărăşia cu aceşti oameni". (*Aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

CXXXVI

LA DISCUŢIA ADRESEI

(16 decembrie 1922)

D-lor deputaţi[1], membrii acestei Camere, împărţiţi în mai multe partide politice au o mulţime de calităţi; dar au un defect, că nu se cred unii pe alţii. Daţi-mi voie să cred ceea ce s-a spus până acum de la această tribună.

Să explic de ce.

Cred pe d. Horia Furtună, care a vorbit în numele intelectualilor din Partidul Liberal, în numele intelectualilor tineri, căci intelectualii bătrâni s-au cam rărit, îl cred atunci când susţine că în administraţia Partidului Liberal nu se petrec lucrurile pe care, în întregimea lor, d. Horia Furtună, în numele tinerilor intelectuali din Partidul Liberal nu le-ar aproba.

Tot aşa îl cred pe d. Horia Furtună când, de la aceeaşi tribună, a afirmat că nu s-ar înţelege întru toate cu cel mai activ, cu cel mai influent, evident după preşedintele Consiliului, dintre membrii Cabinetului, cu d. ministru de Finanţe[2], în ce priveşte mijloacele de a drege situaţia, rămasă nenorocită, a ţării cu propriile noastre mijloace. Îl cred şi nu insist mai mult fiindcă, deşi am avut şi eu toată viaţa o credinţă naţionalistă, care n-a fost de formă şi de fraze, o credinţă în vitalitatea neamului meu, a poporului din care fac parte, îmi dau samă de un lucru: Că a trecut vremea când fiecare popor putea trăi fără legături cu alte popoare. Suntem prinşi, cu voie sau fără voie, în marea mişcare, în care, cu cât vom căuta să ne asigurăm un mai bun loc, cu atât şi noţiunea pe care o avem despre rolul propriei noastre vitalităţi va fi mai clară.

Tot aşa nu aş sta împotriva părerilor d-lui Iamandi, care reprezintă valorosul club liberal din Iaşi al d-lui Mârzescu, când d-sa afirmă ca nu-i este rău sub raportul unei înaintări pe care nu o poate oferi aşa de repede o grupare mai mică şi de un viitor mai îndepărtat, şi cred că sub acest raport îi este mai bine d-lui Iamandi în Partidul Liberal, şi cred chiar că e mai

https://biblioteca-digitala.ro

bine să păstreze ceva amintiri culturale în legătură cu mine şi să facă o carieră aiurea, decât să caute o nouă concepţie culturală în Partidul Liberal şi să găsească mijlocul unei repezi parveniri în săracul nostru partid.

Tot aşa, daţi-mi voie să cred pe d. Irimescu-Cândeşti[3], când a explicat politica din Dâmbovița. Eu cred că explicaţiile d-sale privitoare la politica din Dâmbovița, date sub forma unui răspuns la întrebările unui valoros preopinent (*ilaritate*), cred că aceste explicaţii se pot aplica şi altor judeţe, care sunt exact în aceeaşi situaţie, între tiranie şi demagogie, demagogia având tot dreptul să strige împotriva tiraniei, tirania având şi ea dreptul să mustre demagogia pentru fapte pe care le face uneori cu cea mai lăudabilă dintre inconştiente. (*Ilaritate.*)

Mai departe, să-mi daţi voie iarăşi să cred că deosebirea între părerea mai veche a d-lui Tătărăscu, despre nevoia de a se reface toată viaţa politică a ţării, pe care a exprimat-o într-o carte pe care am avut plăcerea să o laud, pentru că într-adevăr merită să fie lăudată, despre toate relele unui regim care există şi acum, cu toată pătrunderea unor tineri în organizaţia criticată de d. Tătărescu, şi în neajunsurile acestea cred şi eu, că deosebirea între părerea exprimată în această carte, vrednică de toată lauda, şi politica pe care împrejurările vieţii o impun chiar unui tânăr cu cele mai vădite intenţii de a îndrepta ţara prin talentul şi energia sa, că această deosebire, zic, este inevitabilă, fatală, pe care nu o poate îndrepta d-lui şi pe care, evident, nu o pot îndrepta nici eu. Cartea rămâne, activitatea d-sale de asemenea; istoricii viitorului vor avea grijă să pună de acord părerile exprimate într-o tinereţe promiţătoare cu activitatea pe care o vârstă mai înaintată în cunoaşterea realităţilor a impus-o d-lui Tătărăscu.

Am auzit şi pe reprezentanţii a două din provinciile româneşti. Despre cea de-a treia va vorbi d. Alexandru Lapedatu.

Eu cu d. Lapedatu mă întâlnesc în toate domeniile, şi dinainte pot să declar că, orice opinii ar avea d. Lapedatu în ceea ce priveşte rolul pe care îl joacă în Partidul Liberal acolo, în Ardeal, opiniile acelea, în ce-l priveşte pe dumnealui, le împărtăşesc. Iar, în ce priveşte opiniile exprimate cu privire la

https://biblioteca-digitala.ro

Bucovina şi la Basarabia de cei doi oratori care s-au strecurat în numele lor, d. Iorgu Toma şi d. P. Halipa, daţi-mi voie să spun că o parte din lucrurile spuse de dumnealor le iau asupra mea, asupra conştiinţei mele.

E adevărat, cum spune d. Iorgu Toma, că refacerea naţională a Bucovinei a pornit de la o mişcare culturală. E foarte adevărat că, apoi, consolidarea stăpânirii româneşti în Bucovina nu se poate face în momentul de faţă, pentru că nu e nimic cultural în perindarea oportunistă, prin toate alcătuirile ministeriale, a oamenilor care odată au reprezentat un ideal, iar în momentul de faţă reprezintă numai o dibace potrivire cu schimbările pe care le suferă viaţa politică.

Şi iarăşi, când d. Iorgu Toma a vorbit despre o gospodărie a Bucovinei, care nu se poate înjgheba, când a vorbit despre ruinele care nu se pot reface, eu aprob cu atât mai mult această parte din discursul d-lui Iorgu Toma, cu cât de mai multe ori am văzut Bucovina în această stare, şi cu cât, călătorind în alte ţări, am văzut regiuni devastate mai fundamental decât regiunile de la noi, aduse însă, prin sforţările comune ale unor popoare harnice, într-o stare cu care nu poate sta alături aceea a câmpiilor de luptă de pe pământul nostru din Bucovina, de atâtea ori străbătute de deosebite armate.

În ce priveşte părerile pe care le-a exprimat d. Halipa despre Basarabia, nu cred că administraţia pe care o avem în Basarabia este model. Daţi-mi voie însă să repet aici ceea ce am spus acum câtăva vreme unui american, mă vizitează şi pe mine americanii, pentru că eu nu mă pot duce la dânşii. (*Mare ilaritate, aplauze.*)

O voce: De ce nu vă duceţi în America?

D. N. Iorga: Aş avea intenţia să mă duc, dar nu mă ajută mijloacele. (*Mare ilaritate.*)

Observaţi, onorată Cameră, un om de cultură, un fost rector de Universitate, un fost preşedinte de senat şi director de revistă, care crede că aruncă o injurie unui coleg al său, pentru că acesta se duce să îndeplinească la Sorbona funcţiunea de profesor agregat la care-l cheamă acea Universitate. (*Aplauze îndelung prelungite; strigări repetate de bravo.*)

https://biblioteca-digitala.ro

D. P. Bujor întrerupe.

D. N. Iorga: D-le preşedinte, vă rog să-i permiteţi d-lui Bujor să vorbească oricât de mult, pentru că nimeni nu doreşte mai viu decât mine să se vadă ce zace sub pretenţiunile d-lui Bujor.

D-lor, d. dr. Lupu a fost chemat de o Universitate din America, care i-a cerut d-sale, d-lui Lupu, să-şi spuie părerile cu privire la situaţia de la noi, şi d-sa a spus ceea ce am citit şi eu într-o foaie, „America", la care colaborez, anume că ţăranii, atunci când vor mai fi alegeri, să vie să ne spargă capul, iar, în ceea ce priveşte pe primul-ministru, dacă nu-şi va retrage anumite acuzaţii aduse d-lui dr. Lupu, şi pe care nu le iau asupră-mi, atunci d. Lupu va sili pe d. prim-ministru al ţării să-şi facă testamentul! Aceasta am citit-o şi eu în acea foaie „America", pe care, dacă doriţi, pot să v-o aduc şi mâne.

Dar să fiţi siguri, d-lor, că eu nu am să mă duc la Paris să ţin conferinţe, în care aş spune că am intenţia să sparg capetele oamenilor, nici să ameninţ pe cineva că o să-l silesc să-şi facă testamentul, dacă nu are opinii bune despre mine şi despre faptele mele. (*Aplauze, strigăte de bravo.*)

D-lor, eu eram deprins într-o Cameră veche, în care inteligenţa se găsea pe fiecare bancă, eram deprins să se facă glume şi să li se răspundă cu aceleaşi calităţi, într-un fel care singur poate permite bunele raporturi, cum existau în Camera de atunci. (*Aplauze.*)

D. P. Bujor întrerupe.

D. N. Iorga: D-lor, cea mai mare însuşire a unui om inteligent este să înţeleagă o glumă şi să fie în stare să răspundă cu una tot aşa de bună! (*Aplauze.*)

D. P. Bujor întrerupe. Întreruperi pe băncile ţărăniste.

D. N. Iorga: Ei bine, d-le Bujor, d-ta ai dreptate; eu am să mă duc în America să calomniez statul român, iar d. Lupu se va duce la Sorbona să ţină conferinţe! (*Zgomot, întreruperi pe băncile ţărăniste, aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

D. C. Spineanu întrerupe.

D. N. Iorga: D-le Spineanu, d-voastră faceţi confuziune între d-rul care m-a precedat, şi care avea ceva pentru d-voastră, şi eu, care nu am nimic pentru d-voastră! (*Aplauze, zgomot, întreruperi pe băncile ţărăniste.*)

D. C. Irimescu-Cândeşti: D-le Iorga, nu e demn de răspunsul d-voastră!

D. N. Iorga: Revin la americani.

D. C. Spineanu: D-le Irimescu, d-ta ai fost naţionalist odată!

D. C. Irimescu-Cândeşti: D. Iorga este aici; să spună d-sa dacă am fost eu vreodată partizanul politic al d-sale. Am fost însă totdeauna admiratorul d-sale ca om de ştiinţă.

D. N. Iorga: Am regretat toată viaţa că nu mi-aţi fost partizan! (*Ilaritate.*)

Revin acum la american. Americanul meu, cel care a venit la mine, mi-a vorbit de împrejurările din Basarabia. Este adevărat că el nu fusese acolo, dar i s-a arătat cum stau lucrurile cu privire la administraţia românească în această frumoasă provincie, ai cării locuitori, români şi ne-români de sânge, se bucură de cea mai călduroasă iubire din partea tuturor.

După ce şi-a arătat părerile sale, anume că s-ar cuveni ca în Basarabia să fie o administraţie mai bună decât aceea care este acuma, eu i-am pus o întrebare, pe care v-o comunic şi d-voastră.

I-am spus: „D-le, dacă americanii din America de Sud, care au dese schimbări de regim, şi schimbările acestea de regim se fac cu forme revoluţionare, ceea ce este un lucru rău, căci revoluţia este un lux şi trebuie să fi idiot ca să faci revoluţie, când nu ai nevoie de dânsa..." (*Aplauze.*)

D-lor, este vorba de o conversaţie cu un american şi vă rog să nu o întrerupeţi. (*Ilaritate.*)

„Dacă aceşti americani din America de Sud, care fac o mulţime de greşeli, ar veni la d-voastră, la americanii din America de Nord, şi v-ar ruga să luaţi în stăpânire teritoriile acelea vaste, bogate, în care sunt republicile care nu se înţeleg

https://biblioteca-digitala.ro

nici între ele şi nici deosebitele partide în fiecare dintre ele, d-voastre, primind, să zicem din interes de filantropie, această conducere a Americii de Sud, aţi putea să trimiteţi, cu clasa aceea conducătoare, aşa de numeroasă, aşa de mult deprinsă cu afacerile publice, aţi putea să trimiteţi numărul de oameni distinşi necesari pentru a administra aceste teritorii?" A spus: „Nu". „Apoi, dacă d-voastre, în faza dezvoltării, a culturii d-voastre politice, nu sunteţi în stare ca deodată, când vă someză cineva, să trimiteţi un aparat complet pentru un teritoriu care e aproape atât de mare cât al ţării d-voastre, cum ne pretindeţi nouă, o ţară care abia am scăpat din cea mai grea sarcină pe care a putut-o îndeplini o ţară, de a sta de strajă în faţa unei civilizaţii pe care trebuie să o apere, fără s-o poată îndeplini complet, cum ne cereţi nouă să găsim deodată toate elementele trebuitoare pentru a conduce în aşa fel încât să ne satisfacă întâi pe noi, că noi suntem mai sensibili decât d-voastre, şi pe urmă, dacă voiţi, şi pe d-voastre, administraţia acestei provincii basarabene?"

Americanul, un om de bun simţ, de aceea recomand oricui să meargă cât mai des în America, fiindcă acolo este un loc potrivit pentru a potoli anumite nerăbdări şi anumite porniri, fără care se poate trăi şi lucra, şi cu atât mai bine pentru acel om şi pentru ţara în care se găseşte acel om, americanul s-a declarat foarte satisfăcut de explicaţia mea. Nici nu i-am spus că este administraţie bună în Basarabia, dar nici n-am recunoscut, că putem deocamdată să dăm o administraţie model.

Dar la un lucru nu m-am înţeles cu d-l Halipa. Noi ne cunoaştem bine; am făcut campanie electorală împreună, am vorbit înaintea acelor admirabili alegători basarabeni, pe care noi nu i-am înşelat şi nimeni nu am fi în stare să-i înşelăm şi să le smulgem alte voturi decât acelea ieşite din conştiinţa lor; cine a făcut aceasta, cu atât mai rău!

Să-mi dea voie însă d. Halipa să-i spun ceva. Avem dreptul să ne spunem şi ceea ce este mai rău, o cred, dar nu în aşa fel încât lumea întreagă să ştie, nu exagerăţiile lucrurilor care s-au întâmplat, dar chiar acele lucruri pe care noi, numai când ne vom convinge că nimeni nu le poate îndrepta în ţară,

https://biblioteca-digitala.ro

să le strigăm lumii întregi. Dar, câtă vreme le putem îndrepta, să nu le strigăm. (*Aplauze.*)

Fiindcă am acasă o bibliotecă întreagă rusească împotriva stăpânirii noastre în Basarabia am broşuri pe care nu le are d. Halipa, pe care le-am găsit la Paris pe cheiuri, să zicem, în urma unui asalt voinic al meu împotriva ţării româneşti, şi, după ce am atacat ţara mea, m-am dus pe cheiuri să mă răcoresc şi am găsit broşuri pe care nu le cunoaşteţi d-voastre, în englezeşte, în franţuzeşte. Şi în ele este, ciudat, tot răul pe care-l spunem noi la mânie, controlat sau nocontrolat.

Dar care este casa de om în care să se strige toate lucrurile pe fereastră? (*Aplauze prelungite.*) Aşa încât, până acum, eu am crezut o sumedenie de lucruri, fără rezervă. Eu cred ceea ce a spus d. dr. Jianu, trebuie să dorm o noapte şi, mâne, dacă ar fi şedinţă, să-mi exprim părerea, iar despre întreruperile cu care a fost întâmpinat d. dr. Jianu, îmi trebuie cel puţin o săptămână să mă dezmeticesc, şi pe urmă voi exprima valoarea parlamentară a oamenilor care l-au întrerupt, deşi d-sa spunea, mi se pare, că poate să fie întrerupt.

După părerea la care m-am simţit îndatorat faţă de discursurile rostite de la această tribună, trebuie să mai adaug un lucru: Mulţămirea pe care o simt eu, care am apucat sfârşitul unei generaţii ce părăsise fraza şi venea la o realitate umilă, când văd revenind fraza în toată maiestatea ei, şi în discursurile reprezentanţilor majorităţii, şi în discursul cui a vorbit în numele minorităţii. Ca orice om incapabil de frază, am o mare admiraţie pentru dânsa, aşa încât, la un moment dat, aveam o adevărată părere de rău că nu mai răsună fraza acelor mari oratori din vremea antică. Ea a revenit, şi e datoria mea să salut pe luptătorii care s-au perindat după tradiţiile ei cele mai bune acolo, la tribună.

Vin la d. raportor[4]. Pe d. raportor îl cunosc din cărţile pe care le-a prezentat la Academia Română, vorbesc fără ironie, şi în care a tratat cu multă competenţă anumite probleme relative la viaţa muncitorească în societăţile moderne. D. raportor, cu multă abnegaţie, şi-a luat rolul sincer de simplu ecou. Un tânăr care consimte să fie numai un simplu ecou al Mesagiului pe

https://biblioteca-digitala.ro

care suveranul pune numai iscălitura sa, dar în inițiativa căruia suveranul nu are nici un rol, un tânăr care părăseşte orice drept ar avea de a adăugi reflecțiile sale şi nu face altceva decât să parafrazeze Mesagiul, e fără îndoială unul înaintea modestiei căruia simt de datoria mea de a mă înclina.

Dar, în acelaşi timp, în răspunsul la Mesagiu trebuie să se exprime ceva şi din curentele care sunt în Cameră, pentru că nu poate să fie o Cameră aşa de supusă, încât să nu aibă absolut nicio altă opinie decât opinia ce o are banca ministerială, atunci când prezintă spre iscălire Mesagiul. Căci acesta este rostul discuției, de o parte sunt părerile guvernului, pe care dacă nu le acceptă suveranul, guvernul este silit să demisioneze; pe de altă parte, sunt curentele din Cameră. Şi dacă este o vreme care trebuie să aibă multe curente, desigur că este vremea de acum. Din ciocnirea curentelor din majoritate iese fireşte răspunsul la Mesagiu. Într-o Cameră pe care am prezidat-o, şi care a avut aşa de scurtă durată, de vreme ce era amenințată, după cum ştiți cu toții, buna ordine în această țară, în această Cameră a fost oarecare dificultate să se facă răspunsul la Mesagiu.

Făcuse cineva o încercare; am intervenit apoi eu şi s-au cerut schimbări în numele Partidului Național din Ardeal. A fost astfel o întreagă discuție cu privire la Adresă. Este cineva dintre d-voastre, d. Biberea, care ştie de aceste discuții. Şi de acolo a ieşit o Adresă care cuprinde o mulțime din acele indicații care pot să facă pe suveran a-şi da samă de curentele din Cameră.

În această Cameră nu este aşa. Să-mi dați deci mie voie să reprezint eu unul din curentele care se găsesc în această Adunare.

Întâi este vorba de încoronarea de la Alba Iulia. Voi spune aici ceea ce am spus oriunde: Că prin încoronarea de la Alba Iulia s-a făcut omagiu, nu numai lui Mihai Viteazul, care a stat câtăva vreme acolo, nu aşa de mult cum se crede, nu trecutului românesc al Albei Iulii, care mai nu există, ci, când la Alba Iulia s-a făcut încoronarea Regelui, aceasta s-a făcut ca un omagiu adus Ardealului, ca o închinare a tuturora față de trecutul de rezistență al acelor frați pe care în sfârşit i-am putut cuprinde

https://biblioteca-digitala.ro

în brațele noastre. Un partid nu putea să lipsească. Numai partidul prezidat de d. Mihalache putea să lipsească, partid care, fără nici un fel de ironie, caută să dea Regelui însuşi o altă situație într-o nouă Constituție. Regele este pentru ei un simbol. Ce să te duci d-ta la un simbol, la încoronarea unui Rege care îşi pune pe cap un simbol, coroana? Acestea sunt forme din trecut, pe care le păstrezi doar ca să ai un element de unitate, înțeleg deci foarte bine de ce partidul prezidat de d. Mihalache nu a venit la Alba Iulia. Nu este unul care se dă în vânt pentru armată, pentru toate jertfele care s-au făcut, pentru tot acest ceremonial al trecutului romantic. Este un partid practic, care frământa instinctul național al maselor şi mai pune într-însul, ca să crească mai repede, dacă este nevoie, şi puțin internaționalism. (*Aplauze prelungite.*)

D. V. Madgearu: D-le profesor, vă rog...

D. N. Iorga: Lasă-mă să-mi isprăvesc fraza, creştine, şi mă vei întrerupe pe urmă. (Ilaritate.) Va să zică, amestecă şi puține elemente de internaționalism, precum o dovedesc înseşi prefețele, repetite, ale programului prealabil şi ale programului definitiv ale acestui partid. Dar, în numele naționalismului, d. Virgil Madgearu, pe care îl cunosc din vremea când colaboram la „Neamul românesc", era un copilaş atâtica, iar eu om în toată firea, dumnealui se ridică să-mi explice...

D. Virgil Madgearu: Nu să vă explic, ci să vă rog să precizați în ce constă internaționalismul Partidului Țărănesc, pentru că nu pot să vă fac d-voastră dezonoarea că acele extrase chibzuit puse față în față într-un ziar ca „Universul" să vă fi convins pe d-voastră că există vreo contingență între doctrina Partidului Țărănesc şi doctrina comunistă.

D. N. Iorga: Va să zică aici sunt trei întrebări; şi vedeți eu fac pe distinguo, pe latineşte bine conjugat... (*Întreruperi.*) Va să zică d-voastră aveți voie să declinați rău, de ce nu-mi dați voie mie să conjug bine? (Ilaritate.) Prin urmare, încă odată, aici avem a face cu trei lucruri: „Universul", gazetă care calomniază Partidul Țărănesc...

D. V. Madgearu: Din interes politic.

D. N. Iorga: Din interes politic. Ei bine, voi comunica,

https://biblioteca-digitala.ro

fiind şi eu colaborator la „Universul", voi comunica această plângere directorului ziarului, ca să vă lămurească.

D. V. Madgearu: Nu este o plângere, este o constatare.

D. N. Iorga: Această constatare, prin urmare, pentru ca altă dată să fie mai drept faţă de d-voastră. Cred că v-am înţeles foarte bine.

Al doilea, un mic amănunt. Un moment, vă spun drept, au trecut fiori prin mine, căci mi-am zis: Dar dacă nu voi putea răspunde, ce mă fac? (*Ilaritate.*)

Dar, al treilea, te întrebi d-ta de ce vorbesc de internaţionalism faţă de Partidul Ţărănesc? Un partid care primeşte ca autor al Constituţiei sale pe omul care a servit împotriva armatei româneşti pe ocupanţii germani, acest partid nu înţelege măcar ce înseamnă naţionalismul. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate.*)

D. V. Madgearu: D-le profesor, constat întâi că aţi adus un argument pe care l-aţi părăsit, aţi adus ca argument faptul că în expunerile noastre de motive privitoare la programul nostru ar fi o notă internaţională. Prin răspunsul d-voastră l-aţi părăsit, şi sunteţi satisfăcuţi.

D. N. Iorga: Nu l-am părăsit deloc, dar am adaus peste el ceva.

D. V. Madgearu: În ce priveşte adausul d-voastră, indiferent de opinia pe care d-voastră puteţi s-o aveţi asupra activităţii d-lui Stere în timpul războiului nostru, aceasta nu poate să vă îndreptăţească pe d-voastră ca, prin faptul că d. Stere este autorul proiectului nostru de Constituţie, să spuneţi că Partidul Ţărănesc este un partid internaţional. Ce aţi spune d-voastră, d-le profesor, dacă eu, din faptul izolat că d-voastră, de când ne regăsim din nou în această Cameră, în loc să vă ţintiţi atacurile acolo (*arătând către banca ministerială*), le îndreplaţi continuu contra noastră, ce aţi zice dacă din acest fapt aş deduce că există un acord între Partidul Naţionalist Democrat şi guvern? (*Aplauze pe băncile ţărăniste, protestări din partea majorităţii.*)

D. N. Iorga: D-lor, sunt foarte interesante chestiunile care se ridică în felul acesta. Eu vroiam să fiu cu mult mai scurt şi să ating numai unele probleme, dar fiecare este liber, când i se

https://biblioteca-digitala.ro

face o operație, să apuce de mânerul cuțitului şi să-l înfunde. Nu este vinovat chirurgul. D-voastră spuneți că poate cineva să primească pentru a redacta *Biblia* pe un necredincios. Aceasta ar însemna că mitropolitul Primat să primească, pentru a redacta rugăciunile sale, pe cineva care să nu aparțină nici unei religii şi care să-şi fi râs de Dumnezeu în stradă! (*Aplauze prelungite din partea majorității.*) Iar în ceea ce privește pactul cu Partidul Liberal, eu am un pact, tăcut, cu toți oamenii cuminți, ori din Partidul Liberal, ori de aiurea, că mai înainte de orice trebuie să treacă iubirea față de această nație şi grija de ordinea care trebuie să domnească în această țară. (*Aplauze prelungite, strigăte de bravo. Majoritatea se ridică în picioare, aplaudând.*)

Câți cozonaci am mâncat eu de pe urma acestei politici, să dea Dumnezeu să te saturi cu atâția în toată viața! (*Ilaritate, aplauze.*)

D. P. Bujor întrerupe şi nu se aude.

D. I. I. C. Brătianu, preşedintele Consiliului: Îmi pare rău că nu ați auzit nici astăzi lecția pe care v-a dat-o în ultima frază. (*Aplauze prelungite din partea majorității.*)

D. N. Iorga: D-lor, revin la ceea ce voiam să spun. A fost o întrerupere: Am explicat care am câştigat şi care am păgubit de pe urma ei, o să judece alții decât membrii acestei Camere.

D-le Madgearu, ne cunoaştem şi o să ne cunoaştem mai bine. Să ştii dumneata că nu cel dintâi succes hotărăşte într-o luptă politică. Într-un popor care se trezeşte la democrație, cine foloseşte de nebunia dintâi nu este acela care va folosi de cumințenia de pe urmă. (*Aplauze.*)

Dar iată ce voiam să spun. Voiam să spun că dacă era un partid care trebuia să fie acolo, acela era Partidul Național din Ardeal. Aceasta trebuia s-o facă Partidul Național din Ardeal, în loc să umble după asociați, pe care, fiindcă i-a plăcut, i-a găsit şi-i are.

Dar întrebarea poate să fie numai dacă Partidul Național din Ardeal îi are el pe asociații săi sau, şi aceasta se va hotărî în viitor, dacă asociații, ieri fără popularitate, nu pot să-l aibă

https://biblioteca-digitala.ro

în scurtă vreme în buzunar, într-unul din acele buzunare cunoscute ale politicienilor români de aici, pe acest Partid Național din Ardeal, care crede că într-o tovărășie hotărăște acela care poartă numele de șef, sau acela care flutură programul d-lui Nițescu de la Brașov. Hotărăsc însă aceia care au mai multă îndemânare, și în materie de îndemânare, o au mai multă acei puțini care s-au aliat cu cei mulți, decât acei mulți care nu au îndemânare. Aceasta nu înseamnă inteligență; poate să însemne și inteligență, dar eu prefer să-i zic îndemânare.

Dar ceea ce vreau să zic e că, dacă era un partid care trebuia să fie acolo, la Alba Iulia, era Partidul Național din Ardeal, care atunci era orfan și își căuta părinții pe toate drumurile. La mine nu, dar în alte părți, de la d. Marghiloman până la dumnealor (*arată către țărăniști*) și-a căutat părinții și, în sfârșit, a crezut că-i recunoaște în figura d-lui Mihail Cantacuzino, unul din șefii democrației române, și a asociaților săi. (*Aplauze, ilarilate.*)

D. I. Pardos: Dar sunt oameni foarte de treabă.

D. N. Iorga: D. Pardos dă Partidului Național din Ardeal certificat că sunt oameni de treabă. Iată încă o ocazie de a lămuri lucrul. D. Pardos, deputat de Prahova, m-a întrerupt și ieri, crezând că-mi aruncă o injurie în obraz.

D. Pardos: Nu!

D. N. Iorga: Nu. Atunci să-mi facă un compliment (ilaritate), vorbind de legăturile mele cu partidul takist, și pe urmă, obiceiu napoleonian, acest tânăr și-a încrucișat brațele pe piept și și-a arătat cele două rânduri de dinți, care formează valoarea sa esențială în această Cameră.

D. Pardos: D-le profesor, nu vă dau nici un răspuns la această insultă, pe care o resping.

D. N. Iorga: Va să zică, a spune unui om că are dinți frumoși, singurul lucru pe care-l găsesc la d. Pardos, este o insultă?

D. P. Bujor întrerupe și nu se aude.

D. N. Iorga: D-le președinte, am plăcerea să vă rog să

https://biblioteca-digitala.ro

chemați la ordine pe d. deputat Bujor, fiindcă a spus că mă pune la rezon şi că nu sunt cuviincios. La acest lucru, în afară de Parlament, am mijlocul de a-i răspunde; în Parlament, însă, n-am decât autoritatea d-voastră; chemați-l la ordine. (*Aplauze prelungite din partea majorității, zgomot.*)

D. M. G. Orleanu, preşedinte: D-le Bujor, ați spus cuvintele care vi se impută? (*Zgomot.*)

D. P. Bujor: D. Iorga şi-a luat rolul de a ridiculiza pe toată lumea şi dacă d-sa o continuă pe tema aceasta, atunci voi continua să-l întrerup mereu. (*Mare zgomot, întreruperi.*) Să înceteze cu această atitudine față de noi şi atunci eu voi căuta să retractez cuvântul! (*Mare zgomot.*)

D. M. G. Orleanu, preşedinte: Vă rog să retractați cuvântul! (*Mare zgomot.*)

Voci: La ordine!

D. N. Iorga: Nu, nu, d-le preşedinte, pe cuvântul meu de cinste, d. Bujor, fostul rector al Universității, mi-a adresat cuvintele pe care i le atribui. (Mare zgomot.)

Voci: La ordine!

D. M. G. Orleanu, preşedinte: Vă chem la ordine cu înscrierea în procesul-verbal. (*Mare zgomot.*)

Voci: La ordine!

D. V. Madgearu: D-le preşedinte, vă rog, în numele minorității, ca în tot timpul să rugați pe d-nii deputați din majoritate să se poarte cuviincios şi să nu mai fim ridiculizați şi batjocoriți în felul acesta. (*Mare zgomot.*)

D. M. G. Orleanu, preşedinte: D-le Bujor, nu există Cameră în care să se azvârle cuvinte insultătoare ca acelea pe care le-ați azvârlit d-voastră. (*Mare zgomot. D. Iunian vociferează.*) D-le Iunian, vă rog să stați jos, că vă chem la ordine. (*Mare zgomot.*)

D. N. Bălănescu: D-le preşedinte, noi voim să ascultăm pe d. Iorga.

D. N. Iorga: D-lor, am înțeles din zgomotul care s-a făcut acolo, de opoziția care m-a oprit de a continua, acest lucru: Că glumele mele nu-i plac şi că nu mi se permite să fac o glumă pe socoteala cui a strigat câteva minute ieri la mine. D-sa are voie să strige, că este mai tânăr, iar eu să răspund unuia mai tânăr,

https://biblioteca-digitala.ro

n-am voie! (*Ilaritate.*) Eu renunț la orice glumă în ceea ce vă privește pe d-voastră, dar să nu vă supărați când voi spune serios lucruri pe care le voi putea dovedi.

Al doilea, ce o să-i fac eu aceluia dintre d-voastră care va mai glumi cu mine? (*Râsete.*) Ce să-i fac? Îl supun judecății d-lui președinte și opiniei publice, și-l trec pe tabelele istoriei! (*Ilaritate.*)

Prin urmare, revin (întreruperi. Către d. Iunian.) Dacă aș fi numai eu cu d-ta, multe lucruri am înțelege, dar mai sunt și alte inteligențe, și aceasta nu este o glumă.

D. P. Bujor: D-ta nu poți să spui o vorbă fără răutate. (*Zgomot, întreruperi.*)

D. N. Iorga: D-le președinte, știi d-ta de ce nu pot eu spune nici o glumă fără răutate? Fiindcă nu am învățat bunătatea creștină de la colegul meu, d. Bujor! (*Aplauze prelungite, ilaritate.*)

D. P. Bujor: Eu sunt așa de bun, că m-am făcut naiv fără să știu că naivitatea este o calitate a unui om. Și un om bun poate să fie sau creștin sau necreștin, poate să fie un om bun chiar un chinez, indian și alții. Cine nu e creștin acela nu e om bun? (*Întreruperi, zgomot.*)

D. N. Iorga: Aceasta să zicem că n-a fost nimic și continuăm. (*Mare ilaritate, aplauze.*)

D. P. Bujor: Iar răutate!

D. N. Iorga: Partidul Național din Ardeal cred că nu putea lipsi de la încoronare, și iată de ce: Întâi fiindcă încoronarea are acolo în Ardeal un rost pe care noi, oricât ne-am trudi, nu-l înțelegem deplin. Stăpânirea noastră românească n-a fost contestată acolo în Ardeal sub forma națională, ci a fost contestată, văd aici pe reprezentantul maghiarilor loaiali, am fost atacați din mai multe părți pentru motivul că este un Rege încoronat, care nu mai domnește, și este un Rege care domnește și n-a fost încoronat.

Și atunci, încoronarea Regelui României acolo, pe pământul Ardealului, era o absolută necesitate, și anume pentru că această părere nu era răspândită numai între cei care nu sunt români de sânge, dar și între români de sânge;

https://biblioteca-digitala.ro

anumiți agitatori răspândiseră ideea că Regele, până când nu se va încorona pe teritoriul ardelean, nu este Rege deplin.

Sunt lucruri pe care noi nu le putem înțelege în totalitatea lor decât după explicații, dar care, acolo, sunt în conștiința oricărui locuitor originar din Ardeal. Coroana Sf. Ștefan este atât de veche, și așa de sacră în închipuirea fiecăruia, încât ni se vorbea în rândul întâi de coroana Sf. Ștefan. Și cine zicea coroana Sf. Ștefan, zicea o mulțime de lucruri materiale, dar înțelegea și unele lucruri mistice. Acum, că noi n-am putut cumpăra coroana Sf. Ștefan, pe care regentul Horthy nu ne-ar fi ținut-o la dispoziție, dacă i se raportează gluma pe care am făcut-o, îl rog să nu se supere pentru aceasta și să nu ia nici o măsură contra mea, dacă această coroană nu-i este dată, avem totuși o coroană care, dacă nu însemnează un lucru mistic, însemnează sângele nostru vărsat pentru drepturile noastre și pentru libertatea creștinilor din Orient, coroana aceea de fier pe care cu fier am căpătat-o, fier am pus într-însa și cu fier ascuțit o vom apăra împotriva oricui. (*Aplauze prelungite.*)

Când vine cel mai devotat națiunii sale dintre regi, acela pe care l-am văzut cu lacrimi calde pe obraz pentru suferințele noastre în vremea când la București erau oameni care jucau roluri în politică și care rânjeau de câte ori lacrimi răsăreau în ochii noștri în pribegie, când Regina care a uitat de sângele său pentru a-și aduce aminte de dânsul numai dacă era o mângâiere de dat, un bolnav sau un rănit de îngrijit, dacă era o vedenie de trecut înaintea ochilor care trebuiau să se închidă, când aceste suflete aveau să primească din partea unui popor întreg cea mai înaltă mulțămită pentru ceea ce au făcut în folosul acestui popor cu lacrămi din ochi și sânge din inimă, putea oare cineva care consideră politica drept altceva decât un joc de abstracții și un vălmășag de interese, putea el să lipsească de la o zi neuitată, cu gândul la care sute de ani au adormit, cum spune poetul, înaintașii noștri? (*Aplauze prelungite și îndelung repetate.*)

Dar se va zice că n-au fost înștiințați. Ei bine, i-am înștiințat și le-am spus ceea ce și astăzi le-aș spune, dacă i-aș vedea aici în Cameră, și cu dumnealor, deși acum în mare

https://biblioteca-digitala.ro

deosebire de păreri, în ce priveşte drumurile ce le urmăm, ne putem înţelege în atâtea privinţe, le-aş spune un lucru: Nu era vorba de partidul de la guvern. Până când ne vom înţelege cu toţii, şi aceasta nu se va putea întâmpla niciodată, până când deci ne vom înţelege cu toţii, trebuie să prezideze cineva o astfel de ceremonie. Şi ceea ce am spus în gazeta mea o spun şi aici. Niciodată nu voi avea prilejul să colaborez în aceeaşi alcătuire politică cu actualul preşedinte al Consiliului, nici n-am intenţia de a-i întinde mâna pentru altceva decât pentru întâmplătoare întâlniri care trec dincolo de marginile intereselor de partid.

Este un lucru pe care l-am hotărât de atâta vreme şi pe care l-am ţinut cu atâta punctualitate, încât nu mi se poate arunca bănuiala de a pregăti acum cine ştie ce combinaţii. Nu sunt din aceia care aruncă toate injuriile unui guvern, pentru ca, în urmă, a doua zi, să mă înţeleg cu el. Şi aceasta nu este o glumă, este un adevăr. Nu pot să fiu bănuit pentru intenţii de colaborare. Dar dacă nu colaborez cu un şef de guvern ca să întăresc ţara, nu voi colabora cu alţi şefi de partide sau cu partide, care, cu oricâţi şefi ar avea în aparenţă, în realitate nu au nici unul, pentru a slăbi solidaritatea acestei ţări. (*Aplauze prelungite.*)

Dar d. I. Brătianu a ieşit din obiceiul partidului său. Partidul Liberal Naţional făcea o dibace politică de oportunism în politica externă a ţării. Aşa au fost împrejurările de pe vremea lui Dimitrie Sturdza. Se făcuse tradiţia de a merge cu Puterile Centrale, fără multă dragoste pentru dânsele şi gata de a le părăsi când ar veni alt moment, chiar dacă ne-am găsi într-o împrejurare delicată, pregătindu-se pentru unii şi mergând cu ceilalţi. Dar tocmai faptul acesta, că după mult zbucium el s-a hotărât să rişte pe sama partidului şi a persoanei sale, să rişte totul pentru a lua acea hotărâre care ar apăsa greu şi pe umerii omului celui mai dârz în deciziunile sale, aceasta îi dădea dreptul să aibă un loc de onoare la încoronarea de la Alba Iulia. (*Aplauze prelungite şi îndelung repetate.*)

O spun aceasta eu, adversar politic, şi o spun aceasta fiindcă sunt adversar politic.Căci, dacă nu aş fi, nu aş spune-o.

Este rolul unui adversar politic ca, faţă de un român, şi el având aceeaşi conştiinţă şi aceeaşi inimă, să fie mărturisitor

https://biblioteca-digitala.ro

de adevăr, pentru ca în schimb să primească din partea celuilalt, atunci când este vorba de participarea la opera națională, recunoașterea deplină. (*Aplauze prelungite.*) Şi eu o fac.

Dar, mă rog, în afară de meritele Regelui şi de meritele Reginei, în afară de vrednicia unui popor întreg care se încununa, în afară de amintirile acelea, aşa de puternice încât pare că se deschidea pământul ca să iasă din adâncul lui toți acei care se înşirau sub drapelele sfâşiate ce treceau înaintea suveranului, era munca Partidului Național Ardelean, era sârguința lui, a acestui Partid Național din Ardeal. O spun încă odată: Partidul Național din Ardeal a ținut trează conştiința națională de acolo, luptând în Parlament şi în închisori, şi poate şi dincolo de închisori ar fi mers ca să apere aceste drepturi, şi fără acest partid în care se întrupaseră sufletele românilor de dincolo, noi nu am fi avut Ardealul.

Dar dacă îți dai samă de partea pe care a avut-o acolo, să nu te orbească supărarea de azi, pentru ca să le gândeşti apoi la bătrânețe: „Ce păcat că nu am fost şi eu în ziua aceea ca să pot spune de dânsa", şi durerea să le rămână în inimă fără ca şi în conştiință să găseşti o scuză că prin această lipsă ai fi comis o deserțiune față de tine însuți.

În Adresă este un alt pasagiu, față de care e bine să ne oprim puțin, acela care priveşte legăturile externe ale României.

Aici se spune că noi avem dorința unor legături „de prietenie sinceră" cu toate popoarele. Îmi veți da voie, d-le raportor, să vă spun că noi nu avem a face cu popoarele, noi avem a face cu statele şi prietenia este o chestiune de sentiment.

Eu nu mă simt în stare să am o atitudine prietenească față de oamenii care au ocupat doi ani şi jumătate pământul României şi care nu ne-au cruțat nici o umilire şi nici o prigonire. (*Aplauze.*)

Noi avem legături de prietenie cu prietenii noştri. Dorința de pace toată lumea o poate aştepta de la noi. Noi nu am sărit în capul nimănui, ci am sărit pentru dreptul nostru, dar ce a îndurat generația noastră nu o va uita niciodată. Nu o va uita şi nu o va ierta. Dar în noua colaborație pacifică a lumii noi,

https://biblioteca-digitala.ro

vom avea față de oricine atitudinea pe care ne-o va impune iubirea sa de pace, colaborația sa activă la opera de pace.

În privința aceasta nu poate să existe nici un fel de îndoială.

Aş mai obiecta un lucru, în afară de dorința de a face o deosebire netedă. Aci nu se vorbeşte de aliați, de popoarele nobile, de marile popoare lângă care am stat noi şi ne-am luptat pe viață şi pe moarte pentru triumful dreptății. Şi cât vom trăi noi, nu se poate să facem aluziunile cele mai depărtate la războiul pe care l-am purtat biruind, fără să se stabilească o distincțiune între acei cu care am luptat şi acei contra cărora am luptat. (*Aplauze.*)

Să mă ierte d. raportor al Mesagiului, care altă dată va fi poate mai bine inspirat şi deosebirile acestea se vor face neted. În timpul din urmă, fiind vorba de grija firească pentru armată, îndată mă voi ocupa de această parte, cineva mi-a atribuit intenția de a merge la ministrul de Război şi de a spune să facă el ce-o face ca să încheie o înțelegere cu guvernul sovietic, fiindcă țara noastră nu s-ar putea apăra.

Eu am credința, fireşte ca oricine, că armata noastră va fi totdeauna gata să apere împotriva oricui, şi nu cu scăderile de ieri, teribilele scăderi de ieri, cu efectele lor fatale, ci de a apăra fără aceste scăderi pământul României întregite.

Dar eu cred că națiunea aceasta a noastră are într-însa virtuți de spontaneitate aşa de extraordinare încât, dacă un guvern inconştient ar lăsa să slăbească puterile noastre militare, ceea ce am fost în stare să facem în Moldova am fi şi acum în stare a face. Nu există pe lume popor care să ne poată stăpâni, în gradul la care s-a ridicat conştiința de noi înşine. (*Aplauze.*)

Când fiecare din noi se va stinge, numai atunci va fi primejdie.

Eu să mă duc la ministrul de Război şi să spun că mi-e frică de o armată mercenară, de armata Sovietelor, compusă din chinezi, dezertori austrieci, din oameni al căror curaj vine din porția mai mare de hrană pe care o dă o țară flămândă, sau din leafa mai mare în ruble depreciate care li se aruncă? Să-mi fie mie frică de dânşii pentru țara mea? Ferească Dumnezeu!

https://biblioteca-digitala.ro

Dar cred şi eu că, faţă de guvernul sovietic, care are dreptul să-şi stăpânească ţara, fiecare popor are concepţiunile sale politice şi primeşte guvernanţii corespunzători acestor concepţiuni politice, faţă de guvernul sovietic, pe care nici noi nu l-am instalat acolo, precum nici n-avem gândul la noi acasă să facem un guvern care să corespundă aceluia, trebuie o politică, dar una singură. Şi eu nu mă tem nici de propaganda sovietică. Am văzut propaganda pe care o făceau soldaţii ruşi când erau acasă la noi, în faza bolşevică, şi am văzut şi imensul hohot de râs cu care s-au întâmpinat aceste înteţiri. (*Aplauze.*)

Niciodată în clasa noastră conducătoare nu se va găsi cineva care să consimtă a traduce în româneşte o Constituţie al cării prim articol începe cam aşa, termenii sunt aceştia, Constituţia sovietică se găseşte, la sfârşitul cărţii tipărite de d. Gusti, în traducere autentică: Este „o republică pentru muncitori, pentru soldaţi şi pentru ţărani".

Şi într-un alt articol al Constituţiei (XIII, 65), se arată că sunt trei categorii de oameni care n-au dreptul să voteze: Nebunii, hoţii şi burghezii. (*Ilaritate.*) Cum m-aş teme de propaganda unor oameni care au în Constituţia lor astfel de aberaţiuni? Prin urmare, de temut nu mă tem, dar, pentru demnitatea statului român şi faţă de guvernul sovietic nu trebuie să avem o atitudine care să se schimbe, ci o singură atitudine, bine definită, neprovocantă, în serviciul nimănui, absolut pacifică, dar care să nu varieze după împrejurări. Nici un guvern să nu arate pumnul dincolo de Nistru, unde sunt lucruri care nu ne privesc decât sub raportul umanităţii, şi nici un guvern să nu trimiată bezele în această direcţie, fiindcă în materie de bezele avem o altă direcţie în care putem să le trimitem. (*Ilaritate.*)

Trec la partea privitoare la armată.

D-lor deputaţi, nu toţi dintre noi, pentru că aceasta este o Adunare care reprezintă şi provinciile alipite, au văzut anumite acte ale dramei naţionale.

D. Buzdugan, de pildă, basarabeanul pe care îl iau aşa în sfârcul biciului uneori anumiţi colegi din majoritate, şi fac rău, pentru că nu-şi dau samă de valoarea lui ca om de cultură şi

https://biblioteca-digitala.ro

de frumoasa transformare, în sens românesc, săvârşită într-însul, crescut în alte idei şi care acum este legat cu toate fibrele fiinţii sale de această Românie, din care face parte şi Basarabia lui, a văzut şi dumnealui condiţiile cu totul particulare în care au pornit armatele noastre ca să se aşeze şi în Basarabia şi ca să dezrobească şi Ardealul. Umblau zile întregi ca să găseşti puşti care funcţionau ori nu funcţionau, după dezarmarea de către germani, şi bucăţi de uniformă disparate, din care izbuteam să facem o haină convenabilă pentru cele câteva mii de oameni pe care i-am trimes, lunecând cu picioarele desculţe însângerate, pe gheaţă, ca să aducă solia libertăţii în Ardeal. Cine a văzut o armată biruitoare, de atâtea ori cât a biruit armata lui Napoleon, nu o poate iubi aşa de mult cum iubim noi armata pe care am văzut-o ca o colecţie de mucenici, de glorioase fantome în care se strângea ideea libertăţii întregului neam românesc. (*Aplauze prelungite.*)

E foarte trist, d-lor, că un general care a avut o mare parte în conducerea armatei noastre, şi nimeni nu s-a gândit pentru motive politice să-i retragă din meritele militare, merite pentru care l-am salutat şi l-am lăudat cu orice prilej fiecare din noi, că acest general, prea ocupat cu alcătuirea unui partid şi menţinerea celei mai rele guvernări pe care a avut-o această ţară, şi evident că aceasta a fost, după umila mea opinie, guvernul averescan, generalul Averescu, n-aş zice pentru dorinţe de popularitate, dar nici nu-mi pot explica motivul, a lăsat ca această armată să facă întâiul pas înapoi cu trimiterea la cămin, împreună cu îmbrăcămintea.

Cu aceasta s-a făcut cel dintâi pas îndărăt pentru armata care a ajutat pe fraţii basarabeni să se libereze, care a ridicat steagul românesc în Cernăuţi şi care a făcut ca Ardealul să devină pământ românesc.

Ei bine, după ceea ce s-a petrecut în timpul guvernării Averescu, e foarte greu ca această armată să fie adusă din nou la ceea ce fusese. Însă este aşa de mult o datorie absolută, ca, sacrificând ultimul ban, şi în această privinţă calculele d-lui ministru de Finanţe, foarte precise totdeauna, trebuie să cedeze înaintea unei realităţi aşa de stringente, s-o refacem, încât mărturisesc că dacă aş avea răspunderea guvernului şi mi-ar fi

https://biblioteca-digitala.ro

dat să aleg între două lucruri, să am armată, cu care să apăr teritoriul românesc şi să dau faliment sau să nu dau faliment, dar să n-am armată, aş da faliment, dar aş păstra armata. (*Aplauze prelungite.*)

D. Ion I. C. Brătianu, preşedintele Consiliului: Daţi-mi voie, d-le Iorga, suntem în situaţiune să păstrăm şi armata şi să nu dăm faliment.

D. N. Iorga: Este cel mai bun lucru care se poate. Dar trebuie să adaug, d-le prim-ministru, că răspunsul acesta n-aţi fi putut să-l daţi zece zile mai înainte.

D. Ion I. C. Brătianu, preşedintele Consiliului: Îl puteam da acum şase luni.

D. N. Iorga: Este o iluzie.

D. Ion I. C. Brătianu, preşedintele Consiliului: Nu.

D. N. Iorga: Aceasta înseamnă că sunteţi în partidul d-voastră cum este un rege într-o monarhie constituţională, dominaţi, dar nu guvernaţi. (*Ilaritate.*)

Prin urmare, încă odată: Orice, numai noi să avem mijlocul de a ne apăra. Şi cum? Nu cu arme desperecheate, nu zic că aceasta este acum, dar să ferească Dumnezeu să fie, nu cu arme fără cartuşe, nu zic că este acum, dar ferească Dumnezeu să fie vreodată, nu cu ofiţeri rău plătiţi, care se plâng pe toate căile că n-au cu ce-şi hrăni familiile. Mai bine tăiaţi rosturile inspectorilor cu care orice partid, şi nu numai al d-voastră, răsplăteşte meritele electorale. Tăiaţi superfluul care ţipă în cluburi, scoateţi-i afară pe fereşti din club şi daţi ceea ce trebuie ofiţerului român, pentru ca alături de caracterul militar să aibă şi demnitatea lui de om în societatea în mijlocul căreia trăieşte. (*Aplauze prelungite.*)

Mai e un lucru: Binevoiţi să creşteţi la ţară, împotriva unei anumite propagande, sentimentul militar al ţăranului, care acesta va fi şi la primejdiile viitoare, de care iarăşi să ne ferească Dumnezeu, dar nu ne temem de dânsele, garanţie pentru păstrarea şi dezvoltarea statului nostru. (*Aplauze.*)

Ajung acum la un alt punct din Mesagiu. Un punct cu bucluc mare. D-voastră vă simţiţi datori să daţi României o Constituţie. În această privinţă pot să fiu foarte scurt, pentru că părerea pe care o exprim acum, am mai exprimat-o şi

https://biblioteca-digitala.ro

altădată. Țara românească nu moare, dar de suferit greu, suferă. Eu am găsit oameni care se plângeau că le lipsesc lemne, oameni care se plângeau că le lipseşte pânea, oameni care se plângeau că le lipseşte cultura, oameni care se plângeau împotriva dezordinii administrative. În sfârşit, oameni de toate categoriile care se plângeau că le lipseşte ceva.

Dar până acum nu am găsit, şi nici nu am citit, că vreun singur român s-ar fi plâns că trăieşte în Constituția cea veche, care nu s-a aplicat, în aşteptarea celei noi, care nu are să se aplice. (*Ilaritate.*)

Desigur, pentru un guvern care nu are altă ocupație este foarte frumos să se ocupe de darea unei Constituții.

Vedeți, în această privință cei de la 1866 şi-au dat samă mai bine de situație şi au înțeles că, atunci când nu poți face unui popor o haină pe măsură, te duci şi cumperi cea dintâi haină pe care o găseşti la croitor. S-au dus şi au cumpărat o haină de la un croitor belgian.

Dar astăzi se pare că avem pretenții mai mari cu mijloace tot aşa dc mici: Să dăm o Constituție pentru România Mare. Aceasta, d-lor, presupune o mulțime de lucruri pe care noi nu le avem. (*Întreruperi.*)

Nu vă supărați, nu sunteți d-voastre mai zgomotoşi decât dumnealor din opoziție. Eu cred că în această privință d-lor desfid orice concurență. Eu zic că d-voastră nu sunteți în măsură să faceți Constituția. De ce?

D-lor, Constituția aceasta se află pretutindeni. Şi în această privință să nu se supere prietenii noştri poloni, căci, cu toată silința pe care mi-am dat-o, în Constituția polonă n-am găsit nimic nou, precum nici în Constituția cehoslovacă, care astăzi e prezidată de un filosof; nici într-însa nu sunt concepțiuni originale.

Dacă însă, d-lor, este vorba să facem o Constituție bună, trebuie mai întâi să cunoaştem profund obiceiurile juridice ale poporului nostru. Veți crede că d. Disescu o să vă dea asigurări în această privință!

Fericit d. Disescu că vă va asigura pe d-voastră, dar mai fericiți d-voastră că-l credeți! (*Ilaritate.*) Dar pe lângă aceasta, să nu uităm un lucru, d-lor, că poporul acesta îşi are datinile

https://biblioteca-digitala.ro

lui care, până când nu vor fi încorporate în Constituție, ea va fi pe dinafară, după cum a fost pe dinafară şi Constituția cea veche.

D-lor, noi avem obiceiuri de drept care sunt legate de întreaga noastră dezvoltare istorică şi avem şi obiceiurile națiunilor care trăiesc împreună cu noi în cuprinsul acestei țări.

D. Sandor Iosef: Bravo!

D. N. Iorga: Şi se cere ca şi în adâncul sufletului lor naționalitățile să aibă putința să jure pe Constituție, iar nu numai să-şi îndeplinească o datorie de formă. Dar pentru aceasta e nevoie de ceva mai mult decât numai de discuția în comisia constituțională, care se urmează cu o sârguință vrednică de laudă în fiecare dimineață.

Merg acum în alt domeniu şi repet ceea ce am spus cu prilejul răspunsului la Mesagiu din sesiunea trecută: Aveți d-voastre calitatea de a voi o Constituție? Eu pentru d-voastre pun întrebarea numai de formă, căci părerea d-voastre unanimă este că aveți această calitate.

Voci: Sigur.

D. N. Iorga: Nu m-am îndoit un singur moment de credința d-voastre, şi credința d-voastre vă va mântui. (Ilaritate.) Dar eu nu mă mântui cu credința d-voastre! Ştiu că pe lângă aceasta mai e o teorie, pe care nu o ignorez, deşi nu o pot admite, dar mai ştiu un lucru: Că se cer anumite condițiuni şi indicarea unor anumite articole care ar trebui să fie schimbate de o Constituantă.

D. Micescu avea altă părere, dar azi relațiunile d-voastre cu d. Micescu nu sunt de aşa natură ca să vă sprijiniți pe argumentele sale. (*Ilaritate.*)

Va să zică, se cer anumite forme, precum şi indicarea anumitelor articole de discutat într-o Adunare aleasă anume ca să voteze puncte de Constituție.

Dar se zice, d-lor, că de la 1914 încoace un vag mandat de Constituantă pluteşte asupra capetelor tuturor senatorilor şi deputaților care se succed. Să creadă un metafizician aceasta! Eu nu sunt metafizician, nu umblu în regiunile acelea; prin urmare, nu pot crede lucruri care se găsesc dincolo de toate

https://biblioteca-digitala.ro

formele şi dincolo de toate tradiţiile. Dar să admitem că d-voastră aţi făcut această greşeală de formă din motive de necesitate naţională, fiindcă aţi crezut că poate Constituţia este un lucru aşa de extraordinar de important, şi aţi fi putut să o votaţi cu oarecare aprobare a ţării. Pentru aceasta ar fi trebuit însă ca, lăsându-ne la o parte pe noi din Vechiul Regat, care suntem obişnuiţi să fim maltrataţi de toate guvernele pe rând, dacă o fi vreodată la putere al meu, nu voi maltrata pe nimeni, nici chiar pe dumnealor ţărăniştii; acum, dacă o să fiu maltratat când vor fi dumnealor la guvern, aceasta ar fi un lucru teribil, dar nu-mi închipui, după prevederile mele, că se va întâmpla, aşa că voi dormi liniştit în noaptea aceea ca şi în celelalte nopţi (ilaritate), dar măcar provinciile unite cu Vechiul Regat să fi fost reprezentate în chipul cel mai larg şi generos. Şi aceasta era cu putinţă.

Nu mă întind mai mult, dar ştie toată lumea că în Partidul Liberal au existat în ianuar trecut două curente, unul care cerea să meargă alături nu numai cu ceea ce reprezintă d. Nistor în Bucovina şi mai ales cu ceea ce crede că reprezintă d. Inculeţ în Basarabia, dar cu ceea ce, mai mult din greşeala d-voastre din majoritate şi mai puţin din propriul merit al dumnealor, reprezintă Partidul Naţional din Ardeal.

Să-mi explic parenteza.

Partidul Naţional din Ardeal crede că ar fi foarte puternic pe acolo, chiar dacă n-aţi fi făcut d-voastre anumite greşeli. Eu am altă credinţă. Orice da al Partidului Naţional din Ardeal cuprinde pe jumătate un nu pentru felul d-voastre de a trata lumea şi de a administra. Şi puteţi să aveţi o reprezentaţie adevărată a Ardealului.

E vorba de câteva mandate, şi, pentru numele lui Dumnezeu, le-aţi refuzat. Aţi vrut să le refuzaţi, aţi întrebuinţat acest pretext pentru a-i refuza pe ei. Un grup de ardeleni v-a băgat în minte această idee că tot Ardealul o să meargă cu d-voastre. Şi nu a fost aşa, şi vă zbateţi de atunci necontenit în Ardeal şi, fără de nici un folos pentru d-voastre, aţi băgat în bucluc şi pe bietul Partid Naţional.

L-aţi luat mai întâi la cercetare de ce este regionalist?

https://biblioteca-digitala.ro

Ați făcut un fel de gogoriță din acest regionalism. Oamenii care sunt în mare parte naivi nu puteau dormi noaptea. Se trezeau soțiile cu soții lor zbuciumați de vedenii îngrozitoare, şi-i întrebau ce este. Şi răspundea nenorocitul: Sunt regionalist! N-are nici o dreptate soțul. Putea să se odihnească lângă soție, sau lângă cine s-a găsit! (*Ilaritate.*) Nu este vorba deloc de o pertractare politică, ci numai de hazarduri în viața particulară a oamenilor, şi din Partidul Național.

Ei bine, aveau dreptul să spună că regionalismul nu este un păcat, căci noi trebuie să avem şi o formă particulară de viață românească, pe câtă vreme există o formă particulară de viață provincială, pe care nici un decret-lege nu a putut-o înlătura. S-au speriat nenorociții, şi au crezut adevărat că înainte de toate trebuie să se spele de regionalism. Şi umblau ca ucigaşii regelui Duncan din „Macbeth", spunând că au o pată regionalistă pe mână şi trebuie să şi-o spele, până le-a ieşit înainte marele partid democrat de aici, cu ligheanul şi ibricul pentru a le spăla rostul, împreună cu regionalismul. (*Ilaritate.*) Căci era un singur rost pe care-l puteau avea, şi acel rost era un rost regionalist.

I-ați omorât; i-ați silit la o sinucidere fără cea mai mică generozitate, după ce i-ați refuzat la o colaborare folositoare şi pentru dânşii şi pentru d-voastră şi pentru țară.

Mă întreb ce poate să însemneze d. Maniu, aşezat după luminile clubului Vanicu din Calea Victoriei în vecinătate imediată cu Maiestatea Sa, dar fără nici o cameră de comunicare subterană până la poarta pe care o cunoaşteți destul de bine d-voastre. (*Ilaritate.*)

Da, ați împiedicat oameni care la Cluj erau ceva şi pentru ei şi pentru noi şi i-ați făcut să vină la Bucureşti pentru ca să nu fie nimic, nici pentru ei nici pentru noi. Iată efectele alegerilor pe care le-ați făcut.

D. V. Madgearu: Aceasta ați dorit.

D. N. Iorga: Vezi că eu am pentru toată lumea. De ce te grăbeşti?

D-lor, nu voi căuta să lungesc această discuție, vorbind într-un domeniu în care, să nu se supere d. Madgearu dacă eu cunosc lucrurile mai puțin ca d. Madgearu şi nu se poate

https://biblioteca-digitala.ro

omagiu mai sincer decât cel pe care i-l aduc. D. Madgearu prezintă mai puține garanții în ceea ce privește experiența decât d. Vintilă Brătianu. Nici eu nu cred că politica de contingentare, de permisuri (*zâmbete*), nu cred că această politică salvează România şi că anumite taxe pe grâu îndeamnă pe oameni să lucreze mai mult decât acum. Pentru a drege finanțele, banii se pot lua de aiurea decât de la acei care muncesc mai greu şi mai cu folos în această țară. Vedeți că tot ştiu puțină economie politică, căci, vorbind, eu am tras cu ochiul la d. Madgearu. (*Ilaritate.*) Tot aşa nu cred că teoria termometrului, care aparține d-lui Vintilă Brătianu, este o teorie sănătoasă în domeniul economiei politice.

Dumnealui zice aşa: „Iau de gât leul şi-l silesc să crească, îl lungesc de gât necontenit, chiar cu riscul de a face din el un animal dezagreabil. (*Ilaritate.*) Şi când voi reuşi să lungesc leul, atunci, în acel moment, am şi îmbunătățit situația țării".

I-am spus dăunăzi, şi dați-mi voie să repet public comparația: Un medic se duce la un bolnav şi-i pune termometrul, vede că termometrul se ridică la patruzeci de grade şi medicul se supără nu pe boală, ci pe termometru. Aşa este şi cu leul față de scăderea economiei naționale, cum este şi cu medicul care dă vina asupra termometrului care arată patruzeci de grade şi lasă pe bolnav să sufere mai departe.

Cred că în alte mijloace decât acestea trebuie să se găsească asanarea. Şi termin partea de critică pentru a pune concluziile, căci nu vreau să abuzez, chiar dacă aş şti de zece ori mai mult decât d. Madgearu. (*Ilaritate.*)

D. V. Madgearu: Vă promit că nu o să vorbesc nici un minut când veți fi preşedintele Camerei.

D. N. Iorga: Până în ziua când se va întâmpla aceasta, aveți o datorie de recunoştință față de mine. Când eram preşedinte, a cerut cuvântul d. Madgearu, care avea obiceiul, moştenit de la d. Cuza, de a vorbi trei zile. Şi l-am întrebat: D-le Madgearu, trei zile vorbiți? Mi s-a părut că a zis trei zile. Şi atunci i-am dat cuvântul cu aceste vorbe: „Aveți cuvântul, d-le Madgearu, însă vă rog să începeți cu ziua a doua". (*Ilaritate.*)

D. V. Madgearu: Iată o mică răutate.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Dar d-ta vei avea ocazia a mai vorbi, fiind generos şi bogat. Adresa spune la sfârşit că aţi isprăvit cu chestia rurală. Credeţi că aţi isprăvit-o cu ajutorul d-lui general Averescu, pe baza telegramei de la Gurbăneşti. Eu cred că această chestiune rurală va fi isprăvită când vom vedea sămănături pe tot pământul românesc, dar nu atâta vreme cât judeţe întregi sunt pârloagă.

Cred că o fi şi o greşeală a ţăranului nedeprins a lucra pe sama lui, dar este şi o greşeală a cui îi schimbă necontenit stăpânirea de pe un loc pe altul. Ţăranul român nu este un ţigan, să-l muţi cu şatra de pe un loc pe altul; aceia ce i-ai dat, să-i dai cu chibzuială şi cu toate garanţiile necesare. Şi al doilea, să-l organizezi în aşa fel să nu rămâie şi fără credit şi fără sămânţă. Căci dacă ai scos pe marele proprietar, să pui în loc o altă realitate tot aşa de binefăcătoare într-o privinţă, cum a fost marea proprietate capabilă de efort.

Dar veţi zice: De unde vin neajunsurile pe care le-am constatat? Aceste neajunsuri le-am constatat nu numai faţă de d-voastre, liberalii no. 1, fiindcă acum sunteţi numai liberali no. 1, mai sunt liberali no. 2, care sunt averescanii, şi chiar dumnealor, adversarii d-voastre, ţărăniştii, pleacă dintr-o concepţie abstractă şi mecanică venind de-a dreptul de la liberalismul cel dintâi. Toţi daţi constituţii, legi, forme, reforme.

Dar mai trebuie şi altceva, trebuie ca societatea însăşi, în realităţile ei concrete, în formele ei organice, cu forţele ei morale, să intervie.

Pe dânsa trebuie să o cunoaşteţi, lucru fără de care puteţi să tot umblaţi la formele constituţionale şi administrative şi va fi zadarnic.

Dacă în vechea Românie, în mica Românie veche, ne ajungea jucăria aceasta cu minutarul pe care-l porţi cu degetul la un ceasornic stricat, toată opera pe care o faceţi d-voastre astăzi, pe care au făcut-o şi adversarii ieri şi pe care ţărăniştii sunt în stare să o facă mâne, adăugând fiecare critica „dar de ce ai umblat d-ta cu minutarul aşa şi nu altfel?“, e zadarnică. Deoarece nu cu minutarul trebuie să umbli, ci trebuie să cauţi la resorturile cele adânci şi resorturile acestea adânci nu se vor mişca decât printr-o nouă viaţă morală.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi atunci să-mi daţi voie să spun că în viaţa noastră politică nu mai sunt mai multe partide politice, ci sunt numai două sisteme. Şi oricât de bogaţi aţi fi toţi, ori de câte partide ar fi reprezentat sistemul mecanic, geometric, aritmetic, neînsufleţit, formal, e tot aceia, şi chiar dacă, pe de altă parte, sistemul organic al forţelor morale ar fi reprezentat de cel mai sărac dintre partide, de cel cu mai puţini aderenţi din epoca aceasta, când ajung două vorbe aruncate sufletului, aprins de dorinţa dreptăţii, al ţăranului nostru, pentru ca el să meargă ca la război, pentru ca, oricât de sărac şi de rău întâmpinat în unele părţi ale corpului electoral ar fi partidul care reprezintă necesităţile acestea organice ale noii ordine morale, viitorul este cu acesta şi nu cu celelalte.

Şi viitorul acesta nu va fi, când îi va veni rândul, al unui singur partid. Viitorul acesta va putea să fie al întregii naţiuni.

Când, în mijlocul oamenilor care cred cum cred eu, ar fi însărcinat cineva, nu este o petiţie făcută nimănui, ar fi însărcinat cineva, zic, să caute pulsul adevărat al acestei ţări, să întrebe ţara aceasta, cu simţ de legalitate şi de respect faţă de dreptatea omului şi de sufletul lui, nu masele electorale, împiedicând cumpărările de voturi, ceea ce nu o face numai un partid, ci mai multe, împiedicând şi agitaţiile acelea criminale, care fac pe om să voteze în folosul celui ce se înfăţişează înaintea lui cu cine ştie ce iluzii periculoase, pe care le face să treacă înaintea ochilor lui, când un astfel de om, cu conştiinţa necesităţilor morale şi forţelor organice ale acestor naţii, ar fi însărcinat să cerceteze adevărata dorinţă a ţării, el fără îndoială că nu ar avea pretenţia egoistă de a ţinea pentru dânsul prin orice mijloace care s-ar opune însăşi raţiunii de chemare la guvern, o putere pe care ar fi dator să o împărtăşească şi cu toate elementele în adevăr cerute şi ieşite din voinţa liberă a poporului românesc.

Dar voinţa aceasta ar însemna suprimarea tiraniei de sus şi zdrobirea demagogiei de jos. (*Aplauze* prelungite.)

NOTE

1. Înainte de rostirea discursului, N.I. **dialogase cu M.G. Orleanu, preşedintele Camerei**:

https://biblioteca-digitala.ro

„Nu, d-le preşedinte, ne-am înţeles că, deoarece vreau să vorbesc împotriva Adresei, trebuia să am înaintea mea pe acela în numele aderenţilor căruia, ca preşedinte al Consiliului de miniştri, se înfăţişează Adresa.

D-voastră, d-le preşedinte, sunteţi parlamentar de atâta vreme şi ştiţi foarte bine că este obiceiul ca şeful guvernului să dea atâta dovadă de atenţiune şi de deferenţă faţă de conducătorul unui partid de opoziţie ca să fie de faţă şi să-l asculte.

Tot asemenea ar fi de dorit să fie de faţă şi d-nii reprezentanţi ai Basarabiei şi Bucovinei, cărora am oarecari lucruri să le înfăţişez."

D. M.G. Orleanu, preşedinte: S-a telefonat d-lui preşedinte al Consiliului, la cererea d-tale, că d-ta vei lua cuvântul.

D. N. Iorga: Mulţumesc pentru amabilitate, d-le preşedinte, dar, deoarece nu-mi pot ţine discursul cu telefonul, vă rog să-mi daţi cuvântul când va veni". (Mare ilaritate.)

2. Ministru de Finanţe era Vintilă Brătianu.

3. La un moment dat, Irimescu-Cândeşti a spus, cu referire la opoziţie: „Exceptând pe domnul Iorga, opoziţia poate fi caracterizată foarte bine cu vorbele lui Titu Maiorescu „opoziţie bogată în dorinţi şi săracă în idei". Şi mai departe: „Domnul Iorga este un astru ciudat. Pe cel care se apropie de domnia sa, îl carbonizează". *N.I. a replicat*: „Nu carbonizez, luminez". *I.C.*: „Domnul Iorga poate răspunde cu succes că are atâtea idei încât poate alimenta întreaga opoziţie! " *Şi N.I.*: „Mai rămâne şi pentru guvern".

4. Raportor era N. Petrescu-Comnen.

https://biblioteca-digitala.ro

CXXXVII

STAREA DE LUCRURI LA UNIVERSITATEA DIN IAŞI

MEMORIUL LUI C. STERE LA BERLIN

(21 decembrie 1922)

Onorată Cameră[1],

Cred că e bine să revenim la întâmplări părăsite de multă vreme, care au, faţă de alte elemente de activitate parlamentară, un dublu avantagiu. Întâi, în interpelări nu se aruncă vorba fără dovezi; dovezile întovărăşesc totdeauna acuzaţia, şi, în al doilea rând, ceea ce se aduce înainte de către interpelatori, cere un răspuns imediat, tot aşa de sprijinit pe dovezi, din partea ministrului, şi aceasta angajează pe ministru să ia măsuri pentru îndreptarea situaţiei în vederea căreia s-a făcut interpelarea. Aşa încât, din această cauză, cred că interpelările, multă vreme neglijate, trebuie să revie la ordinea zilei, şi anumite chestiuni, în loc să fie rezolvate pe calea atacurilor iresponsabile, printr-o anumită presă, chestiunile acestea să fie aduse în Cameră, pentru ca ele, cu întregul sentiment de răspundere, să fie prezentate, cercetate în cele din urmă amănunte ale lor şi aduse pe acea cale, către banca ministerială, prin care se poate obţine o soluţie a întrebării ce s-a pus înaintea Camerei.

Onorată Cameră, rog să fiu crezut că, aducând tristele împrejurări de la Universitatea din Iaşi, toate tristele împrejurări de la Universitatea din Iaşi, şi numai acelea din Iaşi, o fac fără nici o pasiune personală, fără nici un interes de partid, şi, la sfârşitul interpelării mele, se va vedea cât de mult e necesar ca, în aceste înalte aşezăminte de cultură, să nu fie niciodată nici pasiune personală, nici interesul de partid, care, acestea, au adus Universitatea din Iaşi în situaţia în care se găseşte.

https://biblioteca-digitala.ro

Ceea ce m-a îndemnat să ocup un ceas din programul de lucrări al acestei Adunări e numai sentimentul de adâncă şi sinceră iubire pe care l-am avut faţă de această Universitate. Şi eu am fost student al Universităţii din Iaşi, pe o vreme, când, pot să spun, fără să jignesc Universitatea sau măcar pe profesorii mai bătrâni din Universitatea unde funcţionează acum, Universitatea din Iaşi reprezenta, faţă de Universitatea din Bucureşti, o iubire dezinteresată pentru ştiinţă şi o consacrare a profesorilor exclusiv la scopurile de învăţătură şi de educaţie, când Universitatea aceasta reprezenta o bună înţelegere între toţi membrii corpului învăţător şi o disciplină ştiinţifică admirabilă a studenţilor de acolo. Şi, de aceea, rareori am avut o mai mare mulţumire decât de a mă putea întoarce, după mulţi ani de zile, la aceeaşi Universitate, pentru a ţine o bucată de vreme, ca o mare datorie filială, locul fostului meu profesor Alexandru Xenopol, împiedicat, pe vremea aceea, de boală de a face cursurile şi pe care am căutat să-l suplinesc, din această fiască datorie, cu o nesfârşită iubire faţă de tineretul al cărui rând venea pe băncile Universităţii unde am stat odinioară şi eu ca să mă adăp la izvorul de ştiinţă, care pe atunci nu era otrăvit nici de patimă, nici de interes. Aşa încât, numai din dorinţa de a vedea ca în învăţământul nostru superior, care-şi are o mare misiune, căci acolo o să se pregătească, în mare parte, viitorul acestei ţări, mai mult chiar decât în dezbaterile noastre, din această iubire, din această grijă, din năzuinţa sinceră de a vedea Universitatea din Iaşi revenind la glorioasele ei tradiţii, aşa încât să poată sta în aceeaşi dispoziţie de spirit, strict naţională şi absolut culturală, alături de Universităţile care nu fac nici o concesie nici sub raportul naţional, nici sub raportul cultural, din această cauză iau cuvântul azi pentru a lămuri lucrurile, atât de încurcate, de la acea Universitate, pe care nu nişte sărutături în ultimul moment, şi aş zice în extremis, nu nişte sărutături în extremis, între decanul şi rectorul care au purtat război atâta vreme, o poate aduce la linişte. Căci războiul acesta a trezit atâtea lucruri, încât nu demonstraţiile acestea de prietenie, îmbrăţişările acestea în faţa comisiunii de anchetă, şi nu naivul, îndrăznesc să întrebuinţez cuvântul, fără a voi să

https://biblioteca-digitala.ro

jignesc pe nimeni, naivul proces-verbal al comisiei de arbitri, în care se ia notă că d. rector declară că nu a avut intenția de a jigni pe decanul Facultății de drept, iar decanul Facultății de drept își dă samă, după un an de zile, că d. rector nu a avut nici un fel de intenție de a-l jigni şi, prin urmare, nimic nu-i împiedică de a cădea unul în brațele celuilalt, va să zică nu declarațiile acestea şi hotărârea comisiunii de anchetă că nu mai este nimic de făcut după aceste declarații sentimentale, pot să redea Universității din Iaşi liniştea şi munca frățească de care ea are nevoie.

După această introducere, să-mi dați voie să intru în însuşi miezul interpelării mele, şi anume pentru a face, în acelaşi timp, o cercetare a conflictului între rector şi decanul Facultății de drept, apoi să examinez, nu aş zice o neînțelegere, ci o nepotrivire între hotărârea unui număr de profesori ai Universității din Iaşi, care cer revenirea la catedră a unor profesori suspendați pentru motiv de jignire adusă intereselor statului român şi demnității noastre naționale, între dânşii şi d. ministru, care până în momentul de față nu a luat o hotărâre, şi aş mai adăuga pe lângă acestea că mai este un al treilea punct pe care trebuie să-l ating în această interpelare, acela privitor la starea de completă anarhie morală în care se găseşte Universitatea din Iaşi, ai cării membri sunt uneori capabili de a-şi arunca cele mai dezonorante acuzații în tonul cel mai trivial, cum veți vedea d-voastre înşişi. Şi nu am să tratez aceste trei puncte deosebit, ci am să le tratez în mod cronologic, căci mi se pare că avem a face cu o boală la Universitatea din Iaşi, boală care se manifestă când într-un domeniu, când în alt domeniu, şi este interesant să nu se studieze fiecare manifestație a corpului bolnav, ci boala în originea şi înaintarea ei, examinând pe rând manifestările pe care le-a produs.

După ce vom asista la aceste manifestări bolnave, voi căuta deci să vedem care este motivul, şi-l vom vedea împreună, căci cred că d. ministru împărtăşeşte cu mine aceleaşi preocupări, şi ca profesor de Universitate şi ca om politic, şi doreşte să ajungem la acelaşi rezultat pe care-l doresc eu. Rămâne să vedem pe urmă, împreună, ce trebuie făcut

https://biblioteca-digitala.ro

pentru a împiedica răul în adâncime, în loc de a lua măsuri de suprafață, care în această chestiune nu pot să potolească mare lucru, pentru că doar conflictul pe care sărutarea de sfârşit pare a-l împiedica astăzi va apărea mâne cu altă ocazie în alte împrejurări, şi este bine ca o a doua interpelare asupra acestor lucruri triste să nu mai aibă motiv să fie înfățişată înaintea Adunării.

D-lor deputați, în luna ianuarie 1919, când abia ne întorsesem dintr-o glorioasă pribegie, ai cării participanți au dreptul să fie mândri de suferința lor, cine s-a împărtăşit de cel mai strălucit act de eroism nu are dreptul să fie aşa de mândru cum am fost oamenii care am suferit pentru națiunea noastră, când ne-am întors şi am văzut lumina înaintea ochilor în oraşul acesta, stăpânit doi ani de cea mai strivitoare şi cea mai umilitoare dintre ocupațiile străine, servită de oameni fără conştiință, când am fost în măsură să cercetăm şi să pedepsim, în momentul acesta nu putea să fie nimic mai natural decât hotărârea ce s-a luat, în ziua dc 29 ianuar 1919 şi s-a publicat peste câteva zile, la 2 februar, de a se face cercetări în ce priveşte greşeala față de țară şi națiune pe care au săvârşit-o, nu cine ştie ce bieți oameni, fără însemnătate, fără răspundere, fără cultură, fără inteligență, ci oameni care, având inteligență, având cultură, având situație, având răspundere, s-au făcut vinovați de cel mai mizerabil exemplu, față de aceia care, neavând asemenea calități, ar fi fost foarte aplecați să urmeze tristul lor exemplu. Şi atunci s-a hotărât să se facă o cercetare la Universități.

Rog pe d. ministru să mă urmărească, fiindcă multe acte au fost făcute de d-sa, cu sentimente foarte bune, dar cu rezultale care nu atârnau numai de dumnealui, şi este bine să examinăm procesul împreună.

Va să zică a apărut în *„Monitorul Oficial"* decretul-lege prin care se hotăra că înseşi facultățile să fie întrebate în ceea ce priveşte membrii acestor facultăți care ar fi uitat de sine în momentele acelea, când cea dintâi datorie a oricărui român era să fie lângă steagul național, ori încotro s-ar fi îndreptat acel steag național. (*Aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Întrebarea s-a făcut şi la Bucureşti şi la Iaşi. La Iaşi întrebarea s-a făcut cu privire la doi domni profesori de acolo, care nu sunt numiţi în adresa Ministerului, dar opiniunea publică îi numea de mult: Unul dintre dânşii este d. profesor C. Stere si celălalt este d. profesor Virgil Arion.

Voci: Şi d. Bărbulescu!

D. N. Iorga: D. profesor Bărbulescu a fost scos din decanat, fără să piardă putinţa de a ocupa mai departe catedra sa. În sfârşit, ce-a făcut d. Bărbulescu, decanul Facultăţii de Litere, în calitatea lui de senator şi ce face astăzi ca moralizator al tineretului, veţi avea putinţa *să* aflaţi din acea publicaţie ştiinţifică a lui, care vă permite să vă daţi sama până la ce grad poate *să* se *co*boare un profesor, când el însuşi nu are mijlocul de a se conduce, când opinia publică nu-l pedepseşte *şi* când însăşi autoritatea superioară în învăţământ, pe care n-o sprijină îndeajuns opinia publică, are oarecare sfială de a lua măsurile indicate. Căci, d-lor, lucrul a ajuns aşa, că nici în cazul d-lui profesor Bărbulescu nu poate să mai meargă tot astfel.

Lăsând la o parte cazul d-lui Bărbulescu, revin la întrebările ce s-au făcut Universităţilor. Am zis că s-a făcut întrebarea cu privire la aceşti doi profesori; şi iată ce cerea d. ministru. O arăt înainte de a arăta ce răspunde Facultatea de Drept.

Domnul ministru cerea să se ia în privinţa lor măsura suspendării până la judecarea acestor profesori de către comisiunea de judecată a corpului didactic.

Pedeapsa suspendării trebuia, în legătură cu autonomia universitară, să o ceară facultatea respectivă. Iar organul de stat îşi rezerva să cheme înaintea instanţei competente, în cazul acesta înaintea Curţii Marţiale, pe profesorii vinovaţi de a nu fi fost credincioşi patriei şi naţiunii lor. Şi Iaşiului i se cerea ca măsura să fie luată de urgenţă.

Facultatea de Drept raportează la 7 mart, vedeţi nu aşa de grabnic, în următorul cuprins: Că „s-a adunat la 6 mart Consiliul facultăţii şi a hotărât suspendarea profesorului C. Stere, „pentru a preîntâmpina tulburările la care s-ar da loc când d-sa ar veni să facă curs".

https://biblioteca-digitala.ro

Voci: Foarte bine!

D. N. Iorga: O să vedeți că nu este foarte bine... Căci este vorba numai de tulburări pe care le-ar putea provoca aparițiunea pe catedră a unui profesor asupra căruia apăsau acuzațiuni afară de care eu nu cunosc mai grave.

Facultatea, dacă ar fi căutat să dea expresiune unui sentiment, de care nu pot spune că nu se găseşte în sufletul tuturor membrilor săi, trebuia să nu considere cazul în ceea ce priveşte numai teama de tulburări, căci acestea pot să se prezinte fără ca un profesor să fie vinovat. Iată, în 1906, când s-au desfăşurat anumite manifestații înaintea Teatrului Național din Bucureşti, unde era vorba să se reprezinte o piesă de bulevard într-o limbă care nu este limba românească, a trebuit ca eu să-mi întrerup cursul, deşi nu eram vinovat, căci apăram dreptul limbii româneşti, dar pentru că-mi dădeam şi eu socoteală că prezența mea pe catedră ar fi putut provoca oarecare tulburări.

Deci a spune că, fiind pe catedră, cineva poate să tulbure ordinea Universității, aceasta nu însemnează că se dezaprobă persoana în jurul căreia se pot face asemenea manifestații.

Eu cred, d-le ministru, că ați făcut o greşeală de metodă întrebând Universitatea din Iaşi în acel chip vag, fără să-i spuneți mai limpede de ce este vorba şi fără să puneți acțiunea Universității în legătură cu o altă acțiune, care începuse, şi nu ştiu pentru ce motiv s-a oprit, înaintea Curții Marțiale, care a văzut trecând înaintea sa pe fostul director al Poştelor, Verzea, care ispăşeşte poate prea mult o greşeală ce nu e de aceeaşi natură cu acuzațiile ce se ridică împotriva acestor doi profesori universitari. (*Aprobări.*)

Omul e la ocnă pentru că a neglijat până la capăt îndeplinirea atribuțiilor sale de director al Poştei. El nu era învățător al tinerimii şi nu era în funcțiune de ideal românesc, pe care să fie dator să-l apere cu oricâtă suferință. (*Aplauze.*)

Eu cred că era mai bine dacă d. ministru stabilea o legătură între o acțiune şi alta, dacă ar fi înfățişat Universității, care Universitate, ocupată cu cine ştie ce rosturi ştiințifice pe vremea războiului, nu băga de samă unele lucruri petrecute în

https://biblioteca-digitala.ro

cuprinsul ei chiar, sau cu oameni care îi aparţineau ei, dacă atunci ar fi stabilit punctele de care e vorba.

Eu cred că şi d. ministru al Instrucţiunii Publice ar fi putut să înfăţişeze încă de atunci un act care circula de foarte multă vreme, pe care eu îl am din cel mai bun izvor, pe care îl are şi d. ministru al Afacerilor Străine, şi dau asigurarea că ministrul Afacerilor Străine îl are din acelaşi izvor din care îl am şi eu, iar nu posesiunea copiei memoriului de către mine e în legătură cu Ministeriul Afacerilor Străine. Prin urmare, d. ministru al Instrucţiunii putea să înfăţişeze Universităţii asemenea lucruri în sarcina unuia dintre cei doi profesori a căror suspendare a fost pronunţată.

Daţi-mi voie ca înaintea Camerei întregi să citesc, azi, această piesă, care umblă de prea multă vreme ca să nu fie înfăţişată nu numai înaintea reprezentaţiunii naţionale, ci înaintea întregii opinii publice.

Mă iertaţi dacă pentru întâia oară în viaţa mea parlamentară sunt silit să citesc o piesă de o mai mare întindere, însă importanţa discuţiunii este de aşa grad, încât mi s-ar ţinea în nume de rău dacă eu aş alege numai ceva din actul care trebuie să se cunoască în întregimea lui de toată lumea, şi care se cheamă: Memoriul Stere la Berlin şi Viena.

Actul este în traducere din limba germană, dar am şi originalul aici.

D. C. Stere: Actul este scris de mine şi semnat de mine?

D. N. Iorga: N-am fost ministru de Externe al statului german ca să fi primit în timpul ocupaţiunii direct corespondenţa d-voastră; sunt un umil profesor din Bucureşti, d-le deputat, căci cu deputatul de Soroca pot să stau de vorbă, dar cu profesorul Stere de la Universitatea din Iaşi, cu directorul „Luminii", să mă ferească Dumnezeu să stau de vorbă! (*Aplauze prelungite, strigăte repetate de bravo, întreruperi pe băncile ţărăniştilor.*)

D-le deputat, am verificat punct cu punct acest memoriu cu articolele iscălite „Constantin Stere" din ziarul „Lumina", şi nu e în acest memoriu un singur cuvânt esenţial care să lipsească de aici, care să nu-şi afle corespunzătorul în articolele iscălite C. Stere în „Lumina", articole prin care se cerea

https://biblioteca-digitala.ro

decăderea dinastiei. Am citit lucrurile acestea, şi deputatul de Soroca era de faţă, în Camera d-lui Marghiloman.

Voci: Averescu.

D. N. Iorga: Pardon. Averescu; am confundat. (*Ilaritate.*) Era firesc să se confunde două nume care într-un moment au stat aproape, şi prin urmare numele Marghiloman putea să-mi vie în gură când era vorba de anumite atitudini pe vremea ocupaţiei germane. (*Aplauze prelungite.*)

Am adus înainte articole iscălite ,,C. Stere", prin care se cerea în „Lumina", nici mai mult, nici mai puţin, decât înlăturarea Regelui, care a fost acoperit în „Lumina" cu cele mai murdare insulte: El şi Regina...

Voci: Ruşine! Ruşine!

...şi convocarea unei Adunări Naţionale, care Adunare Naţională să aducă pe tronul României pe Carol de Habsburg...

Voci: Ruşine! Ruşine!

...Omul de la Madera, acela pe care l-au exportat marinarii englezi la Galaţi, acela trebuia să fie regele României în locul lui Ferdinand I.

Voci: Ruşine! Ruşine!

D. N. Iorga: D-lor să-mi daţi voie...

D. Dr. Lupu: D-le, Măria Sa Regele l-a decorat şi a primit o defilare alături de el. De ce te faci mai catolic decât Papa? (*Aplauze din partea membrilor Partidului Ţărănesc.*)

D. N. Iorga: D. dr. Lupu mă întrerupte şi îmi cere un răspuns...

D. dr. Lupu: Îţi cer atâta: Dacă Regele, care l-a decorat cu Ordinul Carol I şi a primit o defilare alături de el, nu ştia acest lucru. Aceasta să-mi răspunzi.

D. N. Iorga: Încă odată trec asupra atitudinii pe care trebuie să o aibă fiecare, cu temperamentul lui, aşa cum s-a priceput a se purta în toate cele cinci continente. (*Ilaritate, aplauze.*)

D. dr. N. Lupu: Eu nu sunt licheaua nimănui. (*Zgomot, întreruperi, vociferări din partea membrilor Partidului Ţărănesc.*)

Voci: Eşti prinţul dolarului.

D. N. Iorga: Va să zică mi se cere un răspuns de d. deputat Lupu...

https://biblioteca-digitala.ro

D. dr. Lupu: Un răspuns precis; dacă Regele, atunci când l-a decorat şi a primit o defilare alături de el, nu ştia acest lucru? (*Aplauze pe băncile Partidului Ţărănesc, zgomot, întreruperi, protestări.*)

D. N. Iorga: D-lor deputaţi, vociferările nu m-au speriat niciodată. Ţipă oricare pe sama lui şi a reputaţiei lui, dar toate cuvintele de insultă se întorc împotriva insultătorului. (*Aplauze prelungite.D. dr. N. Lupu întrerupe, zgomot, întreruperi.*)

D. N. Iorga: Iată nivelul la care partidul care vrea să reformeze Ţara românească aduce Parlamentul acestei ţări. (*Zgomot, întreruperi.*)

D-lor, încep citirea memoriului în chestiune:

Berlin, 6 April 1917.

Memoriu asupra chestiei româneşti

Autor: profesorul Stere, Bucureşti.

„I. Puterile Centrale şi România.

Din punctul de vedere istoric, statul român este o creaţiune a Europei de Vest, servind ca stăvilar împotriva Rusiei.

Prin urmare, este creaţiunea Europei de Vest. O naţiune care să fi creat acest stat, care să fi luptat, care să se fi jertfit pentru dânsul, nu există. Noi suntem consideraţi mecanic, în legătură cu interesele ce le pot avea puterile de Vest; odată într-un fel, odată într-alt fel.

În cazul când Anglia şi Franţa ar ceda Constantinopolul şi Strâmtorile aliatului lor de astăzi şi nu ar mai avea nici un interes la menţinerea României, Puterile Centrale ar trebui să aibă cu atât mai mare teamă, cu cât stăvilarul între slavii de Nord şi fraţii lor din Balcani ar putea fi rupt. Distrugerea României sau intrarea ei în sfera de influenţă a Rusiei ar desăvârşi definitiv încercuirea Puterilor Centrale, ar deschide Rusiei poarta statelor slave şi s-ar asigura, mai înainte sau mai târziu, domnia asupra Strâmtorilor.

https://biblioteca-digitala.ro

În cazul acela, n-ar mai fi nevoie de o declarație de război, ca o coaliție anglo-ruso-franceză să-şi impună voința Germaniei; aceasta s-ar putea face mai uşor prin măsuri vamale, cum se procedează acum prin blocadă. Austro-Ungaria ar fi subminată în mod sistematic de panslavism; asemenea uneltiri ce ar porni de la o Rusie liberală, poate democratică sau republicană, ar putea fi foarte periculoasă. În modul acesta ar fi peste putință ca germanii să-şi poată îndeplini misiunea în Orient."

Exact cuvintele acestea: „Misiunea în Orient a Germaniei formează leit-motivul tuturor articolelor din „Lumina", pe care le-am citit de la această tribună pe vremea când se discuta alegerea de la Soroca. „Prin aceasta s-ar putea periclita poziținea Germaniei ca putere mondială", vezi de aia ne arde nouă, să nu se pericliteze situația Germaniei.

„Pentru un om de stat german sau austro-ungar, aceasta ar fi punctul de vedere cel mai just pentru judecarea chestiunii româneşti".

În al doilea rând: „Cauzele interne ale defecțiunii româneşti".

Vedeți, războiul nostru era pentru acest om o „defecțiune". Era apărarea celor mai scumpe drepturi ale noastre şi „defecțiune" era acest război, care era singurul mijloc prin care puteam să ajungem la îndeplinirea țării unite. (Aplauze prelungite.)

„Gravele acuzațiuni ce se aduc României sunt îndreptățite: ea nu şi-a îndeplinit obligațiunile ca aliat, pe care le-a călcat prin alipirea ei la duşmani."

Este aşa de bine informat autorul Memoriului, încât zice că vinovații sunt „defecționiştii" României, căci prea i-au maltratat pe ceilalți şi i-au silit să nu-şi aducă aminte de celelalte datorii ale lor!

„Glasurile cu greutate din România au arătat de mult, dar în zădar, pericolele şi au indicat şi măsurile necesare pentru înlăturarea lor. Punctul acesta se atinge numai în treacăt. Judecata omului de stat nu trebuie să cedeze unor momente sentimentale".

Dar, d-lor, toată viața lumii, în toate domeniile ei, se

https://biblioteca-digitala.ro

sprijină pe motive sentimentale, căci, oricât mi s-ar fi spus să râd de mama mea şi pe tatăl meu să-l pălmuiesc, eu aceasta nu o pot face, căci motivele sentimentale biruie pe toate celelalte. (*Aplauze prelungite.*)

„Şi să se ţină samă mai mult de cauzele interne ale evenimentelor şi să le dea pe faţă pe acestea. Defecţiunea României devine mai explicabilă când luăm în consideraţie situaţia internaţională a ţării şi starea ei internă.

După ultimul război ruso-turc, România ar trebui să fie un regat independent."

Va să zică habar n-aveam noi că independenţa ţării este un factor care n-a existat până nu a intervenit războiul şi omul luminat care a dat explicaţiunea necesară. (Aplauze.)

„Fiind un stat mic şi tânăr, România nu avea puterea şi mijloacele necesare ca să obţină prin sforţările sale independenţa adevărată. Defavorabilă era poziţia ei la Marea Neagră, pe care colosul moscovit a voit de veacuri întregi s-o transforme în o Mare rusească, defavorabilă poziţia ei pe drumul armatelor Rusiei spre Balcani şi spre Strâmtori. Situaţia României era cu atât mai grea, cu cât Peninsula Balcanică nu a obţinut o organizaţie politică definitivă şi continuă să fie un teren al intrigilor şi tulburărilor. România datoreşte înfiinţarea şi existenţa rivalităţii vecinilor puternici."

Vai de noi dacă România ar fi datorat numai rivalităţilor vecinilor existenţa şi dezvoltarea ei!

„Prin urmare, de la început a fost nevoită să se alipească de sfera de influenţă a unuia din aceştia, fie de Rusia sau de Puterile Centrale.

S-a găsit o aşa-zisă soluţie în alianţa secretă cu Puterile Centrale. Totuşi secretul tratatului s-a păstrat cu atâta severitate, încât cei mai mulţi miniştri nici nu au cunoscut în mod exact dispoziţiunile lui. Aceasta dovedeşte anomalia situaţiei internaţionale a României; aceasta a dat ocazie la uneltiri secrete. Pentru aceasta e bine să prezentăm faptele caracteristice ca fiind indicii distinctive.

După starea ei socială, România trebuie considerată ca ţara micilor agricultori. 82% din populaţia ei sunt ţărani; aceştia însă, din punct de vedere economic, nu sunt liberi. Un

https://biblioteca-digitala.ro

milion de țărani posedă numai trei milioane de hectare şi pe lângă aceasta cultivă pământul cât se poate de extensiv. Țăranii sunt cu desăvârşire excluşi din viața politică.

Iar, pe de altă parte, o mie de mari proprietari posedă mai mult decât jumătate din tot pământul cultivabil; aceştia formează o oligarhie egoistă, de o valoare inferioară, care trece fără scrupule peste legi. Proprietatea mijlocie aproape că nici nu există. Evreii, care în unele părți ale țării formează un procent mare al populației urbane, sunt lipsiți de drepturi politice. În aceste condițiuni, lupta politică este privilegiul exclusiv al acestei oligarhii, din care cauză a luat forme cu totul nesănătoase. Partidele politice erau propriu-zis nişte asociații pentru exploatarea puterii de guvernământ în scopuri particulare. Această stare de lucruri a dus de altfel la fenomenul lamentabil din ultimii ani, în care partidele au căutat prin toate mijloacele să tragă foloase din criza mondială."

Eu nu fac nici unui partid de la noi injuria să spun că, în momentul când se pregătea intrarea noastră în acțiune, el s-ar fi gândit numai la mijloacele de a trage foloase de partid din criza mondială.

Trebuie să fie cineva nu numai nedrept față de adversarii săi, dar trebuie să nu aibă nici cea mai mică încredere în cel mai slab simț de moralitate al societății în mijlocul căreia trăieşte pentru a aduce înaintea străinătății astfel de acuzațiuni întregii clase dominante a poporului românesc. (*Aplauze.*)

„Din nenorocire, violarea unui tratat este totdeauna mai bine prețuită de cei interesați decât respectarea lui."

D. dr. Lupu: Epoca cea mai grozavă de corupțiune a fost la 1914, 1916, când d. Constantinescu a dat permisii. (*Întreruperi, zgomot mare.*)

D. N. Iorga: Ajungem la partea cea mai importantă din memoriu, punctul III: Dezlegarea problemei româneşti.

„În urma constatării cauzelor interne ale defecțiunii României, se pot trage următoarele concluziuni pentru viitor: România trebuie să se alipească de Puterile Centrale, de data aceasta nu prin legătură fragilă a unei alianțe, vremelnice, ci pe baza solidă a unei noi Constituții. Iată de ce este nevoie de

https://biblioteca-digitala.ro

Constituția cea nouă, ca să se alipească în chip definitiv de Centrali". (*Întreruperi din băncile opoziției.*)

Eu tot voi citi până la sfârşit. Poate să urle oricine, eu datoria mi-o fac.

„Condițiunile şi felul acestei legături constituționale vor fi stabilite cu Germania şi Austro-Ungaria. Dificultățile executării sunt inevitabile."

Erau inevitabile, căci nu lăsa conştiința acestui popor, mai inevitabilă decât orice alt inevitabil.

„Din cauza aceasta şi în vederea situației actuale, vom preciza mai detailat forma acestei alianțe de puteri (şi importanța ei nu trebuie să fie prețuită în mod exagerat). Fie că România va intra cu ambele împărății într-o combinație economică şi politică după felul „Europei Centrale" (Mittel-Europa).

D. V. Madgearu: Aceasta este şi părerea d-lui Garoflid, care a fost, un an şi jumătate, consilier al M. S. Regelui.

D. N. Iorga: D-le Madgearu, nu vă puteți închipui câtă bucurie am când văd că de pe băncile acelea mi se adresează o întrebare la care pot să răspund. Unui om care mă face „dobitoc" ce pot să-i răspund decât că este un om foarte de treabă şi de cea mai bună educație politică. Cum d-ta eşti un om civilizat, care ştii cum se vorbeşte chiar cuiva căruia nu-i datoreşti nimic, cu atât mai mult unuia căruia îi datorezi.

(D. Madgearu întrerupe.)

D-ta nu-mi datorezi nimica; sunt alții care-mi datorează ei şi eu ştiu că în anumite straturi morale se plăteşte recunoştința cu injurii... Şi cu cât recunoştința este mai grea, cu atât injuriile sunt mai ignobile. (*Aplauze.*)

D. V. Madgearu: Vă rog, d-le Iorga, să răspundeți la întrebare.

D. N. Iorga: La aceasta vreau să răspund, dar, dacă ai prieteni de aceştia, cine este vinovat?

D-lor, să răspund d-lui Madgearu. D-le, dacă d. Garoflid ar fi fost profesor de universitate şi dacă d. Garoflid, fiind profesor de Universitate, ar fi scos la Bucureşti o gazetă prin care să îndemne pe soldați la dezerțiune, aş fi cerut ca d.

https://biblioteca-digitala.ro

Garoflid să fie pus alături de toți aceia care au invitat la dezertare pe soldații români.

Mai departe, d-lor, fiindcă fraza are două părți...

D. V. Madgearu: Rămâne să dovediți că d. Stere a invitat pe soldații români la dezertare.

D. N. Iorga: Voi aduce când doriți cartea în care s-au tipărit articolele din „Lumina" şi care s-a vândut în 1918 la toate librăriile din Bucureşti, carte pe care o am în bibliotecă şi vă poate satisface.

Dar, d-lor, s-a tăiat o frază în două. Nu e numai atâta. O iau de la început, şi acum pun şi partea a doua. Ştiți, distanțarea aceasta la mijloc face să-i crească gustul. Zice:„Fie că România va intra cu ambele împărății într-o combinație economică şi politică după felul Europei Centrale (Mittel-Europa), fie că, împreună cu una din aceste Mari Puteri, va forma o unitate, alegând pe unul din cei doi împărați ca rege al României."

Voci din majoritate: Ruşine!

„Oricare din aceste soluțiuni ar fi pentru România, cât şi pentru Puterile Centrale mult mai preferabilă decât dezmembrarea şi împărțirea țării. Prin aceasta s-ar abandona la discreția panrusismului. Având în vedere situația geografică, uniunea cu Austria s-ar putea efectua uşor."

D. Petru Sfeclă: Cine spune aceasta?

D. N. Iorga: Cine? Şi „Lumina". D-ta erai în Basarabia, şi nu citeai gazeta. Îți dau cuvântarea mea dintâi, în care vei găsi din „Lumina" acelaşi lucru. Cu o deosebire. Aici nu se mai alegea între Wilhelm şi Karl pentru România. Omul se hotărâse, zicea: Decât Wilhelm, mai bine Karl. Eu cred că, în materie de trădare, se poate mai bine sau mai rău; evident că era trădare mai grosolană dacă ar fi fost vorba de Wilhelm, care a început războiul, dar, dacă era vorba de Karl, era destul de rău şi cu Karl. Dar tot cu Wilhelm ar fi fost mai rău pentru noi, dacă el ar fi înlocuit pe Ferdinand de pe tronul României. Evident.

„Aceasta ar putea simplifica şi soluționarea chestiunii polone şi s-ar dezarma pentru vecie iredenta în Ungaria."

https://biblioteca-digitala.ro

Vezi Doamne, viitorul nostru atârna de la „soluționarea chestiunii polone şi s-ar dezarma pentru vecie iredenta din Ungaria". Vedeți ce rezultat extraordinar, un lucru de nimic, dispariția statului român ca organism independent național, pentru ca toate lucrurile să ajungă la acest rezultat!

„Pentru realizarea propunerii este nevoie a nu se aştepta încheierea păcii generale."

Evident, dacă se aştepta încheierea păcii generale, se vedea ceea ce s-a văzut.

„Îndată după liberarea Moldovei de ocupație rusească, se poate numi imediat un guvern provizoriu şi să se proclame detronarea actualei dinastii."

Dar, veți zice, unde mai e aceasta? (*Întreruperi.*) Aceasta mai este, uitați-vă la mine, nu la d-sa, în discuția cu privire la validarea alesului de la Soroca. Am citit în Cameră, din „Lumina", articolele iscălite în care se propuneau exact aceleaşi lucruri, şi se mai întreabă unde este iscălitura? Ori o fi iscălitura aici, ori o fi iscălitura sub articolul celălalt, care propune exact acelaşi lucru, nu e nici o deosebire, absolut nici una. (*Aplauze.*)

„După aceasta s-ar supune în mod tradițional unui plebiscit alegerea unei noi dinastii."

Fiindcă poate nu s-a auzit bine, am auzit strigăte nearticulate de protestare, citesc încă odată propoziționea aceasta:

„Atunci s-ar supune, în mod tradițional, unui plebiscit alegerea unei noi dinastii."

Dacă va cuteza cineva să spună că nu e în „Lumina" ceea ce spun eu, vă aduc colecțiunea „Luminii", şi va trebui în adevăr o lipsă de ruşine extraordinară ca să nu se ascundă acela care a iscălit articolele, pe care încă nu le-am citit de la tribuna acestei Camere, dar sunt oricând gata să le citesc. (*Aplauze.*)

„Națiunea întreagă ar primi cu entuziasm această nouă ordine. Printr-o reformă agrară s-ar putea câştiga şi țăranii."

Cu aceasta, „s-ar putea câştiga țăranii"...

Va să zică reforma agrară este ca să câştige pe țărani împotriva propriei lor patrii. De aceea propun reforma agrară,

https://biblioteca-digitala.ro

nu pentru binele pe care l-ar face ţăranului, dar pentru binele pe care l-ar face viitorului şef străin al României dezcoronate de regalitatea ei naţională. (*Aplauze.*)

„Iar mare parte a populaţiei din oraşe, prin emanciparea evreilor."

Emanciparea evreilor era în legătură, prin urmare, în această concepţie, nu cu dreptul lor de oameni care au luptat şi ei în războiul pentru dezrobire, de a nu se găsi în situaţie inferioară faţă cu acei care din celelalte provincii s-au adus la noi, ci cu faptul că astfel s-ar servi chestiunea înlocuirii dinastiei naţionale cu o dinastie străină.

Pe urmă, „intelectualii, prin faptul unirii tuturor românilor sub o singură dinastie".

Aceasta ar fi un fel de ispită: Să zicem că în sfârşit suntem cu toţii împreună, dar, în loc să fim cu toţii împreună în statul liber românesc, suntem cu toţii împreună sub aceeaşi sclavie. (*Aplauze.*)

Iată, aceasta e concepţia.

„Dacă ar intra şi Basarabia, ar fi şi mai bine."

Prin urmare, singura scuză posibilă: O iubire nemărginită pentru Basarabia, o atât de puternică pasiune, încât să nu se mai vadă nimic alta decât numai dezrobirea Basarabiei, şi aceasta se spulberă la sfârşit, printr-o frază incidentală care o lasă, la urma urmelor, la agrementul acelora către care se adresează Memoriul. Numai acolo se strecoară Basarabia.

„Dacă ar intra şi Basarabia ar fi şi mai bine." Dar ar fi destul de bine dacă s-ar face şi fără să intre Basarabia în statul de sclavie sub dinastia străină, în temniţa aceasta care ar închide pe toţi românii.

„Numai oligarhia amintită mai sus ar fi nemulţumită!"

Sunt însă anumite sisteme, care s-au întrebuinţat în Rusia, prin care s-ar isprăvi foarte repede cu această mizerabilă oligarhie.

Şi, atunci, ar trăi ţara foarte bine: Cu ţărani care au pământ, cu evrei care au drepturi ca să aprobe, cu intelectuali pe care i-ai înşelat cu unirea tuturor românilor într-un singur stat.

Şi la urmă, cu aceasta memoriul se încheie:

https://biblioteca-digitala.ro

IV. Pericolul dezmembrării României.

„Unirea României cu Puterile Centrale prezintă toate avantagiile unei soluțiuni definitive şi mulțumitoare a problemei; în schimb dezmembrarea României este un pericol şi lasă deschisă chestiunea. Cedarea Dobrogii la bulgari nu poate fi recomandată ca fiind în interesul Puterilor Centrale", singurul de care trebuie să se ocupe cineva Cadrilaterul, pe care-l posedă din 1913, aparține după sfânta dreptate Bulgariei. O graniță comună între Bulgaria şi Rusia i-ar da acesteia posibilitatea de a intra uşor în Balcani, iar gurile Dunării central-europene ar intra pe mânile slavilor.

Mai departe, trebuie să ținem samă că, în urma revoluției ruseşti, chiar dacă aceasta ar duce la o constituție liberală, poate să pornească o mişcare în întreaga lume slavă.

Ar fi oare necesar ca mişcarea aceasta să fie mărită printr-o iredentă românească, dezmembrând România şi distrugând un zid despărțitor ce este folositor?"

V. Încheiere.

„Măsurile necesare pentru soluționarea definitivă a problemei româneşti se rezumă în următoarele propuneri:

a) Liberarea Moldovei de ruşi; dacă este posibil, ocuparea Basarabiei.

b) Unirea României cu Puterile Centrale pe bază constituțională. Forma Constituției să fie stabilită de Germania şi Austro-Ungaria.

c) Reforme interne pentru asanarea vieții politice din România".

Am încheiat cu aceasta. Nu am încheiat cu interpelarea; am încheiat cu citirea Memoriului.

D-lor, d. ministru al Instrucțiunii Publice, întrebând Universitatea din Iaşi, a comis poate greşeala de a lăsa ca Universitatea însăşi să caute probele pe care eu nu zic că nu vreți să le găsiți, dar le găsiți ceva mai greu decât cum le putea găsi statul român, în momentul când chema pe toți vinovații

https://biblioteca-digitala.ro

înaintea Curții marțiale. Şi atunci e mai natural ca Facultatea de Drept din Iaşi să considere chestiunea numai din punctul de vedere al liniştii în Universitate.

După acest criteriu, după acest singur criteriu, ea a cerut să se suspende cursurile d-lui profesor Stere. Nu am găsit în dosar ceva privitor la d. profesor Virgil Arion, dar țin să spun de aici ce cred despre cazul d-lui Arion.

D-sa a fost şi preşedintele *Ligii Culturale.*

Dar, în momentul neutralității, a avut o atitudine de părtinire a Centralilor, în loc de a sprijini curentul de opinie publică ducând către Aliați, din care era să iasă unitatea României. Când s-a început războiul, d. Virgil Arion poate să fi făcut unele călătorii care i se atribuie, dar a avut discreția de a se mărgini la un rol administrativ în singurul domeniu cultural. A fost la Ministerul de Instrucție Publică, după informațiile pe care le-am luat acolo, şi la Ministerul de Instrucție Publică i s-a întâmplat uneori de a apăra cu oarecare energie drepturile culturii româneşti. În rezumat, întâi o atitudine de neutralitate, pentru care nimeni nu-l poate trage la răspundere, căci atunci avea fiecare voia să judece într-un chip sau altul, păreri personale. E adevărat că după aceea a îndeplinit o funcție administrativă, ceea ce în Apus se pedepseşte foarte greu: Toți cei care în Belgia au îndeplinit funcțiuni de stat sub ocupația germană, au trecut înaintea Curților marțiale. Acesta este adevărul. Şi, în Franța, şi azi, când se descopere cineva care a servit armata de ocupație, funcționează tribunalele marțiale şi, în ultima mea călătorie la Paris, am auzit că s-au executat chiar sentințe capitale împotriva acelora care au pactat cu inamicul.

Nu am văzut nici un singur articol... (*Întreruperi de pe băncile Partidului Țărănesc.*) Buzdugane! Buzdugane! Buzdugane! Nu am să discut cu d-ta şi filosofie. (*Mare ilaritate.*) Înțeleg cu unii amici ai d-tale să discut zoologie, fiindcă o aduc în discuție, dar cu d-ta filosofie?! (*Mare ilaritate.*)

D. Virgil Arion nu a iscălit, după ştiința mea, nici un singur articol în care să insulte războiul nostru național, în care să atace persoana Regelui, în care să declare că acțiunea noastră militară este un act de defecțiune.

https://biblioteca-digitala.ro

Omul trăieşte în cele mai grele împrejurări care se pot închipui, un profesor de mare talent ca vorbă, un om de cunoştinţe foarte largi. Împotriva lui nu se pot aduce aceleaşi acuzaţiuni care se aduc împotriva colegului său de la Universitatea din Iaşi. Am ţinut să fac deci această declaraţie, căci, precum am spus la început, nu am în sufletul meu nicio ură împotriva oamenilor, dar am împotriva păcatelor, care nu se pot ierta. (*Protestări pe băncile* Partidului Ţărănesc.) Strâng în mine toată ura care zace împotriva trădătorilor, în inimile acelora care nu pot vorbi. (*Aplauze, întreruperi, zgomot.*)

Vin la procesul însuşi care stă deschis înaintea d-voastră, şi pe care trebuie să-l urmărim cu toţii. D-le ministru, după ce vi s-a răspuns de la Iaşi că, pentru a nu fi tulburări, e bine să se suspende cursurile d-lui profesor Stere, d-voastră aţi hotărât să se suspende până la judecată. Aici să-mi daţi voie să spun că d-voastră aţi făcut o greşeală, poate venită din sentimente colegiale, din dorinţa de a permite ca o anumită atmosferă pasională să se risipească şi judecata profesorilor să se facă în împrejurări mai liniştite, aşa ca nimeni să nu poată zice că au fost condamnaţi sub o anume apăsare a opiniunii publice.

D-voastră trebuia însă să faceţi judecata încă din 1919 împotriva profesorilor care au servit pe inamic. D-voastră aţi zăbovit; aţi făcut foarte rău. Aceasta i-a încurajat, şi a ajuns că astăzi, în Camera română, nu este permis să ridici această chestiune fără să fi acoperit de cele mai josnice insulte. (*Aplauze.*)

D-lor, ce se întâmplă? Peste doi ani de zile, în iulie 1921, rectorul Universităţii din Iaşi arată că, la 28 iunie, ascultaţi, căci aceasta este a doua fază a chestiunii, după cererea Cercului studenţilor basarabeni, „Senatul a hotărât a vă ruga să binevoiţi a dispune soluţionarea chestiunilor d-lor Stere şi Arion, ambii profesori la această Universitate", deoarece suspendarea este „dăunătoare învăţământului".

Au trecut doi ani, şi filantropia şi-a produs rezultatele: Studenţii basarabeni, dorind să asculte pe profesor numai pentru că este basarabean, indiferent de atitudinea sa în războiul naţional, au cerut Universităţii „să dispună soluţionarea acestor chestiuni". Nu mai este vorba de altceva

https://biblioteca-digitala.ro

nimic, ci este vorba de soluționarea unor „chestiuni" vagi ale celor doi profesori, numai fiindcă faptul de a nu se ține curs e „dăunător învățământului".

Nimic nu poate fi mai „dăunător învățământului" decât ca pe catedră să se găsească un profesor nedemn. Când nu se găseşte nimeni pe catedră este mai puțin „dăunător învățământului" decât dacă ar fi un profesor care reprezintă dezertarea la inamic şi întețirea altora la dezertare. (*Aplauze îndelung prelungite.*)

Şi iată cum au rugat studenții basarabeni: Ei „roagă a se interveni pe lângă Guvern a se considera nule învinuirile aduse la adresa d-lui profesor Stere şi a-l reintegra în postul său, pentru a da curs progresului culturii şi a satisface necesitatea intelectuală ce se simte între studenți".

Prin urmare, studenții basarabeni nu şi-au arătat numai dorința de a-şi asculta profesorul basarabean, dar cer să se declare „nule" toate actele de dare în judecată.

Ministrul, evident, față de astfel de cereri, trebuia să răspundă ceea ce a răspuns, dar, în acelaşi timp, adaug, să grăbească şi judecata procesului. Ministrul a întrebat de ce se separă două cazuri deosebite, acela al d-lui Virgil Arion şi acela al d-lui Stere, şi pe urmă, cu multă dreptate, spune: „Este inadmisibil să se încerce rechemarea la catedre pe cale de agitațiune studențească".

Desigur că da. Cu astfel de atitudini s-a ajuns şi se ajunge acum de cutare profesor trebuie să umble din casă în casă spre a-şi ține cursul, pentru că studenții vreau în momentul de față, unii dintre dânşii, să dea o nouă Constituție țării româneşti. Au început, la Iaşi, prin a cere să se anuleze un proces de înaltă trădare şi se isprăveşte prin dorința de a se edicta măsuri constituționale. Or fi acestea în căderea acestei Adunări sau nu, dar desigur nu sunt în căderea tineretului. Cu toată dragostea pe care i-o purtăm nu-i putem recunoaşte această calitate.

Vedeți cum se slăbeşte autoritatea. La început trebuie împiedicat, căci pe urmă degenerează. (*Aplauze prelungite.*)

D-lor, în această atmosferă, aici cred că voi putea vorbi mai liniştit, fiindcă, înainte de a trece la actul al treilea al

https://biblioteca-digitala.ro

chestiunii Stere, trebuie să vorbesc de altceva, se produce tristul conflict care există între rectorul Bratu şi decanul Facultăţii de Drept din Iaşi, profesorul Cuza. Se produce fiindcă acolo la Iaşi se crease până la sfârşitul anului 1921 o atmosferă pe care nu pot s-o calific altfel decât ca o atmosferă foarte curioasă, care permite, n-aş zice orice, dar permite foarte multe atitudini, şi împotriva rostului Universităţii, de o parte, şi împotriva interesului învăţământului, de altă parte.

D-lor, se alege ca rector la Universitatea din Iaşi d. Bratu, în locul d-lui profesor Leon. D. Bratu, în momentul când ajunge rector al Universităţii din Iaşi, îşi îndreaptă privirile asupra Facultăţii de Drept de acolo. D. Bratu a constatat acolo anumite lucruri pe care trebuie să le constatăm şi nu putem să le lăudăm. Anume, că la Iaşi există o Facultate de Drept care dă diplome de licenţă, dă diplome de doctorat, dar aproape nu există. Studenţi sunt, şi o foarte curioasă potrivire este aceasta: Cu cât sunt mai puţini profesori, ascultă d-le Buzdugan, este şi cazul d-tale, şi vezi că o să te apăr şi pe d-ta, cu cât profesorii sunt mai puţini, cu atât vin mai mulţi studenţi. Foarte ciudat! Profesorii titulari sunt în număr de şase. Cu şase profesori se dau toate examenele, se acordă diplome de licenţă, şi doctoratul funcţionează în condiţiuni, n-aş zice din cele mai satisfăcătoare, dar din cele mai expeditive. Este o facultate foarte sprintenă, nu se încurcă în multe forme, ci ajunge imediat la rezultat.

D. Ştefan C. Ioan: Sunt studenţi care n-au făcut liceul.

D. N. Iorga: D. Ştefan ne spune că sunt studenţi care n-au făcut măcar liceul, dar, d-le ministru, ştiţi unde se ajunge cu acest sistem? Vor fi şi profesori care să nu fi făcut liceul, şi cu toate acestea vor fi suplinitori la Facultatea de Drept din Iaşi. (*Ilaritate.*)

Iată, d-lor, care sunt profesorii de acolo, şi iată şi sarcina acestor profesori: D. profesor Cuza este profesor definitiv la catedra de Economie Politică, anul al III-lea licenţă şi profesor suplinitor la catedrele de Istoria doctrinelor economice, anul I-iu doctorat juridic şi economic şi drept administrativ, legislaţie agrară şi industrială, anul al II-lea doctorat economic.

D. I. Coroi e profesor definitiv de Drept roman, anul I-iu

https://biblioteca-digitala.ro

licență şi profesor suplinitor de Drept roman, anul al II-lea licență, iar d. Gh. A. Cuza suplineşte catedra de Drept roman aprofundat, anul I-iu de doctoral, juridic şi economic.

D. Dimitrie Alexandresco, profesor definitiv de Drept civil, anul al III-lea licență şi suplinitor de Drept internațional public anul al III-lea licență.

D. Matei Cantacuzino, profesor de Drept civil, anul I-iu licență, suplinitor de Drept civil aprofundat, anul al II-lea de doctorat.

Citesc cu foarte mult respect toate aceste atribuții juridice ale profesorilor, căci ştiu cât timp trebuie ca să se pregătească o singură catedră şi să mai faci şi puțină politică pe alături. Unii profesori din Iaşi nu numai că fac foarte multă politică, pe lângă cele trei catedre ce le ocupă, dar mai au şi timpul să facă gazetărie de natură cu totul specială.

Eu, când fac gazetărie, mă ocup sub raportul politic de persoana adversarilor mei, dar este un profesor de la Iaşi care se ocupă nu numai de persoana privată a adversarilor săi politici, dar şi de soțiile adversarilor săi politici. (*Ilaritate.*)

Voci: Cine?

D. N. Iorga: Citeşte gazetele din Iaşi.

Evident, ca să asculți la toate uşile şi să întrebi persoanele care crezi că-ți pot da informații, de ce s-ar petrece în casa omului, pentru aceasta trebuie să cheltuieşti un timp extraordinar, aşa încât să nu mai rămână prea multă vreme pentru „aprofundarea" materiilor de doctorat şi aşa mai departe.

Câte un om de ştiință se mulțumeşte numai cu două catedre. Este o caracteristică a omului de cultură să fie mulțumit cu mai puțin, cum iarăşi este o caracteristică a omului cu mai puțină cultură să nu se mulțumească numai cu două catedre. (*Ilaritate.*)

D. Vespasian V. Pella, colegul nostru, profesor definitiv de Drept şi procedură penală, anul I-iu licență, şi suplinitor de Statistică şi Finanțe, anul I-iu, doctorat economic.

D. Tabacovici, profesor definitiv de Drept civil, anul al II-lea licență şi suplinitor de Istoria dreptului roman, anul al III-lea licență.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi cine îmi comunică aceste ştiri adaugă la sfârşitul listei „etc. etc." (*Ilaritate.*)

Daţi-mi voie, nu se mai încape nici un singur „etc", după defilarea acestor atribuţiuni ale acestor şase profesori de Drept ai Universităţii din Iaşi.

Dar nu e numai atât. Într-un moment, se constată că diplomele se eliberează cu oarecare uşurinţă. Acesta este un lucru foarte rău, dar şi aici decanul Facultăţii de Drept din Iaşi are dreptate. În loc de cercetarea arhivelor Facultăţii de Drept, care să se facă, dacă rectorul a auzit ceva în această privinţă, să se facă în cuprinsul Facultăţii de Drept şi prin organele Facultăţii de Drept, şi, dacă este de adus un motiv de incriminare, motivul acesta să fie adus în faţa Senatului universitar, iar acest Senat să aibă comunicaţie, astfel cum prevede şi legea, cu ministrul pentru ca toţi, lucrând împreună, să poată pune lucrurile în bună rânduială, rectorul cel nou, într-o călduroasă dorinţă de a drege Facultatea de Drept, care, după cum am arătat, făcea tot ce se spune că face, plus echivalările de diplome şi acordările de certificate în chip cam uşuratec, rectorul, zic, în loc de ce trebuie, se apucă şi, găsind o anchetă judiciară începută, pretinde să mai vie peste această anchetă judiciară şi una administrativă!

Dar, încă odată, dacă în cuprinsul Universităţii d-tale ai observat că s-a întâmplat aşa ceva, d-ta, ca rector, ai datoria mai întâi să inviţi Senatul universitar să cerceteze cele întâmplate. Aceasta trebuia s-o faci în interesul Universităţii şi pentru prestigiul ei, căci sunt lucruri care cred că s-ar fi putut împăca fără ca pentru aceasta predecesorul d-tale să se fi adresat justiţiei, iar d-ta, rectorul cel nou, după ce vezi că procurorul a intrat în Universitate să cerceteze, în loc să ceri Parchetului să lase sarcina aceasta a cercetării autorităţilor universitare, dimpotrivă zici că foarte bine face Parchetul, şi mai ceri să vină, pe lângă această anchetă, şi o anchetă administrativă.

Se poate, domnilor, întâmpla să fie cineva decanul unei facultăţi în care profesorii să primească multe însărcinări, pe care nu le îndeplinesc totdeauna, şi se poate întâmpla ca un fost secretar să fi avut faţă de hârtiile care i se prezentau o

https://biblioteca-digitala.ro

purtare necorectă. Dar aceasta nu înseamnă că numaidecât d-ta eşti responsabil de ceea ce au făcut ceilalţi. Sunt sigur că mulţi dintre noi au avut funcţiuni administrative, dar nimeni nu poate pretinde ca fiecare din noi să luăm răspunderea a tot ceea ce au făcut subalternii noştri.

Eu cred că la Iaşi era de ajuns ca rectorul să atragă atenţiunea decanului asupra celor ce se petreceau acolo, să facă apoi cercetări împreună şi să ceară Parchetului ca ancheta începută de către autorităţile judiciare să fie lăsată pe sama Universităţii, iar nu trebuia rectorul să ceară pe lângă ancheta începută şi o alta administrativă, şi să mai dea şi zvon la gazete!

Se trezeşte decanul de acolo, într-o bună zi, cu o comisiune din care făcea parte cel mai tânăr dintre colegii de la Facultatea de Drept.

Vedeţi, eu nu sunt prieten cu decanul Facultăţii de Drept din Iaşi, dar, chiar de aş fi prieten, aceasta nu m-ar fi influenţat întru nimic ca să aduc şi să pun chestiunea aici. Dar, tocmai pentru că nu sunt prieten cu decanul Facultăţii de Drept din Iaşi, mă simt dator să spun că nu el este acela care nu a avut dreptate şi nu a ţinut samă de normele facultăţii şi nu a respectat tradiţiile Universităţii. Fără îndoială, cel vinovat aici este rectorul, căruia nu-i mai rămânea altceva de făcut decât să cheme pe cel dintâi sergent ca să vie să ia pe decan de guler şi să-l ducă la cea mai apropiată comisie. Desigur ar fi făcut aceasta pentru armonia şi ridicarea prestigiului Universităţii! Dar o astfel de procedare este un lucru neadmisibil.

În dosar găsesc un raport al d-lor Dragomirescu şi rector Bratu, în care este vorba de anchetarea falsurilor şi de o cercetare paralelă cu cercetarea întreprinsă de Parchet. Astfel, d. rector admite ancheta Parchetului şi, pe lângă aceasta, voia să se facă şi o cercetare paralelă.

Dar, domnilor, era vorba să se aducă pentru această cercetare şi un prim-preşedinte al Curţii de Apel. Omul însă, cuminte, declară că, deoarece legea de organizare judecătorească nu-i permite, el nu poate lua parte la această anchetă, admisă de ministerul de Justiţie după cererea

https://biblioteca-digitala.ro

rectorului Universității. (*Întreruperi.*) În acest timp nu era ministru d. Angelescu, ci d. Negulescu.

Decanul, firește, se opune la o nouă anchetă. Trebuie să mărturisesc că şi eu aş fi făcut tot aşa, căci nu admit ca, în astfel de împrejurări, să vină cineva din afară să facă o cercetare. Într-un asemenea caz eu i-aş fi arătat uşa, şi e foarte natural.

S-a crezut apoi că se împacă toată chestiunea primind şi pe decan în comisiunea de anchetă, menținându-se deci comisiunea. Decanul, care se plângea că i s-a luat dreptul, se va declara gata totuşi a lua parte la anchetă. Dar tot el va cere convocarea Senatului.

Cerând convocarea Senatului, el n-a făcut decât ce era indicat în rosturile universitare. Acestea s-au petrecut de pe la sfârşitul lui decembre 1921. În ianuar 1922 se comunică tot de rectorat, confidențial, decanului şi ministrului situația afacerii. Se începe astfel acea nesfârşită serie de rapoarte ale rectorului Bratu, fiecare nefăcând altceva decât să repete raportul anterior, cereri telegrafice de anchetă, hotărâri, reveniri şi imposibilitatea absolută pentru această facultate de a funcționa.

Căci, evident, atunci când, pe de o parte, arhiva este oprită de justiție, când decanul nu recunoaşte autoritatea rectorului, care a trimis justiția şi comisiunea de anchetă administrativă la decan, se poate zice că nu mai există nici o ordine la acea Universitate.

Ministrul se schimbă, şi, în locul d-lui Negulescu, vine d. Mironescu. Noul ministru face foarte bine luând partea decanului şi cerând rectorului să găsească mijlocul de a se înțelege cu decanul. În februar 1922, însă, ce face rectorul? În loc să aibă a face cu facultatea şi cu Senatul, cu Senatul, dacă nu se poate înțelege cu facultatea, se adresează la Consiliul universitar, la Consiliul cel mare.

A se adresa la Marele Colegiu este un act absolut neobişnuit. Şi d. ministru şi eu suntem profesori vechi, cu toate acestea nu s-a întâmplat vreodată să fie chemat Marele Colegiu al Universității din Bucureşti pentru a lua vreo hotărâre în conflictele dintre profesori.

https://biblioteca-digitala.ro

D. rector, care este un profesor de la Litere, ceea ce nu-i interzice să cunoască dreptul, are voie să-l cunoască şi este datoria sa să se pătrundă de anumite principii de drept, d. rector argumentează aşa: Senatul este ales de facultăţi, dar eu sunt ales de Marele Colegiu; eu pot deci în fiecare moment să fac apel la Marele Colegiu care m-a ales. Să-mi daţi voie, aceasta nu se poate în nici un chip.

A ales o Facultate membri în Senat, cei aleşi vorbesc, şi nu Facultatea. A ales Marele Colegiu un rector, rectorul există, şi nu Marele Colegiu. Marele Colegiu, chemat, aprobă însă pe rector şi, aprobând pe rector, trimite decanului de la Facultatea de Drept o nouă comisiune de cercetare. În această nouă comisiune de cercetare se întâlneşte rectorul, profesorul Dragomirescu, cel mai nou al Facultăţii Juridice, şi profesorul Pascu.

Ca să ştie cineva cine este profesorul Pascu, unul din profesorii cei noi ai Universităţii din Iaşi, numit pe baza acelui nenorocit articol pe care trebuie să-l suprimăm, care înlătură concursul, ceea ce se pretează la toate intrigile şi satisface toate milogelile, ajungându-se ca, în loc ca, pe baza art. 81, să recomanzi extraordinar pe un profesor extraordinar, să recomanzi pe un profesor foarte ordinar, în felul cel mai ordinar, dar în alt sens, îngăduiţi-mi o lămurire şi o lecţie.

D. Pascu, ajuns profesor la Universitatea din Iaşi, este acelaşi care e asociat azi cu d. Bărbulescu. decanul înlăturat de actualul ministru pentru discursul ignobil pe care l-a ţinut în Senat sub guvernul Marghiloman, în care insulta pe Suveran fiindcă a făcut războiul naţional. Cu acelaşi decan care se primbla triumfător, odată, pe străzile Iaşiului, de câte ori ni se întâmpla o nenorocire în război, era cineva sigur că vede un grup de profesori între care decanul Facultăţii de Litere, care defila ostentativ, sfidând şi arătându-şi bucuria pe care o simţea pentru bucuria inamicului.

Acest profesor Pascu colaborează la revista ştiinţifică a d-lui Bărbulescu „Arhiva", în care unul din colegii săi de la Bucureşti, un om foarte onorabil, director al Institutului Social, care aduce cele mai mari servicii, nu numai ştiinţei, dar şi politicii, pentru că ne permite să tratăm anumite probleme de

https://biblioteca-digitala.ro

politică în mod ştiinţific, este calificat cum o să vedeţi: „Prinţul Dimitrie Carol Franz von Gusti, doctor în filosofie de la Universitatea din Leipzig. student în Drept la Universitatea din Berlin.... conferenţiar şi membru de onoare al Societăţii de slugi „Moldova" din Iaşi, preşedintele asociaţiei cantacuziniste (?) din Iaşi, în timp de război, membru intervenţionist în biroul sedentar al cenzurii din Capitală." Şi aşa mai departe.

Aceasta apare într-o revistă de filologie şi de istorie, şi înlăuntru se întâlnesc curent lucruri de care vă spun drept că mi-e ruşine să vă pun în cunoştinţă.

Decanul de la Drept se pomeneşte deci cu ameninţarea că intră în facultate cineva care e capabil să-şi trateze colegii cu insulte de asemenea speţă. Natural că el nu poate altceva decât să declare cu toată părerea de rău că nu poate primi pe anchetatorul care vine. Iar profesorii de la Facultatea de Drept, care sunt convocaţi la Senat, consideră atitudinea rectorului ca o insultă şi declară, cu d. Cantacuzino în frunte, că nu mai pot participa la lucrările Senatului.

Deocamdată isprava era foarte bună. Intrase în Facultatea de Drept Parchetul, ameninţa să intre o comisie administrativă de cercetare, arhivele erau sechestrate, studenţii nu-şi puteau căpăta diploma. Acum iată că profesorii de la Drept declară că nu mai iau parte la şedinţele Senatului. Senatul e ameninţat să nu poată lucra cu numărul de membri absolut necesar pentru lucrările sale.

Se cheamă, în sfârşit, Consiliul Facultăţii de Drept, şi Consiliul acesta aprobă atitudinea pe care a avut-o decanul. Adaug că atitudinea d-voastră, d-le ministru, până în ultimul moment, a fost o atitudine care merită aprobarea oricui doreşte linişte şi bună ordine în Universitate. D-voastră aţi declarat Universităţii din Iaşi ceea ce urmează: „Senatul universitar, iar nu Marele Colegiu, este competent a se pronunţa asupra chestiunilor care au provocat conflictul cu Facultatea de Drept". Şi aţi invitat pe rector să cheme Senatul întreg şi după aceea să intre în legătură cu d-voastră.

Senatul e convocat la 27 mart, şi i se arată că rectorul e gata a pedepsi pe cei care nu vin conform art. 91. Ce tristă situaţie e aceea a unui rector care ameninţă pe membrii

https://biblioteca-digitala.ro

Senatului care nu vin, că o să-i pedepsească! Dar ce trist e să aduci pe o parte din membrii unei facultăți, cu carei se solidarizează facultatea întreagă, în situația de a nu participa la aceste lucrări din cauza călcărilor de drept care înjosesc prestigiul acelei facultăți!

La 3 april, d. Cantacuzino declară formal că nu vine, definitiv. Şi iată cuvintele, foarte frumoase, ale acelui bătrân profesor, care e fără îndoială o glorie a învățământului nostru superior: „Am părul alb şi nu pot permite nimănui să mă pălmuiască".

Rectorul, tare pe situația pe care o câştigase în felul acesta, persevereză. Îndemnat să-şi dea demisia, spune: Numi dau demisia pentru că pe cei care m-au ales îi pot strânge oricând, şi ei pot să declare că mă vreau. Întrebat cum poate administra când Senatul nu se poate aduna, el răspunde: Administrez fără Senat, şi deci mai bine să se închidă şi o facultate decât rectorul să demisioneze serios, iar Universitatea să poată lucra mai departe. Pe de altă parte, ministrul era pus în situația de a demite pe rector.

S-a mai întâmplat încă un caz când un rector a fost demis. Rectorul care a fost demis era unul dintre cei mai mari profesori ai Universității din Bucureşti; el a fost victima unei intrigi. Intriga aceea politică a impus unui ministru al Instrucțiunii Publice demiterea rectorului, un lucru aşa de condamnabil în principiu, încât d-ta, d-le ministru, nici nu te-ai fi putut gândi acum să dai din nou învățământului spectacolul pe care, pentru pasiuni politice, l-a dat ministrul care acum nu mai este în viață, atunci când a făcut să plece rectorul Ioan Bogdan din fruntea Universității din Bucureşti.

Ce se întâmplă? Şi acum mă întorc din nou la cazul celălalt. Rectorul, odată ce se simte stăpân pe Colegiul universitar, începe a juca, eu nu zic din intenționi rele, numai, ştiți, sunt greşeli fecunde, şi greşeala aceasta pe care a făcut-o d. Bratu era una din greşelile foarte bogate în urmări, începe a juca şi mai departe şi în altă chestiune din acel instrument care era Marele Colegiu, şi, astfel, la 5 iulie 1922, fiind şi mai departe d-sa rector şi acel care răspundea de situațiunea din Universitate, s-a trimis ministerului, trezit, fără să iscălească d.

https://biblioteca-digitala.ro

Bratu, fiindcă văd iscălit un pro-rector, o adresă în care spune „că nouă colegi" au cerut convocarea Marelui Colegiu şi „pentru situaţiunea unor profesori". „Situaţiunea unor profesori."... Aceia care erau chemaţi în felul acesta, natural că nu şi-au putut da sama de ce este vorba, şi din numărul total al profesorilor Universităţii au venit mai puţin de jumătate, au venit 25 din 59, şi după aceia s-au adaus încă trei, care au iscălit hotărârea. În adunarea aceasta din vara anului 1922, se votează o moţiune în acest cuprins, în alt domeniu decât domeniul conflictului, care se eterniza, al Facultăţii de Drept:

„Pentru că starea actuală de lucruri în ce priveşte profesorii suspendaţi să înceteze şi să fie invitaţi a-şi relua activitatea lor şi, astfel, pe cât e cu putinţă, toate urmele dezbinărilor pătimaşe pe care războiul naţional le-a sădit în sufletele unor români să dispară", se cere suprimarea suspendării „şi nelegală şi nedreaptă", şi anume pentru că „aceşti colegi şi-au manifestat sau şi-ar manifesta hotărârea de a relua în învăţământul superior locul ce le aparţine", iar la profesorul Stere, deşi „unele manifestări ale activităţii sale n-au putut să aibă aprobarea unora sau chiar a celor mai mulţi dintre noi", ele „au pornit dintr-o convingere puternică în sinceritatea ei", aşa că „se impune respectului tuturora", şi, în sfârşit, „greşeala acestuia, care e gata să ierte şi să sufere pentru ceea ce crede a fi adevărul, este moraliceşte mai sus decât meritul acelora care încearcă să se sustragă suferinţei obşteşti sub scutul unei situaţiuni oficiale".

Se relevează şi mai „mult încercata lui iubire de ţară şi neam". O adevărată chemare din partea Universităţii! (*Aplauze din partea ţărăniştilor.*)

Ce ziceţi d-voastră de condiţiunile legale în care se face această intervenţiune?

Nouă profesori cheamă Colegiul universitar, care nu are să se amestece în toată această chestiune. Facultatea de Drept a admis suspendarea până la judecată. Chestiunea este foarte netedă: Trebuie să se facă judecata. Ce poate să ceară un profesor acuzat? Profesorul poate să ceară acest lucru. (*Zgomot, întreruperi.*) Sub orice acuzaţiune aş fi pus, eu n-aş fi putut să ies înaintea oamenilor o săptămână fără să cer judecata

https://biblioteca-digitala.ro

imediată. Aceasta este calea care trebuie urmată. (*Aplauze prelungite.*)

Trec, d-lor, trei ani de zile. Nici unul din cei doi profesori nu cere să fie judecat...

Voci de pe băncile Partidului Țărănesc: Nu este adevărat! Nu este adevărat!

D. N. Iorga: Din anumite motive...

Voci de pe băncile Partidului Țărănesc: Nu e adevărat! Nu e adevărat!

D. N. Iorga: În dosar nu există nici o cerere, şi întreb pe d. ministru: Se găseşte în dosar altfel de cerere?

D. Dr. Angelescu, ministrul Instrucțiunii Publice: Nu este nici una; voi arăta imediat.

D. dr. Lupu: D-le ministru, d-ta erai deputat în Parlament, când de la tribuna Parlamentului d. Stere a cerul judecarea. Poți să negi? Şi era domnul ăsta (*arătând spre d. Iorga*), dar lui nu-i cer să spună. Îți cer d-tale! (*Zgomot, întreruperi.*)

D. N. Iorga: D-lor deputați, nu trebuie să confundați două lucruri: Cererea unui om politic de la tribuna Parlamentului de a fi judecat la Curtea Marțială şi cererea unui profesor de a cere să fie judecat de Consiliul profesoral. (*Aplauze.*)

Voci de pe băncile Partidulu Țărănesc: Ei! Ei!

D. N. Iorga: Dar, dacă este aceasta dorința pe care o aud acuma, mă raliez cu toată căldura la dânsa. D-le ministru şi d-voastră, reprezentanți ai Guvernului, faceți să înceteze odată acest scandal. O cere? Să nu poată zăbovi; faceți-o. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității.*)

Faceți-o, şi o întreagă opinie publică va fi lângă d-voastră pentru a cere sancțiuni. (*Aplauze prelungite pe băncile majorității.*)

Dar, d-lor, precum nu era admisibilă calea dintâi, de a se aduce cererea studenților, din orice provincie românească, pentru ca ei să ceară închiderea unei acțiuni judecătoreşti, neadmisibil, tot aşa nu este admisibilă cererea aceasta a doua, făcută de nouă „colegi", care nu spun pentru ce se adună Marele Colegiu, deşi trebuiau să spună pentru ce convoacă Marele Colegiu. Sunt oameni care vin când le spui pentru ce

https://biblioteca-digitala.ro

sunt chemați și nu vin când nu le spui pentru ce sunt chemați. Nu este admisibil apoi să prezinți o dorință a Marelui Colegiu, care loveşte într-o hotărâre a facultății, singura în drept a lua o hotărâre. Şi tot aşa nu este admisibil să o prezinți ca hotărârea majorității Universității, când se face socoteala că de fapt sunt mai mulți acei care n-au iscălit decât acei care au iscălit-o.

Îndată după această cerere, trei profesori, d-nii Şumuleanu, Popovici şi Tafrali, fac rezervele lor. Sunt argumente de sentiment național şi de dreptate, nu numai convingătoare, dar adânc mişcătoare. În această intervenție, d. Popovici spune, de exemplu, ceea ce urmează: „Mă aflam pe frontul de la Cosmeşti, şi înainte de armistițiu, când germanii ne bombardau continuu cu baloturi de „Lumina", ziar editat de d. Stere". Şi, în acelaşi timp, vorbeşte de participarea directorului ziarului „Lumina" în comitetul băncii de emisiune germane.

În august, d. ministru răspunde, pe dreptate, că el nu poate să ia act de o astfel de cerere. El se găseşte într-o situație legală, din care nu-l poate scoate o hotărâre care ea însăşi nu are nimic legal. Însă, deşi odată hotărâse că profesorul Stere „va rămânea suspendat de la catedra d-sale până când Comisiunea de judecată se va pronunța asupra învinuirilor ce i se aduc", d-sa nu grăbeşte ca această comisie de judecată să se adune şi să se isprăvească odată cu această chestiune, ci numeşte, nu o comisie de arbitri, fireşte, comisia aceasta va funcționa în cealaltă chestiune, ci o persoană care să facă o cercetare. E d. Pangrati.

D. Pangrati primeşte delegația în decembre şi răspunde într-un chip care cred că nu va satisface pe nimeni dintre d-voastră ca participanți ai unei adunări politice, cum nu ne satisface pe noi, ca profesori. Spune că, deoarece e vorba de un proces la Curtea Marțială, el nu se poate interesa de latura cealaltă, şcolară, şi că, deoarece cei doi profesori nu au luat parte trei ani de zile la lucrările *Universității,* ei pot fi considerați ca demisionați. Evident că profesorii pot să răspundă: Dar nu am luat parte fiindcă ne-ați suspendat. Prin urmare, ceea ce spune d. Pangrati în această chestiune, are tot atâta valoare cât ceea ce va spune comisia de anchetă pe care

https://biblioteca-digitala.ro

ați numit-o tot acum în urmă, în chestiunea conflictului dintre rectorul Universității și decanul Facultății de Drept, comisiune în care cutare sau cutare primește să ia parte, dar cel care numise arbitrul îi reia delegația, apoi i-o dă înapoi, un adevărat haos, de pe urma căruia Comisia de anchetă a terminat cu hotărârea filantropică pe care v-am anunțat-o.

D. P. Bujor. Așa este. D. ministru nu a procedat în mod energic; d-voastră aveți interesul ca să tărăgăniți chestia pentru a crea și a menține o atmosferă de neliniște și de tulburări în Universitate. (*Întreruperi, zgomot.*) D. Cuza nu se ocupă de altceva decât să tulbure Universitatea. (*Zgomot.*) Noi suntem până acum săturați de acțiunea unor profesori și în special a d-lui Cuza, care în toate părțile nu face decât să se ocupe cu fleacurile acestea. (*Întreruperi, zgomot.*)

În asemenea condițiuni, noi nu mai putem lucra în Universitate și, dacă continuăm pe tema aceasta, vom închide Universitatea, ne vom da demisia în bloc; nu mai poate continua starea aceasta de lucruri. (*Zgomot, întreruperi.*)

D. N. Iorga: D-lor, fiindcă d. Bujor a isprăvit cu declarația că d-sa închide facultatea sau Universitatea întreagă, dacă se întâmplă mai departe dezordine, să vă arăt, după ce am spus că d. Pangrati refuză să facă o cercetare cu privire la cazul d-lui Stere, iar al d-lui Arion rămâne cu totul nehotărât, în cazul celălalt, al conflictului dintre d. rector Bratu și d. Cuza, ce se hotărăște. Întâi, Comisiunea aceasta de arbitri se adună acum câteva zile, la 13 decembre, și arată că d. rector Bratu, încă din primele săptămâni ale diferendului, care dăinuiește azi de un an de zile, a făcut declarații, dintre care ultima e că n-a vrut să jignească pe nimeni.

Rectorul s-a zbătut un an de zile; i s-a spus, în fiecare moment, că oamenii se cred jigniți; el nu și-a dat sama de lucrul acesta, dar, după un an de zile, se face lumină înaintea lui, și zice: A, d-voastră vă credeți jigniți, iată vă fac declarația formală că nici prin cap nu mi-a trecut mie să vă jignesc. A văzut că nu vin la Senat, i-a văzut că se plâng la minister, a văzut că nu se dau diplome, dar nu știa de ce, și înaintea Comisiunii deodată a înțeles că oamenii se cred jigniți, și atunci a zis: Vai de mine, nu mi-a trecut prin cap că sunteți jigniți!

https://biblioteca-digitala.ro

Dar cum rămâne cu conflictul dintre Colegiul cel Mare şi Senat, cum rămâne cu dezaprobarea unora de ceilalţi, cu răul exemplu care s-a dat, fireşte, facultăţii şi Universităţii întregi, cu compromiterea învăţământului superior, prin această lungă şi, spun cuvântul, inconştientă ceartă de un an de zile?

Dar vine acum d. Cuza, o persoană cu sentimente aşa de pacifiste, încât ar mai lipsi să fie şi d-sa în Camera aceasta ca să avem iadul gol (*ilaritate*): va să zică, vine acest om de cele mai bune sentimente colegiale, care în adevăr ar fi bun de un lucru, să căptuşească anumite persoane de aici din Cameră, pe care eu, vă mărturisesc, nu sunt în stare să le căptuşesc, nedispunând de logica specială şi de vocabulariul care se potriveşte cu această logică.

Şi d-sa, decanul, exprimă către colegul meu, d. profesor Coroi, care, mai prudent, a luat notă scrisă despre aceasta, iscălită înaintea martorilor, exprimă părerea că, dacă se constată oficial, adică ministrul să fie acolo, să facă însuşi constatarea, că nu a existat intenţia de a jigni, nici de a ofensa facultatea, cu toate că s-au schimbat vorbele cele mai grele, de care sunt pline aceste dosare, d-sa nu ar mai avea nici un motiv să se abţină de la lucrările actualului Senat universitar. Despre aceasta d. profesor Pangrati ia notă, şi chestia se încheie.

D-le ministru, nu ştiu dacă d-voastră vă mulţumiţi cu refuzul d-lui Pangrati de a face cercetări unde nu mai e nevoie să fie făcute, în cazul Stere, când lucrul este de cea mai mare limpezicune şi nu e altceva de făcut decât să se trimită cei doi profesori acuzaţi de a fi trecut la inamic şi de a fi încercat să seducă armata românească, luptătorii noştri, înaintea instanţelor faţă de care sunt răspunzători. (*Aplauze.*)

Iar, în celălalt caz, e evident un lucru: Că declaraţia d-lui Cuza, care poate să fie scrisă de nu ştiu câte ori şi pecetluită cu ceară de toate culorile şi înaintea unor martori aduşi anume pentru aceasta de la Liga Naţiunilor, că această declaraţie nu îndatoreşte pe acest distins profesor al Universităţii din Iaşi să nu reînceapă chestiunea mâne, cu d. Bratu sau cu altcineva, precum d. Bratu, deşi declară că a iertat pe d. Cuza, că e gata să se sărute cu d-sa, înaintea tuturor studenţilor Universităţii

https://biblioteca-digitala.ro

din Iaşi, d. Bratu, care crede că are dreptate, e gata mâne, deşi a demisionat, să se adreseze la Marele Colegiu, fiindcă d-sa depindea numai de Marele Colegiu, care l-a ales, şi să-l întrebe pe Marele Colegiu dacă nu are simpatie personală pentru d-sa.

Aceasta însă nu mai poate merge.

D-le ministru, noi ne plângem de un lucru: Că studenţii, poate pentru un motiv, nu aş zice de generozitate, dar pentru un motiv de sentiment naţional, care cred că este rău plasat în domeniul în care este plasat în momentul de faţă, ne pun în trista situaţie de a nu putea ţinea cursurile la Universitate şi de a părăsi temporar o misiune care pentru fiecare din noi e mai importantă ca oricare altă misiune importantă, la care ne-ar întrebuinţa ţara. Noi ţinem de rău pe aceşti tineri că nu consimt să ţină samă puţintel de nevoile vremurilor şi de principiile superioare de drept, care nu îngăduie să se opună mersului normal al umanităţii din care fac parte.

Evident că avem dreptul să facem morală cu folos studenţilor noştri, dar trebuie ca profesorii acestor studenţi să nu dea nici un motiv de a fi criticaţi. (*Aplauze.*)

Voiţi d-voastră să moralizaţi Universităţile, să impuneţi studenţilor principiile de ordine? Faceţi ca aceste principii de ordine să fie respectate întâi de profesori, şi nu vă temeţi de a da nici una din sancţiunile care se impun. Nu voiţi ca mâne, la un viitor război de care să ne ferească Dumnezeu, să aveţi studenţi care să spună unii: Mie îmi place să merg cu steagul ţării, alţii: Convingerile mele personale, ca în *Crimă şi Pedeapsă* de Dostoievski, îmi impun să merg în tabăra duşmană, iar d-voastră să daţi în judecată pe aceştia şi să-i puneţi la zid, pentru aceasta nu trebuie să îngăduiţi ca vorbă să fie de a reveni la catedră profesorii care au fost profesorii dezerţiunii. (*Aplauze.*)

Nu voiţi d-voastră ca studenţii, mâne, să vă vie cu o Constituţie gata şi să vă spuie: „Ori votaţi Constituţia noastră, cu studenţi intangibili şi cu alte pretenţiuni, ori năvălim în Cameră", căci să nu credeţi că aceasta este fascism (fascismul italian e ceva mult mai îndepărtat, cu scopuri mult mai înalte şi cu rezultate mult mai binefăcătoare pentru ţara lor, indiferent de metodele care au fost întrebuinţate), nu voiţi ca

https://biblioteca-digitala.ro

studenții să vină cu revendicări pe zidurile Bucureștilor, în fața noastră, care nu am fi știut să conducem țara< învățați pe profesori să-și ție rostul acolo unde sunt, iar nu să cultive anarhia.

Și, pentru a merge la rădăcina acestor lucruri urâte, d-le ministru, aș zice chiar, d-le coleg, gândindu-mă la faptul că pe noi ceea ce ne unește este grija de învățământul superior, în care de atâția ani, înălbiți și îmbătrâniți acuma, am muncit cu dragă inimă, scăpați, d-le ministru, împotriva chiar a partidului d-voastră, scăpați învățământul superior de ceea ce l-a corupt! Căci ceea ce a corupt învățământul superior și ceea ce l-a adus la zdruncinări ca acestea, la tot felul de porniri rele: Colegiul împotriva Facultății, Facultatea împotriva Senatului, rectorul împotriva decanului, studenții basarabeni împotriva hotărârii ministrului și așa mai departe, e amestecul politicei de partid în Universitate. Aceasta este adevărata cauză.

Eu am apucat o Universitate la Iași în care noi ne apropiam de profesori fără să știm ce politică făceau ei fără să știm partidul căruia aparțineau profesorii noștri. Un moment nu a stat în gândul vreunuia din noi să întrebăm pe un Xenopol, pe un Rășcanu, să întrebăm pe aceia care au crescut tinerețea noastră, ce partid e acela pe care îl servesc ei, și cu atât mai puțin să știm care e partidul care i-a adus, cu art. 81, la catedrele lor. Dar, de când sunt profesor, eu văd necontenit Universitățile stăpânite de acest spirit de politică de partid.

Întâi au apărut reviste literare, unde, lucru foarte curios, găseai lăudați numai scriitorii care erau în curentul pe care îl reprezentau conducătorii revistei. În jurul revistei s-au făcut apoi cercuri literare, și în jurul cercurilor literare s-au făcut grupările politice, așa că la Universitatea din Iași nu putea intra nimeni fără să facă act de vasalitate față de cutare sau cutare organizație politică.

Iată, chiar în timpul din urmă, am văzut lucruri de acelea care trebuie să fi avut un adânc răsunet în sufletul studenților. Am văzut pe cutare profesor suplinitor care mi-a ieșit înainte, făcându-mi asigurări de devoțiune politică, pe care, nu numai că nu i le ceream, dar nu-mi erau agreabile, și, peste câtăva vreme, călare pe art. 81, intrând ca profesor ordinar în

https://biblioteca-digitala.ro

Facultate, dar nu fără ca, împreună cu acest cal al lui, care este art. 81, să fi trecut pe la ieslele Partidului Liberal.

Am văzut pe un altul. Îmi amintesc că sub Guvernul Marghiloman, care exercita o cenzură foarte strictă, eu trebuia să merg cu ziarul meu „Neamul Românesc", singura foaie care mai apărea la Iaşi pentru războiul naţional, la cenzură. Ajunsesem la urmă de nu mai ştiam în ce formă să mai scriu ca să pot trece articolul. Nu era voie să scrii ceva despre germani. Ultima formă în care am strecurat un articol relativ la dânşii, a fost o formă apologică. Auzisem că în Australia se înmulţiseră iepurii de câmp, încât stricau semănăturile, şi atunci s-au făcut gratii de sârmă; iepurii însă se repezeau peste gratiile de sârmă şi mâncau varza. Însă la urmă au ajuns oamenii să facă gratiile aşa de înalte, încât iepurii nu mai puteau sări să mănânce varza. Era vorba de germani, care nu mai puteau să treacă peste atâtea sârme ghimpate, şi au rămas într-însele. Atunci profesorul Andrei, acum la Universitatea din Iaşi, care era cenzor, mi-a spus: „Dumneata nu vei tipări astfel de articole; pe acesta îl las, dar să nu crezi că sunt aşa de prost, că nu am înţeles ce vrei să spui!" În necazul meu i-am spus: „Te bucuri acum, dar o să vie o vreme când d-ta o să plângi şi o să ne bucurăm noi".

Momentul a venit: De fapt nu plâng eu, dar se bucură şi el, şi aceasta nu este potrivit. Înţeleg să ne bucurăm pe rând, dar să nu se bucure şi aceia care au pătimit de regimul cenzurii germane şi aceia care impuneau această cenzură.

D. V. Diamandi: D. profesor Andrei a fost ofiţer, a luptat pe front şi a fost rănit, şi, dacă a îndeplinit această funcţiune, aceasta a fost ca o impunere, fără nici o legătură cu Guvernul Marghiloman.

D. N. Iorga: Aceasta îmi aminteşte că a fost odată o femeie ale cării purtări nu mulţumeau morala publică şi a fost atacată. A venit atunci un apărător al femeii şi a zis: „adevărat, a făcut toate aceste şi putea face şi mai mult, dar a fugit dintre zidurile unei mănăstiri unde a trăit în post şi privaţiuni". Atât mai rău, dacă a fost la mănăstire trebuia să stea acolo; dar ca un ofiţer rănit să facă el cenzură în favoarea duşmanului în contra căruia a luptat, aceasta nu se poate. (*Aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

D. Andrei este profesor de filosofia veche, însă nu ştie latineşte şi greceşte. Definiţiunea românului va ajunge să fie aceasta: „Românul este un om născut poet, care nu ştie latineşte nici greceşte, deşi citează şi din latineşte şi poate va cita cândva şi greceşte". Dar cel puţin românii care fac aceste citaţiuni, nu sunt profesori de o materie la care se cere cunoştinţa limbilor antice; însă art. 81, înscrierea în club, acestea sunt mijloacele prin care un tânăr poate să primească o catedră universitară.

Şi impunerile politice sunt aşa de straşnice, încât să vă dau un caz, nu vă spun de la ce Universitate. Cineva se prezintă în faţa Senatului universitar cu recomandaţie pe baza art. 81. Senatul găseşte că nu este cazul să-l recomande. Toţi au fost în contra recomandării, şi au trecut numai câteva săptămâni, candidatul, d. Banu râde, ştie despre ce este vorba, candidatul s-a prezentat din nou, şi, de data aceasta, nu a fost unul care să fie contra lui.

Câteva săptămâni înainte nu era unul pentru, iar acum n-a fost nici unul contra lui.

Iată ce ajunge autonomia universitară, frământată cu politicianism. Şi să se ştie un lucru: Dacă se introduce undeva ura de partid, ura aceasta se va manifesta şi dincolo de marginile acestui partid. Această ură, căpătată din practica unei vieţi politice nenorocite, va continua şi mai departe.

Şi vom avea la Universităţi acest lucru teribil că, în vremea când tineretul singur ne poate servi spre a ieşi din starea de imoralitate de după război, vom avea un tineret crescut în această şcoală care va pregăti năruirea acestei ţări în anarhia pe care o recomandă inconştienţa vieţii noastre politice. (*Aplauze prelungite.*)

În replică[2]:

Onorată Cameră,

Declar că sunt satisfăcut numai în parte de felul cum a înfăţişat d-sa (dr. Angelescu) chestiunea.

Judecata care a fost între rector şi decan, cât şi dezvoltarea cazului Stere, şi, pe lângă aceasta cauzele

https://biblioteca-digitala.ro

particulare ale profesorilor Pascu şi Bărbulescu, au fost expuse absolut cum aşa văd şi eu lucrurile. Desigur că, faţă de oamenii care calcă dreptul lor, ministrul, atâta vreme cât ministrul a fost colegul nostru Angelescu, a procedat drept pe terenul strict al legii, fără să poată convinge însă pe fiecare că şi ei trebuie să se strămute de pe terenul pasiunii şi al interesului de persoană sau de grup, pe acel teren al legii pe care e sigur fiecare. Cu toate acestea, e ceva care nu mă mulţumeşte în răspunsul d-lui ministru. Eu cred că nu ne vom despărţi fără să ne înţelegem şi asupra acestui punct.

E foarte bine că d. Pascu, fost bibliotecar, e supus unei cercetări, o cercetare în ce priveşte felul său cu totul particular de a face polemică. E inadmisibil ca un profesor să maltrateze, în felul cum maltratează d-sa, atât Universitatea din Bucureşti, în tovărăşia d-lui Bărbulescu, plus aproape toţi colegii din Iaşi, cărora le convine tonul acesta de lupanar, care nu poate să fie îngăduit, ca în reviste cu pretenţie ştiinţifică şi în articole iscălite de profesori să se dea cel mai rău exemplu tineretului, căci trebuie să se simtă de toţi o opinie publică studenţească în, şi afară de Universitate, fără toleranţa faţă de profesori care nu ştiu ce e decenţa situaţiunii lor.

În cazul d-lui Stere, am ascultat şi oarecare explicaţii date acolo. În cazul acesta, înainte de a răspunde d-lui ministru, trebuie să spun că memoriul pe care l-am citit îl am de la cineva care cunoaşte o mulţime de lucruri în legătură cu aceasta; îl am din mâna omului care a cunoscut pas cu pas propaganda germană în România. Numele lui nu-l pot spune până ce nu-mi va da însuşi autorizaţia de a spune acest nume. Nu i-am cerut eu memoriul; e un om care, osândind pe cei care au servit pe străini contra ţării sale, mi-a încredinţat acest memoriu, care a fost scris pentru Germania în româneşte, înţeleg declaraţia că d. Stere nu l-a scris şi nu l-a iscălit însuşi. Ştiu cine l-a prefăcut în nemţeşte, cunosc persoana şi după traducere, căci evident nu s-a trimis memoriul în româneşte la Berlin. Traducerea s-a făcut de o autoritate românească, căreia i-am cerut să o facă pentru autenticitate şi garanţie. Prin urmare, nu poate exista îndoială că memoriul vine de la cineva, şi acum sunt convins că are în mâna sa o întreagă arhivă a

https://biblioteca-digitala.ro

celor ce au lucrat împotriva războiului României. Pe de altă parte, am spus că tot cuprinsul lui se găseşte în „Lumina" şi nu numai în „Lumina", dar în broşura cu coperţi galbene, din care am făcut citaţii în Parlamentul averescan, citind pagini întregi înaintea persoanei vizate, care nu mi-a dat nici o dezminţire, căci ar fi fost dezminţile, în fiecare moment, pe paginile din carte. S-a crezut, la un moment, că biruie cealaltă cauză, şi cel ce a adunat articolele în carte, părea că zice: Iată cine a avut dreptate şi iată cine s-a înşelat.

Acum, când d-voastră spuneţi că aţi înfăţişat cazul Facultăţii de Drept fără ca d-voastră să fi avut puncte de acuzaţie, date precise şi sigure, daţi-mi voie să vă spun că le aveaţi şi, fără a le putea dovedi, nu puteaţi arunca umbră asupra atitudinii unui om, chiar când această atitudine era de notorietate publică. D-voastră aţi afirmat, d-lor, la început, şi, dacă aţi afirmat trebuie să aveţi, în acelaşi timp dovezi. La adresa către Facultatea de Drept din Iaşi trebuia să aveţi dovezi şi să le puneţi în sprijinul ei, fiindcă altfel...

D. dr. Angelescu, ministrul Instrucţiunii: N-am cerut în special pentru d. Stere, ci m-am adresat Universităţii şi am cerut să convoace fiecare Facultate, şi ele să desemneze pe cei vizaţi.

D. N. Iorga: Dar pentru toţi trebuia să aduceţi oarecare probe şi, când vi s-ar răspunde cum vi s-a răspuns, că se hotărăşte suspendarea numai să nu fie scandal, d-voastră trebuia să spuneţi facultăţilor: „Eu nu am înţeles aşa; aici nu e vorba de evitarea unui scandal, ci de o întreagă vinovăţie naţională şi morală". D-voastră dacă aţi ales pe aceşti doi, trebuia să spuneţi de ce i-aţi ales pe aceşti doi.

D. dr. Angelescu, ministrul Instrucţiunii: Nu sunt numai aceştia, sunt mai mulţi.

D. N. Iorga: Atunci trebuia să spuneţi de ce.

D. dr. Angelescu, ministrul Instrucţiunii: Mai sunt şi alţi profesori.

D. N. Iorga: Aţi ales pe cei doi, şi trebuia să spuneţi de ce aţi ales pe cei doi.

Dar, mă rog, se cuprinde sau ba vina care se atribuie d-lui Stere în amnistie? D-voastră credeţi că da; sunt mulţi

https://biblioteca-digitala.ro

deputați care cred că nu. Dar pe noi nu ne preocupă că a fost vinovat din alte puncte de vedere, pe noi ne preocupă că a fost vinovat din punct de vedere al învățământului; ne preocupă situația în învățământ a directorului „Luminii", gazetă care a fost împrăștiată în tranşee.

Dacă nu ar fi iscălit un singur articol, prin faptul că a scos această gazetă, şi-a luat o răspundere, şi aceasta îl face incapabil de a ocupa un loc în învățământ. (Aplauze.) Dar aceasta nu o hotărăsc eu, şi nu o hotărâți d-voastră; legalmente o poate hotărî comisiunea de judecată.

V-ați adresat greşit colegului nostru, d. Pangrati.

D. Pangrati, prin temperamentul său, ca şi prin situația sa de membru marcant al unui partid politic, nu era potrivit pentru aceasta. Putea să se găsească în învățământ cineva care nu era amestecat în viața politică sau, dacă nu, îl găseați în afară de rândurile partidelor politice. Şi nu se poate zăbovi câtuşi de puțin această cercetare şi procesul care trebuie să isprăvească această chestiune, fie că s-ar constata că este o opinie publică în această țară, care condamnă, fie că s-ar dovedi că nu suntem capabili de această condamnare, şi această opiniune publică trebuie să fie prefăcută, pentru ca asemenea păcate să nu poată fi iertate.

În ceea ce priveşte cazul d-lui Bratu, este adevărat că d. Bratu şi-a dat demisia. Este adevărat că Senatul universitar funcționează. Aceste sunt lucruri care sunt de natură să ne satisfacă, dar sunt şi lucruri care sunt de natură să nu ne satisfacă. D-voastră spuneți că la Facultatea de Drept din Iaşi se fac verificări necontenite. Se poate păstra o facultate a cării administrație cere să i se verifice necontenit actele? Trebuie să avem curaj. Şi dacă d-voastră, ca profesor, sunteți condus de un sentiment de colegialitate, toată Camera vă dă autoritatea necesară pentru a face ca Facultatea de Drept să intre în ordine împotriva oricui. Eu dacă aş fi în locul d-voastre, nu aş lăsa să funcționeze o facultate în care există numai şase profesori, şi aş interzice acestei facultăți dreptul de a da diplome de doctor, căci ce valoare poate să aibă doctoratul dat de şase profesori care nu sunt în stare, din lipsa numărului cerut, cu autoritatea lor să dea măcar o diplomă de licență?

https://biblioteca-digitala.ro

O voce: Eu protestez...

D. N. Iorga: Este datoria d-voastră să protestați ca profesor.

D-le ministru, rectorul şi-a dat demisia; trebuie să se facă numaidecât alegerea noului rector.

D. dr. Angelescu, ministrul Instrucțiunii: Se va face.

D. N. Iorga: Vă rog pe d-voastră, ca pe unul care faceți parte dintr-un partid şi aveți legături şi dragoste pentru dânsul, dar rog şi pe ceilalți, să se facă odată minunea aceasta: Să nu se mai prezinte candidaturi de partid la rectorat, şi să se aleagă un profesor numai pentru valoarea şi autoritatea sa morală şi ştiințifică. Şi, în ce priveşte Facultatea de Drept, care trebuie refăcută, d-voastră ați pus la concurs catedre, dar sunt aproape de mine persoane care spun că se iau anumite măsuri ca să nu se poată ține concursul niciodată. Nu din partea d-voastre, dar din partea celor care nu voiesc să se țină concursul. Dacă este vorba să anunțați concurs, iar alții să facă aşa ca acest concurs să nu se poată ține, trebuie să găsiți mijlocul de a pedepsi pe aceşti alții, care înțeleg să țină vacante în felul acesta catedrele.

Am avut un caz la Facultatea de Litere din Bucureşti: Un profesor pe care l-am votat spre a fi numit definitiv, deşi era prea tânăr şi nu avea lucrări excepționale pe baza art. 81.

De ce? Omul aştepta de doi ani de zile. Membrii comisiunii, dintre care unii îl batjocoriseră pe toate căile, refuzau să se adune. Am fost siliți să aplicăm art. 81, căci pe calea cealaltă nu ajungeam niciodată la o recomandare de profesor. Iată, eu sunt un vechi autonomist, însă înainte de autonomia Universității este prestigiul învățământului. Şi trebuie să o simtă toată lumea, de la orice Universitate, că este o opinie publică şi o autoritate care este în stare să plece toate cerbiciile şi ordinea să fie restabilită în învățământul superior. (*Aplauze.*)

NOTE

1. La începutul şedinței N.I. intervine **într-o problemă de regulament**:

https://biblioteca-digitala.ro

„D-le preşedinte, vă rog să binevoiţi a interverti ordinea de zi, anunţată pe astăzi, ca să pot dezvolta interpelarea cu privire la împrejurările de la universitatea din Iaşi. Aceasta pentru mai multe motive.

Întâi, pentru că s-a intervertit încă odată ordinea de zi, ca să se voteze proiecte urgente ale d-lui ministru al Comunicaţiilor. Al doilea, fiindcă s-a scos ziua de joi din numărul zilelor în cari se dezvoltă interpelările.

Al treilea, pentru că împrejurările de la Iaşi merg către o cale, care nu e cea mai bună. Astăzi cred că este momentul ca interpelarea mea să fie dezvoltată, îndreptând dacă se poate, lucrul în altă direcţie. D. ministru mi se pare că nu se împotriveşte.

D. M. G. Orleanu, preşedinte: Guvernul consimte la această convertire?

D. dr. C. Angelescu, ministrul Instrucţiunii P*ublice*: Ieri, d. Lepădatu îşi începuse discursul său la Mesaj, voieşte d. Iorga ca d. Lepădatu să-şi întrerupă discursul neterminat început ieri?

D. N. Iorga: D. Lepădatu mi-a declarat de mai multe ori, că deoarece discursul d-sale a fost început la sfârşitul şedinţei, şi ascultat de puţini deputaţi, d-sa vrea să-l reia azi, rezumând ceea ce a spus ieri şi prin urmare, făcându-se mai uşor de ascultat de către membrii Adunării".

Se pune la vot cererea de intervertire şi se primeşte.

C. Stere a declarat: „N-am redactat, n-am scris şi n-am semnat memoriul ce vi s-a citit". Apoi a amintit de volumul ambasadorului francez la Petersburg, Maurice Paléologue, *La Russie des Tzars*, unde descrie o întrevedere cu I.I.C. Brătianu în care acesta prevedea că revoluţia rusă „va cădea în anarhie...atunci românii vor fi pierduţi". *C.S. a adăugat*: „A fost un moment grozav momentul revoluţiunii ruseşti. Dar nu a fost cel mai tragic din timpul războiului nostru". *În continuare a mărturisit*: „Am luptat ca simplu particular... să împiedic împărţirea ţării. Am avut totdeauna credinţa că chiar o robie împreună cu toţii ne poate rezerva un viitor mai senin şi am crezut că orce trebuie să preferim sfărâmării ţării între mai multe state".

https://biblioteca-digitala.ro

Dr. C. Angelescu a răspuns interpelării lui N.I.: Ca ministru, în 1919, a modificat legea învățământului în sensul suspendării unor profesori universitari de către ministru, la recomandarea Consiliului facultății, până la judecarea procesului. Profesorul Bărbulescu avusese o atitudine nepatriotică. *La acestea N.I. i-a replicat:* „Ca să vedeți d-voastre ce e capabil acest profesor, am aici „Arhiva", pe care v-am înfățișat-o, în care scria: „Şi la urmă, când s-a declarat marele război din 1914 şi în tot timpul până la intrarea noastră în el, eu nu am scris şi nu am cerut altceva decât păstrarea neutralității, dovadă, între altele, articolele scrise în ziarele franțuzeşti, ceia ce iarăşi arată sentimentele mele neschimbate, amicale, către Franța" (*Râsete.*)

Dr. Angelescu l-a demis pe prof. Bărbulescu din calitatea de decan al Facultății de Litere. Dar acesta a rămas profesor la Universitatea din Iaşi.

Pascu, într-un articol din 1920, spusese: „Cerem autonomia Moldovei şi strămutarea capitalei la Galați". Dr. Angelescu l-a dat afară şi l-a trimis în judecată; procesul său era în curs.

Revenind la C.Stere, ministrul spusese că nu-l putea trimite în judecată fără anchetă. *Şi N. Iorga*: „Domnilor, domnul Mirto spune că eu sunt de vină că atunci când a venit guvernul de coaliție nu s-a judecat procesul acesta mai departe. Da, dar eu, prin rostul pe care îl aveam în vremea guvernării Blocului, mi-am impus să nu grăbesc prin nimic această judecată ca să nu se atribuie graba din partea mea unui sentiment personal. Aceasta e dovada cea mai strălucită că în momentul când făceam pe /dr. N. Lupu/ ministrul de Interne, n-am stăruit să fie judecat d. Stere (*aplauze prelungite, bravo*). *Dr. Lupu a cerut cuvântul în chestiune personală:* „Ştiam că în țară e un singur rege, că nu erau doi. Numai regele face miniştri. Trăiască Măria Sa Iorga!" *N.I. a replicat*: „Cu toate acestea spun că dacă d. Vaida, preşedintele Consiliului de miniştri, va declara că acest om a fost ministru de Interne după altă propunere decât a mea, după altă stăruință decât stăruința mea, atunci în adevăr sunt greşit, eu l-am făcut ministru de Interne, dar nu ca să ajungă în felul acesta". (*Ilaritate, aplauze prelungite*).

În şedința din *22 decembrie 1922*:

https://biblioteca-digitala.ro

După ce N. Petrescu Comnen deplânsese starea de vrajbă ce domnea în lumea politică. La un moment dar cineva a calificat **sărbătorirea zilei de 1 decembrie** drept „un vicleim" căci relațiile cu Ardealul erau anevoioase, fapt constatat în alegeri. N.I. intervine: „În alegerile din urmă, când pentru a face loc părintelui Dăianu şi pe care îl veți putea aprecia pe urmă, s-au săvârşit lucruri la Alba Iulia care puteau să fie evitate".

În şedința din *23 decembrie 1922*:

Replică lui C. Stere:

„D-lor deputați, fiindcă biblioteca Adunării deputaților aproape nu există, căci nu e pusă în ordine, încât, când se face aluziune la o carte, cineva nu poate s-o găsească, aşa cum ar trebui în bibliotecă, vă dau titlul chiar al volumului în care sunt adunate articolele din „Lumina" ale d-lui Stere şi care se cheamă Marele război şi politica „Luminii".

Aceasta ca un răspuns la aserțiunea d-lui Stere, că nu a iscălit nici un articol. Iar, în ceea ce priveşte articolele nereproduse, unele din cele mai grave se găsesc în broşura: Procesul „ Luminii" la Camera deputaților.

Pentru ca întrebuințarea acestor cărți să fie uşurată oricui, declar că este de ajuns să se adreseze la mine, chiar la locul meu, având aceste cărți, de cari nu mă despart şi le voiu da imediat.

În ceea ce priveşte răspunsul ce s-a dat, că în Bucureşti nu există nici guvern, nici Rege şi că ceea ce a făcut d-sa putea să facă oricine, în privința aceasta țin să amintesc răspunsul pe care ducele d'Aumale, care la 1871 a prezidat Consiliul de război care a judecat pe mareşalul Bazaine l-a dat, când Bazaine, întrebat pentru ce a capitulat zicea: Da, am capitulat, fiindcă nu există nici un guvern: Atunci ducele d'Aumale i-a răspuns: „Da, d-le mareşal, dar exista Franța". Se poate să nu fi existat aci guvern şi Rege, dar România exista". (*Aplauze prelungite.*)

https://biblioteca-digitala.ro

CXXXVIII

DESPRE SITUAȚIA PARTIDULUI NAȚIONAL DIN ARDEAL

(27 decembrie 1922)

Am onoare să întreb pe d. ministru al Cultelor dacă e admisibil ca la biserica arhiepiscopală catolică din Bucureşti, în prezența M. S. Regelui, să se fi făcut predica de Crăciun în limba germană.

Dacă d. ministru cunoaşte cazul şi are un răspuns de dat, îl ascult bucuros.

D. C. Banu, ministrul Cultelor şi Instrucțiunii: Nu cunosc cazul.

D. N. Iorga: Îmi închipui când Regele e de față, predica nu se poate ține, în orişice biserică, decât numai în limba țării. (*Aplauze prelungite.*)

O altă cerere vă e adresată d-voastră, d-le preşedinte: Deoarece interesul luptei noastre cere ca aleşii noştri şi cei în colaborație cu noi să fie aici pentru a-şi arăta înaintea țării părerile cu privire la actele guvernului şi proiectele de legi ce se prezintă, rog pe d. preşedinte să întrebe pe d. Grigore N. Filipescu dacă înțelege a păstra mandatul ce i s-a încredințat de alegători şi pe care l-a primit prin actul meu amical.

În acelaşi timp, pentru că nu odată aceleaşi acte de guvern şi aceleaşi proiecte de legi cer ca Partidul Național din Ardeal, fuzionat astăzi cu Partidul Democrat din România veche, să-şi fixeze punctul de vedere în cuprinsul acestei Adunări şi în fața Ministerului legal constituit al Maiestății Sale şi totuşi deputații acestui partid nu iau parte, de luni de zile, la şedințe, lăsând altor partide de opoziție o muncă şi o răspundere pe care trebuie, după toată dreptatea, să o împărțim cu toții, cer d-lui preşedinte aplicarea prescripțiilor regulamentului pentru ca opoziția să fie întreagă în singurul loc unde îşi poate face datoria fără a tulbura ordinea publică.

Ca unii care discutăm, fără a vota, din cauza condițiilor în care s-a ales Parlamentul, avem căderea de a pune chestiunea, fără ca aceasta să însemne câtuşi de puțin o

https://biblioteca-digitala.ro

aprobare a politicii generale pe care am condamnat-o în principiile şi metodele ei, fără a crede însă că partidele, pe rând, pot promite anularea operei realizată de adversari fără participarea lor, pe care o datoresc ţării.

Adaug că, dacă, în caz de anulare a mandatelor, s-ar consulta din nou colegiile electorale din Ardeal, ele ar avea prilejul să arate dacă aprobă totala schimbare de bază, prin fuzionarea realizată, cu un partid de tendinţe conservatoare, a unor aleşi care ceruseră voturile în numele democraţiei intransigente şi a idealismului renovator. (*Aplauze prelungite.*)

Am o explicaţie de adăugat. Trebuie să atrag atenţia d-lui preşedinte, asupra cazului, care se prezintă chiar astăzi şi pe care îl pun în legătură cu cazul de acum câteva zile.

Partidul Naţional din Ardeal a prezentat obiecţiuni împotriva alegerii d-lui Petru Mihaly. În momentul când a prezentat rezervele acestea, nu a prezentat şi actele, şi a venit cazul d-lui Petru Mihaly înaintea Parlamentului. Natural că, fiind unul dintre conducătorii opoziţiei, m-am simţit îndatorat să atac alegerea d-lui Mihaly. Ni s-a citit de la tribună ceea ce s-a crezut de cuviinţă. Deoarece însă Partidul Naţional din Ardeal nu era aici să aducă acte, eu n-am putut să le am decât peste câteva zile. Dacă Partidul Naţional ar fi fost de faţă, nu s-ar fi ajuns la confirmarea unui mandat pe care îl cred dăunător prestigiului acestei Adunări.

Mai departe, Partidul Naţional din Ardeal se plânge, şi eu cred cu dreptate, de felul cum s-au făcut ultimele două alegeri din Ardeal, însă Partidul Naţional nu este aici ca să vorbească şi, când se va cere confirmarea mandatului d-lui Dragoş şi a părintelui Dăianu, din nou va trebui să intervin eu pentru alţii, deşi nu cunosc îndeajuns împrejurările. Se vede deci în ce situaţiune grea suntem puşi.

Eu cred că trebuie să se sfârşească odată cu sistemul care a pornit în momentul când, în 1919, doi şefi de partid, răposatul Take Ionescu şi d. Averescu, au declarat că nu iau parte la alegeri, iar Parlamentul ales l-au declarat nevalabil.

Apoi d. Averescu a bătut la toate porţile de din dos ca să ajungă la dărâmarea regimului care ieşise din alegeri la care dumnealor nu participaseră. Pe urmă au venit alte alegeri;

https://biblioteca-digitala.ro

liberalii s-au ales într-un număr mai mic de cum se cuvenea de pe urma unei acțiuni pe care n-am s-o judec. Şi atunci liberalii au boicotat Parlamentul, au citit doar din când în când o declarație, şi, când a fost chestiunea de schimbat regimul, l-au schimbat în aceleaşi împrejurări în care îl schimbase înainte d. general Averescu. Vine acuma Partidul Național din Ardeal, care s-a unit cu Partidul Democrat, de aici, şi Dumnezeu ştie ce mai e democratic şi ce mai e conservatism în această legătură. Şi nu stă aici în Parlament, nu înaintea unor colegi a căror alegere o contestă, dar înaintea Ministerului, care e legal, înaintea țării, care ascultă tot ceea ce vorbim, şi se prezintă ocaziunea ca acest partid să-şi arate punctul de vedere, punct de vedere pe care noi nu-l ştiam nici când era singur şi acum, când sunt doi şi nu se potrivesc, de unde să gâcim punctul de vedere al Partidului Național din Ardeal, fuzionat cu d. Mihail Cantacuzino! Atunci trec proiecte, trec acte de guvernământ şi nu exprimă nici o părere asupra lor.

O presă, care se ocupă numai de polemica zilnică, nu suplineşte lipsa de exprimare în Parlament. Mâne, poimâne, prin cine ştie ce culoare dosnice se va veni, prin mijlocirea oamenilor experimentați care s-au unit cu Partidul Național în Vechiul Regat, se va veni cu un Minister despre care iarăşi Regele n-ar şti ce vrea pentru că n-a vorbit niciodată aici. Şi Coroana are a-şi alege Ministerul, nu după numărul deputaților unui partid care sunt în Parlament în momentul unei crize, ci după cum judecă acțiunea pe care au avut-o acei deputați în acel Parlament.

Aşa fiind, este parlamentar şi constituțional ca toate partidele să vorbească aici, ca să-i audă şi țara şi Regele şi pentru ca orice criză să se rezolve constituțional". (*Aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

CXXXIX

/LA PROIECTUL DE LEGE PENTRU UNIFICAREA CONTRIBUŢIILOR DIRECTE ŞI ÎNFIINŢAREA IMPOZITULUI PE VENITUL GLOBAL/

(29 decembrie 1922)

Onorată Cameră,

Nu pot să nu-mi arăt părerea de rău că după cuvântarea de ieri, foarte întinsă şi arătând o cunoştinţă deplină a chestiunii, a d-lui Madgearu, după observaţiile făcute, cu atâta matematică, cu logică uneori, pe alături, de unul din reprezentanţii Partidului Liberal, precum şi după observaţiile pline de bun simţ ale oratorului care m-a precedat, nu se aude aici în Cameră şi glasul unui partid care fără îndoială trebuia să vorbească, sau că, nefiind aici în Cameră, acest partid n-a găsit mijlocul de a vorbi pe o cale care stă deschisă şi celor care nu stau pe aceste bănci, şi anume calea discuţiei publice, prin care orice partid este dator să vorbească.

Căci, dacă din anumite motive el nu este în Parlament, e dator să discute în întruniri publice sau în foi autorizate şi să exprime păreri cu privire la proiectele de legi ce se aduc de guvern.

Îmi pare rău că n-am auzit o părere, care ar fi fost extrem de interesantă, mai cu samă că s-au dat şi soluţiuni în această chestie. Cu atât mai mult, cu cât partidul d-lui general Averescu, care s-a adunat în Sibiu, cu o participare foarte numeroasă, a votat un program din cele mai complete, cuprinzând soluţionarea diferitelor chestiuni de la ordinea zilnică. Ar fi fost foarte interesant să auzim ce crede partidul d-lui Averescu despre legea d-lui Titulescu, cu atât mai mult cu cât, atunci când erau împreună la guvern, d. Averescu şi d. Argetoianu numai făţiş n-au combătut proiectul de lege înfăţişat de colegul lor.

Când astfel de lucruri se întâmplă la guvern şi nu se pot lămuri la guvern, căci, dintr-un sentiment de solidaritate

https://biblioteca-digitala.ro

ministerială, un ministru nu poate combate fățiș pe un altul, cel puțin atunci, dar o împrejurare favorabilă face ca d. Tilulescu să fie ministru la Londra şi totuşi poate fi socotit ca fiind în opoziție, şi proiectul său este înlăturat, dar vine un guvern care aduce din nou acest proiect, atunci îmi pare rău că nu poate să ştie cineva, decât din zvon public sau din lectura coloanelor „Îndreptării", care este părerea d-lui general Averescu, care este părerea d-lui Argetoianu.

Tot aşa, era aici cândva d. Maniu, care a vorbit de la această tribună, când s-a prezentat proiectul d-lui Titulescu. Şi mi se pare că nu a vorbit exact în acelaşi sens în care au vorbit ceilalți membri ai coaliției din care face parte. Am recitit discursul d-sale. El este plin de un excelent spirit juridic, de un foarte calm spirit juridic, şi este regretabil că nu vedem proiectul actual analizat de ascuțimea spiritului juridic al d-lui Maniu şi ne lipsesc şi părerile autorizate ale financiarilor Partidului Național din Ardeal...

Voci: Aurel Vlad.

D. N. Iorga: Aveți voie să vă alegeți pe cine voiți dintre membrii unui partid foarte numeros şi cu păreri foarte variate. Şi aş dori să dea de aici, nu numai prin ziare, să dea de aici părerile sale Partidul Național din Ardeal. Şi nu numai cu privire la cotele, acestea erau improvizate şi uneori foarte dureroase, dar şi asupra concepției generale de la care a plecat proiectul d-lui Titulescu, combătut odinioară de prieteni, asupra acestui proiect de lege, care se întoarce cu iscălitura d-lui Vintilă Brătianu, deşi cu anumite modificări, şi care poate fi combătut cu mult mai uşor, fiindcă, de data aceasta, e vorba de un adversar hotărât.

Deci, îmi pare rău că, la capăt, când va vorbi ministrul care prezintă acest proiect de lege, el nu va putea să aibă o orientare asupra părerilor tuturora cu privire la opera sa.

Dacă aceasta s-ar fi întâmplat, ar fi fost bine şi din alt punct de vedere. Căci, atunci când a venit d. Titulescu cu proiectul său, Partidul Liberal era foarte slab prezent ca număr, dar, de altfel, foarte valoros. Şi Partidul Liberal s-a servit de o simplă declarație scrisă. În cazuri de acestea cerințele parlamentare sunt foarte puțin satisfăcute, fiindcă declarațiile

https://biblioteca-digitala.ro

acestea sunt aşa de scurte, încât nu-i vreme să întrerupi iar, de multe ori, adversarul iese la capătul unei întreruperi.

Ce voiţi să răspundă cineva unei declaraţii scurte, în care se vorbea despre principii de morală financiară? Căci ceea ce s-a citit din partea Partidului Liberal era de o morală financiară aşa de perfectă, încât nu-i rămânea cuiva decât să se ducă acasă, să deschidă pe Plutarh, la Vieţile oamenilor celebri din antichitate, şi să ia pe acela a cărui activitate s-a apropiat mai mult de finanţe, ca să admire sentimentul de la care a pornit declaraţia şi perfecta eleganţă a formei elenice în care era redactată acea declaraţie.

Ştiţi ce s-a întâmplat după acea declaraţie? A început o campanie şi, după campanie, dar nu din cauza campaniei, a venit ascensiunea la putere a Partidului Liberal.

Partidul Liberal, venit la putere, a găsit o lege votată. Nu a aplicat-o sau a aplicat numai o parte dintr-însa. Şi el vine acum cu o lege, nu aşa întru totul la fel cu cealaltă lege, dar cu o lege de aceeaşi concepţie, cu ceva concesiuni deci făcute opiniunii publice, pe de o parte, iar pe de altă parte, partizanilor, cum face cineva imparţial. (*Ilaritate.*)

Adică, pe de o parte, ţii cont de opinia publică, iar, pe de altă parte, de clasa pe care o reprezinţi, care nu trebuie să se supere, şi ai tot interesul ca ea să fie menajată, căci altfel pleci de la guvern. Aceasta este o politică de financiar înţelept.

D. Vintilă I. Brătianu, ministru de Finanţe: Aci eşti foarte imparţial.

D. N. Iorga: Dar vedeţi ce se poate întâmpla. Eu nu am nici un fel de garanţie că va veni sau nu va veni la guvern d. general Averescu, şi, om la vârsta d-sale, e bine să fie ţinut cu iluzii care-i mângâie viaţa. (*Ilaritate.*) Tot aşa nu am nici o garanţie că d. Maniu aduce la guvern pe d. M. Cantacuzino, sau că d. Cantacuzino, mai expert, va aduce la guvern pe d. Maniu, dar vreau să ştiu, pentru contribuabilii pe care îi reprezint şi care m-au ales în patru judeţe, reprezint numai un judeţ, dar am fost votat în patru judeţe, ce vrea pentru momentul când va veni la guvern. Eu nu cred că vine, dar sunt alţii care cred, şi dacă n-ar crede cei care sunt interesaţi, cine

https://biblioteca-digitala.ro

voiți să creadă, căci numai cu credința mea lucrul iese foarte slab.

În ce vă priveşte, numai faptul că nu ați luat un angajament formal şi declarațiile n-au fost precise a făcut să se aştepte naşterea proiectului miraculos, şi trebuie să ai o memorie prea scurtă ca să nu recunoşti că acest copil frumos, după recomandația pe care o faceți astăzi, voiați să-l facă să dispară, ca urât, acum câteva luni de zile.

Mă mulțumesc cu exprimarea acestei păreri de rău, închid parenteza privitoare la partidele care nu sunt reprezentate în Parlament, nu vorbesc în afară de Parlament şi nu iau angajamente precise, fie şi în afară de Parlament, şi vin la o constatare, aceea a deosebirii dintre atmosfera care înconjura proiectul d-lui Titulescu şi atmosfera care înconjoară pentru moment proiectul d-voastră.

În cazul d-lui Titulescu iată cum se prezintă lucrurile.

Într-un Minister vădit antipatic, şi aceasta datorită în mare parte incapacității şi, în partea care mai rămăsese, brutalității, răsare o personalitate, un om tânăr, un om foarte cult, având, fără îndoială, însuşiri deosebite. Nu ştiu dacă diplomația d-lui Titulescu este mai bună decât finanțele sale, dar evident că şi în finanțele sale are distincțiune şi noutate, şi cred că în diplomația pe care o face la Londra sunt aceleaşi calități. Noi aveam însă nevoie să opunem unor anumite apucături de pe banca ministerială ceea ce reprezenta relativ tânărul ministru de Finanțe.

Trebuie să mărturisesc că d-sa avea pentru noi un element de concepție şi un element de metodă care-l apropiau de opoziție. Îl apropiau de opoziție, fiindcă d. Titulescu fusese în partidul d-lui Take Ionescu, se desfăcuse de partidul d-lui Take Ionescu, şi consimțise să figureze şi mai departe pe banca ministerială numai pentru a reforma finanțele noastre. Şi avea momente când, pe lângă elocvența d-sale, dădea lovituri cu pumnul în această bancă rezistentă, pentru a făgădui urmărirea persoanelor capabile de malversație pe timpul guvernării d-lui Averescu, şi Dumnezeu ştie cât de multe erau! Din aceste motive, ministrul de Finanțe de atunci ne ispitea. Întrebuințez termenii: „ne ispitea", fiindcă se potriveşte cu

https://biblioteca-digitala.ro

persoana d-sale, ca şi cu noul sistem al d-sale. Şi, atunci, opoziţia s-a împărţit în două. Natural, opoziţia nemărturisită, care era opoziţia de pe băncile majorităţii, îi era cea mai rea. Şi ştiu din legăturile mele personale cu d. Titulescu cât de mare era temerea sa că, aprobat poate de opoziţie, va fi trântit de majoritatea care se găsea lângă banca ministerială.

Şi, evident, în împrejurările acestea, noi, din minoritate, am aprobat înlocuirea vechilor impozite anacronice, confuze, incapabile, având într-însele un amestec, nu din vechiul drept românesc, care în materie financiară era foarte bun: Ţăranul îl înţelegea şi se ajungea la un fel de impozite proporţionale şi aproape progresive, ci un amestec de practice fanariote, de împrumuturi făcute de la francezi în epoca renaşterii noastre şi de impozite de necesitate, adăugite de la Unirea Principatelor încoace.

Acestea erau trei elemente deosebite, care se găseau alături şi care nu se puteau amesteca în chip armonios. Şi atunci am zis să începem cu sistemul, să introducem odată unificarea, să ne împăcăm odată cu claritatea, să avem curajul reformelor adânci.

Unii au mers până la capăt cu aprobarea proiectului d-lui Titulescu, alţii au făcut rezerve fiindcă s-au schimbat unele cote. Ministrul pretindea că nu, deputaţii, între care am fost şi eu, pretindeau că da.

Dar o parte a opoziţiei a votat contra, din motivul sau sub pretextul schimbării de cote, însă până atunci opoziţia a mers lângă dorinţa ministrului de Finanţe de a da ţării în sfârşit un sistem de finanţe unitar, un sistem modern.

Astăzi situaţia este cu totul alta. Ministrul de Finanţe n-are decât o foarte slabă opunere, cum zice dumnealui, de resentimente personale, în câte unul din prietenii d-sale; n-are însă în ce priveşte opoziţia, şi aceasta este însemnat, n-are nici o aprobare pentru proiectul d-sale.

Evident, faptul că aceeaşi opoziţie care primea o anumită concepţie atunci, nu o mai primeşte acum, se poate îndreptăţi şi printr-o variere în cote şi printr-o suspiciune în ce priveşte intenţiile şi modul realizării.

Dar se poate îndreptăţi şi prin altceva, printr-o stare a

https://biblioteca-digitala.ro

opiniei publice care ea a fost chemată să judece sistemul financiar în care-i vor fi cuprinse interesele, şi se poate îndreptăți prin însăşi experiența făcută cu sistemul d-lui Titulescu, care sistem, încă odată, şi acum e momentul să o afirm din nou, în ce priveşte ideile generale, punctele de vedere din care se priveşte societatea noastră şi faptul cum se înțelege ca organism economic societatea noastră, este exact tot aşa cum a fost proiectul d-lui Titulescu. Cine a discutat cotele se poate lupta uneori cu succes cu d. ministru de Finanțe; cine nu discută cotele în amănunte nu poate face altceva decât să constate absoluta unitate de concepție între legea pe care ministrul liberal n-a aplicat-o şi între aceiaşi lege, care, cu unele modificări în cele două direcții arătate, revine înaintea noastră.

Vin la critica însăşi a legii.

D-le ministru de Finanțe şi d-lor deputați, sistemul care vine astăzi înaintea noastră este un sistem foarte complicat. Ne-a trebuit un an de zile ca să-l înțelegem, unii cred chiar că l-au înțeles perfect.

Felicitările nu numai ale mele, dar chiar ale majorității contribuabililor celor care se pot orienta în toate articolele proiectului Titulescu, revizuit de d-voastră, d-le ministru! Bunăvoința din partea noastră n-a lipsit. Dar, dacă nu s-a ajuns la un rezultat satisfăcător, aceasta s-o fi datorând, nu ostenelilor, foarte statornice, pe care le-ați cheltuit pentru alcătuirea proiectului, ci însuşi sistemului pe care voiți să-**l** introduceți.

De unde vine acest sistem?

Sistemul acesta, ori de i-ar zice cineva cedule, şi cuvântul de cedulă este un termen străin şi nu pot să-mi închipui că la noi, contribuabilul român va putea să se orienteze în cedulele A, B, etc.; pentru el fațada e înspăimântătoare, ori, de i-ar zice impozite elementare, şi elementele acestea te trimit la şcoala primară, la elementele de fizică, iar la acestea adăugați un „impozit personal", care Dumnezeu ştie dacă e mai inteligibil sub numele de „global" sau mai îndreptățit sub definiția de „personal", sistemul acesta vine dintr-o societate care, în

https://biblioteca-digitala.ro

materie de complicații matematice, a ajuns la culmea la care poate ajunge o societate modernă.

El vine de la un popor care are o tragere de inimă deosebită pentru lucrurile abstracte şi complicate, vine de la societatea franceză în care fiecine are obiceiul să-şi țină socoteala foarte exact; aşa încât, pe când contribuabilul nostru trebuie introdus în elementele înseşi ale aritmeticii fiscale, francezul n-are decât să caute în saltarul pe care îl cunoaşte bine pentru ca să înfățişeze, cu sau fără bună credință, situația gospodăriei sale. Şi, pe când la noi trebuie ca pe nenorocitul perceptor de pe vremuri, care încasa de la cine credea sau de la cine avea interes să încaseze, şi de la cine n-avea, cu tot felul de samsarlâcuri orientale sau cu brutalități asiatice, pe acest perceptor să-l prefaceți într-un agent fiscal perfect, ca să semene cu agentul fiscal din Franța.

Acesta vine după un şir întreg de agenți fiscali crescuți în aritmetică şi capabili să verifice în fiecare moment ceea ce contribuabilul, cu bună credință sau fără, înfățişează din saltarul său. Dar mai este ceva. Mergând în Franța însăşi, şi o ştiu prin faptul că am fost de mai multe ori acolo, în calitatea mea de director al Şcolii româneşti din Franța, director gratuit, plătit numai de două ori pe an cu 7.000 de franci francezi pentru drum şi pentru a sta o lună de zile acolo şi a călători uneori în interiorul Franței, am ținut să răspund în felul acesta la o întrebare care a găsit loc în anumite coloane de ziare (aplauze), va să zică mergând în Franța cu suma de 14.000 de franci francezi, ca să fac lecțiuni şi la Paris şi la Lyon, apoi şi la Praga, unde am fost chemat chiar astăzi, locuind deci multe luni de zile în Franța, am putut afla ce crede lumea despre sistemul acesta de o extremă abstracție şi complicație.

D-le ministru, ați fost şi d-voastră la Paris, dar ați stat mai puțină vreme, pentru că ați avut de făcut un împrumut, şi apoi familia d-voastră nu citeşte gazete, o spune cu orice ocazie. (*Ilaritate.*) Numai două feluri de oameni politici n-au citit gazetele la noi: Răposatul Petru Carp şi fratele d-voastră. Şi cred că în familia d-voastră se găsesc destule elemente comune ca să faceți şi d-voastră acelaşi lucru, d-le ministru de Finanțe. (*Ilaritate.*) Dar eu citesc gazetele, şi nu numai că le citesc, dar le

https://biblioteca-digitala.ro

şi fac, şi, când scriu un articol, îl iscălesc, pentru că îmi iau toată răspunderea pentru dânsul.

Va să zică d-voastră aţi fost puţine zile la Paris, şi aţi fost atunci foarte ocupat. O să mergeţi a doua oară acum, o să aveţi de fixat despăgubirile României; o să fiţi iarăşi foarte ocupat şi n-o să citiţi gazetele. D-le ministru, este un strigăt general în toată Franţa împotriva sistemului pe care ni-l prezentaţi şi nouă. Ţipă oamenii, şi zic: Decât să facem din toţi stăpânitorii de averi din Franţa nişte mincinoşi şi nişte înşelători faţă de fisc, căci vor spune mai puţin decât au sau nu vor fi în stare să spună exact ce au, şi nu va fi mijlocul de a-i convinge, mai bine, zic ei, să ne întoarcem la vechile noastre zecimi, cu care contribuabilul era deprins din patriotism; când nu ajungea impozitul, mai scoteau din buzunare şi mai puneau o zecime. Şi adaugă: Mai bine să plătim mai mult, dar să înţelegem ce plătim decât să plătim mai puţin şi să nu înţelegem.

Acesta este un viciu latin, d-le ministru de Finanţe. Românul e foarte bucuros să dea, dar având credinţa că a înţeles şi el puţin pentru ce dă.

De altfel sistemul care ni se propune astăzi nici nu este sistemul francez tradiţional. Este sistemul d-lui Joseph Caillaux, al d-lui Caillaux care a făcut politica externă ce se cunoaşte şi care l-a dus la temniţă şi la exil. El a apărut într-un moment în societatea franceză, cum ştiu aceia care au făcut studii în Franţa în momentul când Caillaux se ridica pentru a cădea aşa de repede, a apărut ca un reformator genial. Din capul d-lui Caillaux /nu/ trebuiau să iasă lucruri nemaipomenite niciodată. Deci între blufurile d-lui Caillaux a fost şi acest impozit progresiv pe venit în condiţiunile speciale în care s-a prezentat. Abstract, fără elementele de variaţie pe care le înfăţişează societatea în materialitatea ei şi fără elementele de moralitate pe care aceiaşi societate le înfăţişează.

Şi aceasta îmi uşurează trecerea la cealaltă parte a cuvântării mele, în care am de analizat rând pe rând, nu cotele d-voastră, ci altceva, în rândul întâi acele categorii cărora au să li se aplice cotele d-voastre.

Dacă aş discuta, în Franţa, o lege care tinde să schimbe legea Caillaux sau, în Italia, o lege care ar adăugi sau ar

https://biblioteca-digitala.ro

distrage ceva din legea d-lui Medo, sau în orice altă țară unde sistemul francez a fost adoptat, nu aş vorbi aşa. Şi nu aş vorbi aşa, pentru că acestea sunt societăți de multă vreme formate, unde ştii cu cine ai a face, căci acolo nu ai a face cu o clasă care abia acum se formează şi cu o unitate națională care abia acum se desemnează la nişte provincii care înainte nu sămănau între dânsele. Dacă este vorba de astfel de societăți care trăiesc pe teritorii politice dinainte formate şi având clasele fixate dinainte, atunci poți să aplici aceste impozite.

Cu totul altfel, d-le ministru de Finanțe, se prezintă situația la noi.

D-voastră puneți un impozit pe pământ, şi în această privință a fost o discuție între d. Madgearu, care nu vă lăsa pe d-voastră, şi d-voastră, care nu lăsați pe d. Madgearu; a mai venit şi un matematic, şi atunci desigur că nu s-au mai putut descurca lucrurile.

A fost o discuție şi pentru cele trei litere de alfabet din proiect privitoare la impozitul pe pământ. S-a discutat ce plăteşte via, ce plăteşte pământul celălat, de arătură, ce plăteşte rentabilitatea, ce plăteşte câştigul realizat.

Eu, în mintea mea, am renunțat să vă pot pune de acord pe d-voastre; oricât m-am silit, n-am putut să vă pun de acord.

Vă mai spun că impunerile s-ar putea aplica dacă noi nu ne-am găsi a doua zi după o expropriere neterminată încă, după o expropriere al cării preț e în mare parte neplătit, după o expropriere care a lăsat o categorie de proprietari care nu au cum lucra, fiindcă ar fi trebuit să-şi schimbe sistemul de agricultură, ei care au fost agricultori mari şi cărora li se impune prin expropriere sau să vândă pământul sau să facă agricultură intensă, cu maşini, cu îngrăşăminte, etc., şi omul nu este dispus să facă toate acestea, fiindcă ar trebui să aibă el şi alte cunoştințe şi altă iubire de pământ şi de oameni, ca să să hotărască a îndeplini toate aceste condițiuni.

Pe de altă parte, avem o clasă țărănească compusă din țărani care nu au nici vite, căci în Moldova lucrau cu vitele proprietarilor, nici instrumente de muncă, căci în Moldova le da proprietarul; care nu au nici credit, fiindcă nu aveau nevoie de credit, de oarece înainte era un sistem capitalist concentrat în

https://biblioteca-digitala.ro

mâna proprietarului: în mâna lui era tot creditul țăranului; nu sunt adunați nici în obști, căci pe acestea le lichidați; nu au nici tovărășii de vânzare, căci pe țăran îl înșeală fiecare ca să-și vândă produsele pe un preț de nimic, atunci când vine cu mult înainte ca recolta să poată fi ridicată și îl face s-o vândă cu prețul slab, cu prețul pe care-l vrea cumpărătorul.

Pe lângă aceasta, de multe ori aceşti țărani nu au nici măcar un sistem agricol în mintea lor, după care să poată face cultivarea pământului.

În cutare județ s-a spus de către unii țărani că ei au nevoie numai de porumb, iar grâul să-l pună boierii. Acum d-voastră, prin acest proiect de lege, veniți și puneți impozite fără să faceți vreo deosebire că în fața d-voastră stă un proprietar expropriat, care nu mai are cum lucra; că în fața d-voastră stă un țăran fără vite, fără mașini și fără capital, fără credit și fără organizație. Tocmai în momentul când se formează organizarea materiei impozabile, d-voastre veniți, nu cu mijloace care să grăbească formarea acestei organizări, ci cu sarcini fiscale, indiferent de situația omului pe care îl îngreuiază cu impunerile lor. Și aceste impuneri vor avea ca rezultat că vor împiedica tocmai formarea acestei organizări a masei impozabile.

Eu înțeleg ca d-voastră să veniți cu astfel de legi în alte timpuri, dar să nu veniți cu dânsele când noua gospodărie a Țării românești abia acum ia ființă. D-voastră nu știți ce impuneți și pe cine impuneți.

Măsurarea pământului fără îndoială că o puteți face ușor, după cum tot așa de ușor puteți face chibzuiala unor cifre. Dar esențialul pentru noi nu este să avem un țăran care să nu se poată ridica și pe acesta să veniți să-l impuneți cu impozite numai pentru ca să faceți a se ridica bugetul statului.

În această privință eu cred că, și dacă am rămânea în nehotărârea de astăzi a stării financiare, tot ar fi mai bine așa și să așteptăm până când o să avem o clasă țărănească perfect organizată. (*Aplauze.*)

D-voastră puneți apoi impozite pe industrii, oricare ar fi situația lor.

Vă rog ca în această privință să vă gândiți că sunt multe feluri de industrii.

https://biblioteca-digitala.ro

Astfel noi avem o industrie în Bucovina, Ardeal, Banat, industrie veche, industrie bine întemeiată, pe care o împiedică puțintel noile împrejurări, dar care poate dintr-o zi în alta să-şi ia avântul.

Pe de altă parte, aveți aici, în Vechiul Regat, începuturi foarte modeste de industrie. Dumnezeu ştie câtă îndrăzneală trebuie azi, cu valuta schimbătoare, cu muncitori nemulțumiți, cu târgul care nu are nici un fel de stabilitate, ca să înceapă cineva o industrie. (*Aplauze.*)

D-voastre ziceți: O bucată de vreme scutim industria. Dar credeți d-voastre că orice industrie cere tot atâta timp pentru a se alcătui cum trebuie?

Înainte, în împrejurări normale, când capitalul era la îndemână, când meşterii îi puteai aduce de oriunde, căci toate garanțiile erau deschise, când între capitalişti şi muncitori erau condițiuni care nu mai există acum şi nu vor exista multă vreme, atunci industria se putea crea şi întemeia şi, dacă voiți, întrebuința pentru scopuri fiscale, oricât de puțin cruțătoare față de rezultatele şi de nevoile ei. Dar azi nu mai e aşa. D-voastre luați din câştigul unui industriaş o parte. Nu zic mare ori mică, ci zic o parte mare şi, după toate explicațiile pe care le-am auzit şi pe care le-am citit şi eu în foi, este evident că o parte mare se ia industriaşului.

Dar vă gândiți d-voastră ce înseamnă partea care se ia industriaşului în materie de cote, şi, aici, dacă e mare sau mică, e teren de discuție, dar în ceea ce vreau eu să spun acum nu se mai înfățişează teren de discuție. Omul are nevoie ca din chiar câştigul său anual să înzdrăvenească industria pe care a întemeiat-o. (*Aplauze.*) Eu înțeleg, când cineva are prisos de sânge, să i-l iei chiar în interesul sănătății lui, dar nu atunci când e vorba de acel câştig anual, să se prefacă în sânge viu, care hrăneşte această industrie începătoare de la noi, fiindcă nu putem rămânea în Vechiul Regat cu o industrie barbară, alături de industria dezvoltată din celelalte provincii (*Aplauze*). Şi acum nu mai avem porțile deschise pentru produsele industriei străine.

Odinioară, îți trebuiau căi ferate, cu Brutinel, fără Brutinel, ți le aduceai de unde voiai: din Canada, din

https://biblioteca-digitala.ro

Germania, de unde pofteai. Acum, nu mai poți proceda așa, fiindcă faci târgul pe o valută și le trezești cu altă valută, și azi ești în situația că sunt alte condiții când ai comandat și altele când plătești.

Astăzi marfa comandată de statul român sau de industriașul român nu vine, fiindcă nu ai mijloace de plată. Așa că vom fi avizați la industria noastră. Aceasta trebuie să ne dea căi ferate, fără care nu putem avea o viață economică normală în timp de pace și nici nu putem purta război cu căile ferate de acum. Și, atunci când industria se luptă de moarte ca să-și câștige un loc la soare, nu faceți nici un fel de distincțiune; și aici este un amestec de capital și de muncă, și, după combinațiuni abstracte, o impuneți la o cotă ca să vă dea cât poftiți, chiar dacă ar fi ca după aceea să-și întindă labele și să moară. Eu cred că mult mai bine era să țineți samă de aceste condiții reale în care începe industria de aici decât, lucrând în abstract, să o slăbiți și, în unele ramuri, s-o omorâți chiar.

Un alt domeniu e domeniul comerțului. D-le ministru de Finanțe, țara noastră e plină de comercianți, pe care anul 1914, înainte de războiul general, nu i-a cunoscut. Noi avem, pe lângă deosebiri de provincii, avem, aici în țară, comercianți vechi, care de multe ori poartă sarcinile lor nu numai într-o generație, dar în mai multe generații.

Mai ales în Muntenia sunt case de comerț solide, pe care tatăl le-a transmis fiilor. Și, pe de altă parte, este un comerț aventurier, profund neonest, exercitat de oameni carei scapă de toate sarcinile fiscale și de toate pedepsele cuvenite fraudei pe care o exercită. D-voastră nu faceți nici o deosebire între unii și alții, nu țineți samă nici de vechime, nici de natura capitalului, nici de condiția în care s-a dezvoltat comerțul, unul vă este tocmai ca îșI celălalt. Și atunci veți ajunge la acest rezultat: Comerciantul neonest va găsi mijlocul să plătească și impozitele cele mari, căci el fraudează continuu, pe când comerciantul onest va plăti aceste impozite, dar va muri după ce le va plăti. Și, în sfârșit, mai există nenorocita categorie a clasei care exercită profesiile libere și, alături de dânșii, e clasa funcționarilor.

Funcționarii și profesiile libere se înfățișează ca un

https://biblioteca-digitala.ro

material fiscal deosebit. Ei bine, d-le ministru de Finanțe, am făcut şi eu socoteli pe venitul pe care Dumnezeu ştie cum îl putem aduna dintr-o leafă cu care murim de foame, deşi trebuie să umblăm cuviincios: Magistrații în fața celor care se judecă, profesorii în fața elevilor, şi să strângem, din dreapta şi din stânga, din cărți, din articole.

Pe de altă parte, d-voastră ați făgăduit să ridicați situația materială a funcționarilor, şi este o datorie aceasta şi pentru profesiile libere, care din ce în ce cad sub nivelul material al muncitorilor manuali, care aceştia pot face grevă şi impune orice salariu, pe când ceilalți nu pot.

Şi, pe de altă parte, ne luați şi ne băgați şi la impozitele elementare, şi, dacă trecem de o anumită cotă, dacă trecem de cota sub care e imposibil de a ține o familie burgheză, după cum a arătat şi un orator din partidul d-voastră, ne mai impuneți şi la impozitul global.

Avem şi noi dreptul să cerem, cum au toate categoriile celelalte în numele cărora am vorbit până acum, să cerem să nu ne priviți ca o unitate fiscală abstractă.

Binevoiți a distinge şi recunoaşte omul care se găseşte într-o situație materială sau alta şi de o calitate morală sau alta.

Cu aceasta, am isprăvit şi partea aceea care priveşte legătura dintre cota de impozit şi categoriile impozabile.

Adevărurile ce am exprimat sunt aşa de simple, încât mi-am impus forma de absolută simplicitate prin care ele se înfățişează de la sine.

Nu voi fi crezut; evident că d-voastră aveți alt proiect la îndemână.

Acesta e proiectul d-voastră, şi veți spune ceea ce a spus d. Titulescu: „Umblați cu luare aminte, că-mi stricați economia proiectului".

Economia proiectului d-sale nu s-a stricat, căci s-a dovedit inaplicabil. Aşa încât noi nu ne atingem de acesta, îl aveți pe acesta, îl votează majoritatea, dar ne vom întâlni după o bucată de vreme şi vom vedea cine are dreptate, d-voastră, cu teoria d-voastră perfect cristalizată, de care nu trebuie să se atingă nimeni, sau o lume întreagă. Căci, de data aceasta, nu

https://biblioteca-digitala.ro

sunt numai câteva ziare, ci întreaga presă şi toate organele de manifestare a vieţii economice care vă zic că sunteţi pe un drum greşit.

D-voastră voiţi să faceţi uşor şi simplu o lucrare care nu se face decât greu şi complicat. Cine va face lucrarea aceasta va avea meritul de a ridica odată cu finanţele statului şi organismul economic al Ţării româneşti.

Pe lângă aceasta, veniţi, din motive democratice, cu impozitul acela pe care d-voastră îl numiţi „personal", iar francezii îl numesc global, ceea ce înseamnă o vagă figură geometrică rotundă înaintea noastră, şi prin impozitul acesta global voiţi să faceţi un fel de restabilire de proporţii în ceea ce priveşte nedreptăţile pe care le creează în mersul ei orb societatea. Spuneţi să plătească oamenii impozitul elementar, dar, pentru că totuşi sunt oameni bogaţi şi oameni săraci şi săracul nu trebuie să se simtă prea sărac faţă de bogatul prea bogat şi faţă de îmbogăţitul de război, mai trebuie un impozit de egalizare. Dar atunci de ce nu aplicaţi impozitul pe îmbogăţiţii de război, care, desigur, nu ar da mult în momentul de faţă, după ce fiecare şi-a potrivit lucrul cum este mai bine?

S-au tras clopotele ca să audă toată lumea că venim cu un impozit pe îmbogăţiţii de război şi cine ar fi idiotul care să nu-şi fi asigurat capitalul împotriva unui asemenea impozit?

S-a anunţat cu atâta zgomot, şi proverbul românesc spune că: „mâţa cu clopoţei şoareci nu prinde".

D. V. Brătianu: Statul i-a scutit prin renta pe care a emis-o.

D. N. Iorga: Dacă aş fi făcut-o eu, aţi fi avut dreptul să mi-o spuneţi, dar eu critic, nu un partid, ci un întreg sistem fiscal, care dibuieşte, şi în proiectul d-voastră critica merge recomandată, dar nu plătesc eu portul, oare e destul de scump, la acei care au luat această măsură. Impozitul de război, dar, nu-l puneţi.

Mai aveţi două mijloace, pe care nu le aplicaţi: De a face să se revină la o anumită justiţie socială, de care sufletul simplu al poporului simte nevoie.

Poporul este foarte drept. Nu se supără pe nimeni care şi-

https://biblioteca-digitala.ro

a muncit averea, sau care a cheltuit-o în mod cuviincios, ba îl admiră chiar.

La orice popor, şi la al nostru mai ales, care e plin de omenie, acesta este adevărul, n-a fost urât vreodată omul fiindcă este bogat, dar a fost urât omul când şi-a câştigat bogăţia într-un anumit fel şi a cheltuit-o iarăşi într-un anumit fel. Aceasta este o sfidare, o insultă adusă nenorocirii acestei ţări. Şi ar fi două mijloace să-l prindeţi. Mă rog, omul, câştigul lui ilicit şi, în alte cazuri, licit nu-l ţine ascuns, îl scoate în vileag. Şi în vremurile noastre de aventuri, îl scoate neapărat. Trebuie să aibă cineva inima prea tare ca, atunci când poate câştiga milionul printr-o învârteală, să nu fie împins a ieşi din ascunzătoarea lui ca să speculeze ceea ce a câştigat. Câştigul unui om care n-a câştigat de ieri, câştigul aceluia încă poate să nu iasă, dar acela care a câştigat ieri, după proverbul: „Cine a mâncat o să mai mănânce", cine are apetit acela mănâncă şi va mai mânca de acum înainte, acela iese, cum iese o anumită fiară de pradă în bătaia puştii vânătorului, care vânător trebuie să fie fiscul.

D-voastră aveţi impozitul pe cifra de afaceri, acum vă arătaţi că sunteţi dispuşi a renunţa la această dare, înlocuind-o prin altceva, tinzând ca la sistemul general de impozite să găsiţi un surogat, care să evite acest titlu, această încurcătură a impozitului de 1%. Dar, vedeţi, e o deosebire între afaceri şi afaceri. Noi avem acum, fără îndoială, 20% afaceri oneste şi 80% speculaţiuni de o scandaloasă neonestitale, făcute de nişte oameni care nici nu sunt măcar negustori, care aruncă ponosul asupra negustorilor. (*Aprobări.*) Cum s-a petrecut cu oamenii care s-au dus acum în Anglia şi au provocat din partea englezilor declaraţii pe care le-am citit cu toţii în ziare, zilele trecute: Să nu mai facă nimeni afaceri în România; sau sunt cutare negustori, care fac afaceri în Franţa şi care nu plătesc de la cele dintâi legături pe care le-au avut. Un librar mi-a scos o listă de oameni care n-au plătit de la 1916, deşi tot la ei se trimete, rămânând să se plângă apoi din zi în zi mai mult. Oare pot rămânea netulburaţi oamenii aceştia, care nu sunt supuşi la faliment ca negustorii, care se furişează de impozite cât pot şi-i ajută capul, care creează astfel o plutocraţie ce se va

https://biblioteca-digitala.ro

transforma mâne într-o clasă dominantă? Poate copiii lor, crescuți mai bine, căci ei au ambiția de a creşte copiii mai bine, aceşti copii, în situația lor de mâne, vor fi mai buni decât părinții lor. Aceştia însă au rămas adesea de o bestialitate fără margini, şi totuşi ei vor domina mâne viața democratică a țării, impunând voința lor în toate alegerile. Am văzut lucrul acesta, l-am văzut şi-l vom mai vedea, că, în loc ca vechile bănci politice să dea capitalul necesar alegerilor, se vor uni ei în tot felul de trusturi, de „mafii", şi-şi vor furniza din belşug pretutindeni mijloacele, favorizând elementele neoneste din toate partidele, pentru ca să ia în stăpânire viața politică a țării. Şi atunci oamenii aceştia trebuie opriți.

Este altceva când vinde cineva, când este silit să vândă, când vinde potrivit cu dreptatea lui şi fără să supere pe nimeni. Dar când nu face altceva de dimineața şi până seara decât cumpără şi vinde pe spinarea altuia, atunci el nu foloseşte nimănui în societate, ci numai lui. Şi, când aceştia reprezintă mai mult de jumătate din cei care fac afaceri astăzi, oare prin alt sistem al cifrei de afaceri nu s-ar putea face două lucruri? Întâi, să li se smulgă banii şi, al doilea, să se distrugă speța însăşi a acestor oameni care compromit şi distrug țara. (*Aplauze.*)

Şi, în al doilea rând, sistemul nostru de impozite mi se pare că este un sistem de ocrotire a moştenitorilor de orice fel.

Eu înțeleg, şi nu prea înțeleg, dar până la oarecare punct tot aş înțelege, înțeleg că tatăl să dea mijloace de trai fetei şi băiatului; mai puțin băiatului, fiindcă e bine ca fiecare să înceapă viața ca om sărac, avizat numai la mijloacele lui de luptă. Aceasta este democrație adevărată. Poți să-mi dai prin Constituție oricare drept, dar, când îmi răsare înainte cine ştie ce brânzoi, purtând în spinare atâtea şi atâtea mijloace pe care eu nu le am, acela mă va birui. Prin urmare, înțeleg până la un oarecare punct moştenirea de la tată la fiu, aş înțelege moştenirea de la frate la frate, de la unchi la nepot, dar chiar dăunăzi s-a întâmplat un caz cu o avere de nu ştiu câte milioane, căzută în stăpânirea cuiva care nici nu ştia că există ruda de la care, după verificarea făcută, i-au venit acele milioane, şi el a plătit un impozit de moştenire ridicol în

https://biblioteca-digitala.ro

proporție şi a rămas în stăpânirea unei sute de milioane pe care nu le muncise, şi care-i veneau de la un om necunoscut, pe care nu l-a ajutat şi nu l-a îngrijit niciodată.

Iată, pe de o parte, a strânge bine pe toți exploratorii, pe toți traficanții şi, pe de altă parte, a pune un impozit pe moşteniri, care, respectând familia, să nu îngăduie, ceva ce este dincolo de familie. În transmisiunea de bunuri ați putea face mai bun decât ceea ce se face cu impozitul global. Impozitul global, cum a spus-o un orator al d-voastră, cu multă dreptate, e apoi prea dur jos şi prea slab sus. Apoi, dacă mă impui pe mine, om relativ sărac, căci noi trebuie să calculăm cu a zecea, cu a douăzecea şi uneori poate cu a treizecea parte ca să avem din ce era înainte de război, dacă mă impui pe mine şi pentru ce, pentru leafa mea, pentru o casă pe care nu o închiriez şi prin urmare de la care nu am câştig deloc, care nu-mi dă venit căci locuiesc în ea, dacă îmi pui şi impozitul global, eu atunci am dreptul să spun: Pune d-ta să plătească întâi pe acei care au venituri peste oricare nevoi omeneşti normale, şi apoi vină la mine! (*Aplauze.*)

În sfârşit, vine partea din urmă, care nu este cuprinsă în proiect, dar care este în planul financiar al d-lui ministru de Finanțe. Dacă are, şi o recunosc cu plăcere, un mare rol în viața economică a noastră, căci a dat capitalului românesc grupat putința de a însemna foarte mult în țara lui însăşi, aceasta este, desigur, un merit al d-sale (*aplauze*), are şi greşeala de concepție de a lăsa ca o influență plecată dintr-un organ financiar şi economic să se întindă şi în alt domeniu, unde nu are ce căuta. Şi va veni o vreme când un guvern va înlătura de la viața politică pe toți acei care au interes în organismele economice şi financiare şi care pot face, în anumite momente, să intervină în viața publică aceste interese pe care le reprezintă.

Va să zică, meritul acesta există, dar să nu exagereze cineva putința de a amesteca statul în rosturile acestea, care trebuie să fie rezervate numai societății.

Avem Căi Ferate foarte prost conduse. S-a făcut înaintea mea socoteala că, dacă se scoate amortismentul, niciodată Căile Ferate n-au produs venit. Dar statul are Poşta şi

https://biblioteca-digitala.ro

Telegraful, în condițiuni pe care le poate aprecia toată lumea: Ajunge scrisoarea mai repede ca telegrama, şi va veni vremea că, dacă vrei să vorbeşti la telefon, este mai bine să trimeți o scrisoare recomandat decât să răspundă acela pe care l-ai chemat la telefon.

În alte țări aceste servicii nu sunt ale statului, şi merg foarte bine. La noi, statul s-a amestecat într-o mulțime de rosturi. Şi, dacă statul ar fi statul imparțial, adică peste partidele politice, statul care ar alege pe omul de ispravă din orice partid, ar fi bine şi ar ajunge la ceva. Dar nu, şi aceasta este, în legătură şi cu „naționalizarea subsolului". Atâta timp cât statul reprezintă partidele politice, care, stăpâne pe putere, ocrotesc pe ai lor şi persecută pe adversari, îi putem spune să aştepte momentul când va fi imparțial şi când mijloacele îi vor sta la îndemână ca să le întrebuințeze fără deosebire de partid. Dar până atunci să facem un lucru, să înviem această societate românească sub raportul economic.

Ori facem din aceşti oameni, care trăiesc în condițiuni de sclavie economică, cu inițiativa distrusă de decenii şi de secole, ori facem din ei o societate modernă, în care fiecare om să caute în munca şi concepția sa mijlocul de a stăpâni în societate, lucru eminamente patriotic, şi pe o realitate vie puteți pune orice sistem de impozit, ori apăsați această societate neajutată, prin orice fel de impozite voiți, dar la capăt va fi o vistierie goală şi o lume secătuită. (*Aplauze.*)

/Intervențiile următoare, până la închiderea sesiunii 1922-1923, nu au fost incluse de N. I. în volumul al doilea de *Discursuri parlamentare*, Bucureşti, 1940. Le publicăm în continuare după textul apărut în „Dezbaterile parlamentare"/.

În şedința din *3 ianuarie 1923*:

Despre incuria de la Ministerul Afacerilor Externe în păstrarea documentelor. Discuția pornise de la o intervenție a lui Ion Mihalache. El arătase că G. Mârzescu, ad-interim la ministerul de Externe, citase fragmente dintr-o scrisoare a lui Al. Vaida Voevod, din martie 1920, când acesta era delegat la Conferința păcii. Într-un

https://biblioteca-digitala.ro

interviu publicat în *Patria* din 28 decembrie 1922, Al.V.V. îl acuzase pe ministru că, „abuzând de calitatea lui oficială, divulgă secrete oficiale, falsificând conținutul unor acte oficiale, orbit de dorul pătimaş de a obține un succes efemer demagogic". G. Mârzescu refuzase juriul de onoare pentru desluşirea faptelor. I. Mihalache întreba guvernul: Care era poziția acestuia după ce fusese învinovățit ca „falsificator de acte de stat şi fugea de răspunderea la care era chemat". G.M. s-a apărat spunând că nu văzuse telegramele propriu zise, ci le-a cunoscut conținutul din zvon public. Cel care le divulgase fusese de fapt Al.V.V., prin publicarea în presă, în loc să păstreze confidențialitatea şi să le încredințeze MAE. Se oferea să le scoată din arhiva MAE şi să le încredințeze celor interesați – inclusiv unui istoric ca N.I., ceia ce provoacă replica acestuia:

„Îmi dați voie, d-le ministru? Adevărul este aceasta: Eu am lucrat la Ministerul Afacerilor Străine. Toți miniştrii de Externe şi uneori şi preşedinții de Consilii, au răul obicei că iau piese din dosarele de acolo.

Să dau un exemplu: Este o depeşă a contelui Andrassy din decembrie 1876, care a fost hotărâtoare în toată politica noastră din războiul Independenței; această depeşă este necontenit pomenită şi totuşi nu se găseşte în arhivele ministerului de Externe.

Alt caz: Negociațiunile d-lui Ion Brătianu la Livadia, pomenite pretutindeni, nu-s pomenite în nici o piesă de la minister. Evident că este un lucru condamnabil ca lucruri privitoare la negocierile diplomatice să ajungă material de luptă între partide".

În aceiaşi şedință, când se discuta **proiectul de lege privind unificarea contribuţiilor directe** şi înființarea impozitului pe venitul global /v. supra, CXXXIX/. **Articolul adiţional** prevedea că încasările vechilor contribuții directe, după rolurile vechi, durau până la 30 septembrie 1923, pentru exercițiile anterioare.

„Eu cunosc pe d. ministru de Finanțe şi prin urmare nu vreau să amestec în discuție generozitatea d-sale cunoscută în materie de principii, ci vreau să spun atât, că voi păstra punctul meu de vedere de ieri. Oricând voi fi în măsură să fac să biruie acest punct de vedere, îl voi face să biruie integral,

https://biblioteca-digitala.ro

fără nici o considerație, dar în ceea ce privește articolul adițional, care se prezintă azi, el iese dintr-o înțelegere între cele două părți a acelor cari au protestat și ministrul care și-a păstrat punctul său de vedere și s-a ajuns la o tranzacție, tranzacția aceea eu sunt liber s-o judec cum vreau în conștiința mea, dar evident că nu vreau să fac rău unor oameni pe cari am vrut să-i ajut și făgăduindu-le că la întâmplare eu voi face să biruie punctul meu de vedere, d-voastre sunteți liber să primiți forma care o socotiți mai potrivită față de punctul de vedere intransigent al d-lui ministru de Finanțe"

În ședința din *1 februarie 1923*:

Adresează o interpelare:

„D-le președinte, am onoare a anunța următoarea interpelare: „Întors din Franța, unde națiia se simte solidară la urmărirea acelei executări a tratatelor care e și pentru noi singura politică externă posibilă; *din* Italia, care și-a recăpătat unitatea morală sub mâna unui om în stare să apere și contra prietenilor săi liniștea țării, aflu aici stări absolut revoluționare cari spre bucuria dușmanilor externi cari astfel ne atacă la inima noastră, chiar și a neastâmpărului de putere prin orice mijloc și cu orice preț, pot duce la cele mai mari primejdii.

Așa fiind, am onoare să întreb pe președintele Consiliului, cel dintâi răspunzător față de țară, dacă își simte puterea de a restabili imediat ordinea contra oricui, necruțând în sancțiunile sale pe nici unul dintre aceia, din oricare parte, cari tulbură prin grai sau prin ziare, cari trebuie oprite fără slăbiciune, sufletele și îndeamnă la acte de violență cari imediat ce se comit trebuie pedepsite exemplar, sau la demonstrații culpabile, ca acelea cari dădeau încă ieri cartierelor comerciale, cari nu ele au datoria de a apăra pe cei jigniți când par a fi devenit ei înșiși provocatorii, aspectul unei localități asediate.

Sprijinirea neapărată a elementului majoritar și creator de stat, căruia trebuie să i se dea putință de a-și păstra în cultură rolul predominant, vine negreșit pe urmă. Deocamdată, oricine încalcă legea, să aibă a-i suferi toate rigorile.

https://biblioteca-digitala.ro

Adaug că, dacă am trezit din nou această chestie, e pentru că făgăduielile date până acum n-au fost urmate de îndeplinirea acestei linişti, pe care cine nu o doreşte e criminal faţă de ţara sa, în opoziţie şi nevrednic la guvern". (*Aplauze prelungite pe băncile majorităţii.*)

În aceiaşi şedinţă:

În legătură cu redresarea economică postbelică. V. Madgearu îşi dezvoltase o interpelare legată de situaţia leului, spunând că leva bulgărească, fiind cotată la 168 de lei, era „semnul cel mai bun al prosperităţii bulgăreşti şi al prestigiului care îl are".

„D-voastră confundaţi două lucruri: Prestigiul unei ţări şi cursul unei monete, iar în ceea ce priveşte cursul ceva mai ridicat al levei bulgăreşti, se explică în afară de anumite sprijine izolate de cari noi nu ne bucurăm, şi e foarte bine că nu ne bucurăm. Pe de altă parte, Bulgaria în starea întoarsă de la o civilizaţiune inferioară la o civilizaţie încă mai inferioară nu cumpără nimic, şi necumpărând nimic, şi producţiunea măcar care o exportă contribuie ca să-i dea o valută bună. (*Aplauze.*)

D. I. Mihalache: Decât să cumpărăm ciorapi de mătase, preferăm această retrogradare. (*Zgomot.*)

D. N. Iorga: Eu convin la faptul acela, că de când există regimul de clasă în Bulgaria, Bulgaria nu are aproape nici o viaţă economică în legătură cu străinătatea.

A înţelege că eu vorbesc de ciorapi de mătase, este a mă confunda cu oameni cu cari nu am avut niciodată a face şi cu cari nu voiu avea a face. Este o retrogradare economică a Bulgariei de când a încăput într-un regim tiranic de clasă". (*Aplauze.*)

În şedinţa din *5 martie 1923*:

Pe marginea raportului la proiectul de lege pentru modificarea Constituţiei:

„D-le preşedinte, prefer să fac încă din momentul când cu

https://biblioteca-digitala.ro

atâta solemnitate se depune raportul privitor la proiectul de Constituțiune declarațiunea mea.

Eu cred că faceți o mare greşeală.

Ați ținut neapărat să dați țării o Constituțiune atunci când țara cere cu desăvârşire altceva, cere o mai bună organizațiune şi mai multă sănătate morală.

Puteți să-i dați o sută de Constituțiuni, dar atâta vreme cât nu veți putea asigura o viață materială normală şi o sănătate sufletească fără care viața cea mai normală în domeniul material nu valorează absolut nimic, vă veți pierde timpul.

S-au mai alcătuit şi alte state din provincia în care trăia spiritul național şi din provincii adause țării inițiale şi clasele conducătoare cari stăteau în fruntea acestor țări au avut bunul simț de a trece cât se poate mai repede asupra acestui moment delicat, pe care d-voastre l-ați făcut să dureze luni întregi, aţâţând astfel toate patimile, punând în mişcare toate interesele şi suscitând Statului Român chiar din partea naționalităților toate dificultățile.

Când s-a format statul italian, statutul pe care îl avea Sardinia a ajuns; d-voastre, mai ambițioşi decât Italia lui Victor Emanuel, ați voit să dați României o Constituțiune, una de partid. Rezultatul îl vedeți în parte, îl veți vedea şi mai mult pe urmă, toate ideile nesănătoase s-au trezit, toate agitațiunile s-au pornit, toate interesele contra statului român național s-au pus în mişcare. Face-ți ce voiți! Răspunderea veți purta-o d-voastre. Eu nu numai că nu cred că această agitațiune în jurul unei noi Constituțiuni care este aşa de puțin nouă în ceea ce priveşte principiile, nu numai că socot că această mişcare e zadarnică în ceea ce priveşte scopul urmărit, dar cred şi acum, după toate dovezile pe care a voit să mi le aducă acela care a vorbit în numele d-voastre acum câteva luni la Mesaj şi care nu cred că va veni să apere Constituțiunea d-voastre, cred şi acum, cu toate argumentele d-lui Micescu, că această Adunare nu are calitatea de a se ocupa de Constituțiune.

Aşa fiind, pe de o parte, fiindcă d-voastre treziți chestiuni de cea mai mare importanță şi puneți în discuțiune principii hotărâtoare, aceia în mijlocul cărora stau pe aceste bănci îşi

https://biblioteca-digitala.ro

vor face împreună cu mine datoria de a spune sincer, fără bizantinismul care se ascunde şi fără revoluţiunea care ameninţă, care sunt părerile noastre cu privire la principiile care le puneţi înaintea ţării şi faţă de care trebuie să ne arătăm părerile noastre adevărate, păreri pe care le menţinem şi când vom fi în stare să le aplicăm, ei bine le vom aplica. Dar, pe de altă parte, deoarece credem că discuţiunea unei Constituţiuni nu intră în cadrul de chemare a acestei Adunări, noi nu vom participa nici prin votul nostru de aprobare, nici prin votul nostru de dezaprobare la o acţiune, la care cred că această Adunare nu este îndreptăţită. Atâta am avut de spus".

Lui N.I. i-a răspuns Ionel Brătianu: Regreta decizia acestuia şi a comilitonilor săi de a nu participa activ la discutarea Constituţiei; pe de altă parte, era sigur că noua Constituţie „nu va sfârşi procesul de organizare a noului stat român, dar el are nevoie de un temei legal pe care aceasta este datoare să i-l dea. Era bucuros că anunţarea discutării noii Constituţii generase „agitaţiuni", ca să „nu mocnească pornirile vrăjmaşe statului..., să se înfiţişeze sub hidosul lor aspect".

În şedinţa din *15 martie 1923*:

Schimb de replici cu deputatul A. Stern despre S. Bărnuţiu. Acesta constatase că în Constituţia din 1866 figura articolul „Confesiunea nu este o piedică pentru naturalizarea în România. În ceia ce priveşte pe evreii de mai înainte aşezaţi în România, o lege specială va determina admiterea lor treptată la naturalizare". A.S. constatase că fracţiunea liberală şi independentă din Moldova, „compusă din adepţii fervenţi ai profesorului Simion Bărnuţiu, un profesor care după catedra universitară din Iaşi propovăduia o istorie curioasă, o doctrină socială stranie... că trebuia ca poporul român, ca scoborâtor direct al romanilor, să se întoarcă la matca lui..., la legislaţia veche a Romei primitive, adică la legea celor 12 Table:

„Nu uitaţi, d-le Stern, că profesorul pe care l-aţi ridiculizat pentru teoriile lui, a fost unul dintre principalii factori prin care s-a ridicat naţiunea românească în Ardeal. (*Aplauze prelungite.*)

https://biblioteca-digitala.ro

D. dr. A. Stern: Dacă Bărnuțiu a fost unul din principalii factori ai redeşteptării neamului românesc din Ardeal, nu este mai puțin adevărat că este părintele antisemitismului în Vechiul Regat.

D. N. Iorga: Ne împărțim rolurile, d-le Stern; noi recunoaştem față de dânsul tot binele care l-a făcut națiunii, d-voastre îl considerați numai sub acest punct de vedere. Arătați deosebirea care e între un suflet şi altul. (*Aplauze prelungite.*)

D. dr. A. Stern: Vedeți, d-lor, cum se foloseşte d. Iorga pentru a mă prezenta d-voastră sub o lumină puțin simpatică. De ce d-sa nu este drept față de mine, de ce nu ține socoteală că eu nu vorbesc de Bărnuțiu ca deşteptător al românilor din Ardeal, ci vorbesc din punct de vedere al antisemitismului. Şi vă va spune d. Iorga dacă acest învățământ a fost folositor.

D. N. Iorga: Învățământul este greşit, figura însă rămâne, figură înaintea căreia noi ne închinăm. (*Aplauze prelungite.*)

D. dr. A. Stern: Aceste aplauze le reclam şi pentru mine, căci, încă odată, eu nu voiesc să ating persoana lui Bărnuțiu ca deşteptător al neamului românesc, ci am venit numai să ating această latură a lui, în ce priveşte antisemitismul şi prin urmare nu-mi faceți o nedreptate.

D. N. Iorga: Dar vorbiți cu respect de Bărnuțiu şi nu-l ridiculizați".

Cu acelaşi, pe marginea statutului minorităților. Se dezbătea proiectul noii Constituții. A.S. invocase Tratatul de la Versailles, din 28 iunie 1919, pentru observarea dreptului internațional. Or, G. Mârzescu declarase că solidaritatea între cetățenii români nu poate fi statornicită, creindu-se două categorii de cetățeni, unii de origine românească, bucurându-se de protecția statului român, şi alții care, pe lângă aceasta, să aibă şi o protecție internațională.

„Mărturisesc că şi eu am aprobat, şi iată de ce am aprobat. Pentru că d-ta ştii că eu consider obligațiunile pe care le-a luat țara mea, ca obligațiuni peste care nu se poate trece, dar consider că cineva, care reprezintă ce reprezinți dumneata, ridicând aceste tratate, interpretându-le, cum faci d-ta, cu o mică nuanță de amenințare, face un act de rău gust față de noi

https://biblioteca-digitala.ro

şi de relele urmări faţă de aceia pe care îi reprezintă. (*Aplauze îndelung prelungite, strigăte de bravo!*)

D. A. Stern: Recunosc dificultatea situaţiei mele; ea nu vă poate fi tocmai simpatică, dar mă ridic cu toată indignaţiunea sufletului meu în contra acestei imputări care mi se face că în discursul meu s-ar fi strecurat cea mai mică nuanţă de ameninţare.

D. N. Iorga: D-le Stern, poate că ameninţare este prea mult, d-ta eşti un avocat dibaci, dar nu eşti elegant. (*Ilaritate, aplauze.*) Gestul d-tale a fost lipsit de orice eleganţă. (*Aplauze.*)

D. A. Stern: Mi se impută, din multe părţi, tocmai prea multă eleganţă şi prea multă delicateţă (*ilaritate*), nu ştiu cui să mă închin!

Am în mine simţământul că n-am păcătuit contra acelei eleganţe de care d. Iorga vorbeşte. Nu, d-lor, departe de mine o asemenea ideie. Am voit numai să fac să pătrundă în sufletul d-voastre faptul acesta pe care d. Iorga l-a exprimat aici şi în alte părţi într-un mod lapidar: Onoarea României garantează respectarea tratatelor care ne garantează hotarele. Aşa aţi zis d-voastră?

D. N. Iorga: D-le Stern, daţi-mi voie să spun foarte pe scurt, dacă-mi îngăduie majoritatea (*aplauze*), o anecdotă: Era odată doi turci care mergeau la drum, vedeţi îl imit pe d. Inculeţ (*ilaritate*), pe drum venea o căruţă şi s-a întâmplat că era să rupă mâna unuia, atunci a intervenit celălalt, a oprit căruţa şi nu i-a rupt mâna. Turcul a mulţumit aceluia care a intervenit.

A doua zi dimineaţă, turcul s-a trezit cu cel care împiedicase să i se rupă mâna: „Ei, cum mai merge mâna? Mâna aceia o ai din cauza mea“ (*ilaritate*).

Şi tot aşa îi spunea ori de câte ori îl întâlnea, până când omul a luat un topor şi şi-a tăiat mâna ca să scape de cel care îl tot trăgea de mânecă. (*Mare ilaritate.*)

Noi executăm tratatele, dar avem voie a face celor care ne tot trag de mânecă, în ceea ce priveşte executarea tratatelor, ceia ce a făcut turcul faţă de cel care nu-l slăbea". (*Aplauze îndelung prelungite, ilaritate.*)

https://biblioteca-digitala.ro

După intervenţia lui N.I., A. Stern a întrebat retoric dacă articolul 133 al proiectului de Constituţie, care ratifica decretele-lege, însemna rezolvarea chestiunii. *Şi N.I. a replicat*: „Evident că lista lungă de decrete-legi nu se prea potriveşte cu efectul constituţional, trebuie să fie clar. După părerea mea, trebuie să se prevadă un lucru, anume: Toţi acei care în momentul când noi am început războiul, se găseau aici la noi, fără nici o protecţie străină, aceia toţi trebuie să fie cetăţeni români. (*Aplauze*). Iar toţi aceia care în timpul războiului nu au fost în provinciile unite, ci au intrat în urmă, fiind din elementele cele mai rele, aceia nu au drept de a fi cetăţeni români; dar toţi aceia care, atunci când s-a început războiul, se aflau aici ca muncitori, nu ca pribegi, au dreptul de a face parte din comunitatea noastră politică" (*aplauze*).

În şedinţa din *17 martie 1923*:

La proiectul de modificare a Constituţiei; în replică cu deputatul Şandor Iosif, care declarase: „Sprijinindu-mă pe dreptul dat de Tratatul de pace, n-am optat pentru Ungaria, n-am părăsit romantica şi fermecătoarea Transilvanie, ci am rămas aici unde este vatra poporului meu şi unde se odihnesc ţărânile strămoşilor mei de la început, mai mult decât o mie de ani, împreună cu ale sfântului popor". Apoi se lansase în intepelarea termenului de autonomie. *A intervenit N.I.*: „Îmi daţi voie; eu ascult cu multă răbdare. Îmi daţi voie să vă întrerup? Rutenii sunt încredinţaţi statului cehoslovac, potrivit cu un anumit statut. Ei sunt sub administraţie cehoslovacă, dar deoarece nu pot trăi singuri, din această cauză au fost daţi în seama statului cehoslovac. Dvs. ştiţi că între noi sunt oameni care doresc să aveţi cele mai largi drepturi culturale şi bisericeşti, dar cel mai bun mijloc pentru a înstrăina simpatiile româneşti este ceia ce a făcut Cehoslovacia. Dar nici un om de stat din România nu o poate face; cu deosebirea că eu o spun şi alţi tac". Apoi S.I. a continuat, încheind: „Minoritatea şi individualitatea naţională azi nu e un atom sau o celulă, ci o fiinţă colectivă şi sintetică, o unitate socială, un principiu fundamental..., n-a putut nici un stat niciodată să desnaţionalizeze şi nici nu va putea fiindcă un astfel de proces numai societatea în mod atractiv şi cu apropierea involuntară între indivizi o va putea face". *N.I. a observat*:

https://biblioteca-digitala.ro

„Ungaria a înțeles că nu este un stat național, că a fost un stat de cruciade fondat de Papă ca să răspândească catolicismul în Orient. Aceasta a fost Ungaria din vremea Cruciadelor, din timpurile medievale. A venit apoi epoca modernă, numai de câteva decenii, în care a intrat în capul poporului unguresc că minoritățile din Ungaria ar putea fi deznaționalizate.

Prin urmare, nu poți să aduci înainte cazul unor secole întregi, pentru că atunci statul înțelegea că are în el un principiu care nu-i permite să încerce desnaționalizarea. Dar în cele câteva decenii în care Ungaria a avut conştiința greşită că este un stat național, nu a fost mijloc de şiretenie sau de violență care să nu fie întrebuințat pentru a desnaționaliza toate națiunile din cuprinsul ei. (*Aplauze prelungite.*)

D. I. Şandor: D-lor, ideia națională a intrat în Ungaria în anul 1867.

D. N. Iorga: Încă de la 1830, când voiați să impuneți bisericii unite să nu mai întrebuințeze în protcoalele sale limba română, încă înainte de 1848 voiați să o siliți să facă protocol biserica de la Blaj în limba maghiară.

Să nu se supere d-lor, puteți să o spuneți aceasta unei părți din majoritate, care nu cunoaşte locul foarte bine, - nu este supărare – dar vă rog să-mi acordați acest testimoniu de stimă mie ca şi istoric, ca atunci când mă vedeți aci într-un colț, să nu aduceți argumente de acestea, pe care să le înlătur dintr-un gest. (*Aplauze pe băncile majorității.*) D-lor, aicea sunt deputați saşi şi eu îi întreb dacă nu s-a întrebuințat față de şvabii din Banat şi chiar față de saşi toate mijloacele pentru desnaționalizarea lor. E adevărat, d-lor, sau nu? (*Aplauze furtunoase, prelungite pe băncile majorității.*)

Este adevărat ori nu este?

D. Hans Otto Roth: Este adevărat (*aplauze din partea majorității*).

D. I. Şandor: Biserica română totdeauna a făcut protocolul şi în limba română. În Ungaria a existat o biserică română națională.

D. N. Iorga: Pe care a dat-o suveranul austriac pentru serviciile aduse contra revoluției ungureşti. (*Aplauze din partea*

https://biblioteca-digitala.ro

majorității).

D.I. Şandor: Noi am avut o legislatură şi fără noi n-ar fi putut să dea suveranul nimic, oricât de absolutist ar fi fost suveranul, el trebuia să recunoască parlamentul ungar sau nu.

D.N. Iorga: Ați făcut-o fiindcă era Viena care nu vă lăsa, fiindcă nu ați putut înfrânge Viena, care trebuia pentru onoarea împăratului, chiar dacă devenise rege al Ungariei, să mențină ceia ce era garantat prin onoarea lui. (*Aplauze la majoritate*).

D. I. Şandor: La 1867, după reînvierea ideii naționale ungare, mai mult se lupta pentru menținerea ideii naționale ca să convingă naționalitățile. Câte mii de şcoli s-au înființat de la 1867?

D. N. Iorga: Dar câte le-ați închis?

D .I. Şandor: Numai în timpul războiului...

D. N. Iorga: Gândiți-vă, d-le Şandor, la măsurile luate în timpul războiului când, nemulțumiți că ne-au luat munții toți, de jur împrejurul granității românești, aveați intenționea să o colonizați pe nu ştiu câți km cu populațiuni străine ca să spargeți unitatea poporului român, să-l omorâți în munții aceia în care şi-a trăit viața cea mai primejduită". (*Aplauze prelungite din partea majorității.*)

Ş.I. a spus la un moment dat: „Vă rog, domnilor, ca să nu omorâți pe noi maghiarii numai aşa, cum am voit noi să omorâm pe români". Apoi s-a referi la hotărârile adunării de la Alba Iulia, declarând ca fiind „principiile fundamentale ale noului stat român". *Şi N.I.*:"Domnule Şandor, îmi dați voie? Necontenit invocați hotărârile Adunării de la Alba Iulia. Şi eu cred că sunt făcute cu spiritul cel mai generos şi, întrucât poate statul să-şi păstreze rosturile lui, evident că principiile de acolo trebuie să fie aplicate în Constituție, întrucât statul trebuie să țină seama de aceste deziderate, de natură idealistă şi sentimentală, dar care trebuie prefăcute în formele de drept constituțional.

Dar, să-mi dați voie: Când s-a făcut unirea Ardealului cu România, s-a produs declarația românilor la Alba Iulia.

Dumnealor (*arătând spre deputații saşi*) au făcut o declarație, pentru care nu le putem fi îndeajuns de recunoscători şi pe care le-o vom plăti-o la orice ocazie, cu cele

https://biblioteca-digitala.ro

mai largi sacrificii, de orice natură față de acei care ne-au primit cu reclamațiuni în Ardeal şi greşelile care s-au făcut de unii vor fi fără îndoială reparate de alții.

În Bucovina s-au făcut declarații aproape din partea tuturor naționalităților care locuiesc acolo, că primesc cu inima întreagă stăpânirea românească.

Când şi cum ați făcut această declarație d-voastră? (*Aplauze prelungite.*)

Când ați declarat d-voastră că primiți stăpânirea noastră, nu de cuceritori, ci de stăpânitori de drept pe pământul unde nu ne-am clintit niciodată, unde formăm covârşitoarea majoritate a populației şi unde dacă toții dracii s-ar lega împreună, cei mărturisiți şi cei ipocriți noi vom rămânea! (*Aplauze prelungite şi repetate, întreaga Adunare se ridică în picioare ovaționând pe d. Iorga.*)

D. P. Piso: Trăiască d. Iorga! (*Aplauze furtunoase.*)

D. I. Şandor: Şi noi vom rămâne cetățeni români dar şi maghiari.

D. dr. C. Angelescu, ministrul Instrucțiunii: Aceasta nu se poate.

D. N. Iorga: Nu ar putea să rămână aceste cuvinte fără răspuns. Noi socotim că a deveni cineva român este o onoare pentru dânsul. Nu e nici un român care să înjosească națiunea lui până într-atât încât să voiască a se impune altora, şi dacă d-voastră veți rămâne cum dorim, până la unul maghiari, aceasta o veți datori-o, nu spiritului d-voastră de rezistență ci spiritului nostru de dreptate şi de umanitate, pe care de la noi să-l învețe cei de la Budapesta". (*Aplauze furtunoase şi prelungite.*)

Ş.I. a pus din nou înainte respectarea tratatelor, angajându-se „să coopereze cu tot sufletul pentru consolidarea țării în care suntem astăzi, însă cu o condiție..., ca minoritatea maghiară să fie sub ocrotirea statului român". *N. Iorga i-a replicat*: „Nu este mai puțin adevărat că au fost două atitudini: O atitudine a d-lor, saşii, care nu au aşteptat Tratatul de pace pentru a se declara, şi atitudinea d-voastră care ați aşteptat Tratatul de pace, pentru a nu vă declara. Fiindcă nu a fost absolut nici o adunare a maghiarilor solidari, care să fi făcut măcar după încheierea

https://biblioteca-digitala.ro

Tratatului de pace o astfel de declarațiune. Şi d-lor (*adresându-se deputaților saşi*), care nu au avut păcate de ispăşit față de noi, au făcut declarație, d-voastră care le aveați, nu ați făcut-o. Iar în ceia ce priveşte mişcarea de opiniune publică, episcopul Glahfelder a aruncat cele mai ordinare acuzațiuni acestei țări şi acestei națiuni care nu a ajuns dominantă azi, fiindcă nu înțelege să domine cu aceleaşi mijloace cu care au dominat alții, ci a ajuns națiunea în mâinile în care se găseşte această țară, şi opiniunea publică maghiară, reprezentată prin presă, nu a scos nici un cuvânt de dezaprobare pentru episcopul Glahfelder, şi nici opinia maghiară organizată pe care o reprezintă Partidul Maghiar din Ardeal, nu a avut de spus nimic față de insultele lui Glahfelder.

Uniunea d-voastră eu am salvat-o cu cuvinte călduroase, care corespund unei păreri a mea, pe care o păstrez şi acum, că este bine să aveți organizațiune, este bine să apărați drepturile d-voastre elementare care sunt mai tari decât orice drepturi le-ar prevedea tratatele, acestea fac parte din drepturile întregii omeniri, pe care le simțim şi noi în conştiința noastră; dar ceia ce nu se poate admite, domnul meu, este acest lucru. Să se menajeze anumiți oameni sau anumite curente, astăzi pentru ca, precum ați făcut d-voastră din greşală, să-mi pară foarte rău fiindcă sunteți foarte simpatic şi v-am luat apărarea de atâtea ori, să se urce în trecutul națiunii noastre şi să se atingă de acele puncte de credință istorică pe care se sprijinesc drepturile noastre. (*Aplauze prelungite.*)

Ce a fost, o ştiți tot aşa de bine ca noi, nu dezgropăm noi morții d-voastre, nu aruncați cenuşa lor în fața noastră (*aplauze prelungite*). Aşa fiind, ne vom putea fără îndoială înțelege dar pentru a ne înțelege în felul acesta, noi care recunoaştem că vă doare, şi ne ferim să atingem ce vă doare, vă rugăm să binevoiți a nu atinge ce ne doare pe noi, fiindcă nu veți găsi persecuțiunea pe care ați dori-o, ca să ne acuzați înaintea lumii, ci veți găsi găsi protestarea noastră, care va înfrânge orice calomnie adusă, în orice loc şi în orice timp acestei națiuni". (*Aplauze furtunoase prelungite din partea majorității.*)

https://biblioteca-digitala.ro

În şedinţa din *19 martie 1923*:

Pledează pentru ca saşii ardeleni să ia parte la dezbaterea noii Constituţii:

„Domnule preşedinte, v-am înştiinţat mai dinainte că, deoarece nu voi putea să iau parte la discuţiunea pe articole, voi să fac observaţiunile mele la început. D-le preşedinte, mi se face observaţiunea foarte îndreptăţită că reprezentanţii partidului săsesc aveau cuvântul înaintea mea şi este cu totul imposibil să se împiedice o parte aşa de însemnată a populaţiunii române, o naţionalitate căreia, cum am spus şi altă dată, îi datorăm ceva, să-şi exprime părerea cu privire la Constituţiune. Au venit doi reprezentanţi ai ungurilor, care au vorbit; cum se poate să nu vorbească cineva în numele saşilor din Ardeal? Prn urmare, vă rog să daţi cuvântul reprezentanţilor saşilor din Ardeal, pentru a-şi arăta părerea şi putem să prelungim în felul acesta şedinţa, dacă voiţi, oricât de târziu, eu stau la dispoziţiunea d-voastre.

D. M.G. Orleanu, preşedinte: D. Chirculescu are dreptul, conform regulamentului, să vorbească cu precădere înaintea tuturor ca şi miniştrii şi v-a cedat cuvântul ca să vorbiţi d-voastră.

D. N. Iorga: Eu nu aş putea primi şi cred că este în avantajul tuturor să se audă şi părerea saşilor. Atunci nu vă mai înţelegeţi cu nici un fel de opoziţie, nici dacă vă ia cu binele, nici dacă vă ia cu răul. D-voastră trebuie să daţi cuvântul celor înscrişi înaintea mea şi în rândul întâi reprezentaţilor saşilor din Ardeal şi pe urmă voi vorbi eu."

Discurs la dezbaterile prilejuite de modificarea Constituţiei:

„Domnule preşedinte, şi d-lor. Trebuie să încep prin repetarea declaraţiei mele de la început, eu nu cred că această Adunare are dreptul de a vota Constituţia. Anumite forme sunt prevăzute. Cu răbdare am căutat să mă conving că pot să trec peste ele. Cutare argumente nu m-au convins în momentul acela, dar eu am obiceiul ca argumentele care mi s-au adus nu le las acolo unde s-au adus, ci le duc cu mine acasă. Şi,

https://biblioteca-digitala.ro

păstrându-le pe acestea toată vremea în sufletul meu, ele nu m-au convins nici până acum că d-voastre aveți dreptul de a vota Constituția. Nu numai din cauza felului cum s-au făcut alegerile Aceste alegeri au fost o mare greşală – aceasta am spus-o şi altădată: Puteți avea un Parlament liniştit, dacă alegerile s-ar fi făcut altfel. Evident că votarea unei Constituții prespune o anumită atmosferă morală, şi atmosfera aceasta morală a fost definită prin felul cum s-au făcut alegerile. Şi mai ales ați greşit prin aceia că nu s-au reparat rezultatele reale ale alegerilor rău făcute. Dar am şi alte motive: Pentru ca o Constituție nouă să vină, ea trebuie să-ți aibă rădăcinile autentice în vechea Constituție, prin urmare să plece din ceia ce prevedea vechea Constituție cu privire la condițiile în care se poate înlocui printr-o Constituție nouă. Peste aceste prevederi însă, d-voastre ați trecut. Acum, ați invocat cazul adunărilor dinainte, care şi-au arogat calitatea de adunări cu atribuții de Constituantă. Este marea deosebire între o adunare care este modestă şi îşi însuşeşte atribuții de Constituantă, pentru că anume chestiuni se pot prezenta cu caracter aşa de imperios şi de imediat încât, natural, trebuie să ia unele măsuri imediat, şi între una care vrea să voteze o Constituție nouă şi întreaga Adunare şi una şi alta. E vorba însă că una nu poate decât să ia măsuri constituționale, iar alta vrea să o facă o Constituție întreagă. S-au adus şi alte argumente: Că noi ne găsim în nenormalitatea de la război. Şi această teorie este foarte periculoasă, fiindcă unor nenormalități, pe care le admite partidul de la guvern să poată răspunde cu alte nenormalități, de care se folosesc partidele de opoziție sau măcar o parte din ele. Va să zică, dacă iau cuvântul la acest proiect de Constituție, o fac pentru motivul pe care l-am arătat de la început, că nu este îngăduit unui partid onest şi curajos ca, atunci când se aduc anumite principii constituționale în discuție, chiar fără dreptate, să nu-şi exprime neted, sincer, cu riscul fără îndoială al răspunderii, părerea sa privitoare la aceste principii. Aceasta este datoria mea şi o îndeplinesc.

D-le preşedinte şi d-lor deputați, Constituțiile pot fi făcute în două feluri – acelea care nu seamănă cu proiectul de astăzi, dar care se fac cu curaj. Ori ai curajul să nu fi original,

https://biblioteca-digitala.ro

ori ai curajul să fi original. Dar să stai aşa la mijloc înseamnă întâi să nu ai curajul de a repeta o Constituţie veche – căci cea rămasă cuprindea principii foarte bune; de le-ar fi aplicat toate guvernele care s-au strecurat în România principiile constituţionale de la 1866, am fi mult mai departe în ceia ce priveşte moralitatea publică şi educaţia cetăţenească. (*Aplauze.*)

Dar ar fi fost un act de curaj să se spună: Reluăm Constituţia veche, schimbându-i pe ici pe colo ceia ce neapărat nu mai putea să rămâie în condiţiile noi de existenţă ale Ţării româneşti. Dar dacă nu o faceţi aceasta, trebuia să aveţi curajul de a aduce o Constituţie într-adevăr nouă, ieşită dintr-un singur principiu generos şi dezvoltându-se logic din acest principiu. Ori, o Constituţie este repetarea unor principii care de la 1789 înainte circulă prin toată lumea, ori ea este cu desăvârşire modernă. Şi eu cunosc şi o alta care nu este a prezentului, ci a unui viitor care nu va fi niciodată. Căci toate societăţile au şi vor avea nevoie de două lucruri: De rânduială şi de autoritate. Toate societăţile se ţin prin autoritate, nu prin plebiscite şi prin referendum la popor. Ele se ţin printr-o hotărâre elementară care este în sufletul naţional, fără ca în toate cazurile să se provoace un vot, să se recurgă la un nou text de lege. Dar o Constituţie ca pentru vremea de astăzi trebuie să fie redactată, aş zice, nu numai de un singur om, dar de unul care să fie cu desăvârşire din vremurile noastre, crescut şi dezvoltat în atmosfera momentului de faţă, străbătut însuşi de acele idei care se întâlnesc în Constituţia redactată de dânsul, iar nu de mai mulţi cu idei în ultimul moment.

Astfel numai o Constituţie poate să aibă un caracter simplu, armonios şi unitar. Eu am luat proiectul d-voastre de Constituţie şi l-am cercetat. L-am cercetat articol cu articol şi nu-mi pare nici rău nici bine că o spun, dar aşa este. El constă dintr-un amestec haotic de idei luate şi de la unii şi de la alţii. Sunt în ea lucruri spuse care nu era nevoie să fie spuse şi anume lucruri sunt evitate care trebuiau să fie spuse, şi necontenit sunt trimise la o legislaţie viitoare. Românul însă are un proverb: „Treaba de astăzi să n-o laşi pe mâine", nici în materie de Constituţie. Totuşi, aproape pe fiecare pagină se promite o lege viitoare, care va rezolva punctele asupra cărora

https://biblioteca-digitala.ro

tace capitolul respectiv. În acest haos de idei, dintre care multe nu sunt măcar dispoziții constituționale, sunt unele curente reacționare, altele liberale, ca pe vremea veche, câte unul liberal chiar pentru vremurile noi, ici şi colo o indicație sentimentală, ca pentru alții care în alt timp ar putea să ducă mai departe Constituția. Dar este un singur lucru care dă unitate acestei viitoare Constituții: Nepreciziunea formei.

În această privință vă voi aduce dovezi, deşi sunt convins că nu veți schimba un proiect de Constituție la care s-a lucrat aşa de mult. Nu veți urma îndemnurile pe care vi le dă un partid de opoziție. Este la d-voastră un fel de şovăială care vă împiedică şi la legile cel puțin însemnate să țineți seama de părerile adversarilor. Fără îndoială că nu veți da un alt Senat decât acela asupra căruia voi veni îndată şi a cărui alcătuire greşită va răsări din simpla expunere fără nici un amestec de critică. Dar să îndreptați forma, e o datorie față de un popor care în vorbire şi scris are a tradiție gramaticală fără să o fi luat din carte, şi tocmai fiindcă n-a învățat la şcoală. Astfel, mâine, poimâine, la fiecare articol va trebui să se înlăture ceva. Fiindcă această Constituție va trebui să fie modificată. Oricine va veni la guvern după d-voastre, va trebui să facă anumite forme pentru ca această Constituție să fie valabilă de drept ca şi în conştiința poporului român însuşi.

Va trebui să schimbăm anumite puncte din textul de astăzi, pe care îl veți vota îndată, puncte din care unele nu trebuie să rămână pentru ca societatea aceasta să nu fie amenințată în dezvoltarea ei însăşi. Dar o bucată de vreme ea are să se aplice; este oarecare probabilitate că va fi sancționată. Fiindcă lucrurile slabe în jurul cărora s-a făcut zgomot mult, acelea rămân în totdeauna. Lucrurile bune care se fac în tăcere, acelea nu au dăinuire, dar, când în Țara românească un lucru s-a făcut încet, prost şi cu scandal pe deasupra, rămâne întotdeauna. Dar să se aplice un text care, fără să fie bun, ar fi măcar precis, logic şi gramatical. Dați-mi voie să spun de la început că nu voi opune unei teorii altă teorie. Pentru a opune o teorie, trebuie să existe altă teorie. Pentru a opune o concepție, trebuie să existe altă concepție. Iar teorile, concepțiile se pot face numai din afirmări prinse, legate în chip

https://biblioteca-digitala.ro

logic. Dar, rezervându-mi să discut forma, mă voi opri la anumite titluri din această Constituție, care ating puncte foarte importante din viața noastră de stat, şi avem datoria să ne arătăm părerile cu privire la dânsele dacă suntem sinceri. Dacă nu suntem, putem tăcea, dar, dacă suntem sinceri, avem datoria, încă odată, să ne exprimănm părerea.

Vin la titlul întâi şi cuvântul meu se leagă de ceia ce s-a spus la această tribună, într-o frumoasă formă literară de d. Hans Otto Roth, care şi-a făcut datoria față de poporul săsesc. O mare parte din observațiile pe care le-a făcut d-lui intră, cred, şi în felul de a judeca al tuturor persoanelor care au idei democratice. Zic al tuturor persoanelor care au idei democratice, iar nu al tuturor partidelor democratice, căci să-mi dați voie a nu crede în pornirile democratice ale unui partid în care latifundiarii cei mai egoişi stau lângă revoluționarii cei mai înfocați. De altfel, disting persoane cu idei democratice, persoane care sunt vrednice de stimă, întrucât merg în curentul timpului. Dar era mai bine să fie unul singur fără greutate străină în spate, căci drumul o să fie greu, decât trei, dintre care unul umblă, iar doi apasă cu toată greutatea pe spatele lui. (*Apaluze prelungite.*)

Leg, am zis, cuvântul meu de ceia ce a spus d. Roth în ceia ce priveşte rostul minorităților în acest stat. Eu cred că în loc să definiți d-voastre care sunt limitele statului român, spunând: „Limitele actuale", - evident că nu cele trecute ori cele viitoare, pe care le dorim atât de întinse, încât să ne prindă pe toți românii, cu voia prietenilor. Dar nimeni nu discută limitele care vor fi, precum nimeni nu se preocupă de limitele care au fost, că este vorba de limitele prezente – în locul acestor zadarnice delimitații geografice, ar trebui să se afirme un lucru, că avem să satisfacem întâi drepturile noastre naționale pentru ca pe urmă să putem introduce alte drepturi care să satisfacă dreptul național al altora.

Noi trebuie să afirmăm, cum s-a afirmat în Constituția iugoslavă, că acest stat este un stat unitar. Să nu se sperie naționalitățile! Iată ce înseamnă un stat național. S-a mers prea aproape de Austro-Ungaria, într-o anumită teorie. Noi nu suntem, nu putem fi şi nu trebuie să fim o Austro-Ungarie.

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă ar fi fost să schimbăm mica Românie națională pe o mare Austro-Ungarie, atunci cea mai mare prostie pe care am fi făcut-o ar fi fost războiul în care am biruit.

Nu numai că nu suntem dispuşi să facem Austro-Ungaria, dar o Austro-Ungarie nu se mai poate face astăzi. Statele noi nu sunt haine peticite pe care să le poți fabrica astfel; nu poți face o haină nouă şi cu petece: Austro-Ungaria era petecită, pentru că aşa rămăsese dintr-o serie întreagă de cârpeli istorice. Era un produs istoric în acel bizar amalgam, incapabil de orice fel de unitate, căci anumite idei de prefacere au venit foarte târziu, ca un fel de concesie ipocrită față de carențele timpului.

Austro-Ungaria a rămas totdeauna Austro-Ungaria Mariei Tereza, cedând violenței ungare, pe de o parte, dar păstrând în cea mai mare parte direcția pe care o impunea în Austria dinastia, noblimea şi clasa militară. Dinastia care s-a priceput cât s-a priceput, lasa dominantă nobiliară, care s-a învederat că este, decăzând la cea dintâi greutate, iar armata care s-a împărțit în toate națiunile, imediat ce a venit cataclismul războiului mondial. Iată ce înseamnă pentru mine statul național. Secole întregi Româna s-a ținut prin dezvoltarea nației româneşti; cu sudoarea şi sângele poporul românesc e frământată țarina României mari, de la colțul de la Tisa, pe care îl avem, până la Nistrul întreg, şi din fundul munților Bucovinei până la Dunăre. (*Aplauze prelungite.*) Se poate întâmpla ca pentru anumite teorii, aceasta să fie neplăcut; dar aşa este. Şi evident, nu se poate schimba cu toată bunăvoința noastră. Nu putem dezgropa pe morții noştri ca să punem pe morții altora, care nu au făcut aceleaşi jertfe. (*Aplauze.*)

Prin urmare, stat național desigur, în care o cultură – dacă este dreptate pe lume, şi dacă această dreptate trebuie să fie recunoscută – va trebui să domine aceia cu cele mai adânci rădăcini aici şi cu cele mai mari posiblități în viitor, dacă suntem o națiune vrednică şi nu aş sta aici dacă n-aş crede că națiunea mea este o națiune vrednică şi capabilă de a păstra moştenirea trecutului său (*Aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

Dar să-mi dați voie, eu nu aș pune pe nici un locuitor, pe nici un cetățean al României nu l-aș pune sub definiția aceia de român dacă nu e român. Și dacă îi punem numele așa, îi luăm orice caracter etnic. Dăm altora un caracter care nu înseamnă nimic pentru dânșii și pierdem noi, din semnul de român, ceia ce înseamnă în adevăr pentru noi românii sub raportul etnic. Sunt români – câți sunt să trăiască să fie tot mai mulți – dar, afară de românii care sunt în România, sunt alții care au dreptul de a spune: Suntem loiali față de statul român și am primit de la început a ne îndeplini față de ei toată datoria. Va veni și vremea când aceste minorități vor recunoaște că avem o cultură originală și, păstrând-o pe a lor, vor cauta să o cunoască pe a noastră; va veni și o vreme când foile lor, în loc să cuprindă păcatele fiecărui ofițer sau subofițer, se vor gândi la lucrurile bune pe care le facem în domeniul cultural și fiindcă le facem în România, nu numai pentru noi, ci pentru toți, căci ignoranța oricui într-o țară strică tuturor, iar cultura oricui folosește, direct sau indirect, tuturor. De ce n-ați voi d-voastră să permiteți simpla „cetățenie română" pentru acei de la noi care etnicește nu sunt români și voiți să încărcați dicționarul academic dându-i o concepție nouă, fără nici un câștig.

Dar noi ținem să ne deosebim de unguri; ținem să ne deosebim, și avem motive pentru aceasta. Ungurii erau un popor mic care voia să facă lucruri mari; noi suntem un popor mare, care până acum am făcut lucruri mici – aceasta este deosebirea –dar care, fiind un popor mare, poate să facă și lucruri mari. N-avem nevoie nici de suflete înșelate, nici de suflete vândute, nici de suflete siluite. Ungaria a pierit, nu prin acei pe care îi avea, ci prin acei pe care a crezut că i-a cucerit. S-a sprijinit pe o bază care nu era baza adevărată. Și orice țară încearcă asta, așezându-se pe temelii nesigure, nu zic că se cufundă întodeauna dar se clatină. Noi nu voim ca România Mare să aibă o bază care să se clatine; voim să fie bazată pe solidaritatea tuturora, precum tot așa voim să fie întemeiată solid pe vlaga poporului nostru.

Țara noastră este destul de mare pentru ca în cuprinsul ei să se poată cuprinde și alte elemente. Dar unii par a se

https://biblioteca-digitala.ro

plânge că în Tratatul de pace sunt anume obligațiuni pentru România. Incontestabil că sunt. Eu n-aş cuprinde Tratatul de pace în Constituția României; n-aş putea cuprinde nici, să zicem, frumoasele hotărâri de la Alba Iulia de care trebuie să ne ținem, deşi nu chiar în forma de acolo. Evident, într-o Constituție trebuie să se dea altă formă decât în hotărârile unei adunări publice. Dar noi avem un tratat de pace, pe care onoarea noastră se îndatoreşte să-l observăm; noi nu mai avem, pe de altă parte, şi acele îndatoriri de la Alba Iulia de care veți zice că într-un moment de entuziasm au fost date numai de o parte a poporului român de acolo. Dar hotărârile acestea au venit la Bucureşti, ele poartă o iscălitură care, dacă nu mă înşel, este chiar a d-voastre, şi le sprijină o garanție care este a regelui României. Garanția regelui României nu poate greşi, iar promisiunile unui mare partid trebuie să fie respectate, înainte de toate, de acel mare partid. Prin urmare, nu vă zic să puneți în Constituție Tratatul de pace, să luați declarația de la Alba Iulia, să mai puneți încă un element străin în totalul nearmonios din care se alcătuieşte clădirea de raport care este proiectul d-voastre de Constituție dar se înțelege că trebuie introdus ceva, fără îndoială.

Şi nu înțeleg de ce să nu se introducă. Pentru frumusețea clădirii? Nu, fiindcă v-am spus, clădirea nu este frumoasă. Pentru a eluda îndatoririle luate de statul român?

Suntem o țară cinstită şi un stat mândru de prestigiul său. Prin urmare, părerea mea este că dreptul de autonomie bisericească şi şcolară al naționalităților trebuia introdus în Constituția României. Şi dacă nu se face astăzi, se va face fără îndoială în alt timp, când anume concepții vor fi înlăturate şi înlocuite cu concepții mai corespunzătoare intereselor tuturora. (*Aplauze.*) Chiar dacă ar fi să facem un sacrificiu, dar nu facem nici unul, fiindcă nu trecem dincolo de îndatoririle noastre – chiar dacă ar fi să trecem dincolo, fiindcă o țară se ține cu devotamentul poporului care a alcătuit-o, dar şi cu iubirea popoarelor care s-a întâmplat să se găsească alături de poporul acesta în cuprinsul aceluiaşi stat. Nu pot să-mi închipui o națiune atât de nerecunoscătoare încât căpătând întreaga ei viață sufletească să nu fie mulțumită cu aceasta. Ce spune d.

https://biblioteca-digitala.ro

Şandor Ioseph despre Maramureş este cu totul altă chestiune. Este autonomia naţională locală. Pe aceia n-o putem primi. Şi iată de ce. Mărturisesc că dacă ar exista o regiune în care din cele mai îndepărtate timpuri să se găsească numai oameni de altă naţiune decât a noastră, în care elementele naţionale să nu fie amestecate deloc, eu m-aş pleca înaintea evidenţei şi aş spune: Acestea sunt insulele străine în mijlocul poporului nostru şi deci să nu ne amestecăm în ele. Dar nu e aşa.

D-lor, saşii sunt răspândiţi pe o foarte largă întindere de teritoriu. Dacă însă oraşele lor sunt foarte frumoase, şi dacă au un trecut pe care eu ca istoric îl cunosc cel puţin tot aşa de bine cât şi alţii care nu sunt de meseria mea, în schimb, în regiunea din sate dimprejur populaţia săsească este foarte amestecată cu alte populaţii, astfel că nu te poţi gândi la o autonomie administrativă, în formele bizare de odinioară ale comitatelor ungureşti, făcute în vederea unor scopuri de alegeri.

În ce priveşte pe secui, aceştia ocupă regiuni întinse, sunt însă amestecaţi cu foarte mulţi români care vorbesc româneşte şi cu secuii, care dacă nu vorbesc româneşte se zic români şi se ţin de biserica românească. Pe de altă parte, fiinţa etnică însăşi a secuiului este frământată cu atâta românime încât n-ai decât să pui alături pe ungurii din secuime cu ungurul din pustă şi ai să vezi deosebirea, n-ai decât să-l pui să vorbească şi ai să auzi ce glas se ridică din secuime, care nu este glasul ungurimii autentice.

În ce priveşte dreptul naţionalităţilor de a fi judecate în limba lor, dreptul pentru fiecare de a-şi spune dreptatea în limba lui şi de a i se comunica sentinţa în limba pe care o înţelege, să mă ierte acei care din patriotism cred altfel, dar eu îmi închipuiesc că acest drept este atât de elementar, când e vorba de cei care nu cunosc limba, şi când noi ne-am legat, în toate luptele noastre, de această îndatorire, încât ar fi trebuit ca pentru ei să se găsească o formă, ca ei să nu se plângă de a fi fost duşi mulţi înaintea judecăţii şi de a fi plecat de acolo auzind cuvinte neinteligibile fără să ştie de ce au fost osândiţi.

Aceasata pentru partea de la început. Vine, d-lor, acum o altă parte, în care cer voie d. ministru de Finanţe să-i spun că

https://biblioteca-digitala.ro

şi azi, cu toate asigurările ce mi-a dat aici la banca mea, păstrez despre d-sa părerea mea cea veche, pe care am exprimat-o sub formă de întrerupere. Eu ştiu că d-sa urăşte femeile. Nu zic însă că le-a urât totdeauna şi că nu a fost o vreme când era de altă părere. Mi-a spus-o, şi eu mă plec dinaintea acestei declaraţii atât de sincere. (*Ilaritate.*). E vorba numai că în chestiunea votului femeilor, guvernul nu a putut să fie convins şi, când e vorba de convingeri, înainte de toate stă hotărârea d-lui Vintilă Brătianu de a nu se da vot femeilor, deşi ar fi dorit poate altfel d. Ioan Brătianu, desigur din motive deosebite de ale fratelui d-sale (*ilaritate*).

D-lor, în dezvoltarea culturii umane femeile au avut cel puţin atâta rost cât au avut şi bărbaţii. Aici nu este vorba numai de cine emite ideia, ci şi şi de cine strămută ideia în familie, de cine îşi creşte copiii, în mijlocul consecinţelor acelei idei. Dar este ştiut, d-lor, că viaţa familiei, a omenirii întregi s-a sprjinit înainte de toate pe un continuu sacrificiu al femeii. Femeia, la poporul nostru mai cu seamă, este gospodina cea mare; şi dacă în această privinţă putem să avem oarecare îndoială înainte de război, când am mâncat şi în Moldova, dar mai cu seamă în Muntenia, pâinea semănată, culeasă, măcinată şi frământată de femeie, când am mâncat şi pâinea materială a mâinilor ei, după ce ne-am hrănit din pâinea morală a sufletului ei, noi nu mai putem face ceia ce ar face alte naţiuni, la care o clasă dominantă întinsă s-ar găsi peste o altă clasă muncitoare mai redusă şi în care s-ar putea spune că femeile acestei clase nu au făcut atâtea jertfe şi nu au depus atâta muncă. Ne e mai uşor nouă să satisfacem principiile generale de dreptate şi de umanitate. Dar ştie toată lumera că politica din România se face prin femei, mai mult decât prin bărbaţi. Şi prefer să fie făcută prin femei direct, căci au atunci şi răspundere. Doar cine n-a auzit că la noi sunt ministere care vin prin femei şi sunt ministere care se duc prin femei? Cel puţin femeia să fie atrăgătoare şi dacă guvernele vin şi se duc prin femeie, să fie femeia în această calitate de alegătoare, fie chiar şi de manifestantă, dacă vrea cineva, pe strade. Aceasta ar da manifestaţiilor o decenţă pe care până acum nu au avut-

https://biblioteca-digitala.ro

o. Manifestând şi femeia, unii şi-ar păzi gura, şi-ar supraveghea atitudinea.

O voce: Nu se ştie.

D. N. Iorga: Părerea mea rămâne că votul femeilor este un act de dreptate generală şi un act de îndreptăţire specială, faţă de condiţiile cu totul particulare ale ţării noastre. Abia li se dau drepturi civile – iarăşi o lege care mijeşte într-un viitor mai îndepărtat. O lege ca aceasta ar putea – se spune – să se ocupe şi de chestia de egală îndreptăţire a femeilor. Cine o trăi atunci, o vedea. Dar noi, care nu suntem tocmai tineri, am voi să vedem îndeplinită prin noi o operă de dreptate care aşteaptă de prea multă vreme. Şi nu suntem în plină ideologie romantică cei care cerem acest lucru. De la un capăt la altul al Europei sunt ţări în care femeile votează; experienţa votului femeii s-a făcut şi ţările acestea nu sunt mai nenorocite decât înainte. Votul femeilor a contribuit poate pe alocurea să îmbunătăţească condiţiile vieţii politice şi oarecum să înnobileze condiţiile luptelor politice. Numai o anumită obişnuinţă cu gluma la noi şi o anumită deprindere, tot aşa de rea, de a evita lucrurile serioase, pe care gluma tinde a le acoperi, a făcut să nu ne ocupăm până acum serios de această chestiune de dreptate, care se aşează printre cele dintâi.

Îmi daţi voie acum să trec foarte repede asupra unei inovaţii pe care eu o judec nenorocită şi pe care d-vostre o puneţi la capitolul încetăţenirii.

Voiţi ca încetăţenirea să se facă printr-un jurnal al Consiliului de miniştri. Foarte bine. Eu ştiu dezavantajele încetăţenirii prin Cameră. Dar am văzut şi foarte multe propuneri greşite în materie de împământenire pe care Camerele le-au respins. Stăruinţa pe lângă câţiva oameni răzbate mult mai uşor decât stăruinţa pe lângă a adunare întreagă, în care sunt atâtea curente, atâtea partide, atâtea pasiuni, şi în care fiecare supraveghează pe celălalt.

În atâtea Parlamente unde s-au votat multe încetăţeniri am văzut lupte straşnice date în jurul unor anumite persoane. Faţă de unele recomandaţii greşite răsărea întodeauna cineva care să spună: Şi eu cunosc pe d. cutare, şi arăta lucruri care nu se găseau în recomandaţia de care candidatul voia să se

https://biblioteca-digitala.ro

folosească pentru a fi încetățenit.

Acesta este un punct care cred că s-ar putea schimba fără să strice economia, pe care d-voastre o credeți admirabilă, a acestui proiect de lege.

Ajung la un punct foarte important, la condițiile privitoare la naționalizarea subsolului, punct care a provocat şi în mijlocul d-voastre neînțelegeri grave, care au dus până la întrunri liberale împotriva guvernului liberal şi care v-a făcut ca, în momentul acesta, în loc să păstrați părerea d-lui Micescu, să aveți părerea desigur superioară a d-lui Chirculescu. (*Ilaritate.*). Anume, chestiunea subsolului v-a fost aruncată înainte ca şi cum d-voastre – şi eu vă spun ce se spune – ca şi cum d-voastre ați avea anumite intenții care nu se par filosofice în ce priveşte subsolul. Eu cred că, de câte ori e bănuit cineva de un lucru ca acesta, trebuie să cerceteze foarte bine chestiunea însăşi, pentru ca să o prezinte în aşa fel încât să dispară bănuiala, sau dacă bănuiala nu se poate înlătura, atunci să renunțe la punctul care a stârnit oarecare emoție în public. Eu ştiu că se va zice cum că cea mai mare parte din subsol se găseşte şi acum în stăpânirea statului. Atunci de ce nu se mulțumeşte statul cu partea pe care o are în stăpânirea sa? De ce? Când nu voieşte țărănimea unui județ întreg – eu o apăr acum foarte dezinteresat, fiindcă precum se ştie, această țărănime din județul Prahova, foarte luminată în ceia ce priveşte deosebirea de idei politice, mi-a preferat pe onorabilul d. Pardos, care pentru moment nu este aici de față. Nu apăr interese electorale în județul Prahova; dar înțeleg ce cugetă țăranul de acolo, căruia, iată, nu-i place naționalizarea subsolului.

Țăranul se aşteaptă într-o bună dimineață să vină cineva chiar pentru alte rosturi decât cele generale, chiar pentru un rost de oportunitate persoanlă, să vină cineva care să-i scormonească pământul, bineînțeles cu drept de despăgubire. Omul are acolo o vie, o livadă, o casă, un interes, şi nu-i convind să se mute aiurea. Zici că-i laşi suprafața dar, dacă această suprafață poate fi scormonită în fiecare monent de d-ta, pentru dânsul ea nu poate avea decât o valoare negarantată. Pe de altă parte, dacă d-voastre vă gândiți la acel

https://biblioteca-digitala.ro

motiv, care nu este singurul ce se poate invoca, nu cumva rămăşiţa aceasta de bogăţie naţională să ajungă în stăpânirea unor aventurieri străini, apoi aveţi un mijloc pe care l-aţi fi putut întrebuinţa şi în chestiunea pădurilor şi dacă s-ar fi întrebuinţat acest mijloc, pădurile nu ar fi ajuns în starea unde sunt, prădate de străini în dauna poporului român şi prădate de trădătorii care au deschis drumul armatelor străine. S-ar fi păstrat omului proprietatea, dar s-ar fi constituit obşti, şi acestea le-aţi fi supravegheat, condus sau patronat, pentru ca să le împiedicaţi de a face greşeli.

Mai departe. Aici ajung la titlul ce priveşte religia dominantă a statului. Mitropolitul Primat însuşi v-a rugat cu căldură să renunţaţi la acel termen ambiguu, fără claritate, fără sens, fără garanţie, de religiune ortodoxă care are „întâietate". Ce este întâietatea? Căci, d-lor, sunt atâtea feluri de întâietăţi. Trebuie să vă gândiţi că după câtva timp iar trebuie să recurgeţi la legi speciale care să fixeze ce este întâietatea. Cu acest sistem al legilor speciale o să ajungem cândva să avem cărţi de istorie în care să se spună că vodă cutare a domnit de la data cutare până la data cutare care se va fixa printr-o lege specială, iar în dicţionarul Academiei vom găsi despre cuvântul cutare că are sensul cutare care va fi fixat printr-o discuţie specială în Academia Română. (*Ilaritate.*) Nu, când avem cuvântul „dominantă", de ce să-l înlăturăm? Această ţară a trăit în ortodoxie, nu pentru că ortodoxia e o dogmă ci pentru că sufletul celor mai mulţi români este intrat în această ortodoxie care este religia naţională. (*Aplauze prelungite.*) Ce o fi în alte ţări, e cu totul altceva. Că biserica ortodoxă, în anumite momente a putut fi rătăcită, că din lipsa de orizont a şefilor săi a făcut anumite greşeli şi că în felul acesta permite adversarilor săi să îndrepte anumite atacuri împotriva ei, aceasta se poate. Că această biserică ortodoxă a fost frământată de politicianism – aveţi şi acum atâtea certificate de aderenţi în vederea celor şase locuri vacante de episcopi – că această biserică nu e în prezent ce putea să fie, iarăşi este un lucru adevărat. Dar poporul nostru nu a ajuns la acel grad de conştiinţă morală încât să se ţină într-un stat care nu ar avea o religie a sa, cu pompa care să înconjoare oricare

https://biblioteca-digitala.ro

act important al vieții publice. Cu religia de „întâietate" veți mai putea aduce pe mitropoliți şi episcopi ca să-i aşezați cu solemnitate la actele publice importante care impresionează atât poporul, căci dau o sancțiune care nu este în mijloacele noastre, ci vine mult mai de sus decât de la noi? Când ziceți „religiune dominantă", nu apăsați pe nimeni, dar în acelaşi timp nu lipsiți de prestigiu o biserică ce are nevoie, ca şi statul însuşi, de acest prestigiu. Nu o faceți numai pentru dânsa, ci pentru o viață morală a imensei majorități a unui popor. (*Aplauze prelungite.*)

Dar s-a mai ridicat o obiecțiune, că mai este o biserică românească: Biserica unită din Ardeal. Biserica unită este a minorității dintr-o singură provincie, din Ardeal. Această biserică datează numai de două veacuri. Şi în viața bisericii unite s-au pus atâtea din luptele acestui popor, şi îi datorăm atât de mult pentru legăturile pe care ni le-a stabilit cu Apusul, într-un anumit moment. Dar nu e mai puțin adevărat că biserica unită a trebuit să păstreze din legea cea veche, nu numai ritul, dar şi crezul, care la mitropolia din Blaj se spune după legea veche. Astfel nu ştiu dacă biserica unită ar fi putut să păstreze şi pe acei credincioşi care cu multă greutate a putut să şi-i păstreze.

Mai este de lucru: Biserica noastră a venit de la noi şi atârnă de noi. Biserica unită, cu toate schimbările pe care le-a adus sufletul românesc, vine de la Habsburgi, care au murit, şi atârnă şi de Papa, înaintea marei figuri creştine a căruia, evident, oricine se înclină, dar pe care nu-l voim amestecat în rosturile noastre (*aplauze*).

Dar voiți d-voastră să faceți ceva cu biserica unită ca să mulțumiți toate sufletele din Ardeal? Foarte bine; este un mijloc: Să se prevadă că acolo unde nu există decât biserică unită, în cutare localitate unde funcțiunile acestea care sfințesc un act public nu pot să fie îndeplinite de preotul religiei dominante, în al doilea rând vine cealaltă biserică românească. Dar, vă rog, nu cedați unor stăruițe îndărătnice, din partea reprezentanților unei anumite forme trecătoare prin care trece biserica unită, formă care se rupe tot mai mult de la românism şi se îndreaptă tot mai mult către catolicismul pur şi absolut.

https://biblioteca-digitala.ro

(*Aplauze, aprobări.*)

Eu, să-mi daţi voie – şi cred că nici o osândă bisericească nu va cădea asupra mea, osânda chiar de la confesiunea căreia-i aparţin pentru cele ce spun – dar cred că lucrările lui Dumnezeu, odată ce sunt pentru oameni, trebuie să fie în legătură puţin şi cu interesele lor, că Dumnezeu ne dă voie să considerăm biserica Lui nu este pentru îngerii din Rai, ci pentru pământenii aceştia, de pe scoarţa pe care o locuim, s-o considerăm şi sub raport naţional. Aceia este religia dominantă în care intră mai mulţi români din toate vremurile. (*Aplauze.*)

Prin urmare, putem să revenim la cuvântul acela de „dominantă", fără să fim retrograzi, fără să pierdem contactul cu ideile moderne şi păstrând astfel încă unul din elementele morale pe care se sprijină însăşi existenţa morală a poporului românesc.

Şi mai spun încă un lucru: Lupta care se duce împotriva ortodoxiei o ştiu de când se duce. Se duce de anumite elemente care s-au trezit „unite" aici în Vechiul Regat de la Bucureşti de câţiva ani şi când a venit primejdia cea mare naţională, ele s-au alăturat la străinii care începuseră lupta catolică în Bucureşti. Unii dintre dânşii au fost la închisoare şi au scăpat, au fost alţii care nu au intrat măcar la închisoarea prevenită pentru ca să-şi ispăşească astfel păcatele împotriva statului român.

Vin, d-lor, acum la un alt punct care ne interesează pe mulţi dintre noi. Dacă disciplina de partid face pe atâţia să nu poată vorbi în acelaşi sens ca mine, sunt foarte sigur că o bună parte din majoritate împărtăşeşte acelaşi punct de vedere şi anume din cauza aceluiaşi motiv de ordin general, filosofic.

D-voastre v-aţi speriat de o presă rea. Noi am avut – abia am isprăvit de scris *Istoria presei* – am avut o presă căreia îi datorîm în mare parte conştiinţa publică pe care o avem în momentul de faţă. Conştiinţa aceasta publică nu au făcut-o cărţile în trei volume, fiecare de câte 500 de pagini, şi n-au făcut-o nici catedra de chimie şi nici catedra de matematici, nici cea de limbă latină şi nici cea de limbă greacă. Conştiinţa publică a format-o această presă, cât a fost şi cum a fost. Şi nu e vina ei dacă presa nu cuprinde pe toţi reprezentanţii de căpetenie ai vieţii noastre politice, cum odată i-a cuprins pe toţi.

https://biblioteca-digitala.ro

Căci şi Rosetti şi tatăl d-lor (I.C. Brătianu) şi Mihail Kogălniceanu au fost în mare parte a vieţii lor gazetari şi poate satisfacţiile cele mai curate le-au avut în momentul când influenţau asupra vieţii publice prin curajoasele lor articole de gazetă. Este în adevăr rău că acum ne ambuscăm ca să facem gazetărie, că facem gazetărie neizbutită. Eu n-o fac, şi sunt mândru. Cât despre injuriile pe care le primesc personal, pentru articolele pe care le iscălesc personal, aşa se duce lupta.

Dar, d-voastre luaţi o parte din procesele de presă şi le daţi la instanţele judecătoreşti obişnuite pe motiv de calomnie. Ce este aceia calomnie ? Când mi-o spune cineva că am furat şi eu n-am furat, aceasta este o calomnie, dar cu care te deprinzi în acest timp din urmă. Mulţumită mare parte şi presei pe care d-voastre minoritatea o cunoaşteţi, eu am luat vreo patru milioane de la evrei ca să li se susţină interesele (ilaritate), am luat nu ştiu cât de la statul român ca să mă plimb în străinătate în mai multe rânduri, iar acum în urmă am mai furat şi un teren de la Eforie pe care totuşi l-am plătit prin munca mea şi l-am cumpărat pe preţul pe care l-a plătit orice alt funcţionar. Dar calomniile acestea se pot întâmpina. De la o vreme, te deprinzi cu ele. Îmi aduc aminte că răposatul meu prieten Barbu Delavrancea, când eram mai tânăr şi mult mai sensibil ca acum, îmi spunea: Te turburi în zadar, va veni vremea să-ţi faci carapacea, omul politic care nu-şi face carapacea evident că nu era făcut pentru viaţa politică. Şi încă un lucru! Dacă ai suflet în tine, răspunzi calomniatorului aşa ca să-l doară mai mult, pe el pentru calomnia lui, decât pe tine care ai primit acuzaţiuni care nu erau îndreptăţite. Este un mijloc de a aduce la adevăr şi bună creştere şi pe calomniatorul cel mai îndrăzneţ, fără să pui mâna pe el, scormonindu-i sufletul. Dar dacă mi-o spune mie cineva că politica pe care o fac este o politică interesată, că am contract cu d-lor, de la guvern ca să mă prefere generalului Averescu la succesiunea puterii, aceasta este o calomnie sau nu? De fapt este o calomnie mai gravă decât dacă îmi spune că am locul de la Eforie pe un preţ mai bun pentru că aceia poate să fie numai o manifestare a lăcomiei mele personale, pe când dincoace este

https://biblioteca-digitala.ro

însăşi o corupere a vieţii mele publice şi eu sunt atins mai greu.

Pentru această categorie, d-voastre mergeţi la instanţele judecătoreşti ordinare. Şi atunci, deoarece toate calomniile nu sunt fără coadă, şi sunt unele în care coada este mai mare decât calomnia, de ce să iau procesele şi să le trimit la judecători care nu sunt aleşi ca în Anglia şi care... se poate întâmpla, nu s-a întâmplat până acum niciodată (*ilaritate*), dar se poate întâmpla, poate să fie un judecător mai sensibil la o înaintare, cine ştie?! Desigur, nu s-a întâmplat în România niciodată, dar cine poate să conteze cu stricarea moravurilor în viitor? (*Ilaritate.*)

Nu este bine ca presa să rămână pasibilă la cea mai teribilă osândă, care este osânda opiniei publice. Iată, cunosc oameni care n-au suferit nici o condamnare, dar care nimenea nu le întinde mâna; unii din ei mai scapă, prin anumite interese politice şi se mai strecoară ici şi colo; au răsărit în prag, din prag au intrat pe uşă, s-au aşezat pe scaun şi au tot înaintat mereu până s-au pus în frunte. Cunosc alţi oameni care au făcut mult mai puţin; pe unul l-am văzut acum două zile, distrus fiziceşte – un om de mare talent – şi mi-au venit lacrimile în ochi când l-am văzut că schiţează un descurajant „bună seara". L-am cunoscut foarte bine pe vremuri. Nu l-a dat în judecată nimenea, nu l-a condamnat nimenea, dar sufletul în el e zdrobit de o greşală mult mai gravă decât a altora. Nu e societatea noastră cum ne-o închipuim, ca să trebuiască să pui pe fruntea omului „condamnat de la sine". Este o tăcere, o ignorare a societăţii, care este mai rea ca o condamnare la moarte, executat.

Nu! Să lăsăm presa cum a fost; să renunţăm la mici satisfacţii prin sentinţe de tribunal, şi va merge Ţara românească aşa cum a mers şi de aici înainte.

Trec la un capitol foarte important pentru mine şi acum mă apropii de sfârşit – căci nu voi răpi timpul acelora care abia aşteaptă să ia cuvântul pentru a exprima, fie vederile unei minorităţi naţionale, fie opiniile comisiunii însăşi care a propus acest proiect de lege – trec la compunerea Senatului. Cu aceasta nu mă împac şi nu mă voi împăca niciodată, chiar dacă

https://biblioteca-digitala.ro

aş şti că nu ajung la guvern în viaţa mea – şi o doresc şi eu ca oricare om (*ilaritate*). Să-mi daţi voie, în momentul când ţara nu cuprinde decât candidaţi de miniştri şi majoritatea sunt candidaţi de prim miniştri, să am şi eu o mică ambiţie, la sfârşitul vieţii mele. Iar, dacă o am e numai pentru a face puţinul bine pe care nu vreau să-l duc cu mine în groapă, ca să nu se poată zice că am fost incapabil. Dar, dacă aş şti că niciodată nu va veni vremea care a venit pentru atâţia pe care îi respect tot aşa de mult ca şi pe d-voastre, că şi pe dânşii i-a ales Regele, i-a voit naţiunea, dacă aş şti că niciodată nu va veni ziua şi pentru mine, căci mi s-ar spune: „D-ta nu vei guverna decât numai dacă n-ai intenţia de a schimba Senatul aşa cum este prevăzut în Constituţie, prefer să nu guvernez niciodată. N-aş guverna niciodată decât cu condiţia de a schimba această compoziţie a Senatului. Vă rog să vă gândiţi. Suntem noi o ţară de sufragiu universal ori ba? Ce este aici sufragiul universal? Un fel de apendice sau un fel de principiu de existenţă. Dar că-l judecăm, bun sau rău, în această privinţă este discuţia, a fost şi o să fie. Evident că sufragiul universal are o mulţime de neajunsuri, are însă şi avantagii; la noi, acum se văd întâi neajunsurile, care sunt mari, o să se vadă pe urmă şi însuşirile. Sufragiul universal, cu semnul evident că încurajează toate şarlataniile. Cineva care mi se pare că este aici îmi povestea că pe sătenii dintr-un judeţ oarecare care mergeau spunând că votează cutare semn, i-a întrebat: Dar bine, d-voastre, dacă votaţi semnul cutare, aceasta înseamnă că votaţi pe d. cutare şi cutare?

Ba, ferească Dumnezeu, nu-i votăm pe aceştia, care sunt nişte ticăloşi, nişte netrebnici, îi cunoaştem noi; noi votăm semnul ca atare.

Dar bine, oameni buni, aceştia sunt semnul. Ne pare rău, noi vorbim tot româneşte şi văd că nu ne înţelegem. Şi s-a mai întâmplat că atâţia au crezut că votează cândva pe generalul Averescu şi voiau alt semn şoptit de agenţii electorali în momentul când alegătorii călcau pragul biroului de vot. Sufragiul universal, pe vremea când ţărănimea se lăcomeşte la pământ, când suferă de pe urma unor nedreptăţi seculare, când nu-i faci educaţia politică, evident că este capabil de a

https://biblioteca-digitala.ro

produce multe rele într-o socitate ca a noastră, dar până când nu va trăi politiceşte societatea întreagă, până atunci ea nu are o viaţă adevărată. Pe aceasta se sprijină principiul sufragiului universal, dar dacă vrei ca orice celulă din viaţa unei societăţi să lucreze pentru dezvoltarea acestei societăţi – şi nu în sensul ca şeful să se ducă să întrebe celula: Onorată celulă, ce crezi dta în ce priveşte Tratatul de alianţă cu Polonia ori Tratatul de comerţ cu Cehoslovacia? Acesta este doar un mijloc de a-ţi descărca răspunderea pe celula anonimă care nu se poate trage la răspundere. Ci fiecare celulă socială trebuie înţeleasă în sensul în care funcţionează celulele în corpul omenesc, unde celula osului nu joacă rolul celulei creierului, şi când osul rămâne să conducă nervul, vai de capul omului! Fiecare celulă să-şi aibe rostul, dar fiecare la locul ei şi potrivit cu funcţiunea ei. Însă odată ce primiţi acest principiu, îl primiţi cu greutăţile, cu riscurile şi relele lui, îl primiţi cu trecătoarea anarhie care se desface dintr-însul.

Vă rog deci să fiţi sinceri, să nu puneţi pe aceiaşi treaptă Adunarea deputaţilor, aleasă prin sufragiu universal, cu altă Adunare care în afară de buget, cum se spune în acest proiect, execută toate drepturile Adunării celeilalte şi totuşi nu vine din sufragiul universal. Ori atunci, aveţi curajul să spuneţi: Nu voim sufragiul universal. Aveţi o politică hotărâtă, ieşiţi înainte şi spuneţi: Nu ne place sufragiul universal, după câţiva ani de experienţă, „aruncaţi copilul odată cu scăldătoarea".

Copilul dacă ţipă în scăldătoare, nu înseamnă că va ţipa în toată viaţa lui; copilul ţipă – şi e mai bine dacă nu ţipă – dar aceasta nu înseamnă că va ţipa şi mai târziu, în orice caz dacă va ţipa n-o va face aşa de prosteşte.

Senatul d-voastre este ales de alegători care au 40 de ani. Cei de 39 de ani nu au acest drept, cei de 40 au, ei trebuie să primească felicitările întregii familii, pentru că s-a îndoit capacitatea lui politică, atunci când a trecut peste 40 de ani. Când îşi pune el tot capitalul de 40 de ani bine număraţi, aceasta înseamnă că este în fine un cetăţean de primă clasă. În al doilea rând, consiliile comunale şi judeţene trimet în Senat pe aleşii lor. Şi sunt şi de cei potrivit cu o lege viitoare care atârnă sus, dar se va coborî la vremea ei, şi se va hotărî partea

https://biblioteca-digitala.ro

care e numită şi cea care este aleasă din Senat. Va să zică, avem şi votul celor direcţi de 40 de ani, şi votul celor indirecţi ai consiliilor judeţene şi comunale; s-au pus la un loc toate sistemele Revoluţiei Franceze, principiile de la 1793 ale Constituţiei imperiale; le frământaţi pe toate, ca să dea aspectul unei instituţii complete. Dar fiindcă aţi auzit că s-a introdus aiurea după război acea admirabilă instituţie a Parlamentului de competenţe, de specialişti, hai să fie şi specialişti, ei vor putea să fie negustori, agricultori şi era bine să adăugaţi „etc", ceia ce înseamnă ca lista să fie completată printr-o lege specială. Va să zică, se adaugă şi a treia categorie. Dar nu este deajuns, clerul intră şi el sub diferite forme. Şi eu zic: Bine face că rămâne şi clerul la Senat. În ultimul timp, s-au ţinut la Senat două discursuri bisericeşti care se pot număra între cele mai alese produse ale elocinţei parlamentare; cuvântarea mitropolitului Primat şi cea a mitropolitului ortodox al Ardealului, care au avut darul de a spune cuvântul de „pace". Trebuia să se găsească cineva să-l spună, în momentul când partidele, în prada pasiunilor politice, de o parte silă, de altă parte revolta, se lovesc mai aprins. Este bine să fie clerul acolo, căci la o asemenea vreme un om care face molifte este un om bine venit; da, ca să fiu nevoit să-l chem şi să nu-l am acolo, când am nevoie de el, pentru exercitarea unui corp legiuitor? (*Ilaritate.*)

S-au mai prevăzut şi şefii altor confesiuni recunoscute de stat, şi anume ai acelora care au 200.000 de credincioşi. Aceasta e naiv fiindcă se poate întâmpla, într-un moment dat, să te întâlneşti cu cele mai ridicole din opiniunile religioase, care prind. Şi trebuie să ţii necontenit statistica căci dacă moare unul din cei 200.000 de credincioşi, atunci rămân 199.999 şi nu mai poate figura respectivul şef de confesiune în Senat.

Dar nu numai atât. Cum am spus, aţi făcut o categorie din cei care au fost parlamentari o mulţime de timp. În această privinţă mi se pare că sunteţi interesat, d-le Brătăşanu, căci d-voastră sunteţi singurul din acest Parlament care după socoteala făcută, puteţi deveni senator perpetuu.

D. Brătăşanu: Eu nu primesc.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: D-nealui nu primeşte; deci pe lângă aceştia, vor fi numiţi miniştri, vor fi numiţi generali, generali comandanţi. Ei bine, să-mi daţi voie să vă spun un lucru. Sunt ţări în care toţi senatorii sunt numiţi. Foarte bine. Dar nu-i poţi amesteca pe unii cu alţii. Şi în ţările acestea cu senatori numiţi ei au o anumită discreţie, care uneori ne lipseşte nouă. Nimeni din noi nu garantează că va fi după câţiva ani; vă puteţi închipui în ce hal vor fi senatorii numiţi, la capătul lor! Cine îşi aduce aminte de Ion Ionescu de la Brad, în bătrâneţea lui de 80 de ani, care se prezenta în Senat aşa cum putea, ştia câtă greutate ar fi avut prietenii lui ca să-l facă să nu asiste, cu toate slăbiciunile, la şedinţele Senatului. Dar îşi poate închipui cineva ce o să fie partea aceasta, cea mai glorioasă azi, cea mai ridicolă poate mâine din Adunare?

Eu nu împărtăşesc părerea că trebuie să dau sfatul acestei ţări în mâna unei singure Adunări. Naţiunea aceasta este o naţiune foarte nervoasă şi foarte capricioasă, azi te ridică sus de tot şi mâine te calcă în picioare. (*Aplauze.*)

La noi este ca la romani: Lângă Capitoliu, e foarte aproape stânca Tarpeniană. Nu vreau ca o adunare aleasă sub impresiunea unor primejdii din afară, sau într-o criză materială, morală din interior, să voteze singură o lege. Dar în concepţia d-voastre legile votate de ea trec la Senat. Să zicem că el le refuză. Regele se găseşte în această situaţie grea: Ori respinge şi el legea, şi atunci se pune în conflict cu Adunarea deputaţilor, ori primeşte ceva care este contra intereselor ţării, întrupate în conştiinţa lui. Nu trebuie să fie neapărat un frâu, dar frâul acesta nu poate să fie reprezentat faţă de o adunare ieşită din sufragiul universal, de o alta care nu vine din sufragiul universal şi să aibă totuşi aceleaşi drepturi.

Faceţi un Senat de competinţe. Senatul acesta de competinţe să primească el întâi fiece proiect de lege, să arate părerea sa asupra unui proiect, să aducă observaţiile sale înaintea Camerei. După ce Camera votează, legea să treacă din nou la Senat. Senatul să verifice dacă legea votată se potriveşte cu principiile constituţionale, ca să nu ne înveţe judecătorii pe urmă să votăm legi neconstituţionale, spre marea ruşine, nu numai a Camerei sau a Senatului care le-a votat, ci a înseşi

https://biblioteca-digitala.ro

instituțiunii parlamentare compromise. Să verifice dacă legea aceasta nu se ciocneşte cu alte legi, chiar dacă ar fi ca sute de avocați să-şi piardă procesele cele mai rentabile din această cauză, şi Senatul să facă şi observații dacă legea se potriveşte intereselor esențiale ale statului.

În caz când se îndărătniceşte Adunarea deputaților, şi în ciuda observațiilor menține legea, ei bine, d-lor, atunci va aviza Regele. Dar Adunarea să mai aştepte o lună şi după ce Senatul îşi va da părerea asupra legii pe care a votat-o.

Nu puteți face altfel. Sau adoptați un Senat neavând acelaşi vot ca şi Camera, sau primiți o singură Adunare supusă tuturor loviturilor de pasiuni, sau faceți haosul incoherent şi incapabil de solidaritatea pe care îl stabiliți d-voastre. Căci Senatul d-voastre va intra în conflict – afară de cazul unor anumite manipulațiuni asupra cărora s-a vorbit aşa de mult încât ar fi de rău gust să mai vorbesc şi eu – va intra în conflict cu Adunarea, aleasă liber de majoritatea cetățenilor. Va fi un revoluționar nepotolit de o parte, servind şi patimile, iar de altă parte un fricos Senat care se va feri să uzeze de privilegiile lui ca să nu pună pe Rege, pe al doilea rege dintr-o dinastie, nu pe cine ştie al câtelea, din catalogul regilor unei dinastii care a trăit secole, ca arbitru între aceste două corpuri care nu se vor putea înțelege.

Acum vin la titlul provizoriu, la dinastie. D-voastre ați reprodus textul din vechea Constituție. Eu cred că ați făcut foarte rău. Nu se potriveşte deloc cu împrejurările de acum. Eu am făcut o mulțime de cărți de istorie, însă nu mi-a trecut prin minte să scriu „M.S. Împăratul Napoleon", „M.S. Carol cel Mare", „M.S. August", cum nu mai pot să scriu în întemeierea cât şi în consolidarea statului, atâta nu se mai găseşte printre cei vii. D-voastre păstrați un text de Constituție ce aparține unui rege care nu mai e în viață, şi unei epoci care s-a sfârşit. Şi în acest text, pe care l-ați luat din Constituția veche, vorbiți de un lucru care, cred că nu se va întâmpla niciodată: Că dacă nu vor fi moştenitori direcți ai M.S. Regelui Ferdinand, se va face apel la membrii rămaşi acasă, la aceia care au exclus din familia lor, în vremea războiului, pe reprezentantul idealului românesc luptător. N-avem noi de adus regi români din acea

https://biblioteca-digitala.ro

lume care ne-a urgisit şi sub al cărei blestem ascuns eram şi azi. Nu. Dacă într-un caz pe care nu-l cunoaşte nimeni, dacă ar fi să se caute stăpânitorii României de atunci, ar trebi să se facă aceasta din lumea latină, de care suntem legaţi pentru totdeauna. De la dânşii şi numai de la dânşii.

Şi aş admite mult mai bucuros pe tronul României pe fiii unei prinţese române măritată aiurea, decât să vedem pe cineva din aceia care nu mai pot avea legături cu această ţară, nici după recomandaţia suveranului care nu ar avea moştenitori.

Cred că înaintea Adunărilor, şi aici e un text de schimbat, să se schimba acest text căci nu e vorba de principiile superioare ale filosofiei politice şi sentimentul naţiunii poate fi jicnit de o formulă care nu mai este pentru vremea noastră.

Şi închei cu punctul privitor la chestiunea evreiască. Am mai atins această chestiune cu ocazia discursului foarte ambiţios al d-lui Stern, care face progrese de la un discurs la altul, dacă nu în ce priveşte accentul, dar în ce priveşte progresul şi ar fi mai bine ca din când în când să i se atragă atenţia că orice progres îşi are limitele sale şi d. Stern vorbind l-am întrerupt, ca să fac declaraţia că decretele-legi ale d-lui Mârzescu înşirate pe aţă nu formează un text constituţional care să se poată pune alături cu celelalte texte cuprinzând principii. În *Expunerea de motive* se pot afla toate aceste decrete-legi. Nimic nu împiedică o Cameră, pe care d-voastre o consideraţi Constituanată, se le voteze pe toate, dându-le forma legală, dar trebuie să introduceţi aici un principiu şi acel principiu să fie de aşa natură încât să se vadă limpede un lucru pe care cu dreptate l-a relevat d. Roth.

Ne ocupăm foarte mult de forma în care s-ar prevedea drepturile evreilor şi nu ne ocupăm de minorităţi care, acestea pe pământul în care stau, se găsesc de pe la 1000 şi 1200. Evident, nu elementele rutene şi evreieşti din Bucovina, nu elementele ruseşti şi altele în Basarabia, dar elementele săseşti şi secuieşti, cum nici elementele ungureşti aduse la oraşe, familii de funcţionari care au fost chemate anume şi care au transformat caracterul oraşelor. Dar elementele ceelalalte care

https://biblioteca-digitala.ro

sunt de atâta vreme şi nu au trecutul recent al evreilor, trebuie să simtă această deosebire.

În trei propoziţii să fixez deosebirea care există între minorităţile care sunt şi minorităţile care pretind a fi şi nu sunt minorităţi. Cine locuieşte un teritoriu definit, are o vechime istorică pe acel teritoriu şi prezintă o dezvoltare istorică în marginile lui; cine a fructificat pământul şi a ridicat acolo o civilizaţie; cine vorbeşte astăzi o limbă pe care o vorbea cu o mie de ani înainte, aceia este o minoritate, care nu are nevoie să fie prevăzută în tratate, şi ne închinăm înaintea drepturilor acestei minorităţi.

Este o altă minoritate contractuală, faţă de care ni s-au impus anumite îndatoriri. Nu ne înclinăm deloc, dar ţinem seama de ce ni s-a impus. Acei care au recunoscut dreptul nostru, au cerut un lucru pe care l-am primit, l-am executat.

Dar evreii din Vechiul Regat nu reprezintă nici o naţiune care să fie de secole întregi aici, nu reprezintă nici o cultură specială, nici un aport esenţial în dezvoltarea elementelor din care s-a alcătuit statul român de astăzi. Ei nu sunt cuprinşi nici în tratate. Tratatele se ocupă de minorităţile care nu făceau parte înainte de război din statul român; dar de elementele alogene neteritoriale, pe care le-am avut înainte de război, nu se ocupă nimeni, căci nu ai să-mi dai mie ceia ce am avut ci ai să-mi recunoşti numai ce am dobândit după ce am adus şi noi ca aport în lupta comună în care am biruit.

Şi atunci trebuia redactat un text foarte limpede pentru noii cetăţeni români care de altfel au toate drepturile şi trebuie să apărăm aceste drepturi împotriva oricui, cum aş face-o chiar dacă aş pierde simpatiile unui tineret care astăzi se duce într-o parte, mâine într-altă parte. Cine are dreptul cetăţenesc, să fie lăsat să-l exercite în întregime, fără ipocrizie, nici din partea opoziţiei, nici din partea guvernului. Şi în ceia ce priveşte anumite apucături zgomotoase, asupra cărora am atras atenţia la timp, când se va întoarce d. Mârzescu de la Iaşi, va spune dacă gustul huiduielilor pe care le-a primit d-lui acolo seamănă sau nu cu al acelora pe care le-am primit eu. O spun fiindcă d-voastră-mi faceţi impresia de a naviga în două luntrii (*ilaritate*).

https://biblioteca-digitala.ro

Va să zică, cine este cetățean, este cetățean; dar trebuie să ştie că lucrul este în mod expres înscris în Constituție. Cine era în țara aceasta în momentul când am pornit lupta pentru întregirea ei şi iarăşi cine era în provinciile care s-au adăugat pe urmă, dar să probeze că nu sunt elemente aduse de vântul războiului, ci cetățeni ai acestei țări, în momentul când a plecat, cu toate elementele ei în război.

Înscriind acest principiu în Constituție, veți avea un termen de drept, contra căruia nu se poate ridica nici un român cu sentimente naționale cât de frumoase şi nici un evreu care ar avea cel mai elementar simț de dreptate. Căci țin să adaug că cel mai rău duşman al evreului de aicea, pe care îl prețuim, pe care îl iubim, chiar dacă are un suflet asemenea cu sufletul nostru, este evreul de aiurea venit peste dânsul aici şi cel care fără a veni aici îl compromite în străinătate prin înteţirile pe care le trimite de acolo, spre răul celui de aici în rândul întîi.

Acestea sunt observațiile mele în ce priveşte principiile generale ale Constituției.

Afară de aceasta îmi veți permite să vă atrag atenția, eu sau prietenii mei, asupra neclarității de redacțiune şi asupra acelor greşeli numeroase de gramatică ce se întâlnesc în text pentru ca să nu se zică, poate că nu este un principiu constituțional în România să scrie cineva prost.

Cu acestea, am terminat". (*Aplauze.*)

În şedința din *21 martie 1923*:

Asupra împământenirilor:

„D-le preşedinte, d-lor deputați, multe hotărîri am văzut luate de o Cameră, dar o hotărâre prin care Camera să-şi ia un drept fără anumite motive exprese, o astfel de hotărâre nu am întâlnit până acum.

Dacă această Cameră ar trece împământenirile la Consiliul de miniştri, se întreabă cineva de ce? Se invocă unele cazuri pe care dacă o Cameră le-ar admite că sunt adevărate aşa cum le prezintă o anumită critică, aceasta ar însemna că însuşi Camera recunoaşte că în materie de împământenire s-a

https://biblioteca-digitala.ro

procedat aşa cum s-a spus de acea critică. Dar veţi zice că dacă se trece dreptul de împământenire de la Cameră la guvern, sunt garanţii. D-voastră puteţi să păstraţi o pasiune pe care aveţi datoria s-o aveţi despre guvernul pe care îl sprijiniţi, dar îmi garantaţi mie toate guvernele care vor veni în urmă? Slavă Domnului! Am cunoscut guverne care atunci când exista art. 7 din Constituţiune, ar fi voit să împământenească pe toată lumea, şi abia ieşim dintr-o guvernare oribilă, în care putea să facă cineva, la anumite ministere, tot ceia ce voia. Apoi doriţi d-voastre ca marele număr de străini, care au intrat în ţară acum de câtva timp, care numai în Basarabia se cifrează la un milion şi jumătate, voiţi d-voastre ca aceştia, dacă vor găsi un vad la un Consiliu de miniştri care să fie cam aşa, să treacă cu grămada? Sau trebuie după un asemenea scandal să chemăm o Constituantă care să schimbe textul în urma urâtului spectacol ce s-ar da în faţa ţării şi a lumii? (*Aplauze.*)

Că este o comisiune de magistraţi, care să verifice actele, n-am nimic de zis. Dar comisiunea care să facă întinse cercetări, să aibă şi dreptul de a prezenta mai mulţi candidaţi pe o listă. Camera, având dreptul să primească toate numele scrise pe ea, sau să şteargă pe acelea care pentru un motiv sau altul nu merită a fi încetăţeniţi.

O voce: Numai pentru români să fie la Consiliul de miniştri.

D. N. Iorga: Şi aici este încă un argument, pentru a nu se trimite aceste chestiuni la Consiliul de miniştri. D-lor, sunt deputat, şi mi se pare în a 6-a legislatură, şi mi s-a întâmplat de am văzut trecând în Cameră toată Peninsula balcanică sub numele de români, pe toţi bragagiii şi covrigarii împodobiţi cu certificate de complezenţă care ar fi români macedoneni, pe când adevăraţii români plângeau la uşa Camerei.

D. Ioan Grădişteanu: Ce fel de certificate erau acelea?

D. N. Iorga: Certificate de complezenţă de la un grup de prieteni. Desigur că d-ta te gândeşti la Societatea macedo-română, ori faceţi socoteala ca să vedeţi câţi au trecut cu certficate de la această Societate, şi câţi au trecut cu biletele de complezenţă de la alţii.

https://biblioteca-digitala.ro

Prin urmare, eu cred că însăşi banca ministerială ar putea să declare cum că nu face un punct de onoare din aceasta, neputând garanta ea, cea de azi, ce vor face Consiliile de miniştri care vor fi mai târziu în chestiuni de împământenire. Să păstrăm dar Camerei ceie ce este al Camerei, pentru onoarea Camerei şi pentru demnitatea ţărei". (*Aplauze prelungite.*)

În aceiaşi şedinţă:

Din nou despre împământeniri, după ce G. Mârzescu, ministrul Sănătăţii, propusese ca art. 7 să fie votat la sfârşitul şedinţei:

„Înainte de a se vota, să-mi dai voie, d-le ministru, să-ţi atrag atenţia asupra câtorva puncte. Ce înseamnă o împământenire? Însemnează că naţiunea adoptă pe cineva; este un act de adopţiune. Prin cine poate adopta naţiunea decât prin Adunarea care o reprezintă? Noi avem calitatea de a adopta. D-voastre, miniştri, nu aveţi calitatea de a adopta, fiindcă sunteţi guvern şi, fără îndoială, sunteţi o emanaţiune a Regelui, dar noi suntem reprezentanţii naţiunii.

Al doilea, să zicem că împământenirea rămâne la d-voastre, la Consiliul de miniştri. Omul este slab; să zicem că vine un număr de candidaţi la un ministru, alţii merg la alt ministru. Ce? Voiţi să transformaţi Consiliul de miniştri, în care sunt şi alte divergenţe, slavă Domnului, într-un loc unde să se producă necontenit divergenţe pentru candidaţii unuia şi candidaţii altuia? Pe de altă parte, lumea bănuieşte, aşa e ţara, aşa are ea obiceiul acesta de a bănui. Ştiţi la ce siliţi un Consiliu de miniştri în care ar fi persoane care se feresc mai mult de bănuială? Să nu împământenească pe nimeni de frică să nu răsară critici, că anumite motive de ordin necurat au influernţat asupra împământenirii. Şi, în loc să aveţi împământeniri mai multe, veţi avea, sub această teroare a criticii, împământeniri mai puţine şi uneori delor. (*Aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

După ce Vintilă Brătianu observase că la art. 7 vorbiseră zece parlamentari; aşa, ar fi fost necesare 140 de şedinţe pentru votarea întregii Constituţii:

„D-lor, la acest articol 9, devenit 8, era mai bine ca să nu se zică: „Nu există în stat nici o deosebire de clasă". Dar desigur că există! D-voastre nu puteţi suprima prin Constituţie o deosebire care există. Trebuia să ziceţi:"Nu se admite nici un privilegiu de naştere". Aceasta era formula potrivită. Nu se poate zice că nu există nici o deosebire căci ea există.

D. D.R. Ioanițescu: D-le Iorga, este textul vechii Constituţiuni de la 1866.

D. N. Iorga: Credeţi că numai noi avem privilegiul de a redacta prost? Aveau şi alţii. (*Ilaritate.*) D-lor, votarea s-a făcut în astfel de mod, încât comitetul delegaţilor ar putea încă să ţină seama de claritatea acestei formule: „Nu se admite nici un privilegiu de naştere".

Pe urmă, mai departe, la acelaşi articol se spune că numai românii sunt admisibili în funcţiunile publice, civile şi militare. Eu adaug, pe lângă „funcţiuni", şi „demnităţi". De exemplu, rectorul Universităţii nu are o funcţiune, ci o demnitate. Dar nu poţi să pui acolo pe un străin, căci dacă ai lua un profersor străin, el totuşi nu poate fi ales rector. Prin urmare, cred că trebuie să se adauge „Funcţiunile şi demnităţile", pentru ca articolul să fie complet.

Şi, mai departe. „Legi speciale vor determina condiţiunile de admisibilitate şi de înaintare în funcţiunile statului".

Pe urmă: „Străinii nu pot fi admişi în funcţiunile publice etc". Trebuie să se spună că străinii nu pot primi nici însărcinări. Fiindcă nimenea nu s-a gândit să dea străinului o funcţiune, dar nici măcar o însărcinare să nu i se poată da decât „în cazuri excepţionale şi anume statornicite de legi". Căci d-voastre aţi văzut că însărcinări de acestea aţi dat şi sunt în şcoli profesori străini pe care i-aţi angajat cu contract la un anumit moment şi nu aţi putut să-i mai scoateţi, pentru că nu aveaţi mijlocul de a strica contractele lor.

Acuma, la articolul 10, devenit 9, nu am nimic de obiectat, căci este fără importanţă. Dar menţin observaţiile făcute la art. 9, devenit 8, şi dacă ţineţi seama că votarea a fost

https://biblioteca-digitala.ro

confuză, vă rog să admiteți această schimbare, pentru mai multă claritate. E în avantajul d-voastre.

Voci: Propuneți un amendament.

D. N. Iorga: Nu propun nici un amendament. Comitetul delegaților poate să țină seama de observațiie făcute şi convingându-se să introducă schimbarea".

În aceiaşi şedință:

La discutarea art. 17, **cu privire la abolirea pedepsei cu moartea** (care funcționase în timpul războiului). În replică cu deputatul Iorgu Toma:

„D-le Toma, țara noastră a fost o țară blândă care nu a putut primi această pedeapsă. În Moldova, timp de zece ani, a fost pedeapsa cu moartea şi s-a executat numai într-un singur caz, în cazul fraților Cuciu, care în legătură cu vitrega lor mamă au omorât pe tatăl lor. Fapta a fost atât de odioasă încât pedeapsa s-a aplicat; dar societatea întreagă a fost scârbită de ce se făcuse şi după aceia nu s-a mai găsit nimeni care să întrebuințeze călăul.

Cunosc Franța, şi ştiu că executarea este acolo un spectacol public, ca alergările de tauri. Nimeni nu se sperie de pedeapsa cu moartea. S-au văzut lucruri îngrozitoare. Copii din popor asistând şi pe urmă căutând petele de sânge şi văzând că nu sunt, ziceau: Dar ce, era de turtă dulce?

Va să zică, în loc să fie un model, este un mijloc de a deprinde femeile şi copiii cu lucrurile cele mai îngrozitoare, sălbăticind o societate prin astfel de spectacole".

În aceiaşi şedință:

La discutarea art. 22, formulat astfel: „Toți factorii de producțiune se bucură de o egală ocrotire. Statul poate interveni, prin legi, în raporturie dintre aceşti factori pentru a preveni conflictele economice sau sociale. **Libertatea muncii va fi apărată**. Legea va regula asigurarea socială a muncitorilor, în caz de boală, accidente ş.a".

https://biblioteca-digitala.ro

G. Mârzescu, ministrul Sănătății, amintise că asemenea texte figurează şi în Constituțiile poloneză, cehă, sârbă, germană, austriacă. *N.I. a intervenit*:

„Ceia ce nu împiedică că textul este imprecis şi cuprinde mai multe propoziţiuni decât ceia ce se spune deobicei într-un text constituționasl printr-o singură formulă.

D-lor, eu am spus că nu prezint un contra proiect de Constituțiune ci numai, de câte ori d-voastre aveți un text neclar, confuz, sau care mi se pare mie cel puțin neclar şi confuz, vă recomand, din punctul d-voastre de vedere, un text mai practic.

Eu cred că în locul tuturor alineatelor ce le-ați înşirat în acest articol s-ar fi putut spune mai scurt: „Statul are dreptul de a interveni, pentru apărarea interesului general, în conflictele de muncă".

E exact acelaşi lucru, cu deosebirea că s-a spus, în trei rânduri, în loc să se pună atâtea alineate confuze, din care nici unul nu strânge ideia.

Dar faceți cum vreți; Constituția e a d-voastre, nu a mea".

În aceiaşi şedință:

Discurs pe marginea art. 23: „Libertatea conştiinţei este absolută". Cu precizarea, între altele: „Religiunea creştin ortodoxă fiind religiunea majorității românilor, are întâietate în stat":

„D-lor deputați, iau act de dreptatea care se face bisericii marii majorității a poporului român şi aş zice, bisericii istorice, în cea mai mare parte a dezvoltării acestui popor. La acest articol însă am observațiuni de făcut, care evident reprezintă o convingere a mea. Nu vă conving pe d-voastre să faceți o revoluțiune la art. 23, cum nu sunteți dispuşi să faceți nici de dragul colegilor d-voastre o revoluțiune la art. mult mai puțin importante. Eu fac o declarațiune de principii care mă angajează pe mine şi în acelaşi timp fac şi observațiuni unor forme de exprimare care mi se par nesatisfăcătoare şi vă priveşte pe d-voastre, dacă preferați s-o lăsați pe cea veche,

https://biblioteca-digitala.ro

cum ați făcut şi cu textul privitor la muncă, sau să introduceți o formă nouă.

Se zice că statul datoreşte confesiunilor recunoscute de dânsul libertate şi „protecțiune".

„Libertate" înțeleg, dar „protecțiune" ?

Să zicem că este un cult care nu e împotriva ordinii publice, nici împotriva moravurilor, dar un cult bizar, caraghios. D-voastre datorați protecțiune acestui cult?

Să zicem că s-ar răspândi, nu adventismul, care reprezintă o formă de divergență religioasă pe care au primit-o atâtea societăți naționale. Să zicem că s-ar întări aici sabatismul, religia creştinilor de sâmbătă.

S-ar întâmpla, cum se întâmplă deseori în satele de la noi, că femeia vrea slujbă bisericească de duminică, iar bărbatul slujbă bisericească de sâmbătă. Şi femeia intră în conflict cu bărbatul pe această chestiune a sâmbetei sau a duminicii. Conform cu Constituția, se duc bărbații şi cer protecția statului român împotriva femeilor, care preferă duminica drept ziua în care trebuie să se închine cineva în deosebi la Dumnezeu. Vă rog, lăsați libertatea şi în ce priveşte „protecțiunea" o biserică se protejează prin adevărurile din ea însăşi, prin respectul pe care poate să-l inspire şi acelora care nu cred în adevărurile ei.

Mai departe, d-voastre ziceți: „Biserica ortodoxă română este şi rămâne neatârnată de orice chiriarhie... " Chiriarhia e un vechi termen grecesc, fanariot; l-ați luat din Constituția cea veche, păstrați-l; eu însă nici în dicționar nu l-aş admite. Dar, în sfârşit, acest termen de Fanar nu are decât să rămână în Constituția d-voastre; dar adăugați: „Păstrându-şi însă unitatea cu biserica ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor". Este forma pe care ați reprodus-o, mi se pare, fără nici o schimbare din vechiul text.

Biserica din Constantinopol, biserica aceia ecumenică să nu credeți – d. Gârboviceanu ştie – că însemnează totalitatea bisericilor răsăritene. Biserica ecumenică este o pretențiune a bisericii patriarhale din Constantinopol. „Okumenikos" nu înseamnă altceva decât „pentru toată lumea", dar situațiunea pe care o avea patriarhatul din Constantinopol la 1866 era cu

https://biblioteca-digitala.ro

totul deosebită de situațiunea pe care o are acest patriarhat, complet decăzut, în momentul de față. Constantinopolul acesta este frământat de intrigi naționale, în care Atena se luptă cu elementele greceşti supuse sultanului, de câte ori este vorba de o alegere de patriarh. Şi mai ales, acum partidele politice din Atena, venizelişii şi anti venizeliştii, se luptă pentru ocuparea Scaunului din Constantinopol. Rezultatul este că acest Scaun a pierdut nemăsurat de mult din prestigiul său de odinioară. Pe de altă parte, în bisericile celelalte ortodoxe, în bisericele slave ortodoxe, sunt curente care mie mi se par tot atât de respectabile ca şi anumite lucruri care nu stau în dogme, ci numai în practicile bisericii ecumenice. Aşa încât, în loc să se admită supunerea aceasta, unitatea aceasta indiscutabilă – este duhul unui bărbat politic, care nu se mai găseşte între noi, care planează asupra acestui text, dar duhul acesta nu ne poate impune să păstrăm această formă – în loc să se admită unitatea indiscutabilă cu biserica ecumenică a Răsăritului, prefer „Concordanță cu bisericile Răsăritului ortodox", concordanță care se poate atinge în multe forme. Şi eu aş fi foarte mândru dacă s-ar ajunge cândva, între Rusia sovietică şi patriarhia din Constantinopol, cu autoritatea ei pierdută, ca această unitate a curentelor celor noi, învietoare în ortodoxia Răsăritului, să fie realizată din îndemnul şi sub ocrotirea ortodoxismului noastru, viu şi capabil de ideile cele mai înaintate. (*Aplauze.*)

De ce să ne legăm noi de ruina aceia a patriarhatului constantinopolitan? De ce să nu luăm act de ceea ce s-a întâmplat în dezvoltarea timpurilor şi să nu întindem o mână către alte biserici, cu care putem colabora ca să introducem în ortodoxism ceea ce este necesar, ca să fie nu o formă moartă ci un element viu în sufletul omenirii contemporane? (*Aplauze.*)

Eu aş zice, prin urmare. „Concordanță cu biserica ortodoxă a Răsăritului în privința dogmelor". Mai departe. D-voastră spuneți: „În tot regatul României biserica creştin ortodoxă va avea organizație unitară, cu participarea tuturor elementelor ei constitutive, clerici şi mireni". Foarte bine că s-a introdus „clerici şi mireni". În lupta cea mare, care s-a purtat între anumite practici, şi democratice şi orânduite din Ardeal şi

https://biblioteca-digitala.ro

un arhaism care elimina pe mireni de la conducerea bisericii şi le răpea interesul pentru această biserică, d-voastre aţi făcut un pas către Ardeal, aţi împăcat Ardealul şi s-a închis în felul acesta un conflict care era primejdios pentru unitatea bisericii noastre.

În ceea ce priveşte biserica basarabeană, am altă părere. Acolo este o democraţie, dar nu o democraţie disciplinată, orânduită, şi acolo va trebui să se introducă legal această democraţie, dar le voi spune: O vreţi? S-o împrumutaţi, nu de biserica rusească, în care este numai dezordine şi ceartă ci de la fraţii voştri din Ardeal, care au ştiut să împace aceste două principii, democraţia şi ordinea. (*Aplauze.*)

Dar eu aş adăuga ceva. Nu cred că fac o indiscreţiune, căci ştiţi d-voastre că aceasta este dorinţa Înalt prea Sfântului mitropolit Miron care, ţin să o spun, a fost ales puţin şi prin stăruinţa cui ştiţi d-voastre că era preşedintele Camerei în momentul alegerii sale, şi care e bucuros când vede cum clerul a arătat că biserica noastră ortodoxă poate să stea alături de orice altă biserică în ce priveşte înţelesul nevoilor vremii. Dar Primatul României, ca să fie biserica aşa cum o visează el, are nevoie ca legătura ei cu statul să nu fie atâta de strânsă ca acuma. Adică să se introducă un principiu de autonomie, care n-ar trebui să sperie pe nimeni căci autonomia înseamnă responsabilitate. Câtă vreme nu este autonomie, răspunderea va cădea asupra aceluia care atinge autonomia, iar acela care, având autonomia, ar putea să aibă şi răspunderea, părăseşte pe una fiindcă nu are pe cealaltă.

Veţi zice: Dar biserica aceasta să-şi administreze singură veniturile? Nu! Şi iată de ce. Sunt vlădici şi mai tineri şi mai bătrâni. Vârsta nu iartă pe nimeni. Vine un moment când cineva poate să fie înconjurat de o camarilă interesată, care să golească prin anumite acte dăunătoare veniturile unei biserici. Aceasta se poate întâmpla, ierarhii se aleg apoi după anumite criterii, permiţând, n-aş zice ipocrizia, dar un anumit meşteşug. A ascunde ceea ce este un om nu aparţine numai tagmei mirenilor, ci se întâlneşte şi în tagma clericilor.

Se poate întâmpla să se înşele cineva în persoana unui ierarh. Admit un control cât mai sever al statului sub raport

https://biblioteca-digitala.ro

financiar; dar ceia ce se face acum cu vlădica: Nu! Vlădica nu ştie ce poate face, gândindu-se ce o să zică ministrul, şi ministrul nu ştie ce iniţiativă poate să ia, de frică să nu lovească în drepturile ierarhilor.

Rezultatul este că ministrul renunţă în cea mai mare parte la acţiunea sa, şi că vlădica el însuşi nu are curajul de a încerca o iniţiativă. De aceia episcopiile nu au tipografii, de aceia episcopiile nu au şcoli, de aceia se vede lucrul acesta absurd: Seminarii lângă episcopii şi episcopul având doar dreptul de a se plimba prin săli, dând o binecuvântare, fără să poată coborî în sufletele ucenicilor care stau acolo. De aceia seminariile episcopiilor nu sunt decât un fel de licee, de multe ori tot aşa de profane ca şi celelalte licee care dau preoţi având foarte multe însuşiri dar neavând acea însuşire de căpetenie, care este credinţa desăvârşită pe care se sprijină preotul în misiunea sa. De aceia, se poate să fie profesori la seminarii care fac profesiune publică de ateism, care în lecţiunile lor să se menţină în specialitatea lor singuri, fără să arate întru nimic legătura pe care pot să o aibă între specialitatea lor şi biserică.

Voiţi timpul lui Chesarie, voiţi timpul lui Veniamin sau al lui Grigorie? Pentru aceasta faceţi bine să redaţi unei biserici care nu a meritat prin nimic să fie aservită statului, să-i redaţi ceva măcar din libertatea pe care a avut-o odinioară. Şi nu uitaţi că un vlădică nu se schimbă o viaţă întreagă şi că guvernele, cu ajutorul lui Dumnezeu şi cu concursul dracului, se schimbă înainte de a împlini 2 ani. (*Râsete.*)

Prin urmare, eu prefer o acţiune culturală şi religioasă, fie şi mai slabă, dar cu un episcop care rămâne, decât cu un program cât de prost, necontenitelor schimbări de direcţie care vin de la miniştri, care nu numai că se succed, dar care fiecare crede că are datoria sa în lupta împotriva celor îndeplinite de predecesorii săi, aşa încât ce face unul şi se mândreşte cu ce a făcut, vine de strică celălalt.

Daţi bisericii româneşti autonomia! Nu puteţi să i le daţi, căci ştiu în ce condiţiuni veniţi cu proiectul de Constituţie?!

Vor fi oameni care vor lupta în concordanţă cu clerul superior şi inferior şi cu majoritatea credincioşilor, până ce se

https://biblioteca-digitala.ro

va ajunge ca această biserică să revină la glorioasele ei tradiții şi să ajungă la rolul care trebuie să-l joace în societate.

Vom desființa atunci episcopul funcționar şi vom face ceiace era odată episcopul: Stăpânul sufletesc în eparhia sa.

Mai departe, d-voastre spuneți că va fi o organizațiune unitară. „O lege specială va statornici principiile fundamentale".

În propunerea mea această parte cade.

Urmează un articol de mare importanță în care prevedeți că mitropoliții şi episcopii vor fi aleşi tot după o lege specială, unitară, în sensul celei vechi, desigur.

Părerea mea aici este alta. Am văzut episcopi aleşi pe motive pur politice. Am văzut persoane care nu aveau nici o legătură cu biserica, a căror viață era un scandal public, mergând personal din deputat în deputat, din votant în votant, pentru a li se spune, cu toată înfățişarea cuiva, care s-a ridicat de la un bun ospăț, votați-l pe cutare, căci este omul meu!

Îmi era ruşine. Am văzut indicații date de banca ministerială: Veți vota pe cutare. Şi îmi aduc aminte că odată am întrebat pe actualul prim ministru: După canoane, votul este determinat de duhul lui Dumnezeu, care se coboară în sufletul oamenilor, d-ta ai obiceiul de a te vizita duhul lui Dumnezeu cu 24 de ore înainte de a fi vizitat pe ceilalți. (*Ilaritate.*)

Nu veți tăgădui nimeni că este un mare şi un trist adevăr, că n-a călcat cineva pe d-intâia treaptă care duce la un scaun episcopal fără să fi făcut anumite declarațiuni care nu erau de ordin religios, care nu erau de ordin moral, care nu erau de ordin național. Declarațiunea de aderență față de partid trebuia să o facă, deşi aceasta nu însemnează că vlădicii s-au ținut de cuvânt. Căci au dreptul şi ei destul să facă rezervele lor mintale față de anumită silă care vine din partea societății laice.

Nu tăgăduiesc, aceia dintre dânşii care au fost vrednici şi au urmat cursul datoriei şi înțelegând că nu poate fi cineva episcop liberal sau conservator, cum era pe vremuri, ca şi cum ar fi să fie cineva episcop țărănist şi episcop al naționaliştilor din Ardeal şi aşa mai departe. Pe atunci erau numai două

https://biblioteca-digitala.ro

partide, acum sunt câte vrei şi sunt multe. Cu acest înţeles este episcopatul credincioşilor bisericii sale.

Ori de câte ori se face o alegere a Corpurilor legiuitoare, atâta vreme cât demonul spiritului de partid, otrava vieţii noastre publice, rana prin care curge sângele acestei ţări, slăbită prin urile d-voastre de partid, căci nu ţara trebuie să servească partidul ci partidul trebuie să fie pragul pe care trebuie să calce, chiar strivindu-l, ţara. Atâta vreme cât acest demonic spirit de partid va conduce alegerile episcopilor, nu veţi avea niciodată nu numai biserica lui dumnezeu, dar nici măcar biserica întregului neam românesc, a tuturor conştiinţelor româneşti, unite măcar înaintea altarului. (*Aplauze.*)

Pe de altă parte, să-mi daţi voie, Corpurile legiuitoare aleg, dar cetăţeanul care acum două zile era acolo şi purta un foarte frumos fes roşu, eminamente turcesc (*râsete*), colegul nostru de dincolo, cu fesul roşu, aparţine religiunii mahomedane. După această Constituţie, ar trebui să participe la alegerea episcopilor.

D. P. Gârboviceanu: Aceia nu votează. Se opune legea!

D. N. Iorga: Aci te aşteptam. D-ta îţi aduci aminte de senatorul de la Vaslui care fiind protestant, a votat pe toţi episcopii şi mitropoliţii noştri. (*Ilaritate.*) Este adevărat sau nu?

Voci: Da.

D. N. Iorga: Dar încă ceva. Dacă d-ta eşti turc, nu votezi, va să zică, un vlădică. Dar votezi, dacă d-ta nu crezi în nici unul din adevărurile religioase, dacă n-ai o conştiinţă creştinească, dacă nu-ţi botezi copiii, dacă nu calci în biserică, dacă îţi este indiferentă, dacă lângă palatul d-tale este o biserică în ruină, la care nu-ţi este ruşine să te uiţi de la ferestrele palatului d-tale şi treci totuşi drept foarte democrat, deşi nu te uiţi la vechea biserică, ce se clatină din temelii, în cazul acesta d-ta, care nu eşti atât de creştin cât un musulman, fiind cât musulmanul cu atâta religiozitate câtă să-l apropie puţin de creştinismul nostru, pe când indiferentismul d-voastră care nu are curajul unei negaţiuni, ci este tot ce poate fi mai degradant şi nul, în domeniul religios şi moral.

Şi le daţi alegerea mitropoliţilor şi episcopilor...

https://biblioteca-digitala.ro

O voce: Nu votează.

D. N. Iorga: Cum nu votează? Dar nu sunt 75% care nu-şi îndeplinesc datoriile religioase? Şi atunci, daţi-mi voie, eu înţeleg să fie aleşi episcopii şi mitropoliţii nu numai de membrii nominali ai bisericii, ci de membrii efectivi ai bisericii.

La un congres de preoţi, am emis o ideie pe care o păstrez şi astăzi şi a cărei realizare cred că ar fi un element de înviere a demcraţiei la bisericile noastre: Să voteze nu numai membrii parohiilor, adică aceia care îşi îndeplinesc datoriile lor în parohie, pe care trebuie s-o organizeze şi trebuie să îngrijească de biserica lor, trebuie să aibă în seamă pe săraci, ca să nu se mai vază toate mizeriile cele vădite şi mai ales teribilele mizerii ascunse rătăcind pe străzi, fără să întâlnească un altar al lui Dumnezeu, înaintea căruia să îngenuncheze pentru milă de la bogaţi. Să faceţi parohii şi să daţi alegerea în mâna membrilor efecticvi ai parohiilor, şi atunci în loc să aveţi o biserică de formă într-un stat de faţadă, veţi avea o biserică de influenţă într-un stat de realităţi, care vă va da acel spirit de care are atâta nevoie statul nostru. (*Aplauze.*)

Altfel, să ştiţi că vă pândeşte, în ce priveşte biserica, dezordinea morală; iar în ce priveşte statul, spectacolul de zilele trecute, adică anarhia mergând împotriva statului pe trei sferturi mort". (*Aplauze prelungite.*)

Părintele Aurel Dragoş a replicat: „Biserica dominantă este o expresie inexactă, deoarece în raport cu alte biserici, libertatea conştiinţei, a cultului, a convingerilor religioase e garantat de Constituţiile moderne":

„Îmi daţi voie o întrebare? Statul, la marile lui ceremonii, are sau ba nevoie de prestigiul bisericesc? Cine vreţi să dea acest prestigiu? Vrei să nu fie aici unul? Sau îţi închipui poate, că-l poate da biserica unei minorităţi?

Părintele Aurel Dragoş: Doamne fereşte!

D. N. Iorga: Dominant însemnează aceasta: Atunci când statul român se prezintă înconjurat de prestigiul religios, va fi acel prestigiu religios care a înconjurat ţările noastre de la

https://biblioteca-digitala.ro

întemeierea lor, care ele sunt generatoarele României noi. (*Aplauze.*)

Puțin îmi pasă de Austro-Ungaria, ce a făcut ea! Țările noastre sunt generatoarele statului actual şi nu călcăm în picioare secole de viață românească pentru a lua exemple din Austro-Ungaria. (*Aplauze călduroase, îndelung repetate.*)

Părintele Aurel Dragoş: A domina înseamnă şi altceva. A fi superior, a nu se pleca la cei necăjiți, a domni peste toate cultele şi a-şi aroga un drept de întâietate înaintea lui Dumnezeu. Nici o biserică, nici a evreilor, nici a reformaților, nici a ortodocşilor şi nici puțin a uniților n-a voit să fie judecată astfel activitatea lor.

Eu, d-lor deputați, vorbesc din convingerea, din inima poporului, trăiesc în mijlocul lui, vreau să răspundă nu cu istorie, nu deduceri filosofice, ci din inima poporului vreau să se aducă câteva argumente. Ce zice poporul? Sfânta maică biserică.

D. N. Iorga: Poporul zice: Ar fi bine să nu se certe preoții între dânşii, că nu este el pentru biserică, ci bisericile amândouă sunt pentru dânsul şi cea mai mică trebuie să respecte pe cea mai mare, pentru că poporul a vrut să fie mai mare una decât cealaltă". (*Aplauze.*)

Tot despre statutul bisericii; în replică cu C. Banu, ministrul Cultelor şi Artelor, pe tema unității cu biserica ecumenică:

„D-le ministru, îmi dați voie. D. Gârboviceanu ar putea spune de ce s-a pus în forma aceasta legătura cu ecumenicii. Aveam ceva de căpătat de la ecumeni. Dar acum biserica lor nu mai reprezintă o păstrare a dogmei, care să ne lege în sensul că biserica ecumenică înseamnă că ar avea într-însa toate garanțiile care trebuiesc pentru a păstra dogmele neatinse. Dar cine nu o vede în ce stare este astăzi? Azi, clătinându-se la Constantinopol, mâine biserică vagaboandă, aşezându-se la Atena, astfel azi chestiunea se pune cu totul altfel de cum se punea înainte. Vedeți cum celelalte biserici se desfac din ce în ce mai mult de oameni şi băgați de seamă să nu rămânem noi ultimul sprijin al bisericii ruinate! Aceasta e o problemă care

https://biblioteca-digitala.ro

mă preocupă pe mine de mai mult timp, în care eu, deşi fără de veştminte arhiereşti, am ajuns la un rezultat care se potriveşte şi cu barba noastră... (*ilaritate*), în dorinţa de a folosi biserica".

În aceiaşi şedinţă:

Revine **la împământeniri**. Se discuta art. 7 din Constituţie. Textul Comisiei constituţionale mixte prevedea că naturalizarea e de competenţa puterii executive. Comitetul delegaţilor precizase că naturalitzarea se acordă de Consiliul de miniştri individual, în urma constatărilor unei comisii formate din prim-preşedintele şi preşedintele Curţii de Apel din capitală:

„D-lor, să-mi daţi voie să întreb guvernul însuşi, dacă înţelege să-şi însuşească argumentele pe care le-a rostit de la tribună d. raportor[1], şi aceasta ca să se ştie, că dacă articolul se va vota contra voinţei unei aşa de însemnate părţi a majorităţii, că injuria care s-a făcut Corpurilor legiuitoare de a li se răpi dreptul de a încetăţeni este făcută cu voia guvernului, nu numai dintr-o pornire a unei părţi din majoritate. Şi argumentele acestea m-aş ruga să le repete cineva dintre miniştri, şi ceva mai încet pentru ca noi, care înţelegem lucrurile cava mai puţin, să le înţelegem mai bine.

Cineva de pe banca ministerială să binevoiască a explica de ce Parlamentul este dezbrăcat de un drept pe care l-a exercitat de atâta vreme, şi atâţia oameni politici de cea mai mare însemnătate, care cunoşteau puţin dreptul, n-au crezut că Parlamentul este nevrednic de această chemare, şi când s-a revizuit Constituţiunea, s-a păstrat acest drept Parlamentului şi nu numai acum s-a făcut această lumină de s-a crezut că trebuie să se treacă drepturile Parlamentului asupra băncii ministeriale. Rog pe unul dintre d-nii miniştri să răspundă".

G. Mârzescu, ministrul Sănătăţii, a precizat că odinoară, prin Statutul dezvoltător din 1864, Corpurile legiuitoare naturalizau doar în cazul străinilor necreştini.

„ D-le ministru, mi-aţi dat voie să vă controlez. Înainte de 1866, chestiunea nu se punea între guvern şi Adunare, pentru

https://biblioteca-digitala.ro

foarte bunul motiv că această Adunare nu exista. Dar înainte de unirea Principatelor, ceia ce era Adunarea Moldovei şi Munteniei după Regulamentul Organic, avea atribuţiuni aşa de restrânse. Ea reprezenta aşa de puţin suveranitatea naţională, încât era foarte natural ca Domnul să-şi atribuie dreptul de a da recunoaşterea sau ba şi cetăţenia şi evreilor şi celorlalţi. Noi punem chestiunea de la 1866 înainte, când există reprezentanţă naţională adecvată şi ea ca reprezentantă a poporului român, singură, putea face actul de adopţiune care se cheamă împământenire.

Din nou G.M. pledează pentru a lăsa acest drept Consiliului de miniştri.

„Primesc cu plăcere declaraţiunea d-voastră care dezleagă o parte din majoritate. D-voastră socotiţi dinainte că o lege de naturalizare pe care eu nu o cunosc, dacă aş avea această lege în faţa mea acum, aş vedea că într-adevăr dacă este vorba numai de consideraţiuni politice, şi încă în cazul acesta socotesc că nu trebuie să încărcaţi guvernul cu acte de acestea. Este foarte delicat lucru primirea sau respingerea cetăţeniei de către guvern pe motive politice. Vă voi spune cine o să se prezinte. Sunt întâi pribegii din Basarabia. Pământul românesc e dulce, d-le ministru, şi cine a venit odată într-însul se duce cu greu. Şi mai tot acel milion şi mai bine de oameni refugiaţi în Basarabia acum, va trebui să fie respins pentru motive politice, pentru că nu există cinci la sută din ei care, ţinându-se seama de motivul politic, să poată fi admis. Nu numai că este un element străin neadmisibil, dar ei duc cu dânşii poftele ţării de unde au venit. (*Aplauze prelungite.*)

E plin Ardealul de indezirabili. Astăzi aflai un lucru: Că actele privitoare la repatriere nu mai există. Au fost furate şi nu se mai poate stabili care sunt elementele venite de peste graniţă din Ungaria, şi pe care deci nu le mai poţi trimite îndărăt, pentru că nu există acte care să arate că n-au dreptul să rămână pe pământul nostru. Când va veni chestiunea recunoaşterii calităţilor, vă veţi găsi înaintea unei probleme politice. Şi tocmai pentru că este o problemă politică, tocmai de

https://biblioteca-digitala.ro

aceia lăsați unei adunări politice cu răspundere, iar nu unui minister de la partid. (*Aplauze.*)

D. G.G. Mârzescu, ministru Sănătății Publice, al Muncii şi Ocrotirilor Sociale: În ultimele cuvinte ne arătați tocmai motivul care militează în favoarea redirecționării textului art. 7 din proiect, pentru că guvernul va putea face mai uşor decât Corpurile legiuitoare ceia ce cereți.

D. N. Iorga: Care se va putea face mai uşor?

D. G.G. Mârzescu, ministrul Sănătății Publice, al Muncii şi Ocrotirilor Sociale: Al îndepărtării celor indezirabili de care vorbiți. (*Întreruperi*).

D. N. Iorga: Ce ziceți d-voastră? Că mai uşor îi respinge guvernul decât această Cameră? Atunci memoria d-voastră nu-şi mai aduce aminte ce minister am avut acum câtăva vreme care, dacă ar fi avut puterea pe care vreți să o dați azi guvernului în aceasată privință, ați fi văzut d-voastră ce s-ar fi ales, în ce priveşte primirea, încetățenirea românească, cu privire la toți aceşti indezirabili". (*Aplauze.*)

NOTE

1. Raportor era N.D. Chirculescu.

În şedința din *22 martie 1923:*

Comentarii la art. 66 din Constituție **privitor la sistemul electoral**: „Legea electorală stabileşte numărul deputaților de ales în fiecare circumscripție, proporțional cu populațiunea":

„D-lor deputați, eu aş dori să ştiu dacă lipsa cuvântului de proporțional la reprezentare înseamnă o intențiune de a schimba regimul actual...

D. M. Negură: Evident.

D. N. Iorga: Evident? Şi vi se pare că este bine?

D. M. Negură: Nu.

D. N. Iorga: Nu e bine, aşa zic şi eu fiindcă, iată, d-voastră o faceți în vederea altora, şi mi-e frică să nu pătimiți d-voastră mai rău decât alții. Eu cred că este în interesul tuturor să lăsați reprezentarea proporțională a minorităților.

https://biblioteca-digitala.ro

D. G. Aslan: Nu.

D. N. Iorga: Nu? O să vezi d-ta câți se vor alege de-ai d-tale atunci, căci d-ta şi cu partidul d-tale nu sunteți din aceia care rezistă când sunt la opoziție.

D. G. Aslan: Dar d-ta?

D. N. Iorga: Eu rezist, şi de cincisprezece ani mă aleg. Eu şi partidul meu de 15 ani rezistăm fără ca să nu fi venit la putere. Dar aceia care au nevoie ca să dureze de venirea lor la putere, să se gândească bine la ce fac, fiindcă dacă nu ar fi reprezentarea proporțională a monorităților, ne vom întoarce la vechiul sistem în care majoritățile produceau minoritățile din sânul lor, şi aceste minorități erau aglomerații de interese personale; minoritatea de azi, cu sistemul ei pe care l-am dezaprobat de atâtea ori, de a face opoziție, încă e mai bună decât opoziția care se ridică din mijlocul majorității, pentru nemulțumiri în legătură cu interesele personale. Cred că este o supapă de siguranță reprezentarea minorităților şi, pe lângă aceasta, gândiți-vă ca alegându-se aşa vag, reprezentanții minorității vor veni mâine, poate, cine nu credeți d-voastre, şi vor face o lege de vă veți muşca mâinile. Să nu credeți că nu sunt tiranii care se pregătesc în momentul acesta şi pe care tocmai tulburările din afară le pregătesc. Şi nu ştiu dacă sub regimul electoral al d-lui Argetoianu vă veți simți bine. Trebuie să vă gândiți la ce a fost ieri, şi nu pentru că astăzi vă simțiți tari, să uitați dureroasa experiență, când, cu reprezentarea minorităților, ați avut abia 3-4 deputați şi a trebuit să alegeți în rândurile altora şi să atrageți aderenți pentru ca să faceți figură bună în Cameră. Rolul meu aici nu este altul decât acela de a atrage fiecăruia atenția asupra cursei pe care vrea s-o pregătească altuia şi în care poate să cadă el însuşi".

În aceiaşi şedință:

Despre implicarea regelui în discuțiile publice. Rememorează împrejurările unei conferințe ținute de el, la care asistase şi regele Ferdinand.

„Dar eu am cerut cuvântul în chestiune de regulament şi iată ce am spus: La începutul acestei şedințe s-a adus în

https://biblioteca-digitala.ro

discuție persoana Regelui. Vreau să întreb dacă s-a schimbat obiceiul de până acum al Parlamentului de a nu se aduce în discuție persoana şi gesturile Regelui în Adunare. Dar, fiindcă s-a întâmplat ca un deputat din minoritate să aducă la discuțiune oarecari cuvinte ale Regelui, spunând că eram de față la această întâlnire, iată: A fost o conferință pe care am ținut-o asupra unui obiect care nu are a face nimica cu actualitatea; era vorba de definiția culturii la un popor – şi aş fi ținut-o foarte bucuros şi înaintea unei părți dintre deputații care lipsesc acuma (*ilaritate*), în credința că nu le-ar fi stricat. (*Ilaritate.*)

Aceasta este conferința. Regele niciodată nu ar fi venit să asiste la o conferință care ar fi avut un subiect politic. Din partea mea nu aş fost niciodată în stare de a întinde o cursă Regelui, anunțând o conferință cu un subiect, pentru a trata alt subiect. Aceasta poate s-o facă altcineva, eu nu.

A fost o conversație după conferință. În conversația aceasta, acela care a introdus o discuțiune, fără nici o legătură de interes politic, a unor puncte din Constituțiune, cum ar fi alcătuirea Senatului sau exproprierea subsolului, am fost eu – Regele nu şi-a exprimat nici un fel de opiniune în ce priveşte Constituția.

Dacă a fost cineva acolo între cei invitați care a putut să raporteze ce s-a raportat, aceasta înseamnă că listele invitaților Maiestății Sale trebuie supuse de acum încolo la o revizuire foarte atentă".

În aceiaşi şedință:

Despre sufragiul universal, pe marginea art. 69 din Constituție care prevedea că Senatul va fi format din senatori aleşi şi din alții de drept:

„D-lor, fac această declarațiune, pe care am făcut-o şi la discuția generală. D-voastre alcătuiți un Senat de care vă veți împiedica. Şi în materie de teorie generală a dreptului constituțional, nu se poate într-o țară în care un sufragiu universal să se pună în fața Adunării ieşite din sufragiul universal, o altă Adunare, aleasă în parte după alt sistem,

https://biblioteca-digitala.ro

compusă din numiți în parte, şi care să aibă aceleaşi atribuțiuni ca şi Adunarea care iese din sufragiul universal.

Ori introduceți sufragiul universal, cu toate consecințele sale şi voința națională se exprimă prin sufragiul universal, şi atunci eşti fără îndoială consecvent față de teoria pe care ai primit-o şi ai aplicat-o. Ori atunci renunți la sufragiul universal. Aceasta este observațiunea mea, eu nu sunt partizanul unei singure Adunări, nu sunt partizanul apelului la popor, aşa cum se găseşte în Constituțiile altor state, poporul românesc nici în o sută de ani nu poate fi câştigat pentru idei de referendum. Dar cred, cum v-am spus, că nu poate să existe alături de Adunarea deputaților, aleasă prin sufragiu universal, o alta având aceleaşi atribuțiuni, deşi este aleasă altfel. Gândiți-vă mai bine şi o să vedeți că este aşa dar vă rog un lucru: Dacă, pentru motive de oportunitate, sunteți de părere să aveți un astfel de Senat, cruțați cel puțin dezbaterile Parlamentului cu expunerea unei teorii care va rămânea şi asupra căreia se va opri o critică foarte severă din partea acelora care vor cerceta lucrările acestei Adunări".

În replică cu ministrul de Externe I.G. Duca:

„Domnule preşedinte, am cerut cuvântul nu pentru a încerca să schimb convingerea d-voastre, d-le ministru de Externe, dar pentru a arăta că eu am dreptate. Nu se poate argumenta în ce priveşte logica unei teorii pe exemple istorice. Exemplul istoric este unul şi logica este alta. Domeniul logicei este de o consecvență perfectă, domeniul istoriei este altul, plin de inconsecvențe pe care le impun împrejurările omeneşti. Eu ştiu de ce este aşa în Anglia şi însuşi d. ministru de Externe a dat o parte de explicațiuni. Evident, Constituția Angliei este istorică şi logica se strecoară numai de câtva timp în această Constituție istorică. Dar mai este ceva: În Anglia acest sistem bicameral, aşa cum există, cum s-a modificat cu încetul, serveşte pentru a menține dominația unei clase. Dacă există în Italia, aceasta e fiindcă Constituția piemonteză, pornind dintr-o țară în care erau vechi tradițiuni feudale şi în care deci a trebuit să se respecte interesele şi tradițiile unui anumit

https://biblioteca-digitala.ro

baronat subalpin, a impus Italiei acest regim, care acolo în Italia n-a avut niciodată simpatie în masele ei populare. Iar în Franța, Constituția după 1871 este așa, fiindcă după Comună s-a avut tot interesul de a se da unei admirabile clase burgheze mijloace de a se menține. Întrebarea este: Avem noi lorzi pe care să-i ocrotim? Avem noi baroni pentru care să punem anumite elemente în Constituție? Avem o burghezie admirabilă, cum este cea din Franța, pe care s-o apărăm de masele populare? Nu avem nici lorzi, nici baroni, nici mase populare care să se îmbulzească și nici burghezie. Noi putem fi consecvenți și logici. Fiindcă facem o Constituție din nou, putem evita lipsa de logică, fiindcă este aici o națiune în care, din fericire, deosebirile de clasă n-au nimic istoric și prin urmare nu joacă un alt rol decât doar să sprijine anumite tendințe, anumite porniri revoluționare, care nu se pot ascunde de cât sub această mască.

Și îmi permit să atrag atențiunea d-voastre asupra încă unui lucru: Oricine cunoaște, nu Camera lorzilor, în care se spun de multe ori lucruri care au o influență asupra vieții publice, dar viața politică franceză și italiană, pe care o cunoaște și d. ministru de Externe tot așa de bine ca mine, știe că Senatul există ca o condițiune: Ca să nu facă mai nimic.

Arătați-mi o inițiativă importantă plecată din Senatul italian, pe care d. Mussolini îl întrebuințează pentru a se dispensa în realitate de o Cameră a deputaților, pentru care n-are o stimă deosebită. Iar în ceia ce privește Senatul francez, el este desigur cel mai bun cuib pentru cineva care nu-și simte o inițiativă deosebită în domeniul politic.

Prin urmare, voiți să faceți un fel de soporifică Adunare, în care invalizii politici să stea alături cu reprezentanții câtorva categorii, faceți Senatul așa. Și în privința categoriilor țin să spun că nu există numai Camera de comeț, Camera de agricultură, Camera de industrie și muncă, care într-un Parlament de competințe trebuie să-și trimită reprezentanții, plus aleșii universităților. Introduceți acest principiu al competințelor. Faceți-l foarte larg și în așa fel încât Senatul să aibă mai multe elemente de competință, îndeplinind un rol, decât elementele alese de cele două categorii, direct și indirect

https://biblioteca-digitala.ro

de sufragiu, elemente care, fără îndoială nu îndeplinesc nici un rol de căpetenie.

Aceasta am voit să spun şi am să mai iau cuvântul şi la art. 75, devenit 74, ca să vă arăt cum trebuie fixate, după mine, atribuţiile Senatului. Încă odată, eu nu sunt contra Senatului, dar sunt numai pentru un Senat de competinţe şi pentru un Senat care îndeplineşte o funcţiune bine stabilită. Un Senat frâu, dar nu un Senat piedică".

După comentariile lui I.G. Duca:

„D. ministru de Externe a spus multe lucruri în puţine cuvinte. Îmi pare rău că nu le pot primi pe toate. Logica nu trebuie să se aplice aşa cum aţi arătat d-voastre, ci altfel. Ai primit un principiu? Principiul acela nu-l nesocoteşti. Dacă ai dat puterea în mâinile naţiunii, consultată prin sufragiul naţional, nu împiedici ceia ce iese din sufragiul universal de a face ce vrea, căci vedeţi, reprezentanţa adevărată a naţiunii este totuşi aceia care iese din exerciţiul direct al sufragiului universal.

Imediat ce exerciţiul acestei voinţe a naţiunii se reazemă şi pe altceva, nu mai este continuarea logică a ideii din care a plecat reprezentanţa naţională. În ce priveşte Senatul italian, d-voastre nu aţi făcut decât să repetaţi ceia ce am spus eu. Fără îndoială că d. Mussolini consultă Senatul. Oricine, când face muzică şi nu poate cânta din instrumentul obişnuit, cântă din altul, fiindcă muzica totuşi trebuie, în astfel de condiţiuni, Senatul desigur e folositor anume când nu vrei să întrebuinţezi Camera deputaţilor. Iar, în ce priveşte Senatul francez, el e pus ca o piedică a trecutului faţă de anumite tendinţe. Da, ca o piedică. Dar la noi Senatul nu se pune în împrejurări analoage cu luptele sociale teribile care se duc în Franţa de atâtea decenii. Noi nu avem o monarhie de apărat împotriva curentelor populare. Acolo unde este o burghezie care trebuie apărată împotriva curentelor populare, Senatul intră în funcţiune de câte ori ea este ameninţată. Noi avem de apărat o clasă intelectuală, care îşi are chiar mai multe pretenţii decât valoarea ei reală, azi o bogăţie improvizată de ieri sau de astăzi,

https://biblioteca-digitala.ro

fără tradițiuni, căci unul strânge, altul cheltuieşte şi al treilea se face funcționar. Pe aceştia îi avem de apărat, plus o boierime sărăcită prin expropriere care şi-a uitat de multe ori şi limba înaintaşilor.

Cred că eu sunt acela care am dreptate.

Dar, voiți d-voastră să faceți o încercare? Făceți-o. O să ne întâlnim peste o bucată de vreme, când se va vedea că nu se înțelege Camera aleasă direct prin sufragiul universal cu Senatul de mai multe proveniențe. Vor fi conflicte, şi conflictele acestea vor veni înaintea Regelui. Şi nu trebuie niciodată să punem, cum spuneam altădată, Rege al unei dinastii noi în situațiunea grea de a avea să hotărască prin elementele reprezentate în Senat şi contra majorității națiunii, reprezentată prin votul direct în Adunarea deputaților. *Qui vivra vera!*

D-le ministru, d-ta şi cu mine mi se pare că pe o bancă de opoziție o să facem reflecții comune după o trecere de câțiva ani de zile".

La dezbaterea articolului 73 al proiectului de Constituție face o precizare gramaticală:

„La alineatul C trebuie să se zică *episcopii eparhioți ai bisericilor ortodoxă română.* Fiindcă aşa cum se zice aci, ar reieşi că sunt mai multe biserici ortodoxe. Genitivul se confundă cu nominativul plural şi de aceia să fie *ortodoxă română*, adică tot nominativul la singular, şi *greco catolici*".

Despre cooptarea preşedintelui Academiei în Senat:

„În privința preşedintelui Academiei, cred că ar fi mai bine un delegar al Academiei. Se poate întâmpla ca preşedintele să n-aibă nici o chemare pentru politică, şi între membrii Academiei să se găsească o persoană eminentă pe care Academia să dorească să o trimită în Senat.

Pe lângă aceasta, prezidentul Academiei ar fi ocupat şi cu administrația Academiei şi cum credeți că o să aibă timp să vină şi la Senat? Prezidentul Academiei este ocupat foarte adesea ori şi trebuie să fie neapărat la Academie tocmai în

https://biblioteca-digitala.ro

momentele când sunt şedinţe la Senat. Atunci el trebuie să fie înlocuit la Academie printr-un vicepreşedinte. Eu nu-mi prea îndeplinesc rosturile de membru al Academiei de când sunt şedinţele Adunării noastre. Sunt silit să vin aici şi nu pot să mă duc acolo. Dacă este un membru al Academiei mai tânăr şi mai iniţiat în rosturile politice, de ce numai decât prezidentul Academiei? Ştiţi, d-lor, ce o să se întâmple? Alegerile de prezident ale Academiei se fac cum se fac azi, dar când o fi să se amestice şi politica, o să vedeţi ce intrigi politice o să fie în jurul alegerii prezidentului Academiei. E mai bine să se pună un membru ales, iar nu prezindentul Academiei".

La o observaţie a deputatului Fr. Kräuter:

„D-le ministru, este o parte de dreptate în ce spune dumnealui. Sunt catolici maghiari şi sunt catolici germani. Să punem chestiunea foarte neted. Niciodată nu ne putem aştepta la o mişcare iredentistă din partea elementului german, măcar pentru faptul că este unde este şi la distanţa la care este de formaţiunea de stat german.

Dar dacă se întâmplă ca în loc să fie reprezentant catolicismal printr-un episcop catolic şvab din Banat, este reprezentat prin episcopul maghiar din Ardeal, nu văd care ar fi avantajul pentru noi. Şi atunci, dacă nu puteţi împiedica pe unul – şi nu voi să-l împiedic – să punem măcar şi pe celălalt care este sigur – în chip firesc e aşa – că are altfel de sentimente decât reprezentantul maghiarilor ardeleni măcar o bucată de vreme. Este un lucru la care cred că trebuie să se gândească cineva".

După ce F.K. declarase că spera pentru Timişoara să fie reprezentată de un episcop german:

S-ar putea adăuga un amendament, în care să se zică: Atunci când într-o confesiune sunt mai multe dieceze cu caracter naţional, sunt reprezentaţi capii fiecăruia din aceste dieceze. Sau, când există într-o biserică mai multe categorii naţionale, fiecare din aceste categorii naţionale să aibe dreptul

https://biblioteca-digitala.ro

la un episcop în Senat. Altfel te alegi numai cu unul care poate să fie cel maghiar. Aşa este chestiunea".

În legătură cu biserica unită:

„Aici noi am făcut o deosebire pentru că biserica unită noi nu o considerăm din latura ei catolică, ci din partea ei românească, aşa încât în loc să puneţi chestiunea în felul acesta, să o puneţi în felul celălalt: Că dacă există şi un episcop catolic maghiar şi un episcop catolic german, să nu fie unul singur, care se poate întâmpla să fie cel maghiar, ci să fie amândoi. Trebuie de găsit formula pentru aceasta".

Replică lui I. Simionescu, potrivnic intrării episcopilor în Senat:

„D-lor, sunt cu totul de altă părere decât colegul meu. Iată ce am de spus. Şi în Constituţia noastră este o parte istorică, şi această parte istorică, de care nu trebuie să ne lepădăm, este prezenţa în sfatul domnesc, de când s-au întemeiat ţările noastre, a episcopilor. Dar episcopul nu e dator să vină oricând de la eparhia lui. Un episcop care are bun simţ vine când sunt chestiuni mari şi rămâne în eparhie când nu sunt chestiuni mari. Că un episcop înţelege că nu are de lucru în eparhia lui, e regretabil; dar nu înseamnă că aşa va fi întotdeauna.

Să facem din episcop o realitate, cum spuneam, ori să-i facem un rost care să poată reţine un suflet, şi vlădica va rămâne acolo. Dacă îl ţineţi numai ca figurant, evident că atunci el preferă să vie tot timpul la şedinţele Senatului.

D. I.G. Duca, ministru de Externe: D-lor, eu împărtăşesc în totul punctul de vedere al d-lui profesor Iorga.

D. N. Iorga: Şi la chestiunea succesiunii la guvern?" (*Ilaritate.*)

Despre atribuţiile Senatului:

„Eu nu mă voi repeta la art. 75, voi spune numai cum aş redacta atribuţiunile Senatului. Eu mi-am şi însemnat într-o

https://biblioteca-digitala.ro

formulă atribuțiunile Senatului. Ştiu că nu am soarta de a face să se schimbe articolul, mă mulțumesc dar să citesc ceia ce aş spune eu: „Atribuțiunile Senatului constă în darea avizului..." (*citeşte*).

Eu l-aş primi numai în felul acesta: „Cercetarea legilor la început, facerea observațiunilor după ce legile s-au votat aici" şi cer Camerei să zăbovească încă o lună de zile când a votat o lege care nu se potriveşte cu Constituțiunea, cu legislația anterioară şi cu nevoile societății.

O voce: Dar acesta nu mai e sistem bicameral.

D. N. Iorga: Eu nu mor după sistemul bicameral. După cum sunt contra bigamiei, sunt şi contra sistemului bicameral".

În legătură cu titulatura regelui României:

„D-lor deputați, am cerut cuvântul şi la art. 78, devenit 77, dar acum pot să vorbesc pentru amândouă.

D-lor, care d-voastre admiteți şi acum cuvintele: „Linia coborâtoare directă şi legitimă a M.S. Regelui Carol de Sigmaringen", voiți să păstrați această formă, cuvântul de Majestate pentru regele care nu mai este viu? Mă închin.

D. I.G. Duca, ministru de Externe: Eu aş ruga Camera să binevoiască să păstreze redacțiunea actuală. Fiindcă, d-lor, redacțiunera actuală consfinteşte un principiu că dinastia actuală este dinastia creiată de regele Carol şi cred abia că pot spune aici că şi factorul constituțional, împreună cu care Constituția se face sau se modifică ar avea aceiaşi dorință.

D .N. Iorga: Ceia ce vă spun d-voastre am spus-o şi „factorului". Prin urmare, eu nu m-am convins de ceia ce spuneți d-voastre şi îmi mențin părerea aceasta că nu se poate zice: „În linie coborâtoare directă şi legitimă a Majestății Sale regelui Carol I, ci să spuneți a Majestății Sale regelui Ferdinand".

Iar în ceea ce priveşte „Hohenzollern Sigmaringen", aceasta ca istoric poate să aibă o valoare pentru mine. Dar ca român, am uitat de mult şi de Hohenzollern şi de Sigmaringen, şi cunosc numai dinastia română, care să trăiască şi să

https://biblioteca-digitala.ro

stăpânească o mulţime de ani, nu pentru că este Hohenzollern Sigmaringen ci pentru că este al României. Aceasta este părerea mea (*Aplauze prelungite.*)

Apoi încă odată repet părerea mea: Ar fi mai bine ca, decât să moştenească fraţii care au exclus pe fratele lor în timp de război, să vie o dinastie latină. Că aceasta o fi politic ori nu, e altceva; dar „Factorul" s-a deprins cu ideia că, eu poate tocmai pentru că fac unele lucrări care nu sunt politice, pot să fiu un sprijin când elementele care sunt foarte politice se derobează de a-i fi un sprijin. Şi aceasta s-a întâmplat.

Sunt deci de părere că fraţii Majestpâăţii Sale regelui, prin hotărârea pe care au luat-o în timpul războiului nu pot să dea în oricare generaţiune suverani României. Eu însă, când spun lucrul acesta, sunt sigur că exprim conştiinţa unui popor întreg care iubeşte pe rege pentru că este român şi nu aşteaptă ca în viitor, pe tronul României să fie din acei care au exclus pe regele Ferdinand fiindcă a luptat pentru unitatea neamului său" (*aplauze*).

În legătură cu o formulare „ridicolă" din art. 78 al proiectului de Constituţie:

„La art. acesta se zice: **„Regele, în viaţă fiind, poate numi o regenţă".**

Aş vrea să văd şi eu pe un rege care nemaifiind în viaţă numeşte o regenţă! (*Ilaritate.*). Evident că regele, fiind în viaţă nu mai poate să numească o regenţă; din Rai, voiţi d-voastră să numească regele regenţa? (*Ilaritate.*) Eu nu cred că este bine să se numească o regenţă prin testament, căci regele având dreptul şi putând să facă lucrul acesta, fără să ceară sfatul nimănui, se poate să ne găsim într-un moment dat cu o regenţă neadmisiblă. Să se spună numai: „Regele poate numi o regenţă, şteergându-se cuvintele „în viaţă fiind".

D. G.G. Mârzescu, ministrul Sănătăţii, Muncii şi Ocrotorilor Sociale: D-le Iorga, dacă suprimaţi cuvintele: „În viaţă fiind", se poate întâmpla să se numească regenţa tocmai prin dispoziţiune testamentară.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Atunci găsiți d-voastre o altă formă, căci dacă păstrăm forma veche, ea este ridicolă".

Şi în continuare, la art. 83:

„Nu se zice „Jur de a păzi Constituțiunea". De ce voiți să facă Regele un jurământ contra gramaticii? (*Ilaritate.*) Se zice: „Jur a păzi" sau „Jur că voi păzi", dar nu „Jur de a păzi". (*Aprobări.*)

La fel, cu privire la art. 85:

„D-lor, aici se zice: „Dacă regele se află în imposibilitatea de a domni". Dar, d-lor, „a domni" este un termen general istoric şi cum am să scriu eu ca istoric, dacă d-voastre confundați aceste două noțiuni: a exercita puterea cu „a domni".

„A domni" este o autoritate care se bolteşte asupra unui cuprins de timp. Trebuie să spunem aci: „Dacă regele se află în imposibilitatea de a exercita puterile sale", căci se poate întâmpla şi lucrul acesta, îl ştie d. Duca, ca regele chiar să domnească, dar să nu exercite puterea. Astfel s-a întâmplat cu George al Angliei, care a domnit de la început până la sfârşitul domniei sale, dar fiind supus unor accese ale nebuniei, nu a exercitat totdeauna puterile sale de rege".

La art. 87, **despre capacitatea regelui României de a domni şi în altă ţară**:

„Iată, cred că nu e bine să se spună: „Regele nu va putea fi totdeodată şi şeful unui alt stat fără consimțământul Adunărilor".

Dar, chiar cu consimțământul Adunărilor, eu cred că nu e bine ca regele Românei să fie şi şeful unui alt stat. Ideia aceasta s-a înfățişat în domnia regelui Carol I, cu privire la unele oferte din Bulgaria şi toată națiunea, toate partidele politice au recomandat regelui Carol – şi puteți vedea din corespondența lui Leonov –, i-au recomandat să nu primească tronul Bulgariei.

https://biblioteca-digitala.ro

Gândiți-vă ce ar fi fost dacă regele Carol ar fi primit tronul Bulgariei. Regele nostru este al nostru, şi cum oare ar putea regele nostru să fie totdeodată şi şeful altui stat? Dar avem noi de împărțit pe suveranul nostru cu cine ştie cine? Să-l facem rege în Ucraina, în Bulgaria, în Ungaria? Se poate aceasta? Regele nostru nu poate fi totdeodată şi şeful altui stat. În privința aceasta rog stăruitor şi banca ministerală să se gândească că în adevăr trebuie înlăturată această dispoziţiune.

Statul acesta național al României să-l pierdem sub raportul dinnastiei cu cine ştie ce alt stat? Cum se poate să zicem că noi suntem devotați regelui nostru şi în acelaşi timp ceilalți din statul unde a căpătat o coroană cu voia Adunărilor să-l răstoarne? Credeți că frumoasă ar fi situațiunea unui rege care în România continuă a domni, iar în țara unde cu voia Adunării a domnit, pe urmă este răsturnat? Dar gândiți-vă şi la aceia că în țara cealaltă un rege al nostru ar trebui tratat aşa cum se tratează în unele state vecine cu noi suveranii. Nu s-ar strica relațiunile noastre cu poporul acela, fiindcă jignirea care s-ar aduce am simți-o noi întregul popor? Dar cum se poate un lucru ca acesta?

D. N. Chirculescu, raportor: Art. 87, devenit 86 prezintă destule garanții.

D. N. Iorga: Nu se poate, este aşa de absurd să împărțim suveranul nostru cu alte state! În acest caz ar trebui luni întregi să stea şi în țara aceia; se poate un lucru ca acesta?

D. G. M. Orleanu, preşedinte: Nefiind nici un amendament, pun la vot articolul.

D. N. Iorga: Dați-i înainte aşa, sunteți în contra sentimentului Camerei întregi şi a națiunii întregi.

D. I.G. Duca, ministru de Externe: De ce vă supărați, d-le Iorga?

D. N. Iorga: Cum să nu mă supăr? N-avem rege de împrumutat, nici de împărțit cu alții".

În continuare, după ce I.G. Duca spusese că „ne călăuzim după tradițiune":

„Îmi dai voie. În locul d-voastră să spun eu ce aş face. Nu aduc nici un fel de argumente, am motivele mele pentru a nu le

https://biblioteca-digitala.ro

recomanda Camerei. Nu pot să cred că d-voastră împărtăşiţi părerea cum că regele României poate fi şi regele unui alt stat.

D. I.G. Duca, ministru de Externe: Nu văd inconvenientele, pentru că această chestiune e lăsată la aprecierea suveranităţii naţionale. Ea pleacă de la ideia următoare, că toate lucrurile care se întâmplă în cursul istoriei noastre sunt în funcţie de voinţa suveranităţii noastre naţionale şi, prin urmare, dacă lăsăm această chestiune cu totul la aprecierea suveranităţii naţioanle, în ce mă priveşte pe mine, sunt complet liniştit. Mă întrebaţi dacă personal cred că este bine ca regele nostru să fie şi regele unei alte ţări? Acum mai cu seamă vă spun nu, şi chiar în viitor nu văd o asemenea posibilitate.

D. N. Iorga: Să zicem că vine la guvern un alt partid care lipseşte acum, să zicem că părintele Drăghici formează Ministerul. Cum internaţionala verde pune pe români alături de bulgari, cine ştie ce poate intra în mintea unui preşedinte de Consiliu de dincolo de Dunăre care ar putea să vie şi să ofere unirea sub ocrotirea părintelui Drăghici şi a internaţionalei verzi. Ori, d-lor, regele nostru ajunge rege într-o ţară mai mare decât a noastră şi ne găsim scăzuţi printr-aceasta, ori într-o ţară mai mică decât noi, şi atunci îl facem de râs. Să presupunem că cele două ţări ar vrea să se bată, atunci ar trebui ca şi noi să ţinem pe rege de un picior iar ceilalţi de un altul.

Voci din majoritate: Are dreptate d. Iorga".

La articolul 90, care stabilea **lista civilă a regelui**:

„Cred că nu e bine, şi că nu e bine o dovedesc şi împrejurările de acum. Se ştie situaţia în care se află regalitatea României Mari. Tocmai din cauza acestui articol s-a fixat la începutul domniei o listă civilă. Această listă civilă e ridicolă în momentul de faţă. E o jenă pentru o ţară întreagă să se pună regele în situaţiunea în care l-am pune noi. Cum să pui pentru fiecare domnie? Dar Ştefan cel Mare şi Carol I au domnit atâtea decenii, şi ce schimbări nu suferă banul dintr-o zi într-alta? Şi voiţi d-voastre ca de acum în câţiva ani să fie mulţumit regele cu lista civilă ce i se face acum? Eu cred că

https://biblioteca-digitala.ro

este bine să rămâie ca lista civilă să se fixeze prin lege, pentru ca să o poți schimba. Trebuie oare să recurgem la schimbări de Constituție pentru ca să fixăm lista civilă a regelui?"

Semnalează iar greşeli de gramatică în redactarea articolelor Constituției:

„D-le raportor, d-lui are dreptate. Sunt o mulțime de greşeli de acestea. Iată la art. 88, devenit 87, d-voastră ziceți că persoana Regelui este neviolabilă şi eu spun că trebuie să ziceți este inviolabilă. Dacă este neviolabilă, înseamnă că nu-l pot viola (*ilaritate*); dar inviolabilă înseamnă că nu ai dreptul să-l violezi.

Se pune la vot art. 90, devenit 89 nemodificat, cu rezerva de a se reveni la dispozițiile tranzitorii şi se admite. Se citeşte art. 91, devenit 90.

D. N. Chirculescu: D-lor, se modifică data convocării Corpurilor legiuitoare pentru viitor, fiindcă bugetul trebuie să se aplice de la 1 ianuarie.

D. N. Iorga: În art. 91, devenit 90, se spune că regele, în Mesaj „expune starea țării". Eu am ascultat foarte multe Mesagii de acestea, şi am văzut că regele nu spune nimic în privința situației țării. Ar trebui să se zică: El enunță şi un program de lucru. Regele nu face darea de seamă a situației țării dar arată ce o să lucreze Adunarea, îi pune în vedere programul de lucru.

Voci: Printr-un Mesaj pur şi simplu ar fi mai bine.

D. N. Iorga: Atunci s-ar putea zice: La deschiderea sesiunii, Regele rosteşte un Mesaj la care Adunările fac Răspunsul lor.

D. I. G. Duca, ministru de Externe: Se poate primi.

D. G.G. Mârzescu, ministrul Sănătății, Muncii şi Ocrotirilor Sociale: Atunci să se zică aşa: Regele deschide sesiunea printr-un Mesaj la care Adunările fac Răspunsurile lor.

D. N. Iorga: Citesc în ultimul alineat: „nu poate excede termenul de o lună". De ce „excede" şi nu „depăşi"? (*Aprobări*).

https://biblioteca-digitala.ro

Se pune la vot art. 91, devenit 90, şi se aprobă cu modificarea următoare: se înlocuieşte cuvântul „excede" din ultimul alineat prin cuvântul „depăşi", şi la alineatul 3 se va zice: Regele deschide sesiunea printr-un Mesaj la care Adunările fac Răspunsurile lor.

În şedinţa din *23 martie 1923*:

La art. 117, privitor la o formulare neinspirată; Vintilă Brătianu susţinuse că e vorba de **un control făcut asupra ministrului, nu a serviciilor lui**:

„Forma nu e elegantă, dar o puneţi fiindcă ştiţi că n-o să se întâmple niciodată. E măgulitor pentru miniştri să le spuneţi aici: „semnalând totdeodată neregulile săvârşite de miniştri în aplicarea bugetului?" Ştiţi că apar ca nişte preveniţi. Mai bine s-ar putea spune: „Semnalând neregulile observate în conducerea departamentelor". Dacă d-voastre vă credeţi măguliţi de formula aceasta, eu n-am nimic de zis".

La art. 131, „Constituţia poate fi revizuită în totul sau în parte, din iniţiativa Regelui şi fiecăreia din Adunările legiuitoare", propune în derâdere un amendament:

„Constituţia nu va putea fi călcată, în afară de cazul de faţă".

Îl susţine pe I. Negură:

„Dumnealui are dreptate, căci o să fie în acest caz partidele demagogice totdeauna reprezentate, şi partidele care vor face democraţie, fără să zică dau foc caselor, partidele acestea nu vor fi reprezentate. Şi d-voastre veţi pătimi în rândul întâi, căci nu o să duceţi flacăra răscoalei prin sate şi nu o să aveţi cu ce cumpăra pe cei care votează cu votul universal. O să vedeţi voi pe dracul!" (*Ilaritate*).

În legătură cu ţinuta deputaţilor. În replică cu N. D. Chirculescu:

„Daţi-mi voie să vă spun că valoarea unui om politic atârnă puţin şi de felul cum trăieşte. Gândiţi-vă ce s-a

https://biblioteca-digitala.ro

întâmplat în Anglia cu Charles Dilke[1], a fost o întreagă campanie contra lui şi aceasta pe o chestiune de viaţă privată şi a fost scos cu desăvârşire din circulaţie, pe o chestiune de moralitate privată, de adulteriu.

Credeţi că faţă de o zdreanţă de om, ale cărui păcate din viaţa privată sunt de natură a-l scoate cu totul din viaţa publică poate să tacă un suflet omenesc indignat? Iată un om care vorbeşte lumii de cele mai frumoase principii şi nu este decât păcătoşenia întrupată şi dacă se găseşte un ziarist care spune, cu primejdia unui duel sau cu primejdia unei lovituri, iată cine face morală lumii, iată cine pretinde să îndrumeze societatea, dumneata vii imediat şi spui: Aici este un atac al vieţii private a individului, prin urmare, el merge la judecata tribunalului ordinar.

O voce: Dacă faptul este exact.

D. N. Iorga: Are omul un proces sau ba? Îl străgăneşti d-ta? Îl duci acolo? Judecătorul poate să fie influenţabil? Şi ceia ce s-a citit de la tribună, arată că şi în alte ţări poate să fie influenţabil, dar la noi? Se duce omul care a rupt o mască în puşcărie când acel căruia i-a rupt masca a avut puterea de a influenţa o sentinţă judecătoarească?

D-lor, cine intră în viaţa publică trebuie să fie astfel încât să se uite oricine ca printr-un cristal în viaţa lui privată, să fie om moral".

NOTE

1. Ch. Dilke (1843-1911), om politic englez, de expresia radicală. Ministru de Interne într-un Cabinet Gladestone. Acuzat de adulter, a reintrat o vreme în viaţa privată. A revenit apoi, intrând în Parlament.

În şedinţa din *24 martie 1923*:

Pe marginea art. 18, **referitor la proprietate**, care era garantată, iar exerciţiul ei se reglementa prin legi. Al. Mavrodi propusese un amendament legat de expropriere pentru căile de comunicaţie, salubritate publică, apărarea ţării şi lucrări de interes militar, cultural şi în cele impuse de interesele generale ale statului şi

https://biblioteca-digitala.ro

administrației publice. Celelalte cazuri de utilitate publică trebuia stabilite prin legi votate cu majoritate de două treimi din voturi:

„D-lor deputați, ca unul care am criticat întâia formă a acestui articol, trebuie să recunosc că schimbările care sunt introduse prin acest amendament au importanță; şi că, prin urmare, ar fi neleal din partea mea să nu văd că se înlătură în parte dificultățile pe care le prezintă articolul în prima formă, care permitea ca o autoritate administrativă să tulbure proprietatea pe un motiv oarecare fără să aibă o garanție reală, şi să nu declar, că aici este o îndreptare sensibilă". (*Aplauze*).

Amendamentul Al. Mavrodi a fost admis.

Discurs despre expropriere:

„D-lor, cum am spus, intenția mea este numai să fixez deosebirea între opoziția mea, care este în afară de partidul care guvernează şi de o altă opoziție care este încă în partidul care guvernează. Şi pentru aceasta...

D. I. Grădişteanu: Eu nu fac parte din Partidul Liberal.

D. N. Iorga: Eu credeam că sunteți liberal!

D. I. Grădişteanu: Aflați că nu.

D. N. Iorga: Nu sunteți liberal şi n-ați fost niciodată? Sunteți conservator? (*Ilaritate*). Dar atunci Partidul Liberal este cel mai mărinimos dintre partide pentru că s-a interesat aşa de aproape de alegerea d-voastră de la Braşov, încât îmi închipuiam că sunteți liberal. În sfârşit... Dar în ce priveşte d. Micescu, aş avea ceva de relevat.

D. I. Grădişteanu: Concedați că moralmente aveam oarecari drepturi să mă aleg la Braşov.

D. N. Iorga: De aceia eu regret că s-a întrebuințat acele mijloace...

D.I. Grădişteanu: D-voastră ştiți că pentru Braşov eu am fost unul din aceia care am stăruit în rezolvarea chestiunii şcoalelor de la Braşov.

D. N. Iorga: E drept, dar atunci urnele nu trebuia să lucreze, împreună cu alegătorii ca să vă alegeți d-voastră. D-voastră meritați o alegere curată şi ați avut una care nu este

https://biblioteca-digitala.ro

curată, din cauza filotimiei dumnealor care sunt aşa de buni cu aderenţii care nu sunt liberali (*ilaritate*).

Voci: Calomnie.

D. N. Iorga: Care e ăla cu calomnia? Dar dacă ofiţerul ţi-o opune procesul verbal, atunci cum te alegi cu vorba pe care o spui fără să te fi oprrit mult asupra ei?

O voce: Nu pentru d-voastră.

D. N. Iorga: Dealtminteri, nu aveţi nici d-voastră timpul nici eu, să ne certăm pentru urne (*ilaritate.D. I. Grădişteanu întrerupe*).

D. N. Iorga: D-le Grădişteanu, dacă vorbesc după d-voastră, am făcut un sacrificiu să vă ascult; d-lor nu v-au ascultat, dar eu v-am ascultat şi am drepturi asupra d-voastră să mă ascultaţi, pe care d-lor nu le au.

Cel puţin în ce priveşte d. Micescu, am dreptul la constatarea că marele d-voastră partid cuprinde în sine fruntaşi care, în chestiunile esenţiale, au altă părere decât şeful partidului. Eu mărturisesc că n-aş consimţi să am un mare partid în care, atunci când e de luat hotărârea cea mare şi atunci când este de soluţionat o problemă importantă, s-ar putea ridica frumuşel din partidul meu, care să fie împotriva mea. Dar, evident aceasta este pedeapsa partidelor care se alcătuiesc din persoane pe care nu le examinează, înainte de toate, asupra tendinţelor şi ideilor călăuzitoare. Este adevărat.

Acum, am stat aici şi am ascultat discusul d-lui Micescu, fără să mă extaziez în faţa unor frumuseţi de formă pe care eu le cunosc în aspectul lor original.

Prin urmare, aspectul lor transplantat aici mă uimeşte mai puţin decât a uimit pe o parte din auditoriu. Dar istoricul care a rămas în mine ca om politic, acest istoric a ascultat de la început până la sfârşit, cu cea mai mare neîncredere expunerea făcută cu atâta stăruinţă, cu o profundă convingere, care corespunde desigur cu convingeri anterioare şi se leagă cu dânsele într-un adevărat sistem de a cugeta, a d-lui Micescu.

Va să zică, de când e lumea, a existat o singură concepţie a proprietăţii. Ea a fost la Roma, înainte ca Roma să fi închegat într-un sistem de drept concepţia proprietăţii. Şi ea a ieşit dintr-o altă serie de concepţii a proprietăţii, mult mai

https://biblioteca-digitala.ro

schimbătoare decât la Roma, fiindcă niciodată nu s-a schimbat mai mult concepția proprietății în Roma însăşi.

Înainte ca ea să fi ajuns să codifice elementele esențiale ale dreptului, au fost multe formule de proprietate. Şi ce a însemnat această formulă de proprietate, altceva decât să pună în legătură rezultatul muncii individuale cu necesitățile predominante şi esențiale ale societății înseşi? Nu societatea există pentru proprietate, ci proprietatea şi orice alta există înainte de toate pentru societate. Societatea e elementul de la început, societatea e elementul dominant, societatea e zeul, dacă voiți; proprietatea concepută într-un anume sens, este numai idolul. Aceasta este deosebirea între societate şi proprietate.

Dar, d-lor, v-am spus că Roma a avut secole întregi lupte pentru pământ şi în aceste lupte pentru pământ s-a căpătat pământul pe alte căi decât acelea ale dezvoltării unui principiu metafizic de proprietate. Dar ce a fost viața internă a Romei decât un conflict violent, o serie de exproprieri, o serie de smulgeri şi acordări de pământ, care formează interesul istoriei romane? Şi dacă le isprăveşti pe toate, când ai o societate deplin aşezată, când ai o societate în care orice drept şi-a căpătat că i se cuvine, atunci poți să faci un sistem invariabil, pe care să-l transmiți şi altor societăți.

Dar atâta vreme cât d-ta lucrezi la temelia de drept a unei societăți, nu poți zice că proprietatea din acea societate e un lucru schimbător.

Dar ce facem noi acum? Ce s-a făcut la Iaşi? Ce a făcut pe urmă generalul Averescu cu consilierul d-sale special tehnic? Ce s-a făcut după asociația Garoflid – Averescu? Ce s-a făcut de către d-voastre în executarea, în reglementarea acelei măsuri? Ce să facem acum cu textul Constituțiunii, părerea mea asupra dreptului d-voastre nu o schimb, dar textul Constituțiunii se poate aplica, prin urmare, am interesul să caut ca împreună cu d-voastre să-l fac cât se poate mai bun. Ce se va face, ce este absolut necesar să se facă de acum înainte? Căci se ştie că una din Camerele pentru care exproprierea de pe timpul lui Cuza vodă nu şi-a produs efectele este că nu s-a mers mai departe cu prevederile cuprinse în

https://biblioteca-digitala.ro

actul de la mai, iar pe de altă parte, că dreptul la păduri, dreptul tradiţional al societăţii noastre, nu a fost ţinut în seamă, din cauza aceasta avem noi azi lângă biserici frumoase, case făcute din vălătuci, stropite cu lut, casă de barbari africani fiindcă satului i s-a răpit pădurea la care avea dreptul. (*Aplauze*). Oriunde ţăranul a avut puţin drept la pădure, se vede imediat o casă, şi oricât ţăranul doreşte să aibă o astfel de casă, el nu poate în condiţiile date să aibă alta decât aceia pe care o are. Dar s-a vorbit de proprietatea neschmbată în ţara noastră, proprietatea care formează, în afară de orice altă ideie, baza însăşi a ţării noastre formată din lipirea cap la cap a proprietăţilor. D. Micescu nu ştie că, în adevăr, într-un moment – citez cel puţin un izvor străin – s-a încercat să se facă aşa ceva. Sultanul, care aflase că există o geografie şi această geografie cuprinde şi hărţi, a trimis în Moldova şi în Ţara românească să se facă şi acele hărţi. Se pare că Domnul a rugat pe proprietari să trimeată fiecare înfăţişarea pământului său. Unii l-au luat pe o scară, alţii pe altă scară, unii de un inginer, alţii de alt inginer, şi a ieşit ceva aşa de extraordinar încât sultanul multă vreme s-a despărţit de orice preocupaţiune geografică. Ceia ce a fost absurd în realitatea lucrurilor, e tot aşa de absurd acum în teoria ce s-a înfăţişat de la această tribună, şi dacă vă fac să vă pierdeţi timpul la un ceas aşa de târziu, o fac fiindcă va veni o vreme când se va ocupa cineva de ideile ce s-au emis în această Adunare, şi e bine să se ştie că în această Adunare, pe lângă un eminent om de drept, care prin elocinţa sa şi-a apărat convingerile şi ideile, a fost şi un modest istoric, care nu a lăsat să treacă aceste inexactităţi patente. Este un fapt curent pentru oricine atinge cât de exterior istoria ţării noastre, este un lucru foarte bine cunoscut că nu am început cu proprietatea quiritară de care s-a vorbit.

Când aţi venit d-voastre cu întâia reformă, îmi aduc aminte că răposatul Take Ionescu, a ţinut un foarte interesant discurs despre proprietatea quiritară. Eu mă uitam la el şi nu înţelegeam de unde venea proprietatea quiritară, faţă de dreptul cu totul particular al ţării noastre. Şi cum se poate vorbi de proprietatea quiritară la noi, atunci când legislaţia cea

https://biblioteca-digitala.ro

mai apropiată de noi, a Regulamentului Organic, a măsurilor luate de Vodă Ştirbei şi de Grigore Vodă Ghica a fost cu totul în afară de concepţia romană, primită în Codul Napoleon, a proprietăţii quiritare constante a unui drept original, superior, imbatabil, metafizic, care ar admite doar, cum zice d. Grădişteanu, anumite îndatoriri sentimentale, în cei patru pereţi ai casei sau în hotarele moşiei. D-ta uiţi un lucru, că dacă nu eşti sentimental te fac sentimental, ca stat, căci astfel nu se poate ţine societatea. Aceasta ese o datorie a societăţii. (*Aplauze.*) Aşa de mulţi sentimentali sunt în ţara aceasta, pe care i-am văzut la tribună şi în articole dar în realitate nu i-am văzut! Noi am început cu proprietatea sătenilor, coborâtori ai moşului care întemeiase satul, lucrându-se în comun moşia. Au fost la început doar nişte părţi – aşa se chemau – şi părţile acestea nu erau delimitate; lucra fiecare cât era nevoia lui şi cât era puterea lui. Moşiile au început să se delimiteze la noi – îmi pare rău că vă fac să vă pierdeţi timpul – dar e foarte interesant, au început să se delimiteze la noi la jumătatea secolului al XVI-lea. Atunci s-a introdus economia sprjinită de bani. Atunci au început ţăranii să-şi vândă averea, siliţi de birul în bani. Ei aveau pământ, dar nu aveau bani. Şi atunci au fost siliţi să-şi vândă moşia. Şi din aceasta a ieşit nevoia să se tragă pe pământ, de la un capăt până la altul al moşiei, linii până la capătul celălalt, făcându-se socoteala gradelor până la moşul cel dintâi. Dacă vânzătorul era al 16-lea grad din moşie, potrivit cu descendenţa, se făceau 16 părţi pentru a se tăia, ceia ce se cheamă o curea de moşie, denumire care vine din aceia, că la un moment dat trebuia să-şi desemneze pe teren ceia ce fusese numai o parte dintr-însul, ca să se ştie de unde până unde. Dar veţi zice, s-a creiat în urmă o proprietate boierească. A a avut pământul celor dintâi boieri pentru merite ostăşeşti în pustiu, pe urmă l-au avut şi din confiscări de la aceia care săvârşeau un act de trădare. Dar peste 300 de moşii într-o familie, cum a fost casa Cantacuzinilor, sau o sută, cum am fost la Miron Costin, sau şi cum au fost ale Buzeştilor, precum ni se spun fiindcă am văzut şi eu atâtea acte de felul acesta, iată cum se alcătuiau mai târziu numai. Act după act sunt redactate exact în aceiaşi formă, logofătul scrie, ţăranul

https://biblioteca-digitala.ro

pune degetul. Vă puteți închipui ce garanție poate fi aceată punere de deget. De fapt lucrul se făcea mai simplu, ca şi în vânzarea de păduri a moşierilor. Unul se ducea şi vindea partea tuturora şi atunci se punea un număr oarecare de degete pentru fiecare. Şi eu ştiu că numai aşa s-a ajuns, cu puțini bani, să se realizeze imense proprietăți de pământ. Cel puțin vechea proprietate reprezintă pe proprietarul stând la moşie, clădind biserici, stând la slujbă, botezând, cununând, mergând cu țăranii la război, odihnindu-se sub aceiaşi piatră sau aceiaşi țărână a bisericii şi a cimitirului de acolo. Proprietarul nu era, de fapt proprietar, era un fel de şef al obştei agrare. Abia în secolul al XIX-lea, s-a venit, sub influența Codului napoleonian, cu teoria aceia, teribilă, că el este proprietar de drept absolut. Concepțiunea aceasta nu o are nici acum, când țăranul intră cu plugul într-o moşie care nu este a lui. Ca formă, este o uzurpație violentă, dar în conştiința lui omul îşi dă seama că acel pământ a fost cândva al lui, că nu l-a vândut niciodată, că sufletul lui nu s-a înstrăinat niciodată de el. Nu zic că legal proprietarul nu este stăpân dar un act de proprietate nu poate scoate din spiritul omului o convingere şi dreptul de proprietate se întemeiază nu numai pe o hârtie scrisă ci şi în conştiimța părților care stau una în fața celeilalte. Dar veți zice, mai este ceva de expropriat. Să-mi dați voie să vă spun, ce am vorbit eu mergând spre casă cu colegul meu d. senator Trufin, care în timpul războiului a distrus o companie germană cu mitraliere şi a fost decorat cu *Coroana României* cu spade înainte de a primi *Steaua României* care i s-a dat în ploaia cea mare de decorații acordate după încoronare. D-sa spune că în județele Dorohoi şi Botoşani s-a întâmplat următorul lucru: După legea d-lui general Averescu s-a expropriat pe proprietate nu pe proprietar. Ce s-a întâmplat? Foarte mulți proprietari nu şi-au păstrat partea lor de pământ şi au vândut-o. S-a întemeiat atunci un consorțiu, în care cineva care nu era nici țăran nici proprietar mai vechi a cumpărat aceste pământuri şi acest consorțiu se găseşte astăzi în stăpânirea unei formidabile părți de pământ pe care îl are din vânzarea unuia şi a altuia. Dreptul la preemțiune a fost părăsit. Statul, care avea dreptul să cumpere pământul, ca să-l

https://biblioteca-digitala.ro

dea țăranilor, s-a dat la o parte şi în felul acesta s-a format în mâna unor speculatori care nu lucrează pământul ci îl arendează, ei se joacă cu dânsul chiar sub ochii țăranului care nu are pământul trebuincios şi care mâine va avea copii pe care nu vor putea să-i aşeze pe pământul acela. Şi noi nu ne uităm la acest lucru. Am văzut, d-lor, dintr-o statistică care s-a trimis de la Cluj că din cauza condițiunilor economice nefavorabile, poporul român se înmulțeşte mult mai slab ca înainte de război; şi în părțile de dincolo de Carpați, după acea statistică, se vede că populația română creşte cu 9% şi ceilalți, secuii şi saşii, cu 12%. Este teribil, d-lor. Nu e bine nici cu țăranul din Banat. Acolo sunt sate care se pustiesc. Şi este o operă întreagă de făcut de d-voastre, d-le ministru de Interne. Noi ne sfădim, d-lor, dar țara piere sub picioarele noastre. Sunt sate admirabile în Banat în care în câțiva ani cu o sută de oameni a scăzut populațiunea. Cinci odăi şi un singur copil; mare lucru când sunt doi. Țăranul prea bogat dar fără morală şi fără simț de datoria lui, e tot aşa de periculos ca şi cel fără pământ pentru copiii lui. Pentru pământul lui are datorii şi țăranul ca şi proprietarul. Dacă nu şi le îndeplineşte, unul sau altul, merită să fie expropriat țăranul, întocmai ca şi proprietarul. (*Aplauze.*) Nu este o luptă în contra proprietarului ci în contra omului care n-a scos din pământul țării ceia ce pământul țării putea să-i dea. (*Aplauze prelungite.*)

Şi adaug că adesea la țăranul sărac femeia îşi trudeşte trupul o viață întreagă pentru ca în urmă, după atâtea cruci pe morminte să rămâie două, trei nenorocite creaturi slăbite, care ele să formeze vlaga neamului. M-am speriat de ce am văzut în timpul din urmă într-un articol de ziar strecurat ca utilitate pe lângă atâtea inutilități: Că în regimentele în care românii stau alături de reprezentanții naționalităților, este o jale să vezi cât de slab este fiul națiunii noastre față de fiul celorlalte națiuni bine îngrijit, bine hrănit, care se simte superior aceluia care de drept trebuie să fie stăpânul statului. Şi atunci, să te opreşti la teoriile juriştilor romani? La ceia ce a copiat din dreptul roman Napoleon I față de împrejurările de atunci? O să respect eu o proprietate care numai în secolul al XVI-lea s-a făcut cu degetele muiate în fum? Şi dacă ar fi măcar boierii de atunci?

https://biblioteca-digitala.ro

Dar d. Grădişteanu ştie că nu e unu la sută dintre stăpânii de pământ de acum, care să aibă cea mai mică legătură cu boierimea eroică de pe vremuri. Sunt capitalişti care au pus bani în pământul românesc şi s-a ajuns în felul acesta la capătul unei speculaţiuni, la stoarcerea ţăranului însuşi, la posesiunea pământului şi la stăpânirea acelui ţăran.

Nu. Nu cred că se va găsi vreodată în partid – glasuri izolate se pot găsi – dar un partid care să aibă curajul ca înaintea poporului românesc să zică: Până aici şi mai departe nu. Se va merge până acolo cât vor cere necesităţile acestei societăţi (*aplauze*). Şi oricine, urmărind dezbaterile noastre, va găsi pe cineva care a recunoscut sincer acest drept, va zice: Omul acesta şi-a îndeplinit într-adevăr datoria faţă de ţara lui, chiar contra teoriilor la care ţine. Iar despre aceia care vor fi ţinut la teorie, fără să vadă dincolo de dânsa, va spune: Halal de omul care poate să trăiască în cetatea convingerilor sale când de jur împrejur această cetate este asaltată de nevoile de viaţă ale societăţii!

Aceasta este credinţa mea. Eu cred însă – şi cu aceasta închei – că exproprierile viitoare care vor veni, de păduri sau de altceva, vor trebui să cuprindă două lucruri, pe care exproprierea trecută nu le-a ţinut în seamă. Iată care: D-voastre aţi expropriat pe proprietari, aţi spus că-i plătiţi şi le daţi o hârtie fără nici o valoare, hârtie pe care nu o primeşte nimeni. Cunosc familii care sunt legate de trecutul ţării, familii de neam de oameni foarte de ispravă, care nu ştiu într-adevăr de ce să se apuce. Iată, în Basarabia, alături de proprietarii străini - şi faţă de străini trebuie să avem de asemenea un sentiment de dreptate – sunt şi proprietarii noştri, urmaşi de ai puţinilor boieri care au păstrat conştiinţa românească. Au fost expropriaţi pe un preţ ridicol, dar nici acest preţ ridicol n-a ajuns în mâinile lor. Dacă voiţi ca exproprierea să fie acceptată chiar de cei loviţi, atunci d-voastre ceia ce făgăduiţi trebuie să împliniţi, şi omul trebuie să vadă că cuvântul de despăgubire reprezintă o realitate, iar nu o zadarnică ispită, care a doua zi după săvârşirea actului s-a pierdut în fum.

Şi iarăşi, dacă va fi nevoie să se facă vreodată vreo expropriere, să nu se mai facă asemenea cu aceasta din urmă:

https://biblioteca-digitala.ro

Dai omului pământului şi-l laşi în drum cu mintea lui, cu mijloacele lui. Statul când dă, trebuie în acelaşi timp să supravegheze şi uzajul care se face cu lucrul dat. O întreagă economie agrară să ştiţi să o faceţi în jurul acelor părţi din pământul ţării care vor intra împreună cu cele dăruite până acum, în mâna ţărănimii. Cu gospodăria, cu îndeplinirea datoriilor exacte ale statului, veţi adăogi încă o consfinţire la omul care, împotriva tuturor juris consulţilor romani, fără nici o pierdere de prestigiu a ţării, va trebui îndeplinită. (*Aplauze prelungite.*)

În replică cu ministrul P.V. Sassu:

„D-le ministru, dacă d-ta ţi-ai pune batista d-tale în fundul pălăriei, în loc s-o pui în buzunar, eu n-aş putea să spun nimic. (*Ilaritate*). Eu m-am interesat de acest articol ce trebuie să obţină el...

D. P.V. Sassu, ministrul Industriei şi Comerţului: Este principiul general al despăgubirii pentru toate exproprierile care se fac.

D. N. Iorga: Dacă socoţi că e logic ca în proiectul de Constituţie să mă îndrept după spusele fiecăruia, ca să găsesc locul unde se află cutare ideie, când nu treceţi totdeauna de la general la special şi când aveţi texte care s-ar potrivi, nu pentru o lege, ci pentru un regulament, şi le băgaţi şi pe acelea în Constituţie... În haos eu nu pot să găsesc nimic.

Dacă ar fi o Constituţie cu drumurile drepte, cu bulevarde de logică, le-aş găsi, dar aşa cum este făcută, numai d-voastre cunoaşteţi toate cotloanele. Mă mulţumesc că mi-aţi indicat cel puţin unul.

Vin la partea din urmă. Să zicem că statul român ar fi aşa de bun, aşa de în afară de preocupaţiunile de partid şi de persoane, că ar exista în toate o politică a statului român, că ar fi sigur că guvernul de astăzi n-ar avea nici o altă preocupaţie decât interesul statului şi că guvernul de mâine va urma aceiaşi politică şi se va ocupa numai de interesele permanente ale statului, atunci s-ar putea sta de vorbă. Dar, când vedem că în guvernele care se succed ceia ce stăpâneşte este, înainte de

https://biblioteca-digitala.ro

toate, spiritul de partid şi de clientelă şi că nu se ştie niciodată cine succede unui guvern, pentru că succesiunea este lăsată hazardurilor zilei, când pe de altă parte, avem în ţară partide care sunt gata a lovi în opera predecesorilor lor, să servească şi interesele străinilor, atunci să-mi daţi voie să nu găsesc calea pe care s-ar putea împăca preocupaţiunile de naţionalism ale d-lor miniştri şi scrupulele care nu le am numai eu, ci le are o întreagă opinie publică, şi le are întreaga ţărănime românească dintr-un întreg ţinut, care ca un singur om se ridică împotriva d-voastre. (*Aplauze*).

Să ne întâlnim noi la alegerile viitoare şi veţi vedea cât folos va rezulta de aici pentru d-voastră însăşi".

În şedinţa din *26 martie 1923*:

Despre climatul politic al Adunării:

(*Către banca ministerială*): „D-sa zice că sunteţi două curente: un curent retrograd şi un curent pe care îl reprezintă şi d-sa şi care sunt ideile înaintate şi generoase. Eu vreau să ştiu care sunteţi de un fel şi care sunteţi de altul? (*Râsete.*)

D. I.G. Duca, ministru de Externe: D-le profesor, încercaţi o mică intrigă în partid; nu?

D. I. Giurculescu: Eu rog pe marele învăţat al neamului nostru să nu toarne gaz pe foc...

O voce: Chiar asta vrea să facă.

D. I. Giurculescu: Şi desigur prin sentimentele sale generoase, să caute mai bine a ne ajuta în această operă democratică ce voim să înfăptuim.

D. N. Iorga: Eu nu ştiu care e democrat şi care nu e democrat.

D. I. Giurculescu: Vă rog să vă amintiţi răspunsul ce v-a dat banca ministerială!

D. N. Iorga: D. Vintilă Brătianu, din care categorie face parte? Este dintre înaintaţi sau dintre retrograzi?

D. I. Giurculescu: Nu am calitatea să vă răspund la această chestiune.

D. N. Iorga: Bine, dar şeful guvernului?

https://biblioteca-digitala.ro

D. I. Giurculescu: Cred că reprezintă democrația pe care o reprezentați d-voastră și noi.

D. N. Iorga: Dar dacă nu vă înțelegeți între d-voastră, ce mai reprezintă d-sa?"

Despre regimul pădurilor din Bucovina:

„D-lor deputați, privitor la situația din Bucovina, evident că pădurile acestea sunt dăruite de Domnii noștri pentru anumite scopuri. Dar este foarte adevărat că de o mulțime de vreme nu sunt întrebuințate pentru aceste scopuri. Pe vremea austriacă s-a făcut cu pădurile acestea ceia ce a vrut cârmuirea care a dispărut. Acum se ridică cineva împotriva unei nerespectări a voinței Domnilor de odinioară, care luată literar este imposibilă, căci este nevoia unor comune din care foarte multe sunt românești, de a avea drept la pădure. Să ne gândim că comunele au dreptul la pădure și nevoia de pădure, aceasta nu se poate înlătura. Partea cealalată, aceia se poate înlătura ușor. Domnii noștri când au dăruit, au dăruit pădurile fiindcă însemnau o valoare. Dacă în locul lemnului dai o valoare, și valoarea aceasta este reală, intențiunea Domnilor de odinioară. Ei au vrut să fie de ajutor, ajutorul se poate realiza și în forma de lemn de pădure și în forma de titlu de stat. Însă aici este o chestiune mai importantă decât chestiunea de lemn și bani. Este chestiunea ca acest Fond religionar, după ce a îngrășat pe trântorii stăpânirii austriece, să nu se facă așa încât să îngraşe pe rând pe trântorii partidelor care se succed la putere în Bucovina".

Răspunde lui Iorgu Toma, care se simțise atacat de observația cu privire la administrarea pădurilor bucovinene:

(*Venind în incintă se adresează d-lui președinte*): D-le președinte, mi se pare că a fost adus în discuție numele meu și în lipsa mea. Aș vrea să știu ce s-a spus, ca să pot răspunde.

D. M.G. Orleanu, președinte: D. Toma a spus că cuvintele d-voastră nu se pot referi la d-sa, întrucât nu face parte din administrația fondurilor bisericești.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Eu declar că nu fac nici o parte persoanlă d-lui Toma, în parazitismul care, de când Bucovina a fost unită cu România, domină sub toate regimurile întreaga viață administrativă a acestei provincii. Acesta este adevărul, Bucovina e o provincie dată pe mâna unor funcționari de partid, în cea mai mare parte insuficienți, care tratează provincia aceasta cum nu merită să fie tratată, una din părțile cele mai nobile ale României Mari. Vor fi oameni care vor lua măsuri ca să nu se mai întâmple în viitor aşa ceva".

În replică cu ministrul Bucovinei, Ion Nistor, pe seama cheltuielii veniturilor Fondului bisericesc din Bucovina:

„Ați făcut o mulțime de lucruri bune, dar ați voit să vă faceți un partid în Bucovina şi în acest fel voind a-ți face un partid în Bucovina, ai tolerat şi d-ta, mai puțin decât teribilii d-tale înaintaşi, o politică ce țintește la alcătuirea unei clientele personale şi aceasta e nenorocirea Bucovinei. Mă siliți să spun lucruri pe care nu le-aş fi spus, dar e un principiu pentru un om politic prudent, să nu mă ating fără dreptate, căci am mijloacele să spun limpede orice, oricui".

Replică aceluiaşi, cu referire la activitatea sa politică în Bucovina:

Fac două părți în politica d-lui ministru: Una pe care o aprob şi am ajutat-o, aceia care a tins la reformele de care Bucovina avea nevoie şi alta fundamental greşită, sunteți acolo o mână de oameni, care v-ați împărțit pe baza avantajelor şi intereselor personale pentru nenorocirea națiunii noastre, care avea nevoie de toată solidaritatea ei, ca să reziste în contra minorităților care au la dispoziție mijloace pe care noi nu le avem. Şi să-mi spui d-ta că, dacă socotelile ies exacte, aceasta nu însemnează că, întrebuințând fiecare numai oameni de partid, ați putut avea o administrație mai bună decât fiecare, dacă neurmărind interesele de coterie, ar fi ştiut să dea o eminentă administrație fără deosebire de partid. Acesta este un lucru adevărat şi, cu cât te supără mai mult, cu atât o afirmi mai tare, cu cât te voi înfunda mai mult.

https://biblioteca-digitala.ro

D. I. Nistor, ministru de stat: Precizați un singur caz.

D. N. Iorga: Să nu-mi cereți la o discuție întâmplătoare să încep a desfăşura toate păcatele administrației bucovinene, dar dacă doreşti, dacă această majoritate care pare a te aproba, o doreşte, veți petrece după Sărbători câteva ceasuri foarte neplăcute, când vă voi arăta cine era acum câțiva ani în Bucovina un om sărac şi azi se scaldă într-o avere pe care n-a câştigat-o prin munca sa.

D. I. Nistor, ministru de stat: Dovediți şi numiți pe acela.

D. N. Iorga: Voi dovedi, mă tem că până atunci veți veni la mine şi veți cere personal.

D. I. Nistor, ministru de stat: Vă rog ca după Sărbători să aduceți toată această chestiune aici, ca să se lămurească înaintea Parlamentului.

D. N. Iorga: După cum mă siliți să nu insist în multe lucruri pentru liniştea acestei țări, luați atitudinea aceasta față de mine? O veți plăti, dacă o veți lua. Şi dacă se va întâmpla ca să pot, cândva, să urmăresc pe cei care au făcut aşa, îi voi urmări".

Despre împământeniri:

„Ne găsim înaintea unui vot al nostru, vot sprijinit de faptul, că prin nimic Corpurile legiuitoare n-au meritat să li se răpească dreptul de a adopta pe străini în cetatea românească, pentru ca dreptul acesta să fie dat guvernului, creindu-se oricărui guvern o situațiune foarte delicată. Aici împământenirile se fac la lumina zilei, acolo între câțiva oameni, în condițiuni pe care le ştiu numai aceia câțiva. Aici este o Adunare care răspunde fățiş înaintea țării, dincolo, cu obiceiurile noastre de opoziție, este grupul miniştrilor, care este totdeauna suspectat cu dreptate sau fără în acțiunile sale de o opozițiune, totdeauna gata de a arunca acuzația şi uneori calomnia.

S-au dus o serie întreagă de lupte în jurul acestui punct. S-a făcut apel la rațiunea, la sentimentul demnității Adunării. Din această luptă purtată îndelung, care a permis fiecăruia să întrebe cugetul său, a rezultat un vot al Adunării care, în

https://biblioteca-digitala.ro

interesul însuşi al guvernului, pentru prestigiul acestui guvern şi al guvernelor care vor veni, a hotărât că împământenirea trebuie să rămâie în seama acelora care reprezintă naţia, care ea singură are dreptul să adopte pe cineva în naţionalitatea noastră. (*Aplauze*).

Ce s-a întâmplat? Ni se spune că a fost un vot contrar al Senatului. Respingerea de către Senat a punctului admis de Cameră s-a îndeplinit, vă rog, cu toate formele? Senatul consimte să fie votaţi viitorii cetăţeni prin comitetul restrâns al Consiliului de miniştri? Bine. Acum ce aş face eu dacă aş fi în locul d-voastră? În locul d-voastră - fiindcă ministerul României urmează să primească un drept care a aparţinut Camerei şi care nu se putea lua Camerei fără a o jicni - aş declara că nu primesc aceasta. Aceasta ar putea să aibă o influenţă asupra Senatului, dar d-voastră preferaţi cu totul altă cale: Întrebuinţaţi influenţa guvernului pentru a face ca Adunarea să consimtă la jicnirea de a-şi părăsi un drept, cum i se cere azi. Eu am ţinut numai să definesc înaintea ţării un lucru pe care nu-l pot împiedica aici în Adunare. Opiniunea publică va judeca şi pe acei care, în această ţară au ţinut ca împământenirea să fie dată scrupulos înaintea ţării întregi de Adunare, conform principiului constituţional, nezguduit, că adoptarea în cetăţenia românească nu se poate face decât de reprezentanţi ai naţiunii, şi va judeca şi pe aceia care, aleşi în condiţiuni de sufragiu mai restrâns, au dezaprobat pe cei care reprezintă în această privinţă cel mai larg vot al democraţiei româneşti, Camera, şi va judeca şi banca ministerială dacă va primi jicnirea ce se aduce acestei Camere prin luarea unui drept al ei, jicnire care va constitui pentru dânsa şi pentru toţi care vor veni pe urmă, una din cele mai mari încurcături.

Eu aş socoti - pentru mine - acest drept căpătat în aceste condiţiuni, ca unul care nu se poate exercita.

Prin urmare, acei care ar spera că prin trecerea împământenirilor la Consiliul de miniştri s-ar putea obţine mai multe împământeniri, ar căpăta un răspuns - în cazul meu - refuzul de mai acorda prin Consiliul de miniştri orice împământenire". (*Aplauze*).

https://biblioteca-digitala.ro

Din nou despre împământeniri:

„Onorată Cameră, cer foarte puțin atențiune de la d-voastră, şi iată de ce am luat cuvântul. Ca să fi convins prin argumente când nu ai dreptate este admisibil, dar să fi convins când ai argumente e o ruşine, şi ca să nu fiu considerat ca prost în fața lumii, să-mi dați voie să răspund la argumentele d-lui prim ministru. S-au adus exemple din străinătate. Putea să aducă exemple din Franța sau din Belgia, dar situațiunea de la noi e deosebită de situația din țările apusene. De ce? Materialul de împământenire de acolo este extrem de restrâns şi de o calitate foarte convenabilă (*aplauze*). Oricine ştie cât de puține persoane se împământenesc în Franța şi ştie cât de grele sunt condițiunile de stagiu, de moralitate şi aşa mai departe, care se cer de la persoanele care se prezintă pentru cetățenia franceză. Oricine ştie cât de mult țin apusenii la onoarea de a face cuiva parte din cetățenia lor, şi oricine ştie din nenorocire cât de puțin fond punem noi pentru faptul că intră cineva în cetățenia rămână. Şi, când avem noi în Basarabia sute de mii de refugiați care nu doresc să se despartă de pământul României, care aşteaptă cea dintâia ocazie potrivită pentru ca să crească proporția de unu la şapte, sau socotind şi celelalte elemente, de un străin la cinci români care există în România unită, oricine se gândeşte la interesul pe care îl au ungurii de a strecura din Ungaria cât mai multe elemente în părțile vechiului regat unguresc care s-au unit cu România, pentru ca să câştige acolo o preponderență numerică şi mai pronunțastă în oraşe de care au nevoie pentru a argumenta în contra noastră înaintea opiniei publice generale, acela ştie că la noi chestiunea nu se prezintă aşa cum se prezintă pentru belgieni, pentru francezi, pentru englezi, unde materialul este foarte restrâns şi de o calitate mai bună.

Prin urmare, primul argument cred că se înlătură în sufletul oricărui om imparțial. Vin la cel de al doilea argument: Răspunderea, cu cât este mai îngustă, cu atât este mai puternică. La aceasta eu opun o altă formulă: Răspunderea este cu atât mai puternică cu cât este mai fățişă. Aici fiecare poate să vorbească ca să se ştie când a fost contra unei

https://biblioteca-digitala.ro

împământeniri. Daţi-mi mijlocul de a cunoaşte într-un Consiliu de miniştri, când au fost disensiuni în jurul unor împământeniri, care este ministrul care a propus, care este ministrul care a recomandat, care este ministrul care s-a împotrivit şi care a fost învins în lupta ce s-a dat. Lucrul care se face la întuneric este totdeauna supus presupunerilor venite, cu sau fără dreptate, din afară. Şi vin acum la cel de al treilea argument. D-voastră ziceţi: Dar nu Consiliul de miniştri este acela care împământeneşte singur, fiindcă este o comisiune de magistraţi, care comisiune de magistraţi îndeplineşte anumite forme şi constată existenţa unor anumite condiţiuni pentru împământenire.

Bine, d-le prim ministru, mi se pare că împământenirea nu se face după un anume rit, într-o anumită formă mecanică, care să se poată controla, potrivit cu textul legii, fiindcă nu poate să fie vorba de interpretarea unei legi de magistrat. Împământenirea este un act politic şi se poate întâmpla ca solicitatorul să îndeplinească toate condiţiunile prevăzute dar, din cauza ideilor pe care le-a manifestat, din cauza sentimentelor pe care le-a dovedit, din cauza intenţiunilor sale cunoscute faţă de statul român, omul acesta nu poate fi împământenit la lumina zilei iar în întuneric să poată fi împământenit.

Se poate nu numai atât. Eu nu pot fi bănuit că am sentimente de acelea care separă prin ură naţiunea. Dacă a fost în trecutul meu ceva de felul acesta, am avut destulă putinţă de a mă acomoda vremii noastre, şi a nevoilor ei, pentru ca astăzi să cred sincer că România nu se poate sprijini decât pe buna înţelegere a tuturor cetăţenilor ei. Dar este foarte sigur că acest stat român este un stat fondat de elementul autohton, de elementul care-i dă caracterul, de elementul naţional după care se numeşte şi care nu trebuie să dea numai o formă, ci o realitate (*aplauze*). Şi atunci când lucrul este aşa, când nu numai împământenirea individuală, dar împământenirea categoriilor chiar este o chestiune politică de rezultat făţiş, îmi daţi voie să cred că comisiunea judecătorească, cu observaţiile sale externe, formale, nu are nici un fel de însemnătate; însemnătatea o are actul prin care

https://biblioteca-digitala.ro

se judecă dacă politiceşte sau ba, cutare individ sau cutare categorie de indivizi trebuie să intre în cetăţenia românească.

Şi opiniunile noastre şi voturile noastre înaintea societăţii de astăzi, şi înaintea istoriei şi vom fi judecaţi de opiniunile pe care le-am exprimat, şi după voturile pe care le vom fi dat". (*Aplauze.*)

Asupra regimului străinilor:

„Am comis o necuviinţă faţă de anumite elemente din străinătate? Credeţi că acesta este un limbagiu care-l pot primi? D. prim ministru admite ca părerile mele să fie combătute de d. raportor, spunând că eu comit o necuviinţă faţă de elementul galiţian, ucrainean sau unguresc şi statele cărora aparţin când vorbesc aşa? Eu cred că este bine să primiţi ajutorul atât de util al d-lui Chirculescu şi al d-lui Weiss, dar totuşi, tot bine este să ascultaţi şi cum tratează singurul adversar loial pe care îl aveţi aici în Cameră şi care nu este aici ca să primească injurii".

Proiectul de Constituţie a fost votat cu 247 voturi pentru, 8 împotrivă şi 2 abţineri. N.I. s-a aflat printre aceşti din urmă votanţi. **Îşi motivează votul**:

„D-le preşedinte, şi d-lor, deşi bolnav, ca mulţi dintre d-voastre din cauza atentatului mizerabil care pentru a doua oară se produce în Adunare, în dauna sănătăţii noastre a tuturor şi a publicului nevinovat din tribune (*aplauze prelungite*), îmi strâng...

D. I.I.C. Brătianu, preşedintele Consiliului: Şi în dauna sănătăţii morale întrucât depinde de acei care fac acest act. (*Aplauze.*)

D. N. Iorga: Da, desigur! Îmi strâng puterile pentru a face o scurtă declaraţie. Punctul meu de vedere fireşte că nu-l pot părăsi: În credinţa mea, aţi trecut peste anumite forme pe care le puteaţi îndeplini, pentru ca votul acestei Constituţii să fie legal în ochii tuturora şi să aveţi asentimentul întregii opiniuni publice care, desigur, doreşte ca agitaţiile în jurul Constituţiei să ia un sfârşit. Cu toate acestea, dacă Regele, căruia nu i-aş

https://biblioteca-digitala.ro

da sfatul de a întări o lege constituțională votată în aceste condițiuni, dacă Regele va pune iscălitura sa pe acest act, dacă el va face jurământ pe dânsa, nu mi-aş îndeplini cea mai elementară datorie față de întemeietorul României noi (*aplauze prelungite*), dacă n-aş recunoaşte actul pe care jurământul lui îl va fi sfințit. (*Aplauze furtunoase, îndelung repetate.*)

Deoarece legile speciale pe care le puneți în perspectivă permit, cui va veni după d-voastră, să îndrepte foarte multe din Constituție, deoarece însăşi forma vagă de exprimare în ce priveşte unele principii, chiar în ce priveşte alcătuirea Senatului, care reprezintă fără îndoială principiul pietrei de temelie, cum se zicea adineaorea, deoarece toate acestea îngăduiesc o prefacere în bine, cred că atunci când această prefacere în bine va fi făcută de alții, acei alții vor avea din partea d-voastră cel puțin atitudinea pe care d-voastră ați avut-o din partea mea. (*Aplauze.*)

Încât, încheind aceste câteva cuvinte, vreau să-i urez poporului român, întemeietorul şi sprijinitorul acestui stat, care a luptat şi a suferit aşa de mult şi care are dreptul la linişte din partea noastră a tuturora, vreau să-i urez ca din ceia ce d-voastră credeți că este un act constituțional să primească cu toată inima părțile bune pe care cei ce vor guverna să le aplice sincer, iar nu ca până acum, iar părțile rele să-l ajute Dumnezeu pe dânsul şi să ne ajute Dumnezeu pe toți să le îndreptăm, potrivit cu adevărata voință a națiunii". (*Aplauze prelungite şi repetate*).

În şedința din *25 mai 1923*

Despre atmosfera din Parlament când se discută situația administrativă a Basarabiei:

„Cu durere particip azi, mai puțin dispus decât oricând, la atmosfera de izbucniri de pasiuni şi patimi din Parlament, care vă spun, de oriunde ar veni, compromit țara.

Să vă spun un lucru: În Parlamentul pe care-l prezidam şi pe cari d-voastre liberalii l-ați dizolvat în favoarea generalului Averescu, pe care şi acum se pare că-l aveți în buzunar pentru succesiune, am fost să îndeplinesc un act pentru care spun

https://biblioteca-digitala.ro

sincer, am simțit din inimă durere; am oprit pe bătrânul Vasile Stroescu de a vorbi, şi când spun Stroescu, înțelegeți ce vreau să spun; înțeleg pe omul care a făcut sacrificii pentru neam, care a dat cu o largă dărnicie din averea lui pentru şcolile din Ardeal şi pentru toate operele de binefacere.

L-am oprit să vorbească despre lucrurile din Basarabia. Atunci era un alt guvern.

Sub trei guverne s-a adus acuzația că administrația din Basarabia, lucrează din sistem contra populației.

Această acuzație, fie că se îndrepta contra guvernului Vaida, fie că se îndrepta contra guvernului Averescu, fie că se îndrepta contra guvernului liberal, este o monstruozitate. (*Aplauze.*) Nu poate exista un guvern român care să caute să prigonească din sistem populația din Basarabia. (*Aplauze.*)

Am avut o zi de *bucurii* din cele mai mari, atunci când i-am văzut lângă noi pe frații basarabeni. Se poate să n-avem personalul necesar, ori să fie nervozitate de o parte şi brutalitate de aiurea, dar nu pot admite să nu adaug înaintea, nu a d-voastre ci a lumii întregi, că nu-mi pot închipui un român, în afară de un funcționar inferior brutal ori beat, care să fie față de fratele său basarabean rău şi prigonitor din sistem, din ură. (*Aplauze.*)

Aceasta nu-mi poate intra în minte.

D-voastre mă țineți într-un rol de a forma şi întreținea conştiința onestă față de conştiința turbure de ieri şi de azi. Mă țineți în acest rol prin intrigi undeva şi prin ațâțări împotriva mea în stradă.

Dar dacă e să vă dau un sfat, eu v-aş spune: „Trimiteți în Basarabia din administrație tot ce aveți mai bun, căci prefer să mă văd eu pălmuit în capitala țării, decât să ştiu că un frate din Basarabia a fost pălmuit acolo.

În Basarabia unită la sânul patriei mame trebuie să facem, înainte de orice, românism şi politică culturală națională, iar nu mizerabila politică de partid, care ne distruge neamul". (*Aplauze.*)

https://biblioteca-digitala.ro

În şedinţa din *31 mai 1923*

Se prezintă **„Actul de danie" pentru Fundaţia culturală „Nicolae Iorga":**

Domnilor deputaţi,

Comisiunea de indigenate şi recunoaşteri pe persoane morale, în şedinţa de la 31 mai 1923, a luat în cercetare proiectul de lege prin care se recunoaşte calitatea de persoană morală Fundaţiunii culturale „N. Iorga" şi în urma examinării expunerii de motive ce-l însoţeşte l-a admis fără modificări, alegând pe d-nii Gh. Aslan, dr. Aurel Morariu şi V. Covată ca membri în delegaţiunea comisiunii pentru cercetarea amendamentelor, conform art. 93 din regulamentul interior al Adunării, iar prin subsemnatul raportor vă roagă să binevoiţi a-i da aprobarea d-voastre,

Raportor, G. Mihalache

EXPUNERE DE MOTIVE

Domnilor deputaţi,

O nouă fundaţiune culturală vine să contribuie la îmbunătăţirea şi îmbogăţirea mijloacelor de studii ale tinerimii noastre universitare. D. profesor N. Iorga, în dragostea pentru cultură şi studenţi, le pune la dispoziţiune casele sale din şoseaua Bonaparte, împreună cu biblioteca, manuscrisele şi colecţiile de artă etc., pentru ca aici să poată, în ceasuri de reculegere, să studieze în linişte istoria şi trecutul neamului nostru.

Dată fiind importanţa acestui nou aşezământ, vă rog să votaţi alăturatul proiect de lege pentru recunoaşterea personalităţii morale a Fundaţiunii culturale „N. Iorga", în conformitate cu actul de danie.

Ministrul instrucţiunii, Dr. Anghelescu.

https://biblioteca-digitala.ro

PROIECT DE LEGE

Art. unic. Se recunoaşte calitatea de persoană morală Fundaţiunii culturale „N. Iorga", în conformitate cu actul de danie, autentificat de Tribunalul Ilfov, secţia de Notariat la no. 12.087 din 25 mai 1923, care face parte integrantă din această lege.

Ministrul instrucţiunii, Dr. Anghelescu.

ACT DE DANIE

Voind să pun la îndemâna studenţilor, doritori de ştiinţă, mijloacele de a se cultiva şi pentru ca tezaurele literare, istorice şi artistice pe cari le-am adunat într-o viaţă întreagă de muncă, să nu rămână împrăştiate şi necercetate, am hotărât ca în casele mele din Bucureşti, şoseaua Bonaparte no. 8, date mie prin actul de proprietate, transcris la Tribunalul Ilfov, secţia Notariat, sub no. ..., să înfiinţez un aşezământ, consistând dintr-o bibliotecă, cuprinzând toate operile pe cari le-am adunat şi le voiu mai aduna, în decursul vieţii mele, precum şi din obiectele de artă şi de importanţă istorică de orice natură, adăugite la dânsa.

Casele cu tot locul lor, cu toate construcţiunile, aparţin acestei fundaţiuni, numită:

Fundaţiunea culturală „Nicolae Iorga"

Toate cărţile mele şi obiectele mai sus arătate aparţin de asemenea acestei fundaţiuni.

Tot acestei fundaţiuni las şi scrisorile ce am colecţionat, precum şi caietele mele cu însemnări, notele mele zilnice şi scrisorile de caracter politic pe cari le-am primit; nu vor putea fi publicate însă decât după 20 de ani de la încetarea mea din viaţă.

Pe tot timpul vieţii mele, atât eu cât şi soţia şi copiii mei vom locui în aceste case. O sală însă, pe care eu o voiu determina, va fi pusă la dispoziţia studenţimii doritoare de a se adăpa la izvorul de ştiinţă a cărţilor din biblioteca mea.

Sala de bibliotecă, asupra căreia voiu hotărî printr-un act complimentar, va fi organizată, potrivit unui regulament întocmit de mine, în care se vor preciza condiţiunile de admitere a studenţilor.

https://biblioteca-digitala.ro

Cât voiu trăi eu, administrarea şi regulamentarea sălii de bibliotecă se va face numai de mine.

După încetarea mea din viață, soția mea va avea dreptul de locuință în acest imobil pe tot timpul cât va trăi.

Ea va arăta la deschiderea chiar a succesiunii sălile ce înțelege să lase pentru bibliotecă şi camerele pe cari le va ocupa ea pe tot timpul vieții sale.

Soția mea sau eu, în cazul în care ea ar predeceda, va desemna pe acela dintre membrii din familia mea, care să continue administrația imobilului şi a bibliotecii.

După încetarea mea din viață, administrarea şi regulamentul bibliotecii se vor face de soția mea, în unire cu un consiliu de administrație, format din profesorii de literatură şi istorie de la Universitatea din Bucureşti, ea având glasul hotărâtor.

La încetarea din viață a soției mele, imobilul va trece în plina proprietate a fundațiunii. Întregul local însă îşi va păstra caracterul de local de bibliotecă cu săli de studiu pentru studenți.

În consiliul de administrație al acestei fundațiuni, va fi întotdeauna un membru al familiei mele, desemnat întâiu de mine sau de soția mea, apoi pe rând de acesta şi de cei desemnați de dânsul cu vot hotărâtor pe lângă persoanele desemnate mai sus. Acest membru al familiei va locui chiar în imobil, cu dreptul de a-şi găzdui frații şi surorile, supraveghind întreaga administrație şi împiedecând orice ar putea să distrugă unitatea şi integritatea fundației mele, precum şi orice mutare din loc, fie şi pentru împrumut la profesori, a cărților şi obiectelor mai sus arătate.

În scopul arătat mai sus, şi în condițiunile menționate, fac de pe acum donațiune ministerului de Instrucțiune Publică casa mea din Bucureşti, şoseaua Bonaparte no. 8, cu întreaga bibliotecă şi toate cărțile şi obiectele istorice şi de artă aflate într-însa, precum şi acele ce se vor mai găsi la încetarea mea din viață.

Cărțile şi obiectele aflătoare la Vălenii de Munte, în casa mea de acolo, aparțin şi ele acestei fundații, care va avea dreptul să supravegheze păstrarea caracterului istoric al acelei case, fără nici o schimbare în afară şi înăuntru.

https://biblioteca-digitala.ro

Pentru ca acest aşezământ să aibă tăria cuvenită, subscrisul, dimpreună cu d. ministru al Instrucţiunii Publice, vom cere şi stărui să i se dea personalitatea morală.

N. Iorga, profesor universitar, şoseaua Bonaparte no. 8.

Redactor, *G. Taşcă,* advocat, bulevardul Carol no. 37.

TRIBUNALUL ILFOV, SECŢIA DE NOTARIAT

Proces-verbal no. 12.087
Anul 1923, luna mai 25

Înaintea noastră G. Constantinescu, judecător la Tribunalul Ilfov, secţia de Notariat, asistat de d. grefier ajutor M. V. Teodorescu, s-a prezentat astăzi, 25 mai 1923, în pretoriul Tribunalului, dumnealor; N. Iorga din Bucureşti, şoseaua Bonaparte no. 8 şi G. Taşcă, advocat din Bucureşti, ca redactor al actului, personal cunoscuţi nouă, cerând partea, prin petiţia înregistrată la no. 12.062, autentificarea prezentului act în dublu exemplar.

După ce am vizat ambele exemplare, am citit acest act din cuvânt în cuvânt în auzul părţii, care ne-a declarat că acest act este făcut cu consimţimântul d-sale şi că unul din cele două este semnat de d-sa şi redactor.

D. G. Taşcă ne-a declarat că d-sa a redactat actul după voia părţii.

În urmă, partea şi redactorul au subscris în prezenţa noastră exemplarul ce se va păstra la dosar.

NOI,

Luând act de declaraţiunea părţii, autentificăm prezentul act scris pe coală de lei 20, anulat timbru mobil de lei 10, duplicatul pe un leu, plătită la administraţia financiară cu recepisa no. ..., conform legii Timbrului.

Acest proces-verbal s-a semnat de noi şi de d. grefier.

Preşedinte, *G. Constantinescu.*
Grefier, *M. V. Teodorescu.*

https://biblioteca-digitala.ro

După adoptarea luării în considerare şi votarea art. unic, se pune la vot proiectul de lege în total şi rezultatul este:

Votanţi 99
Majoritate regulamentară 93
Bile albe pentru 98
Bile negre contra 1

D. Pompiliu Piso, vice-preşedinte: Adunarea a admis proiectul de lege. Ridic şedinţa.

Şedinţa din *2 iunie 1923.*

Discurs împotriva speculei:

D-lor, dacă îmi daţi voie, am numai puţine cuvinte de spus.

Intenţia d-lui ministru al Comerţului de a înlătura specula este fără îndoială şi foarte îndreptăţită şi foarte lăudabilă. Ieri chiar, am găsit în corespondenţa mea plângerea unui biet funcţionar „cu şase suflete în casă", cum spune el, care şi-a dat osteneala să prezinte variaţiile de preţuri de la 1916 la 1921 şi de la 1921 la 1923.

Acuma, ce a fost la 1916, să nu mai vorbim degeaba. Creşterea de preţuri de la 1916 şi până acum, aceasta se constată în toate ţările, deşi nu în aceeaşi măsură; dar creşterea de preţuri pe care bietul funcţionar „cu şase suflete" mi-a înfăţişat-o de la 1921 la 1923, este în adevăr unica în orice ţară din Europa.

El îşi face socoteala aşa: Carnea de vacă îl costa pe dânsul, în 1921,10-12 lei; acum îl costă 25-30 lei. Cea de viţel, pe care îmi închipui că o mănâncă foarte rar: 12-14 lei atunci, 30-35 acum. Cea de porc, 11-12 lei odată, 45-55 lei acum. Şi aşa mai departe. Socoteala pe care o face el este o socoteală foarte îndreptăţită.

O voce: Plus mojicia măcelarilor.

D. N. Iorga: Nici mojiciile măcelarilor, nici cele parlamentare nu încap în nici o cumpănă.

https://biblioteca-digitala.ro

Socoteala pe care o face el că noi plătim de douăzeci de ori mai scump decât înainte este o socoteală absolut întemeiată.

Ştiu argumentele cari se pot aduce. Ar fi, la noi, trei. Întâiu, cumpărăm cu o monedă pe care statul român a depreciat-o cel dintâi, când la sporirea cheltuielilor în piaţă a răspuns cu sporirea de salarii, necontenit repetată şi adăugând după fiecare din adausuri o sporire a preţurilor de pe piaţă. Va să zică, este fără îndoială şi deprecierea monedei şi greutatea de a cumpăra cu acelaşi preţ lucruri din străinătate. Dar, afară de aceasta, se dau explicaţiuni, care, dacă n-ar fi proporţia de unul-douăzeci, ar putea să fie acceptate.

Este sigur că în ţară se munceşte mult mai puţin decât înainte. (*Aplauze.*) Şi, dacă se munceşte mai puţin, se şi produce mai puţin. De ce? Întâi, fiindcă guvernele de după război au lăsat ca satele să fie părăsite de mulţime de muncitori de pământ cari s-au stabilit, ca speculatori sau ca simpli escroci, în oraşele noaste. (*Aplauze.*) Acesta este adevărul.

Al doilea, fiindcă exproprierea s-a făcut în condiţiuni aşa de demagogice, de cele două partide care au făcut-o (*aplauze*), încât omul a rămas la ţară la dânsul fără vite, fără unelte, fără credit, fără asociaţiuni şi cu putinţa de a câştiga mai mult în calitate de cărăuş decât în calitate de agricultor.

Citez numai atâta: Năvala către oraşele unde se petrece, şi părăsirea culturii câmpului care dă hrană.

Dar, apoi, oameni cari înainte mâncau mămăligă, mănâncă acum pâine, şi bine fac; se întăreşte rasa. Dar mai mănâncă şi baclavale de aceia cari nu merită nici mămăligă.

O voce: Mâncau şi înainte.

D. N. Iorga: Fără îndoială, sunt oameni cari mănâncă lucruri de care se sperie întâiu şi pe urmă le mănâncă şi apoi iar se sperie.

O mulţime de lume şi-a crescut nevoile de viaţă. Şi le-a crescut cu mult mai mult decât munca pe care ar fi făcut-o şi care i-ar fi îndrituit să ceară o sporire a mijloacelor lor de viaţă. Acestea sunt lucruri cari se înţeleg, se înţeleg dar nu se scuzează. Dacă noi am fi făcut altceva decât politică de partid,

https://biblioteca-digitala.ro

dacă nu ne-am fi uitat unii în ochii altora, pândind momentul potrivit ca să ne sărim în gât, de la guvern la opoziție şi de la opoziție la guvern, evident că ar fi fost mijlocul de a se împiedeca distrugerea, cel puțin pe un sfert, dacă nu pe jumătate, a producției noastre agricole prin îngrămădirea în oraşe a unei populații netrebnice, care ea fixează prețuri exagerate. Dar al treilea, mai este şi lipsa completă de armonizare, care numai la noi s-a întâmplat, între prețul alimentelor, lefurile muncitorilor şi mijloacele de întreținere ale funcționarilor. Creşterii articolelor de primă necesitate i-a urmat numai pe jumătate o creştere a salariilor muncitorilor. Eu am fost tipograf o mulțime de vreme şi întrucâtva sunt şi acum şi ştiu cum au crescut salariile. Se plătea unui muncitor înainte de război vreo 350 de lei pe săptămână. Ar trebui, pentru ca la salarii să fie o creştere corespunzătoare, să se înmulțească 250 cu 20. Dar evident că nimeni nu plăteşte astăzi atâta, căci ar fi să dea 6.000 şi ceva pe săptămână. Aşa încât şi muncitorul, cu toată creşterea extraordinară a salariilor, este în deficit. Nu mai vorbim de funcționari, cărora nu cu micile sporuri care se dau, cu grevă sau fără grevă, li se dă posibilitatea de a se întreține ei, de a da munca cerută de la dânşii şi de a-şi creşte copiii.

Şi chestiunea este într-adevăr foarte gravă: Nu este vorba numai de nemulțumirile actuale, ci este vorba de scăderea vitalității rasei. Națiunea noastră se hrăneşte astăzi prost, pentru ca să câştige câteva mii de oameni, şi prin această hrană proastă, mai ales a celor cari se ridică, ne va da o generație care, zăpăcită, sub raportul intelectual, din cauza şcoalei, incapabilă în mare parte de a-şi îndeplini datoria morală, va fi şi slabă sub raportul fizic. Şi atunci, cu slăbănogi în oase şi cu slăbănogi în creier, cine va ține România Mare? Acei de la cari am luat provinciile cari s-au unit cu Vechiul Regat? Aceasta este întrebarea. Şi atunci dumneata, d-le ministru de industrie, cu sfatul ministrului de Finanțe, ale cărui aripi argintii, de arhanghel, plutesc asupra întregului ministeriu şi mai ales se strâng cu multă scumpătate tocmai acolo unde ar trebui să se întindă şi se pare că se întind uneori acolo unde s-ar mai putea strânge, d-ta vii cu proiectul de față.

https://biblioteca-digitala.ro

Şi zici: Să nu jupoaie nimeni pe consumator, mai ales în ce priveşte articolele de prima consumaţie, la care Consiliul de miniştri este liber să adauge şi altele.

Mă trece un fior averescan, când aud de hotărârile Consiliului de miniştri, în ceea ce priveşte articolele de primă necesitate. (*Aplauze.*)

O lege bine alcătuită nu lasă posibilitatea de a abuza şi o lege făcută de cineva cu grija colegilor săi nu lasă putinţa de abuz tocmai la acei colegi, cari chiar dacă ar fi oamenii cei mai de treabă au înainte exemple teribil de rele, şi se ştie că exemplele rele sunt aproape singurele cari se imită. Va să zică veniţi cu acest proiect de lege. Voiţi ca lumea să plătească mai puţin, ca acel care cere peste cât se cuvine, să fie pedepsit. Este o mare întrebare însă: Cât se cuvine? Descoperirea şi precizarea acestui „cât se cuvine" este un fenomen aşa de complex, încât toate articolele legii d-voastră nu ajung la aceasta. Dacă ţara ar fi rânduită, aţi putea să aflaţi imediat cât se cuvine. Dar într-o ţară dezordonată, cum este la noi, nu se poate afla niciodată cât se cuvine. Şi atunci cine va fixa cât se cuvine să ceară negustorul?

Negustorul are cheltuieli pe cari le înscrie în registre şi cheltuieli pe cari nu le înscrie. Da ce nu le înscrie? Este unul dintre noi care să nu ştie care sunt acele cheltuieli şi de ce nu se înscriu? Oricine se întreabă astăzi de ce nu vine sprijinul de care avem nevoie, un capital nou, o iniţiativă economică din străinătate, se loveşte de acel vechiu lucru care nu se scrie şi nu se spune decât între patru ochi şi care este şi ruşinea şi ruina vieţii noastre economice în momentul de faţă. Şi atunci se poate întâmpla, ferească Dumnezeu, cu un bacşiş să fie la început şi totul să se termine cu un alt bacşiş la sfârşit.

Vă rog, d-voastră puneţi ca executori ai legii d-voastră, pe care un moment să o admit că e cea mai bună, cum intenţiunile sunt fără îndoială excelente, d-voastră puneţi pe cine? Pe două organe ale administraţiei şi pe un reprezentant al societăţii, care şi acela trece printr-o filieră ce nu e, fără îndoială, cea mai singură, îndată voiu veni şi veţi vedea de ce aceasta nu e cea mai sigură. Veţi repeta deci comediile lui Caragiale în domeniul economic: „remuneraţia mică după

https://biblioteca-digitala.ro

buget" va juca desigur rolul principal în aplicarea legii d-voastră. Nu ajungeți la nimic cu comisari, cu subcomisari, cu prefecți de partid, cu jandarmi, chiar şi cu comisiuni interimare, cari nu sunt alese, pe cari cetățeanul nu le recunoaşte şi pe cari nici un guvern n-a avut curajul să le afle dincolo de cercul aderenților săi, şi aderenților săi celor mai umili, fiindcă numai cei slăbuți se bagă la comună; cei cari se simt ceva mai tari, se ridică mai sus şi d-voastre ştiți câți concurenți sunt la locurile de acolo şi cât de slabe sunt uneori competințele celor cari râvnesc la locurile d-voastre. Şi atunci, când aşa de slăbuți sunt pretendenții la ministere, cât de slab trebuie să fie ocupantul unui scaun de primar într-un oraş de clasa treia sau de a patra din România! Are să hotărască el câştigul ilicit al negustorului, are să aibă el curajul să prindă de gât pe un puternic aderent al d-voastre, cu multe acțiuni la Banca Națională, la Banca Românească şi aşa mai departe (aplauze pe băncile opoziției), un om pe care contați la alegerile viitoare? Dar el o să fie acela care, când un biet negustor din ceilalți o călca cu degetul mic al piciorului stâng dincolo de socoteală, o să-i puie mâna în gât ca să contribuie la distrugerea unei organizații politice rivale.

Ajunge atâta ca să se vadă că d-voastre rămâneți cu filantropia, iar noi cu timpul pierdut.

Dar veți zice d-voastre, ce se poate face? Vina că nu se poate face tot ce trebuie nu e a d-tale, d-le ministru, e a unui sistem întreg. Țara aceasta a avut organizații tradiționale cari erau strâns legate de viața cetățenilor; concepțiile abstracte, nefaste, ale liberalismului de la 1848, le-a distrus pe toate. A pus cetățenii o masă, pe aceeaşi linie şi deasupra Sfântul Stat. Numai cât Sfântul Stat se schimbă, se schimbă după partide, se schimbă din ce în ce mai prost, şi, atunci, între cetățenii fără nici o organizațiune de rezistență şi între Sfântul Stat, fără nici un fel de conştiință permanentă a răspunderilor sale, se strecoară specula, hoția, asasinatul, tot ceea ce voiți mai rău. (*Aplauze pe băncile opoziției.*)

Dacă ați fi făcut Camere de comerț, nu pentru a plasa câteva vanități sau pentru a satisface câteva nemulțumiri, dacă ați fi organizat tot comerțul național în vaste organizații

https://biblioteca-digitala.ro

aproape autonome, cari să aibă, odată cu permanența, şi simțul de responsabilitate, să aibă mândria de a reprezenta un comerț demn, atunci ar fi fost de ajuns să faceți apel la asemenea organizațiuni, pentru ca prin ele însăşi, cu competința pe care o au membrii lor, comerțul român să fi izbutit a stăpâni pe acei cari se înfiltrează în cuprinsul lui pentru a-l dezonora.

Timpul când se vor putea crea astfel de Camere de comerț nu-l voiu apuca eu, şi frică îmi este că nu-l vei apuca nici dumneata, care eşti mai tânăr ceva decât mine, timpul când aceste Camere de comerț vor avea un rol adevărat în viața noastră economică, şi nu se vor adăugi la toate formele zadarnice cari dau iluziunea unui stat, fără ca noi să avem până în momentul acesta statul adevărat.

Şi dacă în locul Senatului lui Matusalem şi al profetului Abraham s-ar fi înțeles că trebuie un Senat de competințe economice, şi dacă acesta ar fi venit la momentul său, cu mult înainte de reformele actuale, dacă astăzi v-ar sta la îndemână, nu Camere, cum este a noastră, luate la întâmplare dintre medici, dintre profesiuni mai mult sau mai puțin definite şi până la lipsa completă de orice profesie (ilaritate), dacă d-voastre ați fi avut un Senat reprezentând realitățile naționale, din discuțiile serioase, fecunde ale acestui Senat, ale acestui Parlament economic, ar fi ieşit o altă lege.

Dar d-voastre spuneți: Bine, cu Camerele de comerț le avem cum le ştiți cu toții; în ce priveşte Parlamentul economic, nu-l facem fiindcă avem satisfacția de a fi dat o Constituție perfectă şi definitivă țării noastre. Atunci ce este de făcut pentru momentul de față?

Răspunsul meu va fi scurt, şi cu dânsul isprăvesc.

Orice guvern care va veni în numele unui partid, care va veni prin metode dubioase, care va stăpâni cu obiceiuri condamnate, orice guvern care nu va avea curajul să nu fie bun cu tot ce e bun, aspru, până la cruzime cu toți cei răi (aplauze), acel guvern va putea face toate legile de pe lume; speculanții le vor privi râzând în acelaşi timp, când oamenii cari țin la țara aceasta vor constata încă odată incapacitatea statului de a-şi

https://biblioteca-digitala.ro

îndeplini misiunea tocmai acolo unde această misiune este mai importantă.

Am zis". (*Aplauze prelungite.*)

În şedinţa din *5 iunie 1923*

Adresează o întrebare ministrului de Război:

„D-lor, fiindcă d. ministru de Război este de faţă, îmi permit să-i comunic o întrebare care vine de la întreaga opinie publică din Bucureşti.

Se pare că Arsenalul, aşezat drept în mijlocul oraşului, este supus acum unei opere de refacere care, după părerea celor mai mulţi, şi mărturisesc că împărtăşesc şi eu această părere, nu prea are sens. (*Aplauze.*) Să se aşeze în mijlocul unui oraş aşa de populat cum sunt Bucureştii o fabrică de arme, supunând toate cartierele vecine, şi pot să zic oraşul întreg, celor mai mari primejdii; să se concentreze o masă de muncitori, din cari o parte nici nu sunt români şi ale căror sentimente politice socialiste şi comuniste, în mare parte la străini sunt bine cunoscute; să se semnaleze Bucureştii în caz de război unui atac de zepeline şi de aeroplane îndreptat împotriva fabricei de arme, mi se pare că e un lucru care nu poate să găsească nici o explicaţie.

Dacă d. ministru de Război crede că e mult mai bine ca Arsenalul actual să fie întrebuinţat numai pentru lucrări uşoare de reparaţiuni, iar nu pentru o fabrică de explozibile, dacă ne face declaraţia aceasta, n-aş fi satisfăcut numai eu, dar totuşi acei cari au fost emoţionaţi neplăcut, cu atât mai mult cu cât lucrarea a fost începută fără voia primăriei, cu protestul primăriei, în mijlocul Bucureştilor. Iar dacă d. ministru de Război are motive ca să explice un lucru atât de puţin explicabil, după slabele noastre cunoştinţe, cu privire şi la primejdia politică şi la primejdia explozibilelor, atunci îl rog să mi le comunice ca să vedem dacă putem să fim satisfăcuţi de explicaţiile d-sale.

D. general G. Mărdărescu, ministru de Război: D-lor deputaţi, am dat până acum o serie de câteva răspunsuri în scris asupra acestei chestiuni.

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: N-au ajuns până acum la mine.

D. general G. Mărdărescu, ministru de Război: Dar pentru că ţineţi să fac şi o declaraţiune verbală, vă spun cu plăcere.

Nimănui nu-i trece prin minte să mai facă un Arsenal în inima Bucureştiului. Pe ruinele Arsenalului ridicăm acoperişul pavilioanelor ca să facem un atelier prin care să treacă materialele obosite de război, ca să poată fi puse în condiţiune de a mai fi folosite. Atât şi nimic mai mult.

D. N. Iorga: Mi se pare că este prea mult dacă se aduc explozibile. Dacă nu, e de ajuns; dar dacă se aduc explozibile e periculos.

D. general G. Mărdărescu, ministru de Război: Nu se mai fabrică nici un focos, nu se mai încarcă nici un proiectil în Arsenal.

D. N. Iorga: Foarte bine.

D. general G. Mărdărescu, ministru de Război: S-a afirmat de unii specialişti că s-ar putea face acest centru de reparaţiuni la Ciurel.

Voci: La Braşov.

D. general G. Mărdărescu, ministru de Război: Aceasta când voiu face atelierul definitiv.

Am numit, d-le Iorga, o comisiune compusă din 4 ofiţeri şi 3 ingineri civili ca să studieze chestiunea. Dacă îmi vor da o soluţiune acceptabilă, cu mare plăcere voiu transporta atelierele de la arsenal la Ciurel; iar când voiu avea mijloacele necesare şi dacă voiu mai fi eu chemat să înjghebez atelierul central de reparaţiuni al armatei, îl voiu face dincolo peste munţi. Îu tot cazul, terenul care aparţine astăzi Arsenalului îl voiu ceda pentru cartiere militare, dacă nu va mai fi nevoie de acest atelier central. (*Aplauze prelungite.*)

D. N. Iorga: Mă declar mulţumit cu explicaţiunea aceasta. E bine că s-a dat în Adunare ca să ştie toată lumea.

E destul material explozibil la alte domenii ca să nu fie nevoie de el şi aci. (*Ilaritate.*)

https://biblioteca-digitala.ro

În şedinţa din *7 iunie 1923*

Intervine în apărarea lui Nicolae Titulescu:

„Am spus că la diferitele reuniuni ale Ligii Naţiunilor s-a găsit o atmosferă irespirabilă de d. Titulescu.

D. I. G. Duca, ministru de Externe: Această afirmaţiune e absolut inexactă.

Întâi, de când sunt eu la ministerul de Externe, d. Titulescu n-a asistat la nici o reuniune a Ligii Naţiunilor, pentru că reuniunile Ligii Naţiunilor nu se ţin decât odată pe an, în septembrie, şi în reuniunea de anul trecut delegaţii României au fost d. Dissescu, d. Corneliu Râmniceanu şi d. Sextil Puşcariu. (*Aplauze pe băncile majorităţii.*) Din rapoartele pe cari aceşti 3 delegaţi ai României mi le-au făcut nu rezultă deloc că România ar fi având acolo o atmosferă irespirabilă.

D. Titulescu a reprezentat România numai la consiliul Ligii Naţiunilor care a discutat acum 3 săptămâni chestiunea exproprierii optanţilor unguri, şi am primit de la d-sa în această privinţă şi rapoarte oficiale şi scrisori particulare, din cari nu rezultă deloc că atmosfera ar fi fost irespirabilă. Şi de altminteri, d-lor, dacă această chestiune...

D. N. Iorga: Îmi dai voie, l-am văzut pe d. Titulescu, îndată după sosirea de la Geneva, şi nu mi-a spus...

D. I. G. Duca, ministru de Externe: Am să-ţi dau scrisorile.

D. N. Iorga: Nu te grăbi, de ce bănuieşti de duşman când poate îţi vine cineva în ajutor? L-am văzut îndată după sosirea de la Geneva, am mâncat cu dânsul, mi-a spus ce a făcut la Geneva şi mi-a spus dimpotrivă că a izbutit să creeze atmosfera cea mai favorabilă României. (*Aplauze pe băncile majorităţii.*)

D. I. G. Duca, ministru de Externe: Îţi mulţumesc, şi de altminteri, d-lor, nici nu putea să fie altfel...

D. N. Iorga: Ce e adevărat, e adevărat.

D. I. G. Duca, ministru de Externe: Fiindcă deşi ungurii au făcut o propagandă cât sa poate de intensă pretutindeni pe această chestiune, noi am avut câştig de cauză. (*Aplauze pe băncile majorităţii.*) Este desigur un singur lucru adevărat la ce a spus d. Pop: Pe lângă Liga Naţiunilor s-au creat... (*Întreruperi pe băncile minorităţii.*)

https://biblioteca-digitala.ro

D. N. Iorga: Eu am fost cu şapte mii de franci francezi două luni de zile de la un capăt la altul al Europei.

D. dr. C. Angelescu, ministrul Instrucţiunii Publice: Este exact. Aşa e.

D. N. Iorga: Propagandiştii să ştie întâi limba franceză şi pe urmă să vorbească". (*Aplauze pe băncile majorităţii.*)

Despre propaganda românească în străinătate:

„Este adevărat şi un alt lucru, că se întreţine pentru propagandă la Paris anumiţi foiletonişti de ai d-voastre, cari se fac de râs şi de batjocură. Unul dintre aceştia, în momentul când am deschis cursul la Sorbona, m-a denunţat în toate revistele ca lăudător al fostului împărat Wilhelm II. Ei bine, şi acum acesta se bucură de bursă şi scrie foiletoane la ziarul d-voastre. Este d. Păltănea, student de şase ani la Paris şi care nu a luat parte la război /.../

D-le preşedinte, în momentul de faţă propagandă românească foarte efectivă se face la Paris, în mare parte prin subdirectorul şcolii româneşti de la Fontenay aux Roses, care are acolo şi materialul informativ necesar şi tot materialul biroului de presă pe care l-aţi tratat foarte aspru. Fără îndoială biroul avea paraziţi, dar, cum nu se aruncă şi copilul odată cu scăldătoarea nu se aruncă omul pentru paraziţii lui, ci trebuia să scoateţi paraziţii şi să lăsaţi biroul să funcţioneze. El avea legături cu toate ziarele din Franţa, el prindea imediat neadevărurile şi calomniile la adresa ţării şi le corecta. Aşa că a fost o greşeală desfiinţarea acestui birou.

D. Victor Ianculescu, subdirectorul meu, e plătit cu un salariu de 300 franci pe lună, având să susţină şi o familie. Iar legăturile lui sociale nu sunt determinate decât de calităţile lui personale.

D. Ianculescu nu e dator să servească presa franceză cu articolele şi notiţele pe cari le dă în fiecare zi aproape şi cu toate acestea o face. Să plătim dar omul aşa ca să poată trăi, iar nu cu cei trei sute de franci pe lună ai şcolii, având şi o familie cu patru membri.

https://biblioteca-digitala.ro

Aşa fiind, întreb pe d. ministru de Externe, care e dator să pună mijloacele trebuincioase pentru cei cari pot lucra şi numai pentru aceia, deci în afară de foiletoniştii „Viitorului", d-le ministru, reclam atenţiunea d-voastră, deşi a venit o persoană foarte importantă pentru noi amândoi în momentul de faţă. Aşa fiind, întreb pe d. ministru de Externe, şi rog pe persoana foarte importantă, să dea voie d-lui ministru de Externe pentru ca să poată da atenţie intervenţiunii mele.

D. I. C. Brătianu, preşedinte al Consiliului: Eu, ca să vă înţeleg, îi ceream explicaţii.

D. N. Iorga: Dacă mă ascultaţi pe mine, înţelegeţi direct şi mai bine. (*Ilaritate.*)

Aşa fiind, întreb pe d. ministru de Externe, care e dator să pună mijloacele trebuincioase pentru cei cari pot lucra şi numai pentru aceia, dacă nu crede că fostului subdirector al biroului presei şi adaug actualului subdirector, plătit cu 300 franci francezi pe lună, la şcoala românească dia Fontenay aux Roses, nu trebuie să i se dea în legătură cu legaţia noastră o situaţie care să-i permită a renunţa la strălucita carieră care i se cuvine, căci va fi în câteva săptămâni doctor în drept de la Paris, şi eu nu-l pot ţinea altfel acolo o viaţă întreagă, împiedicându-l de a veni în ţară, unde atâtea persoane se aşează atât de uşor în locuri foarte înalte căci, ca să-i cer un asemenea sacrificiu, trebuie să i se dea măcar mijloacele trebuitoare.

Vă întreb, dacă sunteţi sau ba dispuşi să daţi ceea ce-i trebuie ca să se poată consacra unei cauze căreia i-a adus şi până acum atâtea servicii.

D-voastră, d-le ministru, cunoaşteţi cazul căci am vorbit împreună de atâtea ori, dar eu ştiu că una e a vorbi în particular cu un ministru, care are multe de făcut şi făgăduieşte multe, şi alta să prinzi un moment ca acesta şi să-l întrebi, înaintea tuturor, dacă nu înţelege să-şi plătească măcar o parte din păcatul suprimării gazetei de la Roma, care reprezenta atât de bine interesele noastre acolo, acelei excelente gazete care nu cerea decât plata cheltuielilor de la imprimare, şi a trebuit o intervenţie a mea ca să i se plătească d-lui Silvestri datoriile de la tipografie, precum şi vinovăţia care rezulta din

https://biblioteca-digitala.ro

suprimarea biroului de presă de la Paris. Avem la îndemână dosarele relativ la propaganda noastră de la Paris. E o odaie întreagă plină de ele.

Şi acest tânăr, care cunoaşte toate cercurile din Paris, care e foarte bine informat şi plin de tact, cum nu veţi găsi printre disponibilii d-voastră, şi chiar printre cei cari nu sunt disponibili, merită o situaţie potrivită serviciilor sale.

D. Gh. Pop: Dar d. ministru de Externe a declarat că orice propagandă şi orice bani cheltuiţi sunt de prisos.

D I. G. Duca, ministru de Externe: D-lui Pop îi reamintesc proverbul francez. (*Ilaritate.*)

D. N. Iorga: Eu, în materie de prostie nu mă amestec fiindcă am un proverb propriu, făcut din experienţa unei vieţi *într*egi: Prostul se cunoaşte de la început că e deştept, cel deştept mai târziu. (*Mare ilaritate.*)

D. I. G. Duca, ministru de Externe: D-lor deputaţi, întâi de toate, îmi veţi da voie să admir, ca şi d-voastre, tactica abilă pe care d. Iorga a întrebuinţat-o pentru susţinerea cauzei d-lui Ianculescu de la Paris. (*Ilaritate.*)

D. N. Iorga: Nu mi-a ajutat la nimic tactica mea, că uite nu am ajuns nici unde a ajuns Trancu Iaşi. (*Mare ilaritate.*)

D. I. G. *Duca, ministru de Externe:* În orice caz, asigur pe d. Iorga, după cum l-am asigurat şi zilele trecute într-o convorbire particulară, că voiu examina cu toată bunăvoinţa şi cu toată atenţia propunerea aceasta, care cred că în adevăr poate fi utilă ţării.

D. Iorga nu se *va* supăra însă dacă voiu mai adăuga că e liber să facă orice fel de aprecieri asupra biroului presei de la Paris şi, dacă voiţi, într-o zi să discutăm şi să examinăm această chestiune pe larg îi stau bucuros *la* dispoziţie. Dar d-sa a fost nedrept când a spus că am lăsat propaganda noastră în străinătate fără material cuvenit.

Cu adevărat nu s-a pus la dispoziţia propagandei material decât de la venirea noastră la guvern. Biroul de presa din Paris nu avea înainte *date* despre nici una din problemele cari interesează cauza românească. Nu avea niciodată în privinţa legii agrare, nu av*ea* nici o statistică în privinţa mişcării comerciale, nu avea *nici* un material asupra chestiei

https://biblioteca-digitala.ro

petrolului, nu avea niciodată asupra chestiei minorităților, nu avea nici un fel de statistică asupra numărului de școli ale diferitelor minorități, nu avea nimic precis *asupra* regimului cultelor. Noi am pus de s-au făcut memorii amănunțite asupra tuturor acestor chestii pe cari le-am pus *la* dispoziția tuturor legațiilor și a tuturor consulatelor noastre și cari cred, d-le Iorga, că sunt lucrări foarte interesante. Dacă îmi dați voie, d-le Iorga, vă pot oferi *și* d-voastră o colecție. (*Aplauze.*)

D. N. Iorga: Tot ce ați spus d-voastră mă bucură foarte mult, începând cu făgăduielile și cu materialul pe care l-ați trimis legațiilor. Dar cred că și subdirectorul meu ar fi necesar. Și o să vă comunic un secret diplomatic, o anecdotă grecească, pe care mi-a povestit-o ieri d. Alexandridis, ministrul de Externe al Greciei.

O voce: E actuală?

D. N. Iorga: Totul este actual afară de ceea ce trebuie.

Iată ce mi-a spus ieri d. Alexandridis. Într-o corabie se prăsiseră șoareci, și atunci s-a chemat un preot făcător de minuni ca să facă moliftă. S-a făcut molifta ca să dispară șoarecii. La urmă căpitanul corabiei a întrebat pe preot: De acum e lucru sigur că nu vor mai fi șoareci la corabie? Preotul a răspuns: E foarte sigur, dar vă sfătuiesc să aduceți și o pisică.

Și eu vă sfătuiesc: Trimiteți dosarele dar vă rog să vă gândiți și la subdirectorul *meu*". (*Ilaritate.*)

Discurs despre statutul funcționarilor publici:

„D-lor, mulțămesc d-lui Iacobescu pentru bunătatea de a-mi ceda cuvântul pentru zece minute; o să-mi dau toată osteneala să socotesc cele zece minute, altfel de cum a socotit d. ministru de Interne aste cinci minute făgăduite mie.

D-voastre veniți cu statutul funcționarilor publici. Nu mă mir. Este știut că d-voastre nu voiți să lăsați succesorilor d-voastre nimic de făcut. Întreaga operă pe care țara o așteptă de la toate partidele politice înțelegeți să o faceți d-voastre. Era natural să nu plecați fără a fi dat funcționarilor un statut. Dați un statut din bunătatea d-voastre? Dați un statut sub

https://biblioteca-digitala.ro

presiune? Daţi un statut care corespunde nevoilor acestei clase? Iată trei întrebări.

Acum, evident, d-voastră nu veţi mărturisi că anumite influenţe din afară au putut să grăbească prezentarea unei legi din seria foarte lungă a legilor pe cari le-aţi anunţat. Dar dacă eu constat că o anumită atmosferă v-a făcut ceva mai grabnici în îndeplinirea uneia din aceste făgăduieli, aceasta nu însemnează, s-o spun limpede de la început, că eu aş aproba mişcarea care, acum câteva săptămâni de zile, tindea, sprijinindu-se pe suferinţe adevărate, tindea, la cei mai mulţi cu cuget curat, la o îndreptare la care aveau drept, dar a zguduit însăşi viaţa normală a acestei societăţi. Eu cred că, oricari ar fi suferinţele noastre individuale, suferinţele noastre de categorie sau de clasă, un lucru trebuie să-l avem înaintea noastră: Strâmtoarea Statului român, strâmtoare care este datorită la atâtea cauze, şi nu pentru că noi credem a fi descoperit una din aceste cauze, trebuie să le neglijăm pe celelalte, şi, în folosul, oricât de îndreptăţit, al persoanelor, al categoriei sau al clasei noastre, să slăbim această ţară, care din voinţa mai a tuturor este mai slăbită decât ar fi putut s-o slăbească toţi duşmanii ei coalizaţi.

Îmi pare rău că, în momentul acesta, în mijlocul funcţionarilor nu se găseşte acum un om care are o conştiinţă, o conştiinţă în serviciul unui temperament poate mai violent decât ar fi trebuit, mai ales în împrejurările de faţă, şi cred că decât să trimiteţi pe d. Schina la închisoare, după ce un guvern precedent îl scosese din magistratură, pentru lucruri cari fac mai multă onoare d-lui Schina decât guvernul Averescu care l-a scos o bucată de vreme din magistratură, era mai bine să fi observat acele împrejurări cari au dat d-lui Schina o popularitate pe care fără de aceasta n-ar fi avut-o şi să preveniţi anumite mişcări. Da, era mai bine să fi prevenit anumite mişcări, pe cari pe urmă le-aţi înăbuşit, dar era mai bine să nu fi avut prilej a le înăbuşi. Să fi introdus în ţară o viaţă normală sub raportul material, ceea ce a fost în putinţa oricărui guvern până acum, deşi nici un guvern nu şi-a dat nici o osteneală serioasă pentru normalizarea ţării, şi pe de altă parte, să fi însănătoşat ţara sub raportul moral prin cele două

https://biblioteca-digitala.ro

singure mijloace prin cari se poate însănătoşa, şi în ce priveşte pe funcţionari, şi în ce priveşte pe ceilalţi: Exemplul unei perfecte moralităţi la guvernanţi şi exercitarea unei perfecte dreptăţi faţă de guvernaţi. (*Aplauze pe băncile opoziţiei.*)

Se pare că nici în mijloacele d-voastre, precum nici în mijloacele predecesorului pe care vi-l pregătiţi ca succesor, d. general Averescu, n-a fost nici una nici alta. Şi atunci un statut al funcţionarilor putea să vină liniştit, fără turburări, fără întemniţarea nimănui, fără adăugire încă a unui element de iritaţie pe lângă celelalte, căci nu e bine ca o categorie care are dreptate în fond, fiindcă a întrebuinţat mijloace rele, să se întoarcă cu inima zdrobită, nedând ţării ceea ce în alte împrejurări ar fi putut da. Eu sunt sigur că ar fi fost altfel venind din vreme, ţinându-vă o făgăduială dată cu mult timp înainte, observând adevărata situaţie a clasei funcţionăreşti, tăind unde nimeni n-are curajul de a tăia, lucrând contra propriului d-voastre partid, ceea ce până acum nu s-a văzut în această ţară, fiindcă partidul tinde să-şi pregătească o opoziţie bună şi o guvernare apropiată, în loc ca, fie şi cu primejdia unei opoziţiuni lungi şi a unei guvernări foarte îndepărtate, să lase o ţară mai bună decât ţara pe care a apucat-o.

Ei bine, puteaţi să o faceţi şi n-aţi făcut-o. Acum să vedem cum faceţi ceea ce prin proiectul care ni se înfăţişează în momentul de faţă arătaţi dispoziţia de a înfăptui.

D-lor, eu cred că funcţionarii, dacă ar cerceta ei înşişi care este cauza principală a situaţiei lor rele, ar găsi-o, puţin şi cu vinovăţia unora dintre dânşii, mai ales a unor anumiţi funcţionari mari, ar găsi-o zic, în amestecul de foarte multă vreme, pe care legea d-voastre nu-l înlătură, veţi vedea la ce tinde legea d-voastre, în amestecul interesului de partid în funcţiuni.

Şi anume, interesul de partid se poate amesteca în funcţiuni, cu efecte rele fără îndoială întotdeauna, dar cu efecte mai puţin rele când partidul nu însemnează o asociaţie de interese materiale cari se cer a fi satisfăcute pe seama statului. Când partidul, după definiţia românească, însemnează acest lucru, adică asociaţia intereselor materiale cari, când ajung la guvern, trebuie neapărat satisfăcute, căci altfel nemulţumirile

https://biblioteca-digitala.ro

îți fac viața imposibilă şi te trimite repede în opoziție, când este aşa evident că are cineva o clasă de funcționari în care cei buni sufăr de pe urma celor răi, cei folositori rabdă de pe urma celor nefolositori, cei cari lucrează îndură pentru folosul celor cari nu lucrează.

Cel dintâiu lucru pe care trebuie să-l facă cineva, care s-ar fi apucat serios de chestiunea funcționarilor, neglijând interesele de partid, ar fi fost să scoată cât a putut intra din acest spirit nenorocit al politicii în lumea funcționarilor.

Cred că, dacă ar face cineva socoteala, chiar față de funcționarii pe cari i-ați apucat acum, o cercetare foarte amănunțită, care să nu piardă din vedere nici funcțiunile camuflate cari există sau cele cam umflate, dacă permiteți un calambur, ar observa foarte repede că nu v-ați neglijat partizanii nici în ce priveşte numirea, nici în ce priveşte înaintarea lor.

Prin urmare, încă odată, cei dintâiu lucru pe care l-ați fi putut face pentru a da clasei acesteia funcționăreşti dreptatea pe care o cere, ar fi fost să se restabilească o situație morală de lipsa căreia ei se plâng şi au dreptul să se plângă.

Voiți d-voastre să fie funcționarul mulțumit? Pentru aceasta trebuie să începeți prin a-i da aceluia care munceşte ceea ce ar trebui să luați de la grămada de paraziți, cari înconjură întotdeauna pentru interese politice pe funcționarul care munceşte; şi funcționarului să-i dați asigurarea că el va fi transferat într-un loc mai bun sau înaintat pentru meritele lui acolo la funcțiune, iar nu pentru meritele lui alături de funcțiune, sau împotriva funcțiunii, la clubul de care atârnă.

S-a dat un statut funcționarilor, cu pretenții de obiectivitate, dar atunci când funcționarii tatului continuă a fi în mare parte un mijloc de a servi partidele, aceasta poate să o accepte cineva ca o mare reformă, dar mie să-mi dați voie să nu o pot privi în aceste proporții şi cu această valoare.

D-voastre creați, prin această lege, care cuprinde un număr oarecare de considerații de caracter foarte general, aş zice filosofice şi filantropice, toată lumea este acum plină de filantropie şi unii au şi adus, pentru a lustrui această filantropie, puțină filosofie, creați câte o prevedere precisă,

https://biblioteca-digitala.ro

reală, şi de aceste prevederi precise şi reale, să-mi daţi voie a mă ocupa.

Cum intră cineva în lumea funcţionărească, după statutul d-voastre? Cum se mută sau înaintează, după acelaşi statut? Ce păţeşte dacă-şi calcă datoriile de funcţionar? Cât este răsplătit pentru osteneala pe care o depune în folosul statului?

Mă rog, un ministru, care are curajul de a răspunde pentru numirea unui funcţionar, d-le ministru de Interne, mi se pare că d-voastră prezentaţi proiectul de lege, mie mi se pare mai preferabil decât un mandarinat ministerial, care vede şi alege el pe funcţionarii cari trebuie să intre în rândurile celorlalţi.

Mă exprim mai repede: Când d. Văitoianu va numi un funcţionar pe care eu îl voiu şti că nu merită funcţiunea care îi este încredinţată, pot să-l iau la răspundere, întrucât îngăduie prerogativele parlamentare, şi întrucât ele nu se pot înconjura, pot să-l iau la răspundere pe d. ministru de Interne, d. general Văitoianu, iar de aci înainte cu statutul d-voastră funcţionarul va fi numit de mandarinatul iresponsabil de la ministere.

*Di*rectorii şi subdirectorii se vor aduna într-un fel de sanhendrin[1] care sanhendrin va hotărî numirea. Acuma vă spun de la început, că eu cunosc sanhendrinuri şi universitare şi academice, şi pătimind de pe urma lor nu am prea multă încredere în astfel de tovărăşii. Veţi avea un infern de intrigi în acest comitet de numiri pe care-i stabiliţi prin statutul d-voastră. În loc să fie un singur politician, care poate greşi, vor fi o grămadă de politicieni chiar din partidul d-voastră unde cum am văzut adineauri sunt anumite curente destul de ascuţite... pentru binele public, fără îndoială, dar totuşi vizibile, vor fi o mulţime de politicieni cari se vor ciocni, fiecare scoţând înainte pe directorul şi subdirectorul său şi luptând în contra directorului şi subdirectorului care aparţine celuilalt. Veţi face experienţa şi atunci veţi vedea că rezultatul nu va fi mai bun decât înainte, dar responsabilitatea va fi simţitor mai mică decât în cazul când ministrul ia asupră-şi numirea unui funcţionar.

Dar eu înţeleg de ce aţi făcut d-voastre aceasta.

https://biblioteca-digitala.ro

Cu sistemul vechiu, cine guverna mai mult introducea mai mulți funcționari. În România nimeni n-a guvernat mai mult decât d-voastre, majoritatea directorilor, subdirectorilor şi funcționarilor înalți vă aparține.

Pe vremea când guverna, bine sau rău, d. Vaida, d-sa se plângea aci la Cameră necontenit că ordinele lui nu se execută căci ministerele, mai ales în ce priveşte funcționarii superiori, stau în mâna Partidului Liberal, aşa încât d-voastre veți numi cu sanhendrinul acesta funcționari buni sau răi, dar veți numi funcționari cari vă vor conveni, fiindcă instrumentul pe care îl creați este unul din arsenalul d-voastre căruia îi dați încă o menire.

Şi atunci cu voia acestui mandarinat, cu binecuvântarea mandarinocrației pe care o puneți în fruntea funcționarilor şi de cari funcționarii nu sunt aşa de bucuroşi, funcționarul cel mic care abia a intrat în funcțiune, acela va fi neglijat căci n-a adus încă servicii partidului şi nu a contribuit politiceşte în folosul ministrului, iar cei mari, aceia ştiu pe ce cale au ajuns acolo şi ştiu cum să-i plătească pe aceia cari i-au ajutat să ajungă în acel loc.

Dar odată ajunşi, care este viața funcționarilor? D-voastre trimiteți, în ce priveşte împărțirea categoriilor de funcționari, la măsuri cari vor veni în urmă. Aceasta este o descoperire a d-voastre, de câte ori dați de o greutate, trimiteți la o viitoare lege organică. Mă sperii de câte ori aud de legile organice ale d-voastre. O să ajungem cu aceste legi organice că nimic nu va fi hotărât în prezent, ci totul o să fie trimis în viitor. Şi veți găsi, d-lor, imitatori în viața obişnuită. Când cineva vă va pofti la masă, vă va spune: Aceasta este masa, aceasta fața de masă, acestea sunt farfuriile, paharele, dar în ce priveşte meniul se va hotărî printr-o lege organică după ce te vei duce flămând acasă. (*Râsete.*) Va să zică „legea organică" va hotărî cum vor fi distribuite funcțiunile. Cred că în haosul acesta, unde fiecare ministru şi-a organizat ministerul său potrivit cu aderenții săi, unde lefurile de la un minister nu corespund cu lefurile de la un alt minister, unde situația de la nu minister este cu totul deosebită de situația de la un alt minister, căci sunt ministere monstruoase unde sunt

https://biblioteca-digitala.ro

atâtea lucruri cari nu corespund, şi nu este un singur element comun de la un departament la altul. Lucrul de căpetenie era să stabiliţi d-voastre o singură ordine a tuturor funcţionarilor. Şi era mijlocul să se fixeze liniile generale ale acestei orânduiri a ministerelor şi funcţionarilor în genere prin însuşi statutul pe care-l prezentaţi.

Atunci aţi fi putut şi simplifica lucrurile. Căci, d-le ministru de Interne, d-voastră faceţi politică de mai puţină vreme ca mine; eu care frecventez ministerul de Instrucţie de peste treizeci de ani, am observat nu lucru, că înainte de a se organiza printr-o serie de legi organice ministerul de Instrucţie, te mai orientai în el, dar de când s-a organizat de două ori, rătăceşti prin culoare de dimineaţa până seara, de la un director la alt director, de la un şef la altul, de la un funcţionar suprem la altul şi nu ajungi la acela cari poate să-ţi dea în câteva minute deslegarea de care ai nevoie.

În ce priveşte rosturile generale ale funcţionarilor, nu faceţi deci nimic, în ce priveşte leafa, d-le ministru, evident că lefurile funcţionarilor azi sunt destul de reduse. Şi eu sunt în contra sistemului sporirii continuu a lefurilor, care are o repercusiune nenorocită asupra pieţei. Piaţa, pe care nu o puteţi stăpâni, se foloseşte de fiecare mărire de salariu, ca să scoată şi de la mulţimea de lume care nu a primit nici un spor, nu numai de la funcţionarii cari au primit. Ca să le faceţi viaţa posibilă, trebuia să faceţi ceva care s-a făcut în vechea monarhie austro-ungară, a cărui laudă a făcut-o cu competinţă d. Iorgu Toma, vorbind de pragmatica, nu sancţiune, ci pragmatica bucovineană. Ofiţerii din armata austro-ungară, o ştiu cei cari ca mine, aveau legături foarte apropiate cu românii de dincolo; şi s-a întâmplat ca şi eu să am rude pe acolo, ofiţerii, zic, nu erau plătiţi în primul rând prin leafa ce o primeau, ci prin o serie de înlesniri cari puteau să fie necontenit ţinute în curent cu preţurile şi cari ajutau pe om să se ţină pe el, dacă era neînsurat, iar dacă era însurat, să-şi ţie şi soţia, dacă avea copii, şi pe copii, şi dacă numărul copiilor creştea, prin adaosul la leafă se găsea mijlocul ca să-şi crească şi copiii. Căci un funcţionar nu-şi creştea copiii numai pentru plăcerea lui, numai Dumnezeu ştie cât este plăcere şi neplăcere

https://biblioteca-digitala.ro

în sarcina unui părinte care înțelege în adevăr să-şi stăpânească casa; aceia cari nu o stăpânesc, aceia nu au fără îndoială plăceri dar poate că n-au nici unele neplăceri; nu munceşte omul acolo în cuprinsul biroului lui numai pentru a plăti păcatul pe care l-a făcut dând țării un număr oarecare de cetățeni, ci copiii pe care-i creşte vor fi viitorii cetățeni, viitori ostaşi ai țării. Şi când lumea întreagă aşteaptă să se dea ceva real sub acest raport, în afară de ce s-a dat aşa de puțin prin scutiri la legea asupra impozitelor, d-voastre vă mulțumiți să fixați un principiu general fără să stabiliți un lucru: Fişa fiecărui funcționar. Fiecare funcționar trebuie să aibă, e greu, dar aşa este drept, trebuie să aibă hârtiuța lui şi să fie ținut la curent pentru a fi răsplătit după greutățile lui de familie, după destoinicia lui. Acesta poate să fie mijlocul de a ridica pe un funcționar, punându-l în vedere tuturora şi prin leafă de merit şi prin ajutorul de familie ce i se dă, atunci când el întrece pe un funcționar rău. Credeți că funcționarul se va mulțumi cu acea scurtă însemnare de la nu ştiu ce articol, care pune într-un vag viitor oarecare ajutorare potrivit numărului copiilor?

Va să zică, funcționarul nu poate fi satisfăcut nici de sanhendrinul care-l numeşte şi nu poate fi satisfăcut nici de ordinea generală a funcțiunilor.

Nu va fi la noi nici de acum înainte măcar ce era în Rusia cu cinul, cu cinovnicii lui: Ştia fiecare că face parte din cutare clasă, că primeşte leafă potrivit cu cinul din care făcea parte. Nu poate fi mulțumit un funcționar cu făgăduiala vagă că i se va ține seama de "greutăți familiale".

Nu numai atât, dar se întâmplă ca unui ministru, toți miniştrii sunt buni, dar aceasta nu-i împiedică de a păcătui tocmai pentru că sunt buni, că unui ministru îi vine în minte să mute un funcționar, Doamne, mutarea unui funcționar este una din practicele cele mai obişnuite ale vieții politice cele mai oneste care, evident, este viața de la noi, în special în momentul de față. (*Ilaritate.*) Prin urmare, îi mută. Dar abia ajunge şi, iată, a ajuns omul, dar bagajul nu. Cunosc cazuri în cari am intervenit, de multe ori, şi s-a făcut dreptate pentru moment dar când s-a întors acasă cel pentru care intervenisem, a găsit alt decret de mutare. Dacă aş fi ajuns în

https://biblioteca-digitala.ro

acelaşi timp, mi se plânge omul, „cu nevasta, cu copiii şi cu bagajul, încă ar mai fi mers, dar noi ajungeam în rate". Uite, vă pot spune un caz, s-a întâmplat la Paşcani în judeţul d-lui Ştefan Ion, judeţ în care lucrurile se fac cu o îngrijire de binele public asupra căruia nu influenţează câtuşi de puţin pasiunea politică, dar ştiţi sunt nevoile administraţiei... (*Ilaritate.*)

Va să zică, omul se întoarce acasă cu siguranţa că nu va fi mutat, nevastă-sa n-a sosit şi îşi zice: Nevasta mă va ajunge pe drum, dar sunt şi copiii cari trebuie să vină pe urmă şi mai e şi bagajul. Şi aşa se poate întâmpla ca omul să fie mutat de trei ori şi familia şi bagajul să nu ajungă o singură dată la destinaţie.

Ei bine, aceasta este una din cele mai păcătoase arme de care se poate folosi spiritul de partid în dauna nenorociţilor funcţionari.

D-voastre ce prevedeţi aici? Că funcţionarii sunt stabili. Nu sunt inamovibili, sunt „stabili" pentru că nu pot fi mutaţi decât cu două condiţii: Cu voia aceluia de la care pleacă şi cu voi aceluia la care ajunge. Credeţi că este greu să se capete de la un şef de serviciu permisia de a muta un funcţionar şi de la alt şef de serviciu, în legătură cu organizaţia politică, voia de a-l primi?

Dar să zicem că omul nu poate fi pedepsit îndeajuns prin strămutare, că trebuie să se ia o măsură mai energică împotriva lui, că trebuie să-l judecaţi. Judecata funcţionarului se face în condiţiile arătate prin capitolul V. În capitolul V se spune că el „are dreptul să se apere singur verbal, sau printr-un memoriu scris, sau printr-un coleg de-al dânsului din aceeaşi administraţie".

Foarte frumos. Filantropia nu lipseşte la nici una din măsurile cari se iau la noi, numai cât se permit totdeauna interpretări dincolo de marginile filantropiei interesate, şi ele nu se potrivesc totdeauna între dânsele. Filantropia sentimentală spune ceea ce se cuprinde în art. 54, pe urmă vine filantropia interesată care zice în art. 55: „Judecata se va face în şedinţă secretă", şi adaugă: „Deciziunile comisiunii sunt definitive şi executorii".

https://biblioteca-digitala.ro

Eu mă sperii de câte ori văd „decizii definitive şi executorii".

În materie de „decizii definitive şi executorii", noi toţi oamenii suntem supuşi greşelii, eu unul totdeauna şi la Academie aşi fi pentru scrutinul întreit pentru că se întâmplă că sunt oameni cari greşesc la scrutinul întâiu; iar dacă nu se va îndrepta la a doua oară, se îndreaptă a treia oară. Dar după o singură hotărâre, omul nu se mai poate adresa nicăieri? Sunteţi d-voastre atât de siguri că această comisiune va judeca totdeauna după toată dreptatea şi, evident contra voinţii d-voastre; contra voinţii succesorului pe care vi l-aţi ales, nu o să se strecoare un interes politic oarecare?

Din cine se compune comisia aceasta de judecată? Se compune dintr-un magistrat, consilier la Curtea de apel, ales la secţiile întrunite, dintr-un funcţionar, cel mai înalt şi mai vechi în grad în administraţia centrală, de acesta mă tem, şi după aceea unul din directorii conducători al serviciilor tras la sorţi, în comisia pentru propuneri, pentru numiri şi înaintări. Va să zică sunt doi funcţionari şi un magistrat; iar, dacă nu mă înşel, doi formează majoritatea faţă de unul singur, şi atunci, vedeţi, iarăşi ne întoarcem la mandarinocraţia aceea cu nasturi de cristal şi cu coadă de o anumită lungime, care v-a pregătit legea, care v-a adus-o înaintea d-voastre. D-voastre care ştiţi că mandarinii sunt oameni deprinşi a face toate plecăciunile prevăzute în ritualul politic sunteţi foarte bucuroşi că aveţi mandarinii la mână şi le daţi lor toată viaţa clasei funcţionăreşti de acum înainte.

Eu consider această lege ca o experienţă, dar ştiu, şi cu aceasta închei, că d-voastre sunteţi adversarii experienţelor. Dacă sunteţi adversarii oamenilor care fac experienţe, şi care pot să fie buni, trebuie să fiţi şi adversarii experienţelor ce se fac prin legile d-voastre, cari, să nu vă supăraţi, de foarte multe ori sunt proaste[2]. (*Aplauze.*)

NOTE

1. Sanhedrin era Consiliul suprem iudaic în statul evreu, între sec. 3, în. de Ch. şi anul 70 d.Ch. N.I. foloseşte termenul la singular,

https://biblioteca-digitala.ro

în sens de persoană atotputernică, a cărei decizie e fără drept de apel.

2. A urmat un schimb de replici ci Ionel Brătianu. Acesta a spus că N.I. e şeful opoziţiei, ceia ce îl face un om fără răspundere. *N.I.*: „Prefer să am o răspundere necompromisă decât o răspundere care să se compromită atât de des cum se compromite a dvs." *I.B.*: „Aceasta se judecă de conştiinţa fiecăruia dintre noi. Dar revin la cele două acuzări..." *N.I.*: „Ne cunoaştem de destulă vreme ca să ştiţi că eu am mica mea proviziune de glume". *I.B.*: „Eu n-am făcut glume, am vorbit foarte serios". Apoi a susţinut că numirea funcţionarilor trebuie făcută, preferabil, de comisii constituite din persoane inamovibile, neinfluenţate din punct de vedere al intereselor de partid. *N.I.*: „Domnule prim ministru, avem la Universitate un sanhedrin şi dacă m-aş prezenta eu, la 52 de ani, cu cât am muncit înainte, îţi garantaz că sanhedrinul de la Universitate nu m-ar numi profesor. Vă rog să credeţi că-mi cunosc eu colegii, ce Dumnezeu. Prin urmare, vedeţi dvs. ce se va putea întâmpla cu bieţii funcţionari". *Apoi la un moment dat, N.I. a spus*: „Politica nu este o alifie pe deasupra, este un virus care infestează". Şi *I.B.*: „Nu este un virus. Dacă ar fi un virus, iar nu o nobilă datorie, n-aş fi făcut-o".

În şedinţa din *8 iunie 1923*:

Despre nevoia întemeierii unui teatru în Basarabia:

„D-le ministru, d. deputat a mai vorbit încă de un lucru, de lipsa unui teatru bun în Basarabia, şi că trupele ambulante cari merg acolo sunt din cele mai proaste şi mai ales repertoriul lor este absolut păcătos. Ei bine, d-lor, în privinţa aceasta, să-mi daţi voie să spun înaintea tuturor celor de faţă, că trupa creată de Liga Culturală, şi cu care s-a pierdut 800.000 lei până în momentul de faţă, a cerut, pentru ca să nu închidă Teatrul Popular, subvenţiune de la toate ministerele, trupă care în anul acesta va merge din loc în loc şi cu repertoriu ales. Ei bine, toate ministerele au făgăduit şi au dat: Ministerul Muncii, ministerul Cultelor şi ministerul de Război, iar dumneata, să nu te superi, ai făgăduit şi nu ai dat nimic. (*Ilaritate.*)

https://biblioteca-digitala.ro

D. dr. C. Angelescu, ministrul Instrucțiunii Publice: Teatrele nu țin de ministerul Instrucțiunii Publice, ci de ministerul Cultelor şi Artelor. De asemenea pentru ceea ce am făgăduit, îmi voiu ține făgăduiala şi voiu da.

D. N. Iorga: Făgăduială solemnă".

Asupra concediilor funcţionarilor:

„Dați-mi voie să întreb pe d. ministru de Interne, în privința dispoziției din lege care zice că un funcționar are dreptul la o singură lună de concediu. Să zicem că un funcționar îndeplineşte, în legătură cu chemarea funcțiunii lui, un rost în afară de aceasta. De exemplu, eu, care sunt în acelaşi timp şi director la şcoala din Paris, se pot prezenta cazuri de acestea la cari nu vă gândiți, eu mă duc acolo două luni, şi d-ta în virtutea acestei legi poți să zici: Ai trecut cu o lună termenul care e arătat în lege şi, prin urmare, d-ta eşti în afară de lege.

D. Nicolae Bălănescu: Nu, căci atunci sunteți în serviciu.

D. N. Iorga: Unui alt ministru nu-i pot spune, du-te la Giurgiu şi întreabă persoana care mi-a dat explicațiuni în această privință. Asupra trimiterii în interes de serviciu, pot fi oarecari discuțiuni; nu vrei să mă trimiți, dar eu sunt dator să mă duc acolo.

D. Nicolae Bălănescu: Ați pus ipoteza că d-voastră sunteți în serviciu.

D. N. Iorga: Îmi aperi d-ta cauza la Contencios?

D. Nicolae Bălănescu: Da, şi chiar întreaga Cameră.

D. N. Iorga: Să se treacă în lege.

D. Al. Constantinescu, ministrul Agriculturii şi Domeniilor: D-le Iorga, deşi nu mai pledez, dar te apăr eu la Contencios. (*Ilaritate.*)

D. N. Iorga: Ne apărăm unul pe altul. Am îmbătrânit amândoi". (*Râsete.*)

https://biblioteca-digitala.ro

CUPRINS

Notă asupra ediției 3
Intransigență îndreptățită, *prefață de Georgeta Filitti* 4

LXX. *Ședința din 9 decembrie 1919:* Declarație rostită la alegerea ca președinte al Camerei constituante 23
Ședința din 10 decembrie 1919:
Două telegrame adresate Parlamentului 27
La o cerere a dr. N. Lupu de anchetă parlamentară 28
La o intervenție a lui I. Ciocârlan despre soldații demobilizați 29
La cererea de demisie a deputatului Racottă 29
Evocă luarea cetății Plevna, în timpul Războiului de Independență 30
Ședința din 11 decembrie 1919:
La cererea de cuvânt a deputatului Gh. Cristescu 30
La o chestiune personală a deputatului I. Păşuică 31
La o chestiune personală a deputatului A. Imbroane 31
Definește rolul președintelui Adunării.
În replică cu Eugen Goga 32
Despre operativitatea lucrărilor Adunării 33
Îndeamnă la înțelegere 34
La retragerea deputaților socialişti 34
Ședința din 12 decembrie 1919:
Despre Adunarea „tulburătoare" 34
La declarația Partidului Socialist care contesta componența Parlamentului 35
Prezintă declarația deputatului saşilor, R. Brandsch 36
Din nou în replică cu deputatul socialist Toma Dragu 37
După declarația unui deputat evreu din Basarabia 37
Ședința din 13 decembrie 1919:
Declarația deputatului rutenilor din Maramureş 38
Minutează vorbirea deputaților 39
Cere disciplină din partea deputaților 39
Ședința din 15 decembrie 1919:
Din nou, pentru operativitatea lucrărilor 39
Despre tehnica de votare 40
Ședința din 16 decembrie 1919:
Într-o chestiune de procedură 40

https://biblioteca-digitala.ro

Telegrama adresată preşedintelui Adunării parlamentare a Italiei din partea Parlamentului român 41
Componenţa comisiei pentru modificarea regulamentului Adunării 41
Şedinţa din 17 decembrie 1919:
La cererea lui al. Marghiloman de a vorbi a doua zi 42
După o declaraţie a deputatului saşilor, R. Brandsch 42
Despre desfăşurarea lucrărilor Adunării 43
Şedinţa din 19 decembrie 1919: Telegramă a preşedintelui Parlamentului italian 43
Şedinţa din 22 decembrie 1919:
În legătură cu concediile solicitate de deputaţi 44
O telegramă a preşedintelui Parlamentului francez 44
LXXI. *Şedinţa din 24 decembrie 1919*: În chestiune personală 47
Şedinţa din 25 decembrie 1919:
Precizări într-o chestiune de ordinea discuţiilor 49
În probleme de regulament. Dialog cu N.D. Cocea 49
LXXII. *Şedinţa din 26 decembrie 1919*: La regulament 51
LXXIII. *Şedinţa din 27 decembrie 1919:* La proclamarea de doctor de onoare a Universităţii din Strasbourg 53
LXXIV. *Şedinţa din 29 decembrie 1919*: Închiderea discuţiei la Mesaj 54
Şedinţa din 30 decembrie 1919:
Răspunsul regelui la Adresa Adunării 56
Pe marginea declaraţiei socialiştilor care refuzaseră să subscrie votarea ratificării decretelor cu privire la Unire ... 56
Atenţionare deputatului C. Brăescu 57
La propunerea lui I.T. Ghica de a se publica o carte cu proiectele de lege privitoare la alipirea provinciilor istorice la Vechiul Regat 57
Cuvânt de închidere a lucrărilor Adunării 58
LXXV. *Şedinţa din 26 ianuarie 1920:*
La alegerea lui Paul Deschanel ca preşedinte al Republicii Franceze 60
Răspunsurile principelui Carol, al preşedintelui Parlamentuli englez şi al Universităţii din Strasbourg, la felicitările adresate de Parlamentul României 62
În legătură cu donaţia Camerei pentru Societatea de ocrotire a orfanilor de război 64
Şedinţa din 28 ianuarie 1920: Mustră Adunarea, pentru aplauze ironice 64
Şedinţa din 29 ianuarie 1920: Salută pe universitarii francezi veniţi la inaugurarea Universităţi române de la Cluj 64

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 7 februarie 1920: Disciplinează pe unii deputaţi necontrolaţi în vorbire 65
Şedinţa din 9 februarie 1920: Pentru operativitatea lucrărilor Adunării, cere trimiterea în bloc a unor petiţii 66
Şedinţa din 11 februarie 1920: Schimb de replici cu I.G. Duca şi Vintilă Brătianu, pe probleme de regulament 67
LXXVI. *Şedinţa din 12 februarie 1920*:
Pentru Vasile Goldiş 69
În probleme de regulament 70
Şedinţa din 13 februarie 1920:
Replică deputaţilor socialişti 72
Dispută cu A.C. Cuza 73
Şedinţa din 16 februarie 1920: Propune componenţa unei comisii parlamentare 76
LXXVII. *Şedinţa din 27 februarie 1920*: La moartea lui A.D.Xenopol ... 77
Şedinţa din 28 februarie 1920: Despre alegerea lui Nicolae Bălan ca mitropolit al Ardealului 77
LXXVIII. *Şedinţa din 2 martie 1920:*
Interpretarea regulamentului Camerei 79
În probleme de regulament 84
Şedinţa din 3 martie 1920: Îl salută pe noul mitropolit al Ardealului 87
Îl salută pe noul ministru de Război, generalul Traian Moşoiu 87
LXXIX. *Şedinţa din 6 martie 1920:*
Unirea Basarabiei 88
La proiectul de lege privind reforma agrară în Basarabia 90
Şedinţa din 22 iunie 1920: Pe marginea observării regulamentului Camerei 92
Şedinţa din 23 iunie 1920: În chestiune personală 92
LXXX. *Şedinţa din 25 iunie 1920:* Cuvântare cu ocaziunea validării unor deputaţi 98
LXXXI. Contestarea alegerii deputatului C. Bucşan 100
LXXXII. *Şedinţa din 26 iunie 1920:* Alegerea din Suceava 114
LXXXIII. *Şedinţa din 28 iunie 1920:*
Pentru Ştefan Cicio Pop 115
La alegerea deputatului de Storojineţ, dr. A. Cohrinus 117
În replică cu deputatul bucovinenan Dori Popovici 117
Pe marginea contestaţiei privind alegerea ca deputat a lui M.G. Bujor 120
LXXXIV. *Şedinţa din 29 iunie 1920:*
Armata în alegeri 123

https://biblioteca-digitala.ro

Pe marginea ținutei parlamentare a opoziției 125
Ședința din 30 iunie 1920: O interpelare cu privire la politica externă a României 125
LXXXV. *Ședința din 1 iulie 1920:* În chestia politicii externe a României 126
Ședința din 2 iulie 1920:
La un articol al lui C. Argetoianu..... 137
În chestiune personală; după o observație a prim-ministrului, gl. Al. Averescu..... 138
LXXXVI. *Ședința din 8 iulie 1920:*
Discuția generală asupra schimbării regulamentului Camerii..... 146
Tot în probleme de regulament. În replică cu I.Moscovici 153
Ședința din 9 iulie 1920: În legătură cu ținuta parlamentarilor... 155
Ședința din 10 iulie 1920:
În replică cu Vasile Lucaciu 156
Se simte calomniat..... 158
Se confesează Adunării, ca membru al opoziției..... 160
Ședința din 14 iulie 1920: Dispută cu Vasile Lucaciu 161
Ședința din 15 iulie 1920: Dispută cu Octavian Goga, pe seama celor scrise de el în 1910 în legătură cu mișcarea politică transilvană 162
Ședința din 16 iulie 1920: Rememorări despre situația politică antebelică din Transilvania 168
Ședința din 17 iulie 1920:
Dispută cu deputatul I.Broşu..... 170
Polemică cu A.C. Cuza 171
LXXXVII. *Ședința din 20 iulie 1920:* Cu privire la acuzațiile contra unui ministru 175
LXXXVIII. *Ședința din 22 iulie 1920:* În chestiune de regulament.... 178
Ședința din 24 iulie 1920: În apărarea lui Al.Vaida Voevod 181
Ședința din 28 iulie 1920: Pe marginea răspunsului la Mesajul regelui 182
LXXXIX. *Ședința din 29 iulie 1920:* La discuția Mesajului..... 183
XC. *Ședința din 30 iulie 1920:*
Pe urma unor declarații neîngăduite 225
La discuțiile prilejuite de răspunsul la Mesajul regelui..... 227
Dispută cu generalul Al. Averescu..... 231
Ședința din 2 august 1920: Interpelare în legătură cu mutările abuzive de funcționari..... 231
Ședința din 3 august 1920: Pe marginea alegerilor din județul Trei Scaune 232

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 4 august 1920: Pe marginea măsurilor luate de autorităţi la greva funcţionarilor de poştă 234
Şedinţa din 6 august 1920:
În legătură cu recunoaşterea calităţii de cetăţean român a scriitorului Victor Eftimiu 237
Pentru observarea regulamentului Camerei 237
Şedinţa din 9 august 1920: O întrebare prim-ministrului, gl. Al. Averescu 239
Şedinţa din 11 august 1920: Pe marginea proiectului de lege privind noua legislaţie a muncii 240
Şedinţa din 12 august 1920: O declaraţie în numele opoziţiei 241
Şedinţa din 13 august 1920: La proiectul de lege cu privire la înfiinţarea şcolilor române de la Roma şi Paris 243
Şedinţa din 14 august 1920: O declaraţie, în numele opoziţiei, cu privire la votarea tratatului cu Bulgaria 243
Şedinţa din 16 august 1920: Polemică cu Oct. Tăslăoanu 244
XCI. *Şedinţa din 17 august 1920:* Asupra condiţiilor unei votări 246
XCII. *Şedinţa din 20 august 1920:* V. *şedinţa din 4 august 1920.* Îl salută pe mareşalul francez J. Joffre 247
XCIII. *Şedinţa din 27 august 1920:* Asupra statutului Casei Regale .. 249
XCIV. Cu privire la o societate filantropică 251
XCV. *Şedinţa din 6 decembrie 1920:* Despre alcătuirea regulamentului 254
XCVI. Cu privire la deputaţii arestaţi 258
XCVII. *Şedinţa din 7 decembrie 1920:*
Burghezie şi socialism 260
Despre regulament 261
Şedinţa din 8 decembrie 1920: La aflarea veştii despre atentatul de la Senat 270
XCVIII. *Şedinţa din 9 decembrie 1920:* Suspendare de şedinţă în Parlamentul Blocului 271
XCIX. *Şedinţa din 10 decembrie 1920:* După atentatul de la Senat .. 276
C. *Şedinţa din 14 decembrie 1920:* Pentru arestarea unui deputat ... 294
CI. *Şedinţa din 17 decembrie 1920:* În aceiaşi chestiune 297
CII. *Şedinţa din 18 decembrie 1920:* Pentru imunitatea parlamentară ... 298
Şedinţa din 25 decembrie 1920: Intervenţie privitoare la regulamentul Camerii 305
Şedinţa din 27 decembrie 1920: Discurs pe marginea răspunsului la Mesajul Tronului 307
Şedinţa din 7 februarie 1921: La proiectul de modificare a legii pentru controlul străinilor, a unor stabilimente publice şi înfiinţarea unui birou al populaţiei 317

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 10 februarie 1921:
Despre invalidarea deputatului I.G.Duca 318
Dispută cu A.C. Cuza pe tema cărţilor sale, finanţate de Banca Marmorosh-Blank 320
Într-o chestiune de regulament 325
CIII. *Şedinţa din 17 februarie 1921:* La ministerul naţionalităţilor ... 328
Şedinţa din 19 februarie 1921: Întreabă guvernul ce atitudine ia faţă de un gest sfidător al Ungariei 332
CIV. *Şedinţa din 21 februarie 1921:* Despre subsecretariatul la Interne 333
Şedinţa din 22 februarie 1921: Pe marginea regulamentului Camerei 336
CV. *Şedinţa din 24 februarie 1921:* Despre lipsa din Cameră a lui I.I.C. Brătianu 338
CVI. *Şedinţa din 26 februarie 1921:* Despre refacerea discursurilor parlamentare 345
CVII. *Şedinţa din 2 martie 1921:* Pentru Polonia 347
CVIII. *Şedinţa din 3 martie 1921:*
Pentru validarea lui I.G. Duca 349
Schimb de replici cu generalul Gh. Cantacuzino Grănicerul despre răscoalele din 1907 349
Pro memoria Nicolae Bălcescu. Discuţii privind validarea mandatului de deputat a lui C. Stere 350
CIX. *Şedinţa din 8 martie 1921:* Validarea lui C. Stere 352
Şedinţa din 9 martie 1921:
Despre plângerea lui P. Halippa pentru felul cum au fost întâmpinaţi studenţii basarabeni la Universitatea din Iaşi..
Despre validarea lui C. Stere 377
După respingerea unei contestaţii 378
Şedinţa din 12 martie 1921: La un discurs al lui A.C. Cuza, cu referire la Basarabia 378
CX. *Şedinţa din 14 martie 1921:* Despre alegerea domnului O. Prie... 381
Şedinţa din 15 martie 1921: Despre ancheta parlamentară împotriva deputatului Oanea, acuzat de dare de mită 382
Şedinţa din 18 martie 1921:
La o constatare a lui V. Haneş 385
La proiectul de lege cu privire la asociaţiile profesionale 386
CXI. *Şedinţa din 19 martie 1921:*
La regulament 387
Explicaţii cu privire la scăderea cu 20% a bugetelor ministerelor, cu excepţia celui al Comunicaţiilor 387

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 21 martie 1921: Din nou despre proiectul de lege privitor la asociaţiile profesionale 394
Şedinţa din 22 martie 1921: Într-o problemă de regulament 402
Şedinţa din 23 martie 1921: Din nou în legătură cu regulamentul Camerei 402
CXII. *Şedinţa din 24 martie 1921:*
Contra glumelor prezidenţiale 413
În replică cu Gh. Cristescu 420
O declaraţie în numele opoziţiei 421
Şedinţa din 25 martie 1921: Un protest al opoziţiei naţionale privitor la excluderea din Adunare a unor deputaţi 421
Şedinţa din 5 aprilie 1921:
Salută decizia Adunării de anulare a excluderii unor deputaţi 422
Într-o problemă de regulament 423
CXIII. *Şedinţa din 9 aprilie 1921:*
Participarea opoziţiei 424
La dezbaterea proiectului privind menţinerea legii excepţionale din 9 ianuarie 1917, prin care comisiile interimare urbane şi rurale continuau să îndeplinească atribuţiile consiliilor comunale 424
Într-o problemă de regulament. Polemică cu A.C. Cuza 426
CXIV. *Şedinţa din 11 aprilie 1921:*
Atitudinea saşilor 428
În apărarea saşilor. În replică cu C. Savu 428
La proiectul de lege cu privire la contractele de locaţiune din Basarabia 431
La proiectul de lege pentru modificarea măsurilor şi greutăţilor 433
CXV. *Şedinţa din 18 aprilie 1921:* Miniştri de provincii 435
Şedinţa din 19 aprilie 1921: Replică lui Octavian Goga, acuzat că dezertase de pe frontul de la Turtucaia 436
Şedinţa din 21 aprilie 1921: Intervenţie la proiectul de lege cu privire la taxele impuse mărfurilor germane importate în România (până la 50% din valoare) 438
Şedinţa din 22 aprilie 1921: Precizări într-o problemă de regulament 440
Şedinţa din 25 aprilie 1921: Dispută cu A.C. Cuza 441
Şedinţa din 26 mai 1921: Intervine la cererea de traducere în faţa comisiei de disciplină a Camerei a deputatului Ion Zelea Codreanu 443
Şedinţa din 28 mai 1921: La discuţiile privind reforma agrară 444

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 2 iunie 1921: Discurs pe marginea legii financiare.... 444
CXVI. *Şedinţa din 6 iunie 1921:* În chestiunea agrară 458
Şedinţa din 7 iunie 1921: În chestiune personală 485
CXVII. *Şedinţa din 16 iunie 1921:* Tot în chestiunea agrară 487
CXVIII *Şedinţa din 17 iunie 1921:* La reforma financiară 492
CXIX. *Şedinţa din 22 iunie 1921:* În chestie de regulament 493
CXX. *Şedinţa din 23 iunie 1921:* La discuţia legii financiare 495
Şedinţa din 24 iunie 1921:
Despre excluderea din Adunare a lui Ion Mihalache 498
Despre scutirea de impozite a veniturilor familiei regale..... 499
CXXI. *Şedinţa din 25 iunie 1921:*
La legea contribuţiilor directe 501
Despre cazurile de indisciplină ale deputaţilor
Al. Vaida Voevod, A. Dobrescu şi M. Popovici 501
Şedinţa din 27 iunie 1921:
Într-o problemă de regulament 502
Adresează Adunării o întrebare 503
Şedinţa din 28 iunie 1921:
Despre atmosfera din Adunare 504
Un amendament referitor la exproprieri 505
Şedinţa din 29 iunie 1921:
La ieşirea deputatului Schinătescu 505
Consideraţii legate de apropiata modificare a Constituţiei... 506
Şedinţa din 30 iunie 1921: O formulare greşită în legea agrară ... 510
CXXII. *Şedinţa din 1 iulie 1921:* La impozitul pe capital 512
Şedinţa din 3 iulie 1921:
Despre felul cum a condus şedinţele Adunării cât a fost preşedintele ei 517
La art. 20 din proiectul de lege, cu privire la impozitul progresiv 518
Şedinţa din 4 iulie 1921:
La legea agrară; în legătură cu colonizările 519
Pe marginea regulamentului 521
Şedinţa din 6 iulie 1921:
O întrebare adresată Adunării 522
În legătură cu interpretarea regulamentului 523
Şedinţa din 7 iulie 1921: Intervenţii la legea agrară.
De ce votează contra 524
Şedinţa din 8 iulie 1921:
Pe marginea convenţiei de comerţ cu Cehoslovacia 529
La proiectul de lege pentru mutarea capitalei jud.
Teleorman de la Turnu Măgurele la Roşiorii de Vede..... 534

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 9 iulie 1921:
Dispută cu Take Ionescu 535
Observaţii la proiectul de lege pentru înfiinţarea Ministerului Agriculturii 537
La proiectul de lege pentru mărirea razei oraşului Ploieşti .. 537
La proiectul de lege pentru înfiinţarea oficiilor de închiriere 538
Şedinţa din 11 iulie 1921: Pe marginea proiectului de lege pentru încurajarea construcţiillor de clădiri 539
Şedinţa din 13 iulie 1921:
Respinge acuza de agresiune asupra unui deputat 539
La legea timbrului 539
CXXIII. *Şedinţa din 14 iulie 1921:*
În chestia cointeresărilor la uzine 541
Declaraţie, în numele opoziţiei, la votarea proiectului 546
Şedinţa din 17 ianuarie 1922: Polemică cu N.D. Cocea; discuţia se purta la reforma legii electorale 547
Şedinţa din 28 martie 1922: Face o declaraţie în numele Partidului Naţionalist Democrat 547
Şedinţa din 29 martie 1922: Într-o problemă de regulament 548
Şedinţa din 30 martie 1922:
În replică cu Stavri Brătianu 549
Dispută cu generalul Arthur Văitoianu 550
CXXIV. *Şedinţa din 1 aprilie 1922:* La alegerile noului regim liberal . 553
CXXV. *Şedinţa din 3 aprilie 1922.* Cu privire la imunitatea Parlamentară 562
CXXVI. *Şedinţa din 6 aprilie 1922:*
La unirea constituţională a Basarabiei 563
Replică la discursul de instalare ca preşedinte al Camerei a lui M.G. Orleanu 564
CXXVII. *Şedinţa din 7 aprilie 1922:* Despre comorile istorice româneşti în Rusia 566
CXXVIII. *Şedinţa din 9 aprilie 1922.* La schimbarea regimului fiscal 568
CXXIX. *Şedinţa din 10 aprilie 1922:* La Adresă 578
Şedinţa din 12 aprilie 1922:
În preambulul discuţiilor la legea chiriilor 618
Cere disciplină în discuţii 624
Asupra unor prevederi ale legii 624
CXXX. La legea chiriilor 626
CXXXI. *Şedinţa din 24 octombrie 1922.* Pentru un omagiu generalului Berthelot 628

https://biblioteca-digitala.ro

CXXXII. La legea salariilor 630
CXXXIII. *Şedinţa din 26 octombrie 1922:* Intrigi revizioniste maghiare 642
Şedinţa din 28 noiembrie 1922. Panegiric pentru Vasile Lucaciu .. 643
Şedinţa din 1 decembrie 1922. La proiectul de lege privind înfiinţarea unui muzeu „al vechilor stofe bisericeşti 645
Şedinţa din 7 decembrie 1922. Caracterizează ziarele „Universul" (Bucureşti) şi „Mântuirea" (Cluj) 646
Şedinţa din 8 decembrie 1922:
Privind situaţia parcului de vase de cabotaj din portul Giurgiu 646
La validarea mandatului de deputat a lui Petru Mihaly 647
În replică cu Leonte Moldovan 651
Şedinţa din 13 decembrie 1922. Într-o problemă de regulament .. 653
CXXXIV. *Şedinţa din 14 decembrie 1922.* Despre situaţia lui Petru Mihaly 654
CXXXV. Agitaţiile studenţeşti. Declaraţie 656
Şedinţa din 15 decembrie 1922: Despre climatul politic din Cameră. În replică cu Virgil Madgearu 659
CXXXVI. *Şedinţa din 16 decembrie 1922:*
La discuţia Adresei 661
Dialog cu M.G. Orleanu, preşedintele Camerei 688
CXXXVII. *Şedinţa din 21 decembrie 1922.* Starea de lucruri la Universitatea din Iaşi. Memoriul lui C. Stere la Berlin 690
Într-o problemă de regulament 730
Şedinţa din 22 decembrie 1922: Despre sărbătorirea zilei de 1 decembrie 733
Şedinţa din 23 decembrie 1922: Replică lui C. Stere 733
CXXXVIII. *Şedinţa din 27 decembrie 1922:* Despre situaţia Partidului Naţional din Ardeal 734
CXXXIX. *Şedinţa din 29 decembrie 1922:* /La proiectul de lege pentru unificarea contribuţiilor directe şi în fiinţarea impozitului pe venitul global 737
Şedinţa din 3 ianuarie 1923:
Despre felul cum se arhivează documentele la Ministerul Afacerilor Străine 754
Despre un articol adiţional la legea privind unificarea contribuţiilor 756
Şedinţa din 1 februarie 1923:
O interpelare 756
Despre redresarea economică postbelică. Cu referire la situaţia Bulgariei 757

https://biblioteca-digitala.ro

Şedinţa din 5 martie 1923. Pe marginea raportului la proiectului de lege pentru modificarea Constituţiei 757
Şedinţa din 15 martie 1923.
Schimb de replici cu A. Stern despre Simion Bărnuţiu..... 759
Cu acelaşi despre statutul naţionalităţilor 760
Şedinţa din 17 martie 1923. La proiectul de lege pentru modificarea Constituţiei 762
Şedinţa din 19 martie 1923.
Pledează ca saşii să participe la dezbaterea noii Constituţii. 767
Discurs la dezbaterea noii Constituţii 767
Şedinţa din 21 martie 1923.
Asupra împământenirilor 791
Asupra pedepsei cu moartea 795
Asupra libertăţii muncii 795
Despre libertatea de conştiinţă 796
Din nou despre împământeniri 805
Şedinţa din 22 martie 1923:
Despre situaţia electorală 807
Despre implicarea regelui în discuţiile publice 808
Despre sufragiul universal 809
În replică cu ministrul de Externe, I.G. Duca 810
Despre cooptarea preşedintelui Academiei în Senat 813
Despre catolicii germani şi cei maghiari 814
Despre biserica unită 815
Despre atribuţiile Senatului 815
Despre titulatura regelui României 816
Despre regenţă 817
Despre capacitatea regelui României de a domni şi în altă ţară 818
Despre lista civilă a regelui 820
Şedinţa din 23 martie 1923:
Despre controlarea miniştrilor 822
În legătură cu ţinuta deputaţilor 822
Şedinţa din 24 martie 1923:
Despre proprietate şi garantarea ei, potrivit noii Constituţii 823
Despre exproprieri 824
În replică cu ministrul P.V. Sassu 832
Şedinţa din 26 martie 1923:
Despre climatul politic al Adunării 833
Despre regimul pădurilor din Bucovina 834
Despre Fondul bisericesc din Bucovina 835

https://biblioteca-digitala.ro

Despre activitatea politică a lui Ion Nistor în Bucovina 835
Despre împământeniri 836
Din nou despre împământeniri 838
Asupra regimului străinilor 840
Îşi motivează abţinerea de la votarea Constituţiei 840
Şedinţa din 25 mai 1923: Despre atmosfera din Parlament când se discută situaţia Basarabiei 841
Şedinţa din 31 mai 1923: Actul de „danie" al Fundaţiei culturale Nicolae Iorga 843
Şedinţa din 2 iunie 1923: Discurs împotriva speculei 847
Şedinţa din 5 iunie 1923: O întrebare ministrului de Război în legătură cu funcţionarea Arsenalului de la Bucureşti 853
Şedinţa din 7 iunie 1923:
În apărarea lui Nicolae Titulescu 855
Despre propaganda românească în străinătate 856
Discurs despre statutul funcţionarilor publici 859
Şedinţa din 8 iunie 1923:
Despre nevoia întemeierii unui teatru în Basarabia 869
Asupra concediilor funcţionarilor 870

https://biblioteca-digitala.ro

Com. 9003
Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”
Str. Florilor, 1, mun. Chişinău
Tel.: 022 49 31 46, 022 43 03 60

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Casa lui Nicolae Iorga de la Vălenii de Munte

ISBN 978-9975-9907-5-2

PROPAGANDA

https://biblioteca-digitala.ro